بەرگی سێیەم

ص ـ ف

ئەلمونجید

بە کوردی

فەرهەنگێکی عەرەبی - کوردییە

وەرگێرانی

جەلال مەحمود عەلی سوبحانی

ئەلمونجید

بە کوردی

فەرهەنگێکی عەرەبی - کوردییە

بەرگی سێیەم

ص - ف

وەرگێڕانی

جەلال مەحمود عەلی سوبحانی

أ ب١ - ب ب١ - ت ب١ - ث ب١ - ج ب١ - ح ب١ - خ ب١ - د ب٢ - ذ ب٢ - ر ب٢ - ز ب٢ - س ب٢ - ش ب٢ - ص ٧ - ض ١٢٠ - ط ١٧٥ - ظ ٢٥٣ - ع ٢٦٨ - غ ٥٠٣ - ف ٥٨٩ - ق ب٤ - ك ب٤ - ل ب٤ - م ب٤ - ن ب٥ - هـ ب٥ - و ب٥ - ي ب٥

ص

ص: (الصاد): صاد: پیتی چواردەهەمینی ئەلفوبێی عەرەبییە لە پیتە نەرمەکانە. لە ژمێرەی کۆی پیتەکاندا (٩٠)ە.

صئب: ١-(صَئب- منَ الشراب صأبا): **تێروپڕی شەربەت خواردەوە.**

(المُصأب): **تێروپڕی شەربەت/ مری شەربەت.**

٢-(صَئبَ وأصْأب- الرأسُ. صَأباً): **قژی سەری ڕشکی تێدا بوو یان پڕ لە ڕشکبوو.**

(ألصؤابة (ج) صُؤاب وصئْبان): **ڕشکی ئەسپێ.**

(الصئْبان): **وردە تەرزە.**

صَأص. (صأْصَأ- الجَرْوُ): **تووتەڵە سەگەکە خەریکە چاوی بکرێتەوە.**

(صأْصأ- الرَّجلُ): **زۆر ترسا/ زیرەیکرد.**

(صأْصأ وتصأْصأ منهُ): **١.لێیترسا ٢-سەری بۆ شۆڕکردو زەبوونی دەستیبوو.**

(ألصئْصاء): **خورمایەکی خراپو پووچەڵ یان جۆرە ماسییەکە.**

(صئْصئةُ الدِّيك): **چقەی کەڵەشێر.**

صئك: ١-(صَئك. صأكا): **(خوویە/ ئەرەق)یکردەوەو بۆمچکی لێهات/ بۆنێکی ناخۆشی لێهات.**

٢-(صَئِكَ- الدمُ. صَأكا): **خوێنەکە مەیی.**

(-بە): **پێوەی لکا.**

(صاءَك- دُ. مُصاءَكةً): **بەستیەوەو تەنگی پێهەڵچنی.**

(ألصئك- من الرجال): **پیاوی توندوتیژ.**

صؤل. (صَؤل. يَصْؤلُ – البعيرُ. صَآلةً): **حوشترەکە بەلەسەو هاربوو کەوتە پەلاماردانو کوشتنی خەڵکی.**

(صَؤول): **حوشتری بەسەلەو هار کە پەلاماری خەڵك دەدات.**

(صئل يصْئلُ- الفرَسُ. صئيلاً): **ئەسپەکە حیلاندی.**

الملحق: صال: (الصَّالَـة): ١-ژووری پێشوازیی لـه خانوودا/ ژووری میوان ٢-سالۆنی گەورە بۆ ئاھەنگو وتارو باس پێشکەشکردنو پێشانگاو فیلم پیشاندانو گەلێك چالاکیتر.

صـأم: (صَأَمَ- الجَيْشَ على القَـومِ- صَأْماً): سوپاکەیبردە سەر خوێشگەل.

(صَئِمَ صَأَماً): ئاوی زۆر خواردەوە.

(الصائِم): تینوو.

صـأی. (صَـأَى. يَصْئِي ويَصْـأَى وتَصاءَى- الفَـرخُ. صُئِيّاً وصَئِيّـاً وصَئِيّاً): بەچکەکە/ جووچکەکە جووکانی.

(وكذلـك العَقْـرَبُ): هەروەها دووپشـکەکە زیکەیهات.

(«يَلْـدَغُ ويَصْئـي»): زۆرداریشـدەکاتو هاواریشدەکات.

(«جاءَ بِما صَأَى وصمت»): ماڵێکی ئاشکراو بێدەنگی هێنا.

(أَصْـأَى الفَـرخَ): جووکەی لـە بەچکەکەوە هێنا/ جووکەی بە بەچکەکە خست.

صبّ: ١-(صَبَّ- الماءَ. صَبّاً): ئاوەکەی (ڕۆکرد/ ڕژاند).

(-فِي الـوادي): لـە دۆڵەکـەوە سـەرەوخوار بووەوە.

(-الدِرْعَ): زرێکەی پۆشی.

(صَبَبْتُ الدِرعَ على فلان): زرێکەم کردە بەر فیسار.

(«صَبَّ عليه البَلاءَ مِن صَبَبٍ»): لە شـوێن گاشـەو ومیەوە/ لە سـەرەوە ومیی بەسەردا کردو هێنا.

(«صَـبَّ اللهُ عليـه صاعِقَـةً»): خـودا بروسکەیەکی بۆ ناردە خوارەوە.

(صَبَّ رِجْلَهُ فِي القَيـدِ): کۆتی کردە قاچی/ کۆتیکرد.

(-الماءُ. صَبّاً): ئاوەکەی ڕۆبوو.

(-فِي الـوادي): لـە دۆڵەکـەوە سـەرەوخوار بووەوە.

(أَصَبَّ- القَومُ. إصباباً): خوێشگەل داپەڕینە خوارێ/ سەرەوخوار بوونەوە.

(تَصَبَّبَ- الماءُ ونَحْوُهُ): ئاوەکە یان هەرشتێکیتر (سەرەوخوار بووەوە/ سەرەولێژ بووەوە).

(تَصـابَّ- المـاءَ): چـۆرە ئاوەکـەی بنـی قاپەکەیخواردەوە.

(-العَيـشَ): ئـەو ژیانـەی کـە مابـووی بەسەریبرد.

(إنْصَبَّ- الماءُ): ئاوەکە (ڕۆبوو/ ڕژا).

(-عَلَيهِ): بەسـەریدا هاتەخوارێ/ بەسەریدا ڕژا.

(إصْطَبَّ- الماءُ): ئاوەکە ڕژا.

(-المـاءَ): ئاوەکـەی لـە دەفرەکـەدا مابـوو خواردیەوە.

(-العَيـشَ): ئـەو کەمـە ژیانـەی مابـوو

(بەسەریبرد/ ڕژیا).
(ماءٌ صَبٌّ= مصبوبٌ): ئاوی ڕۆکراو/ ڕژاو.
(اَلصُّبّ): چێشتی ڕۆکراو یان شتی ڕۆکراویتر.
(اَلصُّبَّةُ): ١-چێشت و شتیتری ڕۆکراو ٢-پاشماوەی ئاو یان شیر لە قاپدا ٣-خواردنێك کە ڕەشە خەڵکەکە پێیدەڵێن شۆربا لە گۆشت یان ڕۆن و شەعریەو یان برنج لێدەنرێت.
(اَلصَّبَب (ج) أَصْباب): (سەرەوخواربوونەوەی/ ڕۆبوون و ڕژانی) ڕووبارێك/ ڕێژگە ٢-زەویی (سەرەوخوارە/ لێژگە) یان ڕێگەی سەرەوخوارە.
(اَلصُّبابَة (ج) صُبابات): پاشماوەی ئاوو شتیتر لە قاداپدا.
(«لَم أُدرِك مِنَ العَيْشِ إِلاّ صُبابَةً»): کەمەکە ژیانێکم بردەسەر.
(اَلصَّبيب): ١-ئارەق/ خوویە ٢-خوێن ٣-ناوی (عَندَم)(کە ڕووەکێکە بە ئاوەکەی ڕەنگدەکرێت) ٤-هەموو (ڕۆکراوێك/ ڕژاوێك).
(«دَمٌ صَبيب») (عامية): خوێنێکی ڕژاو/ خوێنێکی پاك بێخەوش و پیسی.
(اَلمَصَب (ج) مَصابّ): ڕێژگە/ ڕۆگە.
(اَلمِصَب): دارێژ/ ئامێرێکە بۆ دارشتنی پیت یان شتیتر.
(اَلمَصْبوب- على الشيءِ) (مفع): هاندراو/ تێزمتێزمدراو.
٢-(صَبَّ- إِلَيهِ. صَبابَةً): دڵدارو شەیداو پەرێشانیبوو.
(اَلصَّبّ) (مص): دڵدارێکی (دێوانە/ شپرزەو بۆسووتاو).
(رجلٌ صَبٌّ (ج) صَبُّون (م) صَبَّة (ج) صَبّات): دڵدارێکی بۆسووتاوو پەرێشان.
(اَلصَّبابَة): دڵدارییەکی بۆسووتان/ حەزلێکردنێکی پەرێشان و (دێوانەیی/ شەیدایی).
٣-(صُبَّ- الشَّيءُ): شتەکە فەوتا/ لەناوچوو.
٤-(اَلصُّبَّةُ): ١-کۆمەڵە خەڵکێك ٢-ڕەوە/ ڕانە مەڕ. ڕەوە ئەسپ یان حوشتر ٣-سامان و ماڵێکی کەم.
(اَلصَّبيب) (ن): کاژیلە/ زەرتك/ کابیشە گیایەکی زستانەی ساڵانەیە ڕەنگێکی زەردی مەیلەو سووری لێدەردەهێنرێت بۆ ڕەنگکردنی خواردەمەنی. هەروەها کەڵکی پزیشکیشی هەیە بۆ ئارەقکردنەوە. بۆ ڕەنگکردنی ئاوریشم و دروستکردنی سووراو ٢-سەهۆڵ ٣-هەنگوینی چاك ٤-بۆیەیەکی سوور ٥-نووکی شمشێر.
«وَضَعتُ صَبيبَ السَّيفِ فِي بَطنِهِ»: نووکی شمشێرەکەم بە سکیدا کرد.
٥-(صَبصَبَ-هُ): جیاو بڵاویکردەوە.
(تَصَبصَبَ): جیاو بڵاوبووەوە.

(تَصَبصَـــبَ- اللَّيـــلُ): بەشـــی زۆری شـــەو (تێپەڕی/ ڕۆیشت).
٦-(تَصَبصَبَ- الحَرُّ): گەمار تاویسەند.
(-عَلَينا فُلانٌ): کابرا لێمان توند بوو.
(ألصَبْصـــاب والصَبْصَب والصُباصِب): ڕەق و توندوتیژ.
صبأ: (صَبَأَ وصَبُؤَ. صَبْأً وصُبُوءً): ١-وازی لە ئاینەکـــەی خۆی هێناو چووە ســـەر دینێکیتر ٢-چووە سەر ئاینی سوبیەکان.
(صابي (ج) صابئون وصابِئَة): سوبی.
٢-(صَبَـــأَ وصَبُـــؤَ- عَلَيهم صَبْـــأً وصُبُوءً): ١-هێرشی کردنە سەر/ پەلاماریدان.
-العَـــدُوَّ عَلَيهِـــم: ٢-دوژمنی هێنانە ســـەر/ ڕانومـــای دوژمنیکرد بۆ ســـەریان ٣-کەڵبەکە یان ڕووەکەکە سەریدەرهێنا.
(أَصْبأَ القَومَ. إصباءً): پەلاماری خوێشکەلیدا.
(-النـــابُ أو النباتُ): کەڵبەکە یان ڕووەکەکە سەری دەرهێنا.
٣-(ألصَباُوت والصَباؤُوت): ئەمە کۆی وشەی (صِبئ) ە بە عیبری واتاکەی جوانییو شوکۆ.
(«رَبُّ الصَبَـــأُوت = ربُ المجـــد»): خـــودای شکۆدار.
صبح: ١-(صَبَحَ- القَومَ صَبْحاً): ١-لە سپێدەی بەیانـــدا هاتـــە لاریـــان ٢-بەیانی ئـــاوی دایە بیخواتەوە.
صَبَّـــحَ- هُ: بەیانی زوو/ شـــەبەقی هاتە لای ٢-سەرلەبەیانی خواردنەوەی دەرخواردا.
(صَبَّحَ- الرَجُـــلَ): بەیانیباشـــی لە پیاوەکە کرد.
(«صَبَّحَكَ اللهُ بِالخَـــيرِ»): خودا بەیانیت پڕ فەڕ بکات.
(-القَومَ الماءَ): شەو هێنانی بەیانی گەیاندنیە سەر ئاو بۆ خواردنەوە.
(أَصْبَـــحَ): ١-ڕۆژێکـــردەوە/ گەیشـــتە بەیان ٢-نیوەشەو بەناگاهاتو ڕاپەڕی.
(«أَصْبِح يا رَجُل»): کابرا هوشـــیار بەرەوەو بە ئاگا (بێ/ وەرە).
(تَصَبَّـــحَ): ١-ناشـــتایکرد/ شـــتێکی خســـتە بەردلێ تا خواردنەکە ئامادە دەبێت ٢-خەوی بەیانییکرد (نیوان شەبەقیو هەتاوکەوتن).
(-بِهِ): سەرلەبەیانی پێیگەیشت.
(إِصْطَبَحَ- الرَجُلُ): نانی ناشتای خوارد.
(ألصُبـــح (ج) أصبـــاح): ســـەرەتای ڕۆژ/ سەرلەبەیانی/ سپێدە.
(ألصُبْحَةُ): ١-ناشتاکردن/ نانخواردنی سەرلەبەیان.
(ألصَبحَة): نوستنی سەرلەبەیان (لە سپێدەوە تا هەتاوکەوتن).
(ألصَّباح): سەرەتای ڕۆژ پێچەوانەی سەرەتای نێوارێیە.
(«آتيـــهِ صباحَ مســـاءَ»): بەیانـــیو نێواری سەری لێدەدەم/ دیمەلای.
(«أَتَيتُهُ ذا صَباحٍ»): ســـەرلەبەیانییەك زوو

هاتمە لای.
(عِمْ صَباحاً): بەیانیت باش.
(صَبــاحُ اللهِ لا صَباحُكَ): ڕۆژ ڕۆژی خودایە ڕۆژی تۆ نیە.
(یَومُ الصَّباح): بەیانیی پەلاماردان.
(اَلصَّباحِیَّــةُ): ١-جەژنانــەی سەریســاڵ ٢-(عند العامة) ئەو خەڵاتەیە کە ڕۆژی دوای گوێزانەوە بە بووك دەدرێت.
(اَلصَبْحــانُ (م) صَبْحــی (ج) صُبَاحــی): ناشــتاکەر یان کەســێکە کە لە ناشــتا شتێك بخواتەوە.
(رجــلٌ صَبْحــان): پیاوێکــە بەیانــی زوو هەستێت و شتێك وەك شیر بخواتەوە.
(اَلصَبُــوح): ١-هەرچــی لــە ناشــتا بخورێت یــا بخورێتەوە ٢-شــیرێك کە ســەرلەبەیانی دۆشرابێت.
(اَلصَبیحَةُ والأُصْبوحَةُ): سپێدە سەرلەبەیانی.
(«أتَیتُــهُ ذا صَبوحٍ»): بەیانیەك زوو بۆ لای هاتم.
(اَلمُصْبَح): کاتی سپێدە/ بەیان ٢-بەیانیکردن/ ســپێدە هەســتان ٣-شــوێنی نوســتنی سەرلەبەیان.
(اَلمِصْبَح): کاسەی گەورە/ زل.
(اَلمِصْباح (ج) مَصابیح): ١-کاسەی گەورە کە پێیدەخۆنەوە ٢-چرا.
٢-(صَبِــحَ. صَبَحــاً وصُبْحَــةً): شــەوقدارو درەوشاوە بوو.
(-الحَدیدُ): ئاسنەکە بریسکەیدایەوە پریشکی هاویشت.
(صَبُحَ- الوَجْهُ. صَباحَةً): ڕوومکە گەشایەوەو ڕوونبووەوە.
(-الغُلامُ): مێردمنداڵەکە ڕووجوانبوو.
(صُبَاح وصَبیح): ڕوو گەشاوەو جوان.
(تَصابَــحَ): خــۆی ڕووکراوەو جــوان و ڕوو گەشاوە پیشاندا.
(«فُلانٌ یَتَصابَحُ ویَتَحاسَــنُ»): فیســار خۆی ڕووگەش و جوان پیشاندەدات.
(غُــلامٌ صُبــاحٌ (م) صُباحَــةٌ (ج) صِباحٌ): مێردمنداڵێکــی، کچێکی جــوان و ڕووگەش/ ڕوو ڕوون.
(اَلصَبیــح (ج) صِبــاح (م) صَبیحَــة (ج) صِباح): ڕووگەش و ڕوون/ قەشەنگ.
(اَلصُبْحان (م) صَبْحــی (ج) صُباحی): ڕوو جوان/ دەموچاو جوان/ چارە شیرین.
(اَلصُباحِیَّة): نووکی پانی نێزە.
(اَلصَباحِیَّة= الصَباحَة): جوانیی/ قەشەنگیی.
(اَلمِصباح (ج) مَصابیح): سەری پانی نێزە.
٣-(صَبِحَ- الشَــعَرُ. صَبَحاً وصُبْحَةً): قژەکە سوور بوو سپی تێکەوت.
إصْبــاحُ الشَــعَرُ. إصْبیحاحاً): قژە ســوورە باوەکە سپی تێکەوت.
(اَلصُبْحَةُ): ڕەشێکی مەیلەو سورو/ جگەریی.

(اَلصُباحِي): خوێنێكی ڕەنگتۆخ.
(اَلأَصْبَح (م) صَبْحاء (ج) صُبْح): ١-شێر ٢-قژێكی سووربا‌وی سپی تێكەڵ لە خواییەوە ٣-ڕەشێكی مەیلەو سوور.
(الثَّورُ الأَصْبَح): گایەك پەڵەی تووكی جگەری لە نێوان هەردوو چاویدا هەبێت.
٤-(صَبَحَ- عَنِ الحَقِّ صَبْحاً): ڕاستیی ڕوونكردەوەو دەرخست.
(أَصْبَحَ- الحَقُّ): ڕاستیەكەو مافەكە دەركەوت/ ڕوونبووەوە.
٥-(أَصْبَحَ- المِصباحَ): شەوقی بە چراكە دا.
(إِصْطَبَحَ): شەوقیدایەوە ڕووناكیدا.
(اَلشَمْعُ ما يُصْطَبحُ بِهِ»): مۆم تاریكی پێ ڕووندەكرێتەوە.
(إِسْتَصْبَحَ- الرَجُلُ): (چراكەی/ لالەكەی داگیرساندو شەوقیدایەوە).
(اَلصُباح (م) صُباحَةُ (ج) صِباح): گڕی چرا/ لالە.
(اَلمِصْبَح): چراگا/ شوێنی چرا/ ژێر چرا.
(اَلمِصْباح (ج) مَصابيح= السراج): چرا/ لالە/ لەمپا.
(مصابيحُ النجوم): هەسارە پرشنگدارو ڕووناكیبەخش و مەزنەكان.
(أَصْبَحَ زيدُ عالِماً): زەید بوو بە زانا.
صبر: ١-(صَبَرَ- على الأَمرِ صَبْراً): لەو كارەدا (ئازا بوو/ خۆڕاگربوو). بە ئارام و حەوسەڵە بوو/ دانی بە خۆیدا گرت.
(صابِر وصَبير وصَبور): بە ئارام و حەوسەڵە/ بە تابوشت و خۆڕاگر.
(صَبَّرَ- هُ): ١-داوای لێكرد خۆڕاگرو بە ئارامبێت/ دان بە خۆیدا بگرێت ٢-فەرمانیدایە كە خۆڕاگرو بە ئارامبێت.
(صابَرَ- هُ.صِباراًومُصابَرَةً): لەبەئارامبوون و خۆڕاگرتندا لەگەڵیدا پێشبڕكێیكرد.
(أَصْبَرَ- هُ): ئارامی پێگرت/ داوای لێكرد ئارامبگرێت.
(تَصَبَّرَ): خۆی بە ئارامگرتوو نواند.
(-عَلَيهِ): ئارامی لەسەر گرت/ خۆی لەبەر ئەوەدا گرت.
(إِصْطَبَرَ واصَّبَرَ- عليه): ئارامی لەسەر ئەوە گرت. بەتابوشتبو.
(إِصْبارَّ- عَلَيهِ إِصْبيراراً): ئارامیگرت/ بەتابوشتبو.
(اَلصَبْر) (مص): خۆڕاگرتن/ بەئارامبوون/ بەرگەگرتن/ ئارام/ تابوشت/ دانبەخۆداگرتن.
(اَلصَبْرَةُ): جارێك (بەئارامبوون) خۆڕاگرتن/ بەتابوشتبوون. دانبەخۆداگرتن.
(اَلصَبَّار): زۆر (بە ئارام/ بەتابوشت/ دانبەخۆداگرت/ خۆڕاگر.
(اَلصَبَّارَة) (اع): نێشكگران/ چەند سەربازێكن لە چەند ڕوانگەیەكەوە لە دەوری شاردان یان لە سەربازگەدان هەركە دوژمنیان چاوكرد

ڕووەو وڵات دێن ئاگاداری دەدەن.
(اَلصَبَر): ئێشکگرانی بەتابوشت.
(اَلصَبــور (ج) صُبُــر): ١-ســەرمەند لە ناوە پیرۆزەکانی خودایە ٢-زۆر بە ئارامو تابوشت.
(اَلصَبــیر (ج) صُبَراء= الصابِــر): بەئارام/ دانبەخۆداگر/ بەتابوشت.
٢-(صَبَرَ- عَنِ الشيءِ صَبْراً): بێتابوشتی لە ئەنجامدانی شــتەکەدا کرد/ بەلای شتەکەدا نەچوو/ خۆی لێ کەلاگرت.
(-الدابَّــةَ): چوارپێکەی بێئالــف بەندکردو هێشتیەوە.
(-ه): ناچاریکردو زۆری لێکرد.
(-عَنِ الأمر): بەری کارەکەی لێگرت.
(«صَبَــرْتُ نَفســي عَن کــذا»): خۆمگرتو توخنی ئەوە نەکەوتم.
(«صَبَرتُ على ماأکْرَهُ وصَبَرتُ عَما أحِبُ»): بەرامبــەر بــەوەی کــە حــەزم لێنەدەکــرد خۆمراگرت بۆ ئەوەیشــی کە دڵم دەیویســت ئارامگرت.
(صَبَّرَ- المَیتَ): مردووەکەی مۆمیاکرد تا زوو بۆگەننەکات.
(أَصْبَرَ): سەری قاپەکەهێنایەوە/ دەمەڵبێنەکەی خستە سەری.
(-القاضي فُلاناً): دادوەر بۆ قیسار تۆڵەی لە ناحەزەکەی سەند.
(إصْطَبَرَ واصَّبَرَ- مِنهُ): تۆڵەی لێسەند.

(اَلصَبْر) (مص): بەندکردن تا بکوژرێتەوە.
(«قُتِــلَ صَبْراً»): بەندکرا تا بکوژرێتەوە/ تا لە بەندیخانەدا بکوژرێتەوە.
(«حلف صَبراً»): لەسەر ســوێند بەندکرا تا سوێندەکە بخوات.
(یَمینُ الصَبر): ســوێندێك کە لە سەری بەند دەکرێت تا سوێندەکە دەخوات.
(شَــهرُ الصَّــبر): مانگــی ئــارام کــە مانگی ڕەمەزانەو ڕۆژووگرتنە.
(اَلصَبَر (ج) أصْبار): بەفرو سەهۆڵ.
(اَلصِبار): تۆپەوانە/ سەری شووشە/ سەرقاپ/ دەمەڵبێن.
(اَلصابُــورَة): پارســەنگ/ ئــەو ســەنگانەی دەخرێتە بنی پاپۆرەوە تا قورســبێتو لەنگە نەکاتو بەملاو لادا نەکەوێت.
(اَلصَبُــورَة- مِنَ الرجــال): پیاوی بەندکراو لەسەر کوشتن تا دەمرێتو دەکوژرێت.
(اَلمَصْبــورَة): ١-ژنــی بەندکــراو بۆ کوشــتن ٢-سوێند.
٣-(صَبَرَ-بِه. صَبْراً وصَبارَةً): دەستەبەربوو.
(-ه): یەکێکیکرد بە دەستەبەری.
(«أَصْبُرْني»): یەکێکم بە دەستەبەر بدەرێ.
(اَلصَبارَة): دەستەبەریی.
(اَلصَبیر (ج) صُبَراء): ١-دەستەبەر ٢-دەمڕاستو کارپێسپێردراوی خوێنگەل.
٤-(صَبَّرَ- الکَأسَ): جامەکەی لێوانلێو پڕکرد.

(أَصْبارُ الكَأس): لێوارو سەرەوەی جامەکە.
(إِسـتَصْبَرَ- الشـيءُ): ١-شـتەکە چڕبووەوە ٢-کۆبووەوەو چنگی دایە یەك.
(أَلصِبْــر (ج) أَصْبار): ١-لێوارو لوتکەی شـت ٢-هەوری سپی.
(أَخَـذَ الشَـيءَ بِأصبارِهِ): شـتەکەی گشـت پاکۆداو بردی.
(مَلأَ الكَأسَ الى أَصبارِها): جامەکەی تا لێوار پڕکرد.
(أَلصُبر (ج) أَصْبار = الصِبر): لووتکەو لێواری سەرەوەی شت.
(أَلصُبْر والصُبُر): زەویی چەولگو نەرم.
(أَلصُبْــرَةُ (ج) صِبــار): ١-خۆراکی لەگۆترەو تێگرا/ بێکێشــانو پێوان بخرێتە سەریەكو کۆبکرێتەوە.
(«أَخَـذَهُ صُبْــرَةً»): شــتەکەی لــە گۆترە، بێکێشانو پێوانو تێکرا برد ٢- کەڵەکە بەردی گەورە گەورە.
(أَلصَبارَة والصُبارَة): بەردی سافو لووس.
(أَلصَبَّــارَة): زەویــی ڕەقەنــی بێگژوگیــاو ڕووەك.
(أَلصَبْير (ج) صُبَراء): شاخ/ کێو.
(أَلصَبير والصَبيرَة): خوانێکی پانی تەنك.
(أَلصَابُورِيَّــة) (ب) (عاميــة): زەمیلــەی خۆڵگوێزانەوە کە دەمەکەی زۆر والآو بنەکەی تەسکە.

(أَلمَصْبُــور (م) مَصْبُورَة المَجمــوع: صُبَرَة): کۆکراوەی بێکێشانو پێوان.
٥-(أَصْبَرَ- اللبَنُ): ماستەکە هێندە ترش بوو تا ڕەگی تاڵیی پەیداکرد.
(أَصْبَرَ- الشــيءُ): شــتەکە وەك تاڵیشــاری تاڵبوو.
(أَلصَبِر (ج) صُبــور. الواحِدَةُ صَبِرَة= المَقْر والمَقِر (ن): تاڵیشاریی (ڕووەکێکە لە کۆمەڵەی زەمبەقە. گەڵا ئەســتوورو گۆشتنە. گوڵەکەی لوولەییــە، بە زۆرییش شــۆڕدەبێتەوە بەلای زەردو ســووری جیاجیادا دەڕوانێت لە وڵاتی جیاجیــای وڵاتە گەرمەکاندا هەیــە. ناوێکی تاڵی لێدەردەهێنرێت لە پزیشکیدا بۆ ڕەوانیی بەکاردێت).
(أَبو صابِر): خوێ.
الصُبار و الصُبَّار: خورمای هیندیی ترش.
(أَلصِبار): بــەری درەختێکی ترش یان بەری درەختی خورمای هیندی.
٦-(أَصْبَــرَ- الرَجُــلُ): کابرا تووشــی وەیو چورتومبوو.
(إِسْتَصْبَرَ-الشيءُ): شتەکە توند بوو/ سەخت بوو.
(أَلصَبْرَةُ): سەرماو سۆڵەی سەخت.
(صَبْرَةُ الشِــتاءِ): ناوەندی زســتانو سۆڵەی چلەی زستان.
(أَلصَبــارَة والصَبــارَّة): ئەوپــەڕی ســۆڵەی

سەرما.

(أُمّ صَبَّار وأُمّ صَبُّور): وەی/ چورتوم/ بەلا.

٧-(الصَبَّار) (ن) سوبێر رووەکێکە یەکەمشوێنی ئەمەریکای هێلکەمەرییە بە تایبەتی مەکسیك قەدەکەی بەرزو ئـاودارو دڕکاوییە جۆرێکی ناسراوی لە ولاتانی خۆرهەلاتدا بلاوە.

(ألصُبَّيْر) (ن): سوبێرو رووەکێکەو جۆرە سوبیرێکە پەلکە تەختەی دڕکاوی لێدەبێتەوە. لە مەکسیکەوە بلاوبۆتەوە. گولەکەی زەردە لە ولاتانی خۆرهەلاتی ناوەڕاستدا دەروێنرێت لە ناوچە گەرمەکانیشدا بۆ بەرە خەپلەییە خۆشەکەی هەروەها بە کەلکی پەرژێندێت. حوشتریش زۆر حەزیلێدەکات.

صبع: ١-(صَبَعَ- بِهِ وعَلَيهِ): پەنجەی بۆ ڕاکێشاو بە پەنجە پیشانیدا.

(-فُلاناً عَلَيهِ): بە ئاماژ ئەوی پیشانی فیساردا.

(-هُ. صَبْعاً ومَصْبَعَةً): کێشای بە پەنجەیدا/ پەنجەی بەرخست.

(-الشَيءَ): پەنجەی بە شتەکەدا کرد.

(-بَينَ القَوم): خوێشگەلی پیشانی خەلکدا.

(-فِي الطَعام): پەنجەی خستە چێشتەکەوە.

(ألأَصْبَع والإِصْبُع والأُصْبُع والأَصْبَع والإِصْبَع والأُصْبَع والأَصْبِع والإِصْبِع والأُصْبِع (ج) أَصابِع (ع ا): پەنجەی دەستو پێ/ ئەموست/ ئەنگوست/ قامك (ئەمە مێیەو بە نێریش دەکرێت).

(«وعلى ماشِيَتِهِ إِصْبَع»): شوانەکە دەستی بەسەر ئاژەلەکەوەیە واتا باشیان بەخێودەکات تا پەنجەی قەلەویی‌و باشیان بۆ رادەکێشرێت.

(أَصابِع اليَد): پەنجەکانی دەست.

(ألإبهام): پەنجەگەورە/ کەلەموست.

(السبابَة): پەنجەی شایەتمان، دۆشاومژە/ ئالخواج.

(ألأُصبُع الوُسطى): پەنجەی بەرزەتووتە/ بالابەرزە.

(البِنصِر): برایتووتە.

(الخِنصِر): پەنجە تووتە.

(ألأُصْبوع (ج) أَصابيع = الأُصْبُع): پەنجە.

(ألمُصَبَّع): توولی ئاسنی بەیەکداکراو گۆشتی لەسەر دەبرژێنن.

٢-(صَبَعَ-هُ. صَبْعاً ومَصْبَعَةً): فیزی پێ پەیداکرد/ لووتبەرزیکرد.

(«مَن وَلاَّهُ السلطان صَبَعَهُ الشَيطانُ»): هەرچی سولتان کردی بە شتێك شەیتان بای تێدەکات‌و لووتبەریزەکات.

(ألمَصْبَعَةُ): فیز/ لووتبەرزیی/ ترو دەعیە.

(ألمَصْبُوع): ترزل/ لووتبەرز/ بەفیزو دەعیە.

صبغ: ١-(صَبَغَ- الثَوبَ صَبْغاً وصِبَغاً): بەرگەکەی/ جلەکەی، پۆشاکەکەی ڕەنگکرد.

(«صَبَغونــي في عينك»): منيان لەبەرچاوت گۆڕیوەو بە قسە منیان لەبەرچاوت خستووە.
(-ضَرعُ الناقَةِ. صُبُوغاً): گوانی مێحوشترەکە پڕ لە شیر بوو و ڕەنگی جوانبوو.
(صَبَّغ): ڕەنگێکی تەواویکرد.
(صَبَّغ وأَصْبَــغَ- النَخلُ): بەری دارخورماکە گەیوبی پێوە دیاریدا.
(إصطَبَغَ- بِكَذا): بەوە ڕەنگبوو/ خۆی بەوە ڕەنگکرد.
(ألصِبْــغ والصِبَغ (ج) أَصبــاغ والصِباغ (ج) أَصْبِغَــة والصِبْغَة): بۆیــەو ڕەنگ/ ئەوە کە ڕەنگی پێ دەکرێت.
(ألصُبْغَــة): فەریکــە خورما کــە هەندێکی گەییبێــت. (ألصِباغَــة): ١-خومخانەچێتی/ بۆیەچێتی/ خومگەریی/ بۆیەگەریی.
(ألصَبّاغ- الصابِــغ): ١-بۆیەچی/ بۆیاخچی/ خومخانەچی/ خومگەر/ بۆیەگەر ٢-درۆزن کە قسە هەڵدەگێڕێتەوەو درۆکانی ڕەنگدەکات.
(ألأَصْبَغ- مِنَ الطَير والشــاء (م) صَبْغاء (ج) صُبْغ): باڵندەو مەڕی کلکسپی.
(-مِــنَ الخَيل): ئەســپی ناوچــەوان (مارۆ/ سپی) یان ئەملاولای گوێ سپیبێت.
(ألصَبيغ= المَصبوغ): ڕەنگکراو/ بۆیەکراو.
(ثَــوبٌ صَبيغ وثِيــابٌ صَبيــغ): بەرگێکی ڕەنگکراو.
(ألمَصْبَغَــة): خومخانە/ بۆیەخانە/ شــوێنی ڕەنگکردن.
٢-(صَبَغَ- يَدَهُ في الماءِ صَبْغاً وصِبَغاً): دەستی خستە ناو ئاوەکەوە.
(-يَدَهُ بالعَمَل): دەستی بە کارەکە کرد.
(-فُلاناً في النَّعيم): فیســاری لە خۆشیو ناز هەڵکێشا.
(-هُ بالماءِ): ئەوی لە ئاوی ئایینی (مەســیحی/ دیان) هەڵکێشا.
(إصْطَبَــغَ- بالماءِ): بە ئاوی ئایینی مەســیحی تەڕ بوو.
(أَصْبَــغَ- عليــه النِّعْمَــةَ): لە خۆشــیو ناز هەڵیکێشاو/ تێروتەسەلیکرد.
(تَصَبَّــغَ- في دِينِهِ): زۆر بە دینەکەیەوە لکاو دینقایمبوو.
(إصْطَبَغَ- بالصِبغ): بە پێخۆرەوە خواردی.
(إصْطَبَــغَ بالخَلِّ أَو في الخَلِّ): بە ســرکەوە خواردنەکەیخوارد.
(ألصِبْغ): پێخۆر وەك سرکەو شلەڕۆن چونکە نانەکــەی تێهەڵدەکشــێرێتو ڕەنگــی ئــەو دەگرێت.
(ألصِبْغَــةُ): ١-جۆر ٢-لە ئاینی مســەیحیدا لە ئاوهەڵکێشانی خەڵك.
(ألصَبْغَة) (عامية): ٣-ڕێباز ٤-ئاین.
(ألصابِغ) (فا): نازناوی یوحەنای معەمدانە.
(ألأَصْبَغ (م) صَبْغاء (ج) صُبْغ): گەورەترین لێشاو/ لافاو.

صـــبن: ١-(صبَـــنَ- الشَـــيءَ عَنـــهُ. صَبْناً): نەیهێشــت شـــتەکە لای ئەو بێت بۆ ئەوبێت لێدوور خستەوە بۆ یەکێکیتر بێت.

(إنْصَبَـــنَ واصْطَبَـــنَ- عَنـــهُ): لێلاچـــوو/ لێدوورکەوتەوە.

٢-(صَبَـــنَ- المُقامِـــرُ الكَعْبَـــينِ صَبْنـــاً): قومارکەرەکـــە لەدەســـتیدا دوو زارەکـــەی رێکخستو هەڵیدا.

٣-(التَّصَبُّـــن) (ك): صابوونیـــن لە ئەنجامی کارلێکی خوێی ئیسەرو ئاو کوهوولو ترشێك پێکدێت بەوە دەڵێن سابونین چونکە سابوون بەم جۆرە کارلێکانە بەرهەمدێت.

(الصابون والقطعة مِنهُ صابونَة) (فارسية): ســـابون کـــە پێکهاتەیەکـــە لـــە رۆنو قســـڵ پێیدەشۆرێت عەرەبییەکەی (الغاسُول).

والقطعة منە لوحـــاً: پارچەیەکی پێیدەڵێن (لوح).

(الصَبَّان والصابونِيّ): ١-سابونچی/ سابونکەر ٢-سابونفرۆش.

(الصابونِيَّـــة) (ن): نەســـپۆن. رووەکێکە لە کۆمەڵەی مێخەکە گوڵی گەورە دەگرێت وەك گوڵی مێخەك. سەرچاوەکەی ئاسیای بچووكو یۆنانـــە. بـــە هەمـــوو ئەوروپادا بـــڵاوە کۆن رەگەکەی بۆ شتن بەکاردەهێنرا.

(المَصْبَنَةُ): کارگەی سابوون.

صبا: ١-(صَبـــا- إليهِ ولَهُ صَبْـــوَةً وصُبُوّةً): تاسەیکرد/ دڵی بۆی لێدا/ بۆ لای پەرۆشبوو/ بیریکرد.

(صَبِيَ يَصْبى- إليهِ صَباءً): تاســـەیکرد/ بۆ لای بە پەرۆشبوو/ بیریکرد.

(أصْبى-الشيءُ فُلاناً): شـــتەکە دڵی فیساری راکێشاو حەزی پێ پەیداکردو ئارەزوویکرد.

(«أصْبَتْهُ المَكارِمُ»): پیاوچاکیی رایکێشـــا بۆ خۆیو لە دڵیدا چەسپی.

(تَصَبَّى- المرأةَ تَصَبِّياً): ژنەکەی فریوداو دڵی بۆ لای خۆی راکێشا.

(-هُ الشـــيءُ): دڵی چووە شـــتەکەوەو حەزی لێکردو بزواندی.

(تَصابى- المَـــرأةَ. تَصابِياً): ژنەکەی فریوداو دڵی لێسەندو شەیدا کرد.

(إسْتَصبى- إليهِ): تاسەیکرد/ دڵی بۆی لێدا/ حەزی ئەوی چووە دڵەوە.

(ألصِّبا): حەزو تاسەو ئارەزووی لا.

٢-(صَبـــا. صَبْواً وصُبُـــوّاً وصِبـــاً وصَباءً): رەفتاری منداڵانەیکرد.

(صـــاب (م) صابِيَة): کەســـێکە خۆی منداڵ بکاتەوە/ بە یادی منداڵییەوە رەفتار بکات.

(صَبِـــيَ. يَصبـــى صَبـــاءً): منداڵانـــە هەڵسوکەوتیکرد/ خۆی منداڵکردەوە.

(أصْبى- الرَجُلُ): کورێکی هەبوو.

(تَصَبَّى وتَصابى. تَصَبِّياً وتَصابِياً) رووبکردە یاریو گەمەو خۆپێوەخەریککردن.

(إسْـتَصْبى): مندالانه ڕەفتاریکرد/ کرداری مندالانەیکرد.
(-ه): وەك منداڵێك ڕەفتاری لەگەڵدا کرد.
(ألصبا والصَباء): منداڵیی.
«رَأيتُهُ في صِباهُ أَو في صَبائِهِ»): بە منداڵیی دیومە/ دیومە کە منداڵبووە.
(ألصَبْوَة): منداڵکاریو هەرزەیی.
(ألصَبـي (ج) صُبْيَـان وصِبيَـان وصُبْوان وصِبْـوان أصْبِيَة وصِبيَة وصَبِيبَة وصُبْيَة صِبْوَة وأَصْبٍ (م) صَبِيَّة (ج) صَبايا): ١-کوڕ لە خـوار مێردمنداڵیەوە (م) کچۆڵە/ کیژۆڵە ٢-منال کە هێشتا لە شیر نەبڕابێتەوە.
(ألصَبِيَّة): هەموو (کچێك/ دۆتێك/ کیژێك/ کەنیشکێك) دەووترێت.
(ألصُبَيَّـة والأُصَيْبِيَـة): کیژۆڵـە/ کچۆڵـە/ کەنیزەکۆك بچووککراوەی (صِبيَة وأَصْبِيَة)یە وشەکە خۆی کۆی (صَبيّ)یە.
(إمْـرَأَةٌ مُصْبِيَـة ومُصْـب): ژنێـك کوڕی هەبێت.
٣-(صَبـا-تِ الرِّيحُ. صَبـاءً وصُبُـوًا): بای خۆرهەڵات هەڵیکرد.
(صُبِـيَ وأَصْبى-القَـومُ): بـای خۆرهەڵات لێیدان.
(ألصَبا) (مص): بای خۆرهەڵات.
(صَبوان وصَبَيان): دوو بای خۆرهەڵات.
(ج) صَبَـوات وأَصْبـاء): (وشـەکە مێیـە) بەرامبەرەکەی بای (ألدَبـور) بای خۆرئاوا/ خۆرنشین.
(ألصابِيَة): بای نێوان خۆرهەڵاتو باکوور.
٤-(صابى- رمحَهُ. مُصاباةً): نێزەکەی بۆ وەشاندن لارکردەوە.
(-السَـيفَ): ١-بـە هەڵگێڕاوەیـی کـردی بە کێلانەکەیدا ٢-(هەڵیگێڕایەوەو لاریکردەوە).
(-الـكَلامَ): ئاخاوتنەکەی ڕێکنەخسـتو بە باشی داینەڕشت.
٥-(ألصَبِـيّ): دەمـی شمشـێر ٢-نووکی پێ/ لووتی پێ.
(ألصَبِيَّـان): ئەمـلاولای ڕوومـەتو خـوار چەناگە.
الملحق:
صبن: (صَوبَنَ): بە سـابوون خۆیشـت/ بۆ شتن سابونی بەکارهێنا.

صتّ: ١-(صَتَّ-هُ. صَتّاً): ١-بەرقەوە پاڵیپێوەنا ٢-بەدەست لێیدا/ توانجو تەشەری لێدا.
(-بِكَلام أو بداهِيَةٍ): قسـەی بۆ هاویشت یان وەیی پێوە کردو تێوەگلاند.
(صـاتَ- هُ. مُصاتَّـةً وصِتاتـاً): لەگەڵیـدا ناکۆکبوو/ ناحەزیی لەگەڵدا کرد/ دوژمنایەتی لەگەڵدا کرد.
(تَصـاتَّ- القَومُ): خوێشـکەل دوژمنایەتیی یەکتریانکردو بەگژیەکدا چوون.
(ألصِت والصُتَّة): دڕ.

(أَلصَيِّــت): دەنگەدەنــگو هــەراو هوريــا/ ژاوەژاو.
٢-(أَلصَتّ والصِتّ والصُتَّة): كۆمەڵ/ دەستە/ تاقم.
(«رَأَيتُ صَتّاً مِنَ النــاس»): كۆمەڵە/ تاقمە خەڵكێكم دی.
(أَلصَتَت= الصَدَد): دەربارە/ نیاز.
(«هُوَ بِصَتَتِهِ»): ئەو بە نیازی ئەوەیەتی.
(أَلصَتيت): كۆمەڵ/ تاقم/ دەستە.
(أَلمِصْتيــت): لەســەر كاريخــۆ ڕۆيشــتوو/ خەريكبووی كاريخۆ.
صتع: (صَتَع-ُ. صُتعاً): دايبەزەويدا.
(تَصَتَّع): ڕاڕايی لە كارەكەدا كرد.
(الصَتَع): ١-گەنجی بەهێزوتين ٢ (ح)كەرەكێويی.
صتــم: (صَتَّم- الشــيءَ): شــتەكەی كۆكو تەواوكرد.
(تَصَتَّم): تيژ ڕايكرد.
(أَلصَتْم والصَتَم): ١-ئەستوورو توند/ مەزنو پتەو ٢-تەواو كۆكو دامەزراو.
(أَلصَتْمَةُ والصَيتَمَةُ): تاوێری سەخت.
(أَلمُصَتَّــم) (مفــع): كۆلانێــك يــان دۆڵێكی بێدەروو.
صبح: (صَبَحَ. صَبَحاً): دنگەيكرد ئاســنێكی دا بە ئاسنێكداو دنگەی لێوەهات.
(الصُجَج والصَجيج): درنگەو دنگەی ئاســن كە بەريەك بكەون.

صحّ: ١-صَــحَّ. صُحّــاً وصِحَّــةً وصَحاحاً): نەخۆشييەكەی لەسەر لاچوو/ خۆشبووەوە/ تەندروستبووەوە.
(-الشــيءُ): شــتەكە چاكبــووەوەو بێخەوش بووەوە/ دروستبووەوە.
(صَحَّحَ- المَريضَ): نەخۆشەكەی چاككردەوە/ خۆشكردەوە.
(-الكِتــابَ): نووســينەكەی ڕاســتكردەوەو هەڵەبڕيكرد.
(أَصَحَّ-ُ إِصْحاحاً):١-ڕاستيكردەوە/ چاكيكردەوە يــان بە ڕاســتو چاكــی زانیو هاتــە بەرچاو ٢-نەخۆشييەكەی لابرد/ خۆشيكردەوە.
(-الرَجُــلُ): خێــزان يــان ئاژەڵــی پياوەكە تەندروستو خۆشبوون.
(تَصَحَّحَ- بِكَذا): بەو شتە خۆی چارەسەركرد/ دەرمانكردو.
(إِسْــتَصَح- مِن مَرَضِهِ): لە نەخۆشــيەكەی هەستايەوەو چاكبووەوە.
(أَلصِحَّة) (مص): تەندروستيی خۆشلەشيی.
(أَلصَحيــح (ج) أَصِحّــاء وصِحــاح وأَصِحَّــة وصَحائِح): ١-تەندروست/ لەشساغ ٢-بێخەوش و كەموكووريی.
(أَلمَصَحّ (ج) مَصاحّ ومَصَحّات): ١-تەندروستيگا ٢-خەستەخانەی وەرەمدارەكان/ سيلدارەكان.
(أَلمَصَحَّــة والمِصَحَّــة): تەندروســتيهێن يان پارێزەری تەندروستيی.

(«الصومُ مَصَحَّــةٌ»): ڕۆژوو تەندروســتیی دەهێنێت یان دەیپارێزێت.
(أَرضٌ مَصَحَّــةٌ): خاکێکــی/ زەوییەکــی بەتەندروست/ خاکێکی بێدەردو نەخۆشیی.
٢-(صَحَّ- الخَبَرُ. صحّــاً وصِحَّةً وصَحاحاً): هەواڵەکە ڕاستو تەواو بوو.
(صَحيح وصَحاح): ڕاستو تەواو/ جێبڕوا.
(«صَحَّ لي على فُلان كذا»): ئەوەم لەســەر فیسار بۆ ساغبووەوەو سەلماندم.
(إِسْتَصَحَّ- الكلامَ): قسەکەی بە ڕاستزانی.
(أَلصَحيــح (ج) أَصِحَّــاء وصِحــاح وأَصِحَّة وصَحائِح): ڕاستو تەواو/ جێبڕوا.
(أَلإِصْحَاح ولأُصْحاح- مِنَ التَوراةِ والإِنجيل): لە بەشــێکی تەوراتو ئینجیــل کەمتر یان لە بەشێکیان زۆرتر بێت.
٢-(أَلصَحــاح- مِنَ الطَريق): ڕێی ســەختو گران.
٤-(صَحْصَــحَ- الأَمــرُ): کارەکــە دەرکەوتو ڕوونبووەوە/ ساغبووەوە.
(أَلصَحْصَح والصَحْصــاح والصَحْصَحان (ج) صَحاصِح): ١-زەویی تەختو ڕووتەن.
٢-(أَلتُرَّهات الصَحاصِح وتُرَّهاتُ الصَحاصِح): ئەفسانەی پڕووپووچو بۆش.
(أَلصُحْصُــح والصُحْصُــوح- مِــنَ الرجال): پیاوی وردەکارو ســەرنجدەر لە کاروباردا کە بەسەریدەکاتەوەو دەیڕمێرێتو پێیدەزانێت.

(أَلمُصَحْصِــح): ١-دۆســتی ڕاســتو دروســت ٢-کەســێکە کە خەریکی درۆو دەلەسەو شتی هیچو پووچبێت.
صحــب: ١-(صَحِــبَ وصاحَــبَ-ەُ. صُحْبَــةً وصَحابَــةً وصِحابَــةً): لەگەڵیــدا بــوو و هاودەمییو هاوڕێیەتیکردو لێیجیانەبووەوە.
(أَصْحَبَ- الرَجُلُ): ١-دۆســتیگرت ٢-کوڕەکەی پێگەیشــت/ گــەورە بــوو وەك خــۆی لێهات ٣-خۆی بەدەســتەوەدا/ ملیدا کــە لەوەپێش سەرپێچیدەکرد/ نەدەهاتە ژێربار.
(-ەُ الشيءَ): شتەکەی لەگەڵ خۆیدا برد.
(-الزِقَّ): تووك یان موومەکەی بە کوندەکەوە هێشتەوە.
(تَصاحَــبَ- الرجــلان): دوو پیاوەکــە جوتیانگرت/ پێکەوە بوون/ بوونە هاوڕێ.
(-مَعَهُ) (عامية): کــردی بە هاوڕێی خۆی/ بوو بە هاوڕێی/ هاوەڵی.
(إِصْطَحَبُوا): بوونە هــاوڕێو پێکەوە بوون/ هاوڕێیتی یەکتریانکرد.
(إِســتَصْحَبَ-ەُ): ١-هاوڕێیەتیکردو لەگەڵیدا نەرمیی نواند ٢-داوایلێکردو هاودەمو هاوڕێبن ٣-کردی بە هاوەڵیو کەپێکەوە بن.
-ەُ الشيءَ: داوایلێکرد کە شتەکە لەگەڵ ئەودا بێت.
(أَلصاحِب (فا) (ج) صَحْب وأَصْحاب وصُحْبَة وصِحــاب وصُحْبــان وصِحابَــة و صَحابَــة

وأَصاحِيب (جمع أَصحاب): هاورێ/ هاوەڵ/ برادەر/ هەڤاڵ/ دۆست/ هاودەم/ یار.

(صاحِبُ أَمرِ الملك): وەزیری شا.

(صاح): ئەی هاورێ.

(الصاحِبَـةُ (ج) صاحِبات صَواحِب): ١-مێی وشەی (الصاحب) ٢-ژن/ هاوسەر.

(الصَحابَة): یارەکانی/ هاوڕێکانی پێغەمبەر (ص) کـە دیویانــەو ماوەیەکــی بــاش لــە خزمەتیدا بوونو لەگەڵیدا بوون.

(الصَحابي): یارێکــی/ هاوڕێیەکی پێغەمبەر (ص).

(المُصاحِب) (فا): یار/ لەگەڵدابوو/ پێوەلکاو. ٢-هاوەڵ/ کەساسو بە زۆر بەکێشکراو.

(المُصْحاب): ١-بەکێشکراو کەساسو سەرشۆڕ.

(المُصْحَب) (مفع): شێت/ پەتیارە/ کە لەگەڵ خۆیدا بدوێت وەکو لەگەڵ خەڵکدا بدوێت.

(عُــودٌ مُصْحَــب): چێوێك/ چڵێــك/ لقێك توێکڵەکەی پێوەبێتو لێنەکرابێتەوە.

(أدیــمٌ مُصْحَــب): پێســتەیەك تــووك یان موومەکەی لێنەکرابێتەوە.

(المُصْحِب): ١-بەکێشکراو کەساسو سەرشۆڕ.

(أدیــمٌ مُصْحِــب): پێســتێك بە تــووك یان مووەوە.

(عودٌ مَصْحِب): چێوێك بە توێکڵەوە بێت.

(أدیــمٌ مَصْحُــوب): پێســتێك تــووك یــان موومەکەی لێنەکرابێتەوە.

(عــودٌ مَصحُــوب): چێوێــك توێکڵەکــەی پێوەبێت.

(«إذْهَــب مَصْحوبــاً ومُصاحِبــاً»): بــڕۆ پارێزراوو بێوەییبیت.

٢-(صَحَــبَ- المَذْبُــوحَ. صَحْبــاً): ئاژەڵــە (کوژراوەکەی/ سەربڕراوەکەی) گوروو.

٣-(أَصْحَبَ- فُلاناً): فیساری پاراست.

(-هُ عَن كذا): لەو شتەی دوورخستەوە/ بەری لەو شتە گرت/ دەستی نایە بەر بۆ ئەو شتە.

(إصْطَحَبَ- فُلاناً): فیساری پاراست.

(صاحِــبُ – الشَــيءِ (ج) صَحْــب وأَصْحاب وصُحْبَة وصِحاب وصُحْبان وصِحابَة وصَحابَة وأَصاحِب) (جمع أَصحاب): خاوەنی شتەکە.

٤-(أَصْحَبَ- الماءُ): ئاوەکە قەوزمیگرت.

٥-(تَصَحَّبَ- منهُ): شەرمی لێکرد.

(«فُلان مایَتَصَحَّب مِن شيءٍ»): فیسار شەرم لە هیچ شتێك ناکات.

صحــر: ١-(صَحَرَ- اللبنَ صَحْراً): شــیرەکەی کوڵاند.

(الصَحیرَة): شیری کوڵاتوو بەسەر ڕۆنو ئاردا بکرێت.

٢-(صَحَرَ-تْهُ الشَـمسُ): هەتاو، خۆر سەری هێنایە ژان/ مێشکی هێنایە ژان.

٣-(صَحَرَ- الحِمارُ. صَحیراً وصُحاراً): کەرەکە زەڕینێکی زۆرو تواند زەڕبی.

٤-(صَحِــرَ. صَحَــراً): بۆری مەیلەو ســوور/

جگەریی بوو.
(أَصْحَــر (م) صَحْراء (ج) صُحــر): بۆرێکی مەیلەو سوور/ جگەریی.
(إصْحَــارَّ. إصْحيراراً): ڕەنگی بــوو بە بۆری مەیلەو سوور/ جگەریی.
(أَلصَحَــر والصُحْرَة): ڕەنگی بــۆری مەیلەو سوور/ جگەریی.
(أَلْمُصْحِر) (ح): شێر.
٥-(أَصْحَــرَ): ڕوویکردە بیابــانو/ بۆ بیابان دەرچوو.
(-المَــكانُ): شــوێنەکە بەرفراوانبــوو وەك بیابانی لێهات.
(-الأَمــرَ وبالأَمــرِ): کارەکەی (دەرخســت/ یەکالاکردەوە).
(«لاتُصْحِرْهُ أَمْرَكَ»): کارەکەتی بۆ دەرمەخە.
(«أَصْحِــر مــا فِي قَلبِكَ»): چی لــە دڵتدایە دەریبڕەو دەریخە.
(أَلصَحْــراء (ج) صَحَــارى وصَحارِ وصَحارِيّ وصَحْراوات): ١-دەشتێکی کاکیبەکاکی بێئاوو ڕووەكو وشــك برنــگ/ بیابــان ٢-پارچــە زەوییــەك کرابێت بــە کاڵەك یــان ترۆزیو شتیتر بۆ نموونە دەوترێت:
(«صَحرَةُ البَطيخ) (عامية): بێستانی کاڵەك یان ترۆزی (عامية).
(أَلْمُصاحِــر): کەســێکە لــە بیابانــدا لەگەڵ هاوکووفەکــەی بجەنگێتو ڕووبەڕوو نەك لە پەناو پەسێردا.
٦-(أَصْحَرَ- الرَجُلُ): کوێربوو.
٧-(أَلصَحْرَةُ – عند العامَّة): شێیەکە بە شەو لە ئاسمانەوە بێتە خوارێ.
(أَلصَحراويــة) (ن): دەومنێکــە لە بنچینەدا لە بەشی نیوەی باکووری گۆیزەویەوە هاتووە زۆر جــۆری هەیــە بۆ جوانیــی دەروێنرێت. زۆر جواندەبێت کاتێك تــەواو گوڵدەگرێتو گوڵەکانی دەکرێتەوە.
صحر: (أَلصَّحراوِي): بیابانیی.
(«نَبتَةٌ صَحراوِيَّة»): ڕووەکێکی بیابانیی.
(أَلمَناخُ الصَحراوِيّ): ئاووهەوای بیابانیی: زۆر گەرمە بە ڕۆژو بەهاوین. بە شەوو زستانیش زۆر ساردە.
صحــف: ١-(صَحَّــفَ- الكَلِمَــةَ): بەهەڵــە وشــەکەیخوێندەوە/ خراپ لــە دەمی هێنایە دەرێ یان شوێنەکەیگۆڕی.
(أَصْحَــفَ- الكتــابَ): پــەڕە نوســراوەکانی کۆکردەوەو کردی بە کتێب.
((تَصَحَّفَ- القارِئُ): خوێنەرەوەکە هەڵەی لە خوێندنەوەکەدا کرد/ بە هەڵە خوێندیەوە.
(«تَصَحَّفَت عَلَيهِ الصحيفَةُ»): وشــەکەی لە ڕۆژنامەکەدا لێگۆڕا.
(أَلصِحافَة): (لای تازەگەرییەکان) ١-ڕۆژنامەگەریی
٢-(عالَــمُ الصَحافَــة): ڕۆژنامــە (گــەران/ نووسان)/ جیهانی ڕۆژنامەگەری.

(اَلصَّحّاف): ١-كەسێكە كە لە خوێندنەوەی ڕۆژنامەدا هەڵە بكات ٢-ڕۆژنامەفرۆش.

(اَلصَحَفِيُّ): ١-ڕۆژنامەگەر ٢-كەسێكە كە لە ڕۆژنامەوە شت فێر بێت ٣-كەسێكە كە لە خوێندنەوەی ڕۆژنامەدا هەڵەبكات.

(اَلصَحَفِي والصَحافِيّ): ڕۆژنامەگەر/ كەسێكە كە پیشەی ڕۆژنامەگەریبێت.

(اَلصَحیفَة (ج) صَحائِف وصُحُف): ١-كاغەزی نوسراو ٢-هەردوو دیوی پەڕەی نوسراوی كتێب ٣-ڕۆژنامە.

(اَلمَصْحَف والمِصْحَف والمُصْحَف (ج) مَصاحِف): كتێب/ پەرتووك.

(اَلمُصَحَّف) (مفع): وەرگێڕراو.

(«هذا اللفظ مُصَحَّف عَن كذا»): ئەم وشەیە لەوە وەرگێڕراوە.

(اَلمُصَحِّف): كەسێكە وشەكەی بە شێوەیەك هێناو دەربڕی كە ناڕاستو ناتەواوی خوێبووە/ بە هەڵە پیشانیدا.

٢-(اَلصَحْفَة (ج) صِحاف): لەگەنێكی گەورە كە پێنج كەس تێربكات.

(اَلصُحْفَة= الصِحاف): چاڵاوی بچووك بچووك.

(اَلصَحیف): ڕووی زەوی.

(صَحیفَةُ الوَجهِ): ١-پەڕەی ڕوو/ ڕوخسار، چارە.

(ج) (صَحائِف وصُحُف): ٢-پێستی (ڕوو/ دەموچاو).

(«صُن صَحیفَة وجهك»): پەڕەی ڕووت بپارێزە.

صحل: (صَحِلَ- صَوتُهُ. صَحَلاً): دەنگی نووساو گربوو.

(صَحِلٌ وأصْحَلُ): دەنگگر/ نووساو.

صحم: (إصْطَحَمَ- الرجُلُ): ڕاسبووەوەو قنج وەستا.

(إصْحَامَّ- النَباتُ. إصْحیماماً): ١-ڕووەكەكە تەواو ڕەنگیگرتو سەوز تێر بوو ٢-ڕووەكەكە سەوزییەكەی زەردیی تێكەوت.

(أصْحَم (م) صَحماء): سەوزی زەرد تێكەڵ.

(-تِ الأرضُ): ڕووەكی زەویەكە ڕەنگی گۆڕرا.

(-الزَرْعُ): كشتەكە سەرما بردی یان خەریكی وشكبوونبوو.

(اَلصُحْمَةُ): ڕەنگی سەوزی زەرد هەڵگەڕاو.

صحن: ١-(صَحَنَ- هُ. صَحْناً): دایپلۆست/ لێیدا/ پیایدا كێشا.

(«صَحَنَهُ عِشرینَ سَوطاً»): بیست قامچی پێداكێشا.

(-هُ برجْلِهِ): دایە بەر شەق.

(«فَرَسٌ-صَحُونٌ»): ئەسپێكی جووتەوەشێنو لەقەوەشێن.

٢-(صَحَنَ- الرَجُلَ. صَحْناً): شتێكی لە ئامانێكدا دا بە پیاوەكە.

(-هُ ديناراً): دينارێكی دايه.
(اَلصَحْن (مص) (ج) صُحون): ١-ئامان/ دەوری/ قاپ/ دەفر/ حاجەت ٢-لەگەنی بچووك ٣-(جامێكی/ كاسەيەكی گەورە ٤-ناوسمی وڵاخ.
(«فَرسٌ واسِعُ الصَحن»): چارەوێيەكە ناو سمی فراوانە.
(-مِنَ الأَرض): زەويی تەخت.
(صَحْنُ الدار): حەوشەی خانوو يان ناوەراستی.
(اَلصَحْنان) (مو): دوو تاسەكە كە بە يەكياندا دەدەن دەنگيان لێوە پەيدا دەبێت. رەشە خەڵكەكە پێيدەڵێن: (فِقَّيْشات).
(صَحنا الأُذُنَين): ناوەوەی هەردوو گوێ.
(اَلصَحَنَةُ): دەفرێكە وەك لەگەن.
٣-(صَحَنَ- بَينَهُم. صَحْناً): نێوانی چاككردنەوە/ تەبايكردنەوە.
٤-(اَلصَحْنى والصَحْناة والصَحْناء والصَحْناءَة) (ط): وردە ماسيی خوێكراو.
صحا: ١-(صصَحا وصَحِيَ يَصْحى- اليَومُ. صَحْواً وصُحُوّاً وصَحاً): ئەمرۆ سايەقە بوو/ ئاسمان ساماڵبوو.
(صَحْوٌ وصاحٍ ومُصْحٍ): سايەقەی ساماڵ/ ئاسمانێكی سافو بێهەور.
(«صَحْيَتِ الدنيا») (عامية): هەڵيبرونگان واتا بارانەكەی خۆشكردەوە/ راگرت.

(أَصْحى- اليَومُ. إِصْحاءٌ): سايەقەيكرد.
(إِصْحَاء): هەڵبرونگاندنو سايەقەكردن.
(-القَومُ): ئاسمان بۆيان بوو بە سايەقە.
(اَلصَحْو) (مص): سايەقە/ ساماڵ.
(سماءٌ صَحْوٌ ويَومٌ صَحْوٌ): ئاسمانێكی سايەقەو بێهەور رۆژێكی ساماڵو بێهەور.
(اَلمِصْحاة): كاسەی پێخواردنەوە.
٢-(صَحا و صَحِيَ. يَصحى السكرانُ. صَحواً وصُحُوّاً وصَحاً): سەرخۆشەكە سەرخۆشيی بەريداو هاتەوە هۆشخۆی.
(-الرَجُلُ): ١-پياوەكە هاتەوە سەرخۆیو هۆشی بە مێشكيدا هاتەوە يان رێی ناراستيی بەردا ٢-وريابووەوە.
(صاحٍ (ج) صاحُون وصُحَاة (م) صاحِيَة (ج) صاحِيَات و صَواحٍ): سەرخۆ هاتوو و بەئاگا هاتوو ٢-كەسێكە مەستيیو سەرخۆشيی بەريبدات ٣-رێگەی ناراستيی بەربدات.
(صَحِيَ مِن نَومِهِ) (عامية): لە خەو خەبەريبووەوە/ بەئاگاهات.
(أَصْحى- السَكْرانُ):سەرخۆشەكە سەرخۆشيی بەريدا.
(-الرَجُلُ): پياوەكە هۆشی بە خۆيدا هاتەوە/ بەئاگاهات.
(-هُ): بەئاگايهێنايەوەو ورياكردەوە.
(اَلمَصْحَاة)هۆكاری بەئاگاهاتنو هوشياربوونەوە يان بەردانی مەراق يان سەرخۆشيی.

صخ: ١-(صَـخَّ- الحَديدَ بالحَديـدِ. صَخّاً): ئاسنی به ئاسندا دا.

(-الصَـوتُ الأُذُنَ): دەنگەكـە دایبەگوێـداو كەڕیكرد.

(«صَـخَّ زَيـدٌ عَمْـراً بِعَظيمَـةٍ»): زەیـد چورتومێكـی/ بەڵایەكـی گەورەی بەسـەر عەمردادا/ تووشی وەیەكی گرانیكرد.

(-الحَديدُ. صَخّـاً وصَخيخاً): ئاسـنەكە بە شتێكی ڕەقدا دراو دەرنگەی لێوە هات.

(ألصَـخُّ والصَخَّة): دەرنگەی ئاسـن‌و تەقەی بەرد ئەگەر بە شتێكی ڕەق لێبدرێت.

(«ضُرِبَـتِ الصَخْـرَةُ بِحَجَـرٍ فسـمعت لَها صَخَّةً»): تاوێرەكە بەردێكی پێدا دراو تەقەی لێوە هات.

(الصاخَّة):١- (دەنگێكی/ ناڵەیەكی/ گرمەیەكی تیـژی كەڕكەر ٢-چورتوم/ وەی/ بەڵا/ ئاپۆرە ٣-ڕۆژی (زیندووبوونەوە/ حەشر).

(«إذا جاءتِ الصاخَّةُ»): ئەگەر ڕۆژی حەشر بوو و گرمەی تۆقێنەری هات.

(ألصَخيـخ): ١-ناڵەو گرمەی تیـژو تۆقێنەر ٢-قیڕەی قەلەڕەشكەی تۆقیو.

٢-(صَخَّ- لِحَديثِهِ. صَخّاً وصَخيخاً): گرمەی بە ئاخاوتنەكەیدا.

(الَصَخَّةُ): جارێك. گرماندن/ ناڵەكردن.

ضخـب (صَخِبَ. صَخَبـاً): نەعرەتەی لێدا/ توند هاواریكرد.

(صاخَـبَ-ه مُصاخَبَـةً): لەگەڵێـدا كەوتە گرمەگرم‌و هات‌و هاوار.

(تَصاخَبَ- القَومُ): كەوتنە قیژەبەسەریەكداو لەیەكدان.

(إصْطَخَـبَ-تِ الطَيرُ أو الضَفـادِع): دەنگی باڵندە یان بۆق بەیەكیاندا دا.

(ألصَخَبَ) (مص): نەعرەتەلێدان/ دەنگەدەنگ‌و ژاوەژاو/ هات‌و هاوار/ تێكەڵبوونی دەنگ.

(الصاخِـب والصَخِب والصَخّـاب والصَخُوب والصَخْبان) (وجمع الصَخبان هو صُخْبان): نەعرەتەلێـدەر/ هات‌وهاواركـەر/ قیڕەقیڕو گرمەگرمكەرێكی زۆر.

(صَخِبَـة وصُخُبَّـة و صَخّابَـة وصَخُـوب وصَخْبـى): مێینـەی/ ژنـی/ ئافرەتـی/ هات‌وهاواركەر/ قیڕەقیڕكەرێكی زۆر.

صخـد: ١-(صَخَدَتْـهُ الشَـمسُ صَخْـداً): خۆربردی‌و سووتاندی.

(صَخِدَ- اليَـومُ صَخَـداً و صَخَداناً): گەرما تاویسەند.

(أصْخَدَ- الحَرُّ): گەرما تاویسەند.

(-الرَجُلُ): كەوتە گەرماو/ كەوتە بەرگەرما.

(-الحِرباءُ): خۆرپەرسـتەكە خۆی دایە بەر ڕۆژو خۆی پێگەرمكردەوە.

(الصاخِدَةُ): قرچەو تیژیی گەرمای نیوەڕۆ.

(الصَخدان والصَخَدان): ڕۆژی زۆر گەرم.

(صَيخَدُ الشَمسِ): تیشكی بەتینی خۆر هەتاوی

سوور که خەڵك ناتوانێت تەماشایبکاتو خۆی لەبەردا بگرێت.

(هاجِرَةٌ صَیخُودٌ (ج) صَیاخِیدُ): قرچەی گەرما کە زۆر بەتینە.

(«أَقْبَلت صیاخیدُ الحَرِّ»): تینی سەختو برژێنەری خۆر هەڵیکردو هات.

(صَیاخِیدُ الحَرِّ): تاوسەندنی گەرماو تیژبوونی.

(أَلمَصْخَدَةُ (ج) مَصاخِد = الهاجرة): قرچەو تیژیی گەرمای نیوەڕۆ.

(المُصْطَخِد): هەستاو/ ڕاستەوەبوو/ بەرزەوەبوو.

٢-(صَخَدَ- الصُّرَدُ. صَخْداً): بازورەکە خوێندی (باڵندەیەکی سەرزلی سك سپیو سەر سەوزە باڵندەی بچووکتر دەخوات).

٣-(صَخَدَ- إلَیهِ. صُخُوداً): گوێی (لێگرت/ بۆ شلکرد).

صخر: ١-(صَخَّرَ-هُ= سَخَّرَهُ): چەوساندیەوە.

٢-(أَصْخَرَ- المَکانُ): جێگەکە تاوێراویبوو.

(مُصْخِر): شوێنێکە تاوێری زۆر بێت.

(أَلصَخْرَةُ والصَخَرَةُ (ج) صَخْر وصَخَر وصُخُور وصُخُورَة وصَخَرات) (ط ا): تاوێر/ بەردی زۆر گەورەی سەخت/ تاشەبەرد.

(«فُلانٌ صَخْرَةُ الوادي»): فیسار تاوێری سەختی نەبزوێوە/ کەللەڕەقە.

(أَلصَخِر- مِنَ الأمکِنَة): شوێنی تاوێراوی/ تاشاویی.

(هُوَ صَخِرُ الوَجهِ أَو أَصْخَرُ الوَجهِ): ئەو بێئابڕووە/ چەرداوەڕووە.

٣-(الصاخِر): درنگەی ئاسن کە بەر یەکدەکەون.

(الصاخِرَة): کاسەی کاشی کە پێیدەخورێتەوە.

صحف: (صَحَفَ- الأَرض صَحْفاً): زەویەکەی هەڵکەند.

(أَلمِصْحَفَة (ج) مَصاحِف): پاچ کە زەویی پێ هەڵدەکەنن.

صخم: (صَخَمَ-تْهُ الشَمسُ): هەتاو سووتاندوویەتی ڕەشی هەڵگەڕاندووە.

(إصْطَخَمَ- الرَجُلُ): ڕاستبووەوەو قنج وەستا.

صَخي: (صَخِيَ- الثَوبُ یَصْخی صَخاً): بەرگەکە پیسبوو. پیسایی پێداهەڵپرژا/ پەلاویبوو.

(صَخ): جلی پیسو پەلاوی.

(الصَخاة): پەڵەی پیسی.

صدّ: ١-(صَدَّ- هُ عَن کذا. صَدّاً): دەستی نایەربەرو بەری ئەو شتەی لێگرت/ بەر هەڵستیکرد/ کۆسپی خستەرێی.

(صادَّ- هُ): بەرەنگاریبووو شەرەشانی لەگەڵدا کرد.

(«أَخَذَ یُصادُّهُ ویُضادُّهُ»): کەوتە ململانێو بەرەرەکانێ جیاوازی لەگەڵدا کردنی.

(أَصَدَّ-هُ عَن کذا): جلەوگیریی ئەوەی لێکردو

بەرهەڵستیکرد/ نەیهێشت.
تَصَدَّدَ- لَهُ: ڕێی پێگرتو بەرەنگاری بوو.
(ألصَدَد): ڕووبەڕوو بوون/ بەرامبەربوون.
(«داري صَــدَدَ دارِهِ أو بَصَدَدِهــا أو علــى صَدَدِها»): خانووەکەم نزیك خانووەکەیەتیو بەرامبەریەتی.
(ألصُدود):بەرەنگاربوو/ڕێپێگر.ڕوولێوەرگێڕ/ بەرهەڵستکار ٢-بەرامبەربوو.
٢-(صَدَّ- عَنهُ. صَدّاً وصُدُوداً): خۆی لێلاداو ڕووی لێوەرگێڕا.
(صــادٌ (ج) صُــدَّاد وهِيَ صــادَّةٌ (ج) صَوادّ وصُدّاد): ڕوو وەرگێڕ/ لالوت/ پشتتێکردوو.
(ألصَــدَد): ١-نیــاز/ ئامانــج/ مەبەســت ٢-دەربارە٣-بەرامبەر٤-بۆنە٥-لا٦-لاربوونەوە/ چەمینەوە.
(نحــن في صَدَدِ فُــلان): ئێمە مەبەســتمان نیازی خۆیو فسەکانیەتی.
(«لأُقيمَــنَّ صَــدَدَك»): چەمانــەوەو لاریت هەڵدەسەنگێنم/ ڕاستت دەکەمەوە.
(مَصَدّ): بەربەست.
(ألصُدَّاد (ج) صَدائِد): ڕێ بۆ سەر ئاو.
٣-(صَــدَّ- مِنَ الشــيءِ صَديداً): لە شــتەکە (وەڕسبوو/ هەرەسانبوو/ بێزاربوو) و کەوتە قیژەو هاوار لە ترساندا یان لەبەر هۆیێ.
(صَدَّدَ): چەپڵەیلێدا.
٤-(صَــدَّدَ- الجِــرحُ): برینەکــە کێــمو زووخیکرد.
(أَصَدَّ- الجرحُ): برینەکە کێمیکردو لەبەری ڕۆیشت.
(الصديد): کێمو زووخو تێکەڵ بە خوێن.
(صَديدُ الفِضَّة): تواوەی زیو (بەلێچواندن).
٥-(إِصْطَدَّ-تِ المرأَةُ): ئافرەتەکە بە (ڕووپۆش/ پەچە) ڕووی خۆی پۆشی.
٦-(ألصَــدّ والصُــدّ (ج) أَصْــداد وصُدود): ١-شاخ/ چیا ٢-لای دۆڵ/ دەرە ٣-هەوری بەرزی کەڵەکە بوو. کە وەك چیا دەنوێنێت.
(الصُــدَّاد (ج) صَدائِــد) ١-(ح) مــار ٢-(ح) شەوگەرد.
(ألصَدُود): بەرگێکی کورتی ژنانەیە.
صــدئ: ١-(صَدِئَ وصَــدُؤَ- الحَديــدُ. صَدَأَ وصَداءَةً): ئاسنەکە ژەنگی (هەڵهێنا/ گرت).
(صَدِئٌ (م) صَدِئَة): ژەنگگرتوو/ ژەنگاوی.
(-الشَيءُ): شتەکە ژەنگرەنگیبوو.
(أَصْدَأَ (م) صَدْآء): ڕەنگژەنگی.
(صَدَأوصَــدَّأَ- الشــيءَ. صَــدْأً وتَصْدِئَــةً): ژەنگەکەی لێکردەوە.
(-المرآةَ): ئاوێنەکەی پاککردەوەو ڕوونکردەوە.
(أَصْدَأَ-هُ): ژەنگینکرد/ ژەنگاوییکرد.
(ألصَــدَأُ) (ك): ژەنــگ. مادەیەکــە ڕەنگــی ســوورو ئاڵە لەســەر ڕووی ئاسنو شتی وەها پەیدادەبێت بە هۆی شێی هەواوە.
(الصَدِئ): ژەنگن/ ژەنگاوی.

(«رَجَـعَ فلانٌ صاغِـراً صَدِئاً»): فيسـار بە سەرشـۆڕیی‌و ئابڕووچـوون‌و ناوزڕانـەوە گەڕایەوە.

(ألصُدْأَةُ): رەنگژەنگی/ رەنگی ژەنگ.

۲-(صَـدِئَ وصَـدُؤَ- الرَجُلُ. صَـدَأً وصَداءَةً): قنجبووەوە/ ڕاستبووەوەو (ڕوانی/ تەماشایکرد).

(تَصَدَّأَ- لَهُ): بەرەنگاریبوو/ ڕێیپێگرت.

۳-(رَجُـلٌ صَدَأٌ): لەش ڕێك‌و جوان/ شـۆخ‌و شەنگ.

صدح: (صَـدَحَ- الرَجُـلُ أَو الطائِرُ صَدْحاً وصُداحاً): پیاوەکە دەنگی لێهەلبڕی‌و گۆرانی چڕی یان باڵندەکە خوێندی.

(صادِح وصَـدَّاح وصَيْدَح وصَيْداح وصَدُوح وصَيْدَحِـيّ ومُصْدَح ومِصْداح): گۆرانیبێژ/ گۆرانیچـڕی دەنگبەرز یان مەلـی بە ئاوازو بەدەنگ.

(ألصَدَح (ج) صِدْحان): ۱-بەیداخ ۲-شـوێنی چۆڵ/ چۆڵەوانی ۳-گردۆڵکەی بەردین.

(شيءٌ صَدَحٌ): شتێکی ڕەش.

(ألصَدْحَةُ والصُدْحَةُ والصَدَحَةُ): مووڕووی (خۆشەویستی/ دڵڕاکێش).

صدر: ۱-(صَدَرَ- عَنِ المَكانِ وعَنِ الماءِ. صَدْراً ومَصْدَراً): لە شوێنەکە یان ئاوەکە پاشەوپاش گەڕایەوە/ بۆی نەچوو.

(-إلى المَكان): بۆ شوێنەکە چوو.

(-الرَّجلَ عَن كَذا): بەرهەڵستی پیاوەکەی لەو شتە کردو نەیهێشت بۆی بچێت/ گێڕایەوە.

(صَدَّرَ-هُ): گێڕایەوە.

(أَصْـدَرَ-هُ عَن كذا): بەرهەڵسـتیکردو لەوە گێڕایەوە.

(تَصـادَروا- علـى ماشـاؤوا= صَـدَروا): هەرچیانویست لێیگەڕانەوە/ بۆی نەچوون.

(ألصَـادِر (ج) الصَـدَر): ۱-لەشـاو بۆچـوون گەڕانـەوەو نەچـوون ۲-پەیشـمانبوونەوەو نەچوونی گوزاریار بۆ ئامانجەکەی.

(الصـادِر) (فا): گەڕاوەو نەچوو بە زۆری بۆ نەچوون‌و گەڕانەوەی بۆ سـەر ئاو دەوترێت (بەرامبەرەکـەی (الـوارد إلى المـاء) هاتووی سەرئاوخواردنەوە.

(«مالَـهُ صـادِرٌ ولا وارِد»): هیچـی نییـە نەهاتوو، نەڕۆیشتوو.

(طريقٌ صادِر): ڕێی لە ئاو گەڕانەوە.

(طريق وارِدٌ صادرٌ): ڕێی چوونە سـەرئاوو لێوەی گەڕانەوە.

۲-)(صَـدَرَ-هُ صَـدراً): (کێشـای/ دای) بـە سنگیدا.

(صُـدِرَ): هـاواری ژانی سـنگیکرد/ سـنگی دەردیگرت.

(مَصدور): کەسـێکە سـنگی تووشـی دەردو ئازار بووبێت/ سنگدەرداوی.

(صَـدَّرَ- هُ): پێشیخسـت‌و لەسـەرووی ئەنجومەنەکە داینیشاند.

(-الكتابَ بِكَذا): بەوە پێشـەکیی پەڕاوەکەی کردەوە.

(-الفَرَسُ): ئەسـپەکە سـنگی دایـە پێش و گـەردن و سـەری بەرزکـردەوەو پێـش ئەسپەکانیتر کەوت.

(تَصَدَّر): پێشـەوەی ئەنجومەنکەیگرت/ لە پێشەوەی ئەنجومەنەکەدا دانیشت.

(تَصَدَّرَ المَجلِسَ): لە پێشـی ئەنجومەنەکەدا دانیشت.

(-الفَرَسُ): سـنگی دایە پێش و کەوتە پێش ئەسپەکانیترەوە.

(ألصَدْر (ج) صُدُور) (ع ا): ١-سنگ/ سینە.

(«فُلانٌ بَعیـدُ الصَدرِ»): فیسـار کەس دڵی پێناسووتێت ٢-بەشـی پێشەوەی گشت شتێك

٣- (سەرەتای/ پێشەکیی) هەموو شتێك. وەك سەرەتای ڕۆژ. پێشەکیی پەرتووك/ کتێب.

(«أخَذَ الشيءَ بِصَدْرِه»): سەرەتای شتەکەی گرت ٤-بەشێکی شتەکە.

(«أخَذْتُ صَدراً مِنهُ»): بەشێکی شتەکەم برد

٥-(مو): ڕووی سنوقی ئامێری ژێدار.

(ألصَدْرُ الأعْظَم): سەرۆك وەزیران.

(صَدرُ القَوم): سەرداری نەتەوە.

(بَناتُ الصَدرِ): پەژارەو مەراقی دڵ.

(ذات الصَـدر) (طـب): دەردی سـنگ/ دەردەباریکە.

(صُدُور الوادِي): سەرەوەو سەرەتای دۆڵ.

(ألصُدْرَةُ- مِنَ الإنسـانِ) (ع ا): سنگی مرۆڤ یان سەرەوەی سنگی.

(الصُدرِيَّة): سوخمەی مەمك.

(ألصُدْرَةُ): هێلەگ کە لەبەردەکرێت.

(ألتَصْدیـر) (مـص): تەنگـەی بەرسـنگی حوشتر.

(ألصِدار): ١-بەرسـنگ (بەرگێکە بێقۆپچەو دوگمـە سـنگ دادەپۆشـێت ٢-نیشـانەیەکی بەرسنگی حوشتر.

(الصَدارَة): ١-پێشـکەوتن/ لە پێشەوەبوون ٢-پایەی سەرەکوەزیریی لە دەوڵەتی عوسمانیدا.

(ألصَـدارَة والصَدیرَة (ج) صَدائِر): بەشـی سەرەوەو پێشەوەی سنگ.

(ألأصْدَر): سینەپان و گەورە.

(ألمُصَـدَّر): ١-سـنگپان و گەورە ٢-سـنگقایم و بەهێز ٣-(ح)شـێر ٤-گورگ ٥-ئەسپی هەمیشە گرەوبەرەوە.

(ألمَصْدور) (طب): سـیلاوی کەسێکە توشوی (وەرەم/ دەردەباریکە) بووبێت.

٢-(صَدَرَ- الأمرُ صُـدوراً): کارەکە (ڕوویدا/ بوو/ بەئەنجام گەیشت).

(-مِنـهُ): لـەوەوە (دەرچـوو/ دەرکـەوت) وەشایەوە/ پەیدابوو.

(-عَنهُ): لێوەی وەشایەوە/ لێوەی (دەرچوو/ پەیدابوو).

(أصْدَرَ- الأمْرَ): کارەی (دەرخست، ڕوونکردەوە)/

فەرمانیدا.
(«فلان یورد ولا یُصْدِرُ»): فیسار لە کارەکە هەڵدەچێتو تەواویناکات.
(أَلَمْصْدَر (ج) مَصادِر): سەرچاوە/ چاوگ.
(«مصادِرْ الأَفعال»): چاوگی فرمانەکان (چونکە چاوگی فرمان سەرچاوەی دارشتنی وشەیە).
(رَجُلٌ مُصدِر): پیاوێکە کار دروستو کار تەواوکەرە.
٤-(صَدَّرَ السِلعَةَ): کاڵاو کەلوپەلو بەرهەمەکەی ناردە دەرەوە.
(أَصْدَرَ- الرَجُلَ): پیاوەکەی برد.
(أَلتَصدیر) (ت): ناردنە دەرەوەی بەرهەمی کشتوکاڵو پیشەسازیی.
الصادرات: هەناردە.
٥-(صادَرَ- هُ علی الشَیءِ وبِـهِ): داوای ئەو شتەیکردو لەسەری سوور بوو/ پێیداگرت.
٦-(أَلأَصْدَران) (ع ا): دوو دەماری ژێر لاجانگن.
(«جاءَ یَضرِبُ اَصْدَرَیهِ»): هاتەوە دەستبەتاڵ/ (دەست لە گونان درێژتر) (ئیدیۆم).
الملحق:
صدر: (الصادِرات): کاڵاو شتە هەناردەکان. ئەو بەرهەمە کشتوکاڵی یان پیشەسازییەو شتانەیە کە بە وڵاتانیتر دەفرۆشرێتو بۆیان دەنێررێت.

(صَدرُ الاسلام): سەرەتای ئیسلام. ماوەیەکی سەرەتای ئیسلامە نووسەرە کۆنەکان دیارییان نەکردووە کە تا چەندە. هەیانە بە سەردەمی پێغەمبەر (ص) و حەزرەتی ئەبوبەکرو عومەری دادەنێن بەڵام راستییەکەی سەردەمی خەلیفە راشدیەکانە تا دوارۆژی حەزرەتی عەلی.
(أَلمُصادَرَة): دەستبەسەرداگرتنی شتی کەسێك لە لایەن دەسەڵاتدارانی میرییەوە.
(مصادَرَة کتاب): دەستبەسەر کتێبێکدا گرتن.
(المُصادَرَة فِي القانون): دەستبەسەرداگرتن لە یاسادا: ئەوەیە بە پێی یاسا یان بریارێکی دادگا دەست بەسەر سامانو ماڵی تایبەتیی کەسێکدا بگیرێت.
(«مُصادَرَة السلاح»): دەستبەسەر چەکداگرتن.
(«مُصادَرَة الاملاك»): دەستبەسەر موڵكو ماڵدا/ زەویو زارو خانووبەرەدا گرتن.

صدع: ١-(صَدَعَ- الشَیءَ صَدعا): قلیشاند/ درز تێکرد/ شەقکرد/ شەقپێلێبردو دوولەتی نەکرد.
(-القَومَ): خوێشگەلی لەیەککرد/ لێکپچراندن/ ناتەبایکردن.
(-الأَمرَ): کارەکەی روونکردەوەو دەرخست.
(-بالحَقِّ): بێپەرواو ئاشکرا باسی راستییو هەقو مافیکردو جاریدا (لە هەڵاتنی رۆژەوە

هاتووه).
(-الأمـــرَ بِالحَقِّ): كارەكەی بە ڕەوای ڕاســـت جیاکردەوەو بڕیاری لەسەر دا.
(-الفَلاةَ أَو النَّهر. صُدوعاً): بیابانەکەی یان ڕووبارەکەیبڕیو لێی پەڕییەوە.
(صَدَّعَ- الشيءَ): شتەکەی قڵیشاند.
(-الفَلاةَ أَو النَهْرَ): لە بیابانەکە یان ڕووبارەکە پەڕییەوە.
(تَصَدَّعَ- القَومُ): خوێشـــگەل لەیەکپچڕانو لەیەکبوون/ بڵاوبوونەوە.
(-الشَـــيءُ): شـــتەکە شەقارشـــەقار بـــوو شەقیبرد.
(إِنْصَدَعَ- الشيءُ): شتەکە قڵیش قڵیشبوو.
(«إِنْصَدَعَـــتِ الأَرضُ بالنَبات»): زەویەکە بە ڕووەکـــەکان درزی تێبـــووو ڕووەکەکـــە هاتە دەرێ.
(-إِنْصَدَعَ الصَباحُ): ڕۆژ بووەوە، شەبەقیدا.
(ألصادِع) (فا): دادوەری ناو نەتەوە.
(صُبْحٌ صادِع): سپێدەی (ڕووناك/ ڕۆشن).
(ألصَدْع (مص) (ج) صُدُوع): درز/ قڵیش لە شتی ڕەقدا.
(ألصِـــدْع): ١-نیـــوەی شـــتێکی درزتێبـــووی دووکەرتبو ٢-کۆمەڵە خەڵکێك (عامیة).
الصَدْعَةُ (ج) صَدَعات: درزتێبوونێك/ جارێ قڵیشان.
(«رأَيتُ بَينَهُم صَدعات»): گەلێك جیایی ڕاو ئارەزووی جیاجیام لێدین.
(«أَصْلِحوا مافيكم مِن الصَدَعات»):ناکۆکییو جیاییتان مەهێڵن/ تەبابن/ یەکبگرنەوە.
(ألصِدعَة (ج) صِدَع):١-گەلە مەڕێك ٢-نیوەی شتێك کە درزی لە ناوەڕاستدا تێبووبێت.
(ألصَديع): بەرگ/ ژێرزری. کە لە ژێر زرێوە لەبەردەکرێت.
(ألصَديـــع (ج) صُدُوع): ١-گەلـــە مەڕێك کە لـــە ڕانەکـــە بڕابێـــت ٢-نیوەی شـــتێك کە لە ناوەڕاستدا قڵیشابێت ٣-بەیان ٤-بەرگی تلیش تێبوو.
(ألتَصْداع): جیاکردنەوە/ لەیەککردن.
٢-(صَـــدَعَ- فُلاناً. صَدْعاً): بۆ پێبەخشـــین ڕووی کردە فیسار.
(-فِي الأَمرِ): لەسەر کارەکە ڕۆیشت.
(-فِي المَكان): بە شوێنەکەدا تێپەڕی.
(«هذا الطَريق يَصْـــدُعُ في أَرضِ كذا»): ئەم ڕێگەیە بەو زەویەدا تێدەپەڕێت.
(-اللَيلَ. صُدُوعاً): بەشەو ڕۆیشت.
(تَصَـــدَّعَ-تِ الأَرضُ بِهِ): زەوی قڵیشـــایەوەو قووتیـــدا/ واتا هەڵاتو خۆی لـــە زەویەکەدا ونکرد.
(جَبَلٌ صادِعٌ): (کێوێکی/ شاخێکی) درێژەوەبوو.
(سَـــبيلٌ صـــادِع وَوادٍ صـــادِع): ڕێگەیەکی درێژەوەبوو/ دۆڵێکی درێژەوەبوو.
(أَلمَصْـــدَع (ج) مَصادِع): ڕێگەیەکی/ ڕێیەکی

تەختی خۆشی ناو زەوییەکی سەختو رەقەن.

٣-(صَدَعَ- إلى كذا. صُدوعاً): بەلای ئەوەدا لایدا.

(-هُ عَن كذا): لەوە لایداو وازی پێلێهێنا.

(-رِجْلَهُ): پێی خزاو جومگەکەی دەرچووو و خواربووەوە (عامية).

(إنْصَدَعَ-ت رِجلُهُ): قاچی خزاو لەجێچوو (عامية).

٤-(صُدِعَ وصُدِّعَ): تووشی سەریەشە/ ژانەسەر بوو.

(ألصُداع والصَدْع) (طب): ژانەسەر/ سەریەشە.

(مَصْدُوع): ژانەسەرگرتوو.

٥-(صَدَّعَ- خاطِرَهُ) (عامية): داوای لێکرد پێداویستییەکی بۆ جێبەجێ بکاتو بیداتێ.

٦-(ألصَدْع): ١-پیاوی کەمگۆشتو سووکەڵە ٢-ئاژەڵی گەنجو جوانی بەهێز.

(«الناسُ عَلَيهِم صَدْعٌ واحِدٌ): خەڵك گەلەکۆمەکێیان لێکردن/ هەموویان بەهێزێك دژیانن.

(ألصَدَع): ١-پیاوی سووکەڵەی کەمگۆشت ٢-ئاژەڵی جوانو گەنجو بەهێز ٣-ژەنگ ٤-قڵیشی شت.

صَدَعُ الحَدیدِ: ژەنگی ئاسن.

(ألمِصْدَع): سەری نێزەیەکی پان.

(«خَطيبٌ مِصْقَعٌ مِصدَعٌ»): وتاربێژێکی زماندرێژی زمانپاراوو زمانزان.

صَدَغَ: ١-(صَدَغَ-هُ عَنِ الأمرِ صَدْغاً): لە کارەکە گێڕایەوەو لایدا نەیهێشت بیکات.

(-هُ): خواریی و کەچیی ڕاستکردەوە.

(-إلى الشَيءِ. صَدَغاً وصُدُوغاً): لایدایە لای شتەکە/ ڕوویکردە شتەکە.

(صَدُغَ- الرَجُلُ صَداغَةً): بێهێز بوو/ بێتوانابوو.

(ألصَدَغ): ١-خواریی/ کەچیی/ چەوتیی/ لاربوونەوەو لادان.

(ألصَدیغ): بێهێز/ بێتوانا (لە لادانەوە هاتووە).

٢-صَدَغَ- هُ. صَدْغاً): شان بە شانی ئەو ڕۆیشت.

(صَدِغَ): هاواری ئازاری لاجانگیکرد.

(صادَغَ- هُ): شان بە شانی ئەو ڕۆیشت.

(ألصُدْغ (ج) أصداغ): ١-(ع ا) لاجانگ/ نێوان چاوو گوێ/ کە دوو لاجانگن ٢-ئەگریجە قژی شۆڕی سەر لاجانگ.

(ألصِداغ): نیشانەیەك لە لاجانگدا.

(ألصَدیغ): کورپەی سێهەمین ڕۆژ چونکە ئەودەمە لاجانگەکانی پتەوو توند دەبن.

(ألأصْدغان) (ع ا): دوو دەمارن لەژێر دوو لاجانگەکەدا.

(ألمِصْدَغَة): سەرین چونکە دەخرێتە ژێر

لاجانگەوە.

(بعيرٌ مُصَدَّغٌ ومَصدُوغٌ): حوشترێکی لاجانگ نیشانکراو.

٣-(صَدَغَ- النَمْلَةَ- صَدْغاً): مێرووله‌کەی کوشت.

صدف: ١-(صَدَفَ صَدْفاً وصُدُوفاً): لایداو شوێنەکەی بەجێهێشت.

(-عَنهُ. صَدْفاً): رووی لێوەرگێڕاو لێی دوورکەوتەوە/ وازی لێهێنا.

(-فُلاناً): گێڕایەوەو دەستی بە فیسارەوە نا/ رەوانەیکردەوە.

(صَدِفَ. صَدَفاً): گەڵبلاو بوو.

أَصْدَفَ: گەڵبلاو.

أَصْدَفَ- هُ عَنهُ: گێڕایەوەو دەستی پێوەناو لێیلادا/ پشتی پێتێکرد.

(تَصَدَّفَ- عَنهُ): خۆی لێلاداو بەلایدا نەچوو.

(أَلصَدَفُ): ١-تەنشت/ لا/ کەنار ٢-سەرو کۆتایی شاخ یان تەنشتی شاخ.

(أَلصَدَفُ- فِي الخَيْلِ): گەڵبلاویی ئەسپ/ رانەکانی لەیەك نزیكو سمەکانی لەیەك بلاوو دوورن.

(أَلصُدُفُ والصُدَفُ والصَدُوفُ): کۆتایی شاخ یان تەنشتی/ لای.

(أَلصَدَفَةُ): تەنشتو لا/ کەنار.

(فَرَسٌ أَصْدَفُ): چارەوێیەکە رانەکانی نزیكو سمەکانی لەیەك دوورن.

(أَلصَدُوفُ): ١-تۆرنۆك/ زووزوو پشتهەڵکاتو لابدات ٢-بۆنناخۆش/ بۆگەنبوو.

(أَلمَصْدُوفُ): شارراوە/ داپۆشراو/ نادیار.

٢-(صَدَفَ- هُ. صَدْفاً وصُدُوفاً) (عند العامة): رێکەوتیکرد. بە رێکەوت پێیگەیشت.

(صادَفَ-هُ): پێیگەیشتو دێ بە رێکەوت/ بە بێرێکەوتن یان بە بەڵێنو رێکەوتن.

تَصَدَّفَ: ١-تووشبوو ٢-خۆی لێلادا.

(-الأَمرُ) (عند العامة): کارەکە رێککەوت/ پێکهات.

(تَصادَفا): بەیەکگەیشتن/ رووبەرووی یەکبوونەوە.

(أَلصِدْفَةُ (ج) صِدَف): ١-بەرێکەوت/ چلۆنها ٢-هەل.

٣-(أَلصَدَفُ الواحِدَةُ صَدَفَة (ج) أَصداف): لەپکە/ گوێچکەماسی/ بەرگی مرواریو لەو بابەتانە.

(أَلأَصداف): شەپۆلی دەریا.

(صَدَفَةُ الأُذُنِ): کرکراگەی گوێ.

(أَلصَدَفِيَّات) (ح): سەدەفدارەکان: لەپکەدارەکان جۆرە گیانداریێکی نەرمن ئێسکیان نییە لە ئاودا دەژین پێستەکەیان ماسولکەییو ئەستوورە ئەو سەدەفەیش لەشیان دەپارێزێت.

صدق: ١-(صَدَقَ. صَدْقاً وصِدْقاً ومَصْدوقَةً

وتَصداقــاً): ڕاســتيكرد/ ڕاســتيووت/ ڕاستگۆبوو.

(-في وَعْــدِهِ أَو وَعيــدِه): (گفتەكــەی/ بەڵێنەكەی) یان هەڕەشــەكەی بردە ســەرو بەجێیهێناو ڕاستیكرد.

(-هُ النصيحَــةَ أَو المَحَبَّــةَ): ئامۆژگاریی یان خۆشەویستیەكەی بۆی بە ڕاستییبوو.

(-هُ الحَديثَ): ئاخاوتنەكەی بە ڕاســتیی بۆ گێڕایەوە.

(صَدَّقَ- هُ): بڕوای پێكرد/ سەلماندی.

(صــادَقَ-هُ صِداقاً ومصادَقَةً): دۆســتیبوو/ دۆستایەتیی لەگەڵدا گرت.

(-هُ المَوَدَّةَ): بە ڕاستیی دۆستی دڵسۆزیبوو.

(تَصادَقا): ئەو دوانە بوونە دۆســتی یەكتر/ دۆستایەتیانگرتو دڵسۆزی یەكتر بوون.

(-الحَديــثَ أَو المَــوَدَّةَ و فيهما): لە گفتوگۆو خۆشەویستیدا لەگەڵ یەكدا ڕاستبوون.

(أَلصَدْق (ج) صُدْق وصُــدُق وصَدْقُون (م) صَدْقَــةُ (ج) صَدْقــات): تەواوی ڕاســتییو دروستیی هەموو شــتێكو تەواوی لە هەموو شتێكدا.

(«رَجُلٌ صَدْقُ اللقــاءِ والنَظَرِ»): دەبینێتو تەماشادەكات.

(أَلصِدْق): ١-ڕاســتیی: ڕاســتگۆیی ٢-پاكیيو دەستپاكی.

(«هُــوَ رَجُلٌ صِدقٍ وصَديــقٌ صِدقٍ»): ئەو پیاوێكی ڕاســتەو دۆســتێكی تەواوە/ پیاوی پیاوانەیــەو پاكــە ٢-لێبڕان بــۆ كارو بۆ هەر شتێك.

(«نِيَّةُ صادِقَة»): نیازێكی پاكو ڕاست.

(أَلصَّداقَة): دۆســتایەتییو خۆشەویســتیی پاكو ڕاستەقینە.

(أَلصَــدُوق (ج) صُــدْق وصُدُق): هەمیشــە ڕاستو پاكو ڕاستگۆ.

(أَلصَديــق (ج) أَصدِقاء وصُدَقاء وصُدْقان و (حج) أَصادِق (م) صَديقَة): دۆستی (ڕاست/ میهرەبان/ دڵسۆز).

(«صَديقُك من صَدَقَكَ لا مَن صَدَّقَكَ»): دۆست ئەومیە دڵسۆزت بێت نەك بڕواپێكەرتبێت.

(أَلصِدِّيق (ج) صِدِّيقون): ١-هەمیشە بڕواكار یان خۆشــبڕوا ٢-كەســێكە كە گفتارو كرداری وەك یــەك ڕاســتبێت ٣-دۆســتی بەنەمەكو ڕاســتو دڵســۆزو ســاغ ٤-نازناوی حەزرەتی ئەبوبەكر كە یەكەم (جێنشینی/ خەلیفەی) موسڵمانانبوو.

(أَلتَصديق): بڕواكردن/ سەلماندن ئەومیە ئەو شــتە بهێنیتە بەرچــاوو بڕوابكەیت كەوایە یان بۆت ســاغبێتەوە بە بەڵگە بسەلمێنرێتو بڕوای پێبكەیت كە ئەمەیان زانستە.

أَلمِصْداق: ئەوەی كە گەواهدەبێت شایەتدەبێت یان بەڵگە دەبێت بۆ ڕاســتییو دروستیی ئەو شتە ئەو كردارە ئەو قسەیە ئەو كەسە.

ألمَصْدوقَــه) (مــص): راســتيى/ ســاغيى/ راسگۆيى.

٢-(صَــدَقَ- في الحَمْلَــةِ صَدْقــاً وصِدْقــا ومَصدوقَةً وتَصْداقاً): هێرشەکەی بە ڕاستیی کردو ئازایەتیی‌و دلێریی نواند.

(«صَدَقَ القِتالَ وصَــدَقَ فُلاناً القتالَ»): لە پەلامارەکەدا بە ڕاست شەڕیکردو توندوتیژو خۆڕاگرانە بوو.

(ألصَدْق (مص) (ج) صُدْق وصُدُق وصَدقُون (م) صَدْقَةُ (ج) صَدْقات): نێزەو شتی وەهای ڕاست‌و ڕێک‌و پتەو.

(ألصِــدْق): تونــدو ســەختیی/ ڕەقیــی‌و بەڕاستیی.

(تَمْرٌ صادِقُ الحلاوة): خورمایەکی بە ڕاست شیرین/ زۆر شیرین.

(حَملَــةٌ صادِقَةٌ): هێرشــێکی ڕاســتەقینەو توند/ سەخت.

(ألمَصْدَق): دلێرو ڕاست‌و بوێر.

(«إنَّهُ ذو مَصدَقٍ أو ذو مِصْدَقٍ»): بەڕاست‌و بوێــرو نەبــەردە لــە پەلامــاردان‌و هەموو کارێکیدا.

٣-(صادَقَ- على الشــيءِ) (عامية): لەســەر شتەکە ڕێککەوت‌و ڕایدا/ پەسەندیکرد.

(الصادِقَة): ڕوونبوونەوەو بڕواپێهێنان.

(«فَعَلَهُ غِبَّ صادِقَــةٍ»): کارەکەی ئەنجامدا پاش ئەوەی بــۆی ڕوونبووەوە بڕوای پێهێنا/ پەسەندیکرد.

٤-(أَصْــدَقَ- الإبنَــةَ): مارەیــی بــۆ کچەکە بڕییەوە یان دانا/ دیاریکرد.

(الصَدُقَــةُ والصُدْقَــةُ والصَدُقَــةُ والصُدُقَةُ والصَــداق والصِــداق (ج) أَصْدِقَة وصُدُق): مارەیی ژن.

٥-(تَصَدَّقَ): خێریکرد/ بەخشی/ بەخشندەییکرد.

(تَصَــدَّقَ على الفَقــيرِ بكَــذا): هێندەی بە هەژارەکە (بەخشی/ خێرکرد).

الصِــدْق): ١-چاکە/ پیاوەتیی/ بەخشــندەیی ٢-باشیی‌و دڵنەرمیی.

(ألصَدَقَةُ (ج) صَدَقات): خێری بەلاگەردان/ خێر بۆ پاداشت.

الملحق:

صــدق: ألمُصَدَقَةُ: مۆرکــراو/ بڕوانامەیەکە کە کارەکەو ڕاســتییەکەی دەسەلمێنێت‌و جێی بڕوابوونی دەردەخات‌و دەداتێ.

صدم: ١-(صَدَمَ-ه): خۆی پێدادا/ بە ڕێکەوت پاڵیپێوەنا.

(«صَدَمَــهُ أَمــرٌ شــديد»): کارێکــی گران‌و سەختیی بەرکەوت‌و بەسەرهات.

(صادَمَ- هُ مُصادَمَة): پیایدا کێشا.

(تَصادَمَ واصْطَدَمَ- الفارِسان): دوو سوارەکە بەیەکیانداداو یەکتریان تەنگەتاو کرد.

الصَدْمَة: ١-جارێك(بەیەکدادان/ بەریەککەوتن)/ جارێك بەرکەوتن/ تووشبون.

(«صَرَعَهُ بِصَدْمَةٍ») به پێداكێشانێك داى به زەويدا.
(أَعطاهُ رزقَ شَـهرَينِ صَدْمَـةً): رۆژیی دوو مانگی بەیەكجار دایە.
(رَجُلٌ مِصْدَمٌ): پیاوێكی بەتەكانی شەركەری ئازایە.
٢-(ألصِـدام) (طب): نەخۆشـییەكە دەداتە كەللەی چوارپێ.
(ألصَدْمَتانِ والصَدِمَتانِ): ئەملاولای (تەوێڵ/ ناوچەوان).
(ألأَصْدَم= الأَنْزَع): كەسـێكە كـە قژی هەر لەمـلاولای ناوچەوانیدا هەبێت، واتە تەپێڵی سەری رووتابێتەوە.
الملحق:
صدم: (ألإصْطِدام): بەیەكدادانی دوو شـتی رەقو سـەخت بە جووڵە لەیەك دەدەن وەك («إصْطِـدام سَـیَّارَتَین»): لەیەكدانـی دوو ئوتومبیل.

صـدا: (صَدا وصَـدَّى بِیَدَیه. صَـدْواً): بە هەردوو دەست چەپڵەیلێدا.
صـديَ: ١-(صَـدِيَ. يَصْـدى صَـدىً): زۆر تینووبوو.
(صَدٍ وصـاد وصَدْیـان (م) صَدْیا وصادِیَة (ج) صَوادٍ):زۆر تینوو.
(«أَنا صَدْیـان إلى حدیثِـكَ»): من تینووی قسەكانتم.

(«لي أَحشاء صَوادٍ إلَیك»): دڵم زۆر تینووی تۆیە.
(ألصَدى (ج) أَصداء): تینوێتییەكی زۆر.
٢-(صَدِيَ. يَصْدى- الشـيءُ. صَدىً): شتەكە درێژ بوو.
٣-(صَـدَّى- بِیَدَیه. تَصْدِیَـةً): بە هەردوو دەست چەپڵەیلێدا.
(أَصْدى. إِصْداءً): مرد، كپبوو. نەدەبیسـێتو نە دەنگی هەیە.
(-الجَبَلُ): كێومكە دەنگیدایەوە.
(ألصَدى (ج) أَصداء): ١-دەنگدانەوە/ زایەڵە.
(«أَسْـرَعُ مِن رجع الصَـدى»): ١-لە دەنگی گەراوە خێراترە» ٢-تەرمی مردوو.
(«هُم الیوم أَعداءُ وهُم غداً أَصداءُ»): ئەمرۆ دوژمنن سبەی تەرمی مردوون.
(«صُمَّ صَداهُ»): دەنگی برِا فەوتا. وەك هیچ شتێك نەبیسێتو وەڵامی بداتەوە.
(«أَصَـمَّ اللهُ صَـداهُ»): خـودا فەوتانـدی/ لەناویبرد/ دەنگی بری.
(ألصَدى): ٣-مێشك ٤-ئەوەی لە كاسەیسەردایە ٥-العامةَ: بایەقوش. جۆرە كوندەبەبوویەكە كەللە گەورە سـەرت بۆ هـەر لایەك بادا ئەو لە پێش تۆوە سەربادەدات لە كەلاوەو وێرانە تاریكەكانـدا دەژی. عەرەبـی پێش ئیسـلام بروایـان وابوو كە لە كەللەسـەری كوژراوەوە پەیدا دەبێت كەللە سەرەكە هەر هاوار دەكات

ئاومیدەنێ ئاومیدەنێ تا تۆڵەی کوژراوەکە دەسێنرێت ئەوسا بێدەنگ دەبێت بۆیە ناونراوە صدی واتا دەنگدانەوەی کوژراوەکە.

٤-(صادی-ەُ مُصاداةً): ١-بەرهەڵستیکرد ٢-دڵیراگرت و لەگەڵیدا هەڵیکرد ٣-شاردیەوە.

(تَصَدَّی- لە): بەرەنگاریبوو/ ڕێپیگرت.

(تصدی- للأمر): سەری بۆ کارەکە بڵند کردەوەو تێیڕوانی.

(ألصَدی (ج) أصداء): بەرەنگاریی.

(«مَنَعَت صَداهُ»): بەرهەڵستی بەرەنگارییەکەی کرد.

صرّ: ١-(صَرَّ- الصُرَّةَ. صَرّاً): تووڕەکەی پارەکەی بەست.

(-الدَراهِمَ في الصُرَّةِ): پارەکەی خستە تووڕەکەی/ پریاسکەی پارەکەوە.

(-النَاقَةَ وبالنَاقَةِ):گوانی مێحوشترەکەی لە پریساکە هەڵکێشا تا بەچکەکەی نەیمژێت.

(ألصارّ) (فا): پێچخواردوو/ بەیەکداچوو.

(شَجَرٌ صارّ): درەختێکی بەیەکداچوو تێکئالاو.

(ألصارَّة (ج) صَوارّ): مێی وشەی (الصارّ).

(ألصَرّ) (ت): ئەو پارەیەی دەخرێتە تووڕەکەوەو بۆ شوێنان دەنێردرێت.

(ألصَرَّة): ناوچەوان بەیەکدادان/ کرژبوون.

(ألصُرَّةُ (ج) صُرَر): تووڕەکە/ پریاسکە کە پارەی تێدەخرێت.

(ألصِرار (ج) أصِرَّة): پەتێکە گوانی مێحوشترەکەی پێدەبەسترێت تا بەچکەکەی نەیمژێت.

(ألصَرّار): زۆربەیەکداچوو.

(ألصَريرَة (ج) صَرائِر): پارەی لە تووڕەکەنراو.

(ألمِصَرّ): تووڕەکەی بژێویی ڕۆژانە.

(ألمِصار): ڕیخۆڵە.

(ألمَصْرور) مفع: دیلی کۆتکراو/ بەستراو.

٢-(صَرَّ- الفَرَسُ. أُذُنَهُ وبأُذُنِهِ. صَرّاً): چارەوێکە گوێی قوتکردەوەو گوێی هەڵخست.

(صَرَّرَ أُذُنَهُ): گوێی قوتکردەوە/ ڕەپکرد/ گوێی هەڵخست گوێگرێت.

(-تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە پێشکەوت.

أصَرَّ- الفَرَسُ أُذُنَهُ وبأُذُنِهِ: گوێی (ڕەپکرد/ قوتکردەوە) ببیسێت.

(-السُنبُلُ): لاسکی گوڵە گەنمەکە یان جۆگە ڕەق و پتەو بوو.

(ألصَرَر الواحِدَةُ (صَرَرَة): گوڵە گەنم یان جۆ پاش ئەوەی لاسکەکەی ڕەق و پتەو دەبێت.

(ألصَرَرَةُ): لاسکە گەنمێکی ڕەقبوو.

٣-(صَرَّ- الشيءُ. صَرّاً وصَريراً): شتەکە (دەنگی/ جیڕەی/ خشەی/ ورشەی) هات/ لێوەهات.

(-الرَجُل): هاواریکرد/ قیژاندی.

(-تِ الأُذُنُ): گوێکە وژەوژی لێوەهات.

ريحٌ صِرٌّ: بايەكى (بەگفەگف/ گفەتوند).
(ألصَرَّة):١-هاتو هاوار/ گرمەگرمو ناڵەناڵ/ ڤيژەڤيــژ/ هەراوهوريــا ٢-گەرمەى شــەرو ڤرچەى گەرماو گەرمەى شتيتر.
ألصِرَّة: هــاتو هاوارى تونــد/ ناڵەو گرمەى بێئەندازە.
(صَرَّارُ اللَّيل) (ح): سيسرك.
(ألصَــرَّارَة) (ح) = أبي صَــوَيّ) (ح): جۆرە باڵندەيەكــى گۆشــتخۆرە وەك كــۆلارە وايە مارخۆرە.
٤-(صَــرَّ- الرَجُــلُ. صَــرّاً و صَريــراً): تينويبوو.
(ألصَارَّة (ج) صَوارّ): تينوێتى.
٥-(صُرَّ- النَّباتُ): سەرمابردى.
(ألصِرّ والصِرَّة):١-سەرما.
٢-ريحٌ صِرٌّ: بايەكى زۆر سارد.
٦-(صــارَّ- هُ على كــذا. مُصــارَّةً): ناچارى نەوميكرد.
٧-(أصَرَّ- على الأمرِ): سوور خواستو هەتەر بوو لەسەر ئەو كارە پێيداگرت (بە زۆريى بۆ خراپەو گوناە بەكاردێت).
(«أصَــرَّ على الذَّنبِ»): لەســەر گوناهكردن هەتەر بوو لەسەرى ڕۆيشت/ پێيداگرت.
(صِرَّى): ڕاستو تەواو.
«هي مِني صِرَّى»: ئەوە سوورخواستى منە.
(يمــينٌ صِرَّى): ســوێنديكى تەواوو ڕاســت بێپەشيمانبوونەوە.
(ألصَرُور والصارُور والصَرُوريّ والصارُوريّ): پياوى ڕەبەن يان حەجنەكردوو.
(ألصَرارَة والصَرُورَة والصارُورَة والصارُوراء): كەسێكە نە حەجيكردبێت نە ژنيهێنابێت (بۆ تاكو كۆ هەروا دەوترێت).
٨-(ألصَــرَّة):١-دەســتە/ كۆمــەڵ ٢-موروو و پەتەكەى كە بۆ هۆنينەوەيە.
(ألصارَّة (ج) صَوارّ): پێداويستيى.
(ألصِرار (ج) أصِرَّة): شــوێنێكى بەرزى وەها كە ئاو نەيگاتێ.
(ألصَراريّ (ج) صَراريون): دەرياوان.
٩-(صَرْصَرَ- الصُــرَدُ أو الصقرُ): كۆلارە يان هەڵۆ كە زريكاندى، خوێندى.
(-الرَجُــلُ): پياوەكــە تونــد هاواريكــرد/ گرماندى.
الصَرصَر (ح): كەڵەشێر.
(- من الرياح): باى توند هەڵكردوو يان زۆر سارد.
(الصَرْصَــرَ والصُرْصُــر (ج) صَراصِــر والصُرْصُــور (ج) صَراصــير (ح)= صَــرَّارُ اللَّيل): سيســرك/ زيكزيككەرە كە بە شــەو دەردەچێتو زيكەزيكدەكات.
١٠-(صَرْصَرَ-الشَيءَ): شــتەكەى كۆكردەوەو گرمۆڵە كردو پێچايەوە.
١١-(الصُرْصُور): پاپۆر.

صــــرب: ١-(صَــرَبَ. صَرْباً): برِی ٢-ماســتی ترشــی کرده مەشــکەوە بۆ گرتنی کەرەکەی ٣-میزەکــەی ڕاگرت یــان ماســتەکەی کردە مەشکەوەو بەندیکرد.

(-الصَبِــيُّ): منداڵەکە چەنــد ڕۆژێك گووی نەکرد.

(صَرِبَ-اللبَنُ. صَرَباً): شیرەکە لە گوانەکەدا کۆبووەوە.

(صَــرَّبَ): ماســتی ترش یان شــیری ترشــی هەڵگرتــووی نــاو مەشــکەی خــوارد یــان خواردەوە.

(إصْطَــرَبَ- اللــبنَ في الوَطْبِ): شــیرەکەی تــۆزە تۆزە کۆکردەوەو کردیە مەشــکەکەوەو هێشتیەوە تا ترشبێت.

(ألصَرْب والصَرَب الواحِدَةُ صَرْبَة وصَرَبَة): شــیر یان ماستی لە مەشــکەدا هێڵراوەی زۆر ترش.

(ألصِــرْب): چەنــد ماڵێکــی عەرەبــی لاتو بێدەسەلات.

(ألصَريــب (ج) صُــرْب): شــیر یان ماســتی ترش.

(ألمَصْروب) (مفع): ماست یان شیری هێڵراوەی ترشاو.

(ألمِصْــرَب (ج) مَصــارِب): دەفرێــك یــان مەشکەیەك کە شیری تێدا کۆدەکرێتەوە.

٢-(صَرَبَ. صَرْباً): دەستیکەوت/ دەستگیربوو.

(أصْرَبَ إليهِ. مالاً): دارایدایە.

٣-(إصْــرَأبَ- الشَــيءُ): شــتەکە: پوختــەو لووسبوو.

٤-(الصَرْب والصَرَب): لۆکیســوور/ کەتیرەی سوور.

(صَرْبَة وصَرَبَة): ١-لۆکێکی سوور ٢-کەتیرەی درەخت.

صَــرج: (صَــرَّجَ- الحــوض): گۆلەکــەی/ حەوزەکەی بە قسڵ دروستکرد (فارسية).

(-الحَوضَ): بە قسڵ سواغیدا.

(ألصــاروج): گــەچو قســڵو لــەو بابەتانە (فارسية).

صرح: ١-(صَرَحَ- الأمــرَ صَرْحاً): کارەکەی (ڕوونکردەوە/ ئاشکراکرد/ دەرخست.

(صَرُحَ. صَراحَةً وصُرُوحَةً): ڕوونو پوختو ئاشکراو دیاربوو.

(صَريحٌ (ج) صُرَحاء (م) صَريحَة): پوختو بێخەوش/ ئاشکرا/ ڕوون/ بێپێچو پەنا.

(«رَجُــلٌ صَريــحُ النَسَــب»): پیاوێکــی ڕەسەنپاك.

(«جاءَ بَنــو فُلان صَريحَةً»): فیســار بەرە هاتنو بێگانەیان تێکەڵ نەبوو.

(صَــرَّحَ- الأمــرَ): کارەکــەی ئاشــکراو ڕوونکردەوە/ دەرخست.

(-الأمــرُ): کارەکــە ڕوونو ئاشــکرا بــوو/ دەرکەوت.

(-المُتَكَلِّمُ): قسەكەرەكە بە ڕاشكاوییو ئاشكرا دەریبڕیو قسەیكرد.
(-بما في نَفسِـــهِ): چی لە دڵدا بوو دەریبڕیو هەڵیڕشت.
(-النَّهارُ): هەورەكــە ڕەوییەوەو نەماو خۆر دەركەوتو ڕووناكیدا.
(-الخَمرُ): كەف مەیەكە ڕۆیشتو نەما.
(«صَرَّحَ الحَقُّ عَن مَحضِهِ»): ڕاستیی كورۆكی خۆی بەدەستەوە داو دەركەوتو ڕوونبووەوە كە لەوەپێش شاررابووەوە.
(-تِ السَّنَةُ): ســاڵەكە تەواو سەختو وشكە ساڵو گرانییەكی تەواو بوو.
(صـــارَحَ-هُ. صِراحاً وصُراحــاً ومُصارَحَةً): رەپو راستو ئاشكرا لەگەڵیدا دوا.
(«شَتَمَهُ مُصارَحَةً أَو صَراحاً»): بە ئاشكراو ڕووبەڕوو جنێوی پێدا.
(-بِما في نَفسِهِ): چی لە دڵیدا بوو دەریبڕیو ئاشكرایكرد.
(أَصْـــرَحَ- الأَمـــرَ): كارەكــەی دەرخســـتو ڕوونكردەوە.
(تَصَـــرَّحَ- الزُبــدُ عَنِ الخَمــرِ): كەفەكە لە مەیەكە بووەوەو مەیەكە سافبوو.
(إِنْصَـــرَحَ- الحَــقُّ): ڕاســتییەكە/ مافەكــە دەركەوتو ڕوونبووەوە.
(أَلصَـــرْح (مــص) (ج) صُرُوح): ١-كۆشــك ٢-تەلارو هەموو بینایەكی/ خانەیەكی بەرز.

(أَلصَرْحَةُ (ج) صَرَحات): ١-جارێك بە ئاشكرا دەربڕین ٢-زەویی بەرزو ڕێكو سەخت.
(صَرْحَةُ الدار): حەوشەی خانوو.
(«خَرَجَ لَهُــم صَرْحَةً»): لێیــان پەیدابوو/ بۆیان دەركەوتە دەرەوە.
(أَلصَـــرَح والصَـــراح والصِـــراح والصُراح): پوختەی هەموو شتێك.
(كأسٌ صُـــراح»): جامێكی پوختە كە هیچی تێكەڵ نەكرابێت.
(أَلصَراحَة والصُرُوحَة): ڕاشكاویی/ بێپێچو پەنــا/ ڕەپوراســـت/ یەكانــدەردوو/ ڕوونو ئاشكرایی ٢-دڵسۆزییو پاكیی.
(أَلصُراحِيَّـــة- مِنَ الخَمـــرِ): مەیی پوختو ساغ.
(«كِــذْبٌ صُراحِيَّة»): درۆیەكی ئاشــكرا كە خەڵك دەیزانێت.
(«أَتاهُ بالأَمرِ صُراحِيَّةً»): كارەكەی بە پاكیی خستە بەردەستی.
(أَلصُراحِيُّ): دیار/ ئاشكراو ڕوون.
(أَلصُراحِيَّةُ): سوراحی/ جامی مەی.
(يومٌ مُصَـــرِّحٌ ومُصَـــرَّحٌ): ڕۆژی (ســامالٌ/ سایەقە).
٢-(صَرَّحَ- الرَّامي): تیرهاوێژەكە نیشانەكەی نەپێكا.
الملحق:
صرح: (أَلتَصْريح (ج) تَصريحات وتَصاريح

(مـص): ١-بڕوپاما قسـەکردنو دەربڕین/ دانپێدانـان/ ئاشـکراکردن ٢-ڕاگەیانـدنو ڕوونکردنەوەی کارێك.

(«تَصريـحٌ صُحُفِـي»): ڕاگەیاندنێکـی ڕۆژنامەگەریی.

(اَلتَصْريح): ڕێپێدانو مۆڵەتدان.

(اَلتَصريح بِالمـرُور): ڕێ بە تێپەڕبووندان/ ڕێدان.

الترخيـص والاجازة: مۆڵـەتو ڕێگەپێدانی کردنـی هــەر کارێك یـا گوزارێك یـان هەر بزاوتنێکیتر کە دەسەلاتدارێتی بیدات.

صــرخ: ١-(صَرَخَ. صُراخاً وصَريخاً): ١-توند هاواریکرد/ قیژاندی/ گرماندی ٢-هاواریکرد فریامکەون/ بەهانامەوە بێن.

(صَرَخَ لَـهُ) (عامية): هــاواری (لێکرد/ بۆ کرد) بانگیکرد.

(تَصَرَّخَ): قیژەی درۆیکرد/ بە درۆ قیژاندی.

(تَصــارَخَ- القَومُ): هاواریــان لە یەکتریکردو هانایان بۆ یەکتریبرد.

(إصْطَرَخَ- الرَجُلُ): هاواری لێهەســتا هانای بردە بەر خەلکی.

(-القَومُ): هاواریان لە یەکتریکردو هانایان بۆ یەکتریبرد.

(إسْتَصْرَخَ-هُ): ١-قیژەو هاواری لێهەستاند ٢-هانای بۆ برد.

(اَلصَّارِخ) (ح): کەڵەشێر.

(الصارِخَــةُ): مێی وشــەی (الصــارِخ) دادو هاواری داوای بەفریاکەوتن/ هانابۆبردن.

(«سَـمِعْتَ صارِخَةَ القَـوم»): دەنگی هاناو فریابۆکەوتنی خوێشگەلم هاتە گوێ.

(اَلصَــرَّاخ): ١-دەمبەهــاوار/ فرەقیژەو هاوار ٢-(ح) تاوس.

(اَلصَارُوخ): ١-فیشەکەشێتە: تیرێکە قەدەکەی قامیشێکی پێومیە سەرێکی لوولەکێکی مقەبای تێدایــە لە بــارووت پڕدەکرێــت پلێتەیەکی پێومیە کــە ئاگرنرا بە پلێتەکەوەو ســووتاو گەیشــتە باررووتەکە گــازی لێدەبێتەوەو پاڵ بە تیرەکەوە دەنێتو دەردەچێت ٢-مووشەك: چەکێکــی جەنگــە. لەوانەیە بــۆ کاروباری تریــش بەکاربهێنرێــت لوولەکێکی گەورەیە شــێوە قووچەکییە دوو باڵی بچووکی پێومیە کە یارمەتیو جێگیربوونی دەرچوونی دەداتو ڕادەگیرێــت لەســەر بیرۆکەی فیشەکەشــێتە کاردەکات لەوانەیشە بە ڕادار کاری پێبکرێتو ڕووی بکرێتــە ئــەو شــوێنەی بوێســترێتو تێیبکەوێت.

(اَلقَذائِــف الصاروخِيــة) (ا ع): گوللــە مووشەك. جۆرە گوللەیەکی پڕ لە کەرەسەیە کــە دەتەقێتــەوەو لــە شــەڕدا/ جەنگــدا بەکاردێت ئەمەیش ســێ جۆرە: یەکەمینیان بە هــۆی ئامێــری تایبەتییەوە لــە خۆیەوە دەردەچێــت دووەم ڕادار دەیبزوێنێتو دوای

تیشکی رادارەکــە دەکەوێــت و لێیلانــادات هەیشە بەرەو شــوێنی ویســتراو دەردەچێت بە هێزێکی تایبەتی کە بۆ ئەو نیشــانەیە بە کێشــیدەکات بەبێ ئــەوەی راداری بوێت یان رادار ئاراستەیبکات.

(ألصَريــخ (مــص) (ج) صُرَخــاء) (ضد): ١-هاواربــەر/ فریاخــواز ٢-بەفریاکەوتــوو/ بەهاناوەچوو/ بەدەنگ هاوارەوە چوو.

٢-(صَــرَخَ- القَــومَ. صُراخــاً وصَريخــاً): بــە فریــای خوێشــگەل کــەوت یارمەتیدان بەهانایانەوە چوو.

(أصْــرَخَ-هُ): بە دەنگ هاواریــەوە چوو/ بە هانایەوە چوو و کۆمەکیکرد/ یارمەتیدا.

(الصارِخَــةُ): (بــە هانەوە/ بــە فریاوە/ بە دەنگی هاوارەوە) چوون.

(ألصَريــخ (مــص) (ج) صُرَخــاء: (ضد): بەهانــاوە چــوو/ بەدەگی هــاوارەوە چوو ٢- هاواربەر/ فریاخواز.

صــرد: ١-(صَرِدَ- السَّــهمُ صَــرَداً) (ضد): ١-تیرەکــە نەیپێــکا ٢-تیرەکــە پێــکای/ لــە نیشانەکەیدا.

(صَــرَدَ- الرَّامــي السَّــهمَ): تیرهاوێژەکــە نیشانەکەی شکاند/ پێکا.

(أصْرَدَ السَّهمُ): تیرەکە ئامانجەکەی نەپێکا.

(-الرامي السَّهْمَ): تیرهاوێژەکە نیشانەکەی پێکا.

(ألصَرَد): بزمارێکە بە ســەری نێزەوەیە بە نێزەکەدا دەچەقێنرێت.

(الصادِر) (فا): پێداچوو/ پێکاو.

(سَهْمٌ صارِد): تیرێکی ئامانجپێك.

(سَــهمٌ مِصــراد): تیرێکی نیشــانەپێك/ بە نیشانە گەیشتوو.

(-مُصَرِّد): تیری نیشانەشــکێن/ بە نیشــانە گەیشتوو.

٢-(صَرِدَ- الرَّجُلُ. صَرَداً) (ضد): ١-بەرگەی سەرمایگرت ٢-بەرگەی سەرمایەنەگرت.

(الصَرْدَ): ١-سەرما ٢-شوێنی بەرزی شاخ.

(يَومٌ صَرْد (ج) صُرُود): رۆژی سارد.

(«مات صَرْداً»): لە سەرماندا مرد.

(أرضٌ صَــردٌ (ج) صُرود): خاکێکی ســارد/ کوێستان.

(خِلافُ الجُروم): پێچەوانەی گەرمیان.

(ألصَوارِد): بای سارد.

(ألصَرِد- مِن الرجــال (ج) صَرْدى) (ضد): پیاوی بەرگەگری سەرماوســۆڵە/ ســاردی ٢- بەرگەنەگری ساردی.

(يَومٌ صَرِد): رۆژێکی سارد زۆر.

(ألصُرَّاد والصُرَّيد) تەنکــە هەور کە بارانی پێوە نییە.

(نَعْجَةُ صَريدَةُ (ج) صَرائِد): مەرێکی سەرما بردووی لاواز بوو.

(ألمِصْــراد) (ضد): بەرگەگری ســەرمان یان

بەرگەنەگری سەرما.
٣-(صَرِدَ- السقاءُ. صَرَداً): کەرەی مەشکەکە تۆزە تۆزەو پچڕ پچڕ هاتە دەرێ.
(صَرِدَ قَلْبي عَنْهُ): دڵم لێی هەڵکەنرا.
(صَــرَّدَ- الشــيءَ): شــتەکەی لەتلەتکــرد/ پارچەپارچە کرد.
(-العَطاءَ): بەخششەکەی کەمکردەوە.
(-الرَجُــلَ): نــاوی دایــە بــەڵام تینوێتیی نەشکاند.
٤-(الصَرْد): پوختو پاکی هەموو شتێك.
(ســقاهُ الخَمرَ. صَرْداً): مەیەکی ساغو پاکو پوختی دەرخوارد دا.
(«أَحَبَّــهُ حُبّــاً صَرْداً»): لە هەمــوو کانگای دڵیــەوە خۆشیویســت/ دڵدارێکــی پــاكو ساغبوو.
(اَلصَرَد) (ا ع): سوپایەکی بێشومار/ مەزن.
(اَلصُــرَد (ج) صِــردان) (ح): باڵندەیەکــی کەللەزلی بەرســك ســپیو سەرپشــت سەوز باڵندەی لە خۆی بچووکتر دەخوات.
(اَلصَرِد- مِنَ الخَيل (ج) صَرْدى): ئەسپێکە شوێن زینەکەی بریندار بووە.
(اَلصَرَدان) (ع ا): دوو ڕەگی ژێر زمانە.
(اَلمِصْراد): زەویی بێدرەخت.
(اَلمُصْطَــرِد): ڕقاوییەکــی/ ڕقئەســتووری دەمارگیر.
صرط: (اَلصِراط (ج) صُــرُط) (یونانیة): ڕێ.
(اَلصُراط): شمشێری درێژی برەرو تیژ.
صرع: ١-(صَرَعَ-هُ صَرْعاً وصِرْعاً ومَصْرَعاً): دایبەزەویدا.
(صُرِعَ- الشَجَرُ): درەختەکە بڕرایەوەو خرا.
(صَرَّعَ-هُ): توندی بە زەویدا دا.
(صــارَعَ- هُ. صِراعــاً ومُصارَعَــةً): زۆرانی لەگەڵدا کردو ویستی بە زەویدا بدات.
(تَصَــرَّعَ- لِصاحِبــهِ): نەرمیــیو بێفیزیی لەگەڵ دۆستەکەیدا نواند.
(«مازلــتُ أَتَصَرَّعُ إِلَيهِ ولَهُ حتى أَجابني»): هــەر ناســکییو نەرمیم لەگەڵــدا نواندو بە دەوریدا هاتم تا بە دەنگمەوە هات.
(تَصــارَعَ واصْطَــرَعَ- الرجــلانِ): کەوتنە زۆرانبازییو هێنانو بردنی یەکتری تا یەکتری بــە زەویــدا بــدەن/ کەوتنــە ڕقەبەرایەتی یەکتری.
(اِنْصَرَعَ): بە زەویدا دراو کەوت.
(اَلصِرْع (ج) أَصْرُع وصُروع): زۆرانباز.
(هُما صِرعان): ئەو دوانە زۆرانبازن.
(اَلصَرْعَة): بە زەویدا دانێك، کەوتنێك.
(اَلصُرْعَة): کەسێکە کە زۆر بە زەویدا بدەن/ تەپەترە.
(اَلصُرَعَــةُ): ســەرمەندییو هێمنی لە کاتی تووڕەییدا (چونکە هێمنیەکەی تووڕەییەکەی دەبەزێنێت).

(اَلصُرْعَةُ والصَــرَّاع والصُرَّاعَة والصِرِّيع): كەســێکە خەڵــك زۆر (بــە زەویــدا بــدات/ بیبەزێنێت).
(قَــومٌ صُرَعَــةٌ): خوێشــگەلێکن نــەوەی زۆرانیــان لەگەڵدا بگرێت (بە زەویدا دەدەن/ دەیبەزێنن).
(اَلصِراعَة): زۆرانبازی.
(اَلصَرُوع (ج) صُرُع): پاڵەوانبەزێن.
(اَلصَریع (ج) صَرْعی= المَصروع): بە زەویدا دراو/ بەزیو.
(«بات صَریعَ الكأس»): بەدرێژایی شەو مەی بە زەویدا داوەو پەکیخستووە.
(اَلصَریــع (ج) صُرْع): چڵێك بە دارەوە بێت شۆڕبووبێتەوە سەری لە زەویدا بێت.
(اَلمَصْرَع): شوێنیو مەیدانی زۆرانگرتنو بە زەویدادانو بە زەویداکەوتن.
(اَلصِراع): زۆران/ کێشمەکێش/ ڕقەبەرایەتی.
٢-(صَرَع- الشِــعْرَ أو البابَ. صَرْعاً وصِرْعاً ومَصْرَعاً): هەڵبەســتەکەی کرد بە دوولا یان دەرگاکەی دوو لاییکرد/ دووتاککرد.
(اَلصَرْع (ج) أَصْرُع وصُرُوع): ١-هاوچەشــن/ تاك/ وەکو ئەو هاونموونە/ هاووێنە ٢-جۆرو هونەریی شتەکە.
(«هو صَرعُ كَذا»): ئــەو هاوکووفو هاوتای ئەوەیە/ تاکی ئەوەیە.
(اَلصَرعان): شــەوو ڕۆژ یان ســەرلەبەیانی پێش هەتاوکەوتنو سەر لە ئێوارێ.
(«هو ذو صَرْعَین»): ئەو دوو ڕەنگە.
(«تَرَكْتُهُــم صَرْعَــین»): بەجێمهێشــتن لە بارێکەوە دەچوونە بارێکیتر.
(اَلصِرْع (ج) أَصْرُع وصُرُوع): هاووێنە/ وەکو ئەو/ هاوچەشن/ جۆرو شێوە هونەریی شت.
(اَلصَرْعَةُ): بار/ ڕەوش.
(هو يَفعَلُهُ على كُلِّ صَرعَة): ئەو بە هەموو بارێك دەیکاتو کارەکە ئەنجامدەدات.
(اَلمِصْراع- مِنَ الباب (ج) مَصارِيع): تاکێکی دەرگا.
(دَرْفَة) (عامية) = المصراع — مِنَ الشِــعْر): نیــوە دێــری هەڵبەســت (دەڵێــن گوایــا لە (صَرعَین)ەوە واتا دوو تاقی ڕۆژەوە هاتووە).
٣-(صُرِعَ): تووشی فێبوو/ پەرکەم گرتی.
(اَلصَــرْع (ج) أَصْــرُع وصُــرُوع) (طــب): پەرکەم/ فێ.
(اَلصَــرْع) (عنــد العامة): سەریەشــەیەکی توند.
(اَلصَریع (ج) صَرعی): شێت شێتۆکە.
(اَلمَصْروع) (مفع) عامية: پەتەڕی/ هاروهاج/ هەڵەشەو بەرەڵا.
الملحق:
صرع: (اَلمُصارِع): زۆرانباز کەســێکە پیشەی زۆرانبازیبێت.
(اَلمُصارَعَــة): زۆرانبازیی جۆرە وەرزشــێکە

دوو کـەس بەگژیەکـدا دەچـن بـە بێچەك هەریەکە هەوڵی ئەوە دەدات پشتی ئەویتر لە زەوی بداتو بە پێی دەستورێکی دیاریکراوی یارییەکـە بیبەزێنێـت/ لـە جۆرەکانـی زۆرانبازیـی: سەربەسـتە زۆران هەروەهـا زۆرانبازیی رۆمانی.

صـرف: ١-(صَـرَفَ-هُ صَرفـاً): گێرایەوەو دەسـتیپێوەنا ٢-بەریداو رەوانەی شوێنەکەی خۆی کردەوە کە لێوەی هاتبوو.

(-الكَلِمَةَ): سەرو بۆری بۆ وشەکە کرد.

(«صَرَفَ اللهُ قُلُوبَهُم»): خودا گومڕایکردن.

(صَرَّفَ- هُ): تەواوو چـاك بەریداو رەوانەی شوێنەکەی خۆی کردەوە/ دەستیپێوەنا.

(-اللهُ الرِياح): خودا ڕووی باکەی لە لایەکەوە بۆ لایەکیتر وەرگێڕا.

(-هُ في الأمـرِ): کارەکـەی بـەرەو ڕووی ئەو کردەوە/ بەویسـپارد/ جڵەوی کارەکەی دایە دەست ئەو.

(صارَفَ- نَفسَهُ عَنِ الشيءِ): خۆی لە شتەکە لاداو دوورخستەوە.

(أصْـرَفَ- هُ عَن كـذا): لـەوەی گێڕایەوەو دەستی پێوە ناو دووریخستەوە.

(تَصَـرَّفَ- في الأمـرِ): بـە هەوەسـی خۆی هەڵسوکەوتی لەگەڵ ئەو کارەدا کرد.

(-ت بِهِ الأحوالُ): بـارو گوزەرانی وەرگەڕاو گۆڕرا/ باروگەزەران گۆڕی.

(إنصَرَفَ- الرَجُلُ): ڕۆیشتو وازیهێنا.

(-تِ الكَلِمَةُ): وشـەکە خرایە بەر دەستووری زمانەوە/ سەروبۆری بۆ کرا.

(إصطَرَفَ): بۆ دەستکەوتو بژێویی ڕەنجیداو هەڵسوورا.

(إستَصْرَفَ اللهَ المَكارِهَ): لە خودای خواست کە وەیو ناخۆشی لەسەر لابات.

(ألصَرْف) (مـص): زانسـتیی لێکۆڵینەوەی شـێوەی پێکهێنانو باری گۆڕینو نەگۆڕینی دوای وشەکان ناگرێتەوە.

(«صَرفُ الدَّهر وصُروفُـهُ»): نارەحەتییو لێقەومانو گرفتاریی ڕۆژگار.

(ألصَرْفَةُ): ١-مووروو ئەفسـووناویی کە بۆ بەرزبوونـەوەو خۆشەویسـتی دەیکەنە ملو هەڵیدەگرن ٢-(فك) هەوارگەیەکی مانگە.

(ألصَرْفان والصِرفانِ): شەوو ڕۆژ.

(ألصَرَفانُ): مردن.

(ألصَـرَّاف والصَرْفِـيُّ): زانـای زانسـتیی وشەسازیی زمانی عەرەبی.

(ألصَريف والمَصْروف): درەختی وشکبوو.

(ألصَريفَةُ): وشەکە مێیە.

(ج) صُرُف وصِراف وصَريف: پەلی وشـکی دارخورما.

(تَصاريـفُ- الدَّهـرِ): وەی/ لێقەومـان/ گرفتاریی ڕۆژگارو ڕووداوەکانی.

(ألمُتَصَرِّف): پارێزگار.

(اَلْمُتَصَرِّفِيَّة): پارێزگا.

٢-(صَـرَفَ- الدَنانيرَ. صَرفــاً): دینارەکانی ١-پارەکانــی گۆڕییــەوە بــە دینــارو پارەیتر (-المالَ) ٢-خەرجیکرد/ بەختیکرد.

(صَرَّفَ- الشيءَ): شتەکەی فرۆشت.

(-المــاءَ): ١-ئاوەکــەی بەردایــەوە ٢-ڕاکێشـا ٣-کارکرد.

(-الدَراهِــمَ): پارەکــەی وردکــردەوە/ گۆڕییەوە.

(-الـكَلامَ): هەندێــك وشــەی لــە وشــەیتر دەرهێنا.

(صارَفَ-هُ): لەگەڵیدا گۆڕییەوە.

(إِصْطَــرَفَ الدَراهِمَ): پارەکــەی وردکردەوە، گۆڕییەوە.

(«إِصْطَرَفــتُ هذه الدراهِــمَ بدينار»): ئەم پەنجاییانەم بە دینار گۆڕییەوە.

(اَلصَرْف): چاکە/ پیاوەتیی.

(«لَهُ عَلَــيَّ صَرْفٌ»): چاکەی بە ســەرمەوە هەیە.

(صَرْفُ المال): خەرجکردنی پارە/ بەختکردنی دارا.

(صَرفُ الحَديثِ أَوِ الكَلام): لە فەرمایشــتو قســە زیادکردن/ خستنەسەریو جوانکردنی فەرمایشتو قسەکە (لەوردکردنەوەی پارەوە هاتووە).

(اَلصَرفَــةُ): جارێــك وردکردنــەوەی پارەو چاککردنو جوانکردنی ئاخاوتن.

(اَلصِّرافَة): پیشەی پارەگۆڕینەوە.

(اَلصَــرَّاف والصَيْــرَف والصَيْرَفِــيّ (ج) صَيارِفَــة): پارەگــۆڕەرەوە/ پارەفــرۆش بــە پارەیتر.

٣-(صَرِفَ- الشَرابَ): هیچی تێکەڵی شەرابەکە نەکرد یان بە خەستی خواردیەوە.

(صَــرِّفَ- الخَمــرَ): مەیەکەی بە خەســتی خواردەوەو هیچی تێنەکرد.

(أَصْرَفَ- الشَّرابَ): شەربەتەکەی بە خەستی هێشتەوە.

(اَلصِــرْف): پەتیــی/ خەســت کــە هیچــی تێنەکرابێــتو تێکەڵــی هیــچ نەکرابێت ٢-بۆیەی سوور.

(اَلصَريف): زیوی پوختو ڕووت.

(اَلصَريف والمَصْروف): هەموو شتێکی ساغو ڕووت کە هیچی تێکەڵ نەکرابێت.

٤-(صَرَفَ-البابُ صَريفاً): دەرگاکە جیڕەیهات.

(-بِنابِهِ): کیڕەی بە دانی هێنا.

(اَلصَروف): مێحوشترێك کە کیڕەی دانیبێت.

(صَريفُ الباب): جیڕەی دەرگا.

(-القَلَم): سیڕەی قەڵەم.

٥-(اَلصَرفَــةُ): دۆشــینێکە ســەرلەبەیانی پێــش هەتاوکەوتن ئیــتر نەدۆشــرێتەوە تا بەیانییەکیتر.

(اَلصَرَفان): ١-مس ٢-قورقوشم.

الملحق:

صــرف: (أَلمَصْــرَف (ج) مَصــارِف): بانك/ دامەزراوێکــی داراییــە. وام وەردەگرێت‌و وام دەدات. داراو پارەی لادانراو دەخەملێنێت.

(أَلمَصــرَف المَرْکَــزي): بانکــی (ناوەنــدی/ جەرگەیــی) دامەزراوێکــی میرییــە کە پارە دەردەکات‌و سەرپەرشــتیی گورجوگۆڵیــی‌و چالاکیی دارایی دەکات.

صــرق: (صَرقَــعَ- أَصابِعَــهُ): پەنجەکانی نوشتانەوە تا تەقەیبێت.

(صِرقاعَةُ المِقْلاع): دەنگی قۆچەقانی کاتێك بەردەکە هەڵدەدات.

صرم: ١-(صَرُمَ- الرَجُــلُ صَرامَةً): پیاوەکە رەق‌و توند بوو/ بە زەبرو زەنگبوو.

(تَصَرَّمَ- الرَجُلُ): خۆڕاگر بوو.

(أَلصــارِم (فا) (ج) صَــوارِم): ١-دلێر/ ئازا ٢ (ح) شێر.

(رَجُلٌ صارِم): پیاوێکی توندو سەرگەرمو بە برِشت لە هەموو کارێکدا.

(«حاكِمٌ صارِم») (عامية): کاربەدەســتێکی دڵــرەق‌و بێلێبــوردوو لــە کاتــی ســزادان‌و لێپرسینەوەدا.

(«حُكْمٌ صــارِم»): بریارێکی (زۆر دڵرەقانەو سەخت/ ستەمکارانە).

(رَجُلٌ صَرامَــةٌ): پیاوێکی توندورەق‌و لەڕاو کاروباردا هەتەرو سوور لە سەر ڕای خۆی.

(أَمرٌ صَريم): کارێکی براوەو بڕیاردراو.

(أَلصَريمَة (ج) صرائِم): سوورخواستیی.

(أَلصَيْرَم): راپتەو/ خواستکار/ رابرِشت.

٢-(صَرَمَ- الحَبــلَ. صَرْماً وصُرْماً): پەتەکە (پسا/ پچرا).

(-الشَّــيءَ): ١-شــتەکەی ١-بــری ٢-لەتکــرد/ پچراند.

(-فُلاناً): ١-پەیوەندیی لەگەڵ فیســاردا بری/ بەجێیهێشت/ وازی لێهێنا ٢-قسەکەی پێبری.

(-الخَيّاطُ الثَوبَ): بەرگدرووەکە بەرگەکەی چرچ درووو.

(-فــلانٌ عِندَنا شَــهراً): مانگێك لەلای ئێمە مایەوەو دانیشت.

(صَرُمَ- السَّــيفُ صَرامَةً): شمشێرەکە تیژو برەر بوو.

(صُرِمَت أُذُنُهُ): گوێی لە بندا دەرهێنرا.

(صَرَّمَ-ه): زۆر بری‌و لەتیکرد.

(صــارَمَ-ه مصارَمَةً): پەیوەندیــی لەگەڵدا بری.

(أَصْرَمَ النَخْــلُ): کاتی برینــی دارخورماکە هات.

(-الرَجُلُ): نەدارا بوو.

(تَصَرَّمَ وانصَرَمَ): براو لەتوپەتبوو.

(-تِ السَنَةُ): ساڵەکە (برایەوە)/ تێپەری).

(تَصارَمَ — القَومُ): لەیەکپچران/ لەیەکبران.

(إِصْطَــرَمَ- الشَــيءَ): شــتەکەی بــری‌و

لێکردەوە.

(اَلصُرْم) (مص): لەیەکبوون/ لێکپچڕان.

(اَلصِـرْم (ج) أَصْـرام وأَصـارِم وأَصاریـم وصُرْمان): ١-کۆمەڵ/ دەسـتە/ تاقم ٢-تاقمە خانوویەك ٣-پۆل.

(اَلصِرمَة): جۆر.

(اَلصِرمَةُ (ج) صِرَم): ڕەوە حوشتر یان چەند پەڵە هەورێك یان چەند پارچە زیوێك.

(اَلصارِم (ج) صَوارِم): شمشێری تیژی بڕەر.

(اَلصُرام): ١-وەی/ بەڵا. قەومانی سـەخت/ جەنگ چونکە هەموو شتێك لە بێخ دەکەنێت. تاوی جەنگ.

(رَجُـلٌ صُـرامٌ): ١-جەنگاوەرێکـی بەتوانـا ٢-پیاوێکی بەتوانا لە بڕینداو جیاکردنەوەدا.

(اَلأَصْرَم (م) صَرماء (ج) صُرْم): لای هەردوو گوێبڕاو.

(اَلأَصْرَم والمُصْرِم): نەدارایەکی خێزانزۆر.

(اَلأَصْرَمان): ١-شەوو ڕۆژ (چونکە لە یەکتری دەپچڕین) ٢-(ح)گورگ‌و قەلەڕەشکە (چونکە لە خەڵکی دەپچڕێن.

(«تَرَكْتُهُ بِوَحشِ الأَصْرَمَین»): بەجێمهێشت لە بیابانێکدا کە هەر گورگ‌و قەلەڕەشـکەی تێدایە.

(اَلصَرْمـاء): ١-مێـی وشـەی (اَلأَصْـرَم) ٢-بیابانێکی وشکی بێئاو ٣-(ح) مێحوشترێکی کەمشیر.

(اَلصَـرُوم): ١-شمشـێری بڕەر ٢-بەبڕشـت‌و خاوەن دەسەڵات.

(اَلصَریم): ١-بڕراو/ پچڕاو/ پسـاو ٢-بەیان/ ڕۆژ (چونکە لە شـەودا دەبڕرێت) ٣-شەو یان بەشێکی شـەو ٤-چیلکەیەکە دەخرێتە دەمی کارەوە تـا دایکی نەمژێت/ بەڵامك ٥-پەرێز/ زەوییەك کشتەکەی دروێنەکرابێت ٦-شارا ٧-پارچە لمێك.

(«أَفعی صَریم»): مارێکی ژەهردار.

(جاءَ صَریمَ سَـحْرٍ): بە نائومێدی‌و بێهواوە هات.

(صَریما اللَّیل): سەرەتاو کۆتایی شەو.

(اَلصَریمَة (ج) صَرائِم): بەشێکی شەو.

(اَلصَیْرَم): ١-وەی/ ئاپۆرە ٢-ژەمە خواردنێك لە ڕۆژێکدا.

٢-(اَلصَرْم= الجلد) (فارسیة): چەرم.

(اَلصِـرْم (ج) أَصْـرام وأَصـارِم وأَصاریـم وصُرْمان): سۆل.

(صِرمایة) (عامیة): سۆل.

(اَلصَرّام): چەرمفرۆش.

(اَلصَرْماء): مەنجەڵ/ قازان.

(اَلمَصْرِم): خورگەی ئاو.

صرن: (اَلصُرْنایة (مو) (فارسیة): زوڕنا.

صر: (صَرا- إِلَیهِ صَرْواً): سەیریکرد.

صری. (صَـرَی- الشـيءَ صَرْیـاً): پاڵی بە شتەکەوە ناو دووریخستەوە.

(«صَرى اللهُ عَنهُ الشَـرَّ»): خـودا خراپەی لێدوورخستەوە.
(-بَولَهُ): میزەکەی بری.
(-فُلاناً): ١-دەستی نایە بەر فیسار/ رێپلێگرت ٢-پاراستی ٣-لە مردن رزگاریکرد.
(-بَینَهُم): جیایکردنەوە/ لەیەکیکردنەوە.
٢-(صَرى- الشـيءُ صَرياً) (ضد): ١-شـتەکە سـەرکەوتە سـەرەوە ٢-هاتـە خـوارەوە/ داکەوت.
(-القَومَ): (ضد) پێشیانکەوت.
(-عَنهُم): دوایانکەوت/ کەوتە پشتیانەوە.
٣-(صَـرِيَ. يَصْـرى- الماءُ. صَـرىً): ئاوەکە مایەوەو گەرایەوە/ گەنبوو.
(-اللَّبَنَ): شیرەکە چێژی گۆڕا.
(-فُـلانٌ في يدِ فُلان): فیسـار کەس بارمتەو دەستبەرسەرو بە بەندیی بە دەستی فیسارەوە مایەوە.
(-الدَمـعُ): فرمێسـك لە چاودا قەتیسـماو نەهاتە خوارێ.
(صَرى وأَصـرى-ت التاقَةُ): شـیر لە گوانی حوشترەکەدا کۆبووەوە.
(صَرَّى- الشاةَ تَصْرِيَةً): مەڕەکەی هێشتەوە نەیدۆشـی تا شـیر لـە گوانیـدا کۆبێتەوەو پڕبێت.
(أَلصَرَى): پاشماوەی شت.
(أَلصَرَى والصِـرَى): ئاوێك زۆر بمێنێتەوەو بگەڕێتەوە.
(لَبَـنٌ صَـرىً): شـیرێك (چێـژی/ تامـی) گۆڕابێت.
(الصاريَـةُ): چالاوێـك ئاوەکـەی زۆر تێـدا مابێتەوەو چێژی گۆڕابێت.
(أَلصَراة والصُـرَّى والمُصَرَّاة- مِن الشـاء أَو النُـوق): مەڕو حوشـتری بۆ چەنـد ڕۆژێك نەدۆشراو تا شیر لە گوانیدا کۆبێتەوە.
٤-(أَلصاري (ج) صُرَّاء وصَراريّ وصَرايُّون): ١-پاپۆڕەوان/ دەریاوان.
٢-الصـاري (ج) صَـرار: پاپۆڕەسـتوون کە لـە ناوەڕاسـتی پاپۆڕەکـەدا دەچەقێنرێتو چارۆکەکەی پێوە قایمدەکرێت.
(أَلصَّاريَة): مێی وشەی (الصاري).
صصـل: (الصَاصَـل أَو لَبَـنُ الطَـيرِ) (ن): سـرێش- گێلاخـە ڕووەکێکـە لـە ئەورووپاو وڵاتە فێنکەکانی ئاسـیاو دەریای ناوەڕاستو خـوارووی ئەفەریقادا زۆر بـڵاوە. گوڵەکەی سـپیو جوانە جـۆری هەیە کە بـۆ جوانیی دەروێنرێت.
صطب: (أَلمِصْطَب): دەستگای ئاسنگەر.
(أَلمِصْطَبَة والمِصْطَبَّة): سەکۆی دانیشتن.
صطح: (أَلمِصْطَـح (ج) مَصاطِح): ١-بیابانی بێلەوەڕگا ٢-شـوێنێك بـۆ کوتانی بەرهەمی کشتو ئامادەو خۆشدەکرێت.
صطر: (صَطَرَ وصَيْطَرْ والمِصطار = سَـطَرَ

وسَيطَرَ والمِسطار): مەیی کەلەپچەی خواردەوە (مەیێك كە زوو بیگرێتو بە زەویدا بدات).

صطـع: (المِصْطَـع): زمانپاراوی بــە زمانی رەوانبێژ.

صطم: (ألأُصْطُمَّــة): ١-(زۆربەی/ زۆرینەی) شــت ٢-كۆمەڵی شــتەكە/ تۆپەڵەی شتەكە ٣-ناوەراستی شتەكە (وەك: أُسطُمَّة).

صــع: ١-(صَعْصَــعَ- القَــومَ) لەیەكیكردنو بلاویكردنەوە/ لێكیجیاكردنەوە.

(-الشيءَ): شتەكەی (بزواند/ جولاند).

(تَصَعْصَــعَ): ١-بزوا/ جــوولا ٢-بلاوبووەوە/ جیاجیابووەوە.

(«تَصَعْصَعَ- بِهِــمُ الدَّهرُ»): رۆژگار پەرشو بلاویكردنەوە/ لە یەكی جیاكردنەوە.

(«تَصَعْصَعَــت صُفوفُهُــم»): ریزەكانیــان شلۆقبوو لە جێی خۆدا نەمان.

(ألصَعْصَع): بلاو/ جیاجیا/ لەیەكبوو.

٢-(صَعْصَعَ- مِن فُلان): لە فیسار ترسا.

(تَصَعْصَعَ- الرَجُلُ): ١-زیرەمیكرد/ زۆرترســا ٢-سەری شۆركردو خۆی بە دەستەوە دا.

٣-(صَعْصَعَ- رَأسَــهُ بالدِهنِ): سەری بە رۆن چەوركرد.

٤-(ألصَعْصَع والصُعْصُع (ج) صَعاصيع) (ح): باڵندەیەكە خاڵخاڵاویە.

(صعب: صَعُــبَ- علیــه الأَمــرُ: صُعُوبَةً): كارەكەی (لێ/ بۆ/ لا) گرانبوو.

(الأَمر الصَعْب (م) صَعبَة (ج) صِعاب): كاری (گران/ قورس/ دژوار).

(صَعَّبَ-هُ): گرانیكرد/ قورسیكرد.

(صاعَــبَ-هُ. مُصاعَبَــةً): بــۆی گرانكــرد/ لێیقورسكرد.

(أَصْعَبَ- الأَمرُ): كارەكە گرانبوو/ قورسبوو.

(-الشَيءَ): شــتەكەی لا گرانبــوو/ گران هاتە بەردەستی.

(-الجَمَل): حوشــترەكەی بەرەڵا كردو سواری نەبوو ئەویش لێی تۆرو یاخیبوو.

(تَصَعَّبَ): قورسو گرانبوو/ دژوار بوو.

(-الأَمرَ): كارەكەی گرانكرد.

(تَصاعَبَ): قورسیكرد/ گرانیكرد/ تەگەرەی خستە بەر.

إسْتَصْعَبَ): دژوار بوو/ گرانبوو.

(-الشَيءَ): شــتەكەی لا گرانبوو/ دژوار هاتە بەرچاوی.

(ألصَعْب): ١-گران/ قورس/ دژوار/ نارەحەت/ سەخت ٢-ملنەدەر/ سەربەرز ٣-شێر.

(ألصُعْبُوب= الصَعْب): گران.

(ألمَصْعَب (ج) مَصاعِب ومَصاعیب): ١-كەڵ/ نێرە ٢-(ح) ئەســپی تۆر كە هێشــتا ســواری نەبووبن.

(«جِمالٌ مَصاعِب ومَصاعیب»): حوشترانی تــۆر كــە ژێربــار نەخرابــنو سواریشــیان نەبووبن.

(أَلمَصاعِب): گیروگرفت/ تەگەرە/ سەختیی/ نارەحەتیی/ دژواریی/ تەنگژە.

صعت: (صَعْتَرَ- النَحْلُ): هەنگەکە بەسەر گوڵی جاترەکەوە نیشتەوەو هەڵیمژی.

(-الرَجُلُ الشيءَ): پیاوەکە شتەکەی رازاندەوەو جاترەی پێوە کرد.

(الصَعْتَر) (ن): جاترە. رووەکێکی بۆنخۆشە. گوڵەکەی سپیو مەیلەو بۆرە. هەندێك جۆری بۆ بۆنکەیو بۆ پزیشکیی بەکاردێت.

أَلصَعْتَرِيّ: ١-چابوك ٢-جوامێرو دڵفراوان ٣-ئازا/ بەجەرگ/ دلێر.

صعد: ١-(صَعِدَ-في السُلَّم. صُعوداً وصَعَداً وصُعُداً): بە پەیژەکەدا سەرکەوت.

(-بِهِ): سەریخست/ پلەوپایەیدایە/ بەرزیکردەوە.

(-المَكانَ صُعُوداً): سەرکەوتە سەر شوێنەکەو بەملاولادا روانی.

(صَعَّدَ- فيهِ النَظَرَ): سەرنجیدایەو لەسەریەوە تا خواریەوە پێدا هەڵیروانی.

(-في وعلى الجَبَلِ): بەکێوەکەدا هەڵزناو سەرکەوت.

(-في الوادي) (ضد):١-لە دۆڵەکەوە خلبووەوە/ سەرەوخوار بووەوە ٢-بەدۆلکەدا سەرکەوت.

(أَصْعَدَ): سەرکەوتە مەککە/ هاتە مەککە.

(أَصْعَدَ-هُ): سەریخست.

(-تِ السَفينَةُ): چارۆکەکەی هەڵکردو با سەرەو ژوور پاپۆرەکەیبرد.

(-في الأَرضِ): لە زەویەکەوە بۆ زەوییەکیتر سەرکەوت.

(-في الوادي) (ضد): ١-بە دۆڵەکەدا سەرکەوت ٢-لە دۆڵەکەوە سەرەوەخوار بووەوە.

(تَصَعَّدَ وتَصاعَدَ): سەرەو ژوور رۆیشت/ سەرکەوت.

(أَلصاعِد) (فا): سەرکەوتوو/ سەرەوژوورەوە بوو/ هەڵزناو/ بەرەو ژوورەوە بوو.

(«بَلَغَ كذا فَصاعداً»): گەیشتە ئەویو بەرەو ژوور بووەوەو هەر بەرەو ژوور.

(أَلصَعَّاد): فرمباڵا (رۆیشتوو/ سەرکەوتوو).

(أَلصُعُد= العُلُوّ): بڵندیی/ بەرزیی.

(«هَبَطَ مِن صُعُدٍ»): لە بەرزییەوە هاتەخواری/ داپەرییە خواری.

(«هذا النَباتُ يَنمو صُعُداً»): ئەم رووەکە سەرەو ژوور بەرزدەبێتەوەو باڵادەکات.

(الصَعْدَةُ (ج) صِعاد وصَعَدات): ١-بەرز بوونەوەیەك/ سەرکەوتنێك/ باڵاکردنێك ٢-پێشکەوتنێك ٣-جۆگەی راستی تەخت.

(أَلصَعُود (ج) صُعُد وأَصْعِدَة وصَعائِد): ١-سەرکەوتن/ بەرزبوونەوە/ هەستان ٢-سەرەوژوورە پێچەوانەی سەرەوخوارە ٣-رێی سەرەوژوورە/ باسکە.

أَلصَعيد (ح) صُعُدْ وصَعَدات وصُعْدان: هەڵەت/ بەرزیی زەویی.

أَلتَصَعُّــد (ك): يەكســەر تەنێكــی ڕەق بێتوانەوەی ببێتە هەڵم وەك یۆدو كافوور.
(أَلصَعَــد) (ف): گەیەنرێكــە تەوژمــی كارەبایی پێدادەڕوات لە قاپی شــیكردنەوەی كارەباییەكەوە یان لە لوولەی گازی سوككراوە گەیەنەرەكــەوە بە مەرجێك بە جەمســەری گەرمی دینەمۆی كارەباكەوە بەسترابێت.
(أَلمِصْعَد (ج) مَصاعِد): سەرخەرە كارەبا. كە لە خانووە چەند نهۆمەكاندا بۆ سەرخســتنی خەڵك دادەمەزرێت.
(أَلمِصْعــاد): پەتێكــە/ تەنافێكە بۆ بەســەر خورمادا سەركەوتن بەكاردێت.
(جَبَلٌ مُصَعَّد): چیایەكی بەرز/ بڵند.
٢-(أَصْعَدَ- فِي العَدْوِ): لە ڕاكردندا تینی دایە خۆی/ توند ڕایكرد.
(تَصَعَّدَ-هُ الأَمرُ): كارەكەی (لێگران/ لێدژوار) بوو.
(-النَفسُ): هەناسەدانگرانبوو/ تەنگەنەفەس بوو.
(تَصاعَــدَ- هُ الأَمرُ): كارەكەی لێقورســبوو/ سەختبوو.
(أَلصَعَد): كارگرانیی/ دژواریی/ نارەحەتیی/ ماندوێتیی/ سەختیی.
(«عَذابٌ صَعَدٌ»): ئازارێكی سەخت.
(أَلصَعُــود (ج) صُعُــد وأَصْعِــدَة وصَعائِد): (گیروگرفتی/ تەگەرەی/ قۆرتی) ناهەموار.
(«لأُرْهِقَنَّكَ صَعوداً»): تووشی گیروگرفتێكی سەختت دەكەمو ماندووتدەكەم.
(أَلصَعْداء): ماندوێتیو نارەحەتیی.
(أَلصُعَداء): هەناسەهەڵكێشانی درێژی داخو خەفەت یان ماندوێتیی.
(أَلصَعُوداء): تەگەرە/ گیروگرفتی ســەختو گران/ قۆرت.
٣-(الصَعيد (ج) صُعُد: وصَعُدات و صُعدان): ١-خاك/ گڵ/ خۆڵ ٢-گۆڕ ٣-ڕێ.
(صارت الحَديقَةُ صَعيداً):باخچەكە تەختبوو هەر خۆڵبوو بێدارو درەخت بوو.
(أَلمُصَعَّــد- مِــنَ الأَشْــرِبَة): شــەربەتێك/ خواردنەوەیەك كە بە ئاگر پەرومردە بكرێت تا تامو ڕەنگی خۆی وەربگرێت.
الملحق:
صعد: (التَصاعُدِيّ): ئەوەی ســەردەكەوێت/ سەركەوتووانە.
(ألإرتِفاعِي): بەرزەوەبووانە.
(حركــة تَصاعُدِيَّة): جووڵــەی بەرەو بەرز بوونەوە.
(المُتَزايــد تَدريجيّاً): كە بە شــێنەیی/ وردە وردە زۆر دەبێت.
(فائِــدة تَصاعُدِيَّة): قازانجێكی شــێنەیی/ وردەوردە/ زۆربوو/ سەركەوتوو.
أَلضَريبــة التَصاعُدِيَّــة: باجــی شــێنەیی سەركەوتوو/ زۆربوو كە ڕێژەی بە پێی پارەی

سوودلێکراو سەردەکەوێت‌و زۆردەبێت.

صعــر: ١-(صَعِرَ- وَجْهُهُ صَعَــراً): ڕووی بە لایەکدا لاربوو/ کەچبوو.

(أصْعَــر (م) صَعــراء (ج) صُعْــر): ملگێڕ/ ملخوار یان ڕووگێڕ.

(صَعَّــرَ وصاعَــرَ وأصْعَــرَ- خَــدَّهُ): ڕووی لەبەر فیزو خۆبەزلزانین لە خەڵك وەرگێڕا. لەوانەیشە هەر سروشتی وابێت.

(تَصَعَّــرَ وتَصاعَرَ): ڕووی لــە خەڵك (کرد/ وەرگێــڕا) لەبــەر فیزو دەعیــەی زۆری یان خەڵکی بە هیچ نەزانێ.

(ألصَعَّــار): ڕوو وەرگێڕی بــە دەعیەو فیزو خۆبەزلزانین.

٢-(صَعِرَ-رأسُهُ. صَعَراً): سەری بچووکبوو.

٣-(صَعْرَرَ- الشَــيءَ): شــتەکەی چەرخاند/ وەرگێڕا.

(تَصَعْرَرَ): وەرچەرخا/ وەرگەڕا.

(إصْعَتْرَرَ واصْعَرَّرَ): لە شوێنی خۆی چەرخاو خۆی گرمۆڵە کرد.

(ألصُعْرورَة): خلێنکەی قالۆنچەرمشە.

٤-(إصْعَــرَّ-تِ الإبــلُ): حوشــترەکان هەڵیان تیزاند.

(ألصُعُرُّر والصُعْرُور (ج) صَعارِیر): کەتیرەی درەخت.

صعــف: ١-(صُعِــفَ. صَعَفــاً): هەڵلــەرزی‌و موچڕکــی پێداهات یان هی ســەرما یان هی ترس.

(أصْعَفَ- الزَرعُ): کشتەکە سیس‌و شلبوو.

صَعیف: سیس‌و شل‌و داکەوتوو.

(الصَعْفَــة): مووچڕك‌و هەڵلەرزینی ســەرما یان ترس‌و تۆقین.

٢-(ألصَعْفَــقُ والصُعْفُــوق والصَعْفَقِيّ (ج) صَعافیق وصَعافِقَــة) (ت): ١-خۆتێهەڵکێش/ خۆپێدا هەڵواس لە بازاردا. کەســێك بێپارەو سەرمایە بێتە بازارەوە ئەگەر کەسێك شتێکی کــڕی ئەم خــۆی تێهەڵدەکێشــێت بۆ ئەوەی شتێك سوود وەربگرێت ٢-بوودەڵەیەك کە نە چەکی هەبێت‌و نە بوێرو ئازابێت.

(ألصَعْفــوق (ج) صَعافیــق وصَعافِقَــة): زمانبەد/ ناچیزە.

صعق: ١-(صَعَقَ-ت السَماءُ القَومَ. صاعِقَةً): ئاسمان خوێشگەلی دایە بەر هەورە تریشقە.

(صَعَقَتْهُم- الصاعِقَةُ): بەر هەورە برووسکە کەوتن/ هەورە تریشقە لێیدان.

(صَعِــقَ- الرَعــدُ. صَعَقاً): هــەورە گرمەکە ناڵەیهات.

-الثَّورُ. صُعاقاً): گاکە بۆڕەیەکی توندیکرد.

(أصْعَقَ-تْهُ السَّماءُ): هەورە برووسکە لێیدا.

(ألصَعَق) (مص): گرمەی بەرز/ ناڵەی توند.

(ألصُعاق): هەورەگرمە.

(ألصَّاعِقَة (مص) (ج) صَواعِق): ١-برووسکەی هەور ٢-(ناڵە/ زریکە/ قیژە/ هاوار)ی ئازار.

٢-(صَعِـقَ-ت الركيَّـةُ صَعَقـاً): چالاّوەكـە هەرەسیهێناو تەپی.

(صَعِـقَ وصُعِـقَ. صَعْقـاً وصَعَقـاً وصَعْقَةً وتَصْعاقـاً): ١-بێهۆشـكەوتو ئاگـای برا (بە ناڵەو دەنگێكی زراوبەر).

(صَعِق): ئاگابڕاوی سـایەمەلێدراوی زراوچوو ٢-مرد.

ومِنه ألآيَة: («ونُفِخَ في الصُّورِ فَصَعِقَ مَن في السماءِ ومَنَ في الأَرضِ»): فوو بە شەیپووردا كرا هەموو، هەرچی لە ئاسـمانو زەویدا بوو كـەوتو چاوە زەقەیان پێكـەوتو مردن یان هۆشیان لەبەر براو كەوتنو زارەترەكبوون.

(أَصْعَقَ-هُ): كوشتی.

(ألصَّعَق): مردن.

(الصاعِقَةُ (ج) صَواعِـق): ١-مردن ٢-هەموو ئازارو ژانێكی كوشندە.

(أَلمَصْعوق): ١-ئەو كەسەی لە پڕ بەلادا دێتو دەمرێت ٢-لە هۆشخۆچوو.

٣-(أَلصُّعْقُر): گەرای ماسی/ هێلكەی ماسی.

صعل: ١-(صَعِلَ واصْعَالَّ صَعَلاً): سـەروملی باریك بوو.

(أَصْعَـل (م) صَعـلاء (ج) صُعـل): سـەرو ملباریك.

(أَلصَّعـل): ١-وشـترمرخ یـان دارخورما یان خەڵكێكـی سـەر باریكو بچـووك ٢-درێژ ٣-كەری تووكومریو.

٢-(صَعْلَـكَ-هُ صَعْلَكَـةً): هەژاریكـرد/ نەدارایكرد.

(تَصَعْلَكَ): هەژار كەوت.

(أَلصُّعْلُـوك (ج) صَعاليك وصَعالِك): هەژار/ رەزەڵخواو داماو.

(صَعاليكُ العَرَب): رەشـوڕووتو رەزەڵخواو دزانی عەرەب.

٣-(صَعْلَكَ-هُ. صَعْلَكَةً): پووكاندیەوە.

(أَلصُّعْلُوك (ج) صَعاليك وصَعالِك): بێتوانا/ لاواز/ نەبوو.

صعـن: (أَصْعَـنَ- الرَجُـلُ): پیاوەكە سـەر بچووكو كەمئاوەز بوو.

(إِصْعَنَّ- الشَيءُ): شتەكە وردیلەو ناسكبوو.

صعا: (صَعَا. يَصْعا ويَصعو صَعواً): وردیلەو بچووكبوو.

(أَلصَّعـو (مـص) (ج) صِعَـوات): بەچكـە چۆلەكەی بچووك/ زەرنەقووتە.

صَعْوَة: زەرنەقووتەیەك.

أَلصَّعُو (ج) صِعـاء و أَصْعاء (ح): فیرنەگولە (باڵندەیەكە لە چۆلەكە بچووكترە.

(ناقَةٌ صَعْوَة): مێحوشترێكی سەربچووك.

صغب: (أَلصُّغَب): رشكە ئەسپێ.

صغـر: ١-(صَغِرَ. صَغَـراً وصَغـارَةً وصِغَراً وصُغْرانـاً): بچووكبـووەوە/ كەمبـووەوە/ پووكایەوە. بچووكبوو.

(-القَـومَ. صَغْـراً): بچووكترینیانبـوو/

بچووکیانبوو.
(-فُلاناً): له فیسار بچووکتر بوو.
(صَغُرَ- القَومَ صَغْــراً): له هەموان بچووکتر بوو/ بچووکیانبوو.
(-فُلاناً): له فیسار بچووکتر بوو.
(«ماصَغَرَني إلاّ بِسَنَةٍ»): تەنها ساڵێك له من بچووکتر بوو.
(صَغُرَ. صَغَراً وصَغــارَةً وصَغَراً وصُغْراناً): بچووکبوو/ پووکایەوە/ بچووکبووەوە.
(صَغَّرَ-هُ): بچووکیکردەوە.
(أَصْغَــرَ- القَــومُ): منداڵــی بچــووك بچووکیانبوو.
(-هُ): بچووکیکردەوە.
(-تِ الأرضُ): زەویەکە ڕووەکی وردو بچووکی دەرکرد.
(إسْــتَصغَرَ-هُ): بــە بچــووك‌و کەمیدانــا/ بــە بێبایــەخ‌و ســووك تەماشــایکردو هاتە بەرچاوی.
(-فُلانٌ): بچووکی خواست/ ویست/ داواکرد.
(ألصِغرَةُ): ١-بچووکترین زارۆڵە/ فرزەند یان خوێشگەل.
(«هُو صِغْــرَةُ أَبَوَیــهِ أَو أَولادِ أَبَوَیهِ»): ئەو بچووکتریــنی منداڵی دایــك‌و باوکیەتی یان (صغار القوم): بچووکی ناو خوێشگەلە.
(ألصُغار والصُغران): بچووك/ گچکە.
(الصَغارَة) (مص): بچوك‌و پایەنزم.

الصَغارَة: پایەنزم.
ألصِغَر: لەشبچووك/ ڕیوەڵە.
(ألصَغــیر (ج) صِغار وصُغَــراء): ١-بچووك/ وردیلە ٢-پایە نزم/ کەمپایە/ بێپایە.
(ألأَصْغَر (ج) أَصاغِر وأَصاغِرَة و أَصْغَرون (م) صُغرى (ج) صُغْر): بچووکترو بچووکترین.
(ألأَصْغران): دڵ‌و زمان.
(«ألمَــرْءُ بأَصْغَرَیْهِ»): مــرۆڤ به دڵ‌و زمانی دەناسرێت.
٢-(صَغُرَ. صِغَراً وصِغْــراً وصَغاراً وصَغارَةً وصُغْراناً): ســووك‌و ڕســوا بوو/ سەرشــۆڕو کەساسبوو/ لەبەرچاوی خەڵك نزم‌و بێبایەخ‌و بێپایە بوو.
(صَغَّرَ-هُ): ڕسواو سووکیکرد.
(صَغَّرَهُ في أَعیُنِ الناسِ): لەبەرچاوی خەڵك/ سووك‌و ڕسوایکرد.
(أَصْغَرَ-هُ): سووکیکرد/ سەرشۆڕو پایەنزمی کرد.
(صاغَرَ- الرَجُلُ): خۆی به بێپایەو نزم دانا.
(«تَصاغَرَت إلَیهِ نَفسُهُ»): خۆی به سەرشۆڕو سووك‌و بچووك هاتە بەرچاو.
(ألصَغار والصُغر): ١-سەرشۆڕیی‌و ٢-زۆرداریی/ زەبوونی‌و ستەم.
(ألصاغِــر (ج) صَغَــرَة وصاغِــرون) (فا): ١-ســووككراو/ ڕســواكراو/ سەرپێشــۆڕكراو ٢-بەسەرپێشــۆڕكردن‌و ڕســواكردن قایــل/

گەردنكەچی بچووكیو بێپایەییو ڕسوایی.
٢-(صَغُرَ-تِ الشَمسُ. صِغراً وصُغْراً وصَغاراً وصَغــارَةً وصُغْرانــاً): خۆرەكــە (داكەوت،/ بەرەو ئاوابوون بوو).
الملحق:
صغر: (أَلتَصْغــير) (مص): ١-بچووككردنەوە ٢-بێپایەكردنو نزمكردنــەوە/ كەمكردنەوە بچووككردنــەوەی ناوێــك لــە وشەســازیدا ئەویش بەوە دەبێت بۆر بخرێتە ســەر پیتی یەكــەمو (ی)ی زیادەی بێدەنگ بخرێتە پاش پیتی دووەم پیتی وشەكە وەكو: (جَبَلْ جُبَيل وشاعِر. شَوَيعِر) كە ئەوە بۆ خۆشەویستییە یان سووككردن نزمكردنەوەیە.

صغــا: ١-(صَغــا- إِلَيــهِ- صَغــواً): گوێی بۆ شلكرد/ گوێیگرت.
(صَغِيَ. يَصغى- إِلَيــهِ صَغىً وصُغِيّاً): گوێی بۆ شلكرد/ گوێی بۆ هەڵخست.
(أَصْغــى- الى حَديثِــهِ. إِصْغــاءً): گوێــی لە ئاخاوتنەكەیگرت.
إِلَيهِ: گوێیلێگرت/ گوێی بۆ شلكرد.
(صاغِيَةُ الرَجُلِ): خوێشگەلو نەتەوەی پیاو كە گوێرایەڵیبنو بە قسەی دەكەن.
(أَكرَمُوا فُلاناً في صاغِيَتِهِ) ئەوانەی گوێرایەڵی فیســار بونو قسەكانیان وەرگرت ڕێزیانداییەو بە گەورەیانگرت لەبەر كەسایەتی.
٢-(صَغــا-تِ النُجــومُ أَوِ الشَّــمسُ. صَغواً): ئەســتێرەكان یــان خۆرەكــە داكەوتــنو لە ئاوابوونبوون.
(صَغــواء): خــۆری (داكەوتــوو/ ڕوو لــە ئاوابوون).
(أَلنُجــومُ صَــواغٍ): ئەســتێرەگەلی ڕوو لــە ئاوابوون/ داكەوتوو.
صَغِيَ. يَصغى-تِ النُجُومُ أَوِ الشَــمسُ. صَغىً وصُغِيّاً): ئەستێرەكان یان خۆر داكەوتن/ ڕوو لە ئاوابوونبوون.
(أَصْغى- الإِناءَ. إِصْغاءً): قاپەكەی لاركردەوە.
(أَلصِغْــو (ج) أَصْغــاء): لێــواری نوشــتاوەی دۆڵكەی سەر بیر/ چاڵاو.
٣-(أَصْغــى- الشــيءَ. إِصْغــاءً): شــتەكەی كەمكرد.
(«أَصْغــى حَقَّــهُ»): مافەكــەی كەمكــردو لێیلادا.
٤-(أَلصِغْو (ج) أَصْغاء): كەناری چاڵاو/ بیر.
(صِغْوُ الكَفِّ أَوِ المِغْرَفَةِ): لەپیدەست یان ناوی ئەسكوێ.
صف: ١-(صَفَّ- الشيءَ صَفّاً): شتەكەی ڕێكو ڕاست ڕیزكرد.
(«صَــفَّ الصِبيــانُ الكِعــابَ»): منداڵــەكان میچەكانیان ڕیزكرد.
(-القَومَ): خوێشــگەلیان لە شەڕ یان شتیتردا ڕیزكرد.
(-القَومُ): ڕیزبوون.

(تَصُفُّ النِسـاءُ خَلـفَ الرجـالِ ولا تُصَفُّ مَعَهُم): ژنان له پشـت پیاوانەوە ریز دەبن‌و لەگەڵ پیاواندا ریز نابن.
(صَفَّ-تِ الإبِلُ قوائِمَها): حوشترەكان قاچیان بە ریز دانا.
(-اللَّحْـمَ): گۆشـتەكەی لـە بـاری درێژیی توێكرد.
(-الطائِـرُ جَناحِيـهِ): باڵندەكە لـە فڕیندا باڵەكانی كردەوە بێنەوەی بیانجووڵێنێت.
(صافَّ- القَومُ في القِتال. مُصافَّةً): لە شەڕدا راوەسـتان‌و ریزیانبەسـت یـان لە شـتێتردا ریزبوون.
(تَصافَّ- القَومُ): بە ریزێك وەسـتان/ بوون بە ریزێك/ ریزیانبەست.
(إصْطَفَّ- القَومُ): ریزبوون/ ریزیانبەست.
(ألصَـفّ (ج) صُفوف): ریـزی رێكی هەموو شـتێك وەكو ریزی درەخت‌و سـەربازو پۆلی دەسـتەیەك قوتابیان كە پێكەوە بن لە ئاست چینێكبن لە خوێندندا. خوێشگەلی ریزبوو.
(ألصافَّةُ- مِنَ الإبِـلِ (ج) صافّات وصَوافّ): گەلە حوشترێكی كە پێیان رێكی یەكبن.
(ألصافّات): فریشتەكان.
(ألطيرُ الصَوافّ): باڵندەی باڵكراوە لە فڕیندا كە نەیبزوێنێت.
(ناقَةٌ صَفُوفٌ): حوشـتری فرە شیر كە چەند دەفری لێپڕبكەن لە بەر زۆریی شـیرەكەی یا لە دۆشیندا دەست‌و پێی رێك دابنێت.
(ألصَفيف): شـتی لەبەر هەتـاو هەڵخراو تا وشكبێتەوە یان سەرئاگر خراو تا بیرژێت.
(ألمَصَـفّ (ج) مَصافّ): ١-شـوێنی ریزبوون/ ریزگـە ٢-وێسـتگەی جەنـگ ٣-وێسـتگە بە گشتی.
(مَصَفُّ الكلام) (عامية): شوێنی قسەكردن.
٢-(صَـفَّ وصَفَّفَ- السَـرْجَ): سـەرزینی بۆ زینەكە كرد.
(صـافَّ- فُلانٌ. فُلانـاً ومُصافَّـةً): كەپری فیسـار بەرامبەر كەپرەكەی فیسار كەسبوو. ئەو بەرامبەرمە.
(أصَفَّ- السَرجَ): سەرزینی بۆ زینەكە كرد.
(ألصُفَّـةُ (ج) صُفَـف وصُفّـات وصِفاف): كەپری هاوین.
(صُفَّـةُ السَـرجِ أو الرَحـلِ): سـەرزین یان سەركورتان.
(صُفَّةُ المَسجِدِ): ژووری مانەوەو تێدا دانیشتن كە لە پاڵ مزگەوتەكەدا دەبێت.
٣-(ألصُفَّـة (ج) صُفَف وصُفّـات وصِفاف): ١-ئەو هێندە گەنم‌و دانەوێڵەیەك كە دەخرێتە سەر بەریدەست ٢-سەكۆیەكی تەسكی بەرز.
(صُفَّةٌ- مِنَ الدَّهر): دەمێكی رۆژگارو چەرخ/ ماوەیەك.
(عِشنا صُفَّةً مِنَ الدَّهرِ): سەردەمێك ژیاین/ ماوەی رۆژگارێك ژیاین.

(أَلصَفَف): ژێر زرێ که له بەردەکرێت.

٤-(صَفصَــفَ- الرَجُــلُ): بــه تەنیــا بــه تەختانیەکەدا ڕۆیشت.

(أَلصَفْصَف): زەویی تەختانی.

(قــاعٌ صَفصَــف): زەوییەکــی تەختی نرم/ تەختانییەکی نرم.

(أَلصَفصَفة): بیابان.

٥-(صَفْصَفَ العُصْفُورُ): چۆلەکەکە جریواندی.

أَلصُفْصُف) (ح): چۆلەکە/ چێشکە.

٦-(صَفصَفَ- الأَمْتِعَةَ) (عامية): کەلوپەلەکەی ڕیزکردو ڕێکخست.

٧-(أَلصَفْصَــاف) (ن): داری بــی. له شــوێنه ســاردو فێنکەکاندا دەڕوێت به تایبەتی نزیك ئاو، زۆر جۆری هەیە.

(صَفصــاف السَــلاّلين): بیــه کاژاو کــه ســەبەتەکەرەکان به چڵه تــەڕو نەرمەکانی سەبەته دروسدەکەن.

(الصَفصاف المُستَحي): شۆڕەبی که بۆ جوانیی دەڕوێنرێت.

صفت: (صَفتَ- حَقَّهُ صَفتاً) (عامية): وازی له مافەکەی خۆی هێنا.

(تَصَفَّــتَ- الرَجُلُ): خــۆی قایمکردو خۆی ڕاگرتو بەرگەیگرت.

(أَلصِفِــت والصِفَّتان والصِفَّتــان): ١-کەتەی توندوتیــژ ٢-بەهێــزی (نەزانــدوو/ ڕەق ڕەفتار).

صفح: ١-(صَفَحَ- الشــيءَ صَفْحاً): شتەکەی پانکرد تەختکرد.

(-هُ بالسَيفِ): به باری پانیی دەمی شمشێرەکه لێیدا/ پێیداکێشا.

(-الناسَ): ڕووی خەڵکەکەی (دی/ تەماشاکرد).

(صَفَّحَ- المَكانَ): شوێنەکەی بەردڕێژکرد/ به بەردی پان فەرشیکرد.

(-الشــيءَ): شــتەکەی تەخــتو پــان کردو درێژیکردەوە.

(-بِيَديهِ): بەدەست چەپڵەی لێدا.

(صافَــحَ-هُ صِفاحــاً ومُصافَحَــةً): تەوقەی لەگەڵدا کرد/ دەستی خسته ناودەستیەوە.

(تَصافَــحَ- القَومُ): تەوقەیــان لەگەڵ یەکدا کرد.

(«تَصافَحَــتِ الأَجفانُ): پێڵووەکان نیشــتنه سەر یەك.

(أَلصَفْح (مص) (ج) صِفاح): تەنشت.

(-مِنَ الإنسان): (تەنشتی/ لای) مرۆڤ.

(-مِنَ السَيف): ڕووی/ دەمی شمشێر.

(-مِنَ الوَجه): ڕوومەت.

(أَلصُفْــح): ١-ڕووی پانی شمشــێر ٢-ڕوومەتی مرۆڤ.

(صُفْحا الكَفَّــين): (لەپی/ بــەری) هەردوو دەست.

(أَلصَفْحَةُ- مِنَ الشيء (ج) صَفَحات): ڕووی‌و تەنشتی شتەکه.

(-مِن الكِتاب): ڕووی پەڕەی کاغەز.
(صَفحَةُ الرَجُل): پانیی سنگی پیاو.
(«أبدی لَهُ صَفحَتَهُ»): دڵی خۆی بۆ کردەوەو چی لە دڵدا بوو پێیوت.
(ألصَفْحـانِ والصَفْحَتـانِ): هـەردوو لای ڕوومەت.
(ألصِفـاح والصَفَح): ڕوومـەتو ناوچەوانی زۆر پان.
(«لَقِیَهُ صِفاحاً»): لەپڕ ڕووبەڕوویبووەوە.
(ألصُفّاح (ج) صُفّاحات وصَفافیح): ١-بەردی تەنکـی پان ٢-حوشـتری کۆپـارە (خەملاو/ گەورەبوو).
(ألصَفیـح): ١-ڕووی هەمـوو شـتێکی پـان ٢-ڕووی ئاسمان.
(ألصَفیحَةُ (ج) صَفیح وصَفائِح): ١-شمشێری دەمپان ٢-بەردەپانە ٣-ڕووی هەموو شـتێکی درێـژو پان ٤-(ط) گونکـە هەویری بچووکی پانکـراوە کە گۆشـتو بەهاراتـی تێدەکەنو پێوەدەکەنو دەیبرژێنن.
(ألصَفیحَة أو النَّصل) (ز) ڕووی پانی گەڵای ڕووەك.
(صَفیحَةُ الوَجهِ): پێستی ڕوو.
(ألصَفائِح): ١-تەختەی دەرگـا ٢-پارچەکانی کەللەی سەر.
(ألمُصْفَح): پان
(-مِنَ الوجوه): ڕووی پانو جوانو لووس.
(-مِـنَ الـرُؤوس): سـەری درێژەوەبـوو/ سەردرێژ.
(-مِنِ النـاس): مرۆڤی دووڕووی ناپاك/ لای ئـەم ڕوویەکی هەیەو لای ئـەو ڕوویەکیتری هەیە.
(-مِنَ الأُنوف): لووتی ڕێکو جوان.
(-مِـنَ القُلـوب): دڵێـك بڕواو کفـری تێدا کۆبێتەوە/ پاکیو ناپاکیی تێدابێت.
(ألمُصَفَّح): ١-پان ٢-بە تەختەی پان/ شتی پان داپۆشراو.
(أنْـفٌ مُصَفَّـح): لووتـی ڕێـکو جـوانو مامناوەندی.
(ألمُصَفَّحَةُ والمُصَفَّحَةُ (ج) مُصَفَّحات ومُصَفَّحات): شمشێر.
(ألمُصَفَّحـات واحدتهـا مُصَفَّحَـة) (ا ع): ئوتومبیلی جەنگ ئەملاولاکەی تەختە پۆڵای تێگیراوەو تۆپی لەسەر بەستراوە.
٢-(صَفَـحَ- عَنهُ. صَفحاً): ١-ڕووی لێوەرگێڕا ٢-خۆی لێلاداو وازی لێهێناو بەجێیهێشـت ٣-لێیبورد/ لێیخۆشبوو.
(-السـائِلَ عَن حاجَتِهِ): دەسـتی بە ڕووی سواڵکەرەکەوە یان خواستیارەکەوە نا.
(«أتَیتُـه في حاجَـةٍ فَصَفَحَني»): هاتمەلای شـتێکم پێویستبوو دەسـتی بە ڕوومەوە ناو نەیدامێ.
(-تِ الناقَةُ وغَیرُها صُفُوحاً): وشـترەکە یان

ئاژەڵی تر شیرەکەی نەما وشکیکرد.
(صافِح): شیروشککردوو.
(صافَحَ- المريضُ) (عند العامة): نەخۆشەکە پاڵی بە مەترسییەکەی سەریەوەنا.
(أَصْفَحَ-السائِلَ): دەرۆزەکەی رووکشێنکردو دەستی پێوەنا.
(-الشيءَ): شتەکەی هەڵگێرایەوە.
(إستَصفَحَ-هُ الذَنْبَ): داوای لێکرد لە گوناهی خۆشبێت.
(الصَفْح) (مص): ١-خۆلێلادان/ خۆلێگێلکردن.
(«ضَـرَبَ عَنـهُ صَفْحـاً»): خـۆی لێلاداو لێگێلکرد ٢-لێبوردن/ لێخۆشبوون.
(أَلصَفَّاح): (لێبوردوو/ لێخۆشبوو) لە گوناهی خەڵك.
(أَلصَفُوح): ١-لە گوناه (خۆشـبوو/ لێبوردوو) ٢-بەخشندە/ جوامێر.
(أَلمُصْفَح): هەڵگەراوە/ لارکراوە.
٢-(صَفَحَ-النـاسَ صَفْحـاً): دیدەنیـی خەڵکیکردو سەرنجی دایە گوزەرانیانو باری ژیانیان.
(-وَرَقَ المَصْحَـفَ): قورئانەکـەی پەرەپەرە هەڵدایەوە.
(-فِي الأَمر): سەرنجی لە کارەکە (دا/ گرت).
(تَصَفَّحَ- الشـيءَ): لە شتەکەی روانیی/ ورد سەرنجی لێگرتو بیری لێکردەوە.
(-القَـومَ): ١-رووانییە گوزەرانو رەوشـیان/ بەسـەریکردنەوە ٢-روانیە رووی خەڵکەکەو دیقەتی لێگرتن تا بزانێت کاروباریان چۆنە.
صفد: (صَفَدَ وصَفَّدَ-هُ صَفْداً وصُفوداً): کۆتو زنجیریکرد/ پێوەندیکرد/ کەلەپچەیکرد.
(أَصْفَدَ-هُ): بەستیەوە/ پێوەندیکرد.
(-هُ مالاً): دارایدایە.
(أَلصَفَد (ج) أَصْفاد): ١-بەخشش/ خەڵات.
(«أَلصَفَدُ صَفَدٌ»): بەخشش کۆتە/ پێبەستە ٢-کۆتو زنجیر/ پێوەند/ پێبەست.
(أَلصِفـاد): ١-ئـەوەی دیلـی پێدەبەسـترێت وەك کۆتو زنجـیر/ پێوەندو دەسـتبەند ٢-پێوەندکـردنو بەسـتنەوە/ زنجیرکـردنو لێتوندکردنی.
صفـر: ١-(صَفَـرَ. صَفيراً): فیکـەی بە لێو لێدا.
(صَوفَرَ) (عامية) = صَفَـرَ- بِالفَرَسِ عِندَ الـورود): فیکەی بـۆ چارەوێکە لێـدا تا ئاو بخواتەوە.
(صَفَّـرَ- لِلدابَّةِ): بـۆ چوارپێکە/ وڵاخەکە فیکەی (لێدا/ کێشا).
(-بالدابَّـةِ): بـە فیکـە وڵاخەکـەی بـۆ ئاوخواردنەوە بانگکرد.
(أَلصُفار= الصَفير): بە لێو فیکەکێشان.
(أَلصَفَّارَة): شـاور/ فیکە ئامێرێکی بچووکی فیکەلێدانە.
(صُوفَيْرَة) (عامية): شاور/ فیکە.

(صَفَّــارَةُ الخَطَــرِ= صَفَّارَةُ الإنذار): ترســه شووته/ ئاگاشــووته/ ئامێرێکه کاتی جەنگ بۆ وریاکردنەوەو ئاگادارکردنی خەڵکی ناوشار کاتی بۆردومانــی فرۆکه به هەڵم یان هەوای پەستێوراو شــووت واتا فیکەی بەرزو بەهێز لێدەدات.

(ألصَفير) (مص): هەموو دەنگێکی ناســکو درێژەوەبووی بێ وشەیە.

(حُروف الصَفير): وشــەی فیکــه ئەمانەن: (س) و (ز) و (ص).

(ألصافِــر): ١-هەمــوو باڵندەیەکــی دەنگدار ٢-(ح) تاقتاقکەرە. باڵندەیەکه به شــەو هەر دەخوێنێت ئەوەکا بنوێتو بەیدەستی بکەن/ بیگرن.

(«هو أَجْبَنُ مِن صافِر»): ئەو له تاقتاقکەرە ترسنۆکترە.

٢-(صَفِــرَ. صَفْــراً): زەرداو لــه گەدەیــدا کۆبووەوە/ سەفرای زۆر بوو.

(مَصْفور): کەسێکه (زەرداوی/ سەفرای) زۆر بێت.

(صَفَّرَ- الشيءَ): شتەکەی زەرد کرد.

(-الثَوبَ): بەرگەکەی له ڕەنگی زەردهەڵکێشا/ زەردیکرد.

(إصْفَــرَ واصْفــارَّ): زەردهەڵگــەڕا/ ڕەنگی زەردبوو.

(ألصُفْر): ١-پارە ٢-زێڕ ٣-مسی زەرد.

(ألصُفْرَةُ): ڕەنگی زەردی زێڕین.

(ألصَفَــر) (طــب) = اليَرَقــان: زەردوویــی دەردێکه ڕوو و لەش زەرد دەکات.

(ألصُفار): ١-زەرداوێکه له گەدەدا کۆدەبێتەوە ٢-زەردییەکه دەداته پێستو ڕوو.

(ألصُفار والصِفار) (عند العامة): زەردێنەی هێلکە.

(الصُفارَةُ): زەردهەڵگەڕانی ڕووەك.

(ألصَفَّار): مسگەر.

(ألصُفارِيَّة) (ح): باڵندەیە. زەردیوەلی.

(ألأَصْفَر (م) صَفْراء (ج) صُفْر): ئەو شتەی ڕەنگی زەرد بێت.

(ألأَصْفَران): ١-زەعفەرانو زێڕ.

(ألصَفْراء): مێی وشەی (ألأَصْفَر): ٢-زێڕ.

(ألصُفَيْراء) (ن): درەختی دڵداری. درەختێکی جوانــه له وڵاتانــی خۆرهەڵاتی ناوەڕاســتدا دەڕوێت گەڵاچڕو ڕەنگسەوزی مەیلەو زەردە.

(ألصُفَــيراء اليابانـية) (ن): درەختی دڵداریی ژاپۆنــی درەختێکــی جوانه بــۆ ڕازاندنەوە گەڵاکانی له شێوەی پەڕدان گوڵەکانی هێشوو شــێوەن سپی مەیلەو زەردن به زۆریی له زۆر شوێنی ئاووهەوا جیادا دەڕوێنرێت.

٢-(صَفِرَ- الإناءُ. صَفَراً و صُفوراً وصُفُورَةً): قاپەکه بۆشبوو/ بەتاڵبوو.

(«صَفِرَ وطابُهُ أَو إِناؤُهُ»): قاپەکەی بۆشــه واتا مردووە.

(«دَخَلْنا الدارَ فَوَجَدْناها تَصْفُر») (عامية): چووینه ماڵەکەوە بینیمان چۆڵ و هۆڵ بوو.
(صَفَّرَ- البَيْتَ): خانووەکەی چۆڵکرد.
(أَصْفَرَ): نەبوو بوو/ هەژار بوو.
(-ألإناءُ): دەفرەکە بۆشبوو/ بەتاڵبوو.
(-البَيتَ): خانووەکەی چۆڵکرد.
(أَلصَفْر والصُفْر): چۆڵ/ بۆش/ بەتاڵ.
(«بَيتٌ صَفْرٌ مِن المَتاع»): خانویەکی چۆڵ و بێکەلوپەل.
(«هُوَ صَفْرُ اليَدَين»): ئەو دەستبەتاڵە هیچی پێنیه.
(أَلصِفْــر): ١-چــۆڵ/ بۆش/ بەتــاڵ ٢-(ع ح): سفر. (سِفر) (عامية): سفر.
(الصَفَر): برسێتی.
(صَفَرٌ (ج) أَصْفار): مانگی سەفەری عەرەبی کە پــاش مانگی موحەرەم دێـــتو (٢٩) ڕۆژە (دەڵێــن بۆیـــە وا ناونــراوە چونکـــە خەڵکی مەککە کــە کۆچیاندەکرد مەککە چۆڵ دەبوو هەروەهـــا دەڵێن پەلامـــاری خێڵەکانیان دەدا تاڵانیـــان دەکـــردن هیچیـــان پێنەدەهێشـــتن سفریاندەکردن.
(أَلصَفَران): دوو مانگی عەرەبییە لە ئیسلامدا یەکێکیان ناونا موحەرەم ئەویتریان لەســەر ناوی خۆی هێشتەوە.
(أَلصِفر (ج) أَصْفار): چۆڵ/ بۆش/ بەتاڵ.
(إناءٌ أَصْفار): قاپێکی بۆش.
(أَلصَفْرَة): ١-جارێك چۆڵبوون ٢-برســێتیی و گەدەچۆڵبوون.
(أَلصُفار) (ح): جۆرە کرمێکی گەدەیە/ کرمی ئەسکارس.
(أَلصِفريت (ج) صَفاريت): هەژار/ ڕەزڵخوای داماو.
(أَلصافِر) (فا): دز.
«مابالـــدارِ صافِـــرٌ»: کەس لـــە خانووەکەدا نییە.
(أَلصَفْـــراء) (ح): ١-گوللـــە پـــاش فڕێدانـــی گەراکـــەی ٢-زراو یەکێکـــە لـــە ئـــاوەکان کە دەرژێتە سەر خواردن.
(أَلْمُصْفِر) (فا): کەمدەست/ نەبوو/ نەدارا.
(أَلمَصْفُور والمُصَفَّر): برسی.
٤-(الصَفَر): ١-ناخیدڵ ٢-ئاوەز/ ئەقڵ.
(أَلصُفْرَةُ): ڕەشیی.
(أَلصُفار والصِفار): کاو پاشماوەی خواردنێك کە بەدانی چوارچێوە دەمێنێتەوە.
(أَلصَفَـــرِيُّ والصَفَرِيَّـــةُ): ١-بارانـــی پایـــز ٢-رووەکێك کە پایزە بێت.
(أَلصافِر): هەموو باڵندەیەك کە ڕاو نەکات.
٥-(أَلصِفْرِد) (ح): باڵندەیەکی زۆر ترسنۆکە. دەکرێتە نموونە بۆ ترسنۆکی.
صفع: (صَفَـــعَ- هُ صَفْعاً): بە بەریدەســـتی کێشای بە پشتیملی یان ڕوومەتی یان لەشیدا/ دایە بەر زللە.

(صافَـعَ ـهُ وتَصافَعا): یەکتریـان دایە بەر زللە.
(ألصَفعانُ والمِصَفعانِيّ): کەسێکە کە زۆر بەر زللە دەدرێت/ زللە زۆر دەخوات.
صفق: ١-(صَفَـقَ-هُ صَفقاً): بە شـێوەیەك لێیدا کە دەنگی لێدانەکەی هات.
(صَفَـقَ- الطائِـرُ بِجَناحَیـهِ): پەلەوەرەکە باڵەکانی بەیەکدادا.
(-العُودَ): لە عوودەکەیدا.
(-لَـهُ بالبَیعِ وصَفَقَ علی یَـدِهِ وصَفَقَ یَدَهُ بالبَیعَةِ): دەستی کێشـا بە دەستی ئەودا کە ئەوە نیشانەی ڕێککەوتنی فرۆشتنەکەیە.
(-هُ بالسَّیفِ): شمشێری پێداکێشا.
(-تِ الریـحُ الأشـجارَ): باکـە درەختەکانی هێناو برد/ بزواندی.
(صَفَّقَ- الطائرُ بَجَناحَیهِ): باڵندەکە باڵی بە یەکدا داو شەقەی لێهەستاند.
(-الرَجُلُ یَدَیهِ): چەپڵەی لێدا.
(صافَـقَ- الرَجُـلانِ- عِنـد البَیـعِ): لـە فرۆشتنەکەدا دوو پیاوەکە دەستیان بە دەستی یەکتردا داو نیشانەی فرۆشتن دەبێت.
(أصفَقَ- القَومُ): شپرزەبوون.
(تَصافَـقَ- القَـومُ): لەگەڵ یەکـدا کەوتنە سەوداو کڕینو فرۆشتن.
(إصْطَفَـقَ- العُـودُ): ژێـی عودەکـە کەوتە دنگەدنگو جووڵە.

(-البَحْرُ): شەپۆلی دەریاکە بەیەکیاندادا.
(-القَومُ): شپرزەبوون.
(-تِ الأشـجارُ): بـە با درەختـەکان کەوتنە لەرەو بەیەکیاندادا.
(ألصَفْقَةُ): ١-دەسـت بە دەسـتی یەکتردا دان لە کڕینو فرۆشتندا ٢-ڕێککەوتنی فرۆشتنو کڕین.
(«صَفْقَةٌ رابِحَة وصَفقَةٌ خاسرة): فرۆشتنێك بە قازانجو فرۆشتنێك بە زیان.
(«رَبِحَت صَفقَتُـكَ»): کڕینو فرۆختەکەت قازانجیکرد/ قازانجی تێدابوو.
(ألصّافِقَةُ): زۆرزان.
(ألصَفّاق): ١-کەسـێکە بـۆ کڕینو فرۆختو بازرگانیـی گـوزارو هاتوچـۆ زۆر بـکات ٢-چەپڵەکوتێکی ئازا.
٢-(صَفَقَ- الرَجُلُ. صَفْقاً): ڕۆیشت.
(-الرَجُلَ عَن مُرادِهِ): پیاوەکەی لە نیازەکەی (پەشیمانکردەوە/ ساردکردەوە) و گێڕایەوە.
(-عَیْنَهُ): چاوی نووقاند.
(-البـابَ) (ضـد): ١-دەرگاکـەی پێـوەدا/ ٢-کردیەوە.
(-الشَـرابَ): قاپەو قاپی بە شەربەتەکە کرد تا (سافبێت/ پوختبێت).
(صَفَّقَ- الرجل): کابرا ڕۆیشت.
(-الشرابَ): قاپەو قاپی پێکرد تا پوختبێت.
(-حَولَ الشيءِ): خولی شتەکەیدا.

(صافَـقَ- الرَجُـلُ بَينَ جَنْبَيـهِ): ئەمدیوو ئەودیویکرد/ تلاوتلیکرد.

(أَصْفَـقَ-هُ): دەسـتی پێـوە نـاو گێڕایەوە نەیهێشت.

(-البـابَ والقَـدَحَ والشَـرابَ): دەرگاکـەی پێوەدا یان کردیەوەو قاپەکەی خوارکردەوەو شـەربەتەکەی ئەم قاپو ئەوقاپکرد تا سافو پاکبێت.

(تَصَفَّقَ – الرَجُلُ): پیاوەکە ڕارا بوو.

(إصطَفَـقَ-تِ النسـاءُ علـى المَيِّـتِ): ژنان لەسەر مردووەکە لاوانەوەکەیان دەسەندەوەو شینەکەیان گەرمدەکرد.

(إنْصَفَقَ): لایداو گەڕایەوەو پاشەکشەیکرد.

(ألصَفْق (مـص) (ج) صُفُوق): ١-تاکی دەرگا ٢-کەنار/ لا/ تەنشت.

(صَفقُ الجَبَلِ): ڕووی شاخ.

(صَفقا العُنُقِ): ئەملاولای مل.

(صَفْـقُ- الفَـرَسِ): هـەردوو دیـوی ڕووی چارەوێ.

(ألصَفْق): کەنار/ لا.

(ألصِفْق): تاکی دەرگا.

(ألصَفائِق): سوارانی هاتوچۆکەر.

(ألمُصافِـق- مِن الإبل) (فا): ئەو حوشـترەی هەر جارەی لەسەر لایەك دەنوێت.

٣-(صَفَقَ- القَدَحَ. صَفْقاً): قاپەکەی پڕکرد.

(«صَفَقَت عَلَينا صافِقَةٌ»): کۆمەڵێك خۆیان بەسەرماندا دا. واتا لامان دابەزین/ لایاندا.

(أَصْفَـقَ- الحَـوضَ): ئـاوی لـە گۆلەکـەدا گردکردەوە.

(-لِلقَوم): خواردنی تەواوی بۆ هێنان کە پێی تێربن.

(«أَصْفَقوا على قَولٍ واحِدٍ»): لەسەر قسەیەك هەرموو پێکهاتنو دەنگیان کرد بە یەك.

(إنْصَفَـقَ- القَومُ عَلَيهِ): خوێشـگەل بەرەو ڕووی چوون/ بۆی چوون.

(ألصافِقَة): کۆمەڵی دابەزیو/ داپەڕیو.

٤-(صَفُـقَ- الثَوبُ صَفاقَـةً): جلەکە چووە یەكو سفتبوو.

(صافَـقَ- بَـينَ ثَوبَـينِ): دوو کراسـەکەی بەسەریەکدا لەبەرکرد.

(أَصْفَـقَ- الثَوبَ): کراسـەکەی چوانەیەك/ سفتکرد.

(ألصِفاق (ج) صُفُق): ١-پێستی ژێرینی لەش ٢-ئەو پێسـتەی بەسـەر ورگەوە/ سکەوەیەو رایدەگرێـت ئەگـەر دڕا فتق پەیـدا دەبێت ٣-ئەو پێستەی کە لە داری قەڵغان دەگیرێت.

(ثَوْبٌ صَفيقٌ): بەرگێکی کووتاڵ سفت.

٥-(صَفُقَ- الرَجُلُ. صَفاقَـةً): چەرداوەروو بوو/ بێحەیا بوو/ بێشەرمو شکۆ بوو.

(وَجْـهٌ صَفيـقٌ): ڕوویەکـی بێئابـڕوو/ چەرداوەروو.

٦-(أُصْفِقَ-لي): بۆم ڕێکەوتو لووا.

(تَصَفَّـقَ- للأَمـرِ): ڕوویکـردە کارەکـەو بەرەنگاریبوو.

(اَلصَفائِـق والصَوافِـق): قەومـاوەکان/ ڕووداوەکان.

٣-(اَلصَفَـق): دواییـنی مێشـك/ پاشـەوەو پشتەوەی مێشك.

(اَلصَفُوق (ج) صُفُق): ١-کێوی سەختی هەزار بە هەزار ٢-ماهیزەرد/ تاوێری قووچی لووس ٣-کەوانەی نەرم.

اَلمَصْفَق: ڕاگوزەر.

صفن: ١-(صَفَنَ- الفَرسُ صُفوناً): چارەوێکە لەسەر سێ لاقی وەستاو نووکی سمی چوارەمی خستە سەر زەوی.

(-الرَجُلُ): قاچی جووتکرد.

(- بِهِ الأَرضَ): پێی بە زەویدا کوتا.

(صافَـنَ- القَـومَ): لەگەڵیانـدا وەسـتاو بەرامبەریانبوو.

(الصافِن- مِنَ الخَیل (ج) صافِنات وصَوافِن وصُفون): ئەسپی لەسەر سێ پێ وەستاو.

٢-(صَفَـنَ- الطائِـرُ- الحَشـیشَ أَو الوَرَقَ. صَفْنـاً): باڵندەکە پووشـەکەی یان گەڵاکەی لە هێلانەکـەدا بۆ بەچکەکانـی دامەزراندو داچاندو ڕێکخست.

(-الرَجُلَ): کیسەی گونی هەڵدری.

(اَلصَفْـن (ج) صُفْـن وصُفُـن وأَصْفـان وصُفْنان): توورەکەی گون.

(اَلصَفَن (ج) أَصْفـان وصُفْنان): توورەکەی گون.

(اَلصَفْنَـةُ): جارێـك هەڵدڕینـی توورەکەی گون.

(اَلصَفَنَةُ): توورەکەی گون.

٣-(صافَـنَ- الماءَ بَینَهُم): ئاوەکەی لە نێواندا بەشـکردن. چەنـد چەوێـك دەخاتـە بنی قاپێکەوە ئاودەکاتـە قاپەکە تا ئاوو چەوەکە دادەپۆشـێت ئەو کەسـە ئەو ئاوە دەخواتەوە پاشـان بۆ یەکێکیتر ئاو دەکاتـەوە قاپەکە تا ئاوەکە چەوەکە دادەپۆشـێت ئەویش ئاوەکە دەخواتـەوە بەو شـێوە ئاوەکەیان وەك یەك لێدابەشـدەکات ئەمە لە کاتێکـدا دەبێت لە کارواندا بن و ئاویان کەم پێبێت.

(تَصافَنَ- القَومُ الماءَ): ئاوەکەیان وەك یەك و بەو شێوەیە بەشکرد.

(اَلصُفـن): ١-کاسـەیەکی پێسـتینە بـۆ ئاوخواردنـەوە ٢-توورەکە چەرمێکە شـوان نان و شتی پێویستی خۆی تێدەخات.

(اَلصَفْن (ج) صُفْن وصُفُن وأَصْفان وصُفْنان): شتێکە وەك خوان وایەو لە پێستە.

(اَلصَفْنَة= السُـفْرَة): ١-خـوان ٢-توورەکەی شوان کە لە پێستەو نان و شتی پێویستی خۆی تێدەخات.

٤-(الصافِن (ج) صافِنات وصَوافِن وصُفُون): ڕەگێکـە لە دامێنـی لاقدایە بـۆ حەجامات

دەبڕرێت.

(أَلصَفْــن (ج) صُفْــن وصُفُــن وأَصْفــان وصُفنان= أَلشِقْشِقَة): شتێکە وەك سی کاتێك حوشــتر مۆزدەکاتو دەبۆڕێنێت لە دەمیەوە دەیهێنێنە دەرەوە.

(أَلصَفْنَةُ= الشِقشِقَةُ):

صفــا: ١-(صَفا. صَفْــواً وصَفــاءً وصُفُوّاً): ڕوونو پاکبوو.

(-الجَوُّ): ئاســمان سایەقەو ســامالْ بوو هیچ هەوری پێوە نەبوو.

(-القِــدْرَ): پوختــەو پالاْوتــەی شــتی نــاو مەنجەلْەکەی دەرهێنا.

(صَفَّى- الشَيءَ. تَصفِيَةً): شتەکەی پالاْوتو پوختەکرد.

(الصافِي) (فا): پوختەو پالاْوتە/ پاك.

(يَومٌ صافٍ): ڕۆژی سایەقە/ سامالْو خۆشو بێلەکە.

(كلأٌ صافٍ): گیایەکی پاكو پوخت کە شتێکی بێکەلْكو زیانبەخشی تێدا نەبێت.

(الصافِيَــةُ (ج) صَــوافٍ): ١-مێــی وشــەی (الصــافِي) ٢-خاکێکــی/ زەوییەکــی بێخاوەن خاوەنەکانی یان مــردوونو میراتگریان نییە یان کۆچیانکردووەو نەگەڕاونەتەوە.

(أَلصَفْو والصَفْوَة والصُفْوَة- مِن كُلِّ شــيءٍ): پوختەو هەلْبژاردەی هەموو شتێك/ ناوێزەو نایابی هەموو شتێك.

(-عند العامة): خۆلْەمێش.

(أَلصِفْوَة): ناوێزەو کورۆکی/ جەوهەری ئەو شتە.

(يَومٌ صَفوان): ڕۆژێکی سامالْو پاك.

(أَلصَفيّ): پوختەو ساف/ پاكو پالاْوتە.

(المِصْفاة (ج) مَصافٍ): پالْێوگە.

٢-(صَفا وصَفُوَ-تِ الناقَةُ. صَفْواً وصَفاوَةً): شیری زۆر بوو.

(أَلصَفِيَّــةُ (ج) صَفايــا): ١-مێحوشــترێك کە شــیری زۆر بێــت ٢-دارخورمایــەك کــە بەر زۆربگرێت.

٣-(صافى- فُلاناً. مُصافاةً): بە دلْ دۆســتو دلْســۆزیبوو/ دلْســۆزییو خۆشەویســتیی ڕاستەقینەیکرد.

(تَصافى- القَومُ): خۆشەویستیی ڕاستەقینەو دلْســۆزیی یەکتریانکــرد/ دلْیــان لــە یــەك پاکبووەوە.

(إِسْــتَصفى- الرَجُلَ): پیاوەکەی بە دلْسۆزو دۆستی ڕاست دانا.

(«إِســتَصفاهُ واصْطَفــاه»): هەلْیبژاردو بە دۆستو دلْسۆزی خۆی زانیو دانا.

(أَلصَفْو): بە دلْ دۆستایەتیی/ خۆشەویستییو دلْسۆزیی ڕاستەقینە.

(أَلصِفْوَة): دۆستی ڕاستەقینەو دلْسۆز.

(أَلصَفِيّ (ج) أَصْفيــاء (م) صَفِيّ وصَفِيَّة): دۆستی دلْسۆزو ڕاست.

(اَلْمُصْطَفى): هەڵبژاردە/ هەڵبژێرراو ٢-دەفر قاپ ٣-نازناوی پۆڵسی نێرراوە.

٤-(أَصفى- الـذي يَحْفُرُ. إصفـاءً): چاڵاو هەڵکەنەکـە گەیشـتە تاوێرێك کـە رێگەی هەڵکەندنی لێبگرێت.

(-تِ الدَجاجَةُ): مریشـکەکە لە هێلکەکردن چووەوە.

(-الشـاعِرُ): شـاعیرەکە/ هۆزانڤانەکـە لـە هەڵبەستدانان کەوت.

(أَصفى- مِنَ المالِ): نەدارا بوو/ نەبوو بوو.

(اَلصَفا): ١-کۆی وشـەی (الصَفاة)ە ٢-نازناوی پەتروسی سـەرداری نێرراوەکانە (سريانية) واتاکەی (تاوێرە).

(اَلصَفاة (ج) صَفا وصَفَوات و (جج) أَصفاء وصُفِـيّ وصِفِـيّ والصَفْوانَــة (ج) صَفْوان وصَفَــوان والصفْــواء): تاوێــری گــەورەی سەخت.

(«فُلان لاتُقــرَعُ لَهُ صَفاةٌ»): فیســار قایمە کەس پێی ناوێرێت و دەرەقەتی نایەت.

(«فُــلان لا تَندى صَفاتُهُ»): فیســار هیچی لێهەڵناوەرێت واتا چرووکە.

(اَلصِفْوَةُ-مِــنَ الماءِ ونَحوِهُ): چــۆرە ئاوێك و تۆزە شتێکی وەهایتر.

(اَلصَفْوان): تاوێری لووس.

٥-(أَصفـــى-هُ بِكَذا): بە تایبەتی ئەو شــتەی بەوداو دڵی پێ قایلکرد.

(-الشــيءَ): هەموو شــتەکەی (ماشــییەوە/ برد).

(إِسْتَصْفى المالَ): داراکەی هەموو برد.

(اَلصَفيّ والصَفِيَّة- مِنَ الغَنيمةِ (ج) صَفايا): هەڵبــژاردەی تاڵانیــی کە ســەرۆك بۆ خۆی دادەنێت و هەڵدەبژێرێت.

المُلحق:

صفو: (اَلتَصْفِيَة): پوختەکردن و پاك و روون خاوێنکردنــەوە بەوەی هەموو خەوشــێك و پیسییەکی لێبگیرێت و سافبکرێت.

(تَصْفِيَــةُ شَــراب): پاککردنــەوەو پاڵاوتن و پوختەکردنــی خواردنــەوە شــەربەت یــان شەرابێك.

(اَلتَنقِيَــة بالمصفاة): پاڵاوتــن و پاککردن بە پاڵێو پاڵاوتنی گیای کوڵاوتە.

(اَلتَصْفِيَة): دۆزینەوەی چارەسەری شتێك.

(«تَصفِيَةُ خلاف»): چارەسەرکردنی ناکۆکییەك و برانەوەی ناکۆکییەکە.

(تَصفِيَــةُ دَيــن) نەهێشــتنی قەرزێــك و قەرزارییــەك یەکســەر بە دانــەوەی یان بە بەشبەش و ماوەی دیاریکراوی.

(تَصفِيَةُ البَضائِع): فرۆشتن و نەهێشتنەوەی کاڵا لە دەم و کەشــێکدا بە داشکانی نرخەکەی لە هەل و مەرجێکدا.

(تَصفِيَةُ الحســاب): پاکتاوکردنی ژمێرەو بە سەرجەمکردن و نەهێشتنی.

(تَصْفِيَةُ الشركة): پاكتاوكردنى كۆمپانيا: بە سەرجەمكردنى ژمێرەى و هەڵوەشاندنەوەى.

صقب: ١-(صَقِـبَ- المَـكانُ. صَقَباً) (ضد):
١-شوێنەكە نزيكبوو ٢-دوور بوو.
صاقَبَ- هُ. صِقاباً و مُصاقَبَةً): نزيكيكردەوە.
«لَقِيتُهُ صِقاباً» رووبەڕوو (ديم/ پێيگەيشتم).
(أَصْقَبَ-هُ): نزيكيكردەوە.
(-الشيءُ): شتەكە نزيكبووەوە.
(«أَصْقَبَـكَ الصَيـدُ»): نێچيرەكـە لێـت نزيكبووەوەو لەقەمچابوو.
(أَلصَقَب والصَقِب): نزيك.
(«داري مِـن دارهِ بَصَقَـبٍ»): خانووەكـەم نزيكى خانووەكەى ئەوە.
(«الجارُ أَحَقُ بِصَقَبِهِ»): دراوسێ زۆرتر هەقى بەسەر ئەو دراوسێيەوەيە كە نزيكيەتى.
(المُصاقَبَةُ عِندَ المولدين):(لەلاىتازەگەرييەكان) لە يـەك نزيكبوونـەوە، ڕێككەوتـن، پێكهاتن (دەشێت بە (س) لە برى ص بيلێن).
٢-(صَقَبَ-هُ): مستەكۆڵەى پێداكێشا.
(-الشيءَ): شتەكەى (گرد كردەوە/ كۆكردەوە).
٣-(صَقَـبَ- الطائـرُ. صَقْبـاً): باڵندەكـە خوێندى.
٤-صَقَـبَ- البِنـاءَ. صَقْبـاً): خانەكـەى بەرزكردەوە.
(أَلصَقْـب (مص) (ج) صُقُـوب): درێژترين كۆڵەكەى ناوەڕاستى خانووەكە.

(أَلصَقْـب (ج) صِقـاب وصُقْبـان): هەموو شتێكى درێژ.
٥-(الصَيقَبانِيُّ): وردەواڵەفرۆش/ عەتار.
صقح: (أَلصَقَح والصَقَحَة): سەر رووتانەوە.
(أَلأَصْقَح (م) صَقْحاء): سەر رووتاوە.
صقــر: ١-(صَقَرَ-هُ بِالعَصــا. صَقْراً): بەدار لێيدا.
(«صَقَرني بِكَلامِهِ»): بە قسە ئازارى بە دڵم گەياند/ جەرگى داخدام/ كوشتمى.
(-بِهِ الأَرضَ): كێشاى بە زەويدا/ بە زەويدا دا.
(-الحجـارَةَ): بــە پيك يان پاچ يــان قوڵنگ بەردەكەى شكاند.
(أَلصاقُور): ١-پيك كە بەردى پێدەشـكێنرێت ٢-پاچ/ قوڵنگ ٣-زمان.
(أَلصاقور والصاقِـرَة): (چورتوم/ ئاپۆرەى/ وەيى) گەورەو گران.
(أَلصَقّار): ١-زمانبەد/ دووزمان ٢-نەفرەتكەر لە كەسـانێك كـە نەفـرەت هەڵنەگرنو كە شايان نەبن.
٢-(صَقَرَ-تِ الشَمسُ أَو النارُ. صَقْراً وصَقْرَةً): خۆر تينو تاويسەند ئاگرەكە تاويسەند.
(-النارَ): ئاگرەكەيكردەوە.
صَقَّـرَ- النـارَ: ئاگرەكـەى كـردەوە/ هەڵگيرساند.
(أَصْقَـرَ-تِ الشَّـمسُ أَو النّـارُ): خۆرەكـە تاويسەند يان ئاگرەكە كڵپەيسەند.

(تَصَقَّــر واصْطقَــرَ-تِ النــارُ): ئاگرەکــە کڵپەیسەندو گڕی بەرزبووەوە.
(صَقَرَ= سَقَر): دۆزەخ/ جەهەنەم.
٣-(صَقَرَ وأصْقَرَ اللبنُ صَقْراً): ماستەکە یان شیرەکە زۆر ترشبوو.
(ألصْقــر (ج) صُقُور وصِقار): ماســتی زۆر ترش.
(ألصَقْرَةُ): ماست یان شیری زۆر ترش.
٤-(تَصَقَّرَ- بالصَقر): بە هەڵۆ ڕاویکرد.
(الصَقْر (ج) أصْقُر وصُقُور وصُقُورة وصِقار وصِقارَة وصُقر (ج)): باڵندەیەکی گۆشتخۆرە ڕاوی پێدەکرێــت. هەمــوو باڵندەیــەك کــە ڕاوبکات جگە لە داڵو سیسارەکە کەچەڵە.
(ألصَقر- صائد الحيَّــات) (ح): باڵندەیەکی جوانــی گۆشــتخۆرە شــەوانە دەگەڕێــت دەنووکخــوارو قایمە لاقدرێژە مــارو مێروو دەخوات.
("صَقر صاقِرٌ"): هەڵۆیەکی چاوتیژ.
(ألصُقْــرَةُ): تێکەڵبوونــی ڕەنگــی ڕەش یان سەوزی باڵندە بەرەنگی سوور یان زەردەکەی.
(إمْرَأةٌ صَقِرَةٌ): ئافرەتێکی زیرەکی چاو زۆر تیژ.
٥-(تَصَقَّرَ- بالمَکانِ): لە شوێنەکەدا مایەوە.
(الصَقَر (ج) صُقُور وصِقَار): ئاوی گەراوە.
(ألصَقَرَةُ): ئاوێك لە گۆڵدا مابێتەوە.
٦-(ألصَقــر والصَقَر): شــیلەی خورمای تەڕ یان مێوژ.
("هذا التَّمرُ أصْقَرُ مِن ذاك"): ئەم خورمایە شیلەی لەویتر زۆرترە.
(ألصَقِر- مِنَ الرُطَب أو الزبيب): خورما یان مێوژێك کە بە کەڵکی دۆشاو لێگرتن بێت.
(ألصُقَر والصُقَاری): درۆو دەلەسە.
("جــاءَ بالصُقــرِ والبُقَــرِ أو بالصُقــاری والبُقاری"): درۆو دەلەســەو فیشــاڵی زۆری هێنا.
(ألصَاقُورَة): ناوەوەی کاسەی سەر کە مێشکی تێدایە.
(ألصَقّــار): ١-کافــر/ بێــبڕوا ٢-دۆشــاوگر ٣-دۆشــاوفرۆش ٤-ڕاهێنــی هەڵــۆ ٥-بە هەڵۆ ڕاوکەر.
(أبو مِصْقار) (ح): جۆرە ماسییەکە.
مِسقار (عامية)= أبو مِصقار.
صقع: ١-(صَقَعَ- هُ): کێشای بەسەریدا.
(-بِهِ الأرْضَ): دایبەزەویدا.
("صَقَعَتْــهُ الصاعِقَــةُ"): هەورە برووســکە لێیدا.
(صَقِعَ- الرَجُلُ- صَقَعاً): پیاوەکە بێهۆشکەوت یان مرد..(-تِ البِئرُ): چاڵاوەکە تەپی.
(الصاقِعَــةُ= الصاعِقَــةُ): هەورەبرووســکە/ هەورە تریشقە.
(ألصَقْعَــاء): خۆر (چونکە لە ســەری مرۆڤ دەدات و دەیبات).

٢-(صَقَــعَ- الرَجُــلُ): ١-پیاوەكــە بەلایەكدا ڕۆیشــت. ("ماأدريْ أَين صَقَع"): نازانم بە چ لایەكدا ڕۆیشــت ٢-لە ڕێی لایدا یــان لە ڕێی چاكەو پیاوەتیو جوامێریی لایدا.

(أَلصُقْع (ج) أَصْقاع): لا/ كەنار/ سوێ.

(أَلصَقِع): كەســێكی دوورە وڵات كە سۆراغی نازانرێت.

(أَلصَاقِع) (فا): درۆزن.

("صَه صاقِعُ"): درۆزن/ وزبە.

(الصاقِعَةُ): مێی وشەی (الصاقِع).

٣-(صَقَعَ- الدیُكُ. صَقْعاً وصُقاعاً وصَقیعاً): كەڵەشێرەكە قوقاندی/ خوێندی.

(-بِصَوتِــهِ. صَقْعــاً وصُقاعــاً): دەنگــی بەرزكردەوە/ شیراندی.

(أَلمِصْقَــع (ج) مَصاقِــع): ١-دەنگگــەورە/ دەنگبەرز ٢-ڕەوانبێژ/ زمانپاراو ٣-كەســێكە كە زمانی تەتەڵە ناكاتو قســەی بە ڕەوانیی بۆ نەكرێت.

خَطیــبٌ مِصْقَــع: وتاربێژێكــی زمانپاراوو ڕەوانبێژ.

٤-(صَقَعَ- الحِمارَ بِكَيٍّ. صَقْعاً): كەرەكەی بە داخكردنی سەری یان ڕووی نیشانەیكرد.

(صَقِعَ الفَرَسُ أَو الطَّائِرُ صَقَعاً): ئەســپەكە یان باڵندەكە مارۆ بوو/ سپێتی لە ناوەراستی سەریدا بوو.

(أَصْقَع): مارۆ.

(أَلصَقَــع) (مــص): كەمیی تــووك یان هەر نەبوونی لەسەردا.

(أَلصَقِع): كەمتووكی سەر یان هەر نەبوونی/ كەچەڵ.

(أَلصُقْعَةُ): مارۆیی/ ســپێتی لە ناوەراســتی سەری ئەسپ یان باڵندەو هیتردا.

(أَلصِقاع): پەڵەیەكی ســەری حوشــتر كە لە نێوان هەردوو گوێیدایە.

(أَلصَقعاء): مێی وشەی (أَلأَصقع).

٥-(صُقِعَ- المكانُ): شــوێنەكە زوقمی لێباری یان شوێنەكە بەستی.

(صَقَعَ- الماءُ أَو غَیْرُهُ): ئاوەكە یان شــتیتر وا ساردبوو وەك بەستووی لێهات.

(أَصْقَعَ- الرجُلُ): چووە ناو سەهۆڵبەندانەوە.

(-الصَقیــعُ الأَرضَ): زەویەكــە بــوو بــە سەهۆڵبەندان یان زوقمی لێباری.

(أُصْقِعَ- المكانُ): شــوێنەكە زوقماویبوو یان سەهۆڵاویبوو.

(أَلصَقَع): دڵتەنگییەكە كە بە هۆی سەرماوە تووشدەبێت.

(مَكانٌ صَقِعٌ): شــوێنێكی زوقــم لێدراو یان سەهۆڵگرتوو.

(أَلصَقعَــةُ): جارێــك ســەهۆڵاویبوون یــان زوقملێدان.

(أَلصَقْعَةَ- عند المولدین): لای تازەگەرییەكان: سەرماو سۆڵەیەكی سەخت.

(ألصَقاعَــة- عند المولدين): سەرســاردیی‌و هێمن سروشتی/ دڵ‌و دەروون سارد.

(الصَقيع): ســەهۆڵ یان زوقوم کە بە شــەو دەبارێت.

٦-(صَقَّعَ- لِفُلان): (بۆ شتێك/ لەسەر شتێك) سوێندی بۆ خوارد/ پاکانەی بۆ کرد.

٧-(الصِقــاع): ١-پەرۆیەکــە مەیفــرۆش لە چــەوری دەپارێزێــت ٢-پەچــەی ئافرەت ٣-شتێکە لووتی حوشتری پێدەبەسترێت.

(صِقاعُ الخَبــاء): راگری دەوار/ گوریســێکە بەســەر دەوارەکەدا رەتدەکرێت‌و دەبەسترێت هەردوو سەریشی بە دوو سنگی چەقێنراوەوە توند شــەتەکدەدرێت. ئەمــە کاتێکە کە بای توند هەڵبکات‌و لە هەڵدان‌و تێکدانی دەوارەکە بترسن.

(ألصَقيع)) (ح): جۆرە زەردەواڵەیەکە.

٨-(صَوقَعَ-هُ): کێشای بە سەریدا.

(الصَوقَعَــةُ)(مص): ١-سەروبەســت/ مێزەر ٢-ناوەراســتی ســەر ٣-پارچــە پەرۆیەکــە مەیفرۆشەکە لە چەوربوون دەپارێزێت.

٩-(ألصَقعَب): ١-درێژ ٢-دان کە کیرمیبێت یان دەرگا جیرمیبێت.

١٠-(صَقعَرَ-فِي أُذُنِهِ): قیژاندی بە گوێیدا.

(ألصُقْعُر): ١-ئاوی ســارد ٢-ئــاوی گەراوە کە رەنگ‌و بۆنی تێکدەچێت.

صقل: ١-(صَقَلَ- الشــيءَ صَقــلاً وصِقالاً): شــتەکەی سووەوەو لووس‌و ســافکردو ژەنگی پێوە نەهێشت.

(صاقِل (ج) صَقَلَة): ئەوەی شت دەسوێتەوەو لووس‌و سافیدەکات‌و بریقەی لێدەهێنێت.

(مَصْقول): سوواوەو لووس‌و سافکراو.

(صَقِل. صَقَلاً): ساف‌و لووسبوو، سووابۆوە.

(ألصَقَّال): لووس‌و سافکەرەوەیەکی چاك ئازا.

(ألصَقيل= المَصْقول): لوس‌و سافکراوو سوواوە ٢-شمشێر.

(ألصَيقَــل (ج) صَياقِل وصَياقِلَة): ١-لووس‌و سافکەری چاکئازا ٢-مشتومالکەری شمشێر.

(ألمِصْقَلَــة): ئەوەی شــتی پێ لووس‌و ســاف دەکەن‌و بریقەی پێلێدەهێنن.

٢-(صَقَلَ- الدابَّةَ صَقْلاً وصِقالاً): چوارپێکەی پووکاندەوە.

(ألصَقَل): درێژیی هەردوو تەنشتی ئەسپ. .

الصُقْل: ١-تەنشت ٢-ولاخی سووکەڵە.

(ألصُقْل والصُقْلَة): کەمەر.

(ألصَقِل): ئەسپی کەمگۆشت.

(فَــرَسٌ صَقِلٌ): چارەوێیەکــی غالیگەدرێژو کەمەر تێقوپاو.

(صَقَلَ- هُ بالعَصا. صَقْلاً وصِقالاً): بەدارلێیدا.

(-بِهِ الأَرضَ): بەزەویدا کوتا/ کێشای بە زەویدا.

٤-(ألصَقِل): نارێکرۆیشتوو.

(ألصِقالَة): داربەســت بۆ گەیشــتنە شوێنی بەرز.

(أَلمِصْقَل- مِنَ الخُطَباء): وتاربێژی ڕەوانبێژو بەزمان.

صك: ١-(صَكَّ-ه. صَكّاً): توند لێیدا یان بەر زللەیدا.

(إصْطَكَّ- القَومُ بالسُيوفِ): شەرمشێریانکرد.

(الأَصَــكّ (م) صَكّاء (ج) صُــكّ): مرۆڤ یان زیندەوەری بەهێز.

(الصَــكّاك): کەســێکە تونــد بــە یەکێکــدا بکێشــێت یان زللەی توندی لێبدات/ کەسێکی دەستقورس.

(الصَّكيك): بێهیز/ لاواز/ دەستسووك.

(المِصَــك): مرۆڤ یــان زینــدەوەری بەهێزو تین.

(أَلمَصكوكات): سکەی پارە/ پارەی داڕێژراو.

٢-(صَكَّ- البابَ. صَكّاً): دەرگاکەی داخست.

(أَلمِصَكّ): کۆلۆمی دەرگا.

٣-(صَكَّ- الرَجُلُ أَو الفَرَسُ. صَكَكاً): پیاوەکە یان چارەوێکە لە ڕۆیشتندا ئەژنۆیو دەماری سەر قولەپێی شپرزە دەبوو/ دەلەرزی.

(أَصَك): لە ڕۆیشــتندا شپرزەو ئەژنۆ لەرزیو بوو/ بەریەککەوتوو.

(تَصاكَّ- تِ الرُكَبُ): ئەژنۆکان بەیەکیانــدادا/ بەریەککەوتنو لەرزین.

(إصْطَكَّ- تِ رُكْبَتاهُ): ئەژنۆکانی لەرزینو لە ڕۆیشتندا بەریەککەوتن.

(الأَصَك (م) صَكّاء (ج) صُكّ): ١-لە ڕۆیشتندا ئەژنــۆ لەرزیــوی ئەژنــۆ بەریەککەوتــوو ٢-کەســێکە دانەکانــی ســفتبنو بەیەکــەوە نووسابن.

(أَلمَصَك= الأَصَك)

٤-(أَلصَــكّ (ج) أَصُــك وصُكــوك وصِكاك): ١-نامە نووســراو/ بەڵگەنامــە ٢-چەکی پارە (فارسية).

(الصَكّاك): ١-چەکنووس ٢-چەکپارێز.

صكم: (صَكَمَ-هُ): لێیدا.

(-الفَــرَسُ على لِجامِهِ): ئەســپەکە دانی لە لغاوەکە گیر کرد/ پیایدا نووساو سەری هەڵداو ڕاتەکاند وەك بەربەرەکانیی سوارەکە بکات.

(أَلصَكْمَة): بەرکەوتنێکی توند.

(الصَواكِم): بەڵاو وەیی گران.

(صَكَمَتْــهُ صَواكِمُ الدَهْــرِ): بەرچورتووم/ وەیی گرانی ڕۆژگار کەوت.

صلّ: ١-(صَلَّ- السِــلاحُ صَليــلاً): چەکەکە قرمەیهاتو دەنگی بیسترا.

(-الشيءُ): شتەکە دەنگی لێوەهات/ دەنگیهات.

(-المســمارُ): بزمارەکە بە زۆر چەقێنراو بە شتەکەدا کرا.

(-تِ الإبلُ): حوشترە زۆر تینووەکە سکی وشکبووەوە لە ئاو خواردنەوەدا ورگی قۆرەی لێوەهات.

(-السِقاءُ): کوندەکە وشکبووەوە.

(-الخُفُّ. صَلاً): بەری گرتە پێڵاوەکەی.

(أَلصِلّ (ج) أَصْلال): شمشێری بڕەرو تیژ.

(اَلصِلّ والصَلّ): (نمه/ ڕشینه) بارانێی کەمی بڵاو.
(اَلصلّة): ١-جارێك ڕشـێنەکردن ٢-پێسـتەی وشـکەوەبووی خۆشنەکراو ٣-ڕشێنە بارانێکی کەمـی بڵاو ٤-پێڵاو/ سـوول (لەبـەر ئەوەی وشکبۆتەوەو کە پێیدەڕۆیت دەنگی لێوەدێت) ٥-پێسـتەی بۆگەنبـوو لـە خۆشـەکردندا ٦-لێزمەبارانێکی بەربڵاو.
(اَلصِلالَة (ج) اَصِلَّة): بەری پێلاو.
(الصَـلاّل والمِصْـلال- مِن الطـين): قوری وشـکەوەبوو کـە کرچەیبێـتو وەك ئاسـن دەنگی لێوە بێت.
(اَلصَليل) (مص): تەقەی ئاسن کە بەر یەك بکـەون بە زۆریش بـە بەرکەوتنی بەریەکی شمشێر دەوترێت.
(اَلمُصَلِّل): بارانی چاکی بە فەرو زۆر.
٢-(صَـلَّ- اللَحْـمُ. صُلُـولاً): گۆشـتەکە بۆگەنیکرد.
(-المـاءُ): ئاوەکـە گەڕایەوە/ ڕەنـگو بۆنی گۆڕا.
(اَصَلَّ- اللَحمُ): گۆشتەکە بۆگەنیکرد.
(-القِدَمُ الماءَ): کۆنیی ئاوەکە ئاوەکەی گۆڕی.
(اَلصَلّ): بۆگەنبوونی گۆشتو شتیتر.
(اَلصَلَّة): ئاوو شتیتری ماوەو گەڕاوە.
(ماءٌ صَلاّل): ئاوی گەڕاوەو بۆنکردو.
٣-(صَلَّ- الشَـرابَ. صَلاًّ): شـەرابەکەی پان شەربەتەکەی پاڵاوتو سافکرد.
(-الحَبَّ المُختَلِطَ بِالتُرابِ): دانەقوڕاوییەکەی بە ئاوشتەوە.
(صَلالَةُ الحَبِّ): شتنەوەی دانەوێڵەی قوراویی بە ئاوو پاککردنەوەو جیاکردنەوەی دانەکە/ قوڕە شۆرکردنی دانەوێڵە.
("صَوَّلَتِ المَرأةُ القَمـحَ"): ژنەکە گەنمەکەی قوڕەشۆر کرد.
(اَلمِصَلَّة): دەفری پاڵاوتنی دانەوێڵە پاش قوڕە شۆرکردنی.
٤-(صَلَّ-تِ الصالَّةُ القَومَ. صَلاًّ): خوێشـگەل تووشی چورتومبوون.
(اَلصِـلّ (ج) اَصْـلال): ١-چورتـوم/ وەی/ بەڵا/ ئاپـۆرە ٢-(ح)جۆرە مارێکی زۆر پیسو کوشندەیە لەم جۆرە مارانە جۆرێکی مەیلەو سـەوزەو پەڵەی تۆخی پێوەیە بـە تایبەتی لـە ئەفەریقاو میسـردا هەیـە جۆرەکەتیری زەردەمارە لە هندستانو ئێراندا هەیە.
("هُوَ صِلُ أَصلال"): ئەو لە پیسیی و ناپاکییو زۆرزانیو ترسناکیدا وەك زەردەمارە.
(اَلصَّالَة): ١-زۆرزان ٢-ئاپۆرە.
٥-(اَلصِـلّ (ج) اَصْـلال): هاوکـوف/ هاوتا/ وەك/ هاولەوێنە.
("هذا صِـلُ ذاكَ"): ئەمە لـە وێنەی ئەوە/ وەکو ئەوە.
(اَلصَلَّـةُ): ١-بن ٢-پەڵەپەڵـەی گیای بڵاوبڵاو

٣-گڵی تەڕ.
(ألصُلَّة): بای بۆگەن.
(ألُصَلِّل): گەورەیەکی میهرەبانی (خانەدان/ وەجاخزادە).
٦-(صَلْصَـلَ- الحُلِـيُّ أو اللِجامُ): خشـڵەکە خرەی هاتو لغاوەکە زرنگەی هات.
(-الرَّعْـدُ): هـەورە گرمەکـە ناڵەیهـات/ گرمەیهات.
(-الجَرَسُ): زەنگەکە دەنگیدایەوە/ زرەیهات.
(-فُلانـاً): بەسـەری فیسـاردا گرمانـدیو هەڕەشەی لێکرد.
(تَصَلْصَلَ اللِجامُ أو الحُلِيُّ): لغاوەکە زرەیهاتو خشڵەکە خرەیهات.
(ألصَلْصال): قوڕە سووری وشکەوە بوو کە لە وشکیی خۆی دەنگی لێوە دێت/ دەرەنگەی لێوە دێت.
(-طـ أ): قوڕی پوخت کە لی تێکەڵبکرێت.
(ألصَلْصـال والصُلاصِـل والمُصَلصِل): کەری زەریو یان کەرێك کە لوشکەلوشکیکات.
٧-(ألصُلْصُـل): ١-ناوچەوانـی چارەوێ ٢-ئەو بەشە پشـتەی چارەوێ کە سپیبێت ٣-پیاڵەی بچوك ٤-پاشـماوەی ئاوو شـتیتر لە دەفردا ٥-شڤانی/ شوانی/ شارەزاو کارامە.
(ألصَلْصالَة): زەویی چۆڵو هۆڵ.
(ألُمصَلْصَـل): گـەورەو جوامێـر (خانەدان/ وەجاخزادە).

صلب: (صَلَبَ-ەُ): هەڵیواسی/ لە سێدارەیدا.
(مَصلوب): هەڵواسراو/ لەداردراو.
(صَلَّـبَ- اللـصَّ): دزەکەی بـەداردا کرد لە قەنارەیدا.
(-المَسيحِيُّ): دیانەکە ئاماژەی خاچی بەدەست لەسەر خۆی کرد.
(ألصَلْبوت): بـە بڕوای دیانـەکان خاچێکی بچووکە.
(ألصَليـب (ج) صُلْبـان وصُلُـب): ١-ئـەو خاچەی حەزرەتی عیسـای پێدا هەڵواسرا ٢-هەموو شتێك کە لە شێوەی دوو هێڵی ڕاستی یەکتربڕدا بێت وەك خاچ ٣-قەنارە.
(ألصَليـب (ج) صُلُـب) ١-لـەداردراو/ لـە قەنارەدراو ٢-نیشـانەی داخی ڕاستو چەپی حوشتر.
(ذو الصَليب): (ئەختەل) کـە هوزانڤانێکی دیانبوو.
(ألُمصالَـب) (ب): تاقێکـە لەسـەر چوارپایە بە پێچەوانەی ڕاسـتە تاق کە پایەی لەژێردا نییە. ڕاستەگیر ئەوەیە نیوەی دووپای هەبێت نیوەکەیتری ڕاستە بێت.
(بَعـيرٌ مُصَلَّب (م) مُصَلَّبَة): حوشـترێك کە نیشانەخاچی لێدرابێت.
(شيءٌ مُصَلَّبٌ عَلَيهِ): شتێك نیشانەی خاچی لەسەربێت.
(ثَوبٌ مُصَلَّـب): بەرگێك نیگارێکی لەسـەر

بێت لە شێوەی خاچ.

(مُصَلَّـبُ الطُرُقِ) (عند العامة): چوارڕێیان کە دوو ڕێگای ڕاستو چەپ یەکتری ببڕن.

(بَعيرٌ مَصلُـوب (م) مَصْلُوبَة): حوشـترێك نیشانەکەی ڕاستو چەپی بە داخ لێکرابێت.

٢-(صَلَبَ- العِظامَ. صَلْباً): مۆخی ئێسقانەکەی (دەرهاورد/ دەرهێنا) و کوتای.

(إصْطَلَـبَ العِظـامَ): مۆخی ئێسـقانەکەی/ چەوریی ئێسقانەکەی دەرهێنا.

(أَلصُلْـب (ج) أَصْـلاب وأَصْلُـب وصِلَبَـة): بڕبڕاگەی پشت. ئێسـقانێکە گرێگرێ لەسەر شانەو تا خوارووی پشت درێژدەبێتەوە.

(أَلصُلْب (ج) صِلَبَة): پشت/ باوو باپیران.

"هُوَ مِن صُلْبِ فلان": ئەو لە پشتی فیسارە/ وەچەی ئەوە/ لە نەوەی ئەوە.

أَلصَلَـب (ج) صِلَبَـة وأَصـلاب= الصُلْب: ١-ئێسقانی پشت ٢-مۆخی ئێسقان.

(ألصالِب والصالَب): بڕبڕەی پشت.

(أَلصُلَّب): ئێسقانی بڕبڕەی پشت.

(ألصليب (ج) صُلُب): ١-مۆخی ئێسقان.

("إسْـتَخرَجَ صَليـبَ العَظـمِ"): مۆخـی ئێسقانەکەی دەرهێنا ٢-ڕەسەن.

("هـو عَرَبـيٌّ صَليـبٌ"): ئـەو عەرەبێکی ڕەسەنە.

٣-(صَلُبَ وصَلِبَ. صَلابَةً): ڕەقبوو/ سەختبوو.

(-على المالِ): ماڵخۆشەویستبوو/ چرووکبوو.

(صَلَّبَ- الشيءَ): شتەکەی ڕەقکرد/ سەختکرد.

(-الشيءُ): شتەکە ڕەقو وشکبوو.

(تَصَلَّبَ): ڕەقبوو.

(أَلصُلْب (ج) أَصلاب وأَصْلُب وصِلَبَة): توند/ پتەو/ سەخت.

("هـوَ صُلْبٌ في دينِهِ"): ئەو لـە ئاینەکەیدا توندە/ توند ئاینەکەیگرتووە.

("راعٍ صُلْـبُ العَصـا"): شـوانێکە لەگـەڵ حوشترەکانیدا ڕەقە.

(أَلصُلْب (ج) صِلَبَةٌ): ١-هێز ٢-شوێنێکی ڕەقی بەردەڵانی ٣-پۆڵا.

(أَلصَلَب (ج) صِلَيبَة وأَصْلاب): زەویی ڕەقەن بەو زەویانە دەڵێن کـە دەمێکی زۆر بێت بە هیچ نەکرابێت دەڵێـن ("إنَّها "لأَصلابٌ مُنذُ أَعـوام"): زەوییەکـە چەند سـاڵە بورە واتە نەکراوە بە هیچ.

(أَلصُلَّب): ١-توند/ سـەخت ٢-بەردی هەسان کە چەقۆی پێ تیژدەکرێتەوە.

(أَلصُلَّبَةُ): بەردەهای هەسان.

(أَلصُلَّبِيّ): ١-توند/ سەخت ٢-بەردی هەسان ٣-چەقۆو شتیوەهای لە هەساندراوو لووسو تیژکراو.

(سَـنانٌ صُلَّبِـي): نووکی نێزەیـەك کە تیژ کرابێت.

(أَلصُلَّبِيَّـةُ= الصُلَّبِـيُّ): ١-توند/ سـەخت ٢-بەردی هەسان.

(أَلصَليب (ج) صُلُب): توند.

(ماءٌ صَليبٌ): ئاوێك كــە ئاژەڵی پێ بەهێزو توندو تۆڵبێت.

(سَنانٌ مُصَلَّب): نووكی نێزەیەكی تیژكراو.

٤-(صَلَــبَ- اللَّحْــمَ. صَلْبــاً): گۆشــتەكەی برژاند.

(-تَهُ الشَمسُ): خۆرەكە برژاندی/ سووتاندی.

(-ت عَلَيهِ الحُمَّــى): تاكە توند بوو درێژەی لێكێشا.

(مَصلــوبٌ عَلَيهِ): كەســێكە تای لــێ توندو درێژ بووبێت.

(ألصالِب) (فا): درێژەكێشو توند بوو.

(حُمــى صالِــب): تایەكــی توندو بــەرز بە لەرزەوە.

٥-(صَلَّبَ- الحَجَرَ) (ســريانية): بەردەكەی بەرزكردەوە.

(أصْلَبَ- تِ الناقَةُ): مێحوشــترەكە هەســتاو ملی بۆ ئاســمان بەرزكردەوە بۆ ئەوەی تەواو شیر بۆ بەچكەكەی دابدات.

٦-(ألصُلْب (ح): باڵندەیەكە.

ألصَليب (ج) صُلُب: بەیداخ.

الملحق:

صلــب: (المُصَلَّبِيَّة): چوار رێدان بە شــێوەی خاچ.

صلت: ١-(صَلَتَ- الفرسَ صَلْتاً): ئەسپەكەی تاودا.

(إنْصَلَتَ في عَدوِهِ): دایە غارو خۆی گوشــیو پێش هەمووان كەوت.

(ألصَلْت والإصْليت والمُنْصَلِت- مِن الرجال): پیاوی ئازای هەتەر لەسەر ئامانجەكانی.

("هُوَ مِــن مَصاليت الرجال"): ئەو لە پیاوە نەبەردو هەتەرەكانە بۆ پێویستیەكان.

٢-(صَلُــتَ- الرَجُــلُ. صُلُوتَةً): ئــەو پیاوە ناوچەوان بەرزو پانو دیار بوو.

(أصْلَتَ- السَّيفَ): (شیرەكەی/ شمشێرەكەی) لە كێلان دەركێشا.

(ألصَلْــت): ناوچــەوان دیــاری تەختــی دەركەوتوو.

(جَبينٌ صَلْــتٌ): (ناوچەوانێكی/ تەوێڵێكی) دیارو تەختو پانو دەركەوتوو.

(ألصَلْــت والصُلْــت (ج) أصْــلات): كێــرد/ چەقۆی گەورە.

٣-المُصالَتَــة: دزینــی دێــرە هەڵبەســتێكی شــاعیرێكیتر بــە وشــەو واتــاوەو كردنی بە هی خــۆ كــە ئــەوە ناشــیرینترین دزییە لە هەڵبەستداناندا.

صلج: ١-(صَلَجَ- الفِضَّــةَ. صَلْجاً): زیوەكەی توانەوە.

(الصُلُج): پارەی ساغ.

(ألصَولَج): زیوی ساغو پوخت.

(ألصَليجَة): زیوی دارشــتەی پوختو ســاغو پاڵێوراو.

٢-(صَلَجَ-هُ بالعَصا): بە دار لێیدا.

٣-(صَلِجَ- سَــمْعُهُ. صَلَجاً): گوێی تەواو كەڕ

بوو هیچی نەدەبیست.
(تَصالَـحَ- الرَجُلُ): خۆی کەڕ کرد/ خۆی بە کەڕ نواند.
(أَلصَولَـج): ١-کونەگوێی ناوەوە کە بۆ سەر دەچێت ٢-زیوی پوختو ساغ.
٤-(أَلصُلَّجَـة (ج) صُلَّـج): قۆزاخـەی کرمی ئاوریشم.
(أَلصَولَج) (فارسـیة): داری سەرچەماوە کە بۆ یاریی سواریی بەکاردەهێنرێت.
(أَلصَولَجـان والصَولَجانَـة (ج) صَوالِجَـة): داردەستی سەرچەماوە.
(صَولَجان المَلِك): داردەسـتی سـەرچەماوەی شا.
(أَلأَصْلَج): زۆر لووسو پووس.
صلـح: (صَلُـحَ وصَلَـحَ صَلاحـاً وصُلُوحاً وصلاحِيَةً): خاسبوو/ چاکبوو/ باشبووەوە/ گەنیی نەما، دەستیدا/ دروستبوو.
("صَلُحَـت حالُ فلان"): باری ژیانی یان هەر شتێکیتری باش بوو.
("هذا يَصْلُحُ لَـكَ صَلاحاً"): ئەمە تەواو بۆ تۆ دەگونجێتو بۆ تۆ باشە.
(-الرَجُـلُ): پیاوەکـە چاکبـوو/ ڕاسـتو لەخوداترس بوو.
(-في عَمَلِـهِ): لە کارەکەیدا سـاغو ڕاسـتو دروستبوو.
(صالَـحَ-هُ صِلاحـاً ومُصالَحَـةً): لەگەڵیدا ڕێککەوت.
(أَصْلَـحَ- الشـيءَ): شـتەکەی (چاککردەوە/ گونجاند).
(-إلَيهِ): چاکەی لەگەڵدا کرد/ بۆی چاکبوو.
("أَصْلَـحَ اللهُ لَـهُ في ذُرِيَّتِهِ ومالِـهِ"): خودا میهرەبانی لەگەڵ وەچەو دارایدا کردو بە دڵی خۆی بۆی گونجاندن.
(إسْـتَصْلَحَ- الشـيءُ): شـتەکە چاکبـوو/ دروستبوو.
(أَلصَلاح) (مص): چاکیی/ باشیی/ دروستیی.
(أَلصَلاحِيَّة):١-چاکەکاریی ٢-شایسـتەیی/ بۆ بوون/ بۆ لوان/ بۆگونجان/ بۆ دەستدان.
(أَلإصلاحِيَّة (ج) إصلاحِيَات): بەندیخانەی پەروەردەکاریـی. دامەزراوەیەکی میرییە ئەو منـداڵو هەرزانەی کـە تاواندەکـەن تیایدا بەندیاندەکەنو ڕەوشـتیان ڕاسـتدەکەنەوەو فێری پیشـەیاندەکەن تاکە هاتنەدەرەوە پێی بژینو لە تاوان دووردەکەونەوە.
(أَلصالِح (ج) صالِحون وصُلاّح): چاك/ باش/ دروست ٢-لواو/ گونجاو/ شیاو ٣-بەجێهێنەری ئەركو پێویستیی سەرشانو ڕاگری ماف.
("هُـو صالِحٌ لِكَـذا"): ئەو شـیاوی ئەوەیەو لێیدێت ئەو کارە بگرێتە دەسـت یان بۆ ئەوە باشە.
("لَـهُ حَظٌ صالِـح مِنَ الأَدَب"): لـە وێژەدا دەستێکی باشیهەیەو لێهاتووە.

(ألصالِحَةُ): مێی وشەی (الصالح)ە.

("أتَتنــي صالِحَــةٌ مِن فُــلانٌ"): چاکەیەکی گــەورە یان دەســتپیاوەتییەکی چاکم لەوەوە پێگەیشت.

(ألصَلُوح= الصالِح): ١-باش/ چاك/ دروســت/ شایستە.

(ألصَليــح (ج) صُلَحاء= الصالــح): ١-چاك/ باش/ دروست/ شایستە.

(ألمَصْلَحَة (ج) مَصالِح): ١-هۆکاری (باشــیی/ چاکیــی) ٢-کاروبارێــك کە مــرۆڤ بیکات بۆ کەڵك و قازانجی خۆی یان نەتەوەکەی/ سوودو بەرژەوەندیی.

("هــو مِــن اهــل المَفاسِــد لا المصالِــح"): ئــەو لەوانەیــە کــە خراپــە بەخشــن نەك کەڵکبەخشن.

٢-(صالَحَ- مُصالَحَةً وصِلاحاً): ١-دۆستایەتیی لەگەڵدا گرت ٢-ئاشتیکردەوە.

(أصْلَحَ- بَينَهُم): رێکیخستن و ئاشتیکردنەوە.

(تَصالَحَ واصْتَلَحَ واصْطَلَحَ واصّلَحَ- القَومُ): خوێشــگەل تەبابوون/ رێکبوون ئاشــتبوون و ئاشتبوونەوە/ رێککەوتنەوە.

(ألصُلْــح): ئاشــتیی/ ئاشــتبوون/ ئاشــت/ تەبایی.

("هُم لَنا صُلْحٌ"): ئەوان لەگەڵماندا ئاشتن.

(ألصُلْــح- عنــد أربــاب السياســة): لەلای رامیــارەکان: بــە مــەرج جەنگوەســتاندنە/ راگرتنی جەنگە بە پێی مەرج.

(ألصُلُوح): ئاشتیخواز.

"قَومٌ صُلُوحٌ": خوێشگەلێکی ئاشتیخوازن.

(ألإصْطِــلاح (ج) إصْطِلاحــات): ١-نەریت/ باو/ مۆدە ٢-زاراوە ٣-شتێك کە خەڵك لەسەری رێکەون و پەیرەویبکەن.

الملحق:

صلح: (ألصَلاحِيَّة): ١-باش ئامادەبونی کردنی کارێــك/ شایســتەیی/ لێهاتوویی ٢-ســنوری دەسەلاتی یاسایی کە بە بەرپرسیارێك دەدرێت کە پەیرەویی بکات و بە کاری بهێنێت.

("صلاحِيَّــةُ مدير الشــرطة"): دەســەڵاتی بەرێوەبەری پۆلیس (ألصَلاحية): دەسەڵاتێکی دادوەرییە کە بۆی هەبێت تەماشای سکاڵایەك و داوایــەك بکات و لێبکۆڵێتــەوەو بریاری تێدا بدات دەیشوترێت (اختصاص): پسپۆری.

(إعْتَرَضَ على صلاحِيَّة المحكمة): نارەزایی بەرامبەر دەسەڵات و شیاویی و دەستدانی دادگا بۆ بینینی داوایەك دەربری.

صلخ: ١-(صَلِخَ- سَــمْعُهُ صَلْخــاً): گوێی کەر بوو/ نابیستبوو.

(تَصالَخَ- الرَجُلُ): خــۆی بە درۆ کەر کرد/ خۆی بە کەر پیشاندا.

(ألأصْلَــخ (م) صَلْخــاء (ج) صُلْــخ): کەری تەواو.

(ألصَلَخ) (مص): کەریی.

٢-(إصْطلَخَ): راكشا/ پاڵكەوت.
٣-(ألصالِخ = السالِخ) (ح): رەشمار.
(ألأَصْلَخ (م) صَلْخاء (ج) صُلْخ- مِنَ الجمال): حوشتری زۆر گەر. (ألصَلَخ): گەریی.
(داهِيَــةُ صَلُــوخ): وەیــی (فەوتێنــەر/ بەفەتاردەر).
٤-(إصْلَخَــدَّ- الرَجُــلُ): پیاوەكــە قنــج راستبووەوە.
(ألصَلْخَــد والصِلْخَــد والصِلْخِــد والصِلْخاد والصُلاخِــد والصَلْخَــدى (ج) صَلاخِــد): ١-بەهێز بە توانا ٢-مەردی بە برشتو هەتەر.
٥-(ألصَلَخْــدَم- مِنَ الإبِل): حوشــتری توندو تۆڵ.
صلد: ١-(صَلَــدَ- الزَنْدُ. صُلُوداً): چەرخەكە دەنگیكردو ئاگرینەدا.
(-السـائِلَ): هیچــی بــە (سـواڵكەرەكە/ دەرۆزەكەرەكە) نەدا.
(صَلُدَ. صَــلادَةً): ڕژدیكــرد/ چرووكیكرد/ وشكینیواند.
(أَصْلَدَ- الزَنْدُ): چەرخەكە دەنگیهاتو ئاگری نەكردەوە.
(-الرَجُلُ): چەرخەكەی ئاگری نەكردەوە.
(-الزَندَ): چەرخەكەی داگیرساندو ئاگری نەدا.
(فَرَسٌ صَلْدٌ): چارموێیەكی وشكە سروشتەو ئــارەق ناكاتــەوە (كــە ئــەوە نیشــانەیەكی دزێوە).

(رَجُلٌ صَلْدٌ): پیاوێكی چرووك/ ڕژد.
(ألصَّالِد) (فا): چەرخی گرنەگرتوو.
(ألصالِدَةُ (ج) صَوالِد): مێی وشەی (الصالِد).
(الأَصْلَد (م) صَلْداء (ج) صُلْد): زۆر چرووك/ زۆر ڕژد/ زۆر ڕەزیل.
(عودٌ صُلاَّدٌ): چیلكەیەك كە ئاگر نەگرێت/ گری لێنەبێتەوە.
(ألصَلُود): ١-چەرخێك كــە ئاگرنەدات ٢-زۆر چرووك.
(قِدرٌ صَلُودٌ): مەنجەڵێكی درەنگ كوڵێن.
(إمْرأَةٌ صَلُودٌ): ژنێكی كەمفەر/ كەمخێر.
(فَرَسٌ صَلُودٌ): چارموێیەكی درەنگ ئارەقكەرەوە.
(عــودٌ مِصْــلادٌ): چیلكەیــەك كــە ئاگــری لێنەكەوێتەوە.
(ناقَةٌ مِصْلادٌ): مێحوشترێك كە بزێو شیری نەبێت.
٢-(صَلَــدَ-تِ الأَرضُ. صُلُــوداً): زەوییەكــە ڕەقبوو.
(-صُلْعُتُهُ): سەرە ڕووتاوەكەی بریقەیدا.
(أَصْلَدَ-تِ الأَرضُ): زەوییەكە ڕەقبوو.
(ألصَلْــد (ج) أَصلاد): ١-ڕەقی لووس ٢-ئەوەی كە هیچی تێدا ناڕوێت.
(أَرضٌ صَلْــدٌ ومَــكانٌ صَلْــدٌ): زەوییەك یان شــوێنێك كــە هیچی تێــدا نەڕوێــت/ هیچ دەرنەكات.
(جَبينٌ صَلْدٌ): ناوچەوانی ڕەق/ سەخت.

(رأسٌ صَلْدٌ): سـەرێك كە تووكی لێنەڕوێت/ تووك دەرنەكات.

(اَلصَلُود): ١-سەخت/ ڕەق ٢-وشك.

(اَلصِلوَد): سەختی لووس.

(الصِلْداء والصِلْداءَة): زەویی سەختی ڕەقەن‌و زبر.

٣-(صَلَـدَ-تِ الدابَـةُ صَلْـداً): ١-لـە غـاردا چوارپێكـە تونـد دەسـتی بە زەویـدا كوتا ٢-ڕاستبووەوە/ ڕەق وەستا.

(-بَيَدِيه): بە هەردوو دەست چەپڵەی لێدا.

(اَلصالِـدَةُ (ج) صَوالِـد): دان كـە كیرەكـیڕ بكات.

٤-(صَلَـدَ- الرَجُـلُ فِي الجَبَـلِ صَلْـداً): بە كێوەكەدا هەڵزنا.

٥-(اَلصَلُود والصَليد): تاك/ تاكەوە بوو.

٦-(اَلصَلْدَح): پانە بەرد.

(اَلصَلَوْدَح): زۆر ڕەق/ فرە سەخت.

٧-(اَلصِلْدِم (ج) صَلادِم): ١-سەخت ٢-ڕەقەسم/ سمی سەختی ولاخ ٣-شێر.

صلر: الصِلَّور (ح) (يونانية): ماسییەكی ناو ڕووبارە وەك ماسی نقە وایە.

صلص: (اَلصالِصَة) (ط) (ايطالية): ساس كە لە دۆشاوی تەماتە یان ناوی لیمۆو بەهارات‌و شتیتر دروستدەكرێت.

صلـط: ١-(اَلصَلَطَـة أَو الصَـلاط) (ط) (ايطالية): زەڵاتە كە لە سـەوزەو سركە یان ترش‌و خوێ‌و سیرو شـلەڕۆن‌و گەلێك شتیتر دروستدەكرێت.

٢-(اِصْلَنطَحَ-تِ البَطحاءُ): شیوەكە فراوانبوو.

(اَلصُلاطِح والمُصلَنْطَح): پان‌و فراوان.

صلع: ١-(صَلِعَ. صَلَعاً): تووكی پێشـی سەری وەری/ پێشی سەری ڕووتایەوە.

(أَصْلَع (ج) صُلْع وصُلْعان): سەر ڕووتاوە.

("صَلِعَـت الشَـجَرَةُ"): گەڵای سـەر پۆپەی چڵەكانی درەخت وەری.

(صَلَّعَ- الشَـيءَ) (عامية): شـتەكەی تەواو والأكردودەرخست.

(مُصَلَّع) (عامية): ڕووت‌و داماڵراو.

(صَلَّـعَ وانْصَلَـعَ-تِ الشَـمسُ): خۆرەكـە دەركەوت‌و لە هەورەكە هاتە دەرێ.

(-تِ الحَيَّةُ): مارەكە دەركـەوت خۆڵی پێوە نەبوو.

(تَصَلَّـعَ-تِ الشَـمسُ): خۆرەكـە لـە هەور هاتەدەرێ‌و دەركەوت.

(-تِ السَـماءُ): ئاسـمان سـاماڵبوو/ هەوری لێبڕا.

(-تِ الحَيَّةُ): مارەكە دەركـەوت خۆڵی پێوە نەبوو.

(اَلصَلَع) (مص): ڕووتبوونی پێشـی سـەرو وەرینی تووكەكەی.

(اَلصُلْعَـةُ والصَلَعَـةُ): شـوێنی ڕووتانەوەی قژەسەر.

(أَلصَلْعاء (ج) صُلْع): ١-مێی وشـەی (الأَصْلَع)
٢-بیابانی چۆڵ.
(رَمْلَةٌ صَلْعاء): لمەلانی رووتی بێدرەخت.
(أَلصُلَّع والصُلاَّع والصَليع): (تاشی/ تاوێری) پان.
(-مِنَ الأَمْكِنَة): شـوێنانێك كـە هیچی تێدا نەروێت.
(رَأْسٌ صَليـعٌ): سـەرێك كـە پێشـەكەی رووتابێتەوە.
٢-(صِلاعُ الشَمس): گەرمیی خۆر.
(أَلصَلْعاء (ج) صُلْع): وەی/ بەلاّ/ ئاپۆرە.
٣-(صَلْعَم): سـەللەللاّهو عەلەیهی وسەللەم كورتكردنەوەی (صلى الله عليه وسلم)ە.
(صَلِـفَ. صَلَفـاً): روو قایمیكـرد/ خـۆی هەڵكێشـاو كەوتە فیشاڵو فیز نواندن/ لافو گەزافی خۆرایی لێدا.
(صَلِف (ج) صَلِفون وصُلَفاء وصَلافى): روو قایمو خۆنوێن/ لافو گەزافلێدەرو فیزنوێن.
(صَلِـفَ- لِصاحِبِـهِ): قسـەیەكی بـە گوێی دۆستەكەیدا دا پێی ناخۆشبوو/ قسەی بەرزو نزمیی لەگەڵدا كرد.
(تَصَلَّفَ): ١-خـۆی بە رووقایمو لافو گەزاف لێدەر نواند ٢-مەراییكرد/ ریاییكرد.
٢-(صَلِفَ- السَحابُ صَلَفاً): هەورەكە گرمەی زۆر بوو و بارانی كەمبوو.
(-المَرأَةُ عِندَ زَوجِها): ژنەكە لای مێردەكەی نەینواندو چارەی گرانبوو.
(صَلِفَـة (ج) صَلِفات وصَلائِـف): ئافرەتی چارەگران و نەنوێن لەلای مێرد.
(أَصْلَفَ): كەمفەربوو.
(-فُلانـاً): چارەی فیسـاری نەویسـتو رقی لێبوو.
(تَصَلَّـفَ- القَومُ): كەوتنـە زەوییەكەوە كە هیچی تێدا نەروێت.
(أَلصَلِف): خواردنێكی بێتامو چێژ.
(إناءٌ صَلِفٌ): قاپێك كە كەم بگرێت.
(سَـحابٌ صَلِفٌ): هەورێك گرمەی زۆر بێتو بارانی كەمبێت.
(أَرضٌ صَلِفَـةٌ): زەوییـەك كـە هیچـی لێنەروێت.
(أَلأَصْلَف (ج) أَصالِف): زەوییەكی رەقەن كە هیچی تێدا نەروێت.
(أَلصَلْفاء والصِلْفاء والصَلْفاءَة والصِلْفاءَة (ج) أَلصَـلافي): زەوییەكی رەقـەن كە هیچی تێدا نەروێت.
(طعـامٌ صَليـفٌ): خواردنی بێتـامو چێژ/ ناخۆش.
(أَلمُصْلِف) (فا): كەسێكە كە ژن لای نەنوێنێت/ حەز لە چارەی ژن نەكات.
٣-(أَصْلَفَ): بێفەرو چارە گرانبوو.
(أَلصَلِف): قاپی قورس.
٤-(أَلصَلْف): كورۆكی دارخورما.

أَلصَلْفَة: كورۆكێكی دارخورما.

الصَليف: ئەملاولای مل.

("أَخَذَهُ بِصليفِهِ"): ئەملاو لای ملیگرت/ ملی هەموو گرت.

٥-(صَلْفَعَ): نابووتبوو.

(-رَأْسَهُ): سەری تاشی.

صلق: ١-(صَلَقَ- الرَجُلُ صَلْقاً): لە لێقەوماندا زیرەی لێهەستاو هاواریکرد.

(-نابَهُ. صَلْقاً): دانی لە یەك خستو کیرەکیری پێخستن.

(أَصْلَقَ-الرَجُلُ. يَصْلُقُ): لە لێقەومانا هاواری لێهەستا.

(-النابُ): دانەکە کیرەکێریکرد.

(تَصَلَّقَ- المَريضُ): نەخۆشـەکە لە تاو ئازار تەپاوتلیبوو.

(-تِ المَرأَةُ): ژنەکە ژانـی منداڵبوون گرتی/ ژانی منداڵبوونی پێداهات.

(إِصْطَلَقَ- البَعيرُ بِنابِهِ): حوشترەکە کیرەکیری بە دانیکرد.

(أَلصَلْق) (مص): دەنگی توندو بەرز.

(المِصْلَق والمِصلاق- مِنَ الخُطَباء (ج) مَصالِق ومَصاليق): وتاربێژی زمانپاراوو ڕەوانبێژ.

٢-(صَلَـقَ-هُ بالعَصـا): بـە دار کوتـای/ دارکاریکرد.

(-تْهُ الشَمسُ): گەرمای خۆری بەرکەوت.

٣-(الصُلاقَـة): ئـاوی گـەڕاوە/ ئاوێـك لە شوێنێکدا زۆر بمێنێتەوە.

(أَلصَلَق (ج) أَصْلاق و (حجج) أَصالِيق): بنکی تەختی نزم.

(أَلصَليق): لووس.

(أَلصَلِيقَـةُ (ج) صَلائِـق): ١-نانـی تەنـك ٢-پارچە گۆشتێکی برژاو.

(أَلمَصاليـق): ١-گابەرد/ گاتاوێر ٢-حوشـتری سووکەڵە.

٤-(صَلْقَعَ): نابووتبوو.

(-رَأْسَهُ): سەری تاشی.

(أَلصَلْقَع): بۆش/ چۆڵ/ بەتاڵ.

(مَكانٌ صَلْقَعٌ بَلْقَع وصَلَنْقَعٌ بَلَنقَعٌ): یەك لە دوای یەکی وشەکان چۆڵو هۆڵو بیابان.

٥-(صَلْقَـعَ- صَوتَهُ): دەنگـی بەرزکردەوەو توندکرد/ تەواو شیراندی.

(أَلصَلَنْقَع): ڕابوردویەکی سەختو تاڵ.

صلـم: ١-(صَلَـمَ وصَلَّمَ-الشَـيءَ. صَلْمـاً): شتەکەی (ڕیشەکێشکرد/ بنبڕکرد).

(-هُ): لووتو گوێی لە بنا بڕی.

(إِصْطَلَم-هُ): لە بێخ هەڵیکەند/ بنەبڕیکرد.

("إِصْطَلَمَهُـمُ الدَهرُ"): ڕۆژگـار بنبڕیکردن/ قڕیتێخستن.

(رَجُلٌ أَصْلَمُ (م) صَلْماء (ج) صُلْمُ الأُذنَين): گوێقوت: گوێکورت. (هەر وەکو لە خوداییەوەو —زکماك- بڕرا بنەوە).

(أَلصَيْلَم): ١-شمشێر ٢-چورتوم/ وەی/ ئاپۆرە

(چونكـه ڕیشەكێشـدەكات) ٣-لێقەومانـی سەخت.

(وَقْعَةٌ صَیلَمَةٌ): لێقەومانێكی بنەبڕ كردوو.

(اَلْمُصَلَّمُ الأُذُنین): كەسێكە گوێقوتبێت.

(ظَلیـمٌ مُصَلَّمُ الأُذُنَین): نێرە وشـترمرخی گوێكەریل.

٢-(أَلصَلَـم والصَلمَةُ والواحِد صالِم): پیاوی جەربەزەو قایم.

(الصُلامَـة والصَلامَـة والصِلامَـة (ج) صُلامـات وصَلامات وصِلامـات): ١-تیپێك خەڵك ٢-خوێشـگەلێكی بە تەمەن وەكیەكو لە ئازایەتیو دڵفراوانیدا چونیەك.

(أَلصَّیلَم): ژەمەخواردنێك لە ڕۆژێكدا.

٣-(صَلْمَعَ): نابووتو هەژار بوو.

(-الرأسَ): سەرەكەی تاشی.

(-الشيءَ): ١-شتەكەی هەڵكێشا ٢-لووسیكرد.

(صَلْمَعَةُ): كەس نەناس/ نەناسراو.

("هو صَلْمَعَةُ قَلْمَعَـةُ"): نەدەزانن كێیەو نە كوڕی كێیە/ نەخۆیو نە باوكی دەناسرێت.

صلـە: (إِصْلَهَـبَّ- الشَـيءُ): شـتەكە درێژ بووەوە/ درێژبوو.

(أَلصَلْهَب): خانوی گەورە.

(أَلصَلْهَب والمُصْلَهِبّ): پیاوی (قووچ/ درێژ).

(أَلصَلْهَـج): ١-گاشـە/ تاوێـری زۆر گەورە ٢-مێحوشتری توندوتیژ.

٣-(أَصْلَهَمَّ): سەختبوو.

(أَلصِلْهـام): ١-بوێـر/ نەبـەرد/ بێبـاك ٢-(ح)شێر.

صـلا: ١-(صَلا- فُلانـاً. صَلْواً): كێشـای بە ناوەراستی پشتی فیساردا.

(صَلِـيَ. تَصْلـی وأَصلی-تِ الناقَـةُ): لەبەر نزیكبوونـەوەی زانـی ناوەراسـتی پشـتی مێحوشترەكە شلو خاو بووەوە.

(أَلصَـلا (مـص) (ج) صَلَـوات وأَصْـلاء): ناوەراسـتی پشـتی مـرۆڤو هەمـوو چوارپێیەك.

٢-(صَلَّی. صَلاةً): نوێژیكرد.

(صَلاة): نوێژ.

(صلـی اللهُ عَلَیهِ):خـودا پیرۆزیـی لێكردو ستایشی باشی كرد.

(أَلصَلاة(ج)صَلَوات أَو الصلوة):١-نوێژ/ڕووكردنە خوداو كورنووش بۆ بردنو سوپاسـكردنو نزاو پاڕانـەوە لێـی بۆ ئـەوەی یارمەتیمـان بداتو سـەرمانخاتو بەفریامان بكەوێت ٢-دۆعاو نزاو پاڕانەوە ٣-تەسبیحاتكردن.

(أَلصَـلاةُ- مِـنَ اللهِ): میهرەبانیی و بەزەیی خوداو ستایشی بۆ بەندەكانی خۆی.

(اَلْمُصَلَّی): ١-مزگەوت/ شـوێنی خواپەرستیو نوێژكردن ٢-گۆڕسـتانێك كە دۆعای لەسـەر مردوان تیا دەكرێت.

٣-(صَلَّی- الفَـرَسُ. تَصْلِیَةً): ئەسـپەكە لە پێشبڕكێ یان لە غاردا دووەم بوو.

(فَرَسٌ مُصَلٍّ): ئەسپێك دووەمینە لە غاردا.
صَلی: (صَلَــی- اللَّحْمَ. صَلیاً): گۆشــتەکەی برژاند.
(لَحمٌ مَصلِيٌّ): گۆشتی برژاو.
(-فُلاناً النارَ وفيها وعَلَيها): فیســاری خستە ئاگرەکەوەو تیایدا هێشتەوەو برژاندی.
(صَلِــيَ- النارَ وبِهــا. صلىً و صِلــىً وصُلِيّاً وصِلِيّــاً): تینــی ئاگرەکەی چەشــت یان بە ئاگرەکە سووتا.
(-الأَمْرَ وبِالأمرِ): گرفتاری کارەکەبوو پێوەی سووتاو شپرزە بوو.
(صَلَّــى- العَصــا علــى النّــارِ أو بِالنّــارِ): داردەســتەکەی دایــە بــەر ئاگرەکــەو نەرمیکردەوەو ڕاستیکردەوە.
(-يَدَهُ): دەستی گەرمکردەوە.
(أَصْلى-يَدَهُ): دەستی گەرمکردەوە.
(-هُ النــارَ): خســتیە ئاگرەکــەوەو تیایــدا هێشتیەوە/ تیایدا پیشاندی.
(تَصَلَّــى- النــارَ وبِالنــارِ تَصْلِيًــا): ١-تینی ئاگرەکــەی چەشــت ٢-بــە ئاگرەکــە خــۆی گەرمکردەوە.
(-عَصاهُ على النارِ): داردەستەکەی دایە بەر ئاگرەکە.
(إِصْطَلــى- بِالنــارِ. إِصْطِلاءً): بــە ئاگرەکە خۆی گەرمکردەوە.
("فُــلانٌ لايُصْطَلــى بِنارِهِ"): فیســار کەس نەبەردێکە کەس بەرگەی ئاگری ناگرێت.
(أَلصِــلاءِ والصَلــى): ١-ئاگــر یــان ئاگرێکی بێئەنــدازە ٢-چاوگی ئاگــر/ هەرچی ئاگری پێبگرێت.
٢-(صَلَــى- الرَجُــلَ. صَلْيــاً): دڵیراگرت یان فریویداو لە خشتەیبرد.
(-لِلصَيدِ): داوی بۆ نێچیرەکە نایەوە.
(-لَــه الشِــركَ) (عامیــة): تــۆڕو تەڵــەی بۆنایەوە.
(-تِ الحَيَّةُ) (عامیة): مارەکە خۆی بۆ ئەوە نایەوە کە شــتێك بەلایدا بڕواتو ملی خۆی ئامادەی ئامبازبوونیکرد.
(أَلمِصْلاةُ والمِصْلى (ج) مَصــالٍ): داو/ تەڵە/ تۆڕ کە بۆ نێچیر دەنرێتەوە.
(إِنَّ لِلشَّيطانِ فَخاخاً ومَصاليَ): شەیتان داوو تەڵەی زۆری هەیە.
٣-(الصَلايَــةُ والصَــلاءَةُ (ج) صُلِيٌّ وصِلِيٌّ): ١-تەوێڵ/ ناوچەوان ٢-دەســکەوانی پزیشکیی یان بۆ نهارین ٣-هەمــوو بەردێکی پان کە لە سەری شت بهاڕێتو بکوترێت.
صــمَّ: ١-(صَــمَّ- القــارورَةَ صَمّاً): ســەری سوراحییە ملباریکەکەی نایەوە.
(-الجُــرحَ): برینەکــەی تیمارکــردو تونــد بەستی.
(-صَمَماً وصَمّاً): گوێی گیراوگرانبوو یان کەر بوو.

(أَصَم (م) صَمَّاء (ج) صُمّ وصُمَّان): گوێگران یان کەڕ.
("صَمَّتِ الأُذُنُ"): گوێکە قەپاتبوو/ کەڕ بوو.
(صُمَّ- صَداهُ): دەنگی بڕا واتا مرد/ فەوتا.
(صَمَّمَ-هُ): کەڕیکرد یان گوێی گرانکرد.
(أَصَمَّ): گوێی قەپاتبوو.
(-هُ): گوێی کەڕ کرد یان بە کەڕیزانی.
(-القارورَةَ): سەری بوتڵەکەی نایەوە.
(-دُعـاءَهُ): پاڕانـەوەو نزاکـەی ئاراسـتەی خوێشـگەلێکیکرد کە کەڕبوون‌و نەیانبیست یان بە دەنگیەوە نەهاتن.
(-اللهُ صدى فُلان): خودا دەنگی فیساری بڕی واتا مراندی.
(تَصامَّ- عَنِ الحديثِ): خۆی لە قسـەکە کەڕ کردو خۆی بە کەڕ پیشاندا.
(أَلصِمّ): جورتومێکی گەورەو سەخت.
(أَلصِمَّـةُ (ج) صِمَـم): ١-جـۆرە کەڕییەکە ٢-دەمەڵبێن/ سـەرقاپی سـوراحیی/ سـەری قاپ‌و شتیتر.
(أَلصَمَم) (مص): کەڕیی.
(صَمام): ناهەمواریی‌و ومیەکی ئێجگار گران.
(صَمِّي صمام): ئاپـۆرەو ومیی گران زۆرتـرو سەختتر بە.
(صَمـامِ صَمـام): خۆتـان تـەواو کـەڕو بێدەنگبکەن.
(أَلصِمام (ج) أَصِمَّة والصِمامَة): دەمەڵبێنی سوراحیی ملباریك.
(أَلأَصَمّ): (سەختی/ رەقیی) پتەو.
("حَجَرٌ أَصَـمّ وصَخْرَةٌ صَمّـاء"): بەردێکی سەخت‌و تاوێرێکی سەخت‌و پتەو.
(رمحٌ أَصَم): نێزەیەکی قایم‌و پتەو.
(رَجُلٌ أَصَمّ): پیاوێکی سەرسەخت‌و نەبیست/ چەتـوون ئەوەی خـۆی بیەوێت هـەر ئەوە دەکات‌و ناگەڕێتەوە.
(دَهرٌ أَصَم): رۆژگارێکی سـەخت‌و نەبیست. چەند لە دەسـتی هـاوار بکـەن کەڵکی نییە زوو بـە مانگی (رەجەب)یان دەوت: (أَلشَـهرُ الأَصَم): چونکە شەڕی تێدا نەبوو تەقەتەقی پیاکێشانی چەکی تیا نەدەهات، کەس هاواری فریاکەوتنـی نەدەکرد. تـازە گەڕییەکان بە مانگـی (کانـون) دەڵێـن: (الأَصـم): لەبەر بێدەنگیی‌و کپـی دەنگی خەڵك لەبەر باران‌و سەرماو سۆڵە.
(أَلصمَّاء (ج) صُمّ): ١-مێی وشەی (الأَصَم) ٢-زەویی رەقەن ٣-(بەڵاو ئاپۆرە/ ومیی) گەورەو گران.
(أَلصَمَّـان والصَمانَـةَ): هەمـوو زەوییەکی سەختی بەردەڵانیی.
٢-(صَمَّ- عَزيمَتَهُ صَمّاً): خواست‌و ئارەزووی خۆی بەرچاوگرت/ بڕیاری خۆی بردەسـەر/ سوور بوو لەسەر ئەنجامدان.
(صَمَّـمَ- على الأَمـرِ وفيه): سورخواسـتی

کارەکــە بــوو (کۆڵینەدا/ لێیســارد نەبوو) و گوێی بە کەس نەدا وەك کەڕ بێت.

(-السَّــیفُ): شمشــێرەکە تیــژییەکەی کەرتکرد.

(أَلصِمّ) (ح): شێر.

(أَلصِمَّــةُ (ج) صِمَم): ١-ئــازا/ دلێر/ نەبەرد ٢-(ح)شێر.

(رَجُلٌ صَمَمٌ): پیاوێکە سوورو هەتەر لەسەر ئەنجامدان.

(أَلمُصَمِّم) (فا): سوورخواستو نەگۆڕ/ هەتەر لە کاردا.

(السَّیفُ المُصَمِّم): شمشێری بڕەر.

(أَلتَصمیم (ج) تَصامیم): ١-نەخشــەی خانە یــان ڕێگا یــان ڕەنگرێــژی پرۆژەو شــتیتر ٢-پیلانداناو دابەشکردنی باسێك/ پرۆژەیەك یان باسێكو پرۆژەیەکی زانستی یان وێژەییو شتیتر.

٣-(صَــمَّ- الرَجُلَ بِحَجَرٍ صَمّاً): بەردێکی بە پیاوەکەدا کێشا.

٤-(صَمَّمَ- الشيءَ): شتەکەیگەست.

(أَلصِمَّة) (ح): نێرەمار.

٥-(صَمَّــمَ- هُ الحدیــثَ): فەرمایشــتەکەی تێگەیاندو پێلەبەرکرد/ قسەکەی تێگەیاند.

٦-(أَلصِمَّة (ج) صِمَم) (ح): ژیشکەمێ.

(أَلصَمیــم): ئێســکی ســەرەکییو گرنگــی ئەندام.

(-مِن کُلِّ شَــيءٍ): پوختەو کورۆك/ ســاغی شتەکە (بۆ تاكو کۆدەوترێت).

("رجــل صَمیــمٌ ورجالٌ صَمیــمٌ"): پیاوی پیاوانەو ساغ/ پیاوی تەواوو کۆك.

(م) صَمیمَة: ژنێکی تەواوو کۆك.

("هــو مِن صَمیمِ القَومِ"): ئەو لە خانەدانو پوختو سەرچاوەی نەتەوەکەیە.

(أَلصَمیم- مِــنَ البَرد أَو الحَرِّ): ســەرمایان گەرمایەکی ڕاستەقینەیەو ئەوپەڕیەتی.

("ذَهَــبَ في صمیــم الحَــرِّ"): لــە قرچەی گەرماکــەدا/ لەو پــەڕی گەرماکــەدا بوو کە ڕۆیشت.

٧-(صَمْصَمَ-في الأَمرِ أَو السَـیرِ. صَمْصَمَةً): بێکۆڵدانو بەدەربەسەوە هاتن لەسەر کارەکە ڕۆیشت یان لەسەر ڕۆیشتنەکە ڕۆیشت.

(أَلصَمصــام والصَمصامَــة): شمشــێرێك کە نەنوشتێتەوە/ پتەوبێتو بڕەر بێت.

(أَلصِمْصِــم والصُماصِــم والصُماصِمَة- مِنَ الخَیــل): ئەســپی بەکێــش لە ڕۆیشــتنداو نەوەستاو.

٨-(صَمْصَمَ-تِ القُنفُذَةُ): ژیشکەکە زیکاندی.

٩-(صَمْصَــمَ- في إِصطــلاح العامَّــة): دەستیگرتەوەو پاشەکەوتیکرد/ کۆیکردەوە.

("رَجُلٌ یُصمصِمُ مالَــهُ ورجلٌ صَمصیمٌ"): پیاوێکە دەســتقووچاوە ســامانو دارا دەنێتە سەریەكو کۆیدەکاتەوە.

١٠-(أَلصِمصِم): گرگن/ کورتەبنەی ئەستورو.
(أَلصَمْصَمَـــةُ والصِمْصَمَـــةُ (ج) صِمْصِـــم وصَماصِـــم): ١-ناوەنـــدی نەتـــەوە ٢-کۆمەڵە خەڵکێك.
الملحق:
صـــم: (أَلصَمّـــام): زمانـــە ئامرازێکـــە بـــۆ دەستبەسەرداگرتنی شلەو گاز لە بۆرییەکانیداو ڕێکخستن‌و باش کشانی‌و ڕۆیشتنی بۆ ئەوەی بە یەك ڕێرەودا برۆن.
صَمّـــامُ الأَمـــان: زمانـــەی پارێزگاریـــی/ زمانـــەی دڵنیایی/ کە بەســـەر بۆریە توندیی لێکراوەکانەوەیـــە دەرچوونی شـــلەمەنییەکە ڕێکدەخات‌و بـــەری تەقینـــەوەی بۆرییەکان دەگرێت/ ناهێڵێت شەقبەرن.

صمأ: (صَمَأَ. صَمْأً): دەرچوو/ هاتەدەرێ.
(-فُلاناً على الأَمر): ناچاری ئەو کارەیکرد.
صمت: ١-(صَمَتَ. صَمْتاً وصُمُوتاً وصُماتاً): بێدەنگبوو/ کپبوو.
صَمَّتَ: بێدەنگبوو/ کپبوو.
(-هُ): بێدەنگیکرد.
(-تِ المَـــرأَةُ ولَدَهـــا): ژنەکـــە منداڵەکـــەی دەمکوتکرد شیروخواردنیدایە.
(أَصْمَتَ): بێدەنگبوو/ کپبوو/ وسبوو.
(-هُ): بێدەنگیکرد.
(-العَليـــلُ): نەخۆشـــەکە زمانـــی بەســـترا/ نقەینەما.

(أَلصُمات) (مص): بێدەنگیی/ کپیی/ کڕیی/ خامۆشیی/ و سکوتیی.
(أَلصِمْتَةُ والصُمتَةُ): دەمکوتکەرو دامرکێنی منداڵ وەك خـــواردن‌و خواردنەوەوەو یاری‌و شتیتر.
(أَلصامِت – مِنَ المال): مردەماڵ/ زێڕو زیو.
(ألمال الناطِق): زیندەماڵ/ ماڵیات‌و ئاژەڵ.
("مالَـــهُ ناطِقٌ ولا صامِـــتٌ"): نەمردە ماڵی هەیەو نە زیندەماڵ/ هیچی نییە.
(أَلصِميِّت والصَمُوت): کەمدوو/ نەدوو.
"ضَربَـــةُ صَموتٌ": لێدانێك بگاتە ئێســـقان‌و لەتیبکات بێئەوەی دەنگیبێت.
(جارِيَـــةُ صَمـــوتُ الخلخـــال): کەنیزەکێکی پێئەستور کە دەنگی پاوانەکەی نەیەت.
(أَلْصْمِت) (فا): خۆ بێدەنگکردوو.
(إنَّهُ يَشكو إلى غير مُصْمِتٍ): هاوار بۆ یەکێك دەبات کە بە دەنگیەوە نەیەت چونکە ئەگەر بەدەنگییەوە بچێت ئەم بێدەنگدەبێت.
٢-(أَلصُّمـــات): ١-زوو تینووبـــوون ٢-نیـــاز نامانج.
("هو على صُماتِ الأَمرِ أَو بِصُماتِهِ"): نزیکە بە نامانج‌و نیاز بگات.
(أَلصَمُوت): ١-قورســـە قەڵغـــان ٢-هەنگوینی بەشانە پروخەست.
(أَلصامِت) (فا): ماســـتی مەییـــوو چۆڕاوە/ خەست.

(اَلْمُصْمَت) (مفع): پتەوی بێبۆشایی.
(بــابٌ مُصْمَــتٌ): دەرگایەکــی داخــراو کە نەزانرێت چۆن داخراوەو چۆن دەکرێتەوە.
(حائِــطٌ مُصْمَت): دیوارێکــی (بێکەلەبەرو کون/ بێدەلاقە/ کونبڕ).
(فَرَسٌ مُصْمَت): ئەسپێکی یەکڕەنگ.
(إناءُ مُصْمَت): قاپێکی ساغو نەشکاو.
(أَلــفٌ مُصْمَت ومُصَّمَت): هەزاری خشــتو تەواو.
صمح: ١-(صَمَــحَ-هُ الحَرُّ. صَمْمــاً): گەرما ئازاری بە مێشکی گەیاند.
(الصُّمَاح): ١-بەز دەتوێنرێتــەوەو دەخرێتە سەر درزی قاچ بۆ تیمارکردنی/ بە زەتاوکردنی قلّیشی قاچ ٢-داخکردن.
(يَومٌ صامِــح وصَموح): ڕۆژێکــی داخ/ زۆر گەرم پیاو بیرژێنێت.
٢-(صَمَحَ-هُ بالسَوط صَمْحاً): بە قامچی لێیدا.
(اَلأَصْمَح): ئازای دەستوەشێن/ ئەوەی دلێرانە هەڵدەکوتێتە سەر ئازاکان لێیاندەدات.
(حافِرٌ صَموح): سمێکی بەکارو جێبەجێهێڵ.
٣-(صَمَحَ- فُلاناً. صَمْحاً): لە پرسە بابەتەکەدا لەگەڵیدا زۆر کارو توندو ڕەقبوو.
(اَلصِمْحاء والصِمحاءَة): زەویی ڕەقەن.
٤-(اَلصُماح): بۆمچك/ بۆنی ناخۆشی ئەرەقی لەش.
صمــخ: ١-(صَمَخَ-هُ. صَمْخــاً): دای بە کونی گوێیدا.
(-أَنْفَهُ): لووتی پانکردەوە/ شکاند.
(الصِمخ): هەموو لێدانێك/ پێداکێشانێك کە کار بکاتە سەر دەموچاو.
(اَلصِماخ (ج) صُمُــخ وأَصْمِخَة والأُصْمُوخ): کونی نــاوەوەی گــوێ کە بۆ ســەر دەچێت/ بۆریی ناوەوەی گوێ.
("كُلُّ أُذُنٍ ولــودٌ وكُلُّ صِمــاخ بَيــوضٌ"): هەمووو خاوەن گوێیەکی بە دەرەوە دەزێتو وەك مرۆڤ هەمــوو خاوەن گوێیەکی کورتو نووساو هێلکە دەکات وەك مریشكو باڵندە.
٢-(الصِمْخ): شــتێکی مەیلەو ڕەقە لە گوانی مەردایە پــاش زانەکەی ئەگەر بدۆشــرێتو گوانەکــەی پاکبکرێتەوە شــیرەکەی لە بەری دەڕوات.
(اَلشَمَنْدور) (عامية)= الصِمْخ. الصُماخ (ج) صُمُخ): چاڵاوی کەمئاو.
٣-(إصْمَخَدَّ): لە ڕقاندا سەری ئاوسا.
صمــد: ١-(صَمَــدَ وصَمَّدَ فُلاناً ولَــهُ وإليهِ. صَمْــداً): نیازی ئەویکرد/ ڕووکردە لای ئەو/ بۆ لای ئەو چوو.
(صَمَــدَ هذا الأمر. صَمْداً): پشــتی بەم کارە بەست.
(تَصَمَّدَ لَــهُ بالعَصا): بە دارەوە بەرەو ڕووی چوو.
(اَلصَمَد): ١-ســەردارێك گەورەیەك کە بەبێ

ئـەو هیــچ نەکرێت ٢ـهەمیشــە ٣ـلــە ناوە پیرۆزەکانی خودایە.

(اَلصَمْــدَةُ): ١ـجارێك بۆ لاچــوون ٢ـجارێك پشت پێبەستن.

(اَلصامِــد) (عامية): پاشــماوەی شــتێ/ کە ڕۆیشتبێت.

(اَلمُصَمَّــد والمَصْمُــود): نیازکــراو/ بۆچوو/ ڕوتێکراو.

٢-(صَمَدَ-هُ بِالعَصا. صَمْداً): بەدار لێیدا.

(-تِ الشَــمسُ وَجْهَهُ): هەتاو/ تیشــکی خۆر دەموچاوی هەڵپروکاندو کاری تێکرد.

(صَمَّدَ-ه بَالعَصا): بەدار لێیدا.

(صامَدَ-هُ صِمــاداً ومُصامَدَةَ): شــەرە دارو شەرە قسەی لەگەڵدا کرد.

٣-(صَمَدَ- القارورَةَ. صَمْداً): دەمەڵبێنێکی/ سەرێکی بۆ سووراحییەکە کردو سەرینایەوە.

(صَمَّدَ- الرَجُلُ رَاْسَــهُ): پیاوەکە ســەری بە پەڕۆیەك پێچا.

(اَلصِمــاد): ســەری شووشــە/ دەمەڵبێنــی سوراحی.

(اَلصِمــاد والصِمــادَة): دەستەســڕێك یــان پەڕۆیــەك کە بــە ســەرەوە دەبەســترێتو سەروبەستو مێزەر نەبێت.

(اَلصَمْــدَةُ في إصطلاح المَســيحيين): لەلای عیســاییەکان بــەو دەستەســڕە دەڵێــن کــە دەخرێتە ژێر قاپی قوربانیی پیرۆز.

٤-(صَمَدَ-تِ الماشِــطَةُ العَروسَ (في اصطلاح العامة). صَمْــداً): قژداهێنەرەکە بووکەکەی خستە سەر شوێنێکی بەرز.

(اَصْمَدَ- إليهِ. الأمرَ): کارەکەی پێسپارد.

(اَلصَمْد (مص) (ج) اَصْماد وصِماد): شوێنی بەرز.

(اَلصَمَد): بەرز/ بالاّ/ بڵند.

(اَلصَمــدَةُ والصُمْــدَةُ): تاوێــری بــەرزی چەسپیو.

٥-(صَمَّدَ- الدراهِم) (عامية): پارەیوردەوردە کۆکردەوەو نایە سەریەك هەڵیگرت.

(اَلصامِــد) (عاميــة): شــتی عەمارکــراو/ گەنجینەخراو.

٦-(اَلصَمَــد): ١ـپتەوێــك کە بۆشــیی نەبێت ٢ـئەو پیاوەی کە لە جەنگدا نە برسیدەبێتو نە تینوو/ بەرگەکر.

٧-(صَمْــدَحَ- اليَــومُ): گەرمــای ڕۆژەکــە تاویسەند.

(اَلصَمَيدَح): ڕۆژی گەرم.

٨-(اَلصُمــادِح): ١ـزۆر ســەختو پتەوو توند ٢ـپوختەو پاڵاوتەی هەموو شــتێك ٣ـڕێگەی ئاشکراو دیارو ڕوون ٤ـشێر.

(اَلصُمادِحِي): پوختەو پاڵاوتەو ساغی هەموو شتێك.

(اَلصَمَيدَح):زۆر سەختو پتەو/ توند.

صمــر: ١-(صَمَرَ- المــاءُ صَمْــراً وصُمُوراً):

ئاوەکە لــە لێژگەیەکەوە هاتەخوارێو مەنگ ڕۆیشت.

(ألصِمْر): شوێن مەنگیی ئاوی داپەڕیو.

٢-(صَمَــرَ. صَمْــراً وصُمــوراً): ڕژد بــوو/ چروکییکردو شتەکەی نەدا.

(صَمَّرَ وأَصْمَرَ- الرجُلُ): چرووکییکرد.

(-المَتاعَ): بۆ هەڵگرتن‌و عەمارکردن کەلوپەلی کۆکردەوە.

(ألصامِر (فا) (ج) صامِرون): چرووك/ ڕژد/ دەستقووچاو.

٣-(صَمَــرَ وصَمِــرَ- اللبنُ صَمْــراً وصَمَراً): ماستەکە زۆر ترشبوو.

(أَصْمَرَ- اللبن): ماستەکە زۆر ترشبوو.

(ألصَمْرَةُ والصامُورَة): ماســتێکی زۆر ترش کە ناخۆشبێت.

٤-(صَمَّرَ وأَصْمَــرَ- الرَجُلُ): پیاوەکە کەوتە خۆرئاوابوون.

(ألصُمَير): خۆرئاوابوون/ زەردەپەڕ.

٥-(ألصَمْر): بۆنی مسکی تازە.

(ألصَمْر والصَمَر): بۆگەن.

(ألصُمْــر) (ج) أَصْمار): لێوانلێو/ پڕ تا لێوی قاپ.

("مــلأَ الــكَأسَ إلى أصمارِهــا أو أصبارِها): جامەکەی (لێوانلێو کرد/ تا لێوانی پڕیکرد).

(ألصَمِر): بۆگەنبوو/ بۆنناخۆش.

("يَدى مِــنَ السَــمَكِ صَمِرَةٌ"): دەســتم بە ماسییەکە بۆنی ناخۆشبووە.

(ألصَمــير): پیاوێکی چرووســاو کە گۆشــتی بەسەر ئێسکیدا وشــکبۆتەوەو بۆنی ئەرەقی لێبێت.

صمع: ١-(صَمَعَ- هُ بالعَصا أو السَّيف): بە دار یان بە شمشێر لێیدا.

٢-(صَمَــعَ- الظَبــيُ. صَمْعاً): ئاســکەکە بە زەویدا بڵاوبووەوە ڕۆیشت.

(صَمِعَ. صَمَعاً): بێدەربەسانە ڕۆیشت.

(صَمَّــعَ- على رَأيــهِ): لەســەر ڕاکەی خۆی سوورو هەتەر بوو.

(إنْصَمَعَ- في غَضَبِهِ): ڕقەکەی نەنیشتەوە.

(ألأَصْمَع (ج) صُمعان): ١-شمشــێری/ شــیری بڕەرو تیژ ٢-دڵوشــیارو دڵقایم ٣-گەیشتو بە بەرزترین پایەو جێ.

(ألأَصْمَعــان): دڵــی وشــیارو قایــم‌و ڕای بە ئەنجام/ چەسپیو.

(ألصَمِع): ١-دڵوشیار دلێرو دڵقایم ٢-نەبەرد/ ئازا/ دلاوەر.

٣-(صَمِــعَ- في الكلام. صَمْعاً): لە قســەکەدا هەڵەیکرد/ بەهەڵەدا چوو.

٤-(صَمِعَ- أُذُنُهُ صَمعــاً): گوێقوتبوو/ گوێی بچووکبوو بە سەریەوە نووسابوو.

(أَصْمَع (م) صَمْعاء): گوێقوت.

(ألأَصْمَــع (م) صَمعــاء (ج) صُمــع): ١-گوێ بچــووك ٢-پەڕی نــەرم‌و جــوان ٣-ڕووەکێك

بـەری دەرکردبێت بەرەکەی نەخۆشـی لێی نەدابێت.

صمغ: (صَمَغَ- الشَيءَ): ١-شتەکەی کەتیراویکرد ٢-بە کەتیرە چەسپیکرد (عامية).

(أَصْمَـغَ-تِ الشَـجَرَةُ): درەختەکە کەتیرەی دەرکرد.

(-الشـدقُ): لالغاوەکـە کەفیچەندو تفی زۆر بوو.

(إِسْتَصْمَغَ- الشَـجَرَةَ): درەختەکەی بریندار کرد تا جەوی دەرکاتو کۆی بکاتەوە.

(أَلصَمْغ والصَمَغ. الواحِـدَةُ صَمْغَة وصَمَغَة (ج) صُمُوغ): کەتیرە/ گەومن/ جەوی. شتێکە درەخت دەریدەکاتو پێوەی رەقدەبێت.

(الصَمْغُ العَربي): کەتیرەی عەرەبی.

(صِمـغ (عاميـة)= الصِمـغ. الصِمغـان والصِمْغَتان والصامِيغان والصَماغان) (ع ا): ئەملاولای دەم/ لالغاوە.

(أَلصِمَغ والصِمَغَة): شـتێکی رەقە لە شـیردا دەبێتو یەکسەر پاش زانە/ ژەکی شیر.

(أَلصَمْغـان): کەسـێکە کە گوێـی چەوریی و پیسـی دەربدات یان لووتی کەمێڵو یان دەمی کەفو یان چاوی رپیۆق دەربداتو پێوە بێت.

٢-(إِسْتَصْمَغَ- فلانٌ): بریندار بوو برینەکەی پیس بوو.

(أَلصَمغَة): برین کە پیس بووبێت.

صمق: ١-(أَصْمَقَ- البابَ): دەرگاکەیداخست.

(-اللَّبَنُ أَو الماءُ): شیرەکە یان ئاوەکە خراپبوو تامی ناخۆشبوو.

(-الرَجُـلُ): کابـرا خراپـی لێدەرچـوو/ ناراستبوو.

(أَلصُمقَةُ): شیری ترشاوو خراپبوو.

٢-(صَمْقَرَ- اللَبَنُ): ماستەکە زۆر ترشبوو.

(إِصْمَقَرَّ- اللَبَنُ): ماستەکە زۆر ترشبوو.

(-تِ الشَمسُ): خۆرەکە تاویسەند.

صمك: (إِصْمَأَكَّ- الرَجُل): قوشـقیبوو/ زۆر توورە بوو.

(-اللـبَنُ): شـیرەکە وامەیـی وەك پەنـیری لێهات.

(-تِ الأَرضُ): زەویەکە باران تەریکرد.

(-الجرحُ): برینەکە هەڵاوسا.

(أَلصَمَكـوك والصَمَكيـك): ١-نەزانێکـی هەڵەشـەی شـەرانی ٢-بەهێزێکی توندوتیژ ٣-کەسـێکی وشـکی نەزاندووی کەرتر ٤-شتی لینج.

صمل: (صَمَلَ- الشيءُ صَملاً): ١-رەقو توندو سەختبوو ٢-وشکبوو.

(أَصْمَـلَ-هُ الصِيامُ): رۆژوو وشـکیکردەوە/ چرووساندی.

(إِصْمَأَلَّ): توند بوو.

(-النَبات): رووەکەکە بەیەکداچوو/ تێکئالا.

(الصُمُل): توند سروشت.

أَلصامِل والصَميل: وشك.

٢-(صَمَلَ-الرَجُلَ عَنِ الطَعام. صَمْلاً وصُمُولاً): دەستی لە خواردن گرتەوە/ وازی لە خواردنەکە هێنا.

٣-(صَمَلَ-ہُ بالعَصا. صَملاً وصُمولاً): دارکاریکرد/ بەدار لێیدا.

٤-(أَلْصَمَئِل): لە رقدا پیشی خواردەوەو سەری ئاوسا/ گیفی خواردەوە.

(أَلْصَمَئِلَّة): وەی/ چورتوم.

صمى: ١-(صَمى- الرَجُلُ صَمْياناً): تەپاوتلیکرد/ خۆی وەرگێرا.

٢-(صَمى- الرَجُلُ صَمَياناً): راپەڕی و گورجبوو.

(صَمى- الصَيدُ. صَمْياً): نێچیرەکە بەبەرچاوتەوە پاش پێکرانی مرداربوووەوە.

("ماصَماكَ عَليهِ"): چی پاڵی پێوەنایت پەلاماری بدەیت یان ئەوە بکەیت.

(أَصْمى- الرَجل. إصْماءً): خێرایکرد.

(-الصَيدَ): نێچیرەکەی پێکاو بە بەرچاویەوە مرداربووەوە (لە خێرایی و سوکدەستیەوە هاتووە).

(-الفَرَسُ على لِجامِهِ): چارەوێکە بە لغاوەکەیدا گەست و رۆیشت.

(إنْصَمى- عَلَيهِ إنْصِماءً): خۆی بەسەردادا.

(-الطائِرُ): باڵندەکە داهاتە خوارەوەو خۆی پێدادا/ پەلاماریدا.

(أَلصَمَيان (مص) (ج) صِمْيان): بە زەبرو زەنگ/ درو بە چنگ.

(رَجُلٌ صَمَيانُ): پیاوێکی بە ئازارو زەبرو زەنگ بەسەر خەڵکەوە.

٣-(صَمى- الأَمرُ. فُلاناً صَمْياً): کارەکەو بارەکەی بەسەردا کەوت و تووشبوو.

(أَصْمى- مَنيَتَهُ. إصْماءً): مەرگی نۆشی.

(إصْماء): مەرگنۆشین/ مردن.

صنّ: ١-(أَصَنَّ): بۆگەنیکرد/ بۆنی ناخۆشبوو.

(-الماءُ): ئاوەکە (گەرایەوە/ بۆگەنبوو).

(-اللَّحمُ): گۆشتەکە بۆگەنبوو.

(أَلصِن): میزی کورکن کە زۆر بۆگەنەو زیندەوەرێکە لە پشیلە دەچێت.

(أَلصَنَّة) (عامية): بۆنی میز.

أَلصِنَّة: ١-بۆی ناخۆشی بنباخەڵ ٢-بۆنی بۆگەن بە گشتی.

(أَلصُنان (ج) أَصِنَّة): هەموو بۆنێکی ناخۆش.

٢-(أَصَنَّ): بە فیزەوە لووتیکردە ئاسمان.

(-الرجُلُ): تەواو رقی هەستا.

(-على الأَمرِ): لەسەر کارەکە پێیداگرت و سوور بوو.

٣-(أَصَنَّ- الرَجُلُ): بێدەنگبوو.

٤-(أَلصَن (ج) صِنان): نیمچە سەبەتە.

(أَلصِنّ): سەرەتای برجی پیرێژن.

(أَلصَنّان): ئازا/ دلێر.

(أَلأَصَنّ): خۆبێئاگاکردن/ خۆگێلکردوو.

صنب: ١-(ألصِناب) (ط) (يونانية): پێخۆرێکە لە خەرتەلەو شلەرۆن دەکرێت.

(ألصِناب والصِنابَة): پشتو سکی درێژ.

(ألصِنابيّ): ڕەنگسوورفلیو سپی.

٢-(صَنْبَرَ-تِ النَخلَةُ. صَنْبَرَةً): دارخورماکە لە بنەوە باریكو قەدکزو کەمبەر بوو.

(ألصَنبَر): هەموو شتێکی باریكو بێهێز.

(ألصُنبور (ج) صَنابير): پیاوی زەبوونی داماوی بێماڵو مناڵ بێپشتیوان.

(ألصُنْبُور والصُنْبُورَة (ج) صَنابير): ١-دارخورمایەك كە لە بنەوە باریکبێتو کەمبەر بێت ٢-دارخورمایەك کە لە بنی دارخورمایەکیترەوە دەرهاتبێت بێ ئەوەی بروێنرێت.

٣-(الصِنَّبْر (ج) صَنابِر) (ضد):١-بای سارد ٢-بای گەرم ٣-دووەم ڕۆژی برجی پیرێژن كە لە کۆتایی زستاندایە.

(لَيلَةٌ صِنَّبْرٌ وصِنِّبْرٌ): شەوی زۆر سارد یان زۆر گەرم.

(صَنابِرُ الشِّتاءِ): ئەوپەڕی سەرماو سۆڵەی زستان.

(ألصُنْبُور (ج) صَنابير): ١-بەدزمان/ ناپاك/ موخەنەت ٢-منداڵێکی بچووکی زۆرزان ٣-(ضد) بای سارد/ بای گەرم ٤-کونی گۆل كە ئاوەکەی لێوە دەردەچێت.

(ألصَنَوْبَر) (ن):داری (کاژ/ سنەوبەر) دارێکی چرە لە نیوەی گۆی زەویی باکوردا دەروێت زۆر جۆری هەیە هەندێکی بۆ ڕازاندنەوەو جوانی دەروێنرێت لە هەندێکیان (ڕێین/ تربەنتین) دەردەهێنرێت.

(ألصَنَوبَريّ): ئەوەی لە شێوەی بەری سنەوبەردایە خڕو درێژ یان قووچەکییە.

(ألصَنَوْبَريات) (ن):کۆمەڵە دارێکە كە دوو لەتکەیین بەشی زۆریان درەختی هەمیشە سەوزنو ڕاتینجین (ئەوانەن کە جەوی دەردەدەن) وەکو داری کاژو داری ئەرزو تەنوبو سوورەچنارو سەرو عەرعەر.

٤-(صَنْبَعَ- البَخيلُ): چرووەکەکە گرژبوو لە شت لێخواستندا.

صنت: (أَصْنَتَ- الشيءَ): شتەکەی توند دامەزراندو چەسپاند.

(ألصَنُّوت (ج) صَنانِيت): بەرگی سوراحیی ملباریك.

صنج: ١-(صَنجَ-هُ بالعَصا صُنُوجاً):بە دار شلکوتیکرد/ لێیدا.

(صَنَّجَ- بِهِ تَصْنيجاً): دایبەزەویدا.

(ألصَنج (ج) صُنوج) (مو): (صفيحة مدورة من النحاس الاصفر تضرب على اخرى مثلها للطرب (مو) آلة اخرى للطرب لها اوتار). ساجۆك تەختە مسێکی زەردی خڕە بۆ خۆشی بە یەکێکیتری وەك خۆی بە یەکدا دەدرێت. ئامێرێکی مۆسیقایترە بۆ خۆشی كە

ژێردارەو لێدەدرێت.

(صَنجُ الجِنّ) (فارسية): دەنگی جنۆکە.

(ألصُنوج): ئەڵقەی کەمەی دەف/ چیوەی دەف.

(ألصَنّاج والصَنّاجة): خاوەن ساجی لێدان.

(صَنّاجَةُ الجَيش): تەپڵی سوپا.

(صَنَجَ- النَاسَ. صُنوجاً): هەر کەسەی بردەوە سەر ڕەسەن و ڕیشەی خۆی.

(صَنْج): ڕەسەن و ڕیشە.

("مادري أيَّ صَنْج هُوَ"): نازانم ئەو لە چ ڕەسەنێکەو ڕچۆن مرۆڤێکە.

٢-(لَيلَةٌ قَمراءُ صَنّاجَةٌ): مانگەشەوێکی ڕووناک.

صند: ١-(ألصِنْدِد (ج) صَناديد): گەورەیەکی نەبەرد/ ئازا.

(ألصِنْدِيد (ج) صَناديد): گەورەیەکی ئازا/ دلێر/ نەبەرد.

ألصِنديد (-مِن الريحِ أو البَرْدِ): بای زۆر توند یان سەرمایەکی زۆر سەخت.

("يَومٌ حامِيَ الصِنْدِيد أو الصَناديد"): ڕۆژێکی زۆر گەرم.

(-مِنَ الغَيث): بارانی لێزمەو دڵۆپ گەورە گەورە.

(ألصَناديد): ١-کەسانێکی زرنگ و زۆرزان ٢-دەستەیەکی سوپا.

٢-(صَندَقَ- البِضاعَةَ) (ت): کاڵاو کەلوپەلەکەی خستە سنوقەوە.

(ألصُنْدوق (ج) صَناديق): سنووق.

(ألصُنْدُوقَةُ): سنووقۆلکە/ گچکە سنووق.

(ألصَنْدَل) (ن): داری سەندەڵ. جۆرە دارێکی هیندی گوڵسپییە دارەکەی بۆنی خۆشەو زۆر پەسەندە بەرەکەی هێشوویيە تۆوێکی سەوزی هەیە. بۆ مەبەستی پزیشکی بۆ نەخۆشی دڵ بەکاردەهێنرێت بەری دارە سوورەکەی گەرم و تیژە پاشان زەردەکەی کەمترە و سپییەکەی ساردە.

(ألصَنْدَل والصُنادِل): کەللە گەورە.

ألصَندَلانيّ (ج) صَنادِلَة): دەرمانگرەوە.

صنر: (ألصِنار والصِنّار الواحدةُ صِنارَة وصِنّارَة (ن) (فارسية) =- شجر الدَلب): سوورەچنار.

(ألصِنّارَة (ج) صَنانير): قولاپ -ئەو قولاپەی بەسەری تەشییەوەیە ئەو قولاپەی ژنان کە شتی خووریی پێدەچنن.

(صِنّارَةُ الصَياد): قولاپی ماسیگرتن و ڕاو.

("رَجُلٌ صِنّارَةٌ وصَنّارَة (ج) صَنانير): پیاوێکی بەدڕەفتارە/ بەدخووە.

(ألصِنّور): ١-چرووك/ ڕژد ٢-بەدڕەوشت.

صنع: ١-(صَنَعَ-الشيءَ صَنْعاً وصُنْعاً): شتەکەی دروستکرد. سازاند.

(-بِهِ صَنيعاً قَبيحاً): بەدیی لەگەڵدا کرد/ کردەوەیە ناشرینی بەرامبەر کرد.

(صَنَّعَ- الشَيءَ): وەستایانە شتەکەی

دروستكردو رازاندەوە.

(أَصْنَعَ- الرَجُلُ): فێربوو لە پیشەکەیدا بوو بە وەستایەکی کارامەو ڤاڵ.

(تَصَنَّعَ): ١-رووکەشکاریکرد ٢-خۆی وا پیشاندا/ نواند کە شارەزایەو وایشنەبوو ٣-لە بەرگو ڤسەکردندا خۆی نواند ٤-ریاییکرد.

(-تِ المرأةُ): ژنەکە نارایشتی خۆیکرد بۆدرەو دەرمانی زۆری لە رووی هەڵسوو (عامیة)

(إصْطَنَعَ- شَیئاً): شتێکی بەدروستکردندا/ داوایکرد بۆیدروستبکەن.

(إسْتَصْنَعَ-هُ الشيءَ): داوای لەو کرد کە شتێکی بۆ دروستبکات.

(أَلصُنْع) (مص): دروستکردن/ سازدان.

(رَجُلٌ صَنْعُ اليَدَینِ (ج) رجال صَنْعُون): پیاوێکی دەسترەنگینە/ وەستایەو کارامەیە لە پیشەکەیدا/ کارزانە.

(أَلصِنْع (ج) أَصْناع): ١-دروستکراو/ کراو ٢-بەرگدروو ٣-بەرگ ٤-سەروبەست/ مێزەر ٥-گۆل/ حەوز ٦-ڤەلا ٧-شیشی گۆشتو کەباب برژاندن.

(رجُلٌ صِنْعُ الیَدَینِ (ج) رجالٌ صِنْعون): پیاوێکی دەسترەنگین/ کارزانو کارامە لە پیشەداو دەستسووکە لە کاردا.

(الصَنْعَة): جارێك دروستکردنو ئەنجامدان.

(أَلصَنْعَة): ١-پیشە/ کاری (دروستکەر/ پیشەساز).

(أَلصَناع):ئاوبەست دارێکە بۆ ماوەیەك بەری ئاوی پێدەگیرێت.

(رجلٌ صَناعُ اليَدَينَ (ج) صُنُع وصَنَعُ اليَدين): پیاوێکی دەسترەنگینو دەستسووك لە پیشەی دەستیدا کارامەیەو گورجە.

(إمْرَأَةٌ صَناعُ اليَدَينِ وإمرَأَتانِ صَناعانِ ونِسوَةٌ صُنُعٌ): ئافرەتێکی دەسترەنگینو دەستگورجەو کارامەیە لە کارەکەیدا دوو ئافرەتو ئافرەتانی دەسترەنگینو کارامەن لە پیشەو کارەکانیاندا.

(ويُقالُ للشاعِر وكُلّ بليغ: هو صَنَعُ اللِّسانِ ولَهُ لِسانٌ صَنَعٌ): بە هەموو شاعیرو رەوانبێژێك دەوترێت ئەو شارەزاو بە زمانو کارامەو زمانپاراوە.

(أَلصِناعَة والصَناعَة (ج) صِناعات وصَنائِع): ١-پیشە/ شارەزاییو فێربوونی بە کردنی ئەو پیشەو کارەو مەشق لەسەر کردنی وەك بەرگدروویيو چنینو پیشەیتر ٢-زانستیی چۆنیەتی کارکردنو لەسەر رۆیشتنی وەك زانستیی گفتە.

دەڵێن وشەی (أَلصَناعَة) بۆ ئەو شتانە دەوترێت کە پیشە بێتو دروستکردن بێت، مادیی دەبێت/ هەستپێکراو بێت بەڵام (أَلصِناعَة): بۆ شتێکە کە مادی نەبێت لە سروشتەوە بێت وەکو کێشەی هەڵبەست کە هەندێك بە خۆرست هەست بە کێشەکان

دەكات و پێیدەزانێت هەیشە بە فێربوون کێشەکان دەزانێت.

(اَلصَنّاعَة): ئاوبەست، دارێکە بەری ئاوی پێدەگیرێت.

(اَلصَنیع (ج) صُنُع): ١-دروستکراو ٢-شمشێری ساف و لووسکراو ٣-تیر ٤-بەرگی چاك و تەمیز.

("رَجُلٌ صَنیعُ الیَدَیـن"): پیاوێکی کارزان و بەدەستوبردە/ وەستایەکی چابوکە. (م)

(صَنیعَـةُ الیَدَیـن): ژنێکی دەسترەنگین و کارزان و بەدەستوبرد.

(قَـومٌ صَنْعـى وصِنْعى وصُنُعـى وصَنَعى وأَصْنـاع الأَیدي): خوێشـگەلێکی کارساز/ کارامە/ لێزان و چابوك/ وەستا لە کاردا.

(اَلصانِع (فا) (ج) صُنَّاع): ئەوەی بەدەست کاربکات/ بکەر/ ئیشکەر/ کرێکار/ کارگەر/ دروستکەر.

(الصانِعَةُ): مێی وشەی (الصانع).

(إمْرأَةٌ صانِعَةُ الیَدَینِ): ئافرەتێکی شارەزاو کارامەو چابوکە لە کاری دەستیدا.

(صانِعَة) (عامیة): کارەکەر.

(اَلصانِـع) (عامیـة): نۆکـەر/ خزمەتکار/ شاگرد.

(اَلمَصْنَع (ج) مَصانِع): ١-گۆلی باراناو ٢-کارگە/ شوێنکار وەك هی دارتاشـیی و ئاسنگەرخانە شوێنی بەرگدرووی.

(اَلمَصْنَعَـةَ): شـوێنی بەخێوکردنی هەنگ و کوورەهەنگ کە دوور لە خانووەوە بۆی تەرخاندەکرێت.

(اَلمَصْنَعَـة والمَصْنُعَـة (ج): مَصانِع): گۆلی باراناو کە باراناوی تێدا کۆدەکرێتەوە.

(المَصانِع): ئاوایی و دێیان و قەلاّو کۆشکان.

٢-(صَنَـعَ- إلَیـهِ مَعروفاً. صَنْعـاً وصُنْعاً): چاکەیەکی لەگەڵدا کـرد/ پیاوەتیی لەگەڵدا کرد.

(أَصْنَـعَ- الرَجُلُ): یارمەتـی یەکێکیتریداو کۆمەکیکرد.

(إصْطَنَـعَ- عِنـدَهُ صَنیعَـةً): چاکەیەکـی لەگەڵدا کرد.

(- فُـلانٌ): خواردنی دروسـتکردو لـە رێی خودادا بەخشییەوە.

(-الرزقَ): رۆژیی پێشکەشکرد.

(اَلصُنع): ١-چاکە/ پیاوەتی ٢-رۆژیی.

(اَلصَنیع (ج) صُنُع): ١-خێرو چاکە ٢-خواردن.

(اَلصَنیعَة (ج) صَنائِع): چاکە/ خێر پیاوەتی/ دەستگیرۆیی.

(اَلمَصْنَعَة): میوانییکردن و نانی بۆ کردن.

("کُنـا في مَصْنَعَـةِ فُـلانٌ"): لـە میوانیی و نانخواردنی فیساردا بووین.

٣-(صَنَعَ- الفَرَسَ صَنْعاً وصَنْعَةً): ئەسپەکەی چاك بەخێوکردو دەرهێناو رامکرد.

(إصْطَنَـعَ- هُ): تەمێیکـردو پەروەردەیکردو باش دەریهێنا.

(-ه لِنَفسِهِ): بۆ خۆی هەڵبژارد.
(صَنْعَةُ الفَرَس): باش بەخێوکردنو چاودێریکردنی چارەوێ.
(اَلصَنيع (ج) صُنُع): ئەسپی چاك بەخێوكراوو پەروەردەكراوو چاك دەرهێنراو.
("سَيفٌ صَنيع"): شمشێرێكی چاك ڕاگیراو.
("هُوَ صَنيعي"): ئەو دەرهاتووی دەستی منە/ من بەخێومكردووەو باش پەروەردەمكردووە دەرمهێناوە/ باش پێمگەیاندووە.
(اَلصَنيعَةُ): ١-دەرهاتوو/ پێگەیشتوو ٢-چاكەو پیاوەتی.
(هو صَنيعَتي): ئەو دەرهاتووی دەستی منە/ چاك بەخێوو پەروەردەو فێرمكردووە.
٤-(صانَعَ-هُ.مُصانَعَةً): لەگەڵیدا هەڵیكردو بە پێچەوانەی ئەوەی لە دڵیدا بوو ڕەفتاریكرد ٢-دڵی ڕاگرت ٣-بەرتیلیدایە.
("مَن صانَعَ بالمالِ لَمْ يَحْتَشِم مِن طَلَب الحاجَة"): ئەوەی بەرتیل بدات شەرم لە داخوازییەكەی ناكات.
(-هُ عَن الشيءِ): هەڵیفریواند/ لە خشتەی برد.
(-الرَجلَ): هاورێیەتیی پیاوەكەیكرد.
٥-(الصَنع) (ح): كرمێكە یان جانەوەرێكی وردە.
اَلمَصْنَع (ج) مَصانِع: كارگە/ كارخانە.
الملحق:
صنع: (اَلصَنَّائِعي): ١-پیشەكار ٢-خاوەن پیشەیەكی دەستیی وەك بەرگدروو و ئاسنگەر.

(اَلإصْطِناعِيّ): ناسروشتیی/ دەستكرد.
("حَريرٌ إصْطِناعِي"): ئاوریشمی دروستكراو.
(زُهورٌ إصْطِناعِيَّ): گوڵی دەستكرد. ئەوەی بە ئاوێتەی كیمیایی بەرهەمدێت.
(مَطّاطٌ إصْطِناعي): لاستیكی دروستكراو/ دەستكرد.
(اَلتَصَنُّع): بەدرۆو خۆنواندن/ ساختەكاریی لە وتارو هەڵسوكەوتدا.
(تَصَنُّعُ القِتال): بە درۆو ساختە شەڕكردن.
(اَلتَصَنُّع): خۆنواندنو قەبەیی لە قسەوكرداردا.
(تَكَلَّم بتَصَنُّع): بەخۆدەرخستنو خۆنواندنەوە قسەیكرد.
("اَلتَصَنُّع في اللِّباس"): خۆنواندن بەبەرگەوە.
(اَلتَصَنُّع في النَّقْد الأدَبي): لە ڕەخنەی ویژەییدا. ڕازاندنەوەو درۆو ناڕاستیی تێهەڵكێشكردن پێداهەڵدان بە جۆرێك كە لە شێوەو ڕێڕەوی سادەو ئاسایی دەرچێت.
(اَلتَصنيع): ١-بە پیشەسازیكردن
تصنيع منطقة، بلاد: پیشەسازیكردنی وڵاتو دامەزراندنی پیشەسازی تیایدا ٢-بەهۆو لە ڕێی ئابوورییەوە میللەت پیشەساز بكرێت/ بكرێتە میللەتێكی پیشەسازیی.
("تَصنيع النفط"): نەوت بكرێت بە مادە یان كاڵاو كەلوپەلی پیشەسازیی.
("تَصنيع الفَواكِه"): میوە بكرێتە

کەرەســـەیەکی پیشەســـازییو کارگـــەی بـــۆ دابنرێت.

(ألتَصْنيــع- في النقد الأدَبــي): لە ڕەخنەی وێژەییدا ڕازاندنەوەی ئاخاوتنو جوانکردنی بەبێ پێوەنانی زیادڕەویی.

صنــف: ١-(صَنَّــفَ -الشـيءَ): شـتەکەی پۆلپۆلکردو لە یەکی جیایکردنەوە/ پۆلێنکرد.

(-الشَجَرُ): درەختەکە گەڵایکردو پۆلپۆلبوو.

(-التَمــرُ): خورماکــە هەندێکی گەیشــتو هەندێکی نەگەیشــت هەندێکــی ڕەنگیگرتو هەندێکی نەیگرت.

(تَصَنَّفَ- الشَجَرُ أو النَّباتُ): درەختەکان یان ڕووەکەکان چەشن چەشنبوون.

الصِنــف (ج) أصنــاف وصُنوف): نیشــانە/ سیفەت.

("صِنفُــهُ کــذا"): نیشــانەکەی ئەوەیە ئەو پۆلەیە.

(ألصِنــف والصَنــف (ج) أصناف وصُنوف): جۆرو بابەتو چەشن.

(عِنــدَهُ صِنــفٌ مِــنَ الأمتِعَــة): جــۆرە کەلوپەلێکی هەیە.

٢-(تَصَنَّف- الشَــجَرُ أوِ النَّباتُ): درەختەکان یــان ڕووەکــەکان/ گۆپکەی گــەڵای تازەیان دەرکرد.

(ت -الشَــفَةُ): لێوەکــە ترەکی/ قڵیشــا یان توێژی هەڵدا.

(-تِ السَّاقُ): لاقەکە قڵیشا.

(ألأصْنَف (ج) صُنْف) (ح): نێرە وشترمرخی لاق توێژهەڵداو.

٣-(صَنَّفَ- الكِتــابَ): پەرتووکەکــەی داناو بەشبەشیکرد.

(التَصانیــف الواحِــد تَصنیــف): پۆلێــن/ بابەتکردنو بەشبەشکردن.

(ألمُصَنَّف (ج) مُصَنَّفات):(کتێبی/ پەرتووکی) دانراو.

٤-(صِنْــفُ- الثَوب (ج) أصْنــاف وصُنُوف): پەراوێزو دامێنی کراس.

(ألصِنْفَةُ والصَنِفَــةُ- مِنَ الثَّوبِ): پەراوێزی بەرگەکە.

٥-(ألصُنافِــر):شــتەکە تەنهــاو هــەر خۆی بەرووتی.

(ألصُنافِرَة): زۆڵ.

"وَلَدٌ صُنافِرَة": منداڵێك کە نەزانرێت باوکی کێیە.

صنق: ١-(صَنِقَ- حَبَسَــدَهُ أو إبطُهُ. صَنَقاً): لەشــی یان بنباخەڵی ئارەقــی زۆریکردەوەو بۆنی پیسی دایەوە.

صَنِقٌ: لەش یان بنباخەڵ بۆگەن.

(ألصَنَــق) (مــص): ئارەقکردنــەوەی زۆری بنباخەڵو بۆمچکدانەوە.

(ألصَنیق): بۆگەن/ بۆمچك.

(ألصانِق (ج) صَنَقَة): بۆمچکێکی زۆر بۆگەن.

٢-(أَصْنَقَ-عليــه): پێی لێداگرت/ لەســەری سوور بوو.

٣-(أَصْنَقَ- في مالِه): داراکەی/ ماڵەکەی باش هەڵسووراند.

(المُصْنِق والمِصْناق): خوشــترداریی چاك كە باش بەخێویان بكات.

٤-(رَجُلٌ صَنِقٌ): پیاوێکی کەتە/ چەتەوڵ.

صنــم: (صَنِمَ- العَبدُ صَنَمــاً): کۆیلەکە بە هێز بوو.

(صَنِــم (م) صَنِمَة (ج) صَنِمــات): بەهێز/ بەتوانا.

(صَنِــمَ- تِ الرائِحَةُ): بۆنەکە ناخۆشــبوو/ بۆگەنبوو.

(صَنَّم): دەنگی لێپەیدابوو/ دەنگی هات.

(أَلصَنَــم (ج) أَصْنام (فارســة وقيل آرامية أو عبرانية): بتو هەر شــتێك بپەرســترێت خودا نەبێت وێنــە بێت/ پەیکەر بێتو هەر شتێکیتر/ هەموو خودا درۆزنەیەك.

(أَلصِنَمَة):١-هەموو لاســکی پــەری باڵندەکە ٢-وەی/ ئاپۆرە/ چورتوم یان مرۆڤی زۆرزان.

صنا: ١-(أَصْنــى وتَصَنَّى إِصْنــاءً وتَصَنِّياً): لای ئاگــرو مەنجەڵەکەوە دانیشــت لرفەلرف خواردنییبوو کەبابی لێئەداو گۆشتی دەبرژاندو دەیماشییەوەو تا چاومرێی خۆڵەمێشەکەیشی بوو.

الصِناء والصِنى: خۆڵەمێش.

٢-(أَصْنى- النَخــلُ): دارخورماکە براڵەی لە بنەوە دەرکرد.

(أَلصَنــو (م) صَنْوَة (ج) أَصْنــاء وصِنوان): ١-برای دایكو باوکیی ٢-کور ٣-مام.

أَلصِنْــو (م) صِنْــوَة (ج) أَصْنــاء وصِنْوان: ١-برای دایكو باوکی ٢-کور ٣-مام.

(صِنْوَة): ١-خوشــکی دایــكو باوکیی ٢-کچ/ دۆت ٣-پوور/ مەتی.

(أَلصِنْــو أَو الصُنْــو): دوو دارخورما یان پتر لە بنجێــك بێنــە دەرێ هەریەکەیان براڵەی ئەویترە.

(صِنوان وصِنيان وصُنيان وصَنيان وصَنوان وصُنوان (ج) صِنوان): دوو براڵە.

(رُكْبَتان صِنوان): دوو بیر نزیکییەکن یان بە سەرچاوەیەکن.

(أَلصَنْــوَةُ): ١-خوشــکی دایكو بــاوك ٢-کچ/ دۆت/ کەنیشك/ کیژ ٣-پوور/ مەتی/ خوشکی باوك.

(أَلصَنْوَة والصِنْوَة): براڵە.

٣-(أَلصَنْوُ (ج) صُنُوٌ): نشێوی نێوان دوو شاخ کە ئاوی پێدا بڕوات/ دۆڵ.

(أَلصَاني): کەســێکە کە بــە کارکردنەوە بە گوزارە کردنەوە بەندبێت.

(أَلصِنايَة): پاکی شتێك/ گشت شتەکە.

("أَخَــذَهُ بصِنايَتِهِ"): پاکی شــتەکەی برد/ هەموو شتەکەیبرد.

صه: ١-(صَهْ): وسبه/ قورِوقەپکە/ بێدەنگبە (بۆ نێرومێو بۆ هەموان هەروا دەوترێت).
(صَهٍ): وسبه/ کەمێك وسبه/ ئاتۆ بێدەنگ.
(صَــهَّ- القَــوْمَ): خوێشــگەلی دەمکوتکردو پێیاندا هەڵشاخا.
٢-(صَهْصَـــهَ- بالقَوم): پێیوتـــن: وس وس/ بێدەنگ بێدەنگ.
صهب: (صَهِــبَ واصْهَبَّ واصْهابَّ- الشَــعَرُ. صَهَباً وصُهْبَةً وصُهُوباً): قژەکە ســورباو یان زەردباو بوو/ مەیلەو ســوور یان مەیلەو زەرد بوو.
أَصْهَب: سووورباو یان زەردباو.
(ألصُهاب): شوێنێکە کە حوشتری بەو ناوەوە نراوە. حوشتری (صُهابي).
(ألصُهابِيّ): ١-سپیواشت/ زۆر سپی نەبێت.
(-مِن الجمال): حوشتر سوهابی.
(ألأَصْهَــب (م) صَهْبــاء (ج) صُهْــب): ١-ئاڵ/ سپیی سووورباو ٢-(ح) شێر.
(أَصْهَبُ السِبال): دوژمن.
(ألصَهْبــاء): ١-مێی وشـــەی (ألأَصْهَب) ٢-مەی (لەبەر رەنگەکەی وا ناونراوە).
(أَلمُصَهَّــب): ١-گۆشــتی بــەزدار/ چەوریـــدار ٢-گۆشتی کەمبرژاو.
٢-(ألصُهابِــيّ): ١-مشـــەو فرمبێـــتو کەمـــی نەکردبێت ٢-توندوتیژ/ سەخت.
("المَــوتُ الصُهابِــيّ"): مردنێکـــی ســـەختو گران.
(المَوتُ الأَحْمَر): مردنێکی بەکوشتەچوون.
(أَلصَيهَــب (ج) صَياهِب): ١-پیـــاوی درێژ ٢-تاوێری سەخت ٣-زەویی تەختانیی ٤-ئەوپەری گەرمیی ٥-رۆژی گەرم/ گەرمەرۆژ ٦-شوێنێك کە خۆر داخیبکاتو گۆشتی لەسەر ببرژێت.
(ألأَصْهَب (م) صَهْباء (ج) صُهْب): ساردەرۆژ.
صهــد: ١-(صَهَدَ-تْهُ الشَــمسُ صَهْداً): خۆر (داخیکرد/ سووتاندی).
(أَلصَهْدان): تیژیی گەرما/ تینی گەرما.
(أَلصَيْهَد والصَيْهُود): تیژیی‌وە تینی گەرما.
٢-(أَلصَهُود): تەنگەورە.
(أَلصَيهَد والصَيْهُود): ١-بیابانی وشكو برنگو بێژیان ٢-تراویلکەی گەرۆكو بە جووڵە.
(عِــزٌّ صَيْهُــود): نگینێکی دارێـــژراوو لەبن نەهاتوو.
صهر: ١-(صَهَرَ- الشــيءَ صَهْراً): ١-شــتەکەی توانەوە ٢-بە پیوی تواوە چەوریکرد.
(-الخُبزَ): نانەکەی بە رۆن چەورکرد.
(أَلخُبزُ الصَهير ومَصْهُور): نانی بە رۆن/ نانی چەورکراو/ نانەبەچەورە.
(صَهَرَ-تْهُ الشَمسُ): هەتاو لێیداو داخیکرد.
(-فُلانـــاً باليَمـــين): ســـوێندی گرانیـــدا/ سوێندی گەورەی پێخوارد (وەك بەو سوێندە بیتوێنێتەوە).
(إِصْطَهَرَ-الشَيءَ): شتەکەی تواندەوە.

(إصْطَهَرَ واصْهارَّ-الحَرباءُ): پشتی خۆربەرستەکە بــە تیشـکی خــۆر بریســکایەوە/ بریقایەوە/ درەخشایەوە.
(إنْصَهَرَ- الشيءُ): شتەکە توایەوە.
(ألصَهْر) (مص): ١ـتوانەوە ٢ـگەرم.
ألصُهــارَة: ١ـشــتی تواوە ٢ـمۆخی ناو ئێســك ٣ـپارچە بەزێك.
(ألصُهُوْر (ج) صُهُر): ١ـتوێنەرەوە ٢ـگۆشتبرژێن.
(ألصَهير): تواوە.
٢-(صَهَرَ-الشيءَ.صَهْراً): شتەکەی(نزیککردەوە/ هێنایە پێشەوە/ هێنایە بەرەوە).
(صاهَرَ- القَومَ وفي القَوم مصاهَرَةً): بوو بە زاوایان.
(أصْهَرَ-هُ): نزیکیکردەوەو هێنایە پێشەوە.
(-بالقَوم وإليهم وفيهم): بوو بە زاوایان.
(-الجَيشُ لِلجَيش): ســوپاکان هەندێکیان لە یەك نزیکبوونەوە.
(ألصِهْر (ج) أصْهار (م) صِهْرَة): ١ـخزمایەتی/ خوێشــایەتی/ کەســایەتی ٢ـزاوا/ مێردی کچ یان خوشك.
٣-(صَهْرَجَ-الغُرفَةَ): ژوورەکەی گەچکارییکرد/ سپیکارییکرد.
(ألصاروج): گەچو گلەســپیو ئەوەی دیواری پێ سواغدەدرێت.
(ألصِهريــج والصُهــارِج): (ج) صَهاريــج والصِهرِيّ): ١ـئەستێل/ ئەستێرك/ گۆلی ئاو/ عەماراو یان هی ئەوت ٢ـئوتومبیلو تانکەری شــلەمەنی وەك ئاوو ئەوت ٣ـگۆلو عەماراوی بە قسلْ سواغدراو (فارسية)
صهــص: (ألصَهْصَلِــق والصَهْصَليــق- مِــنَ الأصوات): نالەو گرمەی بەرزو بەهێز.
صهــل: (صَهَلَ- الفَــرَسُ صَهيــلاً وصاهِلَةً وصُهالاً): حیلاندی.
(تَصاهَلَ-تِ الخَيلُ): ئەســپەکان بۆیەکتریان حیلاند.
(ألصَهَل): بەرزییو گرپی دەنگ.
(ألصاهِــل (ج) صَواهِــل) (فا): چــارەوێ/ ئەسپ.
(الصاهِلَــةُ (ج) صَواهِــل): مێــی وشــەی (الصاهل)/ ماین.
(ألصَواهِــل): ویزەویــزی مێشو شــتی لەو بابەتانە.
(ألصُهال والصَهل): حیلەی ئەسپو ماین.
(ألصَهّال- مِنَ الخَيل): ئەسپی زۆر بەحیلە.
صَها: ١-(صَها وصَهيَ. يَصْهى. صَهْواً وصَهَىً): برینێکی تووشبوو ئاوی دەردا.
(الرَجُلُ): دارای زۆر بوو/ دەولەمەند بوو.
٢-(صَهى. صَهْياً): دانی پیر بوو.
٣-(صاهى- الدابَّةَ): ســواری پشتی ولاخەکە بوو.
(أصهى- الفَرَسُ إصْهاءً): ئەسپەکە ناوکەرێژ بوو/ هاواری پشتیکرد.

(أَلصَهْــوَة (ج) صِهــاء وصَهَوات): ١ـشــوێنی سواربوونی سوار/ ناوەراستی پشتی ئەسپ.
("إِسْتَوى على صَهْوَةِ العِزِّ"): گەیشتە شوێنی پایەی نگینیی ٢ـپاشــەوەی/ دواوەی کۆپارەی حوشتر.
(أَلصَهْــوَة (ج) صُهىً)" برجی ســەرلووتکەی شاخ.
(-(ج) صِهاد): ١ـشــوێنی نزم/ زەویی نزم کە ئاوی تێدا کۆدەبێتەوە ٢ـکانیاو/ ســەرچاوەی ئاو.
صاب: ١-(صــابَ- المَطَرُ. صَوبــاً ومَصاباً): بارانەکە دایرِشتو باری/ هاتەخوارێ.
(-الشَيءُ): شتەکە. داکەوتو بەربووەوە.
(-الماءَ صَوباً): ئاوەکەی داکرد/ رژاند.
(-هُ المَطَرُ): بارانەکەی (بەرکەوت/ لێیدا).
(-تِ السَّــماءُ الأَرضَ): ئاســمان بارانــی بــۆ زەویەکە هێناو لێیدا.
(صَوَّبَ-المــاءَ): ئاوەکەی (داکــرد/ رۆکرد) و رژاندی.
(-الإِنــاءَ): قاپەکەی لارکردەوە تا چی تێدایە بێتە خوارەوە.
(-رَأْسَهُ): سەری دانەواند.
(-المَکانُ وغَیرُهُ): شوێنەکە لێژ بوو یان شتیتر سەرەوخوار بوو.
(أَصابَ- الشــيءَ): ١ـشــتەکەی ســەرەوخوار کــردەوە ٢ـبــە شــتەکە گەیشــت ٣ـلــە بنی دەرهێنا/ هەڵیکەند.
(-تِ المُصیبَــةُ فُلانــاً): وەی و بەدبەختیــی تووشی فیسار بوو.
(-الدَهــرُ القَــومَ بأَموالِهــم أَو نُفوسِــهِم. إِصابَةَ ومُصابَةً): رۆژگار خوێشگەلی تووشی نەهامەتیی سەروماڵیکردن.
(تَصَــوَّبَ): داشــکا/ هاتەخــوارێ/ داکــەوت پێچەوانەی (تَصَعَّدَ): سەرکەوت.
(إِنصابَ- الماءُ. إِنصیاباً): ئاوەکە رۆ بوو.
(أَلصَــاب والواحِدَةُ "صابَة") (ن): ١ـدرەختی شــیرمار/ درەختێکــی تاڵــە دەڵێــن ئەگــەر بگوشــرێت شتێکی وەك شــیری لێدەردەچێت ٢ـشیلەی دارەکە.
(أَلصابَة= المُصیبَة): وەی/ ئاپۆرە/ چورتوم/ نەهامەتی.
(أَلصَــوب): بەخشــین (بــە لێچواندنــی بە باران).
(أَلصَوْب والمُصَیَّب): هەوری باراناوی.
(مَطَرٌ صَیُّوب): بارانی دارشتوو لێزمەباران.
(ألأَصْوَب): گەورەترین وەی و نەهامەتی.
(أَلمُصیبَــة (ج) مَصائِب ومَصاوِب ومُصیبات والمُصاب والمُصابَة والمَصُوبَة): وەی/ چورتوم/ ئاپــۆرە/ بــەلا/ نەهامەتیــی/ گرفتاریــی/ لێقەومــان/ چارەرەشــیو هەمــوو شــتێکی ناخۆش.
٢-(صــابَ- السَــهْمُ نَحْــوَ الرَمِیَّــة صَوْباً و

صَيْبُوبَةً): تیرەکە ڕاست ڕوویکردە نیشانەکەو پێکای.
(-السَهْمُ القرطاسَ صيباً): مەبەستەکەی پێکا.
(صَوَّبَ- السَهْمَ): تیرەکەی ئاراستەیکرد.
(-الفَــرَسَ): جڵەوی بۆ ئەســپەکە شــلکرد بڕواتو غاربکات.
(-رَأيَهُ): ڕاکەی بە ڕاست داناو پەسندیکرد.
(-فُلانــاً): پێیــوت ڕاســتیتو ڕاســتتکردو دروستیت.
(أَصابَ- السَّهْمُ): تیرەکە ئامانجەکەی پێکا.
(-الرَجُلُ): ڕاستیکرد/ باش بۆی چوو/ کاری دروستبوو.
(-الشيءَ): شتەکەی بە ڕاستو دروست زانی/ بە باشی دانا.
(-هُ بِعَينِهِ): بە چاویەوە کرد.
إِســتَصابَ أَو إِسْــتَصْوَبَ- الــرَأيَ أَو الفِعلَ. إِستِصابَةً وإِستِصواباً): ڕاکە یان کردەوەکەی بە ڕاستو چاك داناو پەسندیکرد.
(أَلصَوْب) (مص): ١-ڕاست/ دروست/ پێچەوانەی هەڵە.
("فُلانٌ مُســتَقيمُ الصَوبِ"): فیســار ڕاســت دەڕوات، لە مەبەســت لانادات ڕێگەی ڕاســت دەگرێت.
(أَلصَّواب): ١-ڕاست/ ڕاستی ٢-شایستە ٣-ماف/ هەق/ ڕەوا.
٤-(العقل والرُشــد) (عامية): ئاوەز هۆشو هەست.
("غــابَ أَوطــارُ صَوابِــهِ"): هــۆشو ئاوەزو هەستی لای خۆی نەما.
(أَلصائِب (فا) (ج) صِباب): ڕاستبین/ ڕاستڕۆ ٢-پێکەر ٣-ڕاست ٤-لەبار/ گونجاو.
(صُوَّابَة وصُيَّاب وصِيَّابَة- القَوم): کەڵەپیاوو/ جوانمەردو هەڵبژاردەو دەمڕاســتی نەتەوەو خوێشگەل.
(أَلصَويب= الصَائِب): ١-ڕاســتبین/ ڕاستڕۆ ٢-پێکەر ٣-ڕاست/ دروست ٤-شیاو.
أَلصَيُوب: دەستڕاست/ زۆرپێکەر.
(أَلمُصاب): ١-تووشبوون/ گرفتاریی ٢-تووشبوو ٣-وەی/ بەڵا/ ئاپۆرە.
(أَلمُصيــب): ڕاســتکردار/ ڕاســتڕەفتار/ ڕاستبۆچوو/ بەهەڵەدانەچوو ڕاستپێك.
٢-(أَصابَ-مِن الشيءِ): لەو شتەی بەرکەوتو وەرگرت.
(أَلمَصْــوَب): ئــاو هەڵێنج/ ئــەوەی ئاوی پێ هەڵدەیەنجێنن.
٤-(أَلصابَة): ئاوەزسووکیی/ کەمئەقڵی/ بێمێشکیی.
("في عَقلِهِ صابَةٌ"): نیمچە شێتییەکی هەیە.
(الصُوْبَــة): گردەگەنم یان هەر شــتێکی لەو بابەتە کۆکرابێتەوە.
(أَلمُصَــاب): ١-نیمچــە شــێت ٢-(ن) قامیشــی شەکر.
٥-(أَلصَوْبَج والصُوْبَج) (فارسية): تیرۆك کە

نانی پێدەكەنەوە.

الملحق:

صـــوب: (ألإصابَـــة) (مـــص): ١-تووشـــبوون ٢-بەركەوتن ئازار بەجەستە گەیشتن.

(ألإصابَة): بریندار‌بوون.

(إصابَة مميتَة): بریندار‌بوونێكی كوشـــندە/ تووشبووونی نەخۆشییەكی پەتا.

(إصابَة بِشَلَلِ الأَطفال): تووشی ئیفلیجبوونی منداڵ.

(ألإصابَة): تووشبوونێكی لەناكاو كە زیانێكی مادی یان بە لەش بگەیەنێت.

(إصابَةُ العَمَل): تووشبوون بە هۆی كارەوە.

(ألإصابَـــة في الرياضَـــة): ئـــەو حاڵـــەی كە یاركەرێك یان تیپێك وەریدەگرێت و بەدەستی دەهێنێت.

صات: ١-(صاتَ. صَوتاً): ١-دەنگی (لێوەهات/ كرد/ پەیداكرد) ٢-بانگیكرد.

(صَـــوَّتَ. تَصويتـــاً): ١-دەنگـــی لێوەهـــات ٢- بانگیكرد/ هاواریكرد ٣-دەنگیدا.

(-الطَستَ): دەنگی لە تەشتەكەوە هێنا.

(تَصويـــت): ١-دەنگـــدان/ هاواركردن/ دەنگ لێوەهاتن.

(صَوتَ- في الإنتِخابات): لە هەڵبژاردنەكەدا دەنگی بەو كەسەدا كە هەڵیدەبژێرێت.

(أَصاتَ. إصاتَـــةً =صاتَ): ١-دەنگی (لێوەهات/ كرد/ پەیداكرد) ١٢-بانگیكرد/ هاواریكرد.

(-الطَستَ): دەنگی لە تەشتەكەوە هێنا.

(إنْصاتَ): بە دەنگەوە هـــات/ وەڵامیدایەوەو هات.

("دُعيَ فانصاتَ"): بانگكراو بەدەنگەوەهات.

(أَلصَـــوْت (ج) أَصـــوات): ١-دەنـــگ ٢-هەموو جـــۆرە ئاوازێك/ گۆرانییـــەك/ هەموو جۆرە وشەیەكی دەنگ لای ڕێزماناناسان: وەك (طَق) دەنگی كەوتن و لێكدانی بەرد. تەق. یان وەك دەركردكردنـــی چوارپێیـــەك زیندەوەرێك و دەنـــگ لێكردنی بۆ تیژكردنـــی ولاخ: (هَلا): ئـــەدەی. و (عَـــدَس): بـــۆ ڕاونانی ئێســـتر: (هەچە).

(أَو للتَعَجُـــب: وَی): ئـــاە/ ئـــای/ وەی (بـــۆ سەرلێسوڕمان).

و (للتوجع كَأَخ): بۆ هاواركردنی ئازار: ئای/ ئایش/ وەیش/ ئاخ/ وای/ ئۆی.

و(التَّحَسُّـــر): بـــۆ داخخواردن: ئـــای/ ئایش/ ئەفسوس/ داخەكەم.

(أَلصات والصَيِّت): دەنگگەورە/ دەنگبەرز.

(رجلٌ صـــاتٌ وصِيْـــت وصُـــوتٌ): پیاوێكی دەنگەورەو بەرزە.

(الصِيْتَةُ): جۆر.

(أَلتَصْويت): لە هەڵبژاردندا دەنگدان.

(المِصوات): دەنگەوەرە/ زۆر دەنگدەر.

("مابالدار مِصْواتٌ"): كەســێك لە ماڵەكەدا نییە كە دەنگیبێت.

أَلْمُصَـوِّت (ج) مُصَوِتُـون: ئـەو كەسـەی لە هەڵبژاردندا دەنگدەدات.
(أَلتَصويت): لە هەڵبژاردندا دەنگدان.
٢-(أَصات-بِفُلان): قسەی شوێنخست/ قسەی بۆ هەڵبەست. كە ئەو كەسە پێی خۆشنەبوو/ ناوی زڕاند/ بەدناویكرد.
(إِنْصاتَ بِهِ الزمانُ): بەناوبانگبوو/ بە چاك ناسرا/ ناوی دەركرد.
(أَلصَوت والصَات والصِيـت والصِيْتَة): ناوو ناوبانگی باش/ ناوداریی.
(إِنْتَشَـرَ صَوتُهُ بَـينَ الناس): ناوی باشـی بڵاوبووەوە.
٣-(إِنصات-الرَجُلُ): بە بێدەنگ بە دزییەوە/ بە پەنهانی ڕۆیشت.
٤-(إِنصـاتَ- الرَجُـلُ): پیاوەكە چەمیوە كە خۆی ڕاستكردەوەو قنج بووەوە.
صاج: (أَلصَّاج) (تركية): ساجی نانكردن.
(أَلصُوجَة) (ن): پاقلەی سویا؛ جۆرە گیایەكی كشتوكاڵییە لە پاقلە دەچێت لە یابانو صینو هند دەچێنرێت، پەلی گەڵاگری بە سێ گەڵای ورد دێت گوڵەكەی وەنەوشەیی یان پەمەیی یان سـپییە لە ئاردەكەی نان بۆ ئەوانە دەكەن كە شەكرەیان هەیە چونكە نیشاستەی تێدا نییە لـە ناوەندی ئەوروپاو ڕوسـیاو ئەمەریكایش دەروێنرێت (ڕۆنیشی لێدەردەهێنرێت).
صاح: ١-(صاحَ-هُ صَوحاً): قلێشاندی.
(تَصَـوُّحَ): قلێـش/ قلێشـبوو/ شـەقار/ شەقاربوو.
(إِنصـاحَ. إِنْصياحـاً): قلێشـا/ شـەقاربوو/ شەقیبرد/ قاشبوو.
(إِنْصـاحَ- الفَجرُ): سـپیدەیدا ڕووناكبووەوە (لە شەقبوونی تاركییەوەیە).
٢-(صَوَّحَ- البَقلُ): سەوزەكە وشكبوو.
(-تْـهُ الشَـمسُ أو الريـحُ): خۆر یان با وشـكی كردەوە.
(تَصَوَّحَ): وشكبووەوە/ وشكهەڵات.
(أَلصاحَة): زەوییەك كە هیچی لێنەڕوێت.
(أَلصُـوَاح): تـۆو نێـرەی دارخورمـای وشكەوەبوو.
أَلصُوْحان: وشك/ وشكبوو.
٣-(أَلصَـوْح والصُـوْح): (١-ڕۆخـی قەراغی) ڕووبار ٢-دامێنی چیا/ كێو/ شاخ.
أَلصُوَاح: ئارەقی ئەسپ.
صـاخ: (صـاخَ-فِي الأَرضِ. صَوْخـاً): چووە زەوییەكەوە.
(أَصاخَ-لَهُ وإِلَيهِ إِصاخَةً): گوێی بۆ شـلكرد/ گوێی لێگرت.
("أَصـاخَ عَن كَذا"): لێیگەڕاوە/ پاشەكشـەی لێكرد.
("أَصاف علـى حَقِّ فُلان"): لە مافی فیسـار بێدەنگبوو كە بیبات.
(أَلصاخَـة (ج) صَـاخ وصاخـات): ١-وەی

پاپۆرره/ بەلا ٢-شوێنی بەرکەوتن بە ئێسقاندا شوێنزەبری سەرئێسك.
(بَلَدٌ صُوَّاخ): شـوێنێك یان شـارێك سستەك بێت قاچی تێدا بچەقێت.
صـود: (الصُودْیُوم) (ك): تەنێکی سـادەیە سـپییەکی زیوییـە نەرمەلیقەیـە/ نەرمە کارلێکێکی کیمیایـی بەهێزە لە پێکهاتەکانی خوێی چێشـتەو کاربۆناتی سـۆدیۆمە کە لە شـتندا بەکاردێـتو بیکاربۆناتی سـۆدیۆمە کـە لە تەمەڵیی گـەدەدا بەکاردێتو نێتراتی سۆدیۆمە کە پەینی کیمیاییە.
صار: ١-(صارَ. صَوراً): دەنگی لێوەهات.
("صَوَّرَهُ بِصَوتِهِ") (عامیة) (سریانیة): بە شیرەی بەرزی کەریکرد.
(أَلصُوْر (مو): ١-کەرەنا/ شەیپور/ شاخنەفیل ٢-(مو) بۆری ئەوانە (فویان پێدادەکرێت).
٢-(صارَ- الشيءَ صَوراً): شتەکەی (لارکردەوە/ خوارکردەوە) وەرگێرا.
("صارَ عُنُقَهُ أَو وَجْهَهُ إِلَيَّ"): ملی یان ڕووی بۆ لای من وەرگێرا ٢-شـتەکەی بەلای خۆیدا (وەریگێرا/ لارکردەوە).
"صـرْتُ الغُصْـنَ لأَجتَنِيَ الثَمَـرَ": لقەکەم خوارکـردەوە تـا میوەکـەی/ بەرەکـەی لێبکەمەوە/ بچنم.
(صـارَ-هُ یَصـیرُهُ. صَـیراً): خواریکردەوە/ لاریکردەوە.

(صَوِرَ. یَصْوَرُ. صَوَراً): لاربووەوە/ وەرگەڕا/ ڕووی وەرگێڕا/ ڕووی تێکرد.
أَصْوَر: ڕوو وەرگەڕاو/ لارەوە بوو ڕووتێکەر.
("هو أَصْوَرُ الی کذا"): ئەو ڕووی یا ملی بەلای ئەوەدا وەرگێڕاوەو ڕووی کردۆتە ئەو.
(أَصارَ-هُ): ١-لایدا/ لاریکردەوە خواریکردەوە ٢-ڕماندی.
(تَصَوَّرَ- الرَجُلُ): کەوت/ ڕما یان خواربووەوە خەریکبوو بکەوێت.
("طَعَنَهُ فَتَصَوَّرَ"): شیرێکی یان تبغێکی پێدا کردو کەوت یان خەریکی کەوتنبوو.
(إِنْصارَ. إِنْصیاراً): لاربووەوە یان ڕما.
(أَلصَوْر (ج) صِیران): لامل/ ڕووی گەردن.
(أَلصَوَر): (مص): خواریيو کەچیی.
(فِي عُنُقِهِ صَوَرٌ): ملی خوارە/ ملی (کەچیی/ خواریی) تێدایە.
(أَلصَـوْرَ): جارێك ١-خواربوونەوە/ وەرگەڕان ٢-ڕمان ٣-لاریی کەچیی.
(أَلأَصْـوَر): لارەوە بـوو/ کەچبوو لار/ کەچ/ خوار.
٣-(صارَ-الشَـيءَ صَوراً): بـڕی/ لەتیکردو/ لەتیکردو کەرتیکرد/ جیایکردەوە.
(صَـوَّرَ-هُ): وێنـەی کێشـاو شـێوەیدایەو نیگارکێشیکرد/ وێنەی دایە.
(صَوَّرَ-لـي): وا هات بە مێشـکمدا/ وا هاتە بەرچاوم.

(تَصَوَّرَ-الشَّــيءَ): گومانی بۆ شــتەکە بردو هێنایە بەرچاوی خۆیو بیری لێکردەوە.
(-لَهُ الشــيءُ): وێنەو شــێوەی شــتەکە هاتە بەرچاوی/ تێیگەیشتو بۆی دەرکەوت.
(ألصُــورَة (ج) صُــوَر وصِــوَر وصُــوْر): ١. وێنە/ شــێوە ٢-هەرچی وێنەی بکێشرێت یان بگیرێت یان بهێنرێتە بەرچاوو بە بیردا بێت ٣-نیشانە/ سیفەت.
(صِورَةُ الأَمرِ كذا): شــێوەو نیشانەی کارەکە ئاوایە ٤-جۆر/ چەشن ٥-ڕوو/ بارو چۆنیەتیو وێنە.
(صُــورَةُ العَقلِ كذا): بارو چۆنیەتیو وێنەی مێشك ئە ئاوایە.
(ألصُــورَة) (فــك): کۆمەڵە ئەســتێرەیەکن شــێوەیان بە جۆرێکی دیــار دەزانرێت بەوە دەدۆزرێنــەوە. ژمــارەی ئەو جــۆرە کۆمەڵە ئەســتێرەیە (٨٩)ن لــەلای ئەستێرەناســانی عەرەبو بتلیمۆس (٤٨) بوون.
(ألصَيِّر): شێوە جوانو شیرین.
(رَجلٌ صَيِّرٌ شَــيِّرٌ): پیاوێکی شــێوە جوانو شیرینو نیشانە جوانە.
(ألتَصَوُّري): پسپۆڕی هونەری گەڕان بە دواو لێکۆڵینەوەی هزرو هێنانە پێشچاو.
(ألتَصْويــر) (ف ج): هونــەری بەرەنــگ وێنەکێشانی شتو کەس.
(ألتَصْويرُ الشَمْسي= التصوير الفوتوغرافي): وێنەگرتنــی هەتــاوی چەســپاندنی وێنەی کەســەکانو شتەکان لەســەر ڕوویەکی فلیمی وێنەگرتن کە ڕووناکــی زوو کاری تێدەکاتو فلیمەکە لە جێیەکی تاریکدایە کە بەشــێکی ئامێری وێنەگرتنەکەیە.
(آلَــةُ التَصوير= جهاز للتصوير الشمســي): ئامێری وێنەگرتن/ کامێرە.
(ألتَصويرَة (ج) تَصاوير): پەیکەر.
(أَلمُصَوِّر) (فا): وێنەگر.
(مُصَوِّرُ الكائنات): خودا.
(أَلمُصَوَّر أَو المُصَوَّرُ الجُغرافي): نەخشەی جوگرافی.
٤-(ألصَور (ج) صِيران وأَصْوار): دارخورمای بچووك.
(- (ج) صِيران): کەناری ڕووبار.
(ألصارَة- مِنَ الجَبَل): لوتکە یان ســەرەوەی شاخ.
(صارَهُ المِسْكِ): قاپ یان شووشەی مسك.
(الصَورَة): خوراندنی سەر تا خورووی دەشکێت.
(الصُــوار والصِــوار (ج) صــيران): ١-گاگەل ٢-بۆنی خۆش ٣-کەمەکێك مســك ٤-شووشەی بۆنی مسك.
(ألصَوَّار): گاگەل.
(ألصِيار (ج) صِيران): گاگەل.
الملحق:
صور: (ألصُوَرِيّ): ڕووکەش: دیمەنشێوە.
("وَعــدٌ صُــوَرِيٌّ"): گفتێکی ســەرزارەکی/

بەرواڵەت.

(إحْتجاجٌ صُوَرِي"): بیـزاری دەربڕینێکی ڕواڵەتی.

(ألصُّوَرِيّ) (ا ع): ناڕاسـت/ دروسـتکراو/ ڕووکەش/ بە درۆخستنە بەرچاو/ ڕواڵەت.

(مَعْرَكَـةُ صُوَرِيَّـة): بەیەکـدا دانێکـی بە ڕواڵەت.

(ألتَصَوُّر): هێنانە بەرچاوو ترسەخولیا.

(ليس ذلك سوى تَصَوُّرات): ئەوە تەنها ترسە خولیاو هێنانە بەرچاو/ خەیاڵە.

(ألتَّصَور): وێنە هێنانە مێشکەوە.

(ألتَصَوُّر- فِي الفَلْسَفَة): لە فەلسەفەدا ئەوەیە هەموو واتاکان تێبگەیت و بیزانیت کە چییە وەکو واتای تەواوی وشەی درەخت تێبگەیت. بـە وتەنەکەی، پێچەوانـەی ئەوە ئەوەیە کە بەهەست تێبگەیت کە درەخت چییە.

(ألتَصَوُّرِيَّة فِي الفَلْسَـفَة): ئەو ڕێڕەوەیە کە دەڵێت ئەو گشتە ڕاستیانەی کە بە هەستەکان نازانرێـن تەنهـا لە مێشـکدا هـەن و بە بیر پێیدەزانرێن.

(ألمُصَوِّرَة): ئامێری وێنەپێگرتن/ کامێرە.

صـوص: (ألصُّـوص): ١-بەدزمـان/ ناپاک/ موخەنـەت ٢-ڕژد بەرچاوتەنگ. بە دزییەوە دەخوات ئەوەکو میوانەکەی چاوی لێبێت.

(-عنـد العامة): جوجك كە تـازە لە هێلکە بێتە دەرەوەو جووکە جووك بکات.

(فصيحـة: القـوب): زمانـە ڕاسـتیەکەی (القوب)ە.

(صُـوص البـاب): گرێژەنـەی دەرگـا هی سەرەوەی پێیدەڵێن (ألصَمخ).

صـاع: ١-(صاعَ. الحَبَّ صَوعاً): دانەوێڵەکەی پێوانەکرد/ پێوا.

(الصاع (ج) أصواع وأَصْوُع وأَصْوُع صيعان): پێوانەی دانەوێڵە/ ربە.

(مَبذَر صاع مِن الحَب): شـوێن وەشێنی ربە گەنمێك یان جۆیەك یان هیتر.

(ألصَوْع والصُوْع (ج) أَصْواع. وأَصْوع وأصوُع وصُوع وصِيْعان): پێوانە.

ألصُـواع والصِـواع (ج) صيعـان: جامـی پێخواردنەوە.

٢-(صاعَ- القَومُ. صَوْعاً): خوێنگەل پەلاماری یەکتریاندا.

(-الشـيءَ): ١-شتەکەی نوشـتانەوەو لوولیدا ٢-جیایکردەوە.

(-القَومَ): بۆ خوێنگەل لەملاولاوە هاتن.

(-النَحلُ): هەنگەکان شوێن یەکتری کەوتن.

(-الرَجلَ): پیاوەکەی ترساندو تۆقاند.

(تَصَـوَّعَ): ١-جیابـووەوە/ ٢-دوورکەوتـەوە ٣-بلاوبووەوە.

(الشَـعَرُ): قژەکە مێخۆرکە تێیداو کرژ بوو/ چووە یەك.

٣-(صَـوَّعَ- لِلقُطنِ مَوْضِعاً): شـوێنێکی بۆ

شیکردنەوەی لۆکەکە ئامادەو چاککرد.
(ألصاع): شوێنێکە گەسکدەدرێتو یاری تێدا دەکرێت.
(ألصاعــة): شــوێنی تەکاندنی خــوری یان لۆکە.
("إتَّخِــذ لِصوفِــكَ صاعَــةً): بــۆ تەکاندنی خورییەکەت شوێنێك ئامادە بکە.
(صَوَّعَ-تِ الريــحُ النَّباتَ): باکە ڕووەکەکەی (هێناوبرد/ ڕاوەشاند).
(-الطائرُ برأسِهِ): باڵندەکە سەری ڕاوەشاند.
(-الفَرَسُ): چارەوێکە سەریهەڵگرت.
("صَــوَّعَ بِــهِ فَرَسُــهُ"): چارەوێکــەی سەریهەڵگرتو لە سوارەکەی یاخیبوو.
(تَصَــوَّعَ -النَّباتُ): ڕووەکەکە شــپرزە بوو/ ڕاوەشا.
٥-(صَوَّعَ- الشَيءَ): نووکی شتەکەی دیاریکردو لە تەنشتەکانی بنەوە خولیدا.
٦-(إنصــاعَ. إنصياعــاً): ١-زوو گەڕایــەوە ٢-تێپەڕی ٣-ملیدا/ گوێڕایەڵیکرد.
٧-(ألصَــاعُ): ١-داردەســت یــان گۆچــان ٢-ناوەڕاستی تەختی سنگ.
(ألصاع والصاعَة): زەویی نزمو تەخت.
صاغ: ١-(صاغَ الماءُ): ئاوەکەینشت.
٢-(صاغَ-الشَــيءَ. صَوغــاً): شــتەکەی قاڵبڕێژکرد. لەسەر شێوەیەك تەواو دایڕشت.
(-الكَلِمَةَ): بە پێی دەستوور وشەکەی لەسەر وشەیەکیتر دارشت.
("صــاغَ الــكلامَ"): قســەکەی هەڵبەســتو دارشتو درۆی تێداکرد.
(-اللهُ فُلانــاً صيغَــةً حَسَــنَةً): خــودا بــە شێوەیەکی باشو جوان فیساری دروستکرد.
("صيغَ علــى صيغَتِهِ"): وەك ئەو/ لەســەر شێوەی ئەو بەدیهێنراوەو دروستبووە.
(صاغَ-الشيءَ. صيغَةً وصياغَةً وصَيْغوغَةً): شتەکەی دارشت/ قاڵبڕشتیکرد.
(إنْصاغَ. إنْصياغاً): دارێژرا.
(ألصَوْغ) (مص): ١-دارشتن.
(ألصَوْغ): بە سکێك بوون یان بەرووددوا بوون.
("هــو صَوغُ أَخيــه"): لەگــەڵ براکەیدا بە ســکێك بــوون یان لــە دوای براکــەی بووەو پاشهاتوویەتی هیچیان بە نێواندا نەهاتووە.
("همــا صَوغــانِ"): هاوتەمەنــی یەکــن/ لەدایکبووی کاتێکن.
("هذا صَوغُ هذا"): ئەمە ئەوەندەی ئەوەیە.
(ألصَوْغَةُ): جارێك دارشــتن یان دروستکردن یان بەدواداهاتن یان پێکەوە بە سکێکبوون.
("هو صَوغَةُ أَخيهِ"): ئەو لەگەڵ براکەیدا بە سکێکبوون یان پاشهاتووی براکەیەتی.
(الصائِغ (فــا) (ج) صاغَة وصُيَّاغ وصُوَّاغ): زێڕنگەر زیوگەر کە خشڵو قاپ لە زێڕو زیو دروستدەکەن.
("هو مِن صاغَةِ الكلامِ"): ئەو قسە دارشتو

رازێنــەرەوەو جوانكردیەتــی/ ئەو لە قســە داڕێژەرانە.

(اَلصِیْغَــة (ج) صِیَــغ): ١-جــۆر/ چەشــن ٢-(دارشتە ٣-شێوە ٤-بنەچە.

("هو مِن صیغَةٍ كَریمَة): ئەو لە بنەچەیەكی ڕەسەنە/ بنەچەكەی ڕەسەنە/ خانەدانە.

("صیغَةُ الأَمرِ كذا وكذا"): شــێوەی كارەكە واو وایەو وا داڕێژراوە.

(اَلصیغَــة) (ف. ج): ١-مادەیەكی دیاریكراوی وێنەگرتنــەو كــە جــار لــە دوای جــار بەكاردەهێنرێت ٢-خشڵی لە زێڕو زیوو شتیتر دروستكراو (عامیة).

(اَلصیاغَة): زەڕەنگەریی‌و زیوگەریی.

(اَلصَوّاغ والصَیّاغ والصَیِّغ): درۆزنێك كە بە درۆو قسەكانی بڕازێنێتەوە/ زمانلووس.

(اَلمَصاغ): خشڵی دروستكراو/ داڕێژراو.

٣-(صاغَ- لَهُ الشَــرابُ صَوْغاً): شەربەتەكەو خواردنەوەكــەی لــەلاو بــە دەم خۆشــبوو، پێیشادبوو.

صاف: ١-(صافَ- عَن كَذا صَوفاً): لەوە لایدا.

(-السَّــهْمُ عَنِ الهَدَفِ): تیرەكە لە نیشــانەكە لایداو نەیپێكا.

(أَصافَ-هُ): خواریكردەوە/ لایدا/ لاریكردەوە/ كەچیكرد.

٢-(صــافَ وصَوِفَ. یَصُــوفُ- الكَبشُ. صَوْفاً وصُؤُوفاً وصَوَفا): بەرانەكە خوریی زۆر بوو.

(أَصْوَف): خوریدار/ بە خوریی/ خوریی زۆر.

(اَلصُوف (ج) أَصْواف للشــاء): خوریی مەڕ/ پەشم.

(اَلشَعر للمَعزی): مووی بزن.

(الوَبر لِلإبل): (كوڵكی/ تووكی) حوشتر).

(صوفَة): تۆپەڵە خورییەك.

("أَخَذَهُ بِصوفِ رَقَبَتِهِ"): پشــتی ملی گرت‌و بە زۆر بردی.

("أعطــاهُ إیاهُ بصوفِ رَقَبَتِــهِ"): بە خۆی‌و بەرییەوە دایە یان بە خۆرایی دایە.

("خَرقاءُ وَجَدَت صُوفاً"): گەوجە نافرەتێك خوریی دەستكەوتووە. بە گەوجێك دەڵێن كە سامانێكی هاتبێتە دەست‌و لە دەستی بدات.

(اَلصَوّاف): خوریفرۆش.

(اَلصَــاف والصَــافِي والأَصْــوَف والصَائِف): خوریدار.

(اَلصوفانُ (م) صَوْفانَة): خاوەنخوریی زۆر.

(اَلصَوف والصُوفانِيّ): خوریدار/ فرەخوریی.

(جُبَّــةٌ صِیِّفَــة): جبەیەك كــە خوریی زۆر تێدابێت.

٣-(صَوَّفَ-هُ): كردی بە سۆفی.

(تَصَــوَّفَ): ١- بــوو بــە ســۆفی ٢-ڕەفتــاری سۆفیانەیكرد.

(اَلصُوْفِیَّة): سۆفیەتی. ســۆفیگەریی/ تاقمە خواپەرستێكن.

(اَلصُوفي): ســۆفییەك، لای ئەوان كەسێكە كە

خۆی له خوداپەرستیدا بفەوتێنێت و بۆ خودا بژی و هەمیشە پەیوەندو بەندی ڕاستیی و هەقیقەتبێت که خودایه.
٤-(ألصوفان الواحدةُ صوفانة): پووشوو که له کورۆکی دار دەردەهێنرێت. و نەرم وشکه ئاگری پێدەکرێتەوە.
(قُطْرُ الصُوفان): جۆره قارچێکه که لەسەر قەدی دار دەروێت و پووشووی لێپەیدا دەکرێت و دەردەهێنرێت.
الملحق:
صوف: (ألصوفِيّ): له خوری دروستکراو وەك خوری.
(نَسيجٌ صوفِيّ): ١-چنراوێك که له خوریی دروستکرابێت ٢-شوێنکەوتووانی سۆفیەتی/ سۆفی.
(ألتَصَوُف): ١-خوریی پۆشین/ لەبەرکردنی بەرگی خوری ٢-بوونه سۆفی/ سۆفیگەریی. ڕێگەیەکه کۆمەڵه خوداپەرستێك له خوداپەرستیدا دەیگرێت. له خۆشی و چێژی دنیایی دوور دەکەوێتەوەو خۆی له هەموو خراپەیەك و لەکەیەك دەپارێزرێت و ڕەوشتی بەرز دەبێت تا بەوە دەروونی پاك بێت و گیانی بەرزو پیرۆز بێت.

(صاق: (صاقَ- الدابَةَ): وڵاخەکەی دایه پێش و لێیخوری.
(ألصاقُ والصُوْقُ والصُوَيقُ= الساقُ والسوقُ والسويق): وەپێشدان و لێخورین.
صاك: (صاكَ- بِهِ الزَعفرانُ والمِسْكُ ونَحْوَهُما): زەعفەران و بۆنی میسکی (پێوە بوو/ گرت).
(تَصَوَّكَ- في رَجيعِهِ وبرَجِعِهِ): خۆی له بۆمچکی ئارەق و پیسی هەڵکێشاو پێوه لکا.
صال: (صالَ- عَلَيهِ صَوْلاً وصَوْلَةً): لێراپەڕی و هەڵیکوتایه سەری.
(-عَلَيهِ. صَوْلاً وصِيالاً و وصالاً و صُؤُولاً و صيلاناً ومَصالَةً): چووه سەری، پەرماریداو بەسەریدا زاڵبوو.
(صاوَلَ- هُ. مُصاوَلَةً وصِيالاً وصِيالَةً): له یەکتری ڕاپەڕین و پەلاماری یەکتریاندا/ بەگژیەکداچوون.
(تصاوَلا): لەیەك ڕاستبوونەوەو بەگژیەکدا چوون.
(ألصَّولَة): ١-لێراپەڕین/ له یەك ڕاستبوونەوە ٢-زاڵبوون و بەزاندن ٣-دەسەڵات/ هێز ٤-له شەڕدا هەڵکوتانەوەسەرو پەلاماردان.
("لَقيتُهُ أوَّلَ صَولَةٍ") یەکەم بەرەنگاربوونەوە پێیگەیشتم و لووتم بە لووتیەوە بوو (ئیدۆم)/ ڕووبەڕووی بووم.
(ألصَؤُول- مِنَ الرجال): پیاوی درو دەستدرێژیکەری ئەم و ئەو/ به زەبروزەنگ بەرامبەر به خەڵك.
٢-(صِيلَ- لَهُ الأمرُ): کارەکەی (بۆ ڕەخسا/

بۆ هەڵكەوت).
٣-(صَوَّلَ- البَيدَرَ): دەوروپشتی خەرمانەكەی گەسكدا.
(-الشيءَ): ١-شتەكەی بە ئاو پاككردەوە خستيە ئاوەوە وەك چۆن گەج لە ئاودا دەتوێنرێتەوە ٢-پوختەيكرد ٣-بە ئاو گڵەكەی لێشتەوە وەك چۆن گەنم قورمشۆردەكرێت و بە ئاو دەشۆرێتەوە.
(صَوْلَةُ – الحُنطَةِ): گەنمی بە ئاو شۆراوە.
(اَلصُوالَة): ١-گەسكدانی ئەملاولای خەرمان ٢-ئەوەی بە ئاو لە گەنم رادرابێت و وەكو پووش و پەڵاش و شتیتر.
(التَصويل): پاككردنەوەو شتنەوەی گەنم و دانەوێڵە.
(اَلمِصْوَل (ج) مَصاوِل): تاسێك كە گەچی تێدا دەتوێننەوە.
(اَلمِصْوَلَة): گەسكێك كە شوێن خەرمان و دەوروبەری پێ پاكدەكەنەوە.
صام: ١-(صامَ. صَوْماً و صِياماً): بە رۆژوو بوو يان وازهێنان و مانگرتن لە خواردنەوەو خواردن لە قسەو رۆيشتن و شتیتر گرتەوە.
(صائِم (ج) صائمون وصُوَّام وصُيَّام وصُوَّم وصُيَّم وصِيام): رۆژووەوان بە رۆژوو يان وازهێناوو مانگرتووی خواردن و خواردنەوەو قسەو رۆيشتن و شتیتر.
(صامَ- الشَّهرَ): مانگەكە بە رۆژوو بوو.

(صَوَّمَ-هُ): بە رۆژوويكرد/ رۆژووی پێگرت.
(إصْطامَ): بەرۆژوو بوو/ رۆژوويگرت.
(اَلصَوم (مص) (ج) أصْوام): ١-خۆگرتنەوە لە كارێك و نەكردنی ٢-دەمگرتنەوە لە خواردن و خواردنەوە لە كاتی دياريكراودا/ خواردن نەخۆيت و نەخۆيتەوە وشەی (صَوم) بۆ هەموان بۆ نێرو مێ و تاك و جووت و كۆ بەكاردێت دەوترێت.
(هو صَوم وهِيَ صَومٌ وهُم صَومٌ): بەو جۆرە. ئەو بە رۆژووە ئەو ژنە بە رۆژووە. ئەوان بە رۆژوون. رۆژوو لای عيسايیەكان نەخواردنە لە نيوەشەوەوە تا نيوەرۆ كە دەڵێن: (اَلنَصراني في صَومِهِ/ بَيعَتِهِ"): ديانەكە لە پەيرەوكردنی ملداندايە بۆ ئاينەكە.
(شَهرُ الصَّوم): مانگی رەمەزان.
(اَلصَوام- مِنَ الأَراضي): زەويی وشك و برنگ و بێئاو.
(اَلصَومانُ (ج) صَيامی): رۆژووەوان.
(اَلصائِم): كەسێكە دەم لە خواردن و خواردنەوە بگرێتەوە.
(يَومٌ صائِم): رۆژێكی رۆژووگرتن.
(ماءٌ صائِم): ئاوێكی مەنگ و وەستاو.
(الصائِمَةُ مِنَ الخَيل): ئەسپێك بۆ خۆی بلەوەرێت و ئاليك و ئاوی نەدەنی.
(اَلصَوَّام): كەسێكە زۆر بە رۆژوو بێت.
"هو صَوَّامٌ قَوَّامٌ": ئەو بە رۆژ بە رۆژووەو بە

شەویش بۆ خوداپەرستی هەڵدەسێت.
٢-(صامَ- النَّهارُ. صَوْمــاً وصِياماً): ڕۆژ بوو بە نیوەڕۆ.
(-تِ الشَــمسُ): خۆر گەیشــتە ناوەڕاســتی ئاسمان.
(-تِ الريحُ): باکە (کپبوو/ کەوت).
(الصائِمَةُ- مِنَ السَــكاكين): چەقۆی کول کە هیچ نەبڕێت.
(الصائِمَةُ- مِنَ البكرات): چەرخی پەککەوتەو لە خول وەستاو کە نەسووڕێتەوە.
(مَصــامُ ومَصامَةُ الفَــرَس): جێوەســتانی چارەوێ.
("جِئتُهُ والشَّمسُ مَصامِها"): هاتمە لای خۆر لە ناوەڕاستی ئاسماندا بوو.
٣-(صامَ واصْطامَ النَعــامُ. صَوْماً و صِياماً): حوشترمرخەکە ڕیقنەکەی (فرێدا/ کرد).
(صومُ النعام): ڕیقنەی حوشترمرخ.
٤-(صامَ واصطــامَ مَنِيَّتَهُ. صَوْماً و صِياماً): مەرگی (نۆشی/ چەشت) بە مەرگ گەیشت.
٥-(صَومَعَ- الشــيءَ): شتەکەی (گردکردەوە/ کۆکردەوە).
٦-(صَومَــع- البِنــاءَ): خانەکــەی/ بیناکەی بەرزکردەوە/ هەستان.
(اَلصَومَع (ج) صَوامِع):١-پەرستگا لە شوێنێکی بــەرزدا/ لە شــاخێکدا هی خوداپەرســتێك/ پارســایەك کە تیایدا دەژیو خوداپەرســتی خۆی تێدا دەکاتو دەیەوێت گۆشــەگیر بێت/ خەڵوەتگا ٢-کلیسەی دیان.
الصَومَعَةُ (ج) صَوامِع= الصَومَع: ١-پەرستگای گۆشــەگیر/ خەڵوەتخانــە ٢-پۆپەیەکی تیژی شــاخێك ٣-(ح) هەڵۆ. چونکە لــە بەرزترین لوتکەدا هێلانە دەکات.
٧-(اَلصَومَعَةُ (ج) صَوامِع= البُرنُس): هەموو بەرگێکی ئاودامان کە کڵاوی پێوە دورابێت.
٨-(صَومَــلَ- الرَجُلُ): پیاوەکە لە برســاندا پێستی بەسەر ئێســقانیەوە وشکبووبێتەوە/ پیاوی وشکهەڵاتووی برسێتی.
صــانَ: ١-(صانَ واصْطــانَ-هُ. صَوْناً وصِياناً وصِيانَةً و اصطِياناً): پاراستی.
(مَصُون ومَصْوُون): پارێزراو (ئەمەی دواییان دەگمەنە).
(صــانَ- الثَــوبَ أَوِ العِــرضَ): بەرگەکــە یــان ناموســەکەی پاراســتو لەکــەی لــێ دوورخستەوە/ لە لەکەو نەنگیی پاراستی.
(تَصَــوَّنَ- هُ): پاراســتنو ئاگادارییــی گرتــە ئەستۆی خۆی.
(تَصَــوَّنَ وتَصــاوَنَ- مِنَ العَيــبِ): خۆی لە خەوش و نەنگی پاراست.
(اَلصَــوان والصِــوان والصُــوان والصِيــان والصُيَان والصَيــان (ج) أَصْوِنَة): ئەوەی کە بــەرگو کتێبی تێــدا دەپارێزرێت/ کەنتۆرو دۆڵاب.

(أَلمَصَانُ والمِصْوان): بەرگی کەوانو شتیتر.

(أَلتَصْوينَــة): دیــواری دەرەوەی خانوو یان پەرژینی باخو بێستان.

(الصَّوانــة) ١-بــەرده نەســتێ کــە ئاگــری پێدەکەنەوە ٢-کلێسە.

الملحق:

صون: (أَلصِّيانَة): پارێزگاریی‌و پاراستن.

(صِيانَة المحاصيل): پارێزگاریی بەروبووم.

(أَلصيانة): سەرپەرشتیی کردنی هەمیشەیی دامەزراوەکانو بیناکانو ڕێگەوبان کەلوپەلی ئامادەکراوو چاکسازییانو هەرچی پێویستبێت بۆ بــاش بەکارهێنانیان بکرێتو چاودێرییان بکرێت.

(مَصلَحَةُ الصِيانَة): بەرژەوەندیی پاراستنو چاکسازیی.

(أَعمال الصيانَة): کاری پاراستنو چاکسازیی.

صوّ: (أَلصَوّ): بۆش/ بەتاڵ/ چۆڵ.

("إِناءٌ صَوٌّ"): قاپێکی بۆش.

أَلصُــوَّة (ج) صُوىً و (جج) أَصواء): ١-دەنگی دەنگدانەوە ٢-هەڵــەت/ زەویی ڕەقەنو بەرز ٣-بەردی نیشانەی ڕێگا.

(أَلصُــوَّةُ البَحرِيَّة= العَوامَة= الشــمندورة): تەنێکە بەســەر ئاوی دەریاوەیە/ نیشــانەی ڕێی ناو دەریایە/ ڕێی پاپۆڕە یان ئاماژەیە بۆ شوێنە مەترسییەکانی دەریاکە.

(أَلصُوى والأَصْواء): گۆڕستان/ گۆڕەکان.

صوى: (صَوَى وصَوَّى وأَصْوَى- النَخلُ. صُوِيّاً وتَصْوِيَةً وإِصْواءً): دارخورماکە وشکبوو.

(نَخلٌ صَوِيٌّ وصاوٍ): دارخورمای وشکبوو.

(-الضَرْعُ): گوانەکە وشــکهەڵاتو شیری تێدا نەما.

(صاوٍ): گوانی وشکهەڵاتو بێشیر.

(صَوِتُ فُلانٍ يَصوِي): (عامية ســريانية): دەنگی فیسار کزو زیکن دێتە گوێ.

صَوِيَ- النَخلُ صَوىً: وشکبوو.

نَخل صَوِيٌّ وصاوٍ: دارخورمای وشکبوو.

-الضَرعُ: گوانەکە وشکهەڵاتو بێشیر بوو.

صاوٍ: گوانی وشکهەڵاتوو.

(صَوِيَ- الرَجُلُ): بەهێز بوو.

(أَبو صُوَيٍّ أَو الصَــرَّارَة) (ح): بایەقوش: کە دەخوێنێت دەڵێن مار لە دەنگەکەی دەترسێت لەبەرئــەوە ناونراوە دەنگــەوەرە. دەنگەکەی زۆر ناخۆشە.

صابَ: ١-(صابَ. صَيباً):١-ڕاستیکرد ٢-ڕاستیوت ٣-ڕاست ئەنجامیدا/ ڕاستبوو.

(صائِب): مرۆڤی ڕاست.

(صابَ-ُ السَّهمُ): تیرەکە پێکای/ ئەنگاوتی.

(سَــهْمٌ صَيُــوب (ج) صُيُــوب): تیرێکــی ڕاستڕۆیشتوو/ پێکەر.

٢-(الصُيَّاب والصُيَــاب والصُيابَة): ١-نایاب/ ناویزەی هەموو شــتێك/ پوختەو ســەرگوڵ ٢-هەڵبژاردەی هەموو شتێك.

("هوَ مِن صُیَّابِهِم"): ئەو لە هەڵبژاردەکانیانە.
(ألصُیَّابَــةَ= الصُیَّــاب): ١-ناێزەو ســەرگوڵو هەڵبژاردە.
("هو مِن صُیابَتِهِم"): ئەو لە هەڵبژاردەکانیانە ٢-سەرومر/ گەورە.
("هــو صُیابَــةُ قَومِــهِ"): ئــەو ســەرومری نەتەوەکەیەتی.
(صُیَّابَــةُ القَــوم): کۆمەڵــەو دەســتەی خوێشگەل.
صاح: ١-(صــاحَ: صَیْحاً وصَیْحَــةً وصیاحاً وصَیَحانــاً): تونــد (هاواریکــرد/ قیژاندی/ زریکاندی).
(-بِهِ): بانگیکرد/ هاواری لێکرد.
(-عَلَیــهِ): خــراپ دەنگی لێکرد/ بەســەریدا (گرماندی قیژاندی)/ پێداهەڵشاخاو شکاندی.
(-عَصافیرِ بَطنِهِ): برسیبوو لە برساندا سکی قۆرمیهات.
صِیحَ- بِهِم: تۆقین/ راچڵەکین.
(-فیهِم): فەوتان/ مردن.
(صَیَّحَ): کردی (بە گرمەگــرم/ هاوارهاوار) قیژاندی.
(صایَحَ- القَومُ): هاواریان لە یەکتر کرد.
(-بِهِ): بانگیکرد.
(تَصایَحَ- القَومُ): هاواریان لەیەکتریکرد.
(ألصَّیح): قیژە/ هاوار.
(ألصَیحَة): ١-هاوارێــك/ دەنگکردنێك ٢-فوو بە کەرەنای زیندووبوونەوەو حەشر ٣-ئازار/ ئەشکەنجە ٢-شــەبەیخوونێك یان پەلامارێك کە لە ناکاو بێتو شوێنەکە لێی بێئاگابن.
(الصائِحَةُ): ١-مێی وشەی (ألصَّائِح) ٢-هاوارو زریکەو قیژەی شیومنو گریان.
(ألصَیّاح): ١-فرە شــیومنو گریانکەر ٢-هاوارو قیژەقیژکەرێکی زۆر.
٢-(صاحَ- العُنقودُ. صَیْحاً وصَیْحَةً وصیاحاً و صَیَحاناً): هێشووەکە بە بەرسیلەییو تەڕی درێژبووەوەو داکەوت.
٣-(صَیَّحَ-تِ الریحُ أو الشَّــمسُ البَقلَ): باکە یان خۆرەکە سەوزییەکەی وشك کردەوە.
(تَصَیَّــحَ- البَقــلُ): ســەوزەکە ســەرەکەی وشکهەڵاتو هێشتا تەڕیی تێدابوو.
٤-(صَیَّحَ-الشَــيءَ): شــتەکەی شــکاند/ هەڵیقڵیشاندو دەنگی لێهێنا.
(تَصَیَّحَ): ١-شەقارشەقار بوو ٢-شکا.
(تَصایَحَ- جِفنُ السَّــیفِ): کاڵانی شمشێرەکە دادڕ دادڕ بوو.
(إنْصاحَ): ١-قڵیشا ٢-دادڕ دادڕ بوو.
(-الفَجرُ والبَرقُ): بەیان ســپێدەیدا. هەورە برووسکەکە (شەوقیدایەوە/ بریسکەیدا).
(-تِ الأرضُ): ڕووی زەویەکــە جێجێبــوو لە هەندێك شــوێندا گیا داپۆشیو هەندێکی بە وشکی مایەوە/ ڕووتەنبو.
صاد: ١-(صادَ- الطَیرَ. صَیْداً): پەلەوەرەکەی

ڕاوکرد/ و بە فێڵ گرتی.
(صائد): ڕاوکەر.
(-فُلاناً): ڕاوی بۆ فیسار کرد/ نێچیری بۆ گرت.
(-المَكانَ): لە شوێنەکەدا ڕاویکرد.
(أصادَ- هُ): ڕاوی پێکرد.
(تَصَيَّدَ- الطَيرَ): باڵندەکەی (بە فێڵ گرت/ ڕاوکرد).
(إصْطادَ- الطَيرَ): باڵندەکەی (ڕاوکردو بە فێڵ گرتی).
(-المَكانَ): ڕاوی لە شوێنەکەدا کرد.
(ألصَيْد) (مص): ١-نێچیری ڕاوکراو ٢-ڕاوکردن.
(ألصَيَّاد): ڕاوکەر/ ڕاوچی.
(ألصَيُود (ج) صِيْد وصُيُود: ڕاوکەر/ فێرەڕاو/ ڕاوچی.
("كَلْبٌ صَيُود و صِقْرٌ صَيُود"): سەگێکی ڕاوکەرو بازێکی ڕاوکەرو فێرە ڕاو.
(-مِنَ النِّساء): ئافرەتێک کە شتێک لە مێردەکەی بپچڕێت.
(ألَمصيد): ڕاوکراوو گیراو.
(المِصْيَد والمِصْيَدَة والمَصْيَدَة والمَصيدَة (ج) مَصائِد): تەڵەی ڕاو/ داوو فاقەو هەرچی ڕاوی پێبکرێت.
(ألمِصيادَة): دارو لاستیک.
(ألَمصاد والمُصْطاد والمُتَصَيَّد): ڕاوگە/ شوێنڕاو.
٢-(صادَ- زَيْداً. صَيداً): ملی زەیدی (خوارکردەوەو کەچکرد).
(صَيِدَ. يَصْيَدُ صَيْداً): ملی (خوار بوو/ کەچبوو).
(أصادَ- البَعيرَ) (ضد): ١-ئازاری بە حوشترەکە گەیاند ٢-تیماری ملخواریی حوشترەکەیکرد.
(ألأَصْيَد (م) صَيْداء (ج) صِيْد): ١-حوشترێك تووشی ملگێڕیبووبێت ٢-پیاوێکی پیر کە لەبەر زۆریی تەمەنیو پیریی سەربڵند دەکاتەوە ٣-شا لەبەر گەورەیی سەر (بڵند/ قنج) دەکاتو بەملاولادا ناڕوانێت ٤-(ح) شێر.
(ألصادُ) (طب): دەردێکە تووشی حوشتر دەبێتو ئاو بە لووتیدا دێتە خوارێ لە تاواندا سەر بەرزدەکاتەوەو ناتوانێت مل شۆڕبکاتەوە.
ألصاد (ج): شێر.
(بَعيرٌ صاد): حوشتری تووشبووی دەردی ئاوبەلووتداهاتوو.
(ناقَةٌ صادَة): مێحوشترێکی تووشبووی دەردی ئاوبەلووتداهاتوو.
(ألصَيَد (مص) والصِيْد= الصاد لداء الإبل): دەردی حوشتر کە ئاوبەلوتیا دێتە خوارێو لە تاواندا سەربەرزدەکاتەوە.
(ألصَيداء): مێی وشەی (ألأَصْيَد. ألصَيَّاد) (ح): شێر.
٢-(الصاد: پیتی (ص) کە لە ئەلفوبێی عەرەبییە.
(-(ج) صِيْدان): ١-زەرد ٢-مس.

(أَلصَيْداء): چەو.
(أَرضٌ صَيْداء): زەوییەکی رەقەنی چەولگ.
(أَلصَيود- مِنَ النِساء): ئافرەتی بەدرەوشت/ بەدناو.
(أَلصَيْدان): ١-زێر ٢-مس.
(صَيـدانُ الحَصَـى): چەوی بوحـس/ وردە چەو.
(الصَيدانَة): دێو.
(-مِـنَ النسـاءِ): ١-ئافرەتـی بەدرەوشـت ٢-ئافرەتی زۆربڵێ.
٤-(الصَيْدَلَة): دەرمانفرۆشـیو بۆنفرۆشی/ دەرمانگەریی.
(أَلصَيْدَلـيّ والصَيدَلانِـيّ): بـۆنو عەتـرو دەرمانفـرۆش/ دەرمانسـاز/ دەرمانگرەوە/ ئەجزاچی (دەڵێن وشەکە فارسییەو کراوە بە عەرەبی دەیشـڵێن لە وشەی (صَندَلاني) ئەو کەسـەی کە سەندەل دەفرۆشـێت کە دارێکی بۆنخۆشی هندستانە پاشـا بەو کەسە وتراوە کە بۆنی خۆشو داوودەرمان دەفروشێت. کە بۆنی خۆشو داوودەرمان دەفروشێت.
(أَلصَيْدَلِيَّة): دەرمانخانە/ ئەجزاخانە.
٥-(الصَيـدَنُ): ١-خانـەی تۆکمـەو قایـم/ باشـدامەزراو ٢-بەردی زیو ٣-بەرگی تەسـك ٤-(ح) کەمتیـار ٥-رێـوی ٦-شـا ٧-بۆنفرۆش ٨-مێروویەکـە بۆ خۆی لەنـاو زەویدا خانوو دروسـتدەکاتو لـە هەمـوو زیندەوەرێکـی دەشارێتەوە.
(الصَيدَنانِـيّ) (ح): خانـووی ژێـرزەوی بـۆ رێـویو بۆ ئەو مێـرووەی سـەرەوە کە باسمکرد.
صـار: ١-(صارَ. صَيْراً وصَيـرورَة ومَصيراً): ١-گەرایەوە ٢-بوو بە/ گۆڕا.
(صارَ زَيداً غَنياً): زەید دەوڵەمەند بوو کە لە پێشدا نەبووبوو ٣-گوێزایەوە.
(-إلى كـذا أَو إلى فُـلان): گەیشـتە ئـەوە/ ئەنجامی ئەوە بوو/ گەیشتە فیسار.
(صَيَّـرَ وأَصارَ- هُ. تَصيـيراً): گۆڕیو کردی بەوە/ لە بارێکەوە لە شـێوەیەکەوە گۆڕی بۆ بارو شێوەیەکیتر.
(تَصَيَّـرَ-هُ): لەو چـوو/ وەك ئەو بوو/ وەك ئەوی لێهات.
(أَلصَيْر) (مص): ئەوپەڕی کارو ئەنجامو کۆتایی.
(أَلصيـْـر= ١-أَلصَير): ٢-کەنـار/ لا ٣-لووتکەو کۆتایی.
("فُـلانٌ علـى صِيْرِ الأَمـر"): لـە کۆتایی کارەکەدایە خەریکە بە ئەنجامی بگەیەنێت.
(أَلصائِرَة): گیای وشك.
(أَلصَيُّـور والصَيُّورَة): ئەوپەڕی کار/ کۆتایی کارو ئەنجامی.
(أَلمَصـير (مص) مَصايـر): ١-کۆتایـیو ئەنجامی کارەکە ٢-چارەنووس ٣-شوێنی پێگەیشتنی ئاوەکە.
٢-(صارَ- هُ. صَيْراً): بڕی.

(-الشيءَ): شــتەكەی بەندكرد/ لە شوێنێكدا قایمیكرد.
(اَلصِيْر): درزی دەرگا.
(اَلصِيَار): گەلەگایەك.
(اَلصِيــارَة والصِيْــرَة (ج) صِيَــر وصِيَر): گەوری مانگاومەر/ پشتیری ئاژەڵ.
(اَلصَيِّر): گۆڕ/ گڵكۆ.
٢-(اَلصِيْــر): ١-وردەماســیی خوێكــراو/ ســوێركراو وەك ماســی ســاردینو ســنمۆرە ٢-مالومی جوولەكە.
(اَلصِيَار): دەنگی تاس.
(اَلصَيِّر): كۆمەڵ/ دەستە.
(اَلصَيُّور): ئاوەزو ڕادەربڕین.
صيــص: (اَلصيصَــة والصيصِيَّــة (ج) الصَياصِــي): ١-قولاپی جۆلا، چەتاڵی جۆلا بۆ ڕێكخســتنی تانو پۆ ٢-قولاپی چنین كە شتی پێدەچنرێــت ٣-چقەی كەڵەشــێر ٤-(قۆچی/ شاخی) ئاســكو مانگا ٥-مێخێكە كە خورمای پێهەڵدەكەنــن ٦-قــەلاو ســەنگەرو شــووراو هەرچی شتێك كە پەنای پێبەرن.
صاع: (صاعَ وأصاعَ- الغَنَمَ صَيعاً): مەڕەكانی بڵاوەپێكرد.
(-القَومَ): خوێشگەلی بەگژ یەكدا كرد.
(تَصَيَّحَ- المَاءُ): ئاوەكە وورووژاو هەستا.
(إنصاعَ- الرَجُــلُ): ١-(زوو/ خێرا) گەڕایەوە وازی هێنا ٢-ملیدا.

(-الطَــيْرُ): باڵندەكــە ســەركەوتنێكی تەواو سەركەوت/ بە ئاسماندا بەرزبووەوە.
صــاف: ١-(صافَ وتَصَيَّفَ بالــمكانِ. صَيفاً): هاوینی لەو شوێنەدا بەسەربرد.
(-صافَ وتَصَيَّــفَ واصَّيَّفَ- المَكانَ): هاوینی لەو شوێنەدا بەسەربردو تێدا مایەوە.
(صِيْفَ- المُــكانُ أَو الرَجُلُ): شــوێنەكە یان پیاوەكە بارانی هاوینی لێدا.
(مُصَيِّف ومَصْيوف): هاوینكردو/ هاوینی لە شوێنەكەدا بەسەربردوو بارانی هاوین لێیدا.
(هذا الطعام يُصَيِفُني): ئەم خواردنە بەشی هاوینم دەكات.
(صُيِّفَ المــكانُ أَو الرجلُ): باراینی لە هاوین لە شوێنەكە یان لە پیاوەكەی دا.
(-المَكانَ): بە هاوین تێدا مایەوە.
(صايَــفَ- هُ مُصايَفَــةً وصِيافــاً): بۆ دەمی هاوین لە گەڵیدا بەڵێنو كاری لەگەڵدا گرت.
(أَصافَ- القَومُ إِصافَةً): چوونە هاوینەوە.
(-تِ الدابَّةُ): چوارپێكە لە هاویندا زا.
(إِصْطافَ بالمَكانِ. إِصْطِيافاً): لە شــوێنەكەدا هاوینی بەسەربرد.
(صُيِّــفَ- المَكانُ أَو الرَجُــلُ): بارانی هاوینی بەركەوت.
(مُصَيِّف): بارانبەركەوتووی هاوین.
(اَلصَيــف (ج) أَصْياف): هاویــن/ یەكێكە لە چوار كەژمكەی ســاڵ لە (٢١)ی جۆزەردانەوە

تا (٢١)ی گەلاوێژ.
(أَلصَيفَـةُ (ج) صِيَـف): هاوینە/ تایبەت بە هاوین.
(ألصَيفـي): ١-ئەوەی لـە هاوینـدا بووبێت بێهێزو کز دەبێت ٢-گیا کە لە هاویندا بڕوێت ٣-ئەو میوەو بەرەی لە هاویندا پێدەگات وەك ترێو هەنجیرو سێوو هەڵووژەو هیتر.
(أَلصَيِّف): گژوگیای هاوینە.
(أَلصَيِّـف و الصَيِّفَة): بارانو تـاوە باران لە هاویندا.
("أَصابَتنـا صَيِّفَةٌ غَزيـرة"): تاوەبارانێکی هاوینەی لێداین.
(ألصاف): گەرم.
(الصائِفُ): گەرم.
("صَيفٌ صائِـف"): هاوینێکی زۆر گەرم کما يُقال("لَيلٌ لائِل"): وەك چۆن دەڵێن شەوێکی تاریکەشەو.
(ألصائِفَـةُ (ج) صَوائِـف): ١-مێـی وشـەی (الصائِـف) ٢-دەمـی هاویـن ٣-داگیرکردنو پەلاماردان لە هاویندا.
(صائِفَةُ القَوم): ئازوخەی هاوینەیان.
(أَلمَصيف والمُتَصَيِّف والمُصطاف): هاوینەهەوار.
(أرضٌ مِصيـافٌ (ج) مَصاييـف): خاکێـك کە سـەوزەو میوەی درەنـگ پێبگاتو بارانی هاوینەی زۆر بێت.
(أَلمَصاييف): ئەوەی لە هاویندا لە دایکدەبێت.

٢-(صـافَ- السَـهْمُ عَـنِ الهَـدَفِ صَيْفـاً وصَيفُوفَةً): تیرەکە لە نیشانەکە لایدا.
(-عَنّي وَجْهَهُ): ڕووی لێوەرگێڕام.
(أَصافَ اللهُ عَنهُ الشَرَّ. إِصافَةً): خودا خراپەو وەیی لێلادا.
(أَلمَصيف): پێچی ئاوەڕۆ.
٣-(أَصافَ. إِصافَةً): بە پیری ژنی هێنا یان بە پیری منداڵی بوو.
(رجلٌ مِصيـافٌ (ج) مَصاييف): پیاوێك ژن نەهێنێت تا سەری (ماشوبرنـج/ بۆز) نەبێت.
صيـق: (ألصيـق): ١-ئەرەقی لـەش/ خوەی ٢-بۆمچكو بۆگەنی لەش/ بۆنی بۆگەن ٣-دەنگ.
(أَلصيق (ج) صيْقان): چۆلەکە.
(أَلصِيْـق والصِيْقَة (ج) صِيَق): تۆزو گەردی کۆوەبووی ناو هەوا.
صاك: (صـاكَ- بِهِ الطِيْبُ أَو الـدَّمُ: صَيْكاً): بۆنی خۆشی پێوە لکا یان خوێنی پێوە نووسا.
صيل: (صِيْـلَ- لَهُ كذا): ئەوەی بۆ لواو ڕێی بۆ درا.
صيم: (الصِيَّم): داخوازییەکی زۆر.
صـين: (الصَوانِيّ مُفْرَدُهـا صِنبِيَّة): قاپو فەخفوریی چینی گوایا لە چینەوە هاتووە.
(الصينية): سینی کە شـتی دەخرێتە سەرو پێشکەش دەکرێت لە پوشە یان کانزا.
(أَلصيوان (ج) صَواوين) (فارسية): دەوارێکی گەورەی کووتاڵ/ قوماش.

ض: (ألضــاد): پازدەهەمــین پیتــی ئەلفو بێی عەرەبییە لە پیتە شــەجەرییەکانەو لە ژمێرەی کۆی پیتەکاندا (٨٠٠)ە.

ضئــب: (ألضئــب) (ح): ١-چــوار پێیەکــی دەریاییە ٢-دەنکە مرواری.

ضــأد: ١-(ضأد- ہ ضــأدا): لــە نەیاریانیدا بەسەریدا زاڵبوو.

٢-(ضئد. ضؤادا): تووشی هەڵامەتبوو.

(أضاد- ہ. إضآدا): تووشی هەڵامەتیکرد.

(ألضؤد والضؤدة والضؤودة): هەڵامەت.

(ألمضؤود): هەڵامەتگرتوو.

ضــأز- ہ. ضأزا وضــأزا): ســتەمی لێکردو زۆرداریی بەرامبەرکرد.

(-ہ حقە): لە (مافەکەی/ هەقەکەی) بڕیو هەمووی نەدایە.

(قسمة ضؤزی ١-وضأزی وضیئزی): بەشێکی لێکەمکراو/ کەمبوو.

(ألضیــأز): کەســێکی لــە هەمــوو کارێــك تێهەڵچوو.

(ألضؤزة): پیاوی ڕسواو سووك.

ضــأض: (ضأضا وضوضا – القوم في الحرب ضأضأة وضوضأة): لە جەنگەکەدا خوێشگەل کەوتنە هاتو هاوارو دەنگەدەنگ.

(ألضأضاء والضوضاء والضوضی): دەنگەدەنگ/ ژاوەژاو/ هاتو هاوار/ غەڵبەغەڵب لە جەنگدا.

(ألضؤضؤ (ح) = الأخیــل): باڵندەیەکە لای خەڵك شوومە/ قەلی کێڵگە.

(ألضؤضــؤ والضئضئ): کانگاو ســەرچاوەو بنچینە.

ضئط: (ضئط- الرجــل ضأطا): بە لەنجە ڕۆیشت شانو لەشی جووڵاند.

ضئك (ضئك): تووشی هەڵامەتبوو.

(الضؤاك): هەڵامەت.

ضــؤل: (ضــؤل. ضآلــة وضؤولــة):

١-بچووكبووهوه/ نابووتبوو ٢-بێهێز بوو.
(ضـاءَلَ- شَـخْصَهُ): كەسـيتيەكەى بچووككردەوەو سـووكيكرد تا دەرنەكەوێتو ديارنەبێت.
(تَضاءَلَ): ١-بچـووكو بێبايەخبوو/ بێتواناو هێز بوو ٢-خۆى بچووكو بێتوانا پيشاندا.
(-الشَّـيءُ): شـتەكە چووە يەكو كرژ بوو/ بەيەكداچوو/ بچووكبوو.
إضطَأَلَ: ١-بچووكبووهوه ٢-بێهێزو دەسەلاتبوو/ بێتوانا بوو.
(مُضطَئِل): بچووكو بێتوانا/ ورد.
(ألضَئيـل (ج) ضُؤَلاء وضِئـال وضَئيلون): ١-بچووك/ بێجـورم ٢-وردو نابـووتو بێهێز ٣-باريك.
(ألضُؤَلة): بێهێزى باريك.
(ألضَئيلَـة): ١-مێـى وشـەى (ألضَئيـل) ٢-توولەمار ٣-زمانە بچكۆلە.
ضأن: ١-(ضَأَنَ الضَـأْنَ ضَأْناً): مەرەكەى لە بزنەكە (جياكردەوە/ هەلاوارد).
(أضْأَنَ. إضْآناً): مەرى زۆر بوو.
(ألضَأن): مەر/ پەز.
(ألضائِـن (فـا) (ج) ضَأْنٌ وضَـأَنٌ وضَئينٌ وضِئينٌ): ١-لاواز/ لەر ٢-بێتوانا/ بێدەسەلات/ بێبڕشت.
("رَجُـلٌ ضائِـنٌ"): پياوێكى (بێدەسـەلات، بێبڕشـت)و نەرم وەك مەرصيخنبێت ٣-(ح) مەر/ پەز.
(-مِنَ الغَنَم): مەرى بە خورىى/ خورى زۆر.
(ألضائِنَـة (ج) ضَوائِـن): مێـى وشـەى (الضائِن).
(ألضِئنِيُّ): مەشكەكە ماستى تێدا دەژەندرێت.
(ألضَأْنِيّ) (عند المولدين): لاى تازەگەرييەكان: گۆشتى مەر.
٢-(ألضائِـن (ج) ضَـأْن وضَـأَن وضَئـين وضِئين): لى سپيى پانەوەبوو.
ضأى: (ضَـأَيَ- الرَجُلُ ضَأْياً): كابرا لەشـى باريكو تەنكبوو.
ضبّ: ١-(ضَبَّ. ضَبّاً): كپو بێدەنگبوو.
(أضَبَّ): (ضـد): ١-بێدەنگبوو ٢-دەنگى بەرز كردەوەو قسەيكرد.
(-على الشيءِ): شـارديەوەو دەستى بەسەردا گرت.
(-علـى ماَفي نَفسِـهِ): ئەوەى لـە دلێدا بوو دەرينەبرىو شارديەوە.
(-على غِلٍّ في قَلبِهِ): رقەكەى پەچنيە دلێەو بۆ رۆژى خۆى هەلێگرت.
(ألضَـبّ والضِـبّ (ج) ضِبـاب): قينو رقى دەروون.
(«رَجُـلٌ خَبٌّ ضَـبّ»): پياوێكـى بە پێچو پەناو قينلەدلە.
٢-(ضَـبَّ- الريـقُ أو الدَمُ ضَبّـاً وضَبيباً): ليكەكە يا خوێنەكە لە بەرى رۆيشت.

(-الشَــفَةُ): لێوەکە دەردێکــی گرتو خوێنی لەبەر ڕۆیشت.
(أَضَبَّ- الماءُ أو الريقُ): ئاوەکە یان لیکەکە لە بەری ڕۆیشت/ کشا.
(-المــاءَ أو الــدَّمَ): ئاوەکــە یــان خوێنەکەی ڕژاند.
(أَلضَبّ) (طب): هەڵزڵەپینی لێو/ دەردی لێو کە خوێنی لێدەچۆڕێنێت.
(أَلأَضَــبّ (م) ضَبَّاء (ج) ضُبّ- مِنَ الجمال): حوشترێك تووشی هەڵزڵەپینی لچی بێت لچی خوێنی لێبتکێت.
(أَلضَبيب) (مــص): هەڵزڵەپینی لچو خوێن لەبەر ڕۆیشتنی.
(ضَبيبُ السَّيفِ): تیژیی شمشێر.
٣-(ضَبَّ- الناقَةَ. ضَبّاً): گوانی مێحوشترەکەی بە هەموو دەستی گرتو دۆشی.
(-على الشَــيءِ): شتەکەی توند گرتەو تەواو دەستی بەسەردا گرت.
(ضَبَّهُ) (عامية): توند گرتی.
(-عَلَيهِ): توند چنگی لێگیرکردو گرتی.
(«فُــلان يَضُبُّ فُــوه أو تَضُبُّ لُثاتُــهُ بِكَذا أَو على كَــذا»): دانی بە شــتەکەدا گرتووەو نایەڵێت لە چنگی دەرچێت.
(ضَبَّــبَ- علــى الشَــيءِ): شــتەکەی تونــد گرتەخۆو نەیهێشت لە دەستی دەرچێت.
(أَضَبَّ- على الأَمرِ): دەستی بەسەر کارەکەدا گرتو خستیە ژێردەستی خۆی.
(-علــى المطلوبِ): خەریکبوو خواســتەکەی بهێنێتە دیو دەستگیری ببێت.
(-القَومُ): بۆ کارەکە گشت ڕاپەڕین.
(أَلضَبَّةُ (ج) ضِباب): ١-دۆشین بە گوشینێکی توندی گوانەکە ٢-(ا ع) پەلەپیتکەی تفەنگو تەقەمەنی.
(أَلمِضْباب): چرووك/ ڕژد/ ڕەزیل/ دەستقووچاو.
٤-(ضَبَّ- الشَيءُ.ضَبّاً): شتەکە بە زەویەکەوە نووسا.
(أَلضَبَّةُ (ج) ضِباب): شــتێکە لە ئاســن یان زەرد قــاپو دەفری پــێ چاکدەکرێتەوە پێی یەکدەگرنەوە.
٥-(ضَبُــبَ وضَبِبَ يَضَبُ- المَــكانُ. ضَبابَةً): مارمێلکە لە شوێنەکەدا زۆر بوو.
(ضَبِب وضَبِبَة): شوێنی پڕ لە مارمێلکە.
(ضَبَّبَ- على الضَبِّ): مارمێلکەکەی ورووژاند تا بیگرێت.
(-البابَ): دەرگاکەی پشتکۆڵکرد.
(أَضَبَّ- المكانُ): شــوێنەکە پــڕ لە مارمێلکە بوو.
(أَلضَبّ (ج) أَضُب وضُبّان و ضِباب ومَضَبَّة (ح): مارمێلکە.
(«أَعْقَدُ مِن ذنب الضَبِّ»): لە کلکی مارمێلکە بە گرێترە واتا ئاڵــۆزە. وتقول العرب : («لا أَفْعَله حتی يَرِدَ الضَب»): عەرەب دەڵێت ئەو

کاره ناکەم تـا مارمێلکە نەچێتە سـەر ئاوو ئـاو بخواتەوە، ئـەوان وایاندەزانی مارمێلکە ئاو ناخواتەوە (ئێمە دەڵێین: تا کلکی حوشتر نەگاتە زەوی ئەو کارە ناکەین).

(اَلضَبَّـةُ (ج) ضِباب (ح): ١-مێـی مارمێلکە ٢-داری پشـتکۆڵی دەرگـا لـە ئاسـن یان دار دەبێت (وەك شـێوەی مارمێلکەیە/ سوورگی کە دەرگای پێدادەخەن.

(أرضٌ مَضَبَّةٌ (ج) مَضاب): خاکێك مارمێلکەی زۆر بێت.

٦-(أَضَبَّ- تِ الأَرضُ): زەویەکە گژوگیای زۆر بوو.

(-اليَومُ): ڕۆژەکە تەماویبوو.

(-الشَعَرُ): قژەکە زۆر بوو/ چڕ بوو.

(-القَـومُ فِي بِغيَتِهِـم): بـۆ ئامانجەکـەو دەستگیربوونی بڵاوبوونەوە.

(أَضَبّوا- عَلَيهِ): لێیگردبوونەوە.

(أَضَبوا- لِفَـلان): بۆ فیسـار بڵاوبوونەوەو بەدوایدا کەوتنە گەڕان.

(أَلضَبَّـة (ج) ضِباب): پەلەپیتکەی تفەنگـو چەکیتر.

(أَلضَبابَة (ج) ضَباب): تەمو مژ.

٧-(تَضَبَّـبَ- الصَبـيُّ): کوڕەکـە کەوتـە (گۆشتگرتن/ قەڵەوبوون).

(أَلضَبيَـة): کـەرەو دۆشـاو کـە دەکرێتـە دەفرێکەوە بە منداڵەکە دەدرێت.

(أَلضَـبّ) (طـب): ١-لوویەکە لە سـنگی یان پێی حوشـتر دێت ٢-دەردێکە دەداتە ئانیشکی حوشتر.

ضبأ: ١-(ضَبَأَ- الرَجُـلَ ضَبْأً وضُبُؤاً): خۆی بە زەویەکەوە یان درەختەکەوە نووساند.

(ضَبِيء): بە زەویەوە یان درەختەوە متبوو/ نووساو.

(-هُ بالأرضِ): بە زەویەکەوەی نووساند.

(-الصائِـدُ): ڕاوکەرەکـە خۆی حەشـارداو متکردو خۆی نایەوە.

(-إلَيهِ): پەنای بۆ برد.

(- مِنهُ): شەرمی لێکردو خۆی پەنادا.

(أَضْبَأَ- الشيءَ): شتەکەی پەنادا/ شاردیەوە.

(-عَلَيهِ): لێیبێدەنگبوو شاردیەوە.

(-مـافي يَدِهِ وعَلَيهِ): ئەوەی لەدەسـتیدابوو شاردیەوەو پیشانی نەدا.

(إضطَبَـأَ- مِنهُ): خـۆی لێ ونکـرد/ خۆی لێشاردەوە.

(أَلمَضْبَـأُ (ج) مَضابِئ= المَخْبَأ): حەشـارگە/ پەناگا/ ژێرزەمین.

٢-(ضَبَأَ- على القَوم. ضَبْئاً وضُبُوءً): لە ناکاو لە خۆێشـگەل پەیدابوو بەسـەر سەریانەوە بوو.

ضبث: (ضَبَثَ واضطَبَثَ- بالشَـيءِ وعَلَيهِ. ضَبْثاً): شتەکەی توند گرت.

(-بِهِ): شلکوتیکرد/ هێندەی لێدا پەکیخست.

(ضُبِثَ- عَلَيهِ): لێیدرا.
(اَلضَبثَةُ (ج) ضَبْثــات وأَضْباث): ١ـگرتن ٢ـ مستەکۆڵە/ مشتەکۆڵە.
(اَلضُباث): چنگی شێر.
(اَلضَبَّاث والضَبث والضَبُوث) (ح): شێر.
(مِضبَث (ح) أَلمَضابِث): چنگی شێر.
ضبح: ١-(ضَبَــح-تِ الخَيلُ في عَدوِها ضَبْحاً وضباحاً): ئەســپەکە لە غاردا نرکەنرکێکی لێوەهات نە حیلەکردن بوو نە پرمەپرمبوو.
(-الأَرنَــبُ والثَعْلَــبُ والقَــوسُ ضُباحــاً): کەروێشــکەکەو ڕێویەکەو کەوانەکە دەنگیان لێوەهات.
(إِنْضَبَــحَ): دەنــگ لێوەهاتنی کەروێشــك و ڕێوی و کەوان.
٢-(ضَبَحَ- تِ النــارُ العودَ. ضَبحاً): ئاگرەکە ڕەنگی چێوەکــەی هەڵپروکانــدو چێوەکەی نەسووتاند.
(إِنْضَبَحَ- لَونُهُ): ڕەنگەکەی گۆڕا وەك ڕەنگی خۆڵەمێشی لێهات.
(اَلضَبح): خۆڵەمێش/ سووتوو.
(اَلضَبْحــاء): کەوانێــك (کــە ئاگــرکاری تێکردبێت/ کە بەر ئاگر درابێت).
٣-(ضابَحَ- هُ): ١ـبەرەنگاریبووەوە ٢ـناشیرینیکرد.
(تَضابَحــا): ١ـبەرەنگــاری یەکتریبوونــەوە ٢ـیەکتریان ناشیرینیکرد.
ضبر: ١-ضَبَرَ- الحِجــارَةَ ضَبراً): بەردەکانی ڕیزکردو ڕێکخست.
(-الكُتُبَ): نوسراوەکانی ڕێکخستو کۆکردەوە یان خستنیە دۆسیەوە/ فایلەوە.
(-الفَــرَسُ أَو المُقَيَّــدُ. ضَبْــراً وضَبَرانــاً): چارەوێکــە یان کۆتکراوەکــە قاچی یان خۆی گرمۆڵە کردو قەڵەمبازدیدا.
(ضَبَّــرَ- الشَــيءَ): شــتەکەی (کۆکــردەوە/ گرمۆڵەکرد).
(أَلضَبْــر (مــص) (ج) ضُبُور مــص. (ا ع): ئامێرێکی دارینبوو/ پێستتێگیراو بوو کۆن لە شەڕدا وەك سـوپێرێك بەکاردەهات لەژێریدا دەچوونــە نزیــك قــەڵای دوژمنــەوە. وەك دەبابەی ئێستە وابوو.
(فَرَسٌ ضَبِرٌ): گردە چارەوێ.
(اَلضِبار والضُبار): نوسراوەکان (وشەکە کۆیە تاکی نییە).
(اَلضِبــارَة (ج) ضَبائِر): ١ـ(دەســتە خەڵك/ کۆمەڵە خەڵك)ی زۆر.
(«رَأَيتُهُــم يَخْرُجون مِــنَ المَــكانِ. ضَبائِرَ ضَبائِر»): دیمن دەســتە دەستە لە شوێنەکە دەردەچوون ٢ـهەموو کۆمەڵگایەك.
(اَلضِبارَة والضُبارَة) (ج) ضَبائِر والإِضْبارَة (ج) أَضابــير): گورزە کاغەز/ دۆســیە/ فایل یان بەستە تیر.
(الضِبْر): پەلاماردەرێکی بەهەڵپە.
(الضَبُور والضَبير): تیژ ڕاپەڕ.

(اَلضَبُور والضَبير): ١-توندوتيژ ٢-(ح) شێر.
(اَلمِضْبَــر): ١-(ح) شــر ٢-قەڵەمبــازدەر/ خۆهەڵدەر توند، هەڵپەدەر.
٢-(اَلضَبْر): هەژاریی/ نەدارایی/ ڕەزەڵخوایی/ نەبوونی.
(اَلضِبْر): بنباخەڵ.
ضبز: (ضَبَــزَ- ەُ): تیژ ســەرنجی (لێگرت/ دایە).
(اَلضَبــز والضَبیــز- مِنَ الذِّئــاب): گورگی چاوبزی تیژ تێڕوان.
ضبس: (ضَبَسَ- علی الغَریم ضَبساً): تەنگی بــە (وامومرگرەکــە/ قەرزارەکــە) هەڵچنیو تەنگەتاویکرد/ زۆری بۆ هێنا/ زۆری لێکرد.
(ضَبِــسَ-ت نَفْسُــهُ. ضَبَســاً): دەروونــی بۆگەنبوو/ خراپبوو/ موخەننەتبوو.
(اَلضَبْس): چرووك/ ڕژد.
(اَلضِبْس): بەدخواز.
(«هُــوَ ضِبــسُ شَــرٍّ»): ئــەو بەدنەنگێزە/ خراپەكارە.
(اَلضَبِس): چەتوونونالەباری سەرسەخت.
(الضَبیس): ١-چەتوونیو نالەباری سەرسەخت ٢-تەمەڵی چارە (قورس/ گران) ٣-زیرەكردوو/ زۆر ترسنۆك ٤-گەوج.
ضبــط: ١-(ضَبَــطَ- ەُ ضَبْطــاً وضَباطَةً): ١-گرتــیو پێــوەی بەندبوو پێوەی نووســا ٢-شکاندیو بەسەریدا زاڵبوو/ بەزاندی.
(- عَلَیهِ): گرتی/ دەستگیریكردو بەندیكرد.
(ضُبِــطَ-تِ الأَرضُ): بــاران هەمــوو زەویی گرتەوە.
(تَضَبَّــطَ- ەُ): بــە زۆر بەزانــدیو گرتــیو بەندیكرد.
(-الضَأنُ): ١-مەڕەكە بەهێزو خرت بوو قەڵەو بوو ٢-شتێك گیای خوارد.
(إنْضَبَط): ١-گیرا ٢-شكێنراو بەزێنرا.
(«ضَبَطَهُ فَانْضَبَطَ): توندو ڕێك بەندیكرد/ گیراو دامركا.
(اَلضَبْــط) (مــص): بەنــدو ڕێككــردنو دامركاندن.
(اَلضابِــط (فــا) (ج) ضُبّــاط): ١-بەهێــز/ بەدەسەڵاتو دامركێن ٢-شێر ٣-(اع) ئەفسەری سوپا.
(ضابِطُ الإرتباط): (اع) ئەفسەری پەیوەندیی نێوان چەند دەستەیەك چ دەستەی سەربازیبێت یان شارستانیی بێت.
(اَلأَضْبَط): (ح) شێر.
٢-(ضَبَطَ- ەُ. ضَبطــاً وضَباطَة): ڕایگرتو تەواو پارێزگاریكرد.
(-العَمَــلَ): تەواو شــارەزای كارەكــە بوو بە باشیو كارامانە ئەنجامیدا/ دایمەزراند.
(-الكِتــابَ): نوســراوەكە، یــان كتێبەكــەی هەڵەچنكــرد/ ڕاســتیكردەوەو ســەروبۆری تەواوی بۆ كرد.

(إِنضَبَــطَ): ١-باش ڕاگیراو پارێــزرا/ ڕێکبوو ٢-ڕاســتکرایەوەو هەڵەچنکرا ٣-ســەروبۆری تەواوی بۆ کرا.

(«ضَبَطَهُ فانْضَبَطَ»): چاك وتوندئاگاداریکردو ڕاگیریکرد/ پارێزراو هەڵەچنکرا.

(أَلضابِط (ج) ضُبَّاط): ١-ڕاگیرکەرو دامرکێن ٢-ڕێکهێن ٣-فەرماندارو سەرکردە.

(أَلضابِط والضابِطَة- عنــد العُلَماء): لەلای زانایان ئەوەیە کە دەستوورو یاسا گشتییەکان بەسەر هەموو بەشەکاندا پیادە دەکرێت.

(أَلضابِطِيَّــة الواحد ضابِطِيّ): ١-ســەربازی تایبەتی والــی بۆ کۆکردنەوەی پــارەو ماڵو پارێزگــاریو گرتنی تاوانبــارانو هێنانیانو خەڵکیتر بۆ لای میری ٢ پیشــەی ســەربازیی تایبەتی والی کە کاری بۆ جێبەجێدەکەن.

٢-(ضَبِــطَ. ضَبَطــاً): بــە هەردوو دەســت کاریکرد.

(أَضبَط (م) ضَبْطاء (ج) ضُبْط): کەســێکە بە هەردوو دەست کاربکات.

الملحق:

ضبط: (الضَّابِطَة): پۆلیس.

(«الضبابِطَة العدلية»): پۆلیسی دادوەریی.

(أَلضابِطَــة الجُمْرِكِيَّــة): دەســتەی دەستبەســەرداگرتنی کەلوپەلــی قاچــاغو شتیتر.

(أَلضابِطَــة (ج) ضَوابِط في المَدافِع): (ڕاگر/ وەستێن) لە تۆپی تەقیندا.

(-في الآلیــات): ئیســتۆپی ماشــینو ئــەو بابەتانە.

(أَلإِنضباط): ڕاگیریی/ دابینکردن/ ملدانێکی تەواوی یاساو شێرازەو پەیرەوکردنی فەرمانو یاساکانە.

(أَلمَضْبَطَــة (ج) مَضابِــط): تۆمارێکــە چی لــە دانیشــتنە میرییەکانــدا دەوترێت تیایدا دەنوسرێت.

ضبــع: ١-(ضَبَعَ- البَعِــيرُ ضَبْعــاً وضُبُوعا وضَبَعاناً): حوشــترەکە پەلی باش هاویشتو خێرا ڕۆیشت.

(-القَــومُ لِلصُلْــحِ): خوێشــگەل ویســتیان ئاشتبنەوەو لایەنگیریبوون.

(-هُ ضَبْعاً): دەستی درێژکرد لێیبدات.

(-على فُلانٍ): دەســتی هەڵــبڕیو لێیکووڕا/ دۆعای لێکرد.

(ضَبَّــعَ-تِ الخَيلُ أَوِ الإِبلُ): ئەســپەکان یان حوشــترەکان لە ڕۆیشتندا پەلیانکوتاو پەلیان هەڵبڕی.

(ضَابَعَ- هُ. مَضابَعَةً): هەردووکیان شمشێریان لەیەك هەڵکێشا.

(-الرَجُلَ): تەوقەی لەگەڵ پیاوەکەدا کرد.

(إِضطَبَــعَ): ١-بازوویەکی دەرکرد ٢-عەباکەی خســتە بنباخەڵــی ڕاســتیەوەو لای چەپــی پێداپۆشی.

(-الشَيءَ): شتەکەیخستە بن هەردوو بنباخەڵیەوە.

(ألضَبْع (مص) (ج) أضْباع): ١-ناوەراستی بازوو ٢-بازوو ٣-بنباخەڵ.

(«أخَذ بَضَبْعِهِ»): دەستی دایە بنباڵی/ یاریدەیداو بەهێزیکرد.

(ألضَبْع و الضِباع): دەست بەرزکردنەوەو نزاو دۆعاکردنو هەڵکووران.

(ألضابع (فا) مِنَ الخَيل أو الإبل (ج) ضُبَّع): ئەسپو حوشتری تیژرەو.

٢-(ضَبَعَ- الرَجُلُ. ضَبْعاً): زۆرو ستەمیکرد.

٣-(ضَبِّعَ-الرَّجُلُ): زۆر ترسا.

٤-(ألضُبْع والضِبْع (ج) أضْباع): بنباڵو لاتەنیشت.

(ألضَبْع (ج) أضْباع): باوەشو لاو تەنیشت.

(ألضَبُع (ج) ضِباع وأضْبُعْ وضُبْع وضُبُع وضُبُوعَة وضَبُعات ومَضْبَعَة) (ح): کەمتیار بە نێرومێی دەوترێت.

(أضَيبِع): کەمتیاری بچووك (بە پێی دەستوور نییە).

(ضَبْعَة): مێکەمتیار. دوو جۆر کەمتیار هەیە، کەمتیاری میلدارو کەمتیاری بەڵەك کە لە میلدارەکە گەورەترەو بەهێزترە.

(ألضَبُع): ساڵی گرانیو تووشو وشکەساڵ.

(ألضَبُعُ (ج) ضِباع وأضْبُع وضُبْع وضُبُع وضُبُوعَة وضَبُعات ومَضبَعَة) (ح): کەمتیار.

(ألضِبْعان مُثَنَّاهُ (الضَبْعَان): دوو کەمتیاری نێر (ناوترێت ضِبْعانان).

(ج) ضِباعين (م) ضِبْعانَة): (ج) ضَباعين وضِبعانات (ح): نێرەکەمتیار.

ضبن: ١-(ضَبَنَ- المَكانُ ضَبْناً): شوێنەکە (تەسکبوو/ تەنگبوو).

(ضَبن): شوێنی (تەنگەبەر/ تەسك).

٢-(ضَبَنَ- عَنهُ الهَدِيَّةَ ضَبْناً): خەڵاتەکەی لێگرتو نەیدایە.

٣-(ضَبَنَ- هُ. ضَبناً): خستیە سەر غالیگەیو هەڵیگرت.

(أضْبنَ واضْطَبَنَ- الشَيءَ): شتەکەی خستە سەر غالیگەیو هەڵیگرت.

(ألضَبْن) (مص): بە غالیگە هەڵگرتن.

(ألضِبن): غالیگە/ نێوان کەمەرو ناوكو بنباخەڵ.

(«فُلان في ضِبنِ فُلان»): فیسار لەژێر باڵی فیساردایەو لای ئەوە/ لەژێر سایەی ئەودایە بە خێوو چاودێریدەکات.

(ألضِبْنَة والضِبْنَة والضُبْنَة والضَبِنَة): ١-خێزان/ ماڵو منداڵ. کە لەژێر باڵی پیاودانو بەخێویاندەکات ٢-ژنی پیاو/ هاوسەری پیاو.

فلان في ضَبِنَةِ فلان: فیسار لەژێر باڵی فیساردایە.

٤-(ألضَبان) (ترکية): ناوی پێڵاو (یان لە

چەرم یان لە کووتاڵە)/ ناوکەف.

ضبا: (ضَبــا- إلَيهِ. ضَبْواً): خۆی دایە پاڵی/ پەنایبۆبرد.

(-تْهُ النارُ): ئاگرەکە برژاندیو گۆڕی.

أضْبــی- الشَــيءَ): ١-شــتەکەی بەرزکردەوە ٢-گرتی.

(-علیــه): بەســەریەوە بــوو خەریکبــوو بیگرێت.

(ألضابي) (فا): خۆڵەمێش.

(ألضَبْوَة- عِنْدَ العامَّة): (لای ڕەشە خەڵکەکە) تورەکەیەکی چەرمینی تووتنە. ڕاســتیەکەی (ألضبة) یــە لەوانەیــە وەرگێــڕاوی وشــەی (ألظَّبية) بێت کە هەمانەیەکی بچووکە.

(ألمَضْبــاة): نانی سەرپشــکۆ یان بــە ژیلەمۆ برژابێت.

ضــج: ١-(ضَــجَّ. ضَجّاً وضَجيجــاً وضَجاجاً وضُجاجاً): لە ترساندا کەوتە هاوارو زریکەو قیژە.

(ضاجَّ-هُ. ضِجاجاً ومُضاجَــةً): لەگەڵیدا بە دەنگی بەرز کەوتە مشتومڕو شەرە قسە.

(أضَجَّ- القَومُ إضجاجاً): خوێشــگەل کەوتنە هاوارو دەنگەدەنگ.

(ألضَجَّــة): هاتو هــاوار/ قاووقیــژ/ قیژو هــووڕ/ ژاوەژاو/ گرمەگــرمو دەنگەدەنــگ/ هەڵاوزەنا بە دەنگی بەرز.

(ألضَجّاج): دەمبەهاوار/ قیژەقیژکەر.

(ألضَجُــوج- مِــنَ النُوق): حوشــترێك کە لە دۆشینیدا مرقەمرقبکاتو دەنگی لێوەبێت.

٢-(ضَجَّجَ- الرَجُلُ): ڕۆیشتو لایدا.

٣-(ضَجَّجَ- الطائِرَ ونَحْوَهُ): ژەهری دەرخواردی باڵندەکە یاهیتریدا/ ژەهرکوژیکرد.

(ألضِجاج): هەمــوو درەختێك کە باڵندە یان درندەی پێ ژەهرکوژ بکرێت.

٤-(ألضَجاج): ١-داری عاج ٢-جۆرە مووروویەکە.

(ألضُجاج): گەوەنێکە کە دەخورێت.

ضجر: (ضَجِــرَ وتَضَجَّرَ- مِنهُ وبِهِ ضَجَراً): بەوو لێی دڵتەنگو وەڕسبوو و دڵخورد بوو.

(ضَجِــرُ): ١-بێــزار ٢-دڵتەنــگ/ بێقــەرار/ دڵخورد/ ئارام لەبەربڕاو/ تاقەتلێچوو.

(أضجَرَ-هُ): (وەڕس/ بێزار)ی کردو دڵتەنگو دڵخوردیکرد.

(ألضَجَــر) (مــص): دڵخورد بــوون بە هۆی مەراقو داخێکەوە/ دڵتەنگیو نائاسوودەیی.

(ألضَجر): شوێنی تەسك.

(ألضُجْرَةُ): دڵخوردییو دڵتەنگیی/ مەلوولییو هەراسانبوون.

(ألضَجَــرَةُ والضَجُور): زۆر وەڕسو دڵخورد/ زۆر مەلوولو دڵتەنگو بێزار/ زۆر بێقەرارو هەراسان.

ألمَضجَــر (ج) مَضاجِــر ومَضاجِــیر: هــۆی دڵتەنگیــیو بێقەرایــی/ هــۆی دڵخوردییو مەراقو هەراسانیی.

ضجع: ١-(ضَجَعَ وانْضَجَعَ واضَّجَعَ واضْطَجَعَ ضَجْعاً وضُجُوعاً): لەسەر لا ڕاكشا.

(ضَجَّعَ وتَضَجَّعَ- في الأمرِ): لە كارەكەدا كەمتەرخەمییكرد/ تەمەڵییكردو باش تێهەڵنەچوو/ باش ئەنجامینەدا.

(ضاجَعَ- هُ): لەگەڵیدا لەسەر تەنشت (ڕاكشا/ پاڵكەوت).

(مُضاجِع): هاوسەرین/ لەگەڵدا ڕاكشاو.

(«ضاجَعَ- هُ الهَمُّ»): مەراقو خەفەت (بەرینەدا/ لێینەبووەوە).

(أضْجَعَ- هُ): ئەوی لە پاڵ خۆیدا ڕاكێشا.

(تَضاجَعَ- عَنِ الأمرِ): خۆی لە كارەكە خەفاندو گوێینەدایە.

(ألضَجْعَة): ١-جارێك (ڕاكشان/ پاڵكەوتن لە پاڵدا) ٢-جارێك درێژبوون ٣-لاوازیی لە ڕا دەربڕیندا.

(ألضِجْعَة): ١-چونیەتی ڕاكێشان/ شێوەی ڕاكشان ٢-تەمەڵیی/ تەوەزەلیی.

(ألضُجعَة): ڕا لاوازیی.

(ألضُجْعَة والضُجَعَة والضُجْعِيّ والضِجْعِيّ والضُجْعِيَّة والضِجْعِيَّة): كەسێكە زۆر ڕابكێشێتو لەشگران بێت/ تەمەڵ/ تەوەزەل.

(ألضاجِع (ج) ضَواجِع): گەوج. لەبەر بێكارەیی و تەمەڵی هەر ڕادەكێشێت.

(-مِنَ الدَّواب): چوارپێی بێكەڵكو فەر.

(رَجُلٌ ضاجِع): ١-پیاوێكی بێكار هەر خۆی بەزەویدا بدات ٢-تەمەڵ.

(ألضاجِعَةُ (ج) ضواجِع): مێی وشەی

(الضاجِع): ١-گەوجەڕن ٢-ژنی تەمەڵ.

(ألضَجوع): ١-بێڕاو بوودەڵە ٢-هەوری سست لەبەر قورسییو ئاوی زۆری.

(ألضَجِيع (م) الضجيعَة = المُضاجِع): هاوسەرین/ هاوڕێی ناو جێگەو لەگەڵدا پاڵكەوتوو.

(ألمَضْجَع (ج) مَضاجِع والمُضطَجَع): شوێنی (پاڵكەوتن/ ڕاكشان)/ خەوتنگە.

(مَضاجِعُ الغَيْثِ): شوێنی باران لێبارین.

(ألمَضجُوع): بێڕا/ ڕابوودەڵە.

٢-(ضَجَعَ- النَّجمُ. ضَجْعاً وضُجُوعاً): ئەستێرەكە ڕووەو ئاوابوونبوو.

(ضَجَّعَ-تِ الشَّمسُ): خۆر ڕوو لە ئاوابوونبوو/ خۆرەكە نیشت.

(أضْجَعَ-الشيءَ): شتەكەی (نزمكردەوە/ نیشاند/ نەواند).

(-الحَرْفَ): پیتەكەی ژێردار كرد.

(-حَوالِقَهُ): جەواڵە پڕەكانی ڕۆكردو سەرەو خوار كردەوە.

(ألضِجْع): (لار/ خوار) بوونەوە/ كەچبوون.

(«ضِجْعُهُ إلَيَّ»): بەلای مندا لارە/ ڕوی بەلای مندایە.

(ألضَجْعَةُ): ١-جارێك پاڵكەوتن ٢-بوونو خۆشگوزەرانییو نەرمیی ژیان ٣-ڕابوودەڵەیی.

أَلضاجِــع (ج) ضَواجِــع: ئاورێژگــەو پێچی چەمو ڕووبار.
(-مِن النُّجوم): ئەستێرەی ڕوومو ئاوابوون.
(«أَراك ضاجِعاً إِلى فُلان»): دەتبینم مەیلو ڕووت بەلای فیسارداپە.
(أَلضاجِعَــة (ج) ضَواجِــع): ئاورێژگــەی ڕووبار.
(أَلضَجُــوع): ١-کونــدەی پــڕ ئاوو ســەنگین هەلگرەکەی خواردەکاتەوە ٢-دۆلکەی فراوانی/ چالاو.
٣-(أَلضَجع): پێشــۆر وەك سابونو ئەسپۆنو شتیتر.
(أَلضاجِعَةُ (ج) ضَواجِع): بان.
(الضاجِعَــةُ والضَجْعــاء): مەرێکــی زۆر/ ڕانەمەرێکی گەورە.
ضَجِــم. (ضَجِــمَ- الفَمُ أَو العُنــقُ. ضَجَماً): دەمەکە یان ملەکە خواروبو/ کەچبوو.
(أَضْجَم (م) ضَجْماء): دەمخوار یان ملخوار.
(«في فَمِهِ ضَجَمٌ»): دەمــی خواریی تێدایە/ دەمخوارە.
(تَضاجَمَ- الفَمُ): دەمەکە خواربوو.
(-الأَمــرُ بَینَهُــم): کارەکــە لــە نێوانیاندا یەکنەبوو/ لەسەری جیابوون.
ضَحّ: ١-(أَلضِحّ): ١-خــۆر/ هەتاو ٢-ڕووناکیی خۆر ٣-بەر خۆر کەوتوو.
٢-(ضَحْضَح وتَضَحْضَح – السَرابُ): تراویلکەکە بریقەیداپەومو شەپۆلیدا.
(-الأَمرُ): کارەکە ڕوونبووەوە/ دەرکەوت.
(أَلضَحْضَح): جۆرە ئاوێك/ ئاوێکی کەم.
(أَلضَحْضاح): ١-ئاوێکی کەم یان تەنکاو/ ئاوی کەمقووڵ ٢-حوشتری زۆر.
ضحك: ١-(ضَحِكَ. ضَحْــكاً وضِحْكاً وضَحِكاً وضِحِکاً): پێکەنیو ڕووی گەشــبووەوو دانی دەرکەوت.
(ضَحِــك وضَحْك وضِحْك وضَحِك وضِحِك): پێکەنین.
(ضَحِكَ مِنــهُ وبِهِ وعَلَیــهِ»): پێیپێکەنیو گاڵتەی پێکرد.
(ضَحِــكَ- علیــه): فریویداو فێڵــی لێکرد/ لەخشتەیبرد.
(ضَحِــكَ- بِــهِ): بــەومو بــە هۆی ئــەوەوە پێکەنی.
(ضاحَكَ- هُ): ١-لەگەڵیــدا پێکەنی ٢-لەو پتر پێکەنی.
(أَضْحَكَ- ه): هێنایە پێکەنین.
(تَضَحَّكَ واسْتَضْحَكَ): پێکەنی/ خەنی.
(تَضاحَكَ): پێکەنی/ خەنی.
(-الرَجُلُ): پێکەنینێکی درۆزنانەی گرت.
(-القَومُ): یەکتریان هێنایە پێکەنین.
(أَلضَّاحِکَــةُ (ج) ضَواحِــك): ١-مێی وشــەی (الضاحك) ٢-هەموو دانێك کە لە پێکەنیندا دەربکەوێت.

(«إفْتَــرَّ عَن ضَواحِكِهِ»): دانه سـپییەكانی خۆی دەرخست.
(اَلضُحْكَةُ): گاڵتەجاڕی خەڵك/ كەسـێكە كە خەڵك پێیپێدەكەنن.
(اَلضُحَكَــةُ): ئــەو كەســەی بــە خەڵــك پێدەكەنێت.
(اَلضُحْكَــةَ والضُحُكَّــةَ والضَحَّاك والضَحُوك والمَضْحــاك): هەمیشــە دەم بــە پێكەنـــین/ كەسێكە كە زۆر پێبكەنێت/ قۆشمە.
(الأُضْحُوكَــة (ج) أضاحِك): ئــەوەی خەڵك بهێنێته پێكەنین شتی پێكەنیناوی.
٢-(ضَحِكَ- الطريقُ. ضَحْكاً وضِحْكاً وضَحِكاً وضِحِكاً): ڕێگەكە دەركەوت/ دیاربوو.
(-تِ الأَرضُ عَنِ النَّباتِ): زەویەكە ڕووەكەكەی دەركرد
(- الشــيبُ بِرَأْسِهِ): مــووی ســپی لەسەریدا پەیدابوو.
(-طَلْعُ النَخْلَةِ): بەرگی تۆوە نێرەی دارخورما ترەكیو دەمیكردەوە/ شەقیبرد.
(اَلضَّحْــك) (مــص): ١-دانــی ســپی كــە دەردەكەوێــت ٢-گوڵ ٣-تۆوە نێرەی دارخورما كاتێــك بەرگەكەی دەمدەكاتــەوە ٤-كەرە یان كەف ٥-بەفر ٦-ناوەڕاستی ڕێگا/ نێرینەی ڕێگا ٦-هەنگوینی ساف یان هەنگوین بە شانەوە.
(اَلضَّاحِــك): ١-(فــا) كەســێكە پێبكەنێــت ٢-بەردێكی زۆر ســپی كە بە شــاخەوە بێتو دیاربێت.
(«لَــهُ رَأْيٌ ضاحِك»): ڕایەكــی دیارو ڕوونی هەیە.
(اَلضَّحُوك (ج) ضُحُك و الضَّحاك): ناوەڕاستی ڕێگەو بەشی دیاری.
٣-(ضَحِكَ- الرَجُلِ. ضَحَكاً): لای ســەیر بو/ سەری لە شتەكە سوڕما/ سەیری لێهات.
اَلضَحْك: سەیرو سەمەرە.
٤-(أَضْحَــكَ- الحَوضَ): گوڵەكــەی پڕكرد تا (لێیرژا/ سەریكرد).
ضحل: (ضَحَــلَ- الغَديرُ ضَحْــلاً): گۆمەكە ئاوی كزو كەمبوو.
(-الماءُ): ئاوەكە (كەمقووڵبوو/ تەنكاو بوو).
(«ماأَضْحَلَ خَيْرَكَ»): ئای كە خێرت كەمە.
(اَلضَحْــل (ج) ضِحال وأَضْحــال وضُحُول): تەنكاو/ ئاوی كەمقووڵ.
(اَلَمْضْحَل): شوێنی تەنكاو/ بوار.
ضَحــا: ١-(ضَحَا- الرَجُــلُ ضَحْــواً وضُحُوّاً وضُحِيّاً): خۆی دایە بەر هەتاوو ڕۆیشت/ كە خۆر دەركەوت ڕۆیشت.
(-الشــيءُ): شــتەكە خۆری لێدا/ بەرهەتاو كەوت/ هەتاوی لێدا.
(-الطَّريقُ): ڕێگەكە دەركەوتو دیاربوو.
(«ضَحا ظِلُّهُ»): سێبەری برا/ مرد.
(«شَــجَرَةٌ ضاحِيَــة»): دارێكــی (بێســایە/ بێسێبەر).

(ضَحِيَ. يَضحى. ضَحــاً.وضَحاءً): ١ـهەتاوی بەرکەوت ٢ـکە خــۆر بەرزبووەوەو دەرکەوت ئەوسا رۆیشت ٣ـئاشکرا بوو.
(-تِ اللیلَةُ): شەو سایەقە بوو.
(ضَحَّى فُلاناً. تَضحِیَةً): خواردنی چێشتەنگاوی دایە.
(-الغَنَمَ): کــە رۆژ بەرزبووەوە مەڕەکانی بۆ لەوەڕ برد.
(-بالشّــاةِ): چێشــتەنگاوو جەژنـــی قوربان مەڕەکــەی ســـەربڕی/ قوربانییکـــرد لەهەرکاتێکدا بووبێت مەڕەکەی ســـەربڕیو قوربانیکرد.
(-الرَجُلُ): خۆی کرد بە قوربانیی/ لە گیانی خۆی بوردو.
(ویَقولُ المُحَدِّثون: ضحی بنَفسِهِ أو بمَصْلَحَتِه أو بمالِهِ في ســبیلِ كذا أو مِــن أجلِ كذا): تازەگەریيــەکان دەڵێن: لە پێناوی ئەوەدا یان بۆ ئــەوە خۆی کرد بـــە قوربانییو لە گیانی خۆی بوردو بەختیکرد یان لە کەڵكو سوودی خۆی بوردو یان لە سامانو ماڵەکەی بۆ ئەوەو ئەو ئامانجە بوردو بەختیکرد.
(ضَحَّى- عَــنِ الأمرِ): کارەکەی دەرخســتو ئاشکرایکردو روونیکردەوە.
(ضاحی- الرَجُلَ. مُضاحاةً): چێشــتەنگاو/ کە رۆژ بەرزبــووەوە هاتە لای (أضحى): بوو بە چێشتەنگاو.

(الشَيءَ): شتەکەی دەرخست.
(«أَضحـــى اللهُ ظِلَّــكَ»): خــودا (فەوتتکات/ لەناوتبەرێت).
(-یفعل كذا): کە رۆژ بەرز بوو کارەکەیکرد. یان لەهەر کاتێکدا بوو ئەنجامیدەدا.
(تَضَحَّ. تَضحیاً): ١ـنانی چێشــتەنگاویخوارد ٢ـچێشتەنگاو نوست ٣ـچێشتەنگاو کەوتە رێ.
(استضحی- للشمس. استضحاءً): چێشتەنگاو خــۆی دایە بەر خۆرو لە زســتاندا چووە بەر بەرۆژگەکە. (الضحاء): دەمی بەرزبوونەوەی خۆر/ چێشتەنگاو.
(الضحو (مــص) والضحوة): بەرزبوونەوەی خۆر پاش هەڵاتنی.
(الضُحی): ١ـدەمی هەڵاتنی خۆرو چێشتەنگاو ٢ـخــۆر ٣ـروونبــوون/ روونا‌کبوونـــەوە/ ئاشکرابوون.
(«مالکَلامِهِ ضُحیً»): ئاخاوتنەکەی رووننیە.
(الضَحیـــان (م) ضَحْیانَة): ئەو کەســـەی لە پێشتەنگاودا نانەخوات.
(الضَحِیَّة (ج) ضَحایا): ١ـبەرزبوونەوەی رۆژ ٢ـقوربانی ٣ـمەڕی قوربانی ٣ـسەربڕراو.
(الأَضحــاة (ج) أضحی والأُضحِیَّة والإِضْحِیَّة (ج) أضاحِيّ): قوربانیی.
(یَومُ الأَضحی): رۆژی قوربانیکردنو قوربانی سەربڕین. رۆژی جەژنی قوربان.
(الأَضْحی (م) ضَحْیاء- مِنَ الخَیل): ئەســپی

سپیواشت.

(ألضاحي): ١-خۆ بەرخۆردەر/ لەبەر بەرۆژگە دانیشتوو ٢-پێستی لەش کە رووتدەبێت‌و هەتاو لێیدەدات.

(ألضاحِيَةُ (ج) ضَواحٍ): مێی وشەی الضاحي ٢-لای دەرکەوتوو/ دیار/ دەرەوەی هەموو شتێك.

(«شَكَت ضَواحيه»): هاواری ئەو شوێنانەی لەشیکرد کە بە دەرەوە بوون هەتاو لێیدان. شان‌و سەرشان.

(شَجَرَةٌ ضاحِيَةُ الظِلِّ): درەختێکە (بێسایە/ بێسێبەر).

(«فَعَلَهُ ضاحِيَةً»): بە ئاشکرا کردەکەی ئەنجامدا.

(ضَواحي البَلْدَة): دەرەوەی شار/ قەراغشار.

(-الحَوض): ئەملاولای گۆلەکە.

(يَومٌ إضْحِيان): رۆژێکی (سامال/ سایەقە).

(لَيلَةٌ إضحيانَة وإضْحِيَةٌ): شەوێکی (رووناك/ مانگەشەو).

(أرضٌ مَضحاةٌ): خاکێکی هەتاوگر یان کەم رۆژی لێناوابێت.

٢-(ضَحَّى- عَنِ الأمرِ تَضحِيَةً): بۆ کارەکە شێنەییبوو، پەلەی بۆ نەکرد.

(«ضَحِّ رُوَيداً»): لەسەرخۆو هێواش هێواشبە/ پەلەمەکە.

(أضحى- عَنِ الأمرِ): لە کارەکە دوورکەوتەوە/ خۆی لێلادا.

ضغ: (ضَغَّ- الماءَ. ضَغّاً): ئاوەکەی (رۆکرد/ رشت).

(-تِ العَينُ): چاوەکە فرمێسکی رشت.

(إنْضَغَّ- الماءُ): ئاوەکە رۆبوو/ رژا.

(المِضَغَّة): پەمپ/ ترومپا/ فیچقە.

(ألمِضَغَّة الماصَّة): ترومپای هەڵمژو پاڵپێوەنەر کە ئاو لەبیر/ چاڵاو دەردەهێنێت.

ضخز: (ضَخَزَ- عَينَهُ. ضَخْزاً): چاوی دەرهێنا.

ضخم: (ضَخُمَ. ضَخامَةً وضِخْماً): (جوستەی/ تەنی) گەورە بوو.

(ضَخِم (ج) ضِخام (م) ضَخْمَة (ج) ضَخْمات): جوستە (گەورە/ زل)/ کەتە/ قەبە/ زەبەلاح.

(ضَخَّمَ- هُ): کەتەیکرد جوستە گەورەیکرد/ زلیکرد.

(ألضُخام): هەموو شتێکی زل‌و کەتە/ زەبەلاح/ قەبە.

(ألأضْخَم= الضَخم): ١-کەتە ٢-زۆر کەتە/ زەبەلاحێکی تەواو/ قەبەترین.

(ألمِضْخَم): ١-توند (کوتە/ پێداکێش) ٢-گەورەو سەروەرێکی مەزنپایە.

الملحق:

ضخم: (ألتَضَخُّم): قەبەبوونێکی زۆر/ هەڵاوسان.

(تَضَخُّم الصَّوت): قەبەبوونی دەنگ.
التَضَخُم: زۆربوونێکی بێشومارو هۆو کەسان.
(تَضَخُّـم عـدد الموظفـين»): زۆربوونێکی زۆری ژمارەی کارمەندان.
(ألتَّضَخُم) (طب): نەخۆشـییەکە تووشـی ئەندامانـی لـەش دەبێـت نیشـانەکانی گەورەبوونی ئەندام وەکو («تَضخم القَلْب») دڵ گەورەبوونو هەڵاوسان.
(ألتَّضَخُّـم- في الاقتصـاد): هەڵاوسـانی ئابووری: بەرزبوونەوەی نرخە بە هۆی تواناى زۆری شـتکڕەکانو کەمیی ئەو کارگوزارییەی پێشکەش دەکرێتو ئەو کاڵایەی دەکڕرێت.
(ألتَضَخُّـم النَّقدي): زۆریی پـارە یان هۆی پێشکەشـکردنی بڕی پارە لـە چاو ئەوەدا کە پێویستە بدرێت بەرامبەر کاڵای ناوبازارو ئەو کارگوزارییەی کە پێشکەش دەکرێت.

ضدّ: ١-(ضَدَّ- فُلاناً في الخُصومَةِ. ضَدّاً): لە شەرو بناردا بەسەر فیساردا زاڵبوو.
(-هُ عَن كذا): بە نەرمی پاڵیپێوەناو دەسـتی نایەبەری/ لەوە دووریخستەوە.
(ضادَّ- هُ مُضادَّةً): دژی وەستایەوە/ ڕووبەڕیبوو.
(أضَدَّ): بەربەرەکانییکرد/ دژایەتیکرد.
(تَضـادّا. تَضـادّاً): ڕێکنەکەوتـنو شـەڕو بناریانبوو/ ڕووبەری یەکبوون.
(ألضِدّ (ج) أضداد وضِدّ) (ضد): دژ/ نارێك/ بەرەنگاربـوو/ پێچەوانەی یەك ٢-وەکو ئەو/ لەو چـوو/ هاوچەشـن ٣-دوژمـن/ ناحەز/ نەیار.
(ألأضداد): ئەو وشانەن کە دوو واتا دەگەیەنن دژ بەیـەك وەك (ضد): ١-دژ ٢-وەك ئەو/ لەو چوو/ هاوچەشن/ هاوشێوە.
(«هُـوَ ضِدُّهُ»): ئـەو لەو دەچێـت یان لەو ناچێتو دژیەتی.
(ألضَديـد): ١-دژ ٢-هـاو وێنـە/ لـەو چوو/ هاوچەشن/ هاوشێوە.
(«لاضديدَ لَهُ»): لە وێنەی نییە/ بێوێنەیە.
٢-(ضَـدَّ- القِرْبَـةَ. ضَـدّاً): کوندەکەی یان مەشکەکەی پڕکرد.
٣-(أضَدَّ): تووڕە بوو.
(ضدي: ضَـدِيَ. يَضْـدى- عَلَيـهِ ضَدىً): لێیتووڕە بوو.
(ضـادٍ (م) ضادِيَة (ج) ضَـوادٍ وضادِيات): تووڕە بوو/ گەرمبوو/ ڕقهەستاو.
(ضادَى- هُ مُضاداةً): بەربەرەکانێیکرد/ دژی وەستا.
(أضْدى- الاناءَ. إضـداءً): قاپەکەی لێوانلێو پڕکرد.
ضَرّ: ١-(ضَرَّ- فُلانـاً وبِفُلانٍ. ضَرّاً وضُرّاً): زیانی بە فیسار گەیاند/ زیانی لە فیسار دا.
(ضُرَّ بَصَرُهُ): چاوی کوێر بوو.
(ضَرَّرَ- هُ تَضْريراً): زیانی زۆر پێگەیاند.
(ضـارَّ- هُ. ضِـراراً و مُضـارَّةً): زیانـی

پێگەیاند.

(أَضَرَّ- الرَجُلُ): کوێر بوو.

(-ه): تووشی زیانیکرد.

(تَضَرَّرَ): تووشــی زیانبــوو/ زیانی لێکەوت/ بەرزیانکەوت.

(إِسْـتَضَرَّ- بِهِ): بەو یان بە هۆیەوە تووشـــی زیانبوو/ زیانی بەرکەوت.

(اَلضَرّ والضُرّ والضَرَر (ج) أَضْرار): ١-زیان/ ومزنـــد ٢-تەنگانـــەو ناهەمواریـــیو ڕەجاڵیی ٣-کەمبوونو کەموکورتیی شت.

(الضَــرَّاء): ١-تەنگانـــەو ناحۆشـــی/ داماویـــی/ نەهامەتیی ٢-گرانیی/ قاتو قڕیی ٣-کەمبوونەوەی (خەڵك/ سەر، کەمدەرامەتیی).

(اَلضَــرَّة): ١-جارێــك زیان لێکەوتن ٢-ســـزا/ ئەشکەنجە/ تووشی ئازاربوون ٣-ناگوزەرانییو داماویی.

(اَلضَرارَة): ١-کەمبوونەوەیسەروکەمدەرامەتیی ٢-کوێربوون (کە لە پەککەوتندایە).

(اَلضَّــار): کەڵکبەخــش. یەکێکــە لــە ناوە پیرۆزەکانی خودا.

(اَلضارُورَة): زیان/ ومزند.

(اَلضَریــر): ١-زیانپێگەیەنـــراو/ دامـــاو/ زیانخواردوو.

(اَلضَریر (ج) أَضِرّاء وأَضْرار (م) ضَریرَة (ج) ضرائِــر): ١-نابینا/ کوێر ٢-نەخۆشـــی لاوازو بێهێــز ٣-هەرچی زیانمەندو زیان خواردووە/

هەرچی ومزندی پێگەیشتووە.

(اَلتَضِرَّة والتَضُرَّة): پەککەوتەیی/ پەرێشانیی/ داماویی.

(اَلمَــضَــرَّة (ج) مَــضَــار): ١-زیـــان ٢-دەرد ٣-نەهامەتیی ٤-بارخراپیی.

٢-(ضَـــرَّ- هُ إِلى كـــذا ضَرّاً وضُـــرّاً): ناچاری ئەومیکرد/ پەنای ئەوەی پێبرد.

(ضـــارَّ- هُ ضِـــراراً ومَضـــارَّةً): لەگەڵیـــدا ناکۆکبوو/ دژی ومســـتایەوە/ پێچەوانەی ئەو بوو/ لەگەڵیدا ڕێکنەکەوت.

(أَضَـــرَّ- هُ علـــى الأَمـــرِ): بـــە زۆر ناچاری کارمکەیکرد.

(إِضْطَـــرَّ- هُ إِلى كـــذا): بـــە زۆر ناچـــاری ئەومیکردو پەنای ئەوەی پێبرد.

(أُضْطُرَّ): ناچارو داماوکـــرا/ بۆ ئەوە پەنای پێبرا.

(اَلضَـــرّ): بەڵا بەســـەرخۆدا هێنـــان/ ژنزۆر هێنان.

(اَلضَرُّة): پێداویستی.

(اَلضَرُورَة والضّارورَ والضّارُورَة والضارُوراء): پێداویستی/ بۆدامان.

(«الضَرورات تُبیحَ المَحْظورات»): پێویستیی زۆرو داماویی کاری نەشیاو بە مرۆڤ دەکاتو نەشیاو شیاو دەبێت.

(اَلضَّـــرُورِيُّ): پێداویســـتیی زۆر/ ناچارییو داماویـــی زۆر ٢-ئـــەوەی کە مـــرۆڤ ناچاری

بکریّت/ زۆری لیّبکریّت ٣-بیّدەسەڵاتکردنی مرۆڤو کارپیّکردنی یان وازپیّلیّهیّنانی ئەو کارەو ئەو شتە.

٣-(ضَارَّ إمْرَأتَهُ): ژنیّکی بەسەر ژنەکەی هیّنا/ هەویّی بەسەر ژنەکەی هیّنا.

(أَضَرَّ- الرَّجُلُ): پیاوەکە ژنیّکی بەسەر ژنەکەی خۆی هیّنا.

(اَلضِرّ والضُرّ): چەند ژن هیّنان بەسەر ژنەکەی خۆی.

(ضَرَّةُ المَرْأةِ): هەویّی ژن.

(ضَرَّتان): دوو هەویّ (ج) (ضَرائِر)

(«بَینَهُم داءُ الضَرائِر»): دەردی ئیّرەییان لە نیّواندا هەیە/ چاوچنۆکیی گرتوونی.

(اَلضَّریر): رقلیّبوونەوە.

(رَجُلٌ مُضِرٌ): پیاویّکە ژنی بەسەر ژنەکەی خۆی هیّناوە.

(إمْرَأةٌ مُضِرٌ ومُضِرَّةٌ): ژنیّکە هەویّسارە/ چەند هەویّیەیە.

٤-(ضارَّ- هُ. ضِراراً ومَضارَّةً): خستیە پاڵ خۆی.

(أضَرَّ- بِهِ): زۆر لیّی نزیکبووەوەو پیّوەی (نووسا/ لکا).

٥-(أَضَرَّ- إلَیهِ وعَلَیهِ): پەلەو هەڵپەی بۆ کرد/ نیشتەسەری.

(-یَعدُو): زۆرتر پەلەیکردو گوری دایە خۆی.

(-علی السَّیر الشَّدید): ئارامی لەسەر خیّرا رۆیشتنەکە گرت.

(اَلضَریر): ١-ئارامگرتن/ خۆگرتن/ دان بەخۆداگرتن ٢-زۆر بە ئارام/ زۆر خۆراگرو بە تابوشت.

(«إنَّهُ ضَریرٌ وذو ضَریرٍ علی االشيءِ»): بە ئارامەو خۆراگرە لەسەر ئەو شتەو بە تابوشتە.

(«ناقَةُ ذات ضَریر»): میّحوشتریّکی بە ئارام بە کیّشە لەسەر (شەکەتبوون/ ماندووبوونیّکی زۆر).

٦-(أَلضَّرّ (في استعمال العامة) (ح): وردە میّروولە (راستی وشەکەش (ألذَرّ)ە).

(اَلضَرَّةُ): ١-بنی گوان/ بنی مەمك ٢-هەموو مەمك یان هەموو گوانەکە ٣-دارای زۆر.

(اَلضَرَّتان): دوو بەرداشەکەی ئاشەك.

(اَلضَریر): لیّواری دۆڵەکە/ دەمی دۆڵەکە ٢-دەروون ٣-هەموو جوستە/ لەش خویّنو هەناو ئەویتری تەنو گرنگترین ئەندامی مرۆڤ.

الملحق:

ضر: (الضَّرُوریات): پیّداویستیەکان/ ئەو شتانەی بیّئەوە هەڵناکریّت.

(«ضَروریات الحیاة»): پیّداویستیەکانی ژیان.

ضرأ: (ضَرَأ- الشيءُ): شتەکە شاردرایەوە/

ونبوو.

(إنْضَــرَأَ- تِ الإبِـلُ. إنْضِراءً): حوشــترەکە مردارکرایەوە.

(-تِ الشَجَرَةُ): درەختەکە وشککرا.

ضرب: ١-(ضَــرَبَ- ه ضَرْباً): پیایدا کێشــا. شمشــێرێك یــان دارێك یان شــتێکیتری پێدا کێشا.

(-تِ العَقْرَبُ): دووپشکەکە پێوەیدا.

(-العَدُوَّ بِقَنابِلَ مدافِعِهِ أو بِقَذائِفِهِ المُدَمِّرَة): دوژمنی دایە بەر گوللە تۆپەکانی یا مووشەکە کاولکەرەکانی.

(ضَرُبَ- ضَرابَــةً): لێدانەکەی توندو چاكو رێك بوو/ تێیگرت.

(ضَرَّبَ- هُ): باش‌و زۆر پیایدا کێشا/ لێیدا.

(ضــارَبَ- هُ مُضارَبَــةً وضِرابــاً): ١-لــە بەیەکدادانــدا (بەزاندی/ بــۆری پێدا) ٢-ئەو دوانە کێشــایان بەیەکتریدا ٣-شــەرەقامچیان لەگەڵ یەکدا کرد.

(أضْرَبَ- الخُبزُ): نانەکە برژا.

(تَضــارَبَ- القَــومُ): کەوتنــە لەیەکــدان‌و بەگژیەکداچوون.

(إضطَــرَبَ- القَــومُ): بەگژیەکداچــوون‌و لەیەکتریاندا.

(«إضْطَرَبَ حَبْلُهُم»): ناتەبابوون‌و قســەیان یەکی نەگرت.

(ألضَربَةُ): ١-پێداکێشــانێك/ جارێك لێدان/ جارێك ناکۆکیی.

(«لاآخُــذُ مالي عَلَيــكَ إلاّ ضَربَةً واحدة»): بەیەك کوتەك/ پێداکێشانێك ئەوەی لە لاتەو بەسەرتەوەیە لێتوەردەگرمەوە.

(ألضَــرب والضَــرُوب): کوتەکوەشــێن/ دەستوەشێن/ لێدەر.

(ألضَرَّاب): فرە (پێداکێش/ لێدەر).

(«ضَرَّابَةُ الناقوس»): نێرکی زەنگ کە لەناو زەنگەکەدایەو هەر بە زەنگەکەدا دەکێشــێت زەنگەکە لە ئاسن یان مس دەکرێت.

(ألضَريب (ج) ضُرَباء): ١-لێدەر ٢-لێدراو.

(ألضَريبَــة (ج) ضَرائِب): ١-شــوێنی لێدانی لەش ٢-بە شمشێر لێدراو.

(-مِنَ السَّيفِ): تیژیی دەمی شمشێر.

(ألمَضْــرب (ج) مَضارِب): شــوێن یان دەمی/ کاتی لێدان.

(ألمَضرِب والمَضْرَب (ح) مَضارِب): ١-شمشــێر یان دەمی شمشــێر ٢-ئێسقانی کاسەی سەر کە مێشکی تێدایە.

(مَضْربَــةُ ومَضْرَبَةُ السَّــيفِ): تیژیی دەمی شمشێر.

(ألمِضْــرَب والمِضْــراب (ج)(مَضــارِب): ١-فرەلێدەر ٢-ئەوەی کــە زۆر پێی لێدەدرێت وەك پــەری دەســتی عودلێــدەرو نێرکــی ناوزەنگ‌و شتی لەو بابەتانە.

(ألمِضْرَبَةُ): ئامێری پێلێدان.

٢-(ضَرَبَ- الشـيءُ. ضَرْباً): شـتەکە بزوا/ جوولا.

(-العِـرْقُ): (ڕەگەکـە/ دەمارەکـە) لێیـدا/ پلیدا.

(الجرحُ أو الضِرسُ): برینەکە یان دانەخرێکە پلیداو ئازارو ژانەکەی توند بوو.

(-في الماءِ): لە ئاوەکەدا مەلەیکرد.

(-بيَدِهِ): بە دەست ئاماژەیکرد.

(-بالقِـدّاحِ): تیرەکانی قومـاری تێکەڵکردو گێڕای.

(-في البُوقِ): فووی بە بۆریەکەدا کرد.

(ضَرَّبَ- هُ في الحَرْبِ): بۆ جەنگین تیژیکردو هانیدا.

(تَضَرَّبَ الشـيءُ): شـتەکە جـوولاو تەکانو شەپۆلیداو بەیەکیدادا.

(إضْطَرَبَ): شـپرزە بوو/ جوولاو شەپۆلیدا/ بەیەکیدادا.

(-الأمرُ): کارەکە تێکچوو/ لەبارکەوت.

(-مِن كذا): لەو شتە وەڕس و دڵتەنگبوو.

(-في أُمـورِهِ): لـە کارەکانیـدا شـپرزەو سەراسیمەو ڕارابوو.

(اَلضَـرْب (ج) أَضْـراب): پیاوێکـی خاوەن چاکەو بەخشندەی لە ڕابوردوودا.

(اَلُمضْـرِب والمُضرِبَـة- مِن الحَيَّـات): ماری متبوو.

٢-(ضَرَبَ- الصَلاةَ. ضَرباً): نوێژیکرد.

(-الخَيمَةَ): دەوارەکەی هەڵدا.

(-اللَّيلُ): شەو درێژەی کێشا.

(-تِ العَنْكَبـوتُ نَسـيجَها): جاڵجاڵۆکەکـە (خانووەکەی تەنی/ تاڵی خانووەکەی چنی).

(-بنَفسِـهِ الأَرضَ) (ضد): ١-لە شـوێنەکەدا نیشـتەجێبوو ٢-لـە شـوێنەکە کۆچیکـرد/ باریکرد.

(ضَرَّبَ- المِظَلَّةَ بالخُيـوطِ): چەترەکەی بە دەزوو قایمکرد.

(أَضْرَبَ- في المَكانِ): لە شـوێنەکەدا مایەوەو نیشتەجێبوو.

(أَلضـارِب (ج) ضَوارِب): ١-شـەوی تاریك کە تاریکیەکەی درێژە بکێشێت ٢-شوێنی تەختو پڕ لە درەخت ٣-نیمچە دۆڵ.

(أَلِمضْرَب (ج) مَضارِب): (دەوار/ ڕەشـماڵ)ی گەورە.

٤-(ضَرَبَ- هُ البَردُ. ضَرْباً): تووشـی سەرما بوو/ سەرما لێیدا.

(ضَـرِبَ- النَباتُ ضَرَبـاً): گیاکە، ڕووەکەکە سەرما یان با لێیداو بردیو زیانی پێگەیاند.

(ضُرِبَ- تِ الأَرضُ): زەویەکە بەر زوقم یان بەفر کەوت.

(أَضْـرَبَ- القَـومُ): خوێشـگەل زوقـم یان بەفریان لێباری.

(أَلضَرْب (ج) أَضْراب): نەمەباران.

(مَطَرٌ ضَربٌ): بارانێکی نمە/ ڕشێنەباران.

(أَلضَريب (ج) ضَرائِب): ١-زوقم ٢-بەفر.
٥-(ضَرَبَ- على يَدِهِ): دەستیگرتو نەیهێشت ئەو کارە بکات.
(-القاضي على يَدِهِ): دادوەر دەستی بەسەر ماڵو سامانەکەیدا گرتو نەیهێشت دەستی بۆ بەرێتو هەڵیسوورێنێت.
(-على أُذنِهِ): نەیهێشت ببیسێت.
(-عَن فُلان كَذا): ئەوەی لە فیسار کەس گرتو نەیهێشت دەستی بیگاتێ.
(-فُلاناً عَن فلان): فیساری لە فیسار کەس کرد/ نەیهێشت پەیوەندیان هەبێت.
(«ضَرَبتُ عَنهُ صَفحاً»): خۆم لێلاداو پشتگوێم خست/ بەلایدا نەچووم.
(«ضَرَبتُ عَنهُ جَرْوَتی»): نەمویستو رۆیشتم.
(«ضَرَبَ بِذَقنِهِ الأَرضَ»): سەری لە زەویی چەقاند واتا زارەترەکبوو و ترسا.
(أَضْرَبَ- عَنهُ): لێیدوورکەوتەوە/ خۆی تێنەگەیاند/ مانیگرت.
(أَضْرَب العامِلُ عَنِ العَمَلِ): کرێکارەکە مانی لە کارەکە گرت، بۆ کارەکە نەچوو.
(مُضرِب (م) مُضرِبَة): مانگرتوو.
(الإضراب (ج) إضْرابات): مانگرتنی کرێکاران یان کۆمەڵە خەڵکێکی هاودەنگ بۆ مەرجێکی هاوبەشیانو لەسەر مانگرتنەکە برۆن بۆ بەدەستهێنانی خواستیان کە داوای دەکەنو دەیانەوێت.
٦-(ضَرَبَ- الزمانُ. ضَرباً): چەرخ، سەردەم/ چاخ تێپەری.
(-تِ الطَيرُ): پەلەوەرەکە/ باڵندەکە بە دوای خواردنو داندا رۆیشت.
(-بِنَفسِهِ الأَرضَ) (ضد): ١-گوزاریکرد/ سەفەریکرد ٢-گوزاری نەکرد.
(-ضَرباً وضَرَباناً في الأَرضِ): بۆ بازرگانی یان داگیرکردنی وڵاتان دەرچوو و رۆیشت.
(ضَرَّبَ-ت عَينُهُ): چاوی بە قوڵداچوو.
(ضارَبَ- هُ وضارَبَ- لَهُ في المالِ وبالمالِ): بە پارەی ئەو/ بە سەرمایەی ئەو بەرامبەر قازانجێکی دیار ئاڵشو وێڵشو بازرگانیکرد.
(الطَيرُ الضَوارِبُ): باڵندەی عەودالی خواردن.
٧-(ضَرَبَ- الشَيءَ بالشَيءِ): شتەکەی بەسەر شتەکەیتردا داو تێکەڵیکردن.
(ضَرَّبَ- الشيءَ بالشيءِ): شتەکانی تێکەڵی یەککرد.
(-النَجّادُ المُضَرَّبَةَ): هەلاجەکە لێفە لۆکەدارەکەی بە دەزوو بە لۆکەکەوە دروو.
(-تِ المرأَةُ اللِّحافَ): ژنەکە بەریگرتە لێفەکەو بە تەقەڵی درشت پێوەی دروو (عامية).
(أَلضَريبَة- مِنَ الصوف ونَحوِهِ (ج) ضَرائِب): تۆپەڵە خوری یان لەو بابەتە شیکرابێتەوەو ئامادەی رِستن کرابێت: برێسرێت.

(بساطٌ مُضَرَّبٌ): فەرشێك/ ڤاڵییەك دروابێتەوە.

(ألْمُضَرَّبَة): بەرگێکی ناودارو دووتوێ ناواخنەکەی لۆکە بێت.

٨-(ضَرَبَ- الدِرهَمَ. ضَرباً): سکەی لێدا.

(-الخاتِمَ): ئەموستیلەکەی دارشت و دروستکرد.

(-على المَكتُوب): نامەکەی مۆرکرد.

(إضْطَرَبَ فُلانٌ): داوایکرد بۆی دابرێژن و دروستیبکەن.

(إضطَرَبتُ خاتِماً مِن ذَهَب): داوامکرد ئەموستیلەیەکی زێرم بۆ دابرێژن و دروستیبکەن.

(«دِرهَمٌ ضَربٌ»): سکەیەکی لێدراو.

(دارُ الضَرب): (شوێن/ خانە)ی لێدانی سکەوپارە.

(اَلضَريبَةُ (ج) ضَرائِب): سروشت و نەریت و خوو دارشتن.

(هذه ضريبَتُهُ التي ضُرِبَ عَلَيها): ئەمە سروشتییەتی و وا دارێژراوە.

(المُضْرِب (ج) مَضارِب): رەسەن/ ریشە/ بێخ/ رەچەڵەك.

٩-(ضَرَبَ- الأَجَلَ. ضَرْباً): کات و دەمی دیاریکرد.

(-المَثَلَ): نموونەی هێنایەوەو دەریخست.

(-لَهُ سَهماً مِن مالِهِ): بەشێکی ماڵەکەی، سامانەکەی، داراکەی دایەو بۆ تەرخانکرد.

(ضُرِبَ- ذلك مَثَلاً): ئەوە کرا بە نموونە/ بە پەند/ بە نموونە هێنرایەوە.

(اَلضَرْب (مص) (ج) أَضْراب): ١-نموونە ٢-وێنە ٣-جۆری شت وەکو/ هاوشێوە ٤-سکەلێدان.

(اَلضَرْب (ج) ضُرُوب وأَضْراب وأَضْرُب- في العَروض): بەشی دوایی دێری دووەم لە هەڵبەستدا

(في قول الشاعِر):

(في فَمي ماءٌ وهَل يَنطِق مَن في «فيهِ ماءٌ»): ناو لە دەممدایە ئینجا ئەوەی ناو لە دەمیدا بێت قسەی بۆ دەکرێت؟

(اَلضَريب (ج) ضَرائِب): ١-پۆل/ جۆر/ چەشن ٢-چون/ وەکو/ هاوتا ٣-شێوە ٤-شێوەو روخساری مرۆڤ ٥-بەش/ بەرکەوت.

١٠-(ضَرَبَ- الجزْيَةَ عَلَيهِم): سەرانەی خستنە سەرو پێویستیکرد.

(-عَلَيهِم الذِلَّةَ): سەرشۆڕو کەساسیکردن/ زەبونیکردن.

(الضَريبَة (ج) ضَرائِب): ١-سەرانە ٢-باج.

١١-(ضَرَبَ- بَيْنَهُم. ضَرْباً): نێوانیانی تێکدا، دووزمانیی لە نێواندا کرد.

(-الدَّهْرُ بَينَنا): رۆژگار لێکیکردین.

(ضَرَّبَ- بَيْنَهُم): لێکیبەردان.

(اَلضَرْبَةُ): ١-گەندەڵیی/ خراپبوون

٢-كەمئەندامیی.
(ضَرَبانُ الدَّهر): لێقەومانی ڕۆژگار.
١٢-(ضَرَبَ- إليهِ. ضَرْباً): بەلای ئەودا لایدا/ ڕوویکردە ئەو/ ڕووەو ئەوە بوو.
(أَضْرَبَ): متبوو/ بێدەنگبوو.
(«أَضْرَبَ جَأْشاً لأَمرِ كذا»): خۆڕاگرانە خۆی بۆ ئەو کارە متو ئامادەو تەرخان کردووە.
١٣-(ضَـرَبَ- الحاسِـبُ كذا في كـذا ضَرباً): ژمێریارەکە ئەو ژمارەیەی لەو ژمارەیەدا.
١٤-(إِسْـتَضْرَبَ- العَسَـلُ): هەنگوینەکـە خەستو سپیبووەوە.
(أَلضَـرْب والضَـرَب): هەنگوینی خەسـتو سپی.
الملحق:
ضـرب: (أَلْمُضارَبَة) (مص): کێشـمەکێش/ پاڵەپەستۆو ڕکەبەریی.
(أَلْمُضارَبَـة التِجارِيَّة): لە کڕینو فرۆشـتندا یان پـارەو بەشـکردنیدا یان لـە کردەیتردا ڕکەبەریکردنو کێشمەکێشـکردن لە پێناوی قازانجو دەسـکەوتدا لە جیاوازی نرخەکانی ئەو کڕینو فرۆشتنەدا.

ضرج: ١-(ضَـرَجَ- الثَوبَ بالدَّم): بەرگەکەی خوێناویکرد.
(ضَرَّجَ- هُ): لەکەداریکرد/ پەڵاوییکرد.
(-الثَـوبَ): بەرگەکەی بە سـوور ڕەنگکردو پیسیکرد تەواو ڕەنگەکەی تێرنەکرد.
(-الأَنْفَ بالدَّم): خوێنی لووتی پڕژاند.
(تَضَرَّجَ — الشيءُ): لەکەدارو پەڵاویبوو.
(-الخَدُّ): کوڵمەکە ئاڵ هەڵگەڕا.
(أَلضَريج): ڕەنگسوورکراو نە تێرو نە کاڵ.
(الأَضريـــج): ١-ئاوریشـمی سـوور ٢-بۆیەی سوور/ ڕەنگی سوور ٣-بەرگی زەرد.
٢-(ضَرَجَ- الشيءَ. ضَرْجاً): شتەکەی دڕاند/ قڵیشاند.
(تَضَرَّجَ): دادڕدادڕ بوو/ قڵیشقڵیشبوو/ شیتڕ بوو.
(-الزَهْرُ): گوڵەکە دەمیکردەوە.
(إِنْضَرَجَ): قڵیشا.
(-لَنا الطريقُ): ڕێگەکەمان بۆ فراوانبوو.
(-مابَينَ القَـوم): لەیەکتری دوورکەوتنەوە/ ناتەبابوون.
(أَلمِضْـرَج (ج) مَضارِج): بەرگی کۆنی شـڕو وڕ.
(أَلمَضارِج): گێروگرفت، دەردیسـەری/ کێشەو نارەحەتیی.
(عَينٌ مَضرُوجَة): چاوێکی گەشی گەورە.
٣-(ضَـرَجَ- الشَـيءَ إلى الأَرضِ. ضَرجـاً): شتەکەی بە زەویدادا.
(ضَرَّجَ- الجيبَ): پشـتێنەکەی خاوکردەوەو شلکرد.
(-الإبلَ): حوشـترەکەی لە هێرشـبردنەکەدا (تاودا/ غارپێکرد).

(أَضْرَجَ- الجيبَ): پشتێنەکەی خاوکردەوە.
(إِنْضَــرَجَ-تِ العُقــابُ): کۆلارەکــە خۆی بە نێچیرەکەدا دا/ داپەڕییە سەر نێچیرەکە.
(عَــدْوٌ ضَريجٌ): تــاودان/ ڕاکردنێکی خێرا/ غاردان.
(الإضريج): چارەوێی تیژڕەو.
٤-(ضَرَّجَ- الكَلامَ): قسەکەی پوخت/ ڕازاوەو جێژدار کرد.
(تَضَرَّجَ-تِ المَرْأَةُ): ئافرەتەکە خۆی ڕازاندەوەو ئارایشتی تەواویکرد.
٥-(أَلضَرْجَع (ج)ضَراجِع) (ح): پڵنگ.
ضرح: ١-(ضَرَحَ- الشــيءَ ضَرحاً): شتەکەی قڵیشاند/ هەڵقڵیشاند/ دادری.
(-القَبرَ): گۆڕەکەی هەڵکەند.
(-لِلمَيت): گۆڕێکی بۆ مردووەکە هەڵکەند.
(إِنْضَرَحَ- الشيءُ): شتەکە شەقیبرد.
(أَلضَريح (ج) ضَرائِح): گۆڕ/ گڵکۆ.
٢-(ضَرَحَ- الشيءَ): شتەکەی لاداو پاڵپێوەنا/ دووریخستەوە.
(«ضَرَحــتُ عَني الثَــوبَ»): جلەکەم لەبەر خۆم داکەند.
(-تِ الدابَــةُ بِرِجْلِهــا. ضَرْحــاً وضِراحاً): چوارپێکە لەقەیوەشاند.
(ضارَحَ- هُ): ١-شتیانگرتە یەکتری ٢-جنێویان بەیەکتریــدا ٣-لــە یەکــتری نزیکبوونــەوەو یەکتریان چاوپێکەوت.
(أَضْرَحَ- هُ): دووریخستەوە.
(إِضْطَرَحَ- الشــيءَ): شتەکەی فرێدا/ تووڕی هەڵدا.
(إِنْضَرَحَ- مابَينَ القَوم):خوێشگەل لە یەکتری دوورکەوتنەوەو ناتەبا بوون.
(أَلضَــرْح): لــە یــەك دوورکەوتنــەوە/ لە یەکپچڕان/ ناکۆکبوون.
(نِيَّةٌ ضَرَحٌ): نیازێکی دوور.
(أَلضَروح- مِــنَ الــدَّواب): چوارپێی جوتە وەشێن.
(قَوسٌ ضَــرُوحٌ): کەوانێکی کرژ کە تیر باش بهاوێت.
(أَلضَريح (ج) ضَرائِح): دوور.
٣-(ضَــرَحَ-تِ الســوقُ ضُرُوحــاً وضَرْحاً): بازارەکە کەوتو کز بوو.
(أَضْرَحَ السُــوقَ): بازارەکەی خست/ شکاند/ وەستاند.
٤-(أَضْرَحَ- هُ): گەنیکرد/ خراپیکرد.
(أَلضَرَح): پیاوی پیس/ خراپ/ بەدرەوشت/ گەن.
(أَلضَرْح): پیست.
(أَلمَضْرَح): ١-(ح) هەڵۆ ٢-(ح) دالی باڵدرێژ.
(أَلمَضْرَحيّ= المَضْرَح): ١-هەڵۆ ٢-دالی باڵدرێژ ٣-گەورەی جوامێرو بەخشندە.
(أَلمَضْرَحيُّ): هەموو شتێکی سپی.
ضرس: ١-(ضَرَسَ- الشَيء. ضَرْساً): بە خرێی

(توند گەستی/ گازێکی توندی لێگرت).
(«ضَرَسَهُ الدَّهرِ»): ڕۆژگار سەختیی لەگەڵدا نواند.
(«ضَرَسَــتْهُ الخُطوبُ»): تاڵیی‌و گیروگرفتی زۆر ڤاڵیکرد.
(ضَــرَسَ- البِئرَ): (چاڵاوەکــەی/ بیرەکەی) هەڵچنی.
(-الرَجُلُ): لــە بەیانییەوە تا شــەوێ دەمی (لێکنــا/ هەڵنەپچــڕی) (لــە گەســتنەوە وەرگیراوە وەکو دانی بە زمانیدا نابێت‌و ئیتر بێدەنگبووبێت).
(ضَــرِسَ-تِ الأَســنانُ. ضَرَســاً): دانــی بە شتیتڕش (ئاڵبووەوە/ کوڵبو).
(ضَــرَّسَ- هُ الزَّمــانُ): ڕۆژگــار لەگەڵیــدا سەختبوو.
(-تْهُ الحــرُوبُ أَوِ الأَيامُ): شــەڕ یان ڕۆژانی سەخت ڤاڵیانکردو ئەزموونداریانکرد.
(ضــارَسَ- الأُمورَ): کاروبــاری تاقیکردەوەو لێوەی فێرو شارەزا بوو.
(-هُ): لەگەڵیدا جەنگی‌و دوژمنایەتیی لەگەڵدا کرد.
(أَضْرَسَ- هُ بِالکَلامِ): بە قسە (دەمکوتیکرد/ بێدەنگیکرد).
(-هُ): تووشی دڵخوردییکرد.
(-الحامِــضُ الأَســنانَ): ترشــییەکە دانــی ئاڵکردەوە/ کوڵیکرد.

(تَضارَسَ- القَــومُ): بوونە دوژمنی یەکتری‌و لەگەڵ یەکدا جەنگین.
(-البِنــاءُ): خانەکە/ بیناکە کــەچ‌و کۆمبوو وەك خرێ ڕێکنەبوو.
(أَلضِرس (ج) أَضْراس وضُرُوس) (ع ا): دانی خــرێ کە پێنج یان چوارن لە هەر لایەك‌و لە دواوەن/ دانی کاکیلەن.
(- ج ضُرُوس): ١-ئــەو بەردانەن کە چاڵاوی پێهەڵدەچنــن ٢-گردێــك کــە ســەرکەوتنی گرانبێت.
(أَلضَــرِس): ١-دڕو بەد سروشــت/ شــەڕانی ٢-کەســێکی خاوەنئەزمون کە زۆر گەڕابێت‌و چووبێتە شــەڕەوەو جەنگیبێت ٣-کەسێك کە لە برساندا بە گژدا بچێت‌و توورە بێت.
(أَلضَروس- مِــنَ النُوق): حوشــترێکی دڕو چەتوون کە لە کاتی دۆشینیدا گاز بگرێت.
(حَــربٌ ضَــروس): جەنگێکــی ســەختی فەوتێنەرو کاولکەر.
(أَلضَريس (ج) ضَراســی): بڕبڕاگەی پشــت ٢-چاڵاوی بە بەرد هەڵچنراو ٣-برسی.
(أَلمُضَــرَّس) (مفــع): گرفتــاری چورتووم‌و نەهامەتیی.
(-مِنَ الوَشي): نیگار وێنە بە شێوەی خرێ.
(رَجُلٌ مُجَرَّس مُضَرَّس): پیاوی بە ئەزموون‌و دنیادیدە.
(أَلتَضريــس (ج) تَضاريس): نیگارو هێڵ لە

یاقــووت یان مرواری یان لە تەختەدا کە وەك خرێ وا بێت.
(«فِي الياقوتَــةِ تَضريسٌ): یاقوتەکە نیگاری وەك خرپێ تێدایە.
(تَضاريــسُ الأَرضِ): بــەرزو نزمیــی ڕووی زەوی.
٢-(ألضِرس (ج) ضُــرُوس): بارانێکی کەم/ ڕشێنە باران.
(وقعــت فِي الأَرضِ ضُــروسٌ مِــن مَطَــر): ڕشێنەیەکی بارانی کەم باریو جێ جێ بوو.
ضرض: (أَلضَرْضَمُ): ١-(ح) شێر ٢-(ح) نێرەی درندەکان.
ضرط: ١-(ضَرَطَ. ضَرْطاً وضَرِطاً وضُراطاً وضَريطاً): تڕیکەند.
(ضَرَّطَ- الحِمارُ): کەرەکە زۆر تڕی.
(أَضْرَطَ- الحِمارَ): کەرەکەی تڕاند.
(-بِفُــلانٍ): جڕتی بۆ فیســار لێــداو گاڵتەی پێکرد.
(أَلضُرَّاط والضَــروط والضِرَّوط): ١-تڕکەن ٢-زۆر تڕکەن.
٢-(ضَــرِطَ. ضَرَطاً): ڕیشــی تەنكو برۆی باریکبوو.
(أَضْرَط): ڕیشك تەنكو برۆ باریك.
٣-(مُضَــرِّطُ الحِجارَةِ): لەبەر بەســامیی بە (عمرو کوڕی هند)یان وتوومو نازناوی بووە.
ضرع: ١-(ضَرَعَ- مِنَ الشــيءِ. ضُرُوعاً): لە شتەکە نزیکبووەوە.
(-تِ الشَمسُ): خۆرەکە ئاوا بوو یان خەریکی ئاوابوونبوو.
(ضَــرَّعَ- مِن فُــلان): بە پێــچو پەناو خۆ تێهەڵسوون لە فیسار نزیکبووەوە.
(-تِ الشَــمسُ): خۆرئاوابــوو یــان نزیکــی ئاوابوونبوو.
(-تِ القِــدرُ): دەمــی داگرتنــی مەنجەڵەکە هات.
(-الرُبُّ): دۆشاوەکە خراوەتە سەر ئاگر بەڵام هێشتا نەبووە/ نەگەیشتووە.
(ضــارَعَ-تِ الشَــمسُ): خۆرەکــە خەریکی ئاوابوونە.
(-القِدرُ): کاتی داگرتنی مەنجەڵەکە هات.
(تَضَــرَّعَ): ١-پاڕایــەوە/ داســتدامانبوو ٢-بە کلکەلەقێو خۆتێهەڵسوون لێینزیکبووەوە.
(-الظِــلُّ): ســێبەرەکە کشــایەوەو کــورت بووەوە.
٢-(ضَــرَعَ- فَرَسَــهُ. ضَرعــاً): چارەوێکەی ڕامکرد/ دایمرکاند.
(ضَــرَعَ وضَرِعَ وضَرُعَ. ضَرَعــاً وضَراعَةً): بێهێز بوو/ بێتوانا بوو.
(-إلَيهِ): ملکەچو سەرشۆڕبوو/ دەستدامانیبوو.
(ضــارِع وضَــرِع (ج) ضارِعــون و ضُرُوع وضَرَعَة): ١-نزاکار ٢-لەبەردەســتدا کەساسو زەبوون/ ملشۆڕ/ ملکەچ/ دەستدامان.

(أَضْـــرَعَ- الرَجُلَ): پیاوەکەی کەساســکرد/ زەلیلکرد/ سەرشۆڕیکرد.
(-تِ الحُمّــى فُلانــا): تاکــه بێهێزیکــردو پەکیخست.
(«اَلحُمّى أَضْرَعتنــي لِلنَّوم»): تاکە ناچاری ناو جێگەیکردم (بۆ ناچاریی‌و چاوبەرەژێریی پێویستیی دەوترێت).
(-تْهُ الحاجَةُ إِلى فُلان): نەبوونی‌و پێویستیی ناچاری دەستدامانی فیساریکرد/ چووە خاك‌و پای پەنای بۆ برد.
(-لِفُلانٍ مالاً): دارای پێبەخشی‌و باربوویکرد/ یاریدەیدا.
(تَضَـــرَّعَ): لالایـــەوە/ پاڕایەوەو کەســـایی‌و سەرشۆڕیی پیشاندا.
(-اللهِ): لە خودا پاڕایەوەو لالایەوە.
(إِسْــتَضْرَعَ- لَــهُ): کوڕنووشـــی بـــۆ بـــرد/ بێدەســـەلاتیی‌و زەبوونـــی خۆی (پیشـــاندا/ نواند).
(اَلضَــرَعُ) (مــص): ١-بێدەســـەلات/ بێتوانا ٢-زۆرترسنۆك.
(«رَجُلٌ ضَـــرَعٌ»): پیاوێکی زیرەکردوو/ زۆر ترسنۆك.
(«قَومٌ ضَرَعٌ»): خوێشگەلێکی زۆر ترسنۆك.
(اَلضارِعُ): ١-باریـــك ٢-لاوازو بێهێز ٣-هەموو شتێکی بچووك.
(اَلأَضْـــرَعُ= الضـــارِعُ): ١-باریکـــتر ٢-لاوازو بێهێزتر ٣-بچووکتر.
(اَلضَروعُ): سەرشۆڕ/ کەسێکە بێدەسەلاتیی‌و کەساسیی بنوێنێت.
٣-(ضارَعَ- هُ): لەوچوو.
(تَضارَعــا): ئـــەو دوانە لەیەکچـــوون/ وەکو یەکبوون.
(اَلضِرعُ (ج) ضُرُوعُ): نموونە/ چون/ وەکو.
(اَلْمُضــارِعُ): ١-هاوشـــێوە/ لێچـــوو/ هاووێنە ٢-کرداری ڕانەبوردوو ٣-یەکێکە لە کێشەکانی هەڵبەست/ شیعر.
٤-(أَضْرَعَ- تِ الشاةُ): ١-مەڕەکە گوانیکرد یان گوانی گەورە بوو.
(ضَرعاء وضَرُوع وضَريع وضَريعَة): مەڕی گوانکردو یان گوانگەورە بوو ٢-مەڕەکە پێش زانی شیری لەبەر ڕۆیشت/ شیری دادا.
(اَلضَرْع (ج) ضُرُوع): گوانی مەڕو مانگاو لەو بابەتەو وەك مەمکی ژن.
(اَلضَرعـــاء والضَريعَة مِنَ الشـــاء والبَقَر): مەڕو مانگای گوانگەورە/ گوانزل.
(اَلضَرُوع= الضَرعاء): گوانگەورە/ گوانزل.
٥-(اَلضِرْع (ج) ضُروع): قایمیی گوریسەکە.
ضَـــرغ: ضَرْغَـــمَ وتَضَرْغَـــمَ: وەك شـــێر جوولایەوەو پەلاماریدا/ وەك شێر بوو.
(اَلضَرْغَم (ج) ضَراغِم) (ح): شێر.
(اَلضِرْغام والضِرْغامَة): ١-(ح) شێر ٢-دلێر/ ئازا/ نەبەرد/ دلاوەر ٣-بەهێز.

ضرف: ١-(أَلضَرْف (عند العامة): لای ڕەشە خەڵکەکە دەفرێکی پێستە بۆ ڕۆن و چەوری و شلە ڕۆنی تێدەکەن ڕاستیەکەیشی (أَلظَرف)ە بەرامبەرەکەی (الزِق)ە: هیزەی ڕۆن.
(أَلضُرفَةُ): مشە/ فرە/ لێشاو.
(«هُـوَ فِي ضُرفَـةِ عَيـشٍ»): ئەو لـە تێرو تەسەلیی ژیاندایەو شت لای ئەو مشەیە.
٢-(ضَرْفَطَ- هُ بِالحَبلِ): بە گوریسەکە توند بەستی و شەتەکیدا.
ضرك: (ضَرُكَ. ضَراكَـةً): توندو تیژ بوو/ ڕەقبوو.
(أَلضُـرَاك): ١-پیاوی توندوتیـژ/ دەمارگیر/ ڕەق ٢-کەللەڕەق و نەزاندوو ٣-(ح) شێر.
(أَلضَريـك (ج) ضَرائِك وضُـرَكاء): ١-گەوج ٢-کوێر ٣-پەککەوتەو کەنەفت یان کەمئەندام و ناتەواو ٤-هـەژاری پەککەوتەو ڕەجاڵ ٥-نێرە سیسارك.
ضرم: ١-(ضَرِمَ. ضَرَماً): زۆر برسـیبوو یان زۆر توورە بوو.
(-عَلَيهِ): لێی توند بوو/ زۆر لێیتوورە بوو.
(-فِي الطَعام): لە خواردندا (چاك تێهەڵچوو/ باشی خوارد).
(تَضَـرَّمَ- الرَجُـلُ عَلَيـهِ): لێیتـوورەو گەرمبوو.
(أَلضَرَم) (مص): توورەیی برسێتیی.
(أَلضَرِم): برسی.

٢-(ضَـرِمَ-تِ النـارُ. ضَرَمـاً): ئاگرەکـە بەربووەوەو کڵپەی سەند.
(ضَـرَّمَ وأَضْـرَمَ واسْـتَضْرَمَ- النـارَ): ئاگرەکەیکردەوەو ئاگرەکەیخۆشکردو گراند.
(تَضَـرَّمَ-تِ النارُ): ئاگرەکە (کڵپەی سـەند/ گڕی بەرزبووەوەو خۆشبوو).
(إضطَرَمَ-تِ النارُ): ئاگرەکە کڵپەیسەند.
(-المَشيبُ): مووی سپی لەشیگرتەوە.
(أَلـضَـرَم): داری ئـاگـر پـێـکـردنـەوەو پێخۆشکردن.
(«نَفَخـتُ فِي غَـيرِ ضَـرَمٍ»): فـووم بـە خۆڵەمێشـدا کرد یان ئاسنی ساردمکوتا واتا: ڕەنجی بێهوودەمدا.
(أَلضَرَمَة (ج) ضَرَم): ١-پشکۆی ئاگر ٢-ئاگر.
(«مافِي الدَّارِ نافِخُ ضَرَمَة»): ئاگرکەرەوەیەك یان کەسێك کەفوو لە پشکۆکە بکاتو ئاگرەکە بگرێنێت لەماڵەکەدا نییە.
(أَلضِـرام): ١-ئاگرگرتـن/ ئاگربەربوونەوە/ زمانەکێشانی ئاگر/ گڕگرتن ٢-ئاردەدار.
(أَلضِرامَـةُ): دارو چیلکەو چەواڵێك کە ئاگر زوو بگرێتو پێیبکرێتەوە.
(أَلضَريم): سووتان/ ئاگربەروبونەوە.
٢-(أَلضُـرْم) (ن): درەختێکـە بۆنخـۆش بەرەکـەی وەك بـەڕووە گوڵەکەی وەك گوڵی جاترەیە.
(أَلضِرْم) (ن): ١-الضُرْم ٢-(ج) بەچکە داڵ.

أَلضَرم (ح): بەچکەداڵ.
(أَلضِرام): دەشت/ زەویی بەرفراوان.
(أَلضِرامَة) (ن): درەختی قەزوان.
(أَلضِريمَ): کەتیرەی درەخت.
ضـــرا: ١-(ضَرا- العِـــرقُ. ضُـــرُوًّا): دەماری خوێنەکە بێپسان خوێنی لێرۆیشت.
ضَرِيَ. (يَضرى- بالشــيءِ ضَـــراوَةً وضَرىً وضَرياً وضَراءَةً): خووی بە شتەکەوە گرت/ پێوەی ڕاهات/ حەزی لێکردو فێریبوو.
(ضَـــرِيَ- الكَلْـبُ بِالصَيــدِ ضَـــرىً وضِراءً وضَراءً): ١-ســـەگەکە بەڕاو ڕاهات/ فێریبوو/ چەشـــەی ڕاو بوو ٢-چەشەی گۆشتو خوێنی نێچیرەکە بوو.
(ضَــرِي وضــارٍ (م) ضارِيَـــةٌ (ج) ضَـــوارٍ): چەشەی خوێنو گۆشتی نێچیر.
(-النَبيذُ. ضَـــرىً): مەیەکە خەســـتو تیژ بوو.
(ضَرَّى- الكلبَ بالصَّيدِ): ســـەگەکەی (فێرە ڕاوکرد/ بەڕاو ڕاهێنا) و چەشەی ڕاویکرد.
(أَضْرى الكلبَ بالصَّيدِ): سەگەکەی فێرە ڕاو کردو چەشەی ڕاویکرد.
(-الرَجُلُ): مەیی کورۆکی بنی دارخورماکەی خواردەوە.
(أَلضِـــرْو (م) ضِـــرْوَة (ج) ضِـــراء وأَضْرٍ): ١-تانجیی ڕاو/ سەگی ڕاو ٢-سەگی دڕ.
(أَلضَرى) (مص): دڕندەیی و سەختیی شەڕ.

(ضَـــراوَةُ الحَـــرب): دڕندەیـــیو گەرمیـــیو توندیی شەڕ.
(«حَـــربٌ ضارِيَـــة»): جەنگێکـــی دڕندانەی بێبەزییانە.
(أَلضَرِيّ): ئاوی فەریکە خورما لەگەڵ ئاردی کورۆکی دارخورما تێکەڵدەکەنو دەکرێت بە مەی.
(أَلضاري- مِنَ الآنية): فێرە مەی بوو.
(أَلضَّـــواري): کـــۆی وشـــەی (أَلضَّاري)یـــە ١-دڕ ٢-چەشـــەو ڕاهاتـــووی گۆشـــتو خوێـــن ٣-خووپێوەگرتوو.
(أَلضاري- مِنَ الحَيَوانات): زیندەوەری دڕندە وەك شێرو پڵنگ.
٢-(ضَـــرا- الرَجُلُ ضُرُواً): خۆی شـــاردەوە/ خۆی پەنادا/ خۆی ونکرد.
(إِســـتَضْرى- لِلصَّيـــدِ): بـــۆ نێچیرەکە خۆی نایەوەو بە پارێز بۆیچوو.
(أَلضَراء): خۆنانەوە/ خۆشاردنەوە بۆ شتێك/ خۆبۆسەدان/ چوونە بنەوە.
(«هو يَمشـــي الضَـــراء»): بە دزییـــەوەو بە پارێز بەناو درەختەکاندا دەڕوات.
(أَلضَراء): ١-دارســـتانی چڕ ٢-دەشـــتو دەرو هەوای بەرەڵا.
ضرى: (ضَرَى- العِرقُ بِالدَّم ضَرياً): خوێن لەبەر دەمارەکە ڕۆیشت.
ضرِيَ: خوێنی لەبەر ڕۆیشتووی دەمار.

ضرز: ١-(ضَرَّ. ضَرَزاً): لالغاوەی تەسكبوو.
(أَضَرَّ- ەُ): هاریی.
(-عَلَیهِ): چرووكیی بەرامبەر كرد.
(ألأَضَرّ (ج) ضُرّ): ١-لالغاوە تەسك ٢-كەسێكە كاكیلەكانی نیشتبنە سەریەك‌و باش قسەی بۆ نەكرێت‌و لە قسەی نەگەن.
٢-(ألأَضَرّ (ج) ضُرّ): بەدخوو/ بەدرەوشت.
(ألمِضِـــرّ): ١-بەدرەوشـــت ٢-تـــوورەو تـــرۆ/ قوشقی.
ضرن: (ضَرَنَ- ەُ. ضَرناً): ئەوەی لێدەســـت نەكەوت كە ئەو دەیویست.
(تَضارَنَ- القَومُ): بۆ دەســـتكەوتنی شـــتەكە كەوتنە زۆرانبازی‌و بەزاندنی یەكتری.
(ألضَیزَن): ١-راگری بروابێكردن/ كەســـێكی جێـــی بـــروا ٢-كـــورو كـــورەزای پیاوەكـــە ٣-هاوبەشـــەكانی پیاوەكـــە ٤-كەســـێك لـــە ئاوبردندا كێشمەكێشت لەگەڵدا بكات.
ضعّ: (ضَعضَعَ- ەُ): وێرانیكرد/ تەختیكرد.
(تَضَعْضَـــعَ): ١-ملیـــدا ٢-ســـەری شـــۆڕكرد ٣-پەكیكەوت‌و زەبوونبوو ٤-باری شلۆقبوو.
(«تَضَعْضَـــعَ بِه الدُّهـــرُ»): رۆژگـــار داماوو زەبوونیكرد.
(تَضَعْضَعَ): بە هۆی نەخۆشـــییەوە یان داخ‌و مەراقەوە بێتواناو لاواز بوو.
(-مالُه): تێشكا/ دارایی كەمیكرد.
(ألضَعْضَـــع والضَعضـــاع): ١-هەموو شـــتێكی بێهێز/ لاوازو شلۆق ٢-پیاوی بوودەڵەی بێڕاو برشت‌و بێدەسەڵات.
(ألضَعْضَعَة) (مص): توندوتیژیی/ زەبروزەنگ‌و سەرشۆڕكردن.
(ضعط. ضَعَطَ- ەُ ضَعْطاً): سەربڕی.
ضعف: ١-(ضَعُـــفَ. وَضَعُفَ ضَعْفـــاً وضُعْفاً وضَعافَةً وضَعافِیَةً): بێهێز بوو/ بێتوانا بوو/ بێدەسەڵاتبوو/ كەمتینبوو.
(ضَعَّفَ- ەُ): بێهێزیكرد ٢-لاوازیكرد.
(-الحَدیثَ): حەدیسەكەی بە دانراو دانا.
(ضَعَّفَ وتَضَعَّفَ واسْـــتَضْعَفَ- ەُ): بە لاوازی زانی یان بە بێهێزی (دایە قەڵەم/ دانا).
(أَضْعَفَ- ەُ): لاوازیكرد/ بێهێزیكرد.
(مَضعوف): بێتواناكراو/ لاوازكراو.
(أَضْعَـــفَ- الرَجُلُ): چوارپێكەی لاوازو بێهێز بوو.
(ألضُعْـــف): ١-لاوازیـــی ٢-بێهێزیی بێتوانایی/ بێدەسەڵاتی.
(- (عنـــد العامـــة): المَرَض: (لەلای رەشـــە خەڵكەكە) نەخۆشی.
(ألضَعْف): بێهێزیی.
(ألضَعَـــف): ١-بێهێزیی/ بێتوانایی ٢-ســـستی ئاوەزو بێهۆشیی/ لاوازیی راوبووەدەڵەیی.
(ألضَعْفان (ج) ضَعافـــی والضَعُوف): لاواز/ بێهێز/ ناتوان.
(ألضَعیـــف (ج) ضِعـــاف وضُعَفـــاء وضَعَفَة

وضَعْفى (م) ضَعيفَة): بێهێز/ لاواز/ نەتوان.
(-مِنَ الكَلام): ئاخاوتنی نارەوانو ناپاراو.
(-عند العامَّة): نەخۆش.
(«هُوَ ضَعيفٌ) (عامية): ئەو نەخۆشە.
(أرضٌ مُضَعَّفَة): زەوییەك بارانێكی كەمی بەركەوتبێت.
٢-(ضَعَفَ- القَومَ. ضَعْفاً): زۆریكردن تا چەندانەی دۆستەكانیانبوون.
(-الشيءَ): شتەكەی چەندانە كرد.
(ضَعَّفَ وضاعَفَ وأَضْعَفَ- ه):دوو چەندانەیكرد/ دوو ئەوەندەی لێكرد.
(تَضاعَفَ- الشيءُ): شتەكە (دووقاتیی/ دوو ئەوەندەی) خۆیبوو.
(ضِعْفُ الشيءِ (ج) أضعاف): دوو ئەوەندەی شتەكە یان چەندانەی شتەكە.
(«لَكَ ضِعفُهُ»): دوو هێندەی بۆ تۆ بێت یان سێئەوەندە یان پتر دەشێت بوترێت.
(«هذا ضِعفُ هذا»): ئەمە ئەوەندەی ئەوە.
(هذا ضِعفاهُ): یان ئەمە دوو ئەوەندەیە.
(أَضْعافُ الكِتابِ): نێوان دێرەكانیو ناوەراستی كتێبەكە.
(الأَضعافُ- مِنَ الجَسَدِ): ئەندامەكانی لەشو ئێسقانەكانی.
(مُضاعَفُ عدد صحيح (ن) (ع ح) هو حاصل ضرب (ن) في عدد صحيح): چەندانەی ژمارەیەكی تەواو وەك (ن) بریتیە لە لێكدانی (ن) لە ژمارە تەواوەكە.
(المضاعَفُ الأَصغر للعدد (ن) هو اصغر مضاعفاته): بچوكترین چەندجارەی ژمارە (ن) بریتیە لە چەندجارەكانی ئەو ژمارەیە.
(المضاعَف المشترك بين عدة اعداد صحيحة هو عدد يكون مضاعَفاً لجميعها): چەندجارەیەكی هاوبەشی چەند ژمارەیەكی تەواو ژمارەیەكە چەندجارەی هەموویانە.
(المُضاعَفة مِنَ الدروع): چەندانەكردنی قوڵفەی زرێ ئەوەیە ئەڵقەكانی زۆر بكرێتو دوو دوو بچنرێت.
الملحق:
ضعف: (التَضْعيف) (مص): دووقاتكردن.
(-في الحساب): لە ژمێرەدا ئەوەیە ژمارەیەك لەگەڵ ژمارەیەكی وەك خۆیدا كۆبكەیتەوە وەكو چوار لەگەڵ چواردا كۆبكەیتەوە دەكاتە هەشت.
(-في الصَرف): ئەوەیە پیتێك پیتێكی وەك خۆی بخەیتە سەریو بیانگرێت وەكو قدَّمَ واحْمَرَّ.

ضمل: (ضَمِلَ. ضَمَلاً): لەشباریك دەرچوو بە هۆی نزیكیی خزمایەتیی دایكو باوكیەوە.
ضعا: (ضَعا. ضَعواً): خۆی شاردەوەو ونبوو.
ضغَّ: ١-(أَضَغَّ-تِ الأَرضُ): زەویەكە ئاوی هەڵچنیو گیاكەی تێرئاو بوو.
(-القَومُ): خوێشگەل كەوتنە (لالەزارەوە/

باخ‌و باخچەی شکۆفەدارەوە).

(إِضْطَغَّتِ الأَرضُ): (گیای/ رووەکی) زەویەکە تێرئاو بوو.

(اَلضَغیغ): ١-پیت‌و برەو.

(اَلضَغیغَة): ١-لالەزار/ باخچەی شکۆفەدارو جوان ٢-ژیانی تێروتەسەلیی خۆش ٣-هەویری نەرم‌و شل ٤-کۆمەڵە خەڵکێك کە تێکەڵ بە یەك ببن.

٢-(ضَغضَغَ- الشیخُ اللُقمة): پیرە بێدانەکە پارووەکەی لە دەمدا هەر هێنای‌و بردی‌و جووی.

(-الرَجُلُ): کابرا هەر پڵتەپڵتیبوو کەس لێی تێنەدەگەیشت.

(-الکلامَ): درێژەی بە قسەکە داو هێنای‌و بردی.

ضغب: ١-(ضَغَبَ- ضَغباً): ١-وەك گورگ لوورانــدی یان وەك کەروێشك نوزانــدی‌و دەنگی لێوەهات ٢-زیراندی‌و تۆقی.

٢-(اَلضُغْبُوس (ج) ضَغابیس): ١-(ح) بەچکە ڕێوی ٢-پیاوی کەمتوانا/ بوودەڵە.

ضغث: (ضَغَثَ- الحَدیثَ ضَغثاً): قسەکانی بەیەکدادا/ تێکەڵ‌و پێکەڵیکرد.

(-الشيءَ): شتەکەی گرموڵە کرد/ کۆیکردەوە.

(-الثَوبَ): جلەکەی شت بەڵام پاکینەکردەوە/ نیمەشۆریکرد.

(ضَغُثَ- النَباتَ): گیا تەڕو وشکەکەی تێکەڵ بەیەککردو شەتەکیدان.

(أَضْغَثَ- الحالِمُ الرُؤیا): خەوبینەرەکە خەونەکەی تێکەڵ‌و پێکەڵ گێڕایەوە.

(إِضْغَثَ- الحَطَبَ): داری کۆکردەوە/ داریکرد.

(اَلضِغْث (ج) أَضْغاث): چەپکێك گیای وشك‌و تەڕی تێکەڵ.

(-مِنَ الخَبَرِ والأَمرِ): هەواڵ‌و کاروباری (تێکەڵ‌و بەسەریەکداچوو/ ناتەواوو ناراست).

(أَضْغاثُ أَحلام): خەونی (بێسەرو بەر/ بەیەکداچوو) کە بە کەڵکی لێکدانەوە نەیەت.

(کلامٌ ضَغثٌ وضَغَثٌ): قسەی (هیچ‌و پووچ/ بێفەرو کەڵك).

(اَلضَغیث) (مص): زەویی‌و گیای بە باران تەڕ بوو.

ضغط: (ضَغَطَ وأَضْغَطَ- هُ ضَغْطاً): ١-گووشی ٢-تەنگی پێهەڵچنی ٣-پەستاوتی/ گوشاری خستە سەر.

(ضَغَطَ- علیه): زۆری لێکرد/ زۆری بۆ هێنا (ئەمە تازەگەرییەکان وا دەڵێن).

(ضاغَطَ- هُ ضِغاطاً ومُضاغَطَةً): کەوتە کێشمەکێش لەگەڵیدا/ یەکتریان تەنگەتاو کرد.

(تَضاغَطوا): كێشمەكێشیان لەگەڵ یەككرد/ یەكتریان تەنگەتاو كرد.
(إنْضَغَطَ): ١-گوشاری خرایە سەرو بەزێنرا.
(إضتغط- علیە): (دەبوو بوترێت إضْطَغَطَ): زۆری لێكـرد كە بە ناچاریـی پارەیەك بدات وەك سزا.
(اَلضُغْطَـةُ): ١-گوشـار/ هێنانـە گیروگـاز/ ناچاركردن/ تەنگەتاوكردن ٢-زۆربۆهێنان.
(«أخَـذتَ فُلاناً ضُغطَةً»): كابـرات هێنایە گیروگاز/ زۆرت بۆ هێناو ناچاری شـتێكتكرد كە خۆی پێیناخۆشبوو.
(اَلضُغْطَة): سەختیو زۆربۆهێنان شەرمشەق/ نارەحەتیی.
(اَلضَغْطَـةُ): ١-بەزانـدن/ ناچاركـردنو تەنگەتاوكـردن ٢-ناچاریـی/ تەنگەتاویـی/ گوشار.
(ضَغطَـةُ القَـبرِ): گۆڕەوشـاری مـردوو لە گۆڕدا.
(اَلضاغِط) (فا): ١-چاودێر ٢-پارێزەری شـت ٣-پەسـتێنەر/ تەنگپێهەڵچـن: زۆرلێكـەر/ گوشاریار.
(اَلضاغوط): ١-مۆتەكە ٢-مەنگەنە.
(اَلضَغِـط (ج) ضَغْطـى (م) ضَغیطـةَ): راپووچەڵ/ بێڕا/ ڕا لاواز.
(اَلَمَضْغَـط (ج) مَضاغِـط): زەویـی نـزم/ نەویو.
(اَلمِضْغَطُ): ئامێری پێوانی پەسـتاوتی هەواو زانینـی ئەنـدازەی لـە زەوی بەرزبوونەوە هەروەها بۆ زانینی ئاڵوگـۆڕی هەواو گەرما، گۆڕانی كەش.
الملحق:
ضغـط: (اَلضاغِطَـة): ١-ئامێـری پێوانـی پەسـتاوتی گاز ٢-مەنگەنە كە بۆ پەسـتانی لۆكەو شتی لەو بابەتە بەكاردێت.
(اَلضَّغْط): ١-پەستاوتن/ شەتەكدان ٢-گوشار/ زۆربۆهێنان.
(اَلضَّغْط علـى اليَد»): دەستگوشـین ٣-زۆر بۆهێنانو ناچاركردن.
(«تَحْتَ الضَّغط»): بە زۆر/ لەژێر گوشـاری زۆردا.
(«تحت ضَغط الرأى العام»): لەژێر گوشاری ڕای گشتیدا.
(اَلضَغط- في الجراحَة): لە نەشـتەرگەریدا ڕێگەیەكـەو هۆیەكـە بـۆ بچووككردنەوەی هەندێك ئەندامی لەش كە ناتەواومو نەخۆشە یان بۆ لێكدانو كۆكردنەوەی هەندێك پارچەی لە یەكترازاوو جیا.
(ضَغْطُ الغاز أو الهَواءِ): پەستانی گاز یان هەوا بۆ چڕكردنو بچووككردنەوەی قەبارەیان.
(اَلضَغْـطُ الجَويّ): پەسـتانی هەوا لەسـەر شوێنێكی دیاری سەرزەوی.
(ضَغْـطُ الدَم أو الضَغــط): تەوژمی خوێن/

خوێنپەستان/ تەوژمی خوێن لەسەر دیواری بۆرییەکانی خوێن.

ضغم: (ضَغَمَ- الشيءَ وبِهِ. ضَغْماً): پڕبەدەم قەپاڵی پێداگرتو گەستی.

(«ضَغَمَهُ ضغمَةَ الأَسَـدِ»): گازێکی شێرانەی توندی لێگرت.

(اَلضُغامَـةُ): ئەوەی کە قەپاڵـی لێگیرابێتو پاشان تفکرابێتەوە.

(اَلضَيْغَم (ج) ضَياغِم): گازگر.

(اَلضَيْغَم والضَيغَمِيّ) (ح): شێر.

ضغـن: ١-(ضَغِـنَ- عَلَيـهِ ضَغَنـاً): قینی لێبووەوە/ قینەی لێکێشا.

(ضاغَـنَ- هُ): ڕقەبەریی لەگەڵدا کرد/ کینە بە کینەیکرد.

(تَضاغَـنَ واضْطَغَـنَ- القَومُ): خوێشـگەل بەرامبەر یـەك قینە لە دڵبـوونو ڕقیان لە یەکتری بووەوە.

(«إضطَغَـنَ فلانٌ على فُلانٍ ضَغينَةً»): فیسـار ڕقی لە فیسار کەس هەڵگرتو پەچنییە دڵیەوە.

(اَلضِغْن (ج) أَضْغـان): ڕق/ ڕك/ پڕموغار/ ڕقەبەرایەتی.

(اَلضَغِن والضاغِـن»): قینلەدڵ/ کینەلەدڵ/ قیناوی.

(اَلضَغينَة (ج) ضَغائِن): کینە/ ڕق/ پڕموغار/ قین.

٢-(ضَغِنَ- إِلَيهِ. ضَغَناً): لایکردە ئەو/ ڕووی حەزی کردە ئەو.

(اَلضِغْـن (ج) أَضْغان): ١-حەزو تاسـە ٢-دڵ بەلادا لادانو ئارەزوویکردن.

(فَـرَسٌ ضاغِـنٌ): ئەسـپێکی پۆرخز کە بە لێدان نەبێت ناڕوات.

(فَرَسٌ ضَغِنٌ): ئەسپێکی پۆرخز.

(عودٌ ضَغِنٌ): چێوێکی کەچ/ خوار/ خێچ.

٣-(إِضْطَغَنَ- هُ): خستیە کۆشیەوە.

(اَلضِغْن (ج) أَضْغان): کۆش.

٤-(اَلضِغْن (ج) أضغان): تەنشـت/ لا/ کەنار ٢-لاپاڵی کێو/ شاخ.

ضغا: ١-(ضَغا- المُقامِرُ ضَغْواً): قومارچییەکە (گزیکرد/ ناپاکییکرد).

٢-(ضَغا- إِلَيهِ ضَغْواً): سەری بۆ شۆڕکرد.

(-السِنَّورُ ضَغْواً وضُغاءً): پشیلەکە میاواندی.

(أَضغى- هُ إضغاءً): کورووزاندیەوە.

(تَضاغى): لە برساندا یان لەتاو ئازاری لێدان کورووزایەوەو هاواریکرد.

(اَلضُغاء): کورووزانـەوە/ دەنگی زەبوونییو کەساسیی.

ضـفّ: ١-(ضَـفَّ- القَومُ على المـاءِ والطَّعام ضَفّـاً وضَفَفـاً): لەسـەر ئـاوو خواردنەکە کەڵەکەیانکرد.

(-الشـيءَ ضَفّـاً): شـتەکەی گرکـردەوە/ کۆکردەوە.

(تَضافَّ- القَومُ): خوێشگەل قەڵەباڵغییانکرد.

(اَلضَفَّة): كۆمەڵە خەڵك.

(عَـيْن ضَفُـوف): كانييەكـی نـاودار/ سەرچاوەیەكی فرەئاو.

(اَلضَفيف): گرتنەخۆ.

(«هُوَ مِن لَفيفِنـا وضَفيفِنا): ئەو لەوانەیە كە لـە لێقەومانـدا خۆی دەهاوێتـە لامانو ئێمەیش دەیگرینە خۆمان.

(مـاءٌ مَضْفُـوف): ئاوێكـە قەڵەباڵغیی زۆر لەسەر بێت.

٢-(تَضافَّ- القَومُ): (دەسـتكورت/ كەمدارا) بوون.

(ضَفُّ الحالِ): نەبوونیی/ نەداریی/ گوزەران خراپیی.

(اَلضَفَفْ)١-خێزانـی زۆرو دەسـتكورتی/ نەداریی ٢-نەداریی/ دەستكورتیی/ نەبوونیی ٣-بێتوانایی/ بێهێزیی.

(اَلضَفافَة): بێمێشكیی.

٣-(اَلضَفَّـةو والضِفَّة (ج) ضِفاف): (ڕۆخی/ قەراغی/ لێواری) ڕووبار.

(-مِنَ البَحرِ): كەناری دەریا.

(اَلضَفَف): هەڵمەهەڵو پەلەپەل لە كاردا.

٤-(ضَفْضَفَةُ- القَوم): كۆمەڵی خوێشگەل.

ضفـد: ١-(ضَفَـدَ- هُ. ضَفْـداً): زللـەی پێداكێشا.

٢-(ضَفْـدَعَ- المـاءُ): ئاوەكـە بۆقـی تێـدا پەیدابوو.

(الرَجُـلُ):١-قەبز بوو/ تووشـی گیرانبوو ٢-تری.

(اَلضِفدَع (ج) ضَفادِعْ وضَفادي): (ئەمەیان كەمە) (ح): بۆق كە لە ئاودا دەبێتو ماسـیی وردو مێشو مەگەز دەخوات.

(ضِفْدِعَة): بۆقێك.

ضفر: ١-(ضَفَـرَ وضَفَّرَ- الحَبـلَ. ضَفْراً): (گوریسـەكەی/ پەتەكەی) باداو بەسەریەكدا هۆنییەوە.

(-الشَـعَرَ): قژەكـەی هۆنییـەوەو كردی بە پرچ.

(اِنْضَفَرَ): هۆنرابووەوە.

(اِنْضَفَـرَ- الحَبـلانِ): دوو گوریسـەكە یـان پەتەكـە بەسـەریەكدا پێچیانخـوارد/ هۆنرانەوە.

(اَلضَفْـر (مـص) (ج) ضُفُـور وأَضْفـار): ١-بەسەریەكدا پێچخواردن ٢-تەنگەی كورتانو زیـن ٣-پرچكـراو ٤-لـی زۆری كەڵەكەبووی بەسەریەكدا لوولخواردوو.

(اَلضَفار (ج) ضُفُر): قایشقەیاسـەی تەنگەی كورتانو زین.

(اَلضَفِرَةُ): لی زۆری كەڵەكبووی لوولخواردوو ٢-تیردانی پڕ.

(اَلضَفـیر):١-گوریـس كـە لـە مـوو بێتو هۆنرابێتـەوە ٢-(لێـوار/ كەنـاری) دەریا ٣-تەنگەی چوارپێ/ تەنگەنی كورتانو زین.

(أَلضَفيرَة (ج) ضَفائِر): پرچی هۆنراوە.
(«كِنانَةٌ ضَفيرَة»): تیردانێکی پڕ.
٢-(ضَفَــرَ- البِناءَ. ضَفْــراً): خانووەکەی بە وشــکە کەڵەك دروســتکرد: بە بەرد بێقوڕو گەچو شتیتر.
٣-(ضَفَرَ وضَفَّرَ- الرَّجُــلُ ضَفْراً): پیاوەکە لە ڕاکردنەکەیدا قەڵەمبازدیدا/ بە قەڵەمباز ڕایکرد.
٤-(ضَفَرَ وضَفَّرَ- الدابَّةَ ضَفْراً): ولاخەکەی لغاوکرد.
٥-(ضافَــرَ- هُ على الأَمرِ): بــۆ ئەنجامدانی کارەکە کۆمەکیکرد/ یاریدەیدا.
(تَضافَــروا- علــى الأَمرِ): بــۆ ئەنجامدانی کارەکــە کۆمەکــی یەکتریانکــرد/ یاریــدەی یەکتریاندا.
ضفز: ١-(ضَفَزَ. ضَفْزاً): ڕاپەڕیو بازدیدا.
(-فُلاناً): ١-پاڵیپێوەنا ٢-تێیهەڵدا یان بەدەست لێیدا.
(-الفَــرَسَ): لغاوی ئەســپەکەیکرد/ جڵەوی خستە دەمیەوە.
(-البَعــيرَ): خواردنــی بــە زۆر بــە دەمــی حوشترەکەدا کرد.
(إِضْطَفَــزَّ- هُ): بــە زۆر خواردنــی کــرد بە دەمیەوە.
(أَلضَفَز): جۆی نیوەهاڕراو تەڕکراو دەکرێتە ئاڵف بۆ حوشتر.
(أَلضَفَّاز): بەدزمــان/ دووزمان (وتراوە وەك چۆن جۆ بۆ حوشتر ئامادە دەکرێت ئەویش وا قسەکان هەڵدەبەستێتو ئامادەیدەکات).
(الضَفيزَة (ج) ضَفائِز): پارووی گەورە.
ضفط: ١-(ضَفَــطَ- هُ بِالحَبلِ. ضَفطاً): بە پەت (شمتەکیدا/ بەستیەوە).
(أَلضافِــط) (فــا): گوزارکارێــك کــە لــە گوزارەکەیدا دور نەڕوات.
(أَلضافِطَــةُ): ١-مێــی وشــەی (الضافِــط) ٢-حوشتری بارهەڵگر ٣-حوشترەوانو کاروانیی.
(أَلضَفَّاط والضِفِطّ والضَفيط): ١-حوشترەوان ٢-قەتارچی/ کاروانی.
٢-(ضَفَــطَ- الرَجُــلُ. ضَفْطاً): چووە ســەر پێشاو.
(-بِسَلْحِهِ): پیساییەکەی (فڕێدا/ کرد).
٣-(ضَفُــطَ. ضَفاطَــةً): ورگــی (پەیداکردو داکەوت/ شۆڕبووەوە).
(تَضافَطَ- اللَّحْمُ): گۆشتەکە نیشتەسەریەك.
(أَلضَفَّاط والضِفِــط والضَفيط): ١-قەڵەوی گۆشتشل ٢-ورگن.
٤-(ضَفُطَ. ضَفاطَةً): نەفامو ڕاپووچبوو.
(أَلضَفطَةُ): تێنەگەیشتنو ڕاپووچەڵیی.
(أَلضَفَّاط والضِفِطّ والضَفيط): گەوج.
٥-(أَلضافِطَــةُ): خوێڕیو هیــچو پووچان/ سووكو ڕسوایان.
ضفــن: ١-(ضَفَنَ- إِلَيهِ ضَفْنــاً): هاتە لایو

لەگەڵیدا دانیشت.
(بحاجَتِهِ): پێداویستیەکەی بۆ جێبەجێکرد.
(-مَـعَ الضَیـفِ): لەگەڵ میوانەکـەدا هاتو شوێنی کەوت.
٢-(ضَفَنَ- بِرجلِهِ. ضَفْناً): بە قاچی لێیدا/ تێیهەڵدا.
(-الأَرضَ): زەویەکەی پێکوتایەوە.
(-فُلاناً): شەقی لە دواوەیدا/ شەقی لە قنگی هەڵدا.
٣-(ضَفَنَ- عَلَیه. ضَفْناً): زۆرداریی بەرامبەر کرد/ ستەمی لێکرد.
(تَضافَـنَ- القَـومُ عَلَیـهِ): خوێشـگەل گەلەکۆمەکێیان لێکرد.
٤-(الضِفْـنّ والضِفَـنّ): ١-گـەوج/ کەرۆکـە ٢-کورتەبنەی گۆشتن/ قەڵەو.
ضَفا: (ضَفَا- الرَأسُ. ضَفواً): تووکی سـەری زۆر بوو.
(-الحَوضُ): گۆلەکە پڕو سەرڕێژ بوو.
(-الثَوبُ): کراسەکە درێژ بوو.
(ضافٍ): درێژەو لە زەوی دەخشێت.
(أَلضَفا): تەنشت.
(ضَفَوان): دوو تەنشت/ دوولا.
(ضَفْوَةُ العَیشِ): تێرو تەسـەلییو پڕنازیی زیندەگانیی.
ضَقّ: (ضَقّ. ضَقّاً): دەنگی هات/ زیکاندی
ضـك: (ضکـە ضـکا): پەسـتاوتی/ زۆری لێکرد.
(-الأَمرُ فُلاناً): کارەکە فیساری تەنگەتاوکرد/ نارەحەتیکرد.
(- هُ بالحُجَّةِ): بە بەڵگە بەزاندی/ بەسەریدا زاڵبوو.
ضکز. (ضَکَزَ- هُ. ضَکْزاً): دەستی گرتو توند دەستی گوشی.
ضکل: (أَلضَکْل): ئاوی کەم/ جۆرە ئاوێك.
(أَلضَیْکَل (ج) ضَیاکِل وضَیاکِلَة): ١-کەتەیەکی زلە ٢-رووت/ قووت ٣-هەژار.
(أَلأَضْکَل): رووت/ قووت.
ضلّ: ١-(ضَلَّ. ضَـلالاً وضَلالَةً): گومڕابوو/ لە ئاینو یان ڕاستیو هەق یان لە ڕێ لایدا.
(ضـالّ (ج) ضُلاّل وضالُّون): گومڕا/ لەڕێو هەقو ڕاستیو ئاینو لادەر.
(ضَـلَّ- الطَّریـقَ أَو عَنـهُ): ڕێگەکەی ونو هەڵەکرد/ نەچووە سەر ڕێگەکەی.
(-الشَـيءُ عَنـهُ): شـتەکەی لـێ ونبـوو لەدەستیچوو.
(-سَـعْیُهُ): ڕەنجەکـەی بـە فیڕۆ ڕۆیشـت/ سەرنەکەوت.
(-الرَجُـلَ): کابـرای لەیادچـوو/ لەبـیری چووەوە.
(ضَلَّلَ- هُ. تَضلیلاً وتَضْلالاً): ١-گومڕایکرد/ ڕێـی ئایـنو ڕاسـتیو ڕێگـەی لێهەڵەکردو چەواشەیکرد ٢-بە گومڕایداناو زانی.

(تَضليل): گومڕاکردن، بەهەڵەدابردن، ونکردن.
(أضَلَّ- الشيءَ): شتەکەی ونکرد.
(-هُ اللهُ): خودا سەری لێ تێکدا/ گومڕایکرد.
(-فُلانٌ فَرَسَهُ): فیسار ئەسپەکەی لێونبوو نەیزانی بۆ کوێ چووە.
(-الشيءَ أو الرَجُلَ): شتەکەی ونکرد یان پیاوەکەی بە گومڕا هاتە بەرچاو.
(«أتى قومَهُ فَأضَلَّهُم»): هاتە ناو خوێشگەکەی تەماشایکرد، گومڕابوون و ڕێیان هەڵە کردووە.
(تَضالَّ): خۆی بە ونبوو/ بە گومڕا نواندو پیشاندا.
(إستَضَلَّ): گومڕایی خواست.
(ألضَلّ والضُلّ والضَلال والضَلالة): ١-گومڕایی/ سەرلێشێوان ٢-ناڕاستیی نارەوا.
(«هُوَ ضُلّ بن ضُلٍّ أو ضِلّ بن ضِلٍّ أو ضلٌّ أضْلالٌ»): ئەو هەر خەریکی گومڕاییە یان نازانرێت باوکی کێیەو کوڕی کێیەو بێفەرە/ بێکەڵکە.
(ألضَلَل): ١-گومڕایی/ ڕێهەڵەکردن/ سەرلێشێوان ٢-ناوی کشاوی ژێر تاوێر یان بە ناو درەختداو هەتاو لێینەدا.
(ألضُلَّةُ): شارەزای ڕێنومایی.
(«دَليلُ بِهِ ضُلَّةُ»): ڕێنومایەك کە شارەزای ڕێنومایی بێت.

(ألضَلَّة): ١-یەکجار گومڕابوون/ ڕێ هەڵەکردن ٢-ونبوون/ چەواشەو سەرگەردانبوون ٣-سەرلێتێکچوون بە دوای چاکە یان خراپەدا.
(ألضِلَّةُ): گومڕایی/ ڕێهەڵەکردن/ ونبوون.
(«ذَهَبَ دَمُهُ ضِلَّةً»): خوێنەکەی ونبوو/ تۆڵەی نەسەنرا.
(«ذَهَبَ ضِلَّةً»): کەس نەیزانی چی لێهات ونبوو.
(ألضالَّة (ج) ضَوالٌّ): ١-مێی وشەی (الضّال) ٢-شتێك کە ونبووبێت و بۆی بگەڕێیت.
(ألضَلُول): گومڕا/ گومبوو.
(ألضِلِّيل): ١-کەسێکە کە شتی زۆر لەبیر بچێتەوە- بیرکۆڵ.
(ألمَلِكُ الضِلِّيل): نازناوی (**امرؤ القيس**)ی شاعیری پێش ئیسلامە.
(ألأُضْلولَة (ج) أضاليل): ڕێهەڵەکردن/ چەواشەبوون/ ڕێ ونکردن/ گومڕابوون.
(ألمَضَل): ئەوەی خەڵك تیایدا وندەبێت تیایدا گومڕا دەبێت/ چەواشە دەبێت/ سەری لێتێکدەچێت.
(ألمُضِل) (فا): ١-چەواشەکار/ گومڕاکار ٢-تراویلکە.
(ألمَضَلَّة والمَضِلَّة): گومڕابوون/ ڕێ هەڵەکردن/ چەواشەبوون.
(أرضٌ مَضَلَّةٌ ومَضِلَّةٌ): خاکێکە تیایدا سەر لە ڕێگە دەرناکرێت وندەبێت. کۆی

وشـەكانی («أَرْضُونَ مَضَـلاَّت») (المُضَلّل):
١-تەواو گومڕاكراوو لە ڕێ لادراو ٢-كەسـێكە زۆر عەودالـی ناڕاسـتیو كەچیبیێت ٣-ئەو كەسـەی (چاكەی لەدەست نابێتەوە/ چاكەی لێناوەشێتەوە).
٢-(ضَلَّ- الشـيءُ. ضَلالاً وضَلالَةً): شـتەكە (پۆرتكا/ لەدەستچوو/ فەوتا).
(-الرَجُـلُ): مـردوو بەدەنی ڕزیـو بوو بە خۆڵو نێسك.
(أَضَـلَّ- الشـيءَ): ١-شـتەكەی (فەوتانـد/ لەناوبـرد) ٢-كردی بە ژێرەوەو سـاتاریكرد/ ونیكرد.
(ألضَـلّ والضُـلّ والضَلالَـة والضَـلال):
١-فەوتان ٢-مردن ٣-لەناوچوون.
ضلـع: ١-(ضَلَعَ- الرجُل. ضَلْعاً): كێشـای بە پەراسوویدا.
(ضَلُعَ. ضَلاعَةً): بەهێزو پەراسوو قایمبوو.
(ضَليـع): بە توانـا/ بەدەسـەلات/ بەهێزو پەراسوو قایم.
(ضَلِعَ- الرَجُـلُ ضَلَعاً وضَلْعاً): ئەوەندە تێر بوو و خواردیو خواردیەوە تا پەراسووەكانی هەستا.
(ضَلَّعَ- الثَوبَ): كراسـەكەی لە شـێوەی دانە پەراسوودا نیگاركێشكرد.
(-هُ): ١-قورسیكرد ٢-چەماندیەوە/ خواریكردەوە.
(أَضْلَعَ- هُ): گرانیكردو چەماندیەوە.

(«فلان أَضْلَعَتْهُ الخُطوبُ»): نەهامەتیی زۆر باری گرانكردو چەماندیەوە.
(تَضَلَّعَ): تێر ئاو یان تێرخواردن بوو.
(«تَضَلَّـعَ مِنَ العلوم»): زانسـتییەكی زۆری دەستگیر خۆیكرد.
(إضْطَلَعَ): بەهێز بوو.
(-بِحَملِهِ): هێزی بەسـەر كۆڵەكەیدا شـكاو هەڵیگرت.
(ألضِلَع (ج) أَضْلُـع وضُلوع وأَضْلاع) (ع ا): دانەی پەراسوو (مێیە).
(ألأَضْـلاعُ السَّـائِبَة) (ع ا): دانە پەراسـووە بەرەلاكان كـە بە تەختی سـنگەوە نینو لە بەشی خوارووی سنگەوەن.
(ألضِلَع- مِنَ البَطيخ): كووزێكی كاڵەك.
(ضِلْعُ السِـلقِ ونَحْوَهُ): شارەگی گەڵای سلقو شتی وەها.
(ألضِلَع (ج) أَضْلُـع وضُلوع وأَضْلاع) (ع ا):
١-دانـە پەراسـوو ٢-برۆكە بە دانە پەراسـوو چوێنراوە ٣-كووزێكی كاڵەك.
(«هُم عَلَـيَّ ضِلَعٌ جائِرَة»): ئەوان دوژمنانە كە لەكەیان لەسەرمكردووە.
(ألضَلَع): هێز/ توانا.
(ألضِلْعَةُ): ١-دەستەی كار ٢-لا/ تەنیشت.
(ألضِلَعَـةُ) (ح): ماسـییەكی وردی سـەوزی نێسقان كورتە.
(ألأَضْلَع (ج) ضُلْع): پیاوی توندوتۆڵو كەتە/

زەلام.
(أَلضليع (ج) ضُلُع (م) ضَليعَة): ١-پەراسوو قایمو بەهێز ٢-بەتوانا.
(رجلٌ ضَليعُ الفَم): پیاوێكی دەمپانو دەمگەورە.
(أَلْضِلِع- مِن الاحمالِ): كۆڵی گرانی نارەحەت وەك نیشتبێتە سەر پەراسووەكان.
(«هُوَ مُضلِعٌ بهذا الأَمرِ»): ئەو توانای بەسەر ئەو كارەدا دەشكێتو دەرەقەتیدێت.
(أَلْمُضَلَّع) (مفع): ١-پەراسوودار ٢-چەندلا.
(-مِنَ الثِّياب): بەرگی میلدار.
(أَلْمُضَلَّع= ذو الأضلاع) (هـ): هێڵێكی شكاوەی داخراو.
(ضلع (ج) أَضلاع): لایەكی هێڵە شكاوەكە.
(رؤوس الأَضلاع): سەری هێڵەكان.
(أَلْمُضَلَّعُ المُنْتَظم): (هـ) المتساوي الأَضلاع والزوايا وهو محدب او نجمي. ومركز المضلع المنتظم مركزه مركز الدائرة المرسومة عليه مثل (و) وعامد المضلع بعد مركزه عن ضلعة مثل (وع): چەند لای ڕێكی لایەكسانو گۆشەیەكسان قۆقز یان ئەستێرەیی دەبێت چەقی چەند لای ڕێكە كە بریتییە لە چەقی ئەو بازنەیەی كە لەسەری كێشراوە وەك (و) وە ئەستونی چەندلا كە بریتییە لە ڕاسەهێڵی (وع) كاتێك (وع) ئەستونە لەسەر لایەكی چەندلاكە.

(أَلمضلع الرباعي او الشكل الرباعي او الرباعي (هـ) مضلع ذو اربعة اضلاع): چەند لای چوارینە یان چواریی ئەو شێوە چوارلایەیە كە چوار لای هەیە.
(أَلمضلع الخماسي أَو الخُماسِيّ أَو المخَمَّس) (هـ) مضلع ذو خمسة اضلاع):چەند لای پێنجینە یان پێنجی ئەوەیە كە پێنج لای هەیە.
(المضلع السداسي او السداسِيُّ أَو المُسَدَّس (هـ) مضلع ذو ستة اضلاع): چەندلای شەشیی ئەوەیە كە شەش لای هەیە.
٢-(ضَلَعَ-الشيءُ): شتەكە خواربووەوە/ كەچیی تێكەوت.
(ضالِع): كەچبوو/ خواربوو.
(ضَلَعَ- عَلَيهِ): ناحەزانە بەسەریدا شكایەوە/ ستەمی لێكرد.
(ضَلِعَ. ضَلَعاً وضَلْعاً): سروشتانە لە خۆیەوە خواربوو (كەچیی/ خواریی/ گێڕیی) زگماكیی.
(ضَلِع): (كەچیی/ خواریی/ گێڕیی) زگماك.
(«لأُقيمَنَّ ضَلَعَكَ أَو ضَلْعَكَ»): خواریت ڕاستدەكەمەوە.
(ضَلِعَ- مَعَ فُلان): دۆستایەتی لەگەڵ فیساردا گرتو كۆمەكیكرد.
(أَلضَلْع) (مص):١-بەلادا لادان ٢-كەچبوون/ خواربوون/ كەچیی/ خواریی.

ضَلَـعَ- ـَ:١-كەچيكـرد/ خواريكردەوە ٢-لای پێدا.
(أَضْلَعَ- ـُ):١-كەچيكرد/ خواريكردەوە ٢-لای پێدا.
(«ضَلْعَـكَ مَـع فـلان»): حـەزت بـە لای ئەوەوەيە/ بەلای ئەودا لاتداوە.
(أَلضَلَع) (مـص): (خواربوونی كەچبوونی) زگماكيی.
(«أَخَـذَهُ ضَلَعَ الدَّيـنِ»): گرانيی قەرزاريی پشتی چەمانەوە.
(أَلضَلوع): زەويی خوار/ سەرەولێژ بوو.
(قَوسٌ ضَليعٌ وضَليعَةٌ ومَضْلُوعَة): كەوانێك كە كەلوەكەی/ دارەكەی خواريی تێدابێت.
٣-(الضَلَع): رەوشتبەرزيی.
(أَلضِلَع): ١-تاكەشـاخی باريكو تيژ هەڵچوو ٢-داو/ تەڵە.
ضـمّ: ١-(ضَـمَّ- الشَـيءَ ضَمّاً): شـتەكەی كۆكردەوەو دايە پاڵ يەك.
(-الشَيءَ إِلَيهِ): شـتەكەيگرتو كێشايە سەر ئەويتر.
-الشَـيءَ: شتەكەيگرت شـتەكەی خستە لای شتەكەيتر.
(«ضَـمَّ علـى يَدي»): دەسـتی خسـتە ناو دەستمەوەو دەستی گرتم.
(-فُلاناً إِلَيه): دۆستايەتيی لەگەڵ فيساردا.
(-الحَرفَ): پيتەكەی بۆردار كرد.

(-هُ إِلى صَدرِهِ): نای بە سـنگيەوە/ باوەشـی پێداكرد/ دەستی كردە ملی.
(«ضَمَّ- جَناحَهُ عَن الناسِ»): لەگەڵ خەڵكدا نەرمو بە سۆز بوو ميهرەبانيی نواند.
(ضامَّ- هُ إِلَيهِ): ئەوەی خستە پاڵی.
أَضَمَّ- ه الشَيءَ الى فلان: شتەكەی بە فيساردا بۆ ئەو نارد.
(تَضَمَّمَ- الشَيءَ): هەموو شتەكەی راماڵی.
(تَضامَّ- القَومُ): چوونە پاڵ يەك/ يەكيانگرت/ لەگەڵ يەك كۆبوونەوە.
(إِضْطَمَ- هُ): خستيە پاڵ ئەو/ يەكيخستن.
(-عَلَيهِ): گرتيە خۆ.
(«إِضْطَمَّـتْ عليـه الضُلـوع»): لەنـاو پەراسـووەكاندا بوو/ پەراسـووەكان ئەوەيان گرتەخۆ.
(إِنْضَمَّ): چـووە پاڵی/ تێكەڵبوو/ يەكيگرت/ چووە ريز.
(-علـى كذا): ئـەوەی لەخۆگرتبوو/ ئەوەی تێدابوو.
(أَلضَمّ): بۆری بزوێن كە لە كاتی دەربرينيدا لێـو دێتـەوە يـەك ٢-كۆكردنەوەو خسـتنە سەريەك: دانەپاڵ يەك.
(أَلضَمَّة): مەيدانی پێشـبڕكێی سـوارچاكيی چونكە لە هەموو لايەكەوە ئەسـپی تاودراوی تێيەت.
(أَلضَمَّة= الضَم): بۆر كە بزوێنێكە.

(اَلضِّمام): لكێن/ بەستێن/ ئەوەی شت بە یەکەوە دەبەستێت وەك گیرە.

(اَلضَمُوم): دەرەی نێوان دوو گردی درێژ.

(اَلضَمیم (م) ضَمیمَة): دۆست/ یار/ هاورێ.

(اَلإِضامَة (ج) أَضامیم): گرووپ/ تاقم/ کۆمەڵ.

(-مِن- الكُتُب): دەستەنوسراو.

(- المُنضَم- علی كذا): ئەوەی تێیدایە/ ئەوەی گرتویەتیە خۆ.

(«أَصْبَحَ مُنضَماً»): جۆتە یەك و جۆتە ناوەوە وەك بەناویەکدا چووبێت.

٢-(ضَمْضَمَ- فُلانٌ علی المالِ ضَمْضَمَةً): دەستی بەسەر هەموو داراکەدا گرت و هەمووبرد.

٣-(ضَمْضَمَ- الرَجُلَ. ضَمْضَمَةً): ورەیدایەو بەهێزیکرد.

(-الأَسَدُ): شێرەکە نەڕاندی.

(اَلضَمْضَم والضُماضِم) (ح): ١-شێر ٢-بوێر ٣-زەلام/ لەندەهوور/ زەبەلاح ٤-تووڕە.

ضمج: (ضَمَجَ- جَسَدَهُ ضَمْجاً): بۆنی خۆشی لە لەش هەڵسوو.

(-بالأَرض): بە زەویەکەوە لکا.

(ضَمَّجَ- جَسَدَهُ): بۆنی خۆشی لە لەش هەڵسوو.

(أَضْمَجَ-بالأَرض): بە زەویەکەوە نووسا/ لکا.

(اَلضَمَج): دەردێکە تووشی مرۆڤ دەبێت.

(اَلضَمْجَةُ (ج) ضَمج (ح): مێروویەکی بۆگەن بە خەڵکەوە دەدات.

ضمح: (إِضْمَحَلَّ): تەفروتوونا بوو/ نەما/ پووکایەوە/ فەوتا.

(-السَّحابُ): هەورەکە ڕەویەوەو نەما.

ضمخ: (ضَمَخَ وضَمَّخَ- جَسَدَهُ بالطیب. ضَمْخاً): بۆنی خۆشی لە لەشی هەڵسوو.

(تَضَمَّخَ واضْطَمَخَ وانْضَمَخَ بالطیب): بۆنخۆشاویبوو.

(اَلضِمْخَة): ١-ژن ٢-(ح) مێحوشترى قەڵەو.

ضمد: ١-(ضَمَدَ وضَمَّدَ الجرحَ. ضَمداً): برینەکەی پێچا.

(«أَضْمُد عَلَیكَ ثِیابَك»): جلەکەت لەخۆتەوە بپێچە/ بئاڵێنە.

(«ضَمَدَهُ بالعَصا»): بەدار کێشای بە سەریدا.

(«ضَمَدَ رَأسَهُ بالسَیف»): بە شمشێر لەسەریدا.

(أَضْمَدَ- القَومَ): کۆیکردنەوە/ یەکیخستن.

(تَضَمَّدَ- الجرحُ): برینەکە پێچرا.

(اَلضِمد): برادەر/ دۆست.

(اَلضِماد والضِمادَة): پێبەستە/ سارغی/ پێپێچ.

(«أَنا علی ضِمادَةِ مِنَ الأَمر»): من خەریکم کارەکە چارەسەر بکەم.

٢-(ضَمِدَ. ضَمَداً): وشکبوو.

(أَلضَمْد) (ضد): ١-وشك ٢-تەڕ.

(ضَمِدَ. ضَمَداً): زۆر تووڕە بوو.

(-عَلَيهِ): ڕقی لێهەڵگرت/ کینەی لێکێشا.

٤-(الضَمْد): ١-باشـترین مـەڕ خراپترین مەڕ (ضد).

(أَلضَمَد): ١-سـتەم/ زۆرداریـی ٢-(مافێکی/ هەقێکی/ قەرزێکی) کۆن.

(«لنا على فُلان ضَمَـدٌ»): مافێکی کۆن یان قەرزێکی کۆنمان لەسەر فیسار هەیە.

(أَلضامِد): کاربەستو شوێنکار کەوتوو.

(أَلمُضَمَّد): برینپێچ.

ضمر: ١-(ضَمَـرَ وضَمُرَ وضُمُـوراً): لاوازو باریك بوو پووکایەوە/ سیسبوو.

(ضامِـر (م) ضامِـرَة (ج) ضُمَّر وضَوامِر): لەشـپووکاوە/ لەشـتێقوپاوو لاواز بـوو/ سیسبوو.

(ضَمَّـرَ وأَضْمَـرَ- الفَـرَسَ): چارەوێکـەی تێقوپانـدو لاوازیکـرد (ئەویـش بـەوەی دایدەبەسـتن ئـاوو ئالیکـی زۆری دەدەنێ تا قەڵەو دەبێت پاشـان ماوەیەك ئـاوو ئالیکی کەمیدەدەنێو لە مەیداندا دەیچرووسـێنن/ غـاری زۆر پێدەکەن تا لەڕ دەبێت ماوەی ئەو چرووسـاندنو تێقوپانە لـەلای عەرەب چل ڕۆژە).

(تَضَمَّرَ وَجْهُهُ): دەموچاوی تێقوپاوو پێستی بەسەر ئێسکیدا وشکبووەوە.

(إنْضَمَـرَ- الغُصْـنُ): چلەکـە وشـکهەڵاتو سیسبوو/ تەڕایی تێدانەما.

(إضْطَمَرَ): چوومیەك.

(-الفَرَسُ): چارەوێکە تێقوپاو باریکبوو.

(أَلضَمْـر (م) ضَمْرَة): ١-کەمەرباریكو سـك تێقوپاو ٢-لەشجوان ٣-تەنگ/ تەسك.

(أَلضُمْر والضُمُر): لاوازبوون/ کەمگۆشتیی/ تێقوپان/ لەشسووکیی.

(أَلضَمِـير (ج) ضَمائِر): تریێی سـیس/ تریێی (قرپۆڵك/ وشکهەڵاتوو).

(أَلمِضْمار): ١-شوێنی لەشـباریککردنی ئەسپ ٢-ماوەی لەشـباریککردنی ئەسپ ٣-ئامانج لە پێشـبڕکێ پێکردنی ئەسپ ٤-بواری غارغارێن ٥-گۆڕەپانــی فراوانی غارغارێنو پێشــبڕکێی ئەسپو ڕامکردنو ڕاهێنانی.

٢-(أَضْمَــرَ – الأَمــرَ): شــتەکەی/ کارەکەی (پەنهانکرد/ پەنادا/ شاردیەوە).

(-فِي نَفسِـهِ شَـيئاً): لە دڵدا نیازی شـتێکی هەبـوو/ بڕیـاری کردنــی کارێکیــدا/ سوورخواستی کردنی ئەو شتە بوو.

(-الخَبَـرَ): سـۆراغی ڕاسـتیو ناڕاسـتیی هەواڵەکەیکرد.

(-تَ الأَرضُ فُلانــاً): کابــرا ونبــوو/ زەوی قووتیدا یــان گوزاریکرد/: ســەفەریکرد یان مرد.

(-الشاعِرُ): هوزانڤانەکە/ شاعیرەکە تەمومژی

خسته هه‌ڵبه‌سته‌كه‌یه‌وه‌.

(اَلضَمْر): ١-ویژدان.

(اَلضَمْر والمُضمَر): ون/ شاردراوه‌/ نادیار.

(اَلضِمار): نادیار/ له‌به‌رچاو نه‌بوو/ په‌نهان/ پۆشــراو ٢-گفتی (ده‌ستبڕین/ مسۆگه‌رنه‌بوو) گفتی ئه‌مرۆ به‌ سبه‌ی.

(«عِطاءٌ لَم يَكُن عِدَّة ضماراً»): ١-به‌خشینێك كه‌ هــه‌ر به‌ قســه‌ بێت ٢-هه‌موو شــتێك كه‌ پشــتی پێنه‌به‌ســترێت‌و جێی بــروا نه‌بێت ٣-داراو پارەیه‌ك كه‌ به‌ ته‌مای ده‌ستگیربوونی نه‌بیت ٤-وامێكی/ قه‌رزێكی دوانه‌خراو.

(اَلضَمير (ج) ضَمائِــر): ١-ده‌روون ٢-ویژدان ٣-لای زمانه‌وانه‌كان وشــه‌یه‌كه‌ كه‌ قســه‌كه‌ر بگه‌یه‌نێــت/ راناو وه‌ك (أَنـــا) من. مُخاطَب: گوێگــر: (تــۆ). (غائِب): نه‌بــوو. (هُوَ): ئه‌و (اَلأضمار)(مص) لای كێشكاره‌كانی هه‌ڵبه‌ست بێده‌نگكردنی پیتی دووه‌م وه‌كو پیتی (ن) له‌ (مُتفاعِلَن) ده‌كرێت به‌ (مُسْتفعِلَن).

ضمز:)ضَمَــزَ. ضَمْزاً): ١-كپبوو/ بێده‌نگبوو ٢ ده‌می هێنایــه‌وه‌ یه‌كه‌و نقه‌ینه‌كرد/ ده‌می داخست.

(-اللُقمَةَ): پارووه‌كه‌ی گه‌وره‌ كردو خســتیه‌ ده‌میه‌وه‌.

(-علــى مالِــهِ): ده‌ســتی بــه‌ ماڵه‌كه‌یــدا/ داراكه‌یدا گرت‌و چرووكی تێداكرد.

(ضامِز وضَمُوز (ج) ضُمُوز): ده‌ستقووچاو/ چرووك/ رژد.

(اَلضَمْــز والضَمُوز (ج) ضُمُــور): ١-تاكه‌كێو ٢-گردی نزم‌وته‌پیو.

(ضمس: (ضَمَــسَ- ُه ضَمْســاً): به‌دزییه‌وه‌ جووی.

ضمــن: ١-(ضَمِــنَ- الشــيءَ وبِــهِ. ضَمْنــاً وضَماناً): ده‌سته‌به‌ری شته‌كه‌ بوو/ پاراستنی خسته‌ ئه‌ستۆی خۆی.

(ضَمَّنَ- هُ الشيءَ):١-پێبژارد ٢ شته‌كه‌ی خسته‌ ئه‌ستۆی ئه‌و/ ئه‌ویكرد به‌ ده‌سته‌به‌ری.

(تَضَمَّنَ- الشــيءَ عَنِّي): شته‌كه‌ی له‌بری من (گرته‌ ئه‌ســتۆی خۆی/ ده‌ســته‌به‌ری شته‌كه‌ بوو) و شته‌كه‌ی بژارد.

(تَضامَنَ- الغُرَماءُ): پێكه‌وه‌ ده‌سته‌به‌ر بوون به‌رامبه‌ر خاوه‌ن هه‌قه‌كه‌/ مافه‌كه‌.

(«هُــم مُتكافِلــونَ مُتَضامِنــون»): ئــه‌وان هه‌موویان پێكه‌وه‌ن له‌ ده‌ســته‌به‌ر بوونیاندا به‌رامبه‌ر خاوه‌ن مافه‌كه‌. واتا ده‌توانێت داوای مافه‌كه‌ی له‌ هه‌ر یه‌كه‌یان بكات.

(تَضامَــنَ- القَومُ على أَمرٍ): له‌ســه‌ر كارێك گفتیارو یه‌كگرتوو بوون.

(اَلضامِن) (فا): ده‌سته‌به‌رو گفتیار.

(اَلـضَـمــان) (مــص): ده‌ســتـه‌بـه‌ربــوون‌و لێبــه‌رپرســیاربوون كــه‌ ئــه‌وه‌یــه‌ ئــه‌وه‌ی كــه‌ فــه‌وتــاوه‌ وه‌ك ئــه‌وه‌ بیبژێرن ئه‌گه‌ر ده‌سته‌به‌ربوونه‌كه‌ به‌و جۆره‌ بێت یان نرخی

شته فەوتاوەکەی بدریتێ.

(اَلضَمان الإجتِماعِي): دەستەبەری کۆمەڵایەتی/ کارگوزارییە کۆمەڵایەتییەکان (ئەوەیە کۆمەڵ بەرپرسیار بێت لە دابینکردنی خەستەخانەو فێرگەو گەلێك کارگوزاریتر بۆ ئەندامەکانیو بە خۆرایی.

(شَرکاتُ الضَّمان): کۆمپانیای دەستەبەر کۆمپانیایەکن کە دەستەبەری ژیانو ماڵو سامانی گوێزراوەوو نەگوێزراوەی ئەندامانی دەبن لە مەترسیی سووتانو خنکانو گەلێکیتر بەرامبەر پارەیەك کە لەسەری ڕێکدەکەونو بە بەش بەشو لە کاتی دیاریکراودا بدرێت.

(اَلضَمانَة الدَولیة): ئەوەیە کە دەوڵەتە گەورەکان دەستەبەریی پاراستنی سەربەخۆیی دەوڵەتێکی بچووك بکەن.

(اَلضَمین (ج) ضَمْنی): الکَفیل: دەستەبەر/ کەفیل.

٢-(ضَمِن- هُ. ضَمْناً وضَماناً): گرتیە خۆی/ جێی تێدابووەوە/ تێیدابوو.

(ضَمَّنَ-الشَيءَ الوِعاءَ): شتەکەی کردە قاپەکەوە.

(-الشاعِرُ): نیوە دێری هەڵبەستی هۆزانڤانێکیتری خستە هەڵبەستەکەیەوە.

(تضَمَّنَ- الشَيءَ): ئەو شتەی تێدابوو/ شتەکەیگرت.

(اَلضِمن): توێی شت/ ناوشت.

(ضِمنُ الکتاب): توێی نوسراوەکە.

(اَلتَضمین) (مص): تێهەڵکێشکردن. ئەوەیە شاعیرێك دێری هەڵبەستێکی شاعیرێکیتر بخاتە ناو هەڵبەستەکەیەوە بەماناو وشەکانیەوە.

(اَلمَضمون (مفع) مِنَ الجُملَة (ج) مَضامین): ١-ناوەرۆك ٢-ئەوەی کە لە ڕستەکەدا تێیدەگەن کە بە وشە دیاری نەکراوە.

(اَلمُضَمَّن- مِنَ الأَصوات) (مفع): دەنگێکە نابێتو ناگات تا بە دەنگێکی تر نەگاتو نەگەیەنرێت.

٣-(ضَمِنَ- الرَجُلُ ضَمَناً وضَمانَةً): تووشی نەخۆشییەکی بێچارە بوو کە لێینەبێتەوە تا بێت دەردەکەی گرانتر بێت.

(ضَمِن): دەردەدارێکی بێچارە.

(اَلضَمَن والضُمْنَة و الضَمان والضَّمانَة): نەخۆشیو دەردێکی سەرتاسەری ژیان کە لێی نەبێتەوە.

(اَلضَمِن): لەشگرفتاری دەردێك یان شتێکیتر.

(«هُوَ ضَمِنٌ علی أَهْلِهِ»): ئەو بۆ خێزانەکەی ژانەو دەردە.

(اَلضَمِن): دڵدار.

(اَلضَمین (ج) ضَمْنی): گرفتاری دەردێکی بێچارە.

ضَنَّ. (ضَنَّ واضْطَنَّ- بالشَيءِ. ضَنّاً وضِنّاً

وضِنَّــةً وضَنانَــةً وضَنَّــةُ): چرووكيــی له شــتەكەدا كرد/ درێخیی تێداكرد/ شــتەكەی وەشاند.

(-بالمكان): شوێنەكەی بەرنەدا/ جێنەهێشت.

(اَلضِــنّ والضِنَّــة) (مــص): ١-ئــەوەی كــە چرووكیــی تێــدا دەكرێت/ ئەوەی دەســتی لێبەرنەبێت ٢-تایبەتمەند/ تایبەت.

(«هُوَ ضِنّــي وضِنَّتی»): ئەوەیە بە تایبەتی هی منەو من بۆی سووتاوەو دڵم دەیەوێت.

(اَلضَنَن): دلێر/ ئازا/ نەبەرد.

(اَلضَنین): رژد/ چرووك/ بەرچاوتەنگ.

(«إِنَّما يُضَنُّ بالضَنين»): پێویستە ئەوەی كە دۆستایەتیو برایەتی تۆی دەوێت تۆیش ئەو دۆستایەتییەو برایەتییە بەرنەدەیت.

(اَلضَنائِــن): شــتی گرانبەهــاو ناوێــزە بپارێزرێت.

(ضَنائِــنُ الله): بەدیهێنــراوە تایبەتیەكانی خودا.

(اَلضَنانَة) (مــص): گردیــی/ كۆمەڵبوون/ تەبابوون.

(هَجَمــتُ علــى القَــومِ وهُــمْ بِضَنانَتِهم): پەلامارمــدان كاتێــك كۆمەڵیان بەســتبوو/ كۆبوون.

(اَلمَضَــنّ والمَضَنَّــة (ج) مَضــانّ): ئــەوەی چرووكیی تێــدا بكرێت/ چنگی پێدا بگیرێت بەمو بەو نەدرێت.

ضنأ: ١-(ضَنَأَ. ضَنْأً وضُنُوءً): خۆی (شاردەوە/ خۆی ونكرد).

(-في الأَرض): رۆیشت.

(اِضطَنَــأَ- لَــهُ ومِنْــهُ): شــەرمی لێكــردو تەریقبووەوە.

٢-(ضَنَأَ- المالُ. ضَنْأً وضُنُوءً): داراكە زۆربوو/ پەرەیسەند/ماڵو سامان كە زۆر بوو.

(ضَنِــيءَ وأَضْنَــأَ- تِ المَرأَةُ. ضَنْــأً): ژنەكە منداڵی زۆر بوو/ شفتەڕژێیكرد.

(ضانِــيء وضانِئَة (ج) ضَوانِيء): ئافرەتێكە منداڵی زۆر ببێت. شفتەڕژێ بكات.

(اَلضَنْء (ج) ضُنوء): وەچەی زۆر.

(اَلضَنء والضِــنء): زاوزۆڵان/ فرزەندان (ئەو وشەیە كۆیەو تاكی نییە).

(اَلضَــنء (ج) ضُنُــوء): ١-بنەچــە/ ریشــە ٢-كانزا.

(اَلضُنْأَةُ و الضُناءَة): پێداویستی/ پێویستی.

(ضَنَبَ- بِــهِ الأَرضَ ضَنبــاً): دایبەزەویداو زەویەكەی پێكوتایەوە.

(-بالشيء): شتەكەی گرت.

ضنــط: (ضَنِطَ- الشَّــحمُ ضَنَطاً): لەشــی چەوریی زۆریگرت.

(اِنْضَنَطَ- القَومُ): هەڵمبالغییان كرد.

(اَلضَنْط): تەنگانە/ تەنگیی.

(اَلضَنَــط) (مــص): ١-بــەز ٢-چابوكیــی/ گورجوگۆڵیی ٣-بێئابروویی/ چەرداومرووییی.

(ألضِناط): تێكچڕانێكی زۆری سەر چاڵاو یان شتیتر.

ضنك: ١-(ضَنُكَ. ضَناكةً): لەشی لاوازو بێهێز بوو یان کەم هۆشئ ناوەز بوو یان ڕاپووچەڵو بوودەڵە بوو.

(ضَنیــك (ج) ضَنُك): لاواز یـــان کەمئاوەزو هۆش یان بوودەڵەو ڕاپووچەڵ.

-ضَناكةً وضَنُكاً وضُنُوكاً: لەتەنگانەدا بوو.

(ألضَنْك) (مص): تەنگبوونی/ تەســكبوونی هەموو شتێك (بۆ نێرو مێیە).

(«مَــكانٌ ضَنْــك»): شـوێنێكی تەســك/ تەنگەبەر.

(«عَشــیةٌ ضَنْــك»): ژیانێكــی پرتەنگانە/ نەدارایی/ كولەمەرگیی/ هەژاریی.

(ألضَنیــك): ژیانێكــی (مەمــرەو مــەژی/ کەمدەستیی/ دەســتكورتیی/ كولەمەرگیی/ هەژاریی‌و سەخت).

(ألضَناكــة) (مــص): ژیانێكــی (هەژارانە/ كولەمەرگیی/ سەخت‌و کەمدەستیی).

(ألضَنیــك): ژیانێكــی (مەمرەومەژیــی/ نەبوونی/ هەژارانە).

(ألضَنیك): کەسێك کە بە نانەسكیی نۆکەریی بكات.

٢-(ضُنِكَ. ضَنْكاً): تووشی هەڵامەتبوو.

(أضْنَكَ- ه الله): خودا تووشی هەڵامەتیكرد.

(ألضُناك والضُنكَة): هەڵامەت.

٣-(ألضِناك): لەش باش دارێژراوو تۆکمە (بۆ نێرو مێیە).

(رَجُلٌ ضِنــاك وامرَأَةٌ ضِنــاكٌ): ١-پیاوێكی لەشــتوندو چاك دارێژراو. ژنێكی لەش باش دارێــژراوو تۆكمــەو لەش توند/ تێكســمڕاو ٢-درەختێكی مەزن.

(ألضَنیك): شتی بڕراوە/ بڕاو.

ضنــا: (ضَنِــيَ. ضَنــىً): نەخۆشــكەوت نەخۆشــییەكە چرووســاندیو بێهێزیكــرد/ زەبوونیكرد.

(ضَنىً وضَنٍ): نەخۆشــی چرووساو بێتواناو هێز/ زەبوون.

(«تَرَكْتُــهُ ضَنــىً وضَنیاً»): بەجێمهێشــت نەخۆشییەكە (زێفی لێســەندبوو/ زەبوونی كردبوو). ئەگەر بڵێیت (ضَنىً) بۆ نێرو مێ‌و كۆ دەشێت.

(«هُوَ ضَنــىً وهِيَ ضَنىً وهُــم ضَنىً وهُنَّ ضَنــىً»): ئەگــەر نوونەكە ژێــردار بكەیت دەڵێیت: (هُوَ ضَنٍ وهِيَ ضَنِیَةٍ وهُما ضَنیان أَو ضَنیَتــان وهُم أَضناء وهُنَّ ضَنِیات): ئەو چرووســاوەو بێهێزە ئــەوان بۆ نێــرو مێ‌و جــووت: ئەوان. پەككەوتــە/ زەبوون/ لاواز/ چرووساویی نەخۆشین.

(ضانى- الشيءَ أَو الأمرَ مُضاناةً): سەختیو نارەحەتــیو تــاڵاوی ئــەو شــتە یــان ئــەو كارمیچەشت/: پەكیخست.

(أَضْنى- المَرَضُ فُلاناً): نەخۆشییەکە فیساری کەفتەکار کرد/ کەنەفتیکرد.
(-الرَجُلُ): پیاوەکە کەفتەکاری سـەرجێگە بوو/ لەپێکەوت.
(تَضَنَّى): بەدرۆ خۆی نەخۆشـی سەر جێگە خست.
(إنْضَنـى): کەنەفتـی سـەر جێگـە بـوو/ کەفتەکار بوو.
(أَلضَنَى): ١-نەخۆشیو چرووسان/ لاواز بوون ٢-پەرێشانیو پەککەوتن.
(أَلضِنَى): ئازاری سەخت.
٢-(أَلضِنْو والضَنْو والضُنَى): منداڵ/ زارۆڵە/ وەچە/ فرزەند.
(«لَهُ ضِنْـوٌ كثيرٌ): منداڵێکـی/ زارۆڵەیەکی زۆری هەیە.
ضنى. (ضَنى-تِ المَرأةُ ضَنئً وضَناءً): ژنەکە (منداڵی زۆر بوو/ سکی زۆر کرد).
(-نَصيبُ فُلانٍ): قازانجی زۆر کردو بەشەکەی زۆر بوو.
(ضَنِـيَ-تِ المَـرأةُ. ضَنئً وضَنـاءً): ژنەکە منداڵی/ وەچەی زۆر بوو/ زارۆڵەی زۆر بوو.
ضهب: ١-(ضَهَبَ- هُ بالنـارِ ضَهْباً): بە ئاگر (گۆری/ گۆرانی بەسەردا هێنا).
(ضَهَّبَ- اللَّحْمَ): گۆشـتەکەی نیوەبرژ کرد/ نیوە برژاو کرد.
(-القَـوسَ): کەوانەکـەی دایە بـەر ئاگر تا نەرمبێتو چاکبێت.
(ضَهْبـاء): کەوانە یان توولێـك درابێتە بەر ئاگر بۆ ڕاستکردنەوە سافکردنی.
(أَلضَيهَب): شـوێنێکی شـاخ کە دەبێتو بەر خۆری داخدەبێتو گۆشتی لەسەر دەبرژێنن.
(لَحْـمُ مُضَهَّب): گۆشـتی (جنـراو/ پارچە پارچەکراو/ کوتکوتکراو).
٢-(ضَهَـبَ. ضُهوباً): لاوازبوو/ بوودەڵە بوو/ بێهێز بوو/ ناتەوانبوو.
٣-(ضَهَّبَ- القَـومُ): زۆربوونو بەپەلەبوون/ پەلەیانکرد.
(ضَهْـبُ القَـوم): هەرچـیو پەرچیـی ناو نەتەوە/ ناو خوێشگەل.
٤-(ضاهَـبَ- هُ. مُضاهَبَـةً): شـەڕە جنێوی لەگەڵدا کردو یەکتریان سووكو ناشیرینکرد.
ضهت: (ضَهَتَ- هُ. ضَهْتاً): توند پێی پێداناو شێلای/ خستیە ژێرەوە.
ضهـد: (ضَهَـدَ- هُ): بەزانـدیو سـەری پێشۆرکرد.
(أَضْهَـدَ- هُ وأَضْهَـدَ- بِـهِ واضْطَهَـدَ- هُ): ١-بەسەریدا زاڵبوو/ بەزاندیو ستەمی لێکرد/ چەوسـاندیەوە ٢-ئـازاری پێگەیاندو بە هۆی ئاینو ڕێڕەوەوە ناچاریکرد.
(أَلضُهْـدَة): چەوسـێنراوو ناچارکـراو/ بەزێنراوو زۆرلێکراو.
(هُـوَ ضُهْـدَةٌ لِـكُلِّ أَحَدٍ): ئەو چەوسـاوەو

زۆرلێکراوی دەستی هەموو کەسێکە.

(ألضَهيد): سەختو قایم/ زۆر پتەو.

ضهر: (ألضاهِر): ١-پۆپەی شاخ/ کێو ٢-دۆڵ/ دەرە.

(ألضَهْـر= الظاهِـر): ١-لوتکەی شـاخ ٢-دۆڵ ٢-(ح) کیسەڵ.

(ضَهْز): (ضَهَزَ وضَهَسَ – هُ ضَهْزاً وضَهْساً): توند پێی پێدانا/ خستیە ژێرەوە.

(-تِ الدابَّـةُ): چوارپێکـە بە پێشـی دەمی گازیگرت.

ضهـل: ١-(ضَهَلَ- اللـبَنُ ضَهْـلاً وضُهُولاً): شیرەکە تۆزەتۆزە کۆبووەوە.

(-تِ الناقَـةُ ونَحوها): مێحوشـترەکەو هیتر (شیرەکەی کزیکرد/ کەمبوو).

(ضَهُول (ج) ضُهُل): مێحوشترى شیرکزبوو.

(-هُ حَقَّهُ): مافەکەی بۆ کەمکرد/ لە مافەکەی کەمکردەوە.

(أضْهَـلَ- النَخْـلُ): دارخورماکـە فەریکـە خورماکەی گەیشت/ دەرکەوت.

(إسْـتَضْهَلَ- الخَبَرَ): ئەوەی تێگەیشـت لە هەواڵەکەی هەڵێنجاو دەرهێنا.

(ألضَهْل): ١-شیری کۆمەڵبوو ٢-چۆڕەئاو.

(الضاهِلَةُ- مِنَ العيُون): کانیاوی کەمئاو.

٢-(ضَهَلَ وتَضَهَّلَ- الى فُلان. ضَهْلاً وضُهُولاً): بەبێ شەرو ئاشووب بۆ لای فیسار گەڕایەوە.

(أضْهَـلَ- الى فُلان مالاً): مـاڵو دارای بەرەو ڕووی فیسار کردەوە بۆ خۆیبێت.

ضهـو: (ألضَهْـواء): ئافرەتـی مەمکپوکاوەو بێشیر.

(ألضَهْوَة (ج) أضْهاء): ١-ئەسـتێرك/ ئەستێل ٢-زەلکاو.

ضهي: ١-(ضَهِيَ. تَضهـى- ت المرأةُ. ضَهىً): ئافرەتەکە نە مەمکی هەبوو نە شیر، مەمکی پووکابووەوە.

(ضَهباء (ج) ضُهَى): ئافرەتی مەمکپووکاوەو بێشیر.

(ضَهِيَ- تِ الأرضُ): زەویەکە هیچی لێنەڕوا/ وشك و برنگ بوو، بیابانبوو، بێئاو.

٢-(ضاهَى- الرَجُلَ. مُضاهـاةً): لە پیاوەکە چوو/ وەك ئەو بوو.

(ألضَهِيّ): لێچوو/ هاوشێوە.

(هُوَ ضَهِيُكَ): ئەو وەك تۆیە/ لە تۆ دەچێت/ لە شێوەی تۆیە.

ضاء: ١-(ضـاءَ- القَمَرُ وغَـيرُهُ. ضَوْءً وضُوْءً وضِياءً): مانگەکەیان لەو بابەتە شەوقیدایەوە. ڕووناکیـی پەخشـاند/ درەوشـایەوە/ ڕۆشنیکردەوە.

(ضَوَّأَ البَيتَ. تَضْوِئَةً): خانووەکەی (ڕۆشنکردەوە/ ڕووناکردەوە).

(أضاءَ- البَيتُ. إضاءَةً): خانووەکە ڕووناکبووەوە/ ڕۆشنبووەوە.

(-البَيتَ): خانووەکەی/ماڵەکەی ڕووناککردەوە/

ڕۆشنكردەوە.
(تَضَـوَّأَ): لـە تاریكیدا دانیشـت بـۆ ئەوەی چاودێریی ئەوانە بـكات كە لەبەر ڕووناكیی ئاگردابوونو بیانبینێت.
(-ە): خۆی پەنــادا بۆ ئەوەی ئەوانەی لەبەر ڕووناكی ئاگردابوون بیانبینێت.
(إِسْـتَضاءَ- بِـهِ): كەڵكی لـە ڕووناكیی ئەو وەرگرت. بۆ ڕووناكیی بەكاریهێنا.
(- مِــن فلان): لە بیروڕای ئەو كەڵكی بینی/ ڕاوێژی بەو كرد.
(أَلضَـوْء والضُـوْء (ج) أَضْـواء والضِيــاء والضِواء): ڕووناكیی/ ڕۆشنایی ئەوەیە كە بە هۆیەوە چاو شت دەبینێت.
(أَلضَـوِيء والمُضِـيء): ١-ڕووناك/ ڕۆشن ٢-شەوقدەر/ ڕۆشنكەرەوە.
٢-(ضَوَّأَ- عَـنِ الأَمرِ. تَضوِئَـةً): لە كارەكە لایدا.
ضـاج: ١-(ضاجَ- عَـن كذا ضَوجـاً): لەوە لایدا.
(-الوادي): دۆڵەكە بەرفراوانبوو.
(تَضَوَّجَ- الوادي): دۆڵەكە پێچی زۆر بوو.
(إِنْضاجَ – الوادي): دۆڵەكە فراوانبوو.
(إِنْضَـوَجَ في ضَـوجِ الوادي): چـووە پێچی دۆڵەكەوە.
(أَلضَوج (ج) أَضْواج): پێچی دۆڵ.
٢-(أَلضَوْجان (م) ضَوْجانَة): وشكی ڕەق.

ضوح- (ضَوَّحَ- اللبَنَ): ئاوی كردە شیرەكەوە/ شیرەكەی ڕوونكردەوە.
ضار: ١-(ضارَ. ضَوْراً): زۆر برسیبوو.
(-ە الأَمرُ): كارەكە زیانی پێگەیاند.
(تَضَوَّرَ): گینگڵیدا، لە برساندا یان لەتاو ژانی لێدان تەپاوتلیبوو.
(-الذِئـبُ و نَحْـوَهُ): گورگەكەو لەو بابەتە/ لەتاو برسێتی لووراندی.
(الضَوْر) (مص): برسێتیی (زۆر/ سەخت).
٢-(الضُور): هەوری ڕەش.
(أَلضُـورَةُ): ١-سەرشـۆڕو زەبوون ٢-سـووك/ ڕسوا/ بێڕێز.
ضاز: (ضـازَ- الثَمَـرَةَ ضَـوْزاً): بەرەكەی/ میوەكەی لە دەمدا (جوو/ هێناوبرد).
(-ە حَقَّـهُ): لە مافەكەی خـوارد/ مافەكەی كەلكرد.
ضـوض: (ضَوضَـى. ضَوضـاةً وضَيضاءً): ژاوەژاویكـرد/ غەڵبەغەڵبیكـرد/ كـردی بە هەراو دەنگەدەنگ.
(مُضَوْض): ژاوەژاوكەر/ هەراو دەنگەدەنگكەر/ غەڵبەغەڵنێرەوە.
(أَلضَوضَى والضَوْضاء والضَيضاء): ١-غەڵبەغەڵب/ ژاوەژاو/ دەنگەدەنگ/ هەراوهوریا/ گەردش و دەنگی خەڵك لە جەنگو قەڵەباڵغی و بەیەكداچووندا.
ضـوط. (ضَـوَّطَ- الأَشـياءَ): شـتەكانی گردكردەوە/ كۆكردەوە.

(تَضَــوَّطَ الشَــيءُ): شــتەكە گردبــووەوە/ کۆبووەوە.

(ألضَوَط): خواریی کاکیلە.

(ألأَضْــوَط): ١ـکەســێکە کاکیلــەی خواربێت ٢ـگەوج.

(ألضَويطَه): ١ـقوڕ لــە بنی گۆلدا ٢ـهەویری داهێزراو/ شلەوەبوو ٣ـگەوج.

ضــاع: ١-(ضــاعَ- ـُ. ضَوعــاً): ١ـبزواندیو وورووژاندیو دڵخوردیکرد ٢ـتۆقاندی.

(-المِسْكُ): (بۆنە خۆشــەکە/ بۆنی مسکەکە) بڵاوبووەوە.

(-الصَبيُّ): کۆرپەکە لە برساندا کرووزایەوە.

(تَضَوَّعَ- المِسْــكُ والصَبيُّ): بۆنی مســکەکە بڵاوبــووەوەو کۆرپەکــە لــە برســاندا کرووزایەوە.

(تَضَوَّعَ وانضاعَ- الفرخُ): بەچکەی باڵندەکە بۆ دایکی کەوت باڵەتەپێ تا بە دەنووکی شتی بداتێ.

(رجلٌ مَضُوعُ): پیاوێکی تۆقیو.

٢-(ضــاعَ- الدابَــةَ. ضَوْعــاً): چوارپێکەی لاوازکرد.

٣-(ألضُــوَع والضِوَع (ج) أَضْــواع وضِيعان) (ح): فشفشــە جــۆرە کوندەبەبوویەکــە باڵندەیەکی شەوەکییەو بە شەو دەگەڕێت.

(ألضُواع): دەنگی فشفشەکە.

ضاف: (ضافَ- عَنِ الشَــيءِ. ضَوفاً): وازی لە شتەکە هێنا/ لە شتەکە گەڕا/ خۆی لە شتەکە لادا.

ضان: ١-(ضــانَ وتَضَوَّنَ ضَونَــةً وتَضَوُّنا): منداڵی زۆر بوو.

(ألضَونَــة) (مص): کچە کۆرپە/ کچۆڵەیەکی بچووك.

٢-(ألضَيون (ج) ضَياوِن (ح): گوربە پشیلە/ پشیلە نێرە.

ضــوّ: (الضَــوَّة): (ژاوەژاو/ هــاتو هاوار)ی جەنگ.

ضَويَ: ١-(ضَويَ. ضَوىً): ئێسقانی باریکبوو هی زگماکی یان لە نەخۆشییەوە.

(أَضْــوى): خــۆی لــە خۆیــدا باریکەلــەو بێگۆشتبوو.

(-الرَجُلَ): لاوازیکرد/ بێتواناییکرد/ لەڕیکرد.

(-حَقَّهُ): مافەکەی (کەمکردەوە/ کەلکرد).

(-الأَمــرَ): کارەکــەی بــاش (دانەمەزرانــد/ بنجبەست نەکرد).

(-تِ المَــرأَةُ): ژنەکــە منداڵێکــی لاوازی باریکەلەیبوو.

(ألضاوي (م) ضاوِيَــة): ١ـباریکەلەی وردیلە ٢ـلەش بچووکی بێجورم هی زگماکیی یان هی لاوازیی.

٢-(ضَوى- إِلَيهِ. ضَيّــاً وضُوِيّا): پەیوەندیی پێوە کردو چووە پاڵی، پەنایبۆبرد.

(-هُ إِلَيــهِ): فیســاری دایــە پاڵ ئەوو ســەر

بەویکرد.

(أَضْوى- هُ إِلَيهِ): خستیه پاڵ ئەو.

(إِنْضَـــوى- إِلَيهِ. إِنْضِواءً): چـووه پاڵ ئەوو تێکەڵی ئەو بوو.

٣-(ضَوى- الرَجُل. ضَيّـاً وضُوِيّاً): پیاوەکە شەو (هات/ لایدا).

(أَلضَاوي) (فا): شــەو هاتــوو/ پەنابردە/ لە دەرگادەر.

ضاج: (ضاجَ- عَنــهُ وإِلَيهِ. ضَيجاً وضَيُوجاً وضَيَجاناً): خۆی لێلاداو ڕاستبووەوە.

(-ت عِظامُهُ): ئێسکەکانی لە لاوازیدا کەوتە تەکانو جووڵەو لەقەلەق.

ضـــاح: ١-(ضــاحَ- تِ البلادُ ضَيحــاً): وڵات چۆڵبوو.

٢-(ضـــاحَ- اللَبَـــنَ. ضَيحـــاً): ئـــاوی (کردە شیرەکەو/ ئاوی تێکەڵ شیرەکە کرد).

(-فُلاناً): شیراوی بە فیساردا.

(تَضَيَّحَ- اللَّبَنُ): شـیرەکە ئـاوی تێکەڵکراو ڕوونبووەوە.

(-الرَجُلُ): شیری ئاو تێکەڵکراوی خواردەوە/ شیراوی خواردەوە.

(أَلضَيح) (مص): هەنگوین.

(أَلضَيْــح والضَيَــاح): ١-شــیراو/ شــیرئاوی تێکرابێت ٢-شۆربا یان چێشتی شلە.

(أَلضَيحَة): شیر برنج/ شۆربا بە شیر.

(عَيــشٌ مَضيوحُ): ژیانێکی پڕ لە دەغەڵیو ساختەبازیی/ ژیانێکی ناپاکانە.

ضار: (ضارَ- هُ الأَمرُ ضَــيراً): کارەکە زیانی پێگەیاند.

ضاز: (ضازَ. ضَيزاً): زۆرداریکرد/ ستەمیکرد.

(-هُ حَقَّــهُ): لە مافەکــەی قرتکردو خوارد/ کەمی دایەوە.

(أَلضَيْز) (مص): ناڕاســتیی/ گزیی/ خوارو خێچیی.

(قِيسْمَةٌ ضِيزى): بەشــکردنێکی ناڕاستانەو زۆردارانە.

ضاط: (ضاطَ- في مَشيَتِهِ ضَيْطاً وضَيَطاناً): لەشـــی لەبەر قەڵەویی‌و شــلی لە ڕۆیشـــتندا لەرەی لێوە دەهاتو بە لەنجەولار دەرۆیشت.

(ضَيْطــان وضَيَّــاط): قەڵەوێکــی شــلی لە ڕۆیشـــتندا بـــە لەنجـــەو لار ڕۆیشـــتو/ لەش لەرەلێوەهاتوو.

ضـــاع: ١-(ضـــاعَ. ضَيْعـــاً وضِيْعـــاً وضَيْعَةً وضَياعـــاً): ١-ونبـــوو ٢-فەوتا/لەناوچـــوو/ لەدەستچوو ٣-پشگوێخرا ٤-مرد.

(ضائِــع): ١-ونبــوو ٢-فەوتــاو/ لەناوچــوو/ لەدەستچوو ٣-پشتگوێخراو ٤-مردوو.

(ج) ضُيَّع وضِياع. ضَيَّعَ- الشيءَ): ١-شتەکەی پشگوێخســت/ بەتەنــگ شــتەکەوە نەهــات ٢-فەوتاندی/ لەناویبرد ٣-ونیکرد.

(أَضاعَ- هُ): ١=ونیکرد ٢-لەدەستیدا/ فەوتاندی ٣-بەتەنگیەوە نەهات/ پشتگوێیخست.

(أَلضَياع (مص) والضِيْع والضِيَع): ١-ونبوون ٢-فەوتان/ لەناوچوون ٣ بەتەنگەوەنەهاتن.

(«ماتَ ضَياعاً وضِيْعاً وضِيَعاً»): مردو (كەس مشـوری نەخوارد/ بۆی نەگەڕاو بەتەنگیەوە نەهات).

(أَلضَيْعَـةُ (ج) ضِيَـع وضِيَـاع وَضَيْعات): جارێـك (ونبـوون، فەوتـان، لەناوچـوون، بەتەنگەوە نەهاتن. مردن).

ضُيَيْعَـة: بـچووكـكـراوەی (الـضَيـعَـة): نیمچە (لەناوچوونێك/ ونبوونێك/ بەتەنگەوەنەهاتنێك).

(أَلمِضْيـاع): ١-فـرە (فەوتێـن/ لەناوبـەر) ٢-بەتەنگەوەنەهاتـوو/ زۆر بێدەربەسـبوو ٣-زۆر شت بە فیرۆدەر.

(أَلمَضْيَعَـة والمَضْيَعَـة): ١-هـۆی (فەوتـان/ لەناوچـوون/ بەفیرۆچـوون ٢-هـۆی مردن ٣-هۆی بێدەربەرسیو پشتگوێخستن).

(بلدكم مَضيَعَةُ العِلـم): ولاتەكەتان تیایدا زانستیی دەفەوتێتو پێشناكەوێت.

٢-(أَضـاعَ- الرَجُلُ): پیاوەكـە خانوو بەرەو موڵكی زۆری پێكەوەنا.

(أَلضَيعَـة (ج) ضِيَـع وضِيَـاع وضَيَعات): ١-خانووبەرە ٢-زەویی بەرهەمهێن ٣-پیشـەو پیشەسازیی پیاوەكە.

(ضُيَيْعَـة): بچووككراوەی (أَلضَيعَة): نیمچە (خانووبـەرە زەویـی، بەرهەمهێن، پیشـەو پیشەسازیی كابرا).

(«كانَـتْ ضَيعَةُ العَـرَب سياسَـةُ الإِبلِ»): پیشـەی كۆنی عەرەب بەخێوكردنی حوشتر بوو.

٣-(تَضَيَّعَ- المِسْكُ): بۆنی مسك بڵاوبووەوە/ پەخشبوو.

(أَلضَياع): جۆرە بۆنێكی خۆشە.

ضاف: ١-(ضافَ- إِلَيـهِ ضَيْفاً): بەلای ئەودا (لایدا/ كەچبوو/ شكایەوە) ڕوویكردە ئەو.

(-تِ الشَـمسُ): خۆرەكـە نـەوی‌و ڕووەو ئاوابوونبوو.

(-السَـهْمُ عَنِ الهَدَفِ): تیرەكە لە نیشـانەكە لایدا.

(ضَيَّفَ- هُ إِلَيهِ): (بۆ لای ئەو/ بەلای ئەودا) لایپێدا.

(-الرَجُلُ): لایدا، پێچیخواردو گەڕایەوە.

(-تِ الشَمْسُ): خۆرەكە خەریكی ئاوابوونبوو.

(أَضـافَ- عليه): دەسـەڵاتی بەسـەردابوو/ بەسەریدا ڕوانی.

(-الشَيءَ إِلى الشَيءِ): شتەكەی بەسەر شتەكەی تردا كرد.

(-الكلمـةَ إِلى الكَلِمَـةِ): وشـەكەی (دایە پاڵ وشەكەیتر/ تایبەتیی وشەكەیتریكرد).

(تَضَيَّـفَ- الرَجُـلُ): بـەلادا لایـدا/ بەلادا شكایەوەو گەڕایەوە.

(-تِ الشَـمسُ): خۆرەكـە بـەلای ئاوابووندا شكایەوە.

(تَضايَفَ- الوادي): دۆڵەكە تەسكبووەوە.

(إنضافَ إلَيهِ): چوو سەر ئەو/ چووە پاڵ ئەو/ تێكەڵيبوو.

(ألضِيْف): تەنشت/ لا.

(«هُوَ في ضِيفِ فُلان»): ئەو لە تەنشت ئەوەوەيە.

(ألمُضاف): ١-كەسێكە بە خوێشگەلەوە بلكێت/ لەوان نەبێت و چووبێتە پاڵ ئەوان ٢-كەسێكە كە خۆی لە تاقمێك دابنێت و لەوانيش نەبێت.

(مَضايِفُ – الوادي): پێچ و پەنای دۆڵەكە.

٢-(ضافَ- هُ ضَيْفاً وضِيافَةً): ١-بوو بە ميوانی ئەو.

(«ضافَ الهَمُّ فُلانٌ»): ١-مەراق و خەفەت دای بەسەر فيساردا ٢-داوايلێكرد ميوانداريی بكات/ لای ئەو نانبخوات.

(ضَيَّفَ- هُ): نانی ميوانيی دەرخوارددا/ كردی بە ميوانی خۆی ٢-ميوانداريكرد.

(أضافَ- الرَجُلَ): ١-پياوەكەی خستە پاڵ خۆی ٢-داڵدەيداو پاراستی/ پەنايدا.

(-فُلاناً على فُلانٍ): كابرايكرد بە ميوانی فيسار.

(تَضَيَّفَ- هُ): ١-بوو بە ميوانی ئەو ٢-داوای لێكرد كە ببێتە ميوانی.

(إسْتَضافَ- هُ): داوای ميوانداريی لێكرد.

(-بِهِ): هاواری بۆ برد پەنايبدات/ هانايبۆ برد.

(-مِن فُلان إلى فُلان): لەتاو كابرا هاواری پەنای بۆ فيسار برد/ هانای بۆ فيسار برد.

(ألضَيْف): ١-ميوان ٢-داڵدەدراو (بۆ تاك و كۆ).

(م) (ضَيف وضَيفَة (ج) أضياف وضُيُوف وضِياف وضِيْفان وأضائِف): ١-ميوان ٢-داڵدەدراو.

(ألضَيْفَنُ): كەسێكە كە خۆی بە ميوانەكەوە هەڵواسێت/ مشەخۆر.

(ألضِيافَة): ميوانداريی/ نان بە ميواندان/ نان بۆ ميوانكردن.

(ألمُضاف- في الحَرْب): گەمارۆدراو لە جەنگدا.

(ألمَضِيْف والمَضيفَة): ميوانخانە، شوێنی نان‌دان بە ميوان/ ديوەخان.

(ألمِضْياف): ميوانپەروەر/ نانبدە/ كەسێكە هەميشە ميوانی هەبێت.

(ألمَضْيفَة): پەژارە/ داخ/ خەفەت/ مەراق/ جەخار.

(ألمُضْيفَة= المَضيفَة): ميواندار/ بەو كچانە دەڵێن كە لە فرۆكەدا ميوانداريی سەرنشينەكانی فرۆكەكە دەكەن و بەتەنگيانەوە دێن و كارگوزارييان بۆ دەكەن.

٣-(ضافَ- الرَجُل. ضَيفاً): ترسا(-مِنهُ): سڵی لێكردەوەو خۆی لێپاراست.

(أضافَ): ترسا(-مِنهُ): سڵی لێكردەوەو خۆی لێپاراست.

٤-(أضافَ- الرَجُلُ): رايكردو خێرا تێيتەقان.

الملحق:

ضَيف: (ألإضافَة): ١-خستنەپاڵ/ خستنەسەر ٢-سەرباره/ لەگەڵدا دانان.

(«إضافَة فَصْلٍ الى كتاب»): بەشێکیتر بخرێتە سەر پەرتووکەکە/ کتێبەکە.

(إضافة): زۆریی/ هیتر/ زیادە.

(أُدْخِلَ إضافة على نَص): بەشێکی تر خرایە سەر دەقەکە.

(-في النَّحو): لە رێزمانـــدا (وەپالنان/ کردن بە هیتر).

(«كِتـــابُ المُعَلِّـــم»): کتێبی مامۆســتاکە. بە کتێبەکە دەوترێت.

مضـــاف: وەپاڵـــدەر. المعلـــم: مضـــاف اليه: وەپاڵدراو.

(ألإضافـــة في المَنْطِق): لە گفتـــەدا لە یەکێك لە قسەوتراوە چوارینەکانی وتارەکانی ئارستۆ ئەوەیە دوو شت پەیوەستبن بە یەکەوە بەبێ یەك نەبن وەکـو بوونی کوڕو باوك کە بەبێ بوونی باوك کوڕو منداڵ نابێت.

(إضافي): ســـەربارەکراو/ لێزۆرکـــراو ئەوەی بخرێتە سەر.

(«مادة إضافية»): ١-مادەیەکی سەربارەکراو/ ســـەرناکراو ٢-(شـــوێنخراوی/ دواخـــراوی شـــتێکیتر، بـــە پاشـــکۆکردنی شـــتێکیتر/ بێزۆرکراوە بنچینەییەکە.

(نَفَقاتُ إضافِيَة): سەرنراوی خەرجی/ زێدە خەرجی.

(ســـاعات إضافية): کاتژمێـــر زیدە کارکردن کەسەربارەی کاری کاتی خۆیە.

ضاق: (ضـــاقَ. ضِيْقـــاً وضَيْقـــاً): (تەنگ/ تەسك) بوو/ هاتەوەیەك.

(ضَيْـــق و ضائِق وضَيِّق): تەنگ/ تەســـك/ تەنگەبەر.

(ضاقَ – الرَجُلُ): رژد بوو/ چرووکبوو.

(ضَيَّقَ- هُ. تضيقاً):تەنگیکرد/ تەسکیکردەوە/ هێنایەوە یەك.

(ضُيِّـــقَ- عليـــهِ): تەنگـــی پێهەڵچنـــرا/ تەنگەتاوکرا/ گوشـــاری خرایە ســـەر/ زۆری لێکرا.

(أضاقَ- هُ إضاقَةً):تەنگیکردەوە تەسکیکردەوە هێنایەوەیەك.

(-الرَجُلُ): نـــەدارا بوو/ دەســـتی کورتبوو/ نەبوو بوو/ هەژارکەوت/ کەوتە تەنگانەوە.

(تَضَيَّـــقَ): تەســـکبووەوە/ تەنگبـــووەوە/ هاتەوەیەك.

(تَضايَقَ): هاتەوەیەك/ تەسکبووەوە.

(-الأَمرُ بِهِ أو عَلَيهِ): کارەکە (نارەحەتیکرد/ ســـەغڵەتیکرد/ ماندوویکـــردو بێزاریکـــرد/ خستیە تەنگانەوە).

(«تَضايَـــقَ- القَـــومُ»): خوێشـــگەل کەوتنە (تەنگانەوە/ ســـەغڵەتییەوە/ لەبەر تەسکیی شوێنەکەیان یان دڵتەنگییان.

(اَلضَيْــق) (مــص): ١-دڵتەنگيــیو خەفەت ٢-سەغڵەتیی/ تەنگانە.

(اَلضَيِقُ): گومان.

(اَلضِيْــق) (مــص): ســەغڵەتیی/ تەنگانە/ دەستكورتیی.

(اَلضِيْقَــةُ والضَيْقَــةُ (ج) ضِيَــق وضَيْق): ١-بەدگوزەرانیی/ هەژاریی/ نەدارایی ٢-تەنگ‌و چەڵەمە.

(اَلضائِق) (ج) (ضاقَة): تەسك/ تەنگ.

(فلانٌ ضائِق صَدرهُ بِكَذا): فیســار بەوە دڵی (تەنگە/ نارەحەتە).

(اَلأَضْيَق (م) ضَيْقَى وضُوْقى): تەسكتر/ تەنگتر.

أَلمَضيــق (ج) مَضايق: ١-شــوێنی تەنگەبەر/ دەربەند/ گەلیی ٢-گەروو/ ناوێكی تەســك لە نێوان دوو پارچە زەویدا.

الملحق:

ضيــق: ١-(اَلضائِقَة): تەنگانــەو نەبوونیی/ بارخراپبوون/ داماویی.

(«ضائِقَــةُ العَيــش»): ژیانــی هەژاریــیو كولەمەرگیی/ نەدارایی.

٢-الأَزمَــة والشِــدَّة: قەیــرانو ســەغڵەتیی سەخت.

«الضائقة الماليَّة»: قەیرانی دارایی.

ضاك: (ضاكَ-تِ الناقَةُ ضَيكاً): مێحوشترەكە لە گەرمانــدا گەڵی بڵاوكردەوەو نەیتوانی بە سەرگوانیدا بیهێنێتەوە یەك.

ضائِــك (ج) ضُيَّك: حوشــتری لــە گەرماندا گەڵبڵاو.

(ضاكَ- عليه غَيظاً): رقی زۆر لێهەســتا/ لە رقاندا تووكەسەر بو/ لێی دڵ پڕ لە قینبوو.

ضيــل: (أَضــالَ وأَضْيَــلَ- المَــكانُ. إضالَــةً وإضْيــالاً): شــوێنەكە (عەنەبــە كێویلەی/ سنجوری) لێڕوا.

(أَلضال الواحدة ضالَة) (ن): عەنەبەكێویلە/ ســنجور درەختێكــە لــە ڕۆخــە باكورەكانی ئەفەریقادا باش دەڕوێت/ بەرەكەی دەخورێت.

(أَلضالَة): هەموو جۆرە چەكێك.

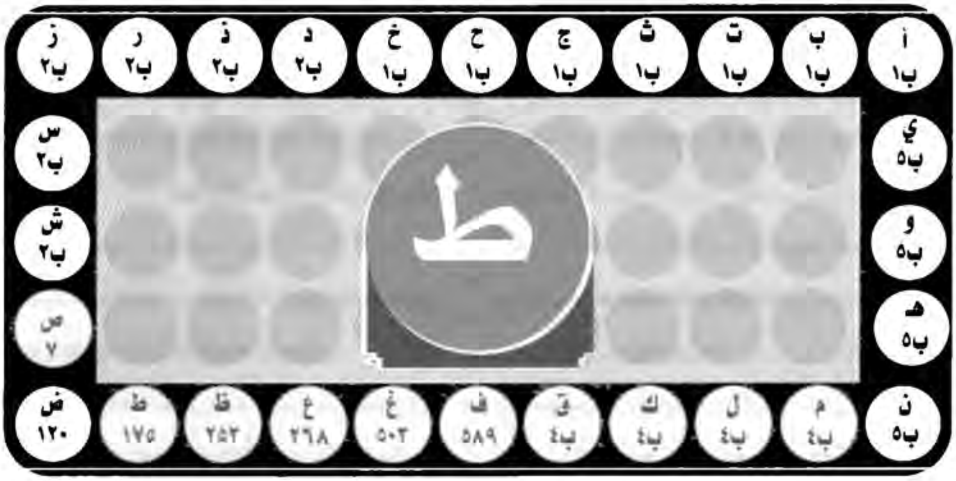
ضام: (ضــامَ- ہُ . ضَيْماً): ســتەمی لێكرد/ زۆرداریی بەرامبەر كردو سەری پێشۆر كرد.

(ضامَ واسْتَضامَ- ہُ حَقَّہُ): لە مافەكەی بری/ كەلیكرد/ لەهەقەكەی خوارد.

(أَلضَيْم (ج) ضُيُوم): ستەم/، زۆرداریی/ زۆر.

(ضِيْم- الجَبَل): لا/ تەنشتی شاخ.

(أَلضامَة): پێداویستیی/ پێویستیی.

(ط). الطاء: پیتی شـــازدەهەمینی ئەلفوبێی عەرەبییـــە لـــەو پیتانەیـــە کـــە زمـــان بـــە مەڵاشـــووەوە دەنووســـێت لە ژمێـــرەی کۆی پیتەکاندا (٩)یە.

طأطـــأ: ١-(طأطـــأ- الرأس وغیرَهُ): ســـەری (داخستن/ دانەواند) یان شتێتری شۆڕکردەوە/ دانەواند.

(طأطـــأ رأســـه عن کذا): ســـەری بـــۆ ئەوە نزمکردەوە/ لەبەرئەوە نزمی کردەوە.

(-ت المـــرأة ســـترها): ئافرەتەکە پەچەکەی دادایەوە.

(-الحفرة): چاڵەکەی (قوڵترکرد/ داخست).

(-فلانُ من فلان"): فیسار پایەی فیسارکەسی نزمکردەوە.

(-في قتـــل القـــوم): دەســـتی لـــە کوشـــتنی خوێشگەلەکەدا داگرتو تیژڕەوییکرد.

(تطأطا): داگەوت/ دانەوی/ داچوو/ نزمبووەوە.

(الطأطـــاء): ١-زەویی نزمو چاڵ ٢-حوشـــتری کورت.

٢-(طأطأ- فرَسَهُ): بە ڕانی لە ئەسپەکەیەوە ژەند تا تاوبداتو بکەوێتە غار.

(-یـــده بالعنان): جڵەوی بۆ شـــلکرد تا غار بکات.

طـــبَ: ١-(طـــبَ- هُ طبـــا): دەرمانیکـــرد/ تیماریکرد/ چارسەریکرد.

(ماکنـــت طیبـــا و لقـــد طببتَ): پزیشـــك نەبوویتو پزیشکیت کرد.

(-طبَ- الرجُل): هێواشو نەرمو لەســـەرخۆ بوو لە کارداو میهرەبانیی نواند.

("مـــن أحـــب طـــبَّ"): هـــەر کەســـێك خۆشەویســـتیی لە دڵدا بێت شێنەییو نەرمو میهرەباندەبێت.

(«اصْنعْـــه صنعـــة من طبَ لمـــن حَبَّ»): کارامانـــەو شـــارەزایانە دروســـتی بکـــە وەك

یەكێــك چۆن بۆ خۆشەویســتەكەی شــتێك دروستدەكاتو دەیرازێنێتەوە.

(طُبَّ- الرَجُلُ): كابرا ئەفسونی لێكراوە.

(طَبَّــبَ- هُ): تیماریكــرد/ چارەیكــرد/ چارەسەریكرد.

(«طــابَّ- الأمرَ. مُطابَــةً»): كارەكەی هێناو بردو چاریكرد/ گەیاندیە ئەنجام.

(«أنا أُطابُّ هذا الأمرَ مُنذُ حين كي أُبلِغُهُ»): من ماوەیەكە ئەم كارە هەڵگێڕو داگێڕ دەكەمو خەریكی چارەسەریم تا بیگەیەنمە ئەنجام.

(تَطَبَّبَ): ١-چارەسەركرا/ دەرمانكرا.

(تَطَبَّبَ- الرَجُــلُ): كابرا پزیشــككارییكرد گەرچی پزیشكیش نەبوو.

(-لِفُلان): پزیشكی بۆ فیسار داواكرد.

(إسْتَطَبَّ- هُ): ســەردانی پزیشكیكردو داوای لێكرد چارەسەری بكاتو دەرمانی بكات.

(ألطَبّ) (مص): ١ زانا لە پزیشكیدا ٢-شارەزاو كارامەو وەستا لە كارەكەیدا.

(هُوَ طَبٌّ بهذا الأمر): ئەو لێزانو كارامەیە/ شارەزایە لەم كارەدا.

(ألطَبّ والطِبّ والطُبّ): ١-پزیشــكیی لەشو دەروون/ چارەسەركردنو تیماركردنی تەنو دەروون/ پیشەیەكە یان زانیارییەكە كە لەش لــە نەخۆشــی لــەشو دەروون ڕزبگاربكاتو پارێزگاریی تەندروســتی بــكات لە بنچینەدا لە شــارەزاییو لێزانییو بــە تەنگەوەهاتنو دڵنەرمییەوە هاتووە ٢-جادوو/ سیحر.

(ألطَبَّة): مێی وشەی (ألطَبّ).

(ألطِبــاب): ئــەوەی كــە پێــی چارەســەر دەكرێت.

("هذا طِبــابُ مَرَضِكَ"): ئەمــە ئەوەیە كە چاری نەخۆشییەكەت دەكات.

(ألطِّبابَة): پزیشكیی.

(الطبیــب (ج) أطِبَّة وأطِبّــاء (م) طبیبَة): ١-پزیشــك/ دوختەر ٢-هەمــوو یەكێك كە لە كارەكەیدا لێزانو كارزانو كارامە بێت.

٢-(طَبَّ- خُــرزَ القِربَةِ طَبّــاً): كوندەكەی پینەكردو درووییەوە.

(والعامــة تقول طَبَّ علــى وَجهِهِ والصَواب أكَــبَّ): خەڵكە ڕەشــۆكەكە دەڵێــن: (طَبَّ) ڕاستیەكەی (أكَبَّ): دەمەونخونیكرد.

(طَــبَّ. الإناءَ. الصواب («كَبَّــهُ»): قاپەكەی هەڵگێڕایەوە/ دەمەونخونیكرد.

(طَبَّــبَ القربةَ): مەشــكە یــان كوندەكەی پینەكردو درووییەوە.

(ألطبابَــة) مِنَ الخَــرَز: كونكردنی جارێكو دروونەوەیەك.

٣-(طَبَّــبَ- الخَیاطُ الثَــوبَ): بەرگدرووەكە پارچەی دایە دەم بەرگەكەو فراوانتریكرد.

(ألطِبَّــةُ (ج) طِبَــب والطِبابَــة (ج) طِباب): پارچــەی درێژی دەمدراوی بــەرگ یان پارچە هەور یان پارچە چەرم یان پارچە زەوی درێژ.

٤-(أَلطِــبّ): ١-خواســتو ئــارەزوو/ هەوەس لێبوون/ هەوەسهەســتان ٢-باروكار ٣-نەريت/ خوو.

(«فُــلان طِبُــهُ المجُــون»): فيســار نەريتى بەرەڵاييە.

(أَلطِبَّة): لا.

"هُوَ فِي تلك الطِبَّةِ": ئەو لەولايەوەيە.

٥-(طَبطَــبَ- المــاءُ أَو السَّــيْلُ): ئاوەكە يان لێشاوەكە هاژەو خورەيهات.

(- الوادِي): دۆڵەكە/ ئاوى پێداڕۆيشت.

(-الماءَ): ئاوەكەى بزواند/ ڕاكێشا.

(أَلطَبْطابَة): ڕيكت/ تەختەيەكى پانە يارىى تۆپى پێدەكەن.

(أَلطَبْطَبِيَّة): قامچى كە پێى لێدەدرێت.

طبج: (طَبِجَ- الرَّجُــلُ. طَبجاً): گەوجبوو/ خۆى گەوجكرد.

(أَطْبَج): گەوج.

(طَبِجَ- عَلى رَأسِهِ وعلى كُلِّ أَجْوَفٍ): كێشاى بەسەريداو بە هەموو شتێكى بۆشدا.

(تَطَبَّجَ- فِي الكلام): قسەكەى ڕازاندەوە.

طبــخ: ١-(طَبَخَ وطَبَّــخَ- اللَّحْــمَ. طَبخاً): گۆشتەكەى لێناو پێگەياند.

(إِطَّبَــخَ- الرَجُــلُ): خواردنــى پەيداكــرد/ خواردنى بۆ خۆى دروستكرد.

(-اللَّحمَ): گۆشتەكەى لێناو پێگەياند.

(إِنْطَبَخَ): لێنراوو پێگەيشتوو.

(أَلطَبْخ (مص) والطِبْخ): چێشت/ ئەوەى كە لێدەنرێت.

(أَلطُباخَة): ١-كەفى هەڵچووى مەنجەڵى ســەر ئاگر ٢-ئەوەى كە لێدەنرێت.

(أَلــطِــبــاخَــة): چــێــشــتــكــەريــى/ پــيــشــەى چێشتلێنان.

(أَلطَبَّاخ= الطَّاهي): چێشتكەر/ چێشتلێنەر/ شێولێنەر.

(أَلطَباخ) عِندَ العامة): (لاى ڕەشە خەڵكەكە) ئاگردان/ كوورە ئەوەى كە چێشــتى لەســەر لێدەنێن.

(مُنصَــب: الطَبَّــاخ): ســێپا كــە مەنجەڵى دەخەنە سەر.

(طُبَّــاخُ العِنَبِ والتين (عِنــد العامة): لاى ڕەشە خەڵكەكە ئەو تەمەيە كە بە كێوەوەيەو هەنجــيرو تــرێ زوو دەگەيەنێــتو پێــش پێگەياندنى دەبێت.

(أَلطَبيخ (ج) أَطبِخَة):١-ئەوەى كە لێدەنرێت/ چێشت/ لێنراو ٢-گەچ ٣-خشتى سوور.

(الطابِــخ): ١-لێنەرى چێشــت ٢-تاى بەرزى بێپچڕ.

(الطابِخَــةُ): مێى وشــەى (الطابِــخ): ١-ژنى چێشــتكەر ٢-گەرمــاى قرچــەى نيــوەڕۆ تا (نزيكى عەسر/ پاشنيوەڕۆ).

(أَلمَطْبَخ (ج) مطابخ): شوێنى چێشتلێنان.

(أَلمِطْبَخ (ج) مَطابِخ): چێشتكولێن.

(اَلْمُطَبَّخ والمَطْبَخ): چێشتخانه.

(اَلتين المَطبوخ) (ط): هەنجیری وشـــککراوه. شەکر یان دۆشاوی پێوه دەکەن.

٢-(طَبَّـــخَ- الصَبيُّ): منداڵەکــه گەوره بوو/ پێگەیشت.

٣-(اَلطَبــاخ والطُبــاخ): ١-دامەزرانـــدن و قایمکردن ٢-هێزو پێز.

("مـــافي كَلامِهِ طبــاخٌ"): قســـەکەی بێپێزو کەڵکە.

(اَلأَطْبَخ): گەوجێکی تەواو گەوج/ کەرپیاو.

طبر: (طَبَرَ. طَبْراً): بازدیداو خۆی شاردەوه/ ونبوو.

(اَلطَبَــر والطَبَرْزيـــن): تـــەورو تەورزیـــن (اَلكليمتان فارسيتان).

اَلطَبَرِيّ): خەڵکی تەبرستان

الملحق:

طـــبر: (اَلطَّابـــور) (ج) طوابـــير: یەکەیەکی سەربازییەو چەند دەستەیەکی گرتۆتە خۆی.

(اَلطابـــور الخامِس): پاش شـــەڕی ناوخۆی ئیسپانیا بەو پێشمەرگانە دەوترا کە بە نهێنی لەناو دوژمنـــدا کاریاندەکردو دەجەنگین یان نەیار پشتی پێدەبەســـتێت لەناو نەیارەکانی خۆیدا.

(طبز. طَبَزَ- هُ طَبْزاً): پڕیکرد.

(اَلطِبْـــز):١-کەنـــاری شـــاخ ٢-(ح) حوشـــتری دووکۆپاره.

طبس: (طَبَّسَ- هُ):لەقوڕیگرت/ قوڕاوییکرد/

(الطَبس) هەموو شتێکی ڕەش.

(اَلطِبْس) (ح): گورگ.

(بَحرٌ طَبيسٌ): دەریایەکی پڕئاو/ ئاوزۆر.

طبش: ١-(اَلطَبْش): خەڵك.

(اَلطَبْشَـــةُ) (عامية) دارێکـــی درێژه پێی لە منداڵ دەدرێت.

(فَصيحُها: اَلمِخْفَقَة)

٢-(اَلطَبْشـــورَة (ج) طَباشـــير) (تركيـــة): دەباشیر کە لە مادەیەکی گەچینە کە پێیدەڵێن (المادة الطَباشـــيرية): مادەی دەباشـــیریی کە لەسەر تەختەیڕەش پێیدەنوسرێت.

طبع: ١-(طَبَعَ- الشـــيءَ. طَبْعاً): شـــتەکەی چاپکرد.

(-عَلَيهِ): شتەکەی مۆرکرد.

(«طَبَـــعَ اللهُ علـــى قَلْبِـــهِ»): خـــودا دڵـــی مۆرکردووەو قەپاتیکردووەو هۆشی لێبڕیوەو سەرکەوتنیشی لەدەستداوه.

(-الدِرهَمَ): ســـکەی پارەکەی لێـــداو نیگاری لەسەر کرد.

(-السَيفَ): شمشێری دارشتو دروستکرد.

(-اللهُ الخَلـــقَ): خـــودا خەڵکـــی (بەدیهێنـــا/ دروستکرد).

(طُبِـــعَ- على الجَهْـــلِ): هەر بـــه نەفامیی و تێنەگەیشتوویی ڕسکاوه.

(طَبَّـــعَ- الدابَّـــةَ) (عند العامـــة= فَصيحُها

راضها): چوارپێکەی ڕامکرد/ ڕاهێنا.
(تَطَبَّعَ): ١-چاپبوو ٢-مۆربوو/ مۆرکرا.
(تَطَبَّعَ- بِطِباعِ أبيه): ڕەوشتو خووی باوکی خۆی وەرگرت.
(إنْطَبَعَ): ١-چاپبوو ٢-مۆرکرا/ مۆربوو ٣-دروستبوو ٤-ڕەوشتگرتوو بوو.
(ألطَّبْع) (مص) (ج) طِباع: ١-سروشتو ڕەوشتێك کە مرۆڤ لە سەری دروستبووبێت ٢-نموونەو شێوە.
(«أضْرَبْهُ على طَبع هذا»): لەسەر ئەو شێوەیەو ئەو نموونەیە دروستی بکە یان چاپی بکە.
(ألطابع) (فا): سروشتێك کە مرۆڤ لەسەری ڕسکابێت.
(ألطابِع والطابَع (ح) طَوابِع): ١-مۆر/ هەرچی مۆری پێدەکرێتو شێوەی پێدەگیرێت.
(«هذا كلامٌ عليه طابعُ الفَصاحَة»): ئەمە قسەیەکە کە شێوە ڕەوانیی قسەی پێوەیە ٢ پوولی پۆستە.
(أوراق البُول (عامية): پولی پۆستە. کە ولاتان دەریدەکەنو بە نامەوەیدەنێنو بەملاولاو ولاتاندا دەینێرن.
(ألطوابع الأميرية): پولی دارایی کە میری دەریدەکاتو بۆ کاری دارایی بەکاردێت.
(الطوابع القُنْصُلِيَّة): جۆرە پوولێکە لە قۆنسولخانەکانو پالوێزخانەکاندا بەکاردێت.

(ألطِباع): سروشت کە مرۆڤ لەسەری ڕسکاوە.
(ألطَبَّاع): کەسێکە چاپ یان مۆر زۆربکات/ چاپکەری چابوك.
(ألطِباعَة): چاپکردن/ پیشەی چاپگەریی.
(دالر الطِباعَة): چاپخانە.
(ألطُبْعان): مۆر ئەوەی مۆری پێدەکەن.
(هذا طُبعانُ الأمير): ئەمە مۆری میرە.
(ألطبيعَة (ج) طَبائِع): سروشت کە مرۆڤ لەسەری ڕسکاوە ٢-سروشتو هەموو زیندەوەر کە لەسەر گەردوونە.
(جَمال الطَبيعَة): جوانیی سروشت.
(ألطَبائِع الأربع عند قدماء الطبيعيين): سروشت لە لای سروشتناسە کۆنەکان ئەمانەن: ١-گەرمی ٢ ساردی ٣-شێو ٤ وشکیی.
(الطَبيعِيّ): ١-سروشتیی/ خۆرسکی ٢-کەسێکە کە هەموو شتێك بۆ سروشت دەگێڕێتەوە ٣ کەسێکە کە خەریکی زانستییە سروشتییەکانە/ زانای سروشتیناسو سروشتناس.
(عِلمُ الطَبيعِيَّات): زانستیی سروشتی زانستێکە لە چۆنیەتی دروستبوونو ڕسکاندنیو سروشتی شتەکان دەکۆڵێتەوە کە خودا دروستیکردوونو بەدیهێناونو چ خەسلەتو نیشانەو هێزێکی داونەتێ.
(طَبع الكتاب): چاپکردنی پەرتووك.

(اَلمَطْبَعَة والمَطْبَع): چاپخانه (ج).
(مَطابِــع. اَلمِطْبَعَــة (ج) مَطابِـع): چـاپ/ ئامێری چاپکردن.
(اَلمطبوع (مفــع): ١-چاپکراو ٢-سروشــتانه ڕسکاو/ وا ڕاهاتوو/ خووپێوەگرتوو.
(اَلمطبوع- مِنَ الشُّــعَراء): شاعیری ئاسانگۆی هەڵبەستو ئاسان بۆ هاتوو.
٢-(طَبَــعَ- الدلــوَ. طَبْعــاً): دۆلکەکــە یان سەتڵەکەی پڕکرد.
(طَبَّعَ- الإناءَ): قاپەکەی/ دەفرەکەی پڕکرد.
(تَطَبَّــعَ- النَّهْرُ بِالماءِ): ڕووبارەکە لێوانڕێژی ئاو بوو/ سەرڕێژیکرد.
(اَلطِبــعُ (ج) طُبُــوع وطِبــاع): ١-زۆنگ ٢-پڕپێوەر ٣-گوندە/ مەشکە ٤-ڕووبار.
٣-(طَبِــعَ. طَبَعاً): لەشــی پیــسو گڵاو بوو، لەکەدار بوو یان بەدڕەوشــتو بێئابڕوو بوو/ بەدخوو بوو.
(-السَّیفُ): شمشێرەکە ژەنگگرتی.
(طَبِع وأَطْبَع): ژەنگاوی. ژەنگرتوو.
(طَبَّعَ- الإناءَ): قاپەکەی گڵاوکرد.
(اَلطِبْــع والطَبَــعَ (ج) أَطْبــاع): ١-ژەنــگو پیســیو گڵاویــی ٢-نەنگییو شــەرمەزاریی ٣-لەکەو خەوش.
(اَلطَبِــع): ڕەوشــتنزمو ناپــاك/ بەدزمانو بەدڕەوشت.
سَیفُ طَبِع: شمشێری ژەنگاوی.

الملحق:
طبــع: (اَلطَّبْعَــةُ): کۆمەڵە پیتو خشــتەو کلێشەی چەسپاوی سەر ئامێری چاپکردنەکە بۆ چاپکردنی ئەوەی کە دەبێت چاپبکرێت.
(اَلطَبعَة): چاپکردنــی جارێکی پەرتووك یا نامە یان بڵاوکراوەیەك.
("اَلطَّبْعَة الرابعة"): چاپی چوارەمی پەرتووکێك/ کتێبێك یان هەر نووسراوێك بێت.

طبــق: ١-(طَبِــقَ-تْ یَــدُهُ طَبْقــاً وطَبَقاً): دەســتی ١-قووچا/ نووقا/ داخــرا ٢-بە لایەوە نووساو نەکرایەوە.
(-یَفعَلُ- الشــيءَ): دەستی بە کردنی شتەکە کرد.
(طَبَّقَ- الشيءُ): شتەکە (پەخشو بڵاوبووەوە/ هەموو لایەکی گرتەوە/ بوو بە باو).
(-السَّــحابُ الجَوَّ): هەور ئاســمانی گرتەوەو داپۆشی.
(-الماءُ وجهَ الأَرضِ): ئاوەکە ڕووی زەویەکەی داپۆشی.
(-الفَرَسُ): ئەسپەکە توند غاریکرد.
(-السَّــیفُ المِفْصَــلَ): شمشــێرەکە دای بــە جومگەکەدا دەریخست.
(«إنَّه یُطَبِّقُ المِفْصَلَ»): بەڵگەو بیانووەکەی تەواو پێکایو کاریگەر بوو.
(«طَبَّقَ الحاكِمُ في حُكْمِهِ»): دادوەرەکە بڕیاری ڕاستیداو بە ڕاستو تەواو دادوەرییکرد.

(«طَبَّـقَ فُـلانٌ»): فیسـاری بـۆ لای خۆی ڕاکێشاو کردی بە هاوبیری ڕامیاری خۆی یان لە شتیتردا.

(طابـقَ- المقَیَّـدُ. طِباقـاً ومُطابَقَـةً): زنجیرکراوەکە بە هەنگاوی ورد ڕۆیشت.

(- الرجُلُ علی العملِ): لەسەر کارەکە ڕاهات

(-هُ): لەگەڵیدا ڕێکەوت/ پێکهات.

(-بین شیئین): دوو شـتەکەی بە ئەندازەی یەککردن/ خستنیە سەریەك، جووتیکردن.

(-هُ علـی الأمـر): لـە کارەکـەدا لەگەڵیدا پێکهاتو کۆمەکیکرد/ ڕێککەوت.

(- بالحـق): ملی بۆ ڕاسـتییەکە بۆ مافەکە شۆڕکردو پێیلێنا.

(-بین قمیصین): دوو کراسەکەی بەیەکگرتن بە قەدەر یەکیگرتن.

(-الفَرَسُ في جَريِهِ): لە غارەکەدا ئەسـپەکە هەردوو پێی خستە شوێن هەردوو دەستی.

(أطبَقَ- الشيءَ): شتەکەی بە سەریەکیدادا.

(-الرَحی): دوو بەرداشەکەی نایە سەریەك.

(«أَطْبِقْ شَفَتَيْكَ»): لچو لێوت بنی سەریەك/ دەمت داخە/ بێدەنگبە/ وسبە.

(-الشيءَ): شتەکەی داپۆشی.

(-اللیلُ): شەو هاتو تاریك داهات.

(-النُجـومُ): ئەسـتێرەکان دەرکەوتنو زۆر بوون.

(-الراکِعُ): بە چۆکدا هاتووەکە دەستی خستە سەر ئەژنۆی.

(-تِ الحُمَّـی علیه): تا شـەوو ڕۆژ دایگرتو بەرینەدا.

(أَطْبَقـوا علـی الأَمـرِ): لەسـەر کارەکـە ڕێککەوتنو کۆبوونەوە.

(تَطَبَّقَ وانْطَبَقَ- الشـيءُ): شتەکە پێچراوە بوو، داخراو بوو.

(تَطابَـقَ- القَـومُ): خوێشـگەل ڕێککەوتن/ پێکهاتن/ گونجان/ یەکیانگرت.

(«مـا أَطْبَـقَ فُلاناً»): ئای کە فیسـار کەس شارەزاو کارامەیە.

(أَلطِبْـق): ١-جـۆرە کەتیرەیەکـە لـە داری هەڵدەسوونو باڵندەی پێدەگرن ٢-کاتژمێرێکی ڕۆژ ٣-یەکسانە/ وەك ئەوە بە گوێرەی ئەوە/ بەرامبەری ئەوە/ بە پێی ئەوە.

("هذا طِبـقُ ذاك"): ئەمە تەواو وەك ئەوە/ (بە پێی/ بە گوێرەی) ئەوە.

(أَلطِبق- مِن الناس): کۆمەڵە خەڵکێك.

(أَلطَبَق (ج) أَطبـاق): ١-چونیەك، کتوومت وەك یەك بە گوێرەی ئەو ٢-سەرقاپ ٣-ئەوەی کە چێشتی تێدەکەنو تیادا دەخورێت/ دەفر/ دەوری ٤-بڕبڕەی پشت ٥-کۆمەڵ/ بەرە/ گرۆ.

(«مَضی طَبَقٌ بَعدَ طَبَقٍ»): بەرە دوای بەرە ڕۆیشتن یان کۆمەڵ دوای کۆمەڵ ڕۆیشتن.

(«جاءَهُ طَبَقٌ مِن جَرادٍ»): قاپێك پێکوللەی گەورەی بۆ هات ٢-بار/ ڕەوش.

("أَلدَّهــرُ أَطباقٌ"): ڕۆژگار بارەهای جیایە ٦-(الطبق) ڕووی زەوی.

(أَلطَبَق- مِنَ المَطَر): بارانی کشتلاگیر.

(«مَطَرٌ طَبَــقٌ وديمَةٌ طَبَقَــةٌ»): بارانێکی گشــتلاگیرو بارانێکــی نەرمــی بێبروســکەو هەوری گشتلاگیر.

(أَلطَبَــق- مِنَ اللَّيل والنَّهار): بەشــی زۆری شەوو ڕۆژ.

(أَقَمْتُ عِندَهُ طَبَقاً مِنَ النَّهار): بەشــی هەرە زۆری ڕۆژەکە لای مامەوە/ لایبووم.

(أُمُّ طَبَق): ١-بەلاّ/ وەی/ چورتوم.

(بَنــاتُ طَبَق): مــار: چونکە خۆی بەســەر ئەوەدا گرمۆڵە دەکات کە پێوەیدەدات ٢-وەیو گرفتارییەکان ٣-کیسەڵەکان.

(أَطْباقُ الرأس): ئێسکەکانی کاسەی سەر.

(الطَبق): بەستوو/ لوول/ نەکراوە/ پێچراوە.

(أَلطَبَقَةُ): ١-چین.

(«أَلطَبَقَةُ الإجتِماعية»): چینی کۆمەلایەتی.

(«طَبَقَةُ العمال»): چینــی کرێکاران ٢-بار/ ڕەوش.

(-مِــنَ البِنايَــة): نهۆمی خانــوو کە چەند ژوورو ساڵۆنو ڕاڕەوو شوێنیتر دەبێت لە ژێر یــەك بنمیچدا دەبێتو جــاری وا هەیە نهۆم لەسەر نهۆم دەبێتو دەکرێت بە چەند خانوو هەریەکەو هەر نهۆمەی بە شێوەیەك دەبێت یان لە یەك دەچن.

(أَلطِبْقَة (ج) طِبْــق وطِبَق): ١-کاتژمێرێکی ڕۆژ ٢-تەڵە/ داو/ تۆڕ.

(أَلطِبــاق= المُطابق): وەکیــەك/ چونیەك/ هاویەك.

(«هذا طِبــاقَ ذاكَ»): ئەمــە وەك ئەوەیە/ چونیەکن/ ڕێکی یەکن.

(طِباقُ الأَرض): ئەوەی کە بەسەر زەوییەوەیە.

(ألطابِق (ج) طوابِق): نهــۆم/ چین. نهۆمی خانوو.

(«بِنايــة ذات طابِــق»): خانوویەکــی چین چینە/ نهۆم نهۆمە.

(أَلطبيق (ج) طُبْق): کاتژمێرێکی شەو.

ألطِبيــق= المُطابِــق: وەك ئــەو/ هاوقەبارە/ هاو.

(هذا طِبْقُ ذاكَ): ئەمە هێندەی ئەوەو چون ئەوە.

(أَلتَطبيق عِنْدَ المُحَدِّثين): لای تازەگەرییەکان ١-ڕاکێشــانو دڵنەواییکردنــی کەســانێك یان کەســێك کە بیانەوێت بچنە پاڵیانو دڵیان بۆ لای خۆیان ڕاکێشــن ٢-پیادەکردنی بڕیار یان یاساو دەستوورێك.

(أَلمُطْبِق): ١-زیندان/ بەندیخانەی ژێر زەوی. ٢-(الجنــون المُطْبِــق): شــێتییەکی تەواوو پەتمری/ پەتیارە کە هۆشو گۆشی لێببڕێت.

(الحــروف المطبقة): ئەم پیتانەن (ص، ض، ط، ظ).

(المطبقات): لێقەومانی سەختی جەرگبڕ.
(سنة مطبقة): ڕەشەساڵ/ ساڵی قاتوقڕی.
(المطَبِّق): ڕادروستو بۆکار باشچوو/ ڕاستپێك.
(سحابةٌ مُطَبِّقة): هەورێك بارانەکەی هەموو لایەك بگرێتەوە.
(المتطابِقَة) (ع. ج): مجموعة كميتين تتساويان أيا كانت قيمة الاحرف فيها: هاوئەنجام: دووبڕ یەکسان دەبن پیتەکانیان هێمایان هەرچەندێك هەبێت:
(ب+ج)^{٢}= ب^{٢}+ ٢ج+ ج^{٢}
(س+١) (س+٢)= س^{٢}+ ٢ س + ٢
٢-(الطِبق): هەموو بەری درەختەکە
(الطابق): (ت) ئەو شتانەی کە بازرگانێکی نابووت دەیمێنێت.
(الطابِق والطّابَق (ج) طَوابِق وطَوابيق): ١-دەفرێکە چێشتی تێدا لێدەنرێت ٢-لایەکی لاکی مەڕێك.
(الطابَق والطاباق): ١-شووشە.
٢-(الطاباق) (فارسية): خشتی سووری گەورە.
(ألطُبّاق) (ن): ژەهرەکێچ/ شابانە. ڕووەکێکە/ گیایەکە دەشتەکی گوڵەکەی زەردە.
ألملحق:
طبق: (ألطَبَقِيَّة): چینایەتی، ڕێکخستنی کۆمەڵایەتی کە لەسەر دابەشبوونی خەڵکەکە بەسەر چەند چینێکدایە.
(ألمُطابَقَة): لەیەکچوونو چونیەکبوون هاوشێوەبوون ڕێکەوتنو گونجان.
(مُطابَقَة الأذواق): وەك یەك چێژ لەشتوەرگرتن.
(ألمُطابَقَة بين شيئين): دوو شت وەك یەك لێبکرێت.
(ألمُطابَقَة في البديع المَعنِوي): لە جوانکاریی واتادا ئەوەیە لە ئاخاوتندا دوو دژ بەیەك بهێنێت بە مەرجێك بە تەنگ بەرامبەرییەوە بێت واتا ناوێك لەگەڵ فرمانێکدا نەهێنێت یان فرمانێك لەگەڵ ناوێکدا نەهێنێتو وەکو («يَضحَكَ ويَبكى»): دەگریو پێشدەکەنێت.
(«يَومٌ عَلَينا ويَومٌ لَنا»): ڕۆژێك بۆ ئێمەیەو ڕۆژێکیتر دژ بە ئێمەیە.

طبل: ١-(طَبَل. طَبلاً): تەپڵی لێدا/ تەپڵێژەند/ دەهۆڵیژەند.
(طَبَّلَ): لە تەپڵیدا/ (تەپڵی/ دەهۆڵی) لێدا.
(-في المَشي (عند العامة) والصحيح بَلَّطَ): لە ڕۆیشتندا شەکەتبوو.
(ألطَبْل (ج) طُبُول وأطبال) (مو): تەپڵ/ دەهۆڵ کە دیوێك یان دوو دیو دەبێت.
(ألطَبْلَة): تەپڵی بچووك/ دومبوك.
(ألطَبَّال): دەهۆڵژەن/ تەپڵلێدەرو خاوەنەکەی.
(ألطِبالَة): دەهۆڵژەنی/ تەپڵکوتیی.
ألطَبلِيَّة (ج) (طَبلِيّات) (عامية): مێزێکی گردە نانی لەسەر دەکەنەوە/ پنە، یان نانی لەسەر دەخۆن/ تەپلەك.

٢-(ألطَبلِيَّة) (ج) طَبْلِيات): پارەی باج.
طــبن: ١-(طَبَنَ- النَّـارَ طَبْنـاً): ئاگرەكەی خەفەكرد/ داپۆشی تا نەكوژێتەوە.
(طابَــنَ- الحَفــيرَةَ): ئاگردانەكــەی/ چاڵی ئاگرەكــەی بە پــێ شــێلاو دەوروبەریگرتو لێیدڵنیابوو.
(إطْبَــأنَّ- بالمَكانِ إطْبِئْناناً): لە شــوێنەكەدا دڵنیابوو.
(ألطابُون): چاڵێكە ئاگــری تێدا دەپارێزنو دەهێڵنەوە.
٢-(طَبَــنَ وطَبِنَ- الشَــيءَ ولِلشَــيءِ. طَبْناً وطَبانَةً وطَبانِيَةً و طُبونَةً): بە شتەكەیزانی/ مێشكی بۆیچوو.
(طَبِن وطابِن): پێزان/ دەركپێكەر.
(طابَنَ- هُ): لەگەڵیدا ڕێككەوت.
(ألطِبنَــة (ج) طِبَــن): وریایــیو پێزانــی/ دەركپێكردن.
٣-(ألطَبْــن (ج) طُبَــن): ١-لاكــە تۆپیــو بۆ ڕاوكردنــی داڵو درِندە دادەنرێت ٢-یارییەكە عەرەبە كۆچەرەكان دەیكەن.
(ألطُبْن والطَبَن): كۆیەكی (زۆر/ بێشومار).
(«أيّ الطَــبن هــو»): ئــەوە چۆكۆیەكــی بێشوماری خەڵكە.
(ألطُبْن) (مو): تەمبور یان عود.
(ألطُبْــن والطُبَن (ج) طُبَن): ١-لاكەتۆپیو بۆ ڕاوكردنــی داڵو درِندە دادەنرێت ٢-یارییەكی عەرەبە كۆچەرییەكانە.
(ألطِبْن): ١-خانوو ٢-پووشو پەڵاشو چیلكەو چەواڵو شتیتر كە با دەیهێنێت.
(- (ج) طِبَــن): ١-لاكەتۆپیو كــە دەنرێتەوە بــۆ ڕاوی داڵو درِنــدە ٢-یارییەكــی عەرەبی كۆچەرییە.
(ألطُبْنَــة (ج) طُبَــن): ١-دەنگــی تەمبــور یاریەیكە.
٤-(ألطَبَنْجــة (ج) طَبَنْجــات (تركيــة): دەمانچە.
(طبــا- هُ واطَّبى – هُ. طَبْــواً وأطَّباءُ): بە قسەی خۆش بانگیكرد.
طبى – (طَبى- هُ. طَبياً): بە قســەی خۆش بانگیكردو دایە پێش خۆی.
(-هُ إلَيه): بۆ ئەو بانگیكرد.
(-هُ عَنهُ): لێیدوورخستەوە.
(أطبى- هُ. إطْباءً): بانگیكرد.
(طَبــيَ. تَطبــى- تِ الناقَةُ. طَبىً): ســەری گوانی مێحشوترەكە نەرمو شلبوو.
(ألطِبْي والطُبْيُ (ع ا) واحدُ الأطباء): سەری گوانی زیندەوەری یەكسمو دوو سمو درِندەو پێنەرم وەك حوشتر.
(ألطَبْواء والطَبيَّة- مِنَ النوق): مێحوشترێك سەری گوانی نەرمبێت.
طث: (طَثَّ- الشيءَ. طَثّاً): شتەكەی بە شەق یان بە لەپیدەست لە شوێنی خۆی لادا.

أَلطُّـث (مص): ١-به شـەق يان لەپيدەسـت لێدانو دوورخسـتنەوەو لابردن ٢-يارييەكى مندالانەيە بە دارێكى خر لەو شـتە دەدەن دارەكەى پێيدەلێن (اَلمِطَثَّة).

طثر: (طَثَرَ وطَثَّـرَ- اللَّبنُ طَثْراً وطُثُوراً): شيرەكە مەيينيى تێكەوت.

(طاثر): نميچە مەيو.

(أَطْثَرَ- الشيءَ): شتەكەى زۆر كرد.

(أَلطَثْرَةُ):١-مەيينى شير يان خەستبوونەوەى ماسـت ٢-قـورە رەش ٣-قـەوزە ٤-ژيانـى تێروتەسەل/ دەولەمەنديى ٥-خوريى مەر.

طَجن: (طَجَـنَ وطَجَّنَ — الشـيءَ. طَجْناً): شتەكەى سووركردەوە.

(أَلطاجن والطَيجَن (ج) طَياجن وطَواجن) (يونانيـة): تاوە يان ئەوەى شـتى لەسـەر سووردەكرێتەوە.

(اَلمُطَجَّن) (ط): شتى لە تاوەدا سوورەوەكراو.

طحّ: ١-(طَحَّ- هُ طَحّاً): رايخست/ پانيكردەوە/ كرديەوە.

إنْطَحَّ: كرايەوە/ راخرا/ والأكرا.

(أَلطُحُح): توێكرەوە/ رەندە.

(أَلطحّان): زەويى تەخت.

٢-(أَطَحَّ- هُ):١-دايبەزەويدا/ خستيە خوارەوە ٢-هەلێدا/ تووريدا.

٣-(طَحْطَحَ- هُ): شكاندى.

(-القَـومَ وبِالقَـومِ): پەرەوازەيكـردنو فەوتاندنى.

(-مالَـهُ): مالەكەىو سـامانەكەى لەناوبرد/ تەخشانو پەخشانيكرد.

(-الرَجُلُ): بە قاقاو دەنگى بەرز پێكەنى.

(تَطحْطَـحَ):١-فەوتـاو لەناوچوو ٢-شـكا ٣-پەرشو بلاوبووەوە ٤-قاقايكرد.

طحر: ١-(طَحَـرَ- ت العَينُ قَذاها): چاوەكە ريپۆقى دەركرد.

(طَحورَة): چاوى ريپۆقگرتوو.

(-تِ الريـحُ السَّـحابَ): باكـە هەورەكـەى بلاوكردەوە.

(أَلطحْر والطَحَر): هەورى تەنكى بلاوبلاو.

(أَلطَحْرَةُ والطِحْرِيَةُ): پەلەهەورێك/ گەوالە هەورێك.

(أَلطَحُور): خێرا/ گورج.

(أَلطَحُـور والمِطْحَر- مِنَ القِسِـي): كەوانى دوورهاوێژ.

(أَلطُحْرُور (ج) طَحارير): هەور.

أَلطَحارير: پەلەپەلەى هەور/ پارچە گەوالەى هەور.

٢-(طَحَرَ. طَحْراً وطَحيراً وطُحاراً): بە ئازارو تەنگەنەفەسييەوە نالينەوە هەناسەى بۆ درا.

(أَلطُحـار): جـۆرە زەحيرييەكـە كە مرۆڤ تەنگەنەفەسـدەكات بە ئازارەوە هەناسەى بۆ دەدرێت.

٣-(طَحْرَب): رايكرد/ هەلات.

(-القِربَةَ): مەشكەكەی پڕكرد.

(ألطِحرِب): كــەڤ مەنجەڵ یان پووش‌و دارو پیسی كە دەریا دەیخاتە لاوە.

(ألطَحْربة والطُحْربَــة والطِحْربَة): پارچە هەورێك/ گەواڵە هەورێك یان پارچە جلێك.

طحل: ١-(طَحَلَ- هُ. طَحْلاً): دای بە سپڵیدا.

(طَحِــلَ طَحْــلاً وطَحَلاً): ســپڵەكەی گەورە بوو.

(طُحِل. طَحْلاً): هاواری سپڵیكرد.

مَطْحُول: سپڵ تووشبوو/ سپڵئاوساو.

(ألطِحــال (ج) أطْحِلَــة وطُحُــل وطِحالات) (ع ا): ســپڵ كە نیســفەنجییە دەكەوێتە لای چەپی بۆشــایی مــرۆڤ‌و زیندەوەریترەوە بە لاتەنیشتەوە نووساوە.

(ألطُحال) (طب): دەردە سپڵ.

(ألطِحل): سپڵگەورە.

٢-(طَحَــلَ- الإنــاءَ. طَحْــلاً): قاپەكەی پڕ لێوانلێو كرد.

(ألطِحِل): ١-پڕ ٢-تووڕە.

٣-(طَحِــلَ- المــاءُ. طَحْلاً وطَحِــلاً): ئاوەكە بۆگەنبوو.

(ألحِحل): ئاوی (قەوزاوی قەوزەگرتوو).

٤-(ألطُحْل) (عند العامة): وردەكاو شتی وها زمانە ڕاستییەكەی (ألحَثا)یە.

(ألطُحْلَة): ڕەنگێكی شێوە خۆڵەمێشی.

(ألأطْحَــل (م) طَحْلاء (ج) طُحْل): شــتێكی ڕەنگ شێوە خۆڵەمێشی.

٥-(طَحْلَــبَ- المــاءُ): ئاوەكــە قــەوزەی سەركەوت.

(مُطَحْلَب ومُطَحْلِب): ئاوی (قەوزەسەركەوتوو/ قەوزە گرتوو).

(طَحْلَبَ- تِ الأرضُ): زەویەكە بە گیا ســەوز بوو.

(ألطُحْلَب والطُحْلُب والطِحْلِب) (ن): ڕووەكێـكە لە لكی قــەوزەواتــە زۆر ســەوزە لاسك‌و گەڵای هەیە بەڵام ڕەگی نییە لە شوێنە تەڕو شێدارەكاندا دەبێت زۆر جار شوێنێكی زۆر دەگرێتەوە. جاری وا هەیە بە دارەوەو بە تاوێرەوە دەبێت.

(ألطِحلِبَة): تاڵێك.

("ماعلیه طِحلِبَة): تاڵێكی پێوەنییە.

٦-(طَحْلَبَ- الرَجُلَ): پیاوەكەی كوشت.

طحم: (طَحَمَ- عَلیه طَحْمَــةً): لێبڕاپەڕی‌و پەلاماریــدا (عامیة) لەوانەیە لــە (قَحَمَ)وە هاتبێت‌و وەرگێڕرابێت.

(ألطُحْمَة و الطَحمَة والطِحْمَة- مِنَ الناس): كۆمەڵی خەڵك.

(-مِنَ السَّیل): لێشاوێكی زۆرو هاتووی.

(-مِنَ اللَّیل): تاریكیی زۆری شەو.

(ألطَحَمَةُ):١-پیاوی شەڕانی ٢-گەلە حوشترێكی گەورەو زۆر.

(ألطَحُوم): زۆر بە گوڕو بە تەكان.

(اَلمطحوم): پڕ.
طحن: ١-(طَحَنَ وطَحَنَّ البُرَّ.طَحْناً): گەنمەکەی هاڕیو کردی بە ئارد.
(-المَنِيَّةُ القومَ): مەرگ خوێشکەلی (فەوتاند/ مراندنی).
(تَطَحَّنَ): ١-مرد/ فەوتا ٢-بوو بە ئارد.
(اَلطِحن والطَحين): ئارد.
(اَلطاحِنَةُ (ج) طَواحِن): ١-مێی وشەی (الطاحِن): ٢-ئاردکەر/ هاڕەر ٣-دانی خڕێ.
(اَلطَحّان): ١-ئاشەوان ٢-ئاردفرۆش.
(اَلطِحانَة): ١-ئاشەوانی ٢-ئاردفرۆشیی.
(اَلطاحُون والطاحُونَة (ج) طَواحين): ١ دەستاڕ ٢-ئاش.
(اَلطَحُون والطَّحّانَة): ١-جەنگ/ شەڕ ٢-دەستەیەکی گەورەی سوپا ٣-حوشترگەلێکی گەورە.
(اَلمِطْحَنَة (ج) مَطاحِن): ئاشی ئاو یان ئاشی با یان ئاشی هەڵم یان بە کارەبا ئیشی پێدەکرێت.
(اَلمَطْحَنَة (ج) مَطاحِن): شوێنی هاڕین.
٢-(طَحَنَتِ الأفعى. طَحْناً): مارەکە پێچیکردەوە.
(مِطحان): ماری پێچکەرەوە.
طحا: ١-(طَحا. طَحْواً): ١-دوورکەوتەوە ٢-فەوتا/ مرد.
(-الشيءَ): پاڵی بە شتەکەوە نا/ ڕایدا/ دووریخستەوە.
(-بالكُرَةِ): تۆپەکەی هەڵدا.
(-القَومُ): پاڵیان بەیەکەوەنا/ کەوتنە پاڵنانی یەکتری.
(-الرَجُلُ): ڕۆیشت/ سەری خۆی هەڵگرت.
(«طَحا بِهِ هَمُّهُ»): مەراقو خەفەت سەری پێهەڵگرتو لە هەموو شتێکیکرد.
٢-(طَحا. طَحْواً): ڕاکشا/ پاڵکەوت.
(-الشيءَ): شتەکەی ڕاخستو درێژیکرد.
(-الشيءُ): شتەکە تەختبوو درێژبووەوە.
(-بِفُلانٍ شَحْمُهُ): بەزو چەوریی لەشی پانو پۆریکرد/ قەڵەویکرد.
(اَلطحا): زەویی تەخت/ تەختایی.
(اَلطاحِي) (فا): ١-تەختو پانبوو ٢-ڕاکشاو ٣-کۆیەکی گەورە/ کۆمەڵێکی مەزن.
(مَظَلَّةٌ طاحِيَةٌ ومَطحُوَّةٌ ومَطحِيَّةٌ): چەترێکی زۆر زل زۆر گەورە.
(بَقلَةٌ مُطَحِّيَة): سەوزەیەکی پانەوەبوو/ خۆی بەسەر زەویدا بڵاوکردۆتەوە.
٢-(طَحا- القَمَرُ. طَحْواً): مانگ هەڵهاتو ڕووناکیدا.
(اَلطاحي) (فا): بەرز/ هەڵهاتوو.
طحى: (طحى- الشيءَ. طَحْياً): شتەکەی ڕاخست/ تەختکرد.
(-الرَجُلُ): ڕاکشا.
(اَلطَحْيَةُ): پارچە هەورێك/ گەواڵە

هەورێك.

طـخ: ١-(طَـخَ. طَخّاً): درو سەرسـەریبوو/ هەڵکردن لە گەلیدا گرانبوو.

- الشيءَ: شتەکەی دوور هەڵدا.

(المِطَخَّـة): تەختەیەکـە منـدالآن یـاری پێدەکەن.

٢-(طَخْطَخَ- الشـيءَ): شـتەکەی رێکخست و دایە دەمیەك.

(- اللَّيلَ): شەوی تاریککرد.

(تَطَخطَخَ- السَّحابُ): هەورەکە بەیەکداچوو/ نیشتەسەر یەك و تەختبوو/ رێکبوو.

(الطُخاطِخ): تاریکیی.

٢-(الطَخْطـاخ): بەدخـوو/ سەرسـەری/ بەدرەوشت.

طخش: (طَخِشَ-تِ العَينُ طَخْشـاً وطَخَشاً): چاوەکە تاریکداهات/ تاریکبوو.

طخم: (طَخَـمَ وطَخُمَ. طَخْمـاً وطَخامَةً): لووتبەرزیی نواند/ فیزیکرد.

(اِطْخَمَّ-اللَّحـمُ): گۆشـتەکە وشـکهەڵات و رەشبوو/ رەشداگەرا.

(الطَخْمَةُ): رەوە بزن.

(الطُخْمَةُ): رەشی سەری لووت.

(الأَطْخَم): سـەری لـوٚزی چوارپێ یان دەمی مرۆڤ.

(الأَطْخَم والطَخيم): گۆشتی وشکەوەبوو.

طخـا: ١-(طَخـا- اللَّيـلُ. طَخـواً وطُخُوّاً): شەوتاریکبوو.

(الطَخاء): ١-هەوری بڵند/ بەرز ٢-دڵتەنگیی/ خەفەتی دڵ.

(الطُخْيَـةُ والطَخْيَة والطِخيَـة): ١-تاریکیی ٢-گەواڵە هەورێك.

(الطَخْواء والطَخْياء- مِنَ اللَّيالي): شـەوانی تاریك.

(الطاخِيَة): زۆر تاریك/ شەومزمنگ.

٢-(الطَخيَة (ج) طَخيون): گەوج.

طرّ: ١-(طَرَّ- الماشِيَةَ. طَرّاً): ئاژەڵەکەی توند (لێخوری/ رادا).

(-الإبل): حوشـترەکانی کۆکردەوەو دانیەوە دەمیەك.

(-فُلاناً): ١-فیساری دەرکرد ٢-بەرزڵلەیدا.

(أَطَرَّ- هُ): دەریکرد/ پەریکرد.

(-هُ على الأَمْر): فریوی کارەکەیدا.

٢-(طَرَّ- القَـومَ. طَرّاً): بەلای خوێشـگەلدا رابوارد.

(طُرّاً): گشتیان/ هەموویان.

(جاؤوا طُرّاً): گشتیان/ سـەراپا/ هەموویان هاتن.

٣-(طَرَّ- السِكّينَ. طَرّاً): چەقۆکەی تیژکرد.

(-البُنيانَ): خانەکەی تازە کردەوە/ دەسـتی بە خانووەکەدا هێنا.

(-الحَوضَ): گۆلەکەی سواغدا.

(سِنانٌ طَريرٌ): نووکی نێزەی تیژکراو.

٤-(طَـرَّ- الشـيءَ. طَـرّاً): شـتەكەى بڕى/ لەتكرد.

(-الثوبَ): جلەكـەى هەڵدڕى/ هەڵهێنايەوە/ هەڵقڵيشاند.

(-تِ الإبلُ الجبالَ): حوشـترەكان كێوەكەيان بڕى.

(-المـالَ): ماڵەكـەى سـامانەكەى تالانكرد/ بەتالانبرد.

("طَرَّ عَقلَهُ"): هۆشى لێسەند/ هۆشى/ ئەقڵى لەبەربڕى.

(طَرَّرَ-تِ الجاريَةُ):كەنيزەكەكە پەرچەميكردو بەريدايەوە.

(أَطَرَّ- هُ): بڕى/ لەتيكرد.

(ألطُرّ (ج) أَطْرار): كەنار/ قەراغ/ لێوار.

("هُوَ يَحمي أَطرارَ البِلادِ): ئەو كەنارى وڵات دەپارێزێت.

(ألطُرَّة (ج) طُرَّات و طُرَر وطِرار وأَطرار): ١-پەرچەمـى سـەرناوچەوان ٢-ناوچـەوان/: تەوێـڵ ٣-پێشـى سـەر ٤-(قـەراغ/ لێوارى/ پەراوێزى/ داميَنى) هەموو شتێك ٥-پەراوێزى پەرتووك/ كتێب ٦-(لێوارى/ ڕۆخى) ڕووبارو دۆڵ ٧-پارچـە هەورێكى درێژەوەبوو كە وەك ڕێگا بنوێنێت ٨-نيشانەو نمرەى بەرگ/ جل.

(ألطـرَّاز): گيرفانبڕ كـە گيرفـانو جـل هەڵدەهێنێتەوەو شت دەبات.

٥-(طـرَّ-تِ يَدهُ. طَرّاً وطُروراً): دەسـتەكە بڕرا/ قرتاو كەوت.

(-الرَجُـلُ مِنَ السَّطح): لە سـەربانەكەوە كەوتە خوارێ.

(أَطَرَّ- هُ): خستيە خوارەوە.

٦-(طَرَّ- الشـارِبُ أَو النَّباتُ): سـمێڵەكە يان ڕووەكەكە سەرى دەرهێنا/ دەرهات.

(-تِ النُجومُ): ئەستێرەكان (شەوقياندايەوە/ كەوتنە ورشەورش).

(ألطَرَّةُ): ١-جارێك سەر دەرهێنا/ دەرهاتن ٢-جارێك شەوقدانەوە.

(غُلامُ طـارٌ أو طَريـرٌ): مێردمنداڵێك/ كە سـمێڵى خەتيدابێت/ گەنمەمووى لێهاتبێت/ سمێڵى دەركردبێت.

(طَرَّ شارِبُهُ): سمێڵى دەرهات.

٧-(ألطَرَّةُ): كەمەر/ ناوقەد.

(ألطُـرَّة والصَـواب الطُغراء): نيشـانەيەكە لەسـەر بلاوكراوەو پارەكانى شـا دەدرێت كە تيايدا ناوو نازناوو شتيترى شاى تێدا دەبێتو بە شێوەيەكى تايبەتى دەبێت.

(ألطريـان): دەورييەكە كـە خواردنى تێدا دەخورێت.

(غَضَـبٌ مُطِرّ): تووڕەبوونێـك كە لە جێى خۆيدا نەبێت.

(ألمَطَرَّة): نەريت/ خوو.

(لَهُم مُطَرَّة حَسَـنَة): خويەكى/ نەريتێكى باشيان هەيە.

طرأ: ١-(طَرَأَ- عَلَيْهِم طَرْءاً وطُرُوءاً): له پڕ له ناكاودا له دوورەوه هاتنه لاى يان دايان به سەریاندا.

(«طَرَأَ عَلَيَّ هَمٌّ لا أُطِيقُهُ»): لەناكاو مەراقێك داى بەسەرمدا كه بەرگەى ناگرم.

(اَلطارئ (فا) (ج) طُرَّاء وطُراء): ١-ناكاويىو بەرێكەوت ٢-نامۆ/ بێگانه/ نەناس/ ناجسن/ نارەسەن ٤-تازه دەركەوتوو.

(اَلطارئَـــةُ (ج) طَـــوارئ وطارئـــات): ١-مێى وشەى (اَلطارئ) ٢-وەى/ چورتووم/ ڕووداوى گـــران/ بەســـەرهات ٣-تاقمـــه خەڵكێـــك كه كۆچيان بۆ وڵاتێك كردبێتو خەڵكى ڕەسەنى وڵاتەكه نەبن/ بێگانەبن.

(اَلطُرْآن): كارى ناشيرينو نابەجێ.

(حَمـــامٌ طُرآنـــيّ): كۆترێكى پـــەرەوازە كه پەڕيبێتـــه ئـــەو شـــوێنەو لـــه شـــوێنێترەوه هاتبێت.

("كَلامٌ طُرآني"): قســـەى (پيس/ ناشيرين)/ بێشەرمانه.

٢-(طَرُؤَ- النَباتُ ونَحْـــوُهُ. طَراءَةً وطَراءً): ڕووەكەكەو شتى لەو بابەته تەڕو ناسكو تازه بوو.

(طَرِيْء): نەرمو تازەو ناسك.

٣-(أَطْرَأَ- هُ): زۆر پيايدا هەڵدا/ هەڵينا.

٤-(اَلطُرْآن): ڕێ/ ڕێگا.

(طُرْأَةَ السَـــيل): تەوژمى لێشـــاوەكەو زۆرى ئاوەكەى.

طرب: ١-(طَرِبَ. طَرَباً): له خۆشياندا يان له داخو خەفەتدا كەوته هەڵەكەسەماو گۆرانى/ كەوته جرتو فرتو هاوار هاوار.

(طَرِب): هەڵبەزو دابـــەز كردوو گۆرانى يان هاوار كرد.

(طَرَّبَ): گۆرانيى (چڕى/ وت).

(-هُ): جووڵانـــدى/ خســـتيه هەڵەكەســـەماو گۆرانيوتن.

(-فِي صَوتِهِ): سۆزى به دەنگيداو چريكاندىو هێـــزى دايـــەو گۆرانييەكـــەى (وتـــەوه/ چەندبارەيكردەوه).

(أَطْـــرَبَ وتَطَـــرَّبَ- هُ): خســـتيه گۆرانـــىو هەڵپەڕين.

(اِسْتَطْرَبَ): خۆشيىگۆرانيىو هەڵپەڕينەكەى گەرمبوو/ ئارەزووى گۆرانى هەستا.

(-فُلاناً): داواى گۆرانىو هەڵپەڕينى لێكرد.

(-الإبلَ): بـــه گۆرانى حوشـــترەكانى هێنايه جووڵەو لێيخورين.

(اَلطَرُب والمِطْراب والمِطْرابَة): گۆرانيبێژێكى به بەزمو كەيفى هەميشەيى.

(اَلمُطـــرب): گۆرانيبێژ كه بـــه دەنگو ئاوازو گۆرانييەكەى خەڵك كەيفخۆش بكات.

٢-(طَرَّبَ- عن الطريق): له ڕێگەكه لايدا.

(اَلمَطْرَب والمَطْرَبَـــة (ج) مَطارِب): (باريكه/ تەسكه) ڕێگه.

(اَلمَطارِب): ڕێگەی جیاجیاو لەیەکەوە بوو.
٣-(اَلطِربـال (ج) طَرابيـل): ١-باڵەخانـە/ تـەلار ٢-ئالآیەك كە لە دوورەوە دەركەوێت ٣-تاوێرێكی گەپی دەرچووی لووتكەی شاخ.
(طَرابيلُ الشام): لووتكە بەرزەكانی شام.
(الطِربيل (ج) طَرابيل): ١-گاسن ٢-جەنجەر.
٤-(اَلطَرْبون) (سـريانية): چـووزی تازەی ناسك و نەرمی درەخت.
الملحق:
طربش: (اَلطَّرْبُوش (ج) طَرابيش): فێستی سـەركەخرە فیسـتی پیاو سـوورەو چەپكە ریشوویەك بەلایەكیدا دێتەخوارێ.

(طَرَحَ- الشـيَءَ وبالشيءِ): شتەكەی (هەڵدا/ فرێدا/ تووریدا/ هاویشت).
(-ەُ عَنهُ): لێدوورخستەوەو فرێیدا.
("طَرَحَـتِ النَّـوى بفُـلان كُلَّ مَطـرَحٍ"): نیـاز فیسـاری بـە هەمـوو لایەكـدا بردو دووریخستەوە.
(طَرَحَ- الثَوبَ عَلَيـهِ): جلەكەی (كردەبەر/ بەسەردا كرد).
(-تِ الأُنثـى): مێكـە بەراویتە بـوو. ژنەكە منداڵەكەی لەبارچوو.
(-الحاسِـبُ): ژمارەیەكی لـە ژمارەیەكی لە خۆی گەورەتر دەركرد.
(طَرَّحَ): ١-توندهەڵیدا زۆر دووریخستەوە.
(طَرَّحَ- الشَيءَ): شتەكەی تەواو دوورخستەوە.
(-بِهِ السَـفَرَ إِلى ناحِيَة كذا): گوزار/ سەفەر بۆ فیسار كەنار هەڵیداو دووریخستەوە.
(-الأُنثـى): بەری بـە مێكە یان بـە ژنەكە فرێدا/ منداڵەكەی بە ژنەكە لەباربرد.
(إطَّرَحَ- ەُ): ١-فرێیدا/ هەڵیدا ٢-دووریخستەوە.
(اَلطِرْح= المَطْرُوح): ١-فرێدراو ٢-دوورخراوە ٣-كورپەلەیەك كە دایكی (فرێیبدات/ لەباری بچێت) پێش تەواو پێگەیشتنی.
(اَلطَرَح (مص) والطَراح والطَرُوح): شوێنی دوور.
(اَلطَرحَةُ): ١-جارێك دوورخستنەوە/ جارێك لەبارچـوون ٢-تەیلەسـان ٣-سـەرپۆش كـە لاكێشەیە (ئەمە لای ڕەشە خەڵكەكەیە).
(اَلطَريح (ج) طَرْحى= اَلمَطروح): ١-پاڵكەوتوو/ ڕاكشـاو ٢-ڕاخراو ٣-هاوێژراو ٤-لەبەر بێكەڵكی فرێدراو.
(اَلمَطْرَح (ج) مَطارِح): ١-شـوێنی تێفرێدان/ گلێنجانە ٢-نوێن/ شوێنی ڕاكشان.
(«ماطَرَحَكَ هذا المَطْرَح»): چی خسـتیتیە ئەمەوە كە تێیكەوتوویت و تێیدایت.
(طَرْفٌ مِطْرَحٌ): چاوێكی تیژی دووربین.
(اَلمُطَّرَح) (مفع): فرێدراو/ بێكەڵك.
("قَولٌ مُطَـرَّح"): ئاخاوتنێكـی بێكەڵك كە كەس ئاوڕی لێناداتەوە/ ئافەرۆزكراوە.
٢-(طَـرَحَ- عليه مَسْـأَلَةً طرحاً): ١-پرسـە بابەتێكی خستە بەردەم ٢-ڕاوێژی پێكرد.

(طـارَحَ- هُ. الـكَلامَ أو الشِـعرَ أو الغِنـاءَ- مُطارَحَـةً): وتوێژیانكـرد یـان شـعره شیعریانكرد/ سەرنجیان دەربارەی هەڵبەستو وێژەو گۆرانیو مۆسیقا بۆیەكتر دەربڕی.

(تطـارَحَ- القومُ الكَلامَ أو الغِنـاءَ): هەریەكە بۆچوونـی خـۆی دەربڕیو قسـەیان لەسـەر مۆسیقاو گۆرانیو شتیتر كردو رایان گۆڕییەوە.

(ألأُطروحَة): ١-پرسەبابەتكە بخرێتە بەرچاو ٢-نامەیەكی دانراو دەربارەی بابەتێكی زانستی یان وێژەیی یان هەر بابەتێكیتر بۆ سەلماندنی باسێكو وەرگرتنی پلەیەكی بەرزی بڕوانامە وەك ماجسـتێرو دوكتۆرا پـاش لێكۆڵینەوەو هەڵگێڕو داگێڕكردنی نامەكە.

٣-(طَرِحَ. طَرَحاً): خۆشـگوزەرانو دارایەكی زۆر بوو/ كەوتە نازێكی تەواوەوە.

٤-(طَرِحَ. طَرَحاً): بەدڕەوشتبوو.

٥-(طَـرَّحَ البناءَ): خانەكـەی/ بیناكەی زۆر بڵند هەستاند.

(ألطَرُوح (ج) طُرُوح): دارخورماكە كە پەلو بنـی هێشـووە خورماكانی بە وشـكییو بە درێژیی بەدار خورماكانەوە پاش لێكردنەوەی خورماكە دەمێنێتەوە.

(رمْحٌ مِطْرَحٌ): نێزەیەكی/ رمێكی درێژ.

الملحق:

طـرح: (ألطَّـرْح): ١-فرێـدانو نەویسـتن/ ئەفەرۆزكردن.

("طَرْحُ النَّـواة"): فرێدانی ناوكە خورما یان هەر ناوكێكیتر فرێبدرێت ٢-خستنە بەرچاوو بە گوێدادان.

("طَرحُ السـؤال"): پرسیار لێكردنو خستنە بەرچاو ٣-پێشكەشـكردنی نامەیەك بابەتێك بۆ لێكۆڵینەوەو سەرنج لێدەربڕینی.

(ألعَرض= الطَّرْح): خستنە بەردەمو سەرنج.

(طَرحُ المَسْأَلَة): بابەت خستنەڕوو.

(ألطَّــرح) (ع ح): ژمارەیەكـی بچـووك لە ژمارەیەكی گەورە دەربكەیت.

(طَــرحُ الجَنــین): كورپەلـە لەباربردن یان فرێــدان پێــش ئــەوەی كۆكبێــتو تــەواو پێكەیشتبێت لە سكی دایكیدا.

طـرخ: ١-(ألطَرخـان والطَرخـان (ج) طَراخِنَة) (خُراسانیة): سەرۆك.

(ألطِرِّیــخ) (ح): وردە ماسـییەكە سـوێر دەكرێتو هەڵدەگیرێت.

(ألطَرْخُـون) (ن): تەرخوون سـەوزەیەكیە تەمەندرێژە لە سـیبریا یان توتاریاوە هاتووە لــە ئەوروپادا لــە سـەدەكانی ناوەڕاسـتەوە دەچێنرێت گەڵاكەی وەك بەهارات بەكاردێت.

٢-(إطْرَخَمَّ- اللَّیلُ): شەو تاریكبوو.

(-الرَّجُلُ): چاوی ماندوو بووو كز بوو.

طـرد: ١-(طَـرَدَ- هُ. طَرْداً وطَـرَداً): دەریكرد/ دووریخسـتەوە/ دەریپەڕاند/ راوینا ٢-لایخسـتو لایبردو پێی وت: لامەوە لاچۆ/ لێمدووركەوەرەوە.

(-هُ مِنَ البِلادِ): لە وڵاتەکەی دەربەدەریکردو دەرپەڕاند/ دووریخستەوە.

(طَرِدَ. طَرَداً): خەریکــی ڕاوکردنبوو کردی بە پیشەی خۆی.

(طَرَّدَ- هُ عَنِ البَلَدِ): لە وڵاتەکەی دوورخستەوە/ دەریکرد/ شاربەدەریکرد/ وڵاتبەدەریکرد.

(طارَدَ- الأَقرانُ. طِراداً ومُطارَدَةً): هاوڕێیان یەکتریان ڕاونا.

(«هُم فُرسانُ الطِراد»): سوارەیەکن یەکتری هەڵدەفڕێنن و ڕاودەنێن.

(أَطْــــرَدَ- هُ): ١-فــەرمـانـی دەرکــردنـیـدا ٢-دەربەدەریکرد/ پەرەوازەیکرد.

(تَطــارَدَ- القَومُ): یەکتریان ڕاوناو نیشــتنە سەریەك/ یەکتریان هەڵبڕی.

(إطَّرَدَ): دوورکەوتەوە.

(إنْطَرَدَ): دەرپەڕێنرا/ دەربەدەر بوو.

(إسْــتَطْرَدَ- لَــهُ): بە درۆو فێــڵ/ بە پیلان لەبەردەمیدا هەڵات و لێیدوورکەوتەوە.

(ألطِراد) (مص): کورتە نێزە/ کورتەرم.

(ألطَــرّاد): ١-دەرکەرێکی توند/ ڕاونەرێك کە زۆر ڕاوبنێــت ٢-پاپۆڕێکی جەنگیی خێرا کە ڕاوی پاپۆڕی دوژمن بکات و دووریبخاتەوە.

(ألطَريــد= ألمَطــرود): ١-دەرپەڕێنــراو/ دەرکــراو/ دوورخــراوە/ دەربــەدەر کــراو/ ڕاونراو/ پەرەوازەکراو ٢-هەڵاتوو.

(ألطَريــدَة (ج) طَرائِــد): ١-نێچیری ڕاونراو هەڵــبڕراو ٢-حوشــتری دزراو ٣-پەڕۆیەك کە تەڕدەکرێت و تەنووری پێدەسڕرێت.

(ألمِطْرَد (ج) مَطارِد): کورتە (نێزە/ ڕم).

(ألمَطْــرَدَة): هــۆو مایــەی (دەرکــردن/ دوورخستنەوە/ ڕاونان).

٢-(طَــرَدَ- الإبِلَ. طَرْداً و طَرَداً): حوشــترە بڵاوەکانــی ڕاونــاو گردیکردنــەوەو دانیــە پێشخۆی/ لێیخوڕین.

(طَرَّدَ- السَــوطَ): قامچیەکەی درێژکردەوە/ درێژکرد.

(إطَّرَدَ-تِ الأَنهارُ): ڕووبارەکان کشان.

(-الأَمرُ): کارەکە شــوێنی خۆی گرت و ڕاست ڕۆیشت و ڕوویکردە ئەنجامی باش.

(- القَومُ إلى المَســير): یەك لە دوای یەك ملی ڕێیانگرت و ڕۆیشتن.

(إسْتَطْرَدَ): لەسەر قسەکەی ڕۆیشت و قسەی بە دوای قسەدا هێناو پێی تەواوکرد.

(-إلَيهِ الأَمرُ): کارەکەی پێگەیشت.

(ألطَرد): ئاوی پێداڕۆیشــتوو کە زەلام و ولاخ پیایدا بڕوات.

(ألطِراد): قنج/ ڕێك/ ڕاست.

(فُلان يَمشــي مَشــياً طِراداً): ڕێك/ ڕاست/ قنج دەڕوات.

(ألطَرّاد): ١-شوێنی بەرفراوان ٢-ڕۆژی درێژ.

(ألطَريــد): پاشــەبەرەو پێشــەبەرەی لەدایکبوو.

(-مِنَ الأَيّام): ڕۆژانی درێژ.

(اَلطَريدان): شەووڕۆژ.

(حُكْمٌ مُطَّرِدٌ): (فەرمانێکی گشتیی، بڕیارێکی گشتیی، دەسەڵاتێکی گشتیی) کە هەموو لایەك وەك یەك بگرێتەوەو شازی تێدا نەبێت.

(«القاعِـدَةَ المُطَّـرِدَة»): دەسـتوورێکی یان بنچینەیەکی گشتیی بێشاز/ بێدەرچیی.

(يَومٌ مُطَّرِد): ڕۆژێکی درێژ.

٣- (اَلطَرد (ج) طُرُود): بێچووولەی درەختی خورما.

(اَلطَـرَدان) (ز): زریزانە کـە لەگەڵ گەنمدا دەبێت.

(اَلطَريـدَة (ج) طَرائِـد): ڕاسـتە/ تەختە ناوریشمێکی درێژو لەو بابەتە.

(اَلمَطْـرَدَةْ والمِطْـرَدَةُ): ناوەڕاسـتی (ڕێگـا/ شەقام).

الملحق:

طرد: (اَلطَّرد): ١-دەرکردن/ دەسـتپێوەنان/ پەرکردن/ لە شوێن لابردن) وەك سزایەك.

(«طَرْدُ الخادِم»): نۆکەر دەرکردن.

(«طَـرْدُ تلميـذ»): دەرکردنـی قوتابیـەك ٢-لێکۆڵینەوەی بابەتە پرسـیار "ڕاستەوانەو پێچەوانـەن" لـە هەمـوو ڕوویەکـەوە لـە پرسیارەکە بکۆڵێتەوە.

اَلطرد (ج) طُرُود): کەلوپەلو شتی نێرراوەو پێچراوە بە پۆستەو شوێنیتردا.

طرز: ١-(طَرِزَ. طَرَزاً): ڕەوشتی ڕاستبووەوە کە لە پێشدا بەدخوو بوو.

(-فِي المَلْبَس): شیکپۆشـبوو/ بەرگی کەشخەو ڕێکی لەبەرکرد.

(طَـرَّزَ- الثَوبَ): پۆشـاکەکەی بە تێلقرمەو سـیم تێهەڵکێشـکردو بە وێنە نەخشاندیو چنی.

(تَطَّرَزَ- الثَّوبُ): پۆشاکەکە نیگارکێشبوو بە سیمو شتیتر ڕازێنرایەوە.

(-فِي لبسِـهِ): هـەر بەرگی جـوانو نایابو کەشخەی لەبەرکرد/ شیکپۆشبوو.

(اَلطَـرْز): ١-ڕوخسـارو قەڵافـەت ٢-دیمەن/ ڕواڵەت.

(«ماأحْسَـنَ طَـرْزَهُ»): قەڵافـەتو دیمەنی چەنـدە جوانـە ٢-ڕێ/ ڕێگـە/ چونیەتی ٤-ڕێکخستنو ڕێکهۆنینەوە/ ڕێکدامەزراندن.

(اَلطِـراز (ج) طُـرُز): ١-شـێواز/ شـێوە ٢ وێنـەو نیگـاری سـەرجل ٣-ئـەو شـوێنەی کە پۆشـاکی گرانو باشـی تێـدا دەچنرێتو دروستدەکرێت.

(«هـذا علـى طـرازِ ذاك»): ئەمە لەسـەر شێوەی ئەوەیە.

(«ليس هذا على طراظرازك»): ئەمە لە هی تۆ ناچێتو لەسەر ڕەوشیو بیرکردنەوەی تۆ نییە.

(اَلطَـرّاز والمُطَـرِّز): گوڵچـنو نیگارچـنو

نەخشچنی سەرپۆشاكو بەرگ.
(ألطِّرازَة): پیشـــەی نەخـــشو نیگارو گوڵو وێنە چنینی سەربەرگ/ پۆشاك.
٢-(طَـــرزَ- هُ. طَرْزاً): بە مشـــتەكۆڵە لێیداو دەریكرد.
طرس: ١-(طَرَسَ- الشيءَ طَرْساً): شتەكەی نەهێشت/ سڕییەوە.
(طَـــرَّسَ- الكِتـــابَ): تەواو نووســـینەكەی سڕییەوە.
(-هُ): گەنیكرد/ تێیكدا/ خراپیكرد.
٢-(طَرَسَ- الكتابَ طَرْساً): نووسییەوە.
(طَرَّسَ- الكِتابَ): نووسییەوە.
(-البابَ): دەرگاكەی ڕەشكرد.
(-الكاتِبُ): نووسەرەكە نووسینەكەی لەسەر شوێنە سڕراوەكە نووسییەوە.
(ألطِـــرس (ج) أطْراس وطُـــرُوس): ١-پەڕە كاغــەز. پـــەڕە كاغەزێـــك كە ســـڕرابێتەوەو لەسەری نوسرابێتەوە.
٢-(تَطَرَّسَ- في المآكل): كەوتە ســـەرنجدانو هەڵبژاردنی خواردنەكانـــی/ كامەی بەدڵبوو باشبوو ئەوەی خوارد.
(عَنِ الشيءِ): بێزی لە شتەكە بووەوە/ خۆی لێدوورخستەوە/ توخنی شتەكە نەكەوت.
طرش: ١-(طَرِشَ. طَرَشاً): گوێی پەكیكەوت/ كەربوو.
(أطْرَش (م) طَرْشاء (ج) طُرْش): كەڕ.

(تَطارَشَ): خۆی بە كەڕ (نواند/ دەرخســـت/ پیشاندا)/ خۆی بە ئارەزوو كەڕ كرد.
(ألطُرْشَةُ= الطَرش): كەڕیی.
(ألأطْرَش والأُطْروش): كەڕی تەواو.
٢-(طَرَشَ- هُ بالماءِ طَرْشـــاً) (عامية): ئاوی پێداكردو پیسیكرد.
(-البَيتَ) (عامية): خانووەكەی بە گەچ، بە گڵە سپی تەڕاو كرد.
(ألطَـــرْش (عاميـــة): ئەوەی خانـــووی پێی سپیدەكرێتەوە وەك گەچو گڵە سپی.
٣-(ألطَرْش) (ج): مانگاو گاجووتو گامێش/ ڕەشەوڵاخ.
٤-(طَرْشَمَ- اللَّيلُ): شەو (تاریكبوو/ تاریكداهات).
طرط: ١-(طَرِطَ. طَرَطاً): ١-گەوجبوو.
(طَـــرِط): گـــەوج ٢-طَـــيِرك: تووكـــی برۆی تەنكبوو.
(طـــارِط الحاجِبَـــين وطرطُهُمـــا وأطْرَتُها وأطْرَط (م) طرطاء): برۆ تەنك.
(إمْرَأةٌ طَرطـــاءُ العَينَـــين): ژنێكی برژانگ تەنك/ برژانگ سووتەمەرۆ.
٢-(طَرْطَـــرَ): بێنابڕوویيكردو كەوتە فشو هوور.
(ألطُرطور):١-پیاوی باریكەلەی قووچ٢-قوچەكی درێژی تەسكو باریك خەڵكی لوبنانو سوریەو فەلەســـتین بۆ ڕزاندنەوەی ژنان كڵاوقووچیان دەكردنە سەر لەوانە بوو پێیدەوترا (طَنطون)

یان (طاسة)

(اَلطَرطُور)(ط): جۆرەخواردنخۆشکەرمیەکە/ بەهاراتێکە کە لە ئاردو یان سـنەوبەرو سیرو ترش دەکرا.

٣-طَرْطَـقَ. طَرْطَقَةً (سـريانة) (عامية): تەقەتەقیکرد.

طرف: ١-(طَرَفَ- عَيْنَهُ طَرفاً): شـتێکی بە چاویدا کێشاو ئاوی لێدەرپەڕاند.

(طُرِفَـت عَينُهُ): چاوی ئـاوی لێدەرپەڕی/ چاوی ئاویکرد.

(عَـينٌ مَطْرُوفَة): چاوی ئـاو (لێدەرپەڕیو/ لێهاتوو).

(اَلطُرْفَة): چاو شت بەرکەوتوو ئاو لێهاتن.

(طَرَفَ- بَصَرَهُ أو طَرَفَ بعَينِهِ): پێڵوویەکی خستە سەر ئەویترو چاوی نووقاند.

(-ت عَينُهُ): چاوی گەڕا ببینێت.

(-فُـلانٌ): فیاسـر ١-بینـی/ تەماشـایکرد ٢-سەرنجیدا.

(ما بَقيَـت مِنهُ عَينٌ تَطْرِف): کەسـێکیان لێنەمان چاو بگێڕێت/ ببینێت واتا مردن یان هەموو کوژران.

(طَرَّفَ- هُ): تیلەیەکی تێکرد.

(أَطْـرَفَ): پێڵووەکانی سـەریەك نا/ چاوی نووقان.

(اَلطَرْف (مص) (ج) أَطراف): چاو.

("نَظَرَ بِطَرْفٍ خِفِيّ"): لە ژێرەوە تیلەیەکی کرد.

(اَلطِرف- مِنَ الناس): کەسـێکی چاوبرسیو چاوچنۆك/ هەرچی ببینیت بە ئاواتەوەیە بۆ خۆی بێت.

(اَلطَرْفَة): ١-تیلەیـەك/ نیگایەك ٢-(پنتێکی خوێن کە لە چاودا پەیدادەبێت).

(اَلطارِفَـةُ (ج) طَـوارِف): مێـی وشـەی (اَلطارِف): چاوفڕین.

(جـاءَ بِطارِفَـةِ عَـين): سـامانێکی زۆری چاوفڕێنی هێنا.

(اَلطَّوارِف): چاوەکان.

(لاتـراهُ الطَّـوارِف): چـاوەکان نایبینـن/ بەرچاوناکەون.

(طَوارِفُ الخَباء): لای دەوار کە هەڵدەدرێتەوەو لێی دەڕوانن.

٢-(طَرَفَ- هُ): زللەی لێدا.

(- هُ عَنهُ): دەسـتی نایە بـەریو گێڕایەوە/ لێیدوورخستەوە.

(طَرَّفَ- الخَيلَ): ئەسـپە پێشـەنگەکانی بۆ دواوە گێڕایەوە.

(تَطَرَّفَ- عَلَيهِم): هەڵیکوتایە سەریان.

٣-(طَرُفَ. طَرافَـةً): ١-ناوێزە بوو/ نایابببوو ٢-زۆر خۆشبوو.

(طَرَّفَ- الشيءَ): شتەکەی هەڵبژارد.

(أَطْـرَفَ): باسـی خۆش و عەنتیکـەو تازەی (هێنایە پێشەوە/ کرد).

(-هُ الشيءَ): شتی خەڵاتکرد.

(تَطَرَّفَ- الشيءَ): شتەکەی هەڵبژارد.

(إطَّرَفَ- الشيءَ): شتی تازەی کری.

(إستَطْرَفَ- هُ): ١-بە (تازەی/ نوێی) داناو زانی ٢-بە لایەوە سەیرو خۆشبوو.

(-الشيءَ): ١-دایهێنا ٢-هەڵیبژاد ٣-کەڵکی لێوەرگرت.

(ألطِرْف): شتی تازە/ ماڵێکی/ دارایەکی تازە کە دەستگیر بووبێت.

(-مِنَ الناس): کەسانێکی دڵتەنگ کە دڵیان بە کەس نەکرێتەوە تا سەر هاورێیەتی کەس نەکەن.

(رَجُلٌ طِرْفٌ في نَسَبِهِ): تازەپیاکەوتوو/ پیاوێك تازە بە پلەو پایە گەیشتبێت.

(إمْرَأةٌ طِرْفُ الحَديث): ژنێکی قسەخۆش و بە گوستاخ.

(ألطَرف): ١-تازە پێگەیشتوو/ کەسێکە تازە بە پلەو پایەو گەورەیی گەیشتبێت ٢-کەسێکە کە لەسەر کارێك یان لە شوێنێك ئۆقرەو ئارام نەگرێت ٣-کەسێکە کە تا سەر هاورێیەتیی کەس نەکات.

(ألطُرْفَة (ج) طُرَف): ١-قسەی خۆش و بەتام و بەچێژ ٢-ئاخاوتنی تازەو تازە داهاتووی چاك ٣-هەموو شتێکی تازە داهاتووی سەیرو ناوێزە.

(الطارِف) (فا): کاڵاو ماڵی تازەو تازە پەیدابوو بەرامبەرەکەی کۆنەو کۆن.

(طَوارِفُ القَرائِح): سەلیقەی تازەو بە دڵدا هاتن و بۆ هاتنی نوێ.

(ألطِراف): خانەدانی/ وەجاخزادەیی و نگینیی.

(تَوارَثوا طِرافاً عَن طِراف): پشتاوپشت هەر خانەدان و نگینبون/ بەرەدوای بەرە هەر خانەدان/ وەجاخزادەو نگینبوون.

(ألطَريف (ج) طُرْف وطِراف): ١-میوەو بەرو شتی ناوێزەو بێوێنە ٢-کاڵاو شتی تازە داهاتوو ٣-تازە بە پلەو پایەو بەرزیی گەیشتوو ٤-کەسێك بە رەسەنی خۆی گەیشتبێت.

(-مِنَ المال): دارای تازە بەدەستگەیشتوو پێچەوانەکەی سامانی کۆنە.

(ألطَريفَة (ج) طَرائِف): مێی وشەی (الطريف).

("هَل وراءَكَ طَريفَةُ خَبَرٍ تطرفنا بِهِ"): ئایا هەواڵێکی تازەت پێهەیە.

(طرائِفُ الحَديث): ١-هەڵبژاردەی وتەکانی پێغەمبەر ٢-قسەی نەستەق.

(ألأُطروفَة): ئاخاوتنی پاکداڕێژراوی کەموێنەو ناوێزە.

(ألمُطرف- مِنَ المال): دارای تازە دەستکەوتوو.

(ألمِطراف) (ح): مێحوشترێك کە زوو زوو لەوەڕگاکەی دەگۆڕێت.

٤-(طَرَّفَ- هُ): خستیە کەنارەوە/ خستیە سەرپەر.

(-بَنانَــهُ): ســەری پەنجــەی (خەناویکرد/ گرتەخەنە).
(أطرَفَ كذا بِكَذا): ئەوەی (شوێن/ دوای) ئەو خست/ دوابەدوای یەکیخستن.
(تَطَرَّفَ): گەیشتە ئەوپەڕی/ گەیشتە کەنار.
(-الشــيءُ): ١-شــتەکە کەوتــە کەنــارەوە/ کەناریگرت ٢-لە ئەنــدازە بەدەربوو/ تیژڕەو بو/ توندوتیژ بوو.
(تَطَرَّفَ في آرائِهِ): بە ڕاکانیدا (تیژڕەوییکرد توندڕەو بوو) زیادڕەو بوو.
مُتَطَرِّف: زیادڕەو/ توندڕەو.
(-تَطــرَّفَ-تِ الشَّــمسُ): خــۆر خەریکــی ئاوابوونبوو.
(-الشَيءَ): کەنارەکانی شتەکەیگرت.
(ألطَرْف (ج) أطراف): ١-(لێوار/ گوێ/ قەراغ/ کەنار)ی شــت ٢-لووتکــە/ پۆپــە/ ئەوپەڕ/ کۆتایی/ ئەوســەری شــت ٣-گەنــج و پیاوانی جوامێرو دڵفراوان.
(ألطِرْف (ج) أطْراف): دایك و باوکی جوامێرو بەخشندەو خانەدان.
(ألطِــرف (ج) طُرُوف وأطراف (م) طِرفَة): دایك و بــاوك و نێرومێــی وڵاغ و زیندەوەری تری ڕەسەن.
(ألطَــرَف (ج) أطراف و (جــج) أطاريف): ١-کۆتــا/ ئەوســەر/ ئەوپەڕی هەموو شــتێك ٢-کەنــار/ لا ٣-پیاوی بەخشــندەو جوامێر ٤-
هەردوو قاچ و هەردوو دەست و سەر.
(أطْراف الناس): ١-خەڵکــی ڕەمەکی ٢ ڕیش سپی و دەمڕاستان و گەورەپیاوان و سەرۆکان و مەزنان و خانەدانان.
(أطراف الرَجُل): خوێشان و کەسوکاری پیاو.
(ألطِــراف (ج) طُرُف): (کەنــاری/ قەراغی) کشتوکاڵ کە دەگیرێت و پاکدەکرێت.
٥-(ألطِرْف- مِنَ النَّبــات): چرۆی نەکراوە/ گۆپکەو خونچەی نەکراوە.
(ألطَــرَف (ج) أطْراف و (جــج) أطاريف): بەشێکی شت.
(ألطِراف (ج) طُرُف): خانەو دەواری چەرمین.
(ألمِطْرَف والمُطْرَف (ج) مَطارِف): پۆشاکێکی ئاوریشمین کە نەخش و نیگاری تێدایە.
(ألمَطْــروف): کارخانــەی ڕونگرتن کە بە ئاو بگەڕێت.
٦-(طَرْفَس): ١-تیژ تەماشایکرد ٢-جلی زۆری لەبەرکرد.
(-اللَّيلُ): شەو تاریکیکرد.
(-المَوردُ): سەرچاوەکە لێڵبوو.
(-الماءُ): ئاوەکە بە لێشاو بوو.
(ألطِرفِسان)٢-تاریکایی/ تاریکیی/ نووتەکیی ٢-ڕایەخ/ فەرش و حەسیرو بەڕەو شتیتر.
ألطِرفِســاء: تاریکیەکــی زۆر/ تاریکیەکــی ئەموستەچاو.
طرق: ١-(طَرَقَ- ـُ. طَرْقاً): بە چەکوش لێیدا/

چەکوشی پێداکێشا/ دایە بەر چەکوش.
(- الحِنْطَةَ عِنـــدَ المُغَرْبِلين): گەنمەکەی بە بێژنگدا کردو پووچەکەکەی لێگرت.
(-النَجّادُ الصــوفَ): هەلاجەکە خورییەکەی بە دار شیکردەوە/ هەلاجیکرد یان بە کوتەك کوتای.
(-الشـــيءَ): شـــتەکەی کوتایەوە/ توندلێیدا/ پیایدا کێشا.
(-البابَ): لە دەرگاکەیدا.
(-الرجُلُ): کابرا فاڵی بە بەرد گرتەوە.
(-القَــومَ طَرقـــاً وطُرُوقاً): بە شـــەو هاتنە لایان/ لە دەرگایان دان.
(طَـــرَقَ- الحديدَ): ئاســـنەکەی کوتا تەنكو درێژی کردەوە.
(إسْـــتَطْرَقَ- هُ): لێیخواســـت/ داوایلێکرد بە بەرد فاڵی بۆ بگرێتەوە.
(أَلطارِق (فا) (ج) طُرّاق وأَطراق): بە شـــەو (دەرگاکوت، لەدەرگادەر) بەشەو هاتوو.
(-فلك): هەسارەی بەیان.
(أَلطارِقَـــةُ (ج) طوارِق وطارِقـــات): ١-مێی وشەی (أَلطارِق) ٢-وەی/ چورتوم.
(الطَـــرْق والطُـــرْق والطَرْقَـــة): لێدانێك/ جارێك کوتان/ و لەدەرگادان.
(أَتَيتُهُ طَرْقَين): دووجار هاتمە لای.
(أَلطِرقَةُ (ج) طِرَق): جۆرە لە دەرگادانێك/ جۆرە کوتانێك/ کوتە/ تەقە.

(أَلطِراق): چەرم یان ئاســـن تەنك دەکرێتو بە پێی قەڵغان دەبڕرێتو تێیدەگیرێت یان بۆ شتیتر بەکاردێت.
(أَلطراقِيَـــةُ): گەنمە پووچەك کە بە بێژنگ دەگیرێتو لادەخرێت.
(أَلمِطرَق والمِطْرَقَة (ج) مَطارِق): ١-شیشـــێك یـــان تووڵێك کە خوریی پێشـــیدەکرێتەوە ٢-چەکوشو پیکی ئاسن کە بە ئاسن یان شتیتردا دەدرێت.
٢-(طَرَقَ-تِ الإبلُ الماءَ): حوشترەکان چوونە ناو ئاوەکەوەو پیایدا گەڕان.
(طَرِقَ. طَرْقاً): ئاوە لێڵەکەی خواردەوە.
(أَلطَرَق): زەلکاو، گۆلاو.
(ماءُ مَطْروق): ئاوێك کە حوشتر تێیچووبێتو پیادا گەڕابێت میزو پشقلی تێکردبێت.
٣-(طَرِقَ- البَعيرُ. طَرَقاً): حوشـــترەکە شلیی لە ئەژنۆیدا بوو یان قاچی گێر بوو.
(أَطْـــرَق (م) طَرقاء (ج) طُرْق): حوشـــتری ئەژنۆشلو قاچ گێر.
(طُـــرِقَ- الرَجُلُ): کابرا ئاوەزی ســـووکبوو/ کەمئەقڵبوو.
(أَطْـــرَقَ): ١-متبـــوو/ بێدەنگبـــوو ٢-ســـەری داخستو چاوی بۆ زەوی شۆڕکردەوە.
("أَطْرَقَ رَأسَهُ): سەری داخستو چاوی بڕییە زەوییەکە.
(أَطْـــرَقَ- الى اللّهْـــوِ): ڕوویکـــردە یـــاریو

رابواردن.
(اَلطِرِّيــق (م) طِرِّيقَــة والمِطْــراق (ج) مَطارِيق): كەســێكە ماتيى زۆر دايگرتبێتو بێدەنگبێت/ كرِبێت.
(اَلمَطروق) (مفع): ١-كەسـێكە نەرمو شـلو بێدرِكبێت ٢-كەسێكى هارو هاجو شێتۆكە.
٤-(طَرَّقَ)- لَه: رِێى (بۆ كرد/ بۆ راكێشا).
(-المَوضِعَ): شـوێنەكەيكرد بە سـەرە رِێگا/ رِێگەى بە شوێنەكەدا برد.
(«لا تُطَرِّقوا المساجد»): مزگەوتەكان مەكەن بە سەررِێگا.
(طَرَّقَ- طَرِيقَةً حَسَنَة): شێوازو رِێگەيەكى چاكى داهێناو دۆزِييەوە.
(-تِ الحامِـلُ بِوَلَدِها): ئافرەتە سـكپرِەكە منداڵەكـەى لـە سـكيدا گيربووەو بـە گران دەيبێت.
(-تِ القطاةُ): كورِكورِ/ قەتێ كاتى هێلكەكردنى هاتووە.
(«طَــرَّقَ بِحَقِّــي»): (نكوليى/ حاشــاى) لە مافەكەمكردو پاشان دانى پێدانا.
(أَطْرَقَ – الرَجُلُ): بە پێ رِۆيشت.
(تَطَرَّقَ- إلَيهِ): رِۆيشت تا پێيگەيشت.
(-إلى الأمرِ): بۆ ئەنجامدانى كارەكە رِێگەيەكى بۆ گرت.
(اِطَّــرَقَ- تِ الإبِلُ): حوشــترەكان بەملاولادا بڵاوبوونەوە.

(إِسْتَطْرَقَ- الشيءَ): شتەكەى كــرد بە رِێگەو كەڵكى لێبينى.
(-بَين الصُفوفِ): بە نێو رِيزەكاندا رِۆيشت.
(اَلطِرقَةُ (ج) طِرَق): رِێگە/ رِێباز/ تەرح.
(اَلطُرْقَــةُ (ج) طُرَق= الطَريــق): ١-رِێگە/ رِێبــاز ٢-رِێــى بۆچوونى شـتەكە چۆنيەتيى بۆچوون بۆ شتەكە ٢-خووپێوەگرتنو نەريت ٤-چاوچنۆكيى/ مرخلێخۆشكردن.
(اَلطَريــق (ج) طُــرق وأَطْــرُق وأَطْرِقَــة وأطْرِقــاء و (جــج) طُرُقات): رِێبــاز/ رِێ/ راگوزەر/ رِێوبان/ گوزەرگا/ شــەقام (بە نێرو مێ دەكرِێت).
(اَلطريــق عند الفُقَهاء): لاى زانايانى ئاينى: رِێرِەوى پەيرِەوكراوو گشتى/ لەسەر هەموانە لە ســەرى برِوات/ رِێرِەوى گشتى پێيدەڵێن: (الطريق النافِذ).
(الطريــق الخــاص): رِێــرِەوى تايبەتــى. پێيدەڵێن: (الطريق غــير النافذ): رِێرِەوێك كە هەموو پەيرِەوى ناكەن.
(اَلطَريقــة (ج) طَرائِــق): ١-رِەوشو رِەفتار ٢-بــار/ چۆنيەتــى ٣-رِێرِەو ٤-هێڵى كێشــراو يان هێڵ لە شــتدا ٥-تەختە چنراوێكى درێژ ٦-مەزنانــى خوێشــگەلو فاميليــا (بۆ تاكو كۆ)يە.
(«هو طريقَــةُ قَومِهِ»): ئــەو گەورە پياوى خوێشگەلەكەيەتى يان نەتەوەكەيەتى.

(«هُـم طَريقَـةُ قومِهِـم»): ئـەوان گەورە پیاوانی نەتەوەکەیانن.
(هـم طرائِـقُ قَومِهِـم): گەورەپیاوانـی نەتەوەن.
(طَرائِقُ الدَّهرِ): بەسەرهاتی ڕۆژگارو چەرخ و ڕەوش و وەرچەرخانی ڕۆژگار.
(ألمَطاریق): خوێشگەلی پیادە.
٥-(طـارَقَ- بَـينَ الثَّوبَـين): دووکراسـی بەسەریەکدا لەبەرکرد.
(-الظَـلامُ أَو الغمـامُ): تاریکـی یـان هەور پەیدەرپەی هات/ بە شوێن یەکدا هات.
(أطْرَقَ-تِ الإبِلُ): حوشترەکان یەك بە دوای یەکدا هاتن/ شوێنیەك کەوتن.
(تَطارَقَ- الشَـيءُ): شـتەکە پەیدەرپەیبوو یەك بە دوای یەکدا بوو.
(-تِ الإبِـلُ): حوشـترەکان یەك شـوێنیەك کەوتن.
(إطَّرَقَ-تِ الإبِلُ): حوشـترەکان شـوێنیەك کەوتن.
(-جَناحُ الطائِر): باڵی پەلەوەرەکە پێچیخوارد.
(-التُرابُ): گڵەکە نیشتە سەریەك.
(ألطَرَق (مص) (ج) أَطْراق): ١-لۆچی کوندە یان مەشکە ٢-شوێنپێی حوشتر.
(أَطـراقُ البَطـنِ): لۆچی سـەریەکی ورگ و سك.
(أَلطِـراق (ج) طُـرْق): ١-چەرمـی پێلاو ٢-هەموو پارچەیەکی پێلاو کە لە یەك بدرێن.
(ألطُرْقَـةُ (ج) طُرَق): کەڵەکە بەرد/ بەردی سەریەك.
(ألمِطـراق (ج) مَطاریق): هاوتـا/ هاووێنە/ هاوشێوە.
(ألمَطاریق): قەتاری حوشتر کە یەك بە دوای یەکدا دەڕۆن.
٦-(أطْرَقَ- الرَجُلُ): پیاوەکە ژنیهێنا.
٧-(أَطْـرَقَ- الصَّيـدَ): داوی بـۆ نێچیرەکـە نایەوە.
(ألطَرْق والطَرْق (ج) أطراق والطَرَقَةُ ج طَرَق): داو/ تەڵە/ فاقە/ تەپکەو شتی لەو بابەتە.
٨-(ألطارِقَة (ج) طَوارِق وطارِقات): ١-خێڵ و کەسـوکاری پیاوەکـە ٢-تەختێکی نوسـتنی بچووك.
(ألطَريقَةُ (ج) طَرائِق): ١-دار خورمای بڵند/ فووچ ٢-ستوونی چەتر.
(ثَوبٌ طَرائِق): بەرگی دڕاو.
الملحق:
(طرق: أَلطَّوارق): دەمولووت هەڵبەستوو.

(طـرم): ١-(طَـرِمَ- بَيْتُ النَحـلِ. طَرْماً): کوورەکـە لە هەنگوین پڕبـوو/ هەنگوین لە کوورەکەوە هاتەدەرێ/ سەرڕێژیکرد/ ڕژا.
(ألطَـرْم والطِـرْم): هەنگوینـی نەپاڵاوتە/ هەنگویـن بـە شـانەوە. جارێـك پڕبوونی شانەهەنگ لە هەنگوین.

٢-(أَطْرَمَ-ت أَسْنانُهُ): بەڵغی سەوز بە دانیەوە بوو/ دانی بەڵغی سەوزیگرت.

(-فُـوهُ): دەمـی بۆنی ناخۆشـبوو یان تامی دەمی ناخۆشبوو

(الطُرمَـةُ): ١-بەڵغی سـەوز كە بـە دانەوە دەبێتو داندادەپۆشـێت ٢-پاشماوەی خواردن كە لـە نێوان دانەكاندا دەمێنێتەوە ٣-وشـكە تف كە بە دەمەوە دەبێت.

٣-(تَطَـرَّمَ- فِي الـكَلام): دەمـی تێكـەڵو پێكەڵبوو/ قسەی تێكەڵو پێكەڵیكرد.

٤-(اَلطَرْمَةُ): جگەر/ جەرگ.

(اَلطَرْمَةُ والطِرْمَـةُ والطُرمَةُ): چالێك یان بەرزییەك لە ناوەراستی لێوی سەرەوە.

٥-(اَلطُروموث (ج) طَراميث): نانی بە پشكۆ یان ژیلەمۆ برژاو.

٦-(طَرمَحَ- البناء): خانەكەی درێژكردەوە.

(اَلطِرماح والطُرموح): درێژ.

(اَلطِرمَّـاح): ١-درێـژ ٢-رەچەڵەكـی ناودار ٣ ئاواتەخوازی كارەكە.

٧-(طَرْمَـدَ): رووقایمـیو بێئابروویيكردو كەوتە لافو گەزاف بە شتەوە كە نەیبوو.

(طِرماذ وطِرمِـذان): بێئابرووی رووقایمی لافو گەزاف لێدەر بە شتەوە كە نەیبێت.

٨-(طَرْمَسَ): ١-تۆقیو متبـوو/ دەنگی لێبڕا ٢-رقی لە شتەكە بووەوە ٣-هەڵات.

(طَرْمَسَ- الوَجهُ): رووگـرژو مۆنبوو/ روو تاڵبوو.

(-الكاتِبُ الكِتابَةَ): نووسەرەكە نووسینەكەی سرییەوە.

(طَرمَـسَ واطْرَمَّـسَ- اللَّيلُ): شـەو تەواو تاریكبوو.

(اَلطِرمـاس والطِرمِـس والطِرمِسـاء): تاریكەسەڵات/ زۆرتاریك/ شەومزەنگ.

طرا: ١-(طَـرُوَ وطَرِيَ- الغُصْـنُ أَو اللَحْمُ. طَراوَةً وطَـراءَةً وطَراءً وطَـراةً): چڵەكە/ پەلەكە یان گۆشـتەكە تەرو ناسـكو پاراوو تازە بوو.

(طَرِيّ): تەرو پاراو تازەو ناسك.

(طَرَّى- الشـيءَ): شتەكەی شلو نەرمو تەرو ناسككرد.

(أَطرَى- فُلاناً. إطراءً): ستایشێكی زۆریكردو چاك پێداهەڵیدا.

(اَلطَرِيّ): ناسكو پاراوو نەرمو نۆڵ.

(اَلأُطـرُوان- مِنَ الشَّـباب): گەنجی هەرەتی جوانییو ناسكییو غوبابیی/ هەرزەكار.

٢-(طَـرا- عَلَيهِـم. طُـرُوّاً): لە شـوێنێكی دوورەوە هاتە لایان.

٣-(طَـرَّى- الطيبَ): عەترەكـەی تێكەڵ بە بۆنی خوشێتر كرد.

(-الطَّعـامَ): بەهاراتـی كردە چێشـتەكەوەو تێكەڵیكرد.

(إطْرَوْرى): (تلْخەیكرد/ ئینتەلایكرد) و سكی

هەستا.
(ألإطرِيَة): خواردنێکە لە تاڵۆك (شـعرِيَة) دروستدەکرێت.
٤-(ألطـرا): ١-ئەوەی کە لە زەویدایە جگە لە گڵ/ خـاكو لەو چەوو بـەرد ٢-بەدیهاتووی بێئەندازەی جۆراوجۆر.
(طري. طرِيَ-إليهِ طرى): (بەرەو رووی/ بۆ لای) هات.
طـرز: (طَـرَزَ-هُ. طَـرزاً): بە مسـتەکۆڵە پاڵپێوەنا دەریکرد.
طسّ: ١-(طَسَّ-هُ طَسّـاً): بـە گژیدا چوو و بێدەنگیکرد/ دەنگیبڕی.
٢-(طَسَّ-هُ في الماءِ طَسّاً): نوقمی ناویکرد.
(-القَوْمُ): دوور ڕۆیشتن.
("مـاأدرى أيـنَ طَـسَّ"): نازانـم لـە کوێ نوقومبوو/ بۆ کوێ ڕۆیشت.
(طَسَّ): ڕۆیشت.
(-في البِلادِ): نوقومی ناو وڵاتبوو.
٣-(ألطَسّ (ج) أطاس وطُسُـوس وطَسـيس والطِسَّـةُ والطَسَّـةُ (ج) طَسَّـات وطِسَّـات وطَسَس وطِساس): تەشت کە لە مس دەکرێت (فارسیه)
(الطَسّاس): ١-تەشتگەر ٢-تەشتفرۆش.
(ألطِساسَة): تەشتگەریی.
طسأ: ١-(طَسَـأَ وطَسِيءَطَسْـأً): تڵخەیکرد/ ئینتەلایکرد.
(طاسِيءُ وطَسِيءٌ): تڵخەکردوو/ ئینتەلاکردوو.
(أطْسأَ-هُ): تڵخەی پێکرد.
(ألطُسـأَةُ): تڵخەکـردن/ ئینتەلاکـردنو سکچوونو ڕشانەوە.
٢-(طَسَأَ-مِنْهُ طَسْأً): شەرمی لێکرد.
طسـت: (ألطَسْت (ج) طُسـوت) (فارسية): تەشـت یان دەستشۆر/ لەگەڵنی دەستشتن کە لە مسە.
طسـع: (طَسَـعَ- في البِلادِ طَسْعاً): ڕۆیشتو بە وڵاتا گەڕا.
(طَسِعَ. طَسَعاً): بێوڕەو بێبڕشتو بێدەرەتانبوو.
(طَسِع وطسيع): بێوڕەو بێبڕشتو بوودەڵەو نابووت/ بێدەرەتان.
(طسـم: ١-طَسِـمَ. طَسَـماً): تڵخەیکـرد: ئینتەلایکرد.
٢-(طَسَمَ-الشـيءَ. طَسْماً): شتەکەی ونکردو نەیهێشت.
(-طُسُوماً): ونبوو/ دیارنەما.
(ألطَسَم): ١-تارکیی ٢-تۆز/ گەرد.
(طَسَمٌ أو أطْسامٌ مِن سَحاب): پەڵەهەور.
ألطَسـام والطُسام- مِنَ الغُبار: تۆزێکی زۆری بەرچاوگرتوو.
٣-(طَسَّمَ المُوسى) (عامية): گوێزانەکەی بە چەرمی تیژکردنەکەدا هێنا تیژی بکات.
(ألطَسْـمَة) (فارسـية): چەرمـی گوێـزان پێتیژکردن.

طش: (طَشَّ وأَطَشَّ-تِ السَّماءُ. طَشّاً): نمەنمەباران باری.

طُشَّ- الرَجُلُ: توشوی هەلامەتو سەرما بوو.

(اَلطش): نمەباران.

(اَلطُشَّةُ) (طب): هەلامەتو سەرمابوون.

اَلطِشَّةُ: کوری بچووك (طب).

(الطُشاش) (طب): هەلامەت.

(اَلطَشاش): کزیی چاو/ چاوکزیی.

(«اَلطَشاش ولا العُمی»): چاوکزیی نەك کوێریی.

(اَلطَشیش): نمەنمەباران.

(طَشت: اَلطَشت= الطست (فارسیة): تەشت.

طعم: (طَعِمَ- الشيءَ طَعْماً وطُعْماً): شتەکەی (چەشت/ تامکرد).

(-الطَعامَ طَعْماً وطَعاماً): خواردنەکەی خوارد.

(طَعَمَ. طَعماً): تێر بوو.

(«مایَطْعَمُ آکِلُ هذا»): پیاو لەمە تێر نابێت.

(طَعَّمَ- العَظمُ): ئێسقانەکە موخیگرت/ مۆخی تێدا پەیدابوو.

(طاعَمَ-ە): خواردنی لەگەڵدا خوارد.

(أَطْعَمَ- ە): ١-خواردنی دەرخوارد دا ٢-خواردنی بۆ کرد بیخوات.

(-الشيءُ): ١-شتەکە مەزەی پەیداکرد/ خواردنی خۆش بوو/ بەتامبوو ٢-چێژی گۆڕا.

(-الشَّجَرُ): درەختەکە بەرێداو بەرەکەی گەیشت.

(تَطَعَّمَ- الشيءَ): شتەکەی چەشت.

(«تَطَعَّمْ. تَطْعَمْ»): بێچێژە تا حەزی لێبکەیتو دڵت بچێتە سەریو بیخۆیت (بۆ هاندانی خواردنی شتەکەیە).

(إِطَّعَمَ): چێژی پەیداکرد/ چەشەی خۆشبوو/ تامی خۆشبوو.

(-تِ الشَجَرَةُ): بەری درەختەکە گەیشتو (تامی/ چەشەی) خۆشبوو.

(إِسْتَطْعَمَ): بە چێژەکەی زانی/ زانی تامی چۆنە.

(-الطَعامَ): چێشتەکەی/ خواردنەکەی چەشت تا بزانێت چێژی چۆنە.

(«إِسْتَطْعَمَهُ الحَدیثَ»): داوای لێکرد کە قسەی بۆ بکاتو چێژ لە قسەکانی وەربگرێت.

(اَلطَعْم (ج) طُعوم): ١-چێژ/ تام وەك تاڵییو شیرینی ٢-خواردنێك کە خۆشبێتو حەزی لێبکرێت.

(«رجُلٌ ذو طَعْمٍ»): پیاوێکی بە ئاوەزو هۆشو بەبڕشت/ سوورخواست.

(اَلطُعْم): ١-خواردن/ چێشت/ خۆراك/ خۆرشت.

(«هذا طعامُ طُعْمٍ»): ئەمە خواردنێکە/ خۆراکێکە: تێرەخۆرمیە/ تێرکەرە ٢-دانەی

ڕاوکردنی باڵندەو ڕاوەماسی/ ژارماسی. (عند العامة): ژەهر.

("وضَعَ لَهُ طُعماً"): ژەهری بۆ تێکرد/ ژەهری دەرخواردا.

(ألطُعْمَـةُ (ج) طُعَـم): ١-خـواردن/ خۆراك ٢-نان و خواردنکردن بۆ خەڵك/ داوەت/ ناندان ٣-ڕۆژیـی ٤-ڕێگـەو شـێوەی نانپەیداکردن/ کاسبیکردن: ڕۆژیی بەدەستهێنان.

(جَعَلْـتُ ضَیعَتي طُعْمَةَ لِفلان): زەویەکەم/ کێڵگەکەم بە فیسـاردا خۆی پێبەخێو بکات/ نانی لێبخوات.

(ألطِعْمَة): ١-جۆر/ چەشـن ٢-شێوەی ڕەنج و نانپەیداکردن.

(ألطَعـام) (مـص) (ج) أَطْعِمَـة و (جـج) أَطْعِمات): ١-خـۆراك/ خواردەمەنی ٢-گەنم و جۆو دانەوێڵە کە نانی لێ دروستدەکەن.

(ألطَعِم والطاعِم): تێر خۆراك و خۆراکباش.

("أَنـا طاعِمٌ عَن طعامِكُـم"): من خواردنی خۆش و تەواوم هەیە هی ئێوەم ناوێت.

(جَزُورٌ طَعُومٌ وطَعیمٌ): لاکێکی سەربڕراوی گۆشـت مامناوەندی نە قەڵەوو بە بەزەو نە لەڕ.

(ألطَعُومَة): مەڕی دابەستە.

(ألطَعامِيّ): خۆراکفرۆش/ خاوەن چێشتخانە.

(ألمطعام): نانبدە/ میواندۆست/ میوانپەروەر.

(ألمُطْعَم) (مفع): نانپێدراو/ ڕۆژیدراو.

(ألَمَطْعَم (ج) مَطاعِم): چێشتخانە ٢-چێشت/ خۆراك: خواردن/ خواردەمەنی.

(ألمِطْعَـم (م) مِطعَمَة): زۆرخـۆر/ چڵێس/ ورگدڕاو.

(ألَمطعوم) (مفع): خواردن/ خۆراك/ ئەوەی کە دەخورێت یان دەچێژرێت.

٢-(طَعِمَ- الغُصْـنُ. طَعْماً): (ز)چڵەکە/ لقی درەختەکە موتوربە بوو کـە هی درەختێکی تر بوو.

(طَعَّمَ الغُصْنَ): لقـی درەختەکەی موتوربە کرد.

(-الصَحیـحَ) (طـب): لەشسـاغەکە کوترا بۆ پاراسـتن یـان چاکبوونەوە بـە کەمەکە میکرۆبێکی لاوازی نەخۆشییەکان کوتراو یان بە مەسلی نەخۆشییە پەتاکان. وەك نەخۆشی ئاوڵەو ومناق.

(طاعَمَ وتَطاعَمَ- الحَمامُ): کۆترەکە دەنووکی خستە دەنووکی مێکەیەوە.

(أَطْعَـمَ- الغُصْـنَ) (ز): چڵەکـەی موتوربە کرد.

(إطَّعَمَ): نانی هاریی بەدەمەوە گرتووە.

("هـو لایُطَّعَـم"): ئـەو تەمـێ نابێـت و ئامۆژگاریی وەرناگرێت و چاکی ناکات.

(ألَمَطْعُـوم) (ز) (عامیـة): چڵێکـی باخـە موتوربەی چڵێکی داری دەشتی پێبکرێت.

(ألَمَطْعُوم): دەرمانی پێکوتانی ئاوڵە کە مرۆڤی

ساغی پێدەکوترێت تا بپارێزرێت (عامیة).
(التَطعيــم) (ز): چووزکردنـــی درەخـــت. گۆپکەیەکە یان چڵی دارێکە، چووزێکی ناسکە لە درەختێك وەرگیراوە لەســـەر درەختێکیتر موتوربـــە دەکرێـــت، ئەگەر دارەکـــە گرتیو دەرچوو ئەو چووزە یان گۆپکەیە دەبێتە ئەو درەختەی لێیوەرگیراوەو لە تویکلی درەختەکە یان چڵەکەی لەسەر کراوە خواردن دەگرێت.
٢-(طَعِـــمَ- عَلَيـــهِ. طَعْماً وطُعْمـــاً): توانای بەسەردا بوو.
(أَلطُعم): توانا.
طعن: (طَعَـــنَ- هـ بالرمح طَعْناً): ١-دایە بەر نێزەو پێیداکرد ٢ نێزەی تێوەژەند.
(-في الرَجُـــلِ وعَلَيـــهِ. طَعْنـــاً وطَعَنانـــاً): پیاوەکەی بەدناوو ڕســـواکرد/ لەکەداریکرد/ تەشەری لێدا.
(تَطاعَنَ واطَّعَنَ- القَـــومُ تَطاعُناً وطِعاناً): تەشەریان لە یەکداو یەکتریان لەکەدار کرد.
(أَلطَعْنَـــةُ (ج) طَعْـــن وطَعَنـــات): ١-جارێك نێـــزە پێداکردن یـــان تێوەژەنـــدن ٢-جارێك تەشـــەرلێدانو لەکەدارکـــردن ٣-شـــوێنکاری نێزەو تیغ پێداکردنو تێچەقاندن.
(أَلطَعَّـــان والمِطْعَـــن والمِطْعـــان (ج) مَطاعِن ومَطاعين): نێزەو تیغوەشـــێنو دەستڕاســـت تیایدا.
(«هو طَعَّانٌ في أَعـــراض الناس»): ئابڕوو و ناموسی خەڵکبەرە/ جنێوو شتی بێرعەت بە ناموسی خەڵك دەڵێتو دەدات.
(أَلطعين (ج) طُعْـــن): نێزەلێدراو/ بەرنێزە کەوتـــوو یـــان بەرتەشـــەرو جنێـــو کەوتوو سووککراو.
(أَلطِعِّين): دەستڕاستو نێزەوەشێنی چاك لە جەنگدا.
(أَلمَطْعَنَة): شەرەنێزە/ نێزەبازیی.
٢-(طَعَـــنَ- في المَفـــازَةِ. طَعْناً): بـــە بیاباندا ڕۆیشت.
(-في السِنِّ): چووە ساڵەوە/ پیر بوو.
(-الفَـــرَسُ في العَنـــانِ): چارەوێکـــە جڵەوی وەرگرت بە هەوەسی خۆی ڕۆیشت.
(-اللَّيلَ. طَعْناً وطَعَناناً): بە درێژایی شـــەو ڕۆیشت.
٣-(طُعِنَ- الرَجُلُ): پیاوەکە تووشی (ژەقنە/ تاعوون) بوو.
(أَلطاعـــون (ج) طَواعين) (طـــب): ژەقنە/ تاعون کە پەتایەکی ترسناکە یان بە (تاعون/ ژەقنە) مردن.
الملحق:
طعن: (أَلطَعن): تێوەژەندنو گومانلێکردن.
("أَلطَعـــن بالرُمـــح"): نێزەپێداکـــردن یان شەرەنێزە.
(أَلطَّعْن): جنێو پێدانو سووککردن.
(«أَلطَعْـــن في العَـــرض»): ناموسشـــکاندن/

ناموسبردن.

(«رسـالَة طَعْن»): نامەی تەشەرو شکاندنو هێرش بردنە سەرێکی توندوتیژی میری یان دەسـتگاکان یان دیـن یان پیاوە بـەرزەکانو دەرکەوتووەکان.

(ألطَعـن (ج) طُعـون): رەغنەو تەشـەر لە شتێك.

«لُجْنَـة الطُعون النِيابيَـة»: لیژنەی رەغنە لـە پەرلەمانـدا کە تەماشـای ئەو تەشـەرو رەغنانە دەکات کـە پالێوراوە دەرنەچووەکان پێشکەشـیدەکەنو دەربـارەی هەڵبژاردنەکە بێت.

(ألطَعـنُ –بطريـق النقـض في قانـون المُرافَعات): رەخنەگرتن لە بریارێك کە دادگا دابێتی. ئەومیە رەخنەکە پێشکەش بە دادگای هەڵوەشـاندنەوە بکرێت بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەو بریارە لە رێی یاسـاوەو بە پێی سایا نەك بە پێی قەوماوەکان.

(طفر: طَفَرَ-هُ. طَفْراً): پالێوەنا.

(ألطغراء والطُغرى (ج) طُغْراءات وطُغْرِيات) (تركية): نیشانەیەکبوو کە لەسەر بلاوکراوەو پارەی سوڵتان دەبوو/ تورەی سوڵتانی خەڵکە رەشۆکەکە پێیاندەوت (الطُرَّة).

(الطُغْرانِيُّ): تورە دروستکەرەکە.

طغم: ١-(تَطَغَّـمَ- عَليهِ): خۆی لـێ بێئاگا کرد.

(ألطُغْمَة (ج) طُغمـات وطُغَم): تاقمێك کە کاریان یەکبێت.

(ألطَغَم):١-دەریا ٢-ئاوێکی زۆر.

(ألطَغـام والواحِـدَةُ «طَغامَـة»):١. هەرچیو پەرچیو رسواکانی ناو خەڵك/ سەرسەرییەکان. أوبـاش (عامية) = أوغاد٢-باڵندەی بچووکی بێجورم.

(ألطَغامَة): گەوج.

(ألطُغومَة والطُغومِيَّة): گەوجیيو نزمییو پوشتیی.

٢-(طَغْمَـشَ- الرَجُلُ. طَغْمَشَـةً): چاوی کز بووبوو/ کزی چاو بوو.

(طَغْمَـشَ- إلَيـهِ): بـە کزییو لـە ژێرەوە تەماشـایکرد ئەویش لەبەر کزییو بێتینیی چاوی.

(مُطَغمِش): تەماشاکەرێکی چاوکز.

طغا: (طَغا. طُغُـواً وطُغُوّاً وطُغْواناً): پێیلێ هەڵبری/ لە سـنوورو ئەندازە چووە دەرەوە/ شـووڵی لێهەڵکێشـا/ بێئەندازە ستەمیکرد: یاخیبوو.

(-البَحرُ): دەریا هەستاو ورووژا.

(-السيلُ): لافاو هاتو ئاو هەستا.

(طَغَّى وأطغى- هُ): شێتگیریکردو وایلێکرد لە رادە بەدەر ستەمبکات.

(أطغى- المالُ ونَحْوَهُ): سامانو داراییو شتیتر ستەمکاری لێدەرچواندو باییکرد.

(تَطَاغَـى- المـوجُ): شـەپۆلەكان ورووژانو هەستان/ هاربوون.

(أَلطَغْـوَةُ (ج) طَغَـوات): شـوێنی بـەرز/ هەڵەت.

(أَلطَغوى): لە سنوور دەرچوونو ستەمكردن/ لەخۆباییبوون.

(الطاغـوت (ج) طَواغ وطَواغيت): ١-هەموو سـتەمكارو دەسـتدرێژیكەرێك ٢-هەمـوو سەرگومراییەك ٣-شەیتانی گومراكەری مرۆڤ ٤-هەموو پەرستراوێك جگە لە خودای مەزن.

(أَلطَواغي والطَواغيت): بتخانە.

طغى: (طَغا وطَغِيَ. طَغْياً وطُغْياناً وطِغْياناً= طَغا): لە ئەندازە دەرچوو ستەمكارییكرد.

(-الكافِرُ): خودانەناسەكە كفری زۆر كرد.

(طَغـاهُ الشَـيطانُ) (عامية): شـەیتان ڕێی چاكەو خێری لەدەستداوە/ گومرایكردووە.

(-طَغى- الرَجُلُ): بێئەنـدازە زۆرداریكردو سەرپێچیی خودایكرد.

(-المـاءُ): ئاوەكـە هەسـتا/ بەرزبـووەوە ئەملاولایگرتەوە.

(طَغَّـى وأَطغى- فُلانـاً): وایلێكـرد ببێتە زۆردار/ لـە ئەندازە بـەدەر دەسـتدرێژیی بكاتو یاخی ببێت.

(أَلطَغْيَة): ١ جارێك لە ئەندازە بەدەر بوونو سـتەمكردن ٢-جارێـك لـە ڕێ دەرچـوون/ سەركێشیكردن ٣-ئەسپی سەركێشو ولاخیتری سـەركێش ٤-پۆپەی شـاخ ٥-هەموو شوێنێكی بەرز.

(الطاغي (ف) (ج) طُغاة وطاغون): زۆردار/ ستەمكار.

(أَلطَّاغِيَـةُ): ١-مێی وشـەی (ألطاغي) ٢-زۆر زەبربەدەسـت/ زەهەندە ٣-بە فیزی زۆرداری دڵسەخت ٤-گەوج ٥-هەورەتریشقە/ برووسكە ٦-نازناوی فەرماڵەكانی ڕۆمە (لەوانەیە عەرەب وایان بە بێگانەش وتبێت).

طف: ١-(طَفَّ- الشـيءُ مِنْهُ طَفّاً): شـتەكە لێینزیكبووەوە.

(طَفَّـفَ- المِكيالَ): شـتەكەی كـەم پێواو بە كەمیی دای.

(-بِهِ مَوضِعَ كذا): بۆ ئەو شوێنە پاڵیپێوەناو لێینزیككردەوە.

(أَطَفَّ- لَهُ): ویستی فریوی بداتو لە خشتەی ببات.

(-عَلَيهِ): بەسـەریدا ڕووانی یان ئەوەیشـی گرتەخۆ.

(إسْـتَطَفَ-تِ الحاجَـةُ): پێویسـتییەكە بە دەستهاتو دەستگیر بوو.

(أَلطَفّ (ج) طُفوف): ١-تەنشـت/ لا ٢ ڕۆخی دەریاو ڕووبار ٣-حەوشەی خانوو ٤-(قەدپاڵی/ لاپاڵی) شاخ.

(طَفافُ الشَّـمسِ): داكەوتنی خۆرو خەریكی ئاوابوونی/ زەردەپەڕ.

(أَلطافَــةَ: أَتانا عِندَ ظفاف الشَــمس): كاتی زەردەپەڕ هاتو بۆ لامان.

(أَلطافَــةَ): ١ـپەرژیــنو دیــواری ئەملاولای بێســتانو باخ ٢ـنێوان کێوو شوێنە نزمەکان/ دۆڵەکان.

(أَلطفیف): ناتەواو/ بەکەموکوور/ کەم.

٢-(طَــفَ- الحائــطَ. طَفّاً): ســەر دیوارەکە کەوت/ چووە سەر دیوارەکە.

(-هُ برِجلِهِ أَو یَدِهِ): بە قاچی یان بە دەستی هەڵیبڕی/ بەرزیکردەوە.

(أَطَفَّ- علیه): بەسەریدا ڕوانی، سەرپەرشتیکرد.

(-الکَیلَ): پێوانەکەی لێوانلێو کرد.

(-علیــهِ بَحَجَرٍ): بەردێکــی لێهەڵگرت پیادا بکێشێت.

(-لَهُ السَّیفَ): شمشێرەکەی لێداهێنایەوە.

(إِسْــتَطَفَّ- علیــهِ): بەســەریدا ڕوانــی/ سەرپەرشتیکرد.

(أَلطَــفّ (مــص) (ج) طُفــوف): هەڵــمەت/ بەرزایی.

(أَلطَــفّ والطَفَــف والطَفــاف والطِفــاف والطفافَــة- مِن الإِناءِ): (لێواری/ لێوی) قاپ ٢ـلێوانلێوی قاپ/ دەفر یان داماڵی قاپ.

(إِناءٌ طَفّان): قاپێکی پڕی داماڵ.

٢-(طَفَّفَ- علی عیالِهِ): بەرامبەر خێزانەکەی چرووکیکرد.

(أَلطفیــف): ١ کــەم/ کەمەکێك ٢ـســووك/ بێبایەخ ٣ـڕسوا/ هیچو پووچ ٤ـناتەواو.

٤-(طَفَّفَح- الطائِرُ): پەلەوەڕەکە/ باڵندەکە باڵەکانی کردەوە.

٥-(أَلطَــفَ والطَفاف- مِنَ الخَیلِ): ئەســپی سووکەڵەی خێرا.

(أَلطَفاف والطِفاف): تاریکیی شەو.

٦-(طَفْطَفَ. طَفْطَفَةً): بەدەست نەیارەکەیەوە شلبوو.

("هــو یُطَفطِــفُ علیــه") (عامیــة): ئەو پایەیەی پێیگەیشــتووە شــایانی ئــەو نییەو پێیبەرێوە نابرێتو بەدەستیەوە شلە.

(أَلطَفطَفَة (مص) (ج) طَفاطِف والطِفطِفَة): ١ـکەمەر ٢ـهەموو گۆشتێکی شلی خاو.

(أَلطَفطَاف): ١ـتەنشت ٢ـڕۆخی دەریاو ڕووبار/ کەنار ٣ـسەری تەرزی چڵی درەخت.

طفــئَ: (طَفِــئَ-تِ النارُ. طُفُــوءً): ئاگرەکە کوژایەوەو گڕی نەما/ دامرکایەوە.

(-ت عَینُهُ): چاوی ڕووناکیی لێبڕا.

(أَطْفَأَ- النارَ): ئاگرەکەی کوژاندەوە.

(«أَطْفَــأَ الفِتنَــةَ أَو الحَــربَ»): ئاگــری ئاشــووبەکەی یــان شــەڕەکەی (کوژاندەوە/ دامرکاندەوە).

(إِنْطَفَأَ-تِ النارُ. إِنْطِفاءً): ئاگرەکە کوژایەوە/ دامرکایەوە.

(ألإِطفائِيّ (ج) إِطفائِیُّون): پیاوی ئاگرکوژێنەوە.

(ألإِطفائِیَّة): کۆمەڵێك سەربازن کە شیرازەیەکی

تایبەتییان هەیە پیشەیان کوژانەوەی ئاگرە.

(مُطْفِئُ الجَمْرِ): رۆژی چوارەم یان پێنجەمی برجی پیرێژنە.

(مُطْفِئُ الرَّضف): وەی/ کۆسـت/ لێقەومانی سەخت: خاکەساریی.

(مُطفِئَـةُ الرَضِفِ): پارچـە پیوێك، بەزێك کـە خرایـە سـەر بـەردی داخ دەتوێتەوەو بەردەکەیش سارد دەکاتەوە.

(ألمِطْفَأة (ج) مَطافئ): ئامێری ئاگرکوژانەوە/ ئاگرکوژێنەوە.

طفـح: ١-(طَفَحَ- الإناءُ طَفحـاً وطُفُوحاً): قاپەکە پڕبوو لێیرژا.

(-الإناءَ): قاپەکەی پڕپڕ کرد تا لێیرژا.

(-السَـكْرانُ): سەرخۆشـەکە تـا بینەقاقەی خواردیەوەو تەواو مەستبوو.

(-تِ المَرْأَةُ بالوَلَدِ): ئافرەتەکە کۆرپەکەی لە کاتی خۆیدا بوو.

(«إطْفَح عَنِّي»): لێم دوورکەوەو برۆ.

(طَفَّـحَ وأطْفَحَ- الإناءَ): قاپەکەی پڕپڕ کرد تا لێیرژا.

(إطَّفَحَ- القِدرَ): کەفی مەنجەڵەکەیگرت.

(ألطِفاح): پڕ/ لێوانلێو.

(ألطُفاحَـةُ): کـەفو ئـاوی سـەرکردووی مەنجـەڵ کە هەڵدەچێت/ بـە لێواریدا دێتە خوارێ.

(ألطَفحـان (م) طَفحی): ئەوەی بەملاولایدا دێتە خوارێو لێیدەرژێت.

(ألطافِحَةُ): مێی وشەی (ألطافِح).

(فَرَسٌ طَفَّاحُ القَوائِم): ئەسپێکە تیژڕەو کە چاك پێهەڵدەگرێت.

(ألمِطْفَحَة المِغْرَفَة): کەوگیر.

٢-(طَفِـحَ- الرَجُـلُ. طَفْحـاً وطُفُوحـاً) (عامية): بووڕایەوە/ لە هۆشخۆیچوو.

٣-(ألطَفحان (م) طَفحانَة) (عامية): تەمەڵی نازیرەك.

(الطافِحَة): وشكو برنگ.

الملحق:

(طفح: ألطَّفْح) (مص): ١-پڕبوونو لێڕژان/ سەرکردن

٢-(ج) (طُفوُح) (طـب): زیپکە کە لە لەش دەردەچێت.

طفـذ: (طَفَذَ- المَیتَ. طَفْـذاً): مردووەکەی (نایە گۆڕەوە/ ناشت).

(ألطَفْذ والطَفَذ (ج) أطْفاذ): گۆڕ/ گڵکۆ.

طفر (طَفَرَ. طَفْراً وطُفُوراً): قەڵەمبازدیدا/ بازدیدا.

(طَفَّرَ- اللَّبَنُ): شیرەکە توێژیگرت.

(-الفرسُ النَّهْرَ): ئەسپەکە/ چارەوێکە بازدی بەسەر چەمەکەدا دا.

(-الفَرَسَ النَهرَ): بەسەر چەمەکەدا بازدی بە چارەوێکە دا.

(أطْفَرَ-الفَـرَسَ النَهرَ): بەسـەر چەمەکەدا

بازدی به چارەوێکه دا.

(ألطَفْرَة): بازدان (-عند العامَة): لای ڕەشه خەڵکەکه زیپکه ورده که له لەشدێت.

(-مِنَ اللَّبن): سەرتوێژی ماست.

(ألطَّفْران) (عند العامة): هیچ بەدەســـتەوە نەبوو/ بێپارەو نابووت.

طفس: (طَفِسَ. طَفَساً وطَفاسَةً): پیسبوو.

(طَفِسٌ): پیس/ پۆخڵ.

(طَفَسَ- الرَجُلُ. طُفُوساً): مرد.

طفق: (طَفِــقَ- يَفعَلُ كذا. طَفْقاً وطُفُوقاً): دەستی دایه ئەو کارەو دەستی پێکرد.

(-المَوضِعَ): له شوێنەکەدا مایەوە.

(طَفَقَ-يفعلُ كذا طَفْقاً وطُفُوقاً): دەســتی دایه کارەکەو دەستی پێکرد.

(-بمُرادِه): به ئامانجی گەیشت/ ئامانجەکەی دەستگیر بوو.

(أطْفَقَ- هُ بمُرادِهِ): به ئامانجو خواستەکەی گەیاند.

طفــل: ١-(طَفُلَ. طُفولَــةً وطَفالَةً): نەرمو نۆڵو ناسکبوو.

(طَفَــلَ-هُ): بەزەیی پێداهاتــەوەو لەگەڵیدا نەرمبوو.

(«طفَّــلَ الرّاعي الإبلَ»): حوشــترەوانەکە/ شــوانەکە بەزەیــی به حوشــترەکاندا هاتەوە لەگەڵیاندا نەرمو هێواشــبوو تا بەچکەکانیان پێیانبگەن.

(أطْفَــلَ-تِ الأُنثــى): مێکه بــوو به خاوەن بەچکه/ بەچکەی بوو.

(تَطَفَّلَ):ڕەوشــتی منداڵانەیبــوو/ خــۆی منداڵکردەوە.

(ألطَفَــل (ج) طِفال وطُفُــول (م) طَفْلَة): هەموو شتێکی نەرمو نۆڵو ناسك.

(ألطِفْــل (ج) أطْفــال (م) طِفلَة): ١-منداڵو بەچکەی زیندەوەر ٢ هەموو شتێکی بچووك.

(«هو يَســعَى لي في أطفالِ الحاجات»): ئەو بۆ بچووکترین پێداویستیم دەگەڕێت.

(«جارِيَــةٌ طِفــلٌ وطِفلَــةٌ»): کەنیزەکێکی منــداڵ (لەوانەیه (طِفل) یەکێك یان کۆبێت چونکه ناوی ڕەگەزە.

(ألطِفــل): بەچکــەی هەمــوو دڕندەیەكو کێویلەیەك.

("ريح طِفلٌ"): بایەکی نەرم/ شنەبا.

(ألطِّفل) (مــص): دەمیو بــاری منداڵییو بچووکیی.

(ألطُفوليَّــة والطفالَــة والطُفولَــة): بــاری منداڵیی/ دەمی منداڵیی.

(أَلْمُطْفِل (ج) مَطافِل): منداڵدار/ بەچکەدار بۆ مرۆڤو دڕندە.

("لَيْلَةٌ مُطْفِلٌ"): شــەوێکی ســاردی منداڵو بەچکه کوژ.

٢-(طَفَلَ. طُفولاً): کەوته تاریکییەوە.

(-تِ الشَّمسُ): خۆر نزیکی ئاوابوونبوو.

(أَطْفَلَ): کەوتە تاریکییەوە

(-تِ الشَّمسُ): خۆر لە ئاوابووندا سوورهەڵگەڕا.

(ألطِفل): ١-شەو ٢-خۆری زەردەپەڕ/ نزیك ئاوابوون.

(ألطَفَل): ١-تاریکیی.

(طَفَلُ الغداةِ): تۆزێك پاش خۆرهەڵاتن.

طَفَلُ العَشِيِّ): دەمەدەمی خۆرئاوابوون.

٣-(طَفِـل وطُفِّلَ- النباتُ طَفَلاً): ڕووەکەکە خۆڵ گرتیو باڵاینەکردو درێژ نەبوو.

٤-(طَفَّلَ- الرَجُلُ): کابرا بوو بە مشەخۆر.

(تَطَفَّـلَ): بـوو بەمشـەخۆر یـان خۆی لە کاروباری ئەمو ئەو هەڵقورتاند.

(ألطُفَيلِـيّ): مشـەخۆر/ کەسـێکە دەچێتە سـەرخوانێك بێئـەوەی بانگیبکەن وشـەی (طُفَيلي) لە ناوی کابرایەکەوە وەرگیراوە کە ناوی (طُفَيل) بووە.

(طُفَيلي): (ن،ح) ڕووەکێك یان زیندەوەرێك لەسـەر ڕووەكو زیندەوەرێـتر بـژی وەکـو (الجُعْفيل): گورگە/ گیاکەڵە. وەکو (الدِبْق): دەمووکانەی بـەڕوو کە ڕووەکـنو (القَمْلَة) ئەسـپێو (البَرغوث): کێچ کە زیندەوەرنو لەسەر زیندەوەریتر دەژین.

٥-(طَفَّلَ- الكَلامَ): ئاخاوتنەکەی هەڵسنگاندو ڕێکخستو بیری لێکردەوە.

(أَطْفَـلَ- الـكَلامَ): قسـەکەی ڕێکخسـتو هەڵسەنگاندو بۆی هات.

٦-(ألطِفْـل): ١-پێداویسـتیی/ نەبوونیـی ٢-پریشکی ئاگر.

(«تَطايَـرَت أطفالُ النَّارِ»): پریشـکی ئاگر بەزربووەوەو بڵاوبووەوە.

(ألطُفال والطَفال): قوڕی وشکەوە بوو.

الطَفيل: قـوڕاو/ ئاوی لیخن کە لە گۆلەکەدا دەمێنێتەوە.

طفن: (طَفَنَ. طَفْناً): مرد.

(-هُ): بەندیکرد.

(إطْفَأَنَّ-المَكانُ): شوێنەکە نزمبوو.

(-الرَجُلُ): ڕەوشتی پیاوەکە چاکبوو.

(ألطَفانين): ١-درۆودەلەسـە ٢-قسـەی هیچو پووچ ٣-بەندیی/ بەندبوون.

طفـا: ١-(طَفـا. طَفْـواً وطُفُـوّاً): کەوتـە سەرئاو.

(ألسَـمَكُ الطافي): ماسیی سـەرئاو کەوتوو/ ماسیی مردووی سەرئاو.

(طَفا- الظَبيُ): ئاسـکەکە گوری دایە خۆیو تیژ تێیتەقان/ ڕایکرد.

(-فَوقَ الفَرَس): بازیدایە سەر ئەسپەکە.

(ألطَفاوَة): ١-کەف کە سەر مەنجەڵ دەکەوێت.

(«أَصبنا تفاوَةً مِن الرَّبيعِ»): شتێکی بەهارمان بەرکەوت ٢-خەرمانەی مانگ یان خۆر.

(ألطَفْوَة): گیای تەنك.

٢-(طَفا- فُلانٌ طَفواً وطُفُوّاً): مرد.

(-فِي الأَرضِ): به زەویدا چوو.
٢-(أَلطُفيَة (ج) طُفـىً) (ح): جۆرە مارێكی پیسی كوشندەیە.
طق: ١-(طَقْ): تەقەی بە یەكبەركەوتنی دوو بەرد.
٢-(طَقطَـقَ-تِ الـدَّوابُ طَقطَقَةً): سـمی چوارپێكە تەقەیهات.
طقـس: (أَلطَقْـس (ج) طُقُـوس): رِێگە/ چۆنیەتی بەرِێوەبردنو شـێرازەو رِێكخستنی بۆنەو نەریتی ئایینی.
(-عند العامَّة): باری ئاوو هەواو ئەو گۆرِانەی بەسەریدا دێت (یونانیة).
(أَلطَقْسُـوس) (ن): عەرعـەر/ هەڤریسـك. درەختێكـی لەبەرچـاو جوانە لـە كۆمەڵەی سـنەوبەرە لە دارستانەكانی ئەوروپاو ئاسیاو ئەمەریكای باكوور دەبینرێـتو دەروێت. لە سـوریەو لوبناندا نییە لـە توركیادا هەیە بە زۆریی لـە باخچە گشـتییەكاندا دەروێنرێت دارەكەی چاكە.
الملحق:
طقم: (أَلطَّقْم (ج) طُقوم وطُقُومَة): ١-تاقم/ قـات قاتی جلی پیاوانە كە چاكەتو پانتۆڵەو یەلەگیشـە ٢-دەسـتەیەكی تەواوی كەرەسەو ئامێری ئامانجێكی تایبەتییە وەك تاقمی چا. تاقمی دان كە دروستدەكرێت.
(طَقْمُ الفَرَسِ): كەرەسەی چارەوێ.

طَلّ: ١-طَلَّ- الغَریـمَ طَلاً): خاوەنوامەكەی خایاند دەستیدەستیی پێكرد.
(-هُ حَقَّـهُ): مافەكـەی كەمكـردەوە یـان خواردی.
(طَلَّ وطُـلَّ- الدَمُ,. طَلاً): خوێنەكە رِژا یان بە فیرِۆ چوو/ تۆڵەی نەسەندرایەوە.
(طلیل ومَطلـول): خوێنی رِژاو یان بە فیرِۆ چوو.
(أَطَلَّ- على حَقِّي): دەستی بەسەر مافەكەمدا گرتو زەوتیكرد.
(-الدَّمَ): خوێنەكەی رِژاندو بە فیرِۆیبرد.
("أَطَـلَ على فُلان بالأَذى"): بێبینە سـزای فیساریدەدا.
(أُطِـلَّ الدَّمُ): خوێنەكە رِژا یان بە فیرِۆ چوو تۆڵەی نەسێنرا.
(مُطَلّ): خوێنی رِێژراوو تۆڵەنەسێنراو.
(أَلطُلاَّء): خوێنی بە فیرِۆچوو.
٢-(طَـلَّ-تِ السماءُ الأَرضَ طَـلاً): ئاسمان رِشـێنـەبـارانـێـكـی بـەرزەویـەكـە خست/ نمەبارانمێكی لێدا.
(أَلطَـلّ (مـص) (ج) طِـلال وطِلَـل): ١-بارانێكی كەم/ نمەنمەباران/ رِشێنە بارانێك ٢-ئاورنگ.
(أَلطَلَّة): ١-جارێك خوێـن رِژانو یان بەفیرِۆ رِۆیشـتن. جارێـك رِشـێنەبارین ٢-باخچـە رِشـێنەباران تەرِیكردبێـت یـان ئاورنگـی

لێباریبێت.
(أَلْمَطْـول (مفع)- مِنَ الأماكِن): شـوێنانێك ئاورنگـی بەرکەوتبێـت یـان ڕشـێنەیەکی لێباریبێت.
(أَلْمَطَلّ): تەم.
٢-(طَلَّ-هُ بالدِهْنِ. طَلاًّ): ڕۆنی تێهەڵسوو.
(طَلَلُ السَـفينَةِ): سـەر پاپـۆر/ چادرێکە/ سەرێکە پاپۆرەکەی پێدادەپۆشرێت.
٤-(طَلَّ- الإبِـلَ. طَلاًّ): توند حوشـترەکانی لێخوری/ ڕایفراندن.
٥-(طَـلَّ- الشَـيءُ فلاناً طَلالَةً): شـتەکەی لاجوان بوو بەدڵیبوو/ دڵی ڕاکێشا.
(أَلطَلّ): چاك و جوانی/ دڵکێش.
(أَلطَلَّـة): ١-مێی وشـەی (أَلطَـلّ): جوانیو چاکـی دڵکێش ٢-بۆنی خـۆش ٣-مەیی خۆش ٤-ژن/ هاوسـەر ٥-نەرمو شـلیی بەرگو چێژ خۆشیی خواردن.
(أَلطَلالَة) (مص): ١-سەروسیمای ڕێكو جوان/ قۆزییو قەشەنگیی/ شۆخیی ٢-ڕەوشی باشو خۆشگوزەرانی ٣-خۆشییدڵ/ کەیفخۆشی.
٦-(أَطَلَّ- الزَّمانُ): سەردەم/ زەمان نزیکبوو هاتە بەرەوە.
(_عليه): سەریکەوتو بەسەریدا ڕوانی.
(تَطَـالَّ): ملـی درێژکرد بڕوانێتە شـتێکی دوور.
("تَطالَلْـتُ له"): ملم درێژکـرد لە دوورەوە تێمڕوانی/ تەماشامکرد.
(إِسْتَطَلَ- عليه): بەسەریدا ڕوانی.
(-الفَـرَسُ ذَنَبَهُ وبِذَنبِـهِ): چارەوێکە کلکی بەرزکردەوە.
(أَلطُلَّة (ج) طُلَل): گەردن/ مل.
(أَلطَلَـل (ج) أَطْـلال وطُلُـول): ١-بەرزایی ٢-پاشماوەی کەلاوەی کۆن ٣-جوستەو قەڵافەتی هەموو شتێك.
(«أَعْجَبَنـي طَلَهُ وراقَنـي هَيْكَلُهُ»): لەشو قەڵافەتو خۆیم بەدڵبووو پێم سەیر بوو.
(أَلطَلَل- مِنَ الدار= المَسْطَبَة): سەکۆی خانوو کە لە سەری دادەنیشن.
(طَلَل- الماءِ): ڕووی ئاو.
("مشـي علـى طَلَلِ المـاءِ"): بەسـەر ڕووی ئاوەکەدا ڕۆیشت.
(أَلطَلالَة): بەدەنی ئەو شتە خۆی یان بەشی بەرچاوی هەموو شتێك.
(أَلْمَطَلّ): ڕوانگە/ تەماشـاگا/ شوێنی بەرز کە لێوەی بەسەردا بڕوانرێت.
٧-(أَلطَلّ): ١-پیاوی (تەمەنگەورە/ بەتەمەن) ٢-(ح) مار.
(أَلطَلّ والطُلّ): ١-شـیر، ماسـت. بەخوێنیش دەوترێت ٢-کەمیی شیری حوشتری.
(أَلطِلّ) (ح): مار.
(أَلطُلَّة (ج(طُلَل): جارێك خواردنەوەی شیر.
(أَلطَليل (ج) طِلَّة وأَطِلَّة وطُلُل): حەسیر کە

لە پەلی دارخورما یان شتیتر بچنرێتو کۆنو دراو بێت.
٨-(طَلْطَلَ-ەُ): بزواندی/ جوولاندی.
(ألطُلَطِل والطُلَطِلَة): وەی/ کۆست/ چورتوم.
(ألطُلاطِل): ١-مردن ٢-دەردی بێچارە.
(ألطُلاطِلَة): ١-چورتوم/ وەی/ بەلآ ٢-مردن/ مەرگ ٣-زمانە بچکۆلە.
(طُنْطُلَة) (عامية): زمانە بچکۆلە.
طلــب: ١-(طَلَبَ- الشــيءَ طَلَباً): شــتەکەی (خواست/ داواکرد) شتەکەی ویست.
(-إلَيهِ): لێی داواکرد.
("طَلَبَــهُ الى المُبارَزة"): بانگیکرد شەرمشــیر بکەن یان بەرەنگاری یەکبین.
(طَلَــبَ- بِدَمِ فُــلانٍ فُلانــاً): داوای خوێنی فیساری لە فیسار کەسکرد.
(-فُلانَةً): خوازبێنی ئەو ئافرەتەیکرد.
("طَلَبَها مِن أبيها فَطَلَّبَهُ إياها"): خوازبێنی کچەکەی لە باوکیکرد ئەویش دایە (عامية).
(طَلَّــبَ- الشــيءَ): شــتەکەی بــۆ ماوەیەك خواست.
(طالَبَ-ەُ. طِلابــاً ومُطالَبَةً): داوای مافێکی یان شتێکی خۆی لێکرد کە لەلای ئەو بوو.
(ألطَلَب والطِلْبَة): داواکاریی/ داواکردن.
(أطْلَبَ-ە): ناچاری داواکردنیکرد یان ناچاری پارانەوەیکرد.
(«أطْلَبَهُ الفَقْرُ»): نەبوونی/ هەژاریی ناچاری داواکردنیکرد.
(أطْلَــبَ-ەُ) (ضد): ١-ئــەوەی داوایکرد دایە/ داخوازییەکــەی جێبەجێکــرد ٢-دەســتی بە روویــەوە نــاو نەیدایــە یــان بــە دەنگیەوە نەچوو.
(تَطَلَّبَ واطَّلَبَ- الشــيءَ): شــتەکەی خۆش خۆش/ بە گەرمییو هەتەرەوە داواکرد.
(ألطِلــب (ج) أطْلاب وطِلبَــة): ١-داواکاریی/ داخوازیی/ ئەو شــتەکەی کە داوا دەکرێت ٢- داواکار/ خوازیار.
(ألطِلْبَــة): ١-داواکــردن/ داخوازیی ٢-جۆری داخوازییەکە/ داواکردنەکە.
(ألطِلْبَــة و الطَلِبَة): ئــەوەی (دەخوازرێت/ داوادەکرێت).
(ألطَلِبَــة): جارێك/ داواکردن/ داخوازیکردن ٢-نــزاو پارانەوە. وەك هینەکــەی حەزرەتی مریەم.
(ألطالِــب (فــا) (ج) طَلَبَة وطُــلاّب وطَلَب وطُلَّب): قوتابی/ خوێندکار.
(ألطَلــوب (ج) طُلُــب والطَليــب (ج) طُلَبَــاء والطَلاّب): فرەخواز/ زۆرداواکەر بە هەتەرەوە.
(ألطَليبَــة (ج) طلائِــب): مێــی وشــەی (ألطَليب).
(ألمَطْلَــب (ح) مَطالِــب): ١-داواکاریــی/ خواســت ٢-مەبەست/ ئامانج/ نیاز/ مەرام ٣-(باس/ بابەت)ی زانستی ٤-باسێکی دیار کە هونەرمەند وەریدەگرێتو

بە ئـارەزووی خـۆی هەڵیدەسـووڕێنێتو بەئەنجامیدەدات.

(اَلمَطلُوب (مفع) (ج) مَطاليب): ١ـداواكراو/ مافێـك یا شـتێك كە بخوازرێـتو بە دوایدا بگەڕێیت/ مەبەستبوو ٢ـ(ع ح): داواكراو.

٢ـ(طَلِبَ. طَلَباً): دووركەوتەوە.

(أَطْلَبَ- الماءُ): ئاوەكە دوور كەوتۆتەوەو بەبێ ماندوێتیو بەدوایدا گەڕان دەستگیر نەبێت.

(اَلطُلُبَة): گوزاری دوور.

(بِئـرٌ طَلوب): چاڵاوكـی/ بیرێكی قووڵ كە ئاوەكەی دوور بێت.

(مـاءٌ مُطْلِـب): ئاوێكـی دوور هـی بیرێكی قووڵ.

الملحق:

طلـب: (اَلطَّلَب): ئـەوەی كـە دەتەوێت بە یەكێـك یان زۆرتر بڵێیـت/ پێیرابگەیەنیت. ئارەزووەكـەت یـان نیـازو ئامانجەكەتی بۆ دەربڕیت.

(«طَلَـبُ المَعُونَـة»): داوای كۆمەكیـی یـان ياربووكردن.

(طَلَـبُ الإِسْـتِخدام): داوای كارپێكـردن/ كاركردن.

(طَلَبُ الشَيء الذي تَرْغَبُ في الحُصُولِ عَلَيهِ): داوای ئەو شتەی دەتەوێت دەستگیرتبێت.

(«ماهُـوَ طَلَبُـك»): چـی دەخوازیـت/ چیتدەوێت.

(أَلطَلَب: الإستِدْعاء والإِسْتِحضار): بانگكردنو هێنانو ئامادەكردن.

(«أَرسَلَ في طَلَبِهِ»): ناردی بەدوایدا بیهێنن.

(أَلطَلَب): داواكردنی شتێك.

(«يُدفَع عند الطَلَب»): ئەو شتە كە لە كاتی داواكردنی خۆیدا بدرێت.

(-الطَلَب): بە نووسـین داوای شتێك بكەیت، ئارەزووی شتێك بكەیت.

(«سِجِل الطَلَبات»): تۆماری داواكان.

(التَوصِيَـة بارسـال كَمِيَّة مِـن البضاعَة): ئامۆژگاریی ناردنێك برە كاڵایەك.

(أَلبضاعَـة المَطلوبَـة): كاڵا داواكـراوەكان/ خواستدراوەكان.

(«سَلَّم الطَلَب»): كاڵا خواستراوەكانی بەدەست گەیاند.

(أَلـعَـرَض والـطَـلَـب): خستنەبەرچاوو بازاڕبوونی كاڵاو ئەو برە كاڵایەیە كە كڕیار دەیەوێت بیكڕێت بە نرخێكی دیاریكراو بفرۆشرێت.

(أَلطَلَـب): جـۆرە دارشـتنێك پێچەوانە یان ئاوێنەی كارو نیازێكبێت.

(-طلـب المَحـال): خوازیاریـی شـتێك كە نەیەتەدی.

(أَلطَلَبـات في قانون المُرافَعات): داخوازیی لە یاسای دادبینیدا.

(«حاصل مايتقدم بـه الخصم الى المحكمة

مُلْتَمِساً الحُكمَ في الدعوى»): هەموو ئەو داواکارییانەی کە بەرامبەرەکە پێشکەشی دادگای دەکات تکاکارە بە پێی داواکانی بڕیاری لەسەر بدەن.
(ألطَلَبِيَّة): بڕی کاڵای داواکراو کە دەبێت بنێررێت.
(البضاعَة المطلوبَة): کاڵای داواکراو.
(«سَلَم الطَلَبِيَّة»): کاڵای داواکراوەکەی گەیاندە دەست.

طلث: (طَلَثَ- الماءُ طُلُوثاً): ئاوەکە کشاو ڕۆیشت.
(طَلَّثَ- على كذا): لەوەیتر بوو.
(ألطُلْثَة): نەفامێکی لەش و مێشك چرووك.
طلح: ١-(طَلَحَ-البَعيرُ طَلْحاً وطَلاحَةً): حوشترەکە ماندوو شەکەتبوو.
(طَلْح وطِلْح وطَليح): ماندوو شەکەت/ پەککەوتە.
(طَلَحَ- البَعيرَ): حوشترەکەی مانوو کرد.
(طَلِعَ. طَلَحاً): ناوسکی/ ورگی چۆڵبوو/ خواردنی هیچ تێدا نەبوو.
(طَليح وطَلْح وطِلْحٌ): ورگچۆڵ.
(طُلِحَ): ورگی چۆڵبوو.
(طَلِح وطَلْح وطِلح): ناوسکچۆڵ/ ورگچۆڵ/ برسی.
(طَلَّحَ- البَعيرُ): ماندوو بوو.
(أطْلَحَ- البَعيرَ): ماندوویکرد.
ألطِلح (ج) أطْلاح وطِلاح: پەککەوتە.
(«بَعيرٌ طِلْحٌ وناقَة طِلْحٌ»): ١-حوشترو مێحوشترێکی پەککەوتە ٢-لەرکەوتە.
(ناقَةٌ طالِحٌ وإبلٌ طُلَّحٌ): مێحوشترو حوشترێکی رووخاوو پەککەوتەی کاروانی زۆر/ شەکەت.
(ألطَليح): ماندووی شەکەت/ پەککەوتە.
(«بَعيرٌ طَليحَة (ج) طَلائِح وطَلْحى»): پەککەوتەی کاروان ٢-لەرولاکەوتە.
٢-(طَلَحَ. طَلاحاً): ١-گەنبوو/ خراپبوو/ بەدکار بوو ٢-پەکیکەوت/ سەقەتبوو.
(ألطالِح (فا) (ج) طالِحون وطُلَّح): ١-بێکەڵك/ بێکارە ٢-گەن.
٣-(طَلِحَ- تِ الإبلُ طَلَحاً): حوشترەکە بە خواردنی دارگەون ژانیکرد.
(ألطَلْح والواحِدَةُ طَلْحَة) (ن): دارگەون. دارێکی گەورەیە گەومن دەگرێت دڕکاوییە گەونەکەی چاکە حوشتر لەسەر ئەو دارە دەلەوەرێت.
(ألطَلْح): مۆز.
(مَكانٌ طِلْحٌ (م) طَلِحَة): شوێنێکەداری گەومنی زۆر لێیە.
(ألطِلاح) (ن): درەختی گەومن.
٤-(طَلَّحَ- على فُلان): پێپلێداگرت/ زۆری لێکرد.
٥-(ألطَلْح الواحِدَةُ طَلْحَة): هەڵاڵەدانی دارخورما یان هەڵاڵە کە تۆوی نێری

دارخورمایە.
(ألطِلْح (ح): گەنە.
(ألطَلَح): خۆشگوزەرانیی.
("هو في طَلحٍ"): ئەو خۆشگوزەرانە.
(ألطَليح) (ح): گەنەوزچ.
(ألطَلْحِيَّـة) (ج) طَلاحِـيّ) (آرامية): پەرە کاغەزێك.
طَرحِيَّة (عامية): پەرەکاغەزێك.
(ألمُطَلِح- في المـال): زۆردارو چنگیر لە دارادا دەستنووقاو.
(-في الكلام): لە قسەدا بوختانکەر/ قسەچن.
طلـخ: ١-(طَلَخَ-الشـيءَ طَلْخاً): شـتەکەی رەشکرد.
(طَلَخَ- الكتابَةَ): نوسینەکەی تێکدا.
(فُلاناً بالقَذِرِ): پیسـایی لە فیسار هەڵسوو/ پیسیکرد.
(ألطَلْخ): ئاوی پیس/ بۆگەناو.
٢-(إطَّلَخَ- الدَمعُ): ١-ئەسـرین/ فرمێسکەکە بە چاودا هاتەخوارێ ٢-بڵاوبووەوە.
٣-(ألطَلْخاء): ئافرەتی گەوج.
٤-(إطْلَخَمَّ-الرَجُلُ): فیزینواند/ لووتبەرزیی کرد.
(أُمورٌ مُطَلخمّات): کاری سەختو نالەبار.
طلـس: ١-(طَلَسَ- البَصَرُ طَلْسـاً): چاوەکە پووکایەوە/ نابینابوو.
(طَلَسَ- الكِتابَةَ): نووسـینەکەی سڕییەوە/ کوژاندیەوە.
(طَلَسَهُ بالدِهان ونَحْوَهُ) (عامية سريانية): بە بۆیە سڕییەوەو بۆیەی تێهەڵسوو.
(طُلِسَ-بِهِ في السجن): فڕێدرایە بەندیخانەوە.
(طَلَّسَ-الكِتابَةَ): نووسینەکەی سڕییەوە.
(تَطَلَّسَ- الكتابُ): نووسـینەکە سـڕرایەوەو نەما.
(إنْطَلَسَ-الأمـرُ): کارەکـە (شـاردرایەوە/ ونبوو).
(إطْلَنْسى- العَرَقُ إطْلِنساءً): ئارەق بە هەموو لەشەکەیدا هاتەخوارێ.
(ألطِلْس (ج) أطْلاس): لاپەڕەیەکی سڕراوە.
(الطلاَّسَـة): تەختەسـڕ/ پـەڕۆی سـڕینی تەختەرەشەکەو کوژانەوەی نووسینەکە.
(ألطَليس): کوێر/ نابینا.
٢-(طَلِسَ وطَلُسَ. طَلَسـاً وطُلْسَةً): دێزێکی مەیلەو رەش.
(أطْلَس (ج) طُلْس): دێزێك بە سـەر رەشدا بڕوانێت.
(ألطِلْس): تەیلەسانی رەش.
(ألطِلْـس (ج) أطْـلاس): بەرگـی چڵکنـی رەشـداگەڕاو. لەبـەر بۆزیـی (بـە گـورك چوێنراوە).
(ألطُلْسَة (مص) (ج) طُلَس): ١-دێزی مەیلەو رەش ٢-هەوری تەنك.
(ألأطْلَـس): ١-گورگـی تووکومەڕیـوی دێـزی

مەیلـەوڕەش ٢-بەرگـی دڕاو ٣-چڵکنو پیس ٤-دز (کە بە گورگی تووکوەریو) چوێنراوە.

٣-(تَطَلَّسَ وتُطَيلَسَ- الرَجُلُ): تەیلەسـانی لەبەرکرد.

(اَلطَيلَس (ج) طَيالِس والطَيْلَسان والطَيْلِسان والطَيْلُسـان (ج) طَيالِـس وطَيالِسَـة): پۆشاکێکی سـەوزە شـێخو زانایان دەیپۆشن ئەمەیـش پۆشـاکی عەجەمەو هـی عەرەب نییە.

(اَلأَطْلَـس): بـەرگـێکـە لـە ئـاوریـشـم دروستکراوە.

٤-(طَلْسَـمَ- عَـنِ القِتـالِ): خۆی لە شـەڕ دزییەوە ترساو هەڵات.

(-الرَجُلُ): سەریداخسـتو گـرژو مۆنبوو/ خۆی ناشیرینکرد.

(-السـاحِرُ): جادووگەرەکە/ ئەفسوونبازەکە ئەفسوونو جادووینووسیو جادویکرد.

(اَلطِلَسـم (ج) طَلاسِـم والطِلَّسـم (ج) طِلَّسْـمات) (یونانیة): هێڵو نووسینێکە کە ئەفسـوونبازەکە دەیکێشـێتو دەینووسـێت دەڵێـت: گوایـا هەمـوو ئـازارو وەیـەك دووردەخاتەوەو لە خراپەکارێك دەیپارێزێت.

طلـع: ١-(طَلَـعَ- الكَوكَـبُ ونَحـوهُ طُلُوعاً ومَطْلَعـاً ومَطْلِعـاً): هەسـارەکە یـان هیتر هەڵهاتو دەرکەوت/ هاتەدەرێ.

(طَلَـعَ وطَلِـعَ و طَلُـعَ- النَّخـلُ. طُلُوعاً): دارخورماکە تۆودانی دەرکرد.

(أَطْلَـعَ- الكَوْكَـبُ): هەسـارەکە هـەڵات/ دەرکەوت.

(-الفَجـرَ): ڕوانییـە سـپێدەییەیان کاتـی دەرکەوتنی.

(-النَّبـاتُ): ڕووەکەکـە سـەری دەرهێنـاو دەرکەوت.

(-النَّخلُ): دارخورماکە تۆودانەکەی دەرکرد.

(-الشَجَرُ): درەختەکە گەڵایدەرکرد/ گەڵایگرت.

(-تِ النَخلَةُ): دارخورماکە باڵایکرد.

(-الرَجُلُ): ڕشایەوە.

(تَطَلَّـعَ- هُ): تەماشـای قـەدو باڵایکـرد/ پێیداهەڵیڕوانی.

(إِطَّلَعَ-الفَجرَ): ڕوانییە سـپێدەییەیان کاتی دەرکەوتنی/ دەرکەوتنی خواست.

(إِسْتَطْلَعَ-هُ): ١-داوای دەرکەوتنیکرد ٢-هەواڵی کاروباری پرسی.

(اَلطَلْع- مِنَ النَّخل) (ز): ١-شـتێکە وەك دوو تاکـی پێـڵاو یەکیانگرتووەو تـۆوی تێدایە/ تۆودانی دارخورما ٢-بەری خورمای سـەرەتا دەرکەوتوو ٣-هەڵاڵە/ تۆزێکی زەردە تۆوی نێری ڕووەکە. کە لە تۆودانی دارخورمایشدایە.

(اَلطَلْعَـة): ١-جارێـك هەڵاتـن/ دەرکەوتـن ٢-سـەردەرهێنانو هاتنـەدەرەوە ٣-بینـینو سەرنجدان ٤-ڕوخسار/دیمەن.

(إِمْـرَأَةٌ طُلَعَـة): ئافرەتێـك زۆر بڕوانێتـە

ئەملاولا.
(«نَفْــسٌ طُلَعَــةٌ»): دەروونێــك زۆر ڕوو لە حەزو ئارەزوویبێت.
(اَلطُّلَعاء والطَولَع): ئێلنجدانو ڕشانەوە.
(اَلطَّليعَة- مِنَ الجَيش (ج) طلائِع): پێشەنگی سوپا/ سوسەکەری سوپا/ دەیدەوانی سوپا.
(اَلطالِع) (فا): ١-دەرهاتوو.
٢-الهِلال: هەیڤ/ داسەمانگ.
٣-(الفجر الكاذِب): سپێدەدرۆزنە.
(اَلطالِــع (ج) طوالِع عند أصحــاب الفَأْل): شــانس بەخت لــەلای ئەوانەی بە هەســارە دەرچــوون بەختدەگرنــەوە بەختەوەربێت یان بەدبەختبێت/ بیشانسبێت بێبەختبێت/ چارەرەشبێت.
(اَلطَلُوع= الطالِع): شانس/ بەخت.
(اَلطُلُوع (ج) طُلُوعــات (عامية): دوومەڵی گەورەی لەش.
(اَلمَطْلَــع (مــص) (ج) مَطالِــع): ١-ســەرەتا ٢-شوێنەدەرکەوتنو هەڵاتنگەی هەسارەکان.
(-عِنــدَ الزَّجّالــين): ســەرەتای گۆرانیــی (زەجەل).
(مَطْلَع) (مو): سەرەتای پارچە مۆسیقایەك.
(مَطلَع القَصيدَة): ســەربەندی هەڵبەســت/ یەکەمدێری هەڵبەست.
(اَلمَطلِــع (مــص) (ج) مَطالِــع) (فــك): هەڵاتنگەی هەسارەکان.

٢-(طَلَــعَ وطَلِــعَ – الجَبَلَ. طُلوعاً): ســەر (چیاکە/ شاخەکە) کەوت.
(طَلَّعَ- الكَيْلَ): پێوەرەکەی پڕکرد.
(أَطْلَعَ- الرامي): تیری تیرهاوێژەکە سەریکرد/ بەسەر نیشانەکەدا ڕۆیشت.
(-علــى الشــيءِ): ١-لــە بەرزییەوە بەســەر شتەکەدا ڕوانی ٢-سەرپەرشتیکرد.
(تَطَلَّعَ- المِكيالُ): پێوەرەکە پڕبوو.
(-الماءُ مِنَ الإناءِ): ئاو لە قاپەکەوە سەریکردو ڕژا.
(-الرَجُلَ): گەیشتە پیاوەکەو پێشیدایەوە.
(اَلطَلْع): پڕ/ هەند/ چەند.
(اَلجَيْــشُ طَلْعُ أَلفٍ): ســوپاکە بــڕی هەزار کەسن.
(اَلطَلْع والطِلْع): ڕوانگە/ شــوێنێك کە بەرز بێتو بەسەردا بڕوانێت.
(اَلطِلاع- مِنَ الإِناء (ج) طُلْع): پڕی قاپ.
(طِلاعُ الشيءِ): هێندەی شتەکە.
(هذا طِلاعُ هذا"): ئەمە هێندەی ئەومیە.
(عَينٌ طِلاعٌ): چاوێکی پڕ لە فرمێسك.
(قَدَحٌ طِلاعٌ): پیاڵەی پڕ.
(اَلطَلّاعُ): زۆر (دەرکەوتوو/ سەرکەوتوو).
(«هُوَ طَــلاعُ الثَّنايا والأَنْجُــدِ»): ئەو خۆی دەهاوێتە کاری سەختو زاڵبوو و سەرکەوتووی کاری بەرزو گرانە یان خاوەنئەزموونەو چاك تەگبیردەکات.

(أَلمَطْلَـع والمَطْلِـع (ج) مَطالِـع): ١-پەیژە/ پلیکانــە/ پێپیلکــە ٢-ئەوەی کە بەســەریدا دەروانرێت ٣-سەرەتا.

(أَلمُطَّلِع):١-ئاگادار/ تێگەیو ٢-بەهێز/ بەتوانای دەستبالاو بەرز/ بەزەبرو زەنگ.

٢-(طَلَـعَ وطَلِـعَ – علــى الأَمــرِ طلوعاً): بەکارەکەیزانی/ ئاگاداری کارەکە بوو.

(طالَـعَ- ەُ مُطالَعَــةً وطِلاعــاً): زۆرو چاك سەرنجی لێداو لێیتێگەیشت.

(-الكِتابَ): كتێبەكەی خوێندەوە.

(-ەُ بالأَمــرِ): كارەكــەی خســتە بــەردەمو لێیئاگاداركرد.

(«طالِعْنــي كُلَّ وَقــتٍ بِكُتُبكَ»): هەمیشــە نامەكانتم بۆ بنێرەو پیشانم بدەو.

(أَطْلَعَ-ەُ طِلعَ أَمرِهِ):كارەكەی بۆ ڕوونكردەوەو تێیگەیاند/ بۆیدەرخستو یەكالاكردەوە.

(-على سِــرِّهِ): نهێنییەكەی بۆ دەرخســتو گەیاندێ.

(تَطَلَّعَ-ەُ): پێیزانی/ ئاگاداریبوو.

(إِطَّلَــعَ- الأَمــرَ وعليه): بــە كارەكەیزانیو لێیئاگادار بوو.

(إِطَّلَــعَ وطِلْــعَ- العَدُوَّ): بە نیــازی دوژمنی زانی/ زانی چی لە ژێر سەریاندایە.

(إِسْــتَطلَعَ- ەُ): لە ڕاســتیو نیــازو كارەكەی ئەوی پرسی/ لێیپرسی.

(-رَأيَ فُلان واسْتَطلَعَ-ەُ رَأيَهُ):(ڕای/ بۆچوونی ئەوی وەرگرت/ ڕاوێژی پێكرد.

(أَلطِلَــع): نیــاز پێزانــین/ لێئاگاداربــوون/ لێتێگەیشتن.

("أَطْلِع طِلعَ العَدُوِّ"): لە نیازی دوژمن بگە.

(أَلطَليعَــةَ- مِــنَ الجَيــش (ج) طلائِــع) (ا ع): دیدەوانی ســوپا/ پێشــڕەوی لەشكر (تا بزانــن دوژمــن لە چیدایە) (بە تــاكو كۆ وا دەوترێت).

(مَطْلَعُ الأَمرِ): سەرەتای كار. بنچینەو شوێنی لێدەركەوتنی كارو ڕووی تێكردنی كارو نیاز.

٤-(طَلَعَ- عَلَيهِم. طُلوعــاً ومَطْلَعاً ومَطْلِعاً) (ضد): ١-بۆ لایان هات ٢-لێیان دووركەوتەوە.

(طَلَعَ- عَنْهُم): لێیــان دووركەوتەوەو لەبەر چاویان ونبوو.

(طَلَــعَ وطَلِعَ البِــلادَ. طُلوعــاً): ڕوویكردە شارەكە/ نیازی (شارەكەیكرد/ ولاتەكەیكرد).

(-المَكانَ): گەیشتە شوێنەكە.

(-مِــنَ البِــلادِ): لــە ولاتەكە یان شــارەكە دەرچوو.

(أَطْلَعَ-عليه مَعروفــاً): چاكەیەكی لەگەلْدا كرد.

(-على فلان): لە ناكاو هاتە لایو گەیشتێ.

(إِطَّلَــعَ- عَلَينا): لە پڕێكا/ لــە ناكاودا هاتە لامان.

(أَلطَلْع والطِلْع): كەنار/ لا.

(أَلمُطَّلَع) (مفع): ١-هاتگە ٢-بەرزە شــوێن كە

لێوەی دەڕوانرێتە خوارەوە یان شـوێنی لێوە ئاگاداربوون ٣-شوێنی لێوەدەرچوون.

٥-(أَلطِلع) (ح): مار.

الملحق:

طلـع: (أَلُمطالَعَـة): خوێندنـەوە بـە نیازو ئامانجـی ڕۆشـنبیریی‌و وەرگرتنی زانسـت‌و زانیاری.

(«أَلُمطالَعَـة لَـذَّةٌ وفائِـدَة»): خوێندنـەوە خۆشیشەو سوودیشە.

(أَلُمطالَعَـة في إصطِلاح الحاكِـم): تێڕوانین لـە زاراوەکانـی دادگـادا: لێکۆڵینـەوەو خوێندنەوەیەکی یاساییە.

(«مُطالَعَةُ مُفَوَّض الحکومَة»): خوێندنەوەو تێڕوانین‌و پێداچوونەوەی نوێنەرو ڕێپێدراوی میری.

طلف: ١-(طَلَفَ-عَلَیهِ): لێیپتر کرد.

(أَلطَلف): (لێپتری/ لێزۆربوونی) شتێك.

٢-(أَطْلَـفَ-هُ کـذا): ئەوەی بۆ خستەسـەرو پێیبەخشی.

(أَلطَلَـف): ١-بەخشـین ٢ سـووکە شـتێك/ کەمەکێك.

(أَلطَلیف): وەرگیراو.

٣-(أَطْلَـفَ- الـدَمَ): بە ناهەق/ بـە خۆڕایی خوێنیڕشت.

(أَلطَلَف والطَلْف): بە خۆڕایی خوێنڕشـتن/ بە فیڕۆ بردنی خوێن.

("ذَهَبَ دَمُهُ طَلَفاً"): خوێنی بە فیڕۆ ڕۆیشت/ بە نارەوا ڕۆیشت.

(أَلطَلیـف): ١-بـە فـیڕۆ بردن/ بـە ناهەق ٢-نارەوا/ نەشیاو.

طلق: ١-(طَلَقَ-الشيءَ فُلاناً طَلْقاً): شتەکەی بە فیسار دا.

(طَلَقَ وأَطْلَقَ-یَدَهُ بِخَیر): دەستی بە کارێکی چاك/ خێر کرایەوە، کارێکی باشی ئەنجامدا.

(رَجُلٌ طَلْقُ الیَدَین): پیاوێکی دەسـتوالآیە/ خێرخوازە/ بەخشندەیە.

٢-(طَلَقَ-تِ المَرأَةُ مِن زَوجِها): لە مێردەکەی دەستبەردار بوو/ تەلآقی خۆی وەرگرت.

(طالِـق (ج) طُلَّـق وطالِقَـةُ (ج) طَوالِق): ئافرەتی دەستبەردارکراو/ تەلآقدراو.

(طَلَقَ-تِ الناقَةُ): مێحوشـترەکە (پەتەکەی بەرەلآ بوو/ لە پەت بەربوو).

(طَلِقَ. طَلَقاً): دوورکەوتەوە.

(طَلَّقَ- قَومَهُ): خوێشـگەلی بەجێهێشـت‌و لێیان جیابووەوە.

(-المَـرأَةَ زَوجُهـا): پیاوەکە دەسـتبەرداری ژنەکەیبوو/ تەلآقیدا.

(أَطْلَقَ- المَرأَةَ): ژنەکەی تەلآقدا.

(-المَواشِـيَ): ئاژەڵەکەی بـۆ لەوەڕگا بەرەلآ کرد.

(-الأَسیرَ): دیلەکەی ڕەها کرد/ ئازاد کرد.

(-في کَلامِهِ): زمانی بەر بوو و بێسـەرو بەر

قسەیکردو بە گشتی قسەیکرد.

(«أَطْلَقَ رِجلَهُ»): پێی لێهەڵبڕی/ پێی پێدانا/ خێرا ڕۆیشت.

(«أَطْلَقَ الدواءُ بَطنَهُ»): دەرمانەکە ڕەوانیکرد.

(«أَطْلَقَ خَيْلَهُ في الحَلَبَةِ»): ئەسپەکەی ڕەها کرد بە هەوەسی خۆی لە گۆڕەپانەکەدا بڕوات.

(تَطَلَّقَ-تِ الخَيلُ): ئەسپەکان تەواوو بێجڵەو ڕەها بوون و بەرەو ئامانج غاریانکرد.

(إنْطَلَقَ): دەرچوو/ ڕۆیشت/ دەرپەڕی.

(أُنْطُلِقَ-بِهِ): دەرپەڕێنرا/ هەڵگیرا/ برا.

(إسْتَطْلَقَ- البَطنُ) (طب): سکەکە چوو/ شۆڕبوو.

(-الظَبيُ): ئاسکەکە بۆیدەرچوو/ تیژو خێرا تێتەقان.

(-الأَمرَ): پەلەی لە کارەکەدا کرد.

(أَلطَلْقُ (ج) أَطْلاق): ١-ریخۆڵەکان ٢-(ح)ئاسك.

(الطَلْقُ والطُلُقُ والطَلِقُ والطَليقُ): بەرەڵا/ ڕەها/ ئازاد/ سەربەست.

(«حُبِسَ طَلْقاً وطُلُقاً»): بەند کرا بەبێ کۆت و پێوەند.

(فَرَسٌ طَلْقُ اليَدِ"): چارەوێیەك کە دەستی بێپێوەند بێت.

(أَلطِلْقُ): ١-نەبەستراوە/ ئازاد ٢-حەڵاڵێکی تەواو.

(أَلطَلْقُ (مص) (ج) أَطْلاق): سووڕێکی پێشبڕکێی ئەسپ.

(علی ألإطلاق): بە گشتیو بەبێ جیاوازی تێکرا.

(أَلطَلاَّق والمِطلاق والمِطْليق): ١-زۆر ڕەهاکار/ بەرەڵاکار ٢-زۆر تەڵاقدان/ زۆر دەستبەرداركردن.

(أَلْمُطَلَّق): ١-ڕەهاکراو ٢-دەستبەرکراو/ تەڵاقدراو.

(أَلْمُطَلَّق- مِنَ الخَيل): ئەسپێك کە کۆت بە قاچیەوە نەبێت/ بەرەڵاکراو.

(مُطْلَقاً): ١-بە هیچ جۆرێك بە جۆرێکی گشتیو بێجیایی ٢-هەرگیزاوهەرگیز.

٢-(طَلَقَ-اللسانُ طُلُوقاً وطُلُوقَةً): زمانی پاراوو ڕەوان و خۆشگوفتار.

(إنْطَلَقَ-لِسانُهُ): زمانی لە قسەکردندا پاراوو ڕەوانبوو/ قسەزانبوو/ زمانی بەربوو.

(طَلْقُ وطِلْقُ اللِّسان): زمانپاراوو قسە ڕەوان.

(«لِسانُهُ طَلْقٌ اللِّسانِ»): زمانپاراوو قسە ڕەوان.

(«لِسانُهُ طُلُقٌ وطِلَقٌ وطَليقٌ»): زمانی پاراوو ڕەوان و قسەزانبوو.

٤-(طَلُقَ-الرَجُل. طُلُوقَةً وطَلاقَةً): ڕووخۆش/ ڕوو گەشاوەو کراوە بوو.

(تَطَلَّقَ وَجْهُهُ): ڕووی گەشایەوە/ کرایەوە.

(إنْطَلَقَ- وَجْهُهُ): ڕووی کرایەوە/ ڕووی خۆشبوو.

(-ت نَفسُهُ لِلأَمرِ): دڵو دەروونی بۆ کارەکە

کرایەوەو پێیخۆشبوو.

(إطَّلَــقَ): ڕووی کرایــەوە، دڵــی کرایــەوە/ شادبوو.

(رَجُــلٌ طَلْــقُ الوَجهِ): پیاوێکــی ڕووخۆش دەمبەپێکەنین/ دەمبەخەندە.

(يومٌ طَلْــقٌ): ڕۆژێکی فێنك نە گەرمبێت نە سارد.

(رَجُلٌ طِلْقٌ وطُلُقٌ وطَلِــقٌ وطَلِيقٌ الوَجهِ): پیاوێکی هەمیشــە دەمبەخەندەو پێکەنین/ ڕوو گەشاوە.

٥-(طلِــقَ-تِ المَــرأةُ. طَلْقــاً): ژنەکــە ژانی منداڵبوون گرتی.

(مَطْلُوقة): ژنی لە سەر ژانی منداڵبوون.

(الطَلْق (مص) (ج) أطْلاق): ژانی منداڵبوون.

٦-(طَلَّــقَ وأطْلَقَ- النَخلَــةَ): (هەلاڵە/ تۆوی نێر)ی بەسەر دارخورماکەدا کرد/ چاکیکرد.

٧-(الطِلْــق): ١-بەش/ بەرکــەوت ٢-پێوەندی چەرمین.

٣-(الطَلْــق): تالك بۆدرەو کلێکی ســپییە لە مادەی مەگنیزیۆم‌و سلیکەتی ئاوی پێکهاتووە بۆ ئارایشــت‌و دەرمان‌و بۆیەو دروســتکردنی فەخفوری‌و لاستیك‌و کاغەز بەکاردەهێنرێت. ئەوروپاییەکان پێیدەڵێن (تەلك).

(الطَلَــق (ج) أطْلاق): ١-پەتــی توند بادراوو قایم ٢-پێوەندی چەرمین ٣-بەش.

(«أصَبتُ مِن مالِهِ طَلَقاً»): بەشێکی سامان‌و ماڵەکەیم بەرکەوت.

(الطُلَقاء): ئەوانەی بە زۆر موسڵمانکران.

(المُطْلَق) (مو): لە زێدان بێ ئەوەی پەنجەکان بنوشتێنرێتەوە.

الملحق:

طلــق: (المُطْلَقِيَّــة): ڕژێمێکــی ڕامیارییــە دەســەڵاتی فەرمانڕەوا تیایــدا ڕەهایە، هیچ شتێك‌و یاسایەك نایبەستێتەوە.

طلــم: ١-(طَلَــمَ وطَلَّــمَ- الخُبــزَةَ طَلْماً): گونکــی هەویرەکەی بەدەســت یان بە تیرۆك پانکردەوە.

(طَلَّمَ- الخُبزَةَ): گونکی نانەکەی پانکردەوە.

(-العَــرَقَ عَن جبينِــهِ): ئارەقی ناوچەوانی سری.

(الطُلُم): پنەکەنانی لەسەر دەکەنەوە.

(الطُلْمَةُ (ج) طُلَم): نانێك.

(طُلْمِيَّــة وطُلْمُوسَــة) (عامية ســريانية): نان.

(المِطْلَمَة): تیرۆك کە نانی پێدەکەنەوە.

(الشَوبك) (عامية): تیرۆك.

٢-(الطَلَم): چڵکی دان.

٣-(طَلْمَــسَ): ناوچەوانــی بەیەکــداداو گرژ بوو.

(-الكِتابَ): نووسینەکەی سرییەوە.

(إطْلَمَسَ-اللَّيلُ): شەو زۆر تاریکبوو.

(الطِلْمِســاء): ١-تاریکیی ٢-زەوییەکی بێ ئاڵاو

منارەو نیشانە ٣-تەنكە هەور.

طله: (طَلَهَ- الرَجُلُ فِي البلادِ طَلْهاً): پیاوەكە كەوتــە ولأتەكــەوە یــان شــارەكەوەو تیایدا سوورایەوە.

(إطَّلَـهَ. إطِّلاهــاً): تەماشــایكردو لێــی ئاگاداربوو.

(ألطُلَه): هەوری تەنك.

(ألطُلْهَةُ): ماوەی سامانو دارا/ ماڵی ماوە.

طــلا: ١-(طَــلا-ەُ طَلْــواً): ڤاچیبەســتەوە بەندیكردو پێوەندیكرد.

(طَلى-ەُ طَلیاً): پێوەندیكردو بەندیكرد.

(أطْلى-تِ الوَحْشِیَّةُ): زیندەوەرە كێویلەكە/ درندەكە بەچكەیبوو.

(ألطَــلا والطَلْــو (ج) أطْلاء وطِــلاء وطُلِيّ وطِلیــان وطُلیــان): ١-كارمامــز ســاتی لــە دایكبوونی ٢-هەموو شتێكی بچووك.

(الطِلْوَة): بەچكە درندەو كێویلەی بچووك.

٢-(طَلا- الرَجُلُ. طَــلاوَةً): خاوەخاویكرد/ سستیكرد.

٣-(إطْلَوْلى. إطْلیلاءً): ئاخاوتنەكەی چاكبوو.

(ألطُلْــوَةُ): ســپێدەی بەیــان/ رووناكیــی رۆژبوونەوە.

(ألطُلاوَة والطَلاوَة والطِلاوَة): ١-ڤەشەنجیو جوانییو دڵخۆشیی.

(«هــذا كَلامُ ماعلیــه طــلاوَة»): ئەمــە ئاخاوتنێكە نە جوانییو نەخۆشــیی تێدایە

٢-ئەفسون/ جادوو/ تەلیسم/ سیحر.

٤-(ألطِلْو) (ح): گورگ.

(ألطُلاوَة): بۆیەو ئەوەی لە شت هەڵدەسووڕێت.

(ألطَلاوَة والطِلاوَة): ١-پاشــماوەی خواردنی نــاودەم ٢-توێژاڵێكی تەنكی ســەر شــیر یان ماستو خوێنی مەیو.

طَلَى: ١-(طَلَى- البَعیرَ القَطْرانَ أو بِالقَطْرانِ طَلیاً): ڤەترانی لە حوشترەكە هەڵسوو.

(طَلِــيَ- فُوهُ طَلىً): دانەكانی بەڵغێكی گرت. زەردیانگرت.

(طَلَّى- البَعیرَ القَطرانَ. تَطلیَةً): ڤەترانی لە حوشترەكە هەڵسوو.

(-اللَّیلُ الآفاقَ): شەو ئاسۆكانی داپۆشی.

(تَطَلَّــى واطَّلــى- بالقَطرانِ): بــە ڤەتران پیسیو/ ڤەترانی تێهەڵسوورا.

(ألطَلى (ج) أطلاء): ڤەتران تێهەڵسووراو بە ڤەتران (لەكەدراو/ چەوركراو).

(ألطُلاء): توێژاڵی خوێن.

(ألطِلاء): ١-ڤەتران ٢-شیلەی ترێ/ گوشراوی تــرێ/ ئاوی تــرێ بكوڵێنرێت تــا دوو بەش لە سێبەشــی بــڕوات لەوانەیە بــە مەیش وا بوترێــت، ئەمە بــەوە چوێنــراوە كە بۆیەی حوشتری پێدەكەن.

(ألطِلاء والطلایَة): بۆیــەو بۆیاخو هەرچی شتی پێچەورو بۆیە بكرێتو تێهەڵسووڕێت.

(ألطِليّ والطِلْیان): بەڵغی دان كە ڕەنگی زەردە.

٢-(طَلى- الشـيءَ. طَلْياً): شـتەکەی گیردا/ بەندکرد/ گلیدایەوە.

(طَلّـى- فُلانـاً تَطلِيَةً): فیسـاری (خسـتە بەندیخانەوە/ بەندکرد).

(ألطِـلاء): پەتێکـە قاچـی کارمامـزی پێدەبەسترێت.

(ألطَلى (ج) أطْلاء): کارمامز.

(ألطَلِيّ (ج) طُليان): بەرخ/ بەرخۆلە (بۆیە وای پێدەڵێن چونکە تا چەند رۆژێك بە پەت دەیبەستنەوە).

(ألمُطَلّى): بەندکراوێك کە ئومێدی بەربوونی نەبێت.

٣-(طَلِـيَ- لِسـانُهُ طَلىً): زمانی قورسـبوو قسەی بۆنەکرا.

أطلـى: ملـی لەبـەر بێهێـزی یـان شـتیتر لاربووەوە.

(ألطَلـى (ج) أطْـلاء): نەخۆشـیێکی زۆر کە شەنگو پەرێشان.

(ألطُلْيَةُ والطُلاةُ (ج) طُلىً): مل/ گەردن.

(ألمُطَلَّـى): نەخۆشـیێکی نزیـك مـردن/ لە گیانکەنشتەدا بێت.

٤-(طَلّى- تَطْلِيَةً): گۆرانی (چری/ وت).

(تَطَلّـى): کەوتـە گۆرانـیو هەڵپەریـنو رابواردن.

(ألطَلى): ئارەزو/ حەز.

("قَضى طَلاهُ"): ئارەزووەکەی تەختکرد/ بە ئارەزووەکەی گەیشت.

(ألطِلَى): ئارەزووچێژو لەزەت/ خۆشیی.

٥-(طَلّى- فُلاناً. تَطْلِيَـةً): تێر جنێویکرد/ جنێوی پێدا.

٦-(ألطَلى (ج) أطلاء): کەسەکە.

(ألطُلّى): شۆربای شیر.

(ألمِطْلى والمِطلاء (ج) مَطالٍ): ئاومرۆگەیەکی تەسك/ شیوەڵۆکە.

طمّ: ١-(طَمَّ- الإناء طَمّاً وطُموماً): دەفرەکەی پرکرد.

(-الماءُ): ئاوەکە (سەریکرد/ دایپۆشی).

(-الشيءُ): شتەکە زۆر بوو/ لێشاو بوو.

(-الأمرُ): کارەکە گەورە بوو لەدەستدەرچوو.

(-البئْـرَ. طَمّـاً): بیرەکـەی تەختکـردو دایپۆشی.

(ألطِمّ): ١-ژمارەیەکـی بێئەندازەو زۆر ٢-ئاو ٣-دەریا.

(ألطَمَّة): پزیسکی ژێر خۆڵەمێش/ پزیشکی ناو خۆڵەمێش.

(ألطُمَّة- مِنَ النـاس): کۆمەڵە خەڵکێك یان کۆمەڵێ خەڵك.

(طُمَّةُ القَوم): کۆمەڵگای خوێشان.

(طَميمُ النـاسِ): خەڵکێکـی زۆری تێکەڵو هەمەچیزە.

(ألطامَّة): ١-(وەی/ بەڵا/ چورتوم)ێکی بێوێنە ٢-رۆژی حەشـرەو زیندووبوونەوە کە هەموو

شتێك دەشارێتەوەو دادەپۆشێت.

٢-(طَمَّ- الشَعَر. طَمّاً وطُمُوماً): قژەكەی بری یان لە بنیدەرهێنا.

(أَطَمَّ واسْتَطَمَّ- الشَعَرُ): كاتی هەڵپاچینو برینی قژەكە هات.

٣-(طَمَّ- الفَرَسُ. طَمّاً وطَميماً): ئەسپەكە كەوتە ڕەوتێكی نەرم.

(أَلطِمّ): چارەوێی ڕەسەن.

(فَرَسٌ طَمُومٌ): چارەوێیەكی خێرا چابوك/ توندڕەو.

(أَلطَميم) (مص): ١-ڕەوتی نەرم ٢-چارەوێی ڕەسەن.

(ألأطاميم): چوارپەل.

٤-(طَمَّ وطَمَّمَ وتَطَمَّمَ- الطائِرُ. طَمّاً وطُموماً): باڵندەكە نیشتە سەر درەختەكەو بەسەر چڵەكەوە نیشتەوە.

٥-(أَلطِمّ): ١-سەرسوڕمان/ بەلاوە سەیربوون ٢-سەیرو سەمەرە/ سەرسوڕمێن.

٦-(طَمْطَمَ): لە نێرینەی ناوەڕاستی دەریاكەدا مەلەیكرد.

(أَلطَمْطام): (ناوەڕاستی/ نێرینەی) دەریا.

(أَلطَمْطِم والطِمْطِمِيّ و الطُمْطُمانِيّ): كەسێكە كە باش زمانی پاكنەبێتو وشەی بێگانەی تێدابێت.

(أَلطماطِم أو البَنادورة) (ن): تەماتە كە لە كۆمەڵەی باینجانەو لە (بیرۆ)وە بلاوبۆتەوە لە ئەورووپاو ئەمەریكاو وڵاتی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست دەچێنرێت. بە كاڵیو كوڵاوی دەخورێت.

(رُب البَنادورَة): دۆشاوی تەماتە.

طمأ: (طَمْأَنَ): دڵنیابوو.

طمث: ١-(طَمَثَ- الشيءَ طَمْثاً): دەستی لێكوتا/ دەستی بەریكەوت/ دەستی لێدا.

٢-(طَمَثَ وطَمُثَ-تِ المَرأَةُ طَمْثاً): ئافرەتەكە كەوتە (بێنوێژیەوە/ حەیزەوە).

(طامِث): ئافرەتی (بێنوێژ/ لە حەیزدابوو).

(أَلطمث) (مص): ١-پیسیو بۆگەنی ٢-خوێن ٣-گومان.

("ما بِفُلانٍ طَمْث ريبَةٍ"): فیسار پیسیو خراپیی گومانی نییە.

طمح: ١-(طَمَحَ- بَصَرُهُ إِلَيه. طَمْحاً وطِماحاً و طُمُوحاً): ١-چاوی هەڵبڕیو تیژو توند تەماشایكرد ٢-چاوی تێبڕی بە تەمایبوو/ ئاواتی بۆ خواست.

(-بأَنْفِهِ): لووتی بەرزكردەوە/ فیزی نواند.

(طَمَّحَ-الفَرَسُ): ئەسپەكە هەستایە سەر پاشوو.

(-بالشيءِ في الهَواءِ): شتەكەی بە ئاسماندا هەڵدا.

(أَطْمَحَ- بَصَرَهُ إِلَيهِ): چاوی بۆ هەڵبڕیو بە ئاواتی خواست.

(أَلطِماح) (مص): فیزو شانازیكردن.

(اَلطَمَّاح):١-دووربين٢-چاوبرسىو تێرنەخۆر/ بە هيچ دانەكەوتوو.
(بَحرٌ طَمُوحُ المَوج): دەريايەكى(شەپۆلهەستاو/ شەپۆلدەر).
٢-(طَمَحَ-بِـهِ. طَمْحاً وطِماحـاً وطُمُوحاً): بردى.
(-في الطَلَب): ئاواتى زۆرى خواست/ خوازيارى زۆر بوو/ زۆر خۆشهيوابوو.
(طَمُوح): ئاوات/ خۆشهيوايى.
(-تِ الدابَّـةُ. طِماحـاً و طُموحاً): ولاخەكە سەركێشييكردو سەريهەڵگرت.
(-تِ المَـرْأةُ على زَوجِها): ژنەكە لە قسـەى مێردەكەى چووە دەرێ/ لێى ياخيبوو.
(طامِـح (ج) طَوامِـح): ژنـى (لـە مێـرد سەرپێچيكەر/ ياخى).
(طَمْحات وطَمَحات- الدَهرِ): ڕۆژانى (تووشو سەختى ڕۆژگار)/ تاڵيىو ڕەشى ڕۆژگار.
«طمخ»: (طَمَخَ-بأنْفِهِ طَمْخاً): لووتبەرزيى نواند/ بە دەعيەو فيز بوو.
طمر: ١-(طَمَرَ- المَطْمُـورَةَ طَمْراً): عەمارى ژێر زەمينەكەى پڕكرد.
(-الشيءَ. طَمْراً): شتەكەى. بە خاك سپاردو خستە ژێر گڵەومو شارديەوە.
(-طُموراً): چووە ژێر زەوييەوە.
(طَمَّـرَ- الشـيءَ): شـتەكەى پێچايـەومو ژێرخاكيخست.
(-البَيتَ): پـەردەى خانووەكـەى دادايەوەو شارديەوە.
(الطامِـر (فا)):١-شـاردراوە ٢-بەژێر خاكەوە بوو.
(«هُوَ طامِرُ بن طامِر»): ئەو كەسە نەخۆىو نە باوكى ناناسن/ ئەوان نەناسن.
(اَلطُمُرّ): نەزانين/ تێنەگەيشتن.
(المَطْمُورَة (ج) مَطامير):١-چاڵى ژێرزەمينى دەغڵودانو شـتيتر كە تيايدا دەشـاردرێتەوە ٢-زيندان بۆ بەندكردن لە ژێرزەميندا.
٢-(طَمَرَ. طَمْراً وطُموراً و طِماراً وطَمَراناً): لە سەرەوە بازديدايە خوارەوە يان بازديدا.
(إطَّمَـرَ- علـى فَرَسِـهِ): لە پشـتەوە خۆى هەڵدايە سەرچارەوێكەو سواريبوو.
(اَلطِمْـر والطِمِـرّ (م) طِمِـرَّة والطِمْـرِر والطُمْـرُور والطِمْرير): چارەوێى ڕەسـەنى چوارپەل درێژ/ لۆقدرێژ.
٣-(طَمَرَ وطَمِـرَ- الجُرْحُ طَمْـراً وطَمَراً): برينەكە هەڵاوسا.
(-تِ اليَدُ): دەستەكە هەويكرد.
(طُمِرَ- في ضِرسِهِ): ژانى دانى لێورووژا.
٤-(اَلطِمـر (ج) أطمـار):١-پۆشـاكى كـۆن ٢-كەسێكى ڕەجاڵ كە هيچ شتێكى نەبێت.
(«لاحَـتِ الشَّـمسُ في الأطْمـارِ»): خۆرەكە زەردبوو ڕووناكيەكەى كزبوو.
(اَلطامِر (ج) طوامِر (ح): كێچ.

(طُمُــرَّةُ الشَــباب): (هەرِەتــى/ ســەرەتاى/ هەرزەكاريى/ لاويى.

(ألطامُور والطُومــار (ج) طَوامير): پەڕەى نووسين/ تۆمار.

(«كَتَبَ في الطُومار أو الطَوامير»): تۆماريكرد/ له پەرِەكەدا نووسى.

(أَلمِطْمَر) (ب): (گوشى/ پەتى) بەنايى.

(أَلمِطْمــار = المِطْمَــر): ١-پەتــى بەنايــى ٢-شرمپۆش.

("هو علــى مطمــارِ أَبيه"): له سروشــتو رەوشتو شــێوەدا (چۆتەوە ســەر باوكى/ له باوكى دەچێت).

طمس: ١-(طَمَسَ طُموساً): دووركەوتەوە بە قووتدا چوو.

(«لاأدري أيــنَ طَمسَ»): نازانــم (بە كوێدا چوو/ چۆن رەشراهات).

(طَمَسَ- بِعَينِهِ): چاوى برِييە دوورو روانى.

٢-(طَمَــسَ. طَمْســاً وطُمُوســاً): فەوتــا/ لەناوچوو/ پۆرتكا.

(-النَّجمُ أَو البَصَرُ): ئەستێرەكە يان چاوەكە روناكيى برا/ كوێر بووەوە.

(-الشَيءَ): شــتەكەى ١-(فەوتاند/ لەناوبرد) ٢-مراندى ٣-دايپۆشى ٤-شوێنەوارى برِى.

(طَمَــسَ- الغَيــمُ النجــومَ): هەورەكــە ئەستێرەكانى شاردەوەو رووناكيى برِين.

(تَطَمَّسَ وانْطَمَسَ): شوێنەوارى برِاو فەوتا.

(رُبُوعٌ طِماسٌ): ناوچەيەكى فەوتاو.

(الطَميــس والمَطْمُــوس): چــاو پــووكاوە/ كوێربوو/ نابينا.

٣-(طَمَــسَ- الشــيءَ: طَماسَــةً): شــتەكەى هەڵسەنگاندو خەملاندى.

طمع: (طَمِعَ- في الشيءِ وبهِ. طَمَعاً و طَماعاً و طَماعِيَــةً): چــاو له دووى شــتەكە بوو/ مرخى لێخۆشكرد/ چاوچنۆكيبوو/ چلێسانە چاوى تێبرِى و بۆى سووتا.

(طامِعٌ طِمعٌ و طُمُــعٌ (ج) طَمِعُون وطُمَعاء وأَطمــاع وطَمَاعَى): چاولــەدوو/ چاوچنۆك مرخلێخۆشــكەر/ تەماعــكار چاوتێــبرِى بۆ سووتاو.

(طَمُــعَ. طَماعَــةً): زۆر بــە تەماعبــووە/ چاوتێبرِێكى زۆر بۆسووتاو بوو/ زۆر چاولەدوو بوو/ چاوچنۆك بوو.

(طَمَّعَ-هُ): خستيە (تەماعكردن/ چاوتێبرِين و بۆسووتان)/ چاوچنۆكيكرد.

("أَطْمَــعَ-هُ): فێــرى تەماعيكــرد/ چاوچنۆكيكــرد/ تەماعى نايەبەر/ تووشــى چاوچنۆكييكرد.

(تَطَمَّــعَ): چاوچنۆكيى گرتــى/ مرخى لەو شتە خۆشكرد/ تەماعگرتى.

(ألطَّمَع (مص) (ج) أطماع): ١-چاوچنۆكيى/ تــەمــاع/ چــاوتــێـبرِيــن و حــەزلــێـكــردن/ چــاولــەدوويــى/ چــلــێـسيــى/ تــەمــاعــكاريــى

٢-ئازووخەی سەرباز.
(اَلطَماعَة): مرخ لێخۆشـکردنو دڵتێچوون/ چاوچنۆکییەکی زۆر.
(اَلطَمَّـاع والمِطْمـاع): زۆر (چاوچنـۆك/ تەماعكار)/ بە هیچ دانەكەوتوو.
(اَلمَطْمَـع (ج) مَطامِـع): ئـەوەی چـاوی تێدەبڕرێـتو حـەزی لێدەكرێـت/ ئـەوەی چاوچنۆك بە تاسـەوە حەزی دەستگیربوونی دەكات.
(اَلمِطْمَعَة): چاوچنۆكیبزوێن/ تەماعبزوێن/ مرخبزوێن.
طمـغ: (طَمِغَ-تْ عَینُهُ طَمَغـاً): چاوی زۆر ریپۆقیكرد/ ریپۆقی زۆر بوو.
طمـل: ١-(طَمَـلَ- الخَبَّازُ الخُبـزَ. طَمْلاً): نانكەرەكە بە تیرۆك نانەكەی پانكردەوە.
(اَلطَمْل) (مص): هەویر.
(خُبزٌ طَمیلٌ): نانێكی بە تیرۆك پانكراوە.
(اَلمِطْمَلَة): تیرۆك.
(اَلشوبك) (عامیة): تیرۆك.
٢-(طَمَلَ- الثَوْبَ. طَمْـلاً): جلەكەی (تەواو رەنگكرد/ تێرڕەنگكرد/ تۆخكرد).
(-الدَّمُ السَـهْمَ وغَیرَهُ): خوێنەكە تیرەكە یان شتیتری خوێناویكرد.
(طَمِلَ وطُمِلَ طَمَلاً): لەكەدار بوو بە خوێن یان ڕۆن یان قیرو شتیتر/ (خوێناوی/ ڕۆناوی/ قیراوی) بوو یان لەكەی شتیتریگرت.

(طَمِیل): خوێناوی، ڕۆناوی/ چەور/ قیراوی، نەوتاوی.
(أَطْمَلَ- الكِتابَ): نووسینەكەی سڕییەوە.
(اَلطِمْـل (ج) طُمُـول): ١-سەرسـەریو بێئابڕوییەك كە كۆڵـە هیچ نەكات/ چەرداوە ڕوویەك گوێ بە هیچ نەدات.
٢-بەدزمان ٣-پۆشاكی ڕەش ٤-هەژاری ڕەجاڵی پەرپـووتو پەرێشـانو قەلأفەت ناشـیرین ٥-گەردانە ٦-جلی (دڕاو/ شڕو وڕ).
(اَلطِمْل والطَمْلَة والطُمْلَة والطَمَلَة): ١-ناوی (لێڵ/ لیخن) ٢-قوڕە ڕەش.
(الطامِـل) (فـا): سەرسـەری داوێنپیـسو بێئابڕوو كە بە تەنگ هیچەوە نایەت.
(اَلطُمُول): سەرسەریو بەرەڵاو بێئابڕوو.
(اَلطُمولَـة): بەرەڵایـیو داوێنپیسـیو سەرسەرێتی/ بێئابڕوویی.
(الطَمیل): ١-ناوی (لینخن/ لێڵ): ٢-ملوانكە، گەردانـە (بۆیـە وا ناونـراوە چونكـە بۆنی تێهەڵدەسوورێت).
(سَهْمٌ طَمیل): تیری خوێناوی.
٣-(طَمَـلَ- الرَّاعي الإبلَ طَمْلاً): شـوانەكە حوشترەكانی ڕاڤراند/ توند لێیخوڕین.
٤-(إنْطَمَـلَ- الرَجُل): لە دزیندا بەشـداریی دزانیكرد/ پاشدز بوو.
٥-(اَلطَمْل): هەموو خەڵكان/ بوونەوەر.
اَلطِمْل (ج) طُمُول: گەوج.

(اَلطَميــل): ١-گۆشــەگیر/ کەمدەرکەوتــوو ٢-حەسیر ٣-نووکی پانی نێزە ٤-(ح) کار.

طمن: ١-(طَمْأَنَ وطَأْمَــنَ- ظَهْرَهُ. طَمْأَنَةً): پشتی نەواندو چەماندەوە.

(تَطَمْــأَنَ): نــەوی/ نزمبــووەوە/ نیشــت/ داکەوت.

(إطْمَــأَنَّ. إطْمِئنانــاً وطُمَأْنينَــةً): نــەوی/ نزمبووەوە/ داکەوت/ نیشت.

(اَلْمُطْمَئِــن- مِــنَ الأَرض): زەویــی تەختو نیشتوو/ نزم.

٢-(طَمْأَنَ وطَأْمَنَ- الشَيءَ. طَمْأَنَةً): شتەکەی ئارامکرد/ وەستانی/ بێچرکەیکرد.

(«طَمَّنَهُ»): (عامية): چرکەی بری.

(إطْمَأَنَّ-إلَيــهِ إطْمِئنانــاً وطُمَأْنينَــةً): ١-لێیدڵنیابوو ٢-پشتی پێبەستو دڵی سرەوت.

(«إطْمَأَنَّ عَمَّا كانَ يَفعَلُهُ»): لێ دڵنیا لێیگەڕا چی دەکات بیکات.

(اَلطَمْــن (ج) طُمُون والمُطمَئِن): ســرەوت/ دڵنیا/ دڵئاسوودە/ دڵئارام.

طَما: (طَمَا- الماءُ طُمُوّاً): ئاوەکە سەرکەوتو رووبارەکەی پڕکرد.

(-البَحْرُ): دەریاکە پڕئاو بوو.

(-النَبــتُ): ڕووەکەکــە، گیاکــە بالآیکــرد/ درێژبوو.

(-هِمَّتُهُ): تەواو سوورخواستبوو.

(-بِــهِ الهَمُّ أَوِ الخَوفُ): پــەژارەو مەراق یان ترس سواریبوو زێفی لێسەند.

(طَمی- المــاءُ والبَحرُ والنَّبتُ طَمْياً): ئاوەکە لێوڕێژ بــوو. دەریاکە پڕئاوبــوو. ڕووەکەکە بالآیکرد، درێژ بوو.

طَنَّ: ١-(طَــنَّ وطَنَّنَ- الذُبــابُ أَوِ الناقُوسُ وشُــبهُ ذلــك. طَنّــاً وطَنينــاً): مێشــەکە. مێشو مەگەزەکــە ویزەویزیکــرد زەنگەکە دەرەنگەیهاتو شتیتریش دەنگی لێوەهات.

(أَطَــنَّ-هُ): ویزەویــزی پێخســت/ دەنگــی پێپەیداکرد یان دەرەنگەی لێوەهات.

(-الساقَ): لاقەکە قرتەی برینەوەی هات.

(اَلطَنَّان):دەنگدەرەوە/ویزەویزو وژەوژکەرێکی زۆر.

("لِفُــلان ذِكــرٌ طَنَّــانٌ") فیســار ناودێرەو ناوەکەی دەنگدەداتەوە یــان دەنگیداوەتەوە/ بەناوبانگە.

(«تِلْكَ قصيدَةٌ طَنَّانَة»):ئەوە هەڵبەستێکە لە هەموو شوێنێك دەنگیداوەتەوەو بەناوبانگە.

(اَلطَنَّانَــة) (ح): جۆرە مێرووییەکە لە هەنگ دەچێت تووکنو بریســکەدارە ڕەنگیان زۆرە جۆراوجۆرنو بە پێی پۆلیان لە کاتی فڕیندا فنگەفنگێکیــان لێوە دێت. سووداریشــن بۆ تۆورشتنی هەلآلە بەسەر گوڵدا. کەڵکدارە.

٢-(طَنَّ- فُلانٌ طَنّاً وطَنيناً): مرد.

٣-(الطُنّ): ١-گورزە قامیش.

٢-(ج طِنان وأَطْنان): جەستەی مرۆڤو هیتر

٣-سەنگێکە قورساییەکەی هەزار کیلۆگرامە.

(اَلطُنَّة): چلە قامیشێك.

(اَلطُنِـيّ- مِـنَ الرجـال): پیـاوی کەتـەو زەبەلاح.

٤-(طَنطَـنَ- الجَـرَسُ والطَسْـتُ والذُبابُ ونَحوهـا طَنطَنَـةً): زەنگەکەو تەشـتەکەو مێشەکەو شتی لەو بابەتە دەنگی هات/ دەنگی لێوەهات.

طنأ: ١-(طَنَأ وطَنِئ. طَنْأً وطَنَأً): شەرمیکرد/ شەرمگرتی.

٢-(أَطْنَـأَ): لایدایـە لای ماڵێـك یـان خۆی بەسـەر گۆلێکداداو ئاویخـواردەوە یان خۆی بەسـەر فەرشـێکداداو لە تەمەڵیدا لێیدرێژ بوو نوست.

(اَلطِنْء): ١-خودانە دەسـت هەوەس و ئارەزوو ٢-رووکردنە داوێنپیسی و حەزبازیی ٣-هەوار/ ماڵ ٤-فەرش و رایەخ.

٣-(أَطْنَأَ): گیانی دەرنەبرد/ مرد.

("حَيَّةٌ لاتُطنِئ"): مارێکە بە هەرکەسێکەوە بدات گیان دەرنابات دەستبەجێ دەمرێت.

(اَلطِنّ): گیانکەنشت/ دواهەناسە.

(«رَمى فلانٌ في طِنئِه»): مرد.

٤-(الطِـنّ): ١-خۆڵەمێشـی (سـاردەوەبوو/ دامرکاو) ٢-باخچە ٣-هەتەرمەند.

("فُلان بَعيدُ الهِمَّة"): فیسار زۆر هەتەرمەندە ٤-گومان.

طنب: ١-(طَنِبَ- الرُمـحُ طَنَباً): (نێزەکە/ رمەکە) خواربووەوە.

(-الفَـرَسُ): پشـتو هـەردوو قاچـی بـە خۆخاوکردنەوە درێژبوون.

(أَطْنَـب (م) طَنبـاء): چارەوێـی بەخـۆ خاوکردنەوە پشتو لاق درێژ بوو.

٢-(طَنَّبَ-الخَيمَةَ): دەوارەکەی بە تەناف/ بە گوریس قایمکرد.

(-الـسَـقـاءَ): مـەشـکـەکـەی (بـۆنـدا/ بۆنخۆشکرد).

(-بالمَـكانِ): لـە شـوێنەکەدا دەواریهەڵـدا/ جێگیربوو.

(طانَـبَ القَـومَ): تەناف دەوارەکـەی بە پاڵ تەناف دەواری خوێشـگەلەوە بـوو/ دەوار بە دەوارەوە بوون.

(تَطانَـبَ- القَومُ): دەواریـان بە پاڵ دەواری یەکـەوە بـوو/ تەنـاف دەوارەکانیـان بەلای یەکەوە بوو.

(اَلطُنُـب (ج) أطنـاب وطِنبَـة): ١-تەناف/ گوریس کە دەواری پـێ قایمدەکرێت ٢-(ع ا) چەقـە دەماری لەش و ماسـولکە ٣-(ز) رەگی درەخت.

(«مَدَّتِ الشَمسُ أَطْنابَها»): خۆرهەڵات.

(«تَقَبَّضَت أطنابَها»): خۆرئاوابوو.

(اَلطُنُب والإِطنابَة (ج) أَطانيب): قایشـێکە بە ژێی کەوانەوە دەبەسترێت.

(اَلْمَطْنَــب (ج) مَطانِب): ١-نێوانی شــان‌و مل ٢-قەڵاندۆشکان/ سەرشان.

٣-(طَنَّبَ-الذِئبُ): گورگەکە لووراندی.

٤-(أَطْنَــبَ-تِ الإبلُ): حوشــترەکان (یەك لە دوای یەك ڕۆیشتن/ قەتارمیانبەست).

(خَیلٌ أطانیب): کۆمەڵە ئەسپی قەتارەبەستوو/ یەك شوێنیەککەوتوو.

(جَیشٌ مِطنابٌ): سوپایەکی بێشوماری یەك لە دوای یەك.

٥-(أَطْنَبَ- فِي الوَصْفِ أَوِ العَدوِ): لەپێداهەڵدان‌و بە شاخ‌و باڵدا هەڵدان یان لە دوژمنکاریی داشتن‌و بەسەرو پۆتەڵاکهاتندا زیادرەویکرد.

(«أَطْنَبَ الشّــاعِرُ فِي الكَلامِ»): هۆزانڤانەکە/ شــاعیرەکە لــە پێداهەڵــدان یــان داشــتندا ڕەوانبێژانەو زمانپاراوانە هاتەدەست.

(-تِ الریــحُ): با تونــد هەڵیکردو تۆزی زۆر هەستاند.

(اَلْمُطْنِب) (فا): دەهۆڵکوت/ کەسێکە/ یەکێکە بە هەموو کەسێکدا هەڵدەدات.

٦-(اَلطُنبور والطِنبار (ج) طَنابیر (فارسیة) (مــو): ئامێرێکی مۆســیقایە ملــی درێژەو ژێکانی مسن/ تەمووره.

٧-(طَنْبَلَ- الرَجُــلُ. طَنْبَلَةً): کابرا ژێر بوو دایە گەوجیی.

(اَلطَنْبَل): (تەمەڵێکی/ تەوەزەلێکی) لەشقورسی گەوج.

(اَلطَنْبَلَةُ) (مص): خراپی بەدخوازیی.

(«كان بَینَهُــم طَنْبَلَــةٌ»): بەدخوازییان لە نێواندا بوو.

الملحق:

طنب: (اَلإِطناب): زیادرەوی‌و زۆرپێوەنان.

(اَلإِطْنــاب فِي المَــدح): هەڵنانێکــی زۆر لــە ئەندازە بەدەر.

(اَلإِطْناب): درێژە بە قســەدان‌و زۆر لەســەر ڕۆیشتن.

(إِطْنابٌ فِي البَیان): وشــەی زۆر کە واتایەکی کەمبدەن/ وشەی زۆر کە زیادبێت‌و پێویست بە بوونی نەکات.

طنــح: (الطَنجَــراة) (ترکیــة): مەنجەڵی مسین.

(اَلطِنْجیر): تیان/ دەفرێکە کە حەڵواو شــتی وەهای تێدا دەکرێت.

(اَلطَنجَــراة): زیرەکــردوو یــان بەدزمــان/ بەدخواز (ئیدیۆمە).

طنــخ: (طَنِــخَ. طَنَخــاً): ١-زۆری خــواردو چەوریی سەر دڵی گرت ٢-چەوریی.

(طَنِخ وطانِخ): قەڵەوو دڵبەزگرتوو.

(-ت نَفسُهُ): دەروونی ناپاك‌و پیس بوو.

(-طَنَّخَ وأَطْنَخَ-ه): تڵخەی پێکرد.

(الطِنــخ): بەشێك.

(«مَــرَّ طِنــخٌ مِنَ اللَّیلِ»): بەشــێکی شــەو ڕۆیشت.

طنز: (طَنَزَ-بِهِ طَنْزاً): گاڵتەی پێکرد.
(تَطانَــزَ- القَــومُ): خوێشــگەل گاڵتەیــان بەیەککرد.
(ألطَنّاز): گاڵتەباز/ گاڵتەچی.
طنــط: (ألطُنْطُلَةُ) (عند العامــة): زمانە بچکۆلە ڕاستییەکەیش (ألطُلاطِلَة)یە.
طنف: ١-(طَنِفَ.طَنَفاً): گومانبارکرا.
(طَنَّفَ- هُ): گومانباریکرد.
٢-(طَـنِـفَ. طَـنـافَـةً وطُـنُـوفَـةً وَطَـنـفـاً): دەروونــپــیــسوو/ دەروونـــی بـۆگـەنـبـوو/ نیازخراپبوو.
(طَنِفٌ): دەروونبۆگەنو بەدنیاز.
(طَنَّفَ- نَفسَــهُ إلى كذا): نیازی بۆ ئەو شتە خراپبوو/ چاوی چنۆکی لەو شتە بری.
٣-(طَنَّفَ- الجِدارَ): ١-درکو چڵ داڵی خستە ســەر دیوارەکە ٢-کلاوی بــۆ دیوارەکە کرد/ گوێسوانەی بۆ کرد.
(تَطَنَّفَ- القَومَ): هاتەلای خوێشگەل.
(ألطَنْــف والطُنْف والطَنَــف والطُنُف (ج) طُنــوفَ وأطْنــافِ): (کلاوەی/ چەتــری) سەردەرگا ٢-گوێسوانە یان کلاوەی سەردیوارو ئەوەی لە خانووەکە دەردەچێت ٣-لووتی شاخ کە دەردەچێت.
(ألمُنطِــف): ١-کەســێکە کــە خانووەکــەی گوێسوانەیان تەپڵەکی هەبێت، سەر دەرگاکەی تەپڵەکی هەبێت ٢-کەســێك لەسەر لووتکەی شــاخ یــان سەرگوێســوانەو ســەر تەپڵەکی دیوارەکەی سەرکەوێتو وەستابێت.
٤-(طَنْفَسَ): ١- بەدڕەوشــتبوو/ بەدخوو بوو ٢-جلی زۆری لەبەرکرد.
(ألطِنْفِس): خراپی ناشیرینی دزێو.
(ألطُنْفُسَــةُ الطَنْفَسَــةُ والطِنفِسَــةُ (ج) طَنافِس): ١-ڕایەخ، فەرش ٢-حەسیر ٣-پۆشاك/ جل (فارسية).
طنو: (الطُنْو): داوێنپیسیی.
(ألطِنّو): فەرش/ ڕایەخ.
طنــی: ١-(طَنِــيَ وأطنى طَنىً): ســپڵی یان سییەکەی بە پەراسوو یان تەنشتیەوە نووسا.
(طَنٍ وطَنىً): کەســێکە سپڵی یان سییەکەی بەلایەکیەوە یان پەراسوویەوە لکابێت.
٢-(طَنِــيَ- اللّديغُ مِن لَــدغ العَقْرَب): دوو پشکپێوە دراوەکە خۆشبووەوە/ چاکبووەوە.
(طَنيِّ- فُلاناً): چاری نەخۆشییەکەیکرد.
(أطنى- هُ المَرَضُ): نەخۆشییەکە بە ئاستەم گیانی تێدا هێشت.
(ألطَنى): نەخۆشیی/ بیماریی.
٣-(طَنِيَ وأطْنى في فُجورِهِ أو فَسادِهِ طَنىً): لەســەر داوێنپیســیو بەدڕەوشــتی ســوورو (سەرومڕ بوو/ بەردەوامبوو).
(ألـطِـنْـيُ): داوێـنـپـیـسـیـو بـۆگـەنـیـو بەدڕەوشتیی.
(ألطّانــي (فــا) (ج) طُنــاة): داوێنپیــس/

زیناکەر/ شەروالپیس.
٤-(اَلطَنی): گوناهبارکــردن/ گومانبارکردن
٢ خۆڵەمێشی دامرکاو.
طهر: ١-(طَهَرَ وطَهُرَ طُهْراً وطَهُوراً وطَهارَةً): خاوێنبوو/ پاکبوو.
(طاهِر (ج) أطْهار وطَهِر (ج) طَهِرُون وطَهِير (ج) طَهاری): پوخت/ پاك/ خاوێن.
("رَجُلٌ طاهِرُ الثِياب"): پیاوێکی ١-داوێنپاکە ٢-دەستپاکە.
(طَــهَّــرَ-هُ): وایــکــرد کــە دەســتــپــاك‌و داوێنپاکبێت.
(-الشيءَ بِالماءِ): بە ئاو (شتەکەی پاککردەوە/ شتی).
(تَطَهَّرَ واطَّهَرَ) ١-لە داوێنپیسی‌و خراپەکاریی خۆی (پاراســت/ دوورەپەرێزگــرت) ٢-خۆی پاککردەوە، خۆیشت.
(اَلطُهر): پاکیی‌و بێنوێژنەبوونی ئافرەت.
(اَلطُهْــرَةُ): ١-پوختیــی‌و تەمیزیــی/ پاکیی ٢-بەئاو خۆشتن/ خۆپاککردنەوە.
(الأَطْهــار): ڕۆژانی پاکیــی‌و بێنوێژنەبوونی ئافرەت.
(اَلطَهُــور) (مــص): ئــەوەی کە خــۆی پێ پاکدەکرێتەوە.
(اَلمَطْهَــر): شــوێنی پاککردنــەوەی گیانــی پیاوچاکان پاش مردن‌و بــۆ ماوەیەکی کەم‌و دیاریکراو سزا دەدرێن.

(اَلمَطْهَرَةُ والمِطْهَــرَةُ (ج) مَطاهِر): ١-هەموو قاپێــك کە خۆی تێــدا پاکبکرێتەوە ٢ خانوو یان شــوێنێك کــە خۆی تێــدا پاکبکرێتەوە/ گەرماو سەرشۆرك.
(اَلســواك مُطَهِّــرَةٌ لِلفَــم): ســیواك دەم پاکەرەوەیە.
(اَلمُطَهِّــرَة): ئامێری پاککردنــەوەی بەرگ‌و کەلوپەلی نەخــۆش. پاکژکردنی هەموو ئەو شــتانەی بۆ ئەوەی ئەو میکرۆبانە تەشــەنە نەکەن‌و نەخۆشییەکە بڵاونەبێتەوە.
٢-(طَهَرَ-هُ. طَهْراً): دووریخستەوە.
الملحق:
طهــر: (اَلتَطهير) (مص): شــتن‌و پیســیی لابردن‌و لێکردنەوە.
(«تَطْهير المِياه»): ئاوپاکژکردن.
(اَلتطهــير): لە هەمــوو خراپەو پیســییەك دەروون پاککردنەوە.
(اَلتَطهير): خەتەنەکردن لای موسوڵمانەکان.
(-طــب): پاکژکــردن بــە هــۆی دەرمانــی پاکژکەرەوەو فەوتاندنی میکرۆب.
(تَطهــير الجــرح): پاکژکردنــی بریــن‌و پاککردنەوەی.
(اَلتَطهير- في السياسة والإدارة): لە ڕامیاریی‌و بەڕێوەبەرێتیــدا ئەوەیــە کــە گەندەڵیــی‌و هــۆکاری‌و پیاوانــی گەنــدەڵ نەهێڵرێــن‌و پاکبکرێنەوە.

طهس: (طَهَسَ- في الأرض): بەناو زەویدا چوو/ ڕۆچوو.

طهش: (طَهَشَ- العَمَلَ طَهْشاً): كارەكەی (گەنكرد/ تێكدا/ خراپكرد).

طهف: ١-(أطْهَفَ- السقاءُ): كوندەكە شلبوو/ نەرمبوو/ خاوبوو.

("زَبدَةُ طَهْفَة"): كەرەیەكی خاو/ نەرم.

٢-(أطْهَفَ-في الكَلام): لە قسەكانیدا خاوبوو پاشان گورجبوو.

٣-(أطْهَفَ لِفُلانٍ مِن مالِهِ طِهْفَةً): پارچەیەكی داراییەكەی خۆی دایە فیسار.

(الطِهْفَة- مِنَ الشيء): پارچەیەكی شتەكە.

(الطُهافَة): پەرچەم.

٤-(الطَهَف): بەش/ بەركەوت.

(الطَهاف- مِنَ السَّحاب): هەوری (بەرز/ بڵند).

طهق: (طَهَقَ. طَهْقاً): خێرا ڕۆیشت/ توند تێیتەقان.

طهل: (طَهَلَ وطَهِلَ وتَطَهَّلَ- الماءُ. طَهْلاً وطَهْلاً): ئاوەكە بۆگەنبوو/ خراپبوو.

(طاهِل وطَهِل): ئاوی بۆگەن/ گەراوە.

(أطهَلَتِ الأرضُ): زەویەكە گەندەگیایەكی دەركرد.

(الطُهْلَة): ١-پاشماوەی شت ٢-گەندە گیا/ گیایەكی كەمو كورت.

طهم: (طَهَمَ-الشيءُ): شتەكە زلبوو/ قمبە بوو.

(-مِنهُ): سڵی لێكردەوە/ لێی ترساو لێی دووركەوتەوە.

(-الطَعامَ): خواردنەكەی (لا ناخۆشبوو/ لەبەرچاوكەوت)/ دڵی لە خواردنەكە هەڵكەنرا.

ألمُطَهَّم: ١-قەڵەو ٢-لەشباریك ٣-هەموو شتێكی تەوا جوانو شێوە ڕێكوپێك.

(جَوادٌ مُطَهَّمٌ): چارەوێیەكی زۆر جوانو لەش ڕێكوپێك.

طها: ١-(طَها. طَهواً): بە ناخی زەویدا چوو.

٢-(طَها ويَطْهى- اللَّحْمَ طَهْواً وطُهُوّاً وطُهيّاً وطَهايَةً): گۆشتەكەی لێنا یان گۆشتەكەی برژاند.

(أطهى. إطْهاءً): لە كارەكەیدا، لە پیشەكەیدا كارامەو شارەزا بوو/ تیایدا وەستابوو.

الطَهو (مص): كار.

("كان طَهْوي كذا"): كارەكەم یان پیشەكەم ئەوە بوو.

(ألطُهى): چێشت/ خواردنی لێنراو/ شێو.

(ألطاهي (فا) (ج) طُهاة وطُهِيّ (م) طاهِيَة (ج) طَواهٍ وطاهِيات): ١-چێشتكەر/ ئاشپەز ٢-كەبابچی ٣-نانەوا.

(الطِهايَة): پیشەی چێشتكەریی وكەبابچێتیی و نانەوایی.

٣-(ألطَهي): وردەكا.

(ألطُهى): گوناه و تاوان.

(أَلطَهيُ):١-كوتان/ ليّدانيّكى توند ٢-تەمنكە هەور.

(أَلطُهاوَة):سەرتويّژى شيرو ماست يان قەتماغەى خويّن.

(أَلطَهاءَة):هەورى بەرز/ بلّند.

طاء: (طاءَ. طَوْءاً):هاتوچۆيكرد/ هاتو رۆيشت.

(-فِي الأَرضِ):لە رۆيشتنەكەيدا دووركەوتەوە/ دوور رۆيشت.

(تَطاءَ-تِ الأَسعارُ. تَطايُؤاً):نرخەكان بەرزبوونەوە/ شت گرانبوو.

(أَلطاءَةُ):١-لەومرگادا دووركەوتنەوە ٢-قورە رەش.

(أَلطوئِيّ):دەنگو ئاوەدانى.

(«مابالدار طوئِيّ»):خانووەكە ئاوەدان نييە/ كەسى تيّدا نييە.

طوب: (أَلطوب):خشتى سوور.

طوبَة:يەكدانەخشتى سوور.

(أَلطوّاب):خشتكەر/ خشتساز.

٢-(الطّوبوغرافيا (يونانية):نيشانەكردنى زەوىو ويّنەكيّشانىو لە هەموو روويەكەوە دەربخريّت كە چۆنەو چى تيّدايەو بەرزىو نزمىو باريتى.

الملحق:

طوب: (الطّوباويّ):١-ئەو كەسە يەكە كلّيسەى كاتۆليكى پىّ لە پيرۆزيى دەنيّت بەبىّ ئەوەى ريّزليّنانى لە هيچ كلّيسەيەكدا جاربدات.

٢-(أَلطوباويَّة):لە كاربەدەستيىو بەريّوەبردندا يان لە ژياندا حەزبكريّت بگەنە ئاواتيّكو بيرو بروايەك كە ناتوانريّت بهيّنريّتەدى.

طاحَ: (طاحَ. طَوحاً):١-ونبوو ريّى ليّهەلّە بوو/ سەرى ليّتيّكچوو ٢-نزيكى مردنبووەوە.

(-السَّهْمُ):تيرەكە دەرپەرىو نەيپيّكا.

(طَوَّحَ- هُ. تَطويحاً): پەرەوازەيكردو دووريخستەوە.

(-الشيءَ):شتەكەى ونكرد.

(-بِهِ):١-خستيە مەترسييەوە/ ناچارى كارو ريّى ترسناكيكرد ٢-بە حەوادا هەلّيداو بردى.

(«طَوَّحَت بِهِ طَوائِحُ الزَمَن»):قەوماوو كارەساتى رۆژگار بەرزەبرى خۆيخستو هەلّيداو تووريدا.

(طَيَّحَ- الشيءَ. تَطييحاً):شتەكەى ونكرد.

(طاوَحَ-هُ بِكَذا. مُطاوَحَةً):هەردووكيان ئەو شتەيان گرتە يەكترى.

(أَطاحَ-ه):١-مراندىو لەناويبرد ٢-فەوتاندى.

(-الشَعَرَ):قژەكەى وەراند.

(تَطَوَّحَ-فِي البلادِ):خۆى هاويشتە ولاّتەكەوەو تيايدا كەوتە گەران.

(-فِي البِئر):كەوتە چالاّوەكەوە.

(«نامَ على مَطِيَتهِ يَتَطَوَّحُ»): بەسەر

کەرەکەیەوە نوستو بەملاولادا دەکەوت.

(تَطاوَحَ- القَومُ فُلاناً بالأَمرِ أَو بالضَرب. تَطاوُحاً): خوێشگەل گەلەکۆمەکییان لە فیسار کردو کەوتنە شەڕو ناکۆکیو لێدانی.

(-ت بهِ النَّوی): گرفتارییو تووشبوون پەرەوازەو ئاوارەیکرد.

(اَلطَوَح): دوور.

("نِیَّةٌ طَوَحٌ"): نیازێکی دوور.

(اَلطَوائِح): پەرکەرەکان/ هاوێژراوەکان.

(اَلمُطاوِح والواحدة مطاحَة): ١-فەوتان لەناوچوون ٢-فەوتگە/ شوێنی مەترسی/ هەڵەمووت.

(اَلمِطْواح): داردەست.

طاخ: (طاخَ-ُ. طَوْخاً): بێناموسیی دەربارە کرد چ بە زمان چ بە کردەوەو لەکەداریکردو ئابرووییبرد.

طَوَّخ: لەکەدارکەری ئەمو ئەو بە زمان یان کردەوە.

طاد: ١-(طادَ. طَوداً): بنجبەستبوو/ چەسپیوو.

(اَلطَوْد (مص) (ج) أَطْواد وطِوَدَة): ١-کێوی مەزن ٢ بان.

(اَلمُنْطاد (ج) مَناطید): بە پێی پێوەریش (مطاوِد)ە بەرزایی/ بەرز/ بڵند.

(«بِناءُ مُنطار»): خانەیەکی بەرز/ بینایەکی بڵند.

٢-(طَوَّدَ- فِي البِلادِ): بە وڵاتەکەدا خولایەوە/ گەڕا.

(-بهِ): ناچاریکرد/: زۆری لێکرد بە بەبیابانێکی فەوتگەدا بڕوات.

(تَطَوَّدَ- فِي البلادِ): بە وڵاتەکەدا خولیخواردو گەڕا/ سوورایەوە.

(إِنْطادَ): (بە هەوادا/ بە ئاسماندا) چوو.

(أَلتَطْواد= التَطْواف): سووڕانەوە/ گەڕان/ خولخواردن.

(أَلمَطادَة): بیابانێکی وشکی بەرفراوانی دوور.

(أَلمَطاوِد): جێی مەترسی/ شوێنانی مەترسیدار.

(اَلمُنْطاد (ج) مَناطِید (والقیاس مَطاوِد): باڵۆن.

طار: ١-(طارَ- بفُلان. طَوراً و طَوَراناً): لە فیسار نزیکبووەوە.

(أَلطَوْر (مص) (ج) أَطوار): ١-ئەوەی بەرامبەر شتەکە بوو یان لە تەنیشتیەوە بوو/ نزیکیبوو ٢-هێندە/ ڕادە. ئەندازە/ سنوور.

(«عَدا طَورَهُ») و «جاوز طَورَهُ»): لە ئەندازەی خۆی دەرچوو ڕەتبوو.

(أَلطُور): ١-حەوشەی خانوو ٢-شتێك لە ئەندازەو سنووری خۆی بێت یان بەرامبەری بێت.

(أَلطَوار): بە ئەندازەی شتەکە بێت یان بەرامبەریبێت/ ڕێکیبێت.

(«هــذه الدار على طَوار داري»): ئەم خانوە دیــواری بە خانووەکــەی منەوەیــە/ لە پاڵ ئەودایە ڕێکی ئەوە.
(ألطَوار والطِوار): حەوشەی خانوو.
(طــارَةُ المنخَلِ والصَحيــح الإطار): کەمەی بێژنگ/ کەڵەی هێڵەك و بێژنگ.
(«بَلَــغ فُلان في العِلم أطْوَرَيْه»): فیســار لە زانســتدا گەیشــتۆتە ئەوپەڕی واتــا هەردوو سەری سەرەتایی و بنەتای.
٢-(ألطَــور (ج) أطوار): ١-چۆنیەتی و ڕەوالەت ٢-بار ٣-جۆر.
(«النــاسُ أطــوارٌ»): خەڵــك جۆراوجۆرن و هەریەکە بە شێوەیەکەو لەسەر باریکە.
«أتيتُهُ طَــوراً بَعد طورٍ»: جار لە دوای جار هاتمە لای.
(ألطُور): شاخ/ چیا/ کەژ/ کێو.
(ألطُوريُ): سەیرو سەمەرە.
(ألطُوريُّ والطُورانِيُّ): مەلی دەشــت و کێوو مرۆڤی ناشارستانی/ کێویلە.
("مابالدارِ طُــوريُّ أو طورانِيُّ"): خانووەکە کەسی تێدا نییە.
(ألطارُ والطارَةُ) (مو) (عامية): تار.
(لَقِــيَ مِنـــهُ الأطْوَرَيــن): لێــوەی تووشــی (چورتومێکی/ بەڵایەکی) قورسبوو.
٣-(الطوربيــل= الطوربيــد) (ايطاليــة): تۆربید گولله هاوێژراوێکی لوولەکیی شێوەیە کــە پڕکراوە لە مادەی تەقینــەوە بە دیواری پاپــۆڕەوە دەنرێــت و تیایــدا دەتەقێتــەوەو پاپۆڕەکە نوقومدەکات.
الملحق:
طور: (طَــوَّرَ- الشــيءَ): شــتەکەی گۆڕی و گەشەی پێکرد/ پەرەی پێسەند / پەرەی پێدا ٢-لــە بارێکەوە (خســتیە/ بردیە) بارێکیتری باشتر.
(«طَوَّرَ المُجتَمَعَ»): کۆمەڵگاکەی بەرەوپێشەوە بردو بەرەو باشتر برد.
(تَطَــوُّر): لە بارێکــەوە بۆ بارێکیــتر گۆڕرا. وردە وردەو/ بــە شــێنەیی لــە بارێکە چووە بارێکیتر.
(«تَطَوَّرَ المَــرَض»): نەخۆشــییەکە گۆڕانی بەسەردا هات.
(«تَطَــوَّرَ المَوقِــف»): هەڵوێســتەکە گۆڕانی بەسەردا هات و وەکو خۆی نەما. لە ڕەوشێکەوە بۆ بارێکیتر بەرزبووەوەو گەشەیکرد.
تَقَدَّمَ: پێشــکەوت. ("تَطَــوَّرَتِ الجراحَةُ"): نەشــتەرگەریی گۆڕانی بەسەردا هات و بەرەو پێشەوە چوو.
(ألتَطَوُّر): گۆڕان/ لــە بارێکەوە بۆ بارێکیتر چوون/ گۆڕانێکی شــێنەیی لە ڕەوشێکەوە بۆ ڕەوشێکیتر.
(«تَطَوُّرُ الوَرَم»): گۆڕرانی سەر لوو و بەرەو خراپچوونی.

("تَطَوُّرُ الأَحداث"): وەرگەڕانی ڕووداوەکانو گۆڕانی.

(التَطَوُّر): سەرکەوتنو بەرەو پێشچوون.

(التَّقَدُّم): پێشکەوتن. (اَلتَطوُّر الإجتماعي): بەرەوپێشچوونو گەشەکردنی کۆمەڵایەتی.

(تَطَوُّر الجراحة): پێشکەوتنو بەرەوپێشچوونی نەشتەرگەریی.

(اَلتَّطَوُّر- في علم الأحياء): گۆڕان لە زانستی زیندەوەردا: گۆڕانی زیندەوەر بەرەو باشی یان خراپی بە درێژایی سەدە مێژوویەکان.

(اَلتَطَوُّرِيَّة): بیردۆزێکی فەلسەفی یان زانستیە کە ڕوودانی گۆڕان لەناو زیندەوەرەکاندا دیاریدەکاتو ئەو گۆڕانە ڕووندەکاتەوە بەناوبانگترین زانایانو دیارترینیانی لامارکو داروینە.

طاس: ١-(طاسَ- الوَجهُ طَوساً): ڕووەکە لووسبوو/ جوانبوو.

(طَوَّسَ-هُ): جوانیکردو ڕازاندیەوە.

(-المُصَوِّرُ): وێنەکێشەکە وێنەی تاوسی کێشا.

(تَطَوَّسَ-تِ المَرأَةُ): ژنەکە خۆی وەك تاوس ڕازاندەوەو ئارایشتیکرد.

(-لِلحَمامَة): نێرە کۆترەکە بۆ مێکەی خۆی فشکردەوەو بە دەوریدا هات.

(اَلطَوس) (مص): هەیف.

(اَلطاؤُوس والطاووس (ج) أطواس وطَواويس) (ح): تاوس/ باڵندەیەکی شێوە جوانەو دەنگبەرزە لە کۆمەڵەی مریشکە. شوێنی سەرەتای هیندستانو مالیزە ملێکی درێژو سەرێکی بچوکی هەیە کە کڵاوێکی جوانی پێوەیە.

(طُوَيس): تاوسۆك/ تاوسی بچووك.

٢-(طاسَ- الشَيءَ طَوساً): شتەکەی ژێرپێنا/ پێی پێدانا.

٣-(طَوَّسَ-بِهِ): بردی.

٤-(الطاس (ج) طاسات): جامی پێخواردنەوە.

(الطُوس): دەرمانێکە سك دەچێنێت.

طوش: (طَوَّشَ- الرَجُلُ): وامدارەکەی/ خاوەنقەرزەکەی خایانو دەستیدەستیی پێکرد.

(-الذَكَرَ): نێرەکەی (خەساند/ یەختەکرد).

(اَلطواشيّ (ج) طَواشِيَة (فارسية): خەساو.

طاع: (طاعَ- لِفُلان. طَوْعاً): ملی بۆ فیساردا/ گوێرایەڵییکرد/ بەگوێیکرد.

(طائِع (ج) طُوَّع وطائِعون): ملدەر/ گوێرایەڵ/ گوێدەر.

(«أَمَرَهُ فَأَطاعَ»): فەرمانیدایە ئەویش بە گوێیکرد.

(«لِسانُهُ لايَطوعُ بكذا»): ئەوەی بە زماندا بە دەمدا نایەت.

(«طاعَ لَهُ المَرْتَعُ»): لەوەڕگاکە بۆ ئاژەڵەکەی خۆشبوو و کەی بیەوێت ئاژەڵەکەی تێدەکات.

(طَوَّعَ-هُ): وايلێكرد (ملبدان) گوێڕایەڵبێت.
(-ت لَهُ نَفسُـهُ كذا): دەروونی ڕێی ئەوەیدا ئەو كارە بكاتو بۆی ئاسان كرد.
(طـاوَعَ-هُ في الأمـر وعَلَيـهِ): بـۆ كارەكە لەگەڵیدا ڕێككەوتو ملیدا.
(«طـاوَعَ لَـهُ المُـرادُ»): ئامانجەكـەی/ خواسـتەكەی بـە سـووكیی بۆ هاتـە دیو ئاسـانبوو. ئامانجەكـەی/ خواسـتەكەی بە سووكیی بۆ هاتە دیو ئاسانبوو.
(أَطـاعَ-هُ. إطاعَةً وطاعَـةً): گوێڕایەڵیبوو/ ملی بۆ دا/ فەرمانییكرد/ بەگوێیكرد.
(أطاعَ-هُ وأطـاعَ- لَهُ المَرعـى): لەوەرگا كە فراوانبـوو و توانـیو بـۆی لـوا ئاژەڵەكەی بلەوەڕێنێت.
(تَطَـوَّعَ): ملدانیـی نوانـد/ گوێڕایەڵیـی پیشاندا.
(«تَطوَّعَ في الجُندِيَّة»): خۆیكردە سـەرباز/ ئەركی سەربازیی گرتە ئەستۆی خۆی.
(-بالشَـيءِ وللشيءِ): ئەنجامدانی ئەو شتەی (گرتە/ خستە) ئەسـتۆی خۆی توانای خۆی بۆ تەرخانكرد.
(إنْـطـاعَ- لَـهُ إنـطـيـاعـاً): ملـی بـۆدا/ گوێڕایەڵیكرد/ نافەرمانیی نەكرد.
(إستَطاعَ- الأمرَ. إستِطاعَةً): توانای كردنو ئەنجامدانی كارەكەیبوو.
(إسـتَطاعَ- يَستَطيعُ إسـطاعَ يَسطيعُ): (بە فریدانی ت) كە: تواناو هێزو گوریبوو.
(أَلطَواعَـةُ): ملـدان/ گوێڕایەڵبـوون بـە فەرمانكردن.
(أَلطَواعِيَةُ): ملدان/ گوێڕایەڵیی.
(«فُلان حسن الطَواعِيَةِ»): فیسار گوێدێرێكی باشە/ تەواو ملدەرە.
(أَلطاع والطَوْع والطَيِّع): گوێدێر/ گوێڕایەڵ/ ملدەر.
(«هـو طوعُ يَدِكَ»): ئـەو جڵەوگیری تۆیە/ گوێڕایەڵی تۆیە/ گوێدێرە.
(«فَرَسٌ طوعُ العَنانِ»): چارەوێیەكی نەرمەو زوو دێتە جڵەو.
(«عَمَلَهُ طَوعاً»): خۆبەخش كارەكەیكرد.
(أَلمِطـواع والمِطواعَة= المُطيـع): گوێڕایەڵ/ ملدەر/ گوێدێر.
٢-(أَطـاعَ- الشَـجَرُ): درەختەكـە بەرەكەی گەیاند.
٣-(تَطَوَّعَ- بالشَيءِ): شتەكەی بەخشی.
(أَلتَطَوُّع والطُوَّع): خۆبەخش/ كەسێكە جگە لە ئەركی سەرشـانیو فەرزەكان كاری چاكو خێرخوازیی دەكات.
(أَلمُطَوِّعَةُ): كەسانێكن كە بۆ جیهاد دەروونو خۆبەختن.
الملحق:
طوع: (أَلمُطاوَعَة): گۆڕانی لە باری درێژیی یان قەبارە یان شـێوەی تەنێك لەژێر كارتێكردنی

هێزێکـدا، ئەگەر ئەو هێزی کارتێکردنەیشـی لەسەر لاچێت هەر ناگەڕێتەوە دۆخی جارانی.

طاف: ١-(طـاف- بالمَـكانِ وحَولَـهُ. طَوْفاً وطَوافـاً وطَوَفانـاً): خولی شـوێنەکەیدا/ سـووڕی شـوێنەکەیدا بە دەوری شوێنەکەدا سووڕایەوە.

(-في البلاد): بە وڵاتەکەدا (گەڕا/ سووڕایەوە)/ گەشتیکرد.

(-بـهِ الخَيالُ. طَوْفـاً): هاتـە خەونیەوە/ خەونی پێوەبینی.

(طَوَّفَ. تَطْويفاً وتَطْوافاً): تیایدا سووڕایەوە.

(-في البِـلادِ): بە شـارەکەدا یـان وڵاتەکەدا (گەڕا/ سووڕایەوە)/ پیادا ڕۆیشت.

(-بالشَـيءِ وحَولَهُ): زۆر خولی شـتەکەیدا/ بەدەوریدا زۆر سووڕایەوە.

(-النـاسُ أَوِ الجرادُ): مرۆڤ یان کولله ڕووی زەوییان پڕکردو وەك لێشاو دایانپۆشی.

(اطافَ- بِالشَّيءِ): ١-لە شتەکە گەیشتو چووە بنجو بناوانیەوە ٢-لە شتەکە نزیکبووەوە.

(-بِهِ): بە شەو بۆ لای بۆی چوو.

(-عليه): ١-بەشەو چووە لای ٢-خولیدا.

(تَطَـوَّفَ بالشَـيءِ وحَولَـهُ): زۆر خولـی ئەملاولای شتەکەیدا.

(إِسْتَطافَ- ه إستِطافَةً): تیایدا سووڕایەوە.

(- بالشَيءِ وحَولَهُ): زۆر بەملاولایدا سووڕایەوە.

(أَلطَـوْفُ): ١-سـەرئاو کەوتـوو ٢-قەیاخ کە پێـی دەپەڕنەوە/ کەڵـەك چەند کوندەیەکە بادەدرێـتو بەیەکـەوە دەبەسـترێتو بـە تەختەو دارەوە پێکەوە قایمدەکرێن/ لەسەری چەسـپدەکرێن دەبێتـە هۆ بـۆ گوێزانەوەو پەڕینەوە (لە ڕووبارو چەمی گەورەدا)

٣-(- (ج) أَطواف): حەسـحەس/ پاسـەوانی شـەو/ ئێشکگرانی شـەو کە دەگەڕێنو پاسی گەڕەكو خەڵکدەکەن/ شەوگەڕ ٤-دیوار.

(أَلأَطواف الضَّرفِيَّـة) (ا ع): توورەکە کە لە لاستیك دروستدەکرێت.

(أَلطَّـاف): فرە چەرخـدەر/ زۆر گـەڕۆك/ گەڕیدە/ کەسێکە زۆر بێتو بچێت.

(أَلطُوفان): ١-لافاوی خنکێنەر ٢-شەوەزەنگ/ شـەوی زۆر تاریکی ئەموسـتەچاو ٣-مردنی خێرای بە کۆمەڵ وەك پەتا خەڵك ڕابماڵێتو بکوژێت.

الطوفان (-مِن كُلِّ شيءٍ): هەموو شتێکی بە لێشاو.

(أَلطائِف) (فا): حەسـحەس/ پاسەوانی شەو کـە بە شـەو دەگەڕێـتو پارێزگاریی خەڵك دەکات/ شەوگەڕ.

(الطائِفَةُ (ج) طائِفات وطَوائِف): مێی وشەی (الطائف).

(أَلطَوَّاف): ١-کەسـێکە کـە زۆر بێو بچێت/ چەرچـی ٢-نۆکـەر/ خزمەتـکار ٣-خـاوەن کەڵكو خاوەن قەیاخ ٤-کەسـێکە کە کەڵەكو

قەياخ دروستبكات.

(أَلطَوَّافَة): مەشــخەڵ/ چراوگ کە شــەو بە ڕووناکییەکەی دەگەڕێن.

(أَلمطاف): جێگەڕان.

٢-(الطائفَة (ج) طائِفات وطَوائِف): ١-بەرە/ تايەفە/ تيرە/ فاميليا ٢-پارچەشت ٣-ئەوانەی يەکران يان يەکرێڕەون‌و لە خەڵکيتر جيان.

الملحق:

طوف: (الطائِفِي): تيرەگەريی‌و ڕێڕەو گەری ئاينيی.

(مدرسة طائِفِيَّة): قوتابخانەی تيرەگەريی.

(خلاف طائِفِي): ناکۆکيی ڕێڕەوگەريی.

(الطائِفِيّ): دەمارگيريی بۆ ڕێڕەوە ئاينيەکەی يان بۆ تيرەکەی.

(أَلطائِفِيَّــة): ڕەوشــێکی کۆمەڵايەتيــی‌و راميارييــە لەســەر بنچينــەی تيرەگــەری‌و ڕێڕەوگەريی وەستاوە.

(أَلتَّعَصُّــب لِطائِفَة دينيــة): دەمارگيريی بۆ ڕێڕەوێکی ئاينی.

(نَبْــذُ الطائِفيَّــة): واز لــە تيرەگــەری‌و ڕێڕەوگەريهێنان.

طاق: ١-(طاقَ- الشيءَ طَوقاً وطاقَةً): توانای بەســەر ئەو شتەدا هەبوو/ توانای ئەو شتەی هەبوو.

(طَوَّقَ-هُ الشــيءَ): ئەنجامدانی شتەکەی بەو سپارد.

(أَطاقَ –الشيءَ): شتەکە لە وزەی ئەودا بوو/ توانای بەسەريدا شکا.

(-على الشيءِ): توانای بەسەر شتەکەدا شکا/ شتەکە لە وزەی ئەودا بوو.

(أَلطاقَة): وزە/ توانای بەسەر شتدا شکان.

(لاتُحَمِّلنــا مــالا طاقَةَ لَنا بــِه"): بارێکمان بەســەردا مەدە کە پێمان هەڵنەســتێت‌و لە وزەی ئێمەدا نەبێت.

(أَلطاقَة): قايميی‌و تينی دەزوو و شــتی لەو بابەتــە يان گورزە گيــاو چەپکەگوڵ‌و کلافە دەزوو، چنگە مووو قژو باوەشە گيا.

(أَلطاقَة الكهربائية): وزەی کارەبا.

(طاقَة جســم ما): ئەو وزەو توانايەی کە لە تەنێکــدا هەيەو دەتوانێت کارێکی پێ ئەنجام بدات. ئەو وزە کارەبايەی کە لە بەندێکدايە.

(طاقة نواة الذَرّه): وزەی ناوکە ئەتۆميی.

(أَلطَوق): توانای کردنی شتێك.

(«هذا في طوقــي»): ئەمە لــە توانای مندا هەيەو دەتوانم ئەنجامی بدەم.

٢-(طَوَّقَ-هُ الطَوقَ): (گەردنلغ/ گەدنبەند)ی کردە ملی.

(«طَوَّقَهُ بالسَّيف أَو غَيرِه»): بە شمشێر يان شتيتر گەمارۆيدا.

(تَطَوَّقَ): گەردنبەندی کردە مل.

(-تِ الحَيَّــةُ): مارەکــە خــۆی گرمۆڵە کرد/ پەپکەيخوارد.

(إِطَّوَّقَ): گەردنبەندی کردە مل.

(أَلطاق (ج) طاقات وطيقان) (ب) (فارسية): تاقی پەنجەرەو بنمیچو پردی کەوانەیی.

(أَلطَّاقَــة) (عاميــة): پەنجــەرەی دیــواری خانوو.

(طائِق كُلِّ شَيءٍ): هەموو شتێکی بازنەیی کە دەوری شتێك بدات.

(أَلطَوق (ج) أَطواق): ١-گەردنبەند ٢-گەردن/ مل ٣-هەر شتێك خولی شتێکبدات.

(أَلْمُطَوَّقَة): ١-کۆتری گەردن بەچەمەرە قومری ٢-سوراحیی گەورەی گەردن بە چەمەرە.

٢-(الطاق): کراسی بێیەخە.

(أَلطاق والطائِق): تاوێرێکی لووتدەرپەڕیوی شاخ.

طال: ١-(طــالَ. طُــولاً): درێژ بوو/ کشــا/ درێژەیکێشا.

(طَوَّلَ-هُ): درێژیکرد/ درێژەی پێدا.

(-لَهُ): لەسەر ڕێوەستا/ مۆڵەتیدایە.

(-لِلدابَةِ): پەتــی وڵاخەکەی لە لەوەرگاکەدا شلکرد.

(طاوَلَ-هُ. مُطاوَلَــةً): ١-خایاندی/ ئەمرۆ بە سبەیی پێکرد/ دەستیدەســتیی پێکرد ٢-لەو درێژتر بوو.

(أَطــالَ-هُ إِطالَةً): ١-درێژەی پێــدا ٢-درێژی کردەوە.

(-تِ المَرأَةُ): ژنەکە منداڵی درێژ درێژیبوو.

(أَطْوَلَ-هُ إِطْوالاً): درێژتریکرد.

(تَطاوَلَ): ١-درێژیی خۆی پیشاندا ٢-بە پێوە خۆی درێژکرد تا لە دوورەوە شت ببینێت.

(-عليه العُمــرُ): تەمەنی درێژ بوو/ زۆر بە ساڵدا چوو.

(إِسْــتَطال. إِسْــتِطالَةً): درێژ بوو/ درێژەی کێشا.

(أَلطُــوْل (مــص) (ج) أَطْــوال): ١-درێژیی/ پێچەوانەی پانیی ٢-دژی کورتیی ٣-درێژییو دووریی شوێنێکی سەر زەوی (فك): ئەو گۆشە دوانییەیە کە لە نێوان حاســتی ناوەڕاســتی ڕۆژدا کە خۆر لە ناوەڕاســتی ئاسماندا دەبێت لە شوێنێکداو حاستی ناوەراستە بنەڕەتیەکەی نیــوەڕۆدا. ئەمڕۆ درێژیــی ڕۆژ لای ئێمە لە خۆرهــەڵاتو خۆرئاوای گرینتیــش بەرچاو دەگیرێت کە (٣٥ ٢٨ ١٠,٥ج)یە

(الطول السماوي لِكوكَب ما (فك): درێژییو دووری ئاسمانیی هەسارەیەك: ئەو گۆشەیەیە کە لە نێــوان ڕووی دوو بازنەی گەورەی گۆی ئاسمانییو کە ســتوونیی دەبن لەسەر ڕووی گەردوونی کولوەکان دروستدەبێت کە یەکێکیان بە هەســارەکەدا تێدەپەڕێــتو دووەمیان بە خاڵی فێنکیی بەهاردا ڕەتدەبێت.

(أَلطَــوال الطِــوَال والطَيل والطِيــال): بە درێژایی ڕۆژگار/ هەتاهەتایە.

(«لا أَفْعَلــه طَــوالَ الدَّهر»): بــە درێژایی

(رۆژگـــار/ هەتا هەتايـــە) ئـــەو كارە ناكەم/ هەرگيزاوهەرگيز ئەو كارە ناكەم.

(أَلطُوَّال) (ح): لۆقنەبالّنـــدە كە بالّندەيەكى ئاوييە.

(أَلطُوال (م) طُوالَة): درێژ.

أَلطُوَّال: زۆر درێژ.

(أَلطويل (ج) طِوال وطِيال (م) طَويلَة (ج) طَويلات): بالآبەرز/ بەبالاّ/ هەلّكشاو/ درێژ.

("فلان طَويل الباع"): فيسار ١-بەدەستو دلّە/ جوامێرە ٢-بە دەسەلاّتە/ دەسترۆيشتووە.

(«قَصــيرُ البـــاع»): ١-بێتوانا/ بێدەســەلاّتە ٢ چرووك يان دەست نەرۆيشتووە.

(أَلطيْلَة): ١-تەمەن.

("أَطــالَ اللهُ طيْلَتَهُ"): خـــودا تەمەنى درێژ كرد يان درێژ بكات ٢-درێژايى رۆژگار.

(أَلأَطْــوَل (ج) أَطاوِل (م) طُولَى (ج) طُوَل): درێژترو درێژترين.

(أَلسَبْع والطُوَل): حەوت سوورەتە درێژەكەى قورئان.

(أَلطاولة) (ايطالية): مێز كە لە دار بێت.

(أَلِطْوَل (ج) مَطاوِل): هەوسار/ رەشمە.

٢-(طالَ- عَلَيهِ. طُولاً): ١-ســەريكەوت ٢-لەو بەرزو بالاّتر بوو/ پلەوپايەى لەو بەرزتر بوو ٣-دەستگيرۆييكرد/ يارمەتيدا.

(طاوَلَ-هُ مُطاوَلَـــةً): لەو بە بالاّتر بوو/ لەو بەرزتر بوو.

(تَطَوَّلَ-عليه تَطَوُّلاً): ياريدەيدا يان منەتى بەسەردا كرد/ چاكەكەى بە چاويدا دايەوە.

تَطــاوَلَ: ١-خـــۆى بـــاداو فيـــزى نوانـــد/ لووتبەرزييكـــرد ٢-دەســـتدرێژييكرد ٣ ملـــى درێژ كردو خۆى هەلّبڕى شتێك ببينێت.

(تَطاوَلا): پێشبڕكێيانكرد.

(إِسْــتَطال. إِسْــتِطالَةً): درێـــژ بـــوو/ خۆى راكێشا.

(-عَلَيهِ): چاكەى لەگەلّدا كردو دەستيگرت.

(-على عِرضِهِ): نامووســـيبرد/ ئابڕوويبردو نامووسى شكاند.

("إِسْــتَطالُوا على القَوم"): دەستدرێژييەكى وايـــان كـــردە ســـەر خوێشـــگەل چەنديـــان لێكوژرابوو زياتريان لێكوشتن.

(أَلطَــوْل): ١-توانـــا/ دەســـەلاّت ٢-بـــوون، دەولّەمەنديى ٣-چاكە ٤-بەخشين.

(أَلطائِــل والطائِلَـــة (ج) طَوائِـــل): ١-توانا/ دەســـەلاّت ٢-دەولّەمەنديى/ بـــوون ٣-چاكە ٤-كەلّكو سوود.

(«هذا أَمـــرٌ لا طائِلَ فيـــهِ»): ئەمە كارێكە بێكەلّكە.

(«ماهو بطائِلٍ أَو هو غيرُ طائِلٍ»): زۆر نزمە زۆر نابووتو پووچەكە (نێرو مێ تيايدا وەك يەكە).

(بَينَهُم طائِلَـــةٌ): دوژمنايەتيان لـــە نێواندا هەيە.

(ألطُولَى): بارى پايەبەرزى.

طــوى: ١-(طَوَى- الثــوبَ طَيّــاً): جلەكەى پێچايەوە/ نوشتانيەوە.

(-اللهُ عُمْــرَهُ): خــودا تەمەنــى پێچايەوە/ مراندى.

("طُوِيَ فُلانٌ وهو مَنشورٌ"): فيسار مرد ناوو پاشماوەيەكى باشى بۆ خۆى بەجێهێشت.

(-البلادَ): شارەكە يان ولاَتەكەى بڕىو پيايدا گەڕا.

(-البئــرَ): (چالاوەكــەى/ بيرەكەى) بە بەرد هەڵچنى.

(تَطَــوَّى-تِ الحَيَّةُ): مارەكــە پەيكەيخوارد/ خۆى گرموڵە كرد.

(إنْطَوى): پێچرايەوە/ لوولدرا/ گرموڵە بوو.

(-القَومُ عَلَيه): خوێشــگەل چواردەوريانــدا/ گەمارۆياندا/ لێى كۆبوونەوە.

(إطَّوى): پێچرايەوە/ لوولدرا يان قەدكرا.

(ألطَّوَى والطِوى): شتى قەدكراو/ نوشتاوە..

(ألطَوَى): كوندەى ئاو.

(ألطِيَّــة): قــەد/ پێچ نوشــتە/ پێــچ/ توێ ٢-كەنارولا.

(«لَقَيتُهُ بطَيَّاتِ العراق»): لەملاولاو كەنارى عيراقدا پێيگەيشتم.

(ألطَــوِي (ج) أطواء): ١-(گورزەيەك/ قوڵێك) گەنم ٢-كاتژمێرێكى شەو.

(ألطَوِيّ والطَوِيَّة): (بيرى/ چالاوى) سەرگيراو/ داپۆشراو.

(ألأطْواء واحِدُها طوى): بڕگەى كلكى كوللە كە وەك گرێ وايە.

(ألمَطــوى (ج) مطاوي الأمعــاء أو الحيَّة أو الثَــوب): پێچى ڕيخۆڵە يــان مار يان لۆچى/ قەدى كراسو جل

٢-الموسى (عامية): گوێزان.

(ألمِطوى): هەڵپێچ/ تەشى.

٢-(طوى- كَشْــحَهُ على الأمــرِ طَيّاً): نيازى كارەكەى شاردەوە.

(«طوى كَشــحَهُ عَني»): لێــم لووتەلا بوو و لێم دووركەوتەوەو تۆرا.

(طــوى- الحَديــث): قســەكەى پەنهانكرد/ نەيدركاند/ شارديەوە.

(ألطَيّ) (مص): پێچانەوەو توێنان.

(طَيُّ الشــيءِ): توێى شــتەكە/ ناو شــتەكە/ لۆچى شتەكە.

(«ألغَــيّ في طــي قَلبِهِ»): نيــازى خراپى لە توێى دڵدايە.

(ألطِيَّــة): ١-نياز/ ئــارەزووى دڵ ٢-ويژدانو خواست.

(«مَضى لِطِيَّتِهِ»): بەرەو نيازو خواستى دڵى ڕۆيشتو لە كۆششدا بوو.

(ألطَويَّة): ويژدانو نياز.

(فلان حَســنُ الطَويَّة): فيســار بە ويژدانو نيازپاكە.

٣-(طَوى-الرَجُـلُ. طَيّاً): بــه ئارەزوو خۆی برسیکرد.

(-السيرُ فُلاناً): ڕۆیشتنی زۆر چرووساندیو لاوازیکرد.

(طَويَ وأطوى. طَوىً): برسیبوو.

(طَيَّان وطَوٍ وطاوٍ (م) طَيّاً وطَويَةً وطاوِيَةً): برسی.

(ألطَوى): برسێتیی.

(طاوِ البَطن): سکتێقوپاو.

٤-(ألطايَةُ (ج) طايات): سەربان.

(ألطِوايَة): تاوە (سريانية).

الملحق:

طــوي. المطــواة: چەقۆیەکــی بچکۆڵــە کە ئەنوشتێتە دەستکەکەیەوە.

طــاب: ١-(طــابَ. طيبــاً وطابــاً وطيبَــةً وتَطْياباً): خۆش‌و شیرین‌و جوان‌و چاکبوو.

(-الشــيءَ): شــتەکەی خۆش‌و شــیرینکرد/ جوان‌و چاکیکرد.

(-تِ النَفسُ بِكَذا): دەروون بەوە گەشایەوەو خۆشیی تێکەوت.

(- عيشُهُ): ژیانی خۆش‌و تێرو تەسەلبوو.

(-تِ الأَرضُ): زەویەکــە ســەوز بــوو/ پــڕ گیابوو.

(طَيَّبَ- خاطِرَهُ): دڵنەواییکرد/ دڵی هێنایەوە جێ‌و ستارەو ئارامی بە دڵیدا.

(-الشَــيءِ): ١-شتەکەی بە خۆشــی‌و بەچێژ زانی یان شــتەکەی چێژ خۆشکرد ٢-شتەکەی بۆنخۆشکرد/ بۆنی خۆشی پێداکرد.

(طايَبَ-هُ. مُطايَبَةً): گەمەو قسـەی خۆشی لەگەڵدا کرد/ سوعبەتی لەگەڵدا کرد.

(أَطابَ. إطابَةً): قسەی شیرین‌و خۆشیکرد.

(-الشيءَ): شتەکەی خۆشکردو چاکیکرد.

(أَطْيَبَ-الشيءَ إطياباً): شتەکەی بە خۆش‌و شیرین‌و چاکزانی.

(تَطَيَّبَ- بالطيبِ): بۆنی خۆشی لە خۆیدا/ خۆی بۆنخۆشکرد.

(إسْــتَطابَ- القَومَ. إســتِطابَةً): داوای ئاوی شیرینی لێکردن.

(إستَطابَ واسْــتَطْيَبَ- الشَــيءَ إسْتِيطاباً): شتەکەی بە باش یان شیرین‌و خۆشزانی.

(ألطــاب) (مص): خــۆش/ بەچێژ ٢-شــیرین ٣-چاك/ باش ٤-حەڵاڵ ٥-باشترین شت ٦-بۆنخۆش.

(ألطّابَة): مەی.

(ألأَطيَــب (ج) أطايــب (م) طُوبــى (ج) طُوبيات): باشترین/ شیرینترین/ خۆشترین.

(ألأَطايب- مِنَ الشَيء): هەڵبژاردەی شت.

(ألطُوبى): ١-کەیفخۆشی‌و بەختیاری/ شادیی ٢-بێر/ فەڕ/ خێر.

(«طوبى لَــكَ وطوباكَ»): خۆشــی‌و ژیانی بەختەوەریت بۆ ببێت.

(ألطَيب) (مص): ١-باشــترینی هەموو شتێك ٢-حەڵاڵ/ شیاو/ ڕەوا.

(«هــذا طيبٌ لَــكَ»): ئەمە بۆ تۆ (شــیاوە/ حەڵاڵە/ ڕەوایە).
(الطیب (ج) أطیاب وطُیُوب): هەموو شتێکی بۆنخۆش/ هەموو بۆنێکی خۆش.
(أَلطَیبَةُ) (مص): ١-حەڵاڵ/ شیاو/ ڕەوا.
(طیبَةُ الخَمرِ): پاکترین‌و سافترین مەی.
("فَعَلــتُ ذلِــك بِطیبَةٍ"): ئــەوەم بێ زۆری خەڵك‌و بە دڵی خۆم کردووەمە.
(أَلطُیَّــاب): زۆر (چاك/ باش) زۆر خۆش زۆر جوان.
(أَلطَیِّــب (م) طَیِّبَــة (ج) طَیِّبات وطُوْبى): (کە ئەمەی دواوەیان کۆیەکی دەگمەنە).
١-سینەســاف/ دڵباش/ دڵگــەورە/ دڵپاك/ بە ســۆز/ پێچەوانەی دڵپیس‌و ناچاك ٢-حەڵاڵ/ شــیاو/ ڕەوا.١-سینەســاف/ دڵباش/ دڵگەورە/ دڵپاك/ بە سۆز/ پێچەوانەی دڵپیس‌و ناچاك ٢-حەڵاڵ/ شیاو/ ڕەوا.
(«كَلِمَةٌ طَیِّبَةٌ»): وشــەیەکی خۆشــی باشی پاکی لە دڵی سافەوە هاتوو.
(بَلْدَةٌ طَیِّبَةٌ): وڵاتێکی خۆشــی ئاسوودەو پڕ خێروبێر.
(أَلمَطایِب- مِنَ الشيء): ناوێزەو هەڵبژاردەی شت.
(شَــرابٌ مُـطَـیَّـبَـةٌ): خـواردنـەوەیـەکـی/ شەربەتێکی دەروون فێنککەرەوەو خۆشیدەر.
٢-(طــابَ- عَنِ الشــيءَ نَفســاً. طِیْباً وطاباً وطیْبَةً وتَطْیاباً): دڵی لە شــتەکە هەڵکەنراو وازی لێهێنا/ بەرەڵایکرد.
٢-(أَلطابَة) (ترکیة): تۆپی یاریپێکردن.
(أَلطّابیَّــة عِنــدَ المُوازَنَــة (ایطالیــة): تەپلــە لای مەوارینــەکان خێرخوازەکانیــان لەسەریدەکەن.
طاح: (طاحَ. طَیْحاً= طاحَ. طَوْحاً): ١-فەوتاو/ ونبوو/ ڕێیهەڵەکرد.
(طَیَّــحَ-ەُ): گومڕایکــرد/ ڕێیلێهەڵەکــرد/ ونیکرد.
(-الشيءَ): شتەکەی ونکرد.
(أَطاحَ-ەُ): فەوتاندی/ مراندی.
(تَطایَحَ- الشيءُ): شــتەکە پەراگەندە بوو و بە ئاسماندا چوو.
(أَلطَیْحَــةُ): جارێك فەوتان. جارێك ونبوون. جارێك پەراگەندەبوون.
(أَصابَتْهُم طَیْحَةٌ): تووشی کاروبارێکبوون لە یەکیکردن/ لێکیجیاکردن.
("طَوَّحَتْهُــم طَیْحاتٌ"): فەوماوی ســەخت لەناویبردن/ فەوتاندنی.
طــاخ: ١-(طــاخَ. طَیْخاً): ١-بە شــتی پیس‌و ناشــیرین لەکەدار بوو ٢-بە بەدکاریی‌و کاری نارەواوە گلاو خەریکبوو.
(-الأمرَ): کارەکەی گەنکرد.
(-ەُ): شتی ناشیرینی دایە پاڵ‌و لەکەداریکرد.
(طَیَّــخَ- أصحابَــهُ): جنێــوی بە دۆســتو

هاوڕێکانیداو پێی لەسەر ئەوە داگرت.

(-ه): بە شتی ناشیرین و پیس لەکەداریکرد.

(تَطَيَّـخَ): لەکەداری شـتی ناشـیرین و دزێو بوو.

(الطيخةُ): ناشووب.

٢-(طاخَ. طَيخـاً): لووتبەرزییکـرد/ فیزی نواند/ ترزلییکرد.

٣-(الطَيخَةُ والطائِـخُ والطَيَّاخُ): گەوجێکی بێفەر.

طـار: ١-(طارَ. طَيْراً وطَيَرانـاً وطَيْرُورَةً): فری/ سووکەڵە بوو خێرایکرد.

(-الطائِـرُ): باڵندەکـە (باڵیگـرت و فـری/ لەشەقەیباڵیدا).

(-بِكَذا): بەوە فری یان بەوە پێشکەوت.

(-إلى كـذا): خێـرا/ گـورج بـۆ لای ئـەوە ڕۆیشت.

(«طارَ طائِرُهُ»): تووڕە بوو/ تووکەسەر بوو.

(طَيَّرَ نَومَهُ): خەوەکەیزڕاند/ خەوەکەی لە چاو فراند.

(-هُ وطَيَّرَ-بِهِ): هەڵیفراند.

(طايَرَ وأطارَ-هُ. مُطايَرَةً وإطارَةً): وایلێکرد بفرێت/ فراندی.

(تَطَيَّرَ واطَّيَّرَ-بالشَّـيءِ ومِنهُ): لە شـتەکە ڕەشبینبوو/ بە بەدوومی دانا.

(اِسْـتَطارَ- الطَـيرَ. اِسْـتِطاراً): باڵندەکەی هەڵفراند.

(-السَّـيفَ- السَّـيفَ): چابووکانـە/ خێـرا شمشێرەکەی هەڵکێشا.

(أُسْـتُطِيرَ): ١-فرێنـراو بـرا وەکـو باڵنـدە هەڵیگرتبێت ٢-تۆقێنرا.

(-الفرسُ): چارەوێکە خێرایکرد، تاویدا.

(الطائِـر (فـا) (ج) طَيْر وطُيُـور أطْيار): باڵندە/ پەلەوەر/ مەل هەمـوو زیندەوەرێکی باڵدار.

(«هوَ مَيْمونُ الطائِر»): چارە پیرۆزە.

(«سِـر على الطَّائِرِ المَيمون»): بە خۆشـی بڕۆیت بە گوزارکار دەوترێت (نزابۆکردنە).

(«هـو سـاكِنُ الطائِـر»): ئەو سـەرمەندو هێمن و سەنگینە.

(«طارَ طائِرُ فلان») ئەگەر تووڕە بێت: تووکە سەر بوو. ئەگەر خێرا بڕوات: باڵیگرت.

(الطائِـر): ١-ئـەوەی پێی گەشـبینبیت یان ڕەشـبینبیت ٢-شـانس/ بەخـت/ ناوچەوان ٣-ڕۆژیی مرۆڤ.

(الطائِرَةُ (ج) طائِرات): فڕۆکە.

(طائِرَة رُكاب): فڕۆکەی سەرنشین کە خەڵك لـە وڵاتێك یان لە شـارێکەوە بـۆ یەکێکیتر دەگوێزێتەوە.

(طائِـرَة حَربِيَّة): فڕۆکـەی جەنگ کە زۆر جۆری هەیە.

(طائِرَةُ الطَرَّاد): فڕۆکـە ڕاونێن کە دوژمن ڕاودەنێت.

(الطائِرَة النَفّاثة): فرۆكەی گڕدەر.
(الطائِـرَة النافورية): فرۆكـەی خۆپاڵ كە فرۆكەیەكی خێرایە.
(الطائــرة القانِصَــة): فرۆكــەی ڕاوكاری فرۆكەی دوژمن.
(طائِـرَةُ الإنْقِضــاض): فرۆكــەی داهاتــن. كــە بەســەر ســوپای دوژمنــدا دێــتو ئاگر بارانیدەكات.
(القَلعَة الطائِرَة): فرۆكــەی بۆمباهاوێژ كە فرۆكەیەكــی زۆر گەورەیەو بۆردومانی وڵاتی دوژمندەكات.
(ألطَيْر) (مص): باڵندە/ مەل، پەلەوەر. كۆی وشەی باڵندەیە بە تاكیش دەوترێت.
(«كَأَنَّ على رؤوسِـهِم الطَيرُ»): دەڵێی سایمە لێیــداون. واتا لە ترســاندا كپو كــڕ (ئەمە لەوەوە هاتووە قەلەڕەشــكە بەســەر ســەری حوشترەوە دەنیشــێتەوە گەنەو سجی لەسەر دەكاتەوەو دەیڕژێرێت حوشترە هیچ ناجووڵێت نەوەكا قەلەكە هەڵفرێت).
(«لاطَيرَ إلا طَير الله»): تەنها فەرمان فەرمانی خودا هەیە.
(ألطِيَرَةُ والطِيَرَةُ): ئەوەی كە ڕەشبینی لێوە ببینرێت.
(ألطَيْرَةُ والطَيْرُورَة): هەڵەشەییو جرپنی.
(«إياكَ وطَيْرات الشباب»): ئاگات لە هەڵەشەییو جرپنیو سەرچڵیی هەرزەكاریبێت.

(ألطَيَران) (مــص): فڕین بە باڵ جووڵاندن لە هەوادا.
(ألطَيَــران الحَربــي): هێزی ئاســمانیی كە سەرپەرشــتی كاروبــاری فرۆكەكانی جەنگ دەكات.
(ألطَيَــران المدنــي): بەڕێوەبــەری فرۆكــە سەرنشــینەكان. كە سەرپەرشــتی ئەو جۆرە فرۆكانە دەكات.
(مصلحة الطــيران): بەڕێوەبەرایەتیی فڕین كە بە تەنــگ كاروباری فڕیــنو فرۆكەوە دێتو سەرپەرشتیدەكات.
(ألطَيّار (ج) طَيارون): فرۆكەوان.
(ألطيار- مِنَ الخَيل): ئەسپی بوێرو تیژڕەو.
(ألطُوَيْر): باڵندۆكە.
(ألطَيّارَة): ١-مێی وشەی (الطَيّار): فرۆكەوانی ژن ٢-سەرنشینگەی ئاسمانیی.
(ألمُطار- مِنَ الخَيل): ئەســپی ئازای تیژڕەوو بوێر.
(ألمَطار): فرۆكەخانە.
(أرضٌ مَطارَة): زەوییەك باڵندەی زۆر بێت.
٢-(طــارَ- صَيتُهُ. طَيراً وطَيَراناً وطيرورَة): ناوو ناوبانگی بڵاوبووەوە.
(طَيَّرَ وأطارَ- المالَ): داراكەی بەشكرد.
(تَــطــايَــر): پــــەرشو بـــڵاوبـــووەوە/ پەراگەندەبوو.
(-السَّحابُ في السَّــماءِ): هەور گشت ئاسمانی

گرتەوەو داپۆشی.

(إنطارَ-الشيءُ): شتەكە قڵیشا/ شەقیبرد.

(إسْــتَطارَ- الشــيءُ. إسْــتِطارَةً): ١-شــتەكە پەخشبوو/ بڵاوبوەوە ٢-جیاوبڵاوبووەوە.

(-الحائِــطُ): دیوارەكــە (درزی تێبــوو/ شەقیبرد).

(أُستُطيرَ- الصَدعُ في الحائِطِ): درزی دیوارەكە (دەرگەوت/ دەمیكردەوە).

(ألطَيّار): بڵاو بوو.

(أَلْمُطَيَّــر) (مفع): ١-بە ئاســماندا/ بە هەوادا بڵاوكــراوو فڕێنراو ٢-شــكاوی درز (تێكراو/ تێبوو).

(أَلْمُسْــتَطير) (فا): شــەوقدەرو ڕووناكیدەر/ شەوقپەخش.

("صُبح مُسْتَطير"): بەیانی ڕووناكیبەخش.

(برق مستطير): هەورەبروسكەی ڕووناكیدەر/ شەوقدەر.

(شــيبٌ مســتطير): ســپێتیی ســەرو ڕیشی تەشەنەكردوو/ بڵاوبوو.

(ألشَرّ المُسْتَطير): خراپەی تەشەنەكردوو.

٣-(طارَ- الشَــعَرُ. طَيراً وطَيَراناً وطَيرورَةً): قژەكە درێژ بوو/ هەستا/ بەرزبووەوە.

(تَطايَرَ- الشيءُ): شتەكە درێژ بوو/ هەستا.

٤-(الطائِر) (فك): ١-هەسارە ٢-مێشك.

(ألطَيّــار): ١-زمانــەی تــرازوو ٢-(تــرازوو/ شایەن)ی زێڕو زیوو پارە.

(أَلْمُطَيَّر): جۆرە بەرگێكە.

طاس: (طاسَ- الشــيءُ طَيْســاً): شتەكە بە لێشاو بوو/ زۆر زۆر بوو.

(ألطَيْس): ١-ژمارەی زۆری شــت ٢-خۆڵ/ گڵ ٣-هەموو بوونەوەرێكی وەچەزۆر وەك ماسیو مێرووله.

طاش: (طاشَ. طَيشــاً): ١-هەڵەشــەییكرد/ هەرزەییكرد ٢-ئاوەز سووكبوو/ بێئەقڵیكرد.

(-السَــهْمَ عَنِ الغَرَضِ): تیرەكــە دەرپەڕیو نەیپێكا/ لایدا.

(طائش): ١-تیری نەپێك ٢-مرۆڤی (هەڵەشە/ هەرزە/ جرپن/ ئاوەز سووك).

(أطاشَ- السَّــهْمَ عَنِ الغَــرَضِ): تیرەكەی لە نیشانەكە لادا.

(ألطَيّاش): ١-مێشكسووك/ هەڵەشە/ بێهۆشو كەمتەرخەم ٢-هەرزە.

(ألطَيْشــان): هەڵەشــەییو كەمتەرخەمیی/ بەدەربەســەوە نەهاتن ٢-بێهۆشی ٣-بە هەڵە بۆچوونو لێلادان.

طاع: (طاعَ. طَيعاً): ملیدا/ گوێڕایەڵییكرد.

طيع: ملدان/ گوێدێر بوون.

طاف: (طــافَ- الخَيــالُ. طَيْفــاً ومَطافاً): تارمایی یان ئەندێشــەی شتێك كە لە خەودا ببینرێت.

(طَيَّفَ وأطافَ وتَطَيَّفَ. تَطْييفاً وإطافَةً وتَطَيُّفاً): زۆر بە دەوریدا (سووڕایەوە/ گریخوارد).

(ألطيــف) (مــص): ١-ئەندێشــەو تارماییو وێنەی شــت کە لە خەوندا دێت ٢-توورەبوون ٣-شــێتیی/ دێوانەبــوون ٤-(ف)شــەبەنگ: وێنەیەکە بــە تێپەڕبوونی رووناکیی ســپی بە ناوێزەیەکدا رووناکییەکە شــیدەبێتەوەو دەبێتــە چەند رەنگێكو بــە پێی ریزبوونی: سوورو پرتەقالییو زەردو سەوزو شینو شینی چوتییو وەنەوشەیی. ئەگەر رووناکییەکە لە گازێکەوە پەیدا بووبێت وەك هایدرۆجین ئەو کاتە ئاوێزەکە لە چەند هێڵێك پەیدادەبێت بە پێی سروشتی گازەکە شوێنەکەی دەزانرێت.

طام: (طــامَ. طَیْماً): کارەکەی دروســتبوو/ چاکبوو.

(-اللهُ فُلانــاً علی الخَیرِ): خودا فیســاری بە چاکییو لەسەر چاکە بەدیهێناوە.

(ألطِیماء): سروشتو شێوە بەدیهێنان.

طــان: ١-(طانَ وطَیَّــنَ- الحائِــطَ. طَیْناً): دیوارەکەی بە قوڕ سواغدا.

(-الکِتابَ): نووسینەکەی مۆر کرد.

(-هُ اللهُ علی الخَیرِ): خودا بە باشــیو لەسەر چاکە بەدیهێنا.

(تَطَیَّــنَ): ١-بــە قوڕ ســواغدرا ٢-بە باشــی بەدیهێنرا ٣-قوڕاوییبوو.

(ألطــین): قوڕ یان گەچی گیراوەو شــتی لەو بابەتە کە دیوارو شوێنی پێسواغدەدرێت.

(ألطینَــةُ= الطین): ١-قوڕ. گەچی ئاوکراو کە ســواغی پێدەدرێت ٢-خۆڕسكو دروستبوونی زگماکیی.

(«هو یابِسُ الطینَةِ»): ئەو مرۆڤێکی وشكو رەقە.

(«لَــهُ طینَــةٌ طَیِّبَةٌ»): سروشــتێکی نەرمو گونجاوییهەیە.

(مَــکانٌ طــانٌ): شــوێنێکی قوڕینــە/ قوڕی زۆرە.

(ألطِیانَةُ): قوڕەکاریی.

(ألطَیَّان): قوڕەکار.

٢-(ألطَیُّــون أَو الطُبَّــاق) (ن): گیایەکــە لــەو رووەکانەیــە کە گوڵەکــەی لوولەییە لە وڵاتەکانی دەریای ناوەڕاســتدا زۆرە گوڵەکەی زەردو کەمەکێــك لینجــەو بۆندارە کەســکی لێدروســتدەکەنو کێچــی پێدەکــوژن یــان راودەنێن.

ظ: (الظــاء): حەڤدەهەمــین پیتــی ئەلفـو بێــی عەرەبییەو لە ژمێــرەی کۆی پیتەکاندا (٤٠٠)ە.

ظأب: ١-(ظَأَبَ. ظَأْباً): ژنی هێنا.

(ظــاءَبَ-ەُ مُظاءَبَــةً): خوشــکی ژنەکــەی ئەوی هێنا/ ژنخوشــکی ئــەوی هێنا، بوو بە ئاوەڵزاوای.

("تَزَوَّجــا بالمُظاءبــة"): بوونــە ئاوەڵزاوای یەکتری.

(ألظــأب (مــص) (ج) ظُــؤوب وأَظــؤُب"): ئاوەڵزاوا.

٢-(ظَأَبَ. ظَأْباً): ستەمیکرد/ زۆرداریکرد.

٣-(ظَأَبَ. ظَأْباً): گۆرانیوت.

(-التَیسُ): سابرێنەکە بارانی/ مرقاندی.

ظأر: (ظَأَرَ- الناقة أو المرأةَ علی ولد غیرها): مێحوشترە ســۆزی بەچکەی حوشــترێکیتردا ژنەکەش سۆزی بە منداڵی یەکێکیتردا.

(ظــأَرَت واظــأَرت): لەگەڵیــا میهرەبانبوو/ بەسۆز بوو.

(ظُؤُور وظُؤُورة (ج) أطآر و ظُؤار): بە سۆز/ میهرەبان بۆ بەچکە. بۆ زارۆڵە.

(-ەُ الی کذا): بەلای ئەودا لایدا/ ســۆزی بۆی جووڵا.

(-علی عدُوّە): بۆ دوژمنەکەی وەرگەڕایەوەو پەلاماریدایەوە.

(-ەُ علــی کــذا): بــۆ ســەر ئــەو ڕووی پێوەرگێڕایەوە.

(ظــاءَر- الناقــة أو المرأة علی ولــد غیرها مُظاءَرةً): مێحوشترەکە یان ژنەکەی وا لێکرد کە ســۆزبدات بە بەچکەی هی یەکێکیتر یان منداڵی یەکێکیتر.

(- ەُ علی الأمر): بۆ کارەکە تێزیکردو ڕایکێشا بۆ کارەکە یان بە زۆر پێیکرد/ ناچاریکرد کە بیکات.

(-هُ على كذا): ویستی ئەو بۆ لای ئەو بزواندو سۆزی بۆی جوولاند.

(-اتِ المـــرأةُ): ژنەکە منداڵێکـی گرتە خۆی بەخێوی بکاتو شیری بداتێ.

(-الرَجُلُ): پیاوەکە بۆ منداڵەکەی دایەنێکی ڕاگرت.

(أظـــأرَ- الناقـــةَ أو المـــرْأةَ على وَلَـــدِ غيرِها إظآراً): وای لە مێحوشـــترەکە یان ژنەکە کرد کە شیر بە بەچکەکەیان بە منداڵی یەکێکیتر بدات/ سۆزی بۆ جووڵاند.

(أظْأرَ-هُ على كذا): سۆزی بۆ ئەوە جووڵاند/ ڕووی پێکردە لای ئەوەوە.

(إظَّـــأرَ لِوَلَـــدِهِ ظِئـــراً): بـــۆ منداڵەکـــەی دایەنێکیگرت.

(الظِئْـــر (ج) أظؤُر وأظْـــآر وظُؤُور وظُؤُورَة وظُؤَار): ١ میهرەبانی/ سۆز بەرامبەر بەچکە یان منداڵی یەکێکیتر ٢-دایەن.

(ظِئْـــرُ القَصْـــرِ): کونجێکـــی کۆشـــکەکە. گۆشەیەکی کۆشکەکە.

(الظِئـــرَة): کۆڵەکـــە یـــان فیلپایەیـــەك کە دیوارێك ڕابگرێت.

(الظُؤْرَة): ١ دایەن ٢-شیرپێدەر.

ظأم: (ظاءَم- هُ: مُظاءَمَةً و تظاءَما تَظاؤُماً): بوون بـــە ئاوەڵزاوای یەکتری/ خوشـــکی ژنی یەکتریان هێنا.

(ألظأم= سِلفُ الرَجُل): ئاوەڵزاوای پیاوەکە.

ظبـــو: (الظُبَة (ج)(ظُبـــات وظُبىً وظُبُون وظِبـــون وأظْبٍ): تیژیی دەمی شمشـــێر یان نووکی نێزەو شتیتری لەو بابەتانە.

(ظبَة) لە بنچینەدا (ظُبُـــو) بووە. واوەکەی فرێدراوەو کراوە بە (ە).

ظبى: ١-(أظبَى- المَكانُ): شـــوێنەکە ئاســـکی زۆر بوو.

(ألظَبْي (ج) ظِبـــاء وأظْبٍ وظُبِيّ وظَبَيات) (ح): ئاسك (بە نێرو مێ دەوترێت).

(بـــهِ داءُ الظَبـــي): دەردی ئاســـکی هەیـــە واتـــا تەندروســـتە چونکـــە ئاســـك هەرگیز نەخۆشناکەوێت تەنها کاتی مردنی نەبێت.

(ألظَبْيَة (ج) ظِباء وظَبَيات (ح): ١-ئاسکەمێ ٢-(ح) مەڕ/ پـــەز ٣-(ح)مانگـــا/ چێڵ ٤-کچی گەنـــج/ لاو ٥-هەمانەیەکی تووکنی پێســـتی ئاسك.

(أرضٌ مَظبَئَةٌ): زەوییەك/ خاکێك (ئاســـکی زۆر بێت/ لانەی ئاسکان بێت).

٢-(الظَبْيَةُ): پێچی دۆڵ.

(ظرّ): ١-"ظَرَّ. مَظَرَّةٌ): بەردە دەمتیژەکەی شکاند.

(-الناقـــةَ): بـــە بەردێکی چەقۆیـــی دەمتیژ مێحشوترەکەی سەربڕی.

(أظَـــرَّ): لە شـــوێنێکدا کەوت کـــە پڕبوو لە بـــەردە دەمتیژەکان/ بـــەردە چەقۆ کە وەك بەردە ئەستێ وایە.

(-المَكانُ): بەردە چەقۆ/ بەردە ئەســتێی زۆر بوو.

(ألظِرّ والظُــرَرُ والظُرَرَةُ (ج) ظُرَّان وظِرّان وظِرار وأظِرَّة): ١-بەرد یان بەردێکی دەمتیژ کــە وەك چەقــۆ وابێــت ٢-بەردە ئەســتێ. ئــەو بەردە ئەســتێیەیە کە لــە چاخە هەرە کۆنەکاندا وەك نێزەو تەشــویّو تەورو ئا لەو شێوانە دروســتدەکراو بەکاریان دەهێنا ئەمە پێــش ئەوەی کــە کانزاکان بدۆزنــەوەو لێی دروستبکەن.

(ألطُور الظِرِّي أو الظِرَّانِي): چاخی بەردینو بەردەئەســتی کــە ئامێرەکانیــان لــە بەردە ئەستێ دروستدەکرد.

(أرضٌ ظَريــرٌ ومَظَرَّةٌ): خاکێکی پڕ بەردەی ئەستێ.

(المَظَرَّة (ج) مَظارّ): بەردەئەستێ کە ئاگری پێدەکرێتەوە.

٢-(ألظَريــر (ج) ظِــرار وأظِــرَّة وظُرَّان): زانستییەك کە ڕانوما بکات.

ظرب: (ظَرِبَ- بِكَــذا. ظَرَباً): بەوەوە (لکا/ نووسا).

(ألظَــرِب (ج) ظِــراب وأظْــرُب): ١-نووکی دەرپەڕیوو تیژی بەرد ٢-گردۆڵکە.

(الظَــرِبُ- مِــنَ الرجــال): گردەپیاوێکــی ئەستوور.

(الظربــان والظربِاء (ج) ظَرابيّ وظَرابين) (ح): بۆگەنکە. گیاندارێکە هێندەی پشیلەیەکە بۆرەقنەیەو مەیلەو ڕەشــە. بۆگەنێکی پیسی لێدەردەچێت.

(ألظَربــان الأَمريكــي) (ح): بۆگەنکــەی ئەمەریکی لە کوندا دەژی لە ســمۆرەو مشکی خورما دەچێت. بۆگەنێکی پیسی هەیە.

("فَســابَينَهُم الظَربــان"): بۆگەنگەتســی پێداکــردن. واتا لــە یەك پچــڕانو پەرش‌و بڵاوبوونەوە.

(ألظِربــاء (ج) ألظِربى الظِرباء) (الأَظْرَب): چــوار دانــی کاکیلەیە لــە پشــتەوەیە پاش بلووغبوونو تەواو گەورەبوون دەردێن.

(أَظْــرابُ اللِّجــام): گرێــی ئاســنی لغاو کە دەکەوێتە دەمی ئەسپەوە.

ظــرف: ١-(ظَــرُفَ. ظَرْفــاً وظَرافَــةً): ١ (چەلەنگ/ شــۆخو شــەنگ) بوو ٢-ناسك‌و بەویل‌و ڕێکپۆش‌و زیرەکبوو.

(ظَريف (ج) ظُرَفاء وظِراف وظُرُف وظُرُوف وظَريفــون (م) ظَريفَــةُ (ج) ظَريفــات وظَرائف): چەلەنگ/ شــۆخو شەنگ، ناسك‌و بەوێڵ‌و زیرەك‌و ڕێکپۆش.

(ظَرَفَ-هُ. ظَرْفــاً وظَرافَةً): لەو شــۆخترو ناسکترو بەوێڵترو زیرەکترو جوانپۆشتر بوو.

(أَظْــرَف): منداڵــی زیرەك‌و قۆزو ناســك‌و بەوێڵیبوو.

(تَظَــرَّفَ وتَظارَفَ): خۆی بەوێڵ‌و ناســك‌و

زيرەك‌و شۆخ (نواند/ پيشاندا).

(إسْـتَظرَفَ): شـۆخ‌و ناسـكي‌و ريكپۆشـى خواست/ وريايى‌و زيرەكى‌و ناسكى خواست.

-هُ: بە شۆخ‌و ناسك‌و زيرەك‌و بەويْلى دانا يان زانى.

اَلظَـرف (مـص): ١-ناسـكى‌و بەويْليـى ٢-ريكپۆشيى‌و شۆخيى/ چەلەنگيى ٣-كارامەيى‌و ليْزانى‌و زيرەكيى.

(اَلظُراف والظُـرّاف (ج) ظُرَفاء وظُرّافون=

اَلظَريـف): ١-ناسـك‌و بەويْـل‌و زيـرەك ٢-چەلەنگ‌و ريكپۆش ٣-كارامەو ليْزان.

٢-(أظْرَفَ- المَتاعَ): (كالاكان/ كەلوپەلەكان)ى خسـتە دەفـرەوە. هـۆرەوە/ توورەكـەوە/ شتگريْكەوە.

(اَلظَـرْف): مەشـكە، جەوەنگـە، هيـزە (عامية)

(اَلظَـرف (ج) ظـرُوف): رۆژو دەم‌و كات‌و سـەردەم‌و ژيْروبن‌و سەرو تيْدابوونى شويْن‌و كات.

(ظُـروف الزَمـان): كات‌و دەمـى كاريْـك‌و رووداويْك.

(ظـرْف المَـكان): شـويْن‌و جيْـى كاريْـك‌و رووداويْك.

(هو نَقِيُّ الظَرْفِ): ئەو دەست‌و دلْپاكە.

(رأيْتُهُ بظَرْفِهِ): راست خۆيەتى.

(اَلمَظْـروف) (مفـع): ئـەوەى دەخريْتـە شتگريْكەوە.

("بَعَثْتُ بالرَسـائِل مَظروفَةً"): نامەكانم لە بەرگەنامەدا بۆ نارد.

ظـرن: (ألظـرّان): بـەردى دەمتيـژ/ بەردەئەستێ.

ظرى: (ظَـرى- الماءُ. ظَرياً): ئاوەكە كشـا/ رۆيشت.

(ظَـرِيَ- الغُـلامُ. ظَـرىً): ميْردمندالەكە ناسك‌و زيرەك‌و بەويْلبوو.

(إظْرَورَى إظْريـراءً): سكى هەلاوسا.

(ألظاري) (فا): گازگر.

(ألظَرْوَرى): ناسك‌و بەويْل/ ژيرو زيرەك.

ظعـن: (ظَعَـنَ. ظَعْنـاً و ظَعَنـاً و ظُعُوناً ومَظعَناً): گوريْزيكردو كۆچيكرد.

("ظَعَنوا عَن ديارهم"): لە شـارەكەيان يان ولاتەكەيان باريانكرد/ كۆچيانكرد.

(أظْعَـنَ-هُ): بـارى پيْكرد/ كۆچـى پيْكرد/ خستيە ريْ.

(إظَّعَـنَ- الهَـودَجَ): گوريسـيْك/ پەتيْك كە كەژاوەكەى پى ببەستريْت.

الظِعان: سوارى كەژاوەكە بوو.

(ألظَعُـون) = الظِعان. (ألظَعُـون والظَعُونَة (ج) ظُعُن): حوشتريْك كە بارى پيْبكيْشريْت/ حوشترى باريى.

(ألظَعينَة (ج) ظَعائِن وظُعْن وظُعُن و (حجـ) أظْعـان وظُعُنات): ١-كەژاوە ٢ ژن يان ئافرەت

کــه له کەژاوەدا بێت. یــان دەوترێت: (هؤلاء ظَعَائِنُهُ): ئەوانە ژنانی ئەون.

(اَلمِظْعَــان- مِنَ الخَيــلِ والنُوق): ئەســپو مێحوشتری خۆشڕەوت.

ظفــر: ١-(ظَفَــرَ-هُ. ظَفْــراً): ١-بــه نینۆك خاشــاکی دەموچاوی هێنایە خوارێ/ نینۆکی له رووی چەقاند ٢-نینۆکی شکاند.

(ظَفِرَ. ظَفَراً): سیچکەسڵاوە له چاویهات.

(مَظْفُور): سیچکەسڵاوە له چاو هاتوو.

(-ت عَينُهُ): چاوی سیچکەسڵاوەی لێهات.

(عَــينٌ ظَفِــرَة): چاوێکــی سیچکەســڵاوە لێهاتوو.

(ظَفَّرَ-الشيءَ): نینۆکی له شتەکه چەقاند.

(-الجِلْدَ): پێســتەکەی هەڵگلۆفتو شــێلای/ دەستی پێداهێنا.

(-الثوبَ): مادەیەکی بۆنخۆشــی بە جلەکەدا کرد.

(أَظْفَــرَ- فُلانــاً): نینۆکی له رووی فیســار چەقاند.

(اَلظُفْــر= الظَفَرَ): سیچکەســڵاوە که لەچاو دەردێت.

(اَلظِفْر والظُفُر (ج) أَظْفار و (جج) أَظافِير) (ع ا): نینۆك/ ناخوون.

("مابَقِي في الدار ظُفْرٌ"): ماڵەکە کەسی تێدا نەماوە.

("رَأَيتُهُ بِظُفرِه"): ڕاستەوڕاست خۆیمەی.

("قَلَّمَ أَظفارَهُ عَن أَذى الناس"): نینۆکیکرد تا سزای خەڵك نەدات.

("كَسَــرَ أَظفارَهُ في فُلان"): چنگی له فیســار گیرکردو واتا له پاشمله به خراپه باسیکرد.

(اَلأَظفار): ١-مادەیەکی بۆنخۆشه (تاکی نییه) ٢-ناوی کۆمەڵە هەسارەیەکن.

٣-(أَظفار الثوب): قەدی جلی قەدکراو.

(اَلظَفَرَة): تانەی سەر چاو که سپییەو ڕەقه.

(اَلأَظْفَر): نینۆك پانو درێژ.

٢-(ظَفِــرَ واظَّفَــرَ المَطْلوبَ وبِــهِ وعَلَيهِ): به خواســتی خۆی گەیشت/ دەســتگیریبوو/ بەمرازی خۆی گەیشت، سەرکەوتو بردیەوە، زاڵبوو.

ظَفَّــرَ-هُ: ١-دۆعــای ســەرکەوتنی بــۆ کــرد ٢-بەسەر دوژمنەکەیدا زاڵیکرد.

(ظَفَّــرَ-هُ و أَظْفَــرَ- هُ بِعَــدُوِهِ): بەســەر دوژمنەکەیدا (زاڵیکرد/ سەریخست).

(تَظافَــرَ- القَــومُ): خوێشــگەل کۆمەکــی یەکتریانکردو پشتی یەکتریانگرت.

اَلظَفِــر والظَفِــير والظِفِّــير): هەمیشــه سەرکەوتوو/ کەسێکه دەست بداته هەرکارێك تیایدا سەرکەوتوو بێت.

(اَلظَّافِر (ج) ظَفَرَة): دەستباڵا/ سەرکەوتوو.

اَلمُظَفَّر والمِظفار: هەمیشه سەرکەوتوو.

ظــلَ: ١-(ظَلَّ- يَفعَــلُ كذا ظَــلاً وظُلولاً): سەرومر خەریکی ئەو کارە بوو.

(ظَلَلْتُ وظَلْتُ وظِلْتُ): مامەوە/ بێپشوو خەریکبووم، یەکبینە بووم.
(ظَلَّ- الیَوم ظِلالَةً): ئەمرۆ سێبەر بوو.
(-الشيءُ): شتەکە مایەوەو درێژەی کێشا.
(ظَلَّلَ-ه): خستیە ژێر سایەی خۆیەوە. سێبەری بۆ کرد.
(أَظَلَّ الیومُ): ئەمرۆ سێبەر بوو.
(-ه): ١-سێبەری لەسەر کرد ٢-خستیە پەناو پارێزگاریی خۆی/ خستیە بنباڵی خۆیەوە. خستیە ژێر سایەی خۆیەوە.
(أَظَلَّ- الأَمْرُ فُلاناً): کارەکە فیساریگرتەوەو لێی نزیکبووەوە.
("أظَلَّكَ الشَهْرُ): مانگ لێت نزیکبووەوە.
(تَظَلَّلَ-بالشَّجَرَةِ): چووە (ژێر/ بەر) سێبەری درەختەکە/ لەژێر سێبەری درەختەکەدا دانیشت.
(إِسْتَظَلَّ بالظِلِّ): خۆی کوتایە سێبەرەکەو لە بەریدا دانیشت.
(-الکَرْمُ): لقو پۆپی دارمێوەکە بەیەکداچوو.
-مِنَ الشيءِ: لەژێر سایەی شتەکەدا دانیشت.
(-تِ الشَمسُ): خۆرەکە لە هەورەکەدا خۆی شاردەوە.
(أَلظِلّ): ١-نگینو سەربەرزییو دەسەڵات ٢-پەنا/ ژێرسایە.
("هو في ظِلِّهِ): ئەو لەژێر سایەی ئەودایە ٣-خۆشگوزەرانیی.
(أَلظِل (ج) ظِلال وأَظلال وظُلُول): سایە/ سێبەر/ سایە.
(-مِنَ القَیْظ): قرچەی گەرما.
(-مِنَ اللَّیل): سەرەتای یان تاریکیی شەو.
("مَشَیتُ علی ظِلِّي أَو انتَعَلْتُ ظِلِّي"): رۆیشتم نیوەرۆم لێداهاتو سێبەرم نەماو کەوتە بەرپێم.
بَقِيَ عِندي ظِلُّ النَهار: درێژایی رۆژم ما.
(ملاعِبُ ظِلِّهِ أَو خاطِفُ ظِلِّهِ) (ح): باڵندەیەکە دەڵێن گوایا ماسیگرەیە ئەگەر سێبەری خۆی لە ئاوەکەدا دی پەماریدەدات بیگرێت.
(أَلظَلل): ئاوی ژێر درەخت کە هەتاوی بەرناکەوێت/ ئاوی بەر سێبەر/ ئاوی (نسێ/ نسرم).
(أَلظُلَّةُ (ج) ظُلَل وظِلال): تەسکە چەتر، چەرداخ، کەپر، سابات. هەر شتێك سێبەری هەبێتو خۆتی لە بندا لە گەرماو سەرما بپارێزێتو وەك سێبەری درەخت.
(أَلظَلَّةُ): ١-جارێك خۆپەنادانە بەر سێبەر ٢-نیشتەنیبوونو مانەوە لە شوێنێکدا.
(أَلظِلَّةُ والظَلال والظِلالَة): سێبەربەخش وەك هەورو درەختو شتیتر.
(أَلظِلال): سێبەربەخش.
(ظِلالُ البَحر): شەپۆلی دەریا چونکە

بەرزدەبێت و سێبەر بۆ پاپۆڕو سەرنشینەکەی دەکات.

(اَلظَلیل): ١-سێبەردار ٢-هەمیشە سێبەر.

("ظِلٌّ ظَلیل): سێبەرێکی هەمیشەیی یان سێبەرێکی تەواو/ نسێ/ نسرم.

(اَلظَلیلَة): ١-مێی وشەی (الظَلیل) ٢-باخچەو مێرغوزاری پڕدرەخت ٣-زەلکاوی دامێنی دۆڵ.

(اَلمِظَلَّة والمَظَلَّة (ج) مَظَال): ١-ئەوەی سێبەر بدات ٢-دەواری گەورە ٣-چەتر.

(اَلمِظَلَّة والمَظَلَّة (ج) مَظَلات): پەڕەشۆت.

(عیدُالمَظال): جەژنی کەپرەشینەی جوولەکە. چەند رۆژێك لەو کەپرەدا دەمێننەوە کە بۆ ئەو بۆنەیە دروستیدەکەن یادگاری دەرچوونیانە لە کۆیلەیەتیی ناو میسر.

(اَلمَظَلّي (ج) اَلمَظَلّیون) (ا ع): پەڕەشۆتەوان. ئەوانەن کە بە پەڕەشۆت لە فڕۆکەوە خۆیان بەردەدەنە خوارەوە.

(یَومُ مُظِل): رۆژێکی سێبەر/ بێهەتاو.

٢-(ظَلَّلَ- بِالسَّوطِ): بۆترساندن بە قامچی ئاماژەیکرد.

٣-(إِسْتَظَلَّ-تِ العُیُونُ): چاوەکان بە قووڵدا چوون.

٤-(اَلظِلّ-مِنَ الثَوبِ): کۆکی درووماني کراسەکە.

(ظِلُّ الشَبابِ أَوِ الشتاءِ): سەرەتای لاوی یان سەرەتای زستان.

("فُلان یُباری ظِلَّ رَأْسِهِ"): فیسار لووتبەرزەو بەفیزە.

ظلع: ١-(ظَلَعَ- البَعیرُ. ظَلْعاً): حوشترەکە بە لەنگەلەنگ رۆیشت.

(ظالِع): حوشتری لەنگ.

(اَلظَلْع) (مص): خەوش/ کەموکووڕی.

("أَرْبَع علی ظَلْعِكَ"): تۆ بێتوانایت واز لەو کارە بهێنە کە دەرەقەتی نایەیت/ کە توانات نییە لەسەر دەرپێکەی خۆت دانیشەرەوە.

("لایَربَع علی ظَلعِكَ مَن لَیسَ یُحزِنُهُ أَمْرَك"): ئەوەی خەمت نەخوات بەدەربەستەوە نایەت.

(اَلظَلَع): شەلیی/ لەنگیی و گێڕیی.

(اَلظالِع) (فا) (بۆ مێ و نێر (ج) ظُلَّع: خوار/ لار/ لەنگ.

(اَلظُلاع) (طب): شەلکە کە تووشی پێی ولاخ دەبێت ولاخەکە نە هی رۆیشتنەو نە هی ماندووبوونە.

٢-(ظَلَعَ-ت بِهِم الأَرضُ ظَلْعاً): زەوییان لێتەنگبوو لەبەر زۆرییان جێییان نەبووەوە.

٣-(اَلظالِع) (بۆ مێ و نێر) (ج) ظُلَّع): گومانبار.

(ظالِعَة): ئافرەتی گومانبار.

ظلف: ١-(ظَلَفَ. ظَلْفاً): سمی تووشبوو/ سمەکە دەردیگرت یان شتی بەرکەوت.

(-القَـوْمَ. ظَلْفـاً): شـوێنپێی خوێشـگەلی هەڵگرت/ دوایانکەوت.

(-أثَـرَ-هُ): شـوێنپێی خۆی ونکـرد تا دوای نەکەون.

(ظُلِفَ- الرَجُـلُ): پیاوەکەیان بە زەوییەکدا بـرد شـوێنپێی نەبێت تا نەزانن لـە کوێیە براوە.

(ظَلِفَ-تِ الأرضُ) ظَلَفاً): زەویەکە بەردەڵانیی بوو. شوێنپێ تیایدا دیارنەبوو.

(-تْ مَعيشَـةُ فُـلانٍ): گوزەرانـی فیسـار سەختبوو.

(ظالَـفَ- أثَـرَهُ. مُظالَفَـةً): شـوێنپێی‌و شوێنەواری خۆی ونکرد تا دووی نەکەون.

(تَظَلَّـفَ واظَّلَـفَ): کەوتـە زەوییەکـی بەردەڵانییەوە.

(ألظِلْف (ج) ظُلُوف وأظْلاف): سـمی ئاژەڵ ئەوانـەی کاوێژدەکەن وەك مانگاو حوشـترو ئاسك‌و مەڕو بزن.

("جاؤُوا على ظِلْفِهِ"): شوێنپێیان هەڵگرت‌و بەدوایدا هاتن.

(ألظِلْـف): نەبوونیـی‌و سـەختیی ژیـان‌و گوزەران.

(ألظَلَف): زەویی ڕەقەن‌و بەردەڵانیی.

(أرضٌ ظَلْفَـةٌ وظِلفَـةٌ وظَلَفَـةٌ): زەویـی بەردەڵانیی.

(ألظَليف (ج) ظُلُف وظُلُف): ١-نەبوو/ نەدارا/ کەمدەست/ گوزەرانتاڵ ٢-زەبوون‌و سەرشۆڕ/ کەساس ٣-کاری سەخت‌و گران.

(ألأُظْلُوفَـة (ج) أظاليف): زەویی پڕ لە تیژە بەرد.

٢-(ظَلَفَ- نَفْسَـهُ عَنِ الشي ظَلْفاً): خۆی لە شـتەکە (لادا/ دوورخستەوە) توخنی شتەکە نەکەوت.

(ظَلِفَ-ت نَفْسُهُ عَن كذا. ظَلَفاً): دڵی نەچووە سەر ئەو شتەو وازی لێهێنا.

(ظَلَّفَ-هُ عَن كذا): لەو شتەی دوورخستەوە.

(أظْلَفَ-هُ): دووریخستەوە/ لایدا.

(رَجُلٌ ظَلِفُ النَفس): پیاوێکی دەروون بەرزو پاکە/ دوورە لە شتی نزمییەوە.

(رَجُـلٌ ظَليفُ النفـس): پیاوێکی دەرونپاك‌و سەربڵند/ دوور لە بەدکارییەوەو دەروونبەرزە.

٣-(ظَلَّفَ-على كذا): لەوەی زیاترکرد.

٤-(ألظَلْـف): ١-بـەرەڵا/ فیـڕۆ/ ڕێ پێدراو ٢-نارەوا/ نەشیاو/ نادروست.

(ذَهَبَ دَمُهُ ظَلْفاً): خوێنەکەی بە نارەواو بە خۆڕایی ڕۆیشت/ بە فیڕۆ ڕۆیشت.

(ألظَلَف): شوێنێکی بەرزی دوور لە ئاوو لە قوڕ.

(ذَهَبَ دَمُهُ ظَلَفاً): خوێنەکەی بە نارەواو بە فیڕۆ ڕۆیشت.

(أخَذَ-هُ بِظَلَفِهِ): هیچی لێ نەهێشتەوە.

(ألظَلِف): شوێنێکی بەرزی دوور لە ئاوو قوڕو قوراو.

(اَلظَّلِفَةُ): بنەرەت و هەموو شتەکە.
("أَخَذَه بِظَلِفَتِهِ"): هیچی لێنەهێشتەوە.
(اَلظَّلِيف): نارەواو فیرۆ/ خۆڕایی.
("ذَهَبَ دَمُهُ ظَلِيفاً"): خوێنەکەی بە نارەواو بە فیرۆ ڕۆیشت.
("أَخَذَهُ بِظَلِيفِهِ وبِظَلِيفَتِهِ"): هیچی لێ نەهێشتەوەو هەمووی برد.
(اَلظَّلْفَاء): تاوێرێکی زلە کە بە زەویەوە نووسابێت و تەختببێت و درێژبووبێت.
ظلم: ١-(ظَلَمَ-ه. ظُلْماً وظَلْماً و مَظلِمَةً): زۆرداریی بەرامبەرکرد/ ستەمی لێکرد.
("ظَلَمَ الراعي لِرَعِيَّتِهِ"): ستەمی شوان و بەخێوکەرو بەڕێوەبەری بەرامبەر ئەوانەی لەژێر ڕکێفیدان و بەڕێوەیاندەبات.
(ظَلَمَ-ه حَقَّهُ): لە مافەکەی (لادا/ بڕی)/ کەمیدایە.
(ظَلَّمَ-ه): بە زۆرداریی دانا/ بە ستەمیدانا.
(-ه الحاكِمُ): دادوەر دادی زۆر لێکراوەکەیداو یارمەتیداو مافەکەی لە زۆردارەکەی بۆ سەندەوە.
(أَظْلَمَ- الرَّجُلُ): ١-بە تاریکی ڕۆیشت ٢-زۆرو ستەمیکرد.
(تَظَلَّمَ- مِنهُ): سکاڵای لەدەست زۆرداریەکەی کرد/ لە ستەمەکەیکرد.
(-ه حَقَّهُ): لە مافەکەی خواردو کەمیدایە.
(-الرَّجُلُ): لەژێر باری ستەمدا ئارامیگرت و بەرگەیگرت.
(تَظالَمَ- القَوْمُ): ستەمیان لە یەککرد.
(إِظَّلَمَ وانظَلَمَ): ئارامی لە بەر باری ستەمدا گرت.
(اَلظُّلْم): ١-ماق ئەمو ئەو خواردن ٢-ستەمکردن/ ستەم/ زۆرداریی.
(اَلظُّلامَة والمَظْلَمَة (ج) مَظالِم): ١-زۆرو ستەمێك کە لە کەسێك کرابێت ٢-شتێك بە زۆرداریی لە کەسێك سەندرابێت.
(اَلظالِم (ج) ظالِمون وظَلَمَة وظُلاَّم) (فا): زۆردار/ ستەمکار.
(اَلظِلام= الظُّلْم): زۆرداریی/ ستەم/ ستەمکاریی.
("نَظَرَ إِلَيَّ ظِلاماً"): زۆردارانەو بەبێزەوە تەماشایکردم.
(اَلظَّلاَّمَ الظِلِّيم والظَّلُوم): زۆردارێکی سەرسەخت/ کەسێکە ستەمکاریی زۆربێت.
(اَلظَّلِيم (ج) ظِلْمان وظُلْمان وأَظْلِمَة= المظلوم): ١-زۆرلێکراو/ ستەمدیدە ٢-مافخوراو.
(اَلظَّلِيمَة): زەوتکراو/ بەزۆربراو.
٢-(ظَلَمَ. ظُلْماً وظَلْماً ومَظلِمَةً): شتێك بخەیتە شوێنێکەوە کە جێی خۆی نەبێت.
("مَن اسْتَرعى الذِئبَ فقد ظَلَمَ): هەرکەسێك گورگ بکات بە شوان ئەوە ستەمیکردووەو شتی لە شوێنی خۆی دانەناوە.

(-الأَرضَ): شوێنێكی زەویەكەی هەڵكەند كە نەدەبوو ئەوی هەڵبكەنێت.
(-الطَريقَ): لە ڕێگەكە لایدا.
("ماظَلَمَـكَ أن تَفعَـلَ كـذا"): چـی زۆری لێكردیت تۆ ئەو كارە بكەیت.
("ظَلَمَ البَعيرَ"): سـتەمی لە حوشترەكە كرد سـەربڕی بێـدەردو خەوش هەر شـتێك كە ڕەواو پێویسـت نەبێت بكرێت و كاتی كردنی نەهاتبێت ئەوە ستەم لێكردنە.
(ألظُلْم) (مص): دانانی شتێك لە شوێنێك كە جێی خۆی نەبێت.
(المَظْلُومَة) (مفع): زەوییەك هەڵكەندرابێت كە نەدەبوو ئەویٚ هەڵبكەنرێت.
٢-(ظَلِمَ- اللّيْلُ. ظَلْماً): شەوتاریكبوو.
(أظْلَمَ- اللَيلُ): شەو تاریكبوو.
(-اللهُ اللَيْلَ): خودا شەوی تاریككردووە.
(-الرَجُلُ): پیاوەكە كەوتە تاریكییەوە.
("ماأظْلَمَه. وما أضْوأه): ئای كە تاریكەو ئای كە ڕووناكە.
(لَيْـلٌ ظَلِـم): شـەوێكی زۆر تاریـك/ شەوەزەنگ.
(ألظَلَم (ج)ظُلُوم): كەس/ زەلام.
(ألظُلْمَةُ والظُلُمَةُ (ج) ظُلَم وظُلْمات وظُلَمات وظُلُمات): تاریكیی/ تاریكایی.
(ألظُلَم): سـێ شـەوەی دوایی مانگ كە زۆر نوتەكە/ تاریكە.

(ألظَـلام): ١-تاریكبوون/ نەمانـی ڕووناكی/ نوتەكبوون ٢-سەرەتای شەو.
(ألظَلماء): شەوەزەنگ.
(لَيْلَـةُ ظَلمـاء): زۆر تاریـك/ شـەوەزەنگ دەیشـوترێت: (لَيْـلُ ظَلماء): شـەوەزەنگ/ شەوێكی زۆر تاریك (كە ئەمە شازە).
(ألظَلامِـيّ): ئەو كەسـەی لەسـەر ڕێڕەوی تاریكیخوازەكانە.
(ألظَلامِيَّـة): ڕێـڕەوی ئەوانەیـە كە پێیان باش نییـە میللـەت ڕۆشـنبیرو چاوكراوەو تێگەیشتووبن.
(أمـرٌ مِظـلام): كارێكـی سـەخت و گران و تاریك و نادیار/ نە سەری دیارەو نە كۆتا.
٤-(أظْلَمَ- الرَجُلُ)بریسـكەو سـپێتیی دانی ڕۆیشت.
(ألظَلْم (ج) ظُلُوم): ١-بەفر ٢-بریسكەی دان.
٥-(ألظَلَـم (ج) ظُلُـوم): كێو/ شـاخ/ چیا/ كەژ.
(ألظَليم (ج) ظِلْمـان وظُلْمان وأظْلِمَة (ح): كەڵەوشترمرخ.
ظمئ: (ظَمِـئَ. ظَمَأً وظَمْأً وظَماءً وظَماءَةً): زۆر تینوویبوو/ زۆر تاسەیكرد.
(ظَمِئٌ وظامِئٌ وظَمْـآنٌ (م) ظَمِئَة وظامِئَة وظَمأى وظَمْآنَه (ج) ظِماء): (بۆ نێرو مێ). زۆر دڵ پـڕ لـە تاسـە/ تینوی ئەو كەسـەو تامەزرۆی/ ئارەزوومەند.

(ظَمَّأَ-هُ): تینوویکرد.
(-الفَرَسَ): چارەوێکەی چرووساند.
(أَظْمَأَ-هُ): تینوویکرد.
(تَظَمَّــأَ): لەســەر تینوێتــی خــۆی ڕاگرت/ بەرگەیگرت.
(الظِــمء (ج) أَظْمــاء والظَمَــأُ والظَمــاء): تینوێتی.
(الظْماء): زۆر تینوو.
(المَظْمأ): شوێنی زەوییەك کە تینوویبێت.
ظَمي (ظَميَ. ظَمىً): ڕەنگبۆر بوو.
(الأَظمى): بۆر/ بۆرەقنە.
(شَفَةٌ ظَمْياء): لێوێکی ڕەنگبۆری سیس.
(عَينٌ ظَمْياء): چاوێکی پێلووتەنك.
(لَثَّةٌ ظَمْياء): پووکێکی کەمخوێن.
(ساقٌ ظَمياء): لاقێکی کەمگۆشت/ لەڕ.
ظن: ١-(ظَنَّ-الشــيءَ ظَنّاً): ڕوونبووەوە/ بە شتەکەیزانیو بۆی ساغبووەوە.
("ظَنّــو أَن لامَلْجأ مِــنَ اللهِ إلاّ إليهِ"): لایان ڕوونبــووەوەو زانیــان کە پەنا هــەر پەنای خودایــەو هــەر ئــەو پەنایــە ٢-وای بۆچوو لەوانەیشە وا نەبێت.
("ظَنَنتُ زَيــداً صاحِبَــكَ"): وامزانی زەید دۆستتە.
(ظَــنَّ وأَظَنَّ واظْطَــنَّ-هُ بكذا): بەو شــتە گومانباریکرد.
(أَظَنَّ-هُ بِكَذا): بەوە گومانباریکرد.

(-هُ الشَيءَ): بەو شتە گومانی پی‌پەیداکرد/ گومانباریکرد.
(-فيه الناسَ): خەڵکێکی لێ بەگومانکرد.
(تَظَّنَ وتَظَنَّى): گومانی پەیدا کرد/ بەگومان کاریکرد.
(الظَنّ (مص) (ج) ظُنون و (حجج) أَظانين) (بە پێی پێوەر نییە) بڕوا تەواو لەگەڵ شیاوی پێچەوانەیــدا یان هەر بۆچوونبێت. بۆ بڕواو دڵنیایــی تەواوو گومانیش دێت. بە زۆری لای شــارەزایان بە دین بۆ بڕوای تەواو دێت نەك گومان.
(الظِنَّةُ (ج) ظِنَن وظَنائِن): گومانباریی.
("فيه ظِنَّةٌ"): گومانباریی تێدا هەیە.
(الظَنّان): ١-بەدگومــان/ دڵپیس/ کەمباوەڕ/ بەگومان ٢-هەرچی گومانی لێبکرێت/ بێدڵنیا نەبن/ جێی بڕوانەبێت.
(الظَنون= الظَنّان): بەدگومان/ بە گومان.
(رَجُلٌ ظَنــون): پیاوێکە بــڕوای پێناکرێت بوودەڵــەو بێدەســەڵاتەو بێتەگبــیرە ٢-هەر هەواڵێك بهێنێت جێی گومانە.
("بِئرٌ ظَنُون"): چاڵاوێکە لێی بەگومانن ئایا ئاوی هەیە یان نا.
(دَينٌ ظَنُون): وامێکە ئایا دەدرێتەوە یان نا.
(الظَنين (ج) أَظِنّاء): ١-گومانبار ٢-هەمیشــە ناحەز لەبــەر (بە گومانیی خۆی/ دڵپیســی خۆی) و بڕواپێنەکردنی لە لایەن خەڵکەوە/

لێبەگومانبوونی خەڵکەکە.
(ألأظَنّ): شیاوترە کە بڕوای پێبکرێت‌و کاری بدرێتە دەست.
("نَظَرتُ إلى أظَنِّهم أَن يَفعَلَ ذلك"): چاوم بۆ جێبڕواترینیان گێڕا کە شیاوی ئەو کارە بێت.
(نَفسٌ ظَنَّاء): دەروونێکی گومانبار.
(مَظِنَّةُ- الشيءِ (ج) مَظانّ): جێی گومانبۆچوون، گومانبۆبردن کە ئەو شتە لەو شوێنە بێت یان ئەوەی تێدا بێت.
("فُلان مِظنَّةُ الخَير"): فیسار شیاوی ئەوەیە کە چاکەی لێبووەشێتەوە.
("فِي المَسْأَلَةِ مِظنَّةُ اعتراض"): پرسە یا بابەتەکە جێی بەرپەرچدانەوەیە.
٢-(ألظِنَّةُ (ج) ظِنَن وظَنائِن): کەمەکە شتێ.
(ألظَنين (ج) أظِنَّاء): کەمفەڕ/ کەمخێرو بێر.
ظنب: (ألظُنْبوب (ج ظَنابيب): لووتی ئێسقانی لاق لەلای پێوە.
("قَرَعَ ظَنابيبَ الأمر"): کارەکەی ئاسانکرد.
("قَرَعَ لِهذا الأمرِ ظُنْبُوبَهُ وساقَهُ"): بۆ ئەمکارە چاکی مەردانەی لێ‌بەلادا کرد/ کۆششیکردو سستیی نەکرد.
ظهر: ١-(ظَهَرَ. ظُهُوراً): دەرکەوت/ کەوتەوە بەر چاو کە لەوەپێش ونبوو/ هاتە دەرێ.

(-على السِرِّ. ظَهْراً وظُهُوراً): پەی بە نهێنیەکە برد/ بە نهێنیەکەی زانی.
(-الثَوْبَ. ظَهْراً): پشتی بۆ کراسەکە کرد.
(-بِعِلْمِهِ): شانازیی بە زانستییەکەیەوە کرد.
(ظاهَرَ- بَينَ الثَوبَين): بەیەکیگرتن/ بەیەك ئەندازەیگرتن.
(أظْهَرَ-بِهِ): پایەی بەرزکردەوە/ ڕێزی لێنا.
(-الشيءَ): شتەکەی (دەرخست/ روونکردەوە).
(أَظْهَرَ-ه على السِرِّ): نهێنییەکەی لا درکاند.
(تَظاهَرَ): دەرکەوت/ ئاشکرابوو.
(-بالشيءِ): شتەکەی (نواند/ دەرخست).
(ألظِهارَة- مِنَ الثَوبِ): پشتی (کراس/ بەرگ)/ ڕووی دەرەوەی بەرگ.
(ألظُهور) (مص): ١-دەرکەوتن/ سەرهەڵدان/ ئاشکرابوون.
٢-(عيدالظُهور عند المسيحيين): جەژنی دەرکەوتن (لەلای دیانەکان).
(ألظاهر) (فا): دیار/ ئاشکرا/ دەرکەوتوو/ بەبەرچاوەوە/ بەدەرەوە.
(ألمُظْهَر): ناوێکی ئاشکرا.
(ظاهر البَلَد): دەرەوەی شارو وڵات.
(الظاهِرَةُ (ج) ظاهِرات وظَواهِر): ١-مێی وشەی (الظاهِر) ٢-دیاردە.
(-مِنَ العيُون): چاوی (دەرپەریو/ زەق).
(ظاهِرَةُ الجَبَلِ): پۆپەی شاخ/ سەرەوەی

شاخ.

(اَلظواهِـــر): بەرزايـــی دۆڵەكان/ ســـەرمووەی دۆڵەكانو شوێنە بڵندەكانی زەوی.

(الظاهِريَّة): رێرەوێكە دەڵێت: زانیاری تەنها دیاردە یان قەوماوە هەستیارەكان دەریدەخاتو لەوانەوە وەردەگیرێت (فینونیسم).

المظهَر: ١-دیمەن ٢-رواڵەت روخسار ٣-دیارگە.

(اَلمُظْهَـــر) (مفـــع) — عنـــد النحـــاة: لای زمانەوانـــەكان: هەمـــوو ناوێـــك كـــە رانـــاو نەبێت.

(الظاهِـــر): دیار/ دەركەوتـــوو/ بە بەرچاو/ ئاشكرا.

٢-(ظَهَـــرَ- البَیتَ. ظَهْـــراً وظُهوراً): ســـەر خانووەكە كەوت.

(-عَلَیهِ): ١-ســـەروی ئەو كـــەوت ٢-زاڵبوو/ لێبیبردەوە/ بەسەریدا سەركەوت.

(-بِفُلانٍ): بەسەر فیساردا سەركەوت.

(أظْهَرَ-هُ علی عَدُوِّهِ): بەســـەر دوژمنەكەیدا سەریخست.

(إسْتَظهَرَ-علیه): ١-بـەسـەریـدا (زاڵـبـوو/ سەركەوت) ٢-سەریكەوت.

٣-(ظَهَـــرَ. ظَهـــارَةً): پشـــتی (قایمبـــوو/ بەهێزبوو).

(-هُ ظَهْراً): كێشای بە پشتیدا.

(-الشيءَ وبِهِ): وازی لێهێناو پشتگوێیخست/ پشتی تێكرد.

(-بِحاجَتـــي. ظَهْـــراً وظُهـــوراً): گاڵتەی بە پێداویســـتیو نەبوونییـــە كەم كردو پشـــتی تێكرد/ بە تەنگەوە نەهات.

(ظَهِـــرَ. ظَهَراً): هاواری ژانی پشـــتیكرد واتا تووشی پشتیەشە بوو.

(ظَهِرٌ): پشتیەشاو/ ژانەپشتگرتوو.

(ظَهَّـــرَ اظَّهَـــرَ- حاجَتي): پشـــتیكردە داواو نەبوونییەكـــەمو بـــە تەنگیـــەوە نەهـــات/ پشتگوێیخست.

(أظْهَرَ-الشيءَ): شتەكەی خستە پشت خۆیەوە.

(تَظاهَرَ- القَومُ): ١-كۆمەكی یەكتریان نەكرد «تَظاهَرَ الناسُ»: خەڵكەكە خۆپیشـــاندانیان كرد/ كۆبوونەوەو چوونە ســـەر شـــەقامەكان پێكەوە داوای خواستی خۆیانكرد.

(إسْـــتَظْهَرَ بِـــه): پەنـــای بۆ بـــردو كۆمەكی لێخواست.

(-الشَيءَ): بۆ پاراستنو پارێزگاریی شتەكەی خستە پشتیەوە.

(-لَهُ): خۆی بۆ ئامادەكرد.

(اَلظَهْر (مص) (ج) أظْهُر وظُهُور وظُهْران): پشت/ پاڵ.

(لا تَجعَلَ حاجَتي بِظَهرٍ): پێداویســـتیەكەم لەبـــیر خـــۆت مەبـــەرەوەو پشـــت مەكـــەرە داواكارییەكەم.

("قَلَبَ الأمْرَ ظَهْراً لِبَطن"): كارەكەی هەڵگێڕو داگێڕ كردو باش تێیچوو/ باش تەگبیریكرد.

("قَلبَ لَهُ ظَهْرَ المِجَنّ"): لێیهەڵگەرایەوەو بوو بە ناحەزی.

(ظَهْرُ الإنسـانِ): پشـتی مـرۆڤ/ لە خوار سەرشانییەوە تا کلێنچکەی.

(قِدرٌ ظَهْرٌ): ١-مەنجەڵێکی کۆنی پشـتخراو/ بە تەنگیەوە نەهاتوو ألظَهر: ولآخی باربەر. ألظَهر: ٢-زەوی رەقەن و بەرز.

("أعطاهُ عَن ظَهرِ يَدٍ"): بەبێ پاداشت دایە.

("قَتَلَهُ ظَهْراً"): لە پشتەوە ناکاوکوژیکرد.

("هو يَـأكُلُ علـى ظَهْرِ يَدي"): ئـەو نانی دەستی من دەخوات/ من بەخێویدەکەم.

("هو نازلٌ بَـين ظَهْرَيهِم وظَهرانِيهِم وبَينَ أظْهُرِهِم): لـە نێوانیاندا/ لە ناوراسـتیاندا دانیشتووەو جێگیر بووە.

("رَأيتُهُ بينَ ظَهراني اللَيلِ): لە نێوان سـەر لە ئێواری و بەرەبەیاندا دیم.

(ألظِهْـرَة "جَعَـلَ حاجَتـي ظِهْرَتَـهُ"): پێداویستیەکەمی خسـتە پشتگوێی و لەبیری خۆی بردەوە/ پشـتی کردە پێداویستیەکەمو لە بیری خۆی بردەوە.

(ألظِهـرِيّ (ج) ظَهـارِيّ): ١-ئـەوەی پشـتی تێدەکەیـت و لەبـیر خۆیتی دەبەیتـەوە ٢-حوشتری ئامادەکراوی پێویستی.

(ظُهارَة الدابَةِ): جل یان کورتانی چوارپێ بۆ پاراستنی.

(ألظَهير): ١-بە پشـت/ پشـتقایم ٢-کەسـێک هاواری پشتی بکات.

(ألظَهيرَة (ج) ظَهائِر): مێی وشەی (الظَهير).

(ألمُظهِـر) (فـا): ١-ئاشـکراکار/ دەرخـەر ٢-سەرنشیندار.

(ألمُظَّهَر): پشتقایم/ پشتدار.

٤-(ظَهَرَ-عَلَيهِ. ظَهْراً وظُهُوراً): باربوویکرد/ یارمەتیدا، دەستگیرویکرد.

(ظاهَرَ-هُ مُظاهَرَةً وظِهـاراً): کۆمەکیکرد/ یاریدەیدا/ پشتیوانیکرد.

(تَظاهَـرَ- القَـومُ): یاریـدەی یەکتریانـدا/ کۆمەکی یەکتریانکرد.

(تَظاهُرَة (ج) تَظاهُرات): خۆپیشاندان.

("تَظاهَـرَ الناسُ"): خەڵکەکـە کۆبوونەوەو هاتنە سـەر شـەقام بـۆ داخوازیـی و کارێک پشتگیریی یەکتریانکردو خۆپیشاندانیانکرد.

(إسْتَظهَرَ-بِهِ): داوای کۆمەکی لێکردو هانای بۆ برد.

(ألظِهْرَة): ١-یارمەتی/ پشتگرتن ٢-باربووکردن.

(ألظِهْـرَةُ والظُهْرَةُ): یاریدەدەرو کۆمەککەر/ بە هاناوە هاتوو یاریدەدەر/ کۆمەککار.

("جاءَنا بِظِهْرَتِـهِ وبِظُهْرَتِهِ وبِظَهْرَتِهِ"): بۆ کۆمەکمان بە خێڵ و کەسوکاریەوە هاتن.

(ظاهِرَةُ- الرَجُلِ): خێڵی پیاوەکە.

(ألظَهير): پشتیوان/ یاریەدەر.

٥-(ظَهَّـرَ وأظْهَـرَ): بە نیوەڕۆ ڕۆیشـت یان کەوتە نیوەڕۆوە.

(أَلظُهْــر (ج) أَظْهــار): نیوەڕۆ/ ناوەڕاســتی ڕۆژ.

(أَلظَهيرَة (ج) ظهائِر): دەمی نیوەڕۆ.

٦-(أَظْهَرَ- الكِتــابَ): كتێبەكەی لەبەركردو لەبەر خوێندەوە.

(إِسْتَظْهَرَ- الدَرسَ): وانەكەی لەبەركردو بەبێ (پەرتوك/ كتێب) وتیەوەو خوێندیەوە.

(أَلظَهْــر): ئــەوەی (لێــت دیار نییــەو ونە/ لەبەرچاوت نییە).

("قَــرَأَهُ على ظَهْرِ قَلبِــهِ أَو مِن ظَهرِ القَلبِ أَو على لِسانِهِ"): شــتەكەی لەبەر خوێندەوە بەبێ كتێب وتیەوە یان لە دڵدا وتیەوە.

("قَــرَأَهُ ظاهِــراً"): لەبــەر خوێندیــەوەو وتیەوە.

٧-(أَلظَهْر): ١-دارای زۆر ٢-ڕێی وشكانی.

("ساروا في طريق الظَهْر"): بە ڕێی وشكانیدا ڕۆیشتن.

(أَلظَهْر (ج) ظُهْران): لای كورتی پەڕ.

(أَلظَهَرَة): كەلوپەل‌و هەموو بەرگ‌و ڕایەخ‌و شتێكی ناوماڵ.

(أَلظُهار): لای كورتی پەڕ.

الملحق:

ظهر: (أَلتَظاهُــر): خۆنوانــدن‌و دەربڕینی ڕەوش‌و باریك كە ئــەوە نەبێت لە دەرووندا هەیــەو خــۆی وا پیشــاندا/ ڕووكەش خۆی نواند.

("التَّظاهُــر بِالفَــرَح"): دەربڕینی خۆشــی ساختە.

(أَلتَّظاهُــر (ج) تَظاهُــرات=ة المُظاهَــرَة): خۆپیشاندان.

(أَلمُظاهَــرَة): خۆپیشــاندان/ دەرچــوون‌و كۆبوونــەوەی خەڵــك لــە شــەقامەكان‌و گۆڕەپانەكانــدا بــۆ داواكردنــی كارێــك یان پشتگیرییەك یان دەربڕینی نارەزایی بەرامبەر كەسێك یان ڕژێمێك.

ظوت: (أَلظَوْءَة): پیاوی گەوج.

ظاف: (ظافَ-ُه. ظَوفاً): دەریكرد.

(ظُوْفُ وظافُ- الرَقَبَةِ): پێستی مل.

("تَرَكْتُــهُ بِظُــوفِ رَقَبَتِــهِ أَو بِظافِها"): بە تەنیا بەجێیهێشت.

ظوي: (أَظْوى): گەوجبوو. گەوجبوو.

(أَلظِيَة): كەلاك سەرمتای بۆگەنبوونی.

(أَلظَيّ والظَيّان): هەنگوین.

(أَلمَظْــواة والمَظْياة- مِــنَ الأَراضي): خاكێك هەنگوینی زۆر لێیەیدا بێت.

ظيــأ: (ظَيَّــأَ-ه تَظِييئــاً): خەفەتباریكرد/ داخیدایە.

(أَلظَيْأَة): گەوجەپیاو.

ع: (العَــين): هەژدەهەمین پیتی ئەلفو بێی عەرەبییە لە پیتە گەرووییەکانە. لە ژمێرەی کۆی پیتەکاندا (٧٠)یە.

عــبَّ: ١-(عَبَّ- الماءَ. عَبّاً): یەکبینە ئاوەکەی (خواردەوە/ هەڵقوراند).

(-الــدلــوُ): دۆلـکـەکـە لـە پـڕبـوونـیـدا بڵقەبڵقیکرد.

(تَـعَـبَّـبَ- الـنـبـیـذَ): سـەریـکـردە سـەر مەیخواردنەوەو زۆریخواردەوە.

(ألعَباب): ئاوخواردنەوەی یەکبینە.

٢-(عَــبَّ. عَبّاً): گــوڕاو ڕووی جوانو نەرمو نۆڵبوو/ گەشایەوە.

٣-(عَــبَّ- البَحْــرُ. عُبابــاً): ئــاوی دەریاکە هەستاو کەوتە شەپۆلدان.

(ألعَبّ): تەرزە.

(عَبُّ الشَّمس): ڕووناکیی خۆر/ هەتاو.

(ألعُبُب): ئاوی بەگوڕ دەرپەڕیو.

(ألعُبــاب): ١-لافاو/ لێشــاو ٢-هەســتانی ئاوو شەپۆلدانی.

(عُبابُ البَحر): شەپۆلی دەریا.

(«جــاؤوا بعُبابِهِم»): بە لێشــاو هەموویان هاتن.

(ألعُبِّيَّــة والعبِّيَة): ١-مەردایەتی ٢-شــانازیی ٣-فیز/ لووتبەرزیی.

(ألیَعْبُــوب (ج) یَعابیب): ١-ڕووباری گەورەو خوڕ ٢-چارەوێی درێژی تیژڕەو (وەك ڕوباری پڕئاوی بەخوڕ چوێنراوە) ٣-هەور.

٤-(ألأَعَبّ): ١-هەژار ٢-لووتن.

(ألعُبّ (ج) عباب): دەمی قۆڵی کراس.

(الردن (عامیة)): بەرباخەڵی کراس.

«وضَعَــهُ في عُبِّهِ»: خســتیە بنباخەڵیەوە/ تیایدا شاردیەوە.

٥-(عَبْعَبَ- الجَیش): سوپاکە هەڵات.

(تَعَبْعَــبَ- الشَــيءَ): هەمووی تــەواو کرد/

هەمووبرد.

(ألعَبْعَب): ١-بەرگێكی دەڵبو فراوان/ فشو فۆڵ ٢-پۆشاكێكی نەرمی لە تووكی حوشترکراو.

(ألعَبْعَب والعَبْعاب): ١-پیاوی باڵابەرز ٢-گەروو و ناوسك فراوان ٣-جوانو چاكو تەواو بەدیهێنراو.

عبأ: ١-(عَبَأَ- المَتاعَ. عَبْأً): كەلوپەلەكەی ئامادە كردو بەسەریەكیدادا.

(-الجَیشَ لِلحَربِ): سوپاكەی پڕچەككردو بۆ جەنگ ئامادەیكرد.

(-إلی فلان ولَهُ): نیازی لای ئەوی هەبوو/ ڕوویكردە لای ئەو.

(«لا أعْبَأ بِهِ»): بە هیچی نازانم/ بە تەنگیەوە نایەمو بەلامەوە بێبایەخە.

(عَبَّأَ- المَتاعَ. تَعْبِئَةً وتَعْبیئاً): كەلوپەلەكەی ئامادە كرد.

(-الجَیشَ للحَربِ): بۆ شەڕ سوپاكەی ئامادەو پڕچەككرد.

(ألتَّعْبِئَة): (مص) (اع): ئەوەیە كە خۆ بۆ جەنگ كۆبكرێتەوەو ئامادە بكرێت/ هەموو تواناو هێزی دەوڵەت ئامادەی (جەنگ/ شەڕ) بكرێتو چەكدار بكرێت.

٢-(إعْتَبَأَ ماعِنْدَهُ): هەرچی هەبوو بردیو كۆیكردەوە/ پێچایەوە.

٣-(ألعِبْء (ج) أعْباء): بارو قورسیی/ قورسایی ٢-تابار/ لنگەبار.

(ألعِبْء والعَبْء (ج) أعْباء): هاوتا/ هاوێنە/ وەكو/ چون.

(ألعباء (ج) أعْبِئَة والعَباءَة): عەبا.

(ألمَعْبأ): ڕێباز/ ڕێ/ ڕێگوزار.

عبث: ١-(عَبَثَ- الشیءَ بالشيءِ. عَبْثاً): شتەكەی تێكەڵی شتەكەیتر كرد.

(عَبِثَ عَبَثاً): گەمەو گاڵتەبازییكرد.

(-بالدِّین وغیره): گاڵتەی بە ئاینو شتیتر كردو سووك هاتە بەرچاوی.

(عابث وعِبِّیث): گاڵتەباز/ تورەهاتباز.

(ألعَبَث) (مص): كردنی كارێك كە سوودی دیار نەبێت/ بێهوودەو ئامانج ئەو كارە بكرێت/ گاڵتەبازیی/ گاڵتەجاڕیی/ بەرەڵایيو بێهوودەیی/ تورەهاتیی.

(عَبیثَةُ النـاس): گاڵتەبازەكان/ هەرچيو پەرچییەكان.

٢-(عَبَوْتَران وعَبَیْتُران) (ن): ئەرتمێزیا. ڕووكێكی بۆنخۆشە گوڵەكەی لوولەییو بەهێشوومو زەردە.

عبد: ١-(عَبَدَ- اللهَ. عِبادَةً وعُبُودَةً وعُبُودِیَّةً ومَعْبَداً ومَعْبَدَةً): خوداپەرستیكردو بەندایەتیی بۆ خودا كردو بڕوای بە تاكو تەنهایی خودا بوو و ملكەچو سەرشۆڕی خودا بوو.

(عَبُدَ عُبودَةً وعُبودِیَّةً): خۆیو باوكو باپیری كۆیلە بوون.

(عُبودَة عُبودِيَّة): كۆیلەیی/ بەندەیی.

(عَبَّدَ-هُ): كردی بـە كۆیلەی خۆی یان وەك كۆیلە ڕایگرت ٢-سەرشۆڕو زەبوونیكرد.

(-الطَريــقَ): ڕێگەكەی تەختو خۆشـكردو ئامادەیكرد.

(-البَعيرَ): قەترانی لە حوشترەكە هەڵسوو.

(«ماعَبَّــدَ أن فَعَلَ كــذا»): زۆری نەبرد ئەو كارەیكرد.

(أَعْبَــدَ-هُ الغُــلامَ): مێردمنداڵەكەی كرد بە كۆیلەی ئەوو پێیبەخشی.

(-أَعْبَدَ- الغُلامَ): كردی بە كۆیلەی خۆی.

(تَعَبَّدَ): خۆی بۆ خوداپەرستیی تەرخانكردو گۆشەگیر بوو.

(-هُ): ١-داوای ملكەچیــی لێكــرد ٢-كردی بە (بەنــدە/ كۆیلە)ی خۆی ٣-وەك كۆیلەی خۆی بێت ڕەفتاری لەگەڵدا كرد.

(إعتَبَدَ-هُ واسْــتَعْبَدَ-هُ): كــردی بە بەندەی خۆی/ بەندەیی پێكرد.

(ألعَبْــد (ج) عَبيد وعِبــاد وعَبَدَة وعَبْدون وأَعْبُد وعُبْدان وعِبْــدان وعِبِدَّان وأَعْباد و (جج) أَعابِد ومَعابِد وأَعْبِدَة): ١ مرۆڤی ئازاد یان كۆیلە ٢ مرۆڤی كۆیلەو كڕراوو خاوەندار ٣- قولەڕەش.

(عَبدٌ قِــنٌ وعَبدٌ قِــن): كۆیلەیەكی تەواوو كڕراو. یان باوكو دایكەكەی كۆیلە بن.

(ألعِبــاد): ١-كــۆی وشــەی (عَبْــد) ٢-خێڵی جیاجیای عەرەب بووبوون بە نەســرانیو لە حیرەدا كۆبوونەوە.

(عِبادِيّ): خەڵكی حیرەی نەسرانی.

(العابِــد) (فا) (ج) عَبَدَة وعُبَّاد وعابِدُون): نۆكەر/ خزمەتكار.

(م) عابِدَةُ (ج) عابِدات وعَوابِد): كارەكەر.

(ألعَبْدِيَّة والعُبودِيَّــة والعُبُودَة والتَعبيدَةُ): ١-بەندایەتــی/ كۆیلەیەتــی ٢-ملكەچیــی/ فەرمانكاریی.

(ألمَعْبَد (ج) مَعابِد و المُتَعَبَّد): پەرستگا.

(ألمُعَبَّد) (مفع): ١ بە گەورە گیراو/ ڕێزلێنراو ٢-ڕێگەی تەختو خۆشكراو و شتی وەها.

٢-(عَبِــدَ-هُ. عَبَــداً وعَبَدَةً): پێــوەی لكاوو لێیجیانەبووەوە/ بەجێینەهێشت.

(-على الشَــيءِ): چنگی لە شــتەكە گیركردو بۆی بە پەرۆشبوو/ بە تەنگیەوە هات.

(عابِــد وعَبِــدٌ): بــە تەنگەوە هاتــوو و بۆ سووتاو/ پەرستیار.

(ألعَبَدَةُ): مانەوە.

٣-(عَبِدَ- الرَجُلُ. عَبَداً وعَبَدَةً): پەشیمانبووەوە.

(-علــى نَفسِــه): سەرزەنشــتی خۆیكــرد/ بەخۆیدا چووەوە.

(-ماقالَهُ): لەوە پاشــگەز بووەوەو حاشایكرد لەوەی كە وتوویەتی.

٤-(عَبِدَ- على فُلان. عَبَداً وعَبَدَةً): لێیتووڕە بوو.

(-مِنهُ): بێزیلێکردەوەو لێیدووردەپەرێز بوو/ دەروونبەرزیی نواند.

(أَلعَبَدَةُ): دەروونبەرزیی.

٥-(عَبَّدَ- الرَجُلُ): خێرا هەڵات.

(«عَبَّدَ يَعدو): خێراتریکردو چاپوکانە هەڵات/ رایکرد.

(تَعَبْدَدَ- القَومُ): هەریەکە بەلایەکدا پەرش‌و بڵاوبوونەوە.

(العَبادِيد والعَبابِيد) (بێتاکە): ١-تیپ تیپی خەڵك یان رەوە ئەسپ ٢-رێگە دوورەکان.

٦-(أَعْبَدَ- القَومُ): (کۆ/ گرد) بوونەوە.

٧-(أَلعَبَدَةُ): ١-هێز/ توانا ٢-قەڵەویی/ بەخۆوە بوون.

(دَراهِمُ عَبْدِيَّة): پارەی کۆن.

(أَلمَعْبَد (ج) مَعابِد): خاکەناز.

(أَلمُعَبَّد): سنگ/ مێخ.

عبر: ١-(عَبَرَ. عَبْراً): دڵی تەنگبوو گریا/ فرمێسکیرشت.

(-تِ العَينُ): چاوەکە (ئەسرین/ فرمێسك)ی رشت.

(«عَبَرَتِ العَينُ عَلَيهِ») (عامية): بێرێز. بوو/ بێحورمەتبوو.

(عبرَ. عَبَراً): فرمێسکیرشت/ گریا.

(عابر والمَرْأَةُ عابر): گریاو (بۆ پیاوو ژن).

(عَبَرَ- بِهِ الأَمرُ): کارەکەی بۆ (سەخت/ گران) بوو.

(إِسْتَعْبَرَ): ١-فرمێسکی رژاو بە چاویدا هاتە خوارێ ٢-پەژارە دایگرت خەفەتیخوارد/ داخیخوارد.

(-تِ العَينُ): چاوەکە فرمێسکیرشت/ گریا.

(أَلعُبْر): سکسووتاو/ کۆستکەوتوو.

(العُبْر والعَبَر): گەرمبوونی چاو کە فرمێسکی پێدەرێژێت.

(العَبِر (م) عَبِرَة والعَبْران (م) عَبْرى (ج) عَبارى): چاو بە فرمێسك‌و خەفەتبار.

(أَلعَبْرَةُ (ج) عِبَر وعَبَرات): ١-فرمێسك ٢-(پەژارە/ خەفەت/ داخ/ جەخار)ی بێفرمێسك‌و گریان/ هەناسەی خەفەت هەڵکێشان.

٢-(عَبَرَ- الدراهِمَ. عِبَراً): پارەکەی هەڵسەنگاند. بزانیت قورسی‌و نرخی چەندە.

(-الكتابَ): پەرتووکەکە یان نامەکەی بە چاو خوێندەوەو دەنگی هەڵنەبری.

(-الرُؤيا عَبْراً وعِبارَةً): خەونەکەی لێکدایەوە.

عَبرَ- مِنْهُ عَبَراً): ١-بایەخیدایەو بە تەنگیەوە هات ٢-بە لایەوە سەیر بوو.

(عَبَّرَ- الرُؤيا): خەونەکەی لێکدایەوە.

(-عَما في نَفسِهِ): ئەوەی لە دڵیدا بو/ لە دەرونیدا بوو دەریبڕی.

(عَن- كذا): دەربارەی ئەوە دووا.

(-الدَّراهِمَ): مەزندەی پارەکەی کرد بزانیت

چەندەو قورسایی چەندە.

(إعْتَبَرَ- الشيءَ): ١-شتەکەی تاقیکردەوە ٢-ژماردی.

(-الرَّجُلَ): شانازیی بە پیاوەکەوە کردو ڕێزو بەهای بۆ پیاوەکە دانا.

(-مِنهُ): لێیسەرسامبوو.

(-بِهِ): پەندی لێوەرگرت.

(إسْتَعْبَرَ- الدَراهِمَ): مەزندەی نرخ و سەنگی پارەکەیکرد/ کێشای.

(-هُ الرُؤيا والدراهِمَ): داوایلێکرد کە خەونەکە لێکبداتەوەو پارەکە سەنگبکاتو نرخی بزانێت.

(ألعابِر (ج) عابِرون وعُبَّار وعَبَرَة (م) عابِرَة): سەرنجدەرو مەزندەکاری شت.

(ألعِبرَةُ (ج) عِبَر): (پەند/ عەقڵ) لێوەرگرتن.

(«لَكَ بِفُلان عِبرَةٌ»): فیسارکەس مایەی پەندو عەقڵوەرگرتنە بۆ تۆ.

(ألعَبرَة): ١-سەرسامیی/ بەلاوە سەیر بوونو لێکۆڵینەوە ٢-بنەڕەت ٣-سەرنج لە بارودۆخدان.

(ألعِبارَة) (مص): دەربڕین/ دەربڕە.

(فُلان حَسَنُ العبارة): ئەوەی دەیەوێت باش دەریدەبڕێت.

(«هذا عِبارَةٌ عَن كذا»): ئەمە (بریتییە لەوە/ ئەوە دەگەیەنێت یان نیشانەی یەکسانیی ئەوە.

عبارَة: ١-بەر یان پێکهاتە یان واتاگەیانی جەبری (ع ج)

(ألعَبّار): لێکدەرەوەی خەون.

٣-(عَبَرَ- السَبيلَ. عَبراً وعُبوراً): ١-ڕێگەکەی بری/ پیایدا تێپەڕی ٢-مرد ٣-ڕابورد.

(عَبَرَ- النَّهْرَ أو الوادِيَ): لە ڕووبارەکە پەڕییەوە یان دۆڵەکەی بری.

(-بِهِ الماءَ): لە ئاوەکەی پەڕاندەوە بە کۆمەکی ئەو لە ئاوەکە چووە ئەوبەرەوە.

(عَبَّرَ-هُ بِالماءِ): لە ئاوەکەی پەڕاندەوە.

(-بِهِ): فەوتاندی/ مراندی.

(العابِر) (فا) (ج) عابِرُون وعُبَّار وعَبَرَة (م) عابِرَة): ١-ڕەتبوو/ تێپەڕیو/ پەڕییەوە ٢-بەسەرچوو ٣-گریاو.

(عابِر سبيل): ڕێبوارێك کە بە شوێنێکدا تێپەڕێتو هیچ نەوەستێت.

(ألعابُور) (سريانية): پۆلە پەلەوەری کۆچکردوو کە بە شوێنێکدا تێدەپەڕێت ماوەیەکی کەم دەمێنێتەوەو گوڕێز دەکات وەك کەنەسمەو کۆترە کێویلە.

(ألعُبْر): ١-زۆر بەهێزو توند (بە تاك و کۆو نێرو مێ دەوترێت).

(«جِمالٌ عُبْر أسفار»): گەلە حوشتری بەهێزی کاروان ٢-پەڵە هەوری تیژڕەو.

(ألعَبْر والعِبْر): بەهێزی توندو پتەو (بۆ

تاك‌و كۆو نێرو مێ دەوترێت).
(«جمالٌ عِبرٌ أسـفار»): حوشـتری بەهێزو قایم‌و خۆڕاگر لە کارواندا.
(«فلانٌ عِبرٌ لِکُلِّ عَمَلٍ»): فیسار کردە شارەزاو بەهێزە لە هەموو کارێکدا.
(ألعَبْـر والعِـبر- مِنَ الـوادي): ڕۆخ، لێوارو کەناری دۆڵ.
(ألعَبْرَةُ (ج) عِبَر وعَبَرات): جارێك فرمێسك ڕشتن.
(ألعَبَّار): ١-زۆر تێپەڕیو ٢-خەون لێکدەرەوە.
(«جمَلٌ عَبَار»): حوشتری بەهێز لە ڕۆیشتن‌و کارواندا.
(ألمَعْبَـر): بواری چـەم‌و ڕووبار کـە لێوەی دەپەڕنەوە.
(ألمِعْبَر والمِعْبَـرَة): هۆی پەڕینەوە لە ڕوبارو چەم وەك بەلەم‌و پرد.
٤-(العُبر): ١-فرمیی/ زۆریی لە هەموو شتێکدا. بە زۆریی بۆ کۆمەڵـی خەڵك دەوترێت ٢(ح) شاهەڵۆ.
(«مَجلِسٌ عَبْـرٌ»): ئەنجومەنێکی قەڵەباڵغ/ چڕ.
(مَجلِسٌ عِبرٌ): ئەنجومەنێکی قەڵەباڵغ/ چڕ.
(بَناتُ عِبرٍ): درۆو فیشاڵ‌و قسەی ناڕەوا.
(أبو بَناتِ عِبْرٍ): درۆزن.
(ألعِبريّ والعِبرانِيّ): ١-جوولەکە/ جو ٢-زمانی جوولەکەیی.

(ألعِبرانِيَّة): ١-زمانی جوولەکەیی ٢-جوولەکەیی.
(العَبير): بۆنی خۆشی تێکەڵ.
(سَهْمٌ عَبير): تیرێکی پەڕدار.
(قَـومٌ عَـبيرٌ): نـەتـەوەیـەکـی زۆر یـان خوێشکەلێکی زۆر.
(ألمُعْبَـر): تووکـن یـان پەڕدارێکـی تـەواو پڕپەڕ.
الملحق:
عـبر: (ألإعتِبـار): ١-بایـەخ/ بایەخپێدان/ گرنگیی ٢-ڕەچاوکردن‌و پەندلێوەرگرتن.
(«دون الإعْتِبـار لِلْكفـاءَة»): بێگوێدانـە لێهاتوویی‌و بەتوانایی.
(ألإعتبار): نیشانەو ڕەچاوکردنی نیشانە.
(«بإعتبارِه أكبَرهِم سِـنّاً»): لەبەر گرنگیی تەمەنی زۆری لەناو هەمواندا.
(ألإعتبار): ١-گوێرەو بایەخ.
(«هذا أمـرٌ مَبنِيٌّ على الإعتبـار»): ئەمە کارێکە بە گوێرەی بایەخە ٢-ڕێز.
(«يَسـتَحِقُّ الإعتبار»): هەڵدەگرێت (ڕێزی لێبنێیت/ ڕێزی بگریت).
(رَدُّ أو إعـادَةُ الإعْتِبـار): گرنـگ‌و بایـەخ پێدانـەوەو سـەربەرزکردنەوە بـەوەی مـافی شارسـتانیەتی پێبدرێتـەوە یان سـزا سەپێنراوەکەی لەسەر لابرێت.
(إعْتِباراً مِن كذا): لە سەرەتای ئەوەوە.
(ألتَعْبـير): بەهـەر هۆیەکبێـت ئـەوەی لە

دەرووندایە دەربېڕێت.
(ألإعراب): دەربڕین.
(«ألتَعبیر عَنِ الفَرَح»): دەربڕینی خۆشی دڵو شادیی.
(ألتَعْبیر عَنِ الرأي): ڕادەربڕین.
(«تَعبیر الأحلام»): لێکدانەوەی خەونەکان.
(ألتَعْبیر (ج) تَعابیر): دەربڕە و وتە/ ئاخاوتن.
(تَعبیرٌ مُوَفَّق): دەربڕەیەکی سەرکەوتوو.
(تعبیر مجازيّ): دەربڕەیەکی خوازەیی.

عبس:» ١-(عَبَسَ. عَبْساً وعُبُوساً): ڕوویگرژ کرد/ مۆنبوو/ دەموچاوی بەیەکدادا.
(-الوَجْهُ): ڕوومکە (گرژ بوو/ تاڵبوو)/ مۆنبوو.
(عَبَّسَ – الوَجْهُ): ڕوومکە (گرژو تاڵبوو/ مۆنبوو).
(-وَجْهَهُ): دەموچاوی بەیەکدادا/ گرژ بوو.
(تَعَبَّسَ): خۆی گرژو مۆنکرد/ (ناوچەوانی/ دەموچاوی) بەیەکدادا.
(ألعَبُوس والعَبَّاس): زۆر گرژو مۆن (ئەم دوانە ناوی شێرن).
(یَومٌ عَبُوس): ڕۆژێکی تاڵو ناخۆش/ ڕۆژێکی سەخت.
٢-(عَبِسَ- البَعیرُ. عَبَساً): حوشترەکە ڕیخی وشکی پێوە بوو.
(-الوَسَخُ في یَدِهِ وعَلَیها): پیسی بەدەستیەوە وشکبووەوە.
(أَعْبَسَ- الرَجُلُ): پیاوەکە پۆخڵو پیسبوو.
(-تِ الإبِلُ): حوشترەکە ڕیخو پیسیی پێوە وشکەوەبوو.
(-الثَوبُ): پیسی بە جلەکەوە وشکبووەوە.
(العَبَس): ڕیخو میز کە بە کلكو لەشی حوشترەکەوە وشکدەبێتەوە.
(عبش: (عَبَشَ- الشيءَ. عَبْشاً): شتەکەی چاککردەوە.
ألعَبْش (مص): چاکبوونی هەموو شتێك.
(ألعَبْش والعَبَش والعُبْشَة): گێلیی/ گەمژەیی.
(ألعَبْشَةُ والعَبَشَةُ): بێئاگایی/ناهوشیاریی/ بێهۆشیی.
عبط: (عَبَطَ- الذَبیحَةَ. عَبْطاً): ئاژەڵەکەی سەربڕی کە قەڵەوو جوانتەمەنو بێدەرد بوو.
(-الضَرْعَ): خوێنی لە گوانەکە هێنا.
(-تِ الدواهي فُلاناً): وەی/ چورتوم تووشی فیسار بوو کە شایانی ئەوە نەبوو.
(-الكَذِبَ عَلَیهِ): درۆی بێبیانوو بۆ هەڵبەست.
(-فُلانٌ الشيءَ): شتەکەی ڕاست هەڵهێنایەوە/ دادری/ قڵیشاندی.
(-الشيءُ): شتەکە قڵیشبوو/ دادرا/ شەقیبرد.
(عَبَطَهُ) (عامیة): باوەشی پێداکردو بە

سنگیەوە نا.
(أَعْبَطَ-هُ المَوتُ): بێدەردو نەخۆشی جوانەمەرگبوو/ مەرگ بۆ خۆی بردەوە.
(إعْتَبَطَ- الذَبيحَةَ): ئاژەڵەکەی بە قەڵەوی‌و جوانتەمەنیی‌و بێدەرد سەربڕی.
(-هُ المَوتُ): مەرگ بە گەنجی‌و بێدەرد گرتیە باوەش.
(-الرَجُلَ): پیاوەکەی بە خوتوخۆڕاییی‌و زۆردارانە کوشت کە تۆڵەی لەسەر نەبوو.
(-الرَجُلُ): ١-سووکە نەخۆشییەکی گرت/ لەشی تێکچوو ٢-بریندار بوو.
(ألعَبْط): درۆی هەڵبەستراو.
(ألعَبْطَةُ): ١-جارێك/ ئاژەڵی قەڵەوو باش سەربڕین ٢-جارێك درۆ بۆ هەڵبەستن ٣-جارێك تووشبوونی وەی ٤-جارێك شت شەقکردن‌و دادڕین.
(«ماتَ عَبْطَةً»): بە گەنجی‌و لەشساغی مرد.
(ألعَبيط (ج) عُبُط وعِباط): ١-سەربڕینی (دابەستە/ ئاژەڵی قەڵەوو ساغ).
٢-(دَمٌ عَبيط): خوێنێکی پاکی تەڕ.
(أديمٌ عَبيط): پێستی (قڵیشاو/ شەقار شەقار بوو).
(الحَذْف الإعتِباطِيّ- عند النحاة): لابردنی بێهۆ کە زمانەوانەکان دایدەنێن.
٢-(عَبَطَ- التُرابَ. عَبْطاً): خۆڵەکەی ورووژاندو هەستاند.
(-الريحُ وَجْهَ الأَرضِ): باکە ڕووی زەویەکەی ڕامالی.
٣-(عَبَطَ- الرَجُلَ. عَبْطاً): لە پاشملە بە خراپە ناوی‌برد/ غەیبەتیکرد.
(-عِرضَهُ): جنێوی بە ناموسیداو شکاندی.
(إعْتَبَطَ- العِرضَ): ئابڕوو ناموسیبردو جنێوی پێدا.
عبق: ١-(عَبِقَ- الطيبُ بِهِ. عَبَقاً وعَباقَةً وعَباقِيَةً): بۆنی خۆشی پێوە لکا بۆنیگرت/ بۆنی خۆشبوو.
(-المَكانُ بالطيب): شوێنەکە بۆنی خۆشبوو.
(-فُلانٌ بالشَيءِ): فیسار دڵی بە شتەکەوە نووساو حەزیلێکرد.
(-بالمَكان): دڵی چووە شوێنەکەوە تیایدا نیشتەجێبوو.
(عَبِّق رائحَةَ الطيب): بۆنی خۆشی پەخش‌و بڵاوکردەوە.
(ألعَبِق): ئەوەی کە بۆنی خۆشی لێوە بڵاودەبێتەوە.
(«رَجُلٌ عَبِقٌ لَبِقٌ»): پیاوێکی ڕێکوپێك‌و بەوێڵ‌و ناسك‌و قشەخۆشە.
(ألعَبَقَةُ): پاشماوەی ڕۆن‌و چەوریی یان شتێکی لەو بابەتە.
(ألعَبَقَةُ) (عند العامَّة) (طب): نیشانەی نەخۆشییە لەگەڵ هەناسەتوندی.
(ألعَباقِيَة) (مص): شوێنبرینداری بە ڕووەوە/

جێبڕین.

٢-(العَباقِيَة): پیاوی کەڵەکبازی زۆرزان.

٣-(عَبْقَرَة- السَّــرابُ. عَبْقَرَةً): تراویلکەکە بریسکە بریسکیبوو.

٤-(عَبْقَرْ): شــوێنێکە جاران عەرەب بڕوایان وابوو کە جنۆکەی زۆرە.

(أَلعَبْقَــرِيُّ (م) عَبْقَرِيَّة): ١-خەڵکە عەبقەر یان عەبقەرانە ٢-ســەردار/ گــەورە ٣-ئەوەی لەو باڵاتر نەبێــت/ بلیمەت ٤-هەرچی کە لە تەواویی‌و هێزو شارەزایی سەرسوڕبهێنێت.

(أَلعَبْقَــرِي والعَباقِــرِيّ): جۆرە فەرشــێکی نایابە.

(أَلعَبْقَرِيَّةُ): ١-بلیمەتیــی ٢-توانای داهێنان‌و دروســتکردن‌و هێنانــە گۆڕێ لای نووســەرو شاعیر.

عبك: (عَبَكَ-الشيءَ بِالشَيءِ. عَبْكاً): شتەکەی تێکەڵ بە شتەکەیتر کرد.

(أَلعَبَكَــةُ): ١-کــەرت یان کەمەکێکی شــتێك ٢-چەوریــی کە بە مەشــکەکەوە دەمێنێتەوە ٣-گرێی (گوریس/ پەت).

(«يَبلى الحَبلُ وتَبْقى العَبَكَةُ»): گوریســەکە دەرزێت کەچی گرێکەی دەمێنێتەوە.

عبــل: ١-(عَبَــلَ- الشَــجَرَةَ عَبْــلاً): گەڵای درەختەکەی وەراندو توێکڵەکەی (لێکردەوە/ داماڵی).

(عَبَلَ- الشَــجَرُ) (ضد): درەختەکە ١-گەڵای دەرکرد ٢-گەڵاکەی وەری.

(-الشيءَ): شتەکەی بڕی/ لەتکرد.

(-بهِ): شتەکەیبرد.

(أَعْبَلَ- الشَّــجَرُ): درەختەکــە گەڵا وەریبوو یان گەڵا دەرکردو بوو.

(أَلعَبَــل (ج) أَعبــال): گەڵای ســەردەرکردو (ضد) گەڵای وەریو.

٢-(عَبِلَ- الحَبْلَ. عَبْلاً): گوریسەکەی بادا.

(-الشيءَ): گێڕایەوە.

(أَعْبَلَ- الشَجَرُ): گەڵای درەختەکە لوولبوو.

(أَلعَبَل (ج) أَعبال): گەڵای لوول/ نەکراوە.

٣-(عَبَلَ-الشيءَ. عَبْلاً): شتەکەی بەندکرد/ گلدایەوە.

٤-(عَبــلَ وعَبُلَ. عَبَلاً وعُبولاً وعَبالَةً): زۆر زلبوو/ کەتە بوو.

(عَبْــل وعَبِل (ج) عِبال وعابِــل (ج) عُبَّل (م) عَبْلَة (ج) عَبْلات وعِبال): قەبە/ کەتە/ زۆرزل.

(«رَجُــلٌ عَبلُ الذِراعَــين»): پیاوێکی بازوو ئەستوورو قەوی.

(«فَــرَسٌ عَبــلُ الشَــوى»): چارەوێیەکــی چوارپەل قەوی.

(أَعْبَلَ): ١-ئەستوورو قەبە بوو ٢-سپیبوو.

(أَلعَبال) (ن): گوڵی کێویی. ئەستوور دەبێت تا وای لێدێت داردەستی لێدەبڕن.

(أَلعَبيل (م) عَبيلَة): کەتە/ زۆر زلە.

(اَلأَعْبَل (ج) أَعْبِلَة): بەردێکی قەبەیە ڕەنگی سوور یان سپی یان ڕەش دەبێت.

(اَلعَبْــلاء (ج) عِبال): تاوێــرە و بە تایبەتی سپیەکەی.

(اَلمِعْبَلَة (ج) مَعابِل): نووکی نێزەی پانو درێژ یان دەمی چەقۆو دەمی شمشێری پانو درێژ.

(عَبِمَ: (عَبَم. عَبامَةً وعَباماً): گێلۆکە بوو.

(ماءٌ عُبامٌ): ئاوێکی زۆر.

اَلعَبــام (ج) عُبُم: ١-لەشقورســی (کەودەن/ بێمێشــك ٢-کەرترێکی/ نەزانەوویەکی گەوج ٣-بێئاوەزێکی بەدڕەوشتی ترسنۆك.

(اَلعَباماءُ): گەوج.

عــبن: (عَبَــنَ. عَبْنــاً): ڕەقو نەزانەووانە ڕەفتاریکرد.

(عَبَــنٌ و عَبَنّــی): نەزانەوویەکی ڕەقو در.

(م) عَبَنّاة (ج) عَبَنِيّات: ئافرەتی نەزانەووی درە ڕەفتار.

عبــه: ١-(اَلعُبْهَــر): ١-(ن) نێرگــز ٢-(ن): یاسەمین.

اَلعَبْهَــر والعُباهِــر: ١-تێکســمڕاو/ لەشــپڕ ٢-درێژ.

٢-(عَبْهَلَ-ه): گلەیی لێکرد.

(-الإبِــلَ): حـوشــترەکـەی بــەرەڵا کـردو گوێینەدایە.

(اَلعَباهِــل- مِــنَ الإبِلِ): حوشــتری بەرەڵاو بەتەنگەوە نەهاتوو.

(اَلعَباهِلَةُ الواحد عَبْهَل): شاهانێك کە بەسەر تەختەکەیانەوە بمێننەوەو وازی لێنەهێننو لانەبرێن.

عبــا: (عَبــا. عَبْــواً): ڕووی ڕوونبــووەوە گەشبووەوە.

(-المَتاعَ): کەلوپەلەکەی ئامادە کرد.

(اَلعَبْو) (مص): قورسایی.

(جارِیَــةٌ عابِيَة): کەنیزەکێکی قەشــەنگو جوان.

عبی: (عَبَّــی- الجَيْشَ. تَعْبِيَةً): ســوپاکەی ئامادەو پڕچەککرد.

(تَعَبّی): ئامادە بوو.

(اَلعَبيّ): بەش/ بەرکەوت.

(«هذا عَبِيُّــكَ مِنَ الجَزورِ»): ئەمە بەشــە گۆشتی سەربڕراوەکەی تۆیە.

(رجــلٌ عَبــاءٌ وعَبــاً): پیاوێکــی وشــکی ئێسکقورس.

(اَلعَبايَــة (ج) عَبايــات وعَبِــيّ= العَباءَة): عەبا.

عــتّ: (عَــتَّ-ه بِالمَســأَلَةِ عَتّاً): بۆ پرســە بابەتەکە پێی لێداگرت.

(-ه بِالــكَلام): تەرزەشــکێنیکرد/ پیایــدا هەڵشاخا.

(عاتَ-ه): ١-ناحەزیی لەگەڵدا کرد/ بەگژیدا چوو ٢-زۆری لەگەڵدا وتو قســەکەی بەگوێدا دایەوە.

(تَعَتَّتَ- فِي كَلامِهِ): قسەکەی وتو وتەوە.
(اَلعَتَت): ڕەقیی لە قسەو کرداریتردا.
عتب: (عَتَـــبَ- عَليهِ. عَتْباً وعُتْباناً ومَعْتَباً ومَعْتَبَــةً ومَعْتِبَــةً): ١-لەســـەر کردەوەیەك سەرزەنشتیکرد ٢-گلەیی لێکرد.
(عاتَبَــهُ على كذا. عِتابــاً ومُعاتَبَةً): گلەیی لێکرد/ سەرزەنشـــتیکرد ٢-بە نازەوە تەشەری لێداو قسەی پێوت یان ئامۆژگاریکرد.
(أَعْتَـــبَ-ە): ئـــەوەی لـــە نێوانیانـــدا مایەی نیگەرانیی دڵ بوو لایبردو دڵی هێنایەوە جێ/ ئاشتیکردەوە.
(تَعَتَّبَ- القَومُ): بە دڵگەرمییەوە گلەییان لە یەکتر کردو سەرزەنشتی یەکتریان کردو هۆی گلەییەکەیان بۆ یەك دەربڕی.
(«فُلان لايُتَعَتَّب بشَــيءٍ ولا يُتَعَتَّبُ عَلَيهِ فِي شيءٍ»: فیســـار گلەیی هیچی لێناکرێت گلەیی لەسەر نییە.
(تَعاتَب- الرجلانِ): ١-بـــە دڵگەرمیو ڕقەوە لەگەڵ یەکدا دوانو سەرزەنشتی یەکتریانکرد ٢-بێپەرواو ڕووبەڕوو بە نازەوە ســـکالایان لە دەستیەك کردەوە.
(إِســـتَعْتَبَ-ەُ): داوای لێبوردنـــی لێکردو دڵی هێنایەوە جێ.
(«إِسْــتَعْتَبْتُهُ فَأَعْتَبَنــي»: دڵنەواییمکـــردو ئەویش لێمخۆشبوو/ لێمبورد.
(«مابَعد الموتِ مُسْـــتَعْتَبٌ»): پاش مردن دڵ ناهێنرێتەوە جێو گلەیی ناکرێت.
(أَعطـــاهُ العتبـــى): لێیخۆشـــبوو/ لەگەڵیدا ئاشتبووەوە.
(اَلعِتب): خۆشگلەیی.
(اَلعُتبى): لێقایلبوون/ دڵ گەردنەگرتن.
(أَعطـــاهُ العتبـــى): لێیقایلبـــوو/ لەگەڵیـــدا ئاشتبووەوە/ لێیبورد.
(اَلأُعتوبَـــة (ج) أَعاتيـــب): ئـــەوەی مایەی گلەییو سەرزەنشتییە.
(اَلعَتـــوب): کەســـێکە کە تەشـــەرو گلەییو سەرزەنشـــت نەگرێتـــە خۆیو بـــە تەنگەوە نەیەت.
(اَلمَعْتَبَةُ والمَعْتِبَةُ)= العِتاب (مص): گلەیی، گلـەیـیـکـردن ٢-سـەرزەنـشـتـکـردنو سکالا لەدەستکردن.
(اَلمَعْتوب) (مفع):١-گلەیی لێکراو ٢-سەرزەنشت کراوو دڵ لێگەرمبوو/ دڵ لێرەنجاو.
٢-(عَتَـــبَ. عَتْبـــاً وعَتَبانـــاً وتَعْتابـــاً): هەنگڵەشەلێکرد.
(-اَلبَعيرُ): حوشترەکە لەسەر سێ پێ ڕۆیشت.
(عَتَّبَ- الرَجُلُ): خاوەخاویکرد.
(اَلعَتْب) (مص): خەوش/ کەموکووڕیی.
(«بِرِجلِـــهِ عَتْـــبٌ»): قاچـــی کەمووکوڕیی هەیە.
٣-(عَتَـــبَ- مِنَ مَكانٍ إِلى مَكانٍ ومِن قَولٍ الى قَولٍ): لە شـــوێنێکەوە چووە شـــوێنێکیتر لە

قسەیەکەوە چووە قسەیەکیتر.
(أَعْتَبَ-عَنهُ): لێیلایدا/ لێیدوورکەوتەوە.
(إِعْتَتَبَ): لە کارەکەدا بەنیاز هەبوو.
(-مِنهُ وعَنهُ): خۆی لێلاداو بەجێیهێشت/ خۆی لێکێشایەوە.
(-الطريقَ): ڕێ تەختەکەی بەرداو ڕێ سەختەکەی گرتەبەر.
(اَلعَتَب والعَتَبَةُ): زەویی سەختو ڕەقانیی.
(اَلعُتْبَةُ): پێچی دۆڵ.
(اَلعَتُوب): ڕێگە/ ڕێ.
٤-(عَتَبَ- البَرقُ عَتَباناً): یەك لەسەریەك برووسکە چەخماخەیدا.
٥-(عَتَّبَ- البابَ): باهووی خوارەوەی بۆ دەرگاکە کرد.
(-عَتَبَةً): کردی بە باوهووی خوارەوەی دەرگاکە.
(تَعَتَّبَ- بابَ فُلان): ١-پێی نایە ناو دەرگاکەیەوە/ پێی خستە سەر باهووی دەرگاکەی ٢-ناو دەرگاکەی لێگرتو بەرینەدا.
(اَلعَتَبَةُ (ج) عَتَب وعَتَبات): ١-باهووی خوارەوەی دەرگا/ قاپی/ ناودەرگا ٢-یەکەم پلەی پێپیلکەو پەیژەو هەموو هۆی سەرکەوتنێك.
٦-(العَتَب): ١-نێوان پەنجەی دۆشاوەژە/ پەنجەی شایەتمانو پەنجەی زەرنەقووتە یان نێوان برای تووتەو پەنجەی زەرنەقووتە

٢-گەندەڵیی.
(اَلعَتَبَةُ): کاری گران/ سەختو بێزەزاو پیس/ بۆگەن.
(عَتَباتُ المَوْتِ): سەختیی گیانکێشان/ ئازاری سەرەمەرگ.
الملحق:
عتب: (العَتابا): ١-جۆرە هەڵبەستێکی فۆلکلۆرییە ٢-ئەو ئاوازو گۆرانییەی کە ئەو هەڵبەستە فۆلکلۆرییەی پێدەچرن.

عتد: ١-(عَتُدَ- الشيءُ عَتاداً وعَتادَةً): شتەکە ئامادە بوو/ ساز بوو.
(عَتَّدَ وأَعْتَدَ- الشيءَ): شتەی ئامادەو سازکرد.
(العَتاد (ج) أَعْتُد وعُتُد وأَعْتِدَة): ١-ئەو شتەی بۆ کارێك ئامادەکرابێت ٢-ئەو چەكو جبەخانەو وڵاخو پێویستیەکی جەنگ کە ئامادە بکرێت.
(اَلعَتَد والعَتِد- مِنَ الخَيل): ١-ئەسپی ئامادەکراوو سازدراو بۆ غاردان ٢-زۆر قایمو تەواو دروستکراو (بۆ نێرو مێ دەوترێت).
(اَلعُتْدَة (ج) عُتَد= العُدَّة): هەموو تفاقی پێویست.
(«خُذ لِلأَمرِ عُدَّتَهُ»): بۆ کارەکە چی پێویستبێت ئامادەیبکە.
(اَلعَتيد): ئامادەو ساز.
(اَلعَتيدَةُ): ١-مێی وشەی (اَلعَتيد) ٢-دەفرێکە،

بووكێ، شــتی پێویســتی خۆی تێدەكات وەك بۆنو كەرەسەی ئارایشتو شانەو شتیتر.

٢-(تَعَتَّــدَ- فِي صِنعَتِــهِ): لــە پیشــەكەیدا وردەكاریكردو دەماخی باش تیایدا سووتاند.

٣-(العَتاد (ج) أعْتَد وعُتُد وأَعْتِدَة): پەرداخ یان جامێكی گەورەی ئاوخواردنەوە.

العَتید): لەنگەهوور/ كەتە/ زەلام.

عـتر: (عَـتَـرَ-الـعَـتـيرَةَ تَـعْـتـاراً): مـەڕی قوربانییەكەی سەربڕی.

(ألعِتْر): هەرچی سەربڕرێت.

(العَتير والعَتيرَة (ج) عَتائِر): مەڕێكبوو زوو عەرەب لــە مانگی ڕەجەبدا بــۆ خواكانییان سەردەبڕی.

٢-(عَتَــرَ- الرمحُ. عَتْــراً وعَتَراناً): نێزەكە لەرییەوە تێكچوو.

(العِتْر): ورێنە.

٣-(عَتَرَ- الشــيءُ. عَتراً): شــتەكە توند بوو، قایمبوو.

(«رجُلٌ عِترٌ») (عامية): پیاوێكی بەهێز.

(ألعَتّار): ١-ئــازا/ دلێــر ٢-چارەوێی بەهێزو قایم.

(ألمُعَتَّــر- مِــنَ الرجال): پیاوی ئەســتووری گۆشتن.

٤-(العِتر): ڕیشە/ بنەڕەت/ ڕەسەن.

(«عــادَت الى عِتِرهــا لَميــسُ»): (لەمیس) چووەوە ســەر ڕەســەنەكەی یان گەڕایەوە بۆ خووە كۆنەكەی.

(ألعِتْــرَةُ): ١-وەچە/ فرزەند/ نــەوەو خێڵی پیاوەكە ٢-پارچە مسكێكی پوخت ٤-نۆبەرەی شیرینو خۆش یان لیكی ناودەم ٥-(ن) جاترە كێویلە/ گوێمشكە.

(ألمُعَتَّــر) (عاميــة): هەژارێكــی ڕەجــاڵو پەككەوتە/ داماو.

٥-(العُتْرُب) (ن): ترشی سماق.

٦-(عَتْــرَسَ-هُ): ١-زۆرێكی تــەواوی لێكرد/ فشاری زۆری خستەسەر ٢-دڵرەقانەو بێبەزەیی لەگەڵیدا توندوتیژ بوو.

(-هُ مالَهُ): ماڵەكەی بە زۆر لێداگیر كرد.

(ألعِتْــرس و العَتَــرَّس): ١-زۆر لێكــەرو زۆردارێكی سەرســەخت ٢-لەنگــە هوورێكی چوارپەل قەوی ٣-(ح)شێر ٤-كەڵەشێر.

(ألعِتْرِيــس): ١-زەهەندەیەكی ڕقنەســتوور ٢-وەی/ بەڵا. یان زۆرزان.

٧-(عَتْرَفَ- لَهُ): بۆی توند بوو.

(تَعْتَرَفَ): خۆی بەســەر ئەمو ئــەودا باداو فیزی نواند.

(ألعُتْرُوف والعِتْرِيف (ج) عَتارِيف): ١-پیسو بۆگەنی داوێنپیس ٢-حوشتری قایمو بەهێز.

عتف: عَتَفَ- الشَعَرَ عَتْفاً: تووكی/ قژەكەی هەڵكەند.

(ألعِتف- مِنَ اللّيل): بەشێكی شەو.

عتق: ١-(عَتَقَ- العَبــدُ عَتْقاً وعِتْقاً وعَتاقاً

وعَتاقَةً): كۆیلەكە ئازاد بوو.
(عَتِيق وعاتِق): كۆیلەی ئازاد بوو.
(أَعْتَــقَ- العَبْــدَ): كۆیلەكــەی ئــازاد كرد/ سەربەستكرد.
(ألعِتق): ئازادیی/ سەربەستیی.
ألعُتْق: ئازادیی.
(العاتِــق (ج) عُتَّــق): كیژێــك/ كچێــك كە تــازە باڵق دەبێت یان پــاش باڵقبوون و پێش تەمەنزۆربوونی و مانەوەی بە شوونەدرانی.
(ألعَتيــق (ج) عُتَقــاء وعُتْــق): كۆیلــەی ئازادكراو.
(أمَةٌ عَتيقٌ): كۆیلە. ئافرەتی ئازادكراو.
٢-(عَتَــقَ وعَتُــقَ. عَتْقاً وعِتْقــاً وعَتاقَةً): مایەوە/ كۆنبوو.
(-تِ الخَمرُ): مەیەكە كۆنبوو مایەوەو چاكبوو.
(خَمرٌ عاتِق وعَتيــق وعُتَاق): مەیی كۆن و چاك/ سافبوو.
(-اليَمينُ عَلَيهِ): سوێندەكەی لەسەر كۆنبوو و پێویستبوووەو بەجێهێنانی بەسەریەوە بۆتە ئەرك.
(«على فلان يَمــيْن عتقت»): ســوێندێكی كۆنی لەسەرەو بەجێهێنانی بۆتە ئەرك.
(عَتَّــقَ- الخَمــرَ): مەیەكــەی هەڵگــرت و كۆنیكرد.
(-الثَوْبَ): جلەكەی كۆنكرد.
(ألعِتْق والعُتْق): كۆنیی.

(ألعاتِق (ج) عُتَّق): ١-شەربەتی چاك ٢-مەیی كۆن و چاك ٣-كوندەی گەورەی ئــاو یان جەوەندەیەكی فراوان.
(ألعاتِق والعاتِقَةُ): كۆنەكەوانی سووركراو.
(ألعُتاق): مەیی كۆنی چاك.
(ألعَتيق (ج) عُتَقاء وعُتْق): ١-كۆن.
(ألبَيــتُ العَتيــق): كابە لەبــەر كۆنیی وای پێدەڵێن.
(ألعَتيقــةُ (ج) عَتائِــق): مێــی وشــەی (ألعَتيق).
(ألمُعَتَّقَــة): ١-مەیــی كۆنــی چــاك ٢-جــۆرە بۆنێكە.
٢-(عَتَــقَ وعَتُــقَ- الشــيءُ عَتْقــاً وعِتْقــاً وعَتاقَةً): چاك/ باش و ساغبوو.
(أعْتَقَ- مالَهُ): داراكەی چاكسازكرد.
(ألعِتــق) (مــص): ١-رەســەنی تەواو/ ســاغ ٢-جوانیی ٣-نامووس، گەورەیی ٤-خانەدانیی.
(ألعُتُــق) (ن): جۆرە درەختێكە داردەســتی لێدروستدەكرێت.
(ألعَتيــق (ج) عُتَقــاء وعُتْــق): ١-جوامێــر ٢-هەمــوو شــتێكی ناوێــزەو ســەرگوڵ/ هەڵبژاردەی هەموو شتێك.
(فَــرَسٌ عَيتــق (ج) عِتــاق): چارەوێیەكی نایاب و زۆر جوان.
(ألعَـتـيـقَـةَ (ج) عَـتـائِـق): مـێـی وشـەی (ألعتيق).

٤-(عَتَقَ- الفَرَسُ. عَتْقاً): ئەسپەکە غاریداو پێشکەوت/ ڕزگاریبوو.

(أَعْتَــقَ- الخَــرَسَ): تاوی بە ئەســپەکەداو پێشیخست.

٥-(عَتَّــقَ- فُلانــاً بِفيــهِ): بە دەمــی گازی لێگرت.

٦-(العاتِق (ج) أَلعُتْق وعَواتِق (ا ع)): شــان/ سەرشان/ نێوان ملو سەری باڵ.

(عاتِقُ الثُرَيّا) (فك): هەسارەی کۆ.

عتــك: ١-(عَتَكَ. عَتْكاً وعُتُوكاً): لە شــەڕدا پێچیدایەوەو پەلاماریدایەوە.

(-الفَرَسُ): وەرگەڕایەوە گاز بگرێت.

(-على الأَمرِ): پەلاماری کارەکەیدا/ دەســتی بە کارەکە کرد.

(-الى المَــكانِ): بــۆ شــوێنەکە پێچیکردەوەو گەڕایەوە.

٢-(عَتَكَ- البَلَدَ. عَتْكاً وعُتُوكاً): بە تەنیا بە شارەکەدا گەڕا، خولیخوارد.

(-عَلَيهِ بِخَيرٍ أَو شَــرٍّ): چاکــە یان خراپەی بەرەنگارکرد/ بەرەو رووکرد.

(عَتَكَ- القَوسُ. عَتكاً وعُتُوكاً): کەوانەکە لە کۆنیدا سوورهەڵگەڕا.

(عاتِكة (ج) عَواتِك): سوورهەڵگەڕاو.

(أَحْمَرُ عاتِك): سوورێکی تێر/ تۆخ.

(أَلعتيــك): ســووری کۆنیــی/ لــە کۆنیــدا سوورهەڵگەڕاو.

(-مِنَ الأَيام): ڕۆژانی زۆر گەرمو داخ.

٤-(عَتِكَ- اللَّبَنُ. عَتْكاً وعُتُوكاً): ماســتەکە زۆر ترشبوو.

٥-(العَتْك): ڕۆژگار.

(«مَضى عَلَيْكَ عَتْكُ»): ڕۆژگارێکت بەسەردا تێپەڕی.

(أَلعاتِــك): ١-جوامێــر ٢-ناوێــزەو پوختەی هەموو شتێکو هەموو ڕەنگێک.

(أَلنبيذ العاتِك): مەیی ساف پوختە.

عتــل: ١-(عَتَــلَ-هُ. عَتْلاً): توند ڕایکێشــاو بەکێشیکرد.

(عَتَلَــهُ الى السِــجنِ»): توند بــۆ بەندیخانە ڕایکێشاو پاڵی پێوەنا.

(-الشيءَ): شتەکەی هەڵگرتو بەکۆڵیدادا.

(عَتِلَ- الى الشَــرِّ. عَتَلاً): بۆ شــەڕو خراپە پەلەیکرد.

(عَتِل): پەلەکردووی خراپە.

(تَعَتَّــلَ): بە شــوێنەکەوە نووســاو بەجێی نەهێشت.

(إِنْعَتَلَ): ١-بەکێشــبوو یان پاڵی پێوەنرا ٢-لە شوێنەکەدا گیربوو.

(«لا أَنْعَتَلُ مَعَكَ شِبراً»): بستێك شوێنەکەی خۆم بەجێناهێڵمو لەگەڵتدا نایەم.

(العَتَلَةُ (ج) عَتَل): ١-پارچە قورێکی گەورە کە لە زەوی هەڵکەنرێت ٢-نوێڵی ئاسن کە دیواری پێ دەرووخێنرێتو شــتی پێ هەڵدەکەنرێت

٢-كوتەكێكی گەورەی ئەستوور.
(اَلعَتّال): كۆڵهەڵگر.
(اَلعِتالَة): كۆڵهەڵگریی.
(اَلعَتیـل (ج) عُتُل وعُتَـلاء): ١-بەكرێگیراو
٢-نۆكەر.
(اَلمِعْتَل): كۆڵهەڵگری بەهێز.
٢-(العُتُلّ): ١-زۆرخۆر ٢-مرۆڤی وشـكی ڕەق
قسـە نەكوڵۆك ٣-هەموو شـتێكی سـەختو
توند.
(داءٌ عَتیل): دەردێكی گران.
عتم: ١-(عَتَـمَ- عَنِ الأَمْرِ): وازی لە كارەكە
هێنا كە لەوەپێش دەستیدابوویە.
عَتَّـمَ- عَنِ الأَمرِ عَتْماً: وازی لە كارەكە هێنا
كەلەوەپێش خەریكیبوو.
(-الطائِرُ): باڵندەكە بەسەر سەری مرۆڤەكەوە
خولایەوەو دوورنەكەوتەوە.
(أَعْتَـمَ- عَنِ الأَمرِ): وازی لە كارەكە هێنا كە
لەوەپێش دەستیدابوویە.
٢-(عَتَمَ- قِری الضَّیفِ عَتْماً): درەنگ بەپیر
میوانەكەوە چوو/ خاوەخاویكرد.
(-اللَّیلُ): بەشێكی شەو تێپەڕی.
(عَتَمَ وتَعَتَّمَ-تِ الناقَةُ. عَتماً): تاریكداهات/
شێوان/ ئەوسا دۆشییان.
ناقَةٌ عاتِمَة (ج) عاتِمان وعَواتِم): مێحوشتری
درەنگو تاریكداهاتوو/ شـێوان دۆشـراو (لە
دواخستنو خاوەخاوكردنەو هاتووە).

عَتْم: تاریكیی.
(عَتَّمَ- الرَجُلُ): كەوتە تاریكییەوە.
(-قِـراهُ): خاوەخاوی بەرامبـەر میوانەكان
كرد.
(«ماعَتَّـمَ أَن وقَفَ بنـا»): زۆری پێنەچوو،
خاوەخاوینەكرد كە وەستانینی.
(«حَمَـلَ عَلَیهِم فَما عَتَّـمَ»): پەلاماریدانو
خۆی دوانەخستو خاوخاوینەكرد.
(أَعْتَـمَ- قِـرَی الضَّیـفِ): خاوەخـاوی لە
پێشوازیی میوانەكاندا كرد/ خۆی دواخست.
(-حاجَتَهُ): پێداویستیەكەی بۆ دواخست.
(-الحاجَةُ): پێداویستیەكە دواكەوتو سستی
تێدا كرا.
(-الرَجُلُ): كەوتە تاریكیەیوە یان بە تاریكی
ڕۆیشت.
(-تِ الناقَـةُ): مێحوشـترەكە درەنـگو بـە
تاریكی یان شێوان دۆشراو.
(-اللَّیلُ): بەشێكی شەو تێپەڕی.
(إِسْـتَعتَمَ- الرجُلَ): خاوەخـاوی پێكرد یان
بەدواكەوتوویدانا.
(- النَعَمَ): دۆشینەكەی دواخست.
(تِ الناقَةُ): نێوارە درەنگ/ شەوداهات ئەوسا.
مێحوشترەكە دۆشرا.
(اَلعَـتَـمَـةُ): ١-خـاوەخـاوكـردن ٢-سێیەكی
پێشەوەی شەو ٣-تاریكیی هەموو شەو.
(العاتِـم (م) عاتِمَـة (فـا): خاوكـەر/

خۆدرەنگخستوو/ خۆدواخستوو.
(«جاءَنا ضَيفٌ عاتِم»): میوانێکمان بۆ هات درەنگانێکو سەرەتایشەو.
(اَلنُجُوم العاتِمات): ئەستێرەگەلێك کە لەبەر تــۆزی ئاســمان ڕووناکییــان دەرنەکەوێتو دیارنەبن.
(اَلعَتوم): مێحوشــترێ، کە تا تاریك دانەیەت شیردانەدات.
(اَلعَتُومَةُ): مێحوشتری فرەشیر.
(اَلعِتام): خاوخاوکەر/ خۆدواخەر.
(رجُــلُ مِعْتامُ القِــری): پیاوێکە خاو بەلای میوانەوە دەچێت.
٢-(اَلعُتــم والعُتُــم (ن): درەختــی زەیتونە کێویلە.
الملحق:
عتم: (اَلتَعْتِیم): تاریککردن/ ڕووناکیبڕین/ چراکوژاندنــەوە لە جەنگدا چراکوژاندنەوەو ڕووناکیبڕیــن بــۆ سەرلێشــێوانی دوژمــنو نەهێڵرێت زیان بگەیەنێت.

عتن: (عَتَنَ- هُ إلی السـجنِ. عَتَناً): بە پاڵو بە زۆر بۆ بەندیخانەیبرد.
(اَعْتَــنَ علــی غَریمِـهِ): تونــد لەگــەڵ قەرزارەکەیدا جووڵایەوەو ئازاریدایە.
(العاتِن والعَتــون (ج) عُتُــن): توندوڕەق/ بەزەبروزەند.
(العَتِــن- مِنَ الرجال): پیــاوی بەهەڵمەتو زەبروزەنگ.
عتــه: ١-(عَتِهَ وعُتِهَ. عَتَهــاً وعُتْهاً وَعَتاهاً وعُتَاهاً وعَتاهَةً وعَتاهِیَةً): ١-ئاوەز سووکبوو/ کەمئەقڵبوو ٢-شێتۆکە بوو.
(مَعْتــوهُ ومُعَتَّــهُ وعَتاهِیَــةُ): شــێتۆکە/ مێشکپووت/ کەمئاوەز.
(تَعَتَّــهَ): ١-خــۆی بێئاگاکرد/ خــۆی نەزان پیشاندا ٢-خۆی شێت پیشاندا.
(-عَنهُ): خۆی لێ بێئاگاکرد.
(اَلعَتاهَةُ) (مص): گومڕایی و گەوجیی.
(اَلعَتاهَةُ والعَتاهِیَّة): گومڕایەك کە بە هۆی شێتۆکەیی و کەمئاوەزییەوە تووشبووبێت.
٢-(عَتِــهَ — فِي العِلم. عَتَهــاً وعُتهاً وعَتاهَةَ وعَتاهِیَةَ): شــەیدای زانستیی بوو و بۆی زۆر بە پەرۆشبوو.
(عَتِهَ فُلانٌ فِي فُلانٍ): زۆر حەزی لە ئازاردانی فیسار بوو.
(عَتیه (ج) عُتَهاء): دەردی سزادانی ئەم ئەو گرتوو.
عتا: (عَتا. عُتُوّاً وعُتِیّاً): ١-لووتبەرزییەکەی لە ئەندازە بەدەربوو ٢-ستەمیکرد.
(عــات (ج) عُتــاة وعُتِــيّ): فیزدارێکــی بێئەندازەو ستەمکار.
(-عَنِ الأدَب): پەروەردەی ڕەوشتیی وەرنەگرتووە/ بێڕەوشتە.
(اَلعاتي): ستەمکار/ زەهەندە.

(لَـيـلٌ عـــاتٍ): شـــەوەزەنـــگ/ شـــەوێـكـی ئەموستەچاو.

(مَلِكٌ عاتٍ): شایەكی دڵرەقی بێبەزەیی.

(ألعَتِــيّ (ج) أعتــاء): ١-زۆرداری دڵـــرەق ٢-زەهەندە.

عــتـي: (عَــتِــيَ عَــتــيًّ): چـەقـەڵـەكـە دەستدرێژییكرد.

(تَعَتَّــى. تَعَتِّيــاً): یاخیبـــووو ملـی نـــەدا/ نافەرمانییكرد.

عثّ: ١-(عَثَّ-ەُ, عَثّاً): پێی لێداگرت.

٢-(عَثَّ- العُثَّــةُ. الصوفَ عَثّــاً): مۆرانەكە خوریەكەی خوارد.

(-تِ الحَيَّةُ فلاناً): مارەكە فیساریگەســـت/ پێوەیدا ٢-دەمی ماری گەیشتێ بەڵام پێوەینەدا بەوە تووكی بەربووەوە/ وەری.

(إِعْتَــثَّ- ەُ عِرقُ ســوءٍ): دەمـــاری خراپیی نارەسەنیی نەیهێشت بگاتەرێی چاكە.

(ألعِث (ح) مفـــرد عثاث): جۆرە مارێكن كە لە وشكەساڵدا یەكتری دەخۆن.

(ألعَثّاء) (ح): مار.

(ألعُثَّةُ (ج) عُثّ وعُثَث (ح): مۆرانەیەكە كە خوری ونجرونجر دەكاتو دەیخوات.

٣-(عَثَّثَ وعاثَّ- في غِنائِــه. تَعْثيثاً وعِثاثاً ومُعاثَــةً): گۆرانییەكـــەی وتو وتـــەوە/ دووبارەیكردەوە.

٤-(ألعَثَّةُ- مِنَ النساءِ (ج) عِثاث): ١-ئافرەتی ریوەڵە ٢-سوككراوی تەمەڵ.

(ألعُثَّةُ): ١-پیرێژن ٢-ژنی گەوجی زمانپیسی تەمەڵ.

عثر: ١-(عَثَرَ وعَثِــرَ وعَثُرَ- الفَرَسُ. عَثْراً وعَثــيراً وعِثــاراً): هەڵنووتا/ ســاتمەیكرد/ سەرسمیدا/ هەڵەنگووتو بەدەمدا كەوت.

(-العِرْقُ): دەمارەكە پلیدا.

(«عَثَرَ بِهِــمُ الزمان»): ســـەردەم زۆرداریی بەرامبەر كردن.

(«عَثَرَ جَدُّهُ»): شانســـی نەیهێناو كولۆڵبوو فەوتا.

(عَثَّــرَ-ەُ): سەرســـمی پێــدا/ هەڵینووتاند/ ساتمەی پێكردو بەزەویدادا.

(أَعْثَرَ-ەُ): هەڵینووتاندو بەزەویدادا.

(-بِهِ عِنــدَ الأَميرِ): لای مـــیر خراپەیگوتو رەشیكرد.

(تَعَثَّـــرَ- الرَجُلُ والفَــرَسُ والجَدُّ): پیاوەكە هەڵنـــووتو كـــەوت ئەســـپەكە هەڵنـــوت/ سەرسمیداو كەوت شانسەكە نەیهێناو كەوت.

(-لِسانُهُ): زمانی تەتەڵەیكرد.

(ألعَثْــرَةُ (ج) عَثَــرات): ١-(نووچـــدان/ سەرسمدان) / رەتبردنو كەوتن ٢-هەڵخلیسكان یـــان گوناهكردن ٣-جیهـــادو جەنگ/ بۆ خودا شەڕكردنو جەنگین چونكە جەنگ نوچدانو هەڵخلیسكانی زۆرە.

(العاثــور (ج) عَواثــير وعَواثِـــر): ١-چاڵــی

راوكردنی شێر ٢-چاڵاو/ بیر.

(ألعاثُـور والعِثـار): ١-هـۆی (هەڵەنگووتن/ نوچـدان/ هەڵخلیسـکان ٢-خراپــە/ بەدیی ٣-وەیو گرفتاریی ٤-فەوتگە.

(«قد وقع في عاثور شَرٍ»): کەوتە فەوتگەی خراپەیەکەوە/ گرفتاربوو.

(ألعَثور): کەسێکە نووچ زۆر بداتو بکەوێت.

٢-(عَثَرَ- على السِرِّ وغَيره. عَثْراً وعُثُوراً): بەنهێنیەکـە یـان شـتەکەیزانی/ بـۆی دەرکەوت.

(أعْثَرَ-هُ على السِـرِّ وغَـيرِهِ): نهێنیەکەیان شتیتری بۆ دەرخستو لا درکاند.

(-هُ علـى اصحابِــهِ): هاورێکانی پیشـانداو رانومایکرد.

(ألعِثْیَر والعَثْیَر والعَیْثَر): پاشماوەی شارراوە، شوێنەواری شارراوە.

٣-(العُثْر) (ح): ١-شا هەڵۆ.

ألعُثْر والعَثَر: درۆ.

(ألعِثْیَر): خۆڵە پەتانیو تۆز/ گەرد.

عثق: ألعُثْقُول (ز): هێشووی مۆز.

عثـك: ١-(عَثْكَلَ- الهَـودَجَ): کەژاوەکەی بە گوڵنکە رازاندەوە.

(-العِـذقَ): چڵەپەڵدارەکـە هێشـووی زۆر پێوەبوو.

(ألعُثکـول والعِثـکال (ج) عَثاکِیـل (ز): هێشووی خورماو تریو مۆزو شتیتر.

(ألعُثْكُولَة (ج) عَثاكيل): ١-هێوشـوی تریو خورمـاو شـتیتر ٢-گوڵنکەرو ریشـوو کە بۆ جوانی پێوەدەکرێتو بادەیشەکێنێتەوە.

٢-(عَثـكَلَ- الرَجُـلُ): لـە راکردنـدا پێی قورسبوو.

عثــل: (عَثَلَ-ت يَدُهُ. عَثْلاً): دەسـتی خوار گیرایەوە.

(عَثِلَ- الشيءُ. عَثَلاً): شتەکە زۆرو ئەستوورو قەبە بوو.

(عَثِلٌ وعَثَلٌ): زۆرو ئەستوورو قەبە.

العَثُول (ج) عُثُل): گەوج.

(ألعثوَلّ): تووکێکی زۆری سەرو لەش.

(-مِـنَ الرجـال): پیاوی رەقی قسـەنەزانی وشك.

(ألعِثْيَل) (ح): نێرەکەمتیار.

عثم: ١-(عَثَمَ العَظمُ المَكْسُـور): ئێسقانەکە خراپو خوار گیرایەوە.

(-العَظْمَ): ئێسقانەکەی خوارگرتەوە.

٢-(إعْتَثَمَ- بِهِ): پشـتی پێبەسـتو سوودی لێوەرگرت.

(-بِيَدِهِ): بە دەستی ئامارەیکرد.

٣-(ألعَيْثُوم (ح): ١-کەمتیار ٢-(ح) فیل/ نێرو مێ.

(ألعَيثَمي) (ح): کەرەکێویی.

(ألعُثمـان) (ح): ١-بەچکە چێـرگ ٢-(ح)مار ٣-تولەمار.

عثـن: ١-(عَثَـنَ- في الجَبَـلِ عَثْنـاً وعُثاناً وعُثوناً): بەکێوەکەدا سەرکەوت.
٢-(عَثَنَ- الثـوبَ. عَثْناً وعُثانـاً وعُثوناً): بۆنی خۆشی بە جلەکەدا کرد.
(عَثَّنَ- تِ النارُ): ئاگرەکە دووکەڵیکرد.
(عَثِنَ- الثوبُ عَثَناً): بەرگەکە بۆنیدایەوە.
(عَثَّـنَ- الثوبَ): بۆنی خۆشـی بە جلەکەدا کرد.
(-تِ النارُ): ئاگرەکە دوکەڵیکرد.
(«عَثَّـنَ علـى القَوم»): خراپـەو گەنیی لە نێوانیاندا چاند.
(تَعَثَّنَ): ١-بۆنی خۆشـبوو ٢-تووشی خراپەو گەنیی بوو.
(ألعُثـان) (مـص) (ج) عَواثِـن والعَثَـن): ١-دووکەڵ ٢-تۆز/ گەرد.
(العَثِـن والمَعْثـون): خواردنـی ناخۆشـی دووکەڵاویی.
٣-(العِثن): سـامانو دارا باش هەڵسـووڕێن ٢-بەتەنگەوەهاتووی سامانو دارا.
(ألعُثْنُون (ج) عَثانِين): ڕیش.
(-مِـنَ المَطر أوِ الريح): سـەرەتای باران یان هی هەڵکردنی با.
(ألمُعَثَّـن) (مفع): ڕیشـخەملیو/ ڕیشـپانو گەورە.
عثـا: (عَثا وعَثـى وعَثِـي. عُثـوّاً وعُثِياً وعَثَيانـاً): لـە کفرو گەنیـیو پیاوخراپیو فیزدا لە ئەندازە (دەرچوو/ بەدەربوو).
(عـاثٍ): پیاوخراپێکـی کفرکـەری بۆگەنی لووتبەرزی بێئەندازە.
(ألعَثْوَة (ج) عِثِيٌّ): قژی درێژی تا پەرەکەی لووت.
(ألأعْثى): ١-ڕەنگ ڕەشـتاڵە ٢-گەوج ٣-قژن/ قژزۆر.
عج: ١-(عَـجَّ. عَجّاً وعَجيجـاً): هاواریکردو دەنگی بەرزکردەوە/ قیژاندنی.
(-الناقَةَ): وەحەی لە مێحوشترەکە کردو پێی وت وەحەوەحە (بۆ دەرکردنە).
(ألعَجاج): گەوج.
(عَجاجَة): گەوجێك.
(ألعَجـاج): مرۆڤـی خوێڕیو بـەرەڵای ناو خەڵك/ هەرچیو پەرچی.
(ألعَجاجَـة): ١-خوێڕیو بـەرەڵا/ هەرچیو پەرچی ٢-گەلەحوشترێکی بێشومار.
(«لَبَّدَ عَجاجَتَهُ»): وازی لەوە هێنا کە تیایدا بوو.
(لَفَّ عَجاجَتَهُ عَلَيهِم»): شـاڵاوی بۆ بردن/ هەڵیکوتایە سەریان.
٢-(عَجَّ-تِ الرِّيحُ. عَجّـاً وعَجيجاً): با توند بوو گەردو تۆزی هەستاند.
(عَجَّجَ- الغُبارَ): تۆزی ورووژاندو هەستاند.
(-البَيتَ مِـنَ الدُّخانِ فَتَعَجَّجَ): ماڵەکەی پڕ لە دووکەڵکرد. ماڵەکە لە دووکەڵ پڕبوو.

(أَعــجّ تِ الرِّيــحُ): با كــه توندیکردو تۆزی هەستاند.

(اَلعَجاج): ١-تۆز/ گەرد ٢-دووکەڵ.

(عَجاجَة): تۆزێك/ گەردێك ٢-دووكەڵێك.

(اَلعَجَّاج): ١-تۆزهەڵسین ٢-دووکەڵهەڵسێن.

(يَومٌ عَجَّاجٌ): رۆژی تۆزبارین.

(ريــحٌ مَعاجيــج): بایەکی تــۆزاوی/ گەرد هەڵسێن.

٣-(اَلعُجَّةُ) (ط): هێلکەو رۆنی بە ئارد.

٤-(عَجعَجَ. عَجعَجَةً): کردی بە (شاتەشــات/ شیرەشیر/ هاتو هاوار/ ڤیژەڤیژ/ زریکەزریك/ دەنگەدەنگ.

(اَلعَجْعــاج): شاتەشــاتكەر/ شیرەشــیركەر/ ڤیژەڤیژكەر.

(اَلعَجْعَجَــة (مص) عَجاعِج): هــاوار هاوار/ ڤیژەڤیژ/ شاتەشات/ زریکەزریك.

٥-(اَلعَجْعاج-مِنَ الخَيْلِ): ١-ئەســپی رەســەن ٢-بەتەمەن/ پیر.

عجب: ١-(عَجِبَ-مِن الأمرِ ولَهُ. عَجَباً): سەری لە کارەکە سوڕما/ سەیری لە کارەکە هات.

(-إلَيهِ): پەســەندیکرد/ خۆشیویســت/ دڵی تێچوو.

(عَجَّبَ وأَعْجَبَ-هُ): سەرســامیکرد/ ســەری لێسوڕمان/ واقی وڕمان. حەپەساندی.

(أُعْجِبَ- بالشــيءِ): شــتەکەی پەســندکرد/ بەدڵیبوو/ بەدڵیدا چوو و خۆشیدایە.

(تَعَجَّبَ- مِنهُ): ســەری لێســوڕما/ بەلایەوە سەیر بوو.

(«تَعَجَّبَنــي فلانٌ»): فیســار چۆتە دڵمەوەو دڵی لێسەندووم/ بەدڵمە.

(إسْــتَعْجَبَ- مِنــهُ): سەرســامیبوو/ واقــی لێوڕما/ سەری لێسوڕما.

(اَلعُجْب): خۆپەســەندییو لە خۆباییبوونو هەڵنەگرتنی رەخنەی کەس.

(اَلعَجَب (ج) أَعجاب): سەرسامیی‌هەڵچوونێکی دەروونییــە کە بە سەرســامبوون لە شــتێك یان پێخۆشبوونی شــتێك یان قایلنەبوون بە رەخنەیەك کە لەو کەســە بیگرێت ئەو بارە ڕوودەدات.

(-مِنَ اللهِ): قایلبوونی کاری خودا.

(اَلعُجــاب): حەپەســان/ سەراســیمەبوون/ سەرسوڕمان.

(عَجَبٌ وعُجاب وعَجيبٌ): (بۆ زۆر سەرسوڕمان دەوترێت).

(اَلعُجّاب والعَجيب والعُجــاب): ئەوەی (زۆر سەرسوڕمێنە/ زۆر سەیرو سەمەرەیە).

(اَلعُجباء): ئەوەی کە لە جوانیی یان ناشیرینی سەرت لێ سوڕدەمێنێت.

(اَلعَجيبَة (ج) عَجائِب والأعْجوبَة (ج) أَعاجيب): سەرسوڕمێن/ حەپەسێن/ سەیرلێهێن.

(رَجلٌ تِعجابَة): پیاوێکە شتی سەیری هەیە.

(اَلتَعاجيــب= العَجائِــب): شــتانی ســەیرو

سەمەرە (وشەکە تاکی نییە).
(اَلتَعَجُّب): ١ـسەرسامبوون/ واقورمان/ حەپەسان ٢ـدەروون هەستان بۆ شتێك کە نەزانیت چی دەبێت/ یان شتی وەهات دیوە.
٢-(أَعْجَبَ- بِنَفسِهِ): خۆی پەسەندکردو بەخۆیدا نازی/ بە خۆی باییبوو.
(«ماأَعْجَبَهُ بِرَأيِهِ»): ئای کە ڕاکەی خۆی لاپەسەندەو بە خۆی دەنازێت.
(أَلعُجْب): ١ـبەخۆنازیـنو لەخۆباییبـوون ٢ـفیز/ دەعیە/ لووتبەرزیی.
٣-(أَلعَجْب (ج) عُجُوب):١ـپاییینی/ دوایینی هەموو شتێك ٢ـبنی کلك.
(أَلعَجباء- مِن النِّياق): مێحوشتری ئەستورو قەبە.
عجد: (أَلعَجْدُ والعُجد): ناوکی تـرێ یان کشمیش.
عجر: ١-(عَجِـرَ- عُنْقُـهُ. عَجْـراً): ملـی (نوشتانەوە/ پێچدا).
(تَعَجَّرَ- بَطْنُهُ): ورگی لەبەر قەڵەویی‌و چەوریی نیشتە سەریەك‌و لۆچی تێکەوت.
(إِعْتَجَرَ): مێزەرەکەی/ سەروبەستەکەی پێچداو بەسریەوە بەست.
(-تِ المَرْأَةُ): ژنەکە سەروپێچی بەست.
(أَلأَعْجَر (م) عَجْراء (ج) عُجْر): قەموور.
(أَلمِعْجَر): ١ـسەروپێچی ژنانە ٢ـسەروبەست/ مێزەر.

أَلمُعَجَّر: تاریکبوو.
٢-(عَجَـرَ-ه بِالعَصا. عَجْراً): بەدار لێیداو شوێنەکەی هەڵاوسا.
(عَجِـرَ. عَجَراً): قەڵەو بـوو و ورگی لێهات/ ورگنبوو.
(أَعْجَر): قەڵەوی ورگن.
(عَجِرَ- الفَرَسُ): ئەسپەکە لەشپتەو بوو.
(أَلعَجَر) (مص): ١ـهەڵتۆقین ٢ـقەبارە.
أَلعُجْـرَة (ج) عُجَر: گرێی پەت‌و داردەست‌و گرێی دەمارو لەش‌و شتیتر.
(«ذكر عُجَرَهُ وبُجَـرَهُ»): خەوش‌و پەژارەی دڵی هەڵڕشت‌و وت.
(أَلعُجُور) (ن): جۆرە کاڵەکێکە.
(أَلأَعْجَر (م) عَجْراء (ج) عُجْر): ١ـلەشـکەتە ٢ـزۆر تێکسمڕاو.
(أَلعَجراء): داردەستێك کە گرێی تێدابێت.
٣-(عَجَرَ- عليه بالسَّيفِ): بە شمشێر شاڵاوی بۆ بردو هەڵکیوتایە سەری.
(-القاضي عليه): دادوەر نەیهێشت دەست بۆ ماڵەکەی/ شتەکانی بەرێت.
٤-(عَجَرَ- الشيءَ. عَجراً): شتەکەی هەڵقلێشاند.
٥-(عَجَـرَ وعاجَـرَ. عَجْـراً وعَجَرانـاً): لە ترسـاندا یـان لەبەر هەر شـتێکیتر خێرا تێپەڕی‌و بۆی دەرچوو.
٦-(أَلأَعْجَر- مِنَ الثِّمار) (عامية) (سريانية): میوەی نەبەکام/ نەگەیوو.

(أَلعَجَّــار): ئــەوەی گونكــە هەویــری كاڵ دەخوات.

(أَلعَجاجير): گونكە هەویرەكان.

(أَلعَجْرُور (ج) العَجاجير): هێڵ كە با لەسەر لم دەیكات.

٧-(عَجْرَدَ-هُ): رووتیكردەوە.

(تَعَجْرَدَ): خۆی رووتكردەوە.

(مُعَجْرد): خۆرووتكەرەوە/ رووتكەرەوە.

٨-(تَعَجْــرَفَ): ١-لووتبەرزانە كەوتە جرتو فرت جرپنبوو ٢-ملهووڕییكرد/ ستەمیكرد.

(أَلعَجْرَفَةُ): ١-لووتبەرزیــیو لەخۆباییبوون ٢-قسە (نەكولۆكیی/ رەقیی)/ جرپنیی.

(فِي الجَمَــلِ عَجْرَفَةٌ وعَجْرَفِيَّةٌ فِي المَشْــي): حوشــترەگە جرپنــەو لــە خێرا رۆیشــتندا جرپنییدەكات.

(عَجــارِف وعَجارِيــف- الدَّهــرِ): قەوماوی رۆژگارو بەسەرهاتی.

(-المَطَرِ): توندوتیژیی بــاران/ لێزمەكردنی باران.

٩-(عَجْرَمَ- الرَجُلُ): پەلەیكرد/ خێرایكرد.

(أَلعَجْرَم والعُجْرُم والعُجــارِم): پیاوی رەقو توند/ سەرسەخت.

١٠-(أَلعَجْــرَم) (ن): تاوكــی خاڵــدار/ جۆرە دەوەنێكــە كەمدركــەو گــەڵا وردە شــێوە هێلكەییــە بەرەكــەی رەشو وردە لە چەند وڵاتێكی خۆرهەڵاتدا دەروێت.

عجز: ١-(عَجَزَ-تِ المَرأَةُ عُجُوزاً): ژنەكە پیر بوو.

(عَجــزَ وعَجِزَ. عَجْــزاً وعُجُــوزاً وعَجَزاناً ومَعْجَــزاً و مَعْجِــزاً ومَعجِــزَةً ومَعْجَــزَةً): ناتەوانبوو/ بێتوانابوو/ پەككەوتە بوو.

(-عَــن كــذا): توانای بەســەر ئەو شــتەدا نەشكا.

(«عَجَــزَ فُلانٌ عَنِ العَمَلِ»): پیربووەو هێزی كاركردنی نەماوە.

(عاجِز): ناتــوان/ بێتوانــا/ پەككەوتە (ج) عَواجِز.

(عَجُــزَ-تِ المَــرأَةُ): ژنەكە پیر بــوو/ بوو بە پیرێژن.

(عَجَّــزَ-هُ): ١-بێتواناكــرد/ پەكیخســت/ بێدەســەڵاتیكرد ٢-بەپەككەوتەیدانــا ٣-لــە كارەكە ساردیكردەوە/ پەشیمانیكردەوە.

(-تِ المرأَةُ): ژنەكە بوو بە پیرێژن.

عاجَــزَ-هُ مُعاجَــزَةً: ١-درەقەتــی نەهــات دەسەڵاتی بەســەردا نەرۆیشت ٢-لەپێشبڕكێدا پێشیكەوت.

(-الرَجُلُ): پیاوەكە پەكیكەوت/ بێـوانا بوو.

(أَعْجَــزَ-هُ): ١-پەكیخســت/ بێتواناكــرد ٢-بەپەككەوتەیدانا/ بە بێدەسەڵاتیدانا.

(-هُ الشيءُ): فریای نەكەوتو دەستی بەسەردا نەرۆیشت.

(تَعَجَّزَ): خۆی پەككەوتە پیشاندا/ لەبەرچاو

پەکی خۆی خست.

(إسْـتَعْجَزَ-هُ): بـە بێدەسـەڵاتو بێتوانـاو بێهێزی بینی.

(ألعاجـز (ج) عواجـز (فـا)): ١-پەککەوتە/ بێهێز/ بێتوانا/ بێدەسەڵات ٢-پیر.

(إمرَأةٌ عاجز= عاجزَة): ژنێکی پەککەوتە.

(ثَوبٌ عاجز): جلێکی کورت.

(رَجُـلٌ عَجُزٌ وعَجِزٌ= عاجِـز): پەککەوتە/ بێهێز.

(ألعَجوز (ج) عُجُـز وعَجائز): ١-ئافرەتێکی/ ژنێکـی بەسـاڵداچوو/ پیرێـژن ٢-مەی/ کە کۆندەبێت.

(رَجُلٌ عَجوزٌ): پیاوێکی پیری بەساڵداچوو.

(ألمُعجِزَة (ج) مُعْجِزات): پەرجوو/ کارێکە کە نائاساییەو لە توانای مرۆڤدا نییە بیکات یان بیهێنێتەدی.

(ألمِعجاز): کەفتەکار/ پەککەوتەی هەمیشەیی.

٢-(أعْجَـزَ- فِي الـكَلام): نەسـتەقانە دوا/ پرماناترینو بەباشـترین شێوە ئاخاوتنەکەی دەربری.

٣-(تَعَجَّزَ- البعيرَ): سواری کەفەڵی حوشترەکە بوو.

(ألعَجْز والعُجْز والعِجْز والعَجُز والعَجِز (ج) أعجاز): دواوەی/ پاشـەوەی هەموو شـتێكو تەنێك.

(رِكِـبَ أعجـاز الإبِـل): سـواری پاشـووی حوشـترەکە بـوو واتـا تووشـی زەبوونییو نارەحەتییو سەرشۆڕیبوو.

(عَجْـزُ بَيتِ الشِـعر): بەشـی دوەمی دێرە هەڵبەستەکە.

(أعجاز النَخل): بنی دار خورماکە.

(ألعُجْزَةُ والعِجزَةُ): پاشەبەرە.

(«هو عُجْزَةُ أبيهِ وعِجْزَتُهُ»): ئەو دوا منداڵی باوکیەتی/ ئەو پاشەبەرەیە.

(«وُلِـدَ لِعِجْـزَةٍ»): منداڵـی پیریـی دایكو باوکیەتی.

(ألعِجـاز والعِجـازَة): پارچەیەکە دەسـکی شمشێری پێ قایمدەکرێت.

(ألأعْجَز): کەفەڵگەورە، پاشینزل.

(كيسٌ أعْجَز): توورەکەیەکی پری هەڵاوساو.

(ألعَجْزاء): مێی وشەی (ألعْجَز).

(أيام العَجوز): برجی پیرێژن کە حەوت رۆژی دوایی زسـتانە چوار رۆژی دوایی رەشەمێیەو سـێ رۆژیشـی دەکەوێتـە سـەرەتای مانگی نەورۆزەوە (ئازارەوە).

(ألمُستَقْرَضات) (عامية): برجیٍ پیرێژن.

٤-(العَجْز (ج) (أعجاز): شمشێر.

بَناتُ العَجْز: تیرەکان.

(ألعَجزاء): لی کەڵەکەبوو.

(ألعَجوز): ١-وەی ٢-پاپـۆر ٣-رێگە ٤-مەنجەڵ ٥-کـەوان ٦-ئاگـر ٧-مـەرگ ٨-(ن)دارخورما ٩-(ح)مێحوشتر ١٠-ژن یان پیاوی بەساڵداچوو.

(اَلمِعْجاز): رێگە.
(اَلمعجوز): هەراسانكراو بەوەی زۆری لەگەڵ بڵێن و بۆ شتێك/ پرسەبابەتێك پێی لێدابگرن.
عجس: (عَجَسَ-هُ. عَن حاجَتِهِ): نەیهێشت دەستی بگاتە پێداویستیەكەی/ دەستی نایەبەری.
(تَعَجَّسَ): دواكەوت.
(-بالقَوم): خوێشكەلی دواخست.
(-هُ): راكەی پووچكردەوە بەلاوازیدانا.
(-هُ عَن حاجَتِهِ): دەستی نایەبەری و نەیهێشت پێداویستیەكەی بۆ بێت/ نەیدایە.
٢-(عَجَسَ- على الشيءِ عَجْساً): توند چنگی لە شتەكە گیركرد.
(اَلعُجْس والعَجْس والعِجْس): دەسكی كەوان.
(اَلعُجْسَةُ): ١-تاریكیی شەو ٢-كاتژمێرێكی شەو.
٣-(تَعَجَّسَ- الأَمرَ): دوای كارەكە كەوت و سۆراغیكرد.
(اَلعَجوس): ١-هەورێكی قورس، پڕ ئاو ٢-بارانی داكردوو.
عجف: ١-(عَجَفَ. عُجوفاً): دەستی لە خواردنەكە هەڵگرت/ تۆرا.
(-نَفْسَهُ عَنِ الطَّعامِ. عَجْفاً وعُجوفاً): لە خواردنەكە كشایەوە تا ئەوەی لەگەڵیدایە تێر بخوات.
(-عَن فُلانٍ. عَجْفاً وعُجوفاً): خۆی لێلاداو دوورخستەوە.
(عَجَّفَ- نَفسَهُ عَنِ الطعام): دەستی لە خواردنەكە هەڵگرت.
(-الرَّجُلُ): تێری نەخوارد.
٢-(عَجَفَ- على المَريضِ عَجْفاً وعُجُوفاً وعَجَّفَ نَفسَهُ على المريض): لە تیماركردنی نەخۆشەكەدا دانی بە خۆیداگرت/ ئارامیگرت.
(-نَفْسَهُ على فُلان): لە دەستدرێژی و خراپەی كابرادا بەرامبەری دانی بە خۆیدا گرت.
(أَعْجَفَ- بِنَفسِهِ على المَريضِ): لە دەرمانكردنی نەخۆشەكەدا (بە ئارامبوو/ خۆیگرت).
٣-(عَجَفَ- الدابَّةَ. عَجْفاً وعُجُوفاً): وڵاخەكەی لاوازكرد.
(عَجِفَ وعَجُفَ. عَجَفاً): لاواز بوو قەڵەوییەكەی نەما/ داماڵرا.
(عِجف وأَعْجَف (م) عَجِف وعَجْفاء (ج) عِجاف): لاواز/ لەڕ.
(-تِ البِلادُ): وڵاتەكە وشكەڕۆی گەیشتێ/ بارانی لێنەباری.
(نَزَلوا في بِلادٍ عِجافٍ): چوونە وڵاتێكی بێباران و وشكەوە.
(أَعْجَفَ- القَومُ): ئاژەڵەكانیان لاواز بوو.

(-الدابَّةَ): ولاخەكەی لاواز كرد.

(ألعجـاف): كۆی وشـەی (ألعَجفاء)ە بە پێی پێوەر نییە.

(ألعَجيف (ج) عَجفى): لاوازكراو.

(ألتَعَجُّـف): ڕەنجـدانو خۆڕەتانـدنو بەدگوزەرانیی.

٤-(ألعِجاف): ١-گوژاڵك ٢-ڕۆژگار.

عجـل: ١-(عَجِـلَ. عَجَلاً وعَجَلَـةً): ١-گوڕی بەستەوە/ بەگوڕ بوو ٢-پەلەیكرد.

(عَجِلَ بِهِ إلَيهِ): بۆ لای پەلەیلێكرد.

(-الأمرَ): لە كارەكـەدا خاوەخاوی بەو كردو خۆی پێشخست.

(عَجَّلَ): گوڕجبوو/ خێرایكرد.

(-هُ): ١-پێشیكەوت ٢-هانەهانیدا/ تیژیكرد.

(-لَهُ مِنَ الثَّمَنِ كذا): پێشـەكیی شـتێكی لە نرخەكەیدایە.

(-اللَّحْمَ): بە پەلە گۆشتەكەی لێنا/ كوڵاند.

(عاجَلَ-هُ بِذَنْبِهِ مُعاجَلَةً): هەر زوو سـزای گوناهەكەیداو لێینەوەستا.

(-هُ بضَربِهِ): لە لێداندا پێشدەستیكرد.

(أعْجَلَ- هُ): ١-پێشیكەوت ٢-هانیدا.

(-الشيءَ): شتەكەی بە پەلە خوارد.

(-تِ الناقَـةُ): مێحوشـترەكە بەچكەكەی بە نەبەكامی فرێدا.

(تَعَجَّلَ- فِي الأمرِ): پەلەی لە كارەكەدا كرد.

(-الأمرَ): خێـرا ئەنجامدانی كارەكەی گرتە ئەستۆ.

(إسْـتَعجَلَ-هُ): ١-هانیـداو فەرمانیدایـە زوو كارەكـە ئەنجام بـدات ٢-پێشـیكەوتو بۆڕیدایەوە.

(ألعِجلَةُ (ج) عِجَل وعِجال): چەرخ/ پێچكە/ هەر ئامێرێك خولی تەوەرەی هەبێت.

(ألعُجْـل والعُجْلَـةُ والعُجالَـةُ): ١-تـاودان/ پەلەكردن/ هەر شتێك بە پەلە ئەنجامبدرێت ٢-خواردنی ئامادەكراو ٣-خواردنی ئامادەكراوی میوان.

(العَجَلَـةُ (ج) عَجَـلٌ عِجـال وأَعْجـال): ١-خێرایی/ گوڕجیی/ پەلە/ ئازاكردن/ تاودان/ گوڕسەندن ٢-سووكیی ٣-ئامێری بارهەڵگرتن/ چەرخبار ٤-پێچكە/ ڕەورەوە.

(العاجِـل والعَجِـل والعَجُـل): ١-پەلەكەر/ چابوك/ گوڕجوگۆڵ ٢-ئێسـتا/ دەسـتوبرد/ زووكردن.

(العاجِلَةُ): ١-مێی وشەی (العاجل) ٢-جیهان/ دنیا.

(العَجْـلان (م) عَجلى (ج) عَجـالى وعُجالَى وعِجال والعَجيـل (ج) عِجـال): پەلەكەر/ گوڕج/ خێرا.

(ألعَجُـول): ١-مـەرگ/ مـردن ٢-ئافرەتـی شـپرزە كە لـە ترسـاندا هەر بێـتو بچێت ٣-جەرگسووتاو.

(العَجُول (ج) عُجُل): بزێو/ بەپەلە.

(اَلعَجول والعَجَّال): زۆر بەپەلە.

(اَلعُجَيْلَـة والعُجَيْلـى والعُجَّيلـى): (خێرا/ بەپەلە) ڕۆیشتن.

(سارَ العُجَيلى): بەپەلە ڕۆیشت. پێچەوانەی (لەسەرخۆ/ هێواش) ڕۆیشت.

(اَلمِعْجـال (ج) مَعاجيل- المُعْجـل والمُعَجَّل): پەلەکردوو/ خێراکردوو/ پێشکەوتوو.

(إمْرَأةٌ معجالٌ): ژنێکە پێش کاتی منداڵبوون منداڵەکەی دەبێت.

(معاجيلُ الطُرُق): قەدبڕی ڕێگاکان، لاڕێ.

(اَلمِعْجَل): ئامێری گورجیپێو.

(طريق مُسْـتَعْجَلَة): ڕێگـای قەدبڕ/ کورتە ڕێگا.

(«أَخَـذَ مثسْـتَعْجَلَةً مِن الطريـق»): ڕێی قەدبڕیگرت.

(«هـذه مُسـتَعْجَلاتُ الطريـق»): ئەمانە قەدبڕەکانـی ڕێگەکەیـە کە نزیـكو کورتی دەکاتەوە.

(القادوميـة) (عاميـة): کورتکـەرەوەو نزیککەرەوەی ڕێگە.

٢-(أَلعِجـل (ج) عُجُول وعِجَلَة وعِجال (ح): گوێرەکە.

(اَلعِجلَـةُ (ح) عِجَل وعِجـال) (ح) گوێرەکە مێچکە.

(اَلعَجَلَةُ (ج) عَجَـل وعِجال وأَعجال): قوڕو قوڕە ڕەش.

(أَلعِجَّـول (ج) عَجاجيـل (ح): گوێرەکـە/ گۆلك.

عجم: ١-(عَجَمَ العُودَ. عَجماً وعُجوماً): دانی بە چیلکەکەدا نا تا بزانێت ڕەقە یان نەرمە.

(-السَّـيفَ): شمشـێرەکەی بۆ تاقیکردنەوە هەڵسووراند.

(-الشيءَ): شتەکەی تاقیکردەوە.

(عاجِـم (ج) عُجَّـمَ): ئەزموونگـەر/ تاقیکەرەوە.

(-تْهُ الأُمورُ): کارو ڕۆژان بە ئەزموونیانکرد/ قاڵیانکرد.

(«ماعَجَمَتْـهُ عيني مُنذُ كذا»): لەو دەمەوە چاوم بەرچاوی نەکەوتووە.

(عاجَمَ-هُ): تاقیکردەوە.

(«عاجَمْتُ الأُمُـورَ وعاجَمَتني»): کارەکانم تاقیکـردەوەو ئەویـش تاقیکردمـەوەو دەریهێنامو قاڵیکردم.

(اَلعَجْمَةُ (ج) عَجَمات): جارێك تاقیکردنەوە/ ئەزموونێك.

(العَواجم): دانەکان.

(عاجِمَة): دانێك.

(رَجُلٌ صُلْبُ المُعْجَم): پیاوێکە. تاقیکردنەوەی گرانە.

٢-(عَجَـمَ- الكِتـابَ أَو الحَـرفَ. عَجْمـاً): نووسـینەکە یـا کتێبەکـە یـان پیتکـەی پنتدارکرد/ پنتی خستە سەر.

(عَجَّـمَ وأعْجَمَ- الكِتابَ) (ضـد): نادياريى نووسينەكەى لابرد بەوەى پنتى خستە سەروو سەروبۆرى بۆ كرد يان لێكيدايەوە ٢-كتێبەكە يان نوســراوەكەى بێپنتو سەروبۆر نووسىو وانەبوو باش بخوێنرێتەوەو تێبيگەن.

(المُعْجَـم): ١-چاوگى ميميــە ٢-فەرهەنگ (لە بنچينەدا لە روونكردنەوەو لێكدانەوەى وشەو ئاخاوتنو نوسراوەوە هاتووە).

(حروفُ المُعْجَم): ئەلفو بێى عەرەبى.

٣-(عَجَـمَ- الكِتابَ. عَجْماً): لە خوێندنەوەى كتێبەكــەدا بــاش پيتەكانــى نەخوێندەوەو دەرنەهێنا.

(عَجُمَ. عُجْمَةً): زمانەكەى پاك نەبوو.

(أعْجَم (م) عَجماء (ج) عُجْم عَجَّمَ- الكِتابَ): كەســێكە زمانەكەى پاك نەبێــت كتێبەكەى نــارەوان خوێنــدەوە، بــە پێــى ســەروبۆر نەيخوێندەوە. (ضد): كتێبەكەى بە رەوانيىو بە پێى سەروبۆر خوێندەوە.

(أعْجَـمَ- الكِتــابَ) (ضـد): ١-كتێبەكــەى نارەوان خوێندەوە (ضد) ٢-كتێبەكەى رەوان خوێندەوە.

(-الكَلامَ): ئاخاوتنەكەى نارەوانكرد.

(-البابَ): دەرگاكەى داخست.

(تَعاجَمَ- الرَجُلُ): خۆى گۆرىو زمانى خۆى نارەوانكرد.

(-القَومُ): خۆيان شاردەوەو ونكرد.

(إنْعَجَــمَ- عليــه الــكلامُ): دەمــى تێكەڵو پێكەڵبوو، قسەى بۆ نەهات.

(إسْــتَعْجَمَ): قســەى بۆ نەكــراو نەيتوانىو بێدەنگبوو.

(-القِراءَةَ): نەيتوانى بخوێنێەوە.

(-عليــه الكَلامُ): ئاخاوتنەكــەى لاگران بوو تێينەگەيشت. ناروونبوو.

(ألعُجم): ناعەرەبى.

(العَجَم): ١-لاوەى عەرەب/ ئەوەى كە عەرەب نەبێت بۆيە وا ناونراون بۆ عەرەب زمانەكەيان بێگانەيەو تێيناگەن ٢ فارس ٣-وڵاتى فارس.

(ألأعجام= العَجَم): لاوەى عەرەب.

(ألعُجمَــةُ والعِجمَــةُ): نادياريــى/ ئاڵۆزيى/ لێليى ٢-ناروونىو ئاڵۆزيى ئاخاوتن وابێت كە تێينەگەن.

(ألأعْجَــم (ج) أعْجَمون وأعاجِم): كەســێك كە عــەرەب نەبێتو بە عەرەبييەكى ناتەواو قســەبكات ٢-عەرەبێــك كــە ئاخاوتنەكــەى ناروونو ناتــەواو بێت گەرچــى بە عەرەبى بدوێت ٣-لاڵ.

(ألعَجمــاء (ج) عَجمــاوات): ١-مێى وشــەى (ألأعْجَم): ٢-چوارپێ.

(ألأعْجَمــي والعَجَمِيّ): ئــەوەى كە رەگەزى عەرەب نەبێت يان سەر بە ناعەرەب بێت.

(بابٌ مُعْجَم): دەرگايەكى داخراو.

٤-(ألعَجْم والعُجْم): بنى كلك/ كلێنچك.

(ألعَجَم والعُجام): ناوكه خورما.
(عَجْمَــة وعُجامَــة): ناوكــه خورمايەك ٢- هەرچی لەناو میوەو شتێكدا بێت كە ئەو شتە بخورێت وەك ناوكی مێوژ.
(ألعَجْمَةُ (ج) عَجَمات): تاوێری سەخت.
(ألعُجْمَــةُ والعِجْمَــةُ): لــی كەڵەكەبــووی بەیەكداچوو.
(ألعَجَمَةُ): دارخورمايەك كە لە ناوكە خورما دەرهاتبێت.
(ألعَجمــاء): خاكــە لمێــك كــە درەختــی تێدانەبێت.
(ألعَجّام) (ح): شەمشەمەكوێرەی گەورە.
عجن: ١-(عَجَــنَ- الدَقيقَ عَجْناً): ئاردەكەی كرد بە هەويرو شێلای.
(تَعَجَّنَ- الشيءُ): شتەكە بوو بە هەوير.
(إعْتَجَنَ- الدَقيقَ): ئاردەكەی كرد بە هەويرو شێلای.
(-فُلانٌ): هەويری دەســتگيربوو يان كڕی يان پەيداكرد.
(العَجين (ج) عُجُن): هەوير.
(ألعَجينَة): گونكە هەويرێك.
ألمِعْجَــن والمِعْجَنَة: تەشــتی هەوير شــێلان/ ئەوەی هەويری تێدا دەشێلرێت.
٢-(عَجَنَ- على العَصا. عَجْناً): خۆی بەسەر گۆچانەكەدا دا.
(-الرَجُــلُ): لەبــەر پيريی يان لەشقورســی دەستی دادا ئەوسا هەستا.
(عاجِن (ج) عُجْن): بۆ هەستان دەستداداوێك كە لەبەر پيريی يان قورسيی لەشی بێت.
(«فُلان عجن وخبزٌ): پيرو پەككەوتە بوو.
(أعْجَــنَ- الرَجُــلُ): پير بوو بەدەســتدادان هەستا.
(ألعَجّان): هەوير شێلی چاك.
(أالعَجين (ج) عُجُن): شلەپەتەو نامەرد.
(ألعُجُــن): ژنو پيــاوی شــلەپەتە بوودەڵەو نامەرد.
(ألعجينَة): نامەرد.
٣-(عَجِــنَ-تِ الناقَــةُ): مێحوشــترەكە زۆر قەڵەوو خرتبوو.
(ألعَجِــن (م) عَجِنَة مِنَ الجمال): حوشــتری زۆر قەڵەوو بەزدارو تێكمسراو.
(ألعَجْناء): ئەوپەڕی قەڵــەوی/ لە قەڵەويدا دراو.
٤-(عاجِنَةُ- المَكانِ): ناوەڕاستی شوێنەكە.
ألعِجان: ١-بن/ قنگ ٢-مل.
(ألعَجّان): گەوج.
(ألعَجناء): مێحوشتری كەمشير.
(ألعَجينَة): ١-گەوج ٢-كۆمەڵە خەڵك.
الملحق:
عجن: (ألمَعجــون (ج) مَعاجين): هەويرەك تێكەڵەيەكە كە وەك هەوير شلە لە پزيشكيداو لەخۆ جوانكردنداو لە پيشەســازيداو گەلێك

بواریتردا بەکاردێت.

(معجون الأسنان): هەویرەکی دان: هەویرەکێکی کیمیاییە بۆ پاککردنەوەی دانە.

عجا: ١-(عَجا-تِ الأُمّ الوَلَدَ): دایکەکە درەنگ شیری بە کۆرپەکەیداو لە کاتی خۆیدا نەیدایە ٢-ماستیدایە.

(-هُ اللبنُ): ماستیدایە یان شیریدایە.

(عَجا وعاجى- الوَلَدَ): ١-شیری ژنێکیتری دایە ٢-شیری نەدایەو خواردنیتری دایە.

(عَجِيَ- الصَبيُ عَجىً): بە شتیتر خلافاندیو شیری نەدایە.

(ألعُجاوَة والعِجاوَة والعُجْوَة): شیرێکە لە بری شیری دایکی بە منداڵە هەتیوەکە دەدرێت.

(ألعَجِيّ (م) عَجِيَّة عَجايا): بەچکەی بێدایکی حوشترو کورپەی بێدایك بە شیریتر بەخێودەکرێت.

(ألعُجِيّ (م) عُجِيَّة (ج) عُجايا وعَجايا): منداڵێك کە لە شیر بڕرابێەوەو بەشتیتر بەخێوبکرێت.

٢-(عَجا- البَعيرُ. عَجْواً): حوشترەکە یاخیبوو دەمی کەفیچەندو دڕ بوو.

(-فُلانٌ فاهُ): فیسار دەمیکردەوە.

(عَجا وعَجّى- وَجهَهُ): ڕووی وەرگێڕاو خواریکردەوە.

٣-(ألعَجْوَة والعُجاوَة): خورما بە ناوکەکەیەوە.

(عَجْوَة) (عامية): ناوکەخورما.

(عجى عجى-تِ المرأةُ صَبيَّها. عَجياً): شیری بە منداڵەکەیدا.

ألعَجايَة والعُجايَة (ج) عُجىً وعُجِيّ وعَجايا: ١-دەنکەخورما بە ناوکەکەیەوە ٢-هەموو دەمارێك کە لەلای مەچەکی ولاخەکەوە بێت.

عدّ: ١-(عَدَّ- الشيءَ عَدّاً وتَعْداداً): ١-شتەکەی ئامارکرد/ ژمارد ٢-وایزانی/ وایدانا/ قەبلاندی.

(«عددتُ زَيداً صادقاً»): زەیدم (بە ڕاستگۆ زانی/ لەقەڵەمدا).

(عَدَّدَ- المَيتَ): چاکەو پیاوەتیی مردووەکەی ژماردو پێداهەڵدا.

(-الشيءَ): ١-شتەکەی ژمارد ٢-بە ژماردە داینا.

(عادَّ- الشيءُ القَومَ. عِداداً ومُعادَّةً): شتەکەیان بەیەکسانی لە نێوان خۆیاندا بەشکردو بەشیکردن.

(تَعَدَّدَ وتَعادَّ): ژمارەیان زۆرتر بوو.

(«هُم يَتَعَدَّدونَ ويَتَعادونَ على الألف»): ئەوان لە هەزار کەس زۆرترن.

(إعْتَدَّ): ژمێرراوەو چەند دانەیەکە.

(«هذا شيءُ لايُعْتَدُّ بِهِ»): ئەمە شتێکە هێندە نییەو بەتەنگیەوە نایەن/ ئاوڕی

لێنادرێتەوە.
(«إعْتَدَّ الأمرَ تجارَةً»): کارەکەی بە بازرگانیی زانیو وای بۆ چوو.
(«إعْتَدَ بنَفسِهِ»): پشتی بە خۆی بەست.
ألعَدَد (ج) أعداد: ١ـ ژماردن/ سەرژمێرکردن/ ئامار/ ژمارە.
(ألمَعْدُود): ژمێردراو.
(ألعَدَد- مِنَ الإنسـان): تەمەنی ژمێردراوی مرۆڤ.
(ألعَدَدُ الصَحيح) (ع ح): ژمارەی تەواو وەك ١، ٢، ٣ وشـەی (العـدد) واتا ژمـارەی تەواو هەروەها بە واتای (یەکە) دێت.
(ثلاثَة مِنَ العدد): سێ/ ژمارە سێ/ ژمارەی تەواو، دەشوترێت: (ألعَدَدَ الزَوْج أو المُزدَوَج): ئەومیە کە بەسـەر (٢)دا دابەشبێتو هیچی نەمێنێتەوە. وەك ٤، ١٢.
(ألعَـدَد المُفْـرَد أو الفـردی): ئەومیـە کـە پێچەوانـەی ژمـارەی تـەواو بێـت بە دابەشکردنەکە بەسەر (٢)دا بیمێنیتەوە.
(ألعَدَد الأوَّليّ أو الأوَل أو ألأصْلي): ئەومیە کە هەر بەسەر خۆیدا بەسەر یەکدا دابەش ببێت وك (١١) (١٣).
(ألعدد الكَسريّ أو الكَسر): بەشێکی یەکە یان چەند بەشێکی یەکەکەیە وەك $\frac{1}{2}$ ، $\frac{7}{4}$
(ألعدد الموجب): ژمارەیەکە نیشـانەی کۆی (+) لەبەردەمدا بێت.
(العـدد السـالِب أو السَـلْبي): ئەومیـە کە نیشانەی (-) لە پێشەوە بێت.
(العـدد التَخَيُّلي أو الوهمـي) (ع ج): عدد مثـل ب+ ج ن حيث (ب ج) جبريان و (ن) جـذر (-١ التوبيعي): ژمـارەی خەیاڵی یان نادیـار. ژمارەیەکـە. وەك (ب+ ج ن) کاتێك (ب ج) جەبـری دەبـن و (ن) ڕەگی دوجای (-١) دەبێت.
(العـدد قيمة العـدد المطلقة أوالحسـابية: قيمته مجرداً من الاشارة مثل، ٤ في + ٤ أو - ٤): بایەخی ڕووتی ژمارەکە یان بە ژمێرەیی: بایەخـی ڕووتیەتی کە بەبێ نیشـانە دەبێت وەك ٤ لە (+٤) دا یان لە (-٤)دا.
(ألعددان المتناظران أو المتقابلان (ع ج) هما عددان لهما قيمة حسابية واحدة ويختلفان بالاشـارة (+٥) و (-٥): دوو ژمارەی هاوجێ یان بەرامبەر (ع ج): ئـەو دوو ژمارەیەن کە یـەك بایەخی نرخـی ژمارەییـان هەیەو لە نیشانەدا جیان وەك (+٥) و (-٥).
(العـددان الاوليان فيمـا بينهما: ليس لهما قاسم صحيح مشـترك مثل (٤) و (٩): دوو ژمـارەی سـەرەتایی ئـەو دوو ژمارەیـان کە بەرکەوتەیەکی تەواوی هاوبەشیان نییە وەك (٤) و (٩).
(ألأعداد المتباينة عند العرب لايعدُها معاً كسرٌ أو صحيح والا فهي مشتركة): ژمارە جیاوازەکان

لای عـــەرەب پێکەوە ناژمێردرێـــن کەرتبن یان ژمارەی تەواوبن ئەگینا هاوبەش دەبن.

الاعداد الموجهة او الجبرية: اعداد حســابية مســبوقة باحــدى الاشــارتين (+) أو (-) ويضم اليها الصفر): ژمارە ئاراستەکراوەکان یان جەبرییەکان ژمارەییەکن کە (+) یان (-) یان لە پێشــەوەیەو سفریشیان دەخرێتە پاڵ. ســفریش یەکێکە لەو ژمارانــە. واتە ئەڵێین ∓ صفر بەبێ ∓.

العد (ج) أعداد: ناوێکی هەمیشەیی ٢-زۆریی شت.

(«هذا بَرْضٌ مِن عِــدٌ): ئەمە کەمەکێکە لە شتێکی زۆر.

(العِدَّة (ج) عِدَد): کۆمەڵ.

(«عندي عِدَّةُ كُتُب»): کۆمەڵە پەرتووکێکم هەیە/ چەند کتێبێکم هەیە.

(عِــدَّةُ المَــرأة): ڕۆژانــی خەفەتــی ژن بــۆ مێردکردنەکەی.

(العِداد): ١-ژماردە ٢-بەخشــین ٣-دەمی مردن ٤-ڕۆژی زیندووبوونــەوە/ ڕۆژی حەشــر ٥-نیمچە شێتیی.

(العِداد- مِن الوَجع): نەخۆشیو ئازارێك كە لە نەخۆشەکە نەبێتەوەو ناوبەناو لە کاتێکی دیاریدا سەری لێهەڵبدات.

(«بِــهِ مَــرضٌ عِــداد»): نەخۆشییەکەی بەریدەداتو لە کاتێکی دیاریدا لێیهەڵدەداتەوە.

(«هو في عِدادِهِم»): ئەو یەکێکە لەوان.

(العَــدَّاد): پێــوەر/ ژمێربــەر. ئامێرێکە بۆ پێوانــی مــاوەی ڕۆیشــتووی ئۆتۆمۆبیل. بۆ ژماردەی کارەبای کارکــراو یان ئاوی کارکراو پێشی دەوترێت سەعات یان پێوەر.

(ألعَدَّان والعِدَّان) (ج) عَددين): ١-سەردەمی شتو هەرەتی یان باشترین سەردەمو هەرەتیو سەرەتای.

(«كانَ ذلــك في عَــدَّان الشَــباب»): ئەوە لە هەرەتی لاویدا بوو.

(«على عَدَّان ملكه»): لە سەردەمو هەرەتو کاتی دەســەڵاتیدا بوو ٢-سەرەی ئاوداشتن یان بارانبارین (سريانيه).

(ألعَــدَدِيّ): ١-ژمارەیــی ٢-ئەوەی بــە ژمارە بفرۆشرێت.

(ألعَديــد (ج) عَدائِــد): ١-ژمارەیەکــی زۆر/ گەلێك ژمارە ٢ ژمارە.

(«ماكْثَرَ عَدَيدُهم»): ئای كە ژمارەیان زۆرە ٣-ژمێردراو ٤-بەش.

(«هــذه الدراهِمَ عَديدُ هــذِهِ»): ئەم پارانە هێندەی ئەوەیە.

(ألعَديــدُ- مِــنَ القَــوم): ژمارەیەکــی نــاو خوێشگەل.

(ألعَدائِد): میراتو ماڵی دابەشكراو.

(العَديدَة): ١-مێی وشــەی (العديد) ٢ بەش/ بەرکەوت.

(أَيــامٌ عَديدَة) (ج) عدائِد): ڕۆژانێكی دیارو ژمێردراو/ چەند ڕۆژێك.

٢-(عَــدَّدَ- المــالَ): داراو ســامانی بــۆ ڕۆژی تەنگانە پاشەكەوتكردو كۆكردەوە.

(أَعَــدَّهُ لأَمــرِ): بــۆ كارێــك ئامادەیكــردو ڕێكیخست.

(إِسْتَعَدَّ للأمر): بۆ كارەكە خۆی ئامادە كرد.

(أَلعُــدَّة (ج) عُــدَد): ١-ئامادەبــوون/ خۆسازكردن.

(«كونــوا على عُــدَّة»): ١-ئامادەبــن ٢-ئەو چەكو ئازووخــەو داراییەی بــۆ لێقەومان/ ڕۆژانی ڕەش ئامادەتكردووە.

(«أَخَــذَ للأَمرِ عُدَّتَهُ»): بــۆ كارەكە هەموو پێویستیەكی داناو ئامادە كرد.

(عُدَّةُ الفَرَس): كەلوپەلی چارەوێ وەك زینو جل.

(عُدَّةُ البَنَّاء والنَجّــارِ وغيرِهِما): كەلوپەلو پێویستی خانەسازو دارداشو هیتر.

(أَلمُعِــدّ): ئامادەباش/ خۆســازدەر كە هەموو پێویستیەكی ئامادەكردبێت.

٣-(عــادَّ-ه. عِــداداً ومُعــادَّةً): لەجەنگــدا بەرەنگاریبوو.

(أَلعِدّ (ج) أَعداد): هاوكووف/ هاوتا/ هاوشان/ چونیەك.

(أَلعَديد (ج) عَدائِــد): ١-هاوكووف/ هاوتا ٢-چونیەك/ وەكیەك/ هاوشان.

العَدائِد: چونیەكەكان/: هاوشانەكانی یەكتر.

٤-(أَلعُدّ): زیپكەی دەموچاو.

(أَلعِدّ (ج) أَعداد): (بیرێكی/ چاڵاوێكی) كۆنی ئاودار.

العِداد- مِنَ القَوس: گڤەی ژێ كاتێك تیرەكەی دەردەچێت.

الملحق:

عدّ: (ألإعدادِيّ): ئامادەیی.

(عَمَلٌ تَحْضيرِيّ): كردەیەكی ئامادەكاری.

(أَلتَعليــم التَحْضــيري في بعــض البلدان): قۆناغێكــی ئامــادەكاری خوێندنە لــە نێوان سەرەتاییو ناوەندیدا.

(أَلتِّعْداد): سەرژمێرییو ئامار.

(تَعْداد الأَصناف): ژمارەدەی جۆرەكان.

(تَعداد السكان): سەرژمێری دانیشتوان كە لە ماوەی دیاریكراودا دەیكەن بۆ زانینی ژمارەی دانیشتوان.

(أَلمُعَدَّات): ناوێكی گشــتیی كەلوپەلو ئامێرو پێداویستیو شتیترە.

(مُعَدَّاتٌ حَربِيَّة): هەموو پێداویستیەكی جەنگ.

عدر: ١-(عَدَرَ. عَدراً وعُدْرَةً): زاتیكرد/ وێرای.

٢-(عَــدِرَ واعْتَدَرَ المَكانُ. عَدَراً): شــوێنەكە ئاودار بوو/ ئاوی زۆر بوو/ ئاوەزێبوو.

(-المَطَرُ): دایرشتە باران.

(أَلعَدْر والعُدْر): لێزمە باران/ شەســتەباران/ ڕەهێڵە.

٣-(العادِر): ١-درۆزن ٢-كەوتوو/ لەدەستچوو.

(ألعَدَّار): دەرياوان.

عدس: ١-(عَدَسَ-ُ عَدْسا): كارگوزارییكرد.

(-المَواشِيَ): ئاژەڵەكانی لەوەراند.

٢-(عَدَسَ- الشـيءَ. عَدْساً): شـتەكەی نایە ژێرپێو توند شێلای.

(-فِي الأَرْضِ عَدْساً وعَدَساناً وعِداساً وعُدُوساً): ڕۆیشت.

(«عَدَسَـت بِـهِ المَنِيَّةُ»): مـەرگ بردیەوە/ مرد.

(عـادَسَ- الرَّجُلُ): كابرا بێوچان ڕۆیشـتو نەوەستا.

٣-(عُدِسَ) (طب): تووشی زیپكە بوو.

(مَعدوس): زیپكاوی/ زیپكەلێهاتوو.

(ألعَدَس) (ن): نیسك.

(ألعَدَسَـة): دەنكـە نیسـكێك. ڕووەكێكـی گیاییـە لەبەر تۆوە وردە خۆراكبەخشـەكەی دەرویەنرێت، بنكەی سەرەتایی بوونی ئاسیایەو لە زۆر شـوێندا بلاوە، لاسـكەكەیو پەلی بۆ ئالفی ئاژەڵ بەكاردێت.

(عَدَسُ الماءِ) (ن): نیسكەئاویی (ن) ڕووەكێكی گیاییە گوڵبەدەرەوەی بەسەر ئاوەوەیە ئەگەر زۆر بێـت زۆرێكـی ڕووی زەلـكاوەكان یـان دەریاچەكان دادەپۆشێت.

(ألعَدَسة): زیپكە كە وەك دەنكە نیسكە.

٤-(عَدَسْ): دەنگێكە ئێستری پێ دەردەكرێت: شەوە.

(عَدَس): ئێستر.

(ألعَدَسَـة أو العَدَسِـيَّة) (ف): هاوێنـە/ یـان هاوێنەیـی/ وردبین/ گەردبیـن پارچە كریسـتاڵێكە یان لە مادەیەكیـتری ڕوون كە لـە زۆر كاتـدا دوو ڕووی گۆیی یان ڕوویەكی گۆییو ڕوویەكی تەختـی دەبێت بۆ بینینو لە دروسـتكردنی ئامێـری فۆتۆگرافی وردبین بەكاردێتو هاوێنپەرتو هاوێنكۆ دەبێت.

عـدف: ١-(عَدَفَ وتَعَدَّفَ عَدْفاً): كەمەكێكی خوارد.

(«ماعَدَفتَ وما تَعَدَّفتُ»): دەمم لە خواردن نەداوە نە كەمو نە زۆر.

(ألعَـدْف (ج) عُدُف): بەخشـینێكی كەم یان ئالیكێكی كەم.

(«ماذقنا عَدْفـاً وعَدَفاً وعُدافاً وعَدُوفَةً»): تامـی نەخـواردنو نەخواردنەوەمـان نەكردووە.

(ألعَدُوف): كەمەكە ئالیكێك.

٢-(إعْتَدَفَ- الثَوبَ): پارچەیەكی لە كراسەكە برد.

(ألعِدْف): ١-كۆمەڵە خەڵكێك/ دەستەخەڵكێك ٢-بەشێكی شەو.

(ألعِدفَة (ج) عِدَف): ١-پارچەیەكی شـتەكە ٢-كۆمەڵە خەڵكێك.

(ألعَدَفَـةُ (ج) عَدَف): بنكـی درەخت كە لە

زەویدایە.

(اَلعَیْدَف): پارچەیەکی شتەکە.

عدق: (عَدَقَ وعَدِقَ وعَـدَّقَ وأَعْدَقَ- يَدَهُ. عَدْقاً وعَدَقاً): دەستی بەملاولای چاڵاوەکەدا یان گۆلەکـەدا گێڕا وەك شـتێکی بوێتو بۆ شتێك بگەڕێت.

(-بِظَنِّهِ): بیری بۆ شتێك چوو، ڕای بۆ لایەك کە تەواو لێی عایەن نەبوو چوو وەك شتێکی بوێت.

(العَدَقَـةُ والعَـوْدَق والعَوْدَقَـةُ (ج) عَدَق): چنگاڵێکـی سـێپەل کـە دۆلکەی لـە چاڵاو پێدەردەهێنرێت.

عدك: (عَدَكَ- الصُوفَ عَدْكاً): بە شوڵکەکە خورییەکەی شیکردەوە.

(اَلمِعْدَكة): شوڵکی خوری شیکردنەوە.

عدل: ١-(عَدَلَ- السَهْمَ ونَحْوَهُ. عَدْلاً): تیرەکە یا هیتری ڕاستکردەوە/ ڕێکیخست.

(-فُلاناً بِفُلانٍ): یەکسـانیکردن/ وەك یەکی لێکردن/ فیساری بە فیسار یەکسان کرد.

(-فُلاناً): هاوکێشـەی فیسـار بوو/ وەك ئەو بوو.

(-بِرَبِّـهِ): هاوبەشـی بـۆ خـودای خـۆی پەیداکرد.

(-هُ فِي المَحْمَـلِ عُدُولاً): لـە کەژاوەکەدا یان بەسـتەکەکەدا بـوو بـە هاوتـایو لەگەڵیدا سواربوو.

(«مايَعْدِلُـكَ عِندي شـيءٌ»): لای من هیچ هاوتای تۆ نییەو ناگاتە تۆ.

(عَـدَلَ. عَـدْلاً وعَدالَـةً وعُدُولَـةً ومَعْدَلَةً ومَعدِلَةً): دادوەر بوو/ بەداد بوو/ دادپەروەر بوو.

(عـادِل (ج) عُـدُول): بـەداد/ دادپەروەر/ ڕاستخواز/ بەویژدان.

(عَـدُلَ. عَدالَةً): دادپەروەر بوو/ ڕاسـتخواز بوو/ دادگر بوو.

(عَدَّلَ- الشِـعْرَ): هەڵبەسـتەکەی کێشـدارو ڕاستکرد.

(-المَتاعَ): کەلوپەلەکەی کرد بە دوو تابار.

(«شَرِبَ حَتى عَدَّلَ»): هێندەی خواردەوە تا ورگی وەك لنگەباری لێهات.

(عادَلَ- هُ. عِدالاً ومُعادَلَةً): هاوتای ئەو بوو/ وەك ئەوی لێکرد.

(-هُ فِي المَحْمَـلِ): لـە کەژاوەکـەدا یـان بەسـتەکەکەدا هاوتای لنگەباریبوو لەگەڵیدا سواربوو.

(-بَين شَـيئَيْن): دوو شتەکەی هێندەی یەك لێکرد.

(«عادَلَ بَين الأمرَين»): دوو کارەکەی بەراورد کردو هەڵسەنگاندنو سەرنجی لێدان.

(أَعْـدَلَ الشَـيءَ): شـتەکە ڕاسـتکردەوەو ڕێکیخست.

(إِعْتَدَلَ): ١-ڕێكو ڕاستبوو ٢-مامناوەندیبوو.

(العادِل (فا) (ج) عُدُول): هاوبەش بۆ خودا پەیداکەر.

(ألعَــدْل) (مــص): ١-داد/ دادپەروەریــی/ راســتیی‌و دروســتیی ٢-دادپەروەر/ راســت‌و بەویژدان.

(رَجُلٌ عَــدْلٌ وامْرأةٌ عَــدْلٌ وعَدْلَةٌ ورجالٌ عَدلٌ): بە دادا/ دادپەروەر/ راســت‌و رەوان/ راست‌و دروست.

(«رَجُــلان عَــدْلان ورجال عُــدُول»): دوو پیاوی بەدادو پیاوانی بەداد.

(ألــعَــدْل): ١-پــێــوەر/ پــێوانــە ٢-پــاداشــت ٣-بەرامبەری ٤-مامناوەندی ٥-راست‌و دروستیی.

(ألعَدْل (ج) أعْدال): هاووێنە/ وەکو.

(ألعِــدْل (ج) عُــدُول وأعْــدال): ١-هاووێنە/ وەکو هاوشێوە/ لەو چوو ٢-نرخ.

(«خذ عِدلَه كذا وكذا»): نرخەکەی ئەوەندەو ئەوەندە وەربگرە ٢-جەواڵ تای خەرار کە دوو تان‌و هاوتا دەبن.

(ألعَدَل: وەك یەکێکردنی دوو تاکەو بە قەدەر یەککردنیان.

(ألعَــدِل= العــادِل): ١-دادگــەر/ دادپــەروەر ٢-پەیداکەری هاوبەش بۆ خودا.

(ألعَديل (ج) عُدَلاء): ١-هاوسەنگ/ هاووێنە/ وەکــو ئــەو ٢-هاوتــای یەکــتر لە کــەژاوەو باروبنەدا/ باروبەستەکدا.

(ألإعتِــدال الربيعي والخَريفــي): وەکیەك وەستانی شەوو رۆژ لە بەهارو پایزدا.

(نَقطــه الإعتِــدال الربيعــي والخريفي): پنتی تێدا یەکســانبوونی شەوو رۆژ ئەو دوو پنتەن کە لــە لێکدانی گەردوونی برجەکان‌و هێڵــی ناوەندی ئاســمانیی پەیدادەبێت خۆر لە سەرەتای بەهاردا یەکەمین پنت دەبڕێت‌و لە ســەرەتای پایزدا دووهەمین پنت دەبڕێت ئەوسا شەوو رۆژ لە هەموو ولاتاندا وەکیەکی لێدێت.

(مُبادَرَةُ الإعتدالَيْن): سەرەتای وەکیەکبوون (فك): پێشکەوتنی دەمی یەکبوونەکە سالانە (٢٠) خولــەك ئەویش بە هــۆی گوێزانەوەی دوو پنتــی یەکســانبوون بە بــڕی ٥٠ چرکە لەسەر گەردوونی برجەکە.

(المعادَلة (ع ج) مجموعة عبارتين لاتساويان الا اذا ابدلت فيهمــا المجاهيل بقيم محددة وتسمى هذه القيم جذور المعادلة او جوابها او حلها ويســمى كل مــن العبارتين طرف المعادلــة او جانبها او عضوهــا او عديلها): (س + ٤ = س-١): هاوکێشــە (ع ج)دوو دەستەواژەن یەکسان نابن ئەو کاتە نەبێت کە نەزانراوەکانیان بە بایەخی/ نرخی/ سنووردار نەگۆڕێتەوە بەو بایەخانەش دەوترێت رەگی هاوکێشە یان وەلامەکەی یان شیتەڵەکەی. بە دوو دەســتەواژەکەش دەوترێــت لاکانی بری وەك (س+ ع= س-١) (المعادلة غير المعيَّنة او

السـيالة: اذا كان عدد جذورها غير متناهٍ): هاوكێشـه دیارینەکـراوەکان ئەوانـەن کـە ڕەگەکانیان دیارینەکرابێت‌و بێکۆتابن.

المعادلة المستحيلة او المحالة: اذا لم يكن لها جذر: هاوكێشەی ستەم: ئەوەیە کە ڕەگی نەبێت.

(المعادلة الحرفية) اذا ضمت حروفا معلومه الى جانـب المجاهيـل (٤ ب + س = ٢س+) وفي هـذه الحال فانها تتحـول الى متطابقه اذا عوض عن المجاهيل بالجذور): هاوكێشە پیتەییـەکان ئەوانـەن کـە هێمـای زانراوو نەزانراوی تێدابێت (٤ ب +س= دس +٤) لەم بارەدا دەبێتە هاوئەنجام ئەگەر نەزانراوەکان بە ڕەگەکان بگۆڕن.

(المعادلـة العددية اذا لم تضم الا اعدادا الى جانب المجاهيل): ئەوانەیە کە تەنها ژمارە لە پاڵ نەزانراوەکانـدا هەبێت وەك (٤ س+ س+ ٢س=٤).

(المعـادلات المتكافئـة: لها جـذور واحدة): هاوكێشە هاوواتاکان ئەوانەن کە یەك ڕەگیان هەبێت.

(مجموعـة المعادلات): المعـادلات يطلب لها جذور تحققها جميعا: کۆمەڵەی هاوكێشەکان کـە داوای ئەو ڕەگانەیان بـۆ دەکەن کە پێی پاساوی هەموویان پێدەدرێت.

(مُعـدلاتُ البَيـتِ): گۆشـەو سـووچەکانی خانووەکە.

٢-(عَـدَلَ- الطريقُ عَـدلاً): ڕێگەکە پێچی کردەوە.

(-عَنِ الطَريقِ. عَدلاً وعُدولاً): لە ڕێگەکە لایدا.

(-إليهِ عُدولاً): گەڕایەوە بۆ لای.

(عَدِلَ. عَدَلاً): زۆرداریی‌کرد/ ستەمیکرد.

(عادَلَ- الشيءُ. عِدالاً و معادَلَةً): شتکە خوار بووەوە/ کەچبووە.

(-في الأمـرِ): لـە کارەکـەدا شـڵەژاو بـۆی ئەنجامنەدرا.

(إنْعَدَلَ- عَنِ الطريقِ): لە ڕێگەکە لایدا.

(ألعَدْلُ): نیاز/ ئامانج لە کاردا.

(ألعِدال): لادان/ کەچبوون.

(«قَطَعَ العِدالَ في أمرِهِ»): بڕیاری هەتەربوونی تەواوی کارەکەیداو وازی لە ڕاڕایی هێنا.

(ألمَعْـدِل والمَعْـدُول): لێوە ڕۆیشـتن‌و لێوەی لادان.

(ما لَـهُ مَعدِلٌ أو مَعدولٌ عَـن كذا): لێوەی لانادات/ لەوە لانادات.

(أخَذَ مَعدِلَ الباطِلِ): لایدایە ڕێگەی ناڕەواو خوار/ ڕێگەی ناڕەواو خواریگرت.

٢-(عَدُلَ- الشاهِدَ): شـایەتەکەی بە ڕاستگۆ دانا.

(ألعَدَلَـةُ والعُدَلَـةُ): ئەوانەی کە شـایەتیی شایەت بە ڕاست دادەنێن.

(ألعُدَلَة): کەسـێکی بەڕاستدانەری شایەتیی شایەت (ج) (ألعَدلَة).

الملحق:

عدل: (ألتَعدِيل) (مص): گۆڕین و ڕاستکردنەوەو ڕێکخستنی شتێك بەبێ ئەوەی دەستکاریی سروشت و کورۆکی شتەکە بکرێت.

(«تَعديل مَشروع»): گۆڕانکاریی لە پرۆژەیەکدا.

(أَدْخَلَ تعديلاتٍ على النَصِّ): گۆڕانکاریی لە دەقەکەدا کرد.

(ألتَغيير بالتَصحيح): گۆڕانکاری ڕاستکردنەوە.

(«تَعديل حُكْمٌ قَضائِيّ»): گۆڕینی بڕیارێکی دادوەریی.

(«تَعديل القانون أو الدستور»): بە هۆی دەسەڵاتی ڤانووندانانەوە گۆڕانکاریی لە یاساو دەستووردا بکرێت.

(«تَعديل الوزارة»): گۆڕینی وەزارەت بە لابردنی چەند وەزیرێکەوە یان سەرلەنوێ وەزارەتی تازە دابنرێتەوە.

(المُعْتَدِل): ١-مامناوەندی/ ناوەندی دوو ڕەوش.

(«قامَةٌ مُعْتَدِلَة»): بەژنێکی مامناوەندی

٢-دوور لە تیژو زیادەڕەویی.

(«مُعْتَدِلٌ في رَغباتِهِ»): حەزو ئارەزووەکانی (مامناوەندییە/ لەسەرخۆیە).

(«سِعرٌ مُعتَدِل»): نرخێکی مامناوەندی نە هەرزان و نەگران.

(«المنطقة المُعْتَدِلَة في الجغرافيا»): ناوچەیەکی ئاووهەوا مامناوەندی نە زۆر ساردەو نە زۆر گەرمە/ فێنك.

(ألمُعَدَّل) (ع ح): تێکرا/ ئەنجامی دابەشکردنی کۆی چەند ژمارەیەك بەسەر ژمارەی ژمارەکاندا.

(مُعَدَّل عَلامات التلميذ): تێکڕایی نمرەی ڤوتابییەك.

(ألمُعَدَّل): ڕێژەی دیاریکراوی بایەخێکی زانراو.

(مُعَدَّل النَّجاح في الإمتحان): ڕێژەی دەرچوون لە تاڤیکردنەوەدا.

عدم: (عَدِمَ- المالَ. عُدْماً وعَدَماً): داراکەی لەدەستچوو.

(«مايَعْدَمُني هذا الأمرَ»): ئەو کارەم لەدەست ناچێت و نافەوتێت.

(عَدُمَ. عَدامَةً): گەوجبوو.

(عَدامَة): گەوجیی.

(أَعْدَمَ- الرَجُلُ. إعداماً): هەژار کەوت/ هیچی نەما.

(مُعْدِم وعَديم): هەژار نەدارا/ نەبوو/ کەوتوو.

(أَعْدَمَ-هُ الشيءَ): شتەکەی لەدەستدا.

(-فُلاناً): دەستی نایە بەر فیسار/ بەری لێگرت.

(-أَعدَمني الشيءُ): شتەکەم نەدۆزییەوە.

(العُدْم والعُدُم): لەدەستچوون‌و ونکردن.

(ألعَدَم): ١-نەبوون ٢-ونکردن/ لەدەستدان.

(ألعَدِم): هەژار/ نەبوو/ نەدارا.

(ألعَديم (ج) عُدَماء): ١-هەژار/ نەدارا ٢-گەوج ٣-شێت/ دێوانە ٤-نەبوو/ کەوتوو.

(«هو عَديمُ النَظير»): ئەو بێوێنەیە.

(ألمَعْـــدوم) (مفـــع): ١-نەبـــوو ٢-لەناوچوو ٣-نابووت.

(ألمَعْـــدوم أَو المُنْعَـــدِم): (ع ح): ئـــەوەی کـــە بەرامبەر سفرە.

الملحق:

عدم: (ألإعدام) (مص): کوشـــتن‌و مردن/ لە سێدارەدان/ لە قەنارەدان.

(«حُكِـــمَ على المجرم بالاعدام»): ســـزای لە سێدارەدان بەسەر تاوانبارەکەدا درا.

(تَنفيذ الحُكْمِ بالموتِ): بەجێهێنانی فەرمانی لەسێدارەدان‌و خنکاندن.

(جَـــرى الإعـــدامُ في ســـاحة الســـجن): لەســـێدارەدان‌و خنکاندنەکـــە لە حەوشـــەی بەندیخانەکەدا کرا/ بەجێهێنرا.

(عُقوبَـــة الإعدام): ســـزای لە قەنـــارەدان‌و خنکاندنی تاوانبار.

(إلغـــاء عُقوبَـــةُ الإعدام): هەڵگرتنی ســـزای لەسێدارەدان‌و خنکاندن.

عدن: ١-(عَدَنَ- بالمَـــكان عَدْناً وعُدوناً): لە شوێنەکەدا نیشتەجێبوو.

(-البَلَدَ): شـــارەکەی یان وڵاتەکـــەی کرد بە نیشتمانی خۆی.

(-الحَجَرَ. عَدْناً): بەردەکەی هەڵکەند.

(عَدَّنَ- الأَرضَ بالمِعْدَن): زەوییەکەی بە پاچ هەڵکەند.

(أَلعَدْن): ١-نیتشەجێبوون ٢-بە نیشتمانکردنی شوێنێك.

(جَنَّةُ عَدَن): بەهەشتی عەدەن ئەو شوێنەیە کە خودا ئادەمی تێدا دانا.

(جَـــنَّـــاتُ عَـــدْنٍ): بـــەهـــەشـــتـــەکـــانـــن بۆ نـــیـــشـــتـــەجـــێـــبـــوونـــی نـــەمـــریـــی (لـــە بە نیشتمانکردنەوە هاتووە).

(عَدَن): ناوی شوێنێکە لە وڵاتی عەرەبدا.

(ألعَدَنِيّ): ١-خەڵکی عەدەن ٢-رەوشتبەرز.

(ألمَعْدِن (ج) مَعادِن): کانی هەموو شتێك کە جەرگەو کانگای ئەو شتە بێت.

(فُـــلان مَعدِنُ الخَيرِ والكَرم): فیســـار کانگاو سەرچاوەی چاکەو جوامێرییەو بەخشینە.

(ألمَعْدِن): کانی زێڕو زیوو ئاســـن‌و شـــتی لەو بابەتەیـــە. کیمیاییـــەکان تەنە ســـادەکانیان بەدوو کوتەوە کردووە: کانـــزاکان وەك زێڕو زیـــوو جیوە.. نیمچە کانـــزاکان وەك گۆگردو هایدرۆجین بـــەڵام ئەم جۆرە دابەشـــکردنە زۆرجـــار گراندەبێـــت، چونکـــە تـــەن هەیە نیشـــانەی هـــەردوو جۆرەکـــەی هەیـــە لـــە نیشانەکانی کانزاکان ئەوەیە کە گەیەنەرێکی

باشــی گەرمیی‌و کارەبایە کاتێــك كە لەگەڵ ئۆکســجیندا یەکدەگرێــت بــە لایەنــی کەم ئۆکسیدێکی تفت دەدات بەلاّم نیمچە کانزاکان گەرمــی‌و کارەبا ناگەیەنن‌و زۆریشــیان گازن ئەوانەی کە ڕەقیشــن بریقەدار نین. بەشــی زۆری گــیراوە ئاوییەکــەی ئۆکســیدی ترش دروست ناکات.

(اَلمِعْــدَن): پیــك یــان نوێــڵ کــە بــەردی پێدەردەهێنرێت‌و پێی دەشکێنرێت.

(اَلْمُعَــدِّن) (فــا): کانــزادۆز کەســێکە بەرد دەردەهێنێــت بــۆ زێــڕو زیــوو شــتیترو دەیشکێنێت.

(اَلتَعْدِیــن) (ك): کانزاگەریــی/ زانســتی‌و پیشــەی کانزادەرهێنــان‌و پاککردنــەوەو بەکارهێنانیەتی.

٢-(عَــدَنَ- الأَرضَ- عَــدْنــاً): زەویــەکــەی پەینکرد.

(عَــدَّنَ- الأَرضَ): زەویەکــەی پەینکــرد. پەینرێژ کرد.

٣-(عَدَّنَ- الشارِبُ): سمێڵەکە پڕ بوو.

٤-(العَدان) ١-کەناری/ ڕۆخی (دەریا) ٢-لێواری ڕوبار.

اَلعَدانَة (ج) عَدانات: کۆمەڵە/ دەستە/ تاقم/ تیپ.

(«أَتانا عَداناتٌ»): دەستە خەڵکمان هاتە لا.

(اَلعَدینَــةُ): پینــەی بنــی دۆلکە کــە کونی تێبووبێت.

(اَلعیدانه (ج) عیدان): دارخورمای بەرزز.

عدا: ١-(عَــدا. عَدْواً وعَدَواناً وعُدُوًّا وتَعْداءً وعَداً): خێرا ڕۆیشت‌و ڕایکرد.

(-عَلَیــهِ. عَــدْواً وعُدْواناً): لێــی ڕاپەڕی/ پەلاماریدا/ هەڵمەتیدایە سەر.

(عــادی- بَــین الصَیدَین. عِــداءً ومُعاداةً): بەتیرێك دوو نێچیری پێکا یەك لە دوای یەك بوو.

(أَعدی- الرَجُلَ): کابرای خستە ڕاکردن.

(تَعــادی- القَــومُ): خوێشــگەل پێشــبڕکێی ڕاکردنیانکرد.

(-تِ النَوائِــبُ): وەی، یــەك لــە دوای یــەك هات.

(إِسْتَعدی- الفَرَسَ): غاری بە ئەسپەکە دا.

(اَلعادِیَةُ (ج) عَوادٍ): ١-خوێشگەل پەلەیانە بۆ جەنگ/ خێرا دەکەن ٢-سوارەی پەلاماردەر.

(العَداء والعِــداء): دەرچوونێك‌و ڕاکردنێك/ تاودانێك/ دەرپەڕینێك.

(«عَــدا الفَرَسُ عِــداءً أَو عَــداءً واحداً»): ئەســپەکە دەرپەڕینێك دەرپەڕی‌و غاریکرد/ سوورێك.

(اَلعَدَّاء): ١-توند ڕاکردووی چاك ٢-تیژ غار.

(اَلعَــدْوَة): ١-جارێــك ڕاکــردن ٢-غــاردان/ تاودان.

(اَلعدَّاء): تیژ ڕاکردوو.

(العَـدِيّ): تاقمى خوێشـكەل پەلەى چوونە جەنگيانە.

٢-(عَـدا- فُلاناً عَنِ الأَمر عَـدواً وعُدْواناً): كابراى لە كارەكە لاداو خەريكيكرد.

(-الأَمرَ وعَنِ الأَمـرِ): وازى لە كارەكە هێناو لێيگەڕا.

(-عَلَيـهِ) عَـدْواً وعُـدُوّاً وعَـداءً وعُدْواناً وعِدْواناً): زۆردارىى بەرامبەر كرد/ سـتەمى دەربارە كرد/ دەستدرێژيى لێكرد.

عَـدا: جگە لـە/ بێجگـە/ نەبێت (وشـەى «جياكردنەوەيە/ هەڵاواردنە»).

(«جـاءَ القَـومُ عـدا زَيْـداً وعـدا زيدٍ»): خوێشكەل هاتن جگە لە زەيد/ زەيد نەبێت.

(«ماعَدا زَيداً»): زەيد نەبێت.

(عَـدِيَ- لِفُلان. عَداً): رقى لە فيسـار بوو/ حەزى لە چارەى نەكرد.

(عُدِيَ- على فُلان): زۆرو سـتەم لە فيسـار كراو ماڵەكەيان (تالأنكرد/ دزييان).

(عَـدَّى- الشـيءَ): رێگـەى شـتەكەيداو جێبەجێيكرد.

(-عَـنِ الأَمـرِ): كـارەكـەى وازلـێـهـێـناو بەجێيهێشت.

(«عَدِّ عَمّا تَرى»): چاوپۆشـيى لەوە بكە كە دەيبينيت.

(-فُلاناً عَنِ الأَمرِ): وازى پێلێهێنا/ فيسـارى لە كارەكە دوورخستەوە.

(-الفِعْلَ): كارەكەى كرد بە كارى تێپەڕ.

(عادى- الشـيءَ): عِداءً ومُعاداةً: شـتەكەى دوورخستەوە.

(-فُلانـاً): بەگژيدا چـوو بوو بـە ناحەزو دوژمنى.

(أعدى- الأَمـرَ): بۆ ئەو كارە وازى لە كاريتر هێنا.

(-عَلَيهِ): دەسـتدرێژيى كردە سەر/ ستەمى دەربارە كرد/ زۆردارىى بەرامبەر كرد.

(-فِي كَلامِهِ): قسەى نارەواو دوژمنانەيكرد.

(-هُ شَـرّاً): خراپـەو بەديـى پێگەيانـدو تووشكرد.

(-هُ مِـن عِلَّـةٍ أَو خُلُـقٍ): دەردەكەى خۆى يا رەوشـتە ناشـيرينەكەى خـۆى پێگەياندو تووشيكرد.

(«قَريـنُ السـوءِ يُعْدي قَرينَـهُ»): هاورێى خراپ رەوشـتى ناشيرينى خۆى بە هاورێكەى دەگەيەنێت.

(تَعَـدَّى- الشـيءَ): لـە شـتەكە (ڕەتبـوو/ تێپەڕى).

(-الشـيءَ الى آخـر): لە شـتەكە ڕەتبوو بۆ شتێكيتر چوو.

(-الفِعْلُ): كردارەكە كردارى تێپەڕ بوو.

(-عَلَيهِ): زۆردارىى بەرامبەر كرد.

(تَعادى- الرَجُلُ): كابرا دووركەوتەوە.

(-المَـكانُ): شـوێنەكە تەختنەبـوو بەرزىو

نزميی و هەبوو.
(-القَومُ): خوێنشــگەلە دوژمنایەتییان لەگەڵ یەکدا کرد.
(-مابَینَهُم): ناتەباو نارێکبوون لەناو یەکدا.
(إعتَــدی- الحَقَّ وعَنِ الحَقِّ وفَوقَ الحَقِّ): لە هەق و راستیی لایداو دوورکەوتەوە.
(-علــی فُــلان): دەســتدرێژیی کردە ســەر فیسار/ ستەمی لێکرد.
(ألعــادِي (فــا) عُــداة): دەســتدرێژیکەر ٢-زۆردار ٣-دوژمن/ ناحەز ٤-لە سنوور دەرچوو ٥-بەدزییەوە شتبەر/ دز ٦-شێر.
(عادی العَــوادي): کاری زۆر گرنــگ و ئالۆز کــە هەمــوو کارێکیــترت لــە بیردەباتــەوەو لێدوورتدەخاتەوە.
(ألعادِیَةُ (ج) عَوادٍ): ١-مێی وشــەی (العادي) ٢-دووریــی ٣-کارو رەتبلاویــی کــە لە شــت دوورتبخاتەوە ٤-دەمارگیریی و توورەبوون.
(عادِیَةُ السُمِّ): زیانی ژەهر.
(«رَفَعْــتُ عَنْــكَ عادِیَةُ فُــلان»): خراپەو ستەمی فیسار کەسم لەسەر لابردیت.
(عَوادی الدَهْر): کێشەو گرفتاریی رۆژگار.
(«صَرَفْتــهُ عَــن کــذا عــوادٍ»): تەگەرەو گیروگرفــت رێــی نەنجامدانو رێــی ئەوەی لێگرت.
(ألعَداء) (مص): کارو ســەرقاڵیی لەو شــتە دوورتدەخاتەوە ٢-دووریی.

(ألعَــداوة): دوژمنایەتیو ناحەزیی و لەیەکتر پچڕان.
(ألعَدُوّ (ج) أعداء و (جــج) أعادٍ): دوژمن/ ناحەز/ قینەلێکێش/ نادۆست.
(ألعُدْوَة): شوێنی دوورەدەست.
(ألعُدَواء): ١-دووریی ٢-کارو ســەرقاڵیی کە لە شتەکەت بکات/ دەستگیراویی و رەتیلاوبوون.
(عُدَواءُ الشَّوق): گرفتاریی حەزو تاسەی دڵ.
(عُدَواءُ الشُــغل): رەتبلاویی و دەستگیراویی کار/ فرمان.
(طالَت عُدَواؤُهُم): دووریــی و لێکجیاییان و لێکپچڕانیان درێژەی کێشا.
(ألعُدْوان): زۆرداریی و ستەمی ئاشکرا.
(«لاعُــدوان عَلَيَّ»): هیچ رێگەو بیانوویەکم لەسەر نییە.
(ألعَدْوَی): ١-گەندەڵیی/ گەنیی ٢-تەنینەوەی دەردو نەخۆشیی وەك گەریی لە یەکێکەوە بە یەکێکیتر بگات کە تەندروستبێت.
(ألعِــدَی): ١-لەیەکپچــڕاوەکان/ لەیــەك دوورکەوتــووەکان ٢-ئاوارەکان/ نەناســەکان/ نامۆکان ٣-کۆی دوژمن واتا دوژمنەکان.
(ألعُدَی): دوژمنەکان.
(ألمَعْدَی): لێلادان/ وازلێهێنان.
(«مالي عَن فُلان مَعْدَی»): لە فیســارکەس وازناهێنمو بەلای کەسیتردا لانادەم.
(ألمَعْدِيّ): زۆرلێکراو/ ستەملێکراو.

٣-(أَعدى فُلاناً على فُلان): پشـتی فیساری گرت لەسـەری کـردەوە/ بەهێزیکـرد دژی ئەویترو سەریخست.

(إسْـتَعْدى- الرَجُلَ): هانای بۆ پیاوەکە بردو پشتگیری‌و کۆمەکی لێخواست سەریبخات.

٤-(عَداءُ الوادي): ناو دۆڵەکە.

(ألعِداء والعِدْو): بەردێکی تەنکی بچووك کە شتی پێ دادەپۆشرێت.

(ألعَـدْوَةُ والعَـدْوَةُ والعِـدْوَةُ (ج) عِـداء وعَدَوات): ١-شـوێنی بەرز/ هەڵەت‌و بەرزیی ٢-کەناری چەم‌و تەنشتی‌و ڕۆخانە، تەنیشت‌و کەناری دۆڵ.

(ألعُدْواء): زەویی وشکی ڕەقەن.

(ألعِدى): ١-ڕۆخی ڕوبـار ٢-بەردێکی بچووك کە شتی پێدادەپۆشرێت.

(ألعِدى والعَدى (ج) أعداء): کەنار/ لا.

(ألعُدى): شوێنە بەرزەکان.

(عَدِيّ): خێڵ.

عذب: ١-(عَذَبَ. عَذباً): لە تینواندا وازی لە خواردن هێناو خواردنی پێنەخورا.

(عَـذوب وعـاذِب): تینوویەکـی وەهـا کە خواردنی پێنەخورێت.

(-ەُ): دەستی نایە بەری نەیهێشت.

(-عَنْهُ): دەستی لێهەڵگرت/ وازی هێنا.

(عَذَّبَ-ەُ): ئەشکەنجەیدا/ ئازاریدا.

(-ەُ عَـنِ الشَـيءِ): بەری شـتەکەی لێگرت/ نەیهێشـت دەستی بگاتە شتەکە/ دەستی نایە بەری.

(-الشَيءَ): شتەکەی بەندکرد.

(أَعْـذَبَ- عَنْـهُ): وازی لێهێنـاو دەسـتی لێهەڵگرت.

(-ەُ عَـنِ الأمـرِ): ڕێـی کارەکـەی لێگرت/ نەیهێشت بگاتە کارەکە.

(«أَعْـذِبْ نفسَـكَ عَـن كذا»): خـۆت لەوە تەریکبکەو دوورخەرەوە.

(إسْـتَعْذَبَ عَن كذا): وازی لـەوە هێناو لێی دوورکەوتەوە.

(العاذِب- مِنَ الدَّوابّ (ج) عُذوب): چوارپێی وەسـتاو کـە نە بخـوات‌و نـە بخواتـەوە/ مانگرتوو.

(ألعَـذاب (ج) أَعْذِبَـة): هەرچـی بۆ مرۆڤ گرانبێت‌و ڕێگر بێت نەهێڵێت بە ئامانجەکەی بگات.

(ألعَذوب- مِن الدَّواب): چوارپێیەك کە لەبەر تینوێتی خواردن نەخوات‌و بۆی نەخورێت.

٢-(عَذَبَ وعَذَّبَ- السَـوْط عَذْباً): دەسـکی خستە قامچیەکەوە.

(إعْتَـذَبَ): دوو لکی بۆ مێزەرەکەی، سـەرو بەستەکەی لە پشتەوە بەردایەوە.

(ألعَـذَب الواحِدَةُ عَذَبَة): ١-دەسـکی قامچی ٢-ئەو پەتەی ترازووی پێبـەرز دەکرێتەوە/ هەڵدەبڕێـت ٣-پـەل‌و پـۆی درەخـت

٤-كەنـــاری/ ئەمــلاولای هەمـــوو شـــتێك
٥-لای مێزەرو سەروبەســـت كە بەســـەر شاندا شۆڕدەبێتەوە.
٢-(عَـــذِبَ- المـــاءُ. عَذَباً): ئاوەكـــە قەوزەی سەركەوت.
(عَذِب): ئاوی قەوزە سەركەوتوو.
(أَعْذَبَ- الماءَ): ئاوەكەی لە قەوزەی ســـەری و پیسی پاككردەوە.
(ألعَذَب) (مص) الواحِـــدَةُ (عَذَبَة): ڕیپۆقی چاو.
(ألعَذَبة (ج) عَذَبات): ڕیپۆقی چاو.
(ألعَذْبَةُ والعَذِبَة): قەوزەی سەرئاو.
٤-(عَـــذُبَ واعْـــذَوْذَبَ الشَـــرابُ. عُذوبَـــة): شەربەتەكە شیرین و خۆشبوو.
(أَعْذَبَ): ئاوی خۆشی دەستكەوت خواردەوە.
(-القَومُ): ئاوەكەیان خۆشبوو.
(-اللهُ الماءَ): خودا ئاوەكەی خۆشكرد.
(إسْـــتَعْذَبَ): داوای ئاوی خۆشیكرد یان ئاوی خۆشی خواردەوە.
(«خَرَج يَسْـــتَعْذِبُ المـــاءَ»): بۆ ئاوی خۆش و شیرین گەڕا.
(-الشَـــيءَ): شتەكەی خۆش هاتەبەردەم/ لای خۆشبوو.
(العَذْب): خواردن و خواردنەوەی خۆش.
(ماءٌ عَذبٌ): ئاوێكی خۆش و شیرین.
٥-(العاذِب (ج) عُذُوب والعَذُوب): كەســـێكە كە پەردەو پەردەوان لە نێوان ئەوو ئاسماندا نییە.

عـــذج: (عَـــذَجَ- المـــاءَ. عَذْجـــاً): ئاوەكەی خواردەوە/ نۆشكرد.
(-فُلاناً): جنێوی پێدا.
(ألمِعْذَج): ١-دڵپیس ٢- بەدرەوشـــت/ بەدخوو ٣-بەتەشەرو توانج.

عـــذر: ١-(عَـــذَرَ- هُ أو علـــى أو في ماصَنَع. عُذْراً وعُـــذُراً وعُذْرى ومَعْـــذُرَةً ومَعْذِرَةً): گوناهبارییەكـــەی یـــان سەرزەنشـــتیەكەی لەســـەر لابردو بەخشـــی/ عوزرخوارییەكەی لێوەرگرت و بەخشی.
(عَذَّرَ): بیانووەكەی لێوەرنەگرت و نەیبەخشی/ پۆزشـــەكەی لێوەرنەگرت تا بیانووی ڕاســـتی نەهێنا.
(-هُ): زۆر بە خۆیدا چووەوەو پۆزشـــی زۆری بۆ كرد/ عوزرخوایی زۆری هێنایەوە.
(عاذَرَ. مُعاذَرَةً): بیانووی بەدەســـتەوە نەداو پۆزشی بۆ نەهاتەوە.
(أَعْـــذَرَ-هُ في أو على ماصَنَعَ): لێیخۆشـــبوو لەوەی یان لەسەر ئەوەی كردبووی.
(-الرَجُـــلُ): پۆزشـــی هێنایـــەوە/ بیانـــوو و عوزرخوایی هێنایەوە.
(-مِن نَفْسِهِ): بیانوویەكی هێنایەوە كە پێی ببیەخشن.
(أَعْذَرَ): بەدادو ئینسافبوو.

(«أَعْــذَرَ مَن اَنْــذَرَ»): هەر كەســێك ورياى كرديتــەوەو بــۆ شــتێك ئاگاداريكرديت ئيتر گلەيى لەسەر ئەو نييە.

(تَعَــذَّرَ- الرَجُــلُ): داكۆكــى لەخۆيكــرد/ بەرگريى لەخۆيكرد.

(-فُلانٌ مِنَ الذَّنــب): خۆى بە بێگوناه داناو زانى/ فيسار لە گوناهەكە خۆى بێبەرى كرد.

(إعْتَذَرَ عَن ومِن فِعْلِهِ): بەرگريى لەخۆيكردو بيانووى پاكيى خۆيشى پيشاندا.

(-عَن فُلان): پۆزشــى بۆ فيســار هێنايەوەو داوايكرد ببەخشرێت.

(-الرَجُلُ): پياوەكە بيانووى هەبوو بەرگرى لەخۆيكرد.

(-إليهِ): پۆزشى بۆ هێنايەوە.

(إسْــتَعذَرَ- إليــهِ): پۆزشــى بــۆ هێنايەوەو بيانووى پيشاندا.

(ألعُذر (ج) أعذار): بيانوو كە داواى بەخشينى پێبكرێت.

(ألعِذْرَةُ (ج) عِــذَر والعُذْرى): بيانويەك كە پۆزشى پێبهێنرێتەوە.

(ألعَذيــر (ج) عُــذُر (م) عَذيــرَة): بيانوو هێنەرەوەو خاوەن پۆزش.

(العاذِر): پۆزشهێنەرەوە.

(ألمَعْــذَرَة والمَعْــذُرَة والمَعْــذِرَة (ج) مَعــاذِر والمِعْــذار (ج) مَعاذير): بيانوو پاســاوێك كە پۆزشتى پێ بكەيت.

٢-(عَذَرَ- الفَــرَسَ بالعِذارِ عَــذْراً وعُذْراً): سەركەلەى ئەسپەكەيبەست.

(عَذَّرَ- الغُــلامُ): مێردمنداڵەكە گەندەمووى ريشى لاى گوێيەوە لێروا.

(أعْذَرَ- الفرَسَ): ســەركەلەى لە ئەســپەكە بەستو لێيتوندكرد.

(ألعــاذور (ج) عَواذير): نيشــانەيەكە وەك هێڵ.

(ألعِذار (ج) عُذُر): ١-ئــەوەى لە لغاوەكەيەو بەلاى رووى ئەسپەكەدا دێتە خوارێ ٢-ريشى لاجانگ كە بەرامبەر بە گوێيە ٣-ئەو تووكەى لەلاجانگدا دەروێت ٤-رووەمەت ٥-شەرم/ شكۆ.

(«خَلَعَ عِذارَهُ»): شەرمو شكۆى فرێدا.

(«هــوَ خَليعُ العِــذار»): ئەو لــە جڵەو بەر بووە/ ئابروو تكاوە دواى ئارەزووو كەوتووەو وەك ولاخى بێجڵــەوى لێهاتووەو گوێ ناداتە هيچ.

(«لَوى عِذارَهُ عَنهُ»): لێى ياخى بوو.

(ألعِذارُ- مِنَ النَّصل): هەردوو دەمى ســەرى نێزەكە.

(ألعُــذرَةُ): ١-شــتێكە/ نيشــانەيەكە بــە ناوچەوانى ئەســپەوە هەڵدەواسرێت كاتێ بۆ پێشــبڕكێى غاركردن دەبرێــت/ چاوەزارێكە ٢-چەپكەموويەكــى ناوچــەوان/ پەرچــەم ٣-تووكى سەرشانى چارەوێ ٤-ناوچەوانى ئەسپ.

٣-(عَــذَرَ- الصَبيَّ العاذُورُ عَــذْراً وعُذُوراً):

منداڵەکە تووشــی هەڵاوســانی ئاڵــوو بوو/ قورگی هاتەوەیەك.
(عُذِرَ- الصَبيُّ): تووشی ئاڵوو بوو.
(أَعْذَرَ- هُ في ظَهرِهِ): بە پشتیدا کێشاو ئازاری پێگەیاند.
(«ضَرَبَــهُ حَتى اَعْذَرَ مَتنَهُ»): هێندەی لێدا تا دڵی ئاویخواردەوە.
(-بِــفُــلانٍ): جـێـبرینـێـکی لـە لـەشـیـدا بەجێهێشت.
(«ضُرِبَ فُلانٌ فَأُعْذِرَ): لە قیساریان هێندە دا نزیکی مردنیان خستەوە.
(ألعاذِر) (فا): شوێنبرین.
(ألعــاذور (ج) عَواذیر والعُــذْرَة (ج) عُذَر) (طب): ئاڵووکەوتن/ هەڵاوسانی ئاڵوو.
(ألعَذیرَة): جێبرین.
٤-(عَذَرَ وأَعْــذَرَ- الغُلامَ عَــذْراً): کوڕەکەی خەتەنە کرد.
(ألعِذار): خواردن کە بۆ خەتەنەسووران یان خانەسازیی دەکرێت.
(ألعُذرَةُ (ج) عُذَر): پێستی چووکی منداڵ.
(ألإعــذار) (مــص): خواردنێکــە کــە بــە بۆنەیەکی خۆشەوە دەکرێت.
(ألعَذیرَة): خواردنێکە بۆ هاوڕێو کەســوکار دەکرێت بە بۆنەی دەســکەوتو قازانجێکەوە دەکرێت.
٥-(عَــذَرَ. عَذْراً وعُــذراً): گوناه و خەوشو کەموکووری زۆر بوو.
(أعْذَرَ): گوناهی زۆر بوو.
٦-(عَذَّرَ- فِي الأَمرِ): پشــتی لە کارەکە ســارد بووەوەو سستی تێدا کرد کە لەوە پێش کاری باش تێدا دەکرد.
(أعْذَرَ- في الأمــرِ): کەموکوڕیی لە کارەکەدا کرد، بــەڵام زۆر نا ئــەو وایدەزانــی کە زۆر کەموکوورە.
(تَعَذَّرَ- عَنِ الأمرِ): لە کارەکەدا دواکەوت.
(-عَلَيهِ الأمرُ): ١-کارەکەی بۆ گرانبوو و بۆی راست نەبووەوە ٢-نەیکردو نەیبردەسەر.
(ألعُــذْرَةُ): ١-پــەردەی کچێنیــی کچ ٢-حەز/ دڵداریی.
(ألعُــذري): ئــەوەی کــە بە بێ دەســکاریو بەکارهێنان وەك خۆی مابێتەوە.
(ألعَــذراء (ج) ألعُــذاری والعَــذْراوات): ١-کوننەکراو بە کچێنی ماوە ٢-دوڕی کوننەکراو ٣-نازناوی حەزرەتی مریەم.
٧-(عَذَّرَ- الــدارَ): خانووەکــەی تەختکردو شوێنەواری بری.
(تَعــذَّرَ واعْتَذَرَ- الرســمُ): شــوێنەوارەکە لەبەرچاو نەماو سڕرایەوە.
٨-(أَعْــذَرَ-تِ الــدّارُ): خانووەکــە پــڕ لــە پیساییبوو.
(تَعذَّرَ- الشيءُ): گواویبوو.
(ألعاذِرَةُ): پیسایی/ گوو.

(اَلعَذِرَةُ (ج) عَذِرات): ١-پیسـایی/ گوو ٢-زۆر پیسیی ناو خواردن ٣-حەوشەی خانوو.

٩-(تَعَذَّرَ): هەڵات.

١٠-(اَلعُذْر (ج) أَعْذار): زاڵبوون/ سەرکەوتن.

(«لِمَن العُذْرُ»): سەرکەوتن بۆ کێیە؟

(العُذرَةُ (ج) عُذَر): ئەستێرەیەکە کاتێك کە هەڵدێت گەرما تاودەستێنێت.

(اَلعَذیـر (ج) عُذُر (م) عَذیرَة): پشـتگیر/ پاڵپشت/ سەرخەر.

عـنف: ١-(عَـنَفَ- مِـن الطَّعـامِ. عَنْفاً): کەمەکە خواردنێکی خوارد.

(تَعَـنَّفَ الطَّعـامَ): خواردنەکـەی خـوارد/ چەشەیکرد.

(«ماذُقْتُ عَنْفاً ولا عَنُوفاً ولا عُنافاً»): هیچ شتێکم نەچەشتووە.

٢-(اَلعُذافِرَة (ج) عَذافِرَة): حوشـتری توندو قایم.

(اَلعَذَوْفَر): حوشتری توندو قایم.

عـذق: ١-(عَـذَقَ- فُلانـاً بِشَـرٍّ. عَذقـاً): خراپیکرد/ خراپەی دایە پاڵ فیسـارو مۆری خراپەی پێوەنا.

(-ه إِلى كَذا): خراپەی دایە پاڵ ئەوە/ بردیەوە سەر ئەوە.

(عَذَقَ وأَعْذَقَ- الشـاةَ): مەڕەکەی بە خوری یان شتێکیتر نیشانە کرد.

(إِعْتَذَقَ- هُ بِكَذا): بەوە تایبەتمەندیکرد.

(اَلعَذْقَةُ والعِذْقَةُ): نیشـانەیە بە خوری یان شتیتر مەڕی پێ نیشانە دەکرێت کە لە ڕەنگی مەڕەکە نەبێت.

٢-(عَذَقَ وعَذَّقَ- النَخْلَةَ. عَذقاً): دارخورماکەی هەڵپاچی.

(إِعْتَـذَقَ): دوو لکی مێژەرەکەی لە پشـتەوە بەردایەوە.

(اَلعِذْق): ١-هەمو لقێك کە پەلیتری لێبێتەوە ٢-سەرومریی/ نگینی.

(«في بني فُلان عِذقٌ كَهْلٌ»): لە فیسـار بەرە ئیختیارێکی سەرومری تێدایە (لە بنچینەدا لە بەوێڵیەوە هاتووە کە پێبگات بۆ سەرومریی، کۆن بە نموونە کراوەو هێنراوەتەوە.

(اَلعِذْق (ج) عُذوق وأَعذاق) (ن): گوڵەهێشوو وەك گوڵـی هەرمـێ کە لە ڕێکـی یەکن و لە دانگێکدان.

(اَلعاذِق (فا) (ج) عاذِقون وعُذّاق): هەڵپاچی پەلـی دارخورمـا/ پەلەکانـی دەبڕێـتو سەرپەرشتیدەکاتو ڕێکیدەکاتو بەتەنگیەوە دێت/ خورماوان.

٤-(اَلعَذِق): زیرەکی بە دەمو زمان/ قسەزان.

(طیبٌ عِذقٌ): بۆنێکی خۆش.

عـذل: ١-(عَـذَلَ وعَـذَّلَ-هُ عَـذْلاً): سەرزەنشتیکرد پێداهەڵشاخا/ لۆمەیکرد.

(عـاذِل (ج) عُذَّل وعُـذّال وعَذَلَة وعاذِلون (م) عاذِلَة (ج) عَواذِل وعاذِلات): لوومەکار/

سەرزەنشتکەر/ پێداهەڵشاخێن.
(تَعذَّل وإعْتَذَلَ):١-سەرزەنشتی خۆیکرد/ لۆمەی خۆیکرد ٢-قایلبوو بە سەرزەنشتکردنەکەی.
(تَعاذَلَ- القَومُ): سەرزەنشتی یەکتریانکرد.
(ألعَـذْل والعَـذَل والتَعْذال): سەرزەنشـت/ لۆمە.
(ألعُذَلَةُ والعَـذَّال والعَذُول): کەسـێکە زۆر سەرزەنشـت بـکات/ لۆمەی ئـەمو ئەو زۆر بکات.
(ألعَذّالـةُ): ١-مێی وشـەی (ألعَـذّال) ٢-فرە لۆمەکەر/ زۆر سەرزەنشتکەر.
(ألمُعَذَّل) (مفع): سەرزەنشـتکراوێك لەسـەر ئـەوەی کە زۆر بەخشـندە بێتو شـتی لەو بابەتە.
٢-(إعْتَذَلَ- اليَومُ): ئەمرۆ گەرما تاویسەند.
(أيـامٌ عُـذُلٌ أو مُعْتَـذِلاتٌ): ڕۆژانێکی زۆر گەرم.
٣-(إعْتَذَلَ- الرَجُلُ على الشيءِ): خواستیاری ئەو شتە بوو.
٤-(ألعَذَّالَة): بن/ قنگ.
٥-(عَذْلَجَ السَقاءَ): کوندەکەی پڕکرد.
(-الوَلَدَ وغَيرَهُ): خواردنی باشی بە کوڕەکەو هیتریشی دا.
(عَيشٌ عِذْلاج): ژیانێکی نەرمی تێروتەسەل/ خۆشگوزەرانیی.
(ألعُذْلوج): منداڵێ: خواردنی باشی بدرێتێ.
(ألمَعَذلَـج (م) مُعَذْلِجَـة): تێکسـمڕاوی لەشجوان.
عذم: (عَـذَمَ- الفَرَسُ. عَذمـاً): چارەوێکە گازیگرت.
(عَذِمَ-هُ عَذْماً): جنێوی پێدا.
(ألعَذُوم (ج) عُذُم): زۆرگازگر.
٢-(عَـذَمَ- الرَجُـلُ. عَذْمـاً): بەرگریـی لەخۆیکرد.
(أعْـذَمَ- هُ عَـن نَفسِـهِ): لە خـۆی (دوور خستەوە/ لادا).
٣-(عَذَمَ- هُ عَذماً): سەرزەنشتیکرد.
(ألـعَـذُوم) (ج) عُـذُم والـعَـذَّام): زۆر سەرزەنشتکەر.
(ألعَذيمـة (ج) عَذائِـم): لۆمەکـردن/ سەرزەنشتکردن.
٤-(العَذيمَـة (ج) عَذائِـم): دارخورمایـەك بەرمەکەی بێناوکە.
عـذا: (عَـذا يَعْذُو وعَـذِيَ يَعْـذى و عَذُوَ و مَعـذو- المـكانُ وعَذْواً وعَـذىً وعَذاوَةً):
١-شـوێنەکە خۆشـبوو ٢-لە ئاوو هەڵمو بۆق دوور بوو/ ئاوو هەوای خۆشبوو.
إسْـتَعذى- المَكانَ: شـوێنەکەی لا خۆشبوو/ پەسندیکرد/ بەدڵیبوو.
(أرضٌ عاذِيَـةٌ وعَذِيَـةٌ وعَذِيَّـةٌ وعَـذاة): خاکێکی/ زەوییەکی خۆش و باش.
(ألعِذْيُ (ج) أعذا): کشتی دێمی/ کشتوکاڵێك

کە بە باران بکرێت.
عرّ: ١-(عَرَّ وعُرَّ- الجَمَلَ عَرّاً): حوشترەکە گەڕ بوو.
(عَرٌّ وأعَرُّ وعارٌّ ومَعرُورٌ): حوشتری گەڕ.
(عَرَّ-ە عَرّاً): پێیناخۆشبوو/ پێیخراپبوو.
(-ە بِشَرٍّ): تووشی خراپەو بەدیکرد (لە بنچینەدا لە گەڕییەوە هاتووە واتا گرفتاری بەدیی خۆیکرد).
(عارَّ-ە مُعارَّةً وعِراراً): شەڕی لەگەڵدا کردو ئازاریدا.
(إسْتَعَرَّهُم الجَرِبُ): گەڕییان لەناودا بڵاوبووەوە.
(العارُور والعارُورَة): ١-پیاوی چەپەڵی چارەڕەش ٢-ئەوەی کە دەچێتە ناو خوێشکەلەوەو خراپی دەباتە ناویانەوەو تێیاندەسوێت «هەڵدەسوێت».
(العَرّ): ١-گەڕ، تووشی گەڕیی بووە ٢-گەڕیی ٣-خەوش/ لەکە/ ناتەواویی ٤-خراپە/ بەدیی.
(العُرّ): گەڕیی.
(العَرَّةُ): ١-جارێك تووشبوونی گەڕیی ٢-خەسڵەتی ناشیرین ٣-خەوش ٤-سەختیی جەنگ.
(العُرَّةُ): ١-گەڕیی ٢-گرفتارییەکی ناخۆش ٣-تاوان.
(العُرار): گوناه و تاوانو سووچ.
(العَرار): سزاو تۆڵە سەندن.
(العَرارَة): ١-بەدڕەوشتیی ٢-تەنگیی و سەختیی.

(العَرَ والعُرُور): گەڕیی.
(الأعَرّ (م) عَرّاء (ج) عُرّ): گەڕترینی ناو خەڵك و هی حوشترەکان.
(المَعَرَّة): ١-بەدیی ٢-گوناه ٣-ئەشکەنجە/ ئازار ٤-تاوان ٥-ئەنگیی/ ئابرووچوون/ شوورەیی ٦-کاری زشت/ ناشیرین.
(المَعَرَّة) (فك): ٥-کۆهەسارەیەکە پڕ لە ئەستێرە (بۆیە وا ناونراوە بە گەڕیی لەشی مرۆڤیان چواندووە ٧-توندوتیژیی و سەختیی جەنگ ٨-جنێو ٩-سزا.
(مَعَرَّةُ الجَيش): سوپا بەسەر کشتی لایەکدا بدات بێپرس و پێزانینی خاوەنی بیخۆن.
٢-(عَرَّ-ە. عَرّاً): بۆ باربوو هاتە لای بێنەوەی بە سواڵ هاتبێت.
(إعْتَرَّ-ە واعْتَرَّ- بِە. إعْتِراراً): بۆ چاکەو یارمەتی هاتە لای بێسواڵ.
(المُعْتَر): ١-کەسێکە چاکەو یارمەتی بخوازێت/ دەرۆزەکەر نەبێت/ سواڵکەر نەبێت ٢-دەستکورت/ هەژار/ نەبوو.
٣-(عَرَّ- الأرضَ. عَرّاً): زەویەکەی پەینرێژکرد.
(عَرَّرَ- الأرضَ): زەویەکەی پەینرێژ کرد.
(أعَرَّ-تِ الدارُ): خانووەکە پڕ لە خۆڵو خاشاکبوو.
(العُرّ): ریقنەی پەلەوەر/ باڵندە.
(العُرَّةُ): ١-خۆڵو خاشاك ٢-ریقنەی باڵندە ٣-پشقل.

٤-(عَرَّ وعــارَّ- الظَليمُ عِراراً ومُعارَّةً): نێره وشترمرخەکە زریکاندی.
٥-(تَعــارَّ): بــە دەم قســەکردنەوە لــە خەو راپەری.
(اَلعُرَّةُ): تووشبوونی شێتیی.
(«بِهِ عُرَّة»): شێتیی لەگەڵدایە.
٦-(العارُور والعارُورَة): حوشتری بێکۆپارە.
(اَلعَرّ): کۆرپەی زوو لەشیر براوە.
(اَلعَرَّةُ): مێی وشەی (العَرّ).
(اَلعُرّ): مێردمنداڵ.
(اَلعُــرَّةُ): ١-کەنیــزەك ٢-چەوریــی/ بــەزی کۆپارە.
(اَلعَرَّاء): کەنیزەك.
(اَلعَرار): (الواحِدَةُ. عَــرارَة): ١-بەهاراتێکی نەرمــی زەردی بۆنخــۆش، زەردەچــەوە ٢-(ن)نێرگزی دەشتەکی.
(أَلــعَــرارَة) (ح): ١-کوڵلــە ٢-پایەبڵندیی ٣-دڵناسوودەیی.
(اَلعَرير): کەســێکی نەناس یان ئاخاوتنێکی نەبیستراو/ بەرگوێ نەکەوتوو.
(اَلمَعَرَّة): ١-ڕەنگگۆڕینی ڕوو کاتی تووڕەبوون ٢-شار یان وڵات.
٧-(عَرْعَــرَ- القارورَة) (ضد):١-ســوراحییە ملدارەکەی سەرنایەوە ٢-دەمی سوراحییەکەی (هەڵپچڕی/ کردەوە).
(-العَينَ): چاوەکەی دەرهێنا.

(اَلعَرْعَرَةُ (ج) عَراعِر): ســەری ســوراحیی ملباریك/ تەپەدۆری سەری.
(اَلعُرْعُــرَةُ (ج) عَراعِر): تەپەدۆری ســەری سوراحی.
(عُرعُرَةُ الجَبَلِ): پۆپەی شاخ.
٨-(اَلعُرْعُر): بەدخوویی بەدرەفتاریی.
(«رَكِبَ عُرْعُرَهُ»): بەدرەوشــتبوو/ بەدخوو بوو.
(اَلعَرْعَــر) (ن): عەرعــەر/ هەوریــس/ هەڤریسك/ هاڤریست درەختێکە لە کۆمەڵەی ســەرو (گەڵاکــەی وەك برژانــگ وایــە). لە ئەوروپــا، بەرەکەی بــۆ خۆشــکردنی بۆنی خواردنەوە/ مەی بەکاردێت (عەرعەری کادی) واتا درکاوی لە خۆرهەڵاتدا بلاوە شلە ڕۆنێکی ڕەش لە دارەکەی دەگیرێت کە بۆ چارەکردنی نەخۆشییە پێستیەکان بەکاردێت.
(اَلعُراعِر (ج) عَراعِر):١-خانەدان/ وەجاخزادە ٢-گەورە.
(-مِنَ الإبِلِ): حوشتری قەڵەو.
عرب: ١-(عَرَبَ الطَعامَ عَرْباً): خواردنەکەی خوارد.
٢-(عَرُبَ: عُروبَةً وعُروبِيَّةً وعَرابَةً و عَرَباً وعُرُوباً):١-بە عەرەبیەکی ناتەواو دواو گوێی نەدایە دەنگەکان ٢-عەرەبییەکی ڕەوانبوو.
(عَــرِبَ- الرَجُــلُ عَرَبــاً): زمانــی ڕەوانبــوو ڕاستبووەوە کە لەوەپێش زمانەکە ناتەواو بوو.

(عَرَّبَ- المَنطِقَ): گوفتەکەی ئاواز ڕەوانکرد/ بێهەڵە کرد.

(-الکِتابَ ونَحْوَهُ): پەڕاوەکەی لە زمانێکیترەوە (کرد بە عەرەبی/ وەریگێڕایە سەر زمانی عەرەبی).

(-عَنهُ لِسانُهُ): زمانی لەوەدا پاراوو ڕەوانبوو.

(-عَن صاحِبِهِ): لەسەر دۆستەکەی/ هاورێکەیکردەوەو لەبری ئەو قسەیکردو بەڵگەی هێنایەوە.

(-بِحُجَّتِهِ): بەڵگەو بیانووی خۆی ڕەوانو باش دەربڕی.

(-الرَجُلُ): چارەوێیەکی ڕەسەنی عەرەبیی پەیداکرد.

(-الإسمَ والأعْجَميّ): ناوە بێگانەکەی کرد بە ناوی عەرەبی.

(أعْرَبَ کَلامَهُ): ئاخاوتنەکەی باشو ڕەوان دەربڕی بەپێی ڕێزمان دەریبڕی.

(-الشيءَ): شتەکەی دەرخست/ ڕوونکردەوە.

(-عَن حاجتِهِ): بە ڕەوانیی پێداویستیەکەی دەربڕیو وت.

(-بالکَلام): قسەکەی باشو ڕەوان دەربڕی.

(-بِحُجَّتِهِ): ڕەوانو باش بەڵگەکەی دەربڕیو دەرخست.

(-الکَلِمَةَ): وشەکەی باش شیتەڵکردو دەریخست.

(-الفَرَسَ العَرَبيَّ): بە حیلەی چارەوێکەدا زانی کە چارەوێی عەرەبیی ڕەسەنە یان نا.

(-الإسمَ الأعْجَميَّ): ناوە بێگانەکەی کرد بە عەرەبی.

(-الرَجُلُ): ١-پیاوەکە بوو بە خاوەنی ئەسپێکی عەرەبیی یان حوشترێکی عەرەبی ٢-لە قسەدا بە پێی ڕێزمان دواو هەڵەی نەکرد.

(تَعَرَّبَ): ١-وەك عەرەب ڕەفتارو ڕەوشتیکرد وەك عەرەبی لێهات ٢-لە بیاباندا نیشتەنیبوو بوو بە عەرەبی کۆچەری.

(إسْتَعْرَبَ): خۆی کرد بە عەرەب گەرچی عەرەبیش نەبوو.

(ألعُرْب والعَرَب (ج) أعْرُب وعُرُوب): عەرەب نەتەوەیەکن نیشتمانەکەیان نیوەدورگەی خۆرهەڵاتی دەریای سوورە ئەوانەی بە ڕەگەز عەرەبن پێچەوانەی عەجەمن کە عەرەب نین وەك تورکو فارس.. هتد.

(ألعَرَبُ العَرْباء والعارِبَة والعَرِبَة والعَرَبيَّة): عەرەبی (قوح): ڕەسەن، پوخت، پاڵاوتەو بە ڕەگەز عەرەب وشەی (العَرَب) مێیە بە لێکدانەوەی ئەوەی کە تایەفەیەکن.

(ألعَرَبُ المُتَعَرِّبَة والمُسْتَعْرِبَة): ئەو عەرەبانەن کە بە ڕەگەز عەرەب نەبوونو خۆیانکردووە بە عەرەب.

(عَرَبٌ ذَربٌ): عەرەبییەکی ڕەوان.

(خَیلٌ أو إبِلٌ عِرابٌ وأعْرُبٌ): ئەسپ یان

حوشتری ڕەسەن کە دووڕەگ نەبێت.

(ألعُرْبان= العَرَب): عەرەب.

(رَجُلٌ عَرْبان): پیاوێکی عەرەبی زمانپاراو.

(رَجُلٌ عَرْبانِيُّ اللسان): پیاوێکی زمانپاراوو ڕەوان.

(ألعَرَبِـيّ): عەرەبێك کە بـە ڕەگەز عەرەب بێت گەرچی لە ولاتیتردا بێت.

(ألعَرَبِيَّة): ئافرەتی عەرەب.

(ألُّلغَة العَرَبِيَّة): زمانی عەرەبی.. (ألعُروبِيَّة): عەرەبایەتی.

(ألأعراب): عەرەبی دانیشتووی بیابان.

(أعرابِيّ): عەرەبێکی بیابانیی.

(ألأَعْرابِيُّ): ١-عەرەبێکی بیابانی ٢-نەفامێکی بیابانی.

(الأَعرابِيَّة): بیابانشینیو ڕەوشتو خوو بیابانشین.

(هـو أعْـرَبـهـم ألسِـنَـةً): پاکترینـە لە عەرەبایەتیداو لە زمانیدا.

(الاسـم المُعَرَّب): ناوی بەعەرەبکراو کە هی ناعەرەببووەو وەرگیراوەو کردوویانـە بە عەرەبی وەك (ابرسم) کە ئاوریشمە.

٣-(عَرِبَ- عَرَباً): گەدەی تێکچوو.

(-تِ المِعدَةُ): گەدەکە تێکچوو.

(-الجرحُ): برینەکە هەویکردو کێمو زووخی پەیداکرد.

(مِعْدَةٌ عَرِبَةٌ): گەدەیەکی تێکچوو.

٤-(عَرِبَ-تِ البِئرُ عَرَباً): چالاوەکە ئاوی زۆر بوو.

(ألعَرَب والعَرِب- مِنَ الماءِ): ئاوی زۆرو ڕوونو پاك.

(بِئرٌ عَرِبَةٌ): (بیرێکی/ چالاوێکی) ئاوزۆر.

٥-(عَـرَّبَ- عَلَيـهِ فِعْلَـهُ): کردەوەکەی بە ناشیرین دانا.

(-قَوْلَـهُ): بەرپەرچی قسـەکەیدایەوەو بە ناشیرینی دانا.

(-الرَجُلُ): پیاوەکە قسـەی ناشـیرینیکرد/ ناشیرین دوا.

(أعْرَبَ- الرَجُلُ): قسەی بێناموسیو خراپی کرد.

(إسْتَعْرَبَ): قسەی ناشیرینیکرد.

(ألعَرابَة والعِرابَةُ): بێناموسـیو بیرعەتو قسەی ناشیرین.

٦-(أعْرَبَ- الفرسَ): چارەوێکەی تاودا.

(ألعَرِبَةُ (ج) عَـرِب وعَرِبات): ڕووباری زۆر خوڕ.

ألعَرَبات: گالیسکە/ سەرنشینگە (یونانیە).

٧-(عَـرَّبَ وأعْـرَبَ- المُشْـتَري): کڕیارەکە پێشەکیی بە فرۆشیارەکە دا.

٨-(ألعَرَبَةُ (ج) عَرَب و عَرَبات): دەروون.

(ألعَـرَّاب (م) عَرَّابَـة) (عنـد النَّصـارى) (سـريانية): لای دیانـەکان دەسـتەبەری جێبڕوا.

(ألعَــرُوب والعَرُوبَــة- مِنَ النســاءِ): ١-ژنی هەمیشــە دەمبەخەنــدەوە ٢-ژنــی لەمێــرد یاخی.

(عَرُوبَة ویَومُ العَرُوبَة): ڕۆژی هەینی ئەمە ڕەنگــە لە (أربا)ی ئەتبییــەوە وەرگیراوە یان (عَرُوبَت)مکە سریانییە.

(«ماب بالدارِ مُعْــرِبٌ أو عَریبٌ»): ماڵەکە/ خانووەکە کەسی تێدا نییە.

٩-(عَربَــدَ. عَربَــدَةً): کەوتــە بێحەیایــیو جرتو فرتی شەڕەنگێزیی/ ئاژاوەگێڕیی.

(عِربیــد ومُعَرْبِــد): بێحەیــای ئاژاوەگێڕ/ جرتو فرتکەری شەڕەنگێز.

(ألعِربِــد والعِرْبَــدّ): ١-توندوتیــژی هەموو شتێك.

(«غَضَبَ غَضبــاً عِربَدّاً»): توندوتیژ تووڕە بوو/ بێحەیایانە تووڕە بوو ٢-(ح)نێرەمار.

١٠-(عَرْبَنَ-هُ): پێشەکیی نرخی شتەکەیدایە.

(ألعُرْبان والعَرْبُون والعَرَبُون (ج) عَرابين): پێشــەکی کڕیــن یان ســەودایەك کــە پاش ڕێککەوتن دەدرێت ئەگەر پەشیمانبوونەوەی تێدا بێــت نادرێتــەوە رَعبــون (عامية)= عَرَبون

الملحق:

عرب: (العَرْباوِيَّة): دەربڕەی تایبەتیی زمانی عەرەبی.

(ألتَركيب العَرَبي): پێکهاتەی زمانی عەرەبی لەوانــە («ابن السَّــبيل»): ڕێبــوار («دارَت عليه الدوائِرُ»): وەهی بەسەردا باری («بِنتُ الشَّفَة»): وشە.

(ألعُروبَة): عەرەب.

(«دنيا العُروبَة»): شــتە تایبەتمەندیەکانی عــەرەبو شــتە جیاکەرەوەکانــی نیشــانەی عەرەبو ئەو شتانەی کە هی عەرەبن.

(ألقَومِيَّة العَرَبِيَّة والشُعور بها): نەتەوەی عەرەبو هەست پێکردنی.

(«كان التَحَسُّس شــديداً لفكرة العروبة»): دڵگەرمبوونێکــی بــە پەرۆشــانە بــۆ بیری نەتەوایەتیی عەرەب هەبوو.

(ألتَعْريب) (مص): بە عەرەبیکردن شــێوەی عەرەبیــی بدرێــت بــەو شــتە (کردنــی بە عەرەبی).

(تَعريــب الإدارة): گۆڕینــی بەڕێوەبردنــی بەڕێوەبردنەکە بە هی عەرەبی.

(تعريــب- التَعليــم): گۆڕینــی فێرکردنو خوێندن بە عەرەبی.

(ألتَعريب): گوێزانەوەی ئاخاوتنی بێگانە کە بۆ زمانی عەرەبی.

(«تَعريب نَصّ فَرَنسي»): دەقێکی فەرەنسی بکرێت بــە عەرەبــی. بخرێتە ســەر زمانی عەرەبی.

عــرت: (عَــرَتَ- الرمــحُ. عَرْتــاً): نێزەکە سەختبوو.

(-البَرقُ وغَيرُهُ): هەورە بروسكەكە یا شتیتر بریسكەیدایەوە.

(بَرقٌ أَو رُمحٌ عَرَّاتٌ): بروسكەكە یان نێزەكە زۆر شپرزە بوو.

(ألعَرْتيَة): لووت یان شـوێنە نەرمەكانی یان سەری لووت.

عرج: ١-(عَرَجَ- عُرُوجاً ومَعرجَةً): شەلبوو/ گێر بوو.

(أَعْرَج): شەل.

(ج) عُــرْج وعُرْجــان (م) عَرْجــاء عَرِجَ. عَرَجاً): شــەلبوو شەلییەكەی زكماكیبوو واتا لە دەردێكەوە بوو كە پێوەیبوو.

(عَــرِجَ وعَرُجَ- تِ الشَــمسُ عَرَجــاً): خۆر رووەو ئاوابوون داكەوت.

(عَرَّجَ): لایدا بە لایەكدا پێچیكردەوە.

(-الرَجُــلُ): كەوتە خۆرئاوابــوون یان دەمی خۆرئاوابوون هات.

(-عَــنِ الشَــيءِ): وازی لــە شـتەكە هێنــاو لێیگەرا.

(-الثَوبَ): جلەكەی مارپێچ هێڵكێشكرد.

(-البِناءَ أَو النَّهرُ): خانووەكە یان رووبارەكەی كەچكرد/ خواركرد.

(أَعْرَجَ): دەمی خۆرئاوا هات یان كەوتە دەمی خۆرئاوابوون.

(-هُ اللّهُ): خودا شەلیكرد.

(تَعَرَّجَ): لایدا.

(تَعارَجَ): بە درۆ خۆی شــەلكرد/ خۆی شەل پیشانداو لەنگی.

(إنْعَــرَجَ- الشَــيءُ): شــتەكە ١-خواربووەوە/ كەچبوو.

(-الطَريــقُ): رێگەكــە لایــدا/ كەچبــوو/ خواربووەوە.

(-عَنِ الشَــيءِ): خۆی لە شــتەكە لاداو وازی لێهێنا/ بەجێیهێشت.

(-القَومُ عَنِ الطريق): خوێشگەل لە رێگەكە لایاندا.

(ألعَــرَج والعَرَجــان): شــەلی/ رۆیشــتنی شەلانە.

(ألعَرجاء): ١-مێی وشــەی (ألأَعْــرَج) ٢-(ح) كەمتیار.

(أَمــرٌ عَریــجٌ): كارێكی خــوارو خێچو باش دانەمەزراو.

(ألإنعــراج)(ف): خواربوونــەوە/ كەچبوون وەك تیشــكێكی رووناكی (یان تیشكی س) كە بە كونێكی بچووكدا دەچێتو خواردەبێتەوەو لاردەبێت.

(ألْمُنْعَرَج- مِنَ الوادي): پێچی دۆڵ.

٢-(عَــرَجَ- فِي السُــلَّم. عُروجــاً ومَعْرَجاً): بەسەر پەیژەكەدا سەركەوت.

(-على الشَــيءِ وفيهِ): بەســەر شــتەكەداو بەناویدا سەركەوت.

(عُرِجَ- بهِ): پیادا سەرخرا.

(أَلمِعْـرَج والمَعـراج (ج) مَعـارِج ومَعاريج): پەیژە یان پێپیلکە یان سەرخەر.
٣-(عَرَّجَ): وەستاو مایەوە/ هەڵوێستەیکرد.
(«فُلان لايُعَرِّجُ على قَولِهِ»): پشت بە قسەی فیسار نابەسترێت.
(تَعَرَّجَ- على المَكانِ): ولاخی سوارییەکەی لە شوێنەکەدا وەستاندو لە شوێنەکەدا گلیخوارد/ مایەوە.
(أَلعَرْجَـةُ والعُرْجَـةُ): ئەوەی کە لەسـەری رادەوەستێت و دەمێنێتەوە.
(أَلعُرَيْجـاء): قرچـەی گەرمای نیـوەڕۆ یان بەرزییەکی لە هەموان بەرزتر.
٤-(عَرجَـنَ- الثَـوبَ): پەلی شـۆڕەوەبووی دارخورمای لەسەر کراسەکە وێنە کێشا.
(أَلعُرجون): دەیشوترێت: أَلعُرجُد والعُرْجُدَ (ج) عَراجـين: بنـی هێشـووی دارخورمای بڕراو کە بە دارخورماکەوە دەمێنێتەوە.
عرد: ١-(عَـرَدَ- الحَجَرَ عَـرْداً): بەردەکەی دوور فڕێدا.
(عَرِدَ. عَرداً): هەڵات و رایکرد.
(عَرَّدَ): هەڵات و رایکرد.
(-الـسَّـهـمُ في الـرَّمِـيَّـةِ): تـیرەکـە بە بۆهاوێژراوەکەدا چوو.
(أَلعَرَّادَة (ج) عَرَّادات): ئامێری بەردهەڵدان لە جەنگدا/ قۆچەقانیی جەنگ.
(أَلعَرَّادَة) (عند العامة): پارچە خەڵووزێکە کە تەواو نەسـووتابێت بە سووتانی دووکەڵ بکات.
٢-(عَرَدَ وأَعْرَدَ- النَبـاتُ أَو النابُ. عُرُوداً): رووەکەکـە یـان دانەکـە تـەواو دەرهـات و قایمیشبوو.
(-الشَجَرُ): درەختەکە گەورەو ئەستور بوو.
(عَرِدَ. عَرَداً): لەشـی پاش نەخۆشی بەهێز بووەوەو بەخۆیدا هاتەوە.
(عَرَّدَ): بە خۆیدا هاتەوەو بە هێز بووەوە.
(-النَجمُ): ئەستێرەکە بەرزبووەوە.
(أَلعَرْد والعَرِد والعُرُود): سـەخت و تۆکمە/ پتەو.
٣-(عَرَّدَ- النَجمُ): ئەستێرەکە لە ناوەڕاستی ئاسماندا بەرەو ئاوابوون کشا.
(-الرَجُلُ): رێگەکەی بەرداو لایدا.
٤-(أَلعَرادَة) (ح): ١-مێکوللە ٢-بار/ رەوش.
(«هو في عَرادَةِ خير»): لە بارێکی باشدایە.
(العريد): نەریت و خوو.
(«هذا عَرِيدُهُ»): ئەمە نەریت و خوویەتی.
٥-(عَرْدَس-ه): بە زەویدادا.
(أَلعَرَنْدَس): ١-لێشـاوێکی زۆر ٢-(ح)شێرێکی مەزن.
(عِـزٌّ عَرَنْـدَس): سـەروەرییەکی نگینێکی هەتاسەر/ بنجبەست.
(أَلعَرَنْدِس): یارییەکـی منداڵانەی کوڕانەی دیانە شـەوی پێش جەژنی (بەربارەی پیرۆز)

كە دەكەوێتە چوارەمشەوی كانونی یەكەمەوە بەرگی خۆیان دەگـۆڕن‌و بە ماڵاندا دەگەڕێن (ڕەنگە وشەكە سریانبێت).

عزر: ١-(عَزَرَ- الشيءَ عَرزاً): شتەكەی توند هەڵكێشاو دەریهێنا.

٢-(عَـرَزَ- الرَجُـلَ. عَـرْزاً): سەرزەنشـتی پیاوەكەیكرد.

٣-(عَرِزَ- الشيءُ. عَرَزاً): شتەكە چووە یەك‌و توند بوو/ كرژ بوو.

(عَرَّزَ الشيءُ): شـتەكە چوومیەك/ بەیەكدا چوو/ كرژ بوو.

(-الشيءَ): شاردیەوە.

(عارَزَ وتَعارَزَ واسْـتَعْرَزَ- الشـيءُ): شتەكە چوومیەك/ كرژ بوو.

٤-(عَرِزَ- الشيءُ. عَرَزاً): توندو ڕەقبوو پتەو بوو.

(عـارَزَ-هُ): لەگەڵیـدا ڕقەبەرایەتییكـردو ناكۆكبوو/ كەللەڕەقیی لەگەڵدا كرد.

(تَعَرَّزَ- علیهِ): بەلایەوە گرانبوو/ بە قورس هاتە بەرچاوی/ لێیگرانبوو.

(إسْتَعْرَزَ- الرَجُلُ): گیر بوو.

٥-(أَعْـرَزَ- الشـيءَ): شـتەكەی (تێكـدا/ گەنكرد).

٦-(العِرزال): زنجیكە/ قۆختەیەكە/ كەپرێكە، بە لقـی دار دەكرێت. باخـەوان‌و ڕەزەوان بۆ خۆی دەیكات.

عـرس: ١-(عَرَسَ. عَرْسـاً): لە شـاییەكەدا بوو.

(أَعْرَسَ): شاییكردو بووكی گوێزایەوە.

(-بأَهلِهِ): چووە لای بووكێ.

(تَعـرَّسَ لامْرَأَتِـهِ): ژنەكـەی لاوانـدو خۆشەویستیی بۆ دەربڕی.

(ألعِرْس (ج) أَعْراس): بووك.

(عِرسُ المَرأَة): زاواو مێردی بووكێ.

(العُـرْس والعُرُس (ج) أَعْراس وعُرُسـات): ١-بووكگواستنەوەو شـایی ٢-خواردنی شایی‌و بانگكردنی خەڵك بۆ نانخواردن.

(ألعَروس (ج) عَرائِس): بووك‌و زاوا.

(«هُـم عُرُسٌ وهُنَّ عرائِسُ»): ئەوان زاوان‌و ئەوانیش بووكن.

(ألعَروسَة): بووك/ بووكێ.

(العَریس): زاوا.

٢-(عَرِسَ- عَنهُ. عَرساً): خۆی لێلادا.

(عَرِسَ- علی ماعِندَهُ. عَرَساً): ئەوەی لایبوو نەیداو چرووكیكرد.

(-عَنْـهُ): زۆر ترسـاو خـۆی دواخسـت/ دواكەوت.

(إعْتَـرَسَ- القَـومُ عَنـهُ): خوێشـگەل لێیدوروكەوتنەوە/ لێیتەكینەوە.

٣-(عَرَسَ- البَعیرَ. عَرْساً): ملی حوشترەكەی بە باڵیەوە بەست لە كاتێكدا حوشترەكە یخبوو.

(عَرِسَ- الشيءُ عرساً): شتەكە توند بوو.

(اَلعَرْس (مص) (ج) أعراس): ١-پەت/ گوریس ٢-ستوونی ناوەڕاستی ڕەشماڵ/ دەوار.

(اَلعِراس): پەتی پێبەستنەوەی ملو دەستی حوشتر.

٤-(عَرِسَ- الرَجُلُ عَرَساً): کەوتە گۆرانیو هەڵپەرکێ.

(-مِنْهُ): لێی سەرسام بوو.

(عَرِسٌ): سەرسام/ سەرسوڕماو.

٥-(عَرِسَ-بِهِ. عَرَساً): هۆگریبوو هەمیشە لەگەڵیدا بوو.

(-الشَرُّ بَينَهُم): خراپەو ناکۆکیی لە نێوانیاندا درێژەیکێشا.

(أعْرَسَ- الشيءَ): هۆگری شتەکە بوو لەگەڵیدا ڕاهاتو پێوەی لکا.

(اَلعرِيس والعِرِيسَة): لانەی شێر.

٦-(عَرَّسَ- القَومُ): لە گوزارەکەیاندا بۆ حەوانەوە دابەزینو پاشان باریکەن.

(اَلمُعَرَس والمُعَرَّس): حەوانگە/ شوێنی حەوانەوەو/ پشوودان/ حەسانەوە.

٧-(أعْرَسَ- الرَجُلُ): بۆ هارین دوو دەستارەکەی خستنە سەریەك.

٨-(اَلعُرْس (ج) أعْراس) (ح): ١-گوێرەکەی بچووك ٢-بەچکە حوشتر.

(اِبنُ عِرس (ج) بَناتُ عِرْس): (بۆ نێرومێ) (ح) مشکی خورما لە کۆمەڵەی سمۆرەیە شتێك لە مشك دەچێت گوێرەیە لەشدرێژە

مریشكو کۆتر خۆرە.

(اَلعَرَّاس والمِعْرَس والمُعَرَّس): فرۆشیاری گوێرەکەو بەچکە حوشتری بچووك.

الملحق:

عرس: العروسة: بووکی مندالآن کە کچان یاری پێدەکەن (جاران بە والآو پەڕۆ دروستدەکرا).

عرش: ١-(عَرَشَ. عَرْشاً): بە دار خانەیەکی دروستکرد/ کەپری دروستکرد.

(-البَيْتَ): خانووەکەی دروستکرد/ سازاند.

(-العَرْشَ): ساباتی دروستکرد.

(-البئرَ): بالآپیاوێك چاڵاوەکەی بە بەرد هەڵچنی پاشان ئەویتری بە تەختەو دار هەڵچنی.

(عَرَّشَ- الكَرْمَ. عَرشاً وعُرُوشاً): داربەستی بۆ مێوەکە کرد/ پەلەکانی بەدار بەرزکردەوەو داری دایە ژێر.

(عَرَّشَ- الكَرمُ): پەلەکانی لەسەر کەپرەکە بڵاوبووەوە زۆر بوو.

(-الطائِرُ): باڵندەکە بەرزبووەوەو باڵی کردەوە سێبەری بۆ ژێری خۆی کرد.

(-الكَرمَ): پەلی مێوەکەی خستە سەر داربەستەکەی.

(-البَيتَ): بنمیچی خانووەکەی بەرزکردەوە.

(أعْرَشَ): کەپرێکی دروستکرد.

(اَلعَرْش (مص) (ج) أعْراش وعُرُوش وعِرَشَة

وعُـــرْش): ١-تەختــی پاشــایەتی ٢-تەختەی هەڵچنینــی بیر پــاش هەڵچنینــی ماوەیەکی بــە بەرد ٣-چەتر ٤-دەوار/ ڕەشــماڵ خانو کە ســێبەرت بۆ دەکاتو دەچیتە ژێر ســێبەری ٥-کۆشــك ٦-خانەیەك کە لە ســەر دەمی بیر دەکرێت ٧-ڕاگرو بنچینەی هەموو شتێك.

(«ثُلَّ عَرْشُـــهُ»): شــکۆو بەرزی ڕۆیشــتو کاروباری پووکایەوە.

(العَرش- مِنَ القَوم): سەرداری نەتەوە.

(عَرْشُ الطائِر): هێلانەی باڵندە.

(عَرشُ الكَرْم): داربەستی مێو/ کەپری مێو.

(العَريش (ج) عُرُوش): ١-کەپر/ سابات. کە لە سایەیدا دەبیت ٢-نیمچە دەوار ٣-گەوڕ/ پشتیر کە بــۆ ماڵات دەکرێت لە ســەرما بیپارێزێت ٤-کەپری مێو.

(ألعَريـــش الواحِدَةُ عَريشَـــة (ج) عُرْشـــان وعَرائِش): درەختی مێو (عامیە).

(ألعَريشَـــة (ج) عَرائِـــش): بارگنە کە وەکو کەژاوە وایە.

٢-(عَرَشَ- بِالمَكانِ عُرُوشــاً): لە شوێنەکەدا مایەوەو نیشتەنیبوو.

(عَرِشَ- بِغَريمِهِ. عَرْشاً وعَرَشاً): ناحەزەکەی گرت.

(تَعَرَّشَ- بِالمَكانِ): لە شوێنەکەدا جێگیر بوو بنجبەستبوو.

(-بِالأَمرِ): بە کارەکەوە بەند بوو/ نووسا.

(-الدابَّةَ): سواری وڵاخەکە بوو.

٣-(عَرِشَ. عَرْشــاً وعَرَشــاً): سەرسامبوو و حەپەسا.

٤-(عَـــرِشَ- عَنهُ. عَرْشــاً وعَرَشــاً): خۆی لێلاداو وازی لێهێنا.

٥-(ألعَرْش): ئەوە لە پشتی پێ پەیدا دەبێتو بەرز دەبێتەوە.

عرص: ١-(عَرَصَ وعَـــرِصَ- البَرقُ. عَرْصاً وعَرَصاً): هەورە بروسکەکە یەك لەسەر یەك شەوقی دەدایەوە/ ئاسمان شپرزە بوو.

(عَرِصَ وعَرَّصَ): بروســکەی هەور بێپشوو بوو.

(أعْرَصَ- الشيءُ): شتەکە شپرزە بوو کەوتە جموجووڵ.

(إعْتَـــرَصَ- الجِلْـدُ): پێســتەکە (کرژبــوو/ چووەیەك).

(-البَـــرقُ): یـــەك لەســـەریەكو شـــپرزە هەورەبروسکە شەوقی دایەوە.

(-الرَجُـــلُ): پیاوەکە بازدیداو شـــپرزە بوو/ پەشۆکا.

(ألعَرَّاص): ١-هەورەبرووســـکەی شـــەوقداری یەك لەســـەریەكو پەشێو ٢-هەوری بەگرمەو برووسکە.

٢-(عَرَصَ: عَرَصَ وعَـــرِصَ الرَجُلِ. عَرْصاً وعَرَصـــاً): پیاوەکـــە گورجەوەبـــوو کەوتـــە یاریکردنو هەڵپەڕینو داپەڕین.

(عَرَّضَ- اللَّحمَ): گۆشتەکەی بۆ وشکبوونەوە/ خستە دەشت و هەڵخست.

(تَعَرَّضَ- بالمَكانِ): لە شوێنەکەدا نیشتەنیبوو.

(إعْتَـرَضَ- الغـلامُ): مێردمنداڵەکە کەوتە گەمەو گۆرانیو هەڵپەڕین.

(ألعَرْصَةُ (ج) عِراص وأعْراص وعَرَصات): ١-حەوشـەی خانو (بۆیـە وا ناونراوە چونکە منداڵ تیایدا هەڵبەزو دابەز دەکات) ٢-پارچە زەوی کە خانووی لەسەر نەکرابێت.

٣-(عَـرَّضَ- البَعيرَ): پشـتی حوشـترەکەی نەواند/ داخست.

عـرض: ١-(عَـرَضَ. عَرْضـاً): دەرکەوت و دیاربوو و زۆر نەمایەوە.

(-الشـيءَ لِفُـلانٍ): شـتەکەی بـۆ فیسـار دەرخست/ خستیەروو/ پیشانیدا.

(-الشيءَ عَلَيهِ): شـتەکەی (پیشاندا/ خستە بەرچاوی).

(-المَتـاعَ لِلبَيع): (کەلوپەلەکـەی/ کاڵاکەی) خستە بەرچاو تا بیفرۆشێت.

(-الجُندَ): بە بەردەمدا سەربازەکانی ڕابوارد/ نمایشی پێکردن.

(-القَومَ على السَّـيفِ): خوێنگەلی دایە بەر شمشێر.

(-الحَصيرَ): حەسیرەکەی ڕاخست.

(عَرِضَ): دەرکەوت و بینراو زۆر نەمایەوە.

(عَرَّضَ- المَتاعَ): کاڵاکەی بە خستنە بەرچاو فرۆشت.

(أعْرَضَ- الأمرُ): کارەکە دەرکەوت و ئاشـکرا بوو.

(«عَرضْتُـهُ فَأعْرَضَ»): خسـتمە بەرچاو/ نواندم و دەرکەوت.

(إعْتَرَضَ): دەرخرا/ نوێنرا/ پیشاندرا.

(«عَرَضَه فاعْتَرَضَ»): پیشـانیدا/ نواندی و دەرکەوت.

(إعْتَـرَضَ القائِدُ الجُندَ) (١ ع): سـەرۆکەکە یەك یەك سەربازەکانی بەسەرکردەوە.

(إسْتَعْرَضَ- القَومَ): بەبێ جیاوازی کوشتنی و لای بەلای کەسیاندا نەکردەوەو نەیپرسین.

(«إسْـتَعْرَضَ يُعطي مَن أقْبَلَ ومَن أدْبَرَ»): بێ لێپرسینەوە هەرچی هات و ڕۆیشت پێیبەخشین.

(-الشيءَ): داوایکرد شـتەکەی پیشانبدرێت/ بهێنرێتە بەرچاوی.

(-ه): پێیوت: چیـت هەیە بەرچاومی بخەو پێمبڵێ.

(ألعارِض) ٣لاوەکی/ نابنچینەیی و نابنجبەست و نا گەوهەریی/ ناکورۆکیی.

(ألـعـارِضَـةُ (ج) عَـوارِض): ١-دانـە (لـەبـەرچـاوەکـان/ دەرکـەوتـووەکـان) کاتی پێکەنین و دەمکردنەوە ٢-پێداویستی.

(ألعَـرْض) (مـص): ١-ڕۆژی زیندووبوونـەوەو حەشر/ لێپرسینەوە ٢-داوای ئەنجامدانی کارێکی بە شێنەیی و بە ناسکیی و ڕەوشتەوە بکرێت.

٢-(ج) عُرُوض: کەلوپەل/ کالاو هەموو شتێك جگە لە پارە.

(ألعَــرْضُ مِن اللَّيْل (ج) عُــرُوض وعِراض وأعْراض): کاتژمێرێکی شەو.

(عَــرضُ الحال- عِندَ الكُتَّــاب (ج) عُروض الأحوال): ســکالآنامە بۆ شکات یان داخوازیی شتێك.

(ألعَرَض (ج) أعْراض): ١-شتێکی کاتی.

(«هــذا الأمرُ عَــرَضٌ»): ئەم کارە شــتێکی کاتییــە/ دەروات ٢-کالآ/ کەلوپەل ٣-ماڵی دنیا ٤-بەخشین ٥-تالآنیی/ دەسکەوتی خۆرایی.

(ألعَرَض- مِن كُلِّ شيءٍ): شتێك کە لەبەرچاو بێــت و گەوهەری شــتەکە/ کورۆکی شــتەکە نەبێت.

(أعراضُ الشَجَر): سەرەپۆپەکانی درەخت.

(ألعُرضَةُ): ئەو شــتەی کە بخرێتە بەرچاوو بچەسپێنرێت.

(ألعُراضَــة): ١-تەقــەی بۆنــەی خۆشــیی و جەژن ٢-دیاری کە کەســێك لــە گوزارێکەوە/ سەفەرێکەوە هاتبێتەوەو بیبەخشێت.

(ألعَــرُوض (ج) أعاريض): (مێیە) ١-کێشــی هەڵبەســت ٢-بەشــی دووەمی دێری یەکەمی هەڵبەست.

(ألعَروضيّ): کەسێکە کە شارەزای کێشەکانی شیعر بێت.

(ألعَريضَةُ): سکالآنامە.

(ألمَعْرِض): پیشانگا. پیشانگای داهێنراوەکان و شــتی دروســتکراو بــە ئامانجــی فرۆشــتن بەربەرەکانیی شتی لەو بابەتە.

(ألمِعْرَض): بەرگێکە کەنیزەك شــەوی شایی و بووکێنی لەبەریدەکات.

ألمَعْــروض: بەرچــاو خــراو/ نوســراوێکە پێشــکەش بە کاربەدەســتان دەکرێت تیایدا کارێك دەخرێتە بەرچاوی.

٢-(عَــرَضَ- لَهُ عارِضٌ مِنَ الحُمّى. عَرْضاً): تایەکی کاتیی گرتی.

(-الرَجُلُ): کابرا بێدەرد بەلادا هات و مرد.

(-لي عــارِضٌ): (تەگەرەیەك/ رێگرێك) رێی لێگرتم و نەیهێشت.

(«لاتَعرض عَرضَ فُلان»): ناوی فیســار بە خراپە مەبەو لەکەداری مەکە.

(عُرِضَ): شێتبوو.

(عَرَّضَ- الشــيءَ لِلشَيءِ): شتێکی خستە بەر شتێکیتر.

(«عَرَّضْتَ مالَكَ لِلْهَلاك»): داراکەت تووشــی فەوتانکرد.

(تَعَرَّضَ): هەمناوی تووشــی خراپبوون بوو/ کەوتە بەرگەنبوون.

(-الأَمــرَ وللأَمــرِ وإلى الأَمــرِ): بەرەنگاری کارەکە بوو ئەنجامی بدات/ بۆ کارەکە چوو/ کارەکەیخواست.

(إعْتَــرَضَ): بەری لێگرت/ بەرهەڵســتیکرد

وەك تەختەیەك چۆن لە ڕووباردا بەری ئاوەكە دەگرێت.

(-البَعیرَ): سواری حوشترەكە بوو كە نەیدەهێشت سواریبن.

(-الشيءَ): شتەكەی گرتە ئەستۆی خۆی.

(-لَهُ): نەیهێشت/ بەرەنگاریبوو.

(-دونَ الشيءِ): نەیهێشت بگاتە شتەكە/ ڕێی شتەكەی لێگرت.

(-لَهُ بِسَهْمٍ): بەرەنگاریبوو تیرێكی تێگرت.

(-عِرضَهُ): ناموسی شكاندو پایەماڵكردو ئابڕوویبرد.

(ألعـارِض): ١-هەورێك بەری ئاسۆ بگرێت ٢-شاخ.

(«عَـرَضَ عـارِضٌ»): ڕێگرێك ڕێیگرتو نەیهێشت.

(ألعارِضَةُ (ج) عَوارِض): مێی وشەی (العارض) ٢-شتێك كە بەرت لێبگرێتو لە پێشتەوە بێت.

(ألعَـرْض): ١-شێتیی ٢-هەور ٣-شاخ/ كێو ٤-سوپای گەورەو بێشومار ٥-كوللەیەكی زۆر.

(ألعِـرْض): ١-هەورێكی مەزن ٢-كوللەیەكی زۆر ٣-سوپایەكی گەورە ٤-دەروون.

(«أكْرَمتُ عَنهُ عِرضي»): دەروونی خۆمم لێپاراست ٥-لەش/ تەن ٦-بۆنی لەش ٧-(ع ا) هەموو شتێك لە لەشدا كە ئارەقی لێوەدەرچێت/ كونۆلكەی لەش.

(ألعِرض (ج) أعراض): ١-باوو باپیرو شكۆو ڕەسەنی مرۆڤ كە شانازیی پێوە دەكات ٢-ئەوەی كە مرۆڤ دەیپارێزێت لە خۆیو باووباپیریو ئەوانەیكە سەرپەرشتیان دەكاتو لەژێر باڵی ئەودان/ یان هۆی پێداهەڵدانو داشۆرین ٣-سروشتی جوانو ڕەوشتی بەرز ٤-ناموسو ئابڕوو.

(ألعِرض- مِنَ الرجال): كەسێكە كە بە شتی نارەواو خراپ بەرەنگاری خەڵك دەبێت/ شتی نارەواو ناڕاست دەداتە پاڵ خەڵك.

(«هوَ نَقِيُّ العِرض»): كەسێكە پاكە شایانی ئەوە نییە شتی ناشیرین بدرێتە پاڵیو جنێوی پێبدەن.

(«هو عَرِبُ العِرضِ»): كەسێكە (نارەسەنە/ ناجسنە/ ناپەسەندە).

(«ذوو العِرضِ مِنَ القَوم»): وەجاخزادەو خانەدانی نەتەوە.

(ألعَرَض (ج) أعْراض): گرفتارییو بەركەوتن وەك تووشبوونی نەخۆشی.

(«فَعَلَهُ عَرَضاً»): بێئاگایانەو بێنیاز ئەو كارەی لەدەست قەوماو كردی.

(ألعُرْضَة): ١-هەڵپە/ كۆششی زۆر ٢-پاشقول/ فێڵێكە لە زۆراندا.

(«هو عُرضَةُ لِكَذا»): بۆ ئەوە بە هەڵپەیەو هێزی بەسەردا دەشكێت.

(«فُلانَةُ عُرضَةُ لِزَوجها»): ئەو ژنە بەسەر

مێردەکەیدا زاڵەو دەرەقەتیدێت.
(«جَعَلْتُــهُ عُرْضَةً لِكَذا»): داوێکم بۆ نایەوە تووشی ئەوە بێت/ واملێکرت گرفتاری ئەوە بێت.
(«هو عُرضَةٌ لِلناس»): هێشــتا خەڵکی پێی تێدەکەوت، واتە پێــی دەخەڵەتێن، واتە بەر خەڵك دەگرێت‌و دەیانخەڵەتێنیج.
(«هــو عُرضَةٌ لِلكلام»): ئەو لەبەر قســەی خەڵکدایە.
(ألعِرضَــةُ): ١-شــێوە بەرەنگارییەکە ٢-مێی وشــەی (العرض)ە واتا ئەوەی قسەی نارەواو بەد دەداتە پاڵ خەڵك.
(ألعُرْضِيّ- مِنَ الإبلِ): حوشــتری نالەبار/ کە ملی رێنادات چونکە هێشتا رام نەبووە.
(ألعَــرُوض): ١-هــەور ٢-رێــی دامێــن یــان ناوەراستی کێو.
(ألعِرِّيــض): مرۆڤــی بەدخواز کــە خەڵکی تووشی خراپە دەکات/ ئازاری خەڵك دەدات.
٣-(عَــرَضَ- العودَ على الإنــاءِ. عَرْضاً): بە باری پانی چیلکەکەی خستە سەرقاپەکە.
(عَــرُضَ. عِرَضــاً وعَراضَــةً): پانبووەوە/ پانبوو.
(عَريض وعُراض): پان/ بەرین.
(عَرَّضَ- الشيءَ): شتەکەی پانکرد.
(أعْرَضَ- الشيءَ): شتەکەی پانکرد.
(-المَسْــألَةَ): پرسەبابەتەکەی یەکالآو گوشادو روونکردەوە.
(-في المَــكارِمِ): جوامێــری کرد بە پیشــەی‌و دەستی والآکرد.
(-الثَــوبُ): بەرگەکە پان‌و فشــن بوو/ دەڵب بوو.
(إستَعْرَضَ): شتی پان‌و فراوانی ویست.
(ألعارِضَةُ (ج) عَوارِض): ١ باهووی سەرەوەی دەرگــا کــە کرێژمەی ســەرەوەی دەرگاکەی پێوەیە ٢-دارەڕای خانوو.
(ألعُرْض): قەدپاڵی شاخ.
(-مِنَ البَحرِ أو النَّهرِ): ناوەراســتی دەریا یان روبار واتا نێرینە یان.
(-مِنَ الحَديث): بەشی هەرە زۆری قسەکە.
(«هــو مِن عُــرض الناس»): ئەو لە رەشــە خەڵکەکەیە.
(ألعَرْض): ١-پانیی ٢-قەدپاڵی شاخ ٣-فراوانیی ٤-پانتایی شــوێنێکی زەوی (فك): گۆشەیەکە لە نێوان هێڵی ســتوونیی شــوێنەکە لەســەر تەختی شوێنەکە پەیدادەبێت.
(ألعِراض (ج) عُرُض): نیشانەیەکە یان هێڵێکە لە باری پانی لە رانی حوشتردا دەبێت.
(عِراضُ الحَديث): زۆربەی ئاخاوتنەکە.
(ألعُراض والعُرُض): پان/ بەرین.
(ألعُراضَة): مێی وشەی (العُراض. العَرُوض) زۆربەی شتەکە.
(ألعَريض (ج) عِراض): پان.

(دُعــاءُ عريضٌ): پاڕانــەوەو نزاو دوعایەکی زۆر.

(«هــو عَريــضُ البطــانِ»): زۆردارایــە/ دەوڵەمەندێکی قورسە.

(ألعَريضة): مێی وشەی (العَريض)ە.

(ألمِعْــراض): تیرێکــی بێپــەڕە ناوەڕاســت ئەستوورە لە باری پانی بەو شتەدا دەکەوێت کە تێیدەگرن نەك بە نووکەکەی.

٤-(عَرَضَ- الفَرَسُ. عَرْضــاً): چارەوێکە لە کاتی غاردا سەروملی خوارکردەوە.

(عارَضَ-هُ. مُعارَضَةً وعِراضاً): خۆی لێلادا.

(-الرَجُــلُ): لەلایەکــی ڕێگەکەوە ڕۆیشــت/ لایەکی ڕێگەکەیگرت.

(أَعْرَضَ-عَنــهُ): ڕووی لێوەرگێــڕا/ خــۆی (لێپاراست/ لێلادا).

(«أَعْــرَضَ لَكَ الخَيرُ»): چاکــەو خێر بەرەو ڕووت هات، بیکەیت.

(«أَعْرَضَ لَكَ الظبيُ فأَرمِهِ»): ئاسکەکە خۆی بۆ دەرخستیت لە قامچ دایە دە تێیبگرە.

(تَعَرَّضَ): تەنشتی/ لای پیشاندا.

(-الشيءُ): شتەکە (کەچبوو/ خواربووەوە).

(العارِضَة (ج) عَوارِض): لا/ کەنار.

العِرَاض (ج) عُرُض: ١-کەنار ٢-نیوەکەرت.

(ألعُرْض): ١-تەنشت/ لا ٢-کەنار.

(-مِــنَ السَّــيف أو العُنُقِ): بــاری پانیی لای شمشێر یا لامل.

(«نَظَر إليهِ مِن عُرضٍ وكلَّمَهُ مِن عُرضٍ»): لــە (لاوە/ تەنیشــتەوە) تەماشــایکرد/ (لــە تەنیشتەوە/ لەلاوە) قسەی لەگەڵدا کرد.

(«خَرَجوا يَضرِبونَ النــاسِ عَن عُرْضٍ»): لە سوێو لایەکەوە دەرچوونە دەرێو کەوتنە لێدانی خەڵك بێگوێدانە کەس.

(«أَضْرِبْ بِهِ عُرضَ الحائِطِ»): بیدە بەلایەکی دیوارەکەدا بە تەنگەوە مەیەو گوێمەدەرێ.

(ألعَرْض): دۆڵ/ دەردەرە.

(ألعِــرض (ج) عُرْضان): ١-تەنشــتی دۆڵەکە یــان شــارەکە ٢-هەمــوو دۆڵو دەرەیەك کە ئاوەدانبێت/ درەختو ئاوو دێی تێدابێت.

(ألعُرْضِيُّ): سوارێکە کە خۆی بەسەر زینەوە نەگرێت.

(ألعَروض): لا/ تەنشت/ کەنار.

(-ج أعاريض): حوشتری (تۆر/ ڕام نەکرابێت).

٥-(عَرَضَ. عَــرْضَ أو عُرْضَ فُلانٍ عَرْضاً): چاوی لەوکرد/ شوێنپێی ئەوی هەڵگرت.

(عَرَضَ- لَهُ مِن حَقِّهِ ثوباً): لە بری مافەکەی کراسێکیدایە.

(عَــرَّضَ-هُ مِــن مالِهِ بِكَذا): بــەوە لە ماڵی خۆی قەرەبووی ئەویکرد.

(عـــارَضَ-هُ مُــعــارَضَــةً وعِــراضــاً): ١-بەرهەڵستیکرد ٢-لێچووە کەنارەوە لێیدوروکەوتەوە.

(-الكِتابَ بالكِتاب): دوو کتێبەکەی بەراورد کرد.

(-هُ بِمِثـلِ صَنيعِهِ): چی بەرامبەر کردبوو. ئەویش ئەوەی بەرامبەر کردەوە.

(-الرَجُـلَ): ١-بەرپەرچی قسـەی پیاوەکەی داوە/ بەربەرەکانێی کرد ٢-بەرەنگاری بووەوە ٣-پێشبڕکێی لەگەڵدا کرد.

(-هُ في المَسيرِ): بەرامبەری ڕۆیشت.

(«عارَضَهُ. فَعَرَضَـهُ»): بەربەرەکانییکرد/ بەرهەڵستیکردو بەسەریدا زاڵ بوو.

(تَعارَضَ الرجلان): دوو پیاوەکە بەرهەڵستیی یەکتریانکرد.

(إعْتَرَضَ عليهِ مِن قَولٍ أو فِعْلٍ): قسەکەیو کردارەکەی بە هەڵە داناو بەرپەرچیدایەوە.

(العارِض) (فا): لای ڕوومەت.

(ألعارِضَةُ (ج) عَوارِض): لای ڕوومەت.

(ألعَرْض) (مص): گۆڕینەوە بە وێنەی خۆی/ بە هی وەك خۆی.

(«إشْـتَريتُ المَتـاعَ بَعْـرْضٍ»): کاڵاکەم بە کاڵایەکی وەکو خۆی کڕی. واتا: گۆڕیمەوە.

(«ألشَـيءُ عَرْضُ عَيني»): شـتەکە بەوەیە کە بـە بەرچاوەوەیەو بەرامبەریەتی/ وەك ئەوە.

(ألعَروض): شـوێنێکە کە ڕۆیشـتیت بەرەو رووت دەبێت.

(«هذه المَسْـألَةَ عَروضُ هذِهِ»): ئەم پرسـە بابەتە وەکو ئەمەیە لە وێنەی ئەمەیە.

٦-(عَرَضَ. عَرْضاً): هات بۆ مەکەو مەدینەو دەوروپشتیان.

(ألعَروض): شاری مەکەو مەدینەو چوارلایان.

٧-(عَرَضَ- الكِتـابَ. عَرْضـاً): پەڕاوەکەی لەبەر خوێندەوە.

(عَــرَّضَ- الكاتِبُ): نووسـەرەکە بە خوازەو ئیدیۆم نووسـنیەکەی نووسـی. نووسینەکە ڕوونو ئاشکرا نەبوو.

(-لَـهُ وبِهِ): لابـەلاو بە ئیدیـۆمو موعەما قسەیکرد/ ڕەپوڕاست قسەکەی نەکرد.

(-فُـلانٌ): خاوەنـی ڕای چاكو بـیری وردو قسەی پوختبوو.

(العارِضَـةُ): ڕای چـاكو ئاخاوتنی پوختو بیری ورد بوو.

(«فُلان ذو عارِضَةٍ»): فیسـار خاوەن قسەی زانستەو ڕادروستەو بۆ قسەش دانامێنێت.

(ألعَـروض- مِـنَ الـكَلام): واتـاو کورۆكو گەوهەری ئاخاوتن.

(ألتَعريض في الكَلام): بە وتەی جێگر قسـە بکەیتو گوێگرەکەت تێبگات بێدەرخسـتنی ڕەپو ڕاست.

(ألمِعْـراض (ج) مَعاريض): بـە وتەی جێگر لەبری شتێك شتێکیتر بڵێیت.

(ألتَعْريـض- مِـنَ الكلام): کـورۆكو واتای ئاخاوتن.

(ألمُعَرَّض (ج) مَعارِض ومَعاريض): قسـەی ژێربەژێر/ شارراوە/ ئیدیۆم/ وتەی جێگر.

الملحق:

عرض: (العَرَضِيّ): لاوەکی/ کورۆکی شتەکە نەبێت.

(«اللون خاصية عَرَضِيَّة في الحَجَر»): ڕەنگ نیشانەیەکی بنچینەیی بەرد نییە/ لاوەکییە.

(ألعَرَضي): بەرێکەوت.

(«لِقاءٌ عَرَضِي»): بە ڕێکەوت یەکتر بینین.

(ألخطيئَــة العَرَضيَّة في الدين الكاثوليكي): لای ئێمــەش ئەڵێــن (الصغائــر) بــە ئــاوی دەســتنوێژەوە ئەڕوات، گوناهێکی لاوەکیی‌و ڕێکــەوت زۆر گــەورە نییــە لــە ڕێــڕەوی کاســۆلیکیکدا کە بــاری ناز لەدەســت نادات لەبەر بچووکیی گوناهەکە.

(ألإعْتِــراض): پەرچدانەوە/ بەرهەڵســتیی پێشــنیازێك‌و پەرچدانــەوەی/ بەرلێگرتنی هەڵوێست‌و بارێکی تر.

(الإعتراض): بەڵگــەو بیانوویەك کە بەر لە چەسپاندنێك‌و پێداگرتنێك بگرێت.

(«لاإعتراض على ذلك»): (لەســەر ئەوە/ بۆ ئەوە) نارەزایی نییە. بەڵگەو بیانوویەك نییە کە پێی بەربەستی جەختکردن بکرێت.

(«تــــدارَك الاعــــتراضــات»): ڕەچــاوی نارازیبوونەکانی کرد.

(الإحتجاجــات): دەربڕینــی نارازیبــوون‌و بێزاریدەربڕین.

(«الإعتراض على تَدبير»): دەربڕینی بێزاری لەسەر کردەیەك.

(ألاعْتِراض في المُناظَــرة): بەڵگە بهێنیتەوە بــۆ پووچەڵکردنی ئــەو بەڵگانەی ناحەزەکە هێناویەتیەوە.

(ألاعــتراض في القَضــاء): داوای لابردنــی بڕیارێکــی دادوەریــی یــان هەڵوەشــانەوەو جێبەجێنەکردنی کردەیەکی یاسایی.

(الاعتراض علــى حُكم غيابــي): نارەزایی دەربڕیــن بەرامبــەر بڕیارێکــی دادگــای لە پاشملە.

(ألإعتِراض على تداول سند): بێزاریدەربڕین بەرامبــەر بەڵگەنامەیــەك قەواڵەیــەك کە بەدەستەوە بێت.

(ألإسْــتِعراض) (مــص): نوانــدن/ نمایش. ئاهەنگێکــی پیشــاندانی ســەربازیی یــان وەرزشی.

(إسْــتِعراض الجيــش في العيــد الوطني): نمایشێکی سەربازیی لە جەژنی نیشتمانیدا.

(مَشْهَد مُوسيقيّ غِنائِيُّ راقص): دیمەنێکی گۆرانیی‌و مۆسیقاو سەما شێوە.

(«فلم إسْتِعراضي»): فلیمێکی نمایشیی.

(ألمُعارَضَة) (مص): بەرهەڵســتکاریی‌و بێزاری دەربڕین/ هەڵوەشاندنەوەو بەرەنگاربوون.

(مُعارَضَــة أقــوال فــلان): بەرەنگاربوون‌و بەرهەڵستی ئاخاوتنەکانی فیسار.

(ألمعارَضَة): بەرامبەر وەستان/ بەرهەڵستکاری.

(«لم يَلقَ أدنـــى معارَضَة»): هيچ بەرامبەر وەستانەوەو بەرەنگار بوونێكى نەبوو.
(المعارضة في المناظرة): لە كێشمەكێشـێكدا. بەڵگەهێنانـــەوە بەرامبـــەر بـــەو بەڵگانـــەى ناحەزەكـــە هێناویێتیـــەوەو پووچەڵكردنـــى بەڵگەكانى ئەو.
(-في الشِـــعر): لە شـيعردا لاسـاییكردنەوە لـــە هۆزاندا/ لە شـــیعردا لە كێشو ســـەرواو بابەتدا كە هۆزانڤانێك لاســـایی هەڵبەستێكى شـــاعیرێكیتر بكات وەك لاســـاییكردنەوەكەى ئەحمەد شەوقی كە لاسایی (بُردَةُ البوصيري) بە (نهج البردە)كەى كرد.
(ألمُعارَضَة في القَضاء): بەرامبەر وەســـتان لە دادگادا.
(ألمُعارَضـــة في الحكـــم الغيابـــي): بەرامبەر وەســـتانی بریارێكـــى دادگاى پاشـــملە بۆ ئەو دادگایـــە بەرزبكرێتەوە كە ئـــەو دادوەرییەى كـــردووە داواى لابردنی یـــان گۆرینی بریارە پاشملەكە بكرێت.
(المعارضَة- في السیاســـة): بەرهەڵستكارى لە رامیاریدا/ بەرامبەر وەستانو بەربەرەكانیى هێـــزە رامیارییـــەكان/ كەســـانو پارتەكانو دەستە خەڵكەكان دژى میرى یان ئەو رژێمەى كاربەدەســـتە یـــان بەرامبـــەر بەرنامەیەكى رامیاریی كە دەویسترێت پەیرەو بكرێت.
أحزاب المُعارَضَة: پارتە بەرهەڵستكارەكان.

عـــرط: (عَـــرَطَ- عِرضَ فُـــلانٍ عَرطاً): لە پاشـــملە نامووس فیســـارى بـــە خراپە بردو شكاندو ئەنگیی دایە پاڵ ناموسی.
(إعْتَـــرَطَ- عِـــرضَ فُـــلان): لە پاشـــملە بە خراپە ناوى ناموســـى فیســـاریبردو ئەنگیی دایە پاڵی.
(-الرَجُـــلُ): ســـەرى خـــۆى هەڵگـــرتو دوروكەوتەوە.
(ألعِرْيَـــط وأُمُّ عِرْيَـــط وأُمُّ العِرْيَـــط) (ح): دووپشك.
عرف: (عَـــرَفَ- الشـــيءَ. عِرفَـــةً وعِرفاناً وعِرفَاناً ومَعرِفَةً): شتەكەى (زانى/ ناسی).
(-بِذَنْبِـــهِ): پێی لەگوناهەكـــەى نا/ دانی بە گوناهەكەیدا نا.
(-علـــى القَـــوم. عَرافَـــةً): سەرپەرشـــتیی كارەكانیانیكردو كارەكانیانی بۆ بەرێوەبردن.
(عَـــرُفَ. عَرافَةً): ١-بۆنـــى زۆرى لە خۆیداو بۆنخۆشـــبوو ٢-زانیارو بە ئاگا لە شتەكەو لە كاروبارى خوێشگەل.
عَـــرَّفَ- هُ الأَمـــرَ: لە كارەكـــەى ئاگاداركردو پێیوت.
(-هُ بِفُلان): بە فیســـار كەسی ناساندو ناوى پێوت.
(-الحَجَّـــاجُ): حاجییـــەكان لـــە ســـەركێوى عەرەفاتدا وەستان.
(-الضالَّةَ): بە دواى ونبووەكەدا گەرا ویستی

بیدۆزێتەوە.

(-الإسْمَ): ناوەکەی ناساند.

(أعْرَفَ- فُلاناً): بە فیساری وت گوناهەکانت چییەو پێیناساندو پاشان لێیبورد/ لێیخۆشبوو.

(تَعَرَّفَ- الإسمُ): ناوەکە/ ناسراو بوو.

(-الشيءَ): بە دوای شتەکەدا گەڕا تا زانی چییەو لێیتێگەیشت.

(-الضالَّةَ): بە دوای ونبووەکەدا گەڕا تا پەی پێبردو زانی چییە.

(بِفُلانٍ): فیسار کەسی ناسی.

(-إلَيهِ): ناسیاویی لەگەڵدا پەیداکردو ناسی.

(تَعارَفَ- القَومُ): خوێشگەل خۆیان بە یەکتری ناساند.

(إعْتَرَفَ- بالشيءِ): پێی لە شتەکە ناو لەسەرخۆی ساغکردەوە.

(-الشيءَ): پەی بە شتەکە برد/ شتەکەی ناسی.

(إعْتَرَفَ- بالشَيءِ): پێی لە شتەکە نا/ چووە ژێری و لەسەر خۆی ساغکردەوە.

(-بِهِ): شتەکەی (ناساند/ نیشاندا).

(-الرَجُلَ): بە دوای هەواڵی پیاوەکەدا گەڕاو هەواڵی پرسی.

(-إلَيهِ): ناوو نیشانی خۆی پێوت.

(-الضالَّةَ): ناونیشانی شتەکەی وا هەڵدا کە بزانرێت هی ئەوە.

(إسْتَعْرَفَ- الشيءَ): شتەکەی ناسییەوە.

(-إلى فلان): خۆی بە کەسی ئەو دانا/ خۆی بردەوە سەر ئەو تا بیناسێت.

(ألعارِف) (فا): ١-ناسراو ٢-زاناو تێگەیشتوو.

(«هذا أمرٌ عارِفٌ»): ئەمە کارێکی زانراوو دیارە.

(ألعارِفَةُ (ج) عَوارِف): مێی وشەی (العارف)٥.

(ألعُرْف): ١-پێلێنان/ دان پێدانان/ درکاندن ٢-چاکە/ پیاوەتی.

(«لَهُ عَلَيَّ ألفُ عُرفاً»): هەزار چاکەی بەسەرمەوە هەیە کە پێیلێبنێم ٣-رەفتارێك کە خەڵك لەسەریدەڕۆن و فێریبوون نەریتێکی گشتیی خەڵکەکە ٤-زاراوە

٥-(عُرفُ اللِّسان): واتا وشە کە بە پێی شوێنی لە زماندا لێیتێدەگەن.

(عُرف الشَرع): دەستووری شەرع کە زانایانی شەرع دایانناوەو لێکیانداوەتەوە.

(العُرْفَةُ (ج) عُرَف): سنووربەستی نێوان دوو شت.

(ألعِرفَةُ): سۆراخکردن و هەواڵپرسین.

(عَرَفَة): کێوی عەرەفە کە لە نزیك مەکەوەیە.

(يَومُ عَرَفَة): ڕۆژی عەرەفە کە نۆهەمین ڕۆژی مانگی ناوجەژنانە.

(عَرَفات): شوێنی وەستانی حاجیەکانە کە

(١٢) میل له مه‌که‌وه دووره.

(عَـرَفِيّ): ئـه‌وه‌ی به‌شـداری ئه‌و وه‌سـتانه‌و حه‌جه‌یه.

(ألعِرافَـة): نجومگه‌ریـی/ ئه‌ستێره‌ناسـی/ فالْگرتنه‌وه.

(ألعَـرَّاف): ١-ئه‌سـتێره‌ناس/ نجوومگـه‌ر/ فالْگره‌وه ٢-پزیشك.

(ألعِرفّان والعُرُفّان): ئاماژه‌بۆكه‌ری شت.

(ألعَروف (ج) عُرْف): ١-دانا ٢-شاره‌زای شت/ ئاشنا به‌شت.

العارف: شتناس/ زانای شت.

ألعَرُوفَة): شتناس/ پسپۆر له‌و شته‌داو زانا.

(ألعَريـف (ج) عُرَفاء): ١-شـتناس/ پسـپۆر لـه‌و شـته‌دا ٢-كه‌سـێك كـه دۆسـته‌كانی خـۆی بناسـێت ٣-سه‌په‌رشـتیاری كاروباری خوێشگه‌ل ٤-خاوه‌نی سێخه‌ت له‌سه‌ربازیدا كه سه‌رپه‌رشتیی‌و گه‌وره‌ی ١٠ سه‌رباز ده‌كات.

(عريف المَكاتِب): چاودێر/ سه‌رپه‌رشـتیاری منداڵان له پۆلدا.

(أمرٌ عَريف): كارێكی زانراو/ دیار.

(مَعروف): ناسراو/ زانراو.

(ألأعْرَف): زاناترین/ شاره‌زاترین/ به‌ئاگاترین.

(ألإعتِرّاف): نهێنیه‌كه له نهێنیه‌كانی سه‌ر به بۆنه پیرۆزییه‌كانه.

(ألمَعرَف والمَعرِف (ج) مَعارِف): رووی مرۆڤ چونكه پێیده‌ناسرێت/ سه‌روچاوی مرۆڤ.

(ألمَعارِف): جوانیه‌كانی روو/ ده‌موچاو.

(«هُم غُرُّ المَعارِف شُـمُّ المَراعِـفِ»): ئه‌وان رووسپی‌و لووتبه‌رزو خاوه‌ن گه‌وره‌یین.

(ألمَعارِف): زانیارییه‌كان.

(معـارِفُ الرَّجُل): (ناسـیاو/ ئاشـنا) كانی پیاوه‌كه.

(هو مِنَ المَعارِف): ئه‌و له ناسراوه‌كانه یان له ئاشناكانه.

(ألمَعْرِفَـةُ) (مـص): شـاره‌زایی لـه شـتدا/ زانیاریی/ سه‌رلێده‌ركردنی ئه‌وه وه‌ك چۆنه.

(ألمَعروف) (مفع): به‌ناوبانگ/ ناوده‌ركردوو/ ناودار/ ناودێر.

(المُعْتَرِف): پێلێن، كه‌سێكه كه پێ له‌وه بنێت كه موسـوڵمانه یان دیانه له به‌رده‌می ئه‌وه‌دا كه ئه‌شـكه‌نجه‌یده‌دات خۆ ئه‌گـه‌ر كوژرایش ئه‌وه شه‌هیدی بیروبروایه‌تی.

٢-(عَـرَفَ-ُه عِرفَـةً و عِرفانـاً وعِرفّانـاً ومَعرِفَةً): پاداشتی چاكه‌یدایه‌وه.

(ألعُرْف): ١-چاكه‌و به‌خشـنده‌یی/ جوامێریی ٢-ئه‌وه‌ی كه ده‌یبه‌خشیت.

(ألعِرفان) (مص): چاكه‌و پیاوه‌تی.

(ألعارِفَـةُ (ج) عَـوارِف): ١-چاكـه‌و پیاوه‌تی ٢-په‌خشش.

(ألمَـعـروف): ١-خـێـروفـه‌ر/ خـێروبـێـر ٢-ده‌ستگرن/ باربووكردن/ ره‌ند ٣-رۆژیی.

٢-(عَرَفَ- لِلأمر): عِرفَةً و عِرفاناً وعِرفّاناً

ومَعْرِفَةً: ئارامی لەســەر (کارەکە/ شــتەکە) گرت/ خۆیگرت.

(إعْتَــرَفَ): ١-ســەری شــۆڕکرد/ زەبوونبوو ٢-ملیدا.

(ألعُرْف والعِرْف): ئارام/ خۆگرتن.

(ألعارِف) (فا): ئارامگر/ بەئارام.

(ألعَــرُوف (ج) عُــرُف): زۆر بــە ئــارام/ ئارامگر.

٤-(عَرَفَ- الفَرَسَ. عَرفاً): یاڵی چارەوێکەی هەڵپاچی.

(أعْرَفَ- الفَرَسُ): چارەوێکە یاڵی درێژ بوو.

(إعْرَوْرَفَ- الفَرَسُ): چارەوێکە یاڵدار بوو.

(-الراكِــبُ الفَرَسَ): ســوارەکە لە حاســتی یاڵەکەیدا سواری چارەوێکە بو/ خۆی هەڵدایە سەر حاستی یاڵەکەی.

(-النَخلُ): دارخورماکە چڕ بوو بەیەکداچوو وەك یاڵی کەمتیار.

(-الرَجلُ): بەیاڵیدا سەرکەوت.

(-البَحْرُ): شــەپۆلەکانی دەریاکە هەســتان‌و بەگژیەکدا چوون وەك یاڵی وڵاخیان لێهات.

(-الدَمُ): خوێنەکە کەفیکرد.

(ألعُرْف (ج) عُرَف وأعراف): ١-یاڵی چارەوێ ٢-پۆپنەی مریشك‌و کەڵەشێر ٣-شەپۆلی دەریا ٤-لــی کەڵەکەبوو و بەرزەوەبوو یان شــوێنی بەرزو بەرزیی لەو بابەتە.

(«جاءَ القَــومُ عُرفاً»): خوێشــگەل یەك لە دوای یەك هاتن.

(عُرْفُ الديك) (ن): گوڵــە قەیفە/ پۆپنەی کەڵەشــێر رووەکێکی ســاڵانەیە گوڵدەگرێت دووەمەترونیــو بەرزدەبێتەوە لاســکی هەیەو گوڵــی ئەرخەوانــی بــە خولی لاســکەکەیدا دەگرێت.

(ألعُرُف): ١-یاڵــی چارەوێ ٢-لی کەڵەکەبوو و بەرزەوەبوو یان شوێنی بەرز.

(ألعَرْفَةُ): با.

(ألعُرْفَةُ (ج) عُرَف): لی کەڵەك‌و بەرزەوەبوو یان شوێنی هەڵمت‌و بەرزی.

(ألأعْــرَف): چارەوێ‌و یاڵدار یان کەڵەشــێرو مریشکی پۆپنەدار.

(حَزْنٌ أعْرَف): گردێکی یان شوێنێکی بەرز.

(ألعَرْفاء (ج) عُرْف): ١-مێی وشەی (الأعْرَف) ٢-(ح)کەمتیــار (لەبــەر درێژیــی یاڵەکەی‌و زۆریی تووکەکەی).

(قُلَّةٌ عَرفاء): قوللەی بڵند.

(ألأعراف): ١-دیوارێکە لە نێوان بەهەشــت‌و دۆزەخدا ٢-جۆرە دارخورمایەکە.

(أعرافُ الرِيَاح والسَحاب): پێشەنگی سەرەتای هەورو با یان هەورو بای بەرز.

(أعرافُ الحِجاب أو الرَمل): سەرەوەی پەردە یان سەرەوەی گردە لی بەرز.

(ألمَعرَفَة (ج) مَعارِف): شوێنی یاڵی چارەوێ.

٥-(عَــرُفَ. عَرْفــاً وعَرافَــةً): ١-بۆنی زۆری

بەکارهێنا ٢-بۆنی خۆشبوو.
(عَـرِفَ. عَرْفـاً): وازی لەبەکارهێنانی بۆن هێنا.
(عَرَّفَ- الشيءَ): شتەکەی بۆنخۆشکرد.
(-الطَّعامَ): پێخۆری خواردنەکەی چێشتەکەی زۆر کرد.
(اَلعَـرْف) (مص): هەموو بۆنێك بە تایبەتی بۆنیخۆش.
(«ماأَطْيَبَ عَرفَهُ»): ئای کە بۆنی خۆشە.
(أَرضٌ مَعروفَةٌ): خاکێکی بۆنخۆش.
٦-(عُرِفَ- الرَّجُلُ): دوومەڵ لەبەریدەستی هات.
(رجـلٌ مَعـروف): پیاوێکـە دوومـەڵ لەبەریدەستی هاتبێت.
(اَلعَرْفَةُ) (طب): دوومەڵێك کە لەبەریدەست بێت.
٧-(اِعْرَوْرَفَ- لِلشَّـرِّ): ئامـادەی خراپەکاری بوو.
٨-(اَلعَرفَـجَ (ج) عَرافيـج): بەهیۆکـە (ن) ڕووەکێکی دەشتەکییە/ دەشتاییە.
(العَرافِج): لمانێکە ڕێگەی تێدا نییە.
الملحق:
عرف: (اَلعُرفِيّ): نەریتانە.
(القانـون العُـرْفِي): یاسـایەکی تایبەتییـە کە لەسـەر دەسـتووری نەریت دامـەزراوەو دانراوە.

(اَلعَقد العُرفِي): گرێبەستێك/ ڕێکەوتنێك کە لای میریی نەبێت لەلاوە کرابێت. گرێبەستێك کە لەلای دادنووس تۆمار نەکرابێت.
(اَلحُکـم العُرفِـي): فەرمانڕەوایی نەریتیی. ئەوەیە کە بە پێی دەسـتوورو یاسـای گشتی بەڕێوەناچێتو لەبەر ئاسایشپارێزییە.
(اَلمَحْکَمَـة العُرفِيَّة): دادگای نەریتی تایبەتی یـان دادگـای سـەربازیی کـە لە ڕەوشـێکی نائاسـاییی کتوپڕدا وەك شـەڕو یـان ئاژاوەو پشێویی ترسناکی ناوخۆدا دادەمەزرێت.
(اَلتَعْرِفَـة= التَّعرِيفَة): لیسـتەیەکی باجی داواکـراوە کـە دەبێـت بدرێت یـان نرخی دیاریکـراوی هەندێـك کاڵاو شـتومەكو خزمەتکردنە.
(اَلتَعرِيفَـة الکُمُركِيَّة): ئەو نرخانەی کە لە لیستەی کومرگدا نیشاندراوە.
(زادَ تعريفة البريد): نرخی پۆسـتکردن پتر کراوە.
عـرق: (عَـرَقَ- العَظـمَ عَرْقـاً ومَعْرَقاً): ئێسـقانەکەی کرانەوەو هەرچی گۆشـتێکی پێوە بوو خواردیو بردی.
(«عَرَقَتْهُ الخُطـوبُ»): گرفتاریی دایماڵیو پەکیخست.
(عُرِقَ. عَرْقاً): گۆشتی کەم بوو.
(تَعَرَّقَ- العَظمَ): گۆشتی ئێسقانەکەی بە دان کرانەوە.

(تَعَرَّقَتْهُ الخُطوب): دەردیسەریی دایماڵیو پەکیخست.
(إعْتَرَقَ العَظمَ): گۆشتی ئێسقانەکەی کرانەوەو خواردی.
(ألعَرْق (مص) (ج) عِراق وعُراق): ئێسقانی لە گۆشت داماڵراو.
(ألعَرْقَةُ): پلە گۆشتێك.
(ألعُراق): ئێسقانێکی کرێنراوەو گۆشت پێوەنەماو.
ألعَوارِق: خرێکان.
(ألمِعْرَق): ئاسنێکە گۆشتی ئێسقانی پێدادەماڵرێت.
(رجُلٌ مُعَرَّق ومَعرُوق العِظام): لاواز.
٢-(عَرَقَ- الطريقَ. عَرْقاً ومَعرَقاً) رێگەکەی بری.
(-في الأَرض. عَرْقاً وعُرُقاً): بە ناو زەویەکەدا رۆیشت.
(عَرَّقَ- الشَجَرُ): (ریشە/ ڕەگ)ی درەختەکە بەناوزەویەکەدا رۆیشت.
(أعرَقَ- الرَجُلُ): خانەدانو وەجاخزادە بوو.
(-الشَجَرُ): ڕەگی درەختەکە بلاوبووەوە.
(تَعَرَّقَ واعْتَرَقَ واسْتَعرَقَ – الشَجَرُ): درەختەکە ڕەگی بلاوبووەوە.
(ألعِرْق (ج) عُروق وأَعْراق وعِراق): ١-(بێخ/ بن/ ریشە/ ڕەچەڵەك)ی هەموو شتێك ٢-کێوی سەختی قووچی هەزار بە هەزار کە سەرکەوتنی زۆر گرانبێت ٢-(شاخی/ چیای) بچووك ٣-تەنکە لی لاکێشەیی.
(-مِن البَدَن) (ع ا): دەماری خوێن.
(داءُ عِرقِ النَسَا) (طب): دەردە دەماری پشت: ئازارێکی دەمارە لە جومگەی سێبەندەوە دێت بۆ ئەژنۆ درێژ دەبێتەوە یان بۆ قاچ.
(العَرَق): ١-شیر چونکە لە دەماری شیرەوە دێت بۆ گوانو مەمك ٢-رێگەی ناو کێو/ شاخ ٣-شوێنپێی حوشترەکان کە یەك بەدوای یەکدا دەرۆن ٤-خول.
(«جرى الفَرَسُ عَرَقاً أَو عَرَقين»): ئەسپەکە خولێك یان دوو خول غاریکرد.
(ألعَرْقَةُ): ڕێی ناو شاخ.
(ألعِرْقَةُ (ج) عِراق وعِرقات والعَرْقاة والعِرْقاة): ڕەسەن ١-بنچینە/ بێخ/ ریشە/ ڕەچەڵەك/ نەژاد/ بنەچە ٢-بنی درەخت.
(ألأَعْرَق): ڕەسەندار/ ڕەسەنتر/ خاوەن بنەچە.
(«هو أَعْرَقُ مِنكَ في كذا»): ئەو لەوەدا لە تۆ ڕەسەنترە.
(«ألعَريق والمُعْرِق): ریشەدار/ بەڕەسەن کەسێکە کە لە جوامێریدا بە ڕەسەن یان لە بەدزمانیدا لە ڕەسەنیەوە بۆی ماوەتەوە.
(غُلامٌ عَريق): میرمنداڵێکی لاوازی ئێسك سووك.

٢-(عَـرِقَ. عَرَقـاً): ئارەقیکردەوە/ لەشـی خومیدمردا.
(عَرقان): خومیکردوو ئارەقکردوو.
(-الحائِطُ): دیوارەکە تەرایی پەیداکرد.
(عَرَّقَ-هُ): ئارەقی پێکردەوە/ ئاوی پێدمردا.
(-الخَمرَ): کەمێك ئاوی کردە مەیەکەوە.
(-الإنـاءَ): کەمەکێـك/ جۆرێك ئـاوی کردە قاپەکەوە.
(-التینَ الجافَّ): هەنجیرە وشکەکەی کولاّن تا بتوانێت هەڵیگرێتو بیپارێزێت.
(أعْـرَقَ الخَمرَ والإنـاءَ): کەمێك ئاوی کردە مەیەکەوە جۆرە ئاوێکی کردە قاپەکەوە.
(تَعَـرَّقَ – الخَمرَ): کەمەکێك ئـاوی تێکەڵ مەیەکە کرد.
(إسْـتَعْرَقَ): خۆیدایە بـەر گەرما تا ئارەق/ خوەی بکاتەوە.
(ألعِرْق (ج) عُروق وأعراق وعِراق): ١-جۆرە ئاوێك/ ئاوێکی کەم ٢-تەن/ لەش.
(العَرَق) (مص): ١-ئـارەق/ خوەی/ خوویە/ ئاو کە لەش دەریدەدات ٢-شێی دیوار ٣-ئارەقی خواردنەوەکـە لـە ترێو خورمـا دەگیرێتو دروستدەکرێت.
(-مِنَ التَّمرِ): دۆشاوی خورما.
(عَرَقُ الخِـلالِ): مزەیەکە بەیەکێکی دەدەن لـە بـری کارکردن یان شـتێك بۆ بەسـتنی دۆستایەتی بەو کەسە دەدرێت یان پاداشتە.

(«لَقَیتُ مِنهُ عَرَقَ القِربَةِ»): هەر ماندوێتیو نارەحەتیم لێوە دەستکەوت.
(ألعُرَق والعُرَقَة): کەسێکە کە لەشی ئاو زۆر دەربدات خوەی زۆر بکاتەوە.
(ألعَرْقَةُ): جارێك ئارەقکردنەوە.
٤-(عَـرِقَ- الرَجُـلُ. عَرَقـاً): پیاوەکـە تەمەڵییکرد.
٥-(أعْرَقَ- الرَجُلُ): پیاوەکە بۆ عیراق هات.
(إعْتَرَقَ- القَومُ): خوێشگەل لە ولاّتی عیراقدا بوون گیران.
(ألعِراق): ولاّتی عیراق.
(-أعْرِقَة وعُرْق وعُرُق): درێژایی رۆخی دەریا یان درێژایی کەناری روبار تا ئاوەرێژەی.
(ألعِراقان): کوفەو بەسرە.
٦-(ألعِـرْق (ج) عُـرُوق وأعْـراق وعِراق): ١-زەویی شـۆرەکات کـە هیچی تێـدا ناروێت ٢-(بەرهەم/ بەروبووم)ی زۆر.
(ألعَـرَق): چینێکی دیوار کە لە خشـتی کاڵ یان بەردبێت.
(ألدماك) (عامیة): چینێکی دیوار.
(ألعَرَقَـةُ (ج) عَرَق وعَرَقـات): ١-چینێکی دیوار لە خشـتی کاڵ یان بەرد ٢-ریزە ئەسپ یـان ریزە باڵنـدە ٣-باڵیشـمەی چینی دیوار ٤-پەراوێزی رەشماڵ.
(ألعِراق (ج) أعْرِقَة وعُرْقُ وعُرُق): بۆشایی پەری باڵندە.

(-مِن الدار): حەوشەی خانوو.
(-مِـــنَ الظُفـــر): گۆشـــتی دەوری نینـــۆك/ دەزوولەی نیۆك.
(-مِنَ الأُذن): کرکراگەی دەرەوەی گوێ.
(-مِـــنَ النَّهـــر): دەوروبەری رووبـــار هەر لە سەرچاوەیەوە تا کۆتایی.
(ألعُرَاق): (شەستە/ رەهێڵە/ لێزمە) باران.
(عُراقُ الغَيث): ئەو گیایەی کە پاش بارانێکی زۆر دەردێت.
(ألعُراقَة): تاوەبارانێکی زۆر.
(ألعَرْقاة): تەختەی سەر دۆلکە.
(ألعَرْقُوَة (ج) العَراقِي): تەختی سەر دۆلکەو سەتڵی بیر.
(ألعَرَقِيَّة): کڵاو/ تەپلە.
٧-(عَرْقَبَ- الرَجُلُ): فێڵیکرد/ کەڵەکی لێدا.
(تَعَرْقَبَ): ١-فێڵیکرد ٢-کوێرە رێی ئەسکی ناو شاخی گرت.
(-عَـــن الأمر): وازی لە کارەکـــە هێناو خۆی لێدزییەوە/ لێلادا.
(-لِخَصْمِهِ): رێی پێچووپەنای گرتو خۆی لە ناحەزەکەی شاردەوە.
(ألعُرْقُوب (ج) عَراقيب): ١-پێچی دۆڵ ٤-رێی ناوشاخ ٣-فێڵ.
(عَراقِيبُ الأُمُور): کارانی سەختو گرنگ.
٨-(عَرقَبَ- الدابَّة): دەماری پێی وڵاخەکەی بڕی ٢-دەماری قاچی گوشی تا هەستێت.

(ألعُرقُوب (ج) عراقيـــب) (ع ١): دەمارێکی ئەستووری سەر پاژنەیە.
٩-(تَعَرْقَـــبَ): وەك عورقوبی لێهات درۆزنو ساختەباز بوو.
(عُرقُوب): پیاوێکە درۆزنو ساختەبازو بێبەڵێن بۆ نموونەی کەڵەکبازیی دەهێنرێتەوە.
(«أخْلَفَ مِـــن عُرقُوب ومواعيدُ عُرقوب»): لـــە عورقـــوب ســـاختەبازترو بەڵێنەکانـــی بێبەڵێنترە.
١٠-(عَرقَصَ- الغُلامُ): مێردمنداڵەکە کەوتە سەماکردنو هەڵپەڕین.
(-تِ الحَيَّةُ): مارەکە ڕۆیشت/ کشا.
١١-(عَرْقَلَ): لە ئامانجەکەی خۆی لایدا.
(-الأمـــرَ): (تەگـــەرەی/ قۆرتـــی) خســـتە کارەکەوەو گرانو ئاڵۆزیکرد.
(-عليه الكلامَ): قسەکەی لێهەڵگێڕایەوە.
(تَعَرقَلَ- الأمرُ): کارەکە (کۆســـپی هاتەبەر/ تەگەرەی تێکەوت) و ئاڵۆز بوو.
(-الكَلامُ): قسەکە هەڵگەڕایەوە/ چەوت بوو.
(ألعِرْقال): کەسێکی ناڕاست/ بە پێچو پەنا.
(ألعَراقِيل): ١-وەی/ چورتوم/ گرفتاریی.
(عراقيـــل الأُمـــور): (کۆســـپ/ تەگـــەرە/ نارەحەتیی) کاروبار.
١٢-(ألعِرقِيل): زەردێنەی هێلکە.
(ألعَرقَلى): ڕۆیشتنی (بەلارولەنجە/ بەخۆبادانەوە/ بە فیزەوە).

الملحق:

عرقل: (العَرقَلَة): ١-نەهێشتنی کردنی کارێك، بەرلێگرتن یان ڕێگرتن/ تەگەرەتێدانی ٢-گرانکردن/ کۆسپو تەگەرە هێنانەرێو ئالۆزکردن.

(عَرقَلَةُ الأمور): تەگەرە هێنانەبەر کاروئالۆزکردنی.

(عَرقَلَة المَساعي): ڕێ لە کۆششگرتنو هەوڵدان.

(عَرقَلَةُ السَّير): بەر لە هاتوچۆگرتن یان سستکردنی وەك زۆربوونی ئۆتۆمۆبیل لە شوێنو شەقامێکدا کە ڕێگەکە ببەستێت یان سستیبکات.

(ألعَرْقَلَة (ج) عَراقیل): کۆسپ/ تەگەرە/ گرانکردن/ ڕێگرتن.

(أثارَ في وجهِهِ العَراقیل): کۆسپو تەگەرەی هێنایە ڕێ.

عرك: (عَرَكَ- الأديمَ عَرْكاً): پێستەکەی هەڵگولۆفت ماڵیو دەستی پێداهێنا.

(-الشَيءَ): شتەکەی ماڵیو کراند تا پاکیکردەوە.

(-هُ الدهرُ): ڕۆژگار قاڵیکردو خاوەن ئەزموونیکرد.

(«عَرَكَ الأذى بِجَنبِهِ»): ئازار فێری خۆراگرتنیکردو خۆی لەبەر ئازاردا ڕاگرت.

(عَرِكَ عَرَكاً): جەنگاوەرێکی دەستوەشێن بوو/ شەرکەرێکی بەتوانا بوو.

(عَرك): جەنگاوەرێکی بەتواناو دەستوەشێن.

(عارَكَ-هُ. مُعارَكَةً وعِراكاً): لەگەڵیدا جەنگیو تەنگی پێهەڵچنی.

(أوردَ الإبلَ عِراكاً): هەموو حوشترەکانی بە زۆر کردە سەر ئاو.

(تَعَرَّكَ- الشيءُ): شتەکە هەڵگلۆفراو دەستی پێداهێنرا.

(تعارَكَ- الرجلان): شەڕیانکرد/ بەگژیەکدا چوون.

(إعْتَرَكَ-تِ الإبلُ في الوردِ): حوشترەکان لە ناو خواردنەوەدا پاڵیان بەیەکەوە ناو شەرەشانیانکرد.

(-القَومُ): بەگژیەکدا چوونو لەگەڵ یەکدا جەنگین.

(-الناسُ في المعركة أو الخصومَة): خەڵکەکە لە جەنگەکەدا بەشدارییانکرد یان لە دوژمنایەتیەکەدا گەرمبوون.

(-الرجالُ في الحَربِ): لە جەنگەکەدا چڕ بوونو تەنگیان بەیەکتری هەڵچنی.

(ألعَرْكَة): جارێك بەگژداچوون/ شەرێك.

(«لَقَيتُهُ عركةً وعَرَكات»): بەرەنگاری بووم لە شەرێکدا لە گەڵێك بەرەنگاریدا/ جارێكو جارەها بەرەنگاری بووم.

(العُركَةُ): ئەوەی خۆی لەبەر ئازاردا ڕاگرێت.

(«رَمْلٌ عَرِيكٌ»): لمێکی بەیەکداچوو.
(أَلعَرِيكَـة (ج) عَرائِك): ١-کۆپارەی حوشـتر (بۆیە وا ناونراوە چونکە کرپاری حوشـترەکە دەسـت لە کۆپارەکەی دەخات بزانێت توندە یان شلە قەڵەوە یان شلەو لەرە ٢-دەروون.
(«فُلان لَيِّنُ العَرِيكَـة»): دەروونـنەرمە زوو رێکدەکەوێتو ملدەدات.
(«هُوَ شَـدِيدُ العَرِيكة»): دەروون سـەختو ملنەدەرە.
(أَلُمعارِك) (فا): ١-شـەڕکەر/ جەنگاوەر ٢-ئازا لە جەنگدا.
(أَلْمَعْـرَك والمَعْرَكة والمَعْرُكَـة (ج) مَعارِك): ١-شـەڕگە/ مەیدانـی جەنـگ ٢-جەنـگ/ بەگژیەکداچوون.
(أَلْمُعْتَرَك): مەیدانی جەنگ.
(مُعْتَرَكُ المَنايا): نێوان شەستو حەفتای تەمەن.
(مـاءٌ مَعرُوكٌ): ئاوێك چرپـیو قەڵەباڵغیی لەسەر بێت.
(رَملٌ مَعروكٌ): لمی بەیەکداچوو.
٢-(عَرَكَ- تِ الماشِيَةُ النَباتَ. عَركاً): ئاژەڵەکە رووەکەکەی، لە بنە کۆتەرەدا/ هەموویخوارد.
(-تِ الماشِـيَةُ الأَرضَ): ئاژەڵەکـە (قرتەیان لە گیاو رووەکی زەویەکـە بڕی، زەویەکەیان رووتکرد.
(أَرضٌ مَعرُوكَـة): زەویەکـی رووتکـراو/ قرتەبڕکراو.

٣-(أَلعَرَك والعَرك): دەنگ.
(أَلعَرَكِيّ (ج) عَرَك (جج) عُرُوك): ماسیگر/ ڕاوکەری ماسی (بۆیە بە پاپۆڕەوانەکان دەڵێن: (عَرَك).
٤-(عَرْكَسَ- الشـيءُ): شتەکە بەیەکداچوو/ نیشتە سەریەك.
(-الشيءَ): شتەکەی لەسەریەك کەڵەکە کرد.
(إِعْرَنْكَسَ): بەیەکداچـوو و لەسـەر یەك کەڵەکە بوو.
(-الشَـعْرُ): قژەکە تۆختۆخ بـوو/ زۆر ڕەش بوو.
عرم: ١-(عَرَمَ- العَظْمَ عَرْماً): ئێسـقانەکەی داماڵیو گۆشتی پێوە نەهێشت.
(-الصَبِيُّ أُمَّهُ): کۆرپەکـە دایکەکەی مژیو چەکوچڕیدا.
(-الإبِلُ الشَجَرَةَ): حوشترەکە لە درەختەکەی خوارد.
(تَعَرَّمَ- العَظـمَ): ئێسـقانەکەی رووتکردو گۆشتی پێوە نەهێشت.
(إِعْتَـرَمَ- الصَبِـيُّ ثِـديَ أُمِّـهِ): منداڵەکە دایکەکەی مژی.
٢-(عَرَمَ- عُراماً): لە ئەندازە بەدەر توندوتیژ بوو/ دڕ بوو.
(-الكِتابَ. عَرْماً): کتێبەکەی توند بەست.
(عَرِمَ وعَـرُمَ عَرامَـةً): لـە ئەندازەبەدەر توندوتیژ بوو.

(عَرَّمَ- التُرابَ) (عامیــة): گلەكەی كەڵەكە كرد.

(«عَــرَّمَ فُلانٌ»): بای تێچــوو (واتا بە خۆی دەنازێت).

(مُعَرَّم) (سریانیة): باتێچوو/ بەخۆنازیو.

(یَومٌ عارِمٌ): ڕۆژێكی زۆر بەســەرماو سۆڵەو لەرادەبەدەر.

(اَلعَــرَم والعُرْمَة والعَرَمَــة): تارمەی گەنم پاش كوتانی كــە كاو دانەكە پێكەوە دەبێتو ئامادەی شەنكردنیەتی.

(العَرِمَةُ (ج) عَرِمٌ): ١-بەندێكە بەری دۆڵێكی پێدەگیرێت ٢-بارانی لێزمە/ شەستەباران.

(اَلعُــرام- مِنَ الجَیش): ســوپای بێشــومارو بەزەبروزەنگ.

(اَلعَرَمْرَم): ١-توندو بەزەبر ٢-سوپایەكی زۆرو بێشومار.

٣-(عَــرَمَ- فُلانــاً عَرماً): ئازاری بە فیســار گەیاند.

(عَرَمَ وعَــرِمَ وعَرُمَ. عُراماً وعَرامَةً): ١-زۆر دڕ بوو ٢-تێكچوو/ چەتوونو گەنبوو.

(عارِمٌ وعَرِمٌ): دڕی چەتوون/ دڕی بەزیان.

(تَعَــرَّمَ- عَلَینــا): بوو بە شــەلاتیو دڕ بوو بەســەرمانەوەو كەوتــە هەڵبــەزو دابــەزو گۆرانی.

(إعْتَرَمَ- الفَــرَسُ): چارەوێكە تاویدایە غارو كەوتە پێچدانو چەپۆكان.

(العــارِم (فــا) (ج) عَرَمَــة (م) عارِمَة (ج) عَوارِم وعارِمات): شەلاتی/ سەرسەریی/ دڕی بە ئازار.

(اَلعُرام- مِنَ الرجال): پیاوانی شەلاتیو دڕو بە ئازار.

(«بِهِ شِــرَّةٌ وعُــرام»): سەرســەرییو دڕو بە ئازارە.

٤-(عَرَّمَ- الشيءَ): شتەكەی تێكەڵهەڵدا.

(اَلعَــرَم والعُرْمَة): ڕەشــبۆز/ ڕەشو ســپی تێكەڵ یان خاڵخاڵاویی ڕەشو سپی.

(الأَعْــرَم (ج) عُرمان و (جــج). عَرامین): ١-بێبار/ ئەوەی هەر دەمەی لەســەر ڕەوشتو بیروبڕوایەكە ٢-كونج/ لەشی خاڵخاڵاوی بێت/ یان بەڵەك ٣-ڕەوە ئاسك یان بزن.

(اَلعُرْماء): ١-مێی وشەی (اَلأَعْرَم): ٢-(ح)ماری بەڵەك.

٥-(أَعْــرَمَ-هُ): بەخۆرایــی لەكەداریكــرد/ تاوانباریكرد/ گومانباریكرد كە وانەبوو.

٦-(العَرَم والعُرام): پیسیی مەنجەڵ.

(اَلعَریم (ج) عُرمان): وەی/ چورتوم.

الأَعْــرَم (ج) عُرمــان و (جــج) عَرامین): خەتەنە نەكراو.

عــرن: ١-(عَرَنَ- السَــهْمَ عَرنــاً): تیرەكەی ریزكرد.

(-البَعیرَ): لووتەوانە دارەكەی خســتە لووتی حوشترەكەوە.

(عَرَّنَ- الرَمْـــحَ): نووكی ڕمەكەی بە بزمارە دار قایمكرد.

(ألعِـــران): ١ـچیلكەیەكـــە/ دارێكە بە لووتی حوشـــتردا دەكرێت ٢ـجۆرە بزمارێكە ســـەری نێزەی پێ قایمدەكرێت.

(ألعِرنـــین (ج) عَرانین): ١ـهەموو لووت یان بەشە ڕەقەكەی ٢ـگەورەی خانەدانو پایەبڵند ٣ـسەرەتای هەموو شتێك.

٢-(عَرَنَ- علی الشيءِ. عَرْناً): مەشقی لەسەر شتەكە كرد.

٣-(عَـــرَنَ-تِ الدارُ عِرانـــاً): خانووەكە دوور بوو.

(ألعِران): دووریی.

٤-(عَرِنَ- الدابَّةُ عَرَناً): چوارپێكە تووك بە قاچیەوە نەما یان تووشی تەبەق بوو دەستو قاچی قڵیشا.

(م) عَـــرون وعَرِنَـــة هـــوَ عَـــرِنٌ: وڵاخـــی تەبەقگرتوو و تووكی دەستو پێهەڵوەریو.

(ألعَرَن والعِـــران والعُرنَة) (طب): دەردێكە دەداتە پاشـــوو و دەســـتی چوارپێ تووكەكەی هەڵدەوەرێنێ یان دەستو پێی دەقڵیشێنێت.

٥-(أعْرَنَ- الرَجُلُ): ســـەریكردە سەر گۆشتی كوڵاوو هەر خواردی.

(ألعَرَن): ١ـگۆشتی كوڵاو ٢ـدووكەڵ.

(ألعَرين): گۆشت.

٦-(ألعِـــران): ١ـكونە كەمتيـــار ٢ـهاوكووف/ هاوشان ٣ـشەڕ/ جەنگ.

(ألعَرين): ١ـدەنـــگ ٢ـنێچیر ٣ـنگینیی/ نگین ٤ـ(ج) (عُـــرُن): حەوشـــەی خانـــوو ٥ـكۆمەڵە درەخت یان درك.

(ألعَرين والعَرينَة(ج) العَرائِن): لانەی شێرو پەناگاو شوێنی گورگو كەمتیارو مار.

٧-(ألعِرنـاس (ج) عَرانيس) (ح): ١ـكەرەواڵە/ باڵندەیـــە وەك كۆتـــر هەســـتی پێناكەیت تا لەبەر پێدا هەڵدەفڕێت ٢ـلووتە شاخ ٣ـپارچە ئاســـنێكە یان دارێكە ژن بۆ ڕستنی لۆكەكەی تێوەی دەئاڵێنێت.

(عرانيس الذَرَّة): گلكە گەنمەشامیی.

(ألعَرْنُوس) (عامية): گلكە گەنمەشامی.

عـــرا: ١-(عَرا- فُلانـــاً أمرٌ. عَـــرْواً): كارێك مەراقێـــك بـــە فیســـارەوە گـــلاو پێـــوەی خەریكبوو.

(-فُلانـــاً): ڕوویكـــردە فیســـارو ڕووی لێنـــا چاكەیەكی لەگەڵدا بكات.

عار: ڕوولێنەری چاكەیەك.

(مَعرُوٌّ): ڕوولێنراوی چاكەیەك.

(عُرِيَ): نیمچە تایەك گرتی.

(عار (ج) عُراة ومَعْرُوٌّ): نیمچەتا گرتوو.

(عُرِيَ- الرَجُلُ): موچركی ترســـی پێداهاتو لە ترساندا لەرزی.

(إعْتَـــری فُلانـــاً إعْتِراءً): هاتە لای فیســـارو داوای چاكەی لێكرد كە دەستگیرۆیی بكات.

(-هُ أمرٌ): كارێك گرفتاریكردو تووشیبوو.
(ألعُرْواء): نیمچه تا لێهاتن.
٢-(عَرا- القَمیصَ. عَرواً): كونی دوگمەی بۆ كراسەكە كرد.
(عَرَّى و أعرى- القَمیصَ): كونی قۆپچەی بۆ كرد.
(ألعُرْوَة (ج) عُرىً): ١-درەختی تێكئالاو/ چڕ ٢-ئەوەی پێی دەبەستن/ پێبەستە ٣-ئەوەی پشتی پێدەبەسترێت و قایمە.
(«ألقى إليهِ العُرى»): پشتی پێبەست و كارەكەی پێسپارد ٤-درەختی هەمیشە سەوز كە زستان گەڵاكەی ناوەرێت و بۆ ئاڵف پەنای بۆ دەبەن ٥-داراو شتی (بەنرخ/ گرانبەها).
(ألعُروَة- مِنَ الإبريقِ ونَحْوَهُ): دەسكی مەسینەو شتی وەها.
(ألعُرْوَة و العُرْيُ والعِرْيُ- مِنَ الثَوبِ): كونی (قۆپچە/ دوگمە).
٣-(أعْرى- صاحِبَهُ): وازی لە دۆستەكەی هێناو بەجێیهێشت.
(ألعِرْو (ج) أعراء):(بە تەنگەوە/ بەدەربەسەوە) نەهاتوو.
(«أنا عِرْوٌ مِن كذا»): من خەمی ئەوەم نییە/ بەدەربەسیەوە نایەم.
(ألعُرْوَة): پشتگیریی و بەدەربەسەوەهاتن.
(«أنا عَروَةٌ مِنهُ»): من بەدەربەسیەوە نایەم.

٤-(ألعِرْو (ج) أعراء): ١-كەنار/ لاكەنار ٢-دەستە خەڵكێك.
(«بها أعراءٌ مِنَ الناس»): چەند دەستە خەڵكێكی تێدایە.
عري: ١-(عَرِىَ-هُ الأمرُ. عَرْياً): گرفتارو تووشی كارێك بوو/ بەكار ـەوە تلایەوە.
(إعْرَورى- أمراً قَبيحاً. إعريراءً): كارێكی ناشیرینی تووشبوو و كردی.
٢-(عَرِيَ- مِن ثِيابِهِ): خۆی رووتكردەوە/ جلەكەی لەبەر خۆی داماڵی.
(عارٍ وعُريان (م) عاريَةٌ وعُريانَة وهُم عُراة وهُنَّ عَوارٍ وعارِيات): رووت و قووت. ئەوان رووتن.
(-مِنَ العَيبِ وغيرِهُ): بێخەوش بوو/ بێلەكەو كەموكووری بوو.
(عَرٍ): پاك و بێخەوش.
(عَرَّى- الرَجُلَ الثوبَ ومِنَ الثَوبِ. تَعْرِيَةً): جلی لەبەر پیاوەكە داكەند/ پیاوەكەی رووتكردەوە.
(-هُ مِنَ الأمرِ): لەو كارەی رزگاركرد/ ئەو كارەی لە كۆڵكردەوە/ بەرەڵایكرد.
(-الرَجُلَ): كابرای پشتگوێخست/ بەتەنگیەوە نەهات و رەهایكرد.
(أعرى- الرَجلَ الثَوبَ ومِنَ الثَوبِ إعراءً): جلی لەبەر پیاوەكە داكەند/ رووتیكردەوە.
(-الرَجُلُ): لە هەوای بەرەڵاداو لە دەشت

دانیشت یان ڕۆیشتو گەڕا.

(-فُلانــاً صديقَــهُ): هاوڕێکەی فیســار لێی دووركەوتەوەو لەسەری نەكردەوە/ پشتگیریی نەکرد.

(تَعَرَّى- مِن ثيابِهِ): جلەكانی داكەند/ خۆی ڕووتكردەوە.

(إعْرَوْرى. إعْرِيراءً): بە تەنیا کەوتە گەڕان.

(-الفَــرَسَ): بــە پشــتی ڕووتیــی ســواری چارەوێکە بوو.

(فَــرَسٌ عُرْيٌ (ج) أعْــراء): چارەوێی ڕووت بێزین و سەرجل.

العَرى: ١-لا/ کەنار ٢-گۆڕەپان.

(العَــراء (ج) أعراء): دەشــتو دەرو هەوای بەرەلاّ.

(ألعَراة): گۆڕەپانو حەوشەی خانوو.

(عُــرى (ج) الأعْــراء): خەڵکانێك بە تەنگ ئــەوە نایەن کە دۆســتەکانیان بەتەنگیانەوە دێن.

(ألعُريَةُ والعِريَةُ): ڕووتیی/ ڕووتبوونەوە.

(ألعُريــان): ڕووتو قــووت/ ئــەوەی هیچی لەبەردا نەبێت.

(عُريــانُ النَجــيّ): بێنهێنیی، کەســێکە کە نهێنیی لا نەمێنێتەوەو ئاشکرایبکات.

(عُرْياناتُ البُذور) (ن): جۆرە ڕووەکێکن کە تۆوەکەیان بە دەرەوەیە ڕووتە وەك کۆمەڵەی سنەوبەرو سیکاسیە.

(ألمَعْــرى والمَعــراة (ج) مَعــار): ١-ڕووتیــی ٢-شوێنی ڕووتی لەش کە بە جل داناپۆشرێت وەك دەستو ڕوو/ دەموچاو.

(ألمَعاري): ١-ڕایەخ ٢-شوێنانێك کە هیچی تێدا نەڕوێت.

٢-(عَرِيَ-تِ الليلَة. عُرىً): شــەوەکە ســارد بوو/ ساردیکرد.

(أعْــرى- الرَجُــلُ. إعْــراءً): پیاوەکە شــەو سەرمای بوو.

(ألعَرى): سەرما.

(ألعَراة): سۆڵە/ سەرمای سەخت.

(ألعَريّ): بای سارد.

(ألعَرِيَّةُ (ج) عَرايا): بای سارد.

٤-(عَرَّى- الشيءَ تَعْرِيَةً): شتەکەی دەسکدار کرد/ دەسکی بۆ شتەکە کرد.

(«عَــرَّاهُ بِعُــرى وثيقَــة»): توانــاو وزەو پشتیدایە.

٥-(أعرى- فُلاناً النَخْلَةَ إعراءً): بەری ساڵێکی دارخورماکەی دا بە فیسار پێیبەخشی.

(ألعَرِيَّةُ (ج) عَرايا): ١-دارخورمای بەرخوراو/ بەرەکــەی لێکرابێتــەوە ٢-دارخورمایــەك خاوەنەکەی بەرەکەی بەیەکێك ببەخشــێتو لێبکاتەوە بۆ خۆی.

(«نَخلهُــم عَرايا»): بــەری دارخورماکانیان بەخەڵك بەخشــراوە، بۆ خۆیان لێیبکەنەوەو خاوەنەکانیان بەخشندەن.

العاريَــةً: ئەوەی کە بەبــێ قەرەبوو و پارەو کەڵك سوودەکەی بەخشرابێت.

عــزّ ١-(عَــزَّ. عِــزّاً وعِــزَّةً وعَــزازاً): خۆشەویستبوو.

(-عَلَيهِ عِــزّاً): لای ئەو پایــەدارو گرانبەها بوو/ بەرێز بوو.

(عَزَّزَ- هُ): بەمەزنیداناو لای خۆشەویســتو بەرێز بوو.

(تَعَزَّزَ): ١-خۆشەویستبوو.

(تَعَزَّزَ): ١-خۆشەویستبوو ٢-مەزنبوو.

(أَعَــزَّ-ه): ١-خۆشیویســت ٢-خۆشەویســتو پایەداریکرد.

(إِعْتَزَّ): ١-خۆشەویستبوو ٢-پایەدار بوو.

(-بِهِ): خۆی بەو بە پایەدار دانا/ بەو بەهێز بوو/ خۆشەویستبوو ٢-پێی سەربلندو گەورە بوو.

(أَلعِزّ) (مص): سەربلندییو نگین.

(أَلعَزیــز (ج) عِــزاز وأَعِــزَّاء وأَعِــزَّة): ١-وەجاخزادە/ خانەدان ٢-بەرێز ٣-سەربەرز/ خــاوەن نگــین ٤-بەهێــزو ســەرکەوتوو ٥-خۆشەویستو ناوێزە.

(أَلأَعَــزّ): ١-بەرێزترو نگیندارتر ٢-بەهێزترو زاڵتر ٣-زۆر نازدارو بەدەگمەنتر.

(أَلعُــزَّى): مێی وشــەی (أَلأَعَــز) ١-ئافرەتی بەرێــزو خانــەدان ٢-ســەربەرزو بــە نگین ٣-خۆشەویست.

٢-(عَــزَّ عِزّاً وعِزَّةً وعَزازَةً) (ضد): ١-بەهێز بــوو/ بەتوانــاو دەســەڵاتبوو ٢-بێهێز بوو/ بێتوانا بوو/ لاواز بوو.

(-الشَيءُ): شــتەکە خۆشەویستو دەگمــەنو نایاب بــوو ٢-بەهێزێکی وا بوو کە نەدەتوانرا بەسەریدا زاڵ بیت.

(عَزَّ عَلَيَّ أَن تَفعَلَ كذا): بەلامەوە گرانبوو/ پێم ناخۆشبوو ئەوە بکەیت.

(عَزَّ-هُ عَــزّاً): بەهێزیکرد ٢-لــەو بەهێزتر بوو/ بەدەسەڵاتر بوو.

(عَزَّزَ-هُ): پشتی قایمکردو سەریخست.

(عازَّ-هُ. مُعازَّةً): ١-بەرهەڵستی نگینی لێکرد بەربەرەکانیی گەورەیی لەگەڵدا کرد ٢-لە وتار خوێندنەوەدا بۆریداو بەسەریدا زاڵبوو.

(أُعَزَّ-تِ البَقَرَةُ): مانگاکە ژانی گرانبوو.

(«اَعْــزِزتُ بِمــا أَصابَــكَ»): گرفتــاریو تووشــبوونەکەی تــۆ منــی ســەغڵەتکردو بەلامەوە گرانبوو.

(تَعَــزَّزَ- لَحْمُهُ): گۆشــتەکەی پتــەوو توند بوو. (إِعْتَــزَّ- على فُلان): بەســەر فیســاردا زاڵبوو لەو بەهێزترو مەزنتر بوو.

(إِسْــتَعَزَّ- عليــه): لەگەڵیدا تونــد بوو و بە سەریدا زاڵبوو.

(«إِسْتَعَزَّ بِحَقّي»): لە مافەکەمدا بەزاندمیو بەسەرمدا زاڵبوو.

(-اللّهُ بِفُلان): خــودا مراندی/ فەوتاندی بۆ

خۆی بردەوە.
(«أُستُعِزَّ-بِالعَليلِ»): نەخۆشەکە ئازارەکــەی وا زۆر بوو مێشکی تێکدا سەراسیمەیکرد.
(رَجُلٌ عَزٌّ): پیاوێکی بەهێز/ بەتوانا.
(ألعِــزَّةُ) (مــص): نگینــیو ســەربەرزیی/ مەزنیی ٢-دەروونبەرزیی/ ڕێزی خۆگرتن.
ألعَزیز (ج) عِزاز وأعِزاء وأعِزَّة): ١-بەتوانا/ بەدەســەڵات/ بەهێز ٢-شــا (چونکە دەســتی بەســەر خەڵکی وڵاتەکەیــدا دەڕوات ٣-باڵای دەســتانو دەســت تێنەچوو کە کەس دەستی بەســەریدا ناڕواتو بێوێنەیە ئەمەیش ناوی خودای بەرزو بڵندە ٤-ئەمە نازناوی ئەوە بوو کە دەبووە سەرداری میسرو ئەسکەندەریە.
(ألعَزّاء): ١-ســەغڵەتیو نەهامەتیی ٢-ســاڵی نەهامەتیو وشکە ساڵ.
(ألعِزاز): زۆر نەخۆش/ کەشەنگ.
(ألمَعزوزَة): زۆر سەخت/ زۆر توند.
٣-(عَــزَّ- الشــيءُ. عِــزّاً وعِــزَّةً وعِــزازاً): شــتەکە دەگمەنبوو/ خۆشەویستبوو/ دەست نەدەکەوت.
(ألعَزیز): دەگمەن/ شتێك كە کەم دەسکەوێتو خۆشەویستبێت. (ج) عِزاز وأعِزّاء وأعِزَّة.
٤-(عَــزَّ- الماءُ عِــزّاً وعَزَّةً وعِــزازاً): ئاوەکە کشا/ ڕۆیشت.
(ألعِزّ): لێزمە باران/ شەستە باران.
(ألعَزّاء): تاوەبارانی توند.
(ألمَعــزوزَة): خاکێــك/ زەوییــەك کــە بەر لێزمەباران بکەوێت.
٥-(ألعُزَّة) (ح): کارمامزی مێچکە.
(ألعُزّى): بتێکی قورەیش بوو (مێیە).
٦-(عَزعَزَ-هُ): لەو سەربەرزتر بوو/ بەڕێزتر بوو.
عزب: ١-(عَــزَبَ. عُزبَةً وعُزُوبَــةً): ڕەبەن بوو/ ژنی نەهێنا.
(أعْزَبَ-هُ): ڕەبەنیکرد.
(تَعَــزَّبَ): ماوەیەك ڕەبەن بوو پاشــان ژنی هێنا هاوسەری پەیداکرد.
(ألعازِبَة (ج) عَوازِب): ١-شوونەکردوو ٢-ژنی پیاو/ هاوسەری پیاو.
(ألعَزَب (ج) عُــزّاب وأعْزاب): ژن یان پیاوی بێهاوسەر.
(ألعَزَب): بێژن.
(ألعَزَبَةُ): بێمێرد/ بێشوو.
(ألأعــزَب (م) عَزباء (ج) عُــزْب والعَزیب): بێهاوسەر.
(ألمِعْزَبَة): کەنیزەکی کۆیلە.
(ألمُعَزِّبَة): ژنی پیاو.
(ألمِعْزابَــة): ١-بێهاوســەر ٢-کەســێکە هەر بە بێهاوسەریی بمێنێتەوەو خۆی وا بهێڵێتەوە.
٢-(عَــزَبَ. عُزوبــاً): دورکەوتــەوەو ونبوو شاردرایەوە.
(عازِب): دوورکەوتەو خۆشاردراوە.

(-تِ الأَرضَ): زەویەکە چۆڵبوو/ کەسی تێدا نەبوو.

(عَزَّبَ): دیارنەبوونی درێژەی کێشا ٢-پشتی لەوە ساردبووەوەو خستیە پشتگوێ کە لەوەپێش دەستی پێکردبوو.

(أَعْزَبَ): دوورکەوتەوە.

(-ە): دووریخستەوە.

(العازِبْ) (فا): ١-نادیاری دوور ٢-گیای دوورەدەست.

(أَلعَزیب): پیاوێک کە لە ژن‌و ماڵی دوورکەوێتەوە.

(أَلمِعْزاب والمِعْزابَة): کەسێکە کە ئاژەڵەکەی دورو لە خەڵك دەباتە لەوەڕگا.

الملحق:

عزب: (أَلعِزبَة (ج) عِزَب في بعض البُلدان): لە هەندێك وڵاتدا بەو کێڵگەیە دەڵێن کە خانووی خاوەنەکەی‌و جوتیارەکانی تێدایە.

عزج: (عَزَجَ- الرَجُلَ عَزْجاً): پاڵی بە پیاوەکە نا.

(-الأَرضَ بالمِسْحاةِ): زەویەکەی بە خاکەناز هەڵگێڕوداگێر کرد.

عزر: ١-(عَزَرَ-ە عَزْراً): ١-سەرزەنشتیکرد/ لۆمەیکرد ٢-کۆمەکیکرد.

(-ەُ عَن کذا): بۆ ئەو شتەو لەو شتەدا دەستی نایە بەر/ نەیهێشت‌و لێیگێڕایەوە.

(عَزَّرَ-ەُ): ١-سەرزەنشتیکرد ٢-تەمێیکرد ٣-تێروپڕ لێیدا/ شلکوتیکرد ٤- (ضد): ١-مەزنیکردو بە گەورەی دانا ٢-سوکیکردو بچووکیکردەوە ٥-پشتگیریکردو سەریخست وەکو ئەوەی پشتگیریی بکات بەری دوژمنی لێدەگرێت‌و ناهێڵێت زیانی پێبگەیەنێت.

(أَلعَزْوَر والعَزَوَّر): بەدخوو/ بەدڕەوشت.

أَلعَزُورَة: مێی وشەی (العزور).

٢-(عَزَرَ-ەُ علی الأَمرِعزراً): لە کارەکە ئاگاداریکرد.

(-ەُ علی الفَرائِض والأَحکام): ئاگاداری فێرو دەستووری فەرزەکان‌و بڕیارەکانیکردو شارەزایکرد.

٣-(أَلعَزُورَة): تەپە.

(أَلعَزائِر): ١-چیلکەو چەواڵ ٢-پەل‌و پۆو پاشماوەی درەخت.

عزف: ١-(عَزَفَ عَزْفاً وعَزیفاً): ١-دەنگیکرد/ بانگی هەڵدا ٢-گۆرانیوت/ گۆرانی چڕی.

(عَزَّفَ): بانگی هەڵدا/ دەنگی لێهەڵبڕی.

(أَعْزَفَ): گوێبیستی گڤەی باو خشەی لم بوو.

(تَعازَفوا): ١-هەڵبەستیان بەسەریەکدا خوێندەوە ٢-شانازییان بەسەر یەکدا کردو خۆیان بەسەر یەکدا بادا ٣-یەکتریان داشت.

(أَلعازِف): ١-سازندە/ تارژەن ٢-ژەنیار/ گۆرانیبێژ.

(أَلعَزْف): ١-دەنگی دەف‌و لێدانی ئامێری مۆزیك.

(عَزفُ الرياح): (لووره/ گفه/ وژه/ دهنگ)ی با.

(عَـزفُ الجِـنَّ وعَزيفُها): دهنگـی جنۆکه: وشهوشـێك له جوولانی لکی بیابانهکه پهیدا دهبوو و دهبیسـترا به هۆی بزاوتنی گرده لی بیابانهکهوه عهرهب وای دادهناو تێدهگهیشت که ئهوه دهنگی جنۆکهیه دێت.

(ألعُزْف) (ح): کۆتره کێویله.

(ألعَزّاف): تارلێدهری چاك که تارو دهف زۆر لێبداتو بژهنێت.

(سَـحابٌ عَزّاف): پهلـه ههورێکی بهگرمهو ناله.

(ألتَعْـزاف): دهفژهنیـیو تارلێـدان یـان گۆرانیچرین.

(ألمِعـزَف والمِعْزَفـة) (مـو) (ج) ألمَعازِف): ئامێـری مۆسـیقا وهك تارو عودو شمشـالو هتد.

(ألمَعْزوفَـة (ج) مَعْزوفـات) (مـو): پارچه مۆسیقایهك که گۆرانی لهگهلدا نهبێت.

٢-(عَزَفَ-ت نَفْسُهُ عَنِ الشيءِ. عَزْفاً وعُزُوفاً): دلی له شتهکه ههلکهنراو نهیویستو لێیتۆرا/ لێیبێزار بوو/ لێیومرسبوو.

(-نَفسَهُ عَن كذا): خۆی لهو شته لاداو دهستی لێههلگرت.

(ألعَزُوف والعَزُوفَة (ج) عِزاف): کهسـێکه تا سهر دۆستی کهس نابێت.

(«هو عَــزوفٌ عَنِ اللَّهوِ»): دلی له یاریکردن ههلکهنراوهو دلی لێیسارده/ حهزی لێناکات.

٣-(إعْزَوزَفَ لِلشَرِّ): ئامادهی خراپهکارییبوو/ خۆی بۆ خراپهکردن خرههلدا.

عــزق: ١-(عَــزَقَ- الخَبَــرَ عَنِّــي. عَزْقاً): ههوالهکهی له من گرتو شاردهوه.

٢-(عَزَق. عَزْقاً): خێرا رایکرد.

(-هُ ضَرْباً): تێر لێیدا شلکوتیکرد.

٣-(عَــزَقَ- الأرضَ. عَزقــاً): ١-زهویهکــهی ههلدریو ههلکهند/ کێلا ٢-ئاوی له زهویهکه دهرپهراند.

(ألعزيق- مِنَ الأَرض): زهویی نزمو تهخت.

(ألمِعْزَق والمِعْزَقة): پاچهکۆله/ پاچو ههرچی زهوی پێههلبکهنرێت.

٤-(عَزِقَ-بِهِ عَزَقاً):پێوهینووسا/ پێوهیلکا.

٥-(ألعَزِق (ج) عُزُق): بهدرهوشت.

(ألعَزُوق والعَزْوَق): بهری فستقی (پووچهل/ بێناوك).

(رَجُلٌ عَـزُوق): پیاوێکـی توندوتیژو رژد/ دهستقووچاوو/ گیر.

(ألمِعْزَق والمِعْزَقَةُ (ج) مَعازِق): شهن که شهنی دهغلی کوتراوی پێدهکرێت.

(ألمُتَعَزِّق): بهدخوو/ بهدرهوشت.

عزل: (عَزَلَ-هُ عَن كذا. عَزْلاً): لهوه (لایبرد/ دوریخستهوه).

(-فُلاناً عَن مَنصِبِهِ): فیساری لهسهر کارهکه

(لابرد/ دەریکرد).
(-عَن عَمَلِـهِ): لە کارەکەی (دورخستەوە/ لابرد/ دەریکرد).
(عَزَّل-هُ): لایدا/ کەلایخست/ دوورویخستەوە.
(تَعَزَّلَ واعْتَزَلَ- الشـيءَ وعَنـهُ): خۆی لە شـتەکە کەنارگـرت/ وازی لێهێنا/ دەسـتی لێهەڵگرت.
(تَعازَلَ- القَـومُ): لەیەك دوورەپەرێز بوون/ تەریك و جیابوون.
(إنْعَزَلَ-عَنـهُ): خۆی لـێ تەریککردو هاتە لاوە.
(ألعازِل) (ف): نەگەیەنەر مادەیەکە نایەڵێت کارەبا یان گەرمایی بگاتە لایەك، تەختەو داری وشك نایەڵێت کارەباو گەرمیی بگوێزرێتەوەو بگات شووشەش نەگەیەنەری کارەبایە.
(ألـعُـزْل والـعِـزال): لاوازیـی/ سستیی/ بێتوانایی.
(ألعَزَل): بێچەك/ چەککراو.
(عَزَلُ الحمار): پاشینی کەر/ گوێدرێژ.
(ألعُزَل (ج) أعزال): بێچەك.
(ألعُزلَة= الإعْتِزال): گۆشەگیریی/ تەریکیی.
(ألـعُـزّال): دەسـتـەی گـۆشـەگـیرەکـان/ موعتەزلەکان.
(ألأعْزَل (م) عَزْلاء (ج) عُزْل وأعْزال وعُزَّل وعُـزْلان): ١-لی لاکەوتـەی دوورەوە کەوتوو ٢-هەوری وشـك/ بێباران ٣-کەسێکی بێچەك ٤-(فك) ناوی ئەسـتێرەیە بۆیـە وا ناونراوە چونکە هەسارەی لەلاوە نییە.
(-مِـنَ الطَّـيرِ): باڵندەیـەك کـە نەتوانێت بفرێت.
(-مِـنَ الـدَّ واب): چوارپێیـەك کـە کلکی خواربێت هی زگماکی نەبێت.
(ألعَزْلاء (ج) ألعَزالي والعَزالى): ١-مێی وشەی (ألأعْـزَل) ٢-بـن ٣-شـوێنی ئـاو ڕۆکردن لە کونـدەو لەو بابەتە (بۆیە وا ناونراوە چونکە لە لایەکی کوندەکەوەیە نەك لە دەمیەوە یان ناوەڕاستیەوە).
(«أنْزَلَتِ السَّـماءُ عَزالِيهـا»): وەك کوندەی سەر بەرەوخوار بارانی داکرد.
(«هُـوَ عَنِ الحَـقِّ بِمُعْزَلٍ»): ئـەو دوورە لە ڕاستییەوەو خۆی لیلادەدات.
(ألمُعْتَزِلَة): دەستەیەکی قەدەرین وتیان ئێمە لە خەڵکی سوننەو خەواریج گۆشەگیرو تەریك دەبین چونکە ئەوان دوو تاقمی گومڕان.
(ألمِعْـزال (ج) مَعازِيل): ١-شـوانێکە دوور لە خەڵـكو تەریـك ئاژەڵەکـەی دەلەوەڕێنێت ٢-کەسـێکە کە لە گـوزاردا بەتەنیا دابەزێت ٣-کەسـێکە هەر بـەڕای خـۆی بنازێت گوێ نەداتە ڕای کەس ٤-بێچەك ٥-گەوجی بوودەڵە/ بێبرشت.
الملحق:
عزل: (ألإعتزال): وازهێنانە لە شێوە ژیانێك

که بووبێتی یان له پیشەیەك له کارێك.

(«إعتزال العالَم»): خۆگۆشـەگیرکردنو واز له گێتیی هێنان/ له خەڵك هێنان.

(«إعْتـزال الخِدمَة»): واز لـه کارمەندیی‌و خزمەتکردن هێنان.

عزم: ١-(عَزَمَ- الأمـرَ وعَلَيه. عَزْماً وعُزْماً ومَعْزَماً ومَعْزِماً وعَزيمـاً وعَزَمَةً وعَزيمَةً وعُزْماناً): سوورخواستی کردنی کارەکە بوو.

(-الرَّجُلُ): تەواو کۆششیکردو لێبڕا.

(-الأمرُ): لەسـەر کارەکە سورخواستبوو بۆی لێبڕا.

(تَعَزَّمَ- الأمرَ وعلى الأمر): سوورخواسـتو هەتەری کردنی کارەکە بوو.

إعتَزَمَ- الأمرَ وعَلَيهِ): سوورخواستی کردنی کارەکە بوو.

(-الطَريقَ): بە هەتەرەوە ملی ڕێگەکەیگرتو لاینەدا.

(-الفَرَسُ فِي عَنانِهِ): ئەسپەکە سەریهەڵگرتو لاینەدا.

(ألعازِم (ج) عَزَمَة وعازِمون) (فا): کەسێکی سوورخواستو هەتەرو لێبڕاو.

(أمْرٌ عازِمٌ): کارێکە کە لەسەی سوروخواستو هەتەرن.

(ألعَزْم) (مص):١-سوورخواستبوون/ نەگۆڕانو توندبوون لەسەر ئەو نیازەی کۆششی هێنانەدی دەکرێـت/ بۆی لێدەبڕێت ٢ نیازو خواسـتێك بۆ ئامادەکردنـی دەروون بۆ کارێك کە دەبێت بکرێت.

(ألعَزْمَـة (ج) عَزَمـات): ڕاسـتیی‌و ئەرکی سەرشان/ پێویست.

(«ما لَـهُ عَزْمَة»): خۆی ناگرێـتو ئارامی لەسەر ئەو کارە نییە کە بڕیارە بیکات.

(عَزَمـاتُ اللهِ): ئـەو ئەرکانەیـە کـە خودا خستویەتیە سەر شانی بەندەکانی خۆی.

(ألعَزّام): ١-زۆر هەتەرو سوورخواست ٢-شێر.

(ألعَزْمِيّ): ١-سوورخواسـتانە ٢-بە بەڵێن/ بە پەیمان/ پەیماننەشکێن.

(ألعَزُوم): هەتەر لەسەر بڕیارو خواستەکەی.

(العَزيم) (مص): دوشمنی سەرسەخت.

(ألعَزيمَـة (مـص) (ج) عزائِم): خواسـتی پۆلایین/ سوورخواستیی تەواو.

(عَزائِـمُ الله): ئـەو ئەرکانەیـە کـە خودا خستویەتیە سەر بەندەکانی.

٢-(عَزَمَ- فُـلانٌ على فُلان. عَزْمـاً وعُزْماً ومَعْزَمـاً و مَعْزِماً وعَزيماً وعَزَمَةً وعَزيمَةً وعُزْماناً): فیسـار سـوێندی لە فیسار کەس خوارد.

(«عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَتَفْعَلَـنَّ أَو فَعَلْتَ أَو ألاّ لَما فَعَلْتَ»): سوێندم لێخواردیت هەر دەبێت ئەو کارە بکەیت یان نەیکەیت.

(عَزَّمَ- الراقي): نوشـتەکەرەکە ئەفسـونی خوێندەوە/ دۆعای خوێندەوە.

(ألعَزيمَة (ج) عَزائِم): نوشته.

ألمُعَزِّم (فا): نوشتەکەر/ ئەفسونخوێن.

٣-(العُزمَــة (ج) عُــزَم): خێزانــی پیــاوو خێڵەکەی.

(ألعَزيمَة (ج) عَزائِم): نانکردنو میوانداریی بە هۆی بۆنەیەکەوە، شاییو خەتەنە سووران یان هەر بۆنەیەکیترەوە بێت.

(عَزمَه): نانی دەرخــواردەدا/ میوانداریکرد (عامیه).

عازم: میواندار/ نانده‌ر (عامیه).

مَعزوم: بانگکراو بۆ نانخواردن.

ألعَزوم: بن/ قنگ.

(- (ج) عُزُم): پیر.

الملحق:

عزم: (التَعزيم) (قراءَةُ العَزائِم أي الرُّقى): ١-دۆعــا خوێندنــەوەو دۆعاو نوشــتەکردن/ ئەفسونخوێندنەو کردن ٢-دەرکردنی جنۆکەو شەیتانو گیانە ڕەشەکان.

عَــزا: ١-(عَزا- الشَــيءَ أو فُلانــاً إلى فُلانٍ. عَزواً): شــتەکە یان فیسار کەسەکەی بردەوە سەر ئەو.

(عَزا وتَعَزّى واعْتَزى لِفُلانٍ وإلى فُلانٍ. تَعَزِّياً و واعْتِزاءً): خۆی بردەوە سەر فیسارو خۆی دایە پاڵی بەدرۆ یان بە ڕاست کە لەو بێت.

(ألعَزاء): خۆبردنە سەر یەکێك یان لایەك.

(«إعْتَــزى بعَزاء الجاهِلِيَّة»): خۆی دەباتەوە سەر ڕەسەنی پێش ئیسلامی.

(ألعِزَّة (ج) عِزىً وعِزُون): تاقمە خەڵکێك.

(ألعِــزْوَة): خۆبەلایەکــدا ســاغکردنەوەو هەڵواسین/ خۆبردنەوە سەر لایەك.

(«هــوَ صاحِــبُ عَــزْوَة») (عامیــة): ئەو خاوەندارەو پشتی هەیەو سەریدەخەن.

٢-(عَــزا- الرَجُــلُ. عَــزاءً): ئارامیگــرت/ خۆیگرت/ دڵنیابوو.

(ألعِــزوَة): ئــارام/ خۆگرتــن/ دڵنیابــوون/ هێمنبوونەوە.

عزي: ١-(عَزى- الشــيءَ أو فُلاناً إلى فُلانٍ): شــتەکە یان فیســار کەســەکەی بردەوە سەر ئەو.

(تَعَــزّى- إلَيــهِ تَعَزِّياً): خۆی بردەوە ســەر ئەو.

(ألعِزيَــة): خۆبردنەوە ســەر/ بــە هی ئەو لایەدانران/ بەو لایەوە پەیوەندیبوون.

(الإعتِــزاء) (مــص): وا بانگهەڵــدانو وتن/ خۆبەلایەکەوە یان ڕەسەنێکە هەڵواسین.

٢-(عَزِيَ. عَزاءً)ئارامیلەسەرکۆستکەوتنەکە گرت/ خــۆی لەبەر لێقەومانەکــەدا ڕاگرت/ دڵنەوابوو/ هێمن بووەوە.

(عَــزِ (م) عَزِيَة):ئارامبــوو/ خۆڕاگر لەبەر لێقەومانەکەدا، دڵنەوابوو/ سەبوریهاتوو.

(عَزّى- الرَجُلَ. تَعْزِيَةً):دڵنەوایی پیاوەکەی کردو سەرەخۆشیی لێکرد/ دڵیدایەوە.

(تَعَــزَّى- عَنــهُ. تَعَزِّيــاً): ئارامــی بەخۆی هێنایەوەو دڵخۆشــیی خۆیدایەوە/ ســتارەی دڵی بە خۆیدا.
(تَعازَى- القَومُ. تَعازِياً): سەرەخۆشــییان لە یەکتر کردو دڵنەوایی یەکتریانکرد.
(تَــعْــزِيَــة): پــرســە/ ســەرەخــۆشــیـکــردن/ دڵنەواییکردن.
(ألعَزِيّ): زۆر خۆراگرو بەئارام.
٣-(الإعْتِزاء): دروشمی جەنگ.
عس: ١-(عَسَّ. عَسّــاً وعَسَســاً): شەو گەڕاو پاسی خەڵیکرد تا پیاوخراپەکان بدۆزێتەوە.
(إعْتَسَّ): شەو ئێشکیگرت و بۆ پیاو خراپەکان گەڕا.
(-الشَيءَ): شتەکەیویست یان بەشەو بۆیچوو.
(-البَلَــدَ): پێینایــە شــارەکەوە/ خــۆی بە شارەکەدا کردو لە بارو هەواڵی گەیشت.
(ألعاس (ج) عَسَــس وعَسِیس): حەسحەس/ پاسەوانی شەو/ ئێشکگری شەو.
(ألعَسَــس): ئێشکگرەکان کە شــەو پاسەوانی خەڵك دەکەن و بۆ پیاوخراپ دەگەڕێن.
(ألعَسّــاس= العاس): ١-حەسحەس ئێشکگری شــەو/ شــەوگەڕ ٢-گــورگ چونکە بە شــەو دەگەڕێت و ئێشکدەگرێت.
(ألعَسُوس): ڕاوکەری شەو.
(ألعَسِيّ= العاس) (عامية): شەوگەڕ/ حەسحەس.
(ألمَعَسّ): نیاز/ مەرام/ خواست.

٢-(عَسَّ- الخَبَرُ. عَسّــاً وعَسَساً): هەواڵەکە (دواکەوت/ درەنگ گەیشت).
٣-(عَسَّ- القَومَ. عَسّاً وعَسَساً): شتێکی کەمی دەرخواردی خوێشاندا.
(ألعَسُوس): پیاوی (کەمخێر/ کەمفەڕ).
٤-(ألعُسّ (ج) عِســاس وعِسَسَــة وأعْســاس وعُسُس): پیاڵە یان قاپی گەورە.
(ألعَسُــوس): مێحوشــتری بزێــوو چەتوون و جووتەوەشێن لە کاتی دۆشیندا.
٥-(عَسْعَسَ- اللَّيلُ) (ضد): ١-شەو تاریکیکرد ٢-شەو ڕووناکبووەوەو تێپەڕی.
(-السَّحابُ): هەورەکە نیشتەسەر زەوی.
(-الأمــرَ): کارەکــەی تەمــاوی و ناڕوونکرد/ لێڵیکرد.
(تَعَسْعَسَ- الذِئبُ): گورگەکە بە شەو (گەڕا/ سووڕایەوە).
(ألعَسْعَس و العَسْعاس): گورگێك بۆ نێچیر بە شەو بگەڕێت.
٦-(عَسْــعَسَ- الشــيءَ): شــتەکەی (بزواند/ جووڵاند).
(ألعَسْــعاس): ١ تراویلکــە ٢-هەموو شــتێکی سووکەڵە.
٧-(تَعَسْعَسَ- الشيءَ): شتەکەی بۆنکرد.
عسب: ١-(أعْسَبَ- الذِئبُ): گورگەکە هەڵات.
(إسْتَعْسَــبَ- مِنهُ): ڕقی لێبــووەوە/ حەزی لێنەکرد.

٢-(أَعْـــسَـــبَ-هُ جَـمَـلَـهُ): حـوشــترەكەی بەخوازیاریی دایە بە دەستدە.

(إِسْتَعْسَـــبَ- فلاناً جَمَلَهُ): حوشـــترەكەی لە فیسار خواست.

(اَلعُسْبَة): جارێك لێخواستن.

٣-(العَسْب): تۆو/ توخم.

(قَطَـعَ اللهُ عَسْـبَهُ): خـودا توخمـی بری/ بێوەچەیكرد.

(اَلعَسَبَةُ): (قڵیشی/ درزی) شاخ.

(اَلعَسُوب): سەرگەورە.

(اَلعَسـیب (ج) عُسُـب وعُسُـب وعُسبان): ١-ئێسـكی كلك یان بێخی تووك ٢-پشـتی پێ ٣-لقی دارخورمـا كە گەڵاكـەی لێكرابێتەوە ٤-تڵیشی شاخ.

(اَلیَعْسُوب (ج) یَعاسـیب): ١-(ح) شاهەنگو نێرەهەنگ ٢-سەرگەورە.

(«هو یَعْسُـوبُ قَومِهِ»): ئەو (سـەرگەورە/ سـەردار)ی نەتەوەكەیەتـی ٣-باڵندەیەكـی بچووكـە ٤-پەڵەی سـپی ناوچەوانی چارەوێ ٥-(ح)پووشـكەبەفتگە. مێرووچەیەكـە لـە كۆمەڵـەی هەنگە. چوار باڵـی تەنكی روونی هەیە بەسەر ئاوەوە دەفرێت.

٤-(اَلعُسْبُر (ج) عَسابِر) (ح): پڵنگ.

(اَلعُسْبُرَة) (ح): ١-مێپڵنـگ ٢-(ح) مێحوشتری رەسەنی خێرا.

(اَلعِسْـبار) (ح): ١-جـۆرە درندەیەكـە وەك كەمتیـارەو بـە زۆریی لـە ئەفەریقادا هەیە ٢-(ح) بەچكە گورگ.

(اَلعُسْبُور والعُسْــبُورَة) (ح): توتكەسەگ لــە دەڵە گورگ بێت.

عسج: ١-(عَسَجَ. عَسْجاً وعَسَجاناً وعَسیجاً): لە رۆیشتندا ملی درێژكرد.

(إِعْسَجَّ- الشَّیخُ): لە پیریدا چەمایەوە.

(اَلعَوْسَــج الواحِدَةُ عَوسَــجَة) (ن): تووترك جـۆرە دەوەنێكــە دڕكاویو بەیەكداچـوو گوڵەكەی جۆرجۆرەو رەنگ رەنگە. بەكەڵكی ئەوە دێت بكرێت بە پەرژین.

٢-(اَلعَسْجَد): ١-زێڕ ٢-جەواهێرات وەك دوڕو یاقووتو زمرووت.

(اَلعَســجَدِیَّة): بنەی شاهان كە سواریدەبوون لە بنچینەدا حوشــترێكبوو بۆ شـا (نوعمان) دەرازایەوە.

٣-(عَــسْــجَــرَ- الــطَــعــامَ): خـوێـیـكـردە خواردنەكەوە.

(اَلعَسْجَر): خوێ.

٤-(عَسْجَرَ- الرَّجُلُ): تیژ ڕوانی/ توند چاوی برییە ئەو شتەوە.

عســد: (عَسَــدَ- الحَبْلَ. عَسْــداً): پەتەكەی توند بادا.

(اَلعِسْوَد): ١-پاڵەوان/ زۆر بەهێز ٢ (ح)مار.

عســر: ١-(عَسَــرَ- الزمانُ عِسْــراً وعُسْراً): (چاخ/ رۆژگار) سەختبوو.

(-الغَرِيمَ): داوای وامەکەی لە وامورگرەکە/ قەرزارەکە کرد لەگەڵ ئەوەدا کە ئەو (دەستی تەنگبوو/ نەبوو بوو).

(-عَلَيهِ مافِي بَطنِهِ): سکی دەرنەچوو/ قەبز بوو.

(-على فُلان): لەگەڵ فیسـاردا رێکنەکەوت/ ناتەبا بوو.

(-تِ المَرْأَةُ. عَسْـراً وعَسَراناً): ژنە سکپڕەکە بە منداڵەکەوە جەری و لێیدەرنەدەهات.

عَسِـرَ وعَسُـرَ. عُسـراً وعُسُـراً وعَسـارَةً: گرانبوو/ زەحمەتبـوو/ نارەحەتبوو/ دژوار بوو/ سەختبوو.

(عَسُرَ عَلَيهِ الأَمرُ): کارەکەی لێچووە بەست/ گرانبوو/ دژوار بوو.

(-الرَجُـلُ): کابرا نالەبار بـوو/ خوارو خێچ بوو.

(عَسِر وعَسير): نالەبار/ خوارو خێچ.

(عَسَّـرَ- عَلَيـهِ): ١-پێچەوانـەی ئـەو بوو/ لەگەڵیدا ڕێکنەکەوت ٢-تەنگی پێهەڵچنی.

(-الأَمـرَ): کارەکەی (سـەختکرد/ گرانکرد/ دژوار کرد).

(عاسَـرَ-ەُ. معاسَرَةً): لەگەڵیدا ڕەق ڕەفتاری کردو زۆری لێکرد.

(أَعْسَـرَ): نەبوو بوو/ دەسـتەنگبوو/ هەژار بوو.

(-الغريـمَ): زۆری لـە وامورگرەکـە کرد، هەرچەند/ دەستی تەنگ بوو/ نەبوو بوو.

(-تِ المَـرأَةُ): ژنەکە بـە منداڵبوونەکەیەوە جەرا.

(تَعَسَّـرَ- عليه الأَمرُ): کارەکـەی لێ گران و لێئاڵۆز بوو.

(-عليـه القَـولُ): قسـەکەی بـۆ نەهـات و لێتێکچوو/ سەری لێشێوا.

(تَعاسَـرَ- عَلَيهِ الأَمرُ): کارەکـەی لێگران و ئاڵۆز بوو.

(عليه القَولُ): قسەکەی لێچەواشە بوو.

(-البَيِّعان): کڕیارو فرۆشیارەکە پێکنەهاتن.

(إِعْتَسَـرَ-ەُ): ناچاریکردو ملی پێشـۆڕکرد/ بەزاندی.

(-الكلامَ): قسـەکەی لـە دەم دەرپەڕی پێش ئەوەی ئامادەیبکات.

(إِسْتَعْسَرَ- الأَمرَ): کارەکەی لا سەخت و گران هاتە بەرچاو/ کارەکەی پێتەنگبوو.

(-الأمرُ عَلَيهِ): کارەکەی لێگران و نارەحەت و ئاڵۆز بوو.

(أَلعُسْـر و العُسُر): ١-کەمدەستیی/ نەبوونیی ٢-سەختی/ دژوارو تەنگیی/ نارەحەتیی.

(أَلعُسْـرَةُ والمَعْسَـرَةُ والمَعْسُـرَةُ): تەنگانەو سەختیی و نارەحەتیی/ نائاسایی.

(الأَعْسَـرُ): ١-ناخۆشـترین و سـەخترین و گرانتریـن ٢-کەمدەسـتترین/ نەبووترین یان ڕەشترین و بەدوومترین.

(«يَوْمٌ أَعْسَـــرُ»): سـەختترینو بەدفەرترین ڕۆژ/ ڕۆژی ڕەش.

(أَلـعُـسْـرى): ١-مـێـی وشـەی (أَلأَعْـسَـر) ٢-پـێـچـەوانـەی (يُـسـرى) كـە گـەشـترینو خۆشترین دەگەیەنێت.

(أَلمَعْسَر): كەســێكە تەنگ بە وامەرگرەكەی هەڵچنێت.

(أَلمَعْسُــور): دژوار/ نارەحەت/ گران/ سەخت ٢-نەبوو/ هەژار.

٢-(عَسَرَ-ُه. عَسراً): لای چەپیەوە هات.

(عَسِرَ. عَسَراً): چەپلەر بوو بە دەستی چەپی كاریكرد.

(أَعْسَر (م) عَسْراء (ج) عُسْر): چەپلەر.

(عَسَّرَ-ُه): لەلای چەپیەوە هات.

(أَلأَعْسَــر): ئەوەی بەدەستی چەپ كاربكات/ چەپلەر بێت.

(عِسْراوي) (عامية): چەپلەر.

(«فُلان أَعْسَرُ يَسَرٌ»): بە هەردوو دەستی/ بە ڕاستو چەپ كاردەكات.

٣-(عَسَــرَ-تِ الناقَــةُ عَسْــراً وعَسَــراناً): مێحوشــترەكە لە غاردا كلكــی بەرزكردەوە/ كلكی گرت.

عسف: ١-(عَسَــفَ- الطَريقَ وعَنِ الطَريقِ): لە ڕێگەكە لایداو كوێرانە ڕێگەی گرتەبەر.

(-المَفــازَةَ): بیابانەكەی بڕی بــە بێ ئەوەی ڕێگەیەكی زانراو، دیاریكراو بگرێتە بەر.

(«باتَ يَعْسِــفُ اللَّيلَ وباللَّيلِ): بۆ خواستو نیازەكەی كوێرانە بە درێژایی شەو ڕێگەكەی كوتا.

(-السُلْطانُ): سوڵتان زۆرو ستەمیكرد.

(-هُ): زۆرداریی بەرامبەر كرد.

(-الشيءَ): شتەكەی بەزۆر برد/ داگیریكرد.

(-في الأمــرِ): (هەڵەشــەیی/ بێلێكدانــەوە) كارەكەیكرد.

(-الدَمــعُ الجُفونَ): فرمێســك بە لێشــاو بە چاویدا دەهاتە خوارێ/ هاتە خوارێ.

(عَسَّــفَ): بێڕانومــاو نیشــانەیەكی ڕێگــاو ئالایەك ڕۆیشت/ بە وێڵی ڕۆیشت.

(أَعْسَفَ): بە شــەو كوێرانەو نەشــارەزایانە ڕۆیشت.

(تَعَسَّــفَ- عَنِ الطَّريقِ): لــە ڕێگەكە لایداو پێچپیكردەوە.

(-الأَمْرَ): بێتەگبیرو تێڕوانین سواری كارەكە بوو بیكات.

(-فُلانــاً): ســتەمی لە فیســار كــردو زۆری ڕەتاند.

(-في القَولِ): ١-بێئاگایانە قســەكەی وەرگرت ٢-ئاخاوتنەكــەی خــراپ لێكدایــەوەو خراپ لێیتێگەیشت.

(إِعْتَسَفَ- الطَريقَ): نەشارەزایانەو كوێرانە كەوتەرێ.

(-عَنِ الطَّريقِ): لە ڕێگەكە پێچپیكردەوەو لایدا.

(-الأمـرَ): بـێ لێکۆڵینـەوەو بیرلێکردنەوە نیشتەسەر کارەکە بیکات.

(-فُلاناً): زۆرداریی بەرامبەر فیسار کرد.

(إنْعَسَفَ- الشَـيءُ): شـتەکە (خواربـووەوە/ لاکەوت/ کەچبوو).

(ألعَسْف) (مص): ١-زۆرداریی ستەم.

(ألعَسَّـاف والعَسُـوف و المِعْسَف): زۆردارێکی سەخت/ ستەمکارێکی دڵرەق و بێدڵ.

(ألعَسِّـيف): کەسـێکی نابەڵەد بـێ ڕانوماو نیشانەی ڕێگا بە ڕێگەیەدا بڕوات.

٢-(عَسَفَ-هُ): کاری پێکردو ڕەنجی پێدا.

(-لِفُـلانٍ): کاری بـۆ فیسـار کـرد/ ڕەنجی بۆ دا.

(عَسَفَ- البَعيرَ): حوشـترەکەی زۆر ڕەتاند/ ماندویکرد/ هێنایو بردی.

(أعْسَـفَ): کاری گرانی بـە مێردمنداڵەکەی خۆی کرد.

(تَعَسَّـفَ واعْتَسَـفَ- فُلاناً): فیسـاری زۆر ڕەتاندو ڕەنجی پێدا.

(ألعَسيف (ج) عُسْفاء وعِسْـفَة): ڕەنجبەر/ بەکرێگیراو.

٣-(ألعَسْف): مردن.

(العاسِف- مِنَ الإبلِ (ج) عَواسِف): حوشتری دەردە لووگرتوو.

(ناقَةٌ عاسِف): مێحوشتری دەردەو لووگرتوو.

(ألعُسَاف) (طب): دەردەلووی حوشتر کە وەك دەردی مەرگە.

عسق: ١-(عَسِـقَ وتَعَسَّقَ بِهِ. عَسَقاً): پێوەی (لکا/ نووسا).

(-عَلَيهِ): بۆ داواکاریەکەی لەسەری سوور بوو پێیداگرت.

(ألعَسَق) (مص): ١-کەمچیکڵدانەیی و بێتاقەتیی ٢-تاریکیی.

(ألعَسيقَةُ): (خواردنەوە/ شەربەت)ی خراپ.

٢-(عَسْقَل- السرابُ): تراویلکەکە بریسکایەوە.

(ألعَسْقَل (ج) العَساقِل): تەوقیسەر.

(عَسْقَلُ الرأس): پۆپەیسەر.

(ألعَساقِل والعَسـاقيل): ١-تراویلکە ٢-گەواڵە هەوری بڵاوبڵاو.

٣-(ألعَسْقَل) (ن): بەشێکی قەدی ڕووەك یان ڕەگی ڕووەکە ڕەقەو هەڵاوساوە خۆراکی تێدا کۆبووەتەوە وەك پەتاتەو سێوی بنەعەرز.

عسك: ١-(عَسِـكَ- بِهِ عَسَـكاً): پێوەی لکاو پێوەی نووسا.

(تَعَسَّـكَ- الرَجُلُ في مَشْـيِهِ): لە ڕۆیشتندا کابرا نەملاونەولایکرد.

٢-(عَسْكَرَ- القَوْمُ): خوێشگەل گردبوونەوە.

(-اللَّيلُ): بوو بەشەوەزەنگ.

(-الشيءَ): شتەکەی گردکردەوە/ کۆکردەوە.

(شَـيءٌ مُعَسْـكَر): شـتێکی گردەوەبـوو/ کۆوەبوو.

(ألعَسْـكَر (ج) عسـاكِر): ١-کۆ/ گرد ٢-سوپا

(فارسية) ٣-هەموو شتێکی زۆر.

(«إنْجَلت عَنهُ عساكِرَ الهَمّ»): مەراقی زۆری کەڵەکەبووی لەسەر شان لاچوو.

(اَلْمَعْسْكَر) (مفـع): ١-ئوردوگا،/ لەشـکرگا ٢-شوێنی گردبوونەوە ٣-شوێنێکە سەرباز تێدا کۆدەبێتەوەو هەڵدەدا.

الملحق:

عسكر: (التَعَسْكُر): کۆبوونەوەی سەرباز لە شوێنێکدا.

عسل: ١-(عَسَلَ- الطعامَ عَسْلاً): خواردنەکەی هەنگیناویکرد.

(-القَومَ): هەنگوینی دەرخـوارد دان یان هەنگوینیدانێ.

(عَسَّلَ- القَومَ): هەنگوینی دەرخوارد دان یان هەنگوینی دانێ بیبەن.

(-الطَعامَ): هەنگوینی تێکەڵ بە خواردنەکە کرد.

(-تِ النَحْلُ): هەنگەکە هەنگوینیکرد.

(-الشيءُ): شتەکە وەك هەنگوینی لێهات.

(إسْتَعْسَلَ): داوای هەنگوینیکرد.

(-تِ النَحلُ): هەنگەکە هەنگوینیکرد.

(العَسَـل (مص) (ج) أعْسـال وعُسْل وعُسُل وعُسُـول و عُسْلان) (مص): هەنگوین (نێرە دەیشکرێت بە مێ).

(عَسَـلَة): ١-تۆپەڵە هەنگوینێك ٢-دۆشـاوی خورمای فەریك/ تەڕ.

(«مـاتـَـرَك لَـهُ مَضـرِبَ عَسَـلَةٍ»): گۆڕی باووباپیری هەڵتەکاند یان باووباپیری لە گۆڕ دەرهێنا لە ڕەسـەنی پچڕانـد هێندە جنێوی پێدا.

(ألعَسَلي): ڕەنگهەنگوینی.

(ألعاسِل (فا) (ج) عُسَّل وعَواسِل): ١-کەسێکە کە هەنگوین لە شوێنەکەی خۆی لە شانەکەی دەربهێنێت ٢-کەسێکە کە چاکەکارەو ستایش هەڵدەگرێت.

(خَلِيَّةُ عاسِلَة): کورە هەنگێك کە هەنگوینی تێدابێت.

(ألعَسّـال): کەسـێکە کوورەی هەنگ ببڕێتو هەنگوینەکەی دەربهێنێت.

(ألعَسَّالَة): ١-کوورەی هەنگ ٢-هەنگ ٣-کوورە هەنگبڕ.

(ألعَسُـول (ج) عُسُـل): پیاوچاك کە شایانی پێداهەڵدانبێت.

(ألمَعْسَلَة والمَعْسُلَة): کوورە هەنگ.

(ألمَعْسُول): (مفع): هەنگویناوی/ شیرین وەك هەنگوین.

(رَجُـلٌ مَعْسُـولُ الـكلام): پیاوێکە ئاخاوت شیرینەو وەك هەنگوینە.

(مَعسولُ المواعيد): بەڵێنراستە/ گفتساغە.

٢-(عَسَـلَ- المـاءُ. عَسَـلاً وعَسَـلاناً): بـا ئاوەکەی جووڵاندو ئاوەکە شـپرزە بوو وردە شەپۆلێکرد.

(-الرمحُ عَسْلاً وعُسُولاً وعَسْلاناً): نێزەکە لەرییەوەو توند تەکانیدا.
(-الذئبُ أَوِ الفَرَسُ): لە هەڵاتن‌و غاردا شپرزە بوو سەری کەوتە تەکاندان.
(عَسَلَ- النائِم): کەمێك نوست یان وەنەوزیدا.
(رمحٌ عاسِلٌ وعَسَّالٌ وعَسولٌ): لە نەرمیدا نێزەکە لەرزۆکە/ دەلەرێتەوە/ نێزەی لەرزۆك.
٣-(العَسْل): کولۆلیی.
(«عَسْلاً لَهُ»): کۆلۆلبێت/ داوای کولۆلیی بۆ دەکەم.
(ألعَسَّال) (ح): گورگ.
(ألعَسيل (ج) عُسُل): گەسکی عەتار کە شتی خۆی پێکۆدەکاتەوە/ عەتری پێکۆدەکاتەوە.
٤-(عَسْلَجَ- الشَجَرُ): درەختەکە تەرزی تازەی دەرکرد.
(ألعُسْلُج (ج) عَسالِج والعُسْلُوج (ج) عَساليج): تەرزی تازەو پەلی ناسکی درەخت.
٥-(عَسْلَطَ): هەرەمەکیی/ تێکەڵ‌و پێکەڵ قسەکەی بەیەکدادا.
(كَلامٌ مُعَسْلَط): قسەی (هەرەمەکیی/ تێکەڵوپێکەڵ).
عسم: ١-(عَسَمَ فِي الأَمرِ عَسْماً وعَسُوماً): چاوچنۆکانە چاوی لە کارەکە بڕی ٢-خۆی بۆ کارەکە ڕەنجاندو کاری تێداکرد.
(إعْتَسَمَ): ڕەنجیداو دەستگیربوو.
(-فُلاناً): ئەوەی فیسار خواستی، دایە.
(ألعاسِم): (کۆششکەر/ ڕەنجدەر)ی خێزانەکەی.
(ألعَسْمَةُ): پارووپەك.
(«ماذاقَ إلاّ عَسْمَةً»): تەنها پارووپەکی خوارد.
(ألعَسَمَةُ): لەتە نانێکی وشك.
(ألعَسُوم (ج) عُسُم): کۆششکاری خێزانەکەی.
(ألعُسُوم): ١-لەتە نانی وشکەوەبوو/ وشك‌و ڕەق ٢-کەمەکێك.
(ألمَعْسَم): شوێنتەما/ ئەوەی (چاوی تێبڕیت/ مرخت لێخۆشکردبێت/ بەتەمابیت).
(«مالَكَ فِي بَني فلان مَعْسَمٌ»): بە تەمای هیچ نیت لەبەرەی فیسار/ چاوڕێی هیچ نیت/ لە فیسار بەرە هیچت دەستناکەوێت.
٢-(عَسَمَ وأَعْسَمَ-ت عَينُهُ. عَسْماً وعُسُوماً): پێڵووەکانی پێکەوە نووسا/ چاوی لێکنا.
٣-(عَسِمَ-تِ القَدَمُ أَوِ الكَفّ. عَسْماً): جومگەی مەچەکی یان قولەپێی وشکبوو بەوە دەستی یان قاچی گێڕ بوو.
(رجلٌ أَعْسَم وإمرأَةٌ عسماء): پیاوی یان ژنی دەستگێڕو قاچگێڕ.
(أَعْسَمَ يَدَهُ): دەستی خوارکرد/ گێڕ کرد.
عس: ١-(عَسِنَ- الكَلأُ فِي الدابَّةِ عَسَناً): گیاکە بە چوارپێکە کەوت‌و قەڵەویکرد.
(-تِ الدابَّةُ): چوارپێکە لەوەڕەکەی/

ئالفەکەی پێکەوت و قەڵەویکرد.
(أَعْسَـنَ- المَكانُ): شـوێنەکە هەندێك گیای لێروا.
(أَلعُسْن والعَسْن): بەز.
(أَلعَسُون والأَعْسُـن (ج) عُسُن): قەڵەو لەش پڕ لە غەزو بەز.
٢-(تَعَسَّنَ- الشيءَ): بە شوێن شتەکەدا گەڕاو ویستی بزانێت لە کوێیە.
(-أباهُ): شێوەی لە باوکی چوو.
(ألعِسن): هاوشێوە/ هاووێنە/ لەوچوو/ وەکو ئەو.
(أَعْسانُ- الشيءِ): شوێنەوار/ ئاسەوار/ شوێنی شت.
(«هو على أعســانِ مِن أبيهِ»): ئەو چۆتەوە سەر باوکی/ لە باوکی دەچێت.
٣-(أَلعَسْن): بالآبەرزیی و قژجوانیی و سپێتیی پێست.
عسـا: ١-(عَسـا- النَباتُ عَسـاءً وعُسُـوّاً): ئەستوورو ڕەقبوو.
(-تِ يَدُهُ): دەستی لە کاردا ئەستوور بوو.
(-اللَّيلُ): شەو تەواو تاریکبوو.
(-العاسـي) (فا): ١-وشـك ٢-سـەخت/ ڕەق ٣-ئەستوور.
٢-(عَسـا- الشَـيْخُ. عَسـواً وعُسُـوّاً وعُسيّاً وعَساءً وعَسْـوَةً): پیرەکە تەمەن گەورە بوو پەکیکەوت.

(أَلعِسوَة): ئیختیار بوون و پەککەوتن.
٣-(أَلعَسْوُ): مۆم.
عَسـي: (عَسِـيَ النَباتُ عَسـىً): ڕووەکە ئەستوورو ڕەقبوو.
(عَسـى): بەشـکو/ ڕەنگـە/ لەوانەیـە/ خۆزگە. بـۆ ئاواتخواسـتن و چاوەڕێبوونێکی خۆشەویست و ئاواتخواسـتن بە لێنەقاومان و لەوەی دوورکەوتنەوە.
(عسى أن تَكرهوا شيئاً وهوَ خَيرٌ لَكُم وعَسى أَن تُحِبوا شَـيئاً وهو شَـرٌ لَكُـم): لەوانەیە حەز لە شـتێك نەکەن فەرو خێـری ئێوەی تێدابێت و لەوانەیشە حەز لە شتێك بکەن بۆ ئێوە خراپ بێت.
(أَعسِ- بِهِ): پێی شایستە بکە.
(أَلعَسِي والعَســيّ والمَعْساة بالأمرِ): شایستەی کارەکەیە/ شایانیەتی.
(أَلمِعْساء): کەنیزەکی هەرزەکار.
عـش: ١-(عَشَّ- الشـيءَ عَشّـاً): شـتەکەی کۆکردەوە.
(-الطائِرُ): باڵندەکە خۆیگرتە هێلانەکەی و تیایدا مایەوە.
(عَشَّـشَ- الطائِـرُ): باڵندەکـە هێلانەی بۆ خۆیکرد.
(إِعْتَشَ): هێلانەی پەیداکرد/ شوێنێکی کرد بە هێلانە.
(أَلعَشّ والعُشّ (ج) عِشاش وعِشَشَة وأَعْشاش

وعُشُوش): هێلانەی بالّندە.
(اَلْمُعَشَّش) (مفع): جێهێلانە.
٢-(عَشَّ- القَميصَ. عَشّاً): جلەکەی پینەکرد.
(اِنْعَشَ الثوبُ): جلەکە پینەکرا/ پیناویبوو.
٣-(عَشَّ- الشيءَ. عَشّاً): شتەکەی (داواکرد/ خواست).
(اَلْمَعَش): خواستراو/ داواکراو/ نامانج/ مەرام.
٤-(عَشَّ- المَعروفَ. عَشّاً): بەخشینێکی کەمی دایە/ چاکەیەکی کەمی لەگەڵدا کرد.
(-تِ النَخْلَةُ): دارخورماکە پەلی کەمبوو.
(-البَدَنُ عُشوشَةً وعَشاشَةً وعَشَتاً): جەستەکە/ لە شەکە لاواز بوو و پووکایەوە.
(عَشُّ): لەشێکی لەڕی پووکاوە.
(عَشَّشَ-تِ النَخلَةُ): دارخورماکە کەمپەلبوو.
(أَعَشَّ- البَدَنَ): جەستەکەی لاوازکردو پووکاندیەوە.
(-الرَجُلُ): پیاوەکە کەوتە شوێنێکی ڕەقەنی کەمدرەختەوە.
(إعْتَشَ- البَدَنَ): لەشەکەی پووکاندەوە.
(اَلعَش) (مص): بەخشینێکی کەم.
(رَجُلٌ عَشٌ): پیاوێکی پووکاوەی لاوازو باریك.
(اَلعَشَّةُ): ١-دارخورمای کەمپەل ٢-درەختێك کە لە شوێنێکی خراپدا ڕوابێتو پەلوپۆی کەمبێت ٣-خاکێکی کەمدرەخت.
٥-(عَشَّشَ- الكَلأُ): گیاکە وشکبوو.
٦-(أَعَشَّ- فُلاناً عَنِ الأَمرِ): بەری کارەکەی لە فیسار گرت.
(-الظَبيَ): ئاسکەکەی لە لانەکەی تەرەکرد.
عشب: ١-(عَشِبَ وعَشُبَ- المَكانُ عَشَباً وعَشابَةً): شوێنەکە گیای لێڕوا.
(عاشِبُ): زەویی گیا لێڕواو. سەوزایی.
(عَشَّبَ- المَكانُ): گیای لێڕوا/ گیادار بوو.
(أَعْشَبَ- القَومُ): تووشی گیابوون/ گەیشتنە گیا.
(«أَعْشَبْتَ فَأَنْزِل»): گەیشتیتە گیادابەزە.
(-المَكانُ): شوێنەکە گیای لێڕوا/ گیای دەرکرد.
(تَعَشَّبَ واعْتَشَبَ): ١-لە گیاکەدا لەوەڕا ٢-قەڵەو بوو.
(إعْشَوْشَبَ): گەیشتە گیا/ گیای دۆزییەوە.
(-المَكانُ): شوێنەکە گیای زۆر بوو.
(أَرضٌ عاشِبَةٌ): لەوەڕگا/ زەوییەکی پڕگیا/ گیازار.
(اَلعَشابَة): گیازار/ گیای زۆر.
(اَلعُشْب (ج) أَعْشاب): گیای تەڕ.
(اَلعَشِب والعَشيب والمُعْشِب والمِعْشاب): گیادار/ سەوزایی مێرگ/ گیاپۆش.
(أَرضٌ عِشِبَةٌ وعَشيبَةٌ ومُعْشِبَةٌ ومِعْشاب): زەوییەکی (گیاداوی/ گیادار/ گیازۆر) مێرگ.

(أَلعَشَّــاب): ١-گيايــى/ ڕووەكيــى ٢-گياناسو ڕووەكناس.

(أَلتَعاشيب): پەڵەپەڵەی گیای جیاجیا.

٢-عَشِــبَ- الخُبزُ وغَيرُهُ عَشَــباً: نانەكە یان شتێتر وشكبوو/ ڕەقبوو.

٣-(عَشُــبَ- الرَجُلُ. عَشابَةً وعُشُوبَةً): كابرا كورتەبنەیەكی ناشیرین بوو.

(عَشَب): كورتەبنەی ناشیرین.

(عَشَبَةُ): ئافرەتی كورتەبنەی ناشیرین.

(أَلعَشَــبَةُ): پیری چەماوەی تەمەنزۆریی یان ئیختیار پیاو یان ژنی ئیفتادەی چەماوە.

عشــر: ١-(عَشَــرَ. عَشْــراً): ١-دەیەكــی برد ٢-كردی بە دە/ یەكێكی خستە سەر نۆ.

(-القَــومَ): ئــەو بوو بــە دەهەمین كەســی خوێشەگەل.

(-عَشَرَ-تِ الناقَةُ): مێحوشترەكە سكی هەشت یان دە مانگی بەسەردا تێپەڕی.

(-المالَ. عَشْــراً وعُشُــوراً): دەیەكی داراكەی برد.

(-القَــومَ): دەیەكــی دارای خوێشــگەلی برد ٢-بوو بە دەهەمینیان ٣-یەكێكی لێومرگرتن/ لێبردن/ بوون بە نۆ.

(عَشَّرَ- المالَ): ١-دەیەكی داراكەیبرد.

(-القَــومَ): ٢-دەیەكی دارای خوێشــگەلی برد ٣-بووبە دەهەمینیــان ٤-یەكێكی لێومرگرتن/ لێبردن بوون بە نۆ.

-تِ االناقَةُ: سكی مێحوشترەكە بوو بە هەشت یان دە مانگ.

(-الحِمارُ): كەرەكە دە جار لەسەریەك زەڕی.

(أَعْشَرَ- العَدَدَ): ژمارەكەی كرد بە دە.

(-القَومُ): بوون بە دە كەس.

(-تِ الناقَــةُ): مێحوشــترەكە ســكی بوو بە هەشت یان دە مانگ.

(أَلعِشْــر (ج) أَعشــار): ١-دەیــەك ٢- ئاودانی حوشــترو ڕۆژی دەهەمین یان نۆهەمین پاش ئاونەخواردنەوەی هەشت یان نۆ ڕۆژ.

(أَلعُشر (ج) عُشُور وأَعْشار): دەیەكی شت.

(أَلعَشَرَة (ج) عَشَرات): دە/ یەكەی دەیان (بۆ نێر دەوترێت: عَشَرَة).

(عَشَــرَةُ رجال): دە پیاو (بۆ مێ دەوترێت: عَشر).

(عَشر نساء): دە ژن. ئەگەر لەگەڵ پێشەوەیدا بوترێــت بۆ مێ دەوترێت: («خَمسَ عَشَــرَةَ إمْــرَأَة») بۆ نێر دەوترێت (خَمسَــةَ عَشَــرَ رَجُلاً).

(أَلعِشرون) (ع ح): بیست.

(أَلعَــدَدُ العَشَــري) (ع ح): ژمارەیەكی تەواو یان سفرو بەشێكی دەیانی (٠,١٤٥) و ٢,٣١.

(أَلكسر العشري): كسر صورته عدد صحيح ومخرجه (١٠) او احدى قوى (١٠) مثلا ١٠/٣، ١٠٠/١٧ ويمكن كتابته بالطريقة العشرية): كەرتــی دەیی كە ســەرەی ژمارەیەكی تەواوە

ژێرەی (١٠) دە یان یەکێکە لە هێزەکانی (١٠) وەك ١٠/٣ و ١٠٠/٧ بە شـێوە کەرتی دەییش وا دەنوسرێت ٠,٣ و ٠,١٧.

(الكسـر العشـري الدوري او الدائر (ع ح) تعود الارقام فيه بالترتيب نفسه اعبارا من رقم ما (١٧ ١٧ ١٤٥١٧) العدد (١٧) في المثل يسمى الدور والكسـر دوري بسيط اذا جاء دوره حـالا بعد الفاصلة مثـل ٢١ ٢١ ٥,٢١ والا هو خليط كسـردارج او عادي): کەرتی دەیـی خولی یان بازنەیـی (ع ح) بریتییە لە دووبارەبوونـەوەی هەمـان ژمارە لـە دوای یـەك وەك (١٧ ١٧ ١٧ ١,٤٥) ژمـارەی (١٧) لە نمونەکـەدا پێیدەوترێـت خول یـان کەرتی خولیی سـادە. خۆ ئەگەر ڕاستەوخۆ ژمارەکە بـە خولی هات ئەوا کۆتایـی دێت وەك ٢١ ٢١ ٥,٢١ ئەگینا تێکەڵدەبن. کەرتێکی تێکەڵە یان ئاسایی دەبێت.

(العاشِـر (فا) (ج) عُشَّـر (م) عاشِـرَة (ج) عَواشِـر): ١-دەهەمـین ٢-حوشـترێك نۆ ڕۆژ ئاونەخواتـەوە لـە دەهەمـین ڕۆژدا ئـاو بخواتەوە.

(اَلعاشُور العاشُوراء والعاشُورَى والعَشورَى): ڕۆژی دەهەمینی مانگی موحەڕەم.

(«جاؤُوا عُشارَ أَو مَعْشَرَ»): دە دە هاتن.

(عُشارَةُ الشيءِ): دەیەکی شتێك.

(ثَوبٌ عُشاريٌّ): بەرگێکی دە باڵ درێژ.

(غُلامٌ عُشاريّ): مێردمنداڵێکی دە ساڵانە.

(اَلعَشَّار): ١-دەیەکوەرگر ٢-کەسێکە لەسەریبێت دەیەکی شتێك بدات.

(اَلأَعْشارِيُّ (ج) عُشْر): سەر بە دەکان.

(اَلعُشَراء مِنَ النوق (ج) عِشار وعُشَراوات): ئـەو حوشـترەی دە مانگ یان هەشـت مانگ بەسەر ئاوسبوونیدا تێپەڕیبێت یان ئەو کاتە بزێت.

(اَلعُشريَّة) (ن): دەپەلکە، ڕووەکێکە کەپرۆکە دەکات لە ئەمەریکای باکوردا دەروێت بۆیە وا ناونراوە چونکە گوڵەکەی دە پارچەیە.

(اَلعَشير (ج) أَعْشِراء): دەیەك.

٣-(عاشَـرَ-هُ): تێکەڵیبـوو هەڵسـوکەوتی لەگەڵدا کردو بوو بە هاوڕێی.

(تَعاشَـرَ واعْتَشَرَ- القَومُ): خوێشکەل لەگەڵ یەکدا تێکەڵیی و هەڵسوکەوتیان بوو.

(اَلعِشـرَة): تێکەڵیـیو هەڵسـوکەوت لەگەڵ یەکداکردن.

(اَلعَشير (ج) عُشَراء): ١-خێڵ ٢-خوێش/ خزم ٣-دۆسـت/ برادەر/ هاوڕێ ٤-مێردی ژن/ شوو ٥-ژن/ هاوسەر.

(اَلعَشيرَة (ج) عَشائِر وعَشيرات): خێڵ.

(عَشـيرَةُ الرَجـلُ): کەسـوکاری نزیکـی لە باوکیەوە.

(اَلمَعْشَـر (ج) مَعاشِر): ١-کۆمەڵ ٢-کەسوکاری پیاو/ خزمی نزیکی پیاو ٣-جنۆکە ٤-مرۆڤ.

٤-(ألعُشَر. الواحدة عُشَرَة) (ن):لۆكەی فەرەنسی/ یاسەمەنی فەرەنسی، دەوەنێكە گەوەنی هەیە لە ئاسیای باشوورو ولاتە عەرەبیەكانو ئەفەریقای كەمەریی دەروێت.

(ألأَعْشار والعَواشِر):شاپەڕی باڵندە.

(ألأَعْشَر):گەوج.

(ناقَةُ مِعْشار): مێحوشترێكی بەشیر/ شیرزۆر.

عشز: ١-(عَشَزَ. عَشَزاناً):وەك بێقاچ یان قاچبڕاو ڕۆیشت/ بە هەنگلەشەلێ ڕۆیشت.

(-على عَصاهُ):بە داردەستەكەی ڕۆیشت/ خۆی بەسەر داردەستەكەیدا داو ڕۆیشت.

٢-(ألعَشوز (ج) عَشاوِز):ڕێگەی سەخت یان زەویی ڕەقەن.

(ألعَشُوَز والعَشَوَّز): پتەو دارێژراوی ئەستوور.

عشق: (عَشِقَ-هُ. عِشْقاً وعَشَقاً ومَعْشَقاً): حەزی لێكرد/ دڵی تێچوو/ ئاشقبوو/ خۆشیویست.

(عاشِق (ج) عُشّاق وعاشِقون وهي عاشِقَة وعاشِق (ج) عَواشِق):حەزلێكردوو/ ئاشق/ دڵدار/ دڵتێچوو/ دڵلێسەنراو/ ئەڤیندار.

(عَشِقَ- بِالشَّيءِ):دڵی چووە سەر شتەكە/ دڵی پێوە بەند بوو.

(تَعَشَّقَ):خۆی بە حەزلێكردوو (پیشاندا/ نواند).

(-هُ):دڵبەندیبوو/ دڵی چووە سەریو حەزی لێكرد.

(ألعِشق) (مص):حەزی دێوانەیی/ دڵدارییەكی سەوداسەری/ دڵخوازییەكی گەرم بە پاكیی یان بە ناپاكیی.

(ألعَشيق= العاشق):١-دڵدار/ دڵبەست/ حەزدار/ دۆست/ خۆشەویست

٢-معشوق:حەزلێكراو/ دڵخواز/ خۆشەویست.

(ألعَشّاق والعِشِّق):زۆرحەزو دڵگۆر.

عشم: ١-(عَشِمَ – الشيءُ وتَعَشَّمَ. عَشَماً وعُشُوماً):شتەكە وشكبووەوە/ ڕەقبوو.

(خُبْزٌ عَشَمٌ):نانی وشكەوەبوو/ نانی ڕەق یان كەرووكردوو و خراپبوو/ بۆنكردوو.

(ألعَشَمَةُ):١-نانی ڕەق/ وشك ٢-لەلەرێدا وشكو ڕەقبووبێت ٣-پیری (پەككەوتە/ لاكەوتە)/ ئیفتادە (بۆ نێرومێ دەوترێت).

(«شَيخٌ عَشَمَةٌ وعَجوزٌ عَشَمَة»)پیرەمێردێكی پەككەوتەو ئیفتادە/ پیرێژنێكی پەككەوتە.

(خُبزٌ عَيشَمٌ):نانێكی ڕەق یان بۆنكردوو خراپبوو.

(ألأَعْشَم (م) عَشْماء):١-درەختی وشكبوو ٢-ئیختیاری/ ئیفتادەی/ پەككەوتە.

٢-(ألعَشَم): چاوچنۆكیی/ چاوبرسێتیی/ مرخ لێخۆشكردن.

(ألعَشَمَةُ):چاوبرسێتیی/ مرخ لێخۆشكردن.

(ألأَعْشَـــم (م) عَشــماء): دوو ڕەنگی ئاوێتە/ تێکەڵ.

عشــن: (عَشَــنَ وعَشَّــنَ وأَعْشَــنَ. عَشْناً): لەخۆیەوە ڕەڵی لێداو ڕایدەربڕی.

(إعْتَشَنَ= عَشَنَ): ڕایدەربڕی و ڕەڵی لێدا.

(-فُلاناً): بە نــارەوا بەڕوویدا هەڵپڕژایەوەو بەیەکداچوون.

(ألعُشَان): هەڵچنی دەنکە خورمای وەریو.

(ألعُشــانَة): ١-هەڵچنی دەنکە خورمای وەریو ٢-بنی پەلی دارخورما.

عَشــا: ١-(عَشــا. عَشــواً): ١-شــەو کوێرانە هەنگاوینــا ٢-چاوی کــز بوو/ بە شــەوو بە ڕۆژ بــاش نەیدەبینی یان بــە ڕۆژ دەیبینی و شەوکوێر بوو.

(عَــشٍ وأَعْشــى): شــەوکوێر یــان چاوکزی شەووڕۆژ.

(عَشا- الإبلَ): بە شەو حوشتری لەوەڕاند.

(-الرَجُلَ): بە شەو بەرەو لای پیاوەکە ڕۆیشت/ نیازیکرد. (ئەمە بنچینەیە پاشــان هەموو، بە نیازێك/ ڕووتێکردوویەك پێیوترا (عاشي).

(-هُ وإليهِ): بۆ لای ئەو ڕۆیشت و داوای چاکەی لێکرد.

(-عَنْــهُ) (ضد): ١-لەو لایــداو ڕوویکردە لای یەکێکیتر ٢-ڕوویکردە لای ئەو.

(-النارَ وإلى النَّارِ. عَشْــواً وعُشُوّاً): ئاگرەکەی بە شــەو دی ڕوویتێکرد بەشــکو ڕێنوما بێت یان دایبکات و ڕزگاریبکات.

(-الرَجُلَ. عَشْــواً وعَشْــياً): نان و خواردنی ئێواریی دایە.

(عَشِيَ. يَعْشى. عَشاً): چاوی بە ڕۆژ دەبینی و بە شەو شەوکوێر بوو.

(عَشٍ وأعشى): شەوکوێر.

(عَشيَ- العَشــاءَ): شــێویکرد/ نانی ئێوارێی خوارد.

(عَشْيان): شێوکردوو.

(-تِ الإبِلُ): حوشترەکان بە شەو لەوەڕان.

(عاشــيَة (ج) عَــواشٍ): حوشــتری بەشــەو لەوەڕاو.

(-عَلَيهِ): ستەمی لێکرد (لە (ألعَشا)وە هاتووە واتا کوێرکردن).

(عَشَّــى- الطَّيرَ. تَعْشِيَةً): ئاگری بۆ باڵندەکە کردەوەو بە شەوارەیخست تا ڕاوی بکات.

(-الإبلَ): بەشەو لەوەڕاندنی.

(-الرَجُلَ): نانی ئێوارەیدایە.

(أَعْشــى- الرَجُلَ. إعْشاءً): ١-ئێوارە خواردنی دایە ٢-شتی دایە.

(-اللهُ الرَجُلَ): خودا شەوکوێریکرد.

(تَعَشَّى): نانی ئێوارەیخوارد/ شێوانیکرد.

(تَعاشى تَعاشياً): وایزانی تووشی شەوکوێری بووە.

(-عَنهُ): چاوی لێنووقاند/ خۆی لێلادا.

(إعْتَشى إعْتِشاءً): وەختی شێوان کەوتە ڕێ.

(-النـــارَ): ئاگرەكەى چاوكـــردو بەرەو رووى چوو.

(إسْتَعْشــى- الرَجُــلَ. إسْتِعْشــاءً): كابـــراى سەرلێشێواو دى.

(-النارَ): روويكردە ئاگرەكە رێبەديدە بوو.

(العَشا والعَشــاوَة): چاوكزيى شەوو رۆژ يان تەنها بە شەو/ شەوكوێر بوو.

(ألعَشْاء (ج) أعْشيَة): خواردنو نانى ئێوارە: شێوكردن.

(ألعِشــاء): ســـەرەتاى تاريكبوونو تراويشــە لەخۆرئاوابوونەوە تا تاريكداهاتن يان كۆتايى رۆژ.

(ألعِشاءان): خۆرئاوابوونو تاريكداهاتن.

(ألعَشواء (ج) عُشِي): ١-مێى وشەى (الأعشى): ٢-تاريكيى ٣-مێحوشـــترێك كـــە بەرپێى خۆى نەبينێت.

(«هو يَخبطُ خَبطَ عَشــواءَ»): ئەو كوێرانە پەلدەكوتێت.

(«إنَّهُم لَفي عَشواءَ مِن أمرِهِم»): لە كارەكەدا ســـەرگەردانو ســـەرلێتێكچوو چەواشـــەن رێدەرناكەن.

(«رَكِبَ العشَــواءَ»): كوێرانـــە كارەكەيگرتو كرد/ تيايدا رێبەديى نەكرد.

(ألعُشــوَة والعِشوَة): ١-بلێســەو شەوقى ئاگر بە شـــەو دوور دەبينرێتو رێى پێدەردەكەن ٢-نەشـــارەزايانەو نابەڵەدانـــە دەســـت بدەنە كارێك (لەشەوكوێرييەوە وەرگيراوە).

(ألعَشْــوَة): ١-تاريكيى ٢-چواريەكى سەرەتاى شەو.

(«رَأيتُــهُ في عَشْــوَةِ العَتْمَــة وفي عَشْــوَةِ السَــحَرِ»): لـــە تاريكيـــى ســـەرەتاى شـــەوو تاريكيى بەرەبەياندا ديم ٣-دەســـتدانەكارێك بێبەڵەديىو شارەزايى.

(ألعِشِي): خواردنى ئێواران.

(ألعَشِيّ= العِشاء): سەر لە ئێوارێ.

(بَعيرٌ عَشِــيّ): حوشـــترى تادرەنگ بەشـــەو لەوەراو.

(العَشِــيَّة (ج) عَشِــيّ وعَشــايا وعَشِيّات): شەوانەو/ كاتى شەو سەرلەئێوارێ.

(عَشوِيّ): ١-شەوانە ٢-هەور.

٢-(عَشّى- عَنِ الشَيءِ تَعْشِيَةً): بەزەيى پێدا هاتەوەو نەرم لەگەڵى جووڵايەوە.

٣-(ألعَشواء): خورما يان دارخورما.

عصّ: ١-(عَصّ. عَصّاً وعَصَصاً): رەقو توند بوو/ پتەو بوو.

(عَصَّصَ- على غَريمِهِ): پێى لە (وامدارەكە/ قەرزارەكە) داگرتو زۆرى لێكرد.

(ألعَــصّ) (مــص): ١-پتەوبوون ٢-رەســـەن/ جسن.

(«هو كريم العَصّ»): ئەو رەسەنە، خانەدانە/ وەجاخزادەيە.

(ألعُصَص والعُصُص): بنى كلك/ كلێنچكە.

(العُصعُـص): ڕقـاوىو بێفـەڕ/ كەمفـەڕ/ كەمكەڵك.

(اَلُصْعُـص والعَصْعَـص (ج) عَصاعِـص والعُصْعُوص (ج) عَصاعيص): ئێسقانی كلك.

عصب: ١-(عَصَبَ-الشيءَ عَصْباً): ١-شتەكەی بەست/ شەتەكدا ٢-پێچایەوە ٢-لوولیدا/ پێچی پێدا.

(-القُطْنَ): لۆكەكەی ڕست.

(-الناقَـةَ): هـەردوو ئەژنۆی بەسـتەوە بۆ ئەوەی شیر دابدات‌و شیربدات.

(-القَـومُ بِـهِ): خوێشـگەل لێیكۆبوونەوەو چوارلایان لێگرت.

(-الريـقُ بالفَـم): تفەكـەی بـە دەمـەوە وشكبووەوە.

(-الغُبارُ رَاسَهُ): تۆز سەریگرت‌و بەسەریەوە نیشتەوە.

(-الرَجُـلُ بَيتَهُ): خۆی لـەماڵەكەدا گیرداو مایەوە/ دەرنەچوو.

(-الشيءَ. عَصْباً وعِصاباً): شتەكەیگرت.

(عَصِبَ- اللَّحْمُ. عَصَباً): گۆشـتەكە (دەماری زۆر بوو/ دەماراویبوو).

(عَصِبٌ): گۆشتی دەماراوی.

(-القَـومُ بِـهِ): خوێشـگەل لێیكۆبوونەوەو گەمارۆیاندا.

(-عَصَّبَهُ):١-بە شتێپێچێك بەستی/ شەتەكیدا ٢-برسییكرد.

(-فُلاناً): كردی بە گەورەو سەردار.

(أَعْصَبَ-تِ الإبِلُ): لە ڕۆیشتندا حوشترەكان تەكانیاندایە خۆیان/ چابوكبوون.

(تَعَصَّـبَ): سەروبەسـتی بەسـت/ مێزەری بەسـت ٢-بوو بە گەورە/ ئاغا/ سـەردار ٣-بۆ بیروبڕوایەك‌و لایەك دەمارگیر بوو.

(-لَهُ ومَعَهُ): لای ئەویگرت‌و لەسەریكردەوە/ بۆی دەمارگیر بوو.

(-عَلَيـهِ): لێی دەمارگیر بوو و دژی وەسـتا/ بەرەنگاریبوو.

(-في دينِـهِ ومَذهَبِـهِ): بـۆ پاراسـتن‌و لەسەركردنەوەی ئاین‌و ڕێبازەكە/ ڕێڕەوەكەی دەمارگیریی نواندو توندوتیژ بوو.

(إعْتَصَـبَ- التاجُ على رَأسِـهِ): تاجەكە پڕ بەسەری بوو.

(-المَلِكُ): شاكە تاجی نایە سەر خۆی.

(-القَومُ): خوێشـگەل یەكگرتـوو یەكپارچە بوون.

(«إعْتَصَبـوا عَـن العَمَلِ أو عَـنِ الطَّعام»): یەكیانگرت‌و مانیانگرت كارەكەیان نەكرد یان نانەكەیان نەخوارد.

(ألإعتِصاب): مانگرتن.

(إنْعَصَـبَ- الشـيءُ): شـتەكە تونـد بـوو، یەكیگرت.

(إعْصَوصَـبَ- الشَـرُّ): (بەدیـیو خراپـە) زێفیسەند/ پەرەیسەند.

(-القَـومُ): خويْشـگەل كۆبوونەوەو دەسـتە دەستەيان پێكەوەنا.

(العاصِب) (فا): مانگر.

(رجُـلٌ عاصِـب): تف لـە دەميدا يـان بە دەميەوە وشكبوو.

(ألعَصْـب): مێـزەر/ سەروبەسـت ٢-جـۆرە بەرگێكی ميلدارە.

(ألعَصَب (مص) (ج) أعصاب): ١-تۆرە دەماری ناو لـەش كە بە هەموو لەشـدا بلاّوبۆتەوەو هەسـتو بـزوەی لـەش بـەو دەمارانەيـە ٢-پياوماقولاّنی نەتەوەو خويْشگەل ٢-(ن)لاولاو

(ألعُصْبَةُ- مِـنَ الرجال والطير والخَيل (ج) عُصَب): كۆمەڵـە پياوێكو پۆلە باڵندەيەكو رەوەنەسپێك.

(ألعِصْبَة): شێوەی بەستنی سەروبەست.

(ألـعَـصَـبَـة (ج) عَـصَـبـات): ١-دەمـارێـك ٢-كەسوكارێك كە پشتيوانيبن/ پشتيبگرنو لەسەری بكەنەوە.

(ألعِصاب) (مص): ١-پێبەست وەك دەستەسرو شاڵو سـارغیو برينپێچو شتيتر ٢-شريتێكی جـوانو رەنگين كـە بـە دەوری وێنەيەكدا دەهێنرێـتو پێـی دەرازێنرێتـەوەو پێوەی دەبەسترێت.

(ألعِصابَة (ج) عَصائِب):١-مێزەر/ سەروبەست ٢-كۆمەڵە پياوێك يان رەوە ئەسپێك يان پۆلە پەلەورێك.

(ألعَصَبـيّ): ١-كەسـێكە كـە بەرامبەر زۆرو سـتەمی سـەر نەتەوەكـەی رادەوەسـتێتو بەرگريی لە خويْشـانی/ لە دەسـتەكەی/ لە نەتەوەكەی/ دەكاتو بەرەنگاری ناحەزەكانی دەبێـت ٢-مرۆڤی تـوورەو تـرۆ/ دەمارگرژ/ كەسێكە زوو هەڵچێت.

(ألعَصَبيَّـة): توندیـی پەيوەنديی مرۆڤەكە بـە دەسـتەو كۆمەڵەكەيەوە بـە هەتەرەوە پشـتگيريی دەكاتو چاكو توند بەرگريی لە بيروبڕواكەی دەكات.

(عَصَبِياتُ الأَجْنِحَة) (ح): جۆرە مۆريچەيەكن باڵيان بەيەكـدا دەچێتو دەماری زۆرە وەك: مێشەليكەو درەمێرووله.

(ألعَصيب (ج) عُصُب وأعصِبَة): سـييەك بە ريخۆڵە بەسترابێت ببرژێنرێت.

(العَصيب): سەخت/ گران/ تووش.

(يَومٌ عصيب): رۆژێكی زۆر گەرمی تووش.

(ألتَعَصُّـب (مص) (ج) تَعَصُّبات): بە هەقو راسـتيی قايلنەبـوون گەرچـی بەڵگەی ئەو راسـتييەيش هەبێت بە هـۆی دەمارگيريیو لادان بەلای لايەكدا.

(ألمُعَصَّـب) (مفـع): ١-تـاج لەسـەر نـراو ٢-گەور/ سـەردار چونكە تاجی لەسەر نراوە يان كاروبـاری خەڵكی بەسـەرەوەيەو بۆيان دەگێرێت ٢-برسی. چونكە ئەگەر زۆر برسيبوو ناوقەدی بە شتێك دەبەستێت ٤-هەژار.

(أَلمَغْصُوب) (مفع): زۆر برسی.

(«فُلان خِوانُهُ مَنصوبٌ وجارُهُ معصوبٌ»): فیسار خوانەکەی ڕاخراوەو هاوسێکەی لە برساندا پشتێنی بەستووە.

(«رجُلٌ مَعصوبُ الخَلْقِ»): پیاوەکە لەشدارێژراوو تێکسمراوو قەڵەوە.

٢-(عَصَبَ-تِ الأَسنانُ عَصْباً وعُصُوباً): دانەکان بەڵغیان گرتومو پیسبوون.

٣-(عَصَبَ- الأُفُقُ. عَصْباً وعُصُوباً): ئاسۆ سوورهەڵگەڕا.

٤-(عَصَّبَ-هُ): فەوتاندی.

٥-(تَعَصَّبَ-بالشَيءِ): بە شتەکە قایلبوو.

(إِعْتَصَبَ- بالشيءِ): بە شتەکە داکەوتو پێی قایلبوو.

٦-(أَلمَعْصُوب): شمشێری تەنك.

٧-(أَلعَصَبْصَب): ڕۆژی زۆر گەرم یان ڕۆژی تووش و توند.

الملحق:

عصب: (أَلعُصاب): پشێوییەکی دەروونییە یان ئاوەزییە/ ئەقڵییە.

(أَلعُصابِي): تایبەتییە بەو کەسانەی پشێوییان لە دەروون یان ئاوەزدا هەیە.

(المَصاب بالعُصاب): تووشبووی پشێویی دەروونی یان ئاوەزیی/ ئەقڵی.

عصد: (عَصَدَ- الشيءَ عَصْداً): شتەکەی لوولداو گرێیدا.

(«عَصَدَهُ على الأَمرِ»): ناچاری کارەکەی کردو زۆری لێکرد.

(-الرَجُلُ. عُصُوداً): مرد.

(أَعْصَدَ- الشيءَ): شتەکەی لوولدا/ پێچایەوەو گرێیدا.

(العَصيد= المَعصود): لوول و گرێدراو.

(العَصيدَة) (ط): ئارد ڕۆنی بەسەردا دەکرێت و لێدەنرێت/ قاتوقەیماغ/ قەیماغ.

عصر: ١-(عَصَرَ- العِنَبَ أَو الثَوبَ أَو غَيرَهُما): (ترێکە یان جلەکە)ی گوشی یان شتیترو ئاوەکەی لێدەرکرد.

(-الدُمَّلَ): دوومەڵەکەی گوشی و کێم و زووخەکەی لێدەرکرد.

(-الرَكضُ الفَرَسَ): غارکردنەکە ئارەقی بە چارەوێکە کردەوە.

(عَصَّرَ- الشيءَ): جار لە دوای جار شتەکەی گوشی.

(أُعْصِرَ- القَومُ): تازە باران لە خوێشگەل باری.

(تَعَصَّرَ): گوشرا.

(إِعْتَصَرَ العِنَبَ أَو الثَوبَ ونَحوَهُما): ترێکە یان جلەکە یان شتیتری وەهای گوشی.

(-العَصيرَ): شیلە یان ئاوی شتەکەی گرت.

(-مِن فُلانٍ مالاً): پارە/ ماڵ یان شتی بەزۆر یان بە فێڵ لە چنگ دەرهێنا یان بەهەر شێوەیەکیتر لێیسەند.

(-مِن الشيءِ): لەو شتە بڕێکی دەستکەوت و

برد.

(إنْعَصَـرَ): گوشـرا/ شـیلەی لێدەرهێنـرا/ لێگیرا.

(-العِنَـبُ ونَحْـوَهُ): ترێکە یان لـەو بابەتە گوشراو ئاوی لێدەرهات.

(ألعاصِـر (ج) عَصَرَة عاصِرون (م) عاصِرَة وعواصِـر وعاصَـرات) (فـا): شـتگوش/ شلەدەرهێن/ ترێگوش/ گوشەر.

(العاصر (ج) العَصَرة): گوشەر.

(العُصَار):١-شـیلەی گیراو/ ئاوی گیراوی شتی گوشراو.

ألعُصـارَة:١-شـیلەو ئـاوی گـیراو ٢-تلپـەی گوشراوەکە.

(«رَجلٌ کریمُ العصـارَة»): پیاوێکە زوو بە دەم نەبووەوە دەچێتو جوامێرە.

(عُصارَةُ النَّباتِ): شـیلەیەکی سـپی شیرییە هەندێـک رووەك لە قەدو لاسـکەکەیەوە یان گەڵاکەیەوە دەریدەکات وەك شیر وایە.

(ألعَصیر= المَعْصُور): شیلە.

(ألعَصیر والعَصیرة): شیلەی شتی گوشراو.

(ألمَعْصَر والمِعْصَرَة (ج) مَعاصِر): گوشینگە.

(«هوَ کریمُ المَعْصَر»): ئەو بەخشـندەیە بۆ ئەوەی داوای لێبکات/ سواڵی لێبکات.

(ألمَعْصَر والمِعْصَرَة): ئەوەی ترێو شـتی وای پێ دەگوشرێت/ گوشەر.

(ألمعصـار): شـوێنی تێخسـتنی ئەو شـتەی دەگوشرێتو ئاوو شـیلەی لێدەردەهێنرێت/ لێدەگیرێت.

(ألمُعصِرات): هەورەکان کە ئاو دادەدەن.

٢-(عَصَرَ- الشـيءَ عَنـهُ عَصْراً): دەسـتی نایەبەر/ نەیهێشت/ رێی لێگرت.

(-فُلانا): بەندیکرد.

(إعْتَصَرَ- عَلَیه): چرووکیی لەگەڵدا کرد.

(«إعْتَصَـرَ بالماءِ ماغَصَ بِـهِ مِنَ الطَّعام»): چۆرە چۆرە ئاوی بەسـەر خواردنەکەدا کرد کە گەروویگرتبوو.

(رَجُـلٌ عاصِرٌ (ج) عَصَـرَة وعاصِرُون (م) عاصِرَة (ج) عَواصِـر وعاصِرات): پیاو یان ژنێکی کەمفەر/ دستقووچاو/ چرووك.

٣-(عَصَرَ- فُلانـاً. عَصْراً): پێی بەخشـی/ بەخششەکەیدایە.

(إعْتَصَرَ العَطیَة)ءبەخششەپێشکەشکراوەکەی گێرایەوە.

(ألعَصْر (ج) أعْصُر وعُصُور): بەخشش.

٤-(عَصَّـرَ- الـزَرْعُ): کشـتەکە گۆپکـەی گوڵەکەی دەرکرد (وەکو وشـەکە لە پەناگاوە وەرگیرابێت).

(تَعَصَّرَ-بِـهِ): پەنـای بۆ برد/ خـۆی دایە پاڵی.

(إعْتَصَـرَ- بِفُـلان): خۆیدایە پاڵ فیسـارو پەنای بۆ برد.

(ألعُصْر والعَصَر والعُصْرَةُ والمُعَصَّر): رزگارگە

یان پەناگا.

٥-(عَصَّرَ-تِ المَرأةُ): ئافرەتەکە (پێگەیشت/ بالْقبوو).

(عاصَرَ-ەُ مُعاصَرَةً): لە سەردەمی ئەودا بوو/ هاوسەردەمیبوو.

(أعْصَرَ-تِ المَرأةُ): ئافرەتەکە (پێگەیشت/ بالْقبوو) (وەکو چووبێتە سەردەمی گەنجێتی).

(مُعْصِر (ج) مَعاصِر ومَعاصير): کچی (بالْقبوو/ پێگەیبو).

(ألعَصَر (ج) أعْصَر وعُصُور): کۆمەڵو خێڵ.

(«تَولّى عَصَرَهُ): جڵەوی دەستەکەی گرتەدەست.

(ألعَصْر والعِصْر والعُصْر (ج) عُصُور وأعْصُر وعُصُر وأعصار وجمع أعْصار أعاصِر): رۆژگار/ سەردەم/ چاخ/ سەدە.

ألعَصر= العَصْر: رۆژگار.

(ألعُصُر= العَصْر): رۆژگار.

(ألعَصار): دەم/ کات.

العَصري: ١-دەمەکیی/ سەردەمیی/ رۆژگاریی ٢-تازەگەریی کەسێك کە بە پێی سەردەمەکەی هەڵسوکەوت بکاتو لەگەڵیدا بڕوات.

(ألعَصْريَّة): ١-مێی وشەی (العصري) ٢-بەلای هەموو شتێکی سەردەمەکەیدا لابداتو ئەوەی هی سەردەمە چێژی لێوەربگرێت ٣-ڕەوشو باری سەردەمانە.

٦-(أعْصَرَ): چووە دەمی عەسرەوە.

(ألعَصر (ج) أعْصُر وعُصُور): ١-ڕۆژ ٢-سەرەتای ڕۆژ/ سەرلەبەیانی ٣-شەو ٤-دەمەو ئێواری تازەردەپەڕ ٥-عەسر.

(جاءَني عَصْراً): لەسەرخۆ/ هێواش/ خاو/ هاتەلام.

(ألعَصْران): ١-سەرلەبەیانیو سەرلەئێوارە ٢-شەوو ڕۆژ.

(ألعَصْريَّة) (عند العامة): عەسرانە گەڕانو سەردان. کە خزمانو دۆستان لای یەك کۆدەبنەوەو لەماڵێکو لە عەسراندا بۆ ڕابواردنو کات بەسەربردن یەکدەگرن.

٧-(أعْصَرَ-تِ الريحُ): باکە کردی بە زریان/ گەردەلوول.

(ألعَصَرَة): ١-زریانو گەردەلوول ٢-تۆزبارین.

(ألعِصار): گەردەلوولی خۆڵبارینێکی توند.

(ألإعصار (ج) أعاصِر وأعاصير): زریانی بایەك کە لوولبدات گەردە خۆڵ بە ئاسماندا بەرێت یان شەپۆلەکان هەستێنێتو بەیەکیدا بدات. وەك ستوون گەردەکە ڕاستبکاتەوەو لوولیبدات.

(ألإعصار): سەرەتای زریانو گەردەلوول.

(أعْصِرَ- القَومُ): بەرتۆفە باران کەوتن.

٨-(العَصَر والعَصَرَة): پەخشو بڵاوبوونەوەی بۆنی خۆش.

الملحق:

عصر: العَصَّارة: ئامێرێكی كارەبایی یان دەستییە بۆ گوشینی میوە یان هەندێك سەوزە.

عصف: ١-(عَصَفَ-تِ الريحُ. عَصْفاً وعُصُوفاً): باكە توندوتیژ هەڵیكرد.

(عاصِفَة وعاصِف): ڕەشەبا/ بۆران/ زریانە با.

(-تِ الناقَةُ براكِبِها): مێحوشترەكە وەك با سوارەكەی هەڵفڕاند.

(-الرَجُلُ): پیاوەكە (فڕكەیكرد/ خێرا ڕۆیشت).

(«عَصَفَتِ الحَربُ بالقومِ»): جەنگ خوێشگەلی هەڵتەكاندو فەوتاندنی.

(«عَصَفَ الدَهْرُ بِهِم»): ڕۆژگار قڕی تێخستن.

(أَعْصَفَ-تِ الريحُ): باكە توندیكرد.

(مُعْصِفَة ومُعْصِف (ج) مَعاصِف ومَعاصِيف): بای توندوتیژ/ بۆران: ڕەشەبای توند.

(أَعْصَفَ- الرَجُلُ): فەوتا.

(-تِ الحَربُ بِهِم): جەنگ بردنیو فەوتاندنی.

(عَصْفُ التِبن): وردەكا.

(عَصْفُ الإِثْمِد ونَحْوَه): تۆزی كلو لەو بابەتە.

(أَلعَصْفَة): ١-جارێك هەڵكردنی (زریانێك/ ڕەشەبایەك) ٢-بۆنی مەی.

(«إِنَّ لهذا الخَمرِ عَصْفَةً طيبَةً»): ئەم مەیە بۆنێكی خۆشی هەیە.

(يَومٌ عاصِف (ج) عَواصِف): ڕۆژێكی زریاناوی/ بە ڕەشەبای توند/ باوبۆرانێكی سەخت.

(العاصِفَة (ج) عاصِفات وعَواصِف): مێی وشەی (العاصف) فەرتەنەی باوبۆرانێكی توند/ زریان.

(أَلعُصافَة): ١-ئەوەی توندەبا/ زریان هەڵیدەتەكێنێتو فڕێیدەدات ٢-كای گەنمو جۆی كوتراو.

(أَلعَصوف (ج) عُصُف والعَصيف): بای زۆر توند.

٢-(عَصَفَ- الشيءُ عَصْفاً وعُصوفاً): شتەكە لاربووەوە/ كەچبوو.

(أَعْصَفَ- الرَجُلُ): پیاوەكە لە ڕێگەكە لایدا.

(العاصَف) (فا): لاربووەبوو/ لادەر.

(سَهْمٌ عاصِفٌ): تیرێك كە لە نیشانەكەی لابدات.

٣-(عَصَفَ واعْتَصَفَ- عيالَهُ. عَصْفاً وعُصُوفاً): ڕەنجی بۆ خێزانەكەی داو شتی بۆ دەستگیر كرد.

٤-(عَصَفَ- الزَرعَ. عَصْفاً): كشتەكەی پێش پێگەیشتنی درووەوە.

(أَعْصَفَ- الزَرعُ): كشتەكە كاتی دروێنەی هات.

(إِسْتَعْصَفَ- الزرعُ): كشتەکە لاسکیکرد.
(اَلعَصْف) (مص): گەڵای کشتوکاڵ.
(اَلعَصْفَةُ): گەڵای سەر لاسكو قەدی کشت.
(اَلعَصيفَــةُ): گــەڵای گوڵــە گەنــمو جــۆو لــەو بابەتە یــان گەڵایــەك کە لــە بەرەکە جیابێتەوە.
٥-(عَصْفَرَ- الثوبَ): جلەکەی ڕەنگزەرد کرد.
(تَعَصْفَرَ الثوبُ): بەرگەکە زەرد بوو.
(اَلعُصْفُــر): ١-ڕەنگێکــە زەرد ٢-(ن) زەرتك/ کاژیلە.
٦-(تَعَصْفَرَ-تِ العُنُقُ): ملەکە خوار بوو.
٧-(العُصفُــور (ج) عَصافــير (م) عُصفورَة): چۆلەکــە پاســاری/ چێشــکە/ بــە هەمــوو باڵندەیەکیش دەڵێن کە لە کۆتر بچووکتر بێت.
(اَلعُصْفور): ١-داربەســتی بارەکان ٢-ئێسقانی دەرپەڕیــوی ناوچەوانــی چــارەوێ کــە دوو ئێسقانن هی لای ڕاستو چەپ ٣-بزماری پاپۆڕ ٤-کتێب/ پەرتووك ٥-گەورە ٦-قۆرەقۆری سك.
(«نَقَّــت أو صاحَــت عصافير بَطنِــهِ»): لە برساندا سکی کەوتە قۆرەقۆر/ برسیبوو.
(عُصفُــورُ الحَبلِ) (عامية): گوریســێك یان پەتێکی درێژە باری پێ دەبەسترێت.
عصل: ١-(عَصَلَ- العــودَ عَصْلاً): چێوەکەی چەماندەوە.
(عَصِلَ- الشــيءُ. عَصَلاً): بە ڕەقیی شتەکە چەمایەوە.

(عَصِل وأَعْصَــلُ (م) عَصيلَة وعَصْلاء (ج) عِصــال وعُصْل): شــتی ڕەقیــی خواربوو/ چەماوە.
(عَصَّلَ-السَّــهمُ): ١-تیرەکــە لــە هەڵدانــدا خواربووەوە ٢-خاو بوو.
(اَلعِصل والعَصَل (ج) أَعصال): ڕیخۆڵە.
(اَلمَعْصــال والمِعْصيــل (ج) مَعاصيــل): ١-قەڵانگ/ دارێکە سەرخوار پەلی درەختی پێ ڕادەکێشرێت.
(اَلمِعْقَبلَــة= الباكــور) (عاميــة): قەڵانــگ ٢-داردەست/ سوڵجان.
(عَصِلَ وَأَعْصَلَ. عَصَلاً): توند بوو.
(اَلمَعْصَل): ڕەقو توند لەگەڵ واموەرگرەکەیدا/ قەرزارەکەیدا.
٣-(عَصْلَــبَ): زۆر تووڕە بوو یــان دەمارگیر بوو.
(اَلعَصْلَب والعُصْلُــب والعُصْلُوب العُصْلُبِي): پیاوی مەزنو بەهێز/ قارەمان.
عصم: ١-(عَصَمَ- الرَجُــلُ عَصْماً): پیاوەکە پەیدایکرد/ دەستگیری خۆی خست.
(عَصَمَ- الشــيءَ. عَصْماً): شتەکەی قەدەغە کرد.
(-القِربَــةَ): پەتــی پێهەڵگرتنی لە کوندەکە بەست.
(-اللهُ فُلانــاً مِنَ المَكروهِ): خودا فیســاری لە چورتومو ناخۆشی پاراست.

(-إِلى فُلانٍ): پەنایبردە بەر فیسار/ خۆیدایە پاڵی.
(أَعْصَمَ- مِنَ الشَرِّ): خۆی لە خراپەو بەدیی پەناگرتو پاراست.
(-بِهِ): ١-گرتـیو بەرینەدا/ پێوەی بەند بوو ٢-پەنای بۆ بردو خۆیدایە پاڵی.
(-بالفَرَسِ): دەسـتی بە یاڵـی چارمۆیکەوە گرت.
(-القِربَـةَ): پەتـی پێهەڵگرتنی لە کوندەکە بەست.
(إِعْتَصَـمَ- بِهِ): ١-خۆیدایـە پاڵیو پەنای بۆ برد ٢-چنگی لێگیرکردو گرتی.
(-باللهِ): پەنایبردە بەر خودا کە تووشی گوناه و خراپە نەبێت.
(-باللهِ مِن الشَـّرِ والمكـروه): پەنایبردە بەر خودا کە تووشـی خراپەو ناهەمواریی‌و وەی نەبێت.
(إِنْعَصَـمَ): پەنـادراو/ پارێـزراو/ بەهاناوە هاتوو.
(«عَصَمْتُهُ فَانعَصَمَ»): پەنامداو پارێزرا.
(إِسْـتَعْصَمَ): بۆ ئەوە گەڕاو داوای ئەومیکرد کە پەنایبداتو بیپارێزێت.
(-بِهِ): پەنای بۆ بردو بەرینەدا.
(-مِـنَ الشَـرِّ والمكروه): لە ترسـی خراپەو بەدیی‌و وەی پەنایبرد.
(العاصِمَـة (ج) عَواصِم): پایتەخت. بنکەی ولات.
(أَلعِصـام (ج) أَعْصِمَـة وعُصُـم وعِصام): پەیمان (خوازمیە).
(-مِـنَ القِربَـة): پەتێکـە بـە کونـدەوە دەبەسترێت پێی هەڵدەگیرێت.
(أَلعِصام- مِن الوعاء): دەسـکی قاپ کە پێی هەڵدەواسرێت.
(أَلعِصامي): عیسامی. ئەوەی سەر بە عیسامە یان وەك عیسامە.
(عصام): پەردەداری نعمان بووە.
(عِصامي): کەسێکە خۆی خۆی پێبگەیەنێت‌و گەورە بـکات نەك بـە هـۆی باووباپیریەوە گەورە بێت.
(«كُـن عِصامِيّـاً لاعِظامِيّـاً»): خۆت خۆت گـەورەو خاوەنشـکۆ بکـە نـەك بـە هۆی باووباپیرتەوە کە بوون بە ئێسقان.
(أَلعِصْمَة): ١-نەهێشتن/ ڕێنەدان. توانای خۆ لە گوناەو خراپە پاراستن.
(«صاحِبَـةُ العِصْمَـة»): تازەگەرییـەکان بـە ئافرەتـی گـەورەی پایـە بڵنـد دەڵێن/ فیسارەخان.
(أَلعِصْمَـة (ج) عِصَـم وأَعْصَـم وعِصَمَة و (جج) أَعْصام): گەردانە.
(أَلعَصَمَةُ): ١-گەردانە.
(أَعصام الكِلاب): تەوقی ملی سەگان.
(أَلمِعْصَم) (ج) (ع ا): مەچەك (شوێنی بازن).

(أَحاطَ بِهِ إحاطة السوار بالمعصَم): گەمارۆیدا وەك چۆن بازن لە مەچەك دەکرێت.

(اَلْمُعْتَصَم): ١-پەنا/ پەناگا ٢-سپێر/ سەنگەر/ شـوێنی خۆ بۆسـەدانو شـاردنەوە لە کاتی شەردا بۆ هێرشبردن یان بەرگریی.

٣-(عَصِـمَ- الظَبي): ئاسـکەکە دەسـتێکی یـان هەردووکی سـپێتی تێدابـوو ئەوتیری دەستەکەی یان سوور یان رەشبوو.

(أَعْصَـم (م) عَصمـاء (ج) عُصْم): ئاسـکی دەست پەڵەی سپیدار.

(اَلعَصَمَةُ): ١-گەردانـە/ گەردنبەند ٢-تەوقی ملی سەگ.

٤-(اَلعُصُـم والعُصُـم): ١-پاشـماوەی هەموو شـتێك ٢-شوێنکاری هەموو شـتێك وەك هی رەنگ یان قەتران یان شتیتر.

(اَلعِصام (ج) أَعْصِمَة وعُصْم وعِصام): ١-کلی چاو ٢-سەری نوکی کلك.

(اَلعَصُـوم والعَیصُـوم): (بـۆ نێـرو مـێ) زۆرخۆر.

(اَلعَصیـم): ١-ئـارەق/ خوەی ٢-پاشـماوەی هەموو شـتێك ٣-شوێنکاری هەموو شتێك هی رەنگو خەنەو قەترانو شتی لەو بابەتانە.

عَصـا: ١-(عَصا- الرَجُـلَ. عَصْواً): بەدار لە پیاوەکەیدا.

(-القَـومَ): بۆ چاکە یان خراپە خوێشـگەلی کۆکردەوە.

(عَصِيَ. عَصاً): دارەکەی بە دەستەوە گرت.

(-بالسَیفِ): وەك چۆن بەدار لێدەدرێت وەها بە شمشێر لێیدا.

(عَصَّى- فُلاناً. اَلعَصا تَعْصِیَةً): داردەستەکەی دایە دەست.

(عاصـى-هُ مُعاصاةً. فَعَصاهُ): شـەرەداریان کردو بەسەریدا زاڵبوو.

(أَعْصى- الكَرْمُ إعصـاءً): مێوەکە پەلەکانی دەرچوو و هاویشت بەرینەگرت.

(إعتَصـى- الشـيءَ): شـتەکەی کـرد بـە داردەست.

(-عَلَیهِ): خۆی بەسەردا دا.

(-بالسَّیفِ): بە شمشێر لێیدا وەك چۆن بەدار لێدەدرێت.

(العَصـا) (مص): ١-کۆبوونـەوەو یەکگرتنو پێکەوە راهاتن ٢-کۆمەڵ.

(«شَـقَّ العَصـا»): لەگـەڵ کۆمەڵەکـەی ناکۆکبوو.

(اَلعَصا (ج) عُصِيّ وعِصِيّ وأَعْصى وأَعْصاء): (مێیە) داردەست/ چێو ئەوەی کە پێیدەڕۆنو خۆیانی بەسەردا دەدەن/ گاڵۆك/ گۆچان.

(عَصَـوان): دوو داردەسـت (دەڵێـن بۆیە وا ناونراوە چونکە پەنجەکانی دەسـت لەسەری کۆدەبنەوە لـە (عَصَوتُ القَـومَ اذا جَمعهُم علی الخیر أو الشَّر): خوێشگەلم لەسەر چاکە یان خراپە کۆکردەوە.

(«إنْشَقَّت عَصا القَومِ»): خوێشگەل ناکۆکییان تێکەوت.
(«قَرَعَ لَهُ العَصا»): وریایکردەوە.
(«قَشَرَ لَهُ العَصا»): ئەوەی لە دڵیدا بوو بۆی دەربڕی.
(«قَرَعَهُ بَعَصا المَلاَمَةِ»): دایە بەر تەشەرو تیرو توانج.
(«أَلقى المُسافِرُ العَصا»): گوزارکارەکە گەیشتەجێ.
(«أَلقى عَصا التَرحالِ»): لە شوێنێکدا باریخست هەواری هەڵداو دانیشت.
(«أَلناسُ عبيدُ العصا»): خەڵك کۆیلەی دارن واتا لەوانە دەترسن کە ئازاریان پێدەگەیەنن (ئێمە دەڵێین شەق دەزانێت قۆناغ لە کوێیە).
(فلان ليّن العَصا): فیسار زمانشیرینەو دەزانێت چۆن هەڵسوکەوت لەگەڵ خەڵکدا بکات.
(«صُلبُ العَصا»): رەفتار رەقە.
(أَلعَصا): ئێسقانی قاچ کە بە جێو چوێنراوە.
(أَلعُصَيَّةُ): داروچکە/ جێوچکە/ چیلکە.
٢-(عَصا- الجَرحَ. عَصْواً): برینەکەی بەست.
٣-(العصا): زمان.
عصا: ١-(عَصى- سَيِّدَهُ عَصْياً ومَعْصِيَةً): سەرپێچی لە گەورەو ئاغاکەیکرد/ یاخیبوو نافەرمانییکردو کەللەرەقیی لەگەڵدا کرد.
(عاصٍ (ج) عُصَاةٌ وعاصُون): یاخیو نافەرمان/ چەتە.
(-العِرقُ): خوێنی بەربووی دەمارەکە نەوەستایەوە.
(عاصى-هُ مُعاصاةً): لێی یاخیبوو.
(تَعَصى- عليه تَعَصِّياً): لێی یاخیبوو.
(-الأَمرُ): کارەکە نائاسانبوو/ لەدەست دەرچوو/ پێچی تێکەوت.
(إعتصى-تِ النَواةُ إعتِصاءً): ناوکی رووەکەکە سەخت بوو.
(إسْتَعصى- سَيِّدَهُ): لە ئاغاکەی هەڵگەڕایەوە/ سەرپێچیکرد/ یاخیبوو.
(-الشيءُ عَلَيهِ): شتەکەی لێ چووە بەست/ لێگرانبوو وەکو لێی یاخیبووبێت.
(ألعِصْيان): یاخیبوون/ لاساریی/ ملنەدان/ نافەرمانیی/ بەلەسەبوون/ سەرپێچیکردن.
(أَلعَصِيّ (ج) عَصِيُّون وأَعْصِياء والعَصَّاء (ج) عَصَّاؤون = العاصي): یاخی/ نافەرمان/ بەلەسە/ سەرپێچیکەر/ ملنەدەر/ چەتە.
(أَلمَعْصِيَةُ (ج) المَعاصِي): گوناهکردن/ گوناه/ لەرەتدەرچوون/ هەڵەنگووتن/ لادان/ پێهەلەنگووتن.
٢-(عصى-الطائِرُ. عَصْياً ومَعْصِيَةً): باڵندەکە فڕی.

عــض: ١-(عَضَّ-ہُ. عَضّــاً وعضيضاً): گازی لێگرت.

(«عَضَّ بــهِ وعَضَ عَلَيهِ»): گــازی لێگرت/ دانی پێدانا/ قەپی پێداکرد.

(-ہُ الزمانُ): رۆژگار سەختیی لەگەڵدا کرد/ لەگەڵیدا خراپبوو.

(عَضَّضَ): گازی زۆری لێگرت/ بە قایم گازی لێگرت.

(عــاضَّ-تِ الــدَوابُّ. مُعاضَــةً وعِضاضاً): چوارپێکان شەرەگازیان کرد.

(أَعَضَّ-ہُ الشيءَ): گازی پێ لە شتەکە گرت.

(تَعاضَّا): هەریەکەیان گازی لەویتر گرت.

(أَلعُضّ): ١-جۆ ٢-گەنم ٣-سێپەرە ٤-پووش و پەلاش/ گیای وشك ٥-درکەزێ.

(أَلعِضّ (ج) أَعْضاض وعُضوض): ١-بەدرەوشت/ بەدخوو ٢-در ٣-مرۆڤی دەروونپیس.

(- (ج) أَعضاض): درکەزێ.

(أَلعَضّــاض): ١-ئــەوەی بــە دان دەخورێت و دەجوورێت.

(«لــم يَــذُقْ عَضاضــاً»): هیچــی بــەردان نەکەوتــووە/ هیچــی نەخــواردووە/ چێژی هیچی نەکردووە ٢-درەختی ئەستوور.

(أَلعِضاض): گەستن.

(«هو عِضــاضُ عَيــشٍ»): ئەو بە کێشــەو بــە ئارامــە لــە رەنجدانــداو لــە تەنگانەو سەغڵەتیدا.

(أَلعَضَّاض والعَضُوض): زۆر گازگر.

(أَلعَضيض) (مص): گازی توند.

٢-(عَضَّ-الشيءَ. عَضّاً وعَضيضاً): شتەکەی توند گرت و بەرینەدا/ پێوەی چەسپبوو.

(أَلعِــضّ (ج) أَعْضــاض وعُضُــوض): ١-زۆر بــە هێــزو تونــد/ پتــەو ٢-زۆرزان و زرنــگ ٣-هاوکــووف/ هاوتــا ٤-رژد/ چرووك ٥-سەرپەرشتیاری داراو هەڵسووڕێنی.

(«إنَّهُ عِضُّ مالٍ»): ئەو هەڵســووڕێنی چاکی دارایە.

(أَلعَضيض): هاوسەر/ هاوڕێ/ پێکەوەبەند.

٣-(أَعَضَّ-تِ البِئرُ): چاڵاوەکە/ بیرەکە ئاوی زۆر بوو.

(بِئرٌ عَضُوض): چاڵاوێکی فرەئاو.

٤-(العُضاض والعُضَّاض): رەقیی لووت.

عضب: ١-(عَضَبَ-ہُ عَضْباً): بری/ لەتیکرد.

(-ہُ المَــرَضُ): نەخۆشــیی گولۆڵەیکــرد/ جووڵەیبڕی.

(-ہُ عَنِ الأمرِ): لەکاریخست.

(-عَنهُ): گەڕایەوە.

(عَضِــبَ وأَعْضَبَ- الناقَــةَ ونَحوَها): گوێی مێحوشــترەکە یــان هیــتری هەڵتلیشــاند/ هەڵدڕی.

(عَضِــبَ- الكَبْــشُ ونَحْــوَہُ): بەرانەکە یان هیتری وا، گوێ هەڵتلیشاو بوو.

(عَضُبَ. عُضُوباً وعُضُوبَةً): گوێی هەڵتلیشا/

دابرا.
(عاضَبَ-هُ مُعاضَبَةً): بەری لێگرتو گێرایەوە/ پاراستی.
(إنْعَضَبَ- القَرْنُ): (قۆچەکە/ شاخەکە) قرتا.
(ألعَضْب) (مص): ١-قرتان ٢-شمشێری برەرو تیژ.
(«سَیفٌ عَضْبٌ»): شمشێری برەر.
(ألأعْضَب (م) عَضْباء (ج) عُضْب): ١-گوێ هەڵقڵیشاو ٢-شاخ/ قۆچشکاو/ قرتاو ٣-کەسێکی بێبرا ٤-کەسێکی بێپشتیوان.
(ألمَعْضُوب): ١-کەنەفتی تێکچوو/ شێت کە جووڵەی برابێت ٢-بێتواناو بێهێز.
(«إنَّهُ لَمَعْضوبُ اللِّسان): لاڵە پەتەیە قسەی بۆ ناکرێت.
٢-(عَضَبَ-هُ بِالرمحِ. عَضباً): نێزەی پێداکرد.
(-هُ بالعَصا): بەدار لێیدا/ دارکاریکرد.
٣-(عضَبَ-هُ بِلسانِهِ): جنێوی پێدا/ بەزمان شتی.
(ألعَضْب): پیاوی قسە توندو رەق.
(ألعَضّاب): ١-جنێوفرۆشت/ زمانپیس٢-قسەرەق و توندو تیژ/ رقئەستوور.
٤-(عَضْبَرَ- الكَلْبُ عَضْبَرةً): سەگەکە زۆر در بوو هەڵمەتیدا/ پەلاماریدا.
(ألعِضْبارَة): ١-بەردی دەستار یان ئاش

٢-تاوێرێکە سپیکەرەوەی جل جلەکەی بەسەردا دەدات.
عضد: ١-(عَضَدَ-هُ. عَضْداً): بە بازوویدا کێشا.
(-هُ): یارمەتیدا/ کۆمەکیکردو سەریخست/ دەستی دایە باڵی.
(عَضِدَوعُضِدَ. عَضَداً): هاواری بازوویکرد/ بازووی دەردیگرتو ژانی لێپەیدابوو.
(عَضِد (م) عَضِدَة): کەسێکە بازووی تووشی دەردو ژان بووبێت.
(عاضَدَ-هُ. مُعاضَدَةً): کۆمەکیکرد/ یاریدەیداو پشتیگرت/ سەریخست.
(«عاضِدني علی فُلانٍ»): بەسەر فیساردا سەرمبخەو پشتیوانیم بکە.
(تَعَضَّدَ-هُ): لە ئامێزیگرت.
(تَعاضَدوا): باوەشیان بەیەکداکرد/ کۆمەکی یەکتریانکردو لەسەریەکیان کردەوەو یەکتریان سەرخست.
(إعْتَضَدَ-هُ): لەئامێزیگرت.
(-بِهِ): کۆمەکی لەو وەرگرت/ پەنای بۆ ئەو بردو بەهێز بوو.
(ألعَضْد (مص) (ج) أعْضاد): پشتیوان/ یاریدەدەرو سەرخەر/ زاڵکردوو.
(ألعُضُد والعَضِد (ج) أعْضاد وأعْضُد (ع ا): ئەستووریی قۆڵ کە لە ئانیشکەوە تا سەرشانە/ بازوو ئەستوور.

(اَلعَضُد (ج) اَعْضاد واَعْضُد (ع ا): بازوو.

(«فَتَّ فِي عَضُدِهِ»): بازووی خاوکردەوە. واتا: یارو دۆستەکانی لێکردو بلاویکردنەوە.

(فُلانٌ عَضُدي): ئەو بازووی منە/ پاریەدەرو پشتیوانو جێی بڕوای منە (چونکە مرۆڤ بە بازووی بەهێزە).

(عَضُدُ واَعْضادُ کُلِّ شـــيءٍ): هەر شـــتێك کە شـــتێکیتر قایم بـکات وەك دیـواری چاڵاوو پەرژین کە لە بەردەمی گۆلدا هەڵدەسێنرێت بە تەنەکە بێت یان شتیتر.

(اَلعَضَـــد): هێـــز/ توانـــا ٢-بازوو ئەســـتوور ٣-دەردێکە دەداتە بازووی حوشتر.

٤-(عَضَدُ کُلِّ شـــيءٍ): هەر شتێك وەك دیوار بە دەوری شـــتێکدا دروستبکرێت یان تەنەکە کە بە دەوری دەمی بیردا دەچەقێنرێت.

(اَلعِضاد): ١-بازوبەند ٢-نیشانە کە بە بازووی حوشترەوە دەبێت ٤-بازن.

(اَلعِضادَة): یاوەر.

(«فُلان عِضادَةُ فُلان»): فیسار یاوەری فیسار کەســـە. هەمیشـــە لەگەڵیدایە یارمەتیدەدات لێی جیانابێتەوە.

(عِضادَتا الباب): هەردوو لاشیپانی دەرگاکە.

(اَلعَضـــادِيّ والعُضـــادي): خـــاوەن بـــازووی ئەستوورو بەهێز.

(اَلأَعْضَـــد): ١-بـــازوو باریـــك ٢-ئـــەوەی کـــە بازوویەکی لەویتر کورتترە.

(اَلمِعْضاد): بازووبەند (چونکە لەســـەر بازوو دەبێت).

(اَلمِعْضَدَةُ): توورەکەی پارە/ جزدان.

٢-(عَضَدَ- الشَجَرَةَ. عَضْداً): درەختەکەی بە تەوراس بڕییەوە.

(اَلعَضَـــد) (مص): درەختـــی هەڵپاچراو یان بڕراوە.

(اَلعِضاد): تەوراس.

(اَلعَضيد (ج) عِضْـــدان): پەلوپۆی درەختی هەڵپاچراو.

(اَلمِعْضَد (ج) مَعاضِد): تەوراس کە درەختی پێهەڵدەپاچرێت.

(اَلمِعْضاد): ١-تەوراس ٢-کێردی گەورەی قەساب کە ئێسقانی پێدەشکێنێت.

٣-(عَضَـــدَ- الشَـــجَرَةَ. عَضْـــداً): گـــەڵای درەختەکەی بۆ حوشترەکان هەڵوەراند.

(اِسْـــتَعْضَدَ- الشَـــجَرَةَ): بەری درەختەکەی چنی.

(اَلعَضَد): گەڵای هەڵوەریو بۆ حوشـــترەکانو ئاژەڵەکان.

٤-(عَضَـــدَ واَعْضَـــدَ- السَـــهْمُ): تیرەکـــە لە هەڵدانیدا بەلای ڕاست یان چەپدا ڕۆیشت.

٥-(العَضُد (ج) اَعْضاد): لا/ کەنار.

(عَضُدُ الطريق): کەناری ڕێگاکە.

اَلعَضاد: پیاوو ژنی کورتەبنە/ کورتەبالا.

(اَلعِضادَة- مِنَ الطريقِ): کەناری ڕێگا.

(اَلعَضيد (ج) عِضدان): ڕیزی دارخورما.
(اَلعَواضِـد): ڕیـزی دارخورمـای ڕوواوی ئەمبەرو ئەوبەری ڕووبار.
عضـر: ١-(العَضْـرَس والعُضـارِس (ج) عَضارِس): ١-سـەرما ٢-بەفر ٣-ئاوی شیرینی سارد ٤-کەرەکێویی.
٢-(العُضْـرُط (ج) عَضـارِط و عَضارِطَة): کەسێکی بە نانەسکی بەکرێگیراو.
(اَلعُضْرُط العِضْرِط): بەدزمان/ ناپاك.
(قَومٌ عَضارِيـط): هەرچـیو پەرچی، دزو سواڵکەرو هەژار.
عضل: ١-(عَضَـلَ- عَلَيهِ. عَضْـلاً): تەنگی پێهەڵچنیو ڕێگەی لێگرت.
(-بِهِ الأَمرُ): کارەکەی لێ سەختو گرانبوو/ لێچووە بەست.
(عَضَـلَ وعَضِلَ- المَرْأَةَ عَنِ الـزَّواجِ. عَضْلاً وعِضْلاً وعِضْلاناً): ڕێی شووکردنی لە ژنەکە گرت/ نەیهێشت شووبکات.
(عَضَّلَ- عَلَيهِ): تەنگی پێهەڵچنیو نەیهێشت بکاتە ئەوەی دەیەوێت/ لێیقەدەغە کرد.
(-المَرأَةَ عَنِ الزواجِ): نەیهێشـت ژنەکە مێرد بکا.
(-المَكانُ): شوێنەکە تەسکبوو.
(«عَضَّلَـتِ الأَرضُ بِأَهْلِهـا»): زەویەکە جێی خەڵکەکەی تێدا نەبووەوە/ تەسکبوو/ لەبەر زۆرییان جێیان نەبووەوە.
(-تِ المَرأَةُ أَوِ الدجاجَةُ وغيرُهُما مِن الحَيَوان بِوَلَدِها): ژنەکـە منداڵبوونەکـەی گرانبوو ومریشـکەکە هێلکەکردنەکەی زەحمەت بوو زیندەوەرەکان زانیان گرانبوو.
(مُعَضِّل): زانلێگرانبوو.
(أَعْضَلَ الأَمرُ): کارەکە گرانبوو چاری نەبوو/ نەکرا.
(-تِ المَـرأَةُ ونَحوَهـا مِـنَ الحَيَـوان): بـە منداڵبوونەوە یان زانەوە جەری.
مُعْضِـل ومُعْضِلَـة (ج) مَعاضيـل: ژنـی بـە منداڵبوونـەوە یـان زیندەوەرەکـە بـە بەچکەکەیەوە جەریوە.
(أَعْضَلَ-بِهِ الأَمْرُ): کارەکەی لێ بەگیر وەستاو بەرامبەری دەستەوسان بوو.
(-الأَمرُ فُلاناً): کارەکە فیسـاری شەکەتکردو بۆینەکرا.
(-الـدّاءُ الأَطِبـاءَ): دەردەکە پزیشـکەکانی دەستەوسانکردو شەکەتیکردن.
(تَعَضَّلَ- الداءُ الأَطِباءَ): دەردەکە پزیشکەکانی شەکەت کرد.
(العِضْل): پیاوی زۆرزانو بەتەڵەکەو فێڵ.
(اَلعُضْلَـةُ (ج) عُضْل وعُضَـل): زۆرزانو بە فێڵو فەرەج.
(العُضَال): سەختو بەگیر.
(داءُ عُضَال): دەردێکی گرانی بێچارە.
(داءٌ مُعْضِـل): دەردێکـی سـەختی بێچارەو

دەرمان.
(اَلْمُعْضِلَـة (ج) مُعضِـلات): ١-مێـی وشـەی
(اَلْمُعْضِل) ٢-پرسـە بابەتێکی دژواری بێسەرو
دەرو پڕ دەردیسەریی ٣-پلانێکی دەرمەتەسك.
(اَلْمُعْضَلات): گیروگرفتی سەخت.
(اَلْمُعْضِّلَـة): کێشـەی سـەخت/ گیروگرفتی
دژوارو دەروو تەسك/ پلانی دەروو تەسك.
٢-(عَضَـلَ- الرَجُـلَ. عَضْـلاً): کێشـای بە
ماسولکەکەیدا.
(عَضِـلَ. عَضَـلاً): ١-ماسـولکەی زۆر بـوو
٢-ماسولکەی پووزی قاچی گەورە بوو.
(عَضِل وعَضُل): ماسولکە ئەستوور.
(أَلعَضَلَةُ (ج) عَضَل و عَضَلات والعَضيلَةُ (ج)
عَضائِل) (ع ا): ماسولکە/ هەموو دەمارێك کە
گۆشتی توندی پێوە بێت/ ماینچە/ پاڵانچە.
٣-(عَضَلَ وعَضِلَ- الرَجُـلَ. عَضْلاً وعِضْلاً
وعِضْلاناً): پیاوەکەی بێژن کرد.
٤-(العِضْل): زۆر ناشیرین.
(العَضَل (ج) عِضلان): مشـکێکی گەورەی/
رزق/ رسق/ جرج.
(أَلعَضَلَة) (ن): درەختێکە وەك ژاڵەیە.
(أَلْمُعْضِل): زۆر ناشیرین.
عضم: (العَضْم (ج) عُضْم وأَعْضِمَة): شـەن
کە شەنی پێدەکەن.
(- (ج) عِضام): دەسکی کەوان.
عضه: ١-(عَضَـهَ. عَضْهاً وعَضَهـاً وعِضْهَةً
وعَضيهَـةً): ١-درۆیکـرد ٢-دووزمانییکـرد/
بوختانیکرد ٣-جادوویکرد.
(-الرَجُـلَ. عَضْهـاً): ١-ڕووبـەڕوو ئاشـکرا
جنێوی پێـدا ٢-بوختانی بـە پیاوەکە کردو
تاوانباریکرد.
(عَضِهَ وأَعْضَهَ. عَضَهـاً): درۆو بوختانی بۆ
هەڵبەستو خراپەی دایەپاڵ.
(أَلعاضِـه) (فـا): ١-جادووگەر/ تەلیسـمباز
٢-بوختانکەرو درۆهەڵبەست.
(العاضِهَـة): مێی وشـەی (أَلعاضِه) ٢-درۆو
بوختان.
(أَلعِضَه (ج) عِضُون):١-درۆ ٢-جادوو/ سیحر/
تەلیسم (بۆیە وا ناونراوە چونکە درۆیەو چاو
بەستەیەو هیچی ڕاست نییە).
(أَلعَضيهَـة (مـص) (ج) عَضائِه): بوختان/
قسەی درۆی هەڵبەستراو قسەی ناشیرین.
٢-(عَضَهَ- البَعيرُ. عَضْهاً): حوشـترەکە دارە
دڕکەیخوارد.
(أَلعِضـاة الواحِـدَةُ عِضاهَـة وعِضَة) (ن):
دارەدڕکە/ هەموو دارێکی گەورەی دڕکاوی.
(أَلعِضاهيّ والعِضَهِيّ والعَضَوِيّ- مِنَ الإبِل):
حوشـترانێك کە دارە دڕکە دەخۆنو لەسەری
دەلەوەڕێن.
(مَكانٌ عَضِهٌ): شـوێنێك کە دارە دڕکەی زۆر
لێبێت.
(أَرضٌ عَضِيهَةٌ): خاکێکی پڕ لە دارە دڕکە.

٢-(حَيَّــةٌ عاضِهــةٌ وعاضِــهُ (ج) عَواضِه): ماری کوشـــنده هەرکه پێوەیدا دەســـتبەجێ پێوەدراوەکە دەمرێت.

عضا: ١-(عَضا- الشــيءَ. عَضْواً):شــتەکەی بلاوکردەوە.

(-الشاةَ):مەڕەکەی بڕییەوە.

(عَضَّــى- الشــيءَ. تَعْضِيَــةً): شــتەکەی جیاجیاکردەوە.

(-الشّاةَ):مەڕەکەی بڕییەوە.

(-القَومَ):خوێشــگەلی (تاکــە تاکە کرد یان دەستەدەستە کرد).

(ألعُضْــو والعِضو (ج) أَعْضــاء):١-ئەندامی لەش ٢-ئەندامێکی کۆمەڵەیــەك یان پارتێك یان تیپێك.

(ألعِضَة (ج) عِضــوان):تیپ ٢-پارچەیەك و بەشێك.

٢-(العِضَة (ج) عِضوان):درۆ.

(رَجُــلٌ عــاضٍ):پیاوێکی بــووەی نانبدەی پۆشتەکەری خەڵکی.

عطّ: ١-(عَطَّ وعَطَّط واعْتَطَ- الثوبَ. عَطّاً): جلەکــەی حەماشــایی دادری/ بێدیاریکردنی شوێنی دادڕینی جلەکەی دایدڕی.

(ثَوبٌ عَطيط):بەرگێکی دادڕاو.

(تَعَطَّطَ- الثَوبُ):جلەکە دادڕدادڕ بوو.

(إنْعَــطَّ- العــودُ):چێوەکە چەمییــەوە بێ قلیشێکی دیار.

(-الثَوبُ):جلەکە دادرا.

٢-(عَطَّ وعَطَّط واعْتَطَّ- الرَجُلَ إلى الأَرضِ عَطّاً):پیاوەکەی دایبەزەویداو بەزاندی.

(ألعَطــاط):١-ئــازاو نەبــەرد/ دلێرێکــی چاونەترس/ قارەمان ٢-(ح)شێر.

٣-(ألأَعَطّ):درێژ.

٤-(عَطْعَطَ- القَومُ. عَطعَطَةً):لە کاتی شەڕدا یــان کاتیتر دەنگــی خوێشــگەل بەرزبووەوە بەیەکداچــوو کردیــان بــە هــاتو هــاوارو غەڵبەغەڵب.

(-الكلامَ):قسەکەی تێکەڵو پێکەڵکرد.

عطب: ١-(عَطِــبَ- القُطنُ عطباً وعُطوباً): لۆکەکە نەرمبوو.

(إعْتَطَبَ- النارَ):ئاگرەکەی بە پەڕۆشڕەیەك برد.

(العُطْب والعُطُب):لۆکە.

(«أجِدُ ريحَ عُطْبَةٍ»):بۆنی بۆسۆی پەڕۆ یان لۆکە دەکەم.

٢-(عَطِبَ واعْتَطَبَ- عَطَباً):فەوتا.

(-الفَرَسُ ونَحوُهُ):چارەوێکە یان لەو بابەتە شکستیهێنا/ پەکیکەوت/ خراپبوو.

(أَعْطَبَ-هُ):فەوتاندی/ پەکیخست/ لەناویبرد.

(ألمُعْطَــب (ج) مَعاطِب):شــوێنی (فەوتان/ شکستهێنان/ لەناوچوون).

٣-(عَطِبَ واعْتَطَبَ-عَلَيهِ عَطَباً):توندو زۆر لێی تووڕە بوو/ لێیگەرمبوو.

٤-(عَطَّبَ- الشَرابَ): شەربەتەکەی بۆندا، تا بۆنی خۆشبێت‌و خۆشبێت.

٥-(عَطَّـبَ- الکَـرْمُ): مێوەکـە گۆپکـەی بەرسیلەی دەرکرد.

٦-(اَلمُعطِب): هەژار/ نەدارا.

٧-(اَلعُطْبُل والعُطْبُول): ئاسکی گەردنبەرز/ ملدرێژ.

(اَلعُطْبُل والعُطْبُول والعُطْبُولَة والعَیْطَبول (ج) عَطابِل وعَطابیل): ژنی جوانی گەنجی گەردنبەرز.

عطـر: ١-(عَطِرَ. عَطَراً): بۆنی خۆشـی لە خۆیدا: خۆی بۆنخۆشکرد.

(عَطِر): بۆنخۆش.

(عَطَّرَ- هُ): بۆنخۆشیکرد.

(تَعَطَّرَ واسْتَعْطَرَ): خۆی بۆنخۆشکرد.

(اَلعِطْر (ج) عُطُور): ١-عەتر/ هەموو بۆنێکی خۆش ٢-(ن)گوڵە عەتر.

(«لاعِطْرَ بَعدَ عَروس»): لە بووك بۆنخۆشتر نییە.

(اَلعاطِـر (ج) عُطُر): بۆنباز/ کەسـێکە زۆر حەز لە بەکارهێنانی بۆنی خۆش بکات.

(عطار): ١-بۆنفرۆش ٢-بۆنباز.

(العِطـارَة): عەتـاری/ بۆنفرۆشـیی/ داوودەرمانفرۆش.

(اَلمِعْطار والمِعْطیر): (بۆ نێرو مێ) کەسـێکە بۆن زۆر بەکاربهێنێت.

٢-(تَعَطَّـرَ-تِ البِنـتُ): کچەکـە لای دایك‌و باوکی مایەوەو شووینەکرد.

٣-(عَطـارد) (فـك): ئەسـتێرەی زاوە. لـە ئەسێرە گەڕۆکەکانەو لە هەموو یان نزیکتری خۆرە.

عطس: ١-(عَطَسَ. عَطْساً وعُطاساً): پژمی.

(عَطَسَ فُلان وعَطَسَت بِهِ اللُجَمُ»): مرد.

(عَطَّسَ-هُ): پژماندی.

(اَلعاطُوس): پژمەهێن/ پژمێن/ بڕنووتی.

(عَطوس) (عامیة): پژمەهێن.

(اَلعَطْسَـةُ): پژمە/ هەوا لە لووتەوە بە گوڕو بە دەنگەوە دێتە دەرێ.

(«هو عَطْسَةُ فُلان»): ئەو لەش‌و لارو شێوەو ڕەوشتی کوتومت دەڵێی ئەوەو لەو دەچێت.

(اَلمَعْطَس والمَعْطِـس (ج) مَعاطِس): لووت/ کەپوو.

(«أرغِمَتِ المعاطِـسُ»): لووتیان بە ناحەزان شۆڕکرد/ داخست).

٢-(عَطَـسَ- الصُبحُ. عَطسـاً وعُطاسـاً): شەبەقیداو ڕووناکبوومەوە/ بەیانیدا.

(اَلعاطِس): بەیان.

٣-(اَلعاطِس): ئاسکی بەرەو ڕوو هاتوو.

(اَلعاطـوُس) (ح): چوارپێیەکـە کـە بـە بەدوومی دابنێن.

عطش: (عَطِشَ. عَطَشاً): تینووی بوو.

(-إلَیهِ): تاسەیکرد/ تینوویبوو.

(عَطْشان (ج) عِطاش وعَطْشى وعَطاشى (م) عَطْشى وعَطْشانَة (ج) عِطاش): ١-تاسەکردوو ٢-تینوو ٣-ئارەزوومەند/ تامەزرۆ.

(عَطَّشَ-هُ): تینویکرد.

(عاطَشْتُهُ فَعَطَشْتُهُ): ١-تاسەی یەکترمانکرد من لەو بە تاسەترو بۆی تینوتر بووم ٢-لە تینویەتیدا بۆربۆرێنم لەگەڵ کردو لێم بردەوە.

(مَعطوش): تاسە بۆکراو.

(أَعْطَشَ-هُ): تینویکرد.

(-الرَجلُ): ئاژەڵەکەی تینویانبوو.

(تَعَطَّشَ): خۆی بەتینوو پیشاندا.

(أَلعَطِش والعَطُش (م) عَطِشَــة وعَطُشَــة): تینوو یان تاسەکردوو/ تامەزرۆ.

(أَلعُطاش) (طب): دەردی تینوێتی نەشکان/ کەسێکە تێرئاو نابێت.

(أَلمَعطَش (ج) مَعاطِش): دەمی تینوێتیی.

(أَلمَعْطَشَةُ (ج) مَعاطِش): زەوی وشکی بێئاو.

(أَلمِعْطاش): زۆر تینوو (بۆ نێرو مێ).

عطف: ١-(عَطَفَ- إلَيــهِ. عَطْفاً وعُطوفاً): بەلایدا لایدا/ بەلایدا وەرگەڕا پێچیکردەوە.

(-عَلَيهِ): دڵی بۆی سووتا/ بەزەیی پێداهاتەوە/ میهرەبانیی لەگەڵدا کرد/ لاواندی.

(-عَنهُ): خۆی لێلادا/ بەجێهێشت.

(هُ عَنِ الأَمر): لە کارەکە لایدا.

(-كَلِمَــةً على أُخرى): بە ئامرازی پەیوەندی وشەیەکی بە وشەیەکیترەوە بەند کرد.

(-العَنانَ): جڵەوەکەی ڕاکێشا.

(-الوسادَةَ): سەرینەکەی نوشتانەوە.

(-الشيءَ): لاریکردەوەو نوشتانیەوە.

(عَطِفَ عَطَفاً): کەچبوو.

عَطَّفَ (الوسادة): سەرینەکەی نوشتانەوە.

(-الشيءَ): شتەکەی لارکردەوەو نوشتانیەوە.

(تَعَطَّفَ): (خوار/ لار) بووەوەو نوشــتایەوە/ پێچپێچخوارد.

(-الثَــوبَ وبِالثَــوبِ): جلەکــەی لەخۆیەوە پێچا.

(تَعاطَــفَ في مَشــيَتِهِ): ســەری بــاداو بــە لەنجەولار ڕۆیشت/ بەلارەوە لارەوە ڕۆیشت.

(إنْعَطَــفَ): چەمییــەوە/ نوشــتایەوە/ خواربووەوە/ لاربووەوە.

(أَلعاطِــف (فــا) (ج) عُطُــف وعَطَفَــة): ١-میهرەبــان ٢-چەمــاو ٣-لێفە یــان بەرگێکە لەناوقــەد بــەرەو خــوارەوە دادەپۆشــێت ٤-شەشەمین ئەسپی پێشبڕکێ.

(العاطِف عنــد النحاة): پیتی پەیوەســتیی وەك (واو).

(أَلعاطِفَــةُ (ج) عاطِفــات وعَواطِف): مێی وشــەی (العاطِــف): ســۆز/ میهرەبانیــیو بەزەیی.

(أَلعَطْف) (مص): خواربوونەوە/ نوشتانەوە/ چەمانەوە.

(أَلعِطــف (ج) أَعْطاف وعِطــاف وعُطوف):

بنباخەڵ/ بنهەنگڵ.
(-مِن كُلِّ شيءٍ): تەنشتی هەموو شتێك.
(عِطْفُ القَوسِ): چەمینەوەی هەردوو سەری کەوان.
(عِطفـا- الرَجُلِ): هەردوو (تەنشــتی/ لای) پیاو.
(ثَنــى عَنّي عِطْفَهُ): پشــتی تێکردمو ڕووی لێوەرگێڕام/ لێم لووتەلا بوو.
(«هو يَنظُرُ في عِطْفَيْهِ»): بە سەرسامییەوە تەماشای ئەملاولای خۆیکرد.
(«مَرَّ ثانِيَ عِطْفِهِ»): ملی باداو بە فیزەوە/ بە لووتبەرزییەوە ڕووی وەرگێڕا.
(تَنَحَّ عَن عِطفِ الطريقِ): لە پێچی ڕێگەکە لابدە.
(ألعَطف) (مص) الواحِدَةُ عَطْفَة):١-درێژیی برژانگ ٢ (ن)ڕووەکێك خۆی لە درەختێکەوە (لوولبدات/ بئاڵێنێت) ٣-لاولاو.
(ألعِطفَةُ): ١ لالێکردنەوەو میهرەبانییکردن/ لاواندن/ ســۆزدان ٢ تەرزی مێو کە چنگ لە شتێ گیردەکات.
(ألعِطاف (ج) عُطُــف وأَعْطِفَة):١-عەبا یان جبــە (بۆیە وا ناونــراوە چونکە هەردوو لای شــانو مل دادەپۆشــێت) ٢-هەرچی لە خۆوە بپێچرێت ٣-شمشێر.
(قَوسٌ عَطفی): کەوانێکی چەماوە.
(ألعَطوف والعاطُــوف (ج) عَواطِف): تەڵەی گۆچانــە/ تەڵەیەکە دارێکی ســەرچەماوەی تێدایە.
(ألعَطيف (ج) عَطائِف): کەوان.
(ألمَعْطِــف (ج) مَعاطِــف):١-مــل/ گــەردن ٢-پاڵتۆ/ قاپووت / جرتە/ ســاقۆ کە بەســەر جلدا لەبەردەکرێت.
(ألمِعْطَف (ج) مَعاطِف): شمشێر.
(مُنعَطَف الوادي ومُنعَصِفُهُ): پێچو پلووچی دۆڵ/ دەرە.
٢-(عَطَــفَ-تِ الناقَــةُ على وَلَدِهــا. عَطْفاً وعُطُوفاً): مێحوشترەکە سۆزی بۆ بەچکەکەی جووڵاو شیری بۆ دادا.
(-اللهُ قَلْبَهُ وبِقَلْبِهِ): خودا بەزەیىو ســۆزی خستە دڵیەوە.
(عَطَّــفَ- الناقَــةَ علــى وَلَدِهــا): ســۆزی مێحوشترەکەی بۆ بەچکەکەی جووڵاند.
(تَعَطَّفَ-عليه): دڵی بۆی ســووتاو نەرمبوو/ بەزەیی پێداهاتەوە میهرەبان بوو.
(تَعاطَــفَ- القَومُ): لەگەڵ یەکــدا میهرەبان بوون/ دڵیان لەســەر یەك بــوو/ لەگەڵ یەك دڵنەرم بوون.
(إسْــتَعطَفَ-هُ): لێی پاڕایــەوەو میهرەبانیی ئەوی خواست/ بەزەیی ئەوی جووڵاند.
(ألعاطِفَة (ج) عاطِفات وعَواطِف): بەزەیی/ سۆز/ میهرەبانیی.
(ألعَطوف (ج) عُطُف): بەســۆز/ میهرەبان/

دڵنەرم/ بەبەزەیی و بەخشندە.

(إمْــرَأةٌ عَطــوفٌ): ئافرەتێکــی دڵســۆزی مێردەکــەی و بەســۆز لەگــەڵ مێــردو منداڵەکانیدا.

(العَطیــف- مِــنَ النِّســاء): ژنــی بەســۆزو خۆشەویست بەرامبەر مێردو منداڵەکانی.

عطل: ١-(عَطَلَ-تِ المَرْأةُ. عَطَلاً و عُطولاً): ئافرەتە کە بێخشڵ بوو.

(عاطِــل وعاطِلَــة وعُطُــل (ج) عاطِــلات وعِواطِل وعُطَّل وأعْطال): ئافرەتی بێخشڵ/ خشڵی لەخۆنەدابێت.

(عَطَــلَ- الأَجیــرُ عَطالَــةً): کرێکارەکــە/ کارکردەکە/ بەکرێگیراوەکە دەستی لە کارەکە هەڵگرت/ وازی لە کارەکە هێنا.

(عَطِلَ-تِ المَرأةُ. عَطَلاً وعُطُولاً): بێخشڵبوو/ خشڵی لەخۆی نەدا.

(-الرَّجُلُ مِنَ المالِ أو الأَدَبِ): پیاوەکە نەدارا بوو/ بێماڵبوو یان بێڕەوشت بوو.

(-القَوسُ مِن الوَتَر): کەوانەکە بێژێ بوو.

(-الفَــرسُ مِن الرسَــنِ): چارەوێکــە بێلغاو بوو.

(عاطِل وعُطْل وعُطُل (ج) أعْطال): مرۆڤی بێــداراو ڕەوشــت یــان کەوانــی بێــژێ یان چارەوێی بێلغاو.

(عَطَّــلَ- الشَــیءَ):١-شــتەکەی پەکخســت/ ســەقەتیکرد ٢-شــتەکەی پشتگوێخســتو بەتەنگیەوە نەهات.

(-المَــرأةَ): خشــڵی لــە ژنەکــە کــردەوە/ ڕووتیکرد.

(-القَوسَ): ژێکەی لە کەوانەکە کردەوە.

-الإِبِــلَ: حوشــترەکانی بێشــوانکردو بەرەڵایکردن.

(تِ- الإِبِــلُ): حوشــترەکان بێشــوان و بەرەڵا لەوەڕان.

(-البِئــرَ): ئاوی لــە چاڵاوەکــە دەرنەهێناو لێگەڕاو بەرەڵایکرد.

عــاطــل: هــەر شتێك كە بــەرەڵا بكرێتو ســەرپــەرشــتــی نــەكــرێــتو نــەپــارێــزرێــت بەرەڵایە.

(«عُطِّلَــتِ الحُــدُودُ أَو الثُغــورُ): ســنوور بەرەڵابووەو بێپارێزەر.

(عُطِّلَتِ المَــزارِعُ»): کێڵگەکان بەرەڵان کەس نایانپارێزێــتەوە نەدەکێڵرێن و نە دەکرێن بە هیچ و نە ئاودەدرێن.

(-الرَعِیَّــةُ): میللەت بەرەڵا بــوو بێگەورەو سەرپەرشتیار.

(ألقَــومُ مُعَطَّلون)میللــەت بێخــاوەن و بەڕێوەبەر، بەرەڵایە.

(تَعَطَّــلَ): پەکیکــەوتو بێــکار مایــەوە/ دەستبەتاڵبوو/ بێئیشبوو.

(تَعَطَّــلَ واسْــتَعْطَلَ-تِ المَــرأةُ): ژنەکــە بێخشڵبوو/ ڕووتبوو.

(رَجُـلٌ عاطِـلٌ (م) عاطِلَـةٌ): ١-بێـكار/ دەستبەتاڵ/ بێئیش ٢-نەدارایە یان بێرەوشتە یان بێوێڵە.

(«رَجُـلٌ عاطِـلٌ»): پیاوێکی بەدرەوشـتە (عامیە).

(«إمْـرَأةٌ عاطِلَةٌ»): ژنێکی سۆزانی/ قەحبە (عامیە).

(اَلعُطَلَةُ): پشوو/ بێکاریی/ بێکار دانیشتن.

(اَلعَطْلاء- مِنَ النِّساء): ژنێك خشڵی لە خۆی نەدابێت.

(اَلعطالَـة أَو القُصُـور خاصَّةً في الأَجسـام): پەککەوتـن یان کەموکورتیـی بە تایبەتی لە لەش. لەشـی ئەگەر هێزێك نەبێت بارەکەی پێبگۆرێت هەروا دەمێنێتەوە. بزوان بێت یان سرەوت بێت.

(اَلتَعطیـل): ١-لەکارخسـتن/ پەکخسـتن ٢-بێکاریی.

(مَذهَب التَعْطیـل): ڕێرەوی لەکارخسـتن ڕێـرەوی ئەوانەیـە کە پێ لە سـیفەتەکانی خودا نانێن/ پێ لەسەر بوونی خودا نانێن.

(اَلمِعطال- مِنَ النساء): ئافرەتانێکن کە بەوە ڕاهاتوون خشڵ لە خۆیان نەدەن.

(اَلمُعَطِّلَـة): خاوەنـبڕوای لەبارخسـتنی سیفەتەکانی خودا/ خوانەناسەکان.

٢-(اَلعَطَل (ج) أَعْطال): ١-مل ٢-کەس.

(«ماأَحْسَـنَ عَطَلَهُ»): ئای کە بەژنی جوانە/ کە کەسێکی بالآجوانە.

(اَلعَطیل): چووزێکە بە کیسە تۆوی دراخورما نێرەکەوەیە.

(اَلـعَـیْـطَـل= الـعَـطـیـل) ٢-گـەردنـبـەرزی گەردنجوان.

عطم: (إعْتَطَمَ- الرَجُلُ): فەوتا/ مرد.

(عاطِـم وعَطیـم (ج) عُطُـم): فەوتــاو/ مردوو.

(اَلعُطْم): خوریی شیکراوە.

عطـن: ١-(عَطَنَ- البَعیرُ عَطْنـاً وعُطُوناً): پاش ئەوەی حوشترەکە ئاویخواردەو پشوویدا تا جارێکیتر ببرێتەوە سەرئاو.

(-البَعیرُ): تێرئاو کراو پاشان یخدرا.

(عاطِـن): حوشـتری تێرئـاوو یخبـوو (ج) عُطّان وعُطـون وعَطَنَـة (م) عاطِنَة (ج) عاطِنات وعَواطِن وعُطُون. (عَطَّنَ- الإبلَ): حوشـترەکەی پشوودا پاش ئەوەی تێرئاو بوو بۆ ئەوەی جارێکیتر ئاوبخواتەوە.

(ـتِ الإبلُ): تێرئاو بوو پاشان یخبوو.

(-لِلإبـل): پەچەیەکی لە نزیك ئاوەکەوە بۆ حوشترەکان کرد.

(أَعْطَـنَ الإبـلَ): پـاش ئاوخواردنـەوەی حوشـترەکان پشـووی پێدان تا جارێکیتر ئاو بخۆنەوە.

(اَلعَطـن (مـص) والمَعْطِـن والمَعْطَـن (ج) مَعاطِن): شـوێنی یخبوونی حوشترو پەچەی

مەرو ئاژەڵ لە نزیك ئاوەكە.
٢-(عَطِنَ- الجِلْدَ. عَطْناً): پێستەكەی خستە دەرمانی خۆشەكردنی.
(ألجِلدُ عَطين ومَعْطُون): پێستی ناو دەرمانی خۆشەكردن.
(عَطِـنَ- الجِلْـدُ عَطْناً): پێســتەكە خرایە خۆشكردنەوەو لێیگەڕانو بۆگەنبوو.
(عَطِــن): پێســتەی ئامادەی خۆشــەكردنو بۆگەنكردوو.
(عَطَّـنَ- الجلـدَ): پێســتەكەی خســتە ناو دەرمانــی خۆشــەكردنەوەو بەجێهێڵــرا تــا بخوسێتو بۆگەن بێت.
ألعِطان: درەمانی خۆشــەكردن یان خوێ كە پێســتەكەی تێدەخرێــت تا بۆگــەن بكاتو نەرمبێتەوە بخووسێتو تووكەكە هەڵبدات.
(رَجُلٌ عطينٌ وعَطينَــةٌ): پیاوێكی بۆگەن/ بۆگەنگرتوو.
عطا: ١-(عَطا- الشَيءَ وإلَيهِ عَطْواً): شتەكەی دایە دەست.
(ــ إلَيهِ يَدَهُ): دەستی بۆ بەرزكردەوە.
(عاطى- الرجُلَ الشــيءَ. عطــاءً ومُعاطاةً): شتەكەی دایە دەست.
(أعطى- هُ الشــيءَ. إعْطاءً): شــتەكەی دایە دەست پیاوەكە.
(-البَعيرُ أو أعطى البَعيرُ بيَدِهِ): حوشــترەكە ملیدا.

(تَعَطَّــى- الأمْــرَ تَعَطِّياً): كارەكــەی گرتە ئەستۆ/ كارەكەی بەدەستەوە گرتو كردی.
(تَعَطَّــى): داوای بەخششــیكرد/ داوای كۆمەكیكرد.
(تَعاطى- الشــيءَ. تَعاطِياً): شــتەكەی گرتە دەست.
(-الأمــرَ): كارەكەی كــرد یــان تێیهەڵچوو/ ئەنجامیدا.
(-الرَجُلُ): لەســەر نووكی پێ بۆشتەكە چوو هەردوو دەستی بۆ شتكە بەرزكردەوە بیبات.
(إسْتَعْطى إسْتِعْطاءً): دەرۆزەیكرد/ سواڵیكرد/ شتیخواست.
(ألعَطا والعَطاء (ج) أعطِيَة و (جج) أعْطيات والعَطِيَّة (ج) عطایــا وعَطِيَّات): ئەوەی كە دەبەخشرێت/ بەخشش.
(ألعَطــاءَة والعَطاوَة): بەخشــش/ ئەوەی كە دەبەخشرێت.
(«ماأعطاهُ للمال»): ئای كە پارەو ماڵبەخشە/ كە بەخشندەیە.
(ألمُعْطــاء (ج) مَعاطٍ ومَعاطِــيّ): (بۆ نێرو مێیە) بەخشــندەیەكی گەورەیە/ دڵفراوانە/ سەخییە.
٢-(عَطّى- الرَجُلَ. تَعْطِيَةً): بە ئینســافەوە رەفتاری لەگەڵدا كردو كارگوزارییكرد.
(عاطــى-هُ عَطاءً ومُعاطــاةً): خزمەتیكردو لەگەڵیدا بە ئینسافبوو.

٢-(عَطَّى- الرَجُلَ تَعْطِيَةً): پەلەی لێکرد.
(تَعَطَّى. تَعَطِّياً): پەلەیکرد/ گورجبوو.
عظ: ١-(عَظَّ-هُ بِالأَرضِ عَظّاً): نووساندی بە زەویەکەوە.
(-تْـهُ الحَـربُ): شـەڕ (تەختیکـرد/ پەرێشانیکرد).
(عـاظَّ-هُ مُعاظَّةً وعِظاظـاً): ١-گرفتاریکرد ٢-پێوەی لکاو بوو بە دوژمنێکی سەرسەختی.
(-القَومُ): خوێشگەل لە جەنگەکەدا توندوتیژ بوون/ گەرمبوون.
(ألعَظَّةُ): توندوتیژیی لە جەنگدا.
٢-(عَظْعَظَ- السَّـهْمُ): تیرەکە لەرەلەریکردو خواربوووەوە.
(-الجَبـانُ): زیرەکردووەکـە پشـتی کـردە دوژمنو شەڕی نەکرد.
(-في الجَبَـلِ): سـەرکەوتە سـەر کەژەکـە/ شاخەکە.
عَظَـب: ١-(عَظَبَ- الطائِرُ عَظْباً): باڵندەکە بنکلکی خێرا خێرا جووڵاند.
٢-(عَظَـبَ- جِلـدُهُ. عَظْبـاً وعُظُوبـاً): پێستەکەی وشکبووەوە.
(ألعاظِب والعَظِب): ئەوەی لە چۆڵو بیاباندا لە شوێنی بێئاودا دابەزێو هەڵبدات.
٣-(عَظَبَ- على العَمَلِ. عَظْباً وعُظُوباً): بە کارەکەوە بەند بوو ئارامی لەسەر گرت.
(-تْ يَدُهُ): لە کارەکەدا دەسـتی ئەسـتوورو ڕەقبوو.
عَظِبَ- على العَمَلِ: بە کارەکەوە بەند بوو و ئارامی لەسەر گرت.
(عَظَّبَ-ه عَن بُغْيَتِهِ): خایاندی نەیهێشت بگاتە خواستەکەی/ خایاندیو لە ئامانجەکەی لایدا.
(-هُ على الشَّـيءِ): مەشـقی لەسـەر شتەکە پێکردو ئارامی پێگرت.
٤-(عَظِبَ- عَظَباً): قەڵەو بوو.
(عَظُوب): قەڵەو.
٥-(عِظيَـبٌ – الخُلُـق): بەدخـوو/ ڕەفتار ناشیرین.
عظر: (عَظِرَ- الإناءَ. عَظْراً): قاپەکەی پڕکرد.
(أعْظَرَ-هُ الشَرابُ): (شەربەتەکە/ خواردنەوەکە) گەدەی قورسکرد.
(ألعِظارَة): گەدە قورسبوونی خواردنەوە.
ألعِظار: گەدە پڕبوونی خواردنەوەی زۆر.
(ألعَظُـور (ج) عُظُر): گەدە هەسـتاوو پڕی خواردنەوە.
عظل: ١-(عَظَلَ وعَظِـلَ تعاظَلَ واعتَظَلَ-تِ الكِلابُ أوِ الجَرادُ. عَظْلاً): سـەگەکان یان کوللەکان سواری یەکتر بوون.
(-تِ القَـومُ عَلَيـهِ): کەڵەکەتریێیان لەسـەر کرد/ نیشتنە سەری لێیبدەن.
(عاظَلَ- الشيءَ): سواری شتەکە بوو.
(-في الكَلامِ): قسەکەی بەسەریەکدادا/ تێکەڵو پێکەڵیکردو جوویەوە/ چەندبارەیکردەوە.

(-الشـاعِرُ في القافيَـةِ): سـەرواى دێـرە هەڵبەسـتەکەی بەدوایەوە بەست، شێوەیەك کە واتایەکی جیای نەبێت بەو تەواوی بکات.
(-بالـكَلام): ئاخاوتنەکەی بـۆ خاوەنەکەی گێڕایەوە.
(تَعَظَّـلَ- في أثَـرِهِ): دوایکـەوت/ بەدوایدا چوو.
(-القَـومُ عَلَيـهِ): گەلەکۆمەکێیـان لێکرد/ لێیبدەن.
(ألعاظِل والعاظِلَة والعَظْلـى- مِنَ الجراد): کوللەی لەسەریەك کەڵەکە بوو.
٢-(تَعَظْلَمَ- اللَّيلُ): شەو بوو بە شەوەزەنگ/ زۆر تاریکبوو.
(ألعَظْلَمَة): تاریکیی.
عظم: ١-(عَظُمَ- عِظَماً وعَظامَة): مەزنبوو/ گەورە بوو.
(عَظيـم (ج) عُظَمـاء وعِظـام وعُظُـم): مەزنبوو/ گەورە بوو/ مەزن/ گەورە.
(-الأمرُ عَلَيـهِ): کارەکەی لێ گـرانو دژوار بوو.
(عَظَّمَ-هُ): مەزنیکـرد/ بە گەورەی دانا/ بە گەورەیگرت/ پایەداریکرد.
(أعْظَـمَ- الأمـرُ): کارەکـە گـەورە بـوو/ گرنگبوو.
(-الشَيءَ): ١-شتەکەی زلکردو گرنگیکرد ٢-بە گەورەو گرنگی داناو زانی.
(تَعَظَّمَ): لووتبەرزیی نواند/ خۆی بە گەورە دانا.
(تَعاظَـمَ): فیـزی نوانـد خۆی بـە گەورە پیشاندا.
(-هُ الأمرُ): کارەکەی لێگرانو قورسبوو.
(«هُوَ أمرٌ لايَتعاظَمُهُ شـيءٌ»): کارێکە هیچ شتێك لە گەورەییدا نایگاتێ.
(إسْتَعْظَمَ): لووتبەرزییکرد/ خۆی بە گەورە دانا.
(-الأمرَ): کارەکەی زۆر بە گرانو گەورە هاتە بەرچاو/ زلیکرد.
(-الشَيءَ): بەشی زۆربەی شتەکەیبرد.
(عَظْمُ الشَيءِ (ج) أعْظام): زۆربەی شتەکە/ بەشی هەرە زۆری.
(ألعُظم): ١-زۆریی ٢-گەورەیی.
(عُظْمُ الشَيء (ج) أعْظام): بەشی هەرە زۆری شتەکە.
(ألعِظَم والعِظَم): گەورەیی/ گەپیی.
(عَظَمُ- الطَريق): ناوەراستی رێگەکە.
(العُظـام والعُظّام (م) عُظامَـة وعُظّامَة): مەزن/ گەورە.
(ألعِظامَة والعُظمَة والإعْظامَة): سمتگەورەکەر/ شـتێکە وەك سـەرینۆکێك، ژن سمتی خۆی پێ گەورە دەکات.
(ألعُظّامَة): سمتگەورەکەر/ ئەو سەرینۆکەیە کە سمت گەورە دەکات.

(اَلعُظَّامَة والعَظَمَة والعَظَمُوت): ١-لووتبەرزیی/ خۆپەسەندیی/ فیزو دەعیە ٢-شانازیی ٣ پوختە/ هەڵبژێردراو/ ناوێزە.

(عَظَمـاتُ القَوم): گـەورە پیاوانی نەتەوە/ سەروەرانی خوێشگەل.

(اَلعَظيمَـة (ج) عَظائِـم): ١-مێـی وشـەی (العَظيـم) ٢-كۆسـتی گـەورە/ بەدبەختیی گەورەو گران.

(عَظائِمُ الله): كارانی مەزنی خوداوەند.

(مُعْظَمُ- الشـيء (ج) مَعاظِم): بەشی هەرە زۆری شتەكە.

(«إن لِفُـلان مَعاظِـمَ واجِبَـة المراعاة»): فیسار كەس زۆر ماف گەورەی هەیە پێویستە لەبەرچاو بگیرێت.

(اَلْمُعْظَمَـة): كۆسـتی گەورەو گـران/ وەیی سەخت.

٢-(عَظَـمَ- الكَلْـبَ. عَظْماً): ئێسـقانی بە سەگەكەدا بیخوات.

(-الرَجُـلَ. عَظِمَةً): كێشـای بە ئێسـقانی پیاوەكەدا.

(عَظَـمَ- الشـاةَ):مەڕە سـەربڕاوەكەی پارچەپارچە كردو ئێسقانەكانی شكاند.

(أَعْظَـمَ- الكَلْـبَ): ئێسـقانی دەرخـواردی سەگەكە دا.

(اَلعَظْم (مص) (ج) أَعْظُم وعِظام وعِظامَة): ئێسك/ ئێسقان كە گۆشتی پێوە بەندە.

(اَلعَظْمَة) (مص): ئێسقانێك.

(اَلعَظَمَـةُ- مِـنَ السـاعِد أَو اللسـان (ج) عَظَمات): ئەو بەشە باسـكە یان زمانەی كە ئەستوور بێت.

(اَلعَظْمِي) (ح): كۆترێكی سپیواشت..

٣-(إِسْتَعْظَمَ- الأَمرَ): حاشای لە كارەكە كرد/ پێیلێنەنا/ نەچووە ژێری.

عظـا: (عَظا- فُلانـاً. عَظـواً): ١-خەفەتیدا بـە فیسـارو خراپـەی دەربـارە كـرد/ دڵی تەنگكرد ٢-لە پاشـملە بە خراپە ناوی هێنا/ غەیبەتیكرد ٣-لە چاكە (دووریخستەوە/ لایدا) ٤-ژەهرخواردیكرد.

عظی: (عَظَـی- فُلانـاً عَظیـاً): خراپەی دەربارە كرد.

(اَلعِظـاءَة والعَظاءَة والعَظايَة والعِظايَة (ج) عَظـاء وعِظـاء وعَظايا وعَظايـات) (ح): مارمێلكـە كـە زۆر جۆری هەیـە لەوانەیش شـەوگەرد، گیاندارێكی خشۆكن لووسن خێرا دەڕۆن و دەوەستن.

(السَّقّایة): مارمێلكەو شێوەكانی (عامیە).

عـف: ١-(عَفَّ. عَفّاً وعِفَّةً وعفافاً وعَفافَةً): لـە كارو كـردەوەی خـراپ و حـەرام (خۆی بەدوورگرت/ خۆی لێپاراست).

عَفیـفٌ وعَـفٌ (ج) أَعِفَّة وأَعِفَّـاء وعُفُون وهي عَفیفَة وعَفَّـة (ج) عَفیفات وعَفائِف وعَفّات): پاك/ خاوێن/ پارێزگار/ لە خراپەو

حەرام بەدوور/ داوێنپاك.
(- عَن كَذا): خۆی لەوە پاراستو بەدوورگرت.
(أَعَفَّ- اللهُ فُلاناً): خودا فیساری بە پاكیی ڕاگرت.
(تَعَفَّفَ= عَفَّ): ١-خۆی بە پاكیی ڕاگرتو لە حەرامو خراپە دوورخستەوە ٢-خۆی بە پاكو خاوێن پیشانداو نواند.
(-عَن كَذا): خۆی لەوە پاراستو سڵی لێكردەوە.
(إعْتَفَّ واسْتَعَفَّ- عَن الخَبيثِ): لە حەرامو گەنو بێزراو خۆی بەدوورگرتو سڵی لێكردەوە.
(-البَعيرُ اليَبيسَ): حوشترەكە پووشەو شكەكەی بە زمان لەسەر گڵەكە هەڵگرتو پاكیكردەوە.
(العِفَّة) (مص): داوێنپاكیی/ لە حەزی ئارەزوومەندیی دووركەوتنەوە/ پاكیی ٢-دەستپاكیی ٤-خاوێنیو لەشپاكیی.
٢-(تَعَفَّفَ): دواچۆڕی شیرەكەی خواردەوە كە لە گواندا بوو.
(تَعافَّ- الناقَة): بۆ جاری دووەم مێ حوشترەكەی دۆشییەوە.
(العُفَّة والعُفافَة): ئەو شیرەی كە لە گواندا پاش دۆشین دەمێنێتەوە.
(«سَأَلَهُ فَما أَعطاهُ إلاّ عُفافَةً»): داوای شتی لێكرد تەنها چۆرە شیرێكیدایە.
(تَعافَّ- المَريضُ): نەخۆشەكە دەرمانی خۆیكرد/ چارەسەری خۆیكرد.
(العِفاف): دەرمان.
٤-(العِفّان) («جاءَ على عِفّانِ ذلك»): لە دەمو كاتی ئەوەداو خۆیدا هات.
عفت: (عَفَتَ- الشيءَ. عَفتاً): شتەكەی پێچداو شكاندی.
(-كَلامَهُ وفي كَلامِهِ): ئاخاوتنەكەی بە زمانێكی ڕەوانو ڕاست نەكرد بە شكستە زمان كردی.
(عَفّات): زمان شكستە.
عفج: (عَفَجَ-هُ بالعَصا): بەدار لێیدا.
(العَفْج والعِفْج والعَفَج والعَفِج (ج) أعْفاج وعِفَجَة): ڕیخۆڵە باریكە كە دوای گەدە خواردنی بۆ دەچێت.
(المِعْفَجَة والمِعْفاج): ١-دار/ داردەست ٢-گەلاگوتك كە بۆ جلشتن بەكاری دەهێنن.
(المِخباط) (عامية): گەلاكوتك.
عفد: (عَفَدَ. عَفْداً وعَفَداناً): قاچی جووتكردو بازدیدا.
(إعْتَفَدَ): دەرگای لەسەر خۆی داخست تا لە برساندا بمرێتو دەرۆزە/ سواڵ نەكات.
عفر: ١-(عَفَرَ-هُ في التُرابِ عَفْراً): لە خۆڵدا تلاندیەوەو خستیە خۆڵەكەوەو تێیهەڵسوو.
(-الشيءَ): كێشای بە زەویدا.

(عَفِـرَ واسْـتَعْفَرَ. عَفَـراً): ١-ڕەنگخاکیبوو ٢-(خۆڵی/ خاکی) لەسەر نیشت.

(أَعْفَر): خۆڵاوی.

(عَفَّرَ-هُ في التُّـراب): لە خۆڵیەوە داو خۆڵی تێهەڵسوو.

(«قَد عُفِّرَ وأُرغِمَ»): زەبونو سەرشـۆڕ کرا/ لە خۆڵدا گەوزاندیان.

(-تِ المَـرأَةُ في الفِطام): ژنەکە خۆڵی لە گۆی مەمکیەوە دا بۆ ئەوەی منداڵەکەی نەیخوات‌و لەشیر ببڕێتەوە.

(تَعَفَّرَ وانعَفَرَ- في التُرابِ): لە خۆڵدا گەوزا/ خۆی خۆڵاویکرد.

(-الشيءُ): شتەکەی خۆڵاویبوو.

(إعْتَفَرَ- الشيءُ): شتەکەی خۆڵاویبوو.

(-الـثَـوبَ): بـەرگـەکـەی خـۆڵاویـکـرد/ لەخۆڵیهەڵکێشا.

(-الرَجُلَ): پیاوەکەی بە زەویدادا.

(العَفْر والعَفَر) مصدران (أَعفار): ١-سەرەوەی گڵ ٢-لە خۆڵدا گەوزان یان خۆڵاویکردن.

(أَلعِفر والعُفْر) (ح): ١-یەکانە (نێرەی بەراز) ٢-(ح)هەموو بەرازێك.

(أَلعُفْرَةُ): ڕەنگخاکیی ڕەنگگەردیی.

(ألأَعْفَر) (ح): جۆرە ئاسکێکە کە لە هەموان خێرایی کەمترە.

(أَلعَفْراء (ج) عُفْر): مێی وشەی(الأَعْفَر)

(أَلعَفـير والمَعْفُور): لە خۆڵ هەڵکێشـراو/ لە خۆڵدا گەوزێنراو.

٢-(عَفَّرَ- الشيءَ): شتەکەی سپیکردەوە.

(تَعافَرَ- الثَريدُ): تریتەکە سپیبوو.

(أَلعَفْراء): زەویی سپی.

(-مِـنَ لَيالـي القَمَر): شـەوانی سـیازدەی مانگەشەو.

٣-(عَفَّرَ- اللَّحمَ): گۆشـتەکەی لەسـەر لەو لەبەرخۆر وشککردەوە.

(عُفْـرَةُ و عُفُرَّةُ وعَفَـرَّةُ- الحَرِّ): ئەوپەڕی تیژیی گەرما.

(أَلعَفـير): گۆشـتی وشـککراوەی سـەر لی بەرهەتاو.

٤-(عَفَّرَ- الكَرْمَ ونَحْوَهُ): مێوەکە یان شـتی لـەو بابەتەی جـاری دووەم ڕنییەوەو هیچی پێوە نەهێشت.

(أَلعَفارَة) (عامية): میوەی پاشماوەی ڕنراو.

(أَلعَفَّار): دوارنینی ترێ‌و میوەیتر.

(أَلمُعافِر): کەسـێکە کـە لەگـەڵ هاوڕێیاندا دەروات کە شتێکی بدەنێ‌و چاکەیەکی لەگەڵدا بکەن.

٥-(إعْتَفَـرَ- الرَجُلَ): لـە پیاوەکە ڕاپەڕی‌و سواری سەریبوو دایبەزەویدا.

(-فُلانٌ): بەتواناو بەهێز بوو/ دەسـەڵاتدار بوو.

(-هُ الأَسَدُ): شێرەکە خواردی.

(أَلعُفْر): ١-ئازا/ دلێر ٢-ڕەق‌و توندوتیژ.

(اَلعِفْر= العُفْر): پیس‌و ناپاك.
(رَجُلٌ عِفرٌ): پیسه پیاو.
(رَجُلٌ عِفِــرٌ وعِفِرًى وعُفارِيَــة): پیاوێکی (ناپاك/ بۆگەن/ نالەبار/ تەڵەکەباز).
(اَلعُفْرَة والعَفْرَة- مِنَ الديك): پەڕی پشتملی کەڵەشێر.
(-مِنَ الإنسان): تووکی تەوقەسەری مرۆڤ.
(-مِنَ الأسَد): تووکی ملی شێر.
(اَلعَفــارَة): ناپاکیی‌و بۆگەنیــی‌و نالەباریی‌و تەڵەکەبازیی.
(اَلعِفريَّــة): زۆرزانێکی تەڵەکەباز/ بە پێچ‌و پەناو ناراست ٢-ناپاکێکی بۆگەن.
(اَلعِفريــة والعِفْراة- مِنَ الديك): پەڕی ملی کەڵەشێر.
(-مِنَ الإنسان): تووکی پشتملی مرۆڤ.
(«جاء نافِشــاً عِفرِيَتَهُ»): هات تووکەســەر بوو/ تووڕە بوو/ خۆی فشکردبووەوە.
(اَلعِفِرِّين): ١-پیاوی تەواوی بەهێز ٢-کاربردەو کارسازی زۆرزان.
(عِفِرِّينُ): لانە شێر.
(لَيثُ عِفِرِّين): شێری لانە.
٦-(اَلعُفْر): دووریی‌و سەردەمێکی درێژ.
(اَلعُفُرَّة): خەڵکی هەرچی‌و پەرچی.
(عَفُرَّةُ- البَرد): ئەوپەڕی سۆڵەو سەرما.
(اَلعَفَار الواحِدَةُ عَفارَة): ١-ئارد، دەرمانی/ نانی بۆنخۆشــکردنی تێکەڵنەکرێت ٢-(ن) دارێکە پەلەپیتکەی تفەنگی لێدروستدەکرێت.
(اَلعَفَّار): هەڵاڵەوەشێنی دارخورما.
(خُبزٌ عَفيرٌ): نانی بێدەرمانی نان.
(اَلعَفيرَة): گووخلێنکەی ڤالۆنچە ڕەشە.
٧-(تَعَفْرَتَ): بــوو بە دێو/ خۆیکرد بە دێو/ کەڵەکبازو زۆرزانبوو.
(اَلعِفريــت (ج) عَفاريــت (م) عِفريتَــة): ١-کەڵەکبــازی زۆرزانــی ناپــاك/ دێوڕەفتــار ٢-شەیتان جنۆکە. کاربردەو زۆرزان کەڵەکباز چ مرۆڤ چ جنۆکەو شەیتانبێت.
٨-(عَفْرَسَ-هُ): دایبەزەویداو سواری سەریبوو بەزاندی.
(اَلعِفرس والعِفْريس والعِفْراس والعُفرُوس والعَفَرْنَس) (ح): شێر.
(اَلعَفاريس) (ح): وشترمرخەکان.
عفس: (عَفَــسَ-هُ عَفسـاً): ١ دایبەزەویداو ســواریبوو ٢-بــە خۆڵەکەیــەوە نووســاند ٣-ڕایکێشاو بە زۆر بەکێشیکردە سەرزەوی.
(-هُ برجلِهِ): دواوەی دایە بەرشەق.
(عافَــسَ-هُ): ١-زۆرانبازیــی لەگەڵــدا کــرد ٢-چارەسەریکرد.
(«بــاتَ يُعافِسُ الأمــورَ»): مایەوە خەریکی چارەسەری کارەکانبوو.
(تَعافَــسَ واعْتَفَــسَ- القَــومُ): خوێشــگەل کەوتنە زۆرانبازیی‌و تل بەیەکدان‌و ململانێ.
٢-(عَفَسَ-هُ عَن حاجَتِهِ. عَفْساً): دەستی بە

رویەوە ناو داواکەی (شکاند/ نەدایە).
(-الماشِـيَةَ): ئاژەڵەکـەی بێناڵـەو لـەوەڕ بەندکرد.
٢-(إنْعَفَسَ- فِي التُّرابِ): لەخۆڵەوە چوو.
(-فِي المـاءِ): چـووە ناو ئاوەکـەوە/ خۆی بە ئاوەکەدا کردو خۆی نوقومکرد.
(ألعِفاس): گەندەڵیی.
عفش: (عَفَشَ- الشـيءَ عَفْشـاً): شتەکەی کۆکردەوە.
(ألعَفْـش) (مـص) (عند العامة): شـڕکەو پڕکەی ماڵ.
(شـيءٌ عَفْشٌ نَفْشٌ): شتێکە شڕکەو پڕکەی بێکەڵکی ماڵ/ شتی بێکەڵك.
(ألعُفاشَة): خەڵکی بێفەڕو بێکەڵك.
(ألأَعْفَش= الأَعْفَش= الأَعْمَش): چاوکز.
عفـص: ١-(عَفَصَ-ە. عَفْصـاً): هەڵیکەند/ لەبنیدەرهێنا.
(-حَقَّهُ مِنهُ): مافەکەی لێسەندەوە.
٢-(عَفَصَ- الرَجُـلَ. عَفْصاً): لە زۆرانەکەدا شلکوتی گیانیکردو پەرێشانیکرد.
(عافَصَ-ەُ): زۆرانی لەگەڵدا گرت.
٣-(عَفَصَ-ە. عَفْصاً): نوشتانیەوەو لوولیدا.
(عَفَـصَ وأَعْفَـصَ- القـارورَةَ): سـەری سوراحییەکەی بە چەرمێك نایەوەو توندیکرد یان سەری قەپاتکرد.
(ألعِفاص): چەرمێکە سـەری سوراحییەکەی پێ قەپاتدەکرێت یان سـەری پێ دەنرێتەوە/ دەمەوانە/ دەمەڵبێن/ تۆپەوانە/ قەپاخ.
٤-(عَفَّصَ- الثَـوبَ): بەرگەکـەی بە مازوو ڕەنگکرد.
(أعْفَصَ- الحِبرَ): مازوویکردە مەرەکەبەکەوە.
(ألعَفْص الواحِـدَةَ عَفْصَة): مازوو. بە هۆی جـۆرە مۆریچەیەکـەوە دەرپۆقینێـك لـە درەختی بەڕوو یان لە داریتڕدا پەیدادەبێتو مۆریچەکـە گەرای خۆی تێـدا دادەنێت ئەوە گەورە دەبێـتو دەبێتە مـازوو. لەو مازووە ڕەنگو مەرەکەبی لێدروستدەکرێت.
(ألعَفْــص) (ن): دارمازوو. درەختێکە لە زۆر لاوە هەیە لە لوبنانو سوریەو ئەو ناوچانەی دەوروپشـتیان، لە کۆمەڵەی بەڕووە جۆرێکە لە درەختی بەڕوو.
(ألعَفصِيَّة) (ن): سەرووە مازوو درەختێکەن لە سـەروو دەچێت لە کۆمەڵـەی کاژە جوانە بـۆ ڕازاندنەوەو زوو گـەورە دەبێت زۆرجار دەکرێتە پەرژینو دەروێنرێت.
٥-(العَفِص): تفتو تاڵ.
(العُفوصَة): تفتو تاڵیی کە قووتدان لەگەڵیدا گراندەبێت.
عفـط: ١-(عَفَطَ-تِ العَنـزُ عَفْطاً وعَفيطاً وعَفطاناً): بزنەکە تری.
(-تِ الضَـأنُ): مەڕەکان پژمـینو ئەوەی لە لوتیاندا بوو دەریانپەڕاند.

(-الرَّاعِـي عَفْطـاً): شـوانەکە بەلێو جرتی لێدا.

(-بِغَنَمِهِ): وەك جرتلێدان شوانەکە دەنگی لە مەڕەکانکرد.

(العافِط (فا) والعَفِط): جرتلێدەر.

(العافِطَة): ١-مێی وشەی العافِط ٢-مەڕ.

(«مالَـهُ عافِطَـةُ ولا نافِطَة»): نـە مەڕی هەیەو نە بزن واتا: هیچی نییە.

٢-(عَفَـطَ- فُـلانٌ بِكَلامِـهِ. عَفْطـاً): لە قسەکردندا زمانی گرتی/ لاڵەپەتە بوو.

(ألعَفّـاط والعِفاطِيّ والعِفْطِـيّ): لاڵەپەتە/ زمانقورس یان یەکێك زمانەکەی پاك نەبێتو ئەو زمانە باش نەزانێت.

٣-(الأعْفَط): گەوج.

عفق: (عَفَـقَ- الرَجُل. عَفْقـاً): ١-پیاوەکە ونبوو/ دیارنەما ٢-خێرا بۆیدەرچوو.

(إنْعَفَـقَ- في حاجَتِهِ): بۆ پێداویسـتیەکەی چابوکانە بۆیچوو پەلەیکرد.

٢-(عَفَـقَ- الرَجُـلُ. عَفْقـاً): ١-بێهـوودەو پێویست هەر لە هاتوچۆدا بوو ٢-سەرخەوێکی شـکاندو هەسـتا پاشـان نوسـتەوە/ خەوی پچڕپچڕیکرد.

(عافَقَ- هُ مُعافَقَةً وعِفاقاً): فێڵی لێکرد/ لە خشتەیبرد/ هەڵیخەڵەتاند.

(-الذِئْـبُ الغَنَمَ): گورگەکە بە ناو مەڕەکاندا تەراتێنیکردو پەرشو بڵاویکردنەوە.

(أعْفَقَ): بێهودە هەر لە هاتوچۆدا بوو.

(رَجُـلٌ مِعْفاق الزِيـارَة): کابرایەکە هەر لە سەرداندایە هەر دێتو دەچێت.

٣-(عَفَـقَ-هُ عَنِ الأمرِ عَفْقـاً): لە کارەکەی لایداو نەیهێشت بیکات.

(-عَلَيهِ الصَيْدَ): نێچیرەکەی لێلاداو پێچی پێکردەوە.

(عَفَّقَ الغَنَمَ بَعْضَهـا عَن بَعْضٍ): کردنیەوە بە ناویەکدا پێچی پێکردنەوە.

(إعْتَفَقَ- الأسَدُ فَرِيسَتَهُ): شێرەکە پێچی بۆ نێچیرەکەی کردەوە.

(ألمُنعَفِـق): لـە ناوەکـە دوورەوە کەوتـوو/ لادەر.

٤-(عَفَقَ-هُ بِالسَوطِ): بە قامچی زۆری لێدا.

(-تِ الريـحُ الشَـيءَ): باکـە شـتەکەی زۆر شەکاندەوەو لێیدا.

(إعْتَفَـقَ- القَـومُ بِالسُـيوفِ): بە شمشـێر بەربوونە یەکتری/ لەیەکیاندا.

٥-(عَفَقَ- الحِمارُ. عَفْقاً): کەرەکە تڕی.

(ألعَفّاقَة): فوون/ بن.

٦-(عَفَقَ- الشيءَ. عَفقاً): شتەکەی کۆکردەوە.

(تَعَفَّـقَ- بِهِ): پەنای بۆ بـرد/ خۆی کوتایە پاڵی.

٧-(عَفَـقَ- العَمَـلَ. عَفْقـاً): کارەکەی باش دانەمەزراند.

عفك: (عَفَكَ- الكَلامَ. عَفْكاً): ناخاوتنەکەی

باش هەڵنەسەنگاندو ئامادە نەکرد.

(عَفِكَ. عَفَكاً وعَفْكاً): زۆر گەوجبوو.

(أَعْفَـك وعَفِـك وعَفيك (م) عَفْـكاء (ج) عُفْك): گەوجێکی تەواو گەوج.

(الأَعْفَك): نالەبار.

عفـن: ١-(عَفَنَ- اللَّحْمَ عَفناً): گۆشـتەکەی بۆگەنکرد.

(عَفِـنَ وتَعَفَّنَ- الشـيءُ. عَفَنـاً وعُفونَةً): ١-شـتەکە گەنـی/ بۆگەنبـوو/ بۆنیگـرت ٢-کەڕوویکرد.

(-اللَّحْمُ): گۆشتەکە بۆگەنبوو/ بۆنیکرد.

(عَفِن ومَعْفُون ومُعَفَّنٌ مُتَعَفِّنُ): بۆگەنبوو/ بۆنکردوو/ کەڕووگرتوو.

(عَفَّنَ- اللَّحْمَ): گۆشتەکەی بۆگەنکرد.

(«عَفَّـنَ الطَّعـامُ») (عامیـة): خواردنەکە ترشا/ تێکچوو/ بۆنیکرد.

(أَعْفَـنَ- الشـيءَ): شـتەکەی بـە بۆگـەن هاتەبەرچاوو زانی.

(ألعَفَن والعُفونَة):کەڕوو/ کەڕوویەکە بە چاو نابینرێت لەسـەر مادە ئەندامییەکان دەڕێ‌و گەشـەدەکات‌و بۆگەنیـدەکات لە سـەرەتای جەنگـی دووەمـدا مادەیەکیـان لێدەرهێنـا کـە میکرۆبـی نەخۆشـییەکانی دەفەوتاند لـەو کەڕوانـە پەنسـلین‌و کلۆرۆمایسـین‌و ستروپتۆمایسینیان لێدەرهێنا.

(ألأَمـراض العَفِنـة) (طـب): نەخۆشـییە بۆگەنـەکان ئەو نەخۆشـیانەن کـە بە هۆی میکرۆبەوە بڵاودەبنەوەو تەشەنە دەکەن.

٢-(عَفَـنَ- في الجَبَلِ عَفْناً): بە شـاخەکەدا سەرکەوت.

عفـا: ١-(عَفا- عَنـهُ ولَهُ ذَنْبَـهُ وعفا عَن ذَنْبِهِ): گوناهبار بوو لێیبورد/ لێیخۆشـبوو. لە گوناهەکەی خۆشبوو سزاینەدا.

(-اللهُ عَنه): خـودا لێیخۆشـبوو/ لێیبوردو گوناهەکانی سڕیەوە.

(-عَنِ الشيءِ): وازی لە شتەکە هێنا/ بەلایدا نەچوو.

(-عَنِ الحَقِّ): چاوپۆشـیی لـە مافەکە کرد/ دەستی لە مافەکە بەردا.

(- الصوفَ): خوریەکەی بڕییەوە.

(-تِ الريـحُ الأَثَـرَ أَوِ المَنـزِلَ): باکـە شـوێنەوارەکەی نەهێشـت‌و هەوارەکـەی/ ماڵەکەی تەفروتووناکرد/ نەیهێشت.

(-الأَثَـرُ أَو المَنـزِلُ. عَفْواً وَعفـاءً وعُفُوّاً): شـوێنەوارەکە یان ماڵەکە/ هەوارەکە لەگەڵ خاکدا تەختبوو نەما.

(-أَثَرُ فلان): شـوێنەواری فیسـار بڕا. واتا: مرد/ فەوتا.

(عَفَّى-تِ الريحُ المَنـزِل): باکە خانووەکەی تەختکردو شوێنەواری بڕی.

(-تِ العِلَّـةُ صاحِبَهـا): دەردەکـە دەرد گرتووەکەی فەوتاند.

(-على ماكانَ مِنــهُ):كاره خراپەكانى خۆى راستكردەوە.

(عافى- اللهُ فُلانــًا. مُعافاةً وعِفاءً وعافِيَةً): خودا نەخۆشيەكەى لەسەر لابردو چورتومو گرفتارى لێدرووخستەوە.

(أَعْـفــى- اللهُ فُـلانــاً. إعْـفــاءً): خـودا تەندروستيكرد/ خۆشيكردەوە.

(-المَـريــضُ):نـەخـۆشـەكـە خـۆشـبـووەوە/ چاكبووەوە.

(-هُ مِــن الأمــرِ):ئەنجامدانــى كارەكــە يا شتەكەى لێنەويست. لەسەرى لايبرد.

(-زَيداً بحَقِّهِ):مافەكەى زەيدى دايەوە.

(تَعَفَّى. تَعَفِّياً):فەوتاو نەما/ لەناوچوو.

(تَعافى. تَعافياً): خۆشـبووەوە/ تەندروست بووەوە.

(-الشــيءَ): شتەكەى بەجێهێشـت/ وازى لە شتەكە هێنا.

(إعْتَفى-تِ الإبِلُ اليَبيسَ):حوشترەكان بە لێو پووشەكانيان بە پوختى هەڵگرتو ماشيەوە.

(إسْــتَعْفى- تِ الإبِلُ اليَبيسَ):حوشــترەكان گيا وشكەكانيان بە پاكيى لە بن دەركێشا.

(-الرَجُل مُكَلِّفَهُ): لە راســپێرەكەى خواست كە لە ئەنجامدانى كارەكە بيبەخشێت.

(«إسْــتَعْفى مِنَ الخُروج فَأَعْفاهُ»):داوايكرد كــە وازى لێبهێنــن، ئيتر لێيگــەڕان/ وازيان لێهێنا.

(أَلعَفاء) (مص):١-خــۆڵ/ خاك/ گڵ ٢-باران ٣-شــوێنەوار بران‌و فەوتانى هەر شتێك بێت ٤-برانــى شــوێنەوارى شــارو دێو ئاوايــى ٥-مردن/ فەوتان.

(أَلعَفْــو) (مــص):خاكێكــى ئاوانەكــراوەو بێشوێنەوارى ئاوەدانى.

(أَلعَــافِي (فــا) (ج) عُفِــيّ):١-لێخۆشــبوو/ لێبوردوو ٢-پاشــماوەى فەوتــاوو تەختبوو/ شوێنەوارو كەلاوە.

(أَلعافيَــةُ (مــص) (ج) عافيــات وعَوافٍ): ١-تەندروستيى ٢-تەندروستبوون/ خۆشبوون.

(أَلعَفُــوُّ): ١-لەشســاغ/ تەندروســت ٢-زۆر (لێبوردوو/ لێخۆشبوو).

(«رجُلٌ عَفُــوٌّ عَنِ الذَّنــب»):پياوێكى زۆر لێبوردووە/ لە گوناح بوردووە.

(أَلعَفْوَة):خوێنوەرگرتن/ خوێنبايى.

٢-(عَفا- الشيءَ. عَفْواً):شتەكەى (زۆر كرد/ مشە كرد).

(-عليه في العِلْم):لە زانستدا لەو زانستتر بوو.

(-الشيءُ):شتەكە (زۆر بوو/ درێژەى كێشا).

(-تِ الأَرضُ):گيــاو رووەك رووى زەويەكەى داپۆشى.

(-عَفا وعَفى. يَعْفي الشَعَرَ. عَفياً):وازى لە قژەكە هێنا تا زۆر درێژ بوو.

(عَفَّى. تَعْفِيَةً):قژى زۆرو درێژ بوو.

(أَعْفــى- الشَــعَرَ إعفاءً):لە قژەكــە گەڕا تا

زۆرو درێژ بوو.
(«أَحْفــوا الشَــوارِبَ وأَعفــوا اللحــى»): سمێڵەکانتان بتاشنو ریشەکانتان بەربدەنەوە درێژ بێت.
(-الرَجُلُ): زۆر داراو دەوڵەمەند بوو.
(ألعِفــاء): ١-قــژی هەســتاوو درێــژ بوو ٢-پەری وشــترمرخ کاتێك زۆر دەبێت ٣-تووکی حوشتر.
(ألعافي (ج) عُفِيّ): قژ درێژ.
(ألعِفْوَة والعُفْوَة): قژی سەری پیاو.
٣-(عَفا- فُلاناً. عَفواً): چووە لای فیســار کە خێرێکی/ چاکەیەکی لێ دەستگیر بێت/ داوای چاکەیەکی لێکرد.
(أعفى- الرَجُلَ. إعفاءً): خێری دایە پیاوەکە/ پێیبەخشی.
(-الرَجُلُ): زیادەی سامانەکەی خۆی بەخشی یان خەرجکرد.
(إعْتَفــى- فُلانــاً إعْتِفاءً): هاتــە لای داوای چاکەیەکی لێکرد/ چاکەی لێخواست.
(ألعــافي (ج) عُفاة وعُفِــيّ وعافِيَة): هەموو داواکاری چاکەو خێرێك یان رۆژییەك.
(«كَثُرَت على الكَريم عافِيَتُهُ»): بەخشندەکە/ خێرخوازەکە ئەوانەی دەرۆزەیان لێدەکرد یان داوای خێرو چاکەیان لێدەکرد زۆر بوون.
(ألعافي): ١-ئــەوەی لە مەنجەڵە خوازراوەکەدا دەهێڵرێتــەوە وەك کرێو مزەی خواســتنی مەنجەڵەکە ٢-پێشەنگی کاروان یان سووسەکەر بۆ سوپا بۆ زانینی هەواڵی دوژمن ٣-قژ درێژو قژ زۆر ٤-میوان ٥-لێبوردوو.
(ألعافِيَــةُ (ج) عافِيــات وعَــوافٍ): هەمــو رۆژیویستێك/ رۆژی خوازێك.
(ألعَفْــو) (مــص): ١-چاکە/ خێــر/ پیاوەتی ٢-ناوێزەی شــت/ چاکترینو نایابترینی شتو خۆشترینی شت.
(-مِــنَ المــال): دارایــەك/ پارەیــەك کە لە خەرجــیو پێویســتی خــۆی پــتر دەبێتو دەیبەخشێتو پێوەی دیار نابێت.
(«أَعْطَيتُهُ عَفواً»): بێداواکردن پێمبەخشی.
(«فَعَلَــهُ عَفواً»): هەر لە خۆیــەوە بە دڵیدا هاتو ئەویکرد.
(ألعَفْــوَةُ و العُفْوَةُ): چەوریو کەف ســەری مەنجەڵو چێشت.
(ألعِفْوَةُ): ١-چەوریو کەف سەری مەنجەڵ.
(عِفْوَةُ الشيءِ): پوختەو ناوێزەی شت.
(عِفْــوَةُ الطَعــام والشــراب): هەڵبــژاردەو خۆشترین خواردنو خواردنەوە.
(ألعُفاوَة): ١-ئەوەی لە مەنجەڵە خوازراوەکەدا دەبرێت بــۆ خاوەن مەنجەڵەکــە ٢-چەوریی سەری مەنجەڵ.
(ألعِفــاوَة): ســەرچەورەکەی چێشــتەکە کە بــۆ کەســێك دەبرێت کــە رێــزی هەبێتو خۆشەویست بێت.

(ألعِفـاوَة والعَفـاوَة): چەوریـی سـەری مەنجەڵەکە.

(ألعَفوِيَّــة): کردنـی کارێك لە خـۆوە بەبێ پێوتن.

(ألمُعفيّ): کەسـێکە کـە هاورێیەتیت بکاتو هیچی لێتنەوێت/ چاوەڕێی هیچت نەبێت.

٤-(ألعَفاء): تانەی سەرچاو.

(ألعَفـا والعَفْــو والعِفْو والعُفْــو (ج) عِفاء وعَفْوَة) (ح): جاشەکەر.

(ألعَفْوَة (ج) عَفْو) (ح): جاشولکە مێچکە.

عقّ: (عَقَّ- الثوبَ. عَقّــاً): جلەکەی دادڕی/ هەڵتلیشاند.

(-تِ الريحُ المزنَ): باکە بارانی بە هەورەکەدا کرد وەك دابدڕێت/ بیقلیشێنێت.

(-تِ الدلوُ): دۆلکەکە/ سـەتڵەکە بە پڕیی لە بیرەکە هاتەدەرەوە.

(-الوَلَـدُ والِـدَهُ. عُقوقاً ومَعَقَّـةً): کوڕەکە سـپڵە دەرچوو. لە باوکی یاخیبــوو بەزەیی پێدانەهاتــەوەو چاکــەی لەگــەڵ نەکردو بە چاوی سووك تەماشایکرد.

(عَـقٌّ وعاقّ (ج) عَقَقَــة وأَعِقَّة): فرزەندی سپڵەو بێنەمەك کە لە دایكو باوك یاخیبێتو بە تەنگیانەوە نەیەت.

(عاقَّ- أَباهُ مُعاقَّةً): لە باوکی یاخیبوو/ لاسار بوو لەگەڵیدا نەگونجا/ سپڵە بوو.

(أَعَقَّ- فُلانٌ): فیسار لاساریکردو نافەرمانیکرد/ یاخیبوو/ سپڵەییکرد.

(-الكَرْمُ): مێوەکە لە بنەوە بەچەیدەرکرد.

(إنْعَقَّ): دووکەرتبوو/ لەتبوو.

(-الوادي): دۆڵەکە قووڵبوو.

(-الـغُــبـارُ): تـۆزەکـە هـەسـتـاو بـەری ئاسمانیکرد.

(-البَــرْقُ): برووسـکەکە لەنــاو هەورەکەوە دەرچوو/ هەورەکەیبڕی.

(إعْتَقَّ): هەڵقلیشا/ لەتبوو.

(السَّيفَ): شمشێرەکەی هەڵکێشا.

(ألعــاقّ (ج) عاقُّــون وعَقَقَــة وأَعِقَّــة (م) عاقَّــة (ج) عُواق وعاقَّات): ســەرپێچیکەرو نافەرمانــی دایكو بــاوك/ ســپڵە بەرامبەر دایكو باوك/ بەدنمەك.

(ألعِقَّــةُ (ج) عِقَق): مــووی هەموو کۆرپەو بەچکەیەکــی تــازەزاو (چونکــە پێســتەکە دەدرێنێتو دەردێت).

(ألعَقيق): مــووی هەموو تازە بوویەك کە لە سکی دایکیدا ئەو مووەی دەرکردبوو.

(- (ج) أَعِقَّــة): دۆڵو دەرەو هەمــوو چەمو شیوێکی کۆن کە لافاو دایدڕیبێت.

(ألعَقيقَــةُ): ١-مــووی هەمــوو تازەبوویەك ٢-ڕووبار ٣-مــەڕ کە بۆ حەوتەی تازەبوویەك سەردەبڕێت، کاتێك سەری دەتاشن.

(عِقانُ الكَرْمِ أَو النَخيل): بەچەی دەرهاتووی بن مێو یان دارخورما.

٢-(عَقَّ-تِ الفَرَسُ عُقَقـاً وعَقاقاً وعِقاقاً): مایینەکە ئاوسبوو.
(أُعَقَّ-تِ الفَرَسُ): مایینەکە ئاوسبوو.
(عَقُوق): مایینی ئاوس.
(ألعَقـوق مِـنَ الخَيلِ (ج) عُقـق و (جج) عِقاق): مایینی ئاوس یان مایینی نەزۆك.
٣-(إنْعَقَّ-تِ العُقْدَةُ): گرێکە توند بوو/ بووە بە گرێکوێرە.
٤-(إعْتَـقَّ- المُعْتَـذِرُ): عوزرخواهێنەرەکـە تەواو لە خـۆی بـووەوە/ عوزرخوایی زۆری هێنایەوە.
٥-(ألعَقّ والعَقَّةُ- مِن الماءِ): ئاوی تاڵ.
(ألعَقيق الواحِدَةُ عَقيقَة): یاقووتی سوور.
(ألعَقيقَةُ): ١ تووێشـەبەرە/ تووێشوودان ٢-ئەو تیرەی کـە لە پێـش ئیسـلامدا عەرەبەکان پێیانـدەوت تیری پاکانەکـردنو عوزرخوایی تیرەکە دەگیرایە ئاسـمان ئەگەر بە خوێنەوە بهاتایـە خـوارەوە ئـەوە دەبـوو خوێـن بە خوێنبێـت/ لـە بـری کوژراوەکـە بکوژەکە بکوژرایەتەوە ئەگەر تیرەکە بە پاکی بهاتایەتە خوارەوە ئەوە لە بری خوێن دەدراو ئاشـتیی دەگـیراو دەکراو دەسـت بەریشـدا دەهات کە ئەوە نیشانەی ئاشتییو ئاشتبوونەوە بوو.
٦-(عَقْعَـقَ- الطائِـرُ بِصَوتِـهِ. عَقعَقَـةً): باڵندەکە لەسەریەك دەیخوێند.
(ألعَقعَق) (ح): قەلەباچکە یان قەلەڕەشکە.

(ألقَعْـق) (عامية): قەلەباچکـە عەرەب بە بەدوومیان دادەنا.
عقب: (عَقَبَ- الرَجُلَ أَو مكانَ الرَجُلِ. عَقْباً وعُقُوباً): شوێنپێی پیاوەکەی هەڵگرت/ دوای پیاوەکە کەوت/ دوای ئەو هات یان سـۆراغی شوێنەکەیکرد.
(«عَقَبَ الشـيبُ»): سەرسـپێتی دوای سەر ڕەشی هات.
(عَقَّبَ-ه): بە دوای ئەودا هات یان دوایکەوت ٢-شتێکی لە دوای ئەو هێنا.
(عَقَّـبَ- في الأمرِ): بە گەرمییو دیسـانەوە دوای داخوازییەکەی کەوت.
(-الصَّـلاةَ): دوای نوێـژ بۆ نـزاو پاڕانەوە دانیشت یان بۆ پرسە بابەتێك.
(-الشَّـيبُ): سەرسـپێتیی دوای سـەر ڕەشی هات.
(-الحاكِـمُ على حُكـمِ سَـلَفِهِ): دادوەرەکە بڕیارێکـی جیـای لـە بڕیـاری دادوەری پێشوویدا.
(«عَقَّبَ على كَلامِهِ تَعقيباً»): تێهەڵکێشـی ئاخاوتنەکەیکرد سـا یا بەرپەرچیدایەوە یان پشتگیریکرد یان وەڵامیدایەوە.
(عاقَبَ-هُ مُعاقَبَةً): بە دوایدا هات/ دوای ئەو هات.
(-هُ في الراحِلَةِ): بە نۆرەو یەك لە دوای یەك سواربوون.

(أَعْقَبَ-هُ): دواى ئەو هات.
(-هُ فِي الراحِلَةِ): لە سـواربووندا بەسـەرەو يەك لە دواى يەك سواربوون.
(-فُـلانٌ): مـردوو منداڵـى لە پـاش خۆى بەجێهێشت.
(-الرَجُـلُ): كابـرا وازى لـە خراپـە هێناو ڕوويكـردە چاكە/ لە پـاش خراپە ڕوويكردە چاكە/ گەڕايەوە.
(-تِ الأَرضُ): زەوى دووبارە گياى لێڕووايەوە سەوز بووەوە پاش ئەوەى كە خورابوو.
(تَعَقَّبَ-هُ): شوێنيكەوت/ دوايكەوت/ بەدوايدا گەڕا.
(-عَنِ الخَبَـرِ): ١-گومانى لـە هەواڵەكە بوو كەوتەوە پرسينو سۆراغى ٢-لە خەڵكانێكيترى پرسى كە لەوە پێش لێينەپرسيبوون.
(تَعاقَـبَ- الرَجلانُ أَو اللَّيـلُ والنَّهار): دوو پياوەكـە بـەرودوا بە دواى يەكـدا هاتن يان شەوو ڕۆژ يەك لە دواى يەك هاتن.
(-الرَجُلان علـى الراحلة): دوو پياوەكە بە سەرە يەك لە دواى يەك سواربوون.
(-القَـومُ فِي الشَـيءِ أَو الأَمـرِ): خوێشـگەل شـتەكەيان بە نۆرە بەكارهێنا يان بەسـەرە كارەكەيانكرد.
(تَعاقَبو على فُلان بِالضَّرْب): بەسـەرە يەك لە دواى يـەك لە فيسـاريياندا/ كۆمەكيان لە لێدانەكەدا كرد.
(إِعْتَقَـبَ- القَـومُ عَلَيـهِ): گەلەكۆمەكێيان لێكرد.
(ألعاقِب) (فا): كەسـێكە كە دواى گەورەكەى بێت ٢-كەسـێكە لە دواى يەكێكيترەوە بێتو دووەمكەس بێت لە چاكەدا.
(العاقِبَة (ج) عَواقِب): ١-مێى وشـەى ألعاقب ٢-وەچە.
(العَقْـب): ١-شـوێنكەوتن/ پاشـكەوتن/ شـوێنهەڵگرتن ٢-هەرچىو هەر شتێك كە لە دواى يەكێكيـترەوە بێت. ئەوە بە دواى ئەودا هاتووە.
(ألعَقْـب والعَقِـب (ج) أَعْقـاب): ١-زاروڵە/ كوڕ يان كـچ/ فرزەند ٢-زاروڵەزا/ كوڕەزا يان كچەزا/ فرزەندزا.
(«جاءَ عَقِبَهُ وبِعَقِبِهِ»): بە دواى ئەودا هات/ لە دواى ئەوەوە هات.
(ألعُقْبَة (ج) عُقَب): ١-سەرە/ نۆرە.
(«تَمَّتْ عُقْبَتُكَ»): سەرەت تەواو بوو ٢-بڕى/ لە جياتى.
(«اَخَـذتُ مِـن أَسـيري عُقْبَـةً»): بـڕى بەرەڵاكردنى ديلەكەم وەرگرت ٣-ئەو شيرينيەى دواى نانخواردن دەدرێت ٤-لە مەككە چێشتێك دەدرێتەوە بەو كەسـەى كە مەنجەڵێكى داوە بە يەكێك كاتێك وەريدەگرێتەوە ٥-شەوو ڕۆژ چونكەن بەدواى يەكدا دێن.
(اَلعَقُوب): دووەمكەس لە چاكەو خێركردندا.

(أَلعَقيب: المُعاقِب): بەدوادا هاتوو/ دوابەدوای یەکێك.

(«هو عَقيبُهُ»): ئەو پاشــکەوتەو دوابەدوای ئەوە.

(أَلمِعقاب): ژنێکە کە نەریتی وەهایە کە کوری لە پاش کچ ببێت.

(أَلمُعَقِّبات): ١-فریشتەی شەوو رۆژ ٢-تەسبیحات کە یەك بە دوای یەکدا دێت و دەکرێت.

٢-(عَقِبَ-هُ عَقْباً): کێشای بە پاژنەیدا.

(عُقِب. عَقْباً): هاواری پاژنەیکرد.

(أَلعَقْب والعُقِب (ج) أَعقاب): پاژنەی پێ.

(«رَجَعَ علــى عَقِبَيــهِ»): خێرا بــە کوێدا هاتبوو بەوێدا گەرایەوە.

(«وَطِئَ عَقِبَهُ»): شوێنپێی هەڵگرت.

(«ســافَرَ على عَقِب الشَّــهر»): لــە کۆتایی مانگدا بۆ گوزار چوو.

(أَلعُقْبَــةُ- مِنَ الجَمال (ج) عُقَب): شــێوەو پاشماوەی جوانیی.

(«هوَ عُقْبَــةُ بنی فلان»): ئەو پاشــماوەی فیسار بەرمیەو دواکەسیانە.

(أَلعِقْبَة – مِنَ الجَمال): پاشــماوەو شــێوەی جوانیی کە مابێتەوە.

٣-(عَقَبَ- القَوسَ أَو السَّــهمَ. عَقْباً): شتێك لەوەی ژێی لێدروستدەکرێت لە کەوانەکە یان تیرەکەوەی پێچایەوە.

(أَلعَقَب): ئەو دەمارەی ژێی لێدروسدەکرێت.

٤-(عَقَّبَ-عَلَيــهِ): خــەوش و کەموکووریــی لێدەرهێنــاو خســتیە بەرچــاو/ هەڵەکانــی دەرخست.

(عاقَــبَ-هُ بِذَنبِــهِ وعلــى ذَنبِــهِ. عِقاباً ومُعاقَبَــةَ): بــە پێــی گونــاەو تاوانەکانی سزایدا.

(عِقاب): لێپرسینەوە/ سزادان.

(أَلعُقوبَة): سزای تاوان و گوناە.

(أَعْقَبَ-هُ): پاداشتی چاکەیدایەوە.

(«أَعْقَبْــتُ الرَجُــلَ»): پاداشــتی چاکــەی پیاوەکەم دایەوە.

(عاقَبْتُ): سزای خراپەیم دایەوە.

(أَلعاقِبَة): پاداشتی چاکە.

(أَلعِقاب): سزای خراپە.

(أَعْقَــبَ- الأَمرُ): دوایــی کار بە خێر و چاکە گەرا/ بەخۆشیبوو.

(تَعَقَّــبَ-هُ): ١-گوناهباربــوو شــوێنیکەوت/ ســۆراغیکرد/ راوەدووینا ٢-شوێن ناتەواویی و خەوشی و هەڵنوتنی کەوت دەریبخات ٣-گوناە و تاوانەکەی لێگرت.

(-مِنَ أَمرِه): لە کارکەی پەشیمانبووەوە.

(إِعْتَقَــبَ- من كَــذا نِدامَةَ): لــە ئەنجامی ئەوەدا پەشیمانیی تووشبوو.

(إِسْــتَعْقَبَ-هُ): بــە دوای (نەنگیی/ خەوش/ کەموکووریــی) ئــەودا گــەراو ویســتی دەریبخات.

(اَلعُقـب والعُقُـب (ج) أَعقـاب): ١-كۆتايى/ دوايى ٢-ئەنجام.

(اَلعاقِبة): كۆتايى/ ئەنجام/ دوايى.

(العُقبـى): ١-دوايـى هەمو شـتێك/ پايان/ نەوپەڕ/ ئەنجـام ٢-ڕۆژى (زيندووبوونەوە/ قيامەت) ٣-پاداشتو سزاى كار.

(«عَقْبالَك»): لەم هاوسەرگرتنەدا دوارۆژێكى خۆشت بۆ بێتو تووشبێت.

(اَلعُقُوبَة والعِقاب والمُعاقَبَة): سزاى خراپەو تاوانو گوناهدان.

(العاقِبَـةُ (ج) عَواقِب): (كۆتايـى/ دوايى/ پايـان/ ئەنجـام/ ئـاكام)ى هەموو شـتێك ٢-پاداشتى چاكە.

(العُقْبان): پاداشتى چاكە.

(أَعقـاب الأُمُـور): ئاكامـى كار/ دوايى كار/ ئەنجام.

(اَلمُعاقِب) (فا): ١-تۆڵەسـێنو بەپێو شوێنەوە چووى ٢-سەرمگر ٣-بەدوادا هاتوو.

٥-(إِعْتَقَبَ- البائِعُ السِلعَةَ): فرۆشيارەكە شتە فرۆشراوەكەى لاى خۆى گلدايەوە تا پارەكەى وەردەگرێت.

(-الرَجُلَ): پياوەكەى بەند كرد.

٦-(اَلعَقَبَـة (ج) عِقـاب وعَقَبـات): ١-ڕێى سەختى ناو شاخ ٢-ڕێى ناو لوتكەى شاخ.

(اَلعُقاب) (فك): ١-هەسارە ٢-جۆگەلە ئاو بۆ سەر گۆل ٣-گرد ٤-ئەو بەردەى ئاوكێشەكە لە سەرى دەوەستێت.

(- (ج) عُقبـان وأَعْقُـب و (جـج) عَقابين (ح): باڵندەيەكى گۆشـتخۆرە (بە نێرو مێى وا دەوترێت) چنگى تيـژو بەهێزەو دەنوكى چەماوەيە/ داڵەكەرخۆر/ دالاش/ داڵ.

(اَلعُقَّيب (ح) = المُرْزَة): باڵندەيەكى گۆشتخۆرە مشكو كەروێشك ڕاودەكات/ جۆرە هەڵۆيەكە زۆر گەورەيە دەنووكى گەورەيە.

(اَلمِعْقَب): ١-لێخورى كارامەو وريا لە لێخوريندا ٢-ڕووپۆشى ئافرەت/ پەچە ٣-گوارە.

(اَليَعْقُوب (ج) يَعاقِيب) (ح): نێرە سوێسكە (ى)يەكەى زيادەيە.

٧-(اَلعُقبُـول والعُقبُولَـة (ج) عَقابيـل): ١-تەنگژەو نەهامەتيى ٢-پاشـماوەى ئەنجامى نەخۆشـى يـان دوژمنايەتـى ٣-تاميسـكى ئەنجامى تاگرتن كە لێو دەريدەكات.

الملحق:

عقب: (اَلتَّعاقُب): يەك بە دواى يەكدا هاتوو/ يەك لە دواى يەك/ بەرودوا هاتن.

(«تَعاقُـب الفُصُول»): يەك بـە دواى يەكدا هاتنى كەشەكان.

(«تَعاقُب الملوك»): بەرودواهاتنى شاكان.

(اَلتَعاقُب): بەسەرە هاتن/ سەرەگرتن.

(«يُعَيَّنون في هذا المَنصِب بِالتَّعاقُب»): يەك لـە دواى يەكو بەنـۆرە لەو پايەيـەدا/ لەو كارمەندييەدا دادەنرێن.

(اَلتَّعاقُـب- في عِلم الأَحيـاء): گەورەبوونى

ئەندامانی ڕووەك بە شوێن یەكدا لە بنكەوە بۆ پۆپە یان لە پۆپەوە بۆ بنكە.

(ألَيعاقِبَة): بەشێكی دیانو شوێنكەوتووی (بەردەعی)ن كە قەشەی نەنتاكییە بووە لە سەدەی شەشەمی زاینیدا بووە كە دەڵێن: بیروبڕوا ئاینیەكانو سروشتە مرۆڤیەكان یەكگرتوونو پێیان دەڵێن خاوەن سروشتە یەكبووەكان.

عقد: ١-(عَقَدَ- الحَبلَ. عَقْداً): پەتەكەی گرێدا/ گرێیەكی لێدا.

(-البَيعَ أو اليَمينَ): فرۆشتەكەی براندەوەو سەلماندی یان سوێندەكەی تەواو سەلماند/ جەختی لەسەر سوێندەكە كرد.

(-الخَيطَ): گرێیەكی لە دەزووەكەدا.

(-البَنّاءُ بَنى عَقْداً): خانەسازەكە تاقێكی لێدا، مەبەست چنینی تاقە بە خشت.

(-البِناءَ بِالجَصِّ): گەچكاریی خانەكەیكرد.

(-هُ على الشَيءِ): لەسەر شتەكە بەڵێنی لەگەڵدا بەست.

(-لَهُ الشَيءَ): شتەكەی (كرد بە هی ئەو/ بۆ ئەوی مسۆگەر كرد).

(«عَقَدَناصِيَتَهُ»): ناوچەوانی(بەیەكدادا/گرژ كرد)/ تووڕە بوو ئامادەی بەگژداچوونبوو.

(«عَقَدَ عُنُقَهُ إلَيهِ»): سەری كرد بە كۆشیدا/ پەنای بۆ برد.

(«عَقَدَ لَهُ الرِئاسَةَ في قَومِهِ»): لەناو نەتەوەكەیدا سەرۆكایەتی بەو دا.

(«عَقَدَ لَهُ على الجَيشِ»): كردی بە سەرلەشكر.

(«عَقَدُ الألوِيَة لأُمَراءُ البَحر على سُفُنِهِم»): سەرۆكایەتی پاپۆڕەكان درایە دەست میرە دەریاییەكان.

(عَقِدَ. عَقَداً) گرێ لە زمانیدا بوو.

(عَقِدَ. اللِّسانُ): زمانەكە (گیرا/ بەسترا)/ قسەی بۆ نەكرا.

(أعقَد و عَقِد): زمانبەستراو/ زمانگیراو.

(عَقَّدَ- البَيتَ): گەڵێك تاقی بۆ خانووەكە لێدا.

(-اليَمينَ): جەختی لەسەر سوێندەكە كردو سەلماندی.

(-الحَبلَ): گرێیەكی توندی لە پەتەكە دا.

(-الكَلامَ): قسەكەی ئاڵۆز كرد/ تەمومژاوی كردو دای بەسەریەكدا.

(عاقَدَ-هُ مُعاقَدَةً): بەڵێنیدایە/ پەیمانی لەگەڵدا بەست.

(تَعَقَّدَ- السَّحابُ): هەورەكە شێوەی تاقی وەرگرت.

(-الأمرُ): كارەكە دژوار بوو/ ئاڵۆزو گرانبوو.

(-الإخاءُ): برایەتییەكە تۆكمەو تەبا بوو.

(تَعاقَدَ- القَومُ): پەیمانیان پێكەوە بەست.

(إعتَقَدَ- الإخاءُ بَيْنَهُما): برایەتیی نێوانیان ڕاستو بنجبەستبوو.

(-الشَيءَ): شتەکەی بەستو توند کرد.
(-الدُرَّ ونَحْـوَهُ): دورو مرواریو شـتی لەو بابەتەی کرد بە ملوانکە/ هۆنییەوە.
(-الأَمْـرَ): ١-بـڕوای بە کارەکە کـرد ٢-دڵو ویژدانـی پێوە بەنـد کرد/ بـڕوای تەواوی پێهێنا ٣-بە ئاینی خۆیی هەڵبژارد.
(إنْعَقَدَ): ١-بەسـترا ٢-بڕوای پێهێنرا ٣-توندو قایمبوو.
(-الأَمْــرُ لِـفُـلان): کـارەکـە بـۆ فیسار ساغبووەوە.
(أَلعَقْد (مص) (ج) أَعْقـاد وعُقُود): ١-تاقی خانە خانو ٢-گرێبەست.
(أَلعَقْد (ج) عُقُود): گەردانە.
(أَلعُقْــدَةُ (ج) عُقَــد): ١-فەرمانڕەوایی شـار ٢-کارسپاردن بە سەرداری شار ٣-درەختبێت/ نزار ٤-شوێنی پەیمانبەستن ٥-گرێ.
(-مِن كُلِّ شَـيء): پێویسـتبوونو برانەوەو کۆتایی پێهاتنو مۆرکردنی هەر شتێکبێت.
(«تَحَلَّـت عُقَــدُهُ»): گرێکانـی دەروونـی خاوبوونــەوە/ ڕەوینــەوە واتــا تووڕەیـی دامردەوە.
(أَلعَقَدَةُ): بنی زمان.
(أَلعاقِـد (ج) عَقَـدَة) (فـا): ١-گرێبەسـت ٢-پەیمانبەست.
(«جاء عاقِداً عُنُقَهُ»): هاتو بە فیزەوە ملی خوارکردبووەوە.

(أَلعاقِدَةُ (ج) عَواقِد و عاقِدات): مێی وشەی (ألعاقِد).
(أَلعَقّــاد): ١-کەسـێکە بەڵێــنو پەیمان زۆر ببەستێت ٢-قەیتانو قۆپچەو دوگمە دروستکەر ٣-فرۆشیاری قەیتانو دوگمەو قۆپچە.
(أَلعِقادَة): قەیتانو دەزووبادەرو فرۆشیاری.
(أَلعَقيد): ١-پەیمانبەسـتو بەڵێندەر ٢-(ع ا) سەرهەنگ ٣-توند/ خەست.
(«فـلان عَقيــدُ الكَـرَم أَو اللُؤم»): فیسـار سروشتجوامێرە یان بەدسروشتە.
(«عَقيدُكَ اللهُ»): خودام هێنایە تکات.
(أَلعَقيــدَة (ج) عَقائِــد): ١-ئـەوەی کە دڵو دەروونو ویژدان پێی قایلبێتو بیسەلمێنێت/ بیرو بڕوا ٢-ئەو ئاینەی مرۆڤ لەسەریدەبێتو بڕوای پێدەبێت.
(أَلأَعْقَــد (م) عَقْــداء (ج) عُقْد): کەسـێکە کـە زمانــی بیگرێت ٢-ئــەوەی ئەو شــتەی گرێــی تێدابێت ٣-ســەگ یــان گورگێك كلكی خواربێت.
(أَلمَعْقِد (ج) مَعاقِد): ١-شـوێنی پەیمانبەستن ٢-شوێنی گرێ ٣-جومگە.
(«هو مِني مَعقِـدَ الإزار»): ئەو زۆر لێمەوە نزیکە.
(أَلمِعْقــاد): پەتێکـە موورووی پێــوە دەکەنو دەکرێتە ملی منداڵەوە.
(أَلمَعاقِد): پەیمانگە.

(أَلمُعْتَقَد= الإعتقــاد): بروا ئەوەی كە مرۆڤ بروای پێدەهێنێتو دەیسەلمێنێت.

٢-(عَقَــدَ- الحاسِــبُ. عَقْــداً): ژمێریــار ژمێرەیكرد.

(العُقُود- مِنَ الأَعداد): ژمارەی دەو بیســتو سی تا نەوەد.

(أَلعُقْــدَةُ): یەكەی خێرایی كــە دەكاتە ١٨٥٢ مەتــر لــە كاتژمێرێكــدا ٢-پنتێكە بەســەر شەپۆلە وەستاوەكانی دەریاوە كە ناجووڵێت.

٣-(عَقَــدَ- الزَهــرُ. عَقْــداً): گوڵەكە خۆی پێچایەوەو بوو بە بەر.

(عاقِد): خونچەی خۆ پێچاوە تا بە بەر بێت.

(عَقَدَ- العَسَلُ ونحوُه): هەنگوینو شتی لەو بابەتە خەستبووەوە.

(عَقَّدَ وأَعْقَدَ- الدِبسَ): دۆشــاوەكە یان شتی لەو بابەتەی كوڵاندو خەستكردەوە.

(-الزَهــرُ): پارچەكانــی گــوڵ چوونەیەكو گوڵەكە بوو بە بەر/ بەمیوە.

(إِعْتَقَدَ- الشيءُ): شتەكە رەقو پتەو بوو.

(«إِعْتَقَــدَ النَــوى»): ناوكەكە ســەختبوو/ رەقبوو.

(أَلعَقِد والعَقَــد. الواحِدَةُ عَقِــدَة وعَقَدَة): گردەلم یان كۆمەڵە لم.

(أَلعَقيد= مِنَ الدبْس): دۆشاوی خەست.

(أَلعُنْقُــود والعِنْقــاد) (ز) هێشــووی گوڵ/ هێشووی بەر وەك هێشووە ترێ.

٤-(إِعْتَقَدَ- المالَ): سامانی/ دارای كۆكردەوە.

(أَلعُقْــدَةُ (ج) عُقَــد): ١-زەویی كشــتوكاڵیی ٢-خانووبــەرە كــە كردبێتی بــە هی خۆی/ بــە موڵكــی خــۆی ٣-هەر شــتێك كــە پیاو پێیدامركێتو بەشی بكات.

٥-(العاقِدات): جادووگەرانی ژن.

(أَلمُعَقِّد): جادووگەرێكی پیاو.

(عقر: ١-(عَقَرَ-ُه. عَقْــراً): ١-بریندارێكرد/ زامدارێكرد ٢-سەریبڕی.

(-الإِبِلَ): بە شمشــێری قاچی حوشــترەكانی بڕی.

(-بالصَّیدِ): نێچیرەكەی راوكرد یان گرت.

(عَقَّرَ- الإِبِلَ): حوشترێكی زۆری بریندارکرد یان سەربڕی.

(عاقَرَ-ُه. مُعاقَرَةً): لەســەر بڕینی حوشتردا پێشــكەوتنی لەگەڵدا كرد شــانازییان بەسەر یەكدا كرد.

(تَعَقَّرَ واعْتَقَرَ-ظَهرُ الدابَّــةِ مِنَ الرَحلِ أَو السَــرجِ»): پشــتی وڵاخەكە بــە كورتان یان زینەكەی بریندار بوو.

(تَعاقَرَ- الراعیان): دوو شوانەكە پێشبڕكێی لێدانی قاچی حوشترەكانیان كرد بزانن كامیان لە زۆریاندەدەن.

(إِنْعَقَرَ ظَهرَ الدابَّةِ مِنَ الرَحَلِ أَو السَــرْجِ): پشتی وڵاخەكە بە كورتانەكەی یان زینەكەی بریندار بوو.

(-ت قوائِم البَعيرِ): دەستو پێی حوشترەکە برا.
(العاقور): ئەو شتەی کە پشتی وڵاخ بریندار بکات.
(ألعُقَر): ئەوەی بــە ماندووکردنی وڵاخەکە وڵاخەکە ناوکەرێژ بکاتو پەکیبخات.
(ألعُقْرَةُ): ١-پشت ناوکەرێژکردنو پەکخستنی وڵاخ ٢-ئەو شــتەی وڵاخەکە ناوکەرێژ بکات/ پشتی بریندار بکات.
(ألعَقّــار (ج) عَقاقــير): زۆر لە پێخســتنی وڵاخ.
(ألعِقّير): زۆر لە پێخراو.
(ألعَقُــور (ج) عُقُر): ئــەوەی وڵاخ ناوکەرێژ دەکات/ پشتی وڵاخ بریندار دەکات.
(العَقير (ج) عَقرى): وڵاخی ناوکەرێژکراو.
(ألمَعْقور): ناوکەرێژکراو.
(ألعَقيرَةُ): ١-ئــەو نێچیرە یا هیترِ کە بریندار کراوە یان گیراوە ٢-لاقی برِراوە.
(نَخْلَــةٌ عَقــيرَةٌ): دارخورمایەك ســەرەکەی قرتابێت.
(العَقــيرَةُ): دەنگــی گۆرانیبێژ یــان دەنگی گریــانو لاوانــەوەو پارِانــەوە یــان دەنگــی خوێندنەوە.
(رَفَعَ عَقيرَتَهُ): دەنگی لێبەرزکردەوە.
(ألمِعْقَر): کەسێکە وڵاخ شــەکەتو ناوکەرێژ بکات بە کاروانو باری زۆر.

(ألمَعْقَر والمِعْقار والمُعَقِّر- مِنَ السُروج): زینی ناوکەرێژکەری پشتی وڵاخ.
(العاقور): زینێك پشتی وڵاخ بریندار بکات.
٢-(عَقَرَ- بِهِ عَقْراً): پێوەندیکردو نەیهێشت بروات.
(عَقَــرَ-ت المــرأةُ أو الناقَــةُ عَقــراً وعُقْراً وعُقاراً): ژنەکە یان مێحوشترەکە نەزۆکبوو.
(«الحَرَكَةُ ولودٌ والسُكون عاقِرٌ»): جووڵە بە بەرەو وەستان بێبەرە.
(عَقُــرَ-تِ المَــرأةُ أو الناقَةُ عُقــراً وعَقارَةً وعِقارَةً): ژنەکە یان مێحوشترەکە نەزۆکبوو.
(-الأَمرُ. عُقراً): کارەکە بێئەنجامو بەر بوو.
(أعْقَرَ- اللهُ المَرْأَةَ): خودا ژنەکەی نەزۆککرد.
(عُقْرَة): ژنی نەزۆك.
(ألعُقْر)(مص): ١ وەجاخکوێر/ ئەو کەســەی منداڵی نەبووبێت ٢-نەزۆکی.
(بَيضَــةُ العُقــرِ): یەکەم هێلکەی مریشــکی بارۆکە.
(ألعَقْرَةُ والعُقْرَةُ والعَقــارَةُ): منداڵنەبوون/ نەزۆکیی.
(حَمَلَــت بَعــدَ عقرَةٍ): ســکی پــرِ بوو کە لەوەپێش منداڵی نەدەبوو.
(إمْــرَأَةٌ عُقــرَةٌ): ئافرەتێك کــە منداڵدانی دەرداویبێت.
(-العاقِــر (ح) عُقَّــرَ وعَواقِــر): ئافرەتــی نەزۆك.

(رَجُلٌ عاقِر): پیاوێکی نەزۆك.
(رجُلٌ عَقیر): پیاوی نەزۆك/ مندالی نابێت.
٣-(عَقِـرَ- الرَجُـلُ. عَقَراً): سەرسـامبوو/ حەپەسا/ واقیورما.
(أَعْقَرَ-هُ): سەرسامیکرد/ حەپەساندی/واقی ورماند.
(أَلعَقیر (ج) عَقری): سەسورمێن/ حەپەسێن/ واقورمێن.
٤-(عاقَرَ- الشـیءَ. مُعاقَرَةً): ١-بە شتەکەوە بەند بوو ٢-خووی پێوەگرت.
(-الخَمْرَ): خووی بـە مەیخواردنەوە گرتو فێریبوو.
(تَعَقَّرَ- الغَیثُ): بارانبارین درێژەیکێشا.
(أَلعُقار): مەی.
٥-(عاقَـرَ-هُ. مُعاقَـرَةً): لێیلووتەلا بوو تێر جنێویکردو قسـەی سـووکی پێوت/ نەنگیی دایە پالی.
٦-(تَعَقَّـرَ الرَجُـلُ): کابـرا زەویو زارو خانوبەرەی زۆر بوو.
(-النَباتُ): گیاکە بالایکرد.
(أَلعَقْـر): ١-ناوەنـدی خانـوو ٢-گـەرەك ٣-بالەخانە ٤-هەوار.
(أَلعُقـر (ج) أعقار): ١-گەرەك ٢-ناوەراسـتی خانوو ٣-باشترین شوێنی خانووەکە ٤-باشترین گیـاو لـەوەڕ ٥-باشـترین دێـری هۆنراوەکە ٦-کۆشك ٧-مارەیی ژن.

(أَلعَقـار (ح) عَقـارات): ١-کەلوپەلی ناومال ٢-زەوییو زار ٣-خانووبەرەو مولك.
(أَلعُقـار): ١-کەلوپەلی مال ٢-باشـترین داراو مالو گیا.
(أَلعَقّار (ج) عَقاقیر): درەخت.
(أَلعُقری): زەویو زارو مولكو خانووبەرە.
(أَلعِقّیر): درەخت.
(أَلمُعْقِر): مولکدار/ خاوەن خانووبەرەی زۆر.
٧-(تَعَقَّر شَـحْمُ الناقَةِ): بەزی مێحوشترەکە زۆرو چڕ بوو.
٨-(أَلعَقْر): دەلاقەی/ درزی (نێوان دوو شت).
(أَلعُقْـر (ج) أَعقـار): دامێنـی گۆلەکـە/ حەوزەکە یان شوێنی ئاولێخواردنەوەی.
(أَلعُقْـر والعُقُـر): بەشـی زۆری ئاگرەکـەو بلێسەی.
(أَلعَقار (ج) عَقارات): بۆیەی سوور.
(أَلعَقّار (ج) عَقاقـیر): ١-داوودەرمانی گیایی ٢-دەرمان بە گشتی.
(أَلأَعْقَـر (م) عَقراء (ج) عُقْر): حوشـترێك دانەکانی شکاوو شەلوشکستبووبێت.
(أَلعَقْـراء): ١-مێـی وشـەی(أَلأَعْقَـر) ٢-لی بەرزەوەبوو.
(أَرضٌ مَعْقَرَةٌ): خاکێك دووپشکی زۆر بێت.
٩-(أَلعَقْـرَب (ج) عَقـارِب) (ج): دووپشـك جانەوەرێکی ژەهـرداره لە ولاتە گەرمەکاندا بلاوەو لـە ناوچـەی دەریای ناوەراستیشـدا

چزووی بــه کلکەکەیەوەیــەو پێوەدانی زۆر ئازاراوییە جاری وا هەیە بکوژیشــە (بە نێرو مێی دەڵێن بەڵام بە زۆریی بە مێ دەڵێن) (أُمُّ عِريط وأُمُّ ساهِرَة): دووپشك.
(عُقْرُبان): دووپشکی نێر.
(عَقْرَبَة): دووپشــکی مێ- (فك) برجێکە لە ئاسماندا/ برجی دووپشك.
(عَقْرَبُ الساعَة): باڵی کاتژمێر کە کاتمان بۆ دیاریدەکات.
(عَقْرَبُ الصُدغ): زوڵفی/ ئەگریجەی لاجانگی ئافــرەت کە لوولیدەدات و بــە لاجانگیدا وەك کلکی دووپشك بەریدەداتەوە.
(ألعَقارِب): ١-وەی/ فۆرت/ گرفتاری/ کێشــە ٢-زمانبەدییەکان و ئاشووبگێرییەکان.
(«دَبَّت عَقارِبُــهُ»): زمانبەدییەکانی کەوتە کار.
(«دَبَّت مِنهُ عَقارِبُ السعاية»): کەوتە گێڕانی بەدیی زمانیی و ئاشووبگێران/ بەدخوازیی.
(«إنــه لَتَدُبُ عَقارِبُــهُ»): زمانی، ناموس و ڕێزی خەڵکی سووك و پایەماڵدەکات.
(«عَيــشٌ ذو عَقــارِب»): ژیانێکــی پــڕ لە چەرمەسەریی و خراپیی و تاڵ.
(عَقارِبُ الشتاءِ): ئەوپەڕی سۆڵەی زستان.
(ألعَقْرَباء) (ح): دووپشکە مێ.
(ألمُعَقْرَب): ١-چەماوە/ پێچخواردوو ٢-خوار/ کــەج ٣-هەر شــتێك تووکمەو قایم و ســفت و داهێنرابێت ٤-پشــتیوان و پشتگیری نەبەردو قایم.
(أرضٌ مُعَقْرَبَــة): خاکێکی دووپشــکدار یان دووپشکی زۆر بێت.
عقــش. عَقَشَ- العُــودَ عَقشــاً: چێوەکەی نوشتانەوە/ چەماندەوە.
-المالَ: دارای کۆکردەوە.
عقص: ١-(عَقَصَ- الشَــعَرَ عَقْصاً): قژەکەی کرد بە پرچ یان لوولکرد.
(-تِ المَرأةُ شَعْرَها): ژنەکە قژەکەی لە پشتی سەریەوە بەست.
(عَقِصَ- التيسُ. عَقَصاً): شاخی سابرێنەکە یان نێرییەکەی بەســەر گوێیدا لە پشــتەوە چەمایەوە.
(عَقِصَ- الرَجُلُ): پەنجەکانی بەســەریەکدا چەماوەبوو/ لوولبوو.
(ألعَقِــص): لمێکی بەیەکداچــوو کە ڕێی تێدا نەبێت.
(ألعُقْصَــةُ- مِنَ القَــرْنِ وغيرِهِ (ج) عُقَص): گرێی قۆچ و شتی وەها.
(ألعِقصَــةُ (ج) عِقَص وعِقــاص والعَقيصَةُ (ج) عَقائِص وعِقاص): پرچ.
(ألعِقاص (ج) عُقُص): شریتی پەتی بەستنی پەرچەم.
(ألأعْقَص (م) عَقصاء (ج) عُقص): ١-کەسێکە کە پەنجەکانی بەسەریەکدا لوولیخواردبێت/

چەمابێتەوە ٢-کەسێکە دانەکانی پێشەوەی بەرووی ناودەمیدا چەمابێتەوە.
(-مِن التُيوس): سابرێنێك کە شاخەکانی بەسەر گوێیداو لە پشتەوە چەمابێتەوە.
(أَلمِعْقَص مَعاقِص): تیری خوار/ چەماوە.
(ألمِعْقاص): مەڕی قۆچ چەماوە.
٢-(عَقِصَ- الرَجُل عَقَصاً): ڕژد بوو/ چرووکبوو.
(ألعَقِص): ڕژد/ چرووك.
(ألأَعْقَص (م) عَقْصاء (ج) عُقْص): ڕژد.
٣-(عَقِصَ- الرَجُلُ عَقَصاً): (بەدرەفتار/ بەدرەوشت) بوو.
(ألعَقِص): بێرەوشت/ بەدرەوشت.
عقف: ١-(عَقَفَ وعَقَّفَ العودَ ونَحوَهُ عَقْفاً): سەرێکی چێوەکەی نوشتانەوەو چەماندیەوە.
(أعْقَفْ ومَعقوف): سەرچەماوە.
(تَعَقَّفَ وانعَقَفَ- العودُ ونَحوَهُ): چێوەکە یان شتێتر خواربووەوەو چەمییەوە.
(ألعَقْفاء): ١-مێی وشەی (ألأَعْقَف) (ج) عُقف): ٢-ئاسنێکی سەرچەماوە ٢-مەڕێك کە شاخەکانی بەسەر گوێچکەکەیدا چەمابێتەوە.
(ألعُقَيفاء) (ن): ڕووەکێکە لە کۆمەڵەی سەداو بەرەکەی چەماوەیە گوڵەکەی سوور یان زەردە گەڵاکەی مادەیەکی ژەهری تێدایە ئاژەڵ بیخوات دەیکوژێت.

(ألعُقاف): دەردێکە تووشی چوارپەلی مەڕ دەبێت چوارپەلی خواردەکات.
(شاةٌ عاقِف (ج) عَواقِف): مەڕی پەلگێر.
(ألعُقافَة): تەختەیەکە دارێکە سەر کەچ.
(ألعَقُوف- مِن ضُروعُ البَقَر): ئەوەی کە خۆشەدۆشراوەکەی خواردەبێتەوە.
(شَوكَةٌ عَقيفَة): (درکێکی/ چقڵێکی) سەرچەماوە وەك قولاپ.
(ألمُعْقَوف): ئەوەی دەردی پەلخواریی تووشدەبێت.
(شَيخٌ مَعْقوف): ئیختیارێکی تەواو کۆماوە.
عقل: ١-(عَقَلَ- البَعيرَ. عَقلاً): ئەژنۆی حوشترەکەی بەست/ مەچەكو باڵی بەست بە پەتێك پێیدەڵێن (ألعِقال).
(-الدواءُ بَطنَهُ): دەرمانەکە قەبزیکرد/ شۆرییەکەیبەست/ گرت.
(-المُصارِعُ خَصْمَهُ. عَقْلاً وعُقُولاً): پاڵەوانەکە/ زۆرانگرەکە پاشقولی لەبەرەنگارەکەیداو خستی.
(-الغُلامُ. عَقْلاً ومَعْقولاً): مێردمنداڵەکە پێگەیشتو تێگەیشتنی پەیداکرد/ باڵقبوو.
(«مافعَلْتُ مُنذُ عَقَلْتُ»): لەو کاتەوە فامکردۆتەوە وامنەکردووە.
(عَقَلَ فُلانٌ بَعدَ الصِّبا): هەڵەکانی پێش فامکردنەوەی زانی.
(-الشيءَ عَقْلاً): لە شتەکە گەیشتو

چارەسەریکردو تەگبیریکرد.

(عاقِل (ج) عاقِلون وعُقَلاء وعُقّال هي عاقِلَة (ج) عاقِلات وعَواقِل): ژیر/ تێگەیشتوو.

(عَقِلَ- البَعیرُ. عَقَلاً): چوارپەلی حوشترەکە خواربووەوە/ نوشتایەوە.

(أَعْقَــل (م) عَقْــلاء (ج) عُقْل): حوشــتری چوارپەلخوار/ چوارپەل نوشتاوە.

(عَقَّلَ- البَعیرَ): ئەژنۆی حوشترەکەیبەست.

(-الغُــلامُ): مێردمنداڵەکــە ژیــر بــوو/ تێگەیشتوو بوو.

(-الغُلامَ):مێرمنداڵەکەیژیرکرد/ تێگەیشتووی کرد.

(-الرَجُلَ عَن حاجَتِهِ): پێداویســتیەکەی لە پیاوەکە گرتو نەیدایە.

(عاقَــلَ-هُ مُعاقَلَــةً. فَعَقَلَــهُ): ١-لــەو ژیــر ترو هوشــیارتر بــوو ٢-لەو زووتــر ئەژنۆی حوشترەکەیبەســت لــەوەدا بەزانــدی ٣ لــە زۆراندا پشتی لە زەویدا.

(أَعْقَلَ-هُ): بەژیر هاتــە بەرچاوی/ بەژیری زانی.

(تَعَقَّــلَ-هُ): دەســتی نایە بەرو نەیهێشــتو بەندیکرد.

(-الرجلَ): پێی نوشــتانەوەو خســتیە سەر سمتی.

(-الرَحْــلَ أو السَــرجَ): قاچی نوشــتانەوەو خســتیە ســەر قەڵپوزی زینەکە یان پێشــی کورتانەکە/ زینەکە.

(-الغُــلامُ): ١-مێردمنداڵەکــە ژیــر بــوو/ تێگەیشــتووی لێدەرچــوو ٢-خــۆی بــە ژیر نواند.

(تَعاقَلَ): خۆی بەژیر داناو وایش نەبوو.

(إعْتَقَلَ-هُ): ١-بەندیکرد/ گرتی ٢ پاشــقولی لێگرتو بەزەویدا دا.

(-الرمــحَ): نێزەکەی خســتە نێــوان لاقیو ناوزەنگیەکەوە.

(-البَعیرَ): حوشترەکەی بە ئەژنۆ بەستەوە.

(-الرَحْــلَ أو السَــرجَ): قاچی نوشــتانەوەو خســتیە ســەر قەڵپوزی زینەکە یــان پێش کورتانەکەوە.

(-الرجْلَ): قاچی نوشــتانەوەو خستیە سەر سمتی.

(-الشاةَ): قاچی مەڕەکەی خستە نێوان ڕانو پووزیەوەو دۆشی.

(-الدَواءُ بَطْنَهُ): دەرمانەکە ســکی گرتەوە/ قەبزیکرد.

(أُعْتُقِلَ- لِســانُهُ): زمانی بەستراو قسەی بۆ نەکرا.

(ألعَقْل (مص) (ج) عُقُول): ١-ئاوەز/ ئەقڵ/ هــۆش/ ڕۆشــناییەکی گیانییــە بــە هۆیەوە دەروون بــەوە دەزانێــت کە بە هەســتەکان پێنەزانرێــت بۆیــە پێــی وتــراوە (العقل) چونکــە خاوەنەکــەی لــەوە دەگێڕێتەوە کە

تووشی گرفتاریی‌و لێقەومان ببێت ٢-دڵ.

(اَلعَقلـي): ئاوەزانە/ ژیرییانـه ٢-ئەوەی کە پەیوەندی بە هەستی ناوەوە نەبێت ٣-ئەوەی پشـت بە ئاوەز دەبەسـتێت‌و بەسـەرچاوەی دادەنێت.

(اَلعَقلِيَّة): ١-ڕێڕەوی ئەوانەیە کە دەڵێن تەنها ئاوەز بەسەو پشت هەر بەو ببەسترێت ٢-باری ئاوەزو چۆنیەتی بیرکردنەوەی ئەو کەسە.

(اَلعُقلَـةُ (ج) عُقَـل): ئـەوەی کـە پێـی دەبەسـترێتەوە وەك پـەت‌و گوریس‌و کۆت‌و زنجیر/ پێوەند.

(اَلعَقلَةُ): زمانگیران.

(اَلعِقـال (ج) عُقُـل): ١-پەتێکە ناوەڕاسـتی پەلی حوشـتری پێدەبەسـترێت ٢-عەگال کە بەسەرەوە دەبەسترێت.

(اَلعُقَّال) (طب): دەردێکـە دەداتە چوارپێی وڵاخ.

(اَلعاقِل) (فا) (ج) عُقَلاء وعاقِلون وعُقَّال): ژیر/ هوشـیار/ زرنگ/ ئاقڵ/ هۆشـمەند ٢-تێگەیشتوو ٣ دانا.

(«ویقال للمرأةِ أیضاً عاقل»): هەر بە ژنیش دەڵێن ژیر/ هوشیار/ تێگەیشتوو.

(اَلعاقِـل (ج) عُقَّـال- عِند الـدروز): لای درووزەکان بەو کەسـە دەڵێن کە نهێنی ئاین بزانێـت (جاهِـل): لای ئەوان کەسـێکە کە شارەزای ئاین نەبێت.

(اَلعاقِلَـةُ): ١-مێی وشـەی (العاقل) ٢-هێزی ئاوەز/ ئەقڵ.

(عاقِلَةُ- الرَجُل): فامیلیاو کەسوکاری نزیکی لە باوکیەوە.

(اَلعَقول): ١-ئـەو دەرمانانەی کە سـکچوون بگرێتەوە ٢-ژیرو تێگەیشتوی کاروبار.

(اَلعَقیل= المَعقُول): شتی بەجێ‌و ژیرانە.

(اَلعَقیلَةُ (ج) عَقائِل- مِنَ النِّسـاء): ئافرەتی ڕەسەن/ خانەدان‌و دەرهاتوو و ژیر.

(-مِنَ الإبِل): حوشتری ڕەسەن.

(-مِنَ القَوم): سەرداری خوێشگەل‌و نەتەوە.

(-مِنَ کُلِّ شيءٍ): ناوێزەی هەموو شتێك.

(عَقیلَةُ البَحْر): دورو مرواریی دەریا.

(اَلمَعْقِل (ج) مَعاقِل): شوێنبەستەی حوشتر.

(اَلمَعْقُول (ج) مَعقولات): ١-شـتی دروسـت‌و بەجێ کە ئاوەز بۆی بچێت‌و پەسـەندیبکات ٢-ئەقڵ/ ئاوەز.

(«مالَهُ حَولٌ ولامَعقُول»): نە توانای هەیەو نە ئەقڵ/ نە ئاوەز.

(عِلْـمُ المَعقـولات): ئـەو زانسـتییەیە کە تۆژینەوەی ئەوە دەکات کە تایبەتە بە ژیری‌و پەی پێبردنی ئاوەز.

٢-(عَقَـلَ- القَتیـلَ. عَقْـلاً): خوێنبایـی کوژاوەکەیدا.

(-عَن فلان): لە بری فیسـار ئەو خوێنبایی یان سزای تاوانەکەیدا.

(-لَـهُ دَمَ فُـلانٍ): تۆڵـەی کوژراوەکـەی نەسـەندەوەو بـە خوێنبایـی کوژراوەکـە قایلبوو.

(أَعْقَـلَ- الرَجُلُ): زەکاتی سـاڵێکی لەسـەر پێویستبوو.

(تَعاقَـلَ- القَـومُ دَمَ القَتیـلِ): خوێشـگەل پێکەوە خوێنبایی کوژراوەکەیاندا.

(إِعْتَقَـلَ- مِن دَم فلان): لەبـری خوێنەکە خوێنبایی کوژراوەکەی وەرگرت.

(ألعَقل (ج) عُقول): خوێنبایی.

(ألعِقال (ج) عُقْل وعُقُل): زەکاتی سـاڵێکی حوشترو مەڕ.

(أَدَیتُ عِقالَ سَنَةٍ): زەکاتی ساڵێکی حوشترو ئاژەڵەکانمدا.

(عِقالُ المِئـین): خانەدانێـك گەورەپیاوێك ئەگەر بە دیل گیرا دوو سـەد حوشتر لە بری ئەدرێت بۆ بەردانی.

(ألعاقِل (ج) عاقِلَة): خوێنبابیدەر.

(ألمَعْقَلَةُ (ج) مَعاقِـل): ١ـ خوێنبایی ٢ـتۆڵەی تاوان یان بژاردنی شتێك.

(«صارَ دَمُهُ مَعْقَلَةً علی قَومِهِ»): خوێنەکەی بوو بە تۆڵەی تاوان بەسەر خوێشگەلەکەیەوە کە دەبێت هەموو ساڵێك بیدەن.

٣-(عَقَـلَ-تِ المَـرأةُ شَـعْرَها): ژنەکە قژی (داهێنا/ شانەکرد).

٤-(عَقَـلَ- الوَعْـلُ. عَقْلاً وعُقُـولاً): بزنە کێوییەکە سـەرکەوتە کێوە بەرزەکەو پەنای خۆیدا.

(-إِلَیهِ): پەنای بۆ برد.

(العاقِل (ج) عاقِلَة) (ح): بزنەکێویی.

(ألمَعْقِل (ج) مَعاقِل): ١ـپەناگا ٢ـکێوی بەرز.

٥-(ألعاقُـوُل (ج) عَواقِیل): ١ـبەشـی زۆری دەریا ٢ـشەپۆلی دەریا ٣ـپێچی دۆڵ یان رووبار ٤ـسەرزەمینێك سـەری لێدەرنەکرێت ٥ـکاری (ئاڵۆز/ بێسەروبەر).

الملحق:

عقل: (عَقْلَن): شـتێك کە ئاوەز/ ئەقڵ رێی تێچێـتو بـۆی بچێت/ خسـتیە ژێـر کاری ئاوەزو گفتەوە.

(«عَقْلَن معتقدات»): بیرو بروایەك کە ئەقڵ بیسەلمێنێتو بە پێی گفتە بێت.

(ألعَقْلانِيّ): ئاوەزی.

(نَظَرِیَّـة عَقلانِیَّـة): تیۆرێکـی (ئاوەزیی/ ئاوەز رێڕەو).

(العَقلانیة أو المَذْهَـب العَقلِي): ١ رێڕەوێکی فەلسەفانەیە دەڵێت: ئاوەز/ ئەقڵ سەرچاوەی هەمـوو زانیارییەکـەو تاقیکردنـەوە هیـچ دەستێکی لە زانیاریدا نییە ئەمە پێچەوانەی رێـڕەوی ئەزموونییـە/ ئەزموونانەیـە ٢ـرێڕەوێکە تەنها پشـت بە دەسـەڵاتی ئاوەز دەبەستێتو بروای هەر بەوەو هیچیتر.

(ألعَقْلَنَـة): خسـتنە ژێر دەسـەڵاتی ئاوەزو

گفتەوە.

(عَقْلَنَـــةُ مُعْتَقَدات): هەڵێنجانـــی بیروبڕوا تەنها لە ئاوەزەوە بێت.

(الإعتقـــال) (مـــص): گرتنـــی کەســـێكو بەندکردنی.

(«إعتقـــال مُتَّهَـــم»): گرتنـــی گومانبارێكو بەندکردنی.

(مُعَسْـــكَر الإعْتِقال): گرتووخانەی جەنگ: گرتنگەیەکە لە کاتی جەنگدا خەڵکە ئاوایی‌و شارنشینەکانی ســـەر بە دەوڵەتێك یان چەند دەوڵەتێکـــی دوژمنـــی تێدا بەنـــد دەکەن یان بەندکراوە ڕامیارییەکانی تێدا دەگرن‌و بەند دەکەن.

(أَلْمُعْتَقَـــل): ١-بەنـــد/ گـــیراو ٢-گرتووخانە/ بەندیخانە.

عقم: ١-(عَقَـــمَ-تِ المَـــرأَةُ أَوِ الرَحِمُ. عَقْماً وعُقْماً): ژنەکە نەزۆك بوو یان منداڵدانەکەی تۆوی نەگرتە خۆی.

(عَقَـــمَ وأَعْقَـــمَ- اللهُ المَرأَةَ): خـــودا ژنەکەی نەزۆککرد.

(عَقُـــمَ وعَقِـــمَ- تِ المَـــرأَةُ- أَوِ الرَحِمُ عَقْماً وعَقَمـــاً): ژنەکـــە یـــان منداڵدانـــی ژنەکـــە نەزۆکبوو.

(عُقِـــمَ- تِ المَرأَةُ أَوِ الرَحِـــمُ عَقْماً وعُقْماً): ژنەکە یان منداڵدانەکە نەزۆکبوو.

(-ت مَفاصِلُهُ): جومگەکانی وشکبوون.

(عَقَّمَ- اللهُ المَرأَةَ): خودا ژنەکەی نەزۆککرد.

(عَقَّمَ-الشيءَ): شتەکەی پاکژکرد/ میکرۆبی شتەکەی (کوشت/ لەناوبرد).

(أَلعَقام): وەجاخکوێر/ نەزۆك.

(حَربٌ عَقام وعُقَام): جەنگێکی سەخت.

(داءٌ عُقام): نەخۆشییەکی/ دەردێکی سەخت‌و بێدەرمان کە چاکبوونەوەی نەبێت.

(يَومٌ عُقام): ڕۆژێکی سەخت‌و ڕەش.

(المَـــرأَة العَقيـــم (ج) عَقائِـــم وعُقْم): ژنی نەزۆك.

(الرَجُـــلُ العَقيم (ج) عُقَماء وعِقام وعَقْمى): پیاوی وەجاخکوێر کە منداڵی نەبێت/ نەزۆك.

(عَقْلٌ عَقيم): ئاوەزێکی بێکەڵك‌و فەڕ.

(حَربٌ عُقيم): جەنگێکی سەخت.

(«الدنيـــا عَقيـــمٌ»): بۆ کەســـێك جیهانێکی بێفەڕو کەڵك.

(العَقيمَـــة- مِـــنَ الأَرْحـــام (ج) عَقائِـــم): منداڵدانێك کە منداڵی تێدا پەروەردە نەبێت/ نەزۆك.

(أَلمَعْقُـــوم- مِنَ الرجال): پیـــاوی نەزۆك کە منداڵی نەبێت.

٢-(عَقِـــمَ- عَقَمـــاً): بێدەنگبـــوو/ کپبـــوو/ کربوو.

(عَقَّمَ-هُ): بێدەنگیکرد/ کپیرکرد.

٣-(عاقَـــمَ-هُ. مُعاقَمَـــةً): بوو بـــە ناحەزی/ دوژمنایەتیی لەگەڵدا کرد.

(ألعَقام): بەدڕەوشت/ بەدڕەفتار.
٤-(إعْتَقَم إلَيه): ناوبەناو سەری لێدا.
(-في الأمر): خۆی هاویشتە کارەکەوە.
(ألمَعْقِــم (ج) مَعاقِم): ١-جومگەکان/ ســەری یەکگرتنی ئێسقانەکان ٢-ئەو گرێی بڕبڕانەی کەوتوونەتە خوارووی بڕبڕەی پشتەوە کە بە کلێنچکەوەن.
(مَعاقِمُ الخَيل): جومگەکانی ئەسپ.
٥-(العَقْــم والعَقْمَــة والعِقْمَــة): ١-هەمــوو پۆشاکێکی/ بەرگێکی سوور ٢-جۆرە نیگارێکی سەر بەرگ.
(ألعُقْمِيّ): پیاوی کۆنە وەجاخزادە.
(ألعُقمِــيّ والعِقِمِــيّ- مِنَ الكلام): قســەی (ناروون/ تەمومژاوی).
الملحق:
عَقــم: (ألتَّعقيــم): ١-نەزۆككردنــی مرۆڤ یــان زینــدەوەر ٢-کردمیەکــە دەبێتــە هۆی لەناوبردنی میکرۆبی نەخۆشی/ پاكژكردن.
تَعقيم الحَليب: پاكژكردنی شــیر ئەویش بە کوڵاندنی.
(ألمُعَقَّــم): پاكژكراو/ ئــەوەی میکرۆبەکانی تێدا فەوتێنرابێت.
(حَليبٌ مُعَقَّم): شیری پاكژكراو.
(ألمُعَقِّم): ئەوەی کــە میکرۆب دەفەوتێنێت/ میکرۆبكوژ.

عَقــا: ١-(عَقا واعتَقــی عَقْــواً. واعْتِقاءً): چاڵاوەکــەی هەڵکەندو ئاو لە قەراغەکانیەوە دەرپەڕی.
٢-(عَقــا- العَلَــمُ. عَقْــواً): بەیداخەکــەی بەرزبووەوە.
٣-(عَقــا- الأَمــرَ. عَقْــواً): ڕقی لــە کارەکە بووەوە/ حەزی لە کارەکە نەکرد.
٤-(عَقا- فُلاناً. عَقواً): فیساری بەند کرد.
(عَقــی-هُ عاقــی-هُ عَنِ الشــيءِ): تەگەرەی خســتە ڕێی دەســتگیربوونی شــتەکە/ ڕێی شتەکەی لێگرت.
(إعتقى- الرَجُلُ): بەند بوو/ گیرا.
(-فُلاناً): فیساری بەندكرد/ گرتی.
عقــی: ١-(عَقی- الأَمــرَ): ڕقی لــە کارەکە بووەوە/ حەزی لێنەکرد.
(أَعْقى. إعْقاءً): تاڵبوو.
(-الشيءَ): شتەکەی لا بێزرا/ ڕقی لە شتەکە بووەوە.
٢-(عَقَّــى وعَقَّــى الوَلَــدَ عَقْيــاً): ئــەوەی دەرخــواردی کۆرپەکە دا کــە مارمزاکەی پێ فڕێبدات.
(ألعِقْي (ج) أعقاء): مارمزا/ شــتێکی لینجی ڕەشە لە سکی ساواکە دەردەچێت پێش ئەوەی هیچ بخوات.
٣-(عَقَّــی- الطائِــرُ): لــە فڕینەکەیدا زۆر بەرزبووەوە.
٤-(ألعَقْــوَةُ (ج) عِقاء): ١-ئەوەی بە ســووری

خانووەکەدایە ٢-گۆڕەپانو گەڕەك.
(ألعِقْيان): پوختە زێڕ.
عــك: ١-(عَــكَ- اليومُ عَــكّاً): ١-ڕۆژەکە زۆر گەرمبوو هەوایش کپبوو.
(-عَــكّ وعَكيــك): زۆر گەرمو هــەوا کپ/ وەستاو.
(-تْهُ الحُمَــى): تاکە (گرتــیو بەرینەدا/ تا چۆقاندی) و چرووساندی.
(عَــكَ-هُ بِالأمرِ أو بِالقَولِ): بە قســە یان بە کارەکە شــەکەتیکرد/ هێنــدەی لەگەڵ وتو هێنایو بردی تا شەکەتبوو.
(-هُ بالحُجَّةِ): بە بەڵگە بەزاندی.
(-هُ بالسَوطِ): بە قامچی لێیدا.
(-هُ بشَرٍّ): پەیتاپەیتا خراپەی دەربارە کرد.
(عُكَّ): لە گەرمیدا کوڵا.
(-الرَجلُ): تا گرتیو زێفی لێسەند.
(عــاكَ-هُ عَلَيهِ): ســۆزی بۆی جــووڵا/ بۆی گەرم بوو.
(ألعَكَّــةُ والعُكَّةُ (ج) عِــكَاك): ١-گەرمایەکی زۆرو کپی با ٢-تاولەرز ٣ لی داخ.
(لَيلَةٌ عَكَّة): شەوێکی زۆر گەرم.
(ألعِكَّــة (ج) عِكاك والعِــكَاك): گەرمایەکی زۆرو کپیی با.
(ألعَكيك (ج) عِكاك): گەرمایەکی زۆر بەتین لەگەڵ وەستانو کپیی با.
(يَومٌ عَكيك): ڕۆژێکی زۆر گەرم.

٢-(عَــكَّ- الرَجُلَ. عَكّاً): بــۆ وەرگرتنەوەی مافەکەی پیاوەکەی خایاند/ دەستیی دەستیی پێکرد.
(-هُ عَــن حاجَتِــهِ): لــە دەســگیربوونی پێداویستیەکەیی لایدا/ نەیهێشت دەستگیری ببێت.
٣-(عَكَّ- الكَلامَ. عَكّاً): قسەکەی لێکدایەوە.
٤-(ألعَكَّــةُ (ج) عُــكَك وعِــكاك): هیزوکەی ڕۆن.
(«سَــمِنَ الصَبِــيُّ حتــى صــارَ كَالعُكَّةِ»): منداڵەکــە هێندە قەڵەو بــوو وەك هیزوکەی لێهات.
(«وَلَــد مُعَكْعِك») (عامیــة): کوڕێکی وەك هێزۆکە.
عكب: ١-(عَكَبَ-تِ القِدرُ. عُكوباً):مەنجەڵەکە هاتە (کوڵ/ جۆش).
(-تِ الإبلُ): حوشترەکان جەنجاڵبون.
(عَكَّبَ-تِ النارُ): ئاگرەکە دووکەڵیکرد.
(تَعَكَبَ-تْهُ الهُمومُ): مەراق دڵیگرت/: پەژارە دایگرت.
(إعْتَكَبَ- الغُبارُ): تۆزەکە هەستا.
(-الغُبارَ): تۆزەکەی هەستاند.
(-المَكانُ): شــوێنەکە لە تۆز پــڕ بوو/ تۆزی لێهەستا.
(-تِ الإبِــلُ): حوشــترەکان لــە شــوێنێکدا گردبوونەوەو تۆزیان هەستاند.

(ألعاكِب (فـا) (ج) عُكوب): كۆمەڵێكی زۆر/ ران/ پۆل.
(ألعَكب و العَكُوب والعاكوب): تۆز/ گەرد.
(ألعُـكاب): ١-تۆز/ گـەرد ٢-دووكەڵ ٣-هەڵمی مەنجەڵ.
(ألعَكُوب): تۆز.
٢-(عَكَبَ- الرَجُلُ. عُكُوباً): راوەستا.
٣-(عَكِبَ. عَكَبـاً): پەنجەكانی قاچی لەیەك نزیكبوون.
(أعْكَب (م) عَكْباء (ج) عُكْب): ئەوەی پەنجەكانی لەیەك نزیكبێت.
٤-(عَكِبَ. عَكَباً): لچ ئەستوورو كاكیلە گەورە بوو.
٥-(ألأعْكَب والعِكاب والعُكْب): جاڵجاڵۆكەكان.
(ألعَكُوب) (ن) (سریانیة): كنگر: ڕووەكێكی/ سەوزەیەكی دڕكاوییەو ڕەگی بەهێزە گوڵەكەی زەردباوە. كنگر دەردەهێنرێت و دەخورێت.
٦-(ألعِكْبِـر): هەڵاڵـە كـە هەنگ بـە قاچو قولیـەوە دەبێت و بۆ شـانەكەی دەیهێنێت و دەیخاتە جێی هەنگوینەكەوە.
٧-(عَكْبَشَ-هُ): توند شەتەكیدا.
(تَعَكْبَشَ- فیه الغُصْنُ): لقەكە بە دڕكەكەی تێیئاڵا.
عكد: ١-(عَكَدَ وأعْكَـدَ- إلَیه. عَكْداً): پەنای بۆ برد/ خۆی دایە پاڵی.
عَكِدَ- بِـهِ. عَكَـداً واعْتَكَدَ-هُ: خـۆی پێوە (نووساندن/ لكاند)/ لێینەبووەوە.
(ألعُكدَةُ): كونی مارمێلكە.
٢-(عَكَدَ وأعْكَدَ- الأمرُ فُلاناً). عَكْداً: كارەكە فیساری بەتوانا كرد.
(ألعُكْدَةُ): هێز/ توانا.
٣-(عَكِدَ- الضَبُ. عَكَداً): مارمێلكەكە قەڵەو بوو.
عَكِد: مارمێلكەی قەڵەو.
(إسْتَعْكَدَ- الضَبُ): مارمێلكەكە قەڵەو بوو.
(-الماءُ): ئاوەكە كۆبووەوە.
٤-(عَكْدُ- الشيء): ناوەڕاستی شت.
(«عَكْدُكَ هذا الأمرُ»): ئامانجت ئەم كارەیە.
(ألعُكدَةُ): كلێنچك.
(عَكْدَةُ اللِّسان): بنی زمان.
عكـر: ١-(عَكَـرَ- عَلَیـهِ عَكْـراً وعُكُوراً): پەلاماریدا/ هێرشی بردە سەرو بۆی گەڕایەوە (-ڕۆیشت و پێچیكردەوە.
(«عَكَـرَ علیه الزمانُ بِخَـیر»): ڕۆژگار لای چاكەی لێكردەوەو تووشی خێریكرد.
(إعْتَكَـرَ- عَلَیـهِ): پەلاماریداو دیسـان بۆی گەڕایەوە.
(ألعَكْرَةُ والمَعْكَرُ): لە جەنگدا پاش هەڵاتن. بۆ سەر دوژمن گەڕانەوەو دیسان پەلاماردانی.
(العَـكَّارَة): لـە دوژمـن هەڵگەڕانـەوەو پەلاماردانی جار لە دوای جار.
٢-(عَكِرَ- الماءُ ونَحْوُهُ): ئاوەكە یان شـتی لەو

بابەتە/ لیخنبوو/ لێڵبوو.

(عَكِر): لێڵ/ لیخن.

(عَكَّرَ-الماءَ): ئاوەکەی لێڵکرد.

(أعْكَرَ- اللَّيلُ): شەو زۆر تاریکبوو.

(-الماءَ): ئاوەکەی لیخنکرد/ لێڵکرد.

(تَعاكَرَ- القَومُ في الحَربِ): تێکەڵبوون.

(إعْتَكَرَ- اللَّيلُ): شەو زۆر تاریکبوو.

(-المَطَرُ): بارانەکە توند بوو/ لێزمەیکرد.

(-تِ الريحُ): باکە تۆزی هێنا.

(-القَومُ في الحَربِ): تێکەڵبوون.

(ألعَكَر): ژەنگی شمشێر.

(-مِن كُلِّ شيءٍ): خەستیی هەموو شتێك.

(عَكَرُ الزَيتِ): خەستیی شلەڕۆن.

(ألعَكْرَةُ): نارِوونیی‌و چەواشەیی‌و تێکەڵیی.

(«وقَعوا في عَكرَةٍ»): چەواشە بوون‌و سەریان لێتێکچوو/ سەریان لە کارەکە دەرنەکرد.

٣-(أعْكَرَ- الرَجُلُ): کابرا گەلە حوشترێکی هەبوو.

(ألعَكَرَةُ (ج) عَكَر): (ڕەوە/ گەلە) حوشتر.

٤-(ألعِكْـر): ١-سەرچاوە/ ڕیشە/ بنچینە/ نەژاد/ ڕەسەن.

(«رَجَعَ فُلانٌ الى عِكْرِهِ»): فیسار چووەوە سەر ڕەسەنەکەی خۆی ٢-نەریت.

(ألعَكَرَةُ (ج) عَكَر): بنی زمان.

٥-(عِكْرِمُ- اللَّيلِ): تاریکی‌و ڕەشی شەو.

(ألعِكْرِمَة)(ح): ماکۆتر/ کۆترەمێ/ کۆتری دایکە.

عكـز: ١-(عَكَـزاً): نێزەکەی بە زەویدا چەقاند.

(-علىعُكَّازَتِهِ):خۆیبەسەر (داردەستەکەیدا/ بەسەر گۆچانەکەیدا) دا.

(-بالشَّيءِ): بە شتەکە (ڕانومابوو/ ڕێیدەرکرد).

(عَكَّزَ- الرَمْحَ): ئاسنی نوکتیژی لەسەری نیزەکەدا چەقاندو پێوەکرد.

(تَعَكَّزَ- قَوْسَهُ): کەمانەکەیکرد بە داردەست.

(-عَلى عُكَّازَتِهِ): خۆی بەسەر داردەستەکەیدا دا.

(ألعُكَّاز والعُكَّازَة (ح) عَكاكيز وعُكَّازات): ١-داردەست کە نووکەکەی ئاسنی پێوە دەکەن‌و پێیدەڕۆن/ گۆچان ٢-داردەستی قەشە.

٢-(عَكِزَ. عَكْزاً): چووە یەك/ کرژ بوو.

(ألعِكْز): چرووك: دەستنووقاو/ ڕژد.

٣-(ألعِكْز): بەدڕەوشت.

عكس: ١-(عَكَسَ- الكَلامَ عَكْساً ونَحوَهُ): قسەکە یان شتێتری هەڵگێڕایەوە/ پێچەوانەیکرد.

(-الشَّيءَ): ١-شتەکەی سەرەوخوارکردەوە/ ژێرەوژووریکرد ٢-ڕایکێشایە سەرزەوی‌و توند دەستی پێداناو پاشان دایبەزەویدا.

(-رَأسَ البَعيرِ): سەری حوشترەکەی وەرگێڕا.

(-البَعيرَ): پەتێکی بە لووتیەوە کردو بە

مەچەکیەوە بەست بۆ ئەوەی دامرکێت سەرشۆڕکات.
(-هُ عَنِ الأمرِ): لە کارەکەی لادا.
(-علی فُلان أمْرَهُ): کارەکەی بەرمو رووی فیسار کردەوە.
(-تِ المرآةُ صورَةَ فلان): ئاوێنەکە جوان وێنەی فیساری دایەوە/ دەرخست.
(عاکَسَ- الکَلامَ. مُعاکَسَةً وعِکاساً): ١-قسەکەی هەڵگێرایەوە ٢-هُ چنگیان دایە قژی پێشەوەی سەری یەکتری ٣-بەربەرەکانێی یەکتریانکرد دژی یەکبوون (عامیە).
(تَعَکَّسَ- في مَشیَتِهِ): ماریپێچیی رۆیشت.
(تَعاکَسَ واعْتَکَسَ): هەڵگەرایەوە/ پەرچیدایەوە.
(«إنْعَکَسَ النُورُ»): رووناکیەکە بەر روویەکی لووس کەوتو رووناکییەکە درایەوە/ گەرایەوە.
(عِکاسُ البَعیرِ): پەتی لوزی حوشتر کە بە لوزو مەچەکیەوە دەبەستن بۆ دامرکانیو سەر پێشۆرکردنی.
(عَکْسُ القَضِیَّةُ) (هـ): تێهەڵکێشەکیترە ئەنجامی یەکەم هێناویەتیو ئەنجامەکەیشی هێنانی یەکەمە.
(العَکیس): ١-ئەو پەتەی لوزو مەچەکی حوشتری پێدەبەسترێت ٢-(ز): چلێکی درەختە دەیچەمێننەوەو دەخرێتە ژێر

گڵەوەو دەروێتو دەبێتە درەختێکیتر.
(الإنْعِکاس) (ف): تێشکدانەوە/ رووناکیدانەوە یان دەنگدانەوە/ گەرانەوەی رووناکی. رووی ئاراستەی تیشکێك کە بکەوێتە سەر هەندێك روو وەك ئاوێنەو رووی ئاوێکی وەستاو دەگەرێتەوەو لادەدات.
(المَعْکُوس) ١-(ع ج) جزء عدد (ب) عند العرب هو(١/ب) ویسمی الیوم المقلوب او مکفوء او معکوس عدد ٢-معکوس اجزاء الوحدات الشهیرة کالمتر والیارد: اقسام معینة منها): هەڵگەراوە: لەلای عەرەب (١/ ب) بە هەڵگەراوە ناودەبرێت یان پێچەوانەی ژمارەکەیە ٢-پێچەوانەی هەڵگەراوەی بەشە یەکە بەناوبانگەکانە وەکو مەترو یارد کە بەشە ناسراوەکانیەتی.
معکوس الشکل هو معکوس الهندسی لمعکوس نقاطە: هەڵگەراوەی شێوە ئەو هەڵگەراوە ئەندازەیی خاڵە تیشکدەرەکانە.
٢-(عَکَسَ- الطَّعامَ. عَکْساً): شیر یان ماستی بەسەر خواردنەکەدا کرد.
(إعْتَکَسَ): شیری وەرگرت تا بیکات بەسەر چێشتەکەدا بیکاتە خواردنەکەوە.
(العَکیس): شیر، کە بەسەر چێشتەکەدا دەکرێت.
٣-(عَکِسَ. عَکَساً): رەوشتی گۆراو کەمچیکڵدانە بوو.

٤-(اَلعَكيسَــةُ): ١ حوشــتريّكى زۆر/ گەلــە حوشتريّكى گەورە ٢-شەوەزەنگ.

(العُكاس) (ح): نيّرە جالّجالّوكە.

الملحق:

عكس: العَاكِس: پيّچە تەختە، كە لە تەختەى تەنك تەنك دروستدەكريّت پيّكەوەدەلكيّنريّت و بە پيّچەوانەى يەكترەوە ليّكدەدريّت.

اعكش: ١-(عَكَشَ-الشــيءَ عَكْشاً): شتەكەى ترنجاندە يەك و گرموّلّەيكرد/ كۆيكردەوە.

عَكِشَ: بەيەكدابردوو/ تيّترنجيّن.

(شيءٌ معكوش): تيّترنجاو.

(-الرَجُلَ): پياوەكەى توند بەستەوە.

(عَلَيهِ): لاى ليّكردەوەو پەمالاريدا.

(عَكِشَ- الشَعْرُ عَكَشاً): قژەكە بەيەكدا چوو و چنگى دايە يەك.

(-النَبتُ): رووەكەكە پەلى زۆر بوو ئالّۆزكايە يەك/ چربوو.

(تَعَكَّشَ- الأمرُ): كارەكە گران و ئالّۆز بوو.

(-الشيءُ): شتەكە كرژ بوو/ تيّكئالاّو ترنجايە يەك.

(-الشَــعْرُ): قژەكە لووليخوارد بەيەكداچوو وەك لبادى ليّهات.

(ألعَكِــش- مِــنَ الشَــعْرِ): قــژى لــوول و بەيەكداچوو/ وەك لباد ليّهاتوو.

(شَــجَرٌ عَكِشَــةٌ): درەختيّكــى پەلــزۆر و بەيەكداچوو/ وەك زەبەند ليّهاتوو.

(ألعُكاش والعُكَّاش و العُكاشَــة والعُكَّاشَة) (ح): ١-جالّجالّوكە ٢ تەناف جالّجالّوكە/ مالّى جالّجالّوكە.

٢-(ألعَكِش): كەســيّكى بيّفەر كە چاكەى بۆ كەس نەبيّت/ چاكەى لەدەست نەبيّتەوە.

عكص: (عَكَصَ-هُ عَن حاجَتِهِ): دەســتى بە روويەوە ناو خواستەكەى نەدايە.

(عَكِصَ): بەدرەوشتبوو.

(عَكْصٌ): بەدرەوشت/ بەدخوو.

(عَكِــصَ- تِ الدابَّةُ): ولاّخەكــە مانيگرت و ملينەدا.

(تَعَكَّصَ- بِكَــذا عَلَيــهِ): چرووكيى ئەوەى لەگەلّدا كردو نەيدايە.

(رَمْلَــةُ عَكِصَةٌ): لەلاّنيّك كە پيّدارِۆيشــتنى زۆر گرانبيّت.

عكظ: ١-(عَكَظَ- هُ عَكظاً): بەنديكرد.

(تَعَكَّظَ- عليه الأمرُ): كارەكەى ليّگرانبوو و ليّچووە بەست/ ئالّۆز بوو.

٢-(عَكَــظَ- الشــيءَ عَكْظــاً): شــتەكەى هەلّگلۆفت.

(-الأديــمَ): پيّســتەكەى لەخۆشــەكردندا هەلّگلۆفت.

(-هُ): لووتــى شــانازيى شــكاندو بەزاندى و ترِۆيكرد.

(-بالشَيءِ): شانازى بە شتەكەوە كرد.

(تَعَكَّــظَ- القَــومُ): كۆمەلّيانبەســت و چــر كۆبوون/ قەلّەبالّغييانكرد.

(تَعاكَـظَ- القَـومُ): ١-بەگژیەكـدا چـوون ٢-شـانازییان بەسـەر یەكـدا كرد ٣-شـەرە بەڵگەیانكرد/ مشتومڕیانكرد.
(عُكاظ): بازاڕێكی كۆنی عەرەب بوو.
(عُكَاظ): بە نێرو مێ دەكرێت.
٣-(عَكَـظَ وعَكَّظَ-هُ عَن حاجتِهِ): دەسـتی بەڕوویەوە ناو هیچـی نەدایەو بە دەنگیەوە نەچوو.
(عاكَظَ-هُ مُعاكَظَةً): خایاندی/ دەستیدەستی پێكرد/ ئەمڕۆ بە سبەی پێكرد.
٤-(ألعَكِظ والعَكيظ): كورت.
عكـف: ١-(عَكَـفَ-هُ عَن الأَمـرِ. عَكْفاً): بۆ كارەكە دەستی نایە بەری‌و نەیهێشت.
(عَكَّفَ-هُ عَن كذا): بـۆ ئەوە بەری لێگرت‌و دەستیگرت نەیهێشت.
٢-(عَكَفَ-هُ على الأَمرِ عَكْفاً): ئەوی ناچاری ئەنجامدانـی كارەكە كرد/ كارەكەی خسـتە ئەستۆی ئەو ناچاریكرد.
(-علـى الأَمرِ. عَكْفـاً وعَكوفـاً): خۆی بە كارەكەوە بەست‌و سەرومڕ خەریكیبوو.
(-القَومُ حَولَهُ وبِهِ): خوێشگەل لێیكۆبوونەوەو دەوریانگرت.
(عَكَـفَ وتَعَكَّـفَ واعْتَكَفَ- فِي المَـكانِ): لە شـوێنەكەدا خۆی گیرداو مایـەوە/ تەریك‌و گۆشەگیر بوو.
(عَكَّفَ- الجَوهَرَ): جەواهێرات‌و مرواریيەكەی هۆنییەوە.
(عاكَفَ- هُ مُعاكَفَةً): هەمیشە لەگەڵیدا بوو/ پێوەیبوو.
(ألعاكِـف (فـا) (ج) عاكِفُـون وعُكَّـف وعُكوف): ١-گۆشەگیر ٢-نەهێڵ/ بەربەستكار ٣-خۆداگرتوو/ خۆهێشتوو.
(عَكَّـفَ- الشَـعْرَ): قژەكـەی (لوولكـرد/ هەڵپێچا).
(ألعَكِف- مِنَ الشِعر): قژی لوول.
(شَعرٌ مَعْكوُف): قژی شانەكراوو هۆنراوە.
ألمَعَكَّف (مفع): ١-لوولكراو پێچخواردوو.
عكل: ١-(عَكَلَ- الشيءَ عَكْلاً): شتە بلاوەكانی كۆكردەوە/ هەڵپەرداوت.
(-المَتاعَ): كەلوپەلەكـەی هەڵپەرداوت‌و نایە سەر یەك.
(-البَعيرَ): بە پەت مەچەكی حوشترەكەی بە باسكیەوە بەست.
١-(العِكال= ألعِقال): پەتێكە ناوەڕاستی دەستی حوشتری پێدەبەسترێت ٢-عەگالی سەر.
(ألمِعْـكَل (ج) مَعاكِل): مێكوتی شـوان كە لە پەلی درەخت دروستیدەكات.
٢-(عَـكَلَ- الرَجُـلَ. عَـكْلاً): پیاوەكەی بە زەویدا كوتا.
(-فُلانٌ): مرد.
(إعْتَكَلَ- الثَوران): دوو گاكە شـەڕەقۆچیان كرد.

٣-(عَكَلَ- في الأمرِ. عَكْلاً): له كارەكەدا باش تێهەڵچوو.

٤-(عَكَل وأَعْكَلَ واعْتَكَلَ- عليه الأمرُ. عَكَلاً): كارەكەی لێ چووە بەستو چەواشە بو/ سەری لێدەرنەكرد.

٥-(إعْتَكَلَ- الرُجُلُ): ١-تەریكبوو ٢-وازی هێنا.

٦-(ألعُكْل والعِكْل (ج) أَعْكال): بەدزمان/ زمانبەد.

(ألعاكِلُ (ج) عُكُلٌ): ١-چرووك/ رژد ٢-كورت/ كورتەبنە.

عكم: ١-(عَكَمَ- المَتاعَ عَكْماً): كەلوپەلەكەی پێچایەوەو لە كراسێكدا گرێیدا.

(-البَعيرَ): پەلاماری حوشترەكەیدا.

(-لأرض كذا): رویوكردە ئەو خاكە.

(عاكَمَ- هُ على فُلان مُعاكَمَة): دژی فیسار پشتی ئەمیگرتو یارمەتی ئەمیدا.

(أَعْكَمَ-هُ): لە پێچانەوەو گرێدانی كەلوپەلدا كۆمەكیكرد.

(إعْتَكَمَ- الشيءُ): شتەكە كەڵەكە بوو/ گرمۆڵە بوو.

(ألعِكْم (ج) أَعْكام وعُكُوم): ١-چارۆكە یان بوخچەو شتی لەو بابەتە كە شتی تێدەخەیتو پێی گرمۆڵە دەكەیت ٢-گونیە/ لەنگەبار ٣-چەندانە خواردنێك ٤-قاپێكە ژن كەلوپەلەكەی تێدەخات ٥-چەرخی سەر بیر/ چالاو.

(ألعِكام (ج) عُكم): بوخچەو چارۆكەو ئەوەی شتی تێدەخرێتو دەبەسترێت.

٢-(عَكَمَ- عَلَيهِ. عَكْماً): بۆی چووەوەو پەلاماریدایەوە.

٣-(عَكَمَ- هُ عَن زيارَتِهِ عَكَماً): نەیهێشت سەردانی بكات/ دەریكرد/ دووریخستەوە.

عُكِمَ- عَنهُ: نەیانهێشت سەردانی بكرێت.

(ألعَكُوم): كەسێكە نەهێڵرێت بۆ شوێنێك بچێت/ دوورەوەخراو.

٤-(عَكَمَ- الرَجُلُ. عَكماً): چاومڕێیكرد.

(-عَن الأمرِ): دواكەوت.

٥-(عَكَّمَ-تِ الإبِلُ): قەڵەو بوون.

(ألمُعْكَم): گۆشتگرتوو/ زۆر قەڵەو.

عكن: (تَعَكَّنَ- البَطْنُ): سكەكە/ ورگەكە لە قەڵەویدا/ چرچی تێكەوت.

(ألعُكْنَةُ (ج) عُكَن وأَعْكان): (لۆچی/ چرچی) سك كە هی قەڵەوییە.

(دِرعٌ ذاتُ عُكَن): زرێیەكی فراوان كە بەسەر خاوەنەكەیدا بنوشتێتەوە.

(ألعِكان): مل.

(ألعَكْناء- مِنَ النُوق أَو الشاءِ): مێحوشتر یان مەری گوێ گوانەكەی گەورەبێت.

عكا: ١-(عَكا- ذَنَبَ الدابَّةَ عَكواً): كلكی وڵاخەكەی بۆ بنكلكی نوشتانەوەو لوولیدا.

(-هُ في الحَديدِ): بە ئاسن كۆتیكردو توند

شەکەتیدا.

(- الضَبُ بِذَنَبِهِ): مارمێلکەکە کلکی پێچداو خواریکردەوە.

(-علی قَومِهِ): سـۆزی بە خوێشگەلەکەیداو لایلێکردنەوە.

(-تِ الإبلُ): حوشـترەکان ئەسـتوورو قەڵەو بوون.

(-بِإزارِهِ): بە پۆشاکەکەی خۆی پێچایەوە.

(ألعَکوَة (ج) عُـکًا وعِکاء): ١-بنی کلکی ولاّخ کە رووتە/ تووکی پێوە نییە ٢-(بنی/ بێخی) زمان ٣-گرێـی/ قوپچەی جـل ئەگەر گەورە بێت ٤-ئەستوریی هەموو شتێك ٥-بەشی زۆری شتەکە.

(ألعُکْوَة (ج) عُکاً وعِکاءً= ١-ألعَکْوَة ٢-تەشی.

(ألعَکِيّ- مِن ألبان الضأن): شیری خەستەوەبووی مەڕ کە چەند جارێك بەسەریەکدا دۆشرابێت.

(ألاعْکی (م) عَکواء): ١-ئەسـتوورییەکی زۆر ٢-لە قەڵەویدا ئەملاولا دەرپەڕیو.

٢-(عَـکا- الدُخـانُ عَکْـداً): دووکەڵەکـە سەرکەوت.

عَکی: (عَکی. عَکْیاً): مرد.

(-بِإزارِهِ): شـوێن بەسـتنی پۆشـاکەکەی/ پشتوێنەکەی گەورە کرد/ گرێی گەورەی لێدا، بە کورتی گرێی گەورەی دا لە پشتوێنەکەی.

(-بِالـمَکانِ): خۆی لــە شـوێنەکەدا داگرت/ مایەوە/ نیتشەنیبوو.

(عاكٍ (ج) عُكاة): خۆداگرتوو/ نیشتەنی.

(عَکّی): مرد.

(-الدُخانُ): دووکەڵەکە سەرکەوتە ئاسمان.

(أعْکی): مرد.

(-هُ): بەستیەوە.

علّ: (عَـلً. عَلاً وعَلَـلاً وتَعِلّـةً): دووبارە خواردیەوە یان خۆشـخۆش یەك لەسەریەك دەیخواردەوە.

(-هُ): هــەر بــەو جـۆرە ئاو یان شــەربەتی دەرخوارد دایەوە.

(-هُ ضَرباً): یەك لەســەر یەك (پیایدا کێشا/ لێیدا).

(عَلّـلَ-هُ): (جار لە دوای جار/ خۆشـخۆش) شەربەت یان ئاوی دەرخوارد دایەوە.

(-الثَمَـرَةَ): جـار لــە دوای جــار میوەکەی چنی.

(أعَـلّ- الرَجُـلَ): چۆڕ لــە دوای چۆڕ ئاوی دەرخواردی پیاوەکە دا.

(تَعالَلَ-الصَبِـيُ ثَـدِيَ أُمِّـهِ): کۆرپەکـە چەکوچڕی مەمکی دایکیدا/ چی شـیری تێدا بوو خواردی.

(إعْتَـلّ- الرَجُلُ): جـاری دووەم یان جار لە دوای جار خواردیەوە.

(ألعَلّةُ (ج) عَلاّت): هەوێ: (بۆیە وای پێوتراوە چونکە لە دوای ژنەکەی پێشوو هاتووە شووی بەو پیاوە کردووە).

(«بَنُو عَلاَّتٍ»): بەرەی چەند ژنێکی پیاوێك کە ژنــەکان هەوێــی یەکن‌و کــورەکان برای باوکین.

(عَكْسُها أَولادُ الأَخياف): برای دایکی‌و باوکیان جیایەو دایکیان یەکە.

(أَلعَلَــل) (مص): دووبارە خواردنەوە/ خۆش خۆش خواردنەوە.

(«عَلَــلٌ بَعــدَ نَهَــل»): خواردنــەوەی پاش کەمێك تێرئاو بوون/ خواردنەوەی دووبارەو چەندبارە.

(أَلعُلالَة): ١-دۆشینی پاش دۆشینی یەکەمجار ٢-پاشماوەی شیرو شــتیتر ٣-تێکوتان‌و لێدانی یەك لە دوای یەك‌و راکردن دوای راکردن.

(أَلعَليلَة (ج) عَليلات وعَلائِل): ئافرەتێك کە خۆشخۆش خۆی بۆنخۆش بکات/ جار لە دوای جار بۆنی خۆش لەخۆی بدات.

٢-(عُلَّ. عِلَّةً): نەخۆشکەوت.

(عَلَّــلَ- الكَلِمَــةَ): پیتــە (دەنگــدارەکان/ بزوێنەکان)ی وشــەکەی باســکردو پیشاندا/ پیتی وشــەکەی بە پیتی (دەنگــدار/ بزوێن) گۆڕی.

(-هُ): چاری دەردەکەیکرد.

(-هُ بكذا): بەوە خەریکیکردو خلافاندی.

(-المالَ): داراو سامانەکەی باش هەڵسوراند.

(أَعَلَّ-هُ الله): خودا تووشی دەردێکیکرد.

(-الكَلِمَةَ): وشــەکەی گۆڕی بــە گۆڕینی پیتە دەنگدارەکان یان گۆڕینی سەروبۆری پیتەکانی.

(تَعَلَّــلَ-تِ المــرأَةُ مِــن نِفاسِــها): ژنەکە لە زەیستانی هەستایەوە/ چلەیچوو.

(-بكَذا): بەوەوە خەریکبوو.

(تَعالَّ-تِ المرأَةُ مِن نَفاسِها): لە زەیستانییەکەی دەرچوو/ چلەیچوو.

(إعْتَلَّ): نەخۆشکەوت/ دەردیگرت.

(-بالأَمر): ١-بەکارەکەوە خەریکبوو ٢-عوزرخوایی هێنایەوە.

(-عَنهُ): دەردی لێوە وەرگرت/ لەوەوە تووشی نەخۆشییەکە بوو.

(عَــلَّ= لَعَلَّ): بەشــکو/ لەوانەیــە/ خۆزگە/ دوور نییە/ دەشێت.

(أَلعَــلُّ (ج) أَعْلال): ١-کەســێکە لە ئەنجامی نەخۆشــییەك پێســتەکەی کــرژ بێــت ٢-بەساڵداچوویەکی لاواز.

(أَلعَلَّة (ج) عَلاَّت): ١-بەڵگە/ بیانوو ٢-هەوێ.

(أَلعِلَّــة (ج) عِلاَّت وعِلَــل و (جج) أَعلال): ١-نەخۆشــییەکی پێوە گرفتــار ٢-کارێك یان قەوماوێــك کە پێــوەی خەریکبێــت‌و کاتت پێبەرێتە سەر ٣-هۆ/ هۆکار.

(أَلعِلاّت): باری جۆراوجۆرو کاری جیاجیا.

(«جَــرى علــى عِلاّتِــهِ»): بــە هەمــوو کاروبارییەکیــەوە رۆیشــت یــان بــە هەموو باری تــەواوو ناتەواویــەوە وەرگیرا/ هەرچی چۆنێکبێت وەرگیرا.

(ألعُلالَــة والتَّعِلَّــة): ئەوەی کــە دەکرێت بە بیانوو.
(ألعَليل (ج) أعِلاَّء والمُعَلّ والمَعْلُول): نەخۆش/ دەردگرتوو/ بیمار.
(ألعَليلَةُ (ج) عَليلات وعَلائِل): مێی وشــەی (ألعَليل).
(ألإعــلال) (مــص): گۆڕینــی وشــە بــە هەڵگێڕانەوە یان بێدەنگکردن/ زمنە لەســەر دانان یان لابردنی پیت.
٣-(عَلَّلَ- الشــيءَ): هۆی شتەکەی دەرخستو بە بەڵگە سەلماندی.
(تَعَلَّلَ): بەڵگەی ســەلماندنی نواندو سووربوو لەسەر ئەوە.
(ألعِلَّــة (ج) عِلاَّت وعِلَــل و (حجج) أعْلال): ئەوەی کە بوونی شتەکەی لەسەر دەوەستێت کــە لــە دەرەوەی شــتەکە دەبێــتو کاری تێدەکات.
(عِلَّةُ الشيء): هۆی شتەکە/ هۆکاری شتەکە.
٤-(إعْتَــلَّ-تِ الريــحُ): باکــە نەرمبــوو/ هێواشبوو.
(-تِ الكَلِمَةُ): وشەکە پیتی بێهێزی تێدابوو.
(حروف العلة): پتیــە بێهێزەکان (ئەلف) و (واو) و (ی)یــە (بۆیــە وای پێدەڵێن چونکە نەرمو مردووە).
٥-(إعْتَلَّ-هُ): تاوانی بەرامبەر کرد.
٦-(ألعَلّ (ج) أعلال): ١-سابرێنی گەپی قەڵەو

٢-بێفەرو بێکەڵك/ کەسێکە خێری لێدەستگیر نابێت.
٧-(أليَعْلول (ج) يَعاليل): (ی یەکە زیادەیە) ١-گۆمــی ئــاو لەبــەر رۆیشــتوو ٢-بڵقی ئاو ٣-هــەوری ســپی یــان هــەوری لەســەریەك کەڵەکەبوو ٤-تاومبارانی یەك بەدوای یەکدا.
علــب: ١-(عَلَــبَ وعَلَّــبَ- الشــيءَ. عَلْباً): ١-شــتەکەی قڵیشــاند ٢-بە داخ نیشانەیکردو کاری تێکردو رووشاندی.
(عَلِــبَ- السَّــيفُ. عَلَباً): دەمی شمشــێرەکە کولبوو/ تیژیی نەما.
(ألعَلْــب (مــص) (ج) عُلُــوب): ١-کولبوونو نەبریــن ٢-نیشــانەلێدان بە داخ یان شــتیتر ٣-رووشاندن ٤ شــوێنکاری لێدان یان بە هۆی ترەوە.
٢-عَلَبَ وعَلِــبَ. عَلْباً وعَلَبــاً: رەقو توندو پتەو بوو.
(عَلِب): رەقو توندو پتەو.
(عَلَبَ واسْــتَعْلَبَ- اللَّحْمُ): گۆشــتەکە پاش رەقبوونی بۆنی گۆرا.
(ألعَلْب والعِلْب والعَلِب (ج) عُلُوب): ١-شوێنی رەقەنو ســەخت کە شــتی لێنەروێت ٢ شتی سەخت.
(«رَجُــلٌ عِلْــبٌ»): پیاوێکی وشــكو قســە نەکوڵۆكو توند.
(ألعِلْبَةُ (ج) عِلَب): گرێیەکی سەختی درەخت.

(ألعِلْباء (ج) عَلابِيّ) (ع ا): دەمارێکە لە ملدا درێژ دەبێتەوە.

(«تَشَـنَّج عِلباؤُه»): دەماری ملی هەستا واتا پیر بوو.

٣-(ألعُلْبَةُ (ج) عِلاب وعُلَب): قوتوو/ دەفر/ قوتووی مقەباو دارو شـتیتر/ دەفری گەورەی پیست یان تەختە/ سنووق.

(عُلْبَـةُ الكتاب): ئەو بەرگـەی کە لە کتێب دەگیرێـت کە بە قوماش‌و مقەبا یان پێسـت دەکرێت‌و دەیپارێزێت.

الملحق:

عـلـب: (الـتَـعـلـيـب): لـە قـووتـوونـان/ لەقوتووکردن.

(صناعَة التَعليب): پیشەسازیی لە قوتوونانی خواردن‌و گۆشـت‌و میوەو سـەوزەو شتی لەو بابەتانە پاش پاکژکردنی.

(ألمُعَلَّبات): خواردەمەنی کوڵێنراوو پاکژکراو لە قوتوونراو/ قوتووکراو/ قوتووی خواردنی پاکژکراو.

علـث: ١-(عَلَثَ- الشـيءَ. عَلْثاً): شـتەکەی کۆکردەوە.

(-الشـيءَ بِالشيءِ): شـتەکەی بە شتەکەیتر تێکەڵکرد.

(«عَلَثَ- البُرَّ بِالشَـعيرِ»): گەنمەکەی تێکەڵ بە جۆکە کرد.

(ألعَلَث): ١-ئەوەی کە تێکەڵ بە گەنم‌و شتیتر دەبێـت دەیبژێـرن‌و فرێدەدرێـت ٢-گەنم‌و جۆی تێکەڵ.

(ألعُلاثَة): ١-شـتی بە شتیتر تێکەڵ ٢-پیاوێك کە شت لەملاولا کۆبکاتەوە.

(ألعَليث): نانی گەنم‌و جۆ تێکەڵ.

(ألعَليثَة): گەنمی بەجۆتێکەڵ.

٢-(عَلَـثَ- الزَنــدُ. عَلْثـاً): پەلەپیتکـەی چەرخەکە ئاگری نەدا.

(تَعَلَّثَ-الشيءُ): شتەکە جەڵغەم دروستکراوە/ توکمە دروستنەکراوە.

(إعْتَلَثَ): بێهەڵبژاردن/ هەرەمەکیی شتێکی هەڵگرت.

(-زَنْداً): چەکوشی چەرخەکەی لە پووشووی دارێك دا نەیزانی ئاگری پێدەکرێتەوە یا نا.

(ألعَلِث والمُعْتَلِث): تیرێکی بێکەڵك.

(أعْـلاثُ الـزادِ): خواردنـی هەرەمەکی بێ هەڵبژاردن.

٣-(عَلِثَ- القَومُ. عَلَثاً): شـەرێکی سەختیان لەگەڵ یەك کرد.

(تَعَلَّثَ-بِهِ): پێوەی (لکا/ نووسا).

٤-(لَـهُ الذُنُوبُ): بە فێـڵ‌و تەڵەکەبازی بۆ شتێك گوناهی هێنایە سەرخۆی.

٥-(ألعِلـث والمُعْتَلِث): کەسـێك کـە بە ناوی باوکیەوە بانگنەکرێت.

(عَلَجَ-هُ عَلْجاً): لەو باشتر چارەسەریکرد لەو چاکتر تیماریکرد.

(«عالَجَـــهُ فَعَلَجَـــهُ»): له چارەســـەركردندا پێشبڕكێیانكردو بۆریدا.
(عالَــجَ-هُ. مُعالَجَـــةً وعِلاجـــاً): چـــارەی كارەكەیكـــرد/ كۆششـــی ئەنجامدانـــی كارەكەیكرد/ مەشقی تێدا كردو خەریكیبوو.
(مُعالَجَـــة وعِـــلاج): ١-چارەســـەركردن/ چاكسازیی.
(«أنـــا صاحِبُ ظَهـــرٍ أُعالِجُـــهُ»): ولاَخێكم هەیە خەریكی دەبم/ مەشقی سواریی لەسەر دەكەم.
عالَـــجَ- المَریضَ: نەخۆشـــەكەی دەرمانكرد/ دەرمانی بە نەخۆشەكە دا/ تیماریكرد.
(تَعالَجَ)،چارەو دەرمانی وەرگرت.
(-القَومُ): لەگەڵ یەكدا جەنگین/ بەگژیەكدا چوون.
(إعْتَلَـــجَ- القَومُ): خوێنشـــگەل لەگەڵ یەكدا جەنگینو كەوتنە ململانێ/ زۆرانبازیی.
(-تِ الوَحشُ): درندەكان بەگژیەكداچوون.
(-الأمواجُ): شەپۆلەكان بەیەكیاندادا.
(«إعْتَلَـــجَ-تِ الهمومُ في صَـــدرِهِ»): مەراقو خەفەت لە دڵیدا شەپۆلیدەدا.
(رجـــلٌ عَلْجٌ وعَلِجٌ وعُلَـــجٌ وعُلَّجٌ): پیاوێكی كاركردەو لێزان/ بەتوانا/ هەتەر لەسەر كار.
(ألعِلْج (ج) عُلُوج وأعلاج وعِلَجَة) (ح): كەر/ كەرە كێویی قەڵەو.
ألعِـــلاج (مـــص): ١-دەرمـــان ٢-دەرمانكردن/ چارەكردن/ چارەســـەركردن ٣-بەرگەگریی و هێزو بەتوانایی.
٢-(عَلِجَ- عَلَجاً): توند بوو.
(تَعَلَّجَ- الرَملُ): لمەكە كەڵەكە بوو.
(إعْتَلَـــجَ- تِ الأرضُ): گیـــای زەوییەكـــەی بالاّیكرد.
(-الرَمْلُ): لمەكە گردبووەوە.
(إسْتَعْلَجَ- جِلْدُهُ): پێستەكەی ئەستوور بوو.
(-فُلانٌ): ریشی (هات/ دەركرد).
(ألعِلْـــج (ج) عُلُـــوج وأعْـــلاج وعِلَجَـــة): ١-كەرەكێویـــی قەڵەوو بەهێز ٢-پیاوی كەتەی بەهێـــزی خودانەناســـی ناعـــەرەب/ كافـــر/ خودانەناس بە گشتی.
٢-(ألعَلْجَم): ١-حوشترو كەرانی درێژ ٢-گۆمی ئاوزۆر/ پڕئاو.
(ألعُلْجُم): رەشی (تێر/ تۆخ).
(ألعُلْجُوم (ج) عَلاجیم): ١-رەشی تۆخ ٢-باخی دارخورمای پڕ ٣-شـــەپۆلی دەریا ٤-ئاوی زۆری قووڵ ٥-بیشەلاَن ٦-كۆمەڵە خەڵكێك ٧-تاریكیی شـــەو ٧-(ح) نێـــرە بـــۆق ٨(ح) بـــەران ٩-(ح) ســـابرێنی كێویی ١٠-(ح)پیرەگا ١١-(ح)مەلێكی سپی ١٢ نێرەمراوی ١٣-نێرە وشترمرخ.
علـــد: (عَلِـــدَ عَلَـــداً): رەقو پتـــەو بـــوو/ سەختبوو.
(عَلْد): سەختو پتەو.
(ألعَلْد (ج) أعْلاد): دەماری مل.

(ألعَلْــد) (ن): تریّی دەریا جــۆرە دەومنێکە بەرەکەی رووتە. گوڵی نێرو گوڵی مێ دەگرێت. بەرەکــەی لــە تــریّ دەچێتو وردو ترشــە دەخورێــت. جۆرێکی لە وڵاتانــی گوێدەریای ســپی دەروێتو قــەدی زۆرەو درێــژەو لقی کەمە.

(ألعَلَنــدی والعُلَنْــدی (ج) عَلانــد وعلادی والعَلَنْدَد- مِنَ کُلِّ شــيءٍ): هەموو شــتێکی ئەستوورو پتەو/ توند/ سەخت.

علــز: ١-(عَلِزَ. عَلَزاً وعلَزانــاً): دڵخوردیی‌و ترس‌و سام دایگرت.

(عَلِز): کەسێکی دڵخوردو سامداگرتوو.

(-مِن کذا): لەتاو ئەوە نەخۆشکەوت.

(أعْلَزَ-هُ): پەکیخست/ بێتوانایکرد.

(-هُ الوَجعُ): ژان/ ئازار دڵخوردیکرد.

(عَلَزُ المَوتِ): دڵخوردیی‌و ترس‌و پەرواو سامی سەرەمەرگ.

٢-(عَلِزَ. عَلَزاناً- الی الشــيءِ): ١-لایدایە لای شتەکەو بۆیچوو ٢-تاسەیکرد/ حەزیلێکرد.

علــس: (عَلَــسَ- المــاءَ. عَلْســاً): ئاوەکــەی خواردەوە/ هەڵقوراند.

(-تِ الإبلُ): حوشــترەکە شتێکی دەستکەوت بیخوات.

(عَلَّسَ- الداءُ): دەردەکە گرانبوو نەخۆشەکەی خست.

(-الرَجُلُ): گرمەگرمیکرد/ کردی (بە هەرا/ بەهات‌و هاوار).

(«ماعَلَّســوهُ تَعلیساً»): شــتێکیان دەرخوارد نەدا.

(ألعلْــس والعُــلاس والعَلُــوس): خــۆراك: خواردن‌و خواردنەوە.

(ألمُعَلَّــس- مِنَ الرجال): پیــاوی تاقیکراوە/ ئەزموونداز/ قاڵ.

علص: (عَلَصَ-تِ التُخمَةُ في معدتِهِ): تڵخە/ ئینتەلا ژانی پێکرد.

(عالَصَ- هُ. علاصاً): لەیەکتریاندا.

(إعْتَلَصَ- مِنهُ شَیئاً): کەمەکێکی/ زۆر کەمی لە شتەکە لێوەرگرت.

(ألعِلَّوْص): تڵخە/ ئینتەلا/ گەدەتێکچوون.

(«رَجُلٌ عِلَّوص»): پیاوێکی تڵخەکردوو.

علض: (عَلَضَ- الوَتَدَ ونَحْوَهُ): سنگەکەی (جــووڵانــد/ لــەقــانــد/ هــێــناوبــرد) تا هەڵیکێشێت.

علط: ١-(عَلَطَ الناقَةَ عَلْطاً): پەتی نیشانەی کردە ملی مێحوشترەکە.

(عَلَّــطَ- الناقَةَ): مێحوشــترەکەی بەو پەتە نیشانەە کرد کە کردیە ملی.

(-البَعیرَ): پەتی نیشانەکەی لە ملی حوشترەکە داکەند.

(تَعَلَطَ- القَوسَ): کەوانەکەی کردە ملی.

(إعْلَوَّطَ- البَعیرَ): خۆی بە ملی حوشترەکەدا هەڵواسی‌و سواریبوو.

(-الأمــرَ): بێتێروانــینو بیرکردنەوە خۆی هاویشتە کارەکەوە.

(ألعُلُط- مِنَ النوق (ج) أعلاط): حوشــتری بێنیشانەو بێرەشمە.

(أعْلاطُ الكواكِب): هەسارە بێناوەکان.

(ألعِــلاط (ج) أعْلِطَــة وعُلُــط): ١-لامــل ٢-پەتێکە دەکرێتە ملی حوشــتر ٣-دەزوولەی تیشکی خۆر.

(ألعِلاط والإعْليط): نیشــانەیەکە بە لاملی حوشترەوەیە.

٢-(عَلَطَ وعَلَّط- هُ بِشَــرٍّ. عَلْطاً): هەرەشەی لێکرد کە خراپی بەسەردەهێنێت.

(إعْتَلَطَ- الرَجُلَ وبِــهِ): ناحەزیی بەرامبەر پیاوەکە کرد/ شەڕی لەگەڵدا کرد.

(ألعِــلاط (ج) أعْلِطَــة وعُلُــط): خراپــەو ناحەزیی و شەڕ/ بەگژداچوون.

علــف: ١-(عَلَــفَ- الدابَّةَ عَلْفــاً): ئالیکی بە ولاخەکە دا.

(عَليف (ج) عَلائِف ومَعلُوفَة): ئالیکپێدراو/ ئالیکخواردوو.

(عَلَّفَ وأعْلَفَ- الدابَّةَ): ئالیکی بە (چوارپێکە/ ولاخەکە) دا.

(تَعَلَّفَ): بە دوای ئالیکدا گەڕا لەو شــوێنەی کە لێیبوو.

(إعْتَلَفَ- تِ الدابَّــةُ): چوارپێکە ئالیکەکەی خوارد.

(إسْــتَعْلَفَ- تِ الدابَّةُ): ولاخەکــە بۆ ئالیك کەوتە لووشکە لووشك.

(ألعِلْف): چوارپێی بە خۆرا/ زۆر ئالیکخۆر.

(ألعَلَف (ج) عُلُوفَة وأعْلاف وعِلاف): ئالیکی چوارپێ/ ولاخ.

(ألعَلاّف (ج) عَلاَّفَة): ١-ئالیکفرۆشو خاوەن ئالیك ٢-دانەوێڵە فرۆش.

(ألعَلُوفَــة): ولاخێــك نەیکەیتە دەشــتو لە ماڵەوە ئالیکی بدەیتێ/ دابەســتە (بۆ یەكو کۆ) دەوترێت.

(ألعَلُوفَــة (ج) عُلُف): ئالیــك/ ئەوەی ولاخ دەیخوات.

(ألعَليفَة (ج) علائِف): چوارپێیەك/ ولاخێك ئالیکی بدەیتێو نەینێریتە لەوەڕی دەرەوە/ دابەستە.

(ألمَعْلَف والمِعْلِف (ج) مَعالِف): ئاخوڕ/ شوێنی ئالیکدان.

٢-(عَلَفَ- الرَجُلُ. عَلْفاً): زۆری خواردەوە.

٣-(عَلَّــفَ وأعْلَــفَ- الطَلــحُ): دارگەونەکــە بەریگرت.

(ألعُلَّف): بەری دارگەون یان مۆز.

٤-(عَلْفَطَ- الشيءَ بالشيءِ): شتەکەی تێکەڵی شتەکەیتر کرد.

علــق: (عَلَقَ- البَعــيرُ ونَحْوُهُ النَبــاتَ ومِنَ النَّباتِ. عَلْقاً وعُلُوقاً): حوشــترەکە یان هیتر گیاکەی سەرقرتکردو لەسەری لەوەڕا.

(-الصَبيُّ): (منداڵەکە/ کۆرپەکە) پەنجەکانی مژی.

(عَلِقَ-تِ الإبِلُ في الوادي عَلَقاً): بە دۆڵەکەدا بەرەڵا بوو.

(اَلعَلَـق. الواحِدَةُ عَلَقَة): ئەوەی کە ئاژەڵ لە درەختی دەکاتەوەو دەمی دەیگاتێ.

(اَلعُلْقَةُ (ج) عُلَق): ١-ئەوەی ئاژەڵ لە درەختی دەکاتـــەوەو دەیخـوات ٢-بەرکـوڵ کـە پێش نانخواردن دەخورێت ٣-کەمەکێکی شت.

(«لم يَبق عِندَهُ عُلْقَة»): هیچ شـتێکی لەلا نەمابوو.

(العَـلاق): ئەوەنـدەی ئـاژەڵ دەمـی بگاتە درەخت ٢-ئەوەی بە بەرکوڵیی بخورێت.

(العَلاقَــة (ج) عَلائِـق): ئـەوەی کە مرۆڤ پێوەی بەند دەبێت پیشـەیەك یان ڕۆژییەك یـان هەر شـتێکیتر، یـان ئـەو ڕۆژییەی کە بەسیەتیو پێی (دادەمرکێت/ دادەکەوێت).

٢-(عَلِقَ- الرَجُلَ. عَلْقاً): جنێوی بە پیاوەکە دا.

(-هُ بِلِسـانِهِ): بـە زمان دڵـی بریندار کرد/ قسەی ناشیرینی پێوت.

(العَلاقَةُ (ج) عَلائِق): ناحەزیی.

(اَلمِعْلاق (ج) مَعالِيق): زمان.

(رَجُلٌ مِعْلاق): پیاوێکی شەڕەنگێز/ سەر بە گێچەڵ.

٣-(عَلِقَ- الوَحْشُ بِالحِبالَة. عُلوقاً): درندەکە بە داوەکەوە بوو.

(-تِ المَـرأَةُ وكُلُّ أُنثى بالوَلَـد): ژنەکە یان مێکە سکی پڕ بوو/ ئاوسبوو.

(-تِ الدابَّــةُ): چوارپێکـە ئاویخـواردەوە زەروویەك بە قورگییەوە نووسا.

(-الشوكُ بِالثَوب): دڕکەکە لە کراسەکەیەوە ئالا.

(-أَمْرَهُ عِلْقاً): بە کارەکەی یان خواسـتەکەی ئەوی زانی.

(-يَفعَلُ كذا): دەستی بە ئەنجامدانی کارەکە کرد/ دەستی دایە کارەکە.

(عُلِـقَ- الرَجُـلُ): پیاوەکـە زەروویەکی بە گەرووەوە نووسا.

(مَعلوق): زەروو گرتوو/ زەروو پێوەنووساو.

(عَلَّقَ- الشيءَ بِالشيءِ وعَلَيهِ ومِنهُ): شتەکەی بە شتەکەوە (هەڵواسی/ بەندکرد/ بەست).

(-الأَمرَ): کارەکەی دواخست/ نەوازی لێهێناو لە ئەنجامیدا.

(-لِلدابَّةِ): ئالیکی بە وڵاخەکە دا.

(-بابـاً علـى دارِه): دەرگایەکـی خسـتە خانووەکەیەوە.

(-البابَ): دەرگاکەی داخست/ کولۆمکرد.

(أَعْلَـقَ- القَوسَ): بۆ هەڵواسـین پەتێکی بە کەوانەکەوە کرد.

(-الصائِدُ): ڕاوکەرەکە نێچیرەکەی (بەداوەوە کرد/ بەداو گرت).

(-الرَجُـلُ): بۆ مژینی خوێنەکە زەرووەکەی بە لەشەوە نا.
(-ظَفْـرَهُ بالشـيءِ): نینۆکـی لـە شـتەکە چەقاند.
(-الشـيءَ بالشـيءِ): شـتکەی بە شتەکەوە (هەڵواسی/ بە شتەکەوە کرد).
(تَعَلَّقَ- الشيءَ): شتەکەی هەڵواسی.
(-الشَوكُ بالثَوبِ أو الصَيدُ بالحِبالَةِ): درکەکە بە کراسـەکەوە بوو تێیئالا یان نێچیرەکە بە داوەکەوە بوو.
(ألعَلْق (مص) (ج) أعلاق وعُلُوق): ١-هەمانە ٢-سـەرقرتکردنی لقی درەخت یان گیا. شتی پێوە بەندو لکاو.
(«فِي ثَوبِهِ عَلْقٌ»): جلەکەی دراوە هی شتێك کە پێوەی بووە.
(ألعِلْق (مص) (ج) أعلاق وعُلُوق): هەمانە.
(العُلَق):١-کارەکان ٢- مەرگ.
(العَلَـق (مص) الواحـدة عَلَقَـة):١-خوێن ٢-زەروو (کرمێکـە خوێن دەمژێت) ٣-قوڕ کە بە دەستەوە دەلکێت.
(ألعلَقَةُ): جۆر.
(ألعَلاقَةُ (ج) عَلائِق):١-مەرگ ٢-ئەوەی کە بە مرۆڤەوە بەندە/ پەیوەستە وەك داراو سامانو ژنو زارۆڵە/ منداڵ ٢-هەر پەیوەندییەك.
(«مابَينَهُمـا علاقَة»):شـتێك لە نێوانیاندا هەیە کە پێکیانەوە دەبەستێت.

(ألعِلاقَة (ج) عَلائِق):١-سـنگ یان شتێك کە مەنجەڵ یان شتێتری پێوە هەڵواسیت.
(عِلاقَةُ السَـيف والسـوط والقَوس): پێوە هەڵواسـی شمشـێر یـان قامچی یـان کەوان ٢-بـەرو میوەیەك کـە بە درەختـەوە بێت/ پێوەی هەڵواسرابێت ٣-لاسکی هەڵگری گەڵای درەخت.
(ألعَلُـوق): ١-ئەوەی بەو مرۆڤـەوە (بەندە/ بەسـتراوە) ٢-زۆر پێوە بەندو پێوە چەسپیو، پێوە هەڵواسراو، زۆر توندو چەسپیو ٣-مەرگ ٤-چورتوم/ وەی/ بەڵا.
(ألعَليق): ئالیکی وڵاخ وەك جۆو کاو شتیتر.
(ألعُلَّيْق والعُلَّيقى) (ن): تووترك/ رووەکێکە درکاوی لە کۆمەڵەی گوڵەباخە بەیەکداچووە گوڵەکەی وردو سپی یان ئاڵە بە کەڵکی پەرژین دێت. بەرەکەی وەك تووەو دەخورێت.
(ألتَعْليقَـة (ج) تَعاليق): راڤـەی پەراوێزی کتێب/ پەرتووك.
(تَعليقَةُ الثياب) (عند العامة): چاکڵەی جل، ئەوەی جلی پیاهەڵئەواسرێت.
(ألمُعَلَّقَة):١-مێی وشـەی (ألمُعَلَّق): ٢-ژنێك کە مێردەکەی لەدەسـتدابێت نە خاوەن مێردەو نــە تەڵاقیـش دراوە ٣-یەکێکـە لـە حەوت هەڵبەسـتەکەی عەرەبـی پێش سـەردەمی ئیسلام.
(ألمِعْلَـق): دۆلکەیەکە کە سـوار بە زینەکەوە

یان كورتانەكەوە هەڵیدەواسێ.

(المِعْلاق (ج) مَعالیــق):١-پێهەڵواس ٢- (عِنـدَ العامة) = (السُحارَة): سیوجگەر/ سیجگەر.

٤-(عَلِــقَ- فُلاناً وعَلِــقَ بِهِ. عُلُوقــاً وعِلْقاً وعَلَقاً وعَلاقَةً): خۆشی ویست/ دڵی تێچوو/ دڵی پێوە نووســا/ دڵی بــە دڵیەوە نا/ حەزی لێكرد.

(عَلِقَ- حُبُهُ بِقَلبِهِ): خۆشەویستی ئەو چووە دڵیەوە/ حەزی لێكرد.

(«عَلِقَ مِنهُ كُلَّ مَعْلَقٍ»): گرفتارو شــەیدای خۆشەویستیی ئەو بوو.

(«عَلِقَ مَعالِیقَهُ»): هەر شــتەو بە شــوێنی خۆیەوە هەڵواسراو بەند بوو.

(عُلِّــقَ- هُ): دڵی بەلایدا چوو/ حەزی لێكرد/ دڵــی تێیچــوو/ دڵی بــە دڵیەوە نا/ خۆشــی ویست.

(تَعَلَّقَ واعتَلَقَ- فُلاناً و بِهِ): حەزی لە فیسار كرد دڵی بە دڵیەوە نا/ خۆشــی ویســت/ دڵی تێچوو.

(ألعَلْق والعِلْــق (ج) أعْلاق وعُلُوق): هەموو شــتێكی گرانبەهاو بەنرخ (چونكە دڵ پێوەی بەند دەبێت.

(«هُــوَ عِلقُ عِلم»): ئەو حەزی لە زانســتەو دڵی پێوە بەندە.

(ألعِلْقَةُ): پۆشاكی گرانبەها.

(العُلْقَــةُ (ج) عُلَق): پێــوە بەندبوون/ پێوە سووتان/ دڵ پێخۆشبوون.

(«لي في هذا المال عُلْقَــةٌ»): دڵم بەم ماڵەوە نووساوەو حەزم لێكردووە.

(العَلاقَة (مص) (ج) علائِق):١-دۆســتایەتی ٢-پەیوەندیــی خزمایەتــی/ ئاشــنایەتی ٣-دڵداریی‌و خۆشەویستیی.

(«لــي في هذا عَلاقَــةُ»): پەیوەندیی‌و حەزم بەوەوەیــە/ دڵــم پێــوەی بەســتراوەتەوەو تێچووە.

٥-(عَلِــقَ- دَمَ فُــلانٍ عُلُوقاً وعِلْقــاً و عَلَقاً وعَلاقَةً): كوشتی/ خوێنی ڕشت.

٦-(ألعُلُق): كۆمەڵێكی زۆر.

(ألعِلْقَة): كراسی بێقۆڵ.

٧-(عَلْقَمَ- الشيءُ): شتەكە تاڵبوو.

(-الطَعامَ): خواردنەكەی تاڵكرد/ شتێكی تاڵی كردە خواردنەكەوە.

(ألعَلْقَــم) (ن):١-گووژاڵك ٢-هەموو شــتێكی تاڵ.

الملحق:

علــق: (التَعلیــق): ١-هەڵواســین/ شــتێك ببەسترێت‌و شۆڕ بكرێتەوە.

(«تَعلیــقُ المِصبــاح»): چــرا هەڵواســین‌و شــۆڕكردنەوەی ٢-شــتێك بخەیتــە ســەر شتێكیتر.

(تعلیق الوســام علی صَدرِ فُــلان): هێمای ئافەرین بە ســنگی یەكێكەوە هەڵواســرێت/

بكرێت به سـنگیەوە ٢ وەسـتانی شـتێك بۆ ماوەیەك.

(«تَعلیق الإضراب»): وەسـتانی مانگرتنەکە بۆ ماوەیـەك ٤ـلەکارخسـتن بـۆ ماوەیەك/ سنورێك بۆ کارپێکردنی شتێك یا کارتێکردنی بۆ ماوەیەك.

(«تَعلیق الدستور»): کارپێنەکردنی دەستوور بۆ ماوەیەك ٥ دواخستنی شتێك و بڕیارنەدانی ئێجگاریی.

(«تَعلیق الحُکم»): بڕیاری دادوەر نەخرێتە کارو بـۆ ماوەیەك بوەسـتێنرێت تـا بڕیاری تەواویی دەدرێت ٦ـخەسـڵەت و نیشـانەیەك بۆ شـتەکە دابنرێت و بەکەڵکـدار دابنرێت و بایەخی بۆ دابنرێت.

(«تَعلیـق أهَمیَّـة علی حـادِث»): بایەخ و گرنگیی بە لێقەوماوێـك/ ڕووداوێك بدرێت ٧ جۆرێکی خۆشنووسیی عەرەبییە.

٨(اَلتَّعْلیق (ج) تَعلیقات): پەراوێز یان تێبینی کە لە پاڵ دەقەکەدا دەنوسرێت ٩ـوتارێك یان ئاخاوتنێك دەربارەی باسێکی دیاریکراو.

(«تَعلیـقٌ علـی الأنبـاء»): تێهەڵکێشـێك و ڕوونکردنەوەیەکی هەواڵەکان/ شیکردنەوەیان.

علـك: ١-(عَلَـكَ- العِلْـكَ ونَحـوَهُ. عَلْکاً): بنێشت و شتیتری جوو.

(اَلعِلْك): بنێشت.

(-نابَیه): کیرەکیری بەدانی خست.

(عَلَّكَ- الجلدَ): باش پێستەکەی خۆشەکرد.

(اَلعِلْـك (ج) عُلُـوك و أعلاك): بنێشـت و ئەوەی کە دەجوورێت.

(اَلعِلْکَة): بنێشتێك.

(اَلعَلِـك): شـتێکی لینـج کە بە دەسـتەوەو شتیترەوە بنوسێت.

(اَلعُلاك والعَلاك): بنێشـت و ئەو شـتەی کە دەجوورێت.

(اَلعَلاَّك): ١ـکەسـێکە خێرا خێراو توند توند شت بجوێت ٢ بنێشت فرۆش.

٢-(عَلَّـكَ یَدَیهِ علی مالِـهِ): توند چنگی بە داراکەیدا گرت و ڕژدیکرد.

علم: ١-(عَلَمَ-هُ. عَلْماً): نیشانەو دیاریکرد.

(عَلَّـمَ- لَهُ عَلامَة): نیشـانەیەکی بۆ کرد تا بناسرێتەوە.

(أعْلَـمَ- الفَـرَسَ): لە جەنگـدا خورییەکی ڕەنگینی بە ئەسپەکەوە کرد.

(-الثَّوبَ): جلەکەی بە ڕەنگێك بە وێنەیەك بە شێوەیەك دیاریی و نیشانە کرد.

(-نَفْسَهُ): نیشانەی جەنگی لە خۆیدا.

(أعْلَـمَ- علی کـذا مِـن الکِتاب وغَـیرِهِ): کتێبەکە یان شـتیتری نیشانە کرد/ نیشانەی خستە سەری.

(إعْتَلَمَ- البَرْقُ): هەورەبروسـکەکە لەسـەر شاخەکە بریسکەیدا.

(اَلعَلَم (ج) أعْلام): ١ـنیشـانەو نمرەی جل/

پۆشـــاك ٢-ئاڵاو ئەوەی كە بە نێزەوە دەكرێت ٣-سەرداری نەتەوە

٤-(-ج) (أعـــلام وعِلام): نیشـــانەی ڕێگا كە ڕانومای خەڵك دەكات ٥-نیشـــانەو شـــوێنەوار ٦-منارە ٧-شاخی درێژ.

(اَلعَلامَة (ج) عَلامٌ وعَلامات):١-داخ، نیشانە/ ئامار ٢-ئەوەی بۆ ڕانومای ڕێبواران لە ڕێگەدا دەچەقێنرێت ٣-نیشانە (ع ج) نیشانەی كۆ (+) بۆ ژمارەی موجەبو نیشانەی (-) ئاماژەیە بۆ ژمارەی سالب/ لێدەركردن.

(الأُعلومَة (ج) أعالِم): نیشانە.

(اَلمَعْلَــم (ج) معالِم): ئامـــاژە ڕێ ئەوەی كە ڕێگە پیشاندەدات.

(مَعْلَمُ الشَيءِ): پەی پێبردەی شتێك.

(«خَفيَــت معالِــمُ الطَريــقِ»): نیشـــانەو پەیپێبردەی ڕێگەكە سڕراوەتەوە.

٢-(عَلِمَ- الرَجُــلُ. عِلماً): پیاوەكە زانا بوو/ زانستی وەرگرت.

(-الشيءَ): شـــتەكە زانـــی بۆی ســـاغبووەوە/ لێیڕوونبووەوە.

(-الشـــيءَ وبِهِ): هەســـتی بە شـــتەكە كردو پێیزانی.

(-الأَمرَ): چـــاك بەڵەدی كارەكـــە بوو چاكی ئەنجامدا.

(عَلَّـــمَ-هُ الصَنْعَة وغَيرَهـــا تَعليماً وعِلاَّماً): فێری پیشەكە یان فێری شتێتریكرد.

(عالَـــمَ-ه فَعَلَمَـــهُ): لـــە زانســـتوەرگرتندا پێشبڕكێیانكرد لەو زاناتر دەرچوو، بۆریدا.

(أَعْلَـــمَ- هُ الأَمـــرَ وبالأَمـــرِ): كارەكـــەی (پێراگەیانـــد/ پێوت)/ لە كارەكـــەی ئاگادار كرد.

تَعَلَّمَ: فێربوو/ خوێندی/ ڕۆشنبیر بوو.

(عَلَّمْتُهُ فَتَعَلَّمَ): فێرم كرد ئەویش فێر بوو.

(تَعَلَّـــمَ- الأَمـــرَ): كارەكە فێر بـــوو/ تیایدا قاڵبوو/ شارەزای بوو و باشی ئەنجامدا.

(تَعَلَّـــمْ): (كـــرداری داخوازییـــە) فێرببـــە،/ شارەزاببە.

(تَعالَمَ- القَومُ الشيءَ): شتەكە فێربوونو لە شتەكەدا شارەزا بوون.

(إعْتَلَمَ- الشيءَ): شتەكە فێربوو/ زانی.

(إسْتَعْلَمَ-هُ الخَبَرَ): هەواڵەكەی لەو پرسی.

(اَلعِلْم (مص) (ج) عُلوم):١-زانست ٢-زانینی ڕاستیی شتەكە ٢-سەلمێنراوو چەسپیو.

(اَلعِلـــمُ التَعليمي): زانســـتی فێركردن وەك ژمێرەو ئەندازەو مۆسیقا.

(عِلـــمُ التَنجيـــم أو عِلم النُجوم): زانســـتی ئەستێرەناسیی زانســـتییەكە خاوەنەكانی وا دەڵێن گوایا بە ســـەرنجدانو چاودێریكردنی ئەســـتێرەو شـــارەزاییان بەرامبـــەر شـــوێنی ئەســـتێرەكانو بورجەكانیـــان دەتوانـــن بەختی خەڵك بزانو چارەنووســـیان چییەو هەڵیبهێننو چییـــان لێدەقەومێتو دوارۆژی

نزيك چييان بەسەردێت.
(أَلعِلمُ العَمَلي): زانستیی کردەیی/ زانستیەکە دەربــارەی چونیەتی پیادەکردنی دەســتورو بیرو ســەرچاوەکانی هونەرەکانو زانستەکان بە کردار.
(عِلمُ الفَلَك): زانستیی گەردوون/ زانستییەکە لە شوێنی ئەســتێرەکانو دوورییانو لە چی دروستبوونو شێوەیانو ماوەی سوورانەوەیان دەکۆڵێتەوەو باسدەکات.
(أَلعِلــمُ اللَّدُنيّ): ئەوەیە کە مرۆڤ بە وەحی لە خوداوە شتێك فێربێت.
(أَلعِلمُ النَظري): زانستی تیۆریی پێچەوانەی زانســتی کردەییــەو پەیوەنــدی بــە کــردە زانستەوە نییە.
(العُلوم المُدَوَّنَة): زانستیە نوسراوەکان.
(العُلــوم المُتعارَفَة): پێشــەکیە دیارەکانە لە زانستییە نوسراوەکاندا.
(العُلوم الآلِيَّة): زانســتییەکە یاریدەدەرە بۆ فێربوونی زانستییتر وەك زانستیی گفتە.
(العُلــوم العَرَبِيَّــة): ئەو زانســتییانەیە کە پەیوەندیــی بــە زمانــی عەرەبییەوەیە کە پێیدەڵێن زانستی وێژە.
(أَلعُلــوم الشــرعية= العلــوم الدينية): ئەو زانســتە نوســراوانەیە کە دەربارەی شەرعو دســەتورەکانیو بڕواکانــە وەك زانســتیی ئاخاوتنو فیقە واتا زانستی ئاینی.

(العُلوم الحَقيقية): زانســتیە ڕاســتییەکان ئەوانەیە کە بە گۆڕانــی میللەتانو ئاینەکان ناگۆڕێتو ساغبۆتەوەو لەلای هەموو میللەتان هەریەکە وەك زانستیی ئاخاوتنو گوفتە.
(العلوم الإلهيَّة): ئەو زانستەیە کە دەڕوانێتە بوونی ڕاســتیەتی کە تەنها هــەر ئەوەو ئەو هەیە. و دەربارەی شــتی نامادی وەك ئەركو پێویســتیو شــیاوی بوون، هــۆ. پەیدابوون هەروەها گەڕانو لێکۆڵینەوەی گیانو دەربارەی خودا کە پێیدەڵێن زانستی باڵاو سەروو یەکەم فەلسەفەو زانستیی ئەودیو سروشت.
(علم طبقات الأَرض= جیولیوجا): زانستیی چینەکانی زەوی.
(عِلــمُ الحياة): بیولوجیا/ زانســتیی (ژیان/ زیندەوەرەکان) زیندەوەرناسی= سوسیولوجیا.
(علــم الإجتمــاع): زانســتیی کۆمەڵایەتی/ کۆمەڵناسی.
(علم وظائف البدن): فیزیولوجیا زانســتی کاری لەش.
(علم أَعضاء البَدَن): مورفولوجیا زانســتیی ئەندامەکانی لەش.
(العالِم (فا) (ج) عُلاَّم وعالِمون والعَلِم (ج) عُلَماء): زانا/ خاوەن زانست.
(العَــلاَّم والعُــلاَّم والعَلاَّمَــة والتِعْلامَــة): زۆرزانا.
(أَلأَعْلَــم (م) عَلمــاء (ج) عُلْــم): زاناتــر/

زاناترین/ ئاگامەندترین.
(«أللهُ أَعْلَــم»): خــودا لــە هەمــوان زاناترو ئاگامەندترە.
(إعْــلامُ الحُكم (ج) إعلامــات): وێنەی ئەو بڕیارەیە کە دادوەر لە دادگادا دەیدات.
(المَعْلُوم (مفع) = المَعروف): زانراو/ دیار.
(ألمَعْلُوم (ج) مَعالیــم ومَعْلُومات): ئەو پارە فرمیەیە کە بە قەشە دەدرێت.
(ألمعلومِيَّة): زانراویی.
٣-(عَلَمَ- الشَفَةَ. عَلْماً عَلَماً عَلِمَ علماً): لێوی سەرەوەی قڵیشاند.
(أعْلَم): کەسێکە لێوی سەرەوەی قڵیشابێت.
(ألأعْلَم (م) عَلْماء (ج) عُلْم): کەسێکە لێوی سەرەوەی قڵیشی تێدابێت.
(ألعُلْمَةُ والعَلَمَةُ): قڵیشی لێوی سەرەوە.
٤-(إعْتَلَــمَ- المــاءُ): ئاوەکــە کشــا/ لەبەری ڕۆیشت.
(ألعَليمَ): چاڵاوێك ئاوی زۆر بێت ٢-دەریا.
٥-(علامَ): بۆ/ بۆچی/ لەسەرچی. لە (عَلى) و (ما) پێکهاتووە ئەلفی (ما) کە لابراوە.
(العالَم (ج) عَوالِم وعالَمُون وعَلالِم): گێتیی/ هەموو بوونەوەر.
ألعَلْم= العالَم): گێتیی.
(ألعَلْماني): کەسێکە پیاوی ئاینی نەبێت.
(العَلْماء): قەڵغان.
(العُلام والعُلاَّم) (ح): هەڵۆو واشە.
(العُلامِيّ): چابوکی سووکەڵەو زیرەك.
(العَيلام (ج) عَيالِم) (ح): نێرە کەمتیار.
(ألعَيْلَــم (ج) عَيالِــم) (ح): ١-نێرەکەمتیار ٢-بۆق.
٦-(ألعِلْماد والعِلْمادَة (ج) عَلامِدَة وعَلاميد): تەختە کنــرو خلخلۆکە کە دەزووی لەســەر هەڵدەکرێت هەر شــتێك دەزوو داوی لەسەر هەڵبکرێت.
الملحق:
علــم: (العِلمانِيَّــة): ڕێڕەوێکــی ڕامیاریــی کۆمەڵایەتییــە خواســتی ئەوەیــە ئایــن لە دەوڵەت جیابێت‌و لــە قوتابخانەکاندا وانەی ئاینی نەوترێتەوەو نەخوێندرێت.
(الإســتِعلامات): پرســگە: فەرمانگەیەکــە یــان نووســینگەیەکە لــە دامەزراوێکدا یان کۆمپانیایەکداو شوێنیتردا زانیاریی پێویست بەوانە دەدات کە داوایدەکەن.
(التَعْليم) (مص): فێرکردن‌و پەروەردەکردن وانەدان‌و زانیاری دان‌و پێگەیاندن.
(تَعليــم الناشِــئة): پــەروەردەو فێرکردنی منداڵان.
(مِهنَةُ المُعَلِّم): پیشــەی مامۆســتا، مامۆستا کەســێکە کە وانە دەڵێتــەوەو خوێندکارەکان فێــری جۆرەها زانســتیی‌و زانیاریی‌و هونەر دەکات.
(«ألتَّعليم الإبتدائي»): خوێندنی سەرەتایی.

(«التعليم الثانوي»): خوێندنی ناوەندیی.
(التَّعليم (ج) تَعاليم): ڕانومادانی چۆنیەتی مامەڵەکرد لە هەر بوارێکدا بێت.
(تَعليمْ أَخْلاقي): ڕەوشتفێرکردن.
(التَعليمـات): ڕێنومایيەکان ئـەو فەرمانو ئاراستـانەیە کە بـە دەمی یان نووسـین بە کەسێك یان لایەك دەدرێت کە کارێکی تایبەتی پێدەسپێردرێت یان هەر ئەرکێك بێت.
(خِلافـاً للتعليمات الصـادرة): پێچەوانەی ڕێنومایيە دەرچووەکان.
(المَعْلَمَـة= المَوسُـوعَة): زانیاریو گشـتیيو فراوان.
(المَعْلَمـي): فەرهەنگیـی زانیارییو گشـتی فراوان.
(المُعَلِّم): مامۆستا/ فێرکار.
(ألمُعَلِّم في الصناعات): وەستای پیشەکان وەك دارتاشیو خانەسازییو هتد.
(ألمَعلُومات): زانیارییەکان/ ئاگادارییەکان.
(«واسـع المعلومات»): خـاوەن زانیارییەکی زۆرەو بەئاگایە لەو شـتەو لەو باسە یان لەو قەوماوە.
(«أدلى بمالَدِيـهِ مِن معلومـات»): هەرچی زانیارییەکـی دەربـارەی ئـەو شـتە هەبوو دەریبڕیو وتیو دای.

علـن: (عَلَنَ وعَلَـنَ وعَلِنَ واعْتَلَـنَ- الأمرُ. عَلَناً وعَلانِيَةً وعُلُوناً): کارەکە (ئاشکرابوو/ کەوتەڕوو/ دەرکەوت).
(عالِنٌ وعَلِنٌ وعَلينٌ): کارێکی ئاشکرا/ لەڕوو/ دیار.
(عَلَّنَ- إلَيهِ الأَمرَ): کارەکەی (بۆ دەرخسـت/ بۆ ئاشکراکرد).
(عالَن- العَـداوَةَ وبالعَداوَةِ مُعالَنَةً وعِلاناً): دوژمنایەتیەکـەی خـۆی بۆی ئاشـکرا کردو بێپەروا دەریبڕی/ جاریدا/ دەریخست.
(عالَنَ وأَعْلَنَ-هُ الأَمرَ وبالأَمرِ): کارەکەی بۆ (دەرخست/ دەربڕی).
(إسْـتَعْلَنَ- الأَمـرُ): ١-کارەکە (ئاشـکرابوو/ دەرکەوت) ٢-کەوتە بەرئـەوەی (دەرکەوێت/ ئاشکرابێت).
(العَلانِيَة) (مص): ئاشکرا/ ئاشکرابوون/ بە ئاشکرا.
(رَجُـلٌ عَلانِيَـةٌ (ج) علانـون): پیاوێکـە کارەکانی ئاشـکرایە/ دیارە/ دەستی لەڕووە/ ڕوونە.
(العَلانـيّ (ج) عَلانيـون): کارلـەڕوو/ کارئاشکرا/ بێپێچوپەنا.
(العُلْنَة): کەسـێکە نهێنـی لا نەبێت/ نهێنی ناشارێتەوە.
(الإعـلان (ج) إعلانـات): ڕاگەیانـدن/ پروپاگەنـدە/ خسـتنەڕووی هـەر شـتێکو بانگەشـەبۆکردنی/ ئاگاداریی. کە لە ڕۆژنامەو بلاوکـراوەو گۆڤارەکانـدا بازرگانـەکان یـان

خەڵكیتر كە دەیكەن یان بە دیوارو شوێناندا هەڵدەواسرێت یان بەسەر خەڵكدا بڵاویدەكەنەوە هەرشتێكیان بوێت تیایدا بڵاویدەكەنەوەو بە خەڵكی رادەگەیەنن و جاری بۆ دەدەن.

علــە: ١-(عَلِهَ. عَلَهاً): ١ حەپەساو دڵخوردو سەرسامبوو ٢-كەوتە هەڵەیەكی واوە سەرزەنشتبكرێت ٣-تۆقیوانە هەر دەهاتو دەچوو.

(العالِهُ) (ح): وشترمرخ.

(العَلِهُ): كەسێكی حەپەساو جێ بەخۆی نەگرێت.

(العَلَهُ): پەژارە/ خەفەت/ داخ.

٢-(عَلِهَ. عَلَهاً): برسیبوو.

٣-(عَلِهَ- عَلَهاً): دەروونی پیسبوو.

(عَلْهــان (م) عَلهــی (ج) عــلاه وعلاهي): دەروونپیس.

(ألعَلِهُ): كەسێكی خراپەخوازو شەڕانی.

(العَلَهُ) (مص): خراپە/ بەدیی.

(العالِهُ): ژنی جرپن و هەڵەشە.

علا: ١-(علا- الشيءُ أَو النهارُ. عُلُوّاً): شتەكە بەرزبووەوە رۆژ سەركەوت.

(-الرَجُلَ): بە سەریدا زاڵبوو و شكاندی.

(-هُ بالسَّيفِ): بەر شمشێریدا.

(-الأمرَ ولَهُ): توانای بەسەر كارەكەدا شكا.

عالِ لَهُ: بەسەریدا دەستباڵا بوو.

(-المَكانَ وبِهِ): سەر شوێنەكە كەوت.

(-بالأَمــرِ): بە تەنها كارەكەی گرتەدەستو توانای بەسەریدا شكا.

(عالٍ للأمرِ): خاوەنتواناو بەســەر كارەكەدا زاڵ.

(عَلا- الدابَّةَ): سواری وڵاخەكە بوو.

(-قِرنَهُ): بەسەر هاوكووفەكەیدا زاڵبوو/ لەو لەپێشتر بوو.

(-فِي الأَرضِ): فیزیكــرد/ لووتبەرزیی نواندو زۆرو ستەمیكرد/ یاخیبوو.

(-بِهِ): سەریخست/ باڵایكرد/ بەرزیكردەوە.

(-تِ العَينُ عَن فُلان): چاوی لە فیســار لاداو نەیویست تەماشای بكات.

(-فِي المَــكارِم): لە جوامێریدا شــكۆدار بوو/ باڵاییكرد/ پایەبەرز بوو.

(عَلِيَ- الشَــيءُ أَوِ النَّهارُ. علاءً): شتەكە یان رۆژ بەرزبووەوە/ سەركەوت.

(-فِي المَكارِمِ): لە پیاوەتیدا گەورەیی وەرگرت/ باڵا بوو.

(عَلّــی- الشــيءَ): ١-ســەر شــتەكە كــەوت ٢-شتەكەی بەرزكردەوە.

(-المَتــاعَ عَــنِ الدابَّــةِ): كەلوپەلەكــەی لە وڵاخەكە داگرت.

(-اللهُ فُلانــاً): خودا فیســاری بەرزكردەوەو پایەی بڵند كرد.

(عالی- الشيءَ): شتەكەی بەرزكردەوە.

(-الشيءَ وبِهِ): سەرشتەكە كەوت.

(«عالِ عَني»): له کۆڵــم ببەوە/ لاچۆو لێم لادە.
(أَعْلى- الشـــيءَ): ١-ســـەرکەوتە سەر شتەکە ٢-بەرزیکردەوە.
(-المَتــاعَ عَــن الدابَّــةِ): کەلوپەلەکـــەی لە وڵاخەکە داگرت.
(تَعَلّــى- الرجُــلُ): (هێــواش/ لەســـەرخۆ/ بەشێنەیی) سەرکەوت.
(-تِ المَــرأَةُ مِــن مَرَضِهــا): ژنەکـــەی لـــە نەخۆشییەکە ڕاستبووەوە/ هەستایەوە.
(تَعالَى): بەرزبووەوە.
(-تِ المــرأَةُ مِــن مَرَضهــا): ژنەکـــە لـــە نەخۆشییەکەی هەستایەوە/ چاکبووەوە.
(تَعالَ): (فرمانی داخوازییە): وەرە/ بێ.
(إِعْتَلى- الشيءُ أَو النهارُ): شتەکە یان ڕۆژەکە بەرزبووەوە/ سەرکەوت.
(-الشـــيءَ): توانای بەســـەر شـــتەکەدا شکاو سەریکەوت.
(إِسْتَعْلى – النَّهارُ): ڕۆژ سەرکەوت.
(-هُ): بەســـەریدا زاڵبوو بەزاندیو سەری پێ شۆڕکرد.
(-الشيءَ): چووە سەر شتەکە/ سەرشتەکە کەوت.
(إِعْلَولى الشيءَ): سەر شتەکە کەوت.
(العالي) (فا): بالآ/ بڵند/ بەرز، سەر.
(«رَجُلٌ عالـــيَ الكَعـــبِ»): پیاوێکی مەزنو خانەدان.

(«أَتَيتُهُ مِن عالٍ»): له سەرەوە هاتمەلای.
(العالِيَةُ (ج) عاليات وعَوالٍ»): ١-مێی وشەی (ألعالـــي) ٢-نووکی نێزە یان ئەو نیومیەی کە پاش نووکی نێزەکە دێت.
(عالِيَةُ الشَيء): بەشی سەرەوەی شتەکە.
(عالِيَـــةُ الوادي): لای بەرزایی دۆڵەکە کە ئاو لێوەی دەرژێتە خوارێ.
(العَوالي): ١-نێزەکان ٢-دێی چوارلای شارەکە.
(عالِيّ وعُلوِيّ): هی دەوروپشتی شار.
(عَلُ= فَوق): سەرەوە.
(«مِن عَلُ»): له سەرەوە.
(«أَتَيتُهُ مِن علاً»): له سەرەوە هاتمە لای.
(ألعلاء العُلى): ١-پایەبەرزی ٢-وەجاخزادەیی/ خانەدانی.
(العَـــلاة (ج) عَلَـــوات وعَـــلاً): ١-دەســـگا ٢-مێحوشترِی کەتەی بالآ.
(عِلْوُ وعُلْوُ وعَلْوُ وعَلاوَةُ- الشيءِ): (سەروو/ سەرەوەی/ سەری) شتەکە.
(«آخَذَهُ عَلواً»): بەزۆر سەندی/ وەریگرت.
(العَلاوَة (ج) علاوی وعَلاوِيّ): ١-سەربار کە لە وڵاخ دەنرێت پاش بارکردنی ٢-تەوقی سەر یان گەردن.
(-من كُلِّ شَيء): ئەوەی کە بە زیادە دەخرێتە سەر شت سڵاو دەدرێتەوە.
(«أَعطيتُك أَلفَ دینارٍ ودیناراً عِلاوَةً»): پتر لە پارەکەت کە هەزار دینارە دینارێکم زۆرتر

دایتێ.

(أَلعَلِيُ والعَلايَة): هەموو شوێنێکی بەرز.

(أَلعِلي): بالا/ سەرەوە.

(«هُم عِلْيُ القَوم»): ئەوان لە پیاوە بەرزەکانی نەتەوەن/ لە سەرورەکانی (نەتەوەن/ کۆمەڵن).

(أَلعَلِيّ (ج) عَلِيّون وعَلِيَّةُ): ١-لەناوە پیرۆزەکانی خودایە ٢-بالا/ بەرز/ خانەدان/ وەجاخزادە ٣-توند.

(«هُم عِلْيَةُ القَوم»): ئەوان لە خانەدانو پایە بەرزەکانی نەتەوەن.

(العِلِيّ: العُلُوّ): بەرزیی/ بڵندیی.

(العَلَوِيّ (م) عَلَوِيَّة): سەر بە عەلی.

(العِليان): دەنگی (بەرز/ زل/ گەورە).

(العُلِيَّة والعِلِيَّة (ج) عَلاليّ): باڵەخانە/ ژوورەکانی سەرەوەی خانووەکە.

(«هو مِن عُلْيَةُ القَوم وعِلِيَّتِهم وعِلِيِّهم»): ئەو لە خانەدانو پایەبەرزەکانی نەتەوەکەیەتی.

(العِلِّيّون): ١-شوێنە هەرە سەرەوەکانی بەهەشت (کۆی وشەی(عِلِّيّ) ٢-کەسانێکن کە لە بەشی سەرەوەی شاردا نیشتەنین. جاران بە خاوەن سامانو داراو خانەدانەکانیان دەوت:(أَهلُ عِلِّيين): و بە خوارینەکانو چینی هەژارەکانیان دەوت:(سِفْلِيّون).

(ألأَعلى (م) عُليا (ج) عُلَى): بالاترین/ بەرزترین.

(«هو أَعلى بِهِم عَيناً»): ئەو باشتر بارو گوزەرانیان دەبینێت.

(العُليا): هەموو شوێنێك کە بەرزبێت لە سەرەوە بروانێتە خوارەوە پێچەوانەی دامێن.

(«شَفَةٌ عُليا»): لێوی سەرەوە.

(العَلياء): ١-هەموو شوێنێکی بەرز کە بەسەر خوارەوەدا بروانێت، پێچەوانەی دامێن/ خوارەوە.

(«شَفَةَ عَلياء»): لێوی سەرەوە ٢-لووتکەنی شاخ ٣-ئاسمان.

(العِليان): دەنگی (بەرز/ گەورە).

(العِلْيان والعَليان): کەتەی درێژ.

(«رجلٌ عَليان امرَأَةٌ عَلْيان»): پیاوێکی کەتەی بالابەرز. ژنێکی کەتەی بالابەرز.

(المَعْلاة (ج) معالٍ): شکۆو پایەبڵندیی/ خانەدانیی.

(المُعَلَّى): حەوتەمین تیری قومار.

(الحُروف المُسْتَعْلِيَة): ئەو پیتانە کە بە مەلاشوو دێنە دەر وەك(خ ص ض ط ظ غ ق).

٢-(عَلَّى- الكِتابَ): ناونیشانی بۆ پەرتووکەکە دانا.

(العُليان): ناونیشانی کتێبەکە.

٣-(عَلْوَن- الكِتابَ عَلْوَنَةً وعلْواناً): لەسەر پشتی نامەکە ناوی ئەوەی نووسی کە بۆی دەنێرێت.

(عُلوان الكتاب): ناونيشانی نامەکە/ کتێبەکە/ پەرتووکەکە.

علی: (علی- السَطحَ: عَلْياً وعُلِيّاً): سەرکەوتە سەر سەربانەکەن.

(العَلِي والعُلْيا والعَلْيا والعِلْيان والعُليان والعَلايَة والعِليَة والعَلِيّ والعِلِيّ): بەرز/ بالا/ سەرەوە (لە لێکدانەوەی (عَلا) دا پیشاندراوە).

عَلى: ١-سەر ٢-سەرخستن ٣-لەسەر.

(«حُمِلَ علی الدابَّةِ»): بار خرایە سەر ولاخەکە ٢-بۆ لەگەڵدابوون دێت وەك وشەی (مَعَ).

(«بَذَلَ المال علی فقره»): لەگەڵ هەژارییەکەیدا خێریکرد/ بەخشی ٣-بۆ لێبوردن و لێتێپەڕین.. بە واتای (عَن) دێت/ لێ.

(«رَضِيَ عَلَيهِ»): لێیبورد ٤-بە واتا (لە-دا).

(«دَخَلَ المَدينَةَ علی حين غَفلَةٍ»): لە ناکاودا لە بێئاگاییدا خۆی بە شاردا کرد ٥-بۆ؟/ بەچ هۆیەك/ بۆچی.

(«عَلامَ تَضرِبُني»): بۆچی لێمدەدەیت

٦-هاتنی (علی) لەگەڵ پیتی (ب) دا: یە.

(أَركَبُ علی إسمِ اللهِ = باسمِ الله): بە ناوی خودا سواردەبم. ٧-بۆ بیرهاتنەوە (بەڵام):

«علی أَنَّ قُربَ الدار خيرٌ مِنَ البُعدِ»): بەڵام نزیکیی خانوو لە دووریی باشترە.

٨-(فَوقَ بَعد مِن): لەسەر.

(أَقامَ مِن علی جَناحِ الهَيكَلِ): لەسەر باڵی پەیکەرەکە نیشتەوە/ وەستا.

٩-(اسم فعل): ناوی کردارە/ داخوازییە/ فەرمانە.

(عَلَيَّ كذا أَو بهِ): ئەوەم بدەرێ.

(«عَلَيكَ فُلاناً»): فیسار بگرەو بەریمەدە.

(عَلَيكَ بِكَذا): ئاگاداری ئەوە بە.

عمّ: (عَمَّ- الشَيءُ. عُموماً): شتەکە هەمووانی گرتەوە.

(-المَطَرُ الأَرضَ): بارانەکە هەموو لایەکی گرتەوە.

(-القَومَ بالعَطِيَّةِ): بەخشینەکەی (بە هەمووان دا/ بە هەمووان بەخشی).

(عَمَّمَ): گشتگیرییکرد/ هەموو لایەکی پێگرتەوە.

(إعْتَمَّ- الشابُ): لاوەکە بالایکرد.

(أَلعَامّ): گشتیی.

(العامَّة (ج) عَوامّ): مێی وشەی (العام).

(عامَّةُ الناس): گشت خەڵك.

(جاءَ القَومُ عامَّةً): خوێشگەل گشت/ هەموو هاتن.

(أَلعَمّ): کۆمەڵێکی (زۆر/ گەورە).

(أَلعَمّ والعُمّ): دارخورمای (بەرز/ درێژ).

(أَلعَمَّةُ (ج) عَمّات): جارێك هەموو لایەك گرتنەوە.

(رَجُلٌ عُمِّيٌّ): پیاوێکی گشتیی/ واتە بۆ هەمووانە.

(أَلعَمَــم): ١-زۆری ٢-گردبوونەوە/ کۆبوونەوە ٣-گشــتیی ٤-تەواوو گشــتیی هەمــوو کارێك هەموو شتێك پێچەوانەی تایبەتی.

(«رَجُلٌ عَمَــمٌ»): پیاوێکە خێــرو فەری بۆ گشتە یان ئاوەزی پڕو تەواوە.

(العُمُــم): هەموو لەش و گەنجێتیی و دارایی/ شتیتری تەواو..

(العِمامَة): ١-قیامەت/ زیندووبوونەوە (چونکە هەموو مرۆڤ دەگرێتەوە) ٢-گرانیی.

(أَلعُمُوم) (مص): گشت/ هەموو/ سەرپاك.

(عُمُومِي): گشتیی/ سەرپاکیی/ هەمووی.

(العَمیــم (ج) عُمُــم): ١-هەرچــی کۆو زۆر بێت.

(«نَبــتٌ عَمیم»): گیایەکــی زۆرو لە هەموو لایەك.

(«خَــیرٌ عَمیم»): خێــرو فەرێکــی زۆر کە هەمــوو لایەك بگرێتەوە ٢-کورۆك و پوختەی خوێشــگەل یان نەتــەوە ٢-تەواوو ســەراپای هەموو شتێك.

(العَمیمَةُ- مِنَ النســاءِ (ج) عُــمّ): ئافرەتی شۆخ و شەنگ لەش ڕێکوپێك.

(نَخلَةٌ عَمیمَة): دارخورمایەکی بەرزو درێژ.

(الأَعَمّ): گشتتریی/ سەراپاتریی ٢-کۆمەڵێکی زۆر ٣-ئەستوور.

(أَلمِعَمّ): پیاوچاك/ خێرومەند/ چاکەکار.

٢-عَمَّ. عُمومَةً: بوو بە مام.

(أَعَمَّ): مامەکانی جوامێر بوون.

(تَعَمَّمَ- هُ): بە مامە بانگیکرد. وتی مامە.

(إِسْتَعَمَّ-ه): کردی بە مامی خۆی.

(أَلعَمّ (ج) عُمُومَة وأَعْمام وأَعُم): مام/ برای باوك.

(عَمَــوِي): مامیەتــی/ مامێتیــی. ئەمڕۆ بە خــەزور دەڵێن. واتــا بە باوکــی زاواو باوکی بووك دەڵێن و ژنەکەش بە مێردەکەی دەڵێت: ئامــۆزاو مێردەکەیــش بە ژنەکــەی دەڵێت: ئامۆزا.

(أَلعَمَّة (ج) عَمّات): پوور/ خوشکی باوك.

(أَلمُعِمّ والمُعَمّ): کەسێکە مامەکانی جوامێر بن یان مامی زۆر بێت.

٣-(عَمَّ- رَأسُــهُ. عَمّاً): ســەرو بەستی بەست یان مێزەری بەست.

(عَمَّــمَ-هُ): مێــزەری بە ســەرەوە بەســت/ سەروبەستی بۆ بەست.

(-هُ الأَمــرَ): کارەکــەی پێســپاردو کردی بە بەرێوەبەری.

(عُمِّمَ- رَأسُهُ): مێزەری لەسەر نرا.

(-الرَجُــلُ): پیاوەکــە کــرا بــە ســەرومرو پێشــەوا (چونکە سەروبەســت مێزەر، تاجی عەرەببووە).

(تَعَمَّمَ واعْتَمَ واسْتَعَمَّ): مێزەری بەست.

(أَلعِمَّة): دەستەی مێزەر لەسەرنان.

(العِمامَــة (ج) عَمائِــم وعِمــام): ١-مێزەر/

سەروبەست ٢-زرێیەکە بۆ سەرە لەژێر کلاوەوە لەسەر دەکرێت.

(«أرخى عمامَتَهُ»)مێزەرەکەی سەروبەستەکەی داکەند واتا: دڵنیاو ئاسوودەیەو تێرە.

(المُعَمَّم):سەرداری نەتەوەکە کاروباری دەدەنە دەستو رەشە خەڵکەکە پەنای بۆ دەبەن.

الملحق:

عــمَ: (العامِيَة):زمانی رەشــە خەڵکەکە کە وەك زمانە پوختەکە نییە.

(ألعامِيَّــة في بعــض البلــدان العربية):لە هەندێــك ولاتــی عەرەبــدا بــەو هەڵچوونە جەماوەرییــە دەڵێن کە رووبــەرووی هەندێ دەرەبەگیان کرا.

(ألتَعْميم): گشــتیکردن. وا لە شتێك بکرێت بۆ هەمووان بێت.

(تَعميــم التَعليم):خوێنــدن وا لێبکرێت بۆ هەموو میللەت بێت.

(ألتَعميم): شتەکە بۆ گشت ئەندامان بەرەلا بکرێتو هەمــووان بگرێتەوە. یان شــتەکان بــەرەلا بکرێتو بەســەر هەمووانــدا پیادە بکرێت.

(تَعميم تَدبير):وا لە شتەکە بکرێت باوبێتو گەل بزانێت ئەوە چییە.

(«تعميم كلمة»):وشــەیەك ببێتە باو لەناو خەڵکدا.

(ألتَعميم): بە رەچاوکردنو پشتبەســتن بە هەندێك باری تایبەتییەوە بڕیاری پوختەکراو بکرێت بە بڕیارێکی گشتی.

(ألتَعميــم في الإدارة): لــە بەڕێوەبردنــدا روونکردنــەوەی هەندێــك فەرمانــە کــە بەڕێوەبــەر دەریدەکاتو ژێردەســتەکانی لێ ئاگاداردەکاتەوەو بۆیان روونەدەکاتەوە.

عمب: (ألعَمبَر= العَنبَر):زەعفەران.

عمــت: ١-(عَمَــتَ وعَمَّتَ الصــوفَ. عَمْتاً): خورییەکەی گرمۆڵە کردو لە دەستیەوە ئالاند تا بیرێسێت.

(ألعَميتَــة (ج) عَمائِــت وعُمُــت وأَعْمِتَةَ): تۆپەڵە خورییەکی ئامادەکراوی رستن.

٢-(عَمَّتَ- هُ):١-بەســەریدا زاڵبوو/ بەزاندی ٢-نەیهێشت بە ئامانجی خۆی بگات.

٣-(عَمَّتَ-هُ): دارکاریکرد بە تەنگەوە نەهات بەر کوێی دەکەوێت.

(ألعِمِّيــت (ج) عَماميــت): ١-ســەرخۆش ٢-کەسێکی چەواشە کە رێدەرنەکات.

٤-(رَجُل عَميــت):١-پیاوێکی ناســکی بوێر ٢ زانایەکی زرنگ.

(ألعِمِّيْت (ج) عَماميت):١-چاودێر یان نەیار ٢-زرنگو ورپایەکی ناسكو بەوێل.

عمــج: (عَمَــجَ. عَمجاً): لــە ئاوەکــەدا مەلەیکرد.

(-في سَــيرِهِ): لە رۆیشــتنەکەیدا گورجبوو/ پەلەیکرد.

(عَمَجَ وتَعَمَّجَ- السَـيْلُ أَوِ الحَيَّةُ): لێشاوەكە یان مارەكە بە پێچاوپێچ ڕۆیشت/ خواروخێچ كشا.

عمد: ١-(عَمَدَ- السَقفَ عَمْداً): لەسەر كۆڵەكە بنمیچەكەی ڕاگرت.

(عَمِـدَ- بِهِ عَمَداً): پێی گرت/ پێوەی لكاند/ نووساند.

(أَعمَدَ- الشيءَ): كۆڵەكەی دایە ژێر شتەكە/ ڕایگرت/ بە هۆیەوە وەستانی.

(إعْتَمَـدَ- الحائِطَ وعلـى الحائِطِ): پاڵی بە دیوارەكەوە دا.

(-هُ واعْتَمَدَ عَلَيهِ): پشـتی پێبەسـتو پاڵی پێوەدا.

(«إعْتَمَدَ لَيلَتَهُ»): سواربوو بە شەو ڕۆیشت.

(إنْعَمَدَ- الشـيءُ): شـتەكە بوو بە كۆڵەكەو ڕاگرو پاڵپشت.

(«عَمَـدَهُ فَانْعَمَدَ»): پشـتیگرت/ ڕایگرتو قایمبوو/ ڕاگیرا.

(ألعامد (هـ): هو العمود الساقط مِن مركز المضلـع المنتظم على ضلع مـن اضلاعه): ستوون جێگەوتی ئەو ستوونەیە كە لە چەقی چەند لایەكی ڕێكەوە بۆ سەر لایەك لە لاكانی دەكێشرێت.

(العامِـد ويُقـالُ لـه العُلوُ المائـل في الهرم المنتظم): هو العمود الساقط من رأس الهرم على ضلع مـن اضلاع قاعدته): سـتوونو پێشیدەوترێت لارە بەرزیی لە هەرەمی ڕێكدا: ئەو ستوونەیە كە لە لووتكەی هەرەمەكەوە بۆ سەر لایەك لە لاكانی بنكەكەی دەكێشرێت.

(لَيلَةٌ عامِدةٌ): شەوێكی درێژ.

(العُمْدَة (ج) عُمَد): ١-پشـتیوان/ پاڵپشـت/ جێی بروا ٢ ئەوەی كە پاڵی پێوە دەدرێت.

(«أَنتَ عُمْدَتُنا فِي الشَّدائِدِ»): تۆ لە تەنگانەدا پاڵپشتو پشتیوانمانیت/ جێی بڕوای ئێمەیت ٣-پێشەنگی لەشكر.

(أَلعُمُدَّ والعُمُدّاني): گەنجی بەتواناو هەرزەی لاوی.

(العِمـاد (ج) عَمَد وعُمُـد): ١-پاڵگە/ ئەوەی (پاڵی پێوە دەدرێت/ پشـتی پێدەبەسـترێت) ٢-نێرراو فرستادەی سوپا.

العِماد الواحِدة عِمادَة: باڵەخانەی بڵند.

(أهـلُ العِمـاد): خـاوەن باڵەخانـە بڵنـدو بەرزەكان.

(«فُلان طويلُ العماد»): فیسار دیوەخانەكەی هەمیشە كراوەی میوانە.

(«هـو رَفيعُ العماد»): ئەو خانەدانەو پیاوی گەورەیە.

(العَمُود (ج) أَعْمِدَة وعَمَد وعُمُد): ١-كۆڵەكە/ ستوون/ پایە/ شەلمانی ئاسن كە دەدرێتە ژێر بنمیچ ٢-سـەردار/ گەورە ٣-ڕاسپاردەی سوپا ٤-ڕەگێكـە خوێنبەری جگەرە ٥-بەشـی هەرە زۆری گوێو پیشەكەی.

(أَلعَمود أَو الخَط العمودي) (هـ):ستونێکه که لەسەر هێڵێکیتر ومستاو بێت به مەرجێك دوو گۆشەی یەکسان له هەردوولایەوه دروستکات.

(عَمودُ البَطن):پشت.

(«ضَرَبَهُ علــى عَمودِ بَطنِه»):کێشــای به پشتیدا.

(عَمودُ الميزان):میلی ترازوو.

(عَمودُ الصُبح):ڕووناکی بەیان.

(عَمودُ النَسَــب):به ڕەچەڵەكو پشتاوپشت بچنەوه سەر کەسێك/ سەر باپیرێك.

(إستَقاموا على عَمودِ رَأيهم):لەسەر ڕایەك ڕاگیربوون که جێی برِوایان بێت.

(أَهْلُ العَمودِ وأَهْلُ العُمُدِ):دەوارنشین.

(أَلعَميد):نەخۆشێك که نەتوانێت دابنیشێت سەرین بدرێته پاڵو تەنشتی.

(عَميدُ القَوم (ج) عُمَداء):سەردارو پشتیوانی نەتەوەو خوێشگەل.

(عَميدُ الأَمر):ڕاگری کار.

(مُسْــتَقيمان مُتَعامِــدان) (هــ):دوو هێڵی لەســەریەك ســتوون که دوو گۆشەی ومستاو دروستکەن هەریەکه لەسەر ئەویتر ستوونه.

(مُسْــتَويان مُتعامِــدان) (هــ):دوو ڕووی لەســەر یەك ســتوون که گۆشــەی ڕاومستاو دروستبکەن.

٢-(عَمَدَ- للشــيءِ وإلى الشــيءِ عَمْــداً):به حەزەوه بۆ شــتەکه چــوو/ ڕووی تێکرد که بیکات.

(-إلى الرَجُلِ):نیازی لای پیاوەکەی بوو ڕووی تێکرد/ حەزی دیدەنییکرد.

(تَعَمَّدَ- الأَمرَ):ویستی کارەکه بکات.

(أَلعَمْــد) (مص):به ئــارەزوو/ به هەوەس/ بەدڵ.

(«فَعَلَــهُ عَمْداً وعَن عَمدٍ»):به هەوەس/ به ئارەزوو ئەو کارەیکرد نــەك به هەڵه یان به ڕێکەوت.

(«فَعَلَــهُ عَمْدَ عَــينٍ وعَمْداً علــى عَينٍ»): ئەوەی به برِواو لەخۆبردنەوه کرد.

٣-(عَمَدَ- الشيءَ عَمْداً):شتەکەی خست.

(-هُ المَــرَضُ أَو الأَمــرُ):نەخۆشــییەکه یان کارەکه شەکەتیکرد/ پەکیخستو ژانی دایه.

(عَمِــدَ- فُــلانٌ عَمَــداً):ژانیکــرد/ ئازاری پەیداکردو پێگەیشت.

(«عَمَدَني الأَمــرُ فَوَجِعْتُ»):کارەکه ئازاری دامێو (ئازارم/ ژانم) پەیداکرد.

(أَلعُمُود):جەخاردارێکی زۆر/ زۆر خەفەتبار ٢ خەفەت/ داخ/ جەخار.

(أَلعَميــد (ج) عُمَــداء):١-پــەژاره داگرتوو سوێ لەدڵ ٢-دڵدارێکی سەرلێشێواوو گرفتار/ شەیداو بێئارامی ئەوین.

(عَميدُ الوَجع):شوێنی ئازار/ جێژان.

٤-(عَمَدَ-هُ. عَمْداً):به شیشی ئاسن لێیدا.

(عَمِدَ- عَلَيهِ. عَمَداً):لێیتووره بوو.

(ألعَمود (ج) أعْمِدَة وعَمَد وعُمُد عَمداً الولد): زارۆڵەکەی بە ناوی بە گاورکردن شت.

(تَعَمَّــدَ واعتَمَــدَ): بانگـی بــە گاورکردنی بەگوێدا دراو پێی قایلبوو/ بوو بە دیان.

(ألعِماد): ئەو کەسەیە کە بە ناوی گاورکردن زارۆڵەکە دەشوات.

(ألْعمُودِيَّة): سەرەتای نێهینیەکانی گاوریی‌و دیانە ئەویش شــتنی منداڵ‌و هیــتر بە ناوو بە نــاوی باوك‌و کوڕو گیانی پیرۆز. وشــەکە ســریانییە یان تازەگەرییە لــە تەرکردنەوە هاتووە.

٦-(عَمِــدَ- الثَرى. عَمَــداً): گڵەکە/ خاکەکە باران تەڕیکرد.

(عَمَّدَ- السَيْلَ): بەری لێشاوەکەی بەست تا لە شوێنێکدا کۆببێتەوە.

(ألعَمِد): شوێنێك باران تەڕیکردبێت.

(«هو عَمِدُ الثَرى»): ئەو بەخشندەی گەورەی خێرو چاکەیە/ زۆر چاکەخوازە.

٧-(عَمِدَ- مِنْهُ. عَمَداً): سەری لێسوڕما/ لێی سەرسامبوو/ بەلایەوە سەیر بوو.

(قول أبي جَهل: (أعْمَدُ مِن سَيِّدٍ قَتَلَهُ قَومُهُ): بەلامەوە ســەیرە، ســەرداری خوێشگەلێك/ نەتەوەیەك/ نەتەوەکەی بیکوژێت.

الملحق:

عمد: (ألإعْتِماد) (مص):١-پشتپێبەستن/ پێدا ڕاپەڕمــوون/ باوەڕپێکــردن/ متمانەپێکردن

٢-بەگاور بوون/ قایلبوون بە فەلەیی.

(«الإعْتِمـاد عَلـى النَفْـس»): پشــت بــە خۆبەســتن‌و بڕوابەخۆکــردن/ بەخــۆدا ڕاپەڕموون.

(الإعتماد (ج) إعْتِمــادات): چەند پارەیەك بۆ پڕۆژەیەك یان کارێك‌و شــتێکیتر تەرخان دەکرێت.

(«إعتماد وارد في الميزانية»): پارەی دەرامەت کە لە بۆدجەدا تەرخان کرابێت.

(إعتِمادات إضافِيَّة): تەرخانکردنی پارەیتر.

(فتح الإعْتِماد): کردنەوەی متمانە: ئەوەیە کــە بانکێك بــۆ کارێك پارەیــەك بخاتە ژێر دەســتەوەو بەڵێنــی ئــەوە بــدات کــە لێی ڕاکێشرێت.

(أوراق الإعتِمــاد): نامــەی بڕواپێکــردن نامەیەکـی میرییە کــە نوێنــەری ڕامیاریی وڵاتێك، باڵوێزێك، پێشکەشــی ســەرۆکی ئەو وڵاتە دەکات کــە دەیەوێت تیایــدا نوێنەری وڵاتەکەیبێــت وەك بەڵگــەی پێســپاردنی کارەکەی لە لایەن وڵاتەکەیەوە.

(ألمُعْتَمَد): بڕواپێکراوو پشــت پێبەســتراو/ متمانەپێکراو.

(«مِن مَصدَرٍ مُعْتَمَدٍ»): لە ســەرچاوەیەکی بڕواپێکراوەوە.

(ألمُعْتَمَد): بەکارهێنراوو پەیڕەوکراو.

(التوقيت الصَيفي مُعْتَمَدٌ في بُلدانٍ كثيرَة):

کات دیاریکردنی کاتی هاوینە: لە گەلێك وڵاتدا پەیرەو دەکرێت.

(اَلْمُعْتَمَد): پێ قایلبوو/ وەرگیراو/ جێی بڕوا.

(«خَبِيرٌ مُعتَمَدٌ في المَحاكِم»): پسپۆڕێك لە دادگاکاندا جێی بڕوا بێت/ متمانەی پێبکرێت.

(اَلْمُعْتَمَد): بریکار کە دەسەڵاتی ئەوەی درابێتێ کە ئەو کارەی پێی سپێردرا بیکات.

(اَلْمُعْتَمَدُ التجاري): بریکاری بازرگانیی‌و شت فرۆشتن.

عمر: (عَمَر- الدارَ. عَمْراً): خانووەکەی (دروستکرد/ سازاند).

(اَلعمارَة): تەلار/ خانەی گەورەو بڵند.

(عَمَرَ- المَنزِلُ بأهلِهِ): خانووەکە بە خاووخێزانەکە. بە خاوەنەی ئاوابووەوە.

(-المَنزِلَ): خانووەکەی ئاواکردەوە/ ئاوەدان کردەوەو تیایدا دانیشت‌و ژیا.

(-اللهُ مَنزِلَهُ عِمارَةً): خودا ماڵەکەی ئاواو پڕ لە خێزان کرد.

(-الرَجُلُ بَيتَهُ. عُمُوراً عَمارَةً وعُمْراناً): پیاوەکە لە خانووەکەیدا مایەوەو ئاوایکردەوە.

(عَمَرَ وعَمُرَ وعَمِرَ- المالُ عَمارَةً): داراکەی پەرمیسەندو زۆر بوو.

(عَمَّرَ- المَنزِلَ): خانووەکەی ئاواکرد/ ئاوەدان کردەوە.

(-الثَوبَ): بەرگەکەی چاك چنی یان ڕست.

(أعْمَرَ المَنزِلَ): خانووەکەی ئاواکردو تیایدا دانیشت.

(-هُ المَكانَ): شوێنەکەی پێ ئاواکردەوە/ وای لەو کرد شوێنەکە ئاوابکاتەوە.

(-الأرضَ): زەویەکەی بینی کە ئاوایە.

(-عَليهِ): دەوڵەمەندیکرد/ دارایکرد.

(إعْتَمَرَ- المَكانَ): نیازی شوێنەکەیکرد (سەردانیکرد/ سەری لێدا).

(«جاءَ فُلانٌ مُعْتَمِراً»): فیسار بۆ سەردان هات.

(«إتَّخَذنا نادياً نَعْتَمِرُهُ»): یانەیەکمان پێکهێنا تیایدا دانیشتین ئاوامانکردەوە.

(إسْتَعْمَرَهُ في المَكان): وایلێکرد شوێنەکە ئاوابکاتەوە/ تیایدا دانیشت.

(«إسْتَعْمَرَ اللهُ عِبادَهُ في الأرض»): خودا لە بەندەکانی خۆی خواست کە زەوی ئاوابکەنەوەو تیایدا بژین‌و دانیشن.

(-ت دَولَةٌ بلادَ غَيرِها. إسْتِعماراً): دەوڵەتێك وڵاتێکی تری داگیرکردو لە رووی ئابووری‌و رامیارییەوە خستیە ژێر دەستی خۆیەوە.

(مُسْتَعْمَرَة (ج) مُسْتَعْمَرات): وڵاتی داگیرکراو.

(مُستَعمِر (ج) مُسْتَعمِرون): داگیرکەری وڵاتانیتر.

(العامِر (فا) (ج) عُمّار (م) عامِرَة (ج) عَوامِر): ئاواکەرەوەو دانیشتەی خانووەکە.

(مَكانٌ عامِر): شوێنێکی ئاوا.

(مَعْمور): ئاواو تێداژیاوو دانیشتوو.
(«تَرَكْتُهُم عامِرين بِمَكانِ كَذا»): بەجێمهێشتن لەو شوێنەدا دانیشتبوون كۆبووبوونەوە.
(عَوامِرُ البُيوتِ): مارەكانی خانوو.
(عامر وعامِرَة): مارێكی ناو خانوو.
(العُمْرَةُ (ج) عُمَر وعُمْرات): رووكردنە شوێنێكی ئاواو/ ئاوەدانو بۆچوونی.
(اَلعُمْرة شِرعاً): بە پێی شەرع چەند كردەیەكی تایبەتییەو پێیدەڵێن حەجە بچكۆلە. كردەكانیش ئیحرامبەستنو سوورانەوە بە دەوری كابەداو لە نێوان سەفاو مەروەدا هاتنو چوونو سەرتاشین.
(اَلعُمْران): خانوو/ خانە/ ئاوەدانیی. ئاوەدانكردنەوەو هەڵسانو دروستكردنی خانەی زۆرو شارو دێهاتو خەڵك تێدا دانیشتنو پێشكەوتنی لە رووی كشتوكاڵو پیشەسازییو كاروباری زۆرەوە بێت.
(العَمارَة): ١-گەرەكی گەورە ٢-خێڵ ٣-بەشێكی كەشتیگەلی جەنگ كە پیكەوەبن.
(اَلعِمارَة) (مص): ١-خانەسازییو هۆی ئاواكردنەوەی شوێنەكە ٢-هەڵبژاردەو تایبەتیی خێڵەكە.
(اَلعُمارَة): كرێی ئەو كرێكارەی كە تەلارەكە/ خانووەكە دروستدەكات.
(اَلعَمّار): ئاوا كارێكی زۆر چابوك/ زۆر ئاوەدان.

اَلعُمّار: جنۆكەكانی ناو خانوو.
(عامر): جنۆكەیەكی ناو خانوو.
(مَكانٌ عميرٌ): شوێنێكی ئاواو پڕ لە ئاوەدانیو خەڵك.
(ثَوبٌ عميرٌ): بەرگێكی سفت كە زۆر درەنگ بدرێت.
(اَلعَميرَةُ (ج) عَمائِر): ١-لكێكی گەورەی خێڵ كە بتوانێت بە تەنها بژی ٢-گەلێك كوورەی هەنگ كە پێكەوە بن.
(الإِسْتِعمار) (مص): داگیركردنو دەست بە سەرداگرتنی وڵاتێك یان بەشێكی.
(اَلمَعْمَر): هەوارگەیەكی گەورە كە خەڵكێكی زۆری تێدابێتو ئاوو لەوەرێكی زۆری هەبێت.
(اَلمعماريَ (ج) معماريَّة): خانەساز/ بەنا.
(اَلمُسْتَعْمَرَة): وڵات یان شوێنی داگیركراوو دەستبەسەرداگیراو لە لایەن دەوڵەتێكی داگیركەرەوە.
٢-(عَمَّرَ- هُ اللهُ. عَمراً): خودا هێشتیەوەو تەمەنی درێژكرد.
(-تُهُ كَذا. عُموراً وعَمارَةً عُمْراناً): كردم بە هی ئەو بە درێژایی تەمەنی یان هی تەمەنم.
(عَمَرَ وعَمِرَ. عُمْراً وعَمْراً و عَمارَةً وعَمْراً وعَمَراً وعَمارَةً): زۆر ژیا/ تەمەنی زۆر درێژ بوو.

(عَمَّــرَ-هُ أَرضــاً): زەویەکەی بــە درێژایی تەمەنی کردی بە هی ئەو.
(عَمَّرَ- الرَجُلُ): تەمەنی زۆر بوو/ زۆر ژیا.
(-هُ اللهُ): خــودا هێشــتیەوە/ تەمەنــی درێژکرد.
(«أُعَمِّــرُكَ اللهَ ان تَفعَلَ كــذا»): بۆ خاتری خوداو تەمەنت ئەوە بکە.
(أَعْمَرَ-هُ أَرضاً): زەویەکەی دایە بە درێژایی تەمەنی لەلاییبێت.
(أَلعَمْر (ج) أَعْمار): تەمەن/ ژیان.
(أَلعُمْــر والعُمُر): ژیان یــان درێژایی تەمەن لای پێشــینان/ لای ئەوان تەمەن چل ساڵ بە تەمەن دادەنرا.
(أَلعَمــار): ١-رێحانــەو هەمــوو رووەکێکــی بۆنخــۆش کــە کــۆڕی خواردنەوەیــان پــێ دەرازاندەوە ٢-سلاو.
(أَلعَمــارَة): چەپکە رووەکێکی بۆنخۆش وەك رێحانــە کە ســلاویان پــێ لە (شــا) دەکردو دەیانوت: خودا تەمەنت درێژبکات.
(أَلعَمَّار): ١-کەسێکە کە تا دەمرێت فەرمان بە چاکە بکاتو رێ لــە خراپە بگرێت ٢-مرۆڤی بە چاکە ناوبراو/ پیاوباش.
(أَلعُمْرى): ئەوەیە یەکێك شــتێکت بداتێ کە بە درێژایی تەمەنی ئەو یان تۆ لاتبێت.
(«أَعْمَرْتُهُ الدارَ العُمْرى»): خانووەکەم دایە تیایــدا بێت بە درێژایی تەمەنی ئەو یان هی من.
٣-(عَمَرَ- رَبَّــهُ. عَمراً وعَمــارَةً): ١-خودای خۆی پەرســت ٢-کارگوزارییکــرد/ خزمەتی رێی خودایکرد ٣-نوێژی کردو ڕۆژوویگرت.
(أَلعَمْر (ج) أَعمار): ئاین.
(لَعَمري): بە ئاینم.
(«لَعْمرُ اللهِ وعَمَرِ اللهِ»): بە ئاینی خودا.
(«عَمْرَ اللهِ مافَعلــتُ كذا»): بە ئاینی خودا، ئەوەم نەکردووە.
(أَلعُمْــرُ): ١-مزگــەوت ٢-کلێســەی دیــانو کەنیشتەی جوولەکان (خانەی خودا).
(أَلعَمَر) (مص): ئاین.
(أَلعَمَّار): ڤایمبڕوا. زۆر بەدین.
٤-(إِعْتَمَــرَ- الرَجُــلُ): مێــزەری بەســت/ سەروبەستی بەست.
(أَلعَمَر): ســەرپۆش کە ئافرەتی سەربەست/ مەستور، بەسەر سەریدا دەدات.
(أَلعَمْرَةُ): هەرچی لەسەر بنرێت/ بەسەرەوە ببەســترێت وەك مێزەرو سەروبەســتی تاجو کلاوو شتیتر.
(أَلعَمــارَة) (مص): هەرچی لەســەر بنرێت وەك مێزەرو سەروبەستی تاجو شتیتر.
٥-(أَلعَمْــر (ج) عُمــور): گۆشــتی نێــوان دانەکان.
(أَلعَمْران): دووئالووەکەی ناو قورگ.
(أَلعُمْرُ): گۆشتی نێوان دانەکان.

(عُمَرُ): ناوی عومەر.
(اَلعُمَران): ئەبوبەكرو عومەر.
(عَمْرُو (ج) عَمُــرون وأَعْمُر وعُمُور): ناوی عەمرو، ناوی كەسێكە.
(أُمُّ عَمْرُ) (ح): كەمتیار.
(أبو عَمرَة): برسێتیو نابووتیی.
(ألعامِر) (ح): بەچكە كەمتیار.
(أُمُ عامِر) (ح): كەمتیار.
(ألعَمارَة): پارچەیەكی ڕەنگینەكە بە دەوارەو یان چەترەوە دەدروێت.
(ألعَمَّار): سەرمەندێكی ئاغر لە قسەكردندا.
(ألیَعْمُور (ج) یَعامــیر) (ح): ١-كار/ كارۆژلە ٢-(ح)بەرخ.
٦-(ألعُمْــرُوط (ج) عَمــارِط وعَمارِیــط وعَمارِطَة): ١-دز ٢-دێو.
(ألعَمَرَّط): ١-لاوی چابوكو سووكەڵە ٢-بوێر/ ئازا ٣ زۆرزانو فێڵاویی.
الملحق:
عمر: (ألمَعْمُورَة): گێتیی.
(«فِي كُلِّ أَنْحاءِ المَعْمُورَة»): لە هەموو لایەكی گێتیدا.

عمس: (عَمَسَ- الكِتابُ): نووسینەكە سڕرایەوە.
(-الأَمــرَ): خۆی لە كارەكــە لادا وتی نایزانم كە دەیشیزانی.
(عَمَسَ وأعْمَسَ- الشيءَ): شتەكەی شاردەوە.
(عَمِسَ وعَمُسَ- الیَومُ. عَمْساً وعَمَساً وعُمُوساً وعَماسَةً): ڕۆژەكە تاریكو ناخۆشبوو.
(عامَسَ-ەُ. مُعامَسَــةً): ١-نێهنیییەكەی خۆی پێوت ٢-بە چرپە قسەی لەگەڵ كرد،/ چرپاندی بــە گوێیــدا ٣-ناحەزیــیو دوژمنایەتیەكەی خۆی دەرنەبڕیو شاردیەوە.
(تَعامَسَ): خۆی لێ گێلكرد/ خۆی لێ بێئاگا كرد.
(-عَنــهُ): خــۆی لــێ لاداو وای پێشــاندا كە نایزانێت.
(«تَعامَــسَ عَلَــيَّ فُلانٌ»): وای پیشــاندا كە نامبینێــتو بەجێیهێشــتمو گومانم لێیەیدا كرد.
(ألعَمْــس والعَمیــس): كارێكە ســەروبەری دەرناكرێتو ڕووی لە كوێیە/ نادیارە.
(حَربٌ عَمیس): جەنگێكی سەختەو ئەنجامی دیارنییە.
(ألعَماس): كارێكە ئەنجــام نادیار/ نازانرێت ڕووەو كوێیە.
(ألعَمــاس (ج) عُمُــس وعُمس): شــێری بە زەبرو زەنگ.
(ألعَماس): زۆرزانی بە فڕو فێڵ.
(یَومٌ عَماسٌ): ڕۆژێكی سەخت.
(حَربٌ عَماس): شەڕێكی توندو سەخت.
(لَیــلٌ عَماس): شــەوەزەنگ/ شــەوێكی زۆر تاریكو ئەموستەچاو.
(ألعَمُــوس): ســەرودەری دیار نییــە كارێكە

ئەوسەری نەزانرێت‌و دەگاتە کوێ‌و کوێوە دەچێت.
(اَلْعامِس): کار ئاڵۆزێك وەك نەزان.
(أمرٌ مُعَمَّسٌ): کارێکی سەخت‌و گران.
عمش: (عَمَش-ُه. عَمْشاً): بێناگایانە پیدایا کێشا.
(-الوَلَدَ): خەتەنەیکرد.
(عَمِشَ- فیه الکلامُ. عَمَشاً): قسەکە کاری تێکرد.
(-ت عَیْنُهُ): چاوی کز بوو هەمیشەیش ئاویدەکرد.
(أَعْمَش (م) عَمْشاء (ج) عُمْش): چاوکزی چاو ئاوکردوو.
(عَمَّشَ-ُه اللهُ): خودا کزیی‌و ئاوکردنی چاوی لابردو خۆشیکردەوە.
(تَعامَشَ- عَنِ الشيءِ): خۆی لە شتەکە لاداو گێلکرد.
(إسْتَعْمَشَ-ه): بە گەوجیدانا.
(أَلعُمشُوش (ج) عَماشیش): هێشوویەکی لێخوراو.
(عَرْمُوش أَو عَمْلُوش) (عامیة): هێشووی لێخوراو.
الملحق:
عمص: (أَلعُماص): ڕیپۆقی چاو.
(وعَرَبیُّهُ الرَّمَص والغَمَص): ڕیپۆقی چاو.

عمط: (عَمَط واعْتَمَط- عِرضَهُ عَمْطا):
ناموسی (شکاندو ئابرووبیردو پایەماڵکرد).
عمق: ١-(عَمُقَ-تِ البِئرُ ونَحوُها): چاڵاوەکە قووڵبوو.
(عَمیقَة (ج) عَمائِق): قووڵ.
عَمِق (عامیة): قووڵبوو.
(عَمیق وغَمیقَة): قووڵ.
(عَمُقَ وعَمِقَ المَکانُ أَو الطریقُ. عُمْقاً وعَماقَةً): شوێنەکە یان ڕێگەکە دوورو درێژو کراوە بوو.
(عَمیق (ج) عَمِق وعُمُق وعِماق): ڕێ یان شوێنی دوورو درێژو کراوە.
(عَمَّقَ وأَعْمَقَ واعْتَمَقَ- البِئرَ): (چاڵاوەکەی/ بیرەکەی) قووڵکرد.
(«عَمَّقَ النَظَرَ في الأُمور»): سەرنجێکی قووڵی لە کارەکەدا/ کارەکەی ژێرەوژوور کرد تا تێیبگات.
(تَعَمَّقَ- في الأَمرِ): سەرنجێکی تەواوی لە کارەکەداو لێیکۆڵییەوە/ چووە بنج‌و بناوانی کارەکە.
(-في کَلامِهِ): وردو قووڵ‌و بەسەرنج قسەکانیکردو دوا.
(أَلعَمْق والعُمْق (ج) أَعْماق): ١-قووڵایی بنی/ بێخی چاڵاوو ڕێی فراوانی ناو شاخ‌و قووڵایی بنی دۆڵ‌و لەو بابەتانە ٢-ئەمسەرو ئەوسەری بیابانێکی وشکی بێئاو.
(العُمُق (ج) أعماق): (قوڵیی/ بنی/ بێخی)

چـالاو بیابانـی بێئـاوو دۆڵو هیـتری لەو بابەتە.

(اَلعَمَقَةُ): خلتەی رۆنی بنی هیزە یان قاپ.

(رَجُلٌ عُمْقِيُّ الكلام): پیاوێکی قسە قووڵو پڕ واتایە.

٢-(اَلعَمَق): مافو شایانی وەرگرتن.

(«لَهُ فيهِ عَمَقٌ»): لەوەدا مافی هەیەو شایانی وەرگرتنیشیەتی.

عمل: ١-(عَمِلَ. عَمَلاً): دروستیکردو وەستایی تێداکرد.

(-لأمير علـى البلادِ): کارگوزاری میر بوو لە وڵاتدا.

(-على الصَدَقةِ): پارەی زەکاتی کۆکردەوە.

(عَمَّلَ-هُ): سـەرۆکایەتی کردنی کاری دایەو کرێی کارەکەی دایە.

(-هُ علـى البَلَـدِ): کـردی بە کارگـوزار یان سەرداری شارەکە.

(«عُمِّلَ فُلانٌ عَلَيهِم»): فیسار کرا بە سەردارو کاربەدەستو بەرێوەبەریان.

(عامَلَ-هُ مُعامَلَةً): ١-هەڵسوکەوتی لەگەڵدا کرد/ رەفتاری لەگەڵدا کرد ٢-سەودای شتی لێکرد.

(أَعْمَلَ-هُ): کاری (پێسپارد/ پێکرد).

(-الآلَـةَ أَو الرأيَ): کاری بە ئامێرەکە یان بە بۆچوونەکە کرد.

(-الرَجُلَ): کرێی (کارەکەی/ کرێکارییەکەی) دایە.

(تَعَمَّلَ لِكَذا): ئەوەی گرتە ئەسـتۆی خۆی/ کارێکی گرتە ئەستۆی کە بیکات.

(-مِن أَجلِ فُـلان أَو في حاجَتِهِ): لەبەرئەو یان بۆ پێویسـتیی‌و ئەنجامدانـی کاری ئەو رەنجاو کۆششیکرد.

(تَـعـامَـلَ- الـقَـومُ): خـوێـشـگـەل لـەگـەڵ یـەکـدا ١-کـاریـانـکـرد ٢-سـەروداویـانـکـرد ٣-هەڵسوکەوتیانکرد.

(إِعْتَمَلَ): ١-لە کارەکەدا چەواشە بوو/ شپرزە بوو ٢-دەروونـی هەڵچـوو ٣-کارێکی کرد کە پەیوەندیـی بـە خۆیـەوە بـوو/ کارێکی بۆ خۆیکرد.

(إِسْـتَعْمَلَ-هُ): ١-کـردی بە کرێـکاری خۆی ٢-کاری پێکرد/ کاری خۆی پێسپارد.

(-الآلَةَ): ئامێرەکەی بەکارهێنا.

(-الثَـوبَ): بەرگەکـەی بەکارهێنـاو کەڵکی لێوەرگرت.

(أُسْـتُعْمِلَ- فُلانٌ): فیسـار کارێکی سوڵتانی پێسپێردرا.

(أَلعَمَـل (مـص) (ج) أَعمـال): کارکـردن/ فرمانو ئەنجامدانی.

(أَلعَمَل والعامِلِيَّـة (ج) أَعمال): کار/ رەنج/ ئیش/ فرمان.

(أَعمـالُ البَلَـد): ئـەو شـوێنەی سـەر بە وڵاتەکەیـەو دەخرێتـە سـەر وڵاتەکـە یان شارەکە.

(ألعَمِل): كاركرده/ خاوەنكار/ خاوەنپیشە.
(ألعَمِلَةُ): مێی وشەی (ألعَمِل): ئەو كارەی كە كرابێت/ ئەنجامدرابێت.
(ألعَمْلَة): جارێك كاركردن.
(ألعِملَة): ١-دەستەی كاركردن ٢-ئەویە (كە كراوە/ بە ئەنجام گەیەنراوە).
(ألعِملَة والعُملَة): كرێی كاركردن.
(ألعُملَة): پارە/ دراو (عامیە).
(فـلان ردیءُ العُملَة) (عامیة): پارە پیسە چونكە ئەو پارەیەی كە لەسەریەتی دەیخوات نایداتەوە.
(العامِل (فـا) (ج) عُمَّال وعامِلُون وعَمَلَة): ١-پاڵە/ كرێكار (ئەوەی بەدەست كار دەكات) ڕەنجدەر. خاوەن پیشە، خانەساز هتد ٢-سەركار/ ئەوەی سەرپەرشتی سامانو كارو خانوو بەرەو موڵكی یەكێكیتر دەكاتو بۆی بەڕێوە دەبات ٣-سەرۆكو والیو كاربەدەستو سەردار/ فەرماندار.
(ألعامِلَةُ (ج) عامِلات وعَوامِل): مێی وشەی (العامِل).
(ألعَوامِـل): ١-قاچەكان/ پێكان ٢-گاو وڵاخیتر كە جووتی پێدەكەنو ئاوی پێدەهێننو خەلەی پێدەكوتن.
(ألعَمَّال (م) عَمَّالَة): ڕەنجدەرێكی ئازا كە زۆر كاربكات.
(ألعِمالَة): كرێكاریی/ ڕەنجدەریی.
(ألعِمالَة والعَمالَة والعُمالَة): كرێی كرێكارییو بەری ڕەنجی ڕەنجدەریی.
(ألعُمولَـة) (عامیة): مزەكار/ قومیسیون ئەو پارەیەی كە بازرگانێك لە بازرگانێكیتر یان یەكێكیتری وەردەگرێت بەرامبەر ساخكردنەوەو فرۆشتنی شتێكی ئەو.
(ألعَمُول): خاوەن پیشە/ خاوەنكار. كە پێوەی ڕاهاتبێتو ڤاڵی ئەو كارە بێت.
(ألعَمیل (ج) عُمَلاء (ت): كەسێكە كەشتی پێبفرۆشیت یان لێی بكڕیت/ مامیل ٢-نوێنەری بازرگان لە شوێنێكدا.
(ألمَعْمَل (ج) مَعامِل): كارخانە/ كارگە.
(ألمُعامَـلات): دەستووری شەرع دەربارەی كاروباری جیهان/ دنیا كە مرۆڤ پێوەی خەریكدەبێت وەك كڕینو فرۆشتنو سەوداو مامەڵەو لەو بابەتانە.
(ألمَعْمول) (ط): حەڵوایە كە لە ئاردی گەنمو ڕۆنو شەكر پارچە پارچە دەكرێتو لە قاڵب دەدرێتو دەبرژێنرێت.
(مَعْمُولَـة): دانەیەكە پارچەیەكە لەو حەڵوایە.
(ألمُسْتَعْمَل) (مفع): بەكارهێنراو.
(«حَبلُ مُسْتَعْمَل»): گوریسێكی یان پەتێكی بەكارهێنراو.
(ألیَعْمَـل والیَعْمَلَـة (ج) یَعامِل ویَعْمَلات): حوشترو مێحوشتری فێرە كارو كاروان.

٢-(عَمِـلَ-تِ الكَلِمَـةُ في الكَلِمَـةِ): وشـەكە كاریکـردە سـەر وشـەیەکیتر لـە شـیتەڵدا کارتێکردنەکەی دەرکەوت.

(أَعْمَلَ الكَلِمَةَ في الكَلِمَةِ): وای لە وشەکە کرد کەکار بکاتە سـەر وشـەیەکیترو لە شیتەڵدا دەربکەوێت.

(العامِـل عِنْدَ النحـاة): لای رێزمانزانەکان کارتێکەرە ئەوەی کە پێویسـتە لە شـیتەڵدا بە دوایی وشـەکەوە بزوێن دەربکەوێت وەکو لە وشـەکانی (قـامَ الوَلَـدُ)دا دەردەکەوێت/ ئەو وشەیە یان پیشـەیە کە کار دەکاتە سەر بزوێنی وشەکەی دوای خۆی.

(ألعامِل بالتَّماس) (ك): کارای یاریدەدەر (ك) مادەیەکـە برێکی کەمی دەکرێتە سـەر مادە کیمیاییە کارلێکردەکە کە دەبێتە هۆی گۆڕانی خێرایی کارلێکی کیمیاییەکە بەبێ ئەوەی ئەو برە کیمیاییە خۆی لێی کاربکرێت.

٣-(عَمِـلَ- البَـرْقُ عَمَـلاً): برووسـکەکە بەردەوام بوو.

(بَرْقٌ عَمِلٌ): هەورە برووسکەی سەروەر.

٤-(أَعْمَلَ- الرمْحَ): داری نێزە بێنوکەکەی وەشاند.

(عامِـل وعامِلَةُ الرمحِ): داری نێزەکە کە لە سەروو نووکەکەیەوەیە.

٥-(ألعَمْلَة): ناپاکییو دزی.

الملحق:

عمل: (ألعَمَلِيَّـة): کۆکردە ئەو کۆمەڵە کردە تەواوانەیە کە ئەنجامێك بگەیەنێت.

(«عَمَلِيَّة مالِيَّة»): کۆکردەیەکی دارایی.

(«عَمَلِيَّـة عَسـكَرِيَّة»): کۆکردەیەکـی سەربازیی.

(ألـعَـمَـلِـيَّـة الـجـراحِـيَّـة): کـۆکـردەیـەکـی نەشتەرگەریی ئەو کردە نەشتەرگەرییەیە کە پزیشکێك بـۆ نەخۆشێکی دەکـات بۆ چارەسەرکردنی نەخۆشییەکەی.

الملحق:

عملـق: ألعِمـلاق (ج) عَمالِقَـة): مرۆڤـی چەتـەوڵ/ درێـژی (زەبـەلاح/ کەتـە). بە خوازەیش بەکاردێت بـۆ یەکێك لە بوارێکدا لە هەمووان دەرکەوتووتری بێت.

(«إنَّهُ عِملاقٌ في السياسـة»): چەتەوڵێکە لە رامیاریدا واتا زۆر سەرکەوتوو و لە پێشەو لە هەموان بەدەسەلاتترە.

عمــن: (عَمَن وعَمِــنَ- بِالمــكانِ. عَمْنا): لە شوێنەکەدا نیشتەنیبوو.

(عَمَّــنَ وأَعْمَــنَ- الرَجُــلُ): مانــەوەی لــە شوێنەکەدا درێژەی کێشا.

(ألعَمُون (ج) عُمُن): نیشتەنی.

عمه: (عَمَهَ وتَعامَهَ عَمَهاً وعُمُوهاً وعُمُوهِيَّةً وعَمَهاناً): ١-لــە رێگەکەیدا یان لە کارەکەیدا سەری لێتێکچوو/ چەواشە بوو ٢-گومرا بوو.

(عَمِـهٌ (ج) عَمِهُون وعامِهٌ (ج) عُمَّهٌ): ١-رێ هەڵەکردوو چەواشە بوو ٢-گومرابوو.

(عَمِـهَ. عَمَهاً وعُمُوها وعموهِيَّةً و عَمَهاناً): ١ـ ڕێی هەڵەکرد/ چەواشە بوو ٢ـ گومڕا بوو.
(عَمِهَ- المَكانُ. عَمَهاً): شـوێنەکە نادیار بوو نە نیشـانەیەك نە ئالآیەك هەبوو شوێنەکە دیاریبکات.
(أَعْمَـهُ (م) عَمْهـاء (ج) عُمْه): شـوێنێکی نادیار.
(عَمَّـهَ- فِي ظُلمِ فُـلانٍ): کوێرانـەو نارەوا بێبەڵگە ستەمی لە فیسار کرد.
(أَلـعَـمَـه) (مـص): ١ـ سـەرگـەردانـبـوون ٢ـ گـومـڕابـوون کوێربوونی دڵو دەروونو مێشك.
عمــي: ١-(عَمِيَ. عَمىً): ١ـ تـەواو کوێربوو/ نابینـا بوو ٢ـ دڵـی ڕەشـبوو/ ڕووناکیی دڵی نەماو تێنەگەیشتوو نەفامبوو.
(-عَنِ الشيءِ وعِندَهُ): پەی بە شتەکە نەبردو بۆی نەچوو.
(-عَلَيهِ الأمْرُ): کارەکەی لێچەواشە بوو.
(«عَمِيتِ الأَخبارُ عَـن فُلان»): هەواڵەکانی لێشاردرایەوەو نەیگەیشتێ.
(-عَمايَةً): ١ـ کەللە ڕەقییکرد ٢ـ گومڕای هەواو هەوەسبوو.
(عَمى- السَّـحابُ. عَمياً): هەورەکە دایکردە باران.
(-المَوجُ): شەپۆلەکان کەفیان فڕێدایە کەنار.
(-فُلانٌ): فیسار لە گەرمترین کاتدا هات.

(عَمَّى أعمى- الرَّجُـلَ. تَعمِيَةً): ١ـ پیاوەکەی کوێرکرد ٢ بەکوێری زانی بە کوێری دی.
(عَمَّى- المَعْنى): واتاکەی (ونکرد/ شاردەوە).
(تَعامى): خۆی کوێر پیشـاندا/ بەدرۆ خۆی کوێرکرد.
(تَعَمَّى. تَعَمِيّاً): کوێر بوو/ نابینا بوو.
(العامِيّ): کەسێکە ڕێ دەرنەکات.
(ألعامِيَّـة): گرینـۆك/ هەمیشـە چـاو بە فرمێسك.
(ألعَماء): هەوری بـەرز یان هەوری چڕی بە باران.
(مَـكانٌ عَمِيٌ): کوێرە شـوێن/ شـوێنێك کە ڕێگەی تێدا دەرنەکرێت.
(ألعَمي (ج) عَمُون (م) عَمِيَة (ج) عَمِيات): کوێر/ نابینا.
(«رَجُلٌ عمِيُ القَلبِ»): پیاوێکە دڵی بۆ شـت ناچێت/ تێنەگەیشتووە/ نادانە/ دڵکوێرە.
(ألأعمى (م) عَمْياء (ج) عُمْي وعُميان وأعماء وعُمـاة): ١ـ کوێـر/ نابینا ٢ـ تێنەگەیشـتوو/ نەفام/ کوێردڵ.
(ماأعماهُ): ئای کە تێنەگەیشـتووەو کوێردڵە (ئەمـە بۆ گومڕا دەوترێت نـەك بۆ کوێریی چاو).
(مَكانٌ أعمى): کوێرە شـوێن شـوێنێکە ڕێی تێدا دەرناکرێتو پیاو تیایدا گومدەبێت.
(ألأعْميـان): لافـاوو ئاگـر (چونکـە ئەگەر

ڕوويانـــدا هيچ شــوێنێك ناهێڵنەوەو خويان وەك كوێر لە هيچ لايەك لانادەن).

(اَلعَمِيَّة والعَمايَة والعَماءَة): ١-خۆدانە دەست هەواو هەوەس‌و گومڕابــوون ٢-كەللەڕەقيى/ لاساريى.

(اَلعُمِيَّــة): ١-شــوێن هەواو هەوەســكەوتن‌و گومڕابوون ٢-كەللەڕەقيكردن/ لاساريى.

(اَلعِمِيَّــة): ١-گومڕابوون لە ڕێـــلادان ٢-فيز/ ترزلى/ غەڕابوون/ لەخۆبايبوون.

(اَلمَعْمِيَــة (ج) المَعامــي): شــوێنى نەزانراو/ نەدۆزراوە.

(اَلمُعَمَّــى (مفع) مِن الــكَلام): ئاخاوتنى واتا ون/ مەتەڵ/ ناديار.

٢-(إعْتَمــى- الشــيءَ. إعتِمــاءً): شــتەكەى هەڵبژاردو بۆيچوو/ نيازيبوو.

عن: (عَــنْ): ١-پيتــى لادانە لــە عەرەبيداو بەم واتايانە دێــت: (اَلمُجاوَزَة): ١-لێتێپەڕين‌و خۆلادان.

(«تَرَحَّل عن مَكانٍ فيه ضَيْم»): لە شوێنێك تێپەڕەو بڕۆ كە زۆرداريى تێدابێت.

٢-(اَلبَــدَل): لەبــرى: لاتَجْــزى نَفــسٌ عَن نَفسٍ شَــيْئاً): كەسێك لە برى كەسێكيتر سزا وەرناگرێت.

٣-(اَلتَعليل): هۆپيشاندان.

(«مافَعَلَ إلاَّ عَن إضطِرارٍ»): ئەوەى نەدەكرد لە ناچاريدا نەبێت.

٤-(بَعد): پاش/ لە پاش.

(عَن قَليلٍ ترى): پاش تۆزێكيتر دەيبينيت.

٥-(الأَستِعلاء= مِن): لە

أَحْبَبــتُ الإحســانَ إلى الفُقَــراء عَــن كَثْرَةِ الصلاة): خێركردنم بە هــەژاران لە نوێژى زۆرم پێخۆشتر بوو.

٦-(مرادِفَة)الباء): هاو واتاى (ب).

(«مايَنطِــق عَــن الهــوى»): بە ئــارەزوو و هەوەس نافەرموێت.

٢-(عَن اسم بِمَعْنى جانِب ويَدخُلها حينَئِذٍ حرف جــر مِن): پيتــى (جَــر) (عن) كە (مِن)ى چووە سەر بە واتاى لە تەنشت دێت.

(جَلَس مِن عَن يَســار الخَليفة): لە تەنشتى چەپى خەليفەوە دانيشت.

عَنّ: ١-(عَنَّ- لَهُ الشيءُ عَنّاً وعَنناً وعُنُوناً): شتێك هاتە بەردەمى‌و ڕێى لێگرت.

(-عَنَّ الشيءَ): خۆى لە شتەكە لادا/ ڕووى لە شتەكە وەرگێڕا.

(-فُلاناً): جنێوى بە فيساردا.

(-اللجامَ): قايشى بۆ لغاوەكە كرد/ هەوسارى بۆ كرد/ جڵەوى بۆ كرد.

(-الفَــرَسَ): هەوســارەكەى/ جڵەوەكــەى ئەسپەكەى ڕاكێشاو ڕايگرت.

(عَنَّنَ اللجامَ): قايش‌و هەوســارى بۆ لغاوەكە كرد، جڵەوى بۆ كرد.

(عانَّ-هُ مُعانَّةً وعِناناً): بەرهەڵستيكرد.

(أَعَنَّ- اللِّجامَ):(هەوساری/ جڵەوی/ ڕەشمەی) بۆ لغاوەکە کرد.
(-الفَـرَسَ): چارەوێکـەی بـە هەوسـارەکە ڕاگرت.
(إعْتَنَّ- لَهُ الشَـيءُ): شتەکەی بۆ دەرکەوت و بەری ڕێگەی لێگرت.
(ألعــان) (فــا):١-(پــەت/ گوریــس)ی درێژ ٢-هەوری بەری ئاسمان گرتوو.
(ألعانَّة):١-مێی وشەی (ألعان) ٢-هەور.
(ألعَنَن): دەرکەوتن و بەرلێگرتن.
(ألعُنَّــةُ (ج) عُنَــن): ١-پــەت/ گوریــس ٢-گەوڕی حوشــتر و ئەسپ کە بە تەختەو دار دروستبکرێت.
(ألعَنان): هەور.
(عَنانُ — الدارِ): تەنشتی خانوو.
(العَنانَةُ): هەور.
(عَنــانُ السَّــماءِ): قووڵایــی ئاســمان/ گەر تەماشای بکەیت.
(ألعِنان) (مص): دەرکەوتن.
(- (ج) أعِنَّــة وعُنُن): قایشــی لغاو/ جڵەو/ هەوســار (بۆیە وا ناونــراوە چونکە نایەڵێت ولاخەکە سەرپێچی بکات):
(«ذَلَّ عِنانُهُ»): ملیدا/ سەری شۆڕکرد.
(«هُما يَجرِيانِ في عَنانٍ»): بە پێی جڵەوێك دەڕۆن واتــا لە چاکەو پیاوەتی یان شــتیتردا یەکسانن.

(هوَ قَصيرُ العنان): کەمچاکەیە/ کەمفەڕە.
(«رَجُـلٌ طَويـلُ العِنــان»): پیاوێکــە خێرەومەندەو خانەدان و جوامێرە.
(«رَجُلٌ أبيُّ العَنان»): پیاوێکی فیرسچمەیە/ لاسارە/ ملنەدەرە.
(«إمْتَلأَ عِنانُهُ»): ئەوپەڕی ڕەنجیدا.
(«جرى الفَرَسُ عِناناً»): ئەسپەکە سووڕێك غاریکرد.
(«كَبــا الفَرَسُ في عِنانِهِ»): لە ســوورەکەیدا هەڵنووت و دواکەوت.
(«أرْخِ مِن عِنانِهِ»): جڵەوی بۆ شلبکە.
(شِرکَةُ العِنانِ): هاوبەشییەکی دووکەسە کە لەسەر ئەوە ڕێکبکەون کە هەریەکەیان شتێك لە داراکەی بخاتە هاوبەشییەوەو داراکەیتریان بۆ خۆیان بمێنێتەوە.
(«عَناناكَ أن تَفعَلَ كذا»): ئەوپەڕی کۆشش و ڕەنج و ئامانجت ئەوە بێت کە ئەوە بکەیت.
(ألعَنَّان): هەمیشە پێشکەوتوو.
(ألأعْنان): ئەملاولای درەخت.
(أعْنانُ السماءِ): ئەملاولای ئاسمان.
(ألمِعَنّ (م) مِعَنَّة):١-هەڵمەتە کاسە/ کەسێکە کە لــە خۆیەوەو لــە شــتێکدا هەڵبداتێ کە پەیوەندیی بەوەوە نەبێت ٢-وتاربێژ.
(ألمَعْنون): شێت/ تێکچوو.
٢-(عَنَّ وعَنَّنَ- الكِتابَ. عَنّاً وعَنَناً وعُنُوناً): پێشەکیی کتێبەکەی نووسی.

(«عَنَّيتُ الكتابَ»): ناونیشانم بۆ کتێبەکەی نووسی.
٣-(اَلعُنَّة (ج) عُنَن): سێپا کە مەنجەڵی لەسەر دادەنێن/ ئەوەی مەنجەڵی لەسەر دادەنێن.
٤-(عَنْعَنَ. عَنْعَنَةً): لە قسەکەیدا (ئە) بە (ع) دەردەبڕێت. ئەم جۆرە گۆڕینی دەنگی پیتە لە (بنی تَميم) دا هەبوو دەیانوت: (يُعجِبُني عَن تَفعل) لە بری (أَن تَفعَل) لە هی ڕەشە خەڵکەکەیشدا هەیە دەڵێن: (عَنَّ المريضُ) لە بری: (أَنَّ المريضُ): واتە نەخۆشەکە ناڵاندی أَلعَنين= الأَنين: ناڵە.
(-عَنْعَنَ- الراوي): گێڕەرەوەکە لە گێڕانەوەی قسەکاندا دەڵێت: (روى فُلانُ عن فلان عَن فُلان عن فُلان): فیسار کەس لەوەوە لەوەوە لەوەوە. واتا (عَن) زۆر دەڵێتەوە.
عنب: ١-(عَنَّبَ- الكَرْمُ): مێوەکە ترێیگرت.
(العِنَب) (ز): بەری مێو کە پێگەیشت یان سپی یان ڕەش یان ئاڵ دەبێت کە بە تەڕی دەخورێت یان دەکرێت بە شەراب و ترشیات و هەندێك مرەباو یان وشکدەکرێتەوە دەبێتە مێژو دەخورێت.
(عِنَبُ الثَعْلَب) (ن): ڕەزلە.
(عِنَبُ الحَيَّةِ): تری مارانە: ڕووەکێکی گیاییە لە شوێنە بەیارەکاندا دەڕوێت و لەناو دارستاندا گوڵەکەی شێوە هێشووە سپیی مەیلەو سەوزەو کەڵکی پزیشکیی هەیە.

(عِنَبُ الدُب): تری ورچە ڕووەکێکە لە ناوچە شۆرەکاتەکاندا دەڕوێت مازوو دەگرێت بۆ خۆشکردنی پێستەو دژی سکچوون بەکاردێت بەرەکەی ڕەشە یان سوورە لە تری دەچێت و ورچ دەیخوات.
(اَلعِنَبِيَّة) (ز): ترێۆکە بەرێکی گۆشتینە دەم ناکاتەوە ناوکی گەورەی تێدا نییە تۆوی وردی تێدایە وەك تری و کشمیش.
(اَلعِنَبِيَّة) (ن): تریی شینکە دەوەنێکە بەرەکەی وەك دەنکە ترێیەکی بچووك وایە ڕەنگەکەی ڕەش و مەیلەو شینەو تامی خۆشە لە بێشەڵانەکانی ئەورووپاو ئەمەریکادا هەیە لە وڵاتانی ناوەندو دەریای سپی ناوەڕاستدا نییە.
(اَلعُنَّاب: الواحِدَةُ عُنَّابَة): درەختێکە درکاوی لە کۆمەڵەی گوێژە بەرەکەی وەك هی زەیتونە باشترینیان سوورە شیرینەکەیەتی. دەخورێت و بۆ دەرمانیش بەکاردێت لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا دەچێنرێت و لە دەرەوەی خۆرهەڵاتیش دەروێنرێت.
(اَلعَنَّاب): ترێفرۆش.
٢-(اَلعُناب والأَعْنَب): لووتزل/ لووتن.
٣-(عَنْبَرَ- الشيءَ): بە عەنبەر بۆنی شتەکەی خۆشکرد.
(اَلعَنْبَر): ١-بۆنێکی خۆشە/ شابۆن ٢-(ن) زەعفەران.

(أَلعَنْبَــر (ج) عَنابِر): ١ـعەمــاری دانەوێڵە ٢ـ(ح) نەهەنگێکــە کە درێژییەکەی لەوانەیە بگاتە (٦٠) پێو سەری زۆر گەورەیەو دانداره بە پێچەوانەی نەهەنگی (بال)ە.

(عَنبرُ الشتاءِ وعَنَبَرتُهُ): ئەوپەڕی سەختیی و سۆڵەی زستان.

(أَلعَنْبَــرِيُّ): خواردنەوەی/ شــەربەتی بۆنی خۆشدراو/ عەنبەراوی.

عنــت: ١-(عَنِتَ. عَنَتــاً): ١ـکەوتە تەنگانەو نارەحەتییــەوە/ تووشــی گێرمــەو کێشــمە بــوو ٢-(گرفتــاری/ گیرۆدەی) ســەختیبوو/ فەوتانبوو.

(عَنَّــتَ-هُ): ناچــارو گــیرۆدەی کارێکــی وا گرانیکــرد کــە پێیهەڵنەســتێت و بەرگــەی نەگرێت.

(-فِي الجَبَلِ): سەرکەوتە سەر شاخەکە.

(أَعْنَتَ- الراكِبُ الدابَّةَ): ســوارەکە وا خراپ وڵاخەکەی شەکەتکرد کە بەرگەی نەگرێت.

(-الرَجُلَ): پیاوەکەی بــە فەتارمتێکی وادادا کە بەرگەی نەگرێت و بە فەوتانیدا.

(تَعَنَّــتَ-هُ): ١ـتووشــی ئازاریکــرد/ ســزای پێنۆشی ٢ ویستی زەبوون و پەرێشانی بکات.

(-الرَجُــلَ وعَلَيــهِ فِي السُّـؤال): ویســتی بە پرســیاری گــران گێــژی بکات و ســەری لێبسێنێت.

(أَلعَنُوت): گردێك كە سەرکەوتنی گرانبێت.

(أَلْمُتَعَنِّت): ڕقاوی/ لاسار/ ڤیرسیچمە.

(إرضاءُ المُتَعَنِّت صَعــبٌ): قایلکردنی مرۆڤی ڕقاوی/ ڤیرسیچمە، گرانە.

٢-(عَنِتَ. عَنَتاً): تووشی گوناهبوو.

(-الشيءُ): شتەکە (گەنبوو/ تێکچوو).

(-العَظمُ): ئێسقانە پەیوەتسبووەکە دووبارە شلبوو شکایەوە.

(عَنِــت): ئێســقانی پەیوەســتبووی دووبارە شکاوە.

(عَنَّتَ- الشــيءُ العَظْمَ المَجبورَ): شتەکە بەر ئێسقانە پەیوەستەکە کەوت و شکاندیەوە.

(أَعْنَــتَ- الجابِرُ الكَسِــيرَ): ئێســکگرەوەکە نەیتوانــی بــاش ئێســقانەکە بگرێتــەوەو پەیوەست بکاتەوە ئێسقانەکە خراپتر بوو.

٣-(عَنْتَرَ. عَنْتَرَةً): لە جەنگدا ئازا بوو.

(-هُ بالرمح): نێزەی پێداکرد.

(-العُنتُرُ): مێشە سەوزەکە ویزەویزیکرد.

(أَلعَنْتَــر والعُنْتُر والعُنْتَــر) (ح): مێش یان مێشی سەوز.

(عَنتَرَة) (ح): مێشێکی سەوز.

(عَنتَرَةُ العبســی): پاڵەوانی پێش ئیســلام بە ناوی ئەو مێشــەوە ناونــراوەو یەکێکە لە خاوەن (مُعَلَّقات) و کراوە بە نموونەی هێزو ئازایەتی و ڕەوشتبەرزیی.

عنث: (أَلعَنَثَــةُ والعُنْثَةُ والعِنْثَةُ (ج) عِناث والعَنْثُوَةُ والعُنثُوَةُ (ج) أَلعَنائِي): گیای وشکی

ڕەشەوەبوو بە تایبەتی ڕزیوو کۆن.

عنــج: ١-(عَنَجَ وعَنَّــجَ- الشــيءَ. عَنْجاً): شتەکەی ڕاکێشا/ بەکێشکرد.

(-الدَلــوَ): دۆلکەکەی بە پەتێــك لە بنیەوە قایمکرد.

(ألعِنــاج (ج) أعْنِجَــة وعُنُــج): ١-ئــازاری بربرشــەی پشــت ٢-پەتێکە بە بنیو دامێنی دۆلکە گەورەکەوە قایم دەکرێت.

٢-(عَنْجَرَ. عَنجَرَةً): لچو لێوی هەڵگێڕایەوەو هاواریکرد/ دەنگی پێکرد.

عنــد: ١-(عَنَــدَ- عَــن أصْحابهِ عُنُــوداً): لــە گوزەرەکــەدا هاوڕێکانــی بەجێهێشــتو ڕێیەکیتری گرتەبەر یان لێیان دواکەوت.

(عَنَــدَ وعَنِــدَ وعَنُــدَ- عَــنِ الطَريــقِ أو القَصــدِ. عُنُوداً): لە ڕێگەکــە یان نیازەکەی پێچیکردەوە/ لایدا.

(-الرَجُلُ): لە ڕاستیو هەق لایدا هەرچەندە دەیشیزانی کامەیە.

(عَنيد (ج) عُنُد): لە ڕاستیو هەق لادەر.

(-العِــرقُ): خوێنــی دەمــاری بەربــوو نەوەستایەوە.

(عانَدَ-هُ. مُعانَدَةً وعِناداً): ڕقەرەبەرایەتیی لەگەڵدا کردو لێیجیابووەوەو بەرهەڵستییکرد.

(أعْنَدَ- فُلاناً): بەرهەڵستی فیساریکرد.

(-العِرقُ): دەمارەکە خوێنی لەبەر ڕۆیشــتو نەگیرسایەوە.یەوە.

(تعانَــدَ- القَــومُ): سەرســەختیان لەگــەڵ یەککردو بەرهەڵستیی یەکیانکرد.

(إسْتَعْنَدَ- الفَرسُ): ئەسپەکە سەرکێشیکردو جڵەوگیر نەبوو سوارەکەی هەڵگرت.

(-هُ القَيءُ): هێڵنجو ڕشــانەوە بەسەریدا زاڵ بوو و ڕشایەوە.

(ألعانِــد (فــا) (ج) عُنَّد وعَوانِد): لاســار/ قیرسیچمە/ سەرسەخت/ لە ئامانج لادەر.

(دَمٌ عانِد): خوێنێکی نەوەستاو.

(«طَعَنَــهُ طَعْناً عانِداً»): بەڕاســتو چەپدا پیایدا کردو لێیدا.

(ألعُنْد والعِنْد والعَنْد): لا/ کەنار.

(ألعَنَد): تەنشت.

(«هــوَ يَمشــي وسَــطاً لا عَنَــداً»): ئەو لە ناوەڕاســتەوە دەڕوات نــەك لە (تەنشــتەوە/ لەلاوە).

(ألعِنادِيُّ): شــوێنکەوتووی ڕێڕەوی عِنادِي/ سەهەندەیی.

(ألعِنادِيَّــة أو المِثالِيَّــة): ســەهەندەیی/ سەرســەختیی/ ڕێڕەوی ئەوانەیە کە بڕوایان بــە ڕاســتیی شــتەکان نییــەو دەڵێــن ئەوە ســەوداو ئەندێشــەو خەیاڵــنو وەك نیگارو وێنەی ســەرئاونو زانیاری هی بەرچاوگرتنە (ئایدیالیسمە)/ هێنانە بەرچاوە.

(ألعَنُــود (ج) عُنُد): لــە ئامانجو نیازلادەر/ لاسار/ قیرسیچمە.

(سَحابَةٌ عَنودٌ): هەورێکە لاسارە لە باران بارین ناوەستێتو لاناچێت.

(عَقَبَةٌ عَنُود): (کۆسپێکی/ ناستەنگێکی/ تەگەرەیەکی) سەخت.

(رَجُلٌ عَنُود): پیاوێکی سەهەندەیە/ لاسارە/ قیرسیچمەیە/ سەرسەختە/ کارکردەیە بە تەنیا، نایەوێت کەسی لەگەڵدا بێت.

٢-(عانَدَ- الشيءَ. مُعانَدَةً وعِناداً): بە شتەکەوە لکاو لێینەبووەوە.

(-الرَّجُلَ): وەك پیاوەکەیکرد.

(إسْتَعْنَدَ- فُلاناً): نیازی فیساریکرد.

٣-(عِنْدَ): ١-(بۆ شوێن) لەلا/ لا.

(وَقَفتُ عِندَ البابِ): (لای/ لەلای) دەرگاوە وەستام ٢-(بۆ کات): لە کات.

(سافرتُ عِنْدَ مَغيب الشمس): لە کاتی خۆرئاوابووندا گوزارەکرد (هەمیشە بۆ ئاوڵفرمانو کاتە یان (مِن)ی دەچێتە پێش.

(«أتَيتُ مِن عِندِهِ»): لەلای ئەوەوە هاتم. ڕەشە خەڵکەکە دەڵێن: («ذَهَبتُ إلى عِندِهِ»): ڕاستیەکەی نەوەیە بڵێیت.

(ذَهَبتُ إلَيهِ): چووم بۆ لای.

(ألعِنْد): دڵو شتی بەجێ.

٤-(عَنْدَرَ- المَطَرُ): باران توندیکرد.

٥-(عَنْدَلَ- الهَزارُ. عَنْدَلَةً): بلبلەکە خوێندی.

(العَندَليب (ج) عَنادِل) (ح): بلبل بالندەیەکی بچووکی دەنگخۆشە.

٦-(العَنْدَم= دَمُ الأخَوَين= ألبَقَم): درەختی ئەژدیها درەختێکی درکاوییە لە دارەکەی ڕەنگدەگیرێت.

عنز: ١-(عَنَزَ-ەُ عَنْزاً): بە نەقیزە تێوەیژەند/ نەقیزەی پێداکرد.

(ألعَنَزَةُ (ج) عَنَز وعَنَزات): نەقیزە. داردەستێکە بزمارێك بە خوارەوەکەیەتی.

(عَنَزَةُ الفَأس): دەمی تەور.

(ألعَنُوز والعَنيز): تووشبووی (وەیەك/ بەلایەك).

٢-(عَنَزَ واعْتَنَزَ واسْتَعْنَزَ- عَنهُ. عَنْزاً): خۆی لێلاداو بەلایەکدا داپەری.

(أعْنَزَ- الشيءَ): شتەکەی (خوارکردەوە/ لارکردەوە/ لادا).

(تَعَنَّزَ): لە خەڵك دوورکەوتەوەو تەریکبوو.

٣-(ألعَنْز (ج) عِناز و أعْنُز وعُنُوز) (ح): ١-بزن ٢-(ح)مێچێرگو مێواشە و مێناسكو بزنەکێویی.

(ألعَنْزَةُ) (ح): بزن.

٤-(ألعَنزُوقَةُ) (عند العامة): چەرخوفەلەك/ جۆلانە/ دیلانێ.

عنس: ١-عَنَسَ- العُودَ عَنساً): چێوەکەی نوشتانەوەو خواریکردەوە.

(أعْنَسَ- الشيءَ): شتەکەی گۆڕی.

(«فُلان لَم تَعْنُسْ أو لَم تَعْنِس السِنُّ وَجْهَهُ»): فیسار تەمەن بە ڕوویەوە دیار نییەو نەیگۆڕیوە.

(-الشيبُ وَجْهَهُ): پیرێتی ڕووی تێکداو پێوەی دیاره/ ڕووی گۆڕیوه.

٢-(عَنَسَ-تِ الجارِيَةُ عُنُوساً وعِناساً): کچەکه به کچێنیی له ماڵی باوکیدا مایەوەو شووینەکرد.

(عانِس (ج) عَوانِس وعُنْس وعُنَّس وعُنُوس): کچی شووینەکردوو/ قەیره کچ.

(عَنَسَ- الرَجُلُ): پیاوەکه پیر بوو ژنی نەهێنا/ بەڕەبەنیی مایەوه.

(عانِس): پیاوی ڕەبەن.

(عَنِسَ-تِ الجارِيَةُ- عُنُوساً وعِناساً): کچەکه هەر شووینەکرد.

(عَنَّسَ- تِ الجارِيَةُ): کچەکه بوو به قەیره کچو هەر شووینەکرد.

(عَنَّسَ- الجارِيَةَ أَهْلُها): کەسوکاری کچەکه کچەکەیان به کچیی هێشتەوەو بەشوویان نەدا.

(مُعَنَّسَة (ج) مُعَنَّسات ومَعانِس): کچی بەشووندراو قەیرەکچ.

(عُنِّسَ وأَعْنَسَ-تِ الجارِيَةُ): کچەکه به مێرد نەدراو به کچیی هێڵرایەوه.

٣-(عَنِسَ- عَنَساً): هەر ساته ساتێك تەماشای ئاوێنەی کرد.

(ألعِناس (ج) عُنُس): ئاوێنه.

٤-(ألعَنس (ج) عِناس وعُنُوس) (ح): ١-داڵ ٢-مێحوشتری بەهێز.

عنش: (عَنَشَ- العُودَ. عَنْشاً): چێوەکەی چەماندەوه.

(-الرَجُلَ): پیاوەکەی هەراسانکردو تووڕەیکرد.

(عانَشَ-هُ مُعانَشَةً وعِناشاً): ١-له جەنگدا دەستیکردە ملیو باوەشی پێداکرد ٢-شانازیان به یەك کرد.

(تَعَنَّشَ- المالَ): به هەموو جۆرێكو له هەموو لایەك سامانی گردکردەوه/ پێکیەوەنا.

(تَعانَشا): دەستیانکردە ملی یەك.

(إعْتَنَشَ-هُ): ١-له جەنگدا باوەشی پێداکردو دەستی کردە ملی ٢-ستەمی لێکرد.

(ألأَعْنَش): مرۆڤی شەشپەنجه.

عنص: ١-(العُنْصُر والعُنْصَر (ج) عَناصِر): ١-توخم/ ڕەگەز/ نەژاد/ ڕەسەن/ بنەڕەت/ ڕیشه/ بنەچه.

(«أَنَهُ لَكَريمُ العُنصُر»): نەژادپاکەو به ڕەسەنه ٢-خانەدانییو گەورەیی باووباپیر ٣-پەرۆشخواستیی ٤-پێداویستی ٥-زۆرزانو بەفرتو فێڵ ٦-ماده ٧-تەنی ساده.

(العُنْصُر الكهربائي) (ف): ئەندامی کارەبایی (شانه یان پیل) دینەمۆیەکی کارەباییه که تەزووەکەی له کارلێکردنی کیمیاییەوه سەرچاوه دەگرێت وەك ئەوانەی بەکاردێت له لایتی کارەبایی دەستو ڕادیۆی ترانستەرو کاتژمێرو موبایل.

(العناصر عند القدماء كانت اربعة) توخمەکان

لەلای پێشــینان چواربوون: ئاگرو هەواو ئاوو خــاك/ خــۆڵ دەیشــوترێت (اَلأسْطقسّــات) و(العُنصُريّ): مادەبنچینەییەکان بنەچەیی/ توخمی/ ریشەیی.

(جِسمٌ عُنْصُري): تەنێکی سادە.

(العُنصُريّ): رەگەزپەرست/ رەگەزخواز.

(اَلعُنْصُرِيَّة): رەگەزخوازیی/ رەگەزپەرستیی/ (راسیسم).

(عیــدُ العَنْصَــرَة): جەژنــی یــادی چوونی گیانــی پــیرۆز بۆ نــاو لاشــەی قوتابیەکانی حەزرەتی عیســا کــە پاش پەنجــا رۆژ دوای جەژنی قوربانــی گاورەکان دەبێــت ٢.لەلای جوولەکەکان جەژنی یادگاری هاتنەخوارەوەی شــەرعەتی ئاینی جوولەکە لە توری ســینادا (وشــەکە جوولەکانەیە واتاکــەی کۆبوونەوە یان ئەنجومەن دەگەیەنێت).

٢-(اَلعُنصَل) (ن): پیازە مارانە/ قورالە جۆرە گوڵێکە لە کۆمەڵــەی زەمبەقە. لە ئەوروپاو ئاســیاو ئەفەریقادا دەروێت لەوانە عونسولی دەریایی کە پیازەکانی هەڵاوســاوە گوڵەکانی ســپییە لە وڵاتانی لێواری دەریای ناوەراستو خوارووی ئەفەریقــادا زۆرە. هەندێك کەڵکی پزیشکیی هەیە.

٣-(اَلعَنْصُوَة والعِنصُوَة والعُنْصُوَة والعِنصِيَة والعِنصاة (ج) عَناص): ئەوەی کەمو بڵاوبێت. لە گیاو تووکی ســەرو شتیتر کە بڵاوبێت واتا تەنکبێت.

عنــظ: ١-(العُنْظُب والعُنْظُبــان والعُنْظُوب والأُنثى عُنْظوبَة): جۆرە کوللەیەك.

٢-(عَنظــی- بِه): ١.گاڵتەی پێکرد ٢.قســەی ناشیرینی پێوتو جنێوی پێدا.

(اَلعُنْظُــوان): ١.دەمپیســی/ جنێوفــرۆش/ سەرسەریو داوێنپیس ٢-(ن)ترشۆکە.

(اَلعُنْظُوانَة (ج) عُنْظُوانات واحِدَةُ العُنْظُوان) (ح): کوللەی مێ.

(اَلعِنْظِیان): زمانپیسی بەدرەوشت/ سەرسەری.

عنــف: (عَنُــفَ- بِالرَّجُــلِ وعَلَیــهِ. عَنْفاً وعَنافَةً): بەزەیی پێدانەهاتــەوەو لەگەڵیدا (توندوتیژ بوو/ رەقبوو).

(عَنیــف): توندوتیــژ رەقو بێبەزەیی (ج) (عُنُف).

(عَنَّــفَ- هُ): ١.رەقو بێبەرزییانــە لەگەڵیدا جووڵایەوە ٢.خراپ سەرزەنشتیکرد ٣.تەشەری لێداو گلەیی لێکرد.

(أَعْنَفَ- الأَمرَ): کارەکەی سەرســەختانەو بە رقەوە کرد.

(-هُ): توندوتیژ لەگەڵیدا جووڵایەوە.

(إعْتَنَــفَ- الأمــرَ): توندوتیژ دەســتی دایە کارەکە.

(اَلعُنْــف والعَنْف والعِنْــف): ١.زەبروزەنگ/ بێبەزەیــی ٢.توندوتیژیــی ٣.ســەختییو دڵرەقی/ شێتگیریی.

(ألأَعْنَف): ١-توندوتيژتر ٢-دڵرەقتر. بێبەزەییتر.
(عُنْفُوان الشَّباب وعُنْفُوَّه): هەرەتی لاویی‌و هێزو گوڕی.
(عُنْفُوان الخَمر): تیژیی مەی‌و گەرمیی گرتنی.
(ألجِنسُ العَنيف): ڕەگەزی توندوتیژ/ ئیدیۆمە بۆ ڕەگەزی پیاو (بەرامبەرەکەی).
(الجنس اللَّطيف): (ئیدیۆمە بۆ ڕەگەزی ژن).
(ألمَعْنَفَة): هۆکاری توندو تیژیی‌و ڕەقیی‌و بێبەزەیی.
٢-(إعْتَنَفَ- الشيءَ): گەرم‌و گوڕ دەستی بە کارەکە کرد.
(ألعَنْفَةُ والعُنُفَةُ): سەرەتاو گەرم‌و گوڕیی دەستپێکردن.
٣-(إعْتَنَفَ- المَجلِسَ): لە کۆڕەکە لایداو بۆ شوێنێکیتر چوو.
٤-(تَعَنفَصَ): ١-چەرداوەریی/ بێحەیایی‌و لەخۆباییبوونی نواندو جرپنیکرد ٢-خۆی هەڵکێشاو شتی وایوت کە نەیبوو.
(عَنْفَصَ) (عامية): فشوهوریکردو خۆی نواند/ خۆی بە زل پیشاندا.
(مُعَنفِص) (عامية): فشەکەری خۆبەزلزان.
٥-(ألعَنْفَقَةُ (ج) عَنافِق): گەندەمووی نێوان لێوو چەناگە.
عُنق: ١-(عَنِقَ- عَنَقاً): ملی درێژ بوو.

(أَعْنَق): ملدرێژ.
(عَنَّقَ-هُ): ملیگرت.
(-طَلعُ النَخل): تۆودانی خورماکە درێژ بوو.
(- عَلَيه): بەسەردا ڕۆیشت‌و سەریکەوت.
(عانَقَ-هُ مُعانَقَةً وعِناقاً): دەستی کردە ملی‌و باوەشی پێداکردو بە سنگی خۆیەوەینووساند.
(أعْنَقَ الكَلْبَ): ملوانکەیەکی کردە ملی سەگەکەوە.
(-الزَرعُ): کشتەکە باڵایکردو گوڵی دەرکرد.
(تَعَنَّقَ- اليَربُوعُ): گۆڕهەڵکەنەکە ملی بە کونەکەیدا کرد.
(تَعانَقَ- الرَجُلانِ): دووپیاوەکە دەستیان کردە ملی یەکتری.
(إعْتَنَقَ-الشيءَ): ١-بەتوندیی‌و ڕاستیی شتەکەیگرت ٢ دەستی دایە شتەکە.
(-الرَجُلانِ): دەستیاندایە گەردنی یەکتری لە شەڕدا یان لە هەڵوێست‌و کاتیتردا.
(ألعُنُق (ج) أعْناق= العُنْق) (ع ا): (نێرە دەیشکرێت بە مێ) مل/ گەردن.
(«كانَ ذلِكَ على عُنُقِ الدَهْرِ»): ئەوە لە کۆندا بوو.
(«لَهُ عُنُقٌ في الخَيرِ»): لە چاکەو خێردا دەستپێشکەریی هەیە.
(«هُم عُنُقٌ إليكَ»)ملیان بۆ لات درێژ کردووەو بەلای تۆدان‌و گوێدەگرن‌و چاوەڕێن‌و

گوێرایەڵن.
أَلعُنُـــق(- مِـــنَ النَباتِ): ملـی ڕووەك كە لە نێوان قەدو ڕەگدایە.
(عُنُقُ كُلِّ شَيءٍ): سەرەتای/ پێشەكیی هەموو شتێك.
(«ماتَ فُلانٌ في عُنُقِ الصَيفِ»): لە سەرەتای هاویندا مرد.
(«وقد أَخَــذَ بِعُنقِ السِــتين»): پێی ناوەتە تەمەنی شەستەوە.
(أَلعُنُق): سەرۆكەكان.
(أَلعانِقاء): كونی گۆڕهەڵكەنە گەر ترسا ملی پێدا دەكات.
(أَلعِناقِيَّة) (ن): ژاڵۆك ڕووەكێكە لە كۆمەڵەی ژاڵــە گوڵەكەی جوانــەو بنیەكــن. جۆرێكی دەروێنرێــت كە كەپرۆكــە دەكات و گوڵەكەی گەورەو شــینە جۆرێكیتری گوڵی ســپیی و ئاڵ دەگرێت.
(«الأَعْنَق): ملدرێژ.
(أَلعَنْقاء (ج) عُنْق): ١-مێی وشــەی (ألأَعْنَق) ٢-سەری گرد.
(هَضَبَةُ عَنْقاء): بانێكی درێژی بەرز.
(أَلعُنَيْــق): ١-ملۆكــە/ بچووككــراوەی مــل ٢-چلۆكەیەك كە گوڵی پێوە بێت.
(العَنيق): ١-مل ٢-دەستلەملكەر.
(أَلمِعْنــاق (ج) مَعانيــق): چارەوێی ملچاك و جوان.

(أَلمُعْنِق (ج) مَعانيق): زەویی سەختی بەرز.
(رَجُــلٌ مُعْنِــق): پیاوێكــی گەردنبــەرز/ ملدرێژ.
(أَلمَعْنَقَةُ): ملوانكە/ گەردانە.
٢-(عانَــقَ-تِ الإِبِــلُ مُعانَقَــةً وعِناقــاً): حوشــترەكانیان ملیــان درێژكــردو خێــرا ڕۆیشتن/ خێرایانكرد.
(أَعْنَــقَ-تِ الدابَّــةُ): وڵاخەكــە كەوتە غارو هەنگاوی بڵاویناو تەكانیدا.
(-النَّجمُ): ئەستێرەكە ونبوو/ ئاوابوو.
(-تِ البِــلادُ): وڵاتەكە پەلیهاویشــت و دوور بوو.
(أَلعَنَــق) (مــص): ملدرێژكــردن واتا خێرا ڕۆیشتن و غاركردن.
(أَلمُعْنِق (ج) مَعانيــق): پەلەكار/ خێراكەر/ غاردەر.
(أَلمِعْنــاق (ج) مَعانيق): چارەوێی ملگرتووی ملجوان و خێرا لە غاردا.
٣-(أَعْنَــقَ-تِ الريحُ): با گەردو تۆزی هەڵداو بڵاوكردەوە.
٤-(أَلعُنُق): كۆمەڵ.
(العَنــاق): نەهامەتــیو ســەرگەردانییو سەرنەكەوتن ٢-وەی/ چورتوم/ لێقەومان.
(- (ج) أَعْنُــق وعُنُــوق) (ح): كارە مــێ كە ساڵێكی تەواو نەكردبێت/ گیسكە مێ.
(عَناقُ الأَرض) (ح): پشیلە كێوی زیندەوەرێكە

لـە كۆمەڵەی پشـیلەیە کەمێك لە پشـیلەی ماڵی گەورەتــرە دوو چەپکە تووکی ڕەش بە گوێچکەکانیەوەیەو درندەیەکی ڕاوکەرە.

(العَناقة): نەهامەتیوسەغڵەتیوسەرنەکەوتنو داماویی.

(العَنقاء): زۆرزانو بەفروفێڵ.

(عَنْقاءُ مُغْرِبِ والعَنْقاءُ المُغْــرِبُ والمُغْرِبَةُ): سیمرخ. باڵندەیەکی ئەفسانەییە بۆ فەوتانو نەمانی شتێكو پووچبوونەوەی دەوترێت.

(«حَلَّقَت بِهِ فِي الجَوِ عَنْقاءُ مُغرِب»): سیمرخ بە ئاسماندا بردی. واتا فەوتاو نەما.

٥-(عَنْقَشَ- بالشــيءِ): خۆی بە شــتەکەوە هەڵواسیو پێوەی بەند بوو/ لکا.

(تَعَنْقَشَ- بِهِ): خۆی بۆ لوولداو پێوەی توند بوو.

عنــك: ١-(عَنَكَ- الرَمــلُ عُنْــكاً وعُنوكاً): لمەکــە بەیەکداچوو لــوولو بەرزبووەوە ڕێی بۆچوونی نەما.

(عَنيــك (ج) عُنْــك): لمــی بەیەکداچــووی گردبووی بێدەرو.

(عَنَــكَ البــابَ): دەرگاکــەی داخســت/ کۆڵۆمکرد.

(-الرَجُلُ): سەری خۆی هەڵگرتو ڕۆیشت.

(عَنَّــكَ-هُ): لەگەڵیــدا توندوتیژیــی نواندو تووشی چەرمەسەرێیکرد ئەمە لەوەوە هاتووە کە حوشتر لە لمدا بچەقێتو تووشی نارەحەتی ببێتو دەرنەیەت.

(أَعْنَــكَ- الرَجُــل): کەوتــە لمێکــی زۆرو کەڵەکبووەوەو چەقی.

(-البابَ): دەرگاکەی داخست.

(تَعَنَّــكَ- الرَملُ): لمەکە پێچپێچخواردو کەڵەکە بوو بەرزبووەوەو ڕێی تێچوونی نەبوو.

(إِعْتَنَــكَ- البَعيرُ): حوشــترەکە کەوتە گێژە لمەوەو دەرچوونی نەبوو.

٢-(عَنَكَ- الفَرَسُ عُنْكاً وعُنُوكاً): چارەوێکە پەلاماریداو دووبارە گەڕایەوە سەریو هێرشی بردەوە سەر.

٣-(العَنْكَبــوت (ج) عَناكِب عَنكَبُوتات)(ح): جاڵجاڵۆکــە بەلیکە لینجەکــەی تەون دەکات بــۆ ئــەوەی مێشــومەگەزی پێــوە بلکێتو بیانگرێت.

(أَلعَنْكَــب (ج) عَناكِب وعَناكيب) (ح): نێرە جاڵجاڵۆکە.

(أَلعَنْكَبَــةُ والعَنْكَباة العَنْبــاةُ (ج)(عَناكِب وعَناكيب) (ح): مێجاڵجاڵۆکە.

(أَلعَنكَبوتيــات) (ح): بــەرە جاڵجاڵۆکەکان: تاقمــە زیندەوەرێکن وەك جاڵجاڵۆکەو گەنەو سڕو دووپشكو ئا لەوجۆرانەیە.

عنم: (عَنَّمَ- البَنانَ): پەنجەکانی یان سەری پەنجەکانی ڕەنگکرد.

(أَعْنَمَ-تِ الماشِيَةُ): ئاژەڵەکە لەسەر ڕوومکی (عَنَم) لەوەڕا.

(أَلعَنَـم الواحـدُ عَنَمَـة) (ن): ڕووەكێكـی مشەخۆرە بەرێکی سوور دەگرێت بە پەنجەی بۆیەكـراو دەچوێنرێـت ٢ـتـەرزی مێـو کە چڵەکان هەڵدەواسێت.
(أَلعَنَميُّ): قڵیشی لێوی مرۆڤ.
عنـا: ١-(عَنا- لَهُ. عَناءً وعُنُوّاً): سـەری بۆ شـۆڕکرد/ خـۆی بەدەسـتەوە دا/ زەبوونی دەستیبوو.
(عانٍ وعَنِي (م) عانِيَة وعَنِيَّة): سەرشـۆڕو زەبوون/ ملكەچو كەساس.
(عَنا- عَنوَةً): ١-شتەكەی بە زۆرو دەگەنگ برد ٢-بە ئاشتیو نەرمییو ڕێکەوتن شتەکەیبرد.
(عَنا وعَنِيَ- في القَوم. عَناً): بوو بە دیل بە ناویاندا.
(عـانٍ (ج) عُنـاة (م) عانِيَـة (ج) عانیات وعَوانٍ): دیل.
(عَنَّى- الرَجُلَ تَعْنِيَةً): پیاوەکەی بەند کرد.
(أَعنـى- الرَجُـلَ. إِعْناءً): ملی بـە پیاوەکە شۆڕکردو کەساسیکرد.
٢-(عَنـاـهُ الأَمـرُ. عَنـاءً وعُنُـوّاً): كارەكە مەراقی پێیپەیداکردو لای گرنگبوو.
(-الأَمـرُ عَلَيـهِ): كارەكـەی لێـدژوارو سەختبوو.
(-تِ الأُمورُ بِفُلان): كارەکان لەسـەر فیسـار کەڵەکە بوو/ بەسەریدا داباری.
٣-(عَنـا- الشـيءَ. عَناءً وعُنُواً): شـتەكەی دەرخستو پیشاندا.
(-تِ الأَرضُ بِالنَّباتِ): زەویەكە گیای دەرکردو سەوز بوو.
(«لَم تَعْنُ بِلادُنا بِشَيءٍ»): وڵاتەکەمان هیچی سەوز نەکرد.
(أَعْنى-تِ الأَرضُ النَبـاتَ. إِعناءً): زەویەكە گیاو ڕووەکی دەرکردو لێڕوا.
٤-(عَنـا- الكِتـابَ. عَنْـواً): ناونیشـانی بۆ کتێبەکە نووسی/ ناونیشانی بۆ دیاریکرد/ بۆ دانا.
٥-(أَلعاني): ئاو یان خوێنی لەبەر ڕۆیشتو.
(أَلعِنْـو والعَنـا (ج) أَعْنـاء): لا/ کەنـارو تەنشت.
(«جاءَنا أَعناءٌ مِن الناس»): لەملاو لەولاوە خەڵكو هۆزێکی زۆرمان بۆ هات.
٦-(عَنْـوَنَ- الكتابَ عَنوَنَةً): ناونیشـانی لە کتێبەکە نا.
(عُنوانُ الكتاب وعِنوانُهُ وعُنيانُهُ وعِنْيانُهُ): ١-ناونیشـانو ڕێڕەوو پیشـەکیی (کتیبەکە/ پەرتووکەکە).
(عِنوانُ كُلِّ شيءٍ): ناوونیشانی هەموو شتێك کـە دەرەوەی ناوەوەیـت تێبگەیەنێتو بۆت ڕوونبکاتەوە.
(«الظّاهِر عِنوانُ الباطن»): ڕووی دەرەوەی شت نیشانەی ناوەوەیەتی.
(عِنـوانُ الرسـالَة في إِصْطِـلاح الكتـاب):

ناونیشـانێك کـە لەسـەر نامـە یان پشـتی بەرگەکـەی دەنوسـرێت نـاوی کەسـەکەو نازناوی‌و شوێنی دانیشتنی دەنوسرێت.
عني: ١-(عَنى-تِ الأرضُ بِالنَّباتِ): زەویەکە گیایدەرکرد/ بە گیا داپۆشرا.
٢-(عَنى- بِما قالَهُ كذا عَنْياً وعِنايَةً): ئەوەی کە وتی نیازو مەبەستی ئەو بوو.
(تَعَنَّى- فِي الأمرِ. تَعَنِّياً): مەبەستی ئەو کارە بوو.
(ألمَعْنـى (ج) معـانٍ): ١-مەبەسـتو نیـازی شـتێك ٢-(مَعنـى الكَلِمـةِ): واتای وشـەو چیدەگەیەنێت.
(معنى الكَلام): ناواخن‌و واتای ئاخاوتنەکە/ قسەکە.
(ألمَعاني): ئەو سـیفەت‌و نیشانە باشانەی کە مرۆڤ دەیبێت.
(«فُلان حَسَـنُ المَعاني»): فیسـار سیفەت‌و نیشانەی باشی هەیە.
(ألمُعَنَّى- عند الزَجَّالين): لای لۆتییەکان جۆرە هۆنراوەیەکە دەیڵێن‌و بە تەنگ سەرواوە زۆر دێن‌و گوێ نادەنە ڕاسـتیی زمانەکەو کێشـی هەڵبەستە.
(ألمَعْنَوِيّ): واتایی.
(مَعنـوِيُّ- الكَلامِ ومَعْناتُهُ ومَعْنِيَّتُهُ): واتای ئاخاوتن‌و مەبەستی.
٣-(عَنـى- الأمـرُ لِفُـلان عَنْيـاً): کارەکە قەوماوەکە ئەویگرتەوە/ بەسەریدا هات.
(-الأمرُ فُلاناً. عِنايَةً وعَنايَةً وعُنِيّاً): کارەکە فیسـاری خەریککردو بەتەنگیەوە هات‌و لای گرنگبوو.
(-اللهُ بِهِ عِنايَةً): خودا پاراستی‌و بەتەنگیەوە هات.
(عُنِـيَ- بِالأمرِ. عِنايَةً وعُنِيّاً): بە کارەکەوە خەریك‌و ماندوو بوو بە تەنگیەوە هات.
(عـانٍ وعَـنٍ): سـەرقاڵ‌و مانـدوو بـە تەنگەوەهاتووی کار.
(عَنَّـى وأعْنـى- الرَجُـلَ تَعْنِيَـةً وإعْناءً): پیاوەکەی چەوسـاندەوەو کارێکی بەسەردا دا کە ماندووی بکات.
(عَنِيَ- عَناءً): تێهەڵچوو شەکەتبوو.
(عَنِيَ وعَنى- بِالأمرِ): بە کارەکەوە خەریك‌و ماندوو بوو.
(عـانٍ وعَـنٍ): خـەریـك‌و مـانـدوو/ بەتەنگەوەهاتوو.
(عانى-تِ الهُمـومُ فُلاناً مُعانـاةً): پەژارەو مەراق دایبەسەر فیسارداو گینگڵیدا.
(مُعانـاة): گینگڵـدان/ ڕەنجـدان‌و پێـوە خرمیکبوون.
(عانى- الشَـيءَ): بەدەست شتەکەوە تووشی نارەحەتیبـوو ئارامیگـرت‌و بـە ئەنجامـی گەیاند.
(-الـرَجُـلُ مـالَـهُ): داراو سـامـانـەکـەی

هەڵسووراندو سەرپەرشتیکرد.
(-ە): لەگەڵیدا هەڵیکردو هەڵیسووراند.
(تَعَنَّى. تَعَنِّياً): زۆر ماندوو بوو.
(-الأمرَ): سەختیی و رەنجی کارەکەی چەشت و خۆی لە بەردا راگرت/ بە تەنگیەوە هات.
(-تِ الحُمَّى فُلاناً): تاکە، بۆیگەڕایەوە.
(إعْتَنى- الأمرُ. إعتِناءً): کارەکە هاتە بەردەم/ هاتە پێشەوە.
(-بِالأمرِ): بەتەنگ کارەکەوە هات و بەدەربەسیەوە بوو.
(ألعَني (م) عَنِيَة): (بەتەنگەوە/ بەدەربەسەوە) هاتوو.
العَنِيَّةُ والعَناءُ والعَنا): رەنجدان و ماندووبوون/ کۆشش و شەکەت بوو.
(ألعَنايَة والعِنايَة): (بە تەنگەوە/ بەدەربەسەوە) هاتن/ پێوە خەریکبوون.
(هو بِهِ أعنى): ئەو باشتر خۆی لەگەڵیدا ماندوو دەکات و بە تەنگەوە دێت.
(ألمُعَنَّى): کارێکی سەخت و گران کە راسپێردرابێت بیکات.
٤-(عَنى- فيه الأكلُ. عَنْياً): خواردنەکەی پێکەوت و سوودی لێوەرگرت.
(عَنِيَ- الأكْلُ فيه عَنَىً): خواردنەکە کەڵکیدایەو پێیکەوت.
٥-(عَنَّى وأعْنى- الكِتابَ. تَعْنِيَةً وإعْناءً): ناونیشانی بۆ کتێبەکە دانا.

(«ما أعْنى شيئاً»): سوودێکی نەبەخشی.
(ألعُنيان= العِنوان): ناونیشان.
الملحق:
عني: (المَعْنَويَّات): ورە/ باری دەروونیی.
(مَعْنَويات الجنود): ورەی سەربازەکان.

عهد: ١-(عَهِدَ- الأمرَ عَهْداً): بە کارەکەیزانی/ کارەکەی زانی.
(-الشيءَ): شتەکەی پاراست و سەرپەرشتیکرد/ بەتەنگیەوە هات/ زوو زوو بەسەریکردەوە.
(-اللهَ): خودای بە تاک و تەنها زانی/ ناسی.
(-فُلانٌ وعْدَهُ): فیسار پەیمانەکەی پاراست و بردە سەر.
(-إلى فُلانٍ): فیساری راسپاردو بۆ شتێک مەرجی لەگەڵدا کرد.
(-إلَيهِ في كذا): ئەوەی کردە قەبەڵی و رایسپارد کە بە تەنگیەوە بێت.
(عاهَدَهُ): پەیمانی لەگەڵدا بەست/ بەڵێنیدایە/ گریبەستیانکرد.
(أعْهَدَ- فُلاناً مِن كذا): فیساری لەوە دڵنیا کرد/ دەستەبەری پاراستنیبوو یان ئەوەی لەسەر لابرد یان دەستەبەریبوو.
(أُعْهِدُكَ مِن هذا الأمرِ): بۆ ئەو کارە من دەستەبەرتدەبم.
(تَعَهَّدَ واعْتَهَدَ- الشيءَ): ١-گفتی پاراستن و چاودێریداو دەستەبەری ئەوە بوو ٢-بەڵێنی پاراستن و چاودێریکردنی شتەکەی

تازەکردەوە.
(-أَمْلاكَهُ): سەردانی موڵکەکەیکردو سەرپەرشتی کردو چاکسازییکرد.
(تَعاهَــدَ القَومُ): خوێشــگەل لەگــەڵ یەکدا پەیمانیانبەستو بەڵێنیان بەیەکتریدا.
(-الشيءَ): شتەکەی گرتە ئەستۆی خۆی.
(-أَملاكَــهُ): هاتــە ســەر موڵکەکانــیو سەرپەرشتیکردنو چاکسازیکردن.
(إسْــتَعْهَدَ فُــلانٌ مِن صاحِبِــهِ): بەڵێنی لە هاوڕێکەی سەندو مەرجی لەگەڵدا کردو پێی مۆرکرد.
(-فُلاناً مِن نَفسِهِ): فیساری لەدەستدرێژیی خۆی دڵنیا کردو گفتی ئەوەیدایە.
(أَلعَهــد (مــص) (ج) عُهُــود): ١-ئەمــەك ٢-دەستەبەریی ٣-دڵنیایی/ پاراستن/ ئاسایش/ دەســتەبەربوون ٤-خۆشەویستیو دۆستایەتی ٥-ڕاســپاردە/ وەســیێت ٦-پەیمان ٧-سوێند کە پیاو بیخوات.
(«عَلَــيَّ عَهــدُ اللهِ لَأَفْعَلَنَّ كذا»): ســوێندم بە خــودا دەبێت هەر ئەوە بکــەم ٨-فەرمان. کەسەرداری وڵات بۆ کاربەدەستی ناوچەیکانی دەنارد کــە دادوەر بن ئەوســایش پێیدەوترا (فرمان) ٩-سەرچاوەی دەستەبەریو پەیمانی شتێك.
(«عهدي بِهِ أَنَهُ كَريمٌ»): وەك من بیناســم هەمیشە ئەو بەخشندە بووە.

(«هــو قريب العَهد بِكَذا»): لەوەدا تازەیە چ لە ڕووی شارەزاییەوە یان ڕەوشو باریەوە.
(«كان ذلك فِي أَو على عَهدِ فُلان»): ئەوە لە سەرینەی فیسار یان ســەردەمو چاخی ئەودا بوو.
(أَلعَهْدُ القَديم): تەورات.
(أَلعَهْدُ الجَديد): ئینجیل.
(وَلِيُّ العَهْد): جێنشینی شا پاش مردنی شا.
(أَلعَهِد): ١-کەسێك دۆستپەیمانبێت کاری وڵات بگرێتە دەســتو باش بەرێوەی ببات و بیکات ٢-کەســێك کە کاروبار بگرێتە ئەستۆیو باش سەرپەرشتیبکات.
(أَلعُهْدَة): ١-بەرپرسیو دەستەبەرییو دڵنیایی/ لەئەستۆگرتنی شتێك بۆ چاکسازییکردنی.
(«لــي في الأمرِ عُهْــدَةٌ»): بــۆ چاککردنەوە بەسەر کارەکەدا دەچمەوە.
(أَلعِهدان): لە ئەستۆگرتنو دەستەبەریی.
(أَلعَهيد): ١-پەیمانبەست/ بەڵێندەر ٢-پەیمان لەگەڵدا بەسراو ٣-کۆن.
(قَريةٌ عَهيدَة): دێیەکی زۆر کۆنە سەردەمێکی زۆری بەسەردا تێپەریوە.
(أَلمَعْهَد (ج) مَعاهِد): پەیمانگە ٢-شوێنێکە کە تیادا بوونی شتەکە ئاسای بێت ٣-شوێنێکە کە هێشتا خوێشگەل هەر بۆیدەچنەوە.
(أَلمَعْهود) (مفع): ناسراو/ دیارو لەبەرچاو.
٢-(عَهِــدَ- فُلانــاً بِمــكانِ كذا عَهــداً): لەو

شوێنەدا فیساری پێگەیشت.
(ألـعَـهْـد (ج) عُـهُـود) (مـص): دەمـی بەیەكگەیشتن‌و یەكناسین.
(«عَهدي بِـهِ قَريـبٌ»): زۆر دەمێك نییە/ بەیەكگەیشتووین‌و ناسیومە.
(«متـى عَهـدُكَ بِفُـلان»): لـە كەیـەوە ئەوتدیوەو دەیناسی.
٣-(عُهِدَ- المَكانُ): شـوێنەكە یەكەمین بارانی بەهاری لێدا.
(ألعَهْدُ والعَهْدَة والعِهْدَة (ج) عِهاد والعِهادَة): یەكەمین بارانی بەهار.
٤-(ألعُهدَةُ): لاوازیی لە نووسـیندا/ ناشیرین نووسین یان كەمئاوەزیی.
(«في خَطِّهِ عُهْدَةٌ»): ناشـیرین دەنووسـێت/ خەتەكەی ناخۆشە.
الملحق:
عهـد: ألتَعَهُّد: بەسـەركردنەوەو پاراسـتن ٢-خۆبەستنەوە بەگفت‌و بەڵێنێك/ بەڵێندان.
(«ألتَعَهُّـد بِـرَد مبلغ مِن المـال»): بەڵێنی دانەوەی پارەیەك ٢-خۆپێوەبەستن.
(«تَعَهُّـدات الطُـرُق»): بەڵێنـی ڕێگەوبان دروستكردن یان چاككردن.
(ألمُعاهَدَة) (مص): (ڕێكەوتننامە/ پەیمان)ی نێـوان دوو میریی یان پتر بۆ كاری بازرگانیی یان كاری ڕامیاریی‌و شتیتر.
(ألمُتَعَهِّد): ١-دەسـتەبەری ڕێكەوتن‌و بەڵێن/ بەڵێندەر یان پارێزەری پەیمانێك كە دابێتی ٢-خۆبەسـتنەوە بـە بەڵێـن‌و گفتێـك كـە دابێتی.

عهر: (عَهَرَ وعَهِرَ- وعُهُوراً وعَهارَةً وعُهُورَةً وعَهَراً عَهراً المرأة): زینای لەگەڵ ژنەكە كرد/ داوێنپیسیی لەگەڵدا كرد/ گای.
(عاهِـر (ج) عُهّـار): پیـاوی (زینـاكار/ داوێنپیس/ شەروالپیس).
هـيَ: (عاهـر (ج) عِواهِـر): ئافرەتـی (داوێنپیس/ خراپە) قەحبە.
(عاهَرَ-هـا عِهـاراً): زینای لەگـەڵ ژنەكەدا كرد/ دەستی لەگەڵدا تێكەڵكرد.
(ألعَهر): زیناكار/ خراپە/ ئافرەتی (قەحبە/ سۆزانی)/ پیاوی داوێنپیس.
عهل: (ألعاهِل (ج) عَواهِل): ١-قەراڵ/ شـای شاهان ٢-ئافرەتی بێمێرد.
عهن: ١-(عَهَنَ- بِالمَكانِ عَهْناً): لە شوێنەكەدا نیشتەنیبوو.
(-مِنَ المَكانِ) (ضد): ١-لە شـوێنەكە دەرچوو ٢-دەرنەچوو مایەوە.
(عَهَنَ- الشيءُ): شتەكە مایەوەو بنجبەستبوو.
(عَهِـنَ- الشـيءُ عَهَنـاً): شـتەكە (بـوو/ ئامادەبوو).
(ألعاهِن): ١-بنجبەست ٢-ئامادە.
(«مالٌ عاهِـن»): دارایەكی (هەبوو/ ئامادە/ چەسپیو).

(«هو عِهْنُ مـالٍ»): ئەو باش هەڵسوڕێنو پارێزەری دارایە.
٢-(عَهَـنَ- في العَمَـلِ. عَنْهاً): لـە کارەکەدا کۆششی باشیکرد/ بۆ کارەکە لێبرا.
(-لِفُلانٍ مُرادَهُ): پەلـەی لەجێبەجێکردنی (مەرامەکەی/ مەبەسەکەی) فیساردا کرد.
(عَهِنَ- لَهُ كذا عَهَناً): ئەوەی زوو بۆ ڕاپەڕاند/ پەلەی بۆ لێکرد.
(ألعاهِن): چابووك/ پەلەکار/ زوو ڕاپەڕێن.
٣-(عَهَنَ- الى فُلان عَهْناً): فیسـاری ڕاسپارد/ کردیە ئەستۆی ئەوەوە.
٤-(عَهَـنَ-ت جرائِـدُ النَخلِ عُهونـاً): پەلە دارخورماکان وشکبوون.
(ألعاهِنَـة (ج) العَواهِـن): پەلـە ڕووتـە وشکبووەکانی دارخورما.
(«رمى الـكَلامَ على عَواهِنِهِ»): قسـەکەی کردو هاویشـتی بێگوێدانە باشییو خراپییو ڕاستییو هەڵەی.
٥-(عَهَـنَ- القَضيـبُ. عَهْنـاً): چیلکەکـە/ چێوەکە چەمایەوە خەریکبوو بشکێت.
(ألعُهْنَـةُ): چەمانـەوەی چیلکەو نزیکبوونی شکانەوەی.
(ألعاهِن) (فا): ١-هەژار/ نەدار/ نەبوو ٢-خاوو خلیچك/ شلە پەتە ٣ تەمەڵ/ تەوەزەل.
٦-(ألعِهْـن (ج) عُهُـون): خـوری یـان ئەو خورییەی کە ڕەنگکرابێت.

(ألعِهْنَـةُ): ١-پارچـە/ تۆپەڵـە) خورییـەك ٢-(ن)درەختێکە گوڵی سوور دەگرێت.
عاث: (عاثَ- فُلاناً عَن كذا. عَوْثاً): فیساری لەو شتە وا لادا تا سەری سورماند.
(عَـوَّثَ-هُ): ڕێـی لێگـرتو دوایخسـت یان دڵـی لـە کارەکـە/ شـتەکە سـاردکردەوە/ پەشیمانیکردەوە.
(-فُلاناً عَن كذا): فیسـاری لەوە لاداو سەری لێتێکداو حەپەساندی.
(تَعَوَّثَ): سەرسامبوو/ حەپەسا.
(ألمَعَاث): ١-ڕێڕەو ڕێباز: بواری فراوان.
(إنَّ لي عَـن هذا الأمرِ لَمَعاثـاً): لەم کارەدا بواری ئەوەم هەیە وازی لێبهێنم.
عـاج: ١-(عاجَ- بالمَكانِ.. عَوْجاً ومَعاجاً): لە شوێنەکەدا نیشتەجێبوو.
(-فُلانالً بالمَكانِ): فیسـاری لە شـوێنەکەدا نیشتەجێکرد.
(-السائِرُ): ڕۆشتووەکە/ ڕێبوارەکە وەستا.
(ألمَعاج) (مص): جێنیشتەنی.
٢-(عاجَ- إلى أو على المَكان. عَوْجاً ومَعاجاً): پێچی بۆ شوێنەکە کردەوە/ لایدایە شوێنە.
(-فُلانٌ عَمَّا عَزَمَ عَلَيهِ): لەوە پاشگەز بووەوە کە نیازی بوو، وازی لێهێنا.
(-البَعيرَ): بە ڕەشـمەکە سەری حوشترەکەی وەرگێرا.
(«مـا أعْـوَجُ بِكَلامِـهِ»): بـە قسـەکەیدا

لاناكەمەوە/ گوێ نادەمە قسەكەی.
(عاجَ- إلَيهِ): لایدایە لای ئەو.
(عَـوِجَ العُودُ ونَحْوُهُ عَوَجـاً): چیلكەكە یان هیتر خواربووەوە/ چەمییەوە.
(-الإنســانُ): مرۆڤەكــە خــوارو خێچ بوو/ بەدرەوشتبوو.
(أعْـوَج): مرۆڤێكی خوارو خێــچ/ ناتەواو/ بەدرەوشت.
(عَوَّجَ- العُودَ. تَعْويجـاً ونَحوَهُ): چێوەكەی (نوشتانەوە/ خواركردەوە).
(ألعُودُ المُعَوَّج): چەوێلی (خوار/ كەچ/ لار).
(عَـوَّجَ الناقَــةَ): ســەری مێحوشــترەكەی وەرگێرا.
(-هُ عَنِ الشيءِ): لە شتەكەی لاداو وەریگێرا/ لێیدوورخستەوە.
(تَعَوَّجَ واعْوَجَّ- العــودُ تَعَوُّجاً وإعوجاجاً): چێوەكە چەمییەوە/ خواربووەوە.
(-الشيءُ): شتەكە خواربووەوە/ لاربوو.
(إنْعاجَ- عَلَيــهِ إنْعياجاً): بەلای ئەودا لایدا/ خواربووەوە/ پێچیكردەوە.
(ألعِوَج): ١-پێچكردنەوە ٢-چەوتیی/ خواریی/ لاریی/ خواربوونەوەو ناراستیی.
(ألعَوجاء (ج) عُوْج): ١-مێی وشەی (ألأعْوَج) ٢-كەوان ٣-حوشــتری تێقوپاو كە لە برسانداو لە لەریدا خواروگێر بووە.
(ألمَعَاج): شوێنی بۆ پێچكردنەوە.

٣-(عَوَّجَ- العَصا ونَحْوَها. تَعويجاً): عاجی لە داردەستەكە گرت.
(ألعَصـا. معوَّجَــةٌ): داردەســتێك كە عاجی (خرابێتە سەر/ پێوە كرابێت).
(ألعاج): شفرەی فیل.
(ألعاجَة): پارچە شفرەیەكی فیل.
(ألعَــوَّاج): خــاوەن شــفرە. یان فرۆشــیاری شفرەی فیل.
عــود: ١-(عادَ-هُ. عَـوْداً): دەســتی پێوەنا/ گێرایەوە.
(-الســائِلَ): دەرۆزەكەرەكــەی گێرایــەوەو دەستی پێوەنا.
٢-(عادَ-فُلانــاً بِالمَعــرُوفِ عَــوداً): چاكەی لەگەڵدا كرد.
(-هُ): كردی (بە نەریت/ بە خوو).
(-لِكَــذا أَو إلى كذا. عَوْداً وعَــوْدَةً ومَعاداً): ١-گەڕایــەوە ســەرئەوە/ بۆ ئــەوە ٢-دووبارە هاتەوە سەر ئەوەی وازی لێهێنابوو.
(«عاد عَلَــيَّ مِن فُلان مكــروهٌ»): دووبارە خراپە لە لایەن فیسارەوە رووی تێكردمەوە.
(-الشَــيءَ عَوْداً وعياداً): دووبارە دەستی بە شتەكە كردەوە.
(-الأَمرُ كذا): كارەكە وا بووەوە: وایلێهاتەوە.
(عادَ= صــارَ من أخَــوات كانَ للدلاكة على الانتقــال من حــالٍ الی حال): بــۆ گۆڕینو گوێزانەوەیە.

(«عاد فُلانٌ شَيخاً»): فيسار پیر بوو.

(-المَريضَ عَوْداً وعياداً وعيادَةً وعُوادَةً): سەری لە نەخۆشەکەدا/ دیدەنیی نەخۆشەکەیکرد.

(عائِد (ج) عُوَّاد وعُوْد وعَوْد وهي عائِدَة (ج) عُوَّاد): دیدەنیکەری نەخۆش/ سەردەری نەخۆش.

(اَلمَريضُ مَعُودٌ ومُعْوُود): نەخۆشەکە دیدەنیکراو سەردرا.

(عَوَّدَ فُلاناً كذا): فیساری بەوە ڕاهێناو پێیکرد بە نەریت/ خووی بەوەوە پێگرت.

(عَيَّدَ تَعييداً): جەژنیکرد.

(عاوَدَ- الرَّجُلَ. مُعاوَدَةً وعِواداً): پیاوەکە گەڕایەوە بۆ ئەوەی کە لەسەریبوو وازی لێهێنابوو.

(-الشيءَ): شتەکەیکرد بە (نەریت/ خوو).

(«عاوَدَتْهُ الحُمَّى»): تاکە، بۆی گەڕایەوە.

(«عاوَدَهُ بِالمَسألَةِ»): پرسیارەکەی چەند بارە لێکردەوە.

(عايَدَ-هُ): جەژنە پیرۆزەی لێکرد.

(أَعادَ- الأَمرَ أَو الكَلامَ إِعادَةً): کارەکە یان قسەکەی دووبارە کردەوە.

(-الشَيءَ إِلَى مَكانِهِ): شتەکەی بۆ شوێنەکەی خۆی گێڕایەوە/ بردیەوە شوێنەکەی خۆی.

(-الشَيءَ): شتەکەی کرد بە نەریتو تابوشتی لەگەڵدا بوو چونکە نەریتیبوو.

(«فُلان مايُعيدُ ومايُبْدي»): فیسار نە هیچ دەکاتو نە هیچ دەردەخات واتە بێدەسەڵاتو بێبڕشتە.

(تَعَوَّدَ- الشيءَ تَعَوُّداً): بە شتەکە ڕاهاتو کردی بە نەریت.

(-المَريضَ): سەری نەخۆشەکەیدا.

(تَعاوَدَ- القَومُ فِي الحَربِ): لە جەنگدا هەر دەستەیەك بۆ لای هاوڕێی خۆی گەڕایەوە.

(إِسْتَعادَ- هُ. إِستِعادَةً): داوای لێکرد کە بگەڕێتەوە/ گەڕاندیەوە/ گێڕایەوە.

(-الشيءَ): شتەکە بۆ خۆی کرد بە نەریت.

(-الشَيءَ فُلاناً ومِن فُلانٍ): داوای لە فیسار کرد کە شتەکە بگێڕێتەوە.

(العائِدَة (ج) عَوائِد): ١-چاکەو پەیوەندی دۆستایەتیو سۆز ٢-کەڵكو قازانج.

العائِدَةُ (ج) عُوَّد وعَوائِد وعائِدات): مێی وشەی (العائِد).

(العَوْد) (مص): ١-گەڕانەوە ٢-ڕێگەی کۆن.

(«رَجَعَ عَوْداً على بَدءٍ أَو رَجَعَ عودَهُ على بَدْئِهِ»): چۆن هاتبوو وا گەڕایەوە یان لە کوێوە هاتبوو وا گەڕایەوە بۆ ئەوێ.

(أَلعَواد): ١-کردەوەی چاکە/ خێر ٢-سۆزو ڕووی (شیرین/ خۆش)/ لاواندن/ میهرەبانیی.

(«إِنَّ لَكَ عِندَنا عَواداً وعُوداً و عِواداً حَسَناً»): لای ئێمە نازت هەیە چیت بوێت بۆت ئامادەیەو دەتدرێتێ.

(ألعُـوادَة) (مـص): خواردنێك كـه جارێك لێیخورابێتو بهێنرێتەوە.
(«لَكَ العُوادَة»): بۆتهەیە دووبارە بێیتەوە.
(«لَكَ العُوْدُ والعَـودَة»): بۆتهەیە بۆ كارەكە بگەڕێیتەوەو دوبارەیكەیتەوە.
(ألعيْد): ئەوەی كـه بۆتە نەریت بۆ مرۆڤو پێی ڕاهاتووە وەك نەخۆشیو پەژارەو مەراقو خەفەتو ئا لەو بابەتانە.
(ألعيـد) كـه لـه بنچیـەدا (عِـوْد)ە (ج) (أعياد)ە: ١-كەش ٢-جەژن/ هەموو ڕۆژێك كە كۆبوونەوەیەك یـان بۆنەیەكی یادكردنەوەی پیاوچاكێـك یان فەوماوێك كـە گرنگبێت وا وتراوە: بۆیە پێی دەڵێن (عید) چونكە هەموو ساڵێك خۆشیو شادییەكی تازە دەهێنێت.
(ألعـادَة (ج) عادَات وعـاد وعيْد وعَوائِد): داب/ نەریـت/ خـوو. گوایـا (عوائِد) كۆی (عائِد)یە.
(ألعـادِيّ (ج) عاديات): ئاسـایی/ كارێك كە مـرۆڤ كردبێتی بـه نەریتو خـووی پێوە گرتبێت.
(ألأعْوَد): بەكەڵكتر/ بەسوودتر.
(«هذا أعْوَدُ عَلَيكَ»): ئەمە بۆت (بەكەڵكترە/ بەسوودترە).
(ألمَعـاد) (مـص): ١-سـەرچاوەو چارەنووس ٢-ڕۆژی دواییو زیندووبوونەوە ٣-بەهەشـت ٤-حەج.

(ألمَعاد والمَعادَة (ج) مَعاوِد): ١-پرسـە كە بۆی دەچنو دەچنەوە ٢ شیوەن/ كۆتەڵ/ شەپۆڕ/ شین.
(المُعيـد) (فـا): ١-كارامەو شـارەزا ٢-خاوەن ئەزمـوونو كارزان/ كاركـردەو شـارەزا ٣-كەسێكە كە چەند جار لە داگیركردندا بووە كەسێكە كە چەندبارە كارێكی كردبێت.
(«فَرَسٌ مُبـدِيٌ مُعيد»): چارەوێیەكی ڕامو ڕاهێنراوو ملدەر.
(ألمُعاوِد) (فا): ١-چەند پاتكەرەوە ٢-سـەرومر كاركردە ٣-لـەكاردا كارامەو لێزان ٤-قارەمان/ پاڵەوان.
٢-(عَوَّدَ- البَعيرُ): حوشترەكە پیر بوو.
(-الرَجُلُ): بەتەمەنبوو.
(ألعَـوْد (ج) عِوَدَة): حوشـترو مـەری پیر/ بەتەمەن.
٤-(عـادٌ): پیاوێكی كۆنو پێشـینی عەرەب ٢-هۆزێكی كۆنە بەو ناوەوە عاد ناونراوە.
(«ماأدري أيُّ عـادَ هُوَ»): نازانم چ زەلامێكە چ دروستكراوێكە.
(العادِيّ (ج) عادِيات): ١-پاشـماوەی میللەتە هەرە كۆنەكان (بە ناوی عادەوە ئەومیانوتووە) ٢-شتی دێرین/ كۆن.
(ألعُـوْد (ج) عَيْدان وأعْـواد وأعْوُد): ١-دارو تەختـە ٢-لق/ چڵو چێـو/ پەل پاش ئەوەی دەبڕرێتەوە ٣-جۆرە بۆنێكی خۆشـە بە هەڵم

دەکرێــت‌و بۆنــە خۆشــەکەی بڵاودەبێتەوە ٤ ئێسقانێکە لە بنی زماندایە ٥-(مۆسیقا).

عــود (عُــودُ الصَّليــب) (ن) = الفاوانيــا: گیایەکە یان دەومنێکە گوڵێکی گەورەی ســپی یــان ئەرخەوانــی دەگرێت بــۆ ڕازاندنەوەی باخچەکان بەکاردێــت ڕەگەکەی بۆ دەرمانی کۆڵنجی منداڵان بەکاردێت.

(عُودُ القَرْح وعُودُ الإنجبار) (ن): دوو جۆرە ڕووەکن.

(ألعَوَّاد) (مو): عوودژەن.

(ألمُتَعَيِّــد): ١-تــوورە بــوو/ ڕقهەســتاو ٢- ستەمکارێکی گەورە/ زۆر زۆردار.

الملحق:

عود: (ألعادِيَّات): کۆنینە. شتی هونەریی زۆر کۆن یان کەلوپەلی کۆنی ناوماڵ.

(تاجِــرُ عادِيــات): بازرگــان‌و فرۆشــیاری کۆنینەو کەلوپەلی کۆنی ناو ماڵ.

(ألعِيادَة): سەردان/ دیدەنیکردن.

(«عِيادَةُ المَريض»): سەردانی نەخۆش.

(عِيــادَة الطبيب): دیدەنگەی پزیشــکی کە تیایدا پزیشك تەماشای نەخۆشدەکات.

عــاذ: (عــاذَ- بِفُلانٍ مِن كذا عَــوذاً وعِياذاً ومَعاذاً ومَعــاذَةً): لەتاو ئەوە (پەنایبردە بەر فیســار/ هانایبردە بەر ئەو/ خــۆی دایە پاڵ ئەو).

(«أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّــيطانِ الرجيم»): لەتاو شەیتان هاناو پەنا دەبەمە بەر خودا.

(عاذَ- بالشيءِ): ئەو شتەی (بەخۆ وەرگرت/ کردی بە نەریتی).

(عَــوَّذَ- الرَّجُــلَ تَعويــذاً): نوشــتەی بــە پیاوەکەوە کرد تا بیپارێزێت.

(عَوَّذَ وأعاذَ-الرَّجُلَ. إعاذَةً وأعْوَذَ-ه أعواذاً): دۆعای پاراســتنی بۆ کردو پێی وت دەتخەمە پەنای خوداو خودا بتپارێزێت.

(«تَعَــوَّذَ واســتَعاذَ باللهِ فَأعــاذَهُ وعَوَّذَهُ»): پەنایــبردە بەر خــوداو خودایش پاراســتی‌و پەنایداو سەریخست.

(تَعَوَّذَ واسْتَعاذَ- بِفُلان من كذا): لەتاو ئەوە خۆی دایە پاڵ فیســار/ پەنای بۆبرد/ هانای بۆ برد.

(تَعاوَذَ- القَومُ): خوێشــگەل پشتیان بەیەك بەستوو پەنایان بۆ یەکتر برد.

(ألعائِــذ (ج) عُــوَّذ): پەنابــەر/ هانابــەر/ خۆخستنەرەپاڵ.

(ألعائِذ (ج) عُوْذ وعُوذان و (حجج) عُوْذات): بەچکــەی تــازە بــووی حوشــترو کارمامزو جوانووی تازەبوو. کــە بەچکەکانیان پەنا بۆ دایکەکانیان دەبەن‌و خۆیان دەدەنە پاڵیان.

(ألعائِذَةُ (ج) عَوائِذ وعائِذات): مێی وشــەی (العائِذ).

(ألعَوائِــذ) (فك): ناوی چوار هەســارەیە لە ناوەڕاستیاندا هەسارەی (رُبَع)ە.

(ألعَوذ): هانا/ پەنابردن/ پەنا.

(«عَوذٌ بـــالله مِنْكَ»): لە خراپــەت پەنا بە خودا دەگرم/ پەنا بە خودا لە خراپەت.

(ألعَــوَذ): ١-پەنا/ هانـــا/ پەناگـــا ٢-بێزران/ ڕقلێبــوون ٣-گـــەڵای ومریــوی درەخـــت ٤-خەڵکانێکی ڕسواو سووك.

(ألعَواذ): ڕقلێبوون/ چارەنەویستن.

(«ماتركــتُ فُلاناً إلاّ عَواذاً مِنهُ»): فیســارم بۆیـــە جێهێشـــت چونكـــە حەزم لـــە چارەی نەبوو.

(ألعُــوذَةُ (ج) عُوَذ والتَعويـــذ (ج) تَعاويذ): نوشـــتە/ چـــاوەزار/ جـــادوو. دەنوســـرێتو دەكرێت بەو كەسەدا گوایا لە جنۆكەو شێتیو شەیتانو چاوی پیس دەیپارێزێت.

(ألعِياذ): پەناگا/ پەنا.

(«ألعياذُ باللهِ منكَ»): پەنا بەخودا لێت.

(ألمَعاذ) (مص): ١-پەناگرتـــن ٢-پەنا/ پەناگا ٣-نوشتەو چاوەزار.

(«مَعـــاذَ الله ومَعاذَ وَجـــهِ الله= أعوذُ باللهِ أو بِوَجـــهِ الله»): پەنا بەخودا دەگرم یان پەنا بە ڕووی پاكی خودا دەگرم.

(ألمَعاذَة (ج) مَعاذات= العُـــوْذَة): پەناگرتن/ پەنا بۆبردن.

(مَعاذَةَ اللهِ ومَعاذَةَ وجهِ اللهِ): پەنا بە خوداو پەنا بە ڕووی پاكی خودا.

(ألمُعَوَّذ): ١-شـــوێنی گەردانەی مل ٢-لەوەڕگای حوشتر كە لە دەوروبەری خانووەكاندا بێت.

(ألمُعَـــوَّذ والمُعَـــوِّذ والعُـــوَّذ): گیـــای بندڕكو بندرەخـــتو بنبەرد كە شـــاررابێتەوە. وەكو پەنایبردبێت.

عور: ١-(عارَ-ُه. عَوراً): كوێریكرد.

(عَوِرَ. عَوَراً): چاوێكی كوێر بوو.

(-تِ العَينُ): چاوەكە كوێر بوو.

(أعْـــوَر وهي عَـــوْراء (ج) عُور وعـــوْران): چاوێكی كوێرە.

(عَوَّرَ-هُ): چاوێكی كوێر كرد.

(-عَلَيهِ أمْرَهُ): كارەكەی لێ ناشیرینكرد.

(-عَـــن فُـــلان): بەدرۆیخســـتەوەو وەڵامـــی دایەوە.

(عـــاوَرَ- الشَـــمْسَ. مُعـــاوَرَةً): چاودێریـــی خۆرەكەیكرد.

(أعْوَرَ-هُ. إعواراً): چاوێكی كوێر كرد.

(إعْوَرَّ): چاوێكی نابینا بوو.

(إعْوَرَّ وإعْوارَّ-تِ العَينُ): چاوەكە كوێر بوو/ نابینا بوو.

(إسْـــتَعْوَرَ- الرَجُـــلُ): تاكبـــووەوە/ یەكچاو بووەوە.

(ألعائِـــر) (فـــا): ١-كەســـێكە چـــاوی ڕیپۆقی هەبێت ٢-وەردێنە/ تەراخومە ٣-ڕیپۆقی چاو ٤-هەرچی چاو كزبكاتو گلی پێبهێنێت.

(العائر- مِنَ السِهام أوِ الحِجارَة): تیرو بەردی (وێڵ/ لابەلا) كە هاوێژەكەی نەزانرێت.

(العائِرَةُ (ج) عَوائِر): ١-مێی وشەی (العائِر) ٢-زۆریی/ فرە.

(«لَهُ مِــن المال عائِرَةُ عَينَــين»): دارایەکی ئێجگار زۆری هەیە وەکو چاوی پڕبکاتەوە بە شێوەیەك نابینای بکات.

(عَينٌ عائِرَةٌ): چاوێکی ڕیپۆقاوی.

(العَور (م) عَورَة): ١-بەدڕەوشت ٢-بەدڕەفتار.

(ألأَعْــوَر (م) عَــوراء (ح) عُــوْر وعُــوْران وعِيران): یەکچاو.

(ألأَعْــوَر (ج) أعــاوِر) (ح): ١-قەلەڕەشــکە (بەوەی کە قەلە ڕەشــکە شوومەو کوێریشیان بە شــووم/ بــە بــەدووم داناوە بۆیــە وایان ناونــاوە) ٢-کەســێکە کە بــرای دایکوباوکیی نەبێــت ٣-خراپی هەموو شــتێك ٤-بوودەڵەی زیرەکردووی بێمێشك کە نەرانوما دەکاتو نە دەچێتە سەر ڕێو بێفەرە ٥ ڕانومایەکی نەزان کە ڕانومایيەکەی ناتەواو بێت ٦-ڕێگەیەك کە نیشــانەو بەیداخی لەســەر نەبێت وەك ئەو بەیداخە چاوی ڕێگەکە بێت.

(كَلِمَةٌ عَوراء): وشــەیەکی ناشیرین وەك چاو کوێر بکات.

(ألعُــوّار (ج) عَواويــر): ١-ڕیپۆقــی چــاو ٢-کەســێکە کــە بەلــەدی ڕێگەیــەك نەبێت ٣-بوودەڵەی زیرەکردوو.

(ألعُوَيْر) (ح): قەلەڕەشکە.

(رَجُلٌ مُعْوِر): ڕەفتار ناشیرین.

٢-(عارَ- عَينَ المــاءِ أَو الركِيَّة):کانیەکە یان چاڵاوەکەی کوێر کردەوەو پڕکردەوەو بە گڵ دایپۆشی.

(-ت عَــينُ المــاءِ أَو الركِيَّــةُ): کانییەکــە کوێربــووەوەو چاڵاوەکە پڕبــووەوەو ئاویان برا.

(-الشيءَ): شتەکەی فەوتاندو لەناوبرد.

(عَوَّرَ- عَينَ البِئرِ): چاڵاوەکەی پڕکردەوە تا ئاوی لێبڕا.

(أَعــارَ- عَــينَ المــاءِ أَو الركِيَّــة): کانیەکەو چاڵاوەکەی بە گڵ بەرگرتو داپۆشی تا ئاویان لێبڕا.

(ألأَعْــوَر (ج) أَعــاوِر): کتێب یان نوســراوی سڕراوە.

(فَلاةٌ عَوراء): بیابانێکی بێئاو.

(ألَمعانــي العُــوْر): واتــای نادیــارو وردو تەمومژاوی (لە کوێرکردنەوەی ســەرچاوەی چاڵاوەوە هاتووە).

٣-(عَوَّرَ- المَكاييلَ): (سەنگەکانی/ پێوەرەکانی) خەملاندو هەڵسەنگاند.

(عــاوَرَ وعايَــرَ- المَكايــلَ): ســەنگەکانی هەڵسەنگاند/ خەملاند.

٤-(عَــوَّرَ-هُ عَــنِ الأمرِ): لــە کارەکەی لاداو دووریخستەوە.

(-فُلاناً): دەســتی بــە ڕووی فیســارەوە ناو پێداویستیەکەی نەدایە.

٥-(أَعْوَرَ- الشيءُ. إعْوِراراً): ١-شتەكە دەركەوت ٢-ئەندامی شەرمی دەركەوت.

(-الفـارِسُ): سـوارەكە شـوێنێكی زرێكەی ناتـەواو بوو كە لەوانە بوو نێزەو شمشـێری لێوەی بەركەوێت.

(-الرَّجُلُ): گومانی پەیداكرد/ دلێ پیسكرد.

(أَلعَورَةَ (ج) عَوْرات وعَوَرات): ١-كەلەبەرێكو ناتەواوییەكی سنووری ولاتو هیتر كە مەترسی هەبێتو سلی لێبكرێتەوە ٢-هەموو حەشارگەو پەناگایەك كە خۆی تێدا بشـاررێتەوە ٣-گشت كارێك كە شـەرمی لێبكرێت ٤-هەموو شتێكو ئەندامێـك كە مرۆڤ شـەرمی دەرخسـتنی لێبكات.

(أَلعَورَةُ مِن الجبال): تلیشو درزی شاخ.

(أَلعَوار والعِوار والعُوار): ١-خەوشو ناتەواویی.

(«سِلعَةٌ ذات عَوارٍ»): (كالایەكی/ كەلوپەلێكی) خەوشدار ٢-پینەو دراویی بەرگ/ جل.

(أَلعَوارِيَّةُ)(ت): كەلوپەلێك كە ئاوی دەریای بەركەوتبێتو نرخەكەی شكابێت.

(شـيءٌ عَوِرٌ): شـتێكی ڕووت/ نەپارێزراو/ بێبەرگو پارێز.

(أَلمُعْور – مِنَ الأَمْكِنَة): شوێنی ترسناك.

(شـيءٌ مُعْـوِرٌ): شـتێك كـە نەپارێزرێت/ ڕووتبێت.

٦-(أَعارَ- الشـيءَ ومِنَ الشيءِ): شتەكەی بە ڕووتی دایە.

(عاوَرَ-هُ الشيءَ مُعاوَرَةً): ١-ئەو چی لە شتەكە كرد ئەمیش وای لە شـتەكە كرد ٢-بەڕووتیی دایە.

(تَعَوَّرَ- القَومُ الشَـيءَ): شتەكە یان، بەسەرە بەیەكداو دەستاودەستیان پێكردو كەڵكیان لە شتەكە بینی.

(-أَلعارِيَةَ): خواستی.

(تَعاوَرَ وإعتَوَرَ- القَومُ الشـيءَ): شـتەكەیان بەسـەرە بەیەكداو دەستاودەسـتیان پێكردو كەڵكیان لە شتەكە بینی.

(«تَعـاوَرَتِ الرياح رسـمَ الـدارِ»): با هەر جارەی لە لایەكەوە هەڵیدەكردە سەر كەلاوەی خانووەكە.

(إستَعارَ- الشـيءَ مِن فُلانٍ واسـتَعارَ فُلاناً الشيءَ): شتەكەی لە فیسار خواست.

(«أَرى الدَّهـرَ يَسْـتَعيرُ ثيابـي»): ئەبینم ڕۆژگـار بەرگم دەخوازێـت/ ڕووتمدەكاتەوە (ئەمـە پیرێـك دەیڵێـت كە ترسـی مردنی لێنیشتبێت).

(أَلعارَةَ والعارِيَةُ والعارِيَّةُ (ج) عَوارٍ وعَوارِيّ): ١-خواسـتن/ شـتی خوازراو كە بە مەرجێك بیهێنیتەوە ٢-ئەو شـتانەی خوێشـگەل لەناو خۆیاندا بەكاریدەهێننو بەیەكی دەدەن.

٧-(أَلعَـورَةُ- مِـنَ الشَّـمس (ج) عَـوْرات وعَوَرات): خۆرهەڵاتو خۆرئاوای خۆر.

(أَلعَوائِر- مِنَ الجَراد): كۆمەڵە كوللەی جیاجیا.

(ألعُوَّار (ج) عَواوير) (ح): پەڕەسێلکە.

(ألعيران): کۆمەڵە کوللەی جیاو بڵاو.

(ألمُعـــار): چارەوێی لاوازو تێقوپاو یان تووکی کلك هەڵکێشراو.

عـــاز: ١-(عازَ- الشـــيءُ فُلاناً عَوْزاً): فیســـار شتێکی دەویستو دەستینەدەکەوت.

(عَوِزَ- الشـــيءُ. عَـــوَزاً): شـــتەکە نەبووبوو دەستگیر نەبوو کە تۆ پێویستت بوو.

(-الأمرُ): کارەکە چووە بەست دەستنەکەوت/ نەبوو بوو.

(عَـــوِزٌ وعائِزٌ وأعْوَزٌ): دەســـتکورت/ نەبوو/ نەدار/ هەژار.

(أعْوَزَ- الرَجُـــلُ): (هەژار/ نەبـــوو/ نەدار/ دەستەنگ) بوو و بەد گوزەران بوو.

(مُعْـــوِز ومُعْـــوَز): نـــەدار/ نەبـــوو/ هەژار/ دەستەنگ.

(أعْوَزَ- الشـــيءُ): شـــتەکە خۆشەویستبوو و چنگنەکەوت/ گرانبوو.

(-الدَهرُ فُلاناً): ڕۆژگار فیساری هەژارکرد.

(-هُ المَطْلوبُ): ئەوەی دەیویستو پێویستیبوو لێی چووە بەست دەستگیربوونی گرانبوو.

(أعْوَزَني الشـــيءُ): شتەکەم پێویستبوو بەڵام دەستمنەکەوت.

(إعْوَزَ. إعْوِزازاً): ڕەوشو گوزەرانی تێکچوو.

(ألعَـــوَز): نەبوونیی/ هەژاریی/ دەســـتکورتیی/ نەداریی/ تەنگەتاوبوون/ تەنگانە/ کەمدەستیی.

(ألمِعْوَز والمِعْوَزَةُ (ج) مَعاوِز ومَعاوِزَة): بەرگی شڕو دڕاو (چونکە بەرگی هەژارانە).

٢-(إعْوَزَّ. إعْوِزازاً): فێڵیکرد.

٣-(ألعَوز): بۆڵە تری.

(عَوْزَة): بۆڵەترێیەك.

(ألمِعْـــوَز ومَعـــاوِزَة): بەرگی ســـەربەرگ کە پێیدەپارێزیت.

عاسَ: (عَوْساً وعَوَساناً): بە شەو گەڕا.

(-الذِئْبُ. عَوْساً وعِياسَةً): گورگەکە بە شەو بۆ شتێك گەڕا کە بیخوات.

(العاس): پاسەوانی شەو.

٢-(عـــاسَ- على عيالِهِ عَوســـاً وعَوَســـاناً): ڕەنجی بۆ خێزانەکەیدا.

(-عيالَهُ): خواردنی دەرخواردی خێزانەکەیدا.

(-مَعيشَتَهُ. عَوساً): بژێویی/ گوزەرانی خۆی باشکرد.

(العَوَّاس): ڕەنجدەرێکی چابوك.

٣-(عاسَ- الشيءَ. عَوساً): شتەکەی وەسفکرد/ نیشانەکانی هەڵدا.

٤-(عَـــوِسَ): ڕوومەتی گردبـــوومەوە چاڵ بوو ئەمە بە زۆریی لە پێکەنیندا دەردەکەوێت.

(أعْـــوَس): ڕوومـــەت خڕبـــوو و چاڵبوو بە تایبەتی کاتی پێکەنین.

٥-(ألعُوْس) (ح): بەرانی سپی.

(«کَبشٌ عُوسِيٌ»): بەرانە سپی.

(ألعُوَيْسَه أو العُوَيســـية) (عامية): چەقۆی

بچووکی گیرفان.

عــاص: ١-(عــاصَ وعَوِصَ الشــيءُ. عياصاً وعَوَصاً): شتەکە گیر بوو/ تێیگیرا/ تێچەقی.

(-الكَلامُ): تێگەیشتنی ئاخاوتنەکە گرانبوو/ بە پێچ و پەنا بوو/ تەمومژاوی بوو.

(عَوِّصَ): لە قسـەو کـرداردا (ناراسـتبوو/ خواروخێچبوو/ بەپێچ و پەنا بوو).

(-الشــاعِرُ أَو الخَطيــبُ): شــاعیرەکە یــان وتاربێژەکــە شــتێکی وت کــە لێــی تێنەدەگەیشتن.

(أَعْوَصَ عَوَصاً و عَياصــاً والقياسُ إعواصاً بخَصْمِهِ وعلى خَصْمِهِ): ناحەزەکەی خستە گێــژەوە بــە بەڵگــەو بیانوویەکــی وەها کە نەتوانێت ڕووبەڕووی بوەستێتەوە.

(-في الكَلام): قسـەکەی بە پێچوپەنا کرد کە لێی تێنەدەگەیشتن.

(إعْتاصَ- الأَمــرُ عَلَيهِ إعْتاصــاً): کارەکەی لــێ گرانبــوو لێــی چووە بەسـت/ سـەری لێدەرنەکرت/ ڕاستی بۆ ساغ نەبووەوە.

(العائِــص والعَوْص والعَيْصاء): سـەختیی و دژواریی/ نەبوونیی/ پێداویستیی.

(ألعَوَص): دەستکورتیی و نەدارایی/ تەنگانە/ بێتوانایی.

(ألأَعــوَص (م) عَوصاء): ١-ناڕوون ٢-قســەی سەیروسەمەرەو بە پێچوپەنا.

(ألعَوصــاء): ١-مێــی وشــەی (الأَعْــوَص) ٢-تەنگانەو نەبوونیی.

(كَلِمَةُ عَوصاء): وشەیەکی نادیار/ نهێن.

(ألعَويص): نالەبار/ گیر/ سەخت.

(ألعَويص (م) العَويصَة – مِنَ الأُمُور):١-کاری گران/ دژوار/ گیر ٢-بەپێچ و پەنا/ نارەحەت.

(-مِــنَ الــكَلام): قســەیەك کــە گــران لێی تێبگەن.

(-مِــنَ الدواهي): قەوماوی ســەخت و وەبی گران.

٢-(عاوَصَ-ەُ مُعاوَصَــةً): ململانێی لەگەڵدا کرد/ زۆرانی لەگەڵدا گرت.

(ألعَوْص):١-هێز ٢-جمە/ بزوە/ جووڵە.

(ألعَويص):١-هێز ٢-جووڵە/ بزوە.

٣-العَوْص والعَويص: دەروون.

عاض: (عــاضَ وعَوَّضَ وعــاوَضَ وأَعاضَ- فلاناً وعياضــاً وإعاضَةً): (لە بری نەوە/ لە جیاتی ئــەوە)ی دایە/ قەرەبووی بۆ کردەوە/ هۆی بۆ کردەوە.

(تَعَــوَّضَ- مِنــهُ): لــە باتی، شــتی وەرگرت قەرەبووی وەرگرت.

(إعْتــاضَ- فُلانــاً): داوای قەرەبوویکــرد لە فیسار.

(-مِنــهُ): قەرەبــووی لێوەرگــرت (لە باتی/ لەبری) وەرگرت.

(إسْتَعاضَ- فُلاناً): داوای قەرەبووی لە فیسار کرد.

(عَوْضُ. عَوْضَ. عَوْضِ): ١-هەرگیزاوهەرگیز.
(«لاأفارِقُكَ عَوْضُ»): هەرگیزاوهەرگیز لێت جیانابمەوە.
(«مارَأیتُ مِثلَهُ عَـوضُ»): هەرگیز یەکێکی وەکو ئەوم نەدیوە.
(«لا أفـعَـلُـهُ عَــوْضَ الـعـائِـضـین»): هەرگیزاوهەرگیز ئەوە ناکەم.
(ألعِوَض (ج) أعـواض والعائِض والمُعوضَة): لە جیاتی/ لەبری/ لە جێی.
الملحق:
عــوض: (التَّعویض): لە بری دان/ قەرەبوو/ بۆ بژاردن.
(«تَعْویض الخَسارَة»): زیان بژاردن.
(ألتَّعویــض (ج) تَعویضات): ئەوەی لە بری زیان دەدرێت/ زیان بژاردن.
(دُفِعَ لَهُ تَعویضٌ عَن نَزْعِ المُلكیة): قەرەبووی ئەو موڵك و ماڵەی دەســتی بەسەردا دەگرن و لێیدەستێنن پێدرا.
(ألتَعویض): ئــەو پارەیەی بــە کارمەندێك بــە کرێکارێــك دەدرێت کاتێك لــە کارەکەی دەریدەکــەن یان خانەنشــین دەبێــت لەبەر گەیشتنی بە تەمەنی خانەنشینی.
(«تَعویضاتُ الصرف»): قەرەبووی لەکاربوون. یان پارەیەکی تر کە سەربارەی مووچەو کرێ بێت بە کەسێك دەدرێــت کە کاری زۆرتری پێبکرێت یان هی بارێکی تایبەتی بێت.

(«تَعویــض إنتقــال»): قەرەبــوو و پارەی گواستنەوەی کەسێك.
(«تَـعـویـض الـعـائـلـي»): قـەرەبـووکـردنـی خێزان.

عاف: ١-(عــافَ- الطائِــرُ یَعــوفُ. عَوفاً): باڵندەکە بەسەر شــتەکەوە یان ئاوەکەوە یان کەلاکەکــەوە گرێخــوارد/ چەرخەلەیکــردو ویستی بۆی دابپەرێتە خوارێ.
(تَعَوَّفَ- الأَسَــدُ): شــێرەکە بە شەو خۆی بۆ نێچیرەکە نایەوەو گرتی و خواردی.
(ألعَــوْف): ١-(ح) الأَسَــد (چونکــە بەشــەو خــۆی دەنێتــەوە ٢-گــورگ ٣-ڕەنجــدەر بۆ خێزانەکەی.
(ألعُــواف والعُوافَة): ١-ئەوەی شــێر بەشــەو دەیگرێت و دەیخوات ٢-تالآنیی و دەستکەوت.
٢-(ألعاف): ئاسان.
(ألعَــوْف): ١-بارو گوزەران و سروشــت ٢ (ح) کەڵەشــێر ٣-مەلێکــە ٤-ڕەنجــدان و بەخــت ٥-میوان.
(أبُو عَوْف) (ح): نێرە کوللە.
(أُمّ عَوف) (ح): مێکوللە.
عوق: ١-(عاقَ وعَــوَّقَ وأعاقَ واعتاقَ-هُ عَن كذا. عَوْقاً وإعاقَةً واعتیاقاً): ڕێی ئەو شتەی لێگرت و تەگەرەی خســتە بەری دوایخســت و نەیهێشت بیگاتێ و ساردیکردەوە.
(تَعَوَّق): کۆسپ/ تەگەرە هاتەرێی دوایخست و

دواكەوت/ خاوەخاویكرد.
(-فُلانــاً): نەیهێشــت فیســار بگاتــە ئەوەی دەیویستو تەگەرەی خستە بەری/ وەستاندی.
(ألعائِق) (فا) (ج) عَوائِق وعُوَّق): كۆســپ/ تەگــەرە/ ڕێگــر/ هەرچی خەریكــت بكاتو نەهێڵێت بگیەتە نامانج.
(عَوائِقُ الدَّهرِ): تووشیو گرفتاریی ڕۆژگار/ كۆسپی ناگەهان.
(العائِقَةُ (ج) عَوائِق): ١-مێی وشەی (العائِق) تەگــەرەی كار/ ئــەوەی دەســت دەگرێــتو ناهێڵێت كاربكەیت.
(ألعَوق والعُوْق (ج) أعْواق): ١-ڕێگر/ كۆسپ/ تەگەرە ٢-ئەو كەسەی ڕێ لە چاكەو خێركردنی خەڵك دەگرێت ٣-پێچی دۆڵ/ دەرە.
(ألعُوَق والعَوِق والعِوَق= العائِق): ١-كۆســپ/ تەگەرە/ ڕێگر ٢-زیرەكردوو.
(رَجُلٌ عُوَقَةٌ وعُوَّقٌ وعَيِّقٌ): پیاوێك كە ڕێی چاكەو خێركردن لە خەڵك بگرێت.
(ألعَيُّــوق) (فك): ئەســتێرەیەكی ســووری ڕووناكیدەرە لە دوای ئەستێرەی پەروین دێت لای ڕاســتی كاكێشــانەوەیە (بۆیە وا ناونراوە چونكە نایەڵێت ئەو پێنج ئەستێرەیەی كە لە كەلوی گادان بگەنە ئەستێرەی پەروین).
٢-(ألعَــوْق والعُــوْق) (ج) أعْــواق): پیاوی بێفەڕ.
(ألعَوَق): بڕسێتیی.

(العائِــق) (ن): جۆرە گوڵێكن لــە كۆمەڵەی گوڵاڵەیە لە باخچەكانــدا دەڕوێنرێن یەكێك لەوانە پێی دەوترێت زمانە چۆلەكە.
(ألعُواق والعَوِيق): قرمەقرمی ورگی وڵاخ لە ڕۆیشتندا.
الملحق:
عــوق: (ألعُــاق): پەككەوتــە. بێتوانا لەبەر كەمئەندامیی یــان كەمئاوەزیی/ كەمئەقڵیی پەكیدەكەوێت.

عــوك: ١-(عــاكَ- عَلَيهِ عَــوْكاً ومَعــاكاً): پێچپكردەوەو گەڕایەوە سەری.
(تَعاوَكَ- القَومُ): لەگەڵ یەكدا جەنگین.
(إعْتَــوَكَ- القَــومُ): بەیەكداچــوونو چڕبوونەوە/ قەڵەباڵغییانكرد.
(ألعَوك) (مص): جووڵە/ جمە.
(«مابِهِ عَوكٌ»): جووڵەی لێبڕاوە.
(ألعَويكة والمُعُوكَةُ): جەنگ/ شەڕ.
٢-(عاكَ- عَلَيهِ. عَوْكاً ومَعاكاً): بۆ لای هات/ ڕووی تێكرد.
(-بِــهِ): پەنای بۆ برد/ خــۆی كوتایە/ دایە پاڵ.
(ألمَعاك): پەنا/ پەناگا.
٣-(عــاكَ- مَعاشَــهُ. عَــوكاً): بژێوییەكەی چنككەوت/ دەستكەوت.
(عائِك): بژێویی دەستگیر بوو.
٤-(ألمَعاك): ١-ئارام لەسەرگرتن ٢-ڕێڕەو.

(-القِربَةَ): مەشكەكەی پڕكرد.
(ألطِحرب): كـەف مەنجەڵ یان پووش و دارو پیسی كە دەریا دەیخاتە لاوە.
(ألطَحْربة والطُحْربَــة والطِحْربَة): پارچە هەورێك/ گەواڵە هەورێك یان پارچە جلێك.
طحل: ١-(طَحَلَ- ه. طَحْلاً): دای بە سپڵیدا.
(طَحِــلَ طَحْــلاً وطَحَلاً): سـپڵەكەی گەورە بوو.
(طُحِل. طَحْلاً): هاواری سپڵیكرد.
مَطْحُول: سپڵ تووشبوو/ سپڵناوساو.
(ألطِحــال (ج) أطْحِلَــة وطُحُــل وطِحالات) (ع ا): ســپڵ كە ئیسـفەنجییە دەكەوێتە لای چەپی بۆشـایی مــرۆڤ و زیندەوەریترەوە بە لاتەنیشتەوە نووساوە.
(ألطُحال) (طب): دەردە سپڵ.
(ألطِحل): سپڵگەورە.
٢-(طَحَــلَ- الإنــاءَ. طَحْــلاً): قاپەكەی پڕ لێوانلێو كرد.
(ألطَحِل): ١-پڕ ٢-تووڕە.
٣-(طَحِــلَ- المــاءُ. طَحْلاً وطَحِــلاً): ئاوەكە بۆگەنبوو.
(ألحِحل): ئاوی (قەوزاوی قەوزەگرتوو).
٤-(ألطُحْل) (عند العامة): وردەكاو شتی وها زمانە ڕاستییەكەی (ألحَثا)یە.
(ألطُحْلَة): ڕەنگێكی شێوە خۆڵەمێشی.
(ألأَطْحَــل (م) طَحْلاء (ج) طُحْل): شــتێكی ڕەنگ شێوە خۆڵەمێشی.
٥-(طَحْلَــبَ- المــاءُ): ئاوەكــە قــەوزەی سەركەوت.
(مُطَحْلَب ومُطَحْلِب): ئاوی (قەوزە سەركەوتوو/ قەوزە گرتوو).
(طَحْلَبَ- تِ الأرضُ): زەویەكە بە گیا ســەوز بوو.
(ألطُحْلَب والطُحْلُب والطِحْلِب) (ن): ڕووەكێـكە لە لكی قـەوزەواتـە زۆر سـەوزە لاسك و گەڵای هەیە بەڵام ڕەگی نییە لە شوێنە تەڕو شێدارەكاندا دەبێت زۆر جار شوێنێكی زۆر دەگرێتەوە. جاری وا هەیە بە دارەوەو بە تاوێرەوە دەبێت.
(ألطِحلِبَة): تاڵێك.
("ماعليه طِحلِبَة): تاڵێكی پێوەنییە.
٦-(طَحْلَبَ- الرَجُلَ): پیاوەكەی كوشت.
طحم: (طَحَمَ- عَلیه طَحْمَــةً): لێراپەڕی و پەلاماریــدا (عامیة) لەوانەیە لــە (فَحَمَ)وە هاتبێت و وەرگێررابێت.
(ألطُحْمَة و الطَحْمَة والطِحْمَة- مِنَ الناس): كۆمەڵی خەڵك.
(-مِنَ السَّیل): لێشاوێكی زۆرو هاتووی.
(-مِنَ اللَّیل): تاریكیی زۆری شەو.
(ألطَّحَمَةُ):١-پیاوی شەڕانی ٢-گەلە حوشترێكی گەورەو زۆر.
(ألطَحُوم): زۆر بە گوڕو بە تەكان.

زارو دەنگی لێهەڵبڕی.

(«أَعَلَيَّ تَعُولُ بِكَثْرَةِ الصياح وبِكَلْبِكَ النباح»): بە قیژەو هاتو هاوار خەڵکم لێکۆدەکەیتەوەو هاندەدەیتو سەگەکەیشت بەوەڕین.

(عَوَّلَ- على فلان وبِهِ): هانای بۆ فیسار بردو پشتی پێبەستو داوای یارمەتیی لێکرد.

(«عَوِّل عَلَيَّ بما شئت»): چیت دەوێت پشت بە من ببەستە.

(«عَوِّلْ عَلَيه مُعَوَّلاً) (ولا يقال تَعويلاً): پشتی تەواو بەو ببەستە.

(العَوْل): پشتو پەنا ئەوەی کە پشتی پێدەبەستێت.

(«عَوَّلْنا إلى فُلان في حاجَتِنا»): بۆ پێداویستیەکەمان پەنامان بۆ فیسار بردو پشتمان بەو بەست.

(«فَوَجَدْناهُ نِعْمَ المُعَوِّل»): دیمان باشترین پشتو پەنایەو بە هاناوە چووە.

(أَعْوَلَ): شینو شەپۆریکردو کەوتە گریەو لاواندنەوە.

(-تِ القَوسُ): کەوانەکە وژەی لێوەهات.

(-على فُلان): خۆیدایە دەست فیسارو لێیدڵنیا بوو.

(إِعْتَوَلَ. إعْتِوالاً): گریاو لاواندیەوە.

(ألعالَة): ١-کەپرۆکە، پیاو کە بە دارو درەخت بیکات تا باران لێینەدات ٢-چەتر دژی باران.

(ألعَوْل): پەنا بۆ براو.

(ألعَوْل والعَولَة والعَويل): شیوەنو گریەو زاریی و لاواندنەوە.

(ألعِوَل): پاڵپێوەدانو پشت پێبەستنو هانا بۆبردن ٢-پاڵپشت.

(فُلان عِوَلي مِنَ الناس): فیسار پاڵپشتمە لەناو خەڵکدا.

(ألمِعْوَل (ج) مَعاوِل): پاچ.

(ألمُعَوَّل): فریادرەس/ پشتو پەنا/ جێی بروا/ پاڵپشت.

٤-(أَعالَ وأَعْيَلَ): هەتەر بوو/ سوور بوو لەسەر شت.

(مُعْوِل ومُعيل): ١-هەتەر/ سوور/ بەتەنگەوە هاتوو ٢-بەخێوکەر/ فریارەس.

(أَعْوَلَ- الرَجُلُ): پیاوەکە بەتەنگەوە هاتو هەتەر بوو.

٥-(ألعالَة) (ح): وشترمرخ.

عوم: ١-(عامَ- في الماءِ عَوْماً): مەلەیکرد.

(عائِم): مەلەکردوو.

(-تِ السَفينَةُ في الماءِ): پاپۆڕەکە بەسەر ئاوەکەوە بوو ڕۆیشت.

(-النُجومُ): ئەستێرەکان ڕۆیشتن/ کشان.

(عَوَّمَ- السَفينَةَ): پاپۆڕەکەی سەر دەریاو ئاوخست.

(عَوَّمَ السفينَةَ الغَريقَةَ): پاپۆڕە نوقومبووەکەی دەرهێناو خستیە سەر ئاوەکە.

(العامة (ج) عامٌ): ١-كەڵەكی سەرئاو كە پێی دەپەڕنەوە یان سـواریدەبن ٢-تارمایی سەری سـوار كە لە دوور لە بیاباندا كە دەڕوات دێتە بەرچاوت.

(اَلعُومَة (ج) عُوَم)(ح): ١-سـەرەمێكوتە كە بەچكەی بۆقە ٢-ئاو ڕۆشـنكەرەوە كە بەسەر ئاوەوە هەر دێتو دەچێت.

(اَلعُوَّام): تارمایی سـەری سوار كە بە بیاباندا بڕواتو تۆ لە دوور بێتە بەرچاوت.

(اَلعَـوَّام): ١-مەلەوانی چـاك ٢-چارەوێیەكی تیژڕەو كە غاربكات وەك باڵ بگرێت.

(اَلمُسْتَعام): پاپـۆڕی سـەر دەریا/ سەرنشینی دەریا.

٢-(عـامَ- الزمـامُ. عَوْمـاً): جڵەوەكە ئاڵۆز بوو.

٣-(عَـوَّمَ): دوروێنەكراوەكەی گـورزە گورزە كردو داینا.

(اَلعامَة (ج) عامٌ): گورزەی دروێنەكراو.

٤-(عَـوَّمَ- الكَـرْمُ): مێوەكـە سـاڵێك بەری باشبوو ساڵێك كەم.

(-تِ النَخلَةُ): دارخورماكە ساڵێك بەریگرتو ساڵێك بەری نەگرت.

(عاوَمَتِ النَخلَةُ): دارخورماكە ساڵە نا ساڵێك، ساڵەو ساڵ بەریگرت.

(-فُلانٌ فُلاناً): بە ساڵانە لەگەڵیدا ڕێككەوت.

(أَعْوَمَ إِعْواماً): ١-سـاڵێكی بەسـەردا تێپەڕی ٢-كەوتە سەرەتای ساڵەوە.

(اَلعام (ج) أَعوام): سـاڵێكی ڕەبەق كە چوار وەرزە.

(عُوَیم): نیمچە ساڵێك.

(عامِیّ): ساڵانە.

(لَقیتُهُ ذات عُوَیِّم): سـاڵێك لە سـاڵان دیم (بەكارهێنانی بۆ ساڵانی ڕابوردووە).

٥-(اَلعام): ١-ڕۆژ.

(اَلعامَةُ (ج) عامٌ): پێچی مێزەر.

(اَلعُومَةُ (ج) عُوَم)(ح): جۆرە مارێكە.

الملحق:

عـوم: (العَوَّامَة): ١-سـەرئاو كەوتە: تەنێكە سـەرئاو دەكەوێـت، تاوێـرە دەریاییـەكان دیاریدەكات یان ڕۆخێكی لماویی دەریاو شـتی وەها پیشـاندەدات/ دەردەخات یان سـنووری ڕێگەی ئاوی بۆ پاپۆڕەكان دەردەخات ٢-خانوو خانوچكەیەك كە بەسەر ئاوەوە دەكرێت.

٢-(عَوامَـةُ الإنقاذ): پشـتێنێك/ چووپێك/ مادەیەك كە سـەرئاو بكەوێـت بەكاردێت بۆ ڕزگاركردن لە خنكان.

(اَلعَوَّامات) (ط): لوقمەقازی.

عَون: ١-(عانَ- تِ المَرأةُ عَوْناً): ژنەكە گەیشتە نیوەی تەمەنی/ بوو بە سەرەژن.

عَـوَّنَ-تِ المَـرأةُ. تَعوینـاً: ژنەكـە بوو بە سەرەژن.

(اَلعَوان (ج) عُوْن): ١-هەموو شتێك كە بگاتە

نیــوەی تەمەنی ٢-شــەڕێك کــە چەند جار هەڵگیرساو کوشتاری تێدا کرا.
(ألحَرب العَوان): سەختترین جەنگ.
(أَلمُتَعاوِنَة): ژنی بەساڵداچوو.
٢-(عَــوَّنَ وعاوَنَ-ه علــی الشــيءِ. تَعويناً ومُعاوَنَــةً وعِواناً): بۆ ئەو شــتە یاریدەیدا/ یارمەتیدا.
(أعانَ-هُ على الشــيءِ إعانَــةَ): (یارمەتیدا/ کۆمەکیکرد) لەو شتەدا.
(رَبِّ أعِنّي ولا تُعِن عَلَيَّ): خودا یارمەتیمبدەو یارمەتی کەس مەدە دژی من بوەستێت.
(-هُ مِنهُ): لێبزگار کرد.
(تَعاوَنَ واعتَوَنَ- القَومُ): خوێشکەل یارمەتیی یەکتریاندا.
(إسْتَعانَ- فُلاناً وبِفُلانٍ): داوای یارمەتیی لە فیسار کردو پشــتگیریی لێخواست/ هانای بۆ برد.
(ألعَــون): (بــۆ تاك و کــۆو نێرو مــێ) (ج)
(أعــوان): ١-یارمەتــی/ کۆمــەك/ یاریــدە ٢-یاریدەدەر کۆمەککار/ یارمەتیدەر ٣-کارگوزار/ خزمەتکار/ نۆکەر.
(ألتَعاوِنِيَّة): (کوبراتیف) کۆگای هەرەوەزیی کــە هەموو پێداویســتیەکی تێدایە، ڕێخراوە تایبەتییــەکان دایدەمەزرێنــنو ئەندامانــی کەڵکــی لێدەبینن بە نرخێکــی هەرزانتر لە بازار شتەکان دەکڕن.

(المَعانَة والمَعُونَة والمَعوُن): یاریدە/ یارمەتیو کۆمەککردن/ باربوو/ دەستگرتن.
(المِعــوان (ج) مَعاوين) ١-یاریــدەدەری چاك ٢-کۆمەککارو باربووکارێکی خەڵکێکی زۆر.
٤-(ألعانَة (ج) عُــوْن وعانات) (ح): ١-ماکەر ٢-ڕەوەکەری کێویی ٣-بانەگای مرۆڤ لە خوار سکەوەیە/ بەر.
(ألعَون (ج) عُوْن): زەویی باران بەرکەوتوو.
(ألعَوانَــة) ١-دارخورمــای بــەرز/ درێــژ ٢-(ح)کرمێکــە لە لــدا دەژی ٣-زیندەوەرێکی چوارپێیــە لــە ژیشــك بچووکترە شــیردەرو قرتێنەرە لە کۆمەڵەی گۆرهەڵکەنەو مشکە.

عــون: الإعانَة: یارمەتــی/ باربوو/ کۆمەك/ دەستگرتن/ یاریدە/ دەستگیرۆیی.
(«إعانَة الفَقير»): یارمەتیی هەژار/ باربووی هەژار دەستگیرۆیی نەبوو.
الإعانَة (ج) إعانات: باربوو/ کۆمەکی دارایی کە بە کەسان یان دامەزراوان یان پیشەسازییە هەڵسێنراوەکانو کشتوکاڵییە سازدراوەکان.
(«إعانَة مَرَضِيَّــة»): باربوو ، یارمەتییەکی نەخۆشی.
(توزيــع الاعانات): دابەشــکردنی کۆمەكو باربوو.
(الإعانات): ناوێکی گشتیە بۆ ئەو یارمەتیو باربووەی بە پارەو بە شــێوەیتر بۆ هەژارانو نەدارایانو لێقەوماوان دەنێردرێت.

المُعاون: یاریدەدەری کەسێك کە لە سەرووخۆیەوە بێتو ئەم لەژێر دەستیدا بێت.
مُعاون طا ەِ: یاریەدەری چێشتلێنەر.
(«مُعاوِن جَرّاح»): یاریەدەری نەشتەرگەر.
موظف یساعِد الرئیس فی عَمَلِهِ: کارمەندێکی یاریەدەری سەرۆکە لە کارەکانیدا.
(«مُعاوِنُ نائِب المدیر»): یاریەدەری بریکاری بەڕێوەبەر.

عـوە: ١-(عـاهَ و عِیَـهَ – الـزرعُ. عَوَها): کشتەکە تووشی دەرد بوو.
(-الـرَجُـلُ): دەرد کـەوتـە کـشـتـوکاڵو ئاژەڵەکەیەوە.
(عائِهٌ وعاهٍ وعاهٌ وأَعْوَهٌ): کەسـێکە کە دەرد دابێتیە کشتوکاڵەکەیەوە.
(عَـوَّهَ): دەرد دایـە کـشـتـەکـەی یـان ئاژەڵەکەیەوە.
(-الرَجُلَ): کابرا دەرد گرتی.
(أعاهَ وأَعْوَهَ وتَعَوَّهَ. إعاهَةً وإعْواعاً وتَعَوُّهاً): دەرد دایە کشتەکەی یان ئاژەڵەکەی.
(ألعاهَـةُ (ج) عاهات): دەردو نیشـانەیەکە، وەك ئـەو دەردەی کـە بـە هـۆی گەرما یان سـەرماوە یان تینوێتییەوە دەداتە کشـتوکاڵ یان گەری دەداتە حوشترو هێترەوە.
(أَهْلُ العاهات): دەرد گرتوو.
(أَلمَعْیوه والمَعوه والمِعیه- مِنَ المَواشِي وغیرِها): ئاژەڵو هێتر کە دەردیگرتبێت.

٢-(عَوَّهَ- القَومُ): وەسـتان پشـوویەکیانداو سەرخەوێکیان شکاند/ کەمێك نوستن.
(-عَلَیهِم): لایدایە لایانو نیشتەنیبوو.
عَـوي: ١-(عَوی- الکَلْـبُ والذِئبُ وابنُ آوی. عُـواءً وعَیّاً وعَـوَّةً): سـەگەکە. گورگەکە. چەقەڵەکـە (لوتـی کـردە ئاسـمانو وەڕی یـان لوورانـدی. خەڵکە رەشـۆکەکە دەڵێت: (عَوْعی): کە ئەوە (سریانیە).
(«فُـلان مایَعْـوي ومایَنبَح»): فیسـار نە دەلوورێنێتو نە دەیشوەڕێت واتا بێدەڵاستە.
(عَوی – القَوم إلی الفِتنَةِ): بۆ ئاشووبنانەوە هانیدانو بانگیکردن.
(عَوی وعَوّی عَن الرَجلِ. عَیّاً): بەرگریی و لە پیاوەکە کردو ئەوەی بە درۆ خسـتەوە کە بە خراپە ناوی دەهێنا وەکو وەرینی ناحەزەکەی بەرپەرچ دابێتەوە.
(عـاوی- الـکِلابَ. مُعـاواةً): دەنگـی لـە سەگەکانکرد/ حەلەلەی لێکرد.
(تَعاوی- القَومُ علی فُلان تَعاویاً): خوێشگەل گەلەکۆمەکێیان لە فیسار کرد.
(إعْتَوی- الکَلبُ. إعْتِواءً): سەگەکە لووراندی.
(إستَعوی- هُ إسـتِعواءً): داوای لێکرد دەنگی لێوە بێتو هاواربکات بلوورێنێت.
(-القَـومَ): ١-داوای فریاکەوتنی لێکردن ٢-بۆ ئاشووبو شەڕەنگێزیی بانگیکردنو (هانیدان/ دەنگی لێکردن).

(أَلعَوّاء) (ح): سەگێکی زۆر لورەلورکەر.
(أَلعَــوَّةُ) (مــص): ١-جارێــك لوورانــدن/ حەپەپەکی سەگ ٢-دەنگەدەنگ و غەڵبەغەڵب/ هات و هاوار.
(أَلمُعاوِيَــة): ١-(ح)دێڵەســەگ ٢-(ح)بەچکــە ڕێوی.
٢-(عَوى- هُ عَنِ الشــيءِ عَيّاً): لە شــتەکەی (لادا/ دوورخستەوە).
(عَوى وعَوَّى- القَوسَ ونَحوَها): کەوانەکەی چەماندەوە.
(-الحَبلَ أَو الشَــعرَ): پێچی بــە پەتەکە یان قژەکەدا لوولیکرد.
(إِعْتَوى- الشيءَ. إِعْتِواءً): شتەکەی نوشتانەوە/ چەماندەوە/ پێچی پێدا.
(إِنْعَــوى. إِنْعِواءً): پێچپێچــوارد/ چەمایەوە/ خواربووەوە/ لاربووەوە.
٣-(أَلعَوَّة والعُوَّة): بن/ قنك.
عيــب: ١-(عابَ- الشــيءَ عَيْباً): شــتەکەی خەوشدار کرد/ نەنگیکرد/ ناتەواویکرد.
(عائِــب): نەنگکــردوو/ خەوشــدار کردوو/ ناتەواو کردوو.
(الشيءُ مُعيبٌ ومَعيوبٌ): شتەکە خەوشدارە/ ناتەواوە/ نەنگە.
(عــابَ- فُلانــاً): فیســاری (لەکەدارکــرد/ خەوشدارکرد).
(عــابَ- الشــيءُ): شــتەکە خەوشــدار بوو/ لەکەدار بوو/ ناتەواو بوو.
(عائِب): شتی خەوشدار/ ناتەواو/ لەکەدار.
(عَيَّبَ وتَعَيَّــبَ- الرَجُلَ): کابرای بەنەنگ و ناتەواو دانا/ نەنگی دایە پاڵ.
(-الشيءَ): شتەکەی خەوشدارکرد/ شتەکەی کەموکوور کرد.
(تَعايَبَ- القَومُ): خوێشــگەل خەوشــیان لە یەکــتری دەرهێنــا/ یەکتریان بــە کەموکوور دانا.
(أَلعــابَ= العَيْــب): لەکەداریــی خــەوش/ کەمووکووڕیی/ ناتەواویی نەنگیی.
(أَلعَيْب (ج) عُيوب): کەموکووڕیی/ نەنگیی/ نزمیی/ خەســڵەتی ناشیرین کە بە مرۆڤەوە بێت.
(أَلعَيْبَة (ج) عِيَب وعِياب وعِيَبات): جارێك نەنگی دانە پــاڵ/ جارێك خەوشــدارکردنی ئەم و ئەو ٢-خەوش/ کەموکووڕی.
(أَلعَيّــاب والعَيّابَــةَ والعُيبَة): کەســێکە کە کەموکووڕیــی زۆر بداتە پاڵ خەڵك/ خەوش لەم و لەو زۆر بگرێت.
(أَلمَعــاب والمَعابَــة) (ج) مَعايِــب = العَيْب): خەوش/ ناتەواویــی/ کەموکووڕیی/ نەنگیی نیشانەو خەسڵەتی ناشیرین.
(المَعيــب والمَعْيــوب): لەکەدار/ خەوشــدار/ بەکەموکوور/ ناتەواو.
٢-(أَلعَيبَــةُ (ج) عِيَــب وعِيَــاب وعَيبات):

١-دەفری چەرمین ٢-كەنتۆرو سنوقی جل.
(اَلعَيبَة) (عند العامَة): بووكە شووشەو شتی وەها كە منداڵ یاریی پێدەكات كە سووكراوەی
(اللُعيبَة): یەو بچووككراوەی(اَللُعْبَة) یە.
(اَلعَيبة- مِنَ الرَجُل): شوێنی نهێنیی پیاو.
(اَلعِيـاب): سـنگەكانو دڵـەكان بە سـنوق چوێنراوە.
(اَلمُعَيَّب): سەبەتەگەر.
عيث: ١-(عاثَ- الشَيءَ عَيْثاً وعُيُوثاً وعَيَثاناً): شتەكەی گەنكرد/ تێكداو خراپیكرد.
(«عاث الذِئـبُ في الغَنَم»): گورگەكە كەوتە رانەكەوەو شپرزەیكرد.
(«عاثَ في الأرضِ فَساداً»): خراپیو گەنیی لە زەویدا چاندو بڵاوكردەوە.
(-في مالِـهِ): داراو سـامانەكەی بـە فیڕۆدا، لەناویبردو زوو تەخشانو پەخشانیكرد.
(عَيثان): داراو سامان تەخشانكەرو بەفیڕۆدەر.
(مالٌ عَيثى): داراو سـامێنیكی بەفیڕۆچوو و لەناوبراو.
(العائِث) (ح): شێر.
(اَلعَيثَةُ): جارێك بە فیڕۆدانو تەخشانكردنی سامان.
(اَلعَيّاث والعَيُوث): ١-گەنكارو خراپەچێنێكی گەورە ٢-شێر.
٢-(عَيَّثَ): داوایكرد شـتێكی بدەنە دەسـت بێنەوەی تەماشا بكات.
(«عَيَثَ يَفعَلُ كذا»): دەسـتی بە كردنی ئەو كارە كرد.
٣-(تَعَيَّثَ-تِ الإبلُ»): حوشترەكان ئاویانخواردەوە بێئەوەی تینوێتیان بشكێت.
٤-(العَيثَة): زەویی تەختانیی/ دەشت.
عيج: (عاجَ- بِالشـيءِ عَيْجـاً): بایەخی بە شتەكە دا.
(«لا أَعيجُ بِكَلامِهِ»): بەتەنگ قسـەكەیەوە نایەمو بایەخی پێنادەم.
(«ماعِجْـتُ بِالشـيءِ»): بـە شـتەكە قایل نەبووم.
(«شَرِبتُ الدَّواءَ فَماعِجتُ بِهِ»): دەرمانەكەم خواردەوەو كەڵكم لێنەبینی.
عـير: ١-(عـارَ. عَيْـراً): بەدڵخوردییـەوە هاتووچوو.
٥-(-الفَـرَسُ): چارەوێكە سـەری هەڵگرتو هیچ نەبوو بەری بگرێت.
(اَلعَيار): سەرهەڵگر/ بەلەسە.
(عـارَ-تِ القَصيـدَةُ): هەڵبەسـتەكە بەناو خەڵكدا بڵاوبووەوە.
(أَعارَ- الفَرَسَ. إِعـارَةً): چارەوێكەی بەرەڵا كردو كەوتە هەڵتیزانو جرتو فرت.
(اَلعائِـر) (فـا): ١-رارا/ دوودڵو شـپرزە ٢-گەڕۆك/ وێڵ.
(سَـهْمٌ عائِر): تیرێكی وێڵ كەس نازانێت كێ هەڵیداوە.

(قَصيدَةٌ عائِرَة): هەڵبەستێك بەناو خەڵكدا بڵاو.

(شــاةٌ عائِرَة): مەڕێكی سەرمڕۆ هەر دەمەی خــۆی بــە ڕانێكــدا دەكاتو نازانێت شـوێن كاميان بكەوێت.

(ألعَيْــر (مص) (ج) أعْيــار وعيُور وعُيُورَة وعِيارات (م) عَيْــرَة) (ح): كەری ماڵیی يان كێويی كە بەرەڵا بێتو خۆی بە دەشتو دەردا دەكات (لەبەرئەوە وا ناونراوە) بە زۆريش بە كەرەكێويی دەوترێت.

(ألعيْر (ج) عَيَرات وعيرات): كاروانی كەران (مێيە) بە هەموو كاروانێك دەوترێت.

(ألعَير (ج) ألعيار): كەری ماڵیی يان كێويی.

(ألعَيَّار): ١-گەرۆك/ گەڕيدە كەسـێكە كە زۆر بگەڕێــتو ئەملاولا بــكا ٢-بێنيش و بەرەڵاو دوای هەوەسكەوتوو.

(فَرَسٌ عَيَّار): چارەوێيەكی بەرەڵاو بەلەسە/ سەركەش.

(ألُمعار- مِنَ الخَيل): ئەســپێك سوارەكەی بە ناراستەرێدا ببات.

(ألُمسْتَعير): ئەوەی لە كەری ماڵیی يان كێويی بچێت.

٢-(عارَ- فُلاناً. عَيْراً): توانجو تەشەری لێدا/ ناشيرينيكرد.

(عَيَّرَ- فُلاناً): سەرزەنشـتيكردو تەشــەری كارە ناشيرينەكەی لێدا.

(عَيَّرَ-ه كذا وعَيَّرَ- هُ بِكَذا): گاڵتەی ئەوەی پێكرد/ توانجو تەشەری ئەوەی لێدا/ ئەنگی ئەوەی لێگرت.

(تَعايَــرَ- القَــومُ): ١-ناشـيرينييان دايە پاڵ يەكو تەشــەريان لەيەكــدا ٢-تيروتوانجييان گرتە يەكو گاڵتەيان بەيەك كرد.

(ألعارُ (ج) أعْيار): ١-ئەنگيی/ شەرمەزاريی/ كەميی/ خــەوش ٢-هەر قســەو كردارێك كە مــرۆڤ بيــكاتو جێــی سەرزەنشــتو تيرو توانجبێت.

(ألَمعايــر= المَعايــب): ١-ئەنگيی/ شــوورەيی/ كەموكووريی/ لە كەو خەوش/ شەرمەزاری.

٣-(عَيَّرَ- الماءُ): ئاوەكە قەوزەی سەرنيشت.

٤-(عايَرَ- فُلاناً. مُعايَرَةً وعياراً): شــانازيی بەسەر فيساردا كرد.

(-المِكيالَ أَو الميزانَ): پێوەرەكە يان سەنگەكەی بەهيتر بەراورد كردو تاقيكردنەوە تا بزانێت تەواوە.

(ألعِيــار (ج) عيــارات): پێوانــە/ ئەندازە/ پێوەری ئەو شتە/ سەنگ.

(عيارُ الشَــيءِ): ســەنگ پێوەری ئەو شــتە/ ئــەوەی كە كــراوە بــە بنچينە بــۆ پێوانو كێشانو هيتريشت.

«عيــار النقــود»: پێــوەری پارە كــە چەند دەهێنێنێــت بــە پێی ئــەو زێــڕو زيوەيە كە تيايدايە يا بەرامبەريەتی.

(اَلمِعْيار (ج) مَعايِير): ئەو کێش‌و سەنگەیە کە شتیتری پێ دەپێورێت.

٥-(أعارَ- الفَرَسَ. إعارَةً): ئەسپەکەی قەڵەو کرد.

(اَلمُسْتَعِير): ئەسپی قەڵەو.

٦-(اَلعَير): ١-هەموو دەرپەڕیوێك (بەرزەیەك لە تەختاییەکدا ٢-ڕەشێنە یان پێڵوی چاو ٣-مێخ/ سنگ ٤-دارێکە تەختەیەکە بە پێشەوەی کەژاوەکەوەیە ٥-شاخ ٦-گەورە/ سەردار ٧-شا ٨-تەپڵ.

(عَيْرُ القَدَم): بەرزیی پشتی پێ.

(عَيرُ النَصل): لادەرپەڕیوی ناوەراستی نووکی ڕم.

(عَيرُ الوَرَقَةِ): دەماری ناوەراستی گەڵای درەخت.

عيس: (أَعْيَس- الزَرعُ إعياساً): کشتەکە تەرایی تێدا نەما.

(تَعَيَّسَ-تِ الإبِلُ): حوشترەکان ڕەنگبۆز بوون/ سپی‌و ڕەشی تێکەڵبوو.

(اَلعَيس ١: الواحد أَعْيَس والواحِدَةُ عَيساء): حوشترێکی سپی کە کەمێك ڕەشی تێکەڵبێت ٢-حوشتری جسن/ ڕەسەن.

(اَلعَيَس والعيسَة): ڕەنگی سپی‌و ڕەش تێکەڵ.

(اَلعَيساء (ح) مێکوللە.

عِيسى: ناوێکی جولەکانەیە کردیان بە ناوی حەزرەتی عیسا.

(عيسَويّ وعِيسِيّ): عیسایی/ دیان.

عيش: (عاشَ. عَيْشاً وعيشَةً ومَعاشاً ومَعْيشاً ومَعيشَةً و عَيْشوشَةً): ژیا/ زیندوو بوو.

(عَيَّشَ وأَعاشَ-هُ. إعاشَةً): ژیاندی/ بەخێویکرد.

(عايَشَ-هُ): لەگەڵیدا ژیا.

(تَعَيَّشَ): ڕەنجی بۆ ژیاندا/ بە دوای بژێویدا گەڕا.

(تَعايَشَ- القَومُ بالأُلْفَةِ والمَوَدَّةِ): خوێشگەل پێکەوە بە تەبایی‌و خۆشەویستی ژیانیان بردە سەر/ پێکەوە ژیان.

(العائِش) (فا): ژیاو.

(هو رَجُلٌ عائِش): ئەو پیاوێکە خۆش‌و باش دەژی/ خۆشگوزەرانە.

(اَلعيش) (مص): ١-ژیان کە بۆ هەموو زیندەوەرێکە/ بوون، گوزەران ٢-خۆراك ٣-نان.

(اَلعَيش والعيشَة): بارو گوزەرانی مرۆڤ لە ژیانیدا.

(«عيشَةٌ راضِيَة»): ژیانبەسەربردنێکی باش کە ئەو کەسە دڵی پێخۆشبێت.

(اَلعَيَّاش): ١-نانەوا ٢-نانفرۆش ٣-زۆر خۆشگوزەران.

(اَلمَعاش (ج) مَعايِش):١-پێبژیی/ خواردن‌و خواردنەوە کە پێی دەژیت ٢-ئەوەی کە ژیانی پێدەبرێتە سەر ٣-کات‌و شوێنی ڕەنجدان بۆ

رۆژیی پەیداکردن.

(اَلمَعیشَة (ج) مَعایش): ١-خواردنو خواردنەوە/ خۆراك کە ژیانی پێدەبەیتە سەر ئەوەی کە ژیانی پێ پێدەکەیت.

(اَلمُتَعَیِّش) (فا):کەسێکە کە مەمرەو مەژی بژی/ ژیانی ناتەواوو بێدەرەتان بێت.

الملحق:

عیش: (الإعاشَة):ژیاندن/ لە کاتی شەرو لێقەومانو کارەساتدا خۆراكو پێویستی ژیان بە دانیشتوان بدرێتو بیانژیەنن ئەویش بە پێی شیرازەیەك کە ئەو مادە پێویستییانە پەیدابکاتو دەستگیر بخات بۆ تاکەکەس بێت یان بۆ خێزان.

(«مصلَحَةُ الإعاشة»):بەرژەوەندیی ژیاندن.

(الحِصَّة مِنَ المواد الغذائیة للفَرد أَو للعائِلَة):بەشە خواردنو پێبژیو پێویستی بۆ تاکەکەس یان بۆ خێزان.

(«بطاقَة الإعاشَة»):بلیتی ژیاندن.

(التَعایُش):پێکەوە ژیان بە خۆشیو تەبایی پێکەوە گونجان.

(اَلتَّعایُش فِي الإصطلاح السیاسي):پێکەوە ژیان لە زاراوەی ڕامیاریدا. ئەومیە خەڵکێك نەتەوە جیاو ڕێڕەوی دین جیابن بە ئاسوودەو بە ئاشتی پێکەوە بژین یان دەوڵەتانی ڕژێمو بیروبڕوا جیاجیا بە ئاشتی بژین.

(التَّعایُش السلمي):پێکەوە ژیلانی ئاشتیانە.

(عیص: (اَلعیص (ج) أعیاص وعیصان): ١-جەنگەڵ/ بێشەلان/ دارستانی چڕ ٢-شوێنی باشترێنو هەڵبژاردەی درەخت ٣-بنەچە/ نەژاد/ ڕەسەن.

(«هو مِن عیص کریم»)ئەو لە بنەچەیەکی ڕەسەنە: ئەو خانەدانە.

(اَلمَعیص):١-شوێنی ڕواندنی درەخت/ بنی درەخت ٢-بنەڕەت/ بنەچە.

عیط: ١-(عاطَ-تِ العُنق عَیْطاً):ملەکە درێژ بوو/ گەردنەکە بەرزبوو.

(عَیطَ- الرَجُلُ. عَیَطاً):پیاوەکە گەردنی بەرزبوو/ ملی درێژ بوو.

(أَعْیَط (م) عَیْطاء (ج) عیط):ملدرێژ گەردنبەرز.

(تَعَیَّطَ- تِ العُنُقُ):ملەکە درێژ بوو/ گەردنەکە بەرز بوو.

(هَضَبَةٌ عَیْطاء):بانێکی بەرز.

٢-عَیَّطَ. تَعییطاً:گرمانـدی/ هاواریکرد/ قیژاندی/ نەراندی.

(«عَیَّطَ لَهُ») (عامیة):بانگیکرد.

(تَعَیَّطَ):توورە بوو.

(-القَومُ):خوێشگەل کەوتنە هاتو هاوار/ دەنگەدەنگو بانگەبانگ.

(العائِط (فا) عُوط وعِیط وعُیَّط وعُوطَط وعیطات):هاوارکەر/ بانگکەر.

(«عائِطُ عیطِ وعُوطِ وعُوطَطِ»):زۆر

هاتووهاوار کەر.

(ألعياط): ڤیژەڤیژ، هاوارهــاوار/ نەرەنەر/ بانگەبانگ ٢-گرمەگرمو شیرەشیر.

(عَیطَة) (عامية): هاتو هاوارێك.

٣-(تَعَیَّــطَ- العُودُ): شــیلەیەك وەك ئاو لە تووڵەکە دەرچوو بوو بە کەتیرە.

عیف: ١-(عافَ- الطَعامَ وغَیْرَهُ. عَیفاً وعیافاً وعَیَفاناً): خواردنەکەو شــتیتری لە بەرچاو کەوتو بەجێیهێشت/ وازیلێهێنا.

(أعافَ القَومُ إعافَةً): ولآخەکانی خوێشــگەل بەلای ئاوەکەدا نەچوونو نەیانخواردەوە.

(إعْــتــافَ- الـطَـعـامَ وغَـــیرَهُ إعْـتـیـافــاً): خواردنەکەی لەبەرچاو کەوتو بەجێیهێشت/ حەزی لێنەکرد.

(ألعائِف) (فا): کەســێکە کە شــتی لەبەرچاو بکەوێت/ دڵی لە شــتێك هەڵبکەنرێتو وازی لێبهێنێت.

(ألعَیفَةُ): جارێك لەبەرچاوکەوتنی خواردنو وازلێهێنانی.

(ألعیفَة): ١ جۆرە دەشتێکە ٢-ترۆزی.

(ألعَیْفانوالعُیُوف=العائِف): لەبەرچاوکەوتوو/ بێزکەرەوە لە شتێك.

(ألعَیِّفان): کەسێکی ڤێزندەو بێزندەیە.

(ألمَعیف): بێزراو/ ڤێزەون/ ناپەسەند.

٢-(عــافَ- الطَـیرَ. عِیافَـةً): باڵندەکـەی هەڵفراند بە فڕینی یان پێی گەشــبینبوو یان ڕەشبین بوو.

(العائِف) (فا): کەســێکە بە باڵندەو شــتیتر ڕەشبین یان گەشبین دەبێت.

(ألمُتَعَیِّف= العائِف): کەسێکە باڵندە هەڵفڕین پیشــەیەتی بۆ نوقڵانەلێدان بۆ گەشــبینیو ڕەشبینی/ فاڵ بە باڵندە دەگرێتەوە. ئەمە بە داهێنان دادەنرێت.

(«إبتکــرتُ إبتکارَ المُتَعَیِّــف»): داهێنانێکی وەك هی کەســێکم داهێناوە کە بە هەڵفڕینی باڵنــدە دایدەهێنێــت واتا شــتێك دەڵێت کە کەس نەیوتبێت.

٣-(عافَ-تِ الطَیرُ. عَیفاً): باڵندەکە بە ئاسمانەوە چەرخا/ بەسەر شتێکەوە خولیخوارد.

(ألعَیَفَة): چەرخەلێدان بە ئاسمانەوە بەسەر شتێکدا.

(عَیْفَةُ الطائِر): چەرخەلێدانی باڵندە بەسەر شتێکەوە.

(نُســورٌ عَوائف): ئەو داڵانەی بەسەر لاشەی کــوژراوەوە بــە ئاســمانەوە دەچەرخێــنو دەخولێنەوەو دێنو دەچن.

٤-(إعْتــافَ. إعْتیافــاً): توێشــووی گوزارەی بەستو هەڵگرت.

٥-(ألعَیفَةُ): باشترین (داراو سامان/ ماڵ).

عیــق: (عاقَ. عَیْقــاً= عاقَ یَعــوقُ. عَوقاً): ڕێیگــرت/ بەرەنگاریبــوو/ بوو بە کۆســپ/ تەگەرە.

عيــك: (عاكَ. عَيْكاناً): به شــان ڕۆيشــت/ ڕۆيشتو ئەمشانەوشانیکرد.

عيل: ١-(عالَ- هُ الشــيءُ. عَيْــلاً ومَعيلاً): ١. شتەکەی دەست نەکەوتو زۆر پێویستیشی بوو.

(-عَيْلاً وعَيْلَــةً وعُيُولاً ومَعيــلاً): نەیبوو هەژاربوو.

(عائِل (م) عائِلَة): نەبوو/ دەستكورت.

(ألعَيلَة): دەستكورتيی/ هەژاربوون/ نەبوونیی.

(عالَ- الرَجُلُ): خێزانی زۆر بوو.

(عَيَّلَ- الرَجُلُ): خێزانی زۆر بوو.

(-عِيالَهُ):خێزانەکــەی ژیاند/ باش بەخێوی کردن.

(-القَــومَ): خوێشــگەلی بەخێوکــرد یــان بەتەنگیانەوە نەهاتو پشتگوێی خستن.

(-فَرَسَــهُ): بەتەنگ چارەوێکەیەوە نەهاتو بەرەڵایکرد.

(أعْيَلَ إعْيالاً): خێزانی زۆر بوو.

(مُعيل (م) مُعيلَة): بەخێوکەرو خێزان زۆر/ فرە خێزان.

(ألعائِــل (فــا) (ج) عالَــة وعُيَّــل وعيْــل وعَيْلى): هەژار/ دەستتەنگ/ نەبوو/ نەدار/ دەستكورت.

(ألعالَة): ١-نەبوونیی/ هەژاریی ٢-باربەســەر شانەوە.

(هو عالَة عَلَيهِم): ئەو بارە بەسەر شانايانەوە دەبێت بەخێوی بکەن.

(ألعِيال): خاووخێزان.

(ألعِيالَــة والمَعالَة للبرذون وغيَــرِه): ئالْفی ئێسترو هیتر.

(عَيْلَةُ الرَجُلِ وعائِلَتُهُ): خاوخێزانی پیاوەکە کە دەیانژیەنێتو ئەوانەی بەخێویاندەکات.

(«طالَــت عَيْلَتــي إياكَ»): ئای کــە دەمێکە بەخێوتدەکەم.

(عَيِّلُ الرَجُلِ (ج) عيَايل): خێزانەکەی.

(«عندَهُ كذا وكذا عَيِّلاً»): ئەوەندەو ئەوەندە سەرخێزانی هەیە.

(رَجُلُ مُعَيَّــل): پیاوێکــی خێزاندارە/ ژنو منداڵدارە.

٢-(عالَ- في مَشيِهِ. عَيْلاً ومَعيلاً): بە لەنجەو خۆبادان/ بەخۆنواندنو فیزەوە ڕۆيشت.

(تَعَيَّــلَ- في المَشــي): بــە لەنجــەو فيــزو خۆبادانەوە ڕۆيشت.

(ألعَيَّــال): بــە لەنجــەو فيزەوە ڕۆيشــتوو/ گەنجەفەکەرو خۆبادەر لە ڕۆيشتندا.

٣-(ألعَيْلان) (ح): نێرە کەمتيار.

عيم: ١-(عامَ. عَيْماً و عَيمَةً): زۆر حەزی لە شیر بوو و پێوەی بەند بوو.

(أعامَ- هُ اللهُ إعامَةً): خودا بێشیریكرد.

(-الرَجُلُ): بێشیر (بوو/ مایەوە).

(-القَومُ): شیریان کەمبوو.

(العَيمَةُ): حەزێکی زۆری شیر.

(أَلعَيْمان (م) عَيْمى (ج) عَيامى): کەسێکە زۆر حەز لە شیر بکات.

٢-(إعْتامَ. إعتياماً): حەزی داراو سامانی هەڵبژاردوو دڵی تێچوو

العيمَة: چاکترین سامان.

٣-(ألعَيام): ڕۆژ.

(«سِرنا العَيامَ كُلَّهُ»): بە درێژایی ڕۆژ ڕۆیشتین.

عين: ١-(عانَ- الرَجُلَ. عَيناً): بە چاویەوە کرد.

(عائِن): چاوپیس/ بەچاوەوەکەر.

(مَعين ومَعيون): بە چاوەوە بوو/ بە چاوەوە کراو.

(-القَومَ. عِيانَةً): هەواڵی بۆ خوێشگەل هێنا.

(-على القَوم): سیخوڕیی بە سەرخوێشگەلەوە کرد.

(عَينَ. عَيَناً وعَينَةً): ڕەشێنەو چاوی گەورەو جوانبوو.

(عَيَّنَ- فُلاناً تَعييناً): ڕووبەڕوو خراپەکانی بەڕووی فیساردا دا.

(-على فُلانٍ): سیخوڕیی بەسەر فیسارەوە کردو خراپەکانی بە سوڵتان گەیاند.

(-اللُؤلُؤَةَ): مرواریيەکەی کونکرد.

(-القربَةَ): ئاویکردە کوندەکەوە تا هەستێت پڕبێت‌و کونی مووروەکان بگرێت.

(-العَينَ): پیتی عەینی نووسی.

(عايَنَ-هُ. عِياناً ومُعايَنَةً): بە چاوی خۆی دی/ بینی/ تێڕوانی.

(«ماأعْيَنَهُ»): ئای چەند گرفتاری چاوی پیس بووە.

(تَعَيَّنَ- هُ): بە چاویەوە کرد.

(-الشيءَ): شتەکەی دی.

(-الرَجُلَ): بە ڕاستيی پیاوەکەی دی.

(-الجلدُ): پێستەکە پەڵەی خڕی ورد وردی پێوە بوو.

(-السِقاءُ): مەشکەکە لە کۆنیدا تەنکبووو بازنەی وردی پێوە پەیدابوو.

(إعْتانَ الشيءَ): هەڵبژاردەی شتەکەی بردو وەرگرت.

(-لِفُلانٍ مَنزِلاً): دەچووە خانوویەکی فیسارەوە.

(ألعائِن): کەسی بینەرو دانیشتوو.

(«ما بالدار عائِنٌ»): خانووەکە (کەسی تێدا نییە/ چۆڵە).

(ألعائِنَةُ): ١-مێی وشەی (العائن)

لَقِيتُهُ أوَّلَ عائِنَةٍ وأدنى عائِنَةٍ: یەکەم شت کە بەرچاوەکەوت ئەو بوو/ لە پێش هەموو شتێکدا ئەومدی.

(عائِنَة): مەڕومالآت/ ئاژەڵ.

(«عائِنَةُ بني فُلان»): مالآت‌و ئاژەڵی فیسار بەرە.

(أَلعَيْن (مص) (ج) أَعْيُن وعُيُون وعِيُون

وأَعيــان و (جــج) أَعيُنات): چــاو/ دیده/ هەستی بینین.
(عُيَيْنَة): نیمچە چاو (وشەكە مێیە).
(«هو قَوِيّ العَين»): ئەو چاوی تیژه.
(«بهِ عَينٌ»): به چاوەوه بووه.
(ألعَين): مرۆڤ/ كەس.
(«مابالــدار عَيْنٌ»): خانووەكه كەســی تێدا نییه ٢-خەڵكی شــار یان وڵات ٣-دانیشــتووی خانووەكــه ٤-شــتی زۆر بەنــرخ ٥-نگینیــی ٦-زانســت ٧-خاڵی شــڵیی كه بەسەر پێستەوه دەبێــت ٨-كۆمــەڵ/ گەلەخەڵــك ٩-(ناوێزه/ ناياب)ی شت ١٠-سەردار/ گەوره ١١-پیاوچاكی/ سەرگەورەی نەتەوه ١٢-سەرلەشكر ١٣-چاودێرو سیخور ١٤-پێشەنگی سوپا ١٥-خۆر یان تیشكی خۆر/ هەتاو كه چاو ناتوانێت تێبیروانێت ١٦-تەماشاكردن/ ١٧-دیمەنی پیاو.
(«فُلان عَينٌ على فُلان»): فیســار بەســەر فیسار كەسەوەیه/ چاودێریی دەكات.
(«هو عَبدُ عَــينٍ أَو صَديقُ عَين»): ئەو بە مەرایی هاوڕێو كارگوزاره.
(«لَقيتُــهُ عَينَ عُنَّةً»): له لاوە بێنەوەی ئەو من ببينيت دیم.
(«لَقَيتُــهُ أَوَّلَ عَــين»): یەكــەم شــت كــە بەرچاومكەوت ئەو بوو.
(«لاتَطْلُــب أَثَراً بَعد عَين»): و دوای شــتێك مەكەوە كــە لەوەپێش دیوتــەو لەبەرچاوت نەماوه.
(«صارَ خَبَراً بَعد عَين»): بوو بە هەواڵێكی ونبوو.
(«أَنــتَ على عَينــي»): تۆ رێــزو پارێزیت لەسەر چاومه.
(«هاهو عَرَضُ عَين»): ئەوەتا لەبەرچاودایەو نزیكه.
(«فَعَلَــهُ على عَــين و على عَينــين وعَمْدَ عَــينٍ وعَمْدَ عينينِ وعَمْداً على عَين»): بە ئارەزوو هەتەرەوەو بە برواوە ئەوەی كرد.
(فَقَأَ عَينَهُ): لێیدا یان قسەی رەقی پێوت.
(«نَعِــمَ اللهُ بِــكَ عَينــاً»): بــە تــۆ چــاو رۆشنبێتەوه.
(عَينُ الإبرَة): كونی دەرزی.
(أَعيانُ القَوم): پیاوماقووڵانو گەورەپیاوانی میللەت.
(ألعين) (ح): مانگا كێویی.
(ألعَيَن) (مص): ١-خەڵكی وڵات یان شــارەكه ٢-كۆمەڵ.
(ألعِيان) (مص) (ج) عُيُن وأَعْيِنَة): كەس.
(«لَقِيَــهُ أَو رَآهُ عيانــاً»): بــە چــاوی خۆی زەلامەكەیدی خۆی پێیگەیشت.
(ألعِيانِيّ- مِن الشُّهود): شایەتێك/ گەواهێك كــە بــە چــاوی خــۆی شــتەكەی دیبێــتو ئاگاداریبێت/ شایەتی بە چاو بینیو.
(ألعِيِنَــة (ج) عِيَــن): نموونه/ باشــترینو

هەڵبژاردەی ئەو شتە.

(-مِــنَ النَّعْجَةِ): ئــەوەی لــە دەوری چاوی مەرەکەیە.

(عِیْنَةُ الخَیل): باشترین ئەسپو ڕەسەنترینی.

(«ثَوبٌ عینَةٍ»): بەرگێك کە لەبەرچاو جوان بنوێنێت.

(ألعینِیَّة): نموونەیی.

(عَینِیَّــةُ الشــيءِ) (ت): نموونەی چاکی ئەو شتە کە وەکو هەمووی بێت.

(ألعُیَینَة): چاویلکە.

(ألعُوَینات (عند العامَة): چاویلکە= النَظّارات: چاویلکە/ عەینەك کە بۆ چاوکزان بەکاردێت چاویــان بەهێز بکاتو باشــتر ببینن، یان بۆ هەتاوو ڕەوشیتر.

(ألعَیُــون (ج) عِــین وعُیُــن): چاوپیس کە خەڵك زوو بە چاوەوە دەکات.

(ألأعْیَن (م) عَیناء (ج) عِیْن): ١-چاوەمەســت کەســێکە ڕەشــێنەی چــاوی گــەورە بێتو چاویشی فراوان بێت ٢-(ح) گای مانگا کێویی.

(ألعَیناْء): ١-چاوەمەســت/ چاوجوان ٢-وشەی جوان.

(«أرضٌ عَیناء»): زەویی سەوز.

(ألعَیَّان والمِعیان): چاوپیس کە خەڵك زۆر بە چاوەوە بکات.

(ألمُعایَنَــة (مص(= الأُخُوَة بَیْــنَ الأعیان): برای دایكو باوکیی.

(ألمَعان): هەوار/ ماڵ.

(«هُــم مِنْــكَ بِمَعــان»): ئــەوان بــە چاو دەیانبینیت واتا زۆر نزیکن.

(ألمَعِین والمَعیُون): دیــار/ بەبەرچاوەوەیەو بەسەر زەویدا دێنو دەچن.

(ألمُعْتان): پێشڕەوی نەتەوە.

(ألمُعَیَّــن) (ح): گــا (لەبــەر گەورەیی چاوی ٢-بەرگێکــە نیگــاری تێدایــە وەك چــاوی گاکێوی (هـ) ڕوویەکە بە چوار هێڵی یەکســان دەوردراوە گۆشــەکانی وەســتاو نین/ شێوە لەبزینە/ لەبزینەیی.

(«نِیَّةُ مُعَیَّنَة ومُعَیَّنَة»): نیلزێکی ئاشکرا/ دیار.

٢-(عانَ-الماءُ أو الدَمعُ عَیْناً وعَیاناً وعَینَاناً): ئاوەکــە یان فرمێســکەکە کشــا/ ڕۆیشــت/ فرمێسکەکە ڕژا.

(-تِ البِئرُ): ئاوی چاڵاوەکە زۆر بوو.

(«-حَفَــرتُ حتــى عِنــتُ»): چاڵاوەکــەم هەڵکەند تا گەیشتە ئاو.

(ألعائِن): ئاوی لەبەر ڕۆیشتوو.

(«شَرِبَ مِن ماءٍ عائن»): ئاوی لەبەر کانیاوێك یان ئاوێکی لەبەر ڕۆیشتووی خواردەوە.

(ألعَین (ج) أعْیُــن وعُیُون): ١-کانی/ کانیاو/ ســەرچاوەی ئاو/ کارێز/ سەرچەشمە ٢-دەمی جۆگا ٣-شوێنی هەڵقوڵینی ئاوی چاڵاو.

(عَینٌ معیونَة): کانییەکی فرەئاو.

٣-(عَیَّــنَ التاجِــرُ تَعییِنــاً): بازرگانەکــە

ماڵەکەی/ کاڵاکەی بەسوو دا/ بە نرخێك کە پارەکەی دواتر وەرگرێتو پاشان بە هەرزانتر خۆی کرییەوە.

(-الرَّجُلَ): سەلەمبازییکرد/ بە سەلەم کڕیو فرۆشتی.

(إعْتان): شتەکەی بە سوو کڕی/ بە دواخستنی پارەکەی کڕی.

(ألعَيْــن (ج) أعْيُن وعُيُون وعِيون وأعْيان):

١-ســوو ٢-دارا ٣-دراو ٤-زێڕو زیوی سکە لێدراو ٥-پارەی دەستیی ٦-داچوونی (شایەن/ ترازوو) سلاّو هاتنەوەی.

(- (ج) أعيان): ٧-هەموو شتێکی بەردەستو ئامادەو بو.

(«بِعْتُــهُ عَيناً بِعَين»): دەســت بە دەســت فرۆشتم.

(بَيعُ العَينَةِ): فرۆشــتن بە ســوو/ پارەکەی دوادەخرێت بەڵام شــتێك زیــاد وەردەگیرێت بەرامبەر بەو دواخستنە.

٤-(عَيَّــنَ- الشــيءَ. تَعييناً): شــتەکەی تەرخانکرد لــە کۆکەی جیاکــردەوەو دیارو تەرخانیکرد.

(«عَيَّنَهُ فِي مَنصِب كذا»): لە فیســار کاردا/ پایەدا دایمەزراندو داینا.

(-على السـارِقِ): لەناو هەموو گومانبارانداا دزەکەی نیشانە کرد.

(-الشيءَ لِفُلان): شتەکەی بۆ فیسار تەرخانکرد.

(ماعَيَّنَ لي بِشَيءٍ وما عَيَّنَني شَيْئاً): هیچی بۆ تەرخان نەکردەو هیچی نەدامێ.

(تَعَيَّــنَ- الرَجُــلَ): چاوەڕێیکرد تا شــتێکی بەربکەوێت کە خۆی دەیویست.

(-عليه الشيءُ): تەرخانی ئەو شتەی لەسەر پێویستبوو.

(-في هذا المَنصِــبِ): لەو پلەی کارمەندییەدا دامەزرا/ دانرا.

(ألعَيْــن (ج) أعْيُن وعُيُون وعِيُون وأعْيان): پوختەو روونو دیار.

(«ذكــر الحَــقَّ بعَينِــهِ»): راســتیو هەقێتی شتەکەی پوختو روون ئاشکرا کردو دەریخست.

(ألعَين (ج) أعيان): هەر ئەو شتە خۆی.

(«هو هوَ عَيناً أو بعَينِهِ»): ئەوە هەر ئەوەو خۆیەتی ئەو (عيناً) بۆ جەختکردنە.

٥-(عَيَّــنَ- الشَــجَرُ. تَعييناً): درەختەکــە شکۆفەیکردو پەلیهاویشتو گەشەیکرد.

٦-(عَيَّــنَ- الحَربَ بَينَنــا. تَعييناً): جەنگی نێوانمانی (هەڵسووراند/ گێڕا).

(عِينَةُ الحَربِ (ج) عِيَن): ئەوەی کە جەنگ پێکدەهێنێــت/ هەرچــی پەیوەندیــی بــە جەنگەوە هەیەو هی جەنگە.

٧-(أعانَ): یاریدەیدا/ کۆمەکیکرد/ پیتاکی بۆ کرد.

عَون: کۆمەك/ یارمەتی/ یاریدە.

٨-(ألعَين): لا/ کەنار.

(ألعِيان (ج) عُيُن وأعْيِنَة): گاسن.

عيه: ١-(عـــاهَ. يَـعـيـيـهُ. عَـيْـهـاً): تووشى پەككەوتەيى لەش يان ئەندام پەككەوتەييبوو.
(العائِهَــة): هاتو هــاوار/ هەراوزەنا/ هاوارو دەنگەدەنگ.
(العاهَــة): دەردو پەككەوتــەى لــەش يــان ئەندامى لەش.
(أرضٌ مَعيوهَــة): زەوييەكى دەردگرتوو/ بۆ كشتوكاڵ ناتەواوو بێبەرهەم.
عِيّ: (عَيَّ يَعَيُّ- بأمرِهِ وعَن أمرِهِ عَيّاً وعَياءً): بەئەنجامدانى كارەكە ماندوو بوو بۆى نەكراو پەكيكەوت/ نەگەيشتە نيازى خۆى.
(-الأمــرَ): ســەرى لــە كارەكــە دەرنەكردو نەيزانى.
(عَيِيَ. يَعْيى- بأمرِهِ وعَــن أمرِهِ عَيّاً وعَياءً):١- كارەكە شــەكەتيكردو بۆى نەكراو بە نيازى خۆى نەگەيشت ٢-سەرى لە كارەكە دەرنەكردو نەيزانى.
(-في النُطقِ عِيّاً): زمانى گيرا/ زمانى بەسترا.
(عَيٌّ وعَيِيٌّ): زمانگيراو/ زمانبەستراو.
(عَيَّــا الرَجُــلُ. تَعيِيَــةً): قســەى تێكەڵو پێكەڵيكرد/ برزكاندى.
(عايــا- الرَجُلُ مُعاياةً): بزركاندى/ قســەى بەسەريەكدا داو كەس لێى تێنەدەگەيشت.
(عايــا- صاحِبَــهُ): قســەى شــرم برمى بۆ دۆستەكەيكردو هيچى لێتێنەگەيشت.
(أعْيــا- الماشِــيَ. إعيــاءً): پيادەكــە ماندوو شەكەت بوو.
(أعيا-هُ): ماندوو و شەكەتيكرد.
(-الداءُ الطَبيبَ): دەردەكە/ نەخۆشــييەكە پزيشــكەكەى دەستەوەســانكردو چــارى نەخۆشەكەى بۆ نەكرا.
(-الأمرُ عَلَيهِ): كارەكەى لێ چووە بەســتو دەستەوەسانيكرد.
(تَعَيّــا- الأمرُ عَلَيــهِ): كارەكــەى لێ چووە بەستو بۆى نەكرا.
(-بالأمرِ): كارەكەى بۆ ئەنجامنەدراو تواناى بەسەريدا نەشكا/ بە كارەكەوە گيربوو.
(تَعايــا- الأمــرُ عَلَيــهِ وتَعايــاهُ): كارەكــە بێدەسەڵاتو بێتابوشتيكردو بۆى نەكرا.
(تَعايا واسْــتَعيا- بالأمرِ): دەرقەتى كارەكە نەهاتو تابوشتى لێبرا/ كۆڵيدا/ شەكەت بوو.
(ألعَيــاء) (مــص):١=نەتوانــينو كۆڵــدان/ پەككەوتن/ شەكەتبوون.
(داءٌ عياءٌ): دەردى بێدەرمانو چارە.
(ألعَــيّ (ج) أعْياء والعَيِيّ (ج) أعيِيــاء وأعْيِيَة): شەكەتو ماندوو بێتوانا/ پەككەوتە/ دەستەپاچە.
(ألعَيّان): ماندووى بێتوانا/ دەستەپاچەبوو.
(الإعياء) (طب): ماندوويەكى زۆر كە جومگەو ماسولكەكان تووشى شەكەتيى دەبن/ كەنەفت.
(ألأعْيِيَّة) قسەى شرم برم كردن/ بێسەروبەر كردن.
(المُعْيــي):١-شــەكەت ٢-پەككەوتــەو داماو/ كەنەفت.

غ

غ: الغــين: (غەيــن- پيتــی نــۆزدە هەمينی ئەلفوبێی عەرەبييەلە پيتە گەرووييەكانە و لە ژمێرەی كۆی پيتەكاندا (١٠٠٠) هەزارە.

غــبَ: ١-(غَــبَّ - غَبّاً وَ غِبًــا): پاش چەند رۆژێك ونبوون سەردانيكرد.

(زُرْ غِبّاً تَزْدَدْ حُبّاً): درەنگ درەنگ سەربدە زۆرتر خۆشەويستدەبيت.

(- عَنْهُ): رۆژە نارۆژێك سەريدا.

(- تْ عَلَيهِ الحُمَّى): رۆژە نارۆژێك تا گرتی.

(- تِ الماشِــيَةُ- غِبَــاً وَ غِبًــا وَ غُبُوبَاً: رۆژە نارۆژێك ئاژەڵەكە ئاويخواردەوە.

(غابَّة (ج) غَوَابَ وَغابَّات): ئاژەڵێك كە رۆژە نارۆژێك ئاو بخوارتەوە.

(غَبَّبَ - فِي الأمر): لە كارەكەدا تيژرەو نەبوو.

(- عَنهُم) خۆی لێلادان/ لێيان دووركەوتەوە و/ ونبوو.

(أَغَبَّ - الماشِــيَةَ): ئاژەڵەكــەی والێكرد رۆژە نارۆژێك ئاو بخواتەوە.

(- آلقَومَ): رۆژە نارۆژێك بۆ لای خوێشــگەل هات/ سەريدان.

(- تــهُ الحَمَّی وَ أَغَبَّت عَلَيهِ): رۆژە نارۆژێك تادايگرت.

(ألغَبّ) (مص) (فِي إسْتِعمال العامة): خەڵكە رەشۆكەكە دەڵێن: بێپشوو يەكسەر/ يەكبينە ناوەكەی خواردەوەو هەناسەی تێدا نەدا.

(حَمَّى الغِبّ): تای رۆژە نارۆژێك. دەيشوترێت (حُمَّی غِبٌّ)

(- ألغُبَّةُ): بڕێوی هێندە بێت پێی بژیەت و لەوە زۆر تری نەوێت.

٢-(غَبَّ - عِندَهُ - غَبّاً وَغِبّاً): لای ئەو شەوی بەسەر برد /لای ئەو شەو مايەوە.

(- آلطعامُ: غَبّاً وَ غِبًــا وَ غُبُوباً وَ غُبوبَةً): ١-خۆراكەكە شەوێك مايەوە ٢/ترشا بۆنيكردو خراپبوو.

(غَبَّـبَ - الشـيءُ): شـتەکە خراپبـوو / بۆگەنبوو/تێکچوو.

(أَغَبَّ - عِنْدَهُ): شـەوی لەلا بەسەر برد شەو لەلای مایەوە

(- الطَعـامُ): خواردنەکە ترشـاو خراپبوو / بۆگەنبوو

(أَلغابّ) (فا) (وَآلغبیب): گۆشتی شەو هێڵراوە /گۆشتی کۆن

(أَلغَبیبَـةُ): شـیری شـەبەقیی دوشـراوو شـیری شەوی بەسـەردا بکرێت و بەیانی زوو بژەنرێت

٣- (غَـبَّ - تِ الأُمورُ - غَبًّا وَغِبًّا وَغُبُوباً وَ غُبُوبَةً): کارەکان گەیشتنە کۆتایی/ گەیشتنە ئەنجام

(أَلغِبّ (مص)(ج)أَغْبَاب):١:ئەنجام/دوایی

(لِلأَمر غِبٌّ): کارەکە ئەنجامی هەیەو کۆتایی هەیە ٢:لەپاشان /دوایی

(ماءٌ غِبٌّ): ئاوێکی دوور

(أَلمَغَبَّةُ): ئەنجامی شتەکە، دوایی شتەکە.

(لِلأَمـرِ مِغَبَّةٌ ومِغَبٌّ): کارەکەدوایی هەیە و ئەنجامی هەیە.

٤- (غَـبَّ - آلرأْيَ.غَبًّـاً وَ غِبًّـاً): لەراکـەدا شێنەیی و بەسەرنجبوو.

٥- (غَبَّـبَ - (الذِئـبُ): گورگەکـە پریکرد بەقورقوراگەی مەرەکەدا.

٦- (نَجمٌ غابٌّ): ئەستێرەیەکی ئەبزواو چەسپیو.

(أَلغُبّ (ج) أَغبـاب وغُبُوب وَغُبَّان): ١: ئاوی کشاوی دەریا بۆسـەر رۆخ ٢: زەوی ئەناسراو یان تەخت.

(أَلغَبَب(ج) أَغباب): گۆشتی شۆڕەوەبووی ژێر چەنەی کەڵەشێرو مانگا /غەبغەبە

أَلغَبیـب: ئـاوی شـیوەڵووکەی ناوشـاخ و سەرزەوی.

(أَلـتَـغِـبَّـةُ): شـایەتیی /گـەواهـی (درۆ/ هەڵبەستراو).

٧- (أَلغَبغَب(ج)غَباغِب): گۆشتی شۆڕەوەبووی ژێر چەناگەی مانگاو کەڵەشێر.

غبـث: (غَبَـثَ - آلجُبْنَ بِالسِـمْنِ - غَبْثاً): رۆنی بەپەنیرەکەوە کرد.

(إِغْبَثَّ): رەنگی خاکییبوو.

(أَغْبَث): رەنگخاکییە.

(أَلغَبْثَةُ): رەنگخاکیی.

غبـج: (غَبِجَ - آلماءَ غَبْجـاً): ئاوەکەی قومە قومە خواردەوە.

(أَلغُبْجَةُ): قوم - قومە ئاو یان شتیتر.

غبر:١-(غَبَرَ - غُبُـوراً): (ضد):١: تێپەڕی / رابورد ٢مایەوە.

(أَلغابِر(فـا) (ج) غُبَّروَغابِـرون) (ضـد) ١-تێپەڕیو/رابوردوو ٢-رانەبوردوو/ماو.

(هُوَ غابِرُ بَني فُلان): ئەو ماوەو / پاشماوەی فیسار بەرەیە.

(غُبَّرُ الشيءِ): پاشماوەی شتەکە.

(غُبَّرُ اللّيلِ): دوا دوای شەو.
(غُبَّرُ آلناسِ): دوایین پلەی خەڵك.
(اَلغُبْــر(ج): أَغْبَــار والغُبَّــر(ج) غُبَّرَات):
پاشماوەی شت.
(غُــبَّــرُ المَــرَضِ): دوا دوای /پاشـماوەی
نەخۆشییەکە.
(الغَبَر): مانەوە.
(داهِيَةُ الغَبَرِ): وەیی گران کە هەر نەڕوات و
لەکۆڵەوە نەبێت.
(اَلأَغْبَر(ج) غُبْر): ڕۆیشتوو.
(لايَغُرَّنَّكَ عِــزّ الدنيا فَإِنَّهُ أَغْبَرُ): نگینیی‌و
خۆشــیی دنیا بایینەکات چونکە نەڕوات /
دنیا مانەوەی بۆنییە.
(اَلغُبَيرَة (ج) غُبَيرات) (ن): سپۆر. خانەیەکە
لە رووەکــە کە جیا دەبێتەوە بۆ مەبەســتی
زاوزێکردن وەکو لەقــەوزەو قارچك‌و هیتردا
بــەڵام ئەم جــۆرە رووەکــە نــاژی تاخانەی
زاوزێدروســت نــەکات و جووتبوونــی تێدا
روونەدات.
٢-(غَبَرَ- غُبوراً): رەنگخاکیبوو.
(غَبِرَ - غَبَراً): تۆزاویبوو/خۆڵاویبوو.
غَبَّرَ: تۆزی هەستاند.
(- آلشَيءَ): شتەکەی تۆزاویکرد خۆڵاویکرد.
(غَبَّرَ فِي وجهِ فُلان): تۆزێ بەڕوی فیســاردا
هەستاند واتا پێشیکەوت.
(أَغْبَرَ): ١-خۆڵاویبوو ٢-رەنگخاکیبوو ٣-تۆزی
هەستان.
(- فِي الأَمــرِ): گــەرم (لەکارەکــە هەڵچــوو/
تێینیشت).
(- تِ السَّــماءُ): ئاســمان تاریکبوو دایرشــتە
لێزمە باران.
(إِغْبَرَّ): رەنگخاکیبوو.
(- آليَومُ): ئەمڕۆ گەردو تۆز دنیای تاریککرد/
خۆڵبارینەکەی زۆر بوو.
(اَلغُبار): تۆز/ گەرد /خۆڵەوردە.
(اَلغِبر): قین.
(اَلغَبَرَ): گڵ/ خۆڵ.
(اَلغَبْرَةُ): تۆز گرتن/ گەرد گرتن.
(اَلغُبْرَةُ): رەنگی خاکیی/ رەنگگەردیی.
(اَلغُبْرَةُ و اَلغَبَرَةُ): گەرد/ تۆز.
(اَلأَغْبَر(ج)غُبْر): ئــەوەی رەنگی خاکیبێت/
گەردیبێت.
(اَلأَغْبَــر): ١-(ج) گــورگ (لەبــەر رەنگــی)
٢ برسێتیەکی زۆر و سەخت.
(اَلجُــوعُ آلأَغبَــر و المَــوتُ الأَحْمَر): رەشــە
برســێتی و مردنی ســوور (چونکە برسێتی
لەوشکە ساڵان وقات‌و قریدا دەبێت).
(اَلغَبراء): ١-مێی وشەی (الأَغْبَر) ٢-(ح) ماکەو
٣-زەوی لەبەر رەنگەکەی کە خاکییە.
(بَنــو غَــبراء وبَنــو الغَــبراء): هــەژاران
(چونکە لەهەژاریــی و نەبوونیدا بەخاکەوە
نووساون).

(سَـنَةٌ غَبراء): وشكه ســاڵ (بویەواناونراوە چونكه ئاسۆی گەرداوییه نەبارانه نەسەوزایی زەوییە. گەرد هەمیشه هەستاوە).

(اَلغُبَیراء) (ن): بەلالووك /سیرنچك دەوەنێكە لە كۆمەڵەی گوڵەباخ لەبەشــی نیوەی باكۆری زەوی زۆرەو بــلاوە بەرەكەی وردو ناوكدارەو دەخورێت دارەكــەی داری چاكە بۆ جوانیش دەروێنرێت ٢-شەرابی گەنمەشامی.

(اَلمغبــار- مِنَ آلنَخل وغیرهــا): دارخورمای تۆزگرتوو و ئەوەی تۆزی لێدەنیشێت.

٣- (غَبِرَ- آلجرحُ. غَبَراً): برینەكە قەتماغەی كــردو لەژێــرەوە پیســبوو تەشــەنەیكردو پەنماوە.

(جــرحٌ غَبِــرٌ): برینێكی تەشــەنەكردووی پیسبووی پركێمو زووخ.

(اَلغَبر): ناسۆر.

(جرحٌ غَبِرٌ): برینێك كە هەر تەشەنە بكات و چاك نەبێتەوە.

٤- (غَبَّرَ آلرَجُلُ): تلیلیلی كێشــاو كرد، یان بەدەنگەوە خوێندیەوە، یان بۆ شــتیتر دەنگی بەرز كردەوە.

(اَلمُغَبِّــرَة (ج) اَلمُغَبِّــرون): تەهلیلەكــەر/ خوێشگەلێك بەدەنگەوە زیكری خودا دەكەن.

(قَومٌ یُغَبِّرون بِاِســم الله): خوێشــگەلێك كە تەهلیلە و زیكری خودا دەكەن.

غبس: (غَبَـــسَ وَأَغْبَسَ وأَغْبــاسَّ - اللَّيلُ. غَبْساً): شەو تاریكبوو

(أَغْبَس (ج) غُبْس): شەوی تاریك.

(أَغْبَسَ - اللَّيلُ): شەو تاریكبوو

(- الشيءُ): شتەكەرەنگخۆڵەمێشبوو.

(اَلغُبْسَــةُ وآلغَبَــسُ): ١-ڕەنگــی خۆڵەمێشــی ٢-سەرەتای تاریكیی شەو.

غبش:١- (غَبَشَ وَ أَغْبَشَ - اللَّيلُ - غَبَشاً): تاریك و ڕوونبوو/ شــەبەقیدا/ تاریكیی شەو ڕەوییەوە.

(اَلغَبَش(ج) أَغْبَاش): پاشماوەی شەو / پێش شەبەقیی/ بەرەبەیانی زوو.

(لَیلٌ غَبَش): شەوێكی تاریك.

(اَلغُبشَة): پاشماوەی شەو/ بەرەبەیانی زوو.

(لَیْلٌ أَغْبَش(ج) غُبْش): شەوێكی تاریك

(لَیلَةٌ غَبْشاء): تاریكە شەو.

٢-(تَغَبَّشَ - هُ) ١-فێڵی لێكرد / لەخشــتەیبرد ٢-ستەمی لێكرد ٣-داوایەكی نارەوای لێكرد.

(اَلغَابــش): ١-گزیكەر/ دەغەڵیكــەر ٢-فێڵباز/ كەڵەكباز/ فریودەر/ لەخشتەبەر/ هەڵخەڵەتێن ٣-زۆردار/ ستەمكار.

غبص:(غَبِصَ - تِ العَینُ غَبَصاً): لە گریانی زۆرەوە چاوەكە ڕیپۆقی زۆری دەردا.

(اَلغَبَص(مص) = الرَمَص): ڕیپۆقی چاو.

(فِي عَینِهِ غَبَصٌ): چــاوی ڕیبۆقی دەرداوەو پێوەیە/ چاوی ڕیپۆقاوییە.

غبط:١- (غَبَطَ - آلكَبْشَ. غَبطاً): دەســتی

لەپشتی بەرانەکە کوتا تا بزانێت قەڵەوە یان لەرە.

٢- (غَبَط وَ غَبَط - ەُ): پێخۆشبونی خۆی بە باری ئەو دەربڕی و خۆزگەی ئەوەی خوارد ئەویش وەك ئەو بێت بێئەوەی ئەو لەوبارەی بکەوێت.

(غابِط (ج) غَبَّط): پێخۆشبوو و خۆزگە خواز.

(مَغْبُوط): شادو خۆزگە پێخوازراو پێخۆشبووی باری (بەختیار/ کامەران/ شاد).

(غَبَّط - ە): وایکرد پێخۆشیی‌و خۆزگەی پێبخوازێت و کارەکەی وابێت کە خۆزگەی پێبخوازن.

(إغْتَبَطَ وَ آغتَبَط): شاد بوو بەو رەوشی و نازەی کە تێیدایە.

(الغِبْطَة): ١-خۆشگوزەرانیی ٢-شادیی/ بەختیاریی/ خۆشیی ٣-خۆزگە خواز بەنازو گەورەیی یەکێك بێئەوەی ئەو کەسەیتر بێنازبێت ٤- نازناوی بەترپارێك.

٣- (أغْبَطَ - (النَّباتُ) رووەکەکە شۆربووەوەو زەوی داپۆشی.

(أرضٌ مُغْبَطَةٌ): زەوییەك رووەکەکەی چنگی دابێتە یەك‌و زەویەکەی داپۆشیبێت.

٤- (أغْبَطَ ت السَّحابُ): باران بێپشوو باری.

(أغْبَطَ عَلَينا المَطَرُ): باران بێپشوو بەسەرماندا باری.

(- تِ ألحُمَّى عَلَيهِ): تا سەرو مر دایگرت‌و خاوی نەکردەوە.

(سَماءٌ غَبْطَى): ئاسمانێکی باراناوی.

(ألغَبِيط (ج) غُبُط): ١-کورتانی حوشتر کە کەژاوەی لەسەر دەبەسترێت. ٢-تەختە زەوییەك یان/ نشێوێك کەلە نێوان دوو بەرزاییدا بێت ٣-شیوێك بەبەرزییەوە بێت و ئاو دایدرییبێت.

٥- (ألغَبْط وَ الغِبْط (ج) غُبوط): سواڵەی گەنم‌و جۆی دروێنەکراو.

غبق. (غَبَقَ - ەُ): ئاوی ئێوارانی دەرخواردداد.

(-الغَنَمَ): ئێواران ئاوی بەمەڕەکاندا یان دۆشینی.

(غَبَّقَ - ەُ)ئاوی ئێوارانی دەرخوارد دا.

إغْتَبَقَ: ئاوی ئێوارانی خواردەوە.

(- آلخَمْرَ): ئێوارە مەیی خواردەوە.

(إغْتَبَقَ وتَغَبَّقَ - ألناقَةَ): سەر لەئێوارە مێحوشترەکەی دۆشی.

(ألغَبُوق): ئەوەیە کە سەر لە ئێوارێ دەخورێتەوە پێچەوانەی (الصبوح) واتا هی بەیانیان/ سەرلەبەیانی.

(ألغَبُوق): دۆشینی سەر لەئێوارێ.

(لَقيتُهُ ذا صَبوحٍ و ذا غَبوقٍ) سەر لەبەیانییەك‌و سەر لەئێوارەیەك پێیگەیشتم.

(ألغَبُوق وآلغَبُوقَةُ (ج) غَبائِق) ئەو

مێحوشترەی کە سەر لەنێوارێ دەدۆشرێت.
(اَلغَبَقان (ج) غَباقی): کەسـێکە کە سەر لە ئێوارێ ناو بخواتەوە.
(رَجُلٌ غَبَقـانٌ وآمرأَةٌ غَبْقی): پیاوێکە یان ژنێکە سەر لەئێوارێ ناو دەخواتە.
غـبن:١- (غَبَـنَ - الثَوبَ غَبْنـاً): جلەکەی قارسکرد/ نوشـتانیەوەو درووی تا کورت یان تەسکبێتەوە.
(- الطّعامَ): خۆراکەکەی بۆ تەنگانە شاردەوە
(إغْتَبَنَ - الشـيءَ): شـتەکەی لە بنهەنگڵیدا شاردەوە.
(اَلغَبَن): ئەوەی لە دامێنی کراس دەکرێتەوە و فڕیدەدرێت بۆ کورتکردنەوەی.
(اَلمَغْبِن (ج) مَغابِن) : ١-هەر شـوێنێکی لەش کە لۆچی تێدا بێـت ٢-بنهەنگل /بنباخەڵ و بنران.
٢- (غَبَـنَ - الرَجُلَ. غَبْناً): بەلایدا تێپەڕی و لەبـەر دەمیدابـوو کابرای چـاو نەکردو پێینەزانی.
(غَبِـنَ - الشـيءَ أَوَ فيـه. غَبْنـاً وَ غَبَناً): شتەکەی لە بیرچووەوە و هەڵەی تێداکرد
(- رَأيُـهُ. غَبْنـاً وَغَبَانَـةً): ڕاکـەی لاوازو کەودەنانەبوو
(اَلغابِن) (فا): خاو/ خلیچو سست لەکاردا.
(اَلغَبْـن وآلغَبَن وَالغَبَانَة): ١-ڕای کزو ناتەواو ٢-لەیاد چوون/ لەبیرچوونەوە

(اَلغَبِيْن و المَغْبُون): ڕاکزو لاواز.
٢- (غَبَنَ - هُ في البَيعِ أَو الشّراءِ. غَبْناً وَ غَبَناً): لەفرۆشتن یان کڕینەکەدا هەڵیخەڵەتان/ فێڵی لێکرد/ دەغەڵیی لەگەڵدا کرد.
(- فُلانـاً): نرخەکـەی کەم دانـا یان گزیی لەگەڵدا کرد.
(غابِن): دەستبڕ/ گزیکەر / قۆڵبڕ لەسەودا دا
(مغبون): فێڵلێکراو/ دەستبڕراو لە سەودادا/ گزیلێکراو.
(تَغابَـنَ - القَـومُ): خوێشـگەل لەکڕیـن و فرۆشـتندا فێڵیـان لەیەکتریکـردو قۆڵـی یەکتریان بڕی/ گزییان لەیەکتر کرد.
(اَلغَبْن(مص) والغَبَن): فێل/ تەڵەکەبازیی لە کڕینو فرۆشتندا / گزیکردن.
(اَلغَبِينَـةُ): فێـل/ تەڵەکەبازیـی فریودان/ گزیی.
(اَلمُغابَنَـةُ): فێل /قۆڵبڕیـن /تەڵەکەبازیی لە کڕین و فرۆشتندا/ گزیی.
غَبا: (غَبِيَ - الشـيءَ وَعَنهُ غَبَـاً وَغَباوَةً): بەشتەکەی نەزانی و بۆی نەچوو یان هەستی پێنەکرد.
(- الشـيءُ عَلَيهِ): شـتەکەی لێ پەنهانبوو/ پێینەزانی.
(- عَنهُ آلخَبَرُ): ئاگـاداری هەواڵەکە نەبوو/ پێی نەزانی
(- مِنهُ الشـيءُ): شـتەکەی (لێ پەنهانبوو /

شاردراوە بوو/ نادیار بوو).

(تَغَبَّــى وآسْــتَغْبى - هُ): بەکەودەنیدانا یان بەکەودەن و گەمژەی هاتە بەرچاو

(تَغابــى عنه وتغابــى-ه تَغابِيــاً): خۆی لێ گێلکرد خۆی لێ بێئاگاکرد.

(ألغباء): زەویی نشێوو نادیار.

(- مِنَ التُراب): تۆزی گڵ کە هەستابێت

(ألغَبوَة و آلغُبوَة): بێهۆشــیی / ناهۆشیاریی/ نائاگایی.

(ألغَباوَة وآلغُبِيُّ): ١-گێلیی، ئەقل پێنەشکان و نەزانین ٢-بێئاگایی /بێهۆشی.

(ألغَبِــيّ (ج) أغبياء وَ أغْبَاء) کەودەن/ گێل/ تەپــۆ/ بێهۆش/ نــەزان/ مێشــۆ/ حەپۆل/ گەلحۆ.

غبي:١- (غَبَّى - الشــيءَ. تَغْبِيَةً): شتەکەی (شاردەوە / ونکرد).

(ألغباء وَ الغَبْيَةُ - مِنَ التُراب): تۆزی/ خۆڵی هەستاو /گەرد.

(جــاءَ على غَبْيَةٍ مِنَ الشــمْسِ): دەمی دیار نەبوونی خۆر هات.

(ألأَغْبَى - مِنَ الأَغْصَان (م) غَبْيَاء(ج)غُبْيٌ): لقە تێکئاڵاوەکان.

(شَـجَـرَةٌ غَـبْـيَـاء): درەختێکی چــڕ/ پەل بەیەکدا چوو

(ألمَغْباة(ج) مَغــاب): چاڵە تەڵە/ کە بۆ ڕاوی درندە هەڵدەکەندرێت.

٢- (غَبَّى - آلشَــعْرَ. تَغبِيَةً): قژەکەی تەواو کورتکردەوە یان هەڵیکەند.

٣- (أَغبــى - السَّــحابُ): هەورەکــە تاوێکی توندی باران یان بارانێکی کەمی باران.

(ألغَبْيَــة):١-بارانێکــی کەم ٢-تــاوە بارانێکی توند.

غتّ: (غَتَّ - الشــيءَ في الماءِ. غَتّاً): شتەکەی لەئاوەکەدا نوقمکرد.

(-الضَحــكَ): پێکەنینەکــەی بەدەســتی یان بەجلەکەی شاردەوەو خستنیە سەردەمی

(- الماءَ): ئاوەکەی قوم قوم خواردەوە بێئەوەی قاپەکە لەدەمی بکاتەوە.

(- فُلاناً): فیساری داپۆشی و خنکاندی

(- فُلانــاً بالأَمر): بەکارەکە تووشــی ڕەنجی زۆرو ماندوێتی و پەڕارەیکرد/ داخی دایە.

(- هُ بآلــكَلام): تــەرزە شــکێنیکردو کردیە گری.

(-الطَّعامُ أو الكَلامُ): خواردنەکە یان قسەکە خراپبوو/ گەنبوو.

(غَتَّتَ وأَغتَّ - الطعامَ): خواردنەکەی ترشاند / خراپکرد/ گەنکرد.

غتل: (غَتِــلَ - المَكانُ - غَتْلاً): (شــوێنەکە بووبە دارستان/ درەختی زۆر بوو).

(غَتِل): دارستان

غتم: (أَغْتَمَ - الزيَارَةَ): سەردانی زۆر کردن تا لێی (هەراسان/ وەڕس /بێزار) بوون.

(أَلغَتْـم): تاوسـەندنی گەرما بە شـێوەیەك هەناسە ببڕێت/ هەناسەسوار کات.

(أَلغُتْمَةُ): ناتەواویی و ناپوختەیی زمان.

(الأَغْتَـم و الغَتْمِيّ): کەسـێکە کە زمانەکەی پوختەو ڕەوان نەبێت/ باش قسە دەرنەبڕێت.

(رَجُـلٌ أَغْتَـم وَ قَوْمٌ غُتمٌ وَ أَغْتـامٌ وآمرأَةٌ غَتْماء): پیاوێك یان خوێشگەلێك یان ژنێك کە زمانیان ناپوختە بێتو باش قسە دەرنەبڕن.

غث:١- (غَثَّ - تِ الشَّـاةُ غَثَاثَةً وَ غُثوثَةً): مەڕەکە لەڕبوو/ وشکبووەوە.

(غَثَّة) : مەری لەڕو وشکەوەبوو.

(- اللَّحْمُ): گۆشتەکە لەڕبوو.

(أَغَثَ): لەڕبوو.

(- اللَّحْمَ): گوشتێکی لەڕی کڕی.

(تَغَثَّثَ - الشيءَ): شتەکەی بەکەم دانا.

(إِغْتَثَ - تِ الخيلُ): ئەسپەکان کەمێك فریای بەهار کەوتن.

(أَلغَث): لاوازبوو.

(أَلغَثيث): لاوازبوو/ لەڕبوو.

٢-(غَـثَّ - حَديثُ القَوم غَثَاثَـةً وَغُثُوثَةً): ئاخاوتنی خوێشگەلەکە ناشیرینو هیچوپووچ بوو/ خراپ بوو/ گەن بوو.

(- الجـرحُ. غَثًاَ وَ غَثِيثـاً): برینەکە کێم و زووخی دەرکرد/ دەردا.

(- عَلَيهِ آلمَكانُ): شوێنەکەی پێنەکەوت/ ئاوو هەواکەی بۆ ناسازبوو.

(فُـلان لا يَغيـثُ عَلَيـهِ شـيءُ): فیسـار بەهەرشـتێك بلێـت خراپـە لەبـەر چاوی دەکەوێت وازی لێدەهێنێت.

(أَغَثَ): خراپبوو/ گەنبوو.

(- في الكَلام) قسـەی بێکەڵكو بێسەرو بەری کرد.

(إِسْـتَغَثَّ - الجرحَ) برینەکـەی تیمارکردو کێمەکەی لێدەرهێناو پاکیکردەوە

(أَلغَث - مِنَ الكَلام) قسـەی بێکەڵك و هیچو پووچ/ خراپ.

(غَثِيـثُ - الجرح): کێـمو زووخی برین و گۆشتی ڕزیو.

(أَلغَثيثَـةُ): ١-ئەوەی کـە بێکەڵکـە ٢-ئاوەز ناتەواویی.

(غَثَية الجرح) کێمو زووخو گۆشـتی ڕزیوی برین.

(غثـر:١- غَثَرَ - المَكانُ بالنَّباتِ) شـوێنەکە گژوگیای زۆر بوو و دایپۆشی.

(إِغْثـارَّ - الثَوبُ) بەرگەکـە تووکی زۆر بوو توکی هەڵدا.

(ثَوبٌ أَغْثَر) بەرگی تووکن.

(أَلغَثَر) تووکی بەرگ.

(أَلغَثْرةُ) زۆریی گیاو ڕووەك لە شـوێندا یان خۆشگوزەرانیی و دەوڵەمەندیی فراوان.

(أَلغُثْـرَةُ: گەردرەنگیی سـوور بـاوو مەیلەو سەوز.

(ألأغثَر(م)غَثْراء(ج)غُثْـر): ١-ئەوەی رەنگی گەرد رەنگ‌و مەیلەو ســوور تاسەوزیش بێت ٢ ئەوبەرگەی خوریی زۆر تێدا بێت (قەوزەی سەرئاو بەوە چوێنراوە) ٣: قەوزە ٤: نەزان/ نەفام / تێنەگەیشتوو/ ناحاڵیی (بەکەمتیاری بۆر چوێنراوە)٤: (ح) شێر ٥: گورگ

(ألغَثراء) کەمتیار (لەبەر رەنگەگەی)

(أرضٌ مُغَثَريَــةٌ) زەوییەك کــە گیاو رووەك دایپۆشیبێت.

٢- (أغْثَــرَ - الشَــجَرُ) درەختەکــە جەوی / کەتیرەی دەردا.

(ألمِغْثَــروَ المِغْثــار وألمُغْثــور(ج) مَغَاثِــير) شــیلەیەکە وەك جیــو درەخــت دەریدەکات وەك درەختی لۆکەی فەرەنســی/ یاســەمینی فەرەنســی دەوەنێکە جیوەکەی وەك شــیلەی هەنگوینە بەڵام بۆنێکی ناخۆشی هەیە.

٣- (الغُثْــر و الغَثَــرَةَ وَ ألغَثْــراء و الغَثَــرَة ألواحدُ أغْثَر) مرۆڤی پوشــت‌و سەرسەری و / رسوای ناو خەڵك.

غثم: (غَثَــمَ - لَهُ. غَثْماً) پارەیەکی باشــی دایە.

(الغُثْمَة): رەنگی سپات/ رەنگی سپیی مەیلەو رەش.

(ألأغثَم) ئەوەی رەنگی سپاتە.

(ألمَغْثوم) تێکەڵ/ ئاوێتە

غثــو: (غَثَا وَ أغثی - الوادِيَ. غَثْواً وَ غُثُوّاً) دۆڵەکە خاشــاك‌و کەفێکــی زۆری لافاوەکەی تێدابوو.

(- السَّيلُ المَرْتَعَ) لافاوەکە گیای لەوەرگاکەی بەســەریەکدا داو بەکەف‌و پیسی دایپۆشی و بۆ ژۆیکرد

(ألغُثَــاء وَ الغُثَّاء): ١-کەفی ئاوو لافاو ٢-گەڵای رزیوی درەخت‌و تێکەڵ بەکەفی لافاو

غثي: (غَثی - الــکَلامَ. غَثْياً) ئاخاوتنەکەی بەسەریەکدادا

(- الوادِيَ): دۆڵەکەلە گەڵای درەخت‌و کەفی لافاو پڕبوو.

(- تِ ألنَفــسُ غَثْيــاً وَ غَثَيَانــاً): دەروونی تێکچــوو / دڵــی تێکەڵهــات و خەریکبــوو بڕشێتەوە

(- تِ السماءُ بِالسَّحابِ) ئاسمان هەوری کرد/ هــەور رووی ئاســمانیگرت یــان خەریکبوو هەوریکات

(غَثِيَ - الکلامَ. غَثياً) قسەکەی بەسەر یەکدا داو تێکەڵ‌و پێکەڵیکرد.

(غَثَــی ت - الأرضُ بِالنَّباتِ) زەوییەکە رووی بەگیا داپۆشرا.

(تَغَثَّــی - تِ النَفْــسُ): دڵــی تێکەڵهــات‌و خەریکبوو بڕشێتەوە.

غــدّ:١- (غَدَّ وَ غُدَّ. غَــدّاً) لووی پەیدا کرد/ لووداربوو.

(- البَعيرُ) حوشترەکە تووشی لارەشەبوو.

(غُدِّدَ) لەشــی لووی پەیدا کردو دروستکرد/ لەشی لواوی بوو..

(أغَدَّ - علیه) رقی زۆر لێهەستا.

أُغِدَّ: لواوی بوو/ لووی پەیدا کرد.

(مُغِدّ) لوودار.

(ألغُــدَد (ج) غِــداد) (لارمشــەی/ تاعونی) حوشتر.

(ألغُــدَّة (ج) غُدَد وَغَدائِد)(١٤): لووە رژێن/ لوو. کۆئەندامێکی لەشی مرۆڤە کە هەندێك مادەی تایبەتی دەرژێنێت.

(غُدَدٌ هَضْمِیَّة) لووە رژێنی هەرس وەکو هی لیك و هی گەدە.(لووە رژێنی زاوزێ: وەکو هی هێلکەدان لووە رژێنی دەردان: وەك هی ئاراق/ خوەی کــە ئاراق لەلــەش دەردەداتە دەرەوە. لــووە رژێنی خۆراکدان: وەك جگەر. هەندێك لــوو بۆ بەرگرییە لەلــەش: وەك لووە رژێنی فرمێسك.

(- الغُدَد وألغُدَدَة(ج) غُدَد وَ غَدائِد): ١-لارمشەی حوشتر ٢-لوو کە پارچە گۆشتێکی رەقە لە نێوان پێست و گۆشتدا لەدەرەدێکەوە پەیدا دەبێت.

(ألمِغداد) کەللە شــەق / قوشقی (بۆ نێرو مێ دەوترێت)/ کەسێکە زۆر تووڕە بێت.

٢- (غَدَّدَ نَصیبَهُ) بەشی خۆیبرد.

(الغُدَّة(ج)غَدائِــد): ١-برێــك ســامان/ دارا ٢-(کەلوپەل/ کالای) فرۆشتن.

غــدر:١- (غَدَرَ وَغَدِرَ - الرَجُــلَ وَبِهِ. غَدْراً وَ غَدَرانــاً) ناپاکیی لەگەڵــدا کردو پەیمانی نێوانیانی شکاند/ فریویدا.

(ألغادِر(فا)(ج)غادِرون وَغَــدَرَة وغُدَّار (م) غادِرَة وَغادِرات وغَوادِر): ناپاك، پەیمانشکێن.

(ألغَدَر والغُدَرَة وَ الغَدَّار و الغَدُور وَ الغِدّیر) زۆر ناپاك، زۆر پەیمانشکێن.

(رَجُلٌ غَدُورٌ (ج) غُدُر وآمرَأةٌ غَدُورٌ. رَجُلٌ غَدَّارٌ وامــرَأةٌ غَدَّارٌ وغَــدَّارة) پیاوێکی زۆر ناپاك/ زۆر پەیمانشــکێن. ژنێکی زۆر ناپاك و پەیمانشکێن.

(یاغُدَر= یاغادِر) بۆ جنێوە واتا هەی ناپاك

(یا آلَ غُدَر): هەی بەرەی ناپاك (بۆ کۆیە).

(یاغَدار) جنێوەبەژن دەدرێت.

(ألغَدَّارة(ج) غَدَّارات)(١ع): غەدارە چەکێکی بچووکی تەقەمەنییە (لە دەمانچە گەورەترەو لەتفەنــگ بچووکــترە. بەتاك و ریــز تەقەی پێدەکرێت). بۆیە ناونــراوە چونکە ناپاکانە دوژمنی پێ دەفەوتێنرێت.

(غَــدِرَ - الرَجُلُ. غَــدَراً) ئــاوی گۆمەکەی خواردەوە.

(- عَن أَصْحابِهِ) لــە هاورێکانی (دواکەوت/ پاشکەوت).

(غادَرَ - هُ غِداراً و مغادَرَةً) بەجێیهێشــت و ئەوی لەوێ هێشتەوە.

(أَغْــدَرَ - هُ) ١-بەجێیهێشــت و لێــی تێپەڕی ٢-ئەوی هێشتەوە.

تَغَدَّرَ: دواكەوت /پاشكەوت.

(إغْتَدَرَ - الرَجُــلُ) پياوەكە پرچى بۆ خۆى كرد/ قژى هۆنيەوە.

(إسْــتَغْدَرَ - ألمَكانُ) شــوێنەكە گــۆلاوى تێدا پەيدا بوو.

(ألغَدَر: ليتە كە لە رووباردا دەمێنێتەوە پاش ئەوەى ئاوى لێدەبرێت.

(ألغَــدَر وَألغَدَرَةُ والغُــدرةُ والغُدارَةُ) ئەوەى لەشتێك بمێنێتەوە.

(ألغَديــر(ج) غُدُر وَغُدْر وغُدْران و أغْدِرَةُ): ١-روبار ٢-گۆماو/ گۆلاو كەپاش لافاو دەمێنێتەوە ٣-پەڵە گياو رووەك (بە لێچواندن).

(ألغَدِيرَة(ج) غُدران): پەڵەيەك گياو رووەك

٣-(غَــدِرَ - المَــكانُ غَــدراً) شــوێنەكە بەردەلانيبوو.

(أغْــدَرَ - هُ) تووڕيدايــە نــاو شــوێنێكى بەردەلانييەوە.

ألغَدَر (مص): ١-شــوێنى ســەختى ناخۆشــى بەردەلانى ٢-بەرد لەگەڵ درەختدا

٤- (غَــدِرَ وَأغْــدَرَ - اللَّيــلُ. غَدَراً): شــەو تاريكبوو.

(ألغَدْراء) تاريكيى.

(لَيْلَةٌ غَــدْراء وَ غَدِرَةٌ ومُغْدِرَةُ): شــەوێكى تاريك و نووتەك.

٥-(ألغَدِيــرَةُ) (ج): غَدائِــر پــرچ/ قــژى هۆنراوەى ژن.

غدف: ١- (غَــدَفَ وَغَدَّفَ - لَــهُ فِي ألعَطاءِ. غَدْفاً): زۆرى پێبەخشى.

(إغْتَدَفَ - مِنهُ): شتێكى زۆرى لێوەرگرت.

(- الثوبَ): جلەكەى (برى /لەتكرد).

(ألغَدَف): خۆشــگوزەرانيى و نــازو بوونێكى زۆر.

(هُــم فِي غَــدَفٍ): ئــەوان لەنــازو بوونێكى فراواندان

٢- (أغْدَفَ - اللَّيلُ): شەو تاريكداهات.

(- ألبَحرُ): شــەپۆلى دەرياكە توند هەســتاو بەيەكيدادا.

(- ألشَّــبَكَةَ على الصَّيْدِ): تۆڕى ڕاوەكەى بۆ نێچيرەكە بەرەلا كرد و بەردا.

(- المَــرأةُ قِناعَها على وَجهِهــا): ئافرەتەكە پەچەكەى بەرڕوودا دادايەوە.

(إغْــدَو دَفَ - اللَّيلُ): شــەو داهاتو پەردەى تاريكيى دادايەوە/ تاريكيكرد.

(ألغادِف): دەرياوان.

(ألغَادُوف): سەوڵ كە پاپۆڕو بەلەمى پێ پاڵ پێوە دەنرێت.

(ألغُــدَاف(ج) غِدفان): ١-قژى ڕەشــى درێژ ٢-باڵى ڕەش ٣- (ح) قەلەڕەشكەيەكى گەورەى باڵ گەورە ٤- (ح) داڵە كەر خۆرە.

(ألغُدافِيُ): ١-ئەوەى وەك قەلەڕەشكە ڕەشە ٢-ڕەنگ قەلەڕەشكەيى.

(لَيلَــةٌ غُدافِيَّةُ الأهابِ): شــەوێكى تاريك و

نووتەکی ترسناك.

(اَلْغَدَف): سەوڵ.

٢- (اَلغِدَفْل(ج) غَدَافِل): ١-بەژن تەواو درێژ/ قووچ. ٢-حوشــتری چاکی لەش پتەو دارێژراو ٣-بەرگی کۆنی دراو.

غدق: (غَدَقَ - اَلْمَكانُ غَدْقاً): شــوێنەکە تێر ئاو بوو و بەرهەمی هێنا، بە پیتبوو.

(غَدِقٌ): شوێنی تێر ئاوو بەپیت

(غَــدِقَ وَاَغْدَوْدَقَ - المَطَــرُ غَدَقاً): بارانەکە لێزمەی کرد.

(- تِ عَينُ الماءِ): کانییەکە شــیرینوئاوی زۆر بوو / تەقی.

(غَدِقَة): کانیی شیرینو ئاو زۆر.

(اَغْدَقَ - المَطَرُ): بارانەکە لێزمەیکرد و دڵۆپ گەورە بوو.

(- اَلعَيشُ): ژیانەکە تێرو تەسەلو فراوانبوو

(- تِ الأَرضُ): زەویەکــە بەپیتو پڕبەرهەم بوو.

(اَلْغَدَق) (مص): ئاوی زۆر/ ئاوی لێشاو.

غدن: ١- (تَغَدَّنَ - الغُصْنُ){چڵە کە / لقەکە/ پەلەکە) شەکایەوە.

(اِغْدَودَنَ - الرَجُلُ) پیاوەکە لەشــی سستبوو و کەوت.

(- اَلنَبْتُ): رووەکەکە واســەوز و تێر ئاو بوو رەنگی مەیلەو رەشبوو.

(- اَلشَعرُ): قژەکە درێژ و لوول بوو.

(شَعَرٌ غَدَودَن): قژی درێژی لوول.

(اَلغَــدَن): ١-خەوو وەنەوز ٢-راکشــانولەش خاوبوونەوە.

(اَلغَــدَن والغُدْنَــة): نەرم و نۆڵیــی و تێرو تەسەلیی.

(اَلغُدانِيّ: گەنجی شلومل/ نەرمو نۆڵ.

(غُدانِيُّ الشَـبَاب): جوانیی و نەرمو ناسکیی گەنج.

(اَلْغُدُودِن: لاوی نەرمو نۆڵ.

٢- (اَلغِــدان): چــلاك /چڵــۆك. جلــی پێدا هەڵدەواسرێت.

غدو: (غدَا. غُدُوّاً):١-پێشــهەتاو کەوتن بوو رۆیشت ٢-دەرپەڕی ٣-بووبەوە.

(غَدى واغتَدَى- عليه غُدوّاً وغُدوَةً): پێش هەتاوکەوتن گەیشت/ پێشکەوت.

(غَــدِيَ وتَغَدَّى. غَــداً): ناشــتایکرد/ نانی بەیانیی خوارد.

(هَــل لَــكَ أن تَتَغَدى بِــهِ قَبلَ اَن تَتَعَشَّــى بنــا): دەتوانیــت دەستپێشــکەریی بکەیــت دەســت بومشــێنیت پێش ئەوەی دەســتمان لێبومشێنیتو بمانفەوتێنێت.

(غَدَّى الرَجُلَ): خواردنی بەیانیی دەرخوارد دا.

(غَــادَى - الرَجُــلَ. مُغَــاداةً): بەیانی زوو/ پێشهەتاو کەوتن/ پێشیکەوت.

(اَلغادِي (فا): شێر.

(اَلغادِيَةُ(ج) غَوادٍ وَ غادِيات): ١-مێی وشەی

(الغادي): ٢-هەورێك بەیانی زوو پەیدا بێت ٣-بارانی سەر لەبەیان.

(أَلغَدُ) ١-سبەی /سبەینێ.

(غَدِيَّ: وَغَدَوِيّ)سبەینێ پاش ئەمرو/ بەیانی ٢-دوارۆژ/ دوو سبەی سێ سبەی و دواتریش.

(أَلغَــداء (ج) أَغْدِيَــة) نانــی بەیانی / ژەمی بەیانی بەرامبەرەكەی

(أَلعَشاء)نانی (ئێواری/ شێوان). بەلاّم ئێستە (الغَداء) بەنانی نیوەرۆقاوەڵتی دەڵێن.

(أَلغُــدْوَة (ج) غُــدىً وَ غُــدُوّ وَ الغَداة (ج) غَــدَوات وَ الغَدِيَّــة(ج) غَدايــا وَغَدِيَّــات): ١-شەبەقیی یان لەنێوان بەیان و خۆر هەڵاتندا/ گزنگدا ٢-سەرەتای رۆژ/ سەرلەبەیانی.

(هُوَ إبنُ غَداتَين): كوری دوو رۆژە.

(أَلغَدْيان (م) غَدْيا): ناشتاكەر

(أَلغُدَيَّة): بەیانۆكە.

(أَلمَغدى وَالمَغداة): ئەو شــوێنەی كە بەیانیی زوو لێوەی دەردەچێت.

(ماتَــرَكَ مِن أَبيهِ مَغدًى وَلا مَراحاً وَمَغداةً وَلا مَراحَةً): هیچ شێوەیەكی لە باوكی بەجێ نەهێشتووە واتا كوتو مت لەو دەچێت.

غذّ: (غَذَّ - الشيءَ.غَذّاً): شتەكەی كەمكرد

(- آلجرحُ): برینەكە كێم و زرچكاوو خوێن و زووخوكەی لەبەر رۆیشت.

(أَغَــذَّ - السَــيرَ وَفِي السَّــيرِ إغْــذاذاً): لــە رۆیشتنەكەدا پەلەیكرد / خێرایكرد.

(آلجرحُ): برینەكە كێم و زرچاوو زووخوكەی لێرۆیشت.

(أَلغاذّ)(فــا): ١-دەمارێكــە هەمیشــە چــاو تەردەكات و ناوەستێت ٢-هەست.

(أَلغَذيذَة): كێم و زووخ و زرچكاوو خوێنێك كەلەبریندا بێت

غــذم: ١-(غَذَمَ وَ غَــذِمَ وآغتَذَمَ - الشــيءَ غَذماً): بە تاسەو چەشەو پەلەو شپرزەییەوە خواردنەكەیخوارد.

(أَغْذَمَ - الفَصيلُ مافِي ضَرعِ اُمِّهِ): گوێرەكەكە یان بەچكەحوشترەكە دایكەكەی چەكوچڕدا/ چی لە گوانیدا بوو خواردی.

(تَغَذَّمَ- الشَــيءَ): شــتەكەی بە تاسەو پەلەو شپرزەییەوە خوارد.

(-الفَصيلُ مافِي ضَرعِ أُمِّهِ): گوێرەكەكە یان بەچكە حوشترەكە دایكەكەی چەكوچڕدا.

(أَلغُذَم) بەخۆرا / زۆر خۆر /چڵێس / ئەوسن كە هەرچی لەبەردەستیدا بێت بیخوات.

(أَلغُذْمَةُ و الغَذَمَةُ (ج) غَذَم): شیرێكی زۆر.

(بئرٌ غَذيمَة) چاڵاوێكی / بیرێكی فراوان.

(أَلمُتَغَــذِّم): چڵێســێك/ ئەوســنێك هەرچی بدەنێ بیخوات.

٢- (غَــذَمَ - لَــهُ مِن المــالِ غَذْمــاً): جارە پارەیەكی چاكی دایە.

(أَلغُذْمَــةُ (ج) غُذَم): جــارە پارەیەك/ جارە دارایەك/ چەردە دارایەك.

٣- غَذْمَرَ. غَذْمَرَةً: تووره بوو.

(تَغَذْمَــرَ - فِي المَجلِسِ): لــه ئەنجومەنەكەدا بەرقەوە قیژاندی و توورەبوو.

(اَلغَذْمَــرَةُ (مــص) (ج) غَذامِــیر): ١-دەنگە دەنگ/ هاتو هاوار/ غەڵبە غەڵب/ قیژو هوور ٢-دەنگو ئاژاوەی تێكەڵ ٣-پێداهەڵشاخان.

٤-(غَذْمَرَ - الشَــيءَ. غَذْمَرَةً): ١-شــتەكەی جیا جیا كردەوە ٢-شتەكانی تێكەڵ بەیەككرد ٣-لە گۆتره شتەكانی فرۆشت.

غَذو: ١-(غَــذا - الرَجُلَ بالطعامِ): خواردنی دەرخواردی پیاوەكەدا.

(- الطَعــامُ الصَبيَّ): خواردنەكە بەمنداڵەكە كەوتو بەسیبوو.

(غَــذَّى - الرَجُــلَ تَغْذِيَــةً): ١-خواردنــی بەپیاوەكە دا ٢-پیاوەكەی بەخێوكرد.

(تَغَذَّى وآغْتَذى. تَغَذِّياً وآغتِذاءً): خواردندان یان بەخێوكردن.

(اَلغِذاء (ج) أَغْذِيَة): (خۆراك/ خواردەمەنی) و خواردنەوە

(اَلغــاذِي(ج) غُذاة وَ غــاذُون (م) غاذِيَة (ج) غَواذٍ) (فــا): خوارندەر/ خۆراكــدەر/ خۆراك دەرخواردەر.

(غاذى اَلمال): (پارە /داراو سامان) هەڵسوورێن و سەرپەشتیاری دارا.

(اَلأَغْــذى): كەســێكە كــە زۆر خواردنــت دەرخوارد بدات یان خۆراكی زۆر تر بێت.

(اَلغَذيّ(ج) غِذاء): بەچكەی ئاژەڵ.

(اَلغَذيّ و الغَذَويّ): ئەو بەچكەیەی كەلەسكی ئاژەڵدایە یان بەتایبەتی هی مەڕ.

٢- (غذا - الرَجُلُ. غَذواً): خێرایكرد.

(- الفَرَسُ): چارەوێكە (خێرا / گورج) تێپەڕی.

(إستَغْذى - الرَجُلَ. إستِغذاءً): توند پیاوەكەی بەزەویدا دا.

(اَلغَذَوان): چارەوێی چابوكی (گورج/ خێرا/ ئازاو تیژڕەو).

٣- (غَذا - العِرقُ. غَذواً): دەمارەكە كەخوێنی لەبەر ڕۆیشت.

غَــذَىّ - العِــرَقُ تَغذِيَــةً: دەمارەكە خوێنی لەبەر ڕۆیشت.

٤- (اَلغُــذَوان): زمانپیســی و زماندرێــژی (بێئابروو/ بێشەرم و شكۆ).

غــرّ:١- (غَرَّ - ـُه. غَــرّاً وَ غِــرَّةً وَ غُرُوراً): (فریــودا/ لاســیدا) بۆ شــتێكی نادروســت، لەخشتەیبرد/ فێڵی لێكرد.

(ماغَرَّكَ بِفُلان): چۆن پێی وێرای و دەرەقەتی هاتیت؟

(غَــرَ. غَرّاً وَ غِــراراً): بێئاگــاو كەمئەزموون بوو.

(غَــرّاً. غَــرّاً و غَرارةً): خــاوەن ئەزموون و كارامەبوو خۆی منداڵكردەوە.

(غَــرِرَ. غَرارَةً): بووتە لاوێكی بێئەزموون و ناهوشیار.

(غَرَّرَ - بالشَّــيءِ تَغْريراً وَ تَغِرَّةً): بەشتەكە (لەخشتە چوو / لاسدرا)و تووشی فەوتانبوو
(إغْتَــرَّ - ه): ١-بەنیــازی بێئاگاكردنیبــوو/ ویستی لەبێئاگاییدا بیگرێت. ٢-ئاگای لەخۆی نەبوو لەناكاودا بۆی هات.
(-بِكَذا): بەوە (لەخشتە برا/ فریودرا).
(إسْتَغَرَّ - بِكَذا): بەوە (هەڵخەڵەتا/ لەخشتە برا/ فریو درا/لاسدرا).
(- ه): ئاگــای لەخــۆی نەبــوو لــە نــاكاودا بۆیهات.
(اَلغارّ(فا)(م)غارَّة): بێئاگا/ ناهوشیار.
(اَلغَرَّار): ١-فێڵباز/ تەڵەكەباز/ لەخشتەبەر/ كەلەكباز ساختەباز/ فریودەر.
٢-فك: ئەستێرەی كاروانكوژە.
(اَلغَرارَة): ١-بێئاگایی/ بێهۆشیی٢-هەرزەكاریی/ تەمەنكەمیی.
(كانَ ذلك علی غَرارَتی): ئەوە لەهەرزەكاریمدا بوو كە هێشتا تەمەنم كەمبوو.
(اَلغِــرّ(ج) أغْــرار): (گەنجیــی/ لاویــی/ هەرزەكاریی) كەمئەزموون.
(م) (غِرّوَ غِرَّة): كچۆڵەی كەمئەزموون.
(اَلغِرَّةُ(مص (ج) غِرَر): ١-بێئاگایی / بێهۆشیی ٢-ئەوانەی كە بێئەزموونن.
(اَلغَــرَر): (گرفتاریــی/ تووشــیی) فەوتانو لەناوچوون.
(أناغَــرَرٌ مِنــكَ): لێــت دەترســم تووشــی فەوتانمبكەیت.
(اَلغُرُور): ١-هۆی خەڵەتانو فریوخواردن وەك سامان و ناوبانگو شتیتر ٢-جیهان.
دنیا(الدنیــا اَلغَرُور): جیهانــی فریودەر لە خشتە بەرە.
(اَلغُرُور) (مص): ١-فریودان/ لەخشتەبردن ٢-شتی هیچو پووچ.
(اَلغَریــر (ج) أغِرَّة وَ أغِرَّاء (م) غَریرَة (ج) غَریــرَات وَ غَرائِر): = المَغْرُور: لەخۆگۆڕاو/ لەخۆبایی/خەرۆ ٢-هەرزەكاری بێئەزموون.
(اَلمَغْرُور): ١-فریو خواردوو فریودراو بەنیازی شتێكی نارەواو نادروست ٢-هەڵخەڵەتاو.
٢- (غَــرَّ وَ غَــرِرَ. غَرَّاً وَ غِــراراً وغَرارَةً): مەزنبوو/ خانەدانبوو پیاوچاكبوو.
(اَلغُــرَّةُ - مِنَ القَــوم (ج) غُرَر): (خانەدانی وەجاخزادەی)/مەزنی نەتەوەكە یا خەڵكەكە
(اَلأغَــرّ (م) غَرَّاء (ج) غُرّ وغُــرَّان): ١-پیاو چــاك وخانمی كــردەوە جوان. ٢-ســەردارو گەورەی (خانەدان / وەجاخزادە)
٣-(غَــرَّ - الوَجْهُ. غَرَراً وغُــرَّةً وغَرارَةً): رووەكەجوانو چارە شیرینو شەوقدار بوو
(- الشيءُ): شتەكە سپیبوو.
(غَــرَّرَ - ت ثَنِیَّةُ الغُلامِ. تَغْریــراً وَتَغِرَّةً): دانە پێشینەكانی كورەكە دەرهات.
(تَغَرَّرَ - الفَرَسُ): چارەوێكە مارۆ بوو.
(اَلغُرَر): سێشەوی پێشەوەی مانگ.

دارخورمایە.
(ألطلْح (ح): گەنە.
(ألطلح): خۆشگوزەرانیی.
("هو في طَلحٍ"): ئەو خۆشگوزەرانە.
(ألطليح) (ح): گەنەوزچ.
(ألطلْحِيَّــة) (ج) طلاحِــيّ) (آرامية): پەرە کاغەزێك.
طَرحِيَّة (عامية): پەرەكاغەزێك.
(ألمُطَّلِح- في المــال): زۆردارو چنگیر لە دارادا دەستنووقاو.
(-في الكلام): لە قسەدا بوختانكەر/ قسەچن.
طلــخ: ١-(طَلَخ-الشــيءَ طَلْخاً): شــتەكەی رەشكرد.
(طَلَخَ- الكتابَةَ): نوسینەكەی تێكدا.
(فلاناً بالقدرِ): پیســایی لە فیسار هەڵسوو/ پیسیكرد.
(ألطلْخ): ئاوی پیس/ بۆگەناو.
٢-(إطَّلَخَ- الدَمعُ): ١-ئەســرین/ فرمێسكەكە بە چاودا هاتەخوارێ ٢-بڵاوبووەوە.
٣-(ألطلْخاء): ئافرەتی گەوج.
٤-(إطْلَخَمَّ-الرَجُلُ): فیزینواند/ لووتبەرزیی كرد.
(أمورٌ مُطَلِخمّات): كاری سەختو ناڵەبار.
طلــس: ١-(طَلَسَ- البَصَرُ طَلْســاً): چاومكە پووكایەوە/ نابینابوو.
(طَلَسَ- الكِتابَةَ): نووســینەكەی سڕییەوە/ كوژاندیەوە.
(طَلَسَهُ بالدِهان ونَحْوَهُ) (عامية سريانية): بە بۆیە سڕییەوەو بۆیەی تێهەڵسوو.
(طُلِسَ-بِهِ في السجن): فرێدرایە بەندیخانەوە.
(طَلَّسَ-الكِتابَةَ): نووسینەكەی سڕییەوە.
(تَطَلَّسَ- الكتابُ): نووســینەكە ســڕرایەوەو نەما.
(إنْطَلَسَ-الأمــرُ): كارەكــە (شــاردرایەوە/ ونبوو).
(إطْلَنْسى- العَرَقُ إطْلِنساءً): ئارەق بە هەموو لەشەكەیدا هاتەخوارێ.
(ألطِلْس (ج) أطْلاس): لاپەڕەیەكی سڕراوە.
(الطلاّســة): تەختەســڕ/ پــەڕۆی ســڕینی تەختەرەشەكەو كوژانەوەی نووسینەكە.
(ألطَليس): كوێر/ نابینا.
٢-(طَلِسَ وطَلُسَ. طلَســاً وطُلْسَةً): دێزێكی مەیلەو رەش.
(أطْلَس (ج) طُلْس): دێزێك بە ســەر رەشدا بروانێت.
(ألطلْس): تەیلەسانی رەش.
(ألطِلْــس (ج) أطْــلاس): بەرگــی چڵكنــی رەشــداگەڕاو. لەبــەر بۆزیــی (بــە گــورك چوێنراوە).
(ألطُلْسَةُ (مص) (ج) طُلَس): ١-دێزی مەیلەو رەش ٢-هەوری تەنك.
(ألأطْلَــس): ١-گورگــی تووكومریــوی دێــزی

مەیلەوڕەش ٢-بەرگی دڕاو ٣-چڵکن و پیس ٤-دز (کە بە گورگی تووکوەریو) چوێنراوە.
٣-(تَطَلَّسَ وتَطيلَسَ- الرَجُلُ): تەیلەسانی لەبەرکرد.
(ألطَيلَس (ج) طَيالِس والطَيْلَسان والطَيْلِسان والطَيْلُسان (ج) طَيالِس وطَيالِسَة): پۆشاکێکی سەوزە شێخ و زانایان دەیپۆشن ئەمەیش پۆشاکی عەجەمەو هی عەرەب نییە.
(ألأَطْلَس): بەرگێکە لە ئاوریشم دروستکراوە.
٤-(طَلْسَمَ- عَنِ القِتال): خۆی لە شەڕ دزییەوە ترساو هەڵات.
(-الرَجُلُ): سەریداخست و گرژو مۆنبوو/ خۆی ناشیرینکرد.
(-الساحِرُ): جادووگەرەکە/ ئەفسوونبازەکە ئەفسوون و جادووینووسی و جادویکرد.
(ألطِلَسم (ج) طَلاسِم والطِلَّسم (ج) طِلَّسْمات) (یونانیة): هێڵ و نووسینێکە کە ئەفسوونبازەکە دەیکێشێت و دەینووسێت دەڵێت: گوایا هەموو ئازارو وەیەك دووردەخاتەوەو لە خراپەکارێك دەیپارێزێت.
طلع: ١-(طَلَعَ- الكوكَبُ ونَحوهُ طُلوعاً ومَطْلَعاً ومَطْلِعاً): هەسارەکە یان هیتر هەڵهات و دەرکەوت/ هاتەدەرێ.
(طَلَعَ وطَلِعَ و طَلَّعَ- النَخلُ. طُلوعاً): دارخورماکە تۆودانی دەرکرد.
(أَطْلَعَ- الكَوْكَبُ): هەسارەکە هەڵات/ دەرکەوت.
(-الفَجرَ): ڕوانییە سپێدەیبەیان کاتی دەرکەوتنی.
(-النَباتُ): ڕووەکەکە سەری دەرهێناو دەرکەوت.
(-النَخلُ): دارخورماکە تۆودانەکەی دەرکرد.
(-الشَجَرُ): درەختەکە گەڵایدەرکرد/ گەڵایگرت.
(-تِ النَخلَةُ): دارخورماکە باڵایکرد.
(-الرَجُلُ): ڕشایەوە.
(تَطَلَّعَ- هُ): تەماشای قەدو باڵایکرد/ پێیداهەڵیڕوانی.
(إطَّلَعَ-الفَجرَ): ڕوانییە سپێدەیبەیان کاتی دەرکەوتنی/ دەرکەوتنی خواست.
(إسْتَطْلَعَ-هُ): ١-داوای دەرکەوتنیکرد ٢-هەواڵی کاروباری پرسی.
(ألطَلْعَ- مِنَ النَخل) (ز): ١-شتێکە وەك دوو تاکی پێڵاو یەکیانگرتووەو تۆوی تێدایە/ تۆودانی دارخورما ٢-بەری خورمای سەرەتا دەرکەوتوو ٣-هەڵاڵە/ تۆزێکی زەردە تۆوی نێری ڕووەکە. کە لە تۆودانی دارخورمایشدایە.
(ألطَلْعَة): ١-جارێك هەڵاتن/ دەرکەوتن ٢-سەردەرهێنان و هاتنەدەرەوە ٣-بینین و سەرنجدان ٤-ڕوخسار/دیمەن.
(إمْرَأَةٌ طُلَعَة): ئافرەتێك زۆر بڕوانێتە

(أَغْرُبْ عَنى): لێم دووركەوەرەوە.
(- غُرْبَةً وَ غُرْباً وَغرابَةً): لە نیشـتمان دور كەوتەوە/ ئاوارە بوو/ نیشتمانی بەجێهێشت.
(غَرَّبَ): ١-دووركەوتەوە ٢-ئاوارەبوو/ نیشتمانی بەجێهێشت.
(- هُ): ١-دووریخستەوەو لایدا/ دەربەدەری كرد/ ناچاری ئاوارەییكرد/ ئاوارەی كرد ٢-لەو شوێنەی دوورخستەوە كە تاوانەكەی تێدا كرا.
(غَــرَّبَ - في الأَرضِ): بــۆ شــوێنێكی دوورە دەست رۆیشت.
(أَغْرَبَ): بۆ ولاتێكی نامۆ رۆیشت.
(- هُ): دووریخستەوەو كەنارگیریكرد/ لایدا.
(تَغَرَّبَ): خۆی ئاوارەكردو لە نیشــتمان دوور كەوتەوە.
(إِغْتَرَبَ): ١-نیشتمانی بەجێهێشت و لێیپچرا/ خۆی ئاوارە كرد ٢-ژنی لەبێگانە خواسـت كە خزم نەبێت.
(أَلغَرْب ج غُرُوب): دووریی ٢-خۆرئاوا.
(أَلغُرُب): نەناس/ غەریب.
(الغُربَة): دووریــی/ غەریبیی/ كۆچكردنو ولات بەجێهێشتن/ ئاوارەبوون.
(أَلغَرَبَة): دووریی.
(غُراب نــوح): نالەی ئاوارەیی و ســۆزی لە نیشتمان پچران.
(أَلغَريــب (ج) غُرَبــاء): ١-ئــاوارەی ولاتــان ٢-نەناس/ لە خوێشگەل نەبێت.

(رجُلٌ غريب): پیاوێكی بێگانەو نەناس.
(عَنْقَــاءُ مُغْــرِبٌ ومُغرِبَــةٌ): باڵندەیەكــی ئەفسانەییە.
٢-(غَــرَبَ - آلنَّجــمُ غُروباً): ئەســتێرەكە ئاوابوو.
(غَرَّبَ): گەیشتە خۆر ئاوا.
(أَغْرَبَ): هاتە خۆر ئاوا.
(تَغَرَّبَ): لە خۆر ئاواوە هات.
(أَلغَرْب (ج) غُرُوب) (فلك): خۆر ئاوا/ شوێنی ئاوابوونی خۆر لە سەرەتای بەهارو سەرەتای پایزدا. كە بەرامبەر خۆر هەلاتە (بەگشتی بە شوێنی هەموو ئاوابوونی خۆر. دەلێن).
(أَلمَغرِب): ١-شوێنی ئاوابوونی خۆر/ خۆرئاوا ٢-ولاتی مەغریــب/ مەراكیش كە ولاتێكە لە باكووری ئەفەریقادا.
(المُغْرَب): بەیانی
(أَلمَغربيّ (ج) مَغارِبَة): خەلكی مەغریب.
(مَغربانُ الشَمس): ئاوا بوونگەی خۆر.
٣- (غَرُبَ - الكَلامُ. غَرابَةً): قســەكە سەیرو شاراوەو ژێربەژێر بوو/ تەمو مژاویبوو
(- الشــيءُ): شتەكە ســەیرو نامۆ بوو/ ناباو بوو.
(أَغْرَبَ): ١-شــتی ســەیری (داهێنا/ پیشاندا) ٢-زمانپــاراو و رەوانبێژبــوو و وتــەی بالای دەربری.
(- عَلَيــهِ وَبِــهِ): شــتی ناشــیرین و بــەدی

دەربارەکرد.
(إسْــتَغْرَبَ - الشــيءَ): شــتەکەی بــەلاوە ســەیر بوو/ ســەری لە شتەکە ســوورما یان بەسەیریدانا.
(سَــهْمٌ غَرْبٍ وَغَرَبٍ وَسَــهمُ غَرْبٌ وغَرَبٌ): تیرێکی وێل کە خاوەنەکەی نازانرێت.
(اَلغَریب (ج) غُرَباء): شتی سەیری نەبینراو یان کە باونەبێت.
(اَلغَریــب (م) غَریبَــة (ج) غَرائِــب - مِنَ الكَلام): ناخاوتنی ئاڵــۆزو ناروون کەدرەنگ تێیبگەنو ناباو بێت.
٤- (غَــرِبَ. غَرَبَــاً): رووی بەبای ســەبوون رەشداگەرا.
(اَلغَــرَب) (ن): چنارە کێویلــە/ پەڵك/ کفر، درەختێکە.
(اَلغُراب (ج) أَغْرُب وَ غُرْب وَغِرْبان وَ أَغْرِبَة وَ (جج) غَرابين): ١-قەلەرەشکە باڵندەیەکە کە بەبــەدووم دادەنرێت لــە کۆمەڵەی قەلە دوو باڵــی پانی هەیــە دەنووکی درێژو قایمە و بەهێــز کە زینــدەوەری بچــووك دەخوات وەك مشــك و جرج و خشۆکەکان لەم کۆمەڵە قەلەرەشکەو قەلەباچکەو قاژووە. ٢-بە نموونە دەهێنرێتەوە بۆ رەشــیی و دوورە پەرێزیی و سڵو دووریی و زوو هەستانی.
(بَکَــرتُ بُکورَ الغــرابِ): وەك قەلەرەشــکە شــەوم بە کۆڵوە گرت واتا زۆر زوو هەستامو دەرچووم.
(فُلان أَحْذَرُ مِنَ الغُرابِ): فیسار لەقەلەرەشکە بە پارێزترەو سڵکەرەوەیە.
(أَرضُ لایطــیرُ غُرابهــا): خاکێکە بەپیتو بەرهەم.
(طارَ غُرابُهُ): پیربوو/ سەری سپیبوو.
(غــرابُ الــزَرع) (ح): قاژوو لــە کۆمەڵەی قەلەرەشکەیە کلکی کورتە لەناوچەفێنکەکانی جیهانی کۆندا زۆرە لای خۆشە کە لە کەلاوەو شــوێنەبەرزەکانداو بورجــی زەنگەکانــدا هەڵبنیشێت.
(أَغْرِبَةُ العَرَب): عەرەبە پێسترەشەکان.
٥-(أَغْرَبَ): باری گوزەرانی باشبوو.
٦-(-الحَــوْضَ) (گوڵەکــەی/ حەوزەکــەی) پرکرد.
(الغَرَب): ١-زێر ٢-زیو ٣-پەرداخ/ کاسە ٤-مەی.
٦- (أَغْــرَبَ - فِي الضَحِــكِ وَ نَحــوَهُ): زۆرو بێئاگا پێکەنی.
(- الفَرَسُ فِي جَرِیِــهِ): چارەوێکە غاری زۆر کرد.
(- الفَرَسَ): هێندە ئەسپەکەی رەتاندو غاری پێکرد تا توپاندی.
(أَغْــرَبَ وَ أُغْــرِبَ - المَریضُ): نەخۆشــەکە ئازاری زۆر بوو.
(إسْــتَغْرَبَ واسْــتُغرِبَ - فِي الضَّحِكِ): زۆر زۆر پێکەنی / زیادەرەویی کرد لە پێکەنینەکەیدا.

(أَلغَرْب(ج) غُروب): چارەوێیەك زۆر بڕوات و غار بكات. توندڕەو بێت.

٧- (إسْتَغْرَبَ - آلدَمْعُ): فرمێسكەكە ڕژا.

(الغَـرْب(ج) غُـروب): ١-دەماری (فرمێسـك/ نەسـرین) كە دەیڕێژێت و نابڕێت ٢-فرمێسـك/ ئەسرین٣-فرمێسكرۆ٤-بەشی پێشەوەی چاو٥-بەشی دواوەی چاو/ قنچكی چاو ٦-زیپكەیەك لە چاودا ٧-برینێـك لەقنچكـی چـاودا ٨-لیكـی زۆر ٩-دۆلكەی گەورەی ئاو هەڵكێشان.

(أَلغَرَب): جۆراوگەو دڵۆپەی ئاو كەلە دولكەكە دەرژێتە ناو بیرەكەوە

(بعَینِهِ غَرَبٌ): چاوی ئاو دەكات.

٨- (أَلغـارِب (ج) غَوارِب) (ع): ١-سەرشـان یان نێوان پشت یان نێوان كۆپارەومل ٢-بەشی سەرەوەو سەر چاوەی هەموو شتێك.

(غَوارِبُ الماءِ): سەرەوەو لووتكەی شەپۆلەكان.

(أَلغَـرْب (ج) غُـروب): ١-سـەرەتای هەموو شـتێك ٢-تیژیـی و گەرمـی هەموو شـتێك ٣-چابوكیی هەڵپەو توندو تیژیی.

(إنـي أَخافُ عَلَیـكَ غَرْبَ الشَـبابِ) من لە هەڵچوون و هەڵپەو توندو تیژیی هەرزەكاریت دەترسم.

(أَلغُـراب): ١-سـەرماو بەفـر ٢-پشتیسـەر ٣-پاپۆرێك لە پاپۆرە هەرە كۆنەكان.

(- مِنْ كُلِّ شـيءٍ): (پێشینە/ دەم) و تیژیی هەموو شتێك.

(غرابُ الفَأْس): دەمو تیژیی تەور.

(رِجْلُ الغُراب) (ن) پیاقەلە (گیایەك).

(أَلغُرابان) (ع): هەردوو سـەری خوارەوەی كۆڵۆت كە لە سەروو ئێسكی ڕانەوەن.

(أَلمُغْرَب): ١-بەیان ٢-هەموو شتێكی سپی یان دەمی ئەو شتە سپیكرابێت.

٩- (أَلغِربیْب): ڕەشی (زۆر تۆخ/ قەترانی).

(أَسـوَدُ غِرابیبٌ): ڕەشـێكی (قەترانی/ زۆر تۆخ).

١٠- (غَرْبَل - الحُنطَةَ - غَربَلَةً): گەنمەكەی لەبێژنگـدا/ بێژرایەوە (تـازەكان (النَخل): هێڵەك بۆ ئارد بەكار دێنن.

غَربلـة: بێژنـگ بـۆ گەنـم و دانەوێڵـە بەكاردێنن.

(- البَلَـدَ): وڵاتەكەی لە بێژنگدا كەمو كوڕی و باری وڵاتەكەی سەرنجداو تێگەیشت.

(- الشـيءَ): ١-شـتەكەی (كوتكـوت/ پارچە پارچە) كرد ٢-جیایكردنەوە.

(- القَـومَ): میللەتەكـەی كوشـت و بڕكردو هاڕینی

(- في الأَرضِ) گەڕانیكـرد/ بـە زەویەكـەدا گەڕا.

(أَلغِربـال(ج) غَرابیـل): ١-بێژنـگ ٢-دەف ٣-پیاوی بەد زمان/ دووزمان.

(أَلمُغَرْبَـل)(مفـع): ١-سـووك و بێنرخ وەكو بنبێژنگ كە بێكەڵكە/ سووك و ڕسواو پوشت.

٢-كوژراوی هەڵاوساو ٣-پاشایی لەدەستدراو.
الملحق:
غرب (اَلْمُغَرَبِیَّة أو اَلْمَغْرِبِیَّة) (ط): خواردنێکە لە پارچە هەویرو ڕۆنو گۆشــتو نۆكو پیاز لێدەنرێت و دەکرێت.
غرث: (غَرِثَ. غَرَثاً): برسیبوو
(غَرْثان) (ج) غَرْثَــی وغَراثی وَغِراث (م) غَرْثی (ج) غِراث): برسی
(غَــرَّثَ - اَلکَلْــبَ): ســەگەکەی برســیکرد
(الغَرِث والغارِث): سەگی برسی.
غــرد:١- (غَــرِدَ و غَرَّدَ وَ تَغَــرَّدَ - الطائِرُ. غَرَداً): باڵندەکە خوێندیو مەست بوو.
(أَغْرَدَ - هُ الطائِرُ): خوێندنی مەلەکە نەوی مەستو کەیفخۆشکرد
(إِسْتَغْرَدَ - هُ): باڵندەکەی هێنایە خوێندن.
(اَلأَغْــرُد وَ الأُغْرود (ج) أغارید): قاســپەی کــەو: جریوەی چۆلەکە. کناچەی پۆڕ. قیرەی قەلەرەشکە... هتد).
(اَلغِــرْد وَ الغَــرِد و الغِرِّیْــد اَلْمُغَــرِّدَ): مەلی خوێندە.
٢-(اَلغَردینیــا): گاردینــا (ن): ڕەگــەزە درەختێکــە یــان دەوەنێکــە بــۆ جوانیی و ڕازاندنەوەیــە گەلاکــەی هەمیشــە ســەوزە گوڵەکانی جیاجیانو ســپینو بۆنخۆشــن لە شوێنەگەرمەکاندا دەبێت لە ناوچەو ناوەندیە زۆر گەرمەکاندا دەبێت.

غــرز: ١-(غَــرَزَ - هُ بالإِبــرَةِ ونَحْوَهــا): دەرزیئاژنیکــرد یان شــتی وەك دەرزی پێدا کرد.
(- الإبرَةَ فِي الشيءِ): دەرزییەکەی بەشتەکەدا کرد.
(- عُوداً بِالأَرضِ): چیلکەیەکی بەزەویەکەدا چەقاندو قایمیکرد.
(- تِ الجَــرادَةُ): کوللەکــە کلکــی بەزەویدا چەقاند تاگەراکەی بنێژێت.
(جرادة غارِز وغــارِزَة): کوللەی گەراکردە/ کلك و گەراچەقێن بەزەویدا.
(غَرَّزَ - الإِبْرَةَ فِي الشــيءِ): دەرزییەکەی کرد بەشتەکەدا.
(- تِ الجَرادَةُ): کوللەکە کلکی بەزەویدا کرد تا هێلکەکەی تێدا دابنێت.
(أَغْرَزَ - الإِبرَةَ): دەرزییەکەی چەقاند.
(- الــوادِيَ): دۆلەکــە گیا دۆڵــی دەرکرد کە گیایەکی وردە.
(إِغْتَرزَ فِي الشــيءِ): لە شــتەکەدا چەقی/ بە شتەکەدا چوو.
غروز: چیلکەی لە زەوی چەقێنراو.
(الغَرْز) (ن): ڕووەکێکی بچووك.
(عَیونٌ غَوارِز): چاوگەی وشکبوو
(اَلتَّغریز (ج) تَغاریز): براڵەکەی /بێچووولەی خورماکــە لەدایکەکــەی جــودا دەکرێتەوەو لەجێیەکیتردا دەروێنرێت.

(أَلمَغرز(ج) مَغارِز): چاڵی ناشـتنی درەخت/ شوێنی چەقاندنی درەخت.

٢-(غَرَزَ - آلراكِبُ رِجْلَـهُ فِي الغَرْز. غَرْزاً): سوارەكە پێی خستە ئاوزەنگیەكەوە.

(إغْتَرَزَ - آلسيرُ): رۆیشتنەكە نزیكبووەوە.

(-فُلانُ السيرَ): ١-سـوار بوو ٢-رۆیشتنەكەی نزیكبووەوە.

(- الراكِبُ رِجلَهُ فِي الغَرَزِ): سـوارەكە قاچی خستە ئاوزەنگیەكەوە.

(أَلغَـرْز (ج) غُرُوز)(مـص): ١-چەقێنـراو ٢-ئاوزەنگی كەلەپێست دروستكرابێت.

(أُشْـدُد يَدَيْكَ بِغَرْزَة): دەستت توند پێوەی بگرە.

٣- (غَرِزَ. غَرزاً): پاش یاخیبوون ملیدا.

(إلْزَم غَـرزَ فُلان): بەپێـی فەرمانی ئەو/ هەڵسووكەوت بكە.

(أَلغَريزَة (ج) غَرائِز): ١-خورسك/ سروشت ٢-بەهرە.

٤- (غَـرَّزَ - آلغَنَـمَ): مەرەكەی دۆشـیركرد تاقەڵەو بێت.

(أَلغارِز): میحوشتری شیركزبوو

غرس: ١-(غَرَسَ - غَرْسـاً وَغِراسَةً و أغرز الشـجرة): درەختەكـەی روانـدو قایمكرد/ چەقاند.

(إنْغَرَسَ): رووا/ روێنرا.

(أَلغَـرْس (مـص) (ج) غِـراس وأَغراس = المَغْرُوس): ١-روێنراو ٢-رووا‌و.

(أَلغِـرْس (ح) أَغْـراس): ئەوەی لـە زەویدا دەچەقێنرێت، براڵە/ قەڵەم/ نەمام/ شەتل

(أَلغِراس): درەختێك كە بروێنرێت.

الغِـرس (وَقـت الغَـرس): دەمـی/ كاتی/ نەمامرواندن.

(هـذا زَمَـن الغِـراس): ئێسـتە دەمـی نەمامرواندنـە وەك چۆن دەڵێیت(هذا زَمَن آلحَصاد): ئێستە كاتی دروێنەیە.

(أَلغَريْس = المَغْرُوس): چەقێنراو/ روێنراو.

(أَلغَريسَةُ(ج) غَرائِس وَ غِراس): ١-دارخورما كەسـەرەتا دەروێت ٢-ناووك كـە دەروێنرێت ٣-براڵە لـەو كاتەوە كـە دەروێنرێت/ دەچەقێنرێت تاخۆی دەگرێت.

(أَلمَغْـرِس (ج) مَغـارِس): شـوێنی رواندن/ چەقاندنی (درەخت/ نەمام).

٢- (أَلغِرس (ج) أغراس): ١- سـەراوی منداڵ كە لەگەل كورپەكەدا دێتە دەرەوە و وەك چڵم وایە ٢-(ح) قەڵەرەشكەیەكی بچووك.

(أَلغَريس)(ح): مەر/ پەز.

غـرش: (أَلغِـرْش - مِـنَ المسـكوكات(ج) غُروش): دراوێكە دەكاتە چل پارە (وشـەكە توركییـەو لە (كُرُوسـو) ی ئیتاڵییـەوە یان (جروش) ی ئەڵمانییەوە وەرگیراوە.

غرض: ١-(غَرَضَ الإناءَ. غَرْضاً)(ضد): قاپەكەی پڕكرد ٢-لە قاپەكەی گرتەوە و پڕی نەكرد.

(غَـرَّضَ - في سَـقائِهِ): لـه نـاو دانەكەيدا دەفرەكەی پرنەكرد.

(فـلان بحرُ لا يُغَرَّض): فيسـار دەريايەكەو لێی ناروات‌و كەمنابێت.

(أغْـرَضَ - آلإِناءَ): (قاپەكـەی/ دەفرەكەی) پڕكرد.

٢- (غَرَضَ - الشَـيءَ. غَرْضاً): شتەكەی ١-بە تازەو تەڕيی چنی ٢-پێشـدەم چنی/ پەلەی لە چنينيكرد.

(- لَهُ غَريضاً): شيری تازەيدايە.

(غَرُضَ - اللَّحْمُ غِرَضاً): گۆشتەكە تەڕو تازە بوو.

(غَريض (ج) أغارِض): گۆشتی تازەو تەڕ.

(غَرَّضَ): گۆشتی تازەی خوارد.

(- الشَـيءَ): شتەكەی بەتەڕو تازەيی چنی و كردەوە.

(غارَضَ - الإبلَ) بەيانی زوو حوشـترەكانی (بردە سەر ئاو/ ئاودا).

(إغْتَـرَضَ فـلانٌ): فيسـار جوانەمەرگبوو/ بەگەنجی مرد/ بەلاويی سەرينايەوە.

(ألغارِض)(فا): ئەوەی زوو بۆ ئاو دەچێتەسەر ئاوەكە.

(أتَيتُهُ غارِضاً): بەيانی زوو هاتمەلای.

(ألغَريْـض): ١-باراناو ٢-ئاوێك كەزوو سـەر لەبەيانــی كەڵكی لێدەبينرێـت و دەهێنرێت ٢-هەموو شتێكی سپيی تازە.

(ألإغْريْـض ج: أغاريض): ١-هەموو شـتێكی سـپيی تەڕو تـازە ٢-هەڵاڵـەی خورمای تازە دەرهاتوو.

(ألمَغْروض)(مفع): باراناو.

٣- (غَـرَضَ - الشَـيءَ. غَرْضاً): شـتەكەی واشكاند كە دەرنەكەوێت.

(تَغَـرَّضَ وآنْغَـرَضَ - الغُصـنُ): چڵەكـە چەمايەوەو شكا لە دارەكە نەبووەوە.

٤-(غَرَضَ - الشيءَ. غَرْضاً): وازی لەشتەكە هێناو بەجێيهێشت.

(غَـرِضَ - مِنـهُ. غَرَضاً): ١-لێـی (وەڕس/ بێزار) بوو ٢-ترسا.

(أغْرَضَ - فُلاناً): فيساری (وەڕسكرد/ بێزار كرد / هەراسان كرد).

٥- (غَـرِضَ - إلَيـهِ. غَرَضاً): تاسـەيكرد/ بيريكرد.

(غَرِض): تاسەكردوو/ بيركردوو.

٦- (غَرَّضَ - فُلاناً): فيسـاريكرد بە نيشانەو ئامانج و نيازی خۆی.

(أغْـرَضَ - آلغَرَضَ): ١-بە نيازو ئامانجەكەی گەيشت.

(إغْتَرَضَ - الشيءَ): شتەكەی كرد بەنيشانەی خۆی / بەئامانجی خۆی.

(الغَرَض (مص) (ج) أغراض): ١-نيشـانە كە تێيدەگرن ٢-مەبەست ٣-پێداويستی و خواست ٤-ئامانج‌و نياز.

(فَهِمـتُ غَرَضَـكَ): لەنیـازو ئامانجەکـەت گەیشتم ٥- ئاراستە بۆ کراو ٦-پارت
(غَرَضَهُ كذا): ١-پارتەکەی ئەوەیە ٢-ئامانجەکەی ئەوەیە.
(أَلمُغـرِض(ج) مُغرِضـون والمُتَغَـرِّض(ج) مُتَغَرِّضـون): لای تازەگەرییەکان ئەوەیە کە ئامانجێکـی رامیاریی‌و ئالەو بابەتەی هەبێت و نیازیبێت و پشـتگیریی بکات.ئەو سەر بەو پارتەیەو پشتگیریی دەکات.
(مُتَغَرِّض علیه): دژی ئەو پارتەیە.
٧-(غَرَّضَ): گەمەو قۆشمەیکرد/ سوعبەتیکرد.
(أَلغَریض): ١-ئـاوازو گۆارنیی جۆشـبزوێن ٢-گۆرانیبێژی چاك.
٨-(أَلغارِض): لووتی درێژ.
(الغَرض (ج) غُرَضان وَ غِرضَان وَ أَغْرِض): قۆلێکی دەرە کە ناتەواوبێت
(أَلغَرْض (ج) أَغراض وَغُرُض والغُرْضَةُ(ج) غُرُض وَ غُـرْض): تەنگەی کورتان وەك هی زین.
(أَلمَغـرِض (ج) مَغارِض): شـوێنی بەسـتنی تەنگەی حوشتر.
٩- (أَلغُرضُوف(ج) غَراضیف = أَلغُضْرُوف): کرکراگەی گوێ و لووت و هەموو ئێسقانێکی نەرم لەلەشدا.
(أَلغُرْضُوفـان): دوو تەختەیـە کـە چەپو راسـتی بەشـی ناوەراسـتو دوایی کورتانی حوشتری پێ قایمدەکرێت.
غرف:١- (غَـرَفَ و آغْتَنرَفَ - المـاءَ بِیَدِه. غَرفاً): بەمشت ئاوەکەی هەڵێنجاو بردی.
(تَغَرَّفَ - هُ): ئەو (هەرچی لەلا بو/ هەرچی هەبوو) بردی.
(أَلغَرْف (مص) والغَرَف): گیاو رووەکێك کە پێستەی پێخۆشەدەکەن.
(أَلغُرْفَة(ج)غِـراف والغُرافَـة): ئاویان هەر شتێك کەبە مشت ببرێت.
(أَلغِرْفَـة (ج) غِـرَف): ١-چۆنیەتیی بردن‌و هەڵێنجاندن ٢-سۆل/ پێڵاو.
(أَلغارِفَة (ج) غَوارِف): مێی وشەی (الغارف)
(أَلغِراف): پێوانەیەکی گەورەیە.
(أَلغَرَّاف): فرە هەڵێنجێن‌و بردو
(نَهْرٌ غَرَّاف): روبارێکی فرە ئاو.
(غَیثُ غَرَّاف): بارانێکی تیژو بەخور.
(أَلغَرُوف - مِنَ الآبار): چاڵاوێك کەبەمشـت ئاوی لێدەربهێنرێت.
(أَلغَریفَـة): ١-پێـلاو / سـۆل ٢-چەرمێك لە دامێنی کیفی شمشێردایە.
(أَلمِغْرَفَة (ج) مَغارِف): ئەسـکوێ / چەمچە، ئاوگردان/ هەرشتێك کە پێی هەڵبیەنجرێت.
٢- (غَـرَفَ - الشـيءَ. غَرْفـاً): شـتەکەی (کوتکوتکرد/ بری/ لەتکرد)
(- ناصِیَتَـهُ): مووی پێشـی سـەری (بری/ قرتاند).

(إنْغَرَفَ - الشـيءُ):١-شتەكە. بڕرا/ لەتبوو/ قرتـا/ پچڕا ٢-شـتەكە نوشـتايەوە و پچڕاو تەقی.
(- العَظمُ): ئێسقانەكە شكا.
(- فُلانٌ): فيسار كەس مرد.
(أَلغُرْفَـةُ (ج) غُرَف وَ غُرْفـات وَغُرَفات وَ غُرُفات): پەرچەم / ئەگريجە / چەپكە قژ
(الغارِفَـةُ (ج) غَـوارِف - مِـنَ النـوق): مێحوشتری تيژ ڕەو.
(أَلمِغْرَف (ج) مَغارِف): چارەويی خێرا.
(فارِسٌ مِغْرَف): سوارێكی چابوك/ سوارچاك
٣-(أَلغُرْفَـةُ (ج) غُـرَف وَغُرْفـات وَغُرَفات وَغُرُفات):١-باڵە خانە/ ٢-ژوور ٣-هەڵخەڵەتاو.
(أَلغَريف): بێشەلانی قاميش و پێكەو شتيتر.
(مِنَ الشَّـجَر): جەنگـەڵ / دارودەوەنێكی زۆری چڕی بەيەكدا چوو / دارستانی چڕ
٤- أَلغِرِيْفيليـا (ن): ڕەگـەزە درەختێكە يان دەوەنێكـە كە بـەر دوو خەپلەيە. شـوێنی بنەڕەتـیو سـەرەتای ئوسـترالياو غينيـای تـازەو كاليدۆنيای تازەيە. هەندێك جۆری بۆ جوانيی لە وڵاتەكانی خۆر هەڵاتی ناوەڕاستدا دەروێنرێت.
غـرق: ١-(غَرَقَ - مِنَ اللبنِ غَرْقاً): قومێك شيری خواردەوە.
(غَـرِقَ فُـلانٌ غَرَقـاً): فيسـار قومێكـی خواردەوە.

(أَلغُرْقَة (ج) غُرَق): قومە شـيرێك يان قومە شتێكيتر.
(غَـرِقَ - في المـاءِ. غَرَقـاً):١-لـە ناوەكەدا نقومبوو و نيشت / كەوتە بنئاو ٢-خنكا.
غَرِقٌ و غارِقٌ وَ غَريقٌ(ج) غَرْقى): نوقومبوو/ بنئاو كەوتوو/ نيشتوو لەئاوداخنكاو.
(غَـرَّقَ - هُ): ١-نوقميكـرد ٢-لەئاوەكـەدا خنكاندی.
(- اللَّجـامَ): لغاوەكـەی لـە زيو هەڵكێشـاو جوانيكرد.
(غارَقَ - هُ): لێينزيككەتەوەو نزيكبووەوە
(غارَقَنـي المَنِيَّـةُ): (مـەرگ/ مـردن)م لێ نزيكبۆتەوە.
(أَغْرَقَ - هُ): نوقوميكرد.
(- اللَّجـامَ بالفِضَّـةِ): لغاوەكـەی بەزيـو جوانكرد.
(أَغْرَقَ أعمالَهُ بالمَعاصي): كردەوە گوناهەكانی چاكەكانی داپۆشیو ڕەنجی بەبا چوو.
(إسْتَغْرَقَ - الشيءَ): شتەكەی هەموو گرت
(- في النَّوم): نوسـتو خەوەكەی قورسبوو/ زۆر نوست.
(إغْرَورَقَ - تِ العَينُ): چاوی پڕلە فرمێسكبوو وەكو لە فرمێسكەكەيدا نوقوم بێت.
٢-(غَرِقَ. غَرَقاً): وازی لێهێناو نەيويست.
٤-(غَـرَّقَ - في القَـوسِ): كەوانەكـەی تادوا ئەندازە كێشا.

(- فِي الأَمــرِ): تا ئەو پەری خۆی بەکارەکەوە خەریککرد و خۆی رەتاند.

(إغْتَرَقَ آلنَفَسَ): هەناسەی قووڵی هەڵکێشا

(- آلبَعيرُ التَصْديرَ): حوشترەکە تەواو ورگی لیهاتو تەنگەکەی پێدانەهاتەوە.

(- الفَــرَسُ الخَيــلَ): ماینەکــە چــووە ناو ئەسپەکانەوەو پێش هەموویانکەوت.

(فُلان يَغْتَرِقُ العَينَ): فیســار لەبەرجوانیی چــاو دەفرێنێــت و چاو تەماشــای هیچیتری پیناکرێت.

(إسْــتَغرَقَ - الغايَــةَ): لەحــەدو ئامانــج (بەدەرچوو/ تێپەری).

(- فِي الضَّحِكِ): لەئەندازە بەدەرپێکەنی.

٥- (غَرْقَأَ - تِ الدَجاجَةُ بَيْضَتَها) مریشکەکە هێلکەی کــردو هێلکەکەی توێکڵی رەقی پێوە نەبوو.

(غَرْقَأَ - تِ البَيضَةُ): هێلکە کراوەکە توێکڵی رەقی پێوە نەبوو.

(ألغِرقِئ): ١-پەردەی ژێر توێکلی رەقی هێلکە کەکەبەسپێنەکەوە نووساوە ٢-سپێنەی هێلکە کە دەخورێت.

غرل: (غَرِلَ - آلصَبِيُّ غَرَلاً): کورە منداڵەکە خەتەنە نەکرابوو.

(أغْرَل (م) غَرْلاء(ج) غُرْل): کوری خەتەنە نەکراو/ کچی خەتەنە نەکراو.

(ألغَرِل): ١-پیاوی شــلو شــێواو ٢-نیزەی زۆر درێژی (قەڵبو ناتەواو)

(ألأغْرَل): ســاڵی پڕبێرو فەڕ ٢-ژیانی تێرو تەسەلیی و پڕناز.

(ألغُرْلَة (ج) غُرَل: پێستی چووک.

غــرم: ١-(غَــرِمَ - الدَّينَ غَرْمــاً وغَرامَةً وَ مَغْرَماً: (وامەکەی / قەرزەکەی) دایەوە.

(- فِي التجــارَةِ): لەبازرگانیەکــەدا بەر زیان کەوت / زیانی لێکەوت

(غَــرَّمَ وأَغْرَمَ - هُ آلدَيــنَ): زۆری لێکرد کە وامەکەبداتەوە.

(غُرِّمَ السَحابُ): هەورەکە باراندی

(تَغَرَّمَ): سزاکەیداو بژاردی

(إغتَرَمَ): سزای بژاردنی گرتە ئەستۆی خۆی و لەسەر خۆی پێویستکرد.

(ألغرامَة والغُرم): ١-ســزای بــژاردن ٢ تۆڵە کردنەوە بەپارەو بەناچاریی/ زیانانە/ بژاردن ٣-زیانو سەغڵەتیو دەردیسەریی.

(ألغَريـم (ج) غُرَماء وَ غُرّام): ١-وامومرگرتو/ قەرزار ٢-وامدار/ خاوەنقەرز ٣-ناحەز/ نەیار/ دژ.

ألمَغْــرَم (ج) مَغارِم: تۆڵە/ بەپــارە بژاردن/ پارەکە بەناچاریی دەدرێت/ جەزا.

٢- (أُغْرِمَ - بالشــيءِ): سەودا سەری ئەوشتە بوو/ دڵیچوە سەری/ پابەندی ئەو شتە بوو/ ئالوودەی بوو.

(مُغْرَم): ١-سەوداسەر/ پابەند، دلدار.

(ألغَرام): ١-ســەودا سەریی/ دڵداریی/ حەزی پێــوە ســووتان/ ئەوینی پێــوە گرفتار ٢-دڵ ٣-فەوتان ٤-ســزا/ ئازار/ ئەشــکەنجە ســوێ/ ناسۆر/ سوییدڵ.

٢- (ألغَراماتیــق أو الغَراماطیق): (یۆنانیە) زانستی ڕێزمان و وشــە سازیی و دەنگسازیی و کێش ئەوەی شــارەزای بێت لە قسەکردنو نووســیندا هەڵە ناکات ٢ نــەو پەراوەی ئەم زانستیەی تێدایە.

غــرن:١- (غَرِنَ - آلعَجینُ غَرَناً): هەویرەکە وشکبووەوە.

(ألغَرن) بێهێز/ لاواز.

ألغَریــن والغِرین: ١ لیتە کە لافاو دەیهێنێت و بەســەر زەوییــەوە بەتەریی یان وشــکیی دەمێنێتەوە ٢-کەفی دەریا ٣-گەوجیی.

(ألغرانیــت): (إیطالیّــة): مەرمــەری خاڵــدار. بەرامبەری (المَرمَر السُماقي): مەرمەری بێخاڵە.

٢- (ألغُرْنُــوق وَ آلغِرْنیــق وَ الغُرْنَیْــق والغُرانِــق (ج) غَرانِق وَغَرانیق وَغَرانِقَة): ١-(ح) قوڵنــگ. مەلێکــی ئاوییە بــاڵ گەورەو بڵاوو لاق درێژە. ٢-لاوی جوانی سپیکەلە.

(شــابٌ غُرانِقٌ وصَبیَّةٌ غُرانِــقٌ وَ غُرانِقَةٌ): لاوێکی / گەنجێکی جوانی سپی و کچۆڵەیەکی جوانی سپیکەلە.

(ألغُرْنُوقِــي) (ن): گیا کەڵك: ڕەگەزە گولێکە لەئەفریقــای خــوارەوە هاتــووە لــە هەموو

وڵاتێکدا حــەزی لێدەکرێت گوڵەکانی جوانن و گەلێك ڕەنگیان هەیە.

غــرو:١- (غَــرا - الرَجُلُ غَــرْوَاً): پیاوەکە سەرسامبوو/ سەیری لێهات.

(- غَــرِي وَ غُرِيَ وَغُرّيَ و أُغْــرِيَ - بكذَا. غَــراءً وَغَرّاً): بۆ ئەوشــتە ســووتاو پێوەی (گرفتــار بــوو/ بەندبــوو/ ئالــوودەی بوو/ سەوداسەریبوو).

(ألغَرا): جوانیی

(بە غَراً): جوانیی پێوەیە/ قەشەنگە.

(أغَــراء وَ الغَرْوی: پێوە ســووتان و گرفتار بــوون/ دڵپیداچــوون/ ســەودا ســەربوون/ ئالوودەبوون.

(لاغَرْوَ وَلا غَرْوی مِن كذا): ئەو شــتە سەر سورمانی ناوێت/ ئەوشتەت لاسەیر نەبێت.

(ألغَريّ): ١-باشیی/ چاکیی ٢-خانەی چاك.

(ألغَرِیّان): دوو خانەی بەناو بانگبوون، نزیك حیرەبوون.

٢- (غَــرا - الجلــدَ غَــرواً): چەرمەکەی بە کەتیرە لکاند.

(- آلشَّــحْمُ قَلْبَــهُ): (چــەوری/ بــەز) دڵی داپۆشی/ بەدڵیەوە نووساو دڵیگرت.

(غَــرِيَ - بِە غَــراةً): پێوەی (نووســا/ لکا) گرتی/ پێوەی چەسپبوو.

(غَرّی - الشيءَ. تَغرِیَةً): بەکەتیرە شتەکەی چەسپاندو لکاند.

(غاری - فُلاناً غِراءً وَ مُغَاراةً): دوژمنایەتیەکەی لەگەڵ فیساردا توندکرد.

(- بَینَ شَیئَین): دووشـتەکەی یەك بەدوای یەکدا خست.

(أَغری - الرَجُلَ بِکَذا): پیاوەکەی تیژ کردو هانی ئەومیدا/ لاسی ئەومیدا.

(آلعَـداوَة بَینَهُـم): ئاگـری دوژمنایەتی لە نێوانیاندا خۆشکردو نێوانیانی تەواو تێکدا.

(إغراء): تاوکردنو هاندان، لاخۆشەویستکردن

(أَلغِرا والغِراءِ): ١-سـریش/ کەتیرە ٢-ئەوەی کاغەزو چەرمی پێ پێوە دەلکێنرێت.

(ألمِغراة): دەفرێکە سرێشی تێدا دەگیرێتەوە. خەڵکەکە پێی دەڵێن: (مِغرایة)

٣-(غَريَ وغُريَ وَ غَـرّيَ وأُغْريَ - آلغَدیرُ. غَراءً وغَراً): ئاوی گۆمەکە سارد بوو.

٤-(غَـريَ وغُـريَ وَ غُرّيَ وَ أُغـريَ فُلانٌ غَراءً وَغَـراً): ئەندازە بـەدەر تووڕەبوو/ زۆر دەهریبوو/ زۆر سەغڵەتبوو/ زۆر فوشقی بوو.

٥- الغِرّیَّة: جەنگێکی/ شـەڕێکی بچووك یان جەنگی/ شەری پێشمەرگایەتی.

الملحق:

غرو: (ألإغراء): تاوکردنو وروژاندن/ هاندان/ لاخۆشەویست کردن بۆ شتێك بەجوانکردنو لاخۆشەویستکردنی ئەو شتە.

(إنْقادُ لإغراءِ اللَّذَةِ): ملدانو شـوێنکەوتنی چێژی خۆشەویستی کەبەری لێناگیرێت.

(ألإغـراء): کێشـکردنێك کـە بەربەسـت ناکرێت.

(إغراء الغنی): کێشبوون بۆ دەوڵەمەند بوون و سامانداریی.

(ألإغـراْ): هانـدانو تیـژ کردنی کەسـێك بـۆ ئـەرك بەجێنەهێنـان و ناپاکیکردن و بێویژدانیکردن لەپێناو کەڵكو قازانجێك.

(إغراء الشُـهود): شـایەت لە خشـتەبردنو هاندانی بۆ راستیی شاردنەوە و نارەواییکردن

(مایتَعَلَّق بالتَّجاذب الجنسـي بینَ الرَجُل و المرأة): تێز کردنی کێشو پەیوەندی سێکسی نێوان ژنو پیاوو بزواندنی حەزی یەکتری.

(وسائل آلإغراء): هۆی راکێشان و تێزکردنی یەکتر.

(الإغـراء في النحـو): هانـدان لەرێزماندا، وشـیارکردنەوەو هاندانـی گوێگر بۆ کارێکی چاك وەکو (أَخاكَ أَخـاكَ): براکەت براکەت واتا ئاگات لەبراکەتبێت و بەتەنگیەوە بێ.

غزّ: (غَـزَّ وآغتَـزَّ - بِفُلان غَـزَزاً): لەناو دۆستەکانیدا فیساری تایبەتیکرد.

(غَـزَّ - هُ بالإبْرَةِ)(عامیـه): دەرزیی تێوە ژەند.

(غـازَّ - هُ مَغازَةً): بەرمنگاریبـوو، بەگژیدا چوو.

(أَغَـزَّ - الشَـجَرُ): درەختەکـە درکی زۆری دەرکردو تیژبوو.

(- البَقَرَةُ): مانگانه سکەکەی لێگرانبوو.

(تَغازَّ - القَومُ الشيءَ): لەسەر شتەکە کەوتنە ناکۆکیو شەڕ.

(ألغُزّ): گۆشەی (دەم، لێو).

(ألغُزّ: الواحِدُ: غُزّي): رەگەزێکی تورکە.

غزر:١- (غَزُرَ - الماءُ وَ غَيرُهُ, غَزْراً وغَزارةً و غُزْراً): ئاوەکە یان شتی تر زۆر بوو.

(- تِ الناقَةُ): مێحوشترەکە شیری زۆر دادا.

(غازَرَ وآستَغزَرَ): شتێکی بەخشی تا زۆر تری دەستگیربێتەوە و بیدەنەوە.

(أغزَرَ المَعْرُفَ): بەلێشاو چاکەیکرد.

(- آلقَومُ): ١-حوشــتری خویشــان زۆر بوون ٢-بارانێکی زۆریان بۆ باری.

(تَغزَّرَ - الرَجُلُ): پیاوەکە (گۆشــتن/ قەڵەو) و قەبە بوو.

(ألغَزْر والغَزارَة): فرەیی/ زۆریی/ بەلێشاو.

(ألغزير ج غِزار): هەموو شتێکی فرە/ زۆر.

الغَزيرَةُ (ج) غيَزار: مێی وشەی(الغزير)

(- مِنَ النُوق): حوشتری بەشیر / شیر زۆر.

(- مِنَ العُيون): چاوی بە فرمێسك.

(- مِنَ الآبار و اليَنابيع): چاڵاوو کانیاوی فرە ئاو / ئاو زۆر.

(ألمِغْزار - مِنَ الإبلِ): حوشتری بەشیر.

(مــكانٌ مَغْزور): شــوێنێك (بارانی زۆر بەر کەوتبێت/ لێبارییبێت).

٢-(ألغَــزَرَ): دەفرێك لەگــەلای دار خورماو شتیوا دروست بکرێت.

(ألغَزّار) (ن): قامیشــێکی باریکە زوو ئووچ / پینوسی لێ دروستدەکرا یان دەکرا بە پەرژینی باخ.

غــزل: ١-(غَــزَلَ وَ آغتَزَلَ الصُــوفَ. غَزلاً) خورییەکەی رست.

(أغْزَلَ - تِ المَرأةُ): ژنەکە تەشیرست.

(ألغَزْل (مص) = أَلمَغْزُول): رێسراو

(ألغازِلَــةُ (ج) غُــزَّل وَ غَوازِل): مێی وشــەی (الغازل): ژنی تەشیرِیس.

((ألغَزّال): کەســێکە کە کاری رستنبێت/ فرە رێس.

(ألمِغْزَل وآلمَغْزَل و المُغْزَل) (ج) مَغازِل): تەشی کە خوریو لۆکەی پێدەرێسێت.

(أعْــرى مِنَ المَغْــزَل): لەتەشــی رووتترە بە ئافرەتێك دەڵێن کە گەمەو دەستبازیی لەگەڵ پیاودا بکات.

(ألمُغَيْزِل): تەشی بچوك / تەشیلۆك

٢- (غَــزِلَ - بِالنِّســاءِ). غَــزَلاً: لەگــەڵ ژنانــدا ئاشــقێنیکرد / گەمەو قســەیخۆش‌و دەستبازیکرد/ حەزو حەزکاریکرد.

(غــازَلَ - المَــرأةَ): بەســۆزەوە ئافرەتەکەی دوانــدن‌و هەڵنــاو خــۆی لێ نزیککــردەوە/ مێبازیی لەگەڵدا کرد.

(غازَلَ فُلانٌ ألأربعَــين مِنَ العُمر): خۆی لە چلساڵان (داوە/ نزیکردۆتەوە).

(هُوَ يُغازِلُ رَغَداً مِنَ آلعَيْش): ژیانێکی تێرو تەسەل دەژی.
(تَغَزَّل): ئەشقبازیکرد/ مێبازیکرد
(تَغــازَل - القَومُ): لەگەڵ یەکدا ســوعبەتی گەرم و قسەی خۆشیانکرد.
(ألغَزَل) (مص): مێبازیکردن / ئەشــقبازیی. گەمەو دەستبازیی لەگەڵ ئافرەتاندا.
(ألغَزِل): ١-مێباز/ ئەشــقباز کە لەگەڵ ژناندا هــەر خەریکی گەمەو چاو برکێ و دەســتباز ببێت ٢-گەمەهەڵپەو کۆشش.
(ألغَزِيــل = المُغازِل): کەســێکە هەر خەریکی مێبازیو ئەشقبازیبێت.
(ألأغْزَل): مێبازتر/ ژنباز تر.
(- مِنَ الحُمَى): تایەك کە بە مرۆڤ فێربێتو بێتەوە سەری
٢- (أغْزَلَ - تِ الظَبيَةُ): مامزەکە/ ئاسکەکە کار مامزێکی بوو.
(الغَزال(ج) غِزْلە وَغِزْلان) (ح): کارمامز کە بتوانێت هەستێتو بڕوات.
(ألغَزالَة) (ح): مامزە مێچکە.
٤- (ألغَزالَة): خۆرکە بەرز دەبێتەوە.
(غزالَة الضحى وَغزالاتَه): ســەرەتای دەمی چێشهەنگاو.
غَزو:١- (غَزا - ه. غَزْواً شِعرُ الغَزَل): جۆرە هونەرێکی شیعرە، تیایدا شاعیر سۆزو ئاگری دڵی بــۆ دڵدارەکەی لە قاڵبێکی هەڵبەســتدا هەڵدەرێژێت.
غــزو:١- غــزا - هُ غــزْواً: خوازیاریبــوو/ نیازیبوو.
(عَرَفْتُ ما يُغزى مِن هذا الكلام): تێگەیشتم کە ئــەو قســەیە چیدەگەیەنێــت/ مەرامی چییە.
(إغْتَــزى فُلاناً. إغتِزاءً): بۆ بینینی فیســار چوو/ نیازی ئەویبوو/ ئەوی مەبەستبوو.
(إغتَــزى - بِــهِ): لەناو دوســتەکانیدا ئەوی هەڵبژاردو ویست.
(ألغِــزوَة): ئەوەی بۆی چوویت و نیاز تبوو/ خواستت.
(مَغــزى الــكلام (ج) مَغــازِ): ناوکرۆکــی ئاخاوتنەکە / واتاو نیازی ئاخاوتنەکە.
٢- (غَزا - القَومَ غَزواً وَ غَزاوَةً وَغَزَواناً): بۆ جەنگی ئەو میللەتە ڕۆیشت بۆ تاڵانکردنیان لە وڵاتەکەیاندا.
(غَزَّى وَأغْزى - فُلاناً): فیساری بۆ سەر ئەو میللەتە نــارد بۆ داگیرکــردنو تاڵانکردیانو هەموو پێویستیەکی جەنگی دایە.
ألغــازِي (ج) غُزاة وغُزَّى وَغُزِيّ وَ غُزّاء (م) غازية (ج) غَواز وَغازِيات (فا): ١-داگیرکەری وڵاتــان. ٢- (غازی) جــۆرە دراوێکی کۆنە کە دەیکردە بیســت قورۆشی ئەو سەردەمە ژنان بۆ خۆرازاندنەوە بەکاریان دەهێنا
(ألغَــزاة (ج) غَــزَوات): داگــیر کــردنو

پەلامارداني ولآتان.

(اَلْغَــزْوَةُ (ج)غَزَوات): جارێــك پەلاماردانو داگیر كردني ولآتان.

(اَلْمَغْزى (ج) مَغــاز): ١-داگیر كردني ولآتان ٢-شوێنو جێگای داگیر كردن.

(اَلْمَغــازي): بــاس و خواســی جەنگاوەرانــی داگیركەرو هەڵسو كەوتو رەوشتیان.

(كتــابُ المَغــازي): پەرتوكی باسو خواســی جەنگاوەرانی داگیركەر.

(إمْرَاَةٌ مُغْزِيَة): ژنێك مێردەكەی داگیركەربووە

٣-(غَزَّى وَأَغْزَى - هُ): ماوەی وامدانەوەكەی بۆ دواخست و درێژ كردەوەو لێبوەستا.

(أَتانٌ أو ناقَةٌ مُغزِيَة): ماكەر یان مێحوشترێكی درەنگ بەرهەم و دواكەوتوو/ درەنگ زاو.

غــس: (غَــسَّ - في البِــلادِ): چــووە نــاو ولآتەكەوەو پیادا تێپەری/ رۆیشت.

(- هُ في الماءِ): نوقمی ئاوەكەیكرد، لەئاوەكەی هەڵكێشا.

(- آلــكَلامَ): خەوشــی (لــە ئاخاوتنەكەدا/ دەرهێناو) رەخنەی لێگرت.

(- آلهِرَّ): ختەی لە پشیلەكە كردو دەریكرد.

(غَسْ): خت (پشیلە دەركردن).

(إنْغَسَّ - في الماءِ): خۆی لەئاوەكە هەڵكێشــا/ خۆی بەئاوەكەدا كرد.

(اَلغُسّ): پیاوی بوودەڵەی زەمانبەد/ بەدخواز.

غســر: (غَســرَ - على الغَريم غَسْراً): زۆری لەوامومرگرتووەكە كرد وتەنگی پێهەڵچنی.

(تَغَسَّرَ - الغَزْلُ): ریسەكە (خوارو ئاڵۆز بوو/ گرێیتێكەوت).

١-(- الأَمــرُ): كارەكــە ئاڵۆز بــوو و بەیەكدا چوو.

(أمرٌ غَسِر): كارێكی ئاڵۆزی بەیەكدا چوو.

(اَلغَسَــر): پۆشو پەڵاشو چیلكەو پیســی و خۆل كە با (دەیخاتە گۆمەكەوە / بەگۆمەكەیدا دەكات).

غسف: (أَغْسَفَ): كەوتە تاریكیەوە.

(اَلغَسَف): تاریكی.

غســق:١- (غَسَقَ - اللَّیلُ غَسْــقاً وَ غَسَقاً وَ غَسَقاناً): شەوتەواو تاریكبوو/ تاریكداهات.

(غَسَقَ وَغَســقَ - تِ العَینُ غَسْــقاً وغُسُوقاً وَغَسَــقاناً): چاوەكــە پڕلــە فرمێســكبوو و تاریكبوو.

(- الماءُ): ئاوەكە رژا/ رۆبوو.

(- الغَیمُ): هەورەكەدایكردە باران.

(أَغْسَقَ - اللَّیلُ): شەو تەواو تاریكبوو.

(- الرَّجُلُ): پیاوەكە تاریكیی لیداهات/ كەوتە تاریكیی شەوەوە.

(اَلغَسَق): تاریكیی سەرەتای شەو/ تاریكداهاتن

(اَلغاسِــق (فــا):١-مانگ ٢-شــەوی تاریكیی (تەواو/ ئەموستەچاو)/ شەومزەنگ ٣-رەشمار

٢-(اَلغَسَاق وَ الغَسَّاق):١-سارد ٢-بۆگەن.

غســل:١- (غَسَــلَ - الشيءَ غَسْــلاً وَغُسلاً):

شتەکەی بەئاو پاککردەوەو شتی.

(- هُ): لێیداو ئازاری پێگەیاند.

(غَسَّلَ - الشيءَ): شـتەکەی زۆر شتو تەواو پاکیکردەوە.

(إنْغَسَلَ): شۆراو پاکبووەوە.

(- الشيءُ): شتەکە رۆیشت/ چوو/ کشا وەك ئاو.

(إغْتَسَلَ): خۆی شت.

(- بالطِّيب): بۆنی خۆشی بە خۆیدا کردو لە خۆی هەڵسوو.

(- الفَرَسُ): چارەوێکە ئارەقیکردەوە.

(ألغُسْـل): خۆشتن و شـتن (- (ج) أغْسَال): ئـەوەی کـە خۆتـی پێدەشـۆریت وەك ئاوو سابونو بۆنیخۆش و شتیتر.

(الغِسْـل (ج) أغسـال وألغِسْـلَةُ والغَسُول): ئـەوەی کـە خۆتـی پێدەشـۆریت وەك ئاوو سابونو شتیتر.

(ألغَسْلْ): خۆشتن، شتن.

(ألغُسـالَة): چڵکاوی جلشـتن/ ئەو پیسییەی بەشتن لەجل دەبێتەوە.

(- مِـنَ الشـيء): ئـەو ئـاوەی کەشـتەکەی پێدەشۆرێت.

(ألغاسـول): ١-سـابونو ئـەوەی بەرگـی پێدەشـۆرێت ٢-(ن) ئەسـپۆن رووەکێکـە سـودەی زۆر تێدایە خۆڵە مێشەکەی بۆ شتن بەکاردێت.

(ألغَسَّال(م) غَسَّالَة): جلشۆر. کە سێکە کەجل زۆر بشوات.

(ألغَسَّالَة): ئەو ژنەی پیشەکەی جلشتنە.

(ألغَسُـول): ئەوەی جلی پێدە شـۆرێت وەك ئاوو سابونو شتیتر.

(ألغَسَّالَة): ئامێری جلشتن.

(ألغَسُـول) (ن): گوڵـە هێـرۆ رووە کێکـی تەمەندرێژە لە کۆمەڵەی تۆڵەکەیە لەباخچە کانیشدا دەروێنرێت کەڵکی پزیشکی هەیە.

(ألغَسِـيل (ج) غَسْلى وَ غُسَـلاء (م) غَسيلَة (ج) غَسالى = ألمَغْسول): شۆراو.

(ألغَسِـيل)(عنـدا العامـة):ئـەو جلانەی ئامادەی شتن کراوە.

(ألغِسْلين): ئەوەی لەپێستی جەهەنەمییەکان دەرواتو لەگۆشت و خوێنیان دێتە دەری وەك بەوە بشۆردرێتەوە.

(ألمَغْسَـل وألمَغسِـل (ج) مَغاسِـل): شتنگە/ دەستشۆر/ سەرشۆرك.

(ألمِغْسَل): ئەوەی شتی پێدەشۆرێت.

(ألمِغسَلَة الكهربائية): جلشۆری کارەبایی.

(ألمَغْسِلَة): ئەوەی بەرگی تێدا دەشۆرێت وەك تەشت/ سوێنە.

(ألمُغْتَسَل): ئاو کەتیایدا خەڵك خۆیدەشوات.

(ألمُغْتَسَل (ج) مُغتَسَلات): شوێنی خۆتێداشتن وەك بانوو، سەرشۆرك، گۆل.

٢- (غَسْلَبَ - الشيءَ مِن فُلان): شتەکەی بەزۆر لەژێر چنگی فیسار دەرهێنا / لێی زەوتکرد

غسم (غَسَمَ وَ أَغْسَمَ - اللَّيلُ. غَسْماً): شەوتاریکبوو / تاریکداهات

(غاسِم): شەوی تاریکداهاتوو

(أَلغَسَم): ١-رەشیی ٢-تاریکیی ٣-تەڵخیی/ گەرد رەنگیی.

(أَلغُسَم و آلأَغْسام): چەند پارچە هەوری ئاسمان.

غسن: (غَسَنَ - الشيءَ. غَسْناً): شتەکەی جوو

(غُسانُ القَلْب وغُسّانُهُ): ناخیدل.

(عَلِمتُ أَنَّ ذلك مِن غُسّانِ قلبِكَ): زانیم کە ئەوە لە ناخیدڵو قووڵایی دەروونتەوەیە.

(أَلغَسّان و الغَيْسان): هەرەتی (لاوی/ گەنجێتی/ هەرزەکاریی).

(ماأَنتَ من غَسّانِهِ): تۆ پیاوی ئەوە نیت.

(أَلغَسّانِيُّ): زۆر جوانو قەشەنگ /شۆخو شەنگ.

(أَلغُسْنَةُ والغُسناة (ج) غُسَن والغُسْنات وغُسُنات): ئەگریجەو پەرچەم.

(أَلأَغْسان): رەوشتو رەفتاری خەڵك.

غسو: (غَساو وغَسِي. يَغْسى اللَّيلُ. غَسْواً وغَسَى اللَّيلُ): شەو تاریك داهات (أغسى اللیلُ): شەو تاریکبوو (-ە اللیلُ): تاریکی بەسەردا هات / کەوتە تاریکییەوە.

(أَلغَساة (ج) غَسَوات وغسىً)(ن): فەریکە خورما.

غشّ: (غَشَّ وغَشَّشَ - هُ): ١-گزیی لێکرد/ دەغەڵیی لەگەڵدا کرد چاووراوی لێکرد/ فێڵی لێکرد ٢-پێچەوانەی ئەوەی بۆ دەربری کە لە دڵیدا بوو.

(أَغَشَّ - هُ): دووچاری گزیکرد/ تووشی داوی دەغەڵییکرد.

(- هُ عَن حاجَتِهِ): پەلەی پێکردو وازی لە پێداویستیەکەی پێهێنا.

(إغْتَشَ وآسْتَغَشَّ - الرَجُلَ): بەدەغەڵکارو لەخشتەبەریدانا یان بەساختە بازو گزیکەری زانی ٢-بەپێچەوانەیی ئامۆژگاریی کرد.

(أَلغِش): گزی/ ساختەبازیی/ دەغەڵیی/ لەخشتەبردن تەڵەکەبازیی/ فێڵکردن ٢-ناپاکیی. پێچەوانەی ئامۆژگاریی چاك لەوشەی (غَشَش)ەوە هاتووە واتا لیخنیی ٢-لێڵیی و لیخنیی لە هەموو شتێکدا. ٤-قین ٥-دڵرەشیی ٦-مۆن وگرژیی روو.

(أَلغُش(ج) غُشُوش وآلغاش (ج) غَشَشَة وَغُشّاش): ساختە باز/ گزیکەر/ کەڵەکباز/ فۆڵبر/ دەغەڵیکار/ ناپاك لەگەڵ خەڵکدا.

(أَلغَشَش): شوێن ئاو خواردنەوەی لێل.

(أَلغِشاش و الغَشاش): بەرایی تاریکیی و دوایی تاریکیی.

(- قَومٌ غَشّاشَة): خوێشگەلێکی (کەڵکباز/ دەغەڵیکار/ ساختە باز/ ناپاك/ لەخشتەبەر).

(أَلمَغْشُوش) (مفع): ناساغ/ ناپوخت/ ناتەواو/ دەغەڵیی تێدا کراو.

(لبنٌ مَغشوش): شیری دەغەڵیتی تیدا کراو/ شیری ئاوتێکراو /شیری ناساغ.

غشـــم:١- (غَشَمَ وتَغَشَّمَ - هُ غَشْماً): ستەمی لێکرد/ زۆرداریی بەرامبەرکرد.

(ألغاشِم وآلغَشَّام وَ آلغَشُوم):١-ستەمکار/ زۆر دار ٢-زەوتکەر/ داگیر کەر.

(ألمَغْشَم): زۆردار/ ستەمکار.

٢- (غَشَـــمَ - آلحاطِـــبُ غَشْـــماً): داربڕەکە بەشەو هەرچی بەردەستکەوت بێبیرکردنەوەو لێکدانەوە بڕییەوە.

(ألغَشم (م) غَشیمَة): ناشی/ نەزان و(عنـــد المُحَدِّثـــین): لای تازەگەرییەکان بە تێنەگەیشتویەك دەڵێن کەلەشت نەگات.

(ألمَغْشَـــم): ئازایـــەك چەتونێك کەســـەر بە کاریکەوە بنێت سەرهەڵنەبڕێت و هیچ شتێك و کەسێك ڕێگەی بۆ پێنەگیرێت.

٣- (ألغَشـــیم (ب): بەردی خانووکردنی چاك نەکراو و ڕێکنەکراو

٤- (غَشْمَرَ أ السَیلُ. غَشْمَرَةً): لافاوەکە بەرەو روو هات

(تَغَشْمَرَ - السَـــیلُ أَوِ الجَیْشُ): لافاوەکە یان سوپاکە بەرەورووو هات.

٥- (غَشمَرَ - الرَجُلُ. غَشمَرَةً): کابرا سەری پێومنا بەهەق یان ناهەق نەبەدەربەس کەسەوە هاتو نەبەتەنگ ئەنجامی کارەکەیەوە هات.

(- الأمـــرَ): بێتێڕوانـــین و بیرکردنـــەوە/ لێکۆڵینـــەوە بێدەربەســـانە دەســـتی دایـــە کارەکە.

(- فَلاناً): ستەمی فیسار کردو تاڵانیکرد.

(تَغَشْمَرَ - عَلَیهِ): خۆی لێکرد بەپڵنگ و لێی تووره و توندبوو

(- فُلاناً): بەزۆر ملی پێشـــۆر کردو ســـتەمی لێکرد.

(ألغَشْمَرِیَّة): زۆرداریی / ستەمکاریی

(ألغِشمیر): توندو تیژیی

(أخَذَهُ بالغِشـــمیر): توندو تیژیـــی لەگەڵدا کردو نواند/ زۆری لەگەڵدا بەکار هێنا.

٦- (ألغَشْمَرَة (ج) غَشامِر): دەمنگ.

٧- (ألغَشَمْشَم):١-کەسێکە زۆر ستەمکار بێت ٢-کەللـــە رەقیکـــی چەتـــوون/ جەربەزەیەك کەســـەری بەشـــتێکەوەنا کـــەس نەتوانێـــت بەربەستی بکات.

(ألغَشَمْشَمَة وَ آلغَشَمْشَمِیَّة): بوێریی

غشـــو:١- (غَشـــا - فُلاناً. غَشْـــواً): هاتەلای فیسار.

(غَشِيَ فُلاناً. غَشَیاناً): هاتەلای فیسار.

(ألغَشْوَةُ): جارێك هاتنەلا

٢-(غَشِيَ - هُ بِالسَّـــوط غَشَیاناً): بەقامچی لێیدا.

٣- (غَشِـــيَ - الأمْـــرُ فُلاناً غَشـــاوَةً): کارەکە سەری لەفیسار بەستو خەریکیکرد.

(- الفَـــرَسُ وغَیرُهُ. غَشـــیاً): چارەوێکە یان

ولاخیتر تەنها ڕەنگی سەری سپیبوو.
(إسْتَغشى ثَوْبَهُ وَبِثَوبِهِ): خۆی وابەجلەکەی داپۆشی کەنەبیبینن‌و نەبیبیسن
(اَلغَشْوَةُ وآلغَشاوَة الغُشوَة و الغُشاوَةُ و الغِشوَةُ و الغِشاوَة): داپۆش‌و سەرپۆش.
(غِشـاوَةُ اللّحاف): متیلـی /بەرگی ناوەوەی لێفە بۆ پاراستنی.
(ألأغشى (م) غَشْواء - الخَيل وغيرِها): ئەسپ و هیتر کە هەر ڕەنگی سەری سپیبێت و لەشی ڕەنگێکیتربێت.
غشـي: ١-(غَشِـيَ - الأمـرُ فُلانـاً. غَشْـياً وغِشايَةً): کارەکە دایبەسەریدا خەریکیکردو سەری لێسەند.
(- اللَّيلُ): شەو تاریکیکرد.
(- المـرأةَ): چـووەلای ژنەکـە/ لەگەڵیـدا جووتبوو/ لاقەیکرد/ گای
غَشِـيَ(- عَلَيهِ. غَشْـياً وَ غُشْـياً وَغَشَياناً): لەهۆشخۆیچوو بووراییەوە / بوردەوە.
(مَغْشِيٌّ عليه): بووراوەتەوە لەهۆشخۆیچووە.
(غَشّـى - الشـيءَ وعلى الشـيءِ): شتەکەی داپۆشی.
(غَشَّيْتُهُ الأمرَ): کارەکەم دابەسەرداو خەریکم کردو سەرم لێسەند.
(أغْشـى - آلأمـرُ فُلاناً): کارەکەدایبەسـەر فیسارداو گرفتاریکردو خەریکیکرد
(- اللَّيلُ): شەوتاریکبوو/ تاریکداهات

(- اللّٰهُ على بَصَرِهِ): خودا ڕەشـایی بەسـەر چاویدا هێنا / کوێریکرد.
(تَغَشّـى بِثَوبِهِ): بەبەرگەکـەی خۆی تەواو داپۆشی
(- هُ الأمـرُ): کارەکەونیازەکە تەواو هۆشـی لەبەربڕی و خەریکیکرد.
(- المـرأةَ): لەگـەڵ ژنەکـەدا جووتبـوو/ لاقەیکرد.
(إسْتَغشى - ثَوبَهُ وَ بِثَوبِهِ): خۆی بەجلەکە داپۆشی واکە دیارنەبێت.
(ألغِشـاء (ج) أغْشِيَة): ١-سەرقاپ ٢-سەرپۆش ٣-بـەرگ/ پۆشـاك ٤-پـەردە ٥-ئەوەی شـت دادەپۆشێت و دەیشارێتەوە ٦-پێست ٧-توێکل.
(ألغِشـايَة وَ الغُشـايَة وَ آلغُشـيَة= الغِطاء): سەرقاپ یان پەردە، ڕووپۆش.
(ألغَشْـيَة و الغَشْـي و الغُشْـي و الغَشَيان): لەکارکەوتنـی بەشـی هـەرەزۆری هێـزی بزواندن‌و هەست لەبەر بێهێزیی دڵ لەبرساندا یان لەبەر هەرهۆیەکیتر.
(مَغشِيٌّ عليه): لەهۆشخۆچوو/ بووراوە.
(ألغاشِيَةُ: (ج) غَواشٍ): ١-مێی وشەی.
(الغاشـی): ٢-سـەرقاپ/ پۆشـاك/ پـەردە ٣-(ع٤) پەردەی دڵ ٤-ڕۆژی (قیامەت/ حەشر/ زیندوبوونـەوە) چونکـە خەڵك لەترسـاندا بێهۆش و گۆش‌و سەراسیمە دەبێت ٥-چورتوم/ وەی/ بەلا ٦- (طب) دەردێکی هەناوە.

(غِشَائِيات الأَجْنِحَة) (ح): موريچه باڵداپۆشراوەکان دەستە مۆریچەیەکن چوار باڵیان هەیە دەتوانن شت بمژن بەشی هەرەزۆریان جزویان هەیە لەوانە هەنگو زەردەواڵەو زەردەزیرەو میرووڵەو هیتر.

٢- (غَشِيَ. يَغْشَى - المَكانَ غَشْياً وَ غِشايَةً): خۆی بەشوێنەکەدا کرد/ هاتە شوێنەکەوە.

(أَغْشانى - فُلاناً): فیسار وایلێکردم بۆلای بچم.

(الغِشْيَان): چوونەلا.

(غاشِيَةُ فُلان): ١-نۆکەران و دەست پێوەندانی فیسار ٢-میوان و دۆستانی کەسەری ئەو کەسە دەدەن.

غصّ:١- (غَصَّ - بالطَّعام والماءِ غَصَصاً): خواردنەکەو ئاوەکەی لە بینیگیرا و هەناسەیگرت.

(غاصّ وغَصّان): شت لەبینگیراو.

(غَصَّ - المَكانُ بِهِم): شوێنەکە (بەوان پڕبوو/ جەنجاڵبوو پێیان تەنگبوو.

(أَغَصَّ - هُ): شتەکەی لەبین گیراند.

(أَغَصَّ - عَلَينا الأَرضَ): زەوییەکەی پێتەنگکردین.

(إغتَصَّ - آلمَكانُ بِهِم): شوێنەکەیان بۆ تەسکبوو نەیگرتن.

(أَلغُصَّةُ (ج) غُصَص): ١-شتی گەرووگیر٢-داخ/ خەفەت/ پەژارە ٣-مەراق.

٢-(غَصَّ - الشيءَ. غَصَّاً): شتەکەی بڕی/ لەتکرد.

غصب:١- (غَصَبَ - هُ على الشيءِ. غَصْباً): لەسەر شتەکە بەزانەدیو ناچاریکرد ملی پێدادا.

(- الشيءَ): بەزرۆر شتەکەیبرد/ داگیرکرد.

(غاصِب (ج) غاصِبون وَغُصَّاب): زەوتکەر/ بەزۆر شتبەر/ داگیرکەر.

(غَصَبتُ منهُ مالَهُ): ماڵەکەیم بەزۆر (لێداگیر کرد/ لێزەوتکرد) لێسەند.

(غَصَبَ - المَرأَةَ): بەزۆر (زینای لەگەڵ ژنەکەدا کرد/ داوێنپیسی لەگەڵدا کرد/ لەگەڵیدا جووتبوو).

(غاصَبَ - هُ): هەریەکە لەو دوانە شتی ئەو پتریانی (زەوتکرد/ بەزۆر برد).

(إغْتَصَبَ - الشيءَ): بەزۆرو نارەوا دەستی بەسەر شتەکەدا گرت/ بردی/ داگیریکرد.

(- المَرأَةَ نَفْسَها) بەزۆر (لەگەڵ ژنەکەدا جووتبوو زینای لەگەڵدا کرد).

(أَلغَصْب)(مص): شتی بەزۆر زەوتکراو/ بەزۆر دەستبەسەردا گراو/ بەزۆر براو.

٢- (غَصَبَ - آلجلدَ. غَصْباً): پێستەکەی داماڵی، خوریی و تووك و مووەکەی لێداماڵیو کردەوە.

غصن: ١-(غَصَنَ أ آلغُصْنَ. غَصْناً): ١-لقەکەی بڕییەوە ٢-لقەکەی ڕاکێشا.

(- الشيءَ):شتەکەیبرد

(- هُ عَـن حاجَتِـهِ):لـە پێداویسـتیەکەی پاشگەزیکردەوە و دەستی نایەبەرو نەیهێشت بیگاتێ.

(ماغَصَنَـكَ عَنِيّ): چـی خەریکیکردیتو نەیهێشت بێیتە لام.

(غَصَّنَ وَ أَغْصَنَ - تِ الشَـجَرَةُ):درەختەکە لقو پۆپی دەرکرد.

(اَلغُصْن: (ج) غَصـون و أَغْصَان وَ غِصَنَة): (لق/ چل/ پەل/ پۆ) ی درەخت.

(اَلغُصْنَةُ): چڵوسکێك/ پەلێکی بچووك.

٢- (غَصَّنَـوَ أَغْصَـنَ العُنْقُودُ): هێشـوەکە بۆڵەکانی گەورە بوون.

٣- (ثَورٌ أَغصَنُ): کلکی گاکە سپی تێدایە.

غَض:١- (غَضَّ - طَرْفَهُ ومِن طَرفِهِ أَو صَوتَهُ ومِـن صَوتِهِ. غَضًّا وَ غَضَاضـاً وَغِضَاضاً وَ غَضَاضَةً): چاوی داخست/ چاوی شۆڕکردەوە یـان دەنگی نـزم کردەوە/ دەنگـی کز کرد و بێدەنگبو.

(- الغُصْنَ): چڵەکەی شکاندەوە و لەدارەکەی نەکردەوە.

(غَضَّ بَصَرَهُ): چاوی داخسـت و تەماشـای ئەو شـتەی نەکرد کە نەدەبوو تەماشایبکات/ چاوپۆشیی لێکرد.

(غَضَّ طَرفَهُ لِفلان): چاو پۆشـی لەفیسـار کردو لێیبورد/ لە خراپییەکەی بورد.

(تَغاضَـضَ - عَنـهُ):خۆی لێـی (گێلکرد/ بێئاگاکرد) چاو پۆشیکرد.

(إِنْغَـضَّ - آلطَـرْفُ): چاوەکـە داخـراو چاوپۆشییکرا.

(اَلغَضـاض و الغُضـاض):پێشیسـەر یـان سەرووی دەمووچاو.

(طَـرفٌ غَضِيْضٌ (ج) أَغِضَّـاء و أَغِضَّة (م) غَضِيْضَة (ج) غَضَائض):١-سـەرێکی شـۆڕ/ دانەویو و پێلوشلو شێواو/ چاو بەرەو ژێر

٢- (غَـضَّ - مِن فُـلان. غَضًّـاً وَغَضَاضاً وَ غِضاضاً وغَضاضَـةً) ڕێزو پایەی فیسـاری هێنایە خواری/ شەقڵێ فیساری شکاند.

(- الشيءَ):شتەکەی کەمکردەوە.

(لاأَغُضَّـكَ درهَمـاً): پەنجـا فلسـت لێکەم ناکەم.

(غَضَّض):تووشی سەرشۆڕیی‌و سووکیبوو.

(و الغُضَّـة(ج) غُضَـض و الغَضيضَـة و الغَضَاضَـة (ج) غَضائـض وآلمَغَضَّـة(ج) مَغَاض):سەرشۆڕیی‌و کەساسی‌و رسوایی.

(اَلغَضيض)(ج) أَغِضَّاء و أَغِضَّة (م) غَضِيْضَة (ج) غَضائِض):سەرشۆڕی کەساس‌و (رسوا/ سووك).

٣-(غَـضَّ - آلنَّبـاتُ وغَـيرُهُ. غَضَاضَـةً وَ غضضوضَةً): ڕووەکەکـەو هیتر تەڕو پاراوو شکوفەردا بوو.

(غُضَّ (ج) غِضاض): تەڕو پاراوو شکۆفەدار

(غَضّــضَ): ١ـناســكو خۆشــگوزەران بــوو ٢ـمیوەی تەڕو تازەو ناسکیخوارد.
(ألغَضَ): ١ـتەڕو پاراوو ناسك ٢ـنەرم و شل
(شَبابٌ غَضّ): گەنجی جوانو شۆخوشەنگو ناسك.
(ألغَضِیــض(ج) أغِضّاء و أغِضَّة (م) غَضِیضَة (ج) غَضائِض): تەڕوو پاراوتازەو ناسك جوان.
٤- (غَضغَضَ - الماءَ): ئاوەکەی کەمکرد.
(غَضغَــضَ وَتَغَضْغَــضَ- المــاءُ): ئاوەکــە کەمیکردو ڕۆچوو.
غضب:١- (غَضِبَ - عَلَیهِ غَضَباً وَمَغْضَبَةً): لێــی تووڕەبوو/ ڕقــی لێهەســتاو حەزیکرد تۆڵەی لێبستێنێت.
(غَضِــبٌ وَغَضُبٌ وَغَضُــوب وغَضْبان وهي غَضْبی وَ غَضُــوب وَغَضبانة (ج) غَضبی وَ غِضاب و غِضابی وَغُضَابی): ڕق هەســتاو/ تووڕە بوو.
(مَغضوب علیه): ڕق لێهەستاو.
(غَضِــب لِفُلان): بۆ ئــەو تووڕەبوو/ بۆ ئەو ڕقی هەستاو لەسەریکردەوە.
(غَضِب مِن لاشيء): لەهیچە تووڕە بوو.
(غاضَــبَ - هُ مُغاضَبَــةً): ڕقی هەســتاند/ تووڕەیکرد.
(- فُلانــاً): هەریەکە ئەویتری تــووڕە کردو ڕقی هەستاند.
(غاضَبْتُهُ): ئەو ڕقی منی هەســتاندو منیش ئەوم تووڕەکرد.
(أغْضَبَ - هُ): تووڕەیکرد.
(تَغَضَّبَ آسْــتَغضَبَ علیــه): لێی تووڕەبوو/ ڕقی لێهەستا.
(ألغَضْبَــةُ: جارێــك (لێتووڕەبــوون/ ڕق لێهەستان).
(الغُضابــيّ): مرۆڤی ڕقاویو تــووڕەو کەللە شەق کەهەڵسو کەوت لەگەڵیدا ناخۆشبێت.
(ألغُضُــب والغَضُبَّــةُ والغُضُبَّــةُ والغَضُبَّــةُ وآلغَضَبَّةُ = الغَضْبان: تووڕەبوو/ ڕقهەستاو/ قوشقیبوو.
٢-(أغْضَبَ - تِ العَینُ): چاوەکە چی ڕیپۆقی تێدابوو دەریدا.
(ألغِضاب و الغُضَاب): ڕیپۆقی چاو.
٣- (الغَضْبَةُ): ١ـپێســتی نەهەنگ ٢ـپێستی سەر.
غَضــر: ١-(غَضَــرَ - هُ اللهُ. غَضْــراً): خودا دارایکرد و خستیە خۆشییەوە.
(-لِفُلانِ مِن مالِهِ. غَضْراً): بەشێکی/ بڕێکی داراکەی خۆی بۆ بڕییەوە
(- عَلَیــهِ): میهرەبانی لەگەڵداکرد/ ســۆزی بۆی جووڵاو بەرامبەرنواند.
(غَضِرَ غَضَراً وغَضــارَةً): بەپیت و فەڕبوو ٢-(دەوڵەمەند/ دارا) بوو ٣ـژیانی خۆشبوو.
غَضِر: خۆشگوزەران/دارا خۆشنوود
(أُغْتُضِرَ): جوانەمەرگبوو/ بە گەنجی مرد.

(ألغَضَــار):١-قوڕی مڵی پوختەو بێلم و بەرد ٢-دەفــری لەقــوڕی مڵی پوختە دروســتکراو ٣-کاشیی سەوز کە بۆ چاوەزار هەڵدەگیرێت.

(ألغَضارَة(مص)(ج) غَضائِر): ١-نازو خۆشی ژیان/ خۆشگوزەرانیی ٢-دەوڵەمەندیی‌وفەڕو بێری زۆر/ دەستڕۆیشتوویی و دارایی ٣-قوڕی پوختی لینجو بیبەردو لم ٤-کاشیی سەوز کە بۆ چاوەزار هەڵدەگیرێت.

(ألغَضْــراء - مِــن الأراضــي(ج) غَضَاری): ١-خاکێك/ زەوییەك کە قوڕەکەی مڵو لینج و بێلم و بەرد بێت ٢-قوڕی مڵی سەوزی پوختی لینجی بێلم.

(هم فــی غَضراءِ مِنَ العَیــش): لە ژیانێکی پڕنازو خۆشیی و تێرو تەسەلیدان.

(ألغَضِیْــر):١-هەموو شــتێکی نــەرمو نیان/ ناسك / تەرچل ٢-سەوز.

(أرضٌ غَضیرَة): زەوییەك کە قوڕەکەی مڵو لینجو بێلم بێت.

(ألمُغْضِــر (ج) مغضِــرون و المَغْضُــور (ج) مَغضُورون وَمَغاضیر): مرۆڤی خۆشگوزەران‌و بووەو لە نازدا ژیاو.

٢- (غَضَــرَ - الرَجُل. غَضْــراً): بەندیکردو ڕێی هەموو شتێکی لێگرت.

(- الشيءَ): شتەکەی بری / لەتکرد.

(غَضَــرَ وَ تَغَضَّــرَ - عَنــهُ): خــۆی لێلاداو چاوپۆشیکرد.

(ألغَاضِر(فا) (م)غاضِرَة): ڕێگر/ نەهێڵ.

٣- (ألغاضِــر (م) غاضِــرَة):١-پێســتی باش خۆشــەکراو ٢-کەســێکە بەیانــی زوو (دوای کارەکەی بکەوێت / بچێتە سەر کارەکەی).

(ألغَضارَة (ج) غَضائِر) (فارســیة): لەگەنی گەورە.

٤-(ألغُضــروف = الغُرْضُــوف): کرکراگــەو (بەهەموو واتاکانیەوە).

غضف:١- (غَضَفَ - آلعُودَ غَضْفاً): چیلکەکەی شکاندەوە.

(- آلكَلْبُ أُذُنَهُ): سەگەکە گوێی شۆڕکردەوە

(- الوسَادَةَ): سەرینەکەی نوشتانەوە.

(غَضِــفَ - تِ الأُذُنُ. غَضَفاً): گوێکە شــۆڕو شکاوەی زگماکییبوو.

(غَضْفاء (ج)غُضْف): گوێی شــۆڕو شــکاوەی زگماکیی.

(غَضَّفَ - الشــيءَ): شــتەکەی (داهێشــت / شۆڕکردەوە).

(تَغَضَّفَ - تِ الجارِیَــةُ): کەنیزەکە کەخۆی باداو چەماندەوەو لار کردەوە.

(- تِ الحیَــةُ): مارەکــە (خــۆی لوولــدا/ پێچپیچخوارد)

(- تِ البِئرُ): (چاڵاوەکە / بیرەکە) تەپی.

(إنْغَضَفَ - البِئرُ): چاڵاوەکە (ڕما/ تەپی).

(- تِ أُذُنُهُ): گوێی شــکاوو شــلبوو، زکماکیی نەبوو.

(ألغاضِف): سەگێك سەرەوەی گوێی بۆ پێشەوەی شكابێتەوە
(ألأغْضَف (م) غَضْفاء(ج) غُضف): سەگی گوێشۆڕ.
٢- (غَضَفَ. غُضُوفاً): دڵناسوودەبوو.
(غَضِفَ - العَيشُ. غَضَفاً): ژیانەكە خۆش و نەرم بوو.
(أغْضَف وَغاضِف)ك ژیانێكی خۆش و نەرم و بێگیرو گرفت.
(تَغضَّفَ - تِ آلدنيا عَلَيهِ): خۆشیی و نازو فەری دنیای بەسەردا باری / بۆیهات.
(ألغاضِف (فا): ١-دڵناسوودە و بێخەم ٢-ژیانی پرنازو نەرمیی.
(عَيْشُ أغْضَف (م) غَضفاء (ج) غُضْف): ژیانی پرنازترو تیرو تەسەلترو خۆشتر.
٣- (غَضِفَ - اللَّيلُ. غَضَفاً): شەو تاریكبوو.
(أغْضَفَ - اللَّيلُ): شەو (تاریكبوو/ تاریكداهات)
(- السَّحابُ): هەورەكە دەركەوت نیشانەی باران بارینی پێوەبوو.
(تَغَضَّفَ - عَلَيهِ اللَّيلُ): شەوی بەسەرداهات
(إنْغَضَفَ - الضُبابُ): تەمەكە نیشتە سەریەك
(- آلقَومُ في الغُبارِ): خوێشگەل كەوتنە تۆزەكەوە / چوونە تۆزەكەوە.
(ألأغْضَف(م) غَضْفاء (ج) غُضْف): ١-تاریكە شەو ٢-تیری پەرنەستوور.
(ألغَضَفَةُ (ح): شاقەتێ: جۆرە قەتێیەكە لەكۆتر دەچێت رەنگی زەردەو هێڵی قاوەیی تێدایە كلكی درێژە لە عێراق و سوریەدا هەیە.
غضن: ١-(غَضَنَ - هُ عَن كَذا غَضْناً): بەندیكردو بەری ئەوەی لێگرت و نەیهێشت.
٢- (غَضَنَ - تِ آلناقَةُ غَضْناً): مێحوشترەكە (بەراویتە بوو/ بەچكە ناكامەكەی فرێدا).
(ألغضان): بەراویتەبوون.
(غَضَّنَ - تِ الناقَةُ): مێحوشترەكە بەراویتە بوو/ بەچكەكەی بەناكامیی فرێدا.
(ألغَضِين): بەچكەی بەراویتەبوو.
٣-(غَضَّنَ - تِ السَّمَاءُ): بیپشوو ئاسمان باراندی.
(أغْضَنَ - عليهِ اللَّيلُ): تاریكیی شەوی بەسەردا هات.
(- السَّحابُ): باران سەرو مڕ بوو / بێپشوو هەورەكە باراندی.
(- تْ عليه آلحُمی): تاكەی بەرز بووەوەو بەری نەدا / پشووی لەبەر بڕی
٤- (غَضَّنَ - الشيءَ): شتەكەی نوشتاندەوەو چرچ و لۆچیكرد و كرژیكرد.
(غاضَنَ - عَينَهُ. مُغاضَنَةً): چاوی داگرت.
(- ألمَرأةَ): چاوی لەژنەكە داگرت و چاوبڕكێی لەگەڵدا كرد.

(تَغَضَّــنَ): نوشــتايەوەو چــرچ و لۆچبوو و کرژبوو.
(ألغَضْــن وآلغَضَــن(ج) غُضُــون): ١-هەموو چرچ ولۆچ و کرژییەك کەلەپێست و زریّ وبەرگ و وشتی وەهادابێت ٢-ماندوێتی وشەکەتیی.
(غَضَنُ - آلعَينِ): پیستی دەرمووی چاو.
(غُضُونُ الأُذُن): چرچ ولۆچی گویّ.
(رَجُــلٌ ذو غُضُــونٍ): پیاویکــی ناوچەوان چرچ ولۆچ.
(كانَ الأمــرُ فِي غُضُــونِ ذلــك): کارەکە لەو کاتەدا بوو/ لەو ماوەیەدا بوو.
(ألغَضنَةُ و الغَضَنَةُ) (طب): کاژێکە پێســتی ئاوڵەگرتوو دەریدەدات.
(ألأَغْضَــن): چاوداشــکاوی زگماکیی یان چاو داخەری فیــزو دەعیە یان هــی رق و کینەو دوژمنایەتی.
٥- (الغَضَنْفَر) ١-(ح) شێر ٢-لەشکەتەو زلە.
غضو: (غَضــا - اللَّيلُ): تاریك داهات شــەو تاریکبوو.
(- آلبَعــيرُ): حوشــترەکە دارگەزی ســووریی خوارد.
(غــاض): حوشــترێك دارگــەزی ســووریی خواردبێت.
(غَضا. غُضُوّاً): لە گوزەرانێکی پڕنازو تێرو تەسەلیدا بوو.
(غاض (م) غاضِيَة (ج) غَواضٍ): کەســێکە لەنازو گوزەرانباشی و تێرو تەسەلیدا بێت.
غضي:١- (غَضِيَ - آلبَعيرُ غضىً): حوشترەکە بەدارگەزی سووریی ژانیکرد.
(غَــضِ الناقَة غَضِيَ(ج) غَضايا): حوشــترو میحوشــتری ژانکردووی خواردنــی دارگەزی سووریی.
ألغَضَا(ن): ١-دارگەزی سووریی
(ألغَضَــاة) (ن): دارگەزێکــی ســووریی کــە دارەکەی رەقترین/ سەخترین دارەو پشکۆکەی ماوەیەکــی زۆر دەمێنێتــەوە و ناکوژێتــەوە ٢-بێشە/ دارستان/ جەنگەڵ.
(أهلُ الغَضا): دانیشتووی وڵاتی نەجد
(ذِئــبُ آلغَضــا): گورگــی نەجــد کــە بــۆ نموونــەی فێڵبازیــو زۆرزانــیو نەهێنیپریی دەهێنرێتەوە.
(ألغاضِيَــةُ (ج) غَواضٍ) (ضد): ١-رۆشــنایی بەخش/ رووناکیدەر ٢-تاریکدەر
(نــارٌ غاضِيَــةٌ): ئاگرێکــی رووناکیبەخش. (ئەمــە لە رووناکیــی دارگەزی ســوورییەوە هاتووە کە باشترین سووتەمەنییە لای عەرەب) ٢-ئاگر.
(ألغَضيــاء): شــوێنی لێروانــی دارگــەزی سووریی.
(أرضٌ غَضْيــاء): خاکێکــی پڕلــە دارگەزی سووریی.
٢- (أغضى - اللَّيلُ. إغْضاءً): شەو تاریکداهات.

لَيْلٌ غاض: شەوێکی تاریك.
(- عَينُهُ): چاوی نووقاند تاهیچ نەبینێت.
(- على الأمرِ): چاوی لە کارەکە پۆشی / لێی بێدەنگبوو ئارامیگرت.
(أَغضى عَنهُ طرْفَـهُ): رووی لێوەچەرخان/ چاوی لێنوقاند/ چاوی لێپۆشی.
(أَغضى علــى القَذى): چاوپۆشــی لەقســە ناشیرینەکە کردو لێبورد.
(تَغاضى): چاوی نووقاند/ چاوپۆشییکرد.
(- عَنــهُ): خۆی لێ بێئاگاکــرد خۆی لێ لاداو گێلکرد.
(اَلغَاضِيَــةُ (ج) غَــواض): ١-مێــی وشــەی (الغَاضِــي): ١-رووناك ٢ تاریك (ضد): لَيلَةٌ (غاضِيَة): شەوێکی تاریك.
غطّ:١- (غَطَّ - الشيءَ في الماءِ. غَطّاً): شتەکەی بە ئاوەکەدا کردو تیایدا نوقمیکرد.
(- هُ - غَطّاً): چەسپیکردو توند گوشی.
(أَغَطَّ - الشَيءَ في آلماءِ): شتەکەی بە ئاوەکەدا کردو تیایدا نوقمیکرد.
(تَغاطَّ - الرَجُــلانِ - في الماءِ): دوو پیاوەکە هەریەکەیان ئەویتری نوقمی ئاوەکە کرد.
٢-(غَــطَّ - النائِــمُ. غَطيْطاً): نوســتووەکە پرخەپرخیکرد/ پرخاندی.
٣- (اَلغَطــاط واحِدَتُهُ غَطاطَة) (ح): جۆرە (کورکورێکە/ قەتێیەکە).
(اَلغَطاط و الغُطاط): سەرلەبەیانی.

الغُطيَطة (عامية): تەم.
(غَطْغَطَ - تِ القِدرُ): مەنجەڵەکە قوڵپەقوڵپی بوو/ قوڵپەقوڵپیکرد.
(- آلبَحْرُ): شەپۆلی دەریاکە بەرز بووەوەهەستانی توندبوو.
(- آلنَّومُ على فُلان): خەو (ســواری ســەری فیسار بوو/ زێفی لێسەند).
(تَغْطْغَطَ - البَحرُ): هەســتانی دەریاکە توند بوو و شەپۆلەکانی بەرز بوونەوە.
(- الشيءُ): شتەکە پەرش و بڵاوبووەوە.
(الغَطْغَطَــة) (مص): دەنگیکــە وەك دەنگی کورکور/ قەتێ.
(اَلغَطاغِــط الواحد غُطْغُــط) (ح): بەرخە مێچکە.
(غُطغُط): بەرخەمێچکەیەك.
غطــر:١- (غَطْــرَسَ - على فُلان. غَطْرَسَــةً): فیزی بەسەر فیساردال ێدا / خۆی بەسەردا بادا.
(- الرَجُلُ): پیاوەکــە زماندرێژیی نابەجیی بەسەر هاورێکانیدا کرد.
(- بالشيءِ): شتەکەی بەلاوە سەیربوو.
(تَغَطْرَسَ): ١-فیزی نوانــد/ لووتبەرزییکرد ٢-خۆی بە زلزانی و بەخۆیدا نازی.
(اَلغِطْرِس (ج) غَطــارِس وَ الغِطريس (ج) غَطاريس): ١-لوتبەرز/ بەدەعیەو فیز/ ترزل ٢-خۆبەزلزان/ بەخۆدانازیو.
٢- (غَطْرَسَ - هُ غَطْرَسَةً): توورەیکرد/ رقی

هەستاند.
(تَغَطْرَسَ): خۆی توورەکرد.
٣- (تَغَطْرَسَ): رژدیکرد چرووکبوو.
٤- غَطْرَشَ - اللَّيلُ بَصَرَهُ: شەو چاوی دیدی نەهێشت/ بینایبڕی.
(- بَصَــرُهُ): بەرچـاوی تاریکبـــوو/ چاوی تاریکبوو.
٥- (- تَغطــرَفَ): ١-بەفیــزو خــۆ بادانەوە رۆیشت ٢-فیزیکرد / بەدەعیەبوو لووتبەرزیی نواند.
(الغَطْرَفَــةُ): خۆپەســندی/لەخۆباییبوون/ خۆبەزلزانـــین رۆحزلیــی/ لووتبەرزیـــی/ ترزلیی.
(ألغِطْــراَف و الغِطْريــف (ج) غَطارِفَــة و غَطَاريــف): ١-گەنجـی بەوێــڵو ناســك و زمانشـــیرین ٢-بەدەســـتو دڵ/ سەغی/ دڵاوا/ بەخشندە ٣-پیاوماقووڵ و جوامێر ٤-گەورە/ سەردار ٥-چاکی هەموو شتێك.
٦- (الغِطريف (ج) غَطاريف): ١-(ح) بەچکە باز ٢-(ح) مێش/ مەگەز.
غطس: (غَطَسَ - فِي الماءِ غَطْســاً): خۆی بە ئاوەکـــەدا کردو چووە بنی/ خۆی لە ئاوەکەدا نقومکرد.
(- فِي الإناءِ): دەمی بەقاپەکەوەناو خواردیەوە.
(غَطــسَ - هُ فِي المـــاءِ): بەئاوەکەیـــدا کردو لەئاوەکەی هەڵکێشا.

(غَطَّسَ - هُ فِي الماءِ): بەئاوەکەیدا کردو تیایدا نوقومکرد.
(تَغاطَسَ - القَومُ فِي الماءِ): خۆیان بەئاوەکەدا کردو خۆیان تیایدا نوقومکرد.
(- الرَجُلُ): خۆی بێئاگاکرد/ خۆی گێل کرد.
(ألغاطِس) (فا): ١-خۆبەئاودا کردوو خۆ تێدا نوقومکردوو ٢-ئەو بەشە پاپۆڕەی کە نوقومی دەریایە.
(لَيلُ غاطِس): تاریکە شەو/ شەوە زەنگ.
(ألغاطِسَــةُ(ج) غَواطِــس): مێــی وشــەی (الغاطــس) (ألغِطاس عند النَّصارى): لەلای دیانەکان چەژنی هاتنی حەزرەتی عیسایە
(ألغَطَّــاس): ١-ئــەو مەلەوانــەی دەچێتــە بنی ئـــاوەوە، بنی دەریاوە پێشــی دەوترێت: (ألغَوّاص): ٢-باڵندەیەکی ئاوییە/ ماســیگرە. پــێ پەرەکـــەدارە ملدرێژە کلاوێك بەســـەر نێرەکانیـــەوە یە وەك شـــاخ ســـنگ و ســـکی پەرێکی بەهادار دایدەپۆشێت.
(ألغَطُوس): پیاوی دلێری بەرلەشکرلەجەنگدا کـــە کۆ لە هیچ ناکاتـــەوە وەك چۆن دەچێتە ئاوەوە ئاوا خۆی دەهاوێتە شەرەکەوە.
ألتَغطيس (مص) عند المسيحين):تێهەڵکێشان، لەلای دیانەکان جۆرێکە لە بەدیانکردنی منداڵ (السَّكْب): پێدارشتن و (الرش): ئاورشێنکردن دوو جۆری تری بە دیانکردنە.
(المَغْطِس): شـــوێنی خۆتێهەڵکێشـــان/ شـــوێنی

خۆخستنە ناوەوە.

(المِغطَــس (ج) مَغاطِس): بانــو، کە خۆی تێدا دەشۆن.

غطش:١- (غَطَشَ اللَّيلُ. غَطْشاً) شەوتاریکبوو/ تاریکداهات.

(غاطِش وَ أغطَش): شەوی تاریك.

(غَطِش. غَطَشـــاً): چاوی کزبوو ئاوی زۆربوو هەمیشە پێدادەهاتە خوارێ.

(أَغْطَش وَ غَطِش (م) غَطْشاء وغَطِش (ج) غُطْش وَغَطْشات): چاو کوێرە مووشە و چاو ئاوکردوو.

(أَغْطَشَ - الليلُ): شەو تاریکداهات.

(- اللهُ اللَّيلَ): خودا شەویتاریککرد.

(تَغَطْرَش - ت عَينُهُ): چاوی کزبوو.

(تَغاطَــشَ - عَنهُ): خۆی لە ئاســتیدا کوێر کردو لێ بێئاگا کرد.

(إغْطاش): چاوی کزو ئاو کردوو بوو.

(اَلغَطَش - في العَين): کزیو ئاو کردنی چاو

(اَلغُطاش): تاریکیی شەو.

(لَيلَةٌ غَطْشاء): شەوێکی تاریك.

(فَلاةٌ غَطْشاء وَغَطِيش وغَطْشى): بیابانێکی وشك کەرێی تێدا دەرنەکرێت.

(رَكِبنــا فَــلاةٌ غَطشـى ونحــن كَرمالِهــا عطشى): بەبیابانێکــدا ڕۆیشتین کەرێی تێدا دەرنەدەکــراو ئێمەیــش وەك لەکــەی تینوو بووین.

٢- (غَطَش. غَطْشاً وَ غَطَشَاناً): لەبەر پیریی یان نەخۆشی هێواش هێواش دەرۆیشت/ خاو دەرۆیشت.

غطف: (غَطِــفَ. غَطَفــاً): برژانگی دریژو هەڵگەڕاوەبوو.

(أَغْطَف (م) غَطْفاء (ج) غُطْف): کەسـێکی برژانگدرێژو برژانگهەڵگەڕاوە.

(اَلغَطَف) (مص): خۆشگوزەرانیی ودارایی.

(اَلأَغْطَف - مِنَ آلعَيش): کەسێکی خۆشگوزەران وبووە/ تێرو تەسەل.

غطم:١- (اَلغِطَــمّ) ١-دەریایەکی مەزن ٢-پیاوی ڕەوشتبەرز ٣-(کۆیەکی/ کۆمەڵێکی) زۆر گەورە.

٢- (غَطْمَطَ - آلبَحرُ): شەپۆلەکانی دەریاکە زۆر گەورەبوون.

(- تِ آلقِدرُ): مەنجەڵەکە هاتەکوڵ.

(- السَّيلُ): لافاوەکە داپەڕی و هاژەیکرد.

(تَغَطْمَــطَ - البَحــرُ): دەریاکــە هەســتاو شەپۆڵەکانی بەرز بوونەوەو بەیەکیاندا دا.

(- الصَوتُ): دەنگەکە گڕبوو.

(بَحرٌ غُطامِط): دەریایەکی شەپۆل گەورە و هەستاو.

٣- (اَلغَطَمْطَم): دەریای مەزن.

غَطــو: (غَطــا - الشــيءَ غَطْــواً وَغُطُوّاً): شتەکەی داپۆشی و شاردیەوە.

(- الماءُ وَ غَيرُهُ): ئاوەکەو هیتر بەرز بووەوە/ بڵندبوو/ هەڵکشا.

(- اللَّيــلُ): شــەو بەتاریکیی خــۆی، هەموو شتێکی داپۆشی.

(غَطَّى - الشيءَ تَغطِيَةً): شتەکەی داپۆشیو شاردەوە.

(أَغْطى - الشــيءَ. إِغْطاءً): شتەکەی داپۆشی و شاردەوە.

(- الكَــرْمُ): میوەکە ئاوی تێــزاو پەلوپۆی بڵاوبووەوەو درێژ بوو.

(تَغَطَّى و آغْتَطى): شــاردرایەوە و داپۆشرا/ ونبوو.

(ألغِطاء (ج) أَغْطِيَةَ): ســەرقاپ، سەرپۆش/ داپۆش،.

(ألغِطَايَــةَ): ناواخنــی بەرگ کــە دەخرێتە بەرگەوە و ئافرەت دەیپۆشێت.

غَطي: (غَطَى - اللَّيلُ. غَطْياً. وَغُطْياً): شەو تاریکیکرد.

(- الشيءَ و على الشيءِ): شتەکەی داپۆشی و سەری شتەکەینایەوە.

(- الشَبابُ): لاوێتی گەیشتە رادەی خۆی.

(- الماءُ): ئاوەکە زۆر بوو سەریکرد.

غاطِ: ئاوی زۆری سەرکردوو.

(- الشَجَرُ): درەختەکە پەلی تەواو هاویشت.

(أَغطى - هُ): دایپۆشیو شاردیەوە.

(الشَجَرُ): درەختەکە پەلی درێژ بوو.

(ألغاطِيَةَ): ١-مێی وشەی(ألغاطِي): ٢-مێوی پەل شۆڕەوەبوو.

غَفَّ: (غَفَّ - الطائِــرُ) (عند العامَّة): (لای رەشە خەڵکەکە) کەوت (سریانیە).

٢- (تَغَفَّفَ - تِ آلدابَّــةُ): چوارپێکە بەپەلە هەڵپەیەکی لەوەری بەهارمیکرد.

(تَغَفَّفَ - الإناءَ أَو الضَرعَ): ئەوەی لەقاپەکەدا یان لە گوانەکەدا مابوو خواردیو وەریگرت.

(إغْتَفَّ - تِ الدابَّــةُ): ١-هەڵپەیەکی لەوەری بەهارمیکرد ٢ ئالیکەکەی خوارد.

(-فُلاناً): شتێکی کەمی دا بە فیسار.

(ألغَفّ): گەڵای تەری وشکەوەبوو / گزرە.

(ألغُفَّــة): ١-ئەوەی حوشــتر بەپەلەدەیخوات و هەڵپــەی بۆ دەکات/ هەڵیدەپچڕێت ٢-تەنها ئەوەی پێی بژی و پترنا/ هیچیتر.

(تَكفيه غُفَّةُ مِنَ العَيش): هێندەی بەسە کە پێیبژی.

(غُفَّــةُ آلإنــاء أَو الضَــرع): ئەوەنــدەی لە قاپەکەدا یان لە گوانەکەدا ماوەتەوە.

غفــر: ١-(غَفَــر - لَهُ الذَنْبَ غَفْــراً وَغَفِيراً و غَفِــيرَةً وغُفْرانــاً ومَغْفِــرَةً وَغُفُــوراً): گوناهەکەی بۆ پۆشی و لێیخۆشبوو.

(- الأَمرَ): کارەکەی چاکسازکرد.

(- الشيءَ): شتەکەی داپۆشی و شاردەوە.

(- الشَيبَ بالخِضاب): مووی سپیی پیریەکەی بەبۆیە شاردەوە.

(غَفَّرَ - الشيءَ): شتەکەی داپۆشی و شاردەوە.

(- الرَجُلَ): بەپیاوەکەیوت خودا لێتخۆشبێت.

(أَغْفَرَ - هُ): شاردیەوە/ دایپۆشی.
(تَغافَـروا): داوایـان لـە خودا کـرد کە لە هەریەکەیان خۆشـبێت/ هەریەکەیان داوای لەخودا کرد کەلەویتر خۆشبێت.
(إغْتَفَـرَ - اللهُ ذَنْبَـهُ): خودالـە گوناهـی خۆشبوو.
(إسْتَغْفَرَ - اللهَ الذَنْبَ وَمِنَ الذَّنب): لە خودا پارایەوە کەلەگوناهی خۆشبێت.
(ألغُفْرَةُ): داپۆش/ ئەوەی کەشتی پێدادەپۆشرێت
(غَفَر الشـيءَ بِغُفْرَتِهِ): بـەوە چاکیکردەوە کەدەبێت پێی چاکبکرێت.
(ألغِفـارَة): ١-زریپۆشـێکی سـەرە کـە جەنگاوەرەکە لەژێر کلاو ئاسنەکەوە لەسەری دەکات ٢-پارچە پەرۆیەکە ئافرەت سەری خۆی پێدادەپۆشـێت ٣-هەموو شـتێك کە شتیتری پێدا بپۆشرێت.
(ألغَفَّارَة): جبەی کەشـیش جبەیەکی فشـە لەبـەردەم پەیکەردا لەبەریدەکەن دەیشـلێن لەوشەی.
(غفر): واتا داپۆشین و شاردنەوەوە هاتووەو عەرەبیشنییە.
(ألغَفُـور): (بۆ نێـرو مێیـە) (والغَفَّار (م) غَفَّـارَة): زۆرلێبـوردە/ زۆر لێخۆشـبوو (ئەمانـە لەناوەپیرۆزەکانـی خـودان) واتـا کەیشی: نهێنپۆشـی بەندەکانو لێخۆشبووی گوناهـەکان و لێبـوردووی کەموکوورییەکانی بەندەکانیەتی.
(ألغَفير) (مص): بێشومار (جاؤوا جَمّاً غَفيراً وجَـمَّ الغَفيرِ و الجُمُّ الغَفير): بە ژمارەیەکی زۆر / بێشـومار بەچـاك وخراپـەوە یـان بەخانەدانو رەشەخەڵکەکەوە هاتن.
(ألغَفـيرَة) (مـص): ١-ئـەوەی شـتی پـێ چاکدەکرێت ٢-زۆر زۆر/ بێشومار/ زەبەندە.
(ألمِغْفَـر و المِغْفَـرَة (ج) مَغافِـر): زرێیەکی سـەرە جەنگـاوەر لەژێر کلاوئاسـنەکەیەوە لەسەریدەکرد.
٢- (غَفَـرَ وغَفِـرَ - المَريضُ غَفَـراً): باری نەخۆشەکە شکستیهێناو خراپتربوو.
(-الجرحُ): برینەکە خراپتربوو و تێشکا.
(غُفِرَ- المريضُ): نەخۆشەکە تێشکا/ خراپتر بوو.
٣- (غَفِـرَ وأغْفارَّ - الثـوبُ غَفَرَاً): جلەکە تووکی هەڵدا.
(ألغَفْر): تووکی جل.
(ألغَفْر و الغُفَار): گەندەموو کەلەمل و پشتمل و شوێنیتر پەیدا دەبێت.
(ألغَفَـر): ١-گەنـدە مـووی مل و پشـتمل و شوێنیتر ٢-وردەگیا.
ألغَفِر: ١-کەسێکە کە گەندە مووی بە پشتملەوە بەرووییەوە بە ملیەوەو شوێنیتریەوە هەبێت.
(رَجُـلٌ غَفِـرُ القَفاء آمرأَةٌ غَفِـرَةُ الوَجه): پیاوێکـی پشـتمل توکن و گەنـدە موودار و

ژنێك دەموچاوی گەندە مووی پێوەیە.
(الغَفِــير) (مــص): تووكێـــك وەكــو گەندە مووبێت.
٤- (أغْفَرَ الرمثُ): دارەكە جیوەی دەردا.
(تَغَفَّرَ): جیوەی دارەكەی چنی/ لێیكردەوە.
(أَلمِغْفَر وَآلمُغْفُروَ المُغْفُور (ج) مَغَافِير وَمَغافِر): جیوە كە هەندێك دار دەریدەكات.
٥- (أَلغَفْر(فــك): ســێ ئەســتێرەی بچووكن مانگ لەخواریانەوەیەو لە ترازوون.
(اَلغَفْرو الغُفْر (ج) غِفْــرَة وأغْفار وغُفور) (ح) : كاری بزنەكێویی.
اَلغِفْر (ح): گوێرەكە.
(ألغِفار): «نیشانە/ خاڵ»ی سەررومەت.
اَلمُغْفــرَة (ح): مەرەكێویی كـــە تووكنبێت و مووی زۆری بەسەر رووەوە بێت.
غفش: (أَلغَفَش): ریپۆقی چاو.
غفص: (غافَصَ - هُ. غِفاصاً وَمُغافَصَةً): لە ناكاوداو بێئاگایەنە لەبەردەمیدا قوتبووەوە.
(اَلغافِصَــةُ (ج) غَوافِــص): تەنگانـــەو سەغڵەتییەكی/ تەنگژەیەكی رۆژگار.
غفــق:١- (غَفَقَ - عَلَيهِ غَفْقاً): شــالاوی بۆ برد/پەلاماریدا/ هێرشی كردە سەر.
(- هُ بالسَــوطِ): قامچیكاریكــرد بەقامچی (شلكوتیكرد/ لێیدا).
(إِغتَفَــقَ - بِــهِ): دەوریـــدا/ گەمارۆیـــدا/ هەرچوارلای لێگرت.

٢- (غَفَقَ - الرَجُلُ. غَفْقــاً): ونبوو لەناكاو هاتەوە/ گەرایەوە.
(أَلمَغْفَق): شوێنی بۆ گەرانەوە.
(أَلمُنْغَفَق): شوێنی لێگەرانەوە و پێچكردنەوە
٣- (غَفَــق. غَفْقَةً): ســەرخەوێكی شــكاند/ چاویكردە خەو.
(غَفَّق): بەچاو نوســتوو بەدڵ وریابوو گوێی لەقسەكانی خوێشگەل بوو.
٤- (تَغَفَّــقَ - الشَّــرابَ): ١-هەمــوو رۆژەكە خواردیەوە ٢-هەرساتە ناساتێك دەیخواردەوە.
٥- (الغَفْق): رشینە باران/ سووكە باران.
غفل:١- (غَفَلَ - عَنهُ. غُفُولاً وَغَفلَةً وَغَفَلاً): لێی بێئاگابوو، فەرامۆشــیكرد/ لەبیریچوو و وازی لێهێنا.
(غَفَّــلَ - هُ): بێئاگایكرد/ بێهۆشــیكرد یان بەبێهۆشیدانا، یان بێئاگای ناونا.
(غافَلَ - هُ): بێئاگاگیریكرد (هەل/ فرسەتی) لێهێنا.
(أَغْفَلَ - الشيءَ): شــتەكەی پشتگوێخست و لێیگەرا/ بەجێیهێشت.
(- هُ): ١-(بەبێهۆشــی/ بێئاگــای) ناونــا یان بەبێئاگــای دانــا ٢-داوای لێكــرد پرســیاری لێكــرد كاتێــك ئەو ســەری قاڵبــو چاوەریی دەستبەتاڵبوونی نەكرد.
(تَغَفَّــلَ وآسْــتَغْفَلَ - هُ): بێئاگاگیریكــرد و بەهەلیزانی/ فرسەتی لێهێنا.

(تَغافَلَ): خۆی (بێئاگاپیشاندا/ نواند) خۆی گێلکرد.
(- هُ): چاوەرێی بێئاگایی ئەو بوو.
(عَـنِ الأَمـرِ): کارەکەی لەبیر چـووەوە/ لە کارەکە بێئاگا بوو.
(إغْتَفَلَ - هُ):١-بەبێئاگای زانی/ وایزانی گێلە ٢-چاورێبوو ئاگای لەخۆی نەبێت.
(الغُفْــلُ مِنَ الرجـالِ (ج) أَغفـالٌ): پیاوی گێـل/ بێئاگـا. بێهۆش. پیاوێکـە نە چاکەی لێچاوەرێدەکرێت نەخراپەی لێدەوەشێتەوە.
(ألغَفَلُ) (مص): دارایی و خۆشگوزەرانیی.
(هُوَ في غَفلٍ مِن عَيشِهِ): داراو خۆشگوزەرانە.
(الغُفْلان= الغافِل)٢-گێل/ بێئاگا/ فەرامۆشکار ٢-خۆبێئاگاکردن.
(ألغَفْلان = الغافِل): بێهۆش/ بێئاگا.
(ألمَغْفَلَة): وردەموو لە نێوان لچو چەناگەدا.
(ألمُغَفَّل) (مفع): کـەودەن/ بێهۆش/ ناوریا/ گەلحۆ/ گێژ.
٢- (غَفَلَ - الشــيءَ. غُفولاً وَ غَفْلَةً وَغَفَلاً): شتەکەی (داپۆشی/ شاردەوە/ نهێنییکرد).
(غَفَّلَ - الشيءَ): شتەکەی شاردەوە /داپۆشی/ نهێنییکرد.
(أغْفَلَ - الكِتابَ): پەرتووکەکەی یان نامەکەی روون نەنووسی.
(ألغُفْــلُ(ج) أغْفَال): ١-ئەوەی نیشـانەیەکی پێوەنەبێــت ئاژەڵ یان تیری قومارو شــتیتر

٢-کەسێکی بێکەس کەرەسەنی دیارنەبێت.
(- مِنَ الشِـعْرِ): هەڵبەستێك کە خاوەنەکەی نەزانرێت.
(- مِنَ الأَرضِ): زەوییەك کەخانووو تەلاری لەسەر نەکرابێت.
(- مِنَ الكُتُــبِ): کتێبێك کەناوی دانەرەکەی لەسەر دانەنرابێت.
(- مِنَ الشُعَراءِ): شاعیرێکی نەناس
(نَعَمٌ أَغفالٌ): ماڵاتێك/ ئاژەڵێك بێنیشانەبن
غفــو:١- (غَفا وغَفِيَ. يَغفى وأَغْفى. غَفْواً وَ غُفُوّاً وَغَفْيَةً): ١-وەنەوزیدا ٢-چاوێکی لێکنا/ سووکە خەوێکیکرد.
(أَغْفَيــتُ): چاوێکم لێکنا/ ســووکە خەوێکم کرد/ سەرخەوێکم شــکاند (زۆر کەم دەڵێن) (غَفَيتُ)
(ألغَفْوَة): ١-وەنەوزێك/ سووکە خەوێك
٢- (غَفــا - الشــيءُ. غَفواً وَغُفُوّاً): شــتەکە سەرئاو کەوت.
غفي: ١-(غَفى - آلطَّعام غَفياً): خواردنەکەی بژاردو پاکیکردەوە.
(أَغفى - الطَّعامَ): خواردنەکەی بژارد.
(- آلطَّعــامُ): خواردنەکــە پووشو پەڵاشــی زۆری تێدابوو.
(- الرَّجُلُ): لەســەر کاو پوشــی خەرمانەکە نوست.
(إنْغَفى - الشيءُ): شتەکە شکا.

(ألغَفَـى): ئـەوەی لـە گەنمـدا دەبێـت وەك مـرۆروكاو پـووش كـە لێدەگیرێـت‌و فرێدەدرێت.

(ألغُفـاء): ١-گەنمە شـكاو وردەی ٢-دەردێكە دەداتە فەریكـە خورما وەك تـۆزە ناهێڵێت پێبگات.

٢- (ألغُفاءَة): تانەی سـەر چاو سەر بیلبیلەی چاو.

(ألغَفیَـة): گردێـك، بەرزاییـەك كەئـاو سەرینەكەوێت.

(غقّ: غَـقّ - ألقارُ. غَقّـاً وغَقِیقاً): قیرەكە كولاّو بڵقەبڵقیكرد.

(- الصَقَرُ): هەڵۆكە خوێندی‌و زریكاندی.

(ألغَق) (ص): غاق غاقی قەلەرەشكە.

(غَقَّ المـاءِ وغَقیقُـهُ): بڵقە بڵقـی ئاو گەر لەشـوێنێكی فراوانـەوە برواتـە شـوێنێكی تەسك.

(ألغَقّاق): بڵقە بڵقێكی زۆر

غـلّ: ١-(غَلَّ - هُ في الشـيءِ غَلاًّ): خسـتیە شتەكەوە. كردی بەشتەكەدا.

(- المَفـازَةَ): چـووە بیابانەكـەوە/ خۆی بە بیابانەكەدا كرد.

(- الشـيءَ): بەدزییەوە شتەكەی بردو كردی بەكەلو پەلەكەیدا.

(ألماءُ بَینَ الأشجارِ): ئاوەكە بەناو درەختەكاندا كشا.

(- ألغِلالَةَ): دروشمەكەی لەژێر بەرگەكەیەوە لەبەركرد.

(- هُ): كۆتی كردە دەستی یان ملی.

ألغُل: كۆت..

(- في الشيءِ. غُلُولاً): چووە شتەكەوە.

(- في البـلادِ): چووە نـاو ولاّتەكەوەو تەواو پیایدا گەڕا.

(غَلَّل - ألغِلالَةَ): دروشـمەكەی لەژێر جلەوە لەبەركرد.

(- هُ): كۆتی كردە دەستی یان ملی.

(أغَـلَّ - الجـازِرُ في ألجلـد): قەسـابەكە لە گوروونـدا هەندێـك چەوریی و گۆشـتی لە پێستەكە كردەوەو هەندێكیتری بەپێستەكەوە هێشتەوە.

(تَغَلَّلَ - في الشيءِ): چووە ناو شتەكەوە.

(- بالغالِیَة): بە بۆنە خۆشە ئاوێتەكە خۆی بۆنخۆشكرد.

(إنْغَلَّ - في الشيءِ): چووە ناو شتەكەوە.

(إغْتَل - الثَوبَ): لەژێر كراسەوەلەبەریكرد.

(- بالغالِیة): بەبۆنە ئاوێتەخۆشـەكە خۆی بۆنخۆشكرد.

(ألغُل (ج) أغْلال وَ غُلُول): كوت كە لە چەرم یان ئاسـن دروسـتدەكرێت و دەكرێتە دەست یان مل.

(هذا غُلٌّ في عُنُقِـكَ): ئەمە كۆتەو كراوەتە گەردنتەوە سزاتەو لێت نابێتەوە.

(اَلغَلَــل (ج) أَغلال): ١-ئاوێك كەبەبن و نێوان درەختەكانــدا دەڕوات ٢-گۆشــتێك كە كاتێك پێســتەكە لە كەلاكەكەدا دەماڵن و دەیگروون بەپێستەكەوە دەمێنێتەوە ٣-پاڵیو.

(اَلغُلَّة (ج) غُلَل): دروشــمێكە لە ژێر جلەوە دەپۆشــرێت ٤-ئەوەی خۆتی تێدا شاردۆتەوە ٥-پارچــە پەرۆیەكــە ســەری مەســینەی پێدەبەستیت.

اَلغِلالَة (ج) غَلائِل: دروشمێكە لەژێر كراسەوە یان زرێوە دەپۆشرێت ٦-بزمارێكە سەری دوو قوڵفەی پێوە دەكرێت.

(الغالِيَة): بۆنی خۆشی ناوێتە.

الغَليلَــة(ج) الغَلائِل: زرێ یــان ژێرزرێ كە ناواخنێكە لەژێر زرێوە دەپۆشرێت.

٢- (غَلَّ. غُلولاً): ناپاكییكرد.

(- بَصَرُهُ. غَلاًّ): چاوی لەرێی راست لایدا.

(- صَدْرُهُ غِلاًّ وَغَليلاً): دڵی پڕ لەقین و كینە و ساختەو تەڵەكەبازیبوو.

(أَغَلَّ - الخَطيبُ): وتار بێژەكە لەو تارەكەیدا راستی نەوت.

(- الرَجُلُ): ناپاكییكرد.

(- هُ): بەناپاكیی دانا.

(اَلغِــلّ): قــین لەدڵیی و دەغەڵیی و ســاختە بازیی.

(اَلغَليل): قین/ كینە.

٣- (غُلَّ. غُلاًّ و غُلَّةً): زۆر تینویبوو.

(غَليل وَ مَغْلُول وَمُغْتَل): زۆر تینوو.

(اَلغُلّ (ج) أَغْلال وغُلُول): تینوێتیی.

(اَلغُلَّةُ(ج) غُلَل): تینوێتییەكی زۆر.

(اَلغَلَل): تینوێتیی.

(اَلغَليل): ١-تینوویەكی زۆر تینوو ٢-تینوێتییەكی زۆر ٣-گــڕو گــەرم و گوریی دڵداریــی یان گڕی پەژارە/ خەفەت.

(اَلغَلِيلَةُ): مێی وشەی (الغَليل)

اَلمُغْتَل: تینوو.

(أَنا مُغْتَلٌ إِلَيهِ): من سوێم بۆتەوە بۆی/ زۆر تاسەیدەكەم/ بۆی سووتاوم.

٤-(أَغَلَّ - تِ الأَرضُ): ١-زەوییەكە بەرهەمیدا ٢-بەرهەمداربوو.

(-على عِيالِهِ): بژێویی بۆ خێزانەكەی پەیدا كرد.

(اِغْتَــلَّ - اَلضِيعَــةَ): بەرووبومــی زەویی و موڵكەكەی وەرگرت/ چنی/ كۆكردەوە.

(اِسْــتَغَلَّ - اَلأَرضَ): بەروبوومــی زەویەكەی كۆكردەوەو وەرگرت.

(-عَبدَهُ): كۆیلەكــەی ناچاركرد بەروبوومی بۆی هەبێت/ چەوساندیەوە

(اَلغَلَّــة (ج) غَلاَّت وَ غِلال): دەســتكەوت و بەروبوومــی موڵك و زەوی و خانــوو بەرەو شیتر.

(اَلمِغْلال): زۆر بەبەرهەم.

(اَلمُغَلاّت وَ المُسْــتَغَلاّت): دەستەكەوتی زەویی

و كرێی زەوی.
٥- (أَغَلَّ - البَصَرَ): تیژ چاوی لەشتەکەبری.
٦- (غَلْغَلَ و تَغَلْغَلَ غَلْغَلَةً): لەرۆیشتنەکەیدا خێرایکرد.
(ـ فِي الشـــيءِ): بەماندویێتیـــیو بەزۆر چووە شتەکەوە.
(غَلْغَلَ إلَيهِ رسالَةً): نامەیەکی بۆ نارد شاربە شار رۆیشت.
(ألغَلغَــل (ج) غَلاغِــل): رەگــی زۆر قوولّی درەخت.
(رســالَةٌ مُغَلْغَلَة): نامەیەك لەشــارێکەوە بۆ شارێکیتر براوە تاگەیشتۆتە شوێنی خۆی.
غلب:١- (غَلَبَ - وآغتَلَــبَ - الرَجُل و غَلَبَ عليه - غَلْباً وَغَلَبــاً وغَلَبَةً ومَغْلَباً و مَغْلَبَةً وَغُلُبَّى وغِلِبَّى وَ وَغُلبَةً وغَلابِيَةً): بەســەر پیاوەکەدا زالّ بوو. پیاوەکەی بەزاند/ بۆریدا شکاندی و خۆی بەسەردا بادا.
(غَلَبَ عَلَيهِ الكَرَمُ): دلّفراوانیی و جوامێریی بەســەریدا زالّبوو بووە بە سیفەتێکی کەلێی نەبێتەوە وەك بەرامبەری بێدەسەلاتبێت.
(غُلِــبَ علــى الشــيءِ): شــتەکەی لەچنگ دەرهێنرا بە وەی زالّبوون بەسەریدا
(غَلَّبَ - هُ عَلَيهِ): بەسەریدا زالّیکرد.
(غالَــبَ - هُ غِلاباً ومُغالَبَــةً): هەریەکەیان ویستی بەسەری ئەویتردازالّبێتو بیشکێنێت.
(تَغَلَّــبَ - على البَلَدِ): بەزۆر ولاّتەکەی داگیر کرد.
(تَغالَبُــوا - علــى البَلَــدِ): لەســەر ولاّتەکە کەوتنە زۆرانبازیی یەکتر بەزاندن.
(إسْــتَغْلَبَ - عليه الضَحِكُ): پێکەنین توند گرتیو بێئاگایانە پێکەنی
(ألغالِب(ج) غالِبُون وغَلَبَة) (فا): زالّ/ بەزێن/ شکێن/ براوە/ سەرکەوتوو.
(هذا ما يَحدُثُ غالِباً وَفِي الغالِب): ئەمە زۆر جار/ گەلێك جار/ لەزۆر جاردا روودەدات.
(ألغَلاّب (ج) غَلاّبون): زۆر براوە/ هەمیشــە زالّ/ زۆر سەرکەوتوو
(الأَغْلَب): زالتر. سەرکەوتووتر/ براوەتر.
(علــى آلأَغْلَب وفِي آلأَغلَــب): بەزۆریی/ زۆر جار.
(ألغُلُبَّــة (مــص) - مِــنَ الرّجــال): پیاوی زووزال/ زوو ســەرکەوتوو/ پیاوێك خێرا بۆر بە بەرامبەرەکەی بدات.
(ألمُغَلَّب): (مفع): ١-دۆڕاو / ژێرکەوتوو/ شکاو ٢-زۆر جار (بەزیو /شکستهێن دۆڕاو).
(ألمَغْلَبَة)(مص): ١-بەزاندن/ زالّبوون سەرکەوتن/ شوێنی بەزاندن/ زالّبوون.
٢-(غَلِبَ. غَلَباً): ملی ئەستوور بوو.
(أغْلَــب (م) غَلْباء (ج) غُلْب): ملئەســتوور/ ملقەوی.
(ألغَلْباء): ١-میی وشــەی (الأغلب) ٢-بانێکی گەورەو بەرز کەبەسەردا بڕوانێت.

٣- إِغْلَولَبَ - العُشبُ: گیاکە چنگی دایە یەكو چڕبوو.

(- القَومُ): خوێشگەل زۆر بوون.

(أَلغَلْبَــاء): ١ـباخی چڕی داروودرەخت ٢ـهۆزی بەهێزی پشتقایم.

الملحق

غلب: أَلأَغْلَبِيَّة = الأَكْثَرِيَّة : زوربەی/. بەشی هەرمزۆری/ زۆرینەی.

غلت: (غَلَتَ - البَيعَ أو الشراءَ): کرینەکە یان فرۆشتنەکەی هەڵوەشاندەوەو پەشیمانبووەوە

(غَلَتَ. غَلَتاً): هەڵەیکرد (بەزۆری بۆ هەڵەی ژماردە بەکاردێت).

(تَغَلَّـتَ و إغْتَلَـتَ - ہ): لەنــاکاودا گرتــی، بەسەریدادا.

(أَلغَلْتَةُ): سەرەتای شەو

غلــث: ١-(غَلَثَ - الشــيءَ بالشَّــيءِ. غَلْثاً): شتەکەی تێکەڵی شتەکەیتر کرد

(أَلغَلَث): پۆش و پەلاش و گڵ و شتیترکە تێکەڵ بەگەنم دەبێت.

(أَلغَلِث): شێت/ دیوانە/ پەتیارە/ تێکچوو.

(أَلغَلِــث و الغَليــث وَ المَغْلُوث - مِــنَ البرّ): گەنمی پیــس کە گڵ و کاو پووش و شــتیتری تێدا بێت.

٢- (غَلِثَ - آلقَومُ. غَلَثاً): خوێشــگە شەڕێکی گەرمیان لەگەڵ یەکدا کرد.

(الغَلِث و آلمُغَالِث): جەنگاوەرێکی توندو نەبەرد.

٣- (غَلِــثَ و آغْتَلَــثَ - الزَنْــدُ. غَلَثــاً): پەلەپیتکەی چەرخەکە ئاگری نەدا.

غلــج: (غَلَجَ - الفَــرَسُ غَلْجــاً وَ غَلَجاناً): چارەوێکە نەرمە غاریکرد.

(تَغَلَّــجَ - عَلَيهِ): زۆرداریــی بەرامبەرکردو ستەمی لێکرد.

(أَلغُلُج): گەنجێتی چاك /باش

(أَلأُغْلُوج (ج) أَغاليج): (چڵی / لقی/ پەل)ی تازەو ناسك و نەرم/ چووزی تازە.

غلــد: (أَلغِلادیْشــیا) (ن): داری گلادیشــیا رەگەزەدرەختێکــی درکاوییە بــۆ رازاندنەوەو جوانیدەروێنرێتبەزۆری لەشوێنەگەرمەکاندا دەبێــت لــە ولاتانــی دەریایی ناوەراستیشــدا دەروێنرێ درکەکانی قەبەو سیانین.

غلس: (غَلَّسَ): بە تاریکیی شەو رۆیشت

(- فِي آلعَمَــلِ): لەتاریکیــی دوا دوای شــەودا کاریکرد.

(- الماءَ): بە تاریکیی دوایی شەو بۆ سەرئاوەکە چوو.

(أَغْلَــسَ): بــە تاریکیــی دوا دوای شــەو کەوتەرێ.

(أَلغَلَس (ج) أَغلاس): تارکیی (دواینی شەو/ دوا دوای شەو).

غلــص: (غَلَــصَ وَ غَلْصَــمَ - ہ. غَلْصــاً وَ غَلْصَمَةً): ١ـگۆشتی گەردەملی بڕی ٢٠گۆشتی گەردەملی گرت..

(اَلْغَلْصَمَــةُ) (مــص) غَلاصِــم:١-گۆشــتی گەردەمل/ گۆشــتی نێوان سەرو مل/ گۆشتی بەرگەروو ٢-کۆمەڵی خوێشان ٣-گەورەپیاوانی خوێشگەل یان میللەت.

(هُــوَ فِي غَلْصَمَــةٍ مِــن قَومِهِ):ئــەو لە ناو کۆمەڵــەی گەورە پیاوانی نەتــەوە کەیدایە/ لەوانە.

غلط: (غَلِطَ - فِي الأَمــرِ غَلَطاً):لەکارەکەدا هەڵەیکرد و راستیی کارەکەی نەزانی.

(غالِــط): هەڵــە کــردوو/ هەڵەکــەر/ بەهەڵەداچوو.

الأَمرُ اَلمَغْلُوط:کارێکی بەهەڵە کراو.

(غَلَّطَ - هُ):بەهەڵەی دانا/ وتی هەڵەیە.

(غالَــطَ وَ أَغْلَــطَ - هُ غِلاطــاً وَ مُغالَطَةً): بەهەڵەیــدا برد/ خســتیە هەڵــەوە/ هەڵەی پێکرد.

(تَغالَطَ - اَلقَومُ):یەکتریان بەهەڵەدا برد.

(اَلغَلَط: (مص):١-هەڵەکردن ٢-هەڵە/ ناراست/ چــەوت. وشــەی (أَغْــلاط)هەڵەیــە چونکە چاوگی سیانی لەعەرەبیدا کۆناکرێتەوە.

(اَلمَغْلَطَــةُ (ج) مَغَالِــط والأُغْلُوطَــةُ (ج) أُغْلوطــات وَأَغالِيط و الغَلُوطَة):١-ئەوەی کە نادیــار بێت ٢-ئەوەی کە هەڵەی تێدا دەکرێت یان هەڵەی زۆر تێدا دەکرێت.

(هذة مَسأَلَةُ غَلُوطَة):ئەمە شتێکە/ کارێکە هەڵەی زۆر تێدا دەکرێت.

(اَلمِغلاط):پر هەڵە/ هەڵە زۆر.

غلظ:١- (غَلُظَ. غِلَظاً وغَلْظَةً وَغِلْظَةً وَغُلَظَةً وغِلاظَةً):١-ئەســتوور بوو پێچەوانەی تەنك بوو٢ پێچەوانــەی باریکبــوو ٣- پێچەوانــەی رەقبوو.

(غَلِيــظ (ج) غِلاظ و غالِــظ (ج) غَلَظَة): ١-ئەستوور ٢-پتەو سەخت/ رەق

(غَلُظَ. غِلَظــاً وغَلْظَةً وغِلْظَــةً وغِلاظَةً): ١-ئەســتور بــوو ٢-پێچەوانــەی (تەنکبــو/ باریکبوو/ رەقبوو).

(غَليظ(ج) غِــلاظ و غالِــظ (ج) غَلَظَة): ئەستوورو پێچەوانەی (تەنك وباریك ونەرم) ١-رەق / سەخت.

(غَلُظَ - الرَجُلُ):پیاوەکە ١-سروشــت رەقو توندبــوو، قســە نەکلــۆك بوو ٢-لەشــکەتەو ئەستووربوو.

(- تِ السُــنْبُلَة):گوڵــە گەنمەکە پر دەنكو رەقبوو.

(غَلَّظَ - هُ):١-سەختیکرد/ رەقیکرد ٢-ئەستوورو قایمیکرد.

(غالَــظَ - هُ. مَغالَظَةً):بەرامبەری ومســتاو بوو بە ناحەزی/ لەگەڵیدا رەقبوو.

(أَغْلَــظَ - الشــيءَ):شــتەکەی بــەرەق یان ئەستوور هاتە بەرچاو یان زانی.

(- اَلمُســافِرُ):گوزارکارەکە لە خاکێکی زبری رەقەندا لایداو دابەزی.

(- لَهُ فِي القَولِ): قسەی رەق و توندو نەکولوکی لەگەڵدا کرد/ توند تەرزە شکێنیکرد.
(إسْتَغْلَظَ): ١ـئەستووربوو ٢ـرەقبوو، تووندبوو قایمبوو.
(- الشيءَ): بەسەختو توندی زانی یان هاتە بەرچاو.
(الغَلْظ): زەویی رەقەنوزبر.
(الغِلْظَةُ)(مص): ١ـرەقبوون، توندبوون ٢ـتوندو تیژیی ٣ـقسە نەکولۆکیی و نەزاندوویی ٤ـدوژمنایەتیی.
(بَینَهُم غِلْظَة): دوژمنایەتییان لە نێواندا هەیە.
(الغُلاظ): ١ـئەستوور ٢ـرەق و توند.
٢- (غَلَّظَ - اليَمِينَ) سوێندی (گرانی/ قورسی/ گەورەی) خوارد - جەختی شتەکەیکرد.
(-عَلَيهِ فِي اليَمِينَ): سوێندی گرانی خواردو جەختی لەوەکرد.
(أخَذَ مِنه میثاقاً غَليظاً): پەیمانێکی توندو گەورەی لێسەند.
غلف: ١-(غَلَفَ - الشيءَ غَلْفاً): ١ـشتەکەی داپۆشیوپێچایەوە ٢ـبەرگی گرتە شتەکە، شتەکەی خستە بەرگەوە.
(غَلَّفَ - الشيءَ): ١ـبەرگی تێکرت/خستیە بەرگێکەوە ٢ـداپۆشیو شاردیەوە.
(أغْلَفَ - الشيءَ): ١ـبەرگی بۆ شتەکەکرد ٢ـخستیە بەرگەوە.

(تَغَلَّفَ): بەرگی تێگیرا.
(- الرَّجُلُ): بۆنی خۆشی لە ڕیش هەڵسوو.
(إغْتَلَفَ): لەبەرگێکدا بوو.
(- بالغالِيَة): لە بۆنی خۆشی هەڵکێشرا.
(الغَلْف): (مص): ١ـبەرگ تێگرتن ٢ـدرەختێکە بۆ پێستە خۆشەکردن کەڵکی لێدە بینرێت.
(الغِلاف (ج) غُلُف وَ غُلْف وغُلَّف): ١ـبەرگ، بەرگی کتێب، بەرگی شمشێر و خەنجەرو شتی وەها /کاڵان. بەرگی سوراحی ٢ـپەردەی دڵ.
(غِلافُ خَطٍّ مَتَحَرّك (هـ): هُوَ خط ثابت يظل مماساً للخط المتحرك مثلاً الدائرة، غلاف لخط مستقيم بُعْدُهُ عَن نقطة (و) ثابت): بەرگی هێڵێکی جوولاو، هێڵێکی نەگۆرە بە بەرکەوتنی هیلە جوولاوەکەوە دەمێنێتەوە وەك بازنە کە دەبێتە بەرگی راستەهێڵێك کە دووریی لە خاڵی (و)ەوە نەگۆردەبێت.
(الأغْلَف (ج) غُلْف): گەمژە/ گێل/ ئەوەی هەواڵی هیچ نەزانیت و لەهیچ نەگات.
(قَلْبٌ أغْلَف): دڵێکی داخراو. هەست بە هیچ ناکات و ئاگای لە هیچ نییە و لە هیچ ناگات وەکو بەپەردەیەك داپۆشرابێت.
(المُغَلَّف) (مفع): ١ـبەرگتێگیراو ٢ـکتێبێك کە بە سادەیی بەرگی تێگیرابێتو بەرگی بۆ کرابێت بێچەرمو مقەباو شتیتر کرا بێت.

٢- (غَلِـفَ. غَلَفـاً): كەسـێكە خەتەنــە نەكرابێت.
(اَلغُلْفَةُ(ج) غُلَف = اَلقَلْفَة): پێسـتی سـەری چووك (كێر) كە خەتەنەكەرەكە دەیبڕێت.
(اَلغُلْفَتان): ئەمسەرو ئەو سەری سمێل.
(اَلأَغْلَف): خەتەنە نەكراو.
(اَلغَلفاء (ج) غُلْف): مێی وشەی (اَلأَغْلَف).
(أَرضٌ غَلْفاء): زەوییەك لەوەڕەكەی نەخوراو بێت.
٣-(اَلغَلَـف):١-پیتـو فـەری زۆر ٢-گوزەرانی تێرو تەسەلیی.
(عـامٌ أَغْلَـف): سـاڵێكی پـڕ خێـرو بێرو بەبەرهەم.
(سـنَةٌ غَلفـاء): سـاڵێكی پـڕ فـەڕو بێرو بەبەرهەم.
غلــق:١- (غَلِـقَ. غَلَقـاً): ١-بێتابو شـتبوو ٢-بێئارام و ئۆقرە بوو ٣-وەڕسبوو/ وەڕسبوو.
(غَلَـقَ - البابَ. غَلْقـاً): دەرگاكەی (پێوەدا/ دایخست).
(غَلَّقَ البابَ): دەرگاكەی (پێوەدا/ دایخست).
(أَغْلَقَ - البابَ): دەرگاكەی (پێوەدا/ دایخست).
(- ه علی كذا): ناچاری ئەوە یكرد.
(أُغْلِقَ - عَلَیهِ الأَمرُ): كارەكەی لێچووەبەستو بواری كردنی نەبوو.
(- القاتِـلُ فِي يَدِ الوَلِـي): پیاوكوژەكە درایە دەست خوێنگرەكەی چی لێدەكات بیكات.

(أَغْلِقَ فُلانٌ بِجَرِيرَتِهِ): فیسار بە تاوانەكەیەوە بەسترایەوە كە دادوەریی بكرێت.
(اَلغَلاق): گیر بوونی تاوانبار بە تاوانەكەیەوە.
(إِنْغَلَــقَ - البابُ):١-دەرگاكە داخرا ٢-واداخرا نەكرێتەوە.
(إِسْتَغْلَقَ - البابُ): دەرگاكە داخراو نەكرایەوە.
(- الكَلامُ علی فُلان): فیســار زمانی بەستراو قسەی بۆ نەكرا.
(اَلغَلَقَ (ج) أَغْلاق و (جج) أَغالیق):١-ئەوەی دەرگــای پێ كولۆمدەكرێــت ٢-دەرگای مەزن ٣- ب - بەستە/ بەردێكە دەخرێتە ناوەراستی تاقەوە یان ناوەراستی گومەزەوە.
(بابٌ غُلُقٌ): دەرگایەكی داخراو.
(كَلامٌ غَلِـقٌ و مُغْلَـقٌ): ئاخاوتنێكی بەتەمو مژەو بەپێچو پەناو داخراو كە لێی تێنەگەن
(اَلمِغْـلاق (ج) مَغالِیــق): كێلــوون/ ئەوەی دەرگــای (پــێ كولۆمدەكرێــت/ دادەخرێت/ پێدەبەسترێت).
(- مِنَ الأَسـلِحَة النارِیَّــة الحدیثَةَ) (ع): شوێنی گوللە تێخستن
(اَلمِغْلَق وآلغُلُوق (ج) مَغالِیق): كۆلۆم/ ئەوەی دەرگای (پێدەبەسترێت/ پێدا دەخرێت)
٢- (غَلِقَ. غَلَقاً):١-تووڕە بوو ٢-بەدڕەوشتبوو.
(غَلِقٌ): بەد ڕەوشت و بەدخوو/ بەدڕەفتار.
٣- (غَلِــق - آلرهْــنُ فِي یَدِ المُرتَهِــن. غَلَقاً): شــتەبارمتە كراوەكە بــوو بەهــی بارمتەلا

دانراوەکە چوونکە بارمتەکردووەکە نەیتوانی پـارەی بارمتەکردنەکـە بداتـەوەو لەکاتی خۆیدا.

(غالَقَ - هُ مُغالَقَةً): گرەوی لەگەڵدا کرد.

(تَغالَقَ - القَومُ): گرەویان لەگەڵ یەکدا کرد.

(اَلمِغْلَـق(ج) مَغالِـق): تیرێکـی قومـارە کە بردبێتیەوە.

غلـم:١- (غَلِـمَ. غَلَماً وَ غُلْمَـةً): خۆی دایە دەست ئارەزووی (ڕەگەز/ سێکس).

(غَلِـم وغِلِّيـم (م) غَلِم وغِلِّيـم وغِلِّيمة): شوێن هەوەسی ڕەگەز/ سێکس کەوتوو.

(إغْتَلَـمَ): خـۆی دابـووە دەسـت (ڕەگەز/ سێکس).

(مُغتَلِم (م) مُغتَلِمَة): شوێن (ڕەگەز/ سێکس) کەوتوو حەزی لە پەڕین کرد.

(إغْتَلَمَ - الشـرابُ): شـەرابەکە/ مەیەکە. تیژبوو/ کارکردە بوو.

(- تِ الأَمواجُ): شەپۆلەکان توندبوون و دایان بە یەکدا.

٢- (اَلغُـلامُ (ج) غِلْمـان وَغِلْمَـة وَأَغْلِمَة): ١-مێـرد منداڵێك کـە نزیکـی باڵقبوون بوو بێتـەوە ٢-کۆیلە/ بەندە ٣-نۆکەر/ خزمەتکار ٤-بەکرێگیراو.

(اَلغُلامَـة): ١-کچۆڵـەی نزیـك باڵقبـوون ٢-کچۆڵەی کۆیلە.

(الغُلومَة والغُلامِيَة اَلغُلومِيَّة): ١-مێردمنداڵیی.

(اَلغَيلَـم): ١-(گەنجێکـی/ لاوێکـی) تووکن ٢-(ح) نێرە کیسـەڵ ٣-(ح) بۆق ٤-سەرچاوەی ئاوی بیر/ چالاو.

(مـافي الـدار غَيلَـمٌ): خانووەکـە کەسـی تێدانییە.

غلن: (غَلَنَ - الشَـبابُ غَلْنـاً): گەنجێتیەکە جۆشیدا/ کەوتەگەرمەی.

(غُلْوانُ الشَّباب أَو الأَمر): (هەرەت/ جۆشی) لاوێتی/ گەنجێتیی یان گەرمەو جۆشی کار.

(اَلغَلَّينَـة - في إصطلاح المَلاّحِين): بەزمانی دەریـا وانەکان: هێمنیی و کپیی و سـرەوتی دەریا دەیشڵێن:(غَلَّنَ البَحرُ): دەریاکە هێمن و سرەوتبوو.

غلو:١- (غَلا. غُلُوّاً): پتر بوو و سـەریکرد / بەرزبووەوە.

(اَلنَبتُ): گیاکە، رووەکەکـە باڵایکردو دایە یەك / بەیەکدا چوو.

(- السَـهْمُ): تیرەکـە بەرز بـووەوە و لەچاو ونبوو.

(- بالدِيـن): لـە ئایندا توندو تیـژو ڕەقو لەرادە بەدەربوو/ تیژڕەو بوو.

(- السَعْرُ. غَلاءً)(ضد): ١-نرخەکە گرانبوو/ بەرزبـووەوە ٢-نرخەکـە شـکاو شـتەکە هەرزانبوو.

(غال وَغَلِيّ): نرخ گران.

(غَلا - السَّـهمَ وَ بالسَّـهْم. غَلْـواً وَ غُلُوّاً):

تیرەکە تا ئەو پەڕی هەڵدان هەڵیدا.

(غالی- فی الأمر. غِلاءً ومُغالاةً): لە کارەکەدا زیادڕەوییکرد.

(أَغْلى - الشيءَ): ١-بەگرانی زانی ٢-بەنرخێکی گران کڕی.

(- آلسِعْرَ): نرخەکەی گرانکرد.

(- الكَرْمَ): مێوەکەی گەڵاڕنکرد تاپەل بهاوێت و بەری باش بگرێت.

(أَغْلى و تَغالى وإغلوْلى - الشَجَرُ): درەختەکە گــەورە بــوو و پــەلی هاویشــتو چڕبــوو/ بەیەکداچوو.

(إغتَلى - البَعيرُ): حوشترەکە لە ڕۆیشتنەکەیدا پەلەیکرد/ خێرایکرد.

(إِسْتَغلى - الشيءَ): بەگرانی (زانی/ دانا).

(أَلغالـي (ج) غُــلاة (م) غالِيَــة(ج) غاليات وَغَوالٍ)(فا): ١-تیژڕەو

٢-(مِن الأَسعار): نرخ گران.

بِعْتُهُ بالغالي و بالغَلِيِّ): بەگران فرۆشتم.

(أَلغَلاْء): نرخ گرانیی.

(أَلغَلْــوَة (ج) غَلَــوات و غِــلاء): ١-جارێــك گرانبوونی نرخ ٢-ئەوپەڕی هەڵدان و گەیاندنی تیرێکە کە بیهاوێت.

(أَلغُلُــواء و الغُلَواء = الغُلُــوَ): ١-تیژ ڕەویی و زیادە ڕویی و ڕەقیی.

(أَلغُلواء و الغُلوان): ٢-گوڕو گەرمیی و چابووکیی و گەنجەفەی لاوی/ گەنجیەتی و هەڵچوونی.

(خَفَّضْ مِــن غُلواتِك): ڕەقیی و هەڵچوون و تیژ ڕەویت کەمبکەرەوە.

(فَعَلَهُ في غُلَواءِ شَبابِهِ): لەگەرمو هەڵچوونی سەرەتای هەرزەکاریدا ئەویکرد.

(أَلمِغْلــى و المِغْــلات (ج) مَغــالٍ): تیریك بۆ دوورترین شوێن هەڵدەدرێت.

٢-(أَلغالِي: گۆشتی قەڵەو.

(أَلغَلاء): گرانی.

(أَلغَلاء (ج) أَغْلِيَة): ماسییەکی کورتە بنەیە.

غلــي: (غَلَــى - تِ آلقِــدرُ غَلْيــاً وَغَلَيَاناً): مەنجەڵەکە بەئاگرەکە هاتە کوڵ/ کوڵا.

غَلَّى وَ أَغلى. تَغلِيَةً وإِغلاءً: بە تینی ئاگرەکە هێنایە کوڵ.

(أَلمِغلاة): ئامێری کوڵاندن/ شیرکوڵێن و شتکوڵێن.

(أَلمِغلاة الكَهرُبائية): کوڵێنی کارەبایی.

(غَلاَّيَة) (عامية): کوڵێنی کارەبایی.

٢- (غَلَّــى و أَغلى - الرَجُلَ. تَغلِيَةً و إِغلاءً): لە دوورەوە سڵاوێکردو ئاماژەیکرد.

٣- (تَغَلَّــى): بەبۆنــی ئاوێتــەی خۆش خۆی بۆنخۆشکرد.

(أَلغالِيَة (ج) غَوالٍ): بۆنی خۆشــی (تێکەڵ/ ئاوێتە).

٤- (أَلغَلْيون (ج) غلايين): سەبیل/ پایپ.

الملحق

غلي: (أَلغِلَيَة = المِغلاة): کوڵێن. وەك قاوەکوڵێن و شیرکوڵێن... هتد.

غَمَّ:١: (غَمّ - هُ. غَمّاً: دايپۆشى

(-القَمَرُ النُجومَ): رووناكيى مانگ ئەستێرەكانى گرتەخۆو رووناكيى كز كردن.

(- الشــيءُ الشــيءَ): شتەكەســەر شتەكەيتر كەوت و شارديەوە.

(غَمّاً): پەرچەمەكەى بەســەر ناوچەوانيدا شــۆڕبووەوە و قژيشــى بەسەر پشــتى مليدا هاتە خوارێ.

(أغَمّ (م) غَمّاء (ج) غُمّ): كەسێكە پەرچەمى بەســەر ناوچەوانيدا و قژى بەســەر پشــتى مليدا شۆڕبووبێتەوە.

(غُمَّ - عَلَيــهِ الأَمرُ): كارەكــەى لێ ناديار و ناروونبوو / شاردراوەبوو.

(أغَمَّ - تِ السَّماءُ): ئاسمان هەوراويبوو.

(إغْتَــمَّ - النَباتُ): رووەكەكــە، گياكە زۆرو درێژ بوو.

(إنْغَــمَّ): داپۆشــرا/ شــاردرايەوە ونبــوو/ ديارنەما.

(الأغَــم - مِــن السَّــحاب): هــەورى چڕ كە كەلەبەرى تێدا نەبێت.

(لَيلَةٌ غَمّاء): شــەوێك كە مانگــى تێدا ديار نەبێت.

(الغُمَّةُ (ج) غُمَم): هەموو شــتێك كە شتيتر داپۆشێت.

(هُــوَ فِي غُمَّةٍ): ئەو لەســەر ســامى و ســەر لێشێواويدايە.

(ألغَمَّى): ١-تاريكى ٢-تۆزاوى/ گەرداوى.

(ألغمام): هەور.

(غمامَة): گەوالــە هەورێك/ پارچە هەورێك

(ج) غَمائِم (هَوَ يَفتَرُ عَن مثل حَبّ الغَمام): دەم دەكاتەوە دانەكانى وەك تەرزەى سپييە.

(ألغِمامَة (ج) غَمائِم):١-قەمتەر / لەواشــە. يان دەمبەســت كە دەمى حوشــتر و ســەگو هيترى پێدەبەستن تا گاز نەگرێت يان نەخوات يان نەوەرێت ٢-بەرچاو گر/ چاو بەســت كە دەخرێتە ئەملاو ئەولاى چاوى ولاخەكەوە بۆ ئەوەى تەنها بەردەمى خۆى ببينێت.

(ألغُمُوم): ئەستێرە وردە شارراوەكان.

(أرضٌ مُغِمَّــةٌ): زەوييەكــى گيــا زۆر/ گيــا داپۆشى.

(غَيمٌ مُغَمِّمٌ): هەورێكى پڕئاوو باران.

٢- (غَــمَّ - هُ. غَمــاً): داخيدايــە/ خەفەتى پێخوارد.

(غامَّ - هُ مُغامَّةً): خەفەتيان بەيەكتريدا.

(أغَمَّ - ه): خەفەتيدايە/ دڵگرانيكرد.

(تَغامَّ): خۆى بەخەفەتبار (نواند/ پيشــاندا) خۆى بەداخلە دڵ دەرخست.

(إغْتَــمَّ): داخيخوارد/ خەفەتيخوارد/ پەژارە دايگرت.

(- الرَجُلُ): هەناسەى خۆيگرت.

(إنْغَمَّ): داخيخوارد خەفەتيخوارد/ دڵگيربوو/ پەژارە دايگرت.

(ماأَغَمَّكَ لِى عَلَيَّ وإِلَيَّ): چ خەفەتێك بۆ من دەخۆت!!

(أَلغامّ) (فا): خەمخواردوو/ پەژارە داگرتوو/ داخ لەدڵچوو.

(يَومٌ غامٌّ): رۆژێکی پڕلە (پەژارە/ خەفەت/ داخ/ ناسۆر/ خەم).

(أَلغَــمّ (ج) غُمــوم/ و ألغُمَّــةُ(ج) غُمَــم): خەفــەت/ پــەژارە/ داخ/ خــەم/ دڵگیریــی/ جەخار/ دڵتەنگیی/ ناسۆر.

(يَومٌ غَمٌ) رۆژێکی پڕلە (داخ/ پەژارە).

(لَيلَةٌ غَمٌّ وَغَمَّةٌ): شــەوێکی پڕلە (جەخار/ دڵتەنگیی/ خەفەت).

(أَلغُمَّــى و الغَمَّــاء) ١-داخ/ خەفەت/ جەخار ٢-چورتوم/ وەی/ ئاپۆرە.

(أَلغَمَّى): تەنگانە/ سەغلەتیی.

(أَلغُمُوم): کۆی وشە (غَمّ)

٣- (غَــمَّ و أَغَــمَّ - آليَــومُ. غَمّــاً): گەرما تاویسەند.

(يَومٌ غامٌّ): رۆژێکی گەرم.

(يَومٌ غَمٌّ): رۆژێکی گەرم.

(لَيْلَةٌ غَمٌّ و غَمَّةٌ): شەوێکی گەرم.

٤- (أَلغَمَّة) - (عِند العامة): سەروپێی ئاژەڵی - سەربڕاو (سەرو پێو ورگـو شیلاوگ).

(أَلغُمَام): هەڵامەت.

(أَلغَميــم): شــیرێك دەکوڵێنــرێت تاخەســت دەبێتەوە.

٥- (غَمْغَم، الثَورُ. غَمْغَمَةً): گاکە لە ترساندا تۆقیو بۆڕاندی.

(- الأَبطــالُ): قارەمانــەکان لەجەنگــدا نرکاندیان / نەعرەتەیان لێدا.

(- الــكَلامَ): منجــە منجیکــرد و لەقســەی نەگەیشتنو باش دەرینەبڕی.

(- الصَبيُّ): کورپەکە دەمی بەمەمکی دایکەوە بوو بۆ شیرەکە کورووزایەوە/ کوروسکایەوە.

(تَغَمْغَــمَ - الغريقُ تَحتَ آلمــاءِ): نوقمبوەکە لەژێر ئاوەکەدا بڵقە بڵقیبو.

(- الرَجُلُ): منجە منجیکرد ۆ باش قسەکەی دەرنەبڕی.

(أَلغَمْغَمَةُ)(مــص)(ج) غماغِــم): ١-بــۆڕەی گا لەترســدا ٢-نرکەو نەعرەتــەی قارەمانان لەجەنگــدا ٣-منجە منج لەقســە کردندا کە تێینەگەن.

غمت: (غَمَت - هُ الطَعامُ غَمتاً): خواردنەکە قورســبوو هەناســەی ســوار کــردو وەك سەرخۆشی لێهات.

(- الشيءَ): شتەکەی داپۆشی.

(- هُ في آلماءِ): لەئاوەکەدا نوقمیکرد خســتیە ئاوەکەوە.

(غَمِــتَ. غَمَتــاً): خواردنەکــە بــۆ گەدەی قورسبوو وەك سەرخۆشی لێکرد.

غمج: (غَمَجَ وَغَمِجَ - الماءَ. غَمْجاً و غَمَجاً): قومەقومە ئاوەکەی خواردەوە.

(اَلغَمْجَةُ والغُمْجَــةُ (ج) غُمَج): قومەقومە/ قوم.

غمد: (غَمَدَ - السَــيفَ غَمْداً): شمشێرەکەی بە کالانەکەیدا کرد.

(- اَلشيءَ): شتەکەی داپۆشی.

(الأمرَ): کارەکەی چاککرد.

(غَمِدَ اللَّيلُ. غَمَداً): شەومکە تاریکبو.

(- تِ البِئرُ)(ضد): ١-چاڵاوەکە ئاوی زۆر بوو ٢-ئاوەکەی (کەمیکرد/ کەمبوو).

(غَمَّــدَ - هُ): ئــەوەی هەبــوو شــاردیەوەو خەوشەکەی داپۆشی.

(أغْمَدَ - السَيفَ): شمشێرەکەی بەکالانەکەدا کرد.

(- الأشياءَ): شتەکانی بەناویەکدا کرد.

(تَغَمَّــدَ - هُ): ئــەوەی هەیبوو شــاردیەوەو داپۆشی.

(- الإناءَ): قاپەکەی پرکرد.

(- هُ اللهُ بِرَحْمَتِهِ): خودا بەر بەزەیی خۆیی خست.

(إغْتَمَدَ - اللَّيلَ): کەوتە شــەوەوە وکەڵکی لە تاریکیی شەو وەرگرت (وەك شەو کاڵا بێت).

(اَلغِمْد (ج) غُمُود وَ أغماد): ١-کالانی شمشێر، کێلانی خەنجەر ٢-(ز) بنی لاسکی گەڵا.

(غِمْد (ج) أغماد): باڵی ســەرەوەی هەندێك مۆریچــە وەکــو کرمەســپی و خاڵخاڵۆکــە قالۆنچەو هتد.

(بِئرٌ غامِد وَ غامِدَة (ج) غَوامِد): چاڵاوێکی بەگل پڕەوەبوو داپۆشراو.

(سَــفِينَةٌ غامِــدٌ و غامِــدَة): پاپۆڕێکی پڕ بارکراو.

(مَغمَدُ - السَّيفِ): کالانی شمشێر.

(مُغَمَّداتُ آلأجنِحَةِ) (ح): گەورەترین بەشی مۆریچەیە کــە چوار باڵیان هەیــە و ئەوەی سەرەوەیان بەرگی ئەوانیترە.

غمر:١- (غَمَرَ - هُ الماءُ غَمْراً): ئاو سەریکەوت و دایپۆشی.

(غَمَرَ فُلانــاً بِفَضلِهِ): چاکــەو پیاوەتیەکی بێشوماری لەگەڵدا کرد.

(غَمُرَ - آلماءُ. غَمــارَةَ وغُمورَةً): ئاوەکە زۆر بوو.

(غُمِرَ - عَلَيهِ): بووڕایەوە/ لەهۆشــخۆ یچوو وەك ئاوەزی داپۆشرابێت و شاردرابێتەوە.

(غَمِرَ صَدْرُهُ عَلَيَّ. غَمْراً وَغَمَراً): بەرامبەرم دڵی پڕلەقین بوو.

(- تِ يَدُهُ): دەستی چەوریی گۆشتەکەی پێوە لکا.

(غَمَّرَ - وَجْهَــهُ): زەعفەرانی لەرووی خۆی هەڵسوو.

(غامَــرَ - مُغامَــرَةً): جەربەزانــە لەگەڵیدا شەریکردو دەستی وەشاندو بێگوێدانە مەرگ

(أغْمَرَ - هُ آلحَرُّ): گەرما کەمێك هێواشبووەوە ئەویش وێرای بکەوێتەرێ.

(تَغَمَّرَ): دەموچاوی لە زەعفەران هەڵسوو.
(إغْتَمَرَ): خۆی بە ئاوەکەدا کرد ٢-دەمو چاوی لە زەعفەران هەڵسوو.
(- الماءُ الشيءَ): ئاوەکە شتەکەیداپۆشی.
(إنْغَمَــرَ): خــۆی خســتە ئاوەکــەوە/ خۆی بەئاوەکەدا کرد/ خۆی لە ئاوەکە هەڵکێشا.
(ألغَمْر(مــص) (ج) غِمــار وَ غُمُور): ١-ئاوی زۆر ٢-زوربــەی دەریاکــە ٣-بەرگــی دەڵــب ٤-جوامێری بەخشندەو رەوشتبەرز.
(ثَوبٌ غَمْرٌ): کراســێکی فراوان/ فش و فۆڵ/ دەڵب.
(لَيلٌ غَمْرٌ): شەوێکی (زۆر تاریك/ ئەموستە چاو).
(غَمْرُ الناس): کۆمەڵەی خەڵك و قەڵەبالغییان.
(هُوَغَمْرُ الرداءِ): ئەو خێرخوازو دڵفراوانە.
(ألغَمْر(ج) غُمُور): بۆگەنی گۆشتی بۆگەن.
(ألغُمْــر)١: (ن): زەعفــەران ٢-بۆیاخێکە لە رووەکــی وەرس دەردەهێنرێت کە رووەکێکە لــە کونجی دەچێت رەنگی ســوور یان زەردی لێدەردەهێنرێت.
(ألغِمر): ١-قین ٢-تینوێتی.
(ألغُمَــر (ج) غِمــار وَأغْمَــار): پەرداخێکی بچووکە.
(ألغَمَر (ج) غُمُور): قین.
(غَمَرُ الناس): کۆمەڵ و چریی خەڵك.
(ألغَمِر): ١-چەور ٢-بەز زۆر.

(ألغُمْرَة)(ن): زەعفەران.
(ألغَمْــرَة (ج) غَمَــرات وَغمــار وَ غُمَــر): توندیی و سەختیی.
(غَمْرَةُ الشــيءِ): توندو تیژیی و قورســیی شتەکە/ سەختی شتەکە.
(غَمَرات الموت): ســەختی و گرانیی وتووشیی گیانەڵا/ گیاندەرچوون.
(ألغامِر (فا)): زەویی (بێکەڵك/ لەکەڵککەوتوو).
(الماءُ الغامِر): ئاوی لێشاو/ زۆر.
(ألغُمَار وَالغَمَارَ والغُمارَة والغَمارَة): (چریی/ قەڵەبالغیی) خەڵك کۆمەڵی زۆری خەڵك.
(دَخَلْــتُ فِي غمــارِ النــاس): خومکــرد بە قەڵەبالغیی خەڵکەکەدا.
(الغَمير): ئاوی (بەلێشاو/ زۆر).
(ألمُغامِــر وألمُغَمَّــر): ســەرچل/ چەتــوون/ جەربەزە/ کۆنەکردوو/ تووشیار.
(ألمُغْتَمِر): سەرخۆش/ مەست.
(طَعــامٌ مُغتَمِــر): خــواردن یــان گەنــم بەتوێکڵەکەیەوە بێت.
(ألمَغمور)(مفع): ١-نەناسراو/ دەرنەکەوتوو.
(هُــوَ مَغْمــورٌ فيهــم): ئــەو لــە ناویاندا بــە ناوبانــگ نییــەو دەرنەکەوتــووە. وەکو شاردبێتیانەوە وایە ٢-پشتگوێخراو.
٢-(غَمُرَ - الرَجُلُ. غَمارَةًو غُمورَةً): نادان/ نەزان/ بێئەزموون.
(ألغَمْر وألغِمْــر و الغُمَر (ج) أغْمار و الغَمَر

(ج) غُمُور): ١-بێئەزمـــوون ٢-نادان/ نەزان/ تێنەگەیشتو/ ناحاڵیی.

(اَلغَمارَة): نەزانیی/ نەفامیی/ بێئەزموونیی.

٣- (غَمَّرَ - بالشَــيءِ): شــتەکەی تووردا یان پاڵی پێوەنا.

الملحق

غمــر: (اَلمُغامَرَة): مەرگبازیی/ سەکەشـــیی/ ســـەرچڵیی/ کردەیەکــە یـــان چالاکییەکــە کەمەترسیی پێوەیە.

(تَسَلُّق هذا الجَبلَ مُغامَرَةٌ): هەڵزنان بەسەر ئەم شاخەدا مەرگبازییە/ گیانبازییە.

(یُحِـــبُ اَلمُغامَرات):حەزی لـــە (مەرگبازییە/ سەرچڵییە/ سەرکەشییە).

(اَلمُغامَرَة): کۆششـــی تازەگەرییکردن‌و ئەوی کە باو نییـــەو لەناودا نیەو دەســـتگیربوونی ستەمبێت.

(روح المُغامَرَة): گیانی(گیانبازیی/ مەرگبازیی/ سەرکەشیی).

(المُغامَرَة): ئەوەی کەلەناکاودا بەسەر مرۆڤدا دێت شتێکی سەرسورمێن‌و نائاسایی بێت.

(مُغامَرات بَطَـل): گیانبازییەکانی پاڵەوان‌و قارەمان.

(فلــم مُغامَـــرات): فلیمـــی گیانبـــازیی‌و پڕ مەترسیی‌و سەرکەشیی.

غمـــز:١- (غَمَـــزَ - هُ غَمْزاً): دەســـتی (لێدا/ تێکوتا) و بەدەستی گوشی.

(- القَناةَ): دانی بەداری نێزەکەدا تا گەســـتی تا تاقیبکاتەوە و رەقیی و نەرمیی بزانێت.

(اَلغامِز) (فا): ئەوەی بەدان نەرمێی‌و رەقیی نێزە تاقیبکاتەوە و راستی بکاتەوە.

(اَلغَمَّاز (م) غَمَّازَة): ئـــازا لە تاقیکردنەوەی نێزەداو لە راستکردنەوەیدا.

٢-(غَمَزَ - بالرَجُلِ وعَلَیهِ غَمْزاً): تەشـــەری لە پیاوەکەداو شەری پێفرۆشت و بەرامبەری نیازی خراپی هەبوو.

(- عَیْبُـــهُ أَو داؤُهُ): زەدەکەی یان دەردەکەی دەرکەوت.

(غامَـــزَ - هُ مُغامَزَةً): خەوشـــیان لەیەکتری دەرهێنا.

(أَغْمَـــزَ): ناژەڵـــی لـــەرولاوازی پەیـــدا کردو بەدەستهێنا.

(- فیـــهِ): لەکەداریکردو شـــەقڵی شـــکاندو بێرێزیکرد/ سووکیکرد.

(إِغْتَمَزَ - هُ): تیرو توانجی تێگرت/ تەشـــەری لێداو لەکەداریکرد.

(- الکَلِمَةَ): وتەکەی بە هیچ‌و بێبایەخ دانا.

(اَلغَمَزَ: (ج) غَمَزٌ وَأَغماز): ١-مالیات‌و ناژاڵی لـــەرو لاوازو بێکەڵـــك ٢-پیـــاوی بوودەڵـــەو بێتوانا.

(هُوَ رَجُلٌ غَمَزٌ مِن قَومٍ غَمَزٍ وَ أَغْمازٍ): ئەو پیاوێکی بوودەڵەیە لە خوێشگەلێکی بێتواناو بوودەڵەیە.

(أَلغَمِيز): زەدەیەك/ خەوشێك خاوەنەكەی پێ ناودێر بكرێت‌و پێی ناو ببرێت.
(أَلغَمِيزَةُ): ١-زەدەداریی / ناتەواویی ٢-كەودەنیی و بێكارەیی/ هیچ لەباردا نەبوویی
(مافيه غَمِيزَةٌ): كەموكووڕییەكی پێوە نییە تا ئاماژەی پێبكەن.
(أَلمَغْمَز (ج) مَغامِز): زەدە/ ناتەواویی لەكە/ خەوش.
(مافية مَغْمَزٌ): خەوشــو ناتەواوییەكی پێوە نییە ئاماژەی بۆ بكەن.
(أَلمَغمُــوز) (مفع): ١-زەدە باركراو كەسێكە ئاماژەی ناتەواویی دەكرێت ٢-گومانبار.
٣-(غَمَــزَ - هُ بالعَين أَو الجفن أو الحاجب): چاوی لێداگرت یان برۆ یان چاوی لێ داگرت/ پێڵووی لێهەڵتەكاند و ئاماژەی بۆ پێكرد.
(تَغامَــزَ - القَــومُ): بەچاووبــرۆ و پێڵــوو ئاماژەیان بۆیەكتر كرد.
(أَلغَمّازَة- عند العامَّة): لای رەشە خەڵكەكە گردیی لەدەمووچــاودا كەلەپێكەنیندا پەیدا دەبێت.
٤- (غَمَــزَ - تِ الدابَّةُ) غَمَــزاً: وڵاخەكە لە رۆیشتندا گەلاو گەڵ رۆیشت قاچی گیر بوو.
غمس: ١-(غَمَسَ- الشــيءَ في الماءِ. غَمْســاً): شــتەكەی (بەئاوەكــەدا كــرد/ نوقمــی ئاوەكەیكرد).
(- ألســنانَ في صَــدرِهِ): نوكــی رمەكەی لە سنگیدا نوقومكرد.
(- آلنَّجمُ غُموســاً): ئەســتێرە كــە ئاوابوو/ ونبوو.
(غَمَّــسَ - هُ): تونــدو تــەواو نوقمیكــرد/ تێیخست و ونیكرد.
(- الإبِــلَ): حوشــترەكانی ئــاوداو پاشــان رۆیشت.
غامَسَ - مُغامَســةً: خۆی هاویشتە جەرگەی جەنگەكەوە یان قەوماوە سەختەكەوە.
(غامَسَ - فُلاناً): فیساری بە ئاوەكەدا كرد.
(إِنْغَمَــسَ وآغْتَمَــسَ في المــاءِ): خۆی نوقمی ئاوەكە كرد.
(- في الشيء): چووە ناو شتەكەوە.
(أَلغَمَّاسَة (ج) غَمَّاس)(ح): جۆرە باڵندەیەكی ئاوییە دوورو زۆر دەچێتە ئاوەوە زۆر جۆری هەیە.
(طَعْنَــةٌ غَماسَــةٌ): تیغتێچــە قاندنێكی وا برینەكەی گەورە و قوڵبێت.
(أَلغَموس(ج) غُمُس): كارو لێقەومانی دژوارو تووش‌و چورتومی سەرولات.
(- مِنَ الرّجال): پیاوی قارەمان.
(غَموس): پێدا كردنێكی قووڵی تیغ.
(أَليَمينُ آلغَمُوس): سوێندێكی درۆو هەڵبەستراو كە خاوەنەكەی بە ئارەزوو ئەوەی هەڵبەستووە.
(أَلغَميس و الغَميسَــة): ١-تاریكیی ٢-بێشە/ زەبەنــگ ٣-هەمــوو چرییــەك كــە بەیەكدا

چووبێت، یان خۆی تێدا بشارنەوە.

(لَيلٌ غميس): شەوە زەنگ.

الغَميسة: ١-بێشەلان ٢-هەموو چرپیەك کە بەیەکداچووبێتو خۆی تێدا بشارنەوە.

٢- (غَمَسَ - الشربَ): خواردنەوەی کەمکردەوە.

٣- (غامَسَ - في الأمرِ مُغامَسَةً): لەکارەکەدا پەلەیکرد.

غمش: (غَمِشَ. غَمَشاً): چاوی کزبوو زۆربەی کاتیش ئاوی پێدا هاتە خوارەوە/ کوێرە مووشەبوو.

(أَغْمَش): چاوکزی چاو ئاو کردوو/ کوێرە مووشە.

غمص: ١- (غَمَصَ وَ غَمِصَ - هُ غمصاً): سووکیکرد/ بەچاوی سووك تەماشایکر/ ریسوای کرد.

(- آلنعمَةَ): سوپاسی نازو نیعمەتەکەی نەکرد.

(عَلَيهِ كَلامُهُ): خەوشی لەقسەیگرت وبەنابەجێی دانا.

(إِغْتَمَصَ - هُ): سووکیکرد/ رسوایکردو رێزی نەهێشت/ شکاندی.

(رجلٌ غَمِصٌ): پیاوێکی تیرو توانجهاوێژ خەوشدەرهێن لە هەموو کەسێك.

(رَجُلٌ مَغموص عَلَيهِ): پیاوێکە گومان لەرەسەن یان ئاینی دەکرێت.

٢- (غَمَصَ وَغَمِصَ - عَلَيهِ غَمْصاً): درۆی بۆ هەڵبەست.

(الَغَموص): درۆزن.

(يَمِينٌ غَمُوصٌ): سوێندێکی درۆ کە خاوەنەکەی بە هەوەس ئەو سوێندی درۆیە بکات.

٣- (غَمِصَ. غَمَصاً): چاوی ریپۆقاویبوو.

(- ت عَينُهُ): چاوی ریپۆقیکرد.

(أَغْمَصَ): چاو ریپۆقاوی.

(عَينٌ غَمْصَاء (ج) غُمْص): چاوێکی ریپۆقکردوو.

(الَغَمَص) (مص): ریپۆقی چاو.

غمض: ١- (غَمَضَ - الكَلامُ غُموضاً): واتای قسەکە دیارنەبوو/ پەنهانبوو/ ناروونبوو/ تەمومژاویبو/ بە پێچو پەنا بوو.

(- السَّيفُ في اللَّحمِ. غَمْضاً): شمشێرەکە بە گۆشتەکەدا چوو/ تیایدا چەقی.

(- الرَّجُلُ في الأرضِ): بەزەویەکەدا رۆیشت.

(غَمُضَ - الكَلامُ. غُمُوضاً): ئاخاوتنەکە شاردراوە بوو واتاکەی نادیار بوو/ تەمومژاویبوو سەرچاوەی ونبوو.

(غَمِضَ - المَكانُ. غُموضَةً وَغَماضَةً): شوێنەکە زۆر (نزمبوو/ نەویبوو).

(غَمَّضَ - الكَلامَ): واتای ئاخاوتنەکەی ناروونکرد/ نادیار کرد.

(- عَينَهُ): چاوی نووقاند/ پێڵووی لێکنا.

(غَمَّضَ عَنِ الإِساءَةِ): چاوی لە خراپەکە پۆشی/ نووقاند.

(أَغْمَضَ - عَينَهُ): چاوی (نووقاند/ لێکنا).
(أَغْمَـضَ - تِ العَينُ فلاناً): لەبەر سـووکی فیسار تەماشای نەکرد/ سوك هاتە بەرچاوی.
(أَغْمَـضَ - عَنِ الشـيءِ): چاوی لە شـتەکە نووقاند خۆی لێ لادا/ چاوپۆشیلێکرد.
(أَغْمَـضَ على كذا): بەرگـەی ئەومیگرت و پێی قایلبو.
(إِغْتَمَضَ - ألبَرقُ): شەوقی هەورەبروسکەکە برا.
(- الرَّجُلُ عَنِ الإساءَةِ): چاوپۆشی لەخراپەکە کرد.
(ماإِغْتَمَضَـت عَيناهُ): چاوەکانـی لێکنەناو نەنوست.
(إِنْغَمَـضَ - طَرْفُـهُ): چاوی شـۆڕبوو چاو بەرەژێر بوو.
ألغَمـض (مـص) (ج) غُمُـوض وأَغْمَاض): زەوی نزمو قووڵ.
(فُلان ذو غَمْضٍ): فیسار دەبەنگ/ بێبرشتو سەرشۆڕە.
(ألغُمْض و الغِماض وَ الغَمَاض وَ التَغماض): ١-پێڵوو لەسەر یەکنان/ چاو لێکنان ٢-نوستن/ خەوتن.
(ماإكتَحَلَـتْ عَيْنـي. غَمْضـاً أو غِماضاً أو إِغْماضـاً أو تَغْماضـاً أو تَغْميضـاً): هیـچ نەنوستم/ چاوم لێکنەنا.
(ألغامِض (فـا)(ج) غَوامِض): ١-زەویی نزمو قووڵ ٢-دەبەنگ/ گەلۆر ٣-زەمبوون/ کەسـاس سەرشۆڕ.
(أَمـرٌ غامِـض): کارێکی نادیـارو (داخراو/ پێچراوە) و ناروون.
(ألخلخالُ الغامِض): پاوانەی لەپێچەقیو.
(ألغامِضَـةُ (ج) غامِضـات وغَوامِض): مێی وشەی (الغامض)
(ألدارُ الغامِضَة): خانووی چەپەكو دوور لە شەقام.
(ألغُموضَةُ): خەوش/ کەموکووڕیی.
(مـافي هـذا الأَمـرِ غُمُوضَـةٌ): ئـەم کارە بێخەووشە/ بێ کەموکووڕییە.
(ألغَميضَةُ): خەوش/ کەمو کووڕیی/زەدە.
(ألغُمَّيضَةُ): یاریی چاوشارکێ.
(ألإغْتِماض) (مـص): لەخۆوە و بەریکەوت و بەئاسانی.
(أتاني ذلك على أغتِماض): ئەوە بێئەرك و بەریکەوت بۆمهات بە ئاسانیی.
(ألمَغْمَض (ج) مَغامِض): زەویی قووڵ ۆ نزم.
(ألمُغمِّضَات):گوناهێك کە پیاو بیکاتو بزانێت کە ئەوە گوناهەو چاوی لێبنووقێنێت.
(مُغمِّضـاتُ اللَّيلِ): شـەوە (زەنگە کان/ زۆر تاریکەکان).
٢- (غَمَـضَ و غَمَّـضَ - عَنـهُ في ألبَيـعِ. غَمْضاً): لە فرۆشـتنەکەدا نەرم بوو/ خاتری کڕیارەکەیگرت/ ئاسانکارییکرد.

(أَغْمَـضَ - عَنــهُ في البَيعِ): ئاسـانكاريى لە فرۆشتنەكەدا كرد/ خاترى كڕيارەكە يگرت.
(- في آلسـلْعَةِ): لەبــەر خراپيــى كالاّ كــە نرخەكەى داشكاند.
(- حَــدَّ - السَّــيفِ): دەمــى شمشـێرەكەى تەنككرد.
٣- (أَغْمَضَ - فُلاناً): پێشــى فيسار كەوتەوە كەلەوەپێش ئەو پێشكەوتبوو.
٤- (الغامِــض) (ج) غَوامِــض - مِنَ الكُعُوب والسـوق): پاژنـەو پووزى قەڵەوو سـفت و سۆڵ.
(غَوامِضُ الإبلِ): حوشترە بچووكوكان.
غمــط:١- (غَمَطَ و غَمِــطَ - هُ غَمْطاً): بە چاوى سووك تەماشايكردو بێزى لێكردەوە.
(- آلنِعْمَةَ): سوپاســى نازو خۆشگوزەرانييە كەى نەكرد.
(- آلحَــقَّ): نكوليى لە مافەكە كرد/ حاشــاى لێكرد.
(-غَمَــطَ وَغَمِــطَ - الماءَ غَمْطـاً): ئاوەكەى يەكسەر و خێرا خواردەوە.
(غامَطَ في الشُــربِ مُغامَطَــةً): ئاوەكەى بە شێنەيى و قومقوم خواردەوە.
٣- (غَمَــطَ وَغَمِــطَ - الذَبيحَــةَ غَمْطاً): ئاژەڵەكەى سەربڕى.
٤- (أَغْمَــطَ - عَلَيــهِ الشــيءُ): ســەرو مڕ شتەكەى بەسەرەوە بوو لێينەبووەوە.

٥- (تَغَمَّطَ - عَلَيهِ التُرابُ): زيندە بەچاڵيكرد/ گڵى بەسەردا كرد تا كوشتى.
(إغْتَمَطَ - الشيءُ): شتەكە ساتاربوو/ دەرچوو ئيتر نەبەچاو بينراو نەشوێنەوارى زانرا.
(- هُ بالكَلامِ): بەقسە سەريكەوت بەزاندى
(- هُ): لەگەڵيدا رايكرد و پێشيكەوت كە ئەو لە پێشدا لە پێشەوە بوو و پێشبڕكێى لەگەڵدا كرد.
(أَلغَمْط): زەويى نزم / نەويو و قووڵ.
غمق:١- (غَمَقَ وَ غمِقَ وَ غمُقَ - المَكانُ. غَمَقاً): شوێنەكە ئاورنگى لێبارىو شێداربوو.
(غَمِقَ - المكانُ) (عامية): شوێنەكە قووڵبوو
(غَميق = عَميق): قووڵ.
(غَمِقَ وغَمَقَ وَغَمُــقَ - النَباتُ): گياكە رزى و بۆنى ناخۆشــبوو بەهۆى شــێو ئاورنگ و تەرييەوە.
(غَمِق (م) غَمِقَة): گياى رزيوو بۆگەنبوو.
٢- (غُمِــقَ - البَعيرُ): حوشــترەكە تووشــى دەردى بڕبڕە پشتبوو.
(أَلغَمَقَة) (طب): دەردى بڕبڕە پشت.
(المَغمــوق): تووشــبووى دەردى گرێكانــى بڕبڕەپشت.
الملحق
غمق: (أَلغَامِــق - مِنَ آلأَلْوان): رەنگى (تێر/ تاريك/ تۆخ) كە مەيلەو رەشبێت.

غمل:١- (غَمَلَ - الشــيءَ غَمْلاً): ١-شتەكەى

(داپۆشی/ شاردەوە) ٢-شتەکەی چاککردەوە.
(- فُلانــاً): فیســاری داپۆشــی بــۆ ئــەوەی ئەرمقبکاتەوە.
(-البســر): فەریکــە خورماکــەی داپۆشــی تابگات.
(- العِنَبَ في الزبيلِ): لەســەبەتەکەدا هێشوە تریکانی ســفت لەســەریەك و لەپاڵی یەکدا هەڵچنی.
(غَمــلَ تَغَمَّلَ - النَبــاتُ): گیاکە بەگژیەکدا چوو و نیشتە سەریەك.
(غَمــلَ غَمَلاً): چنگی دایە یەك و ســەریەك کەوت و بۆگەنبوو.
(ألغَميل (ج) غُمْلَى): گژو گیای لەسەریەك و گەنبوو/ بۆگەن.
(- مِن الأَرضِ): زەویی قووڵی نزمی نەویو.
(ألمَغْمُول) (مفع): یەکێکە کەس نایناســێت و ناوی ناهێنێت.
٢- (غَمَلَ وَ تَغَمَّلَ - آلشــيءُ غَمْلاً): شــتەکە فراوانبوو / بەربلاوبوو.
٣- (غَمِــلَ - آلجرحُ. غَمَــلاً): برینپێچەکە برینەکەی بۆگەنکرد.
(غَمِل): برینی بۆگەنبوو.
(أغْمَلَ - الإهاب): پێستە خۆشنەکراوەکەی واز لێهێناو بەجێهێشت بۆ ئەوەی بۆگەنبکات.
(إنغَمَلَ الأديمُ): پێستەکە بۆگەنبوو.
(غَميل): پێستی بۆگەن.

٤- (ألغَمْلَــج والغَمَلَّــج وَ ألغِمْــلاج): ئەوەی لەســەر باری خۆی نامێنێتەوە (بە مێکەیش دەڵێن) (غَمْلَجَ و غَمَلَّجَ).
ألغُمْلُج: لەشکەتەی بەژندرێژ.
(ألغُملوج): ستارە لەبەربراو ئەوەی لەسەرباری‌ێك ناوەستێت.
(غُملوجَة): ئافرەتی ستارە لەبەر براو.
(ألغُمْلوج (ج) غماليج (ز): چڵێك / لقێك کە لەبەر سێبەر بڕۆیت.
(ألغِمليــج): ئــەوەی لەســەر بارێك ســتارە ناگرێت و نامێنێتەوە
غِمليجَة: ئافرەتی بێئۆقرە کە لەســەربارێك نامێنێتەوە ٢-لەشکەتەی بەژندرێژ
غمــن: (غَمَــنَ - الشــيءَ غَمْناً): شــتەکەی شاردەوە.
(- البُسْــرَ): فەریکــە خورماکــەی داپۆشــی تابگات.
(- فُلاناً): جلی بەســەر فیســاردا دا تا ئەرمق بکاتەوە.
(غُمِــنَ وانْغَمَــنَ - في الأرضِ): لەزەویەکەدا ونکراو تیایدا ونبوو.
غمو: (غَما - البَيتَ غَمواً): سەری خانووەکەی بەدارگرت و گڵەبانیکرد.
(ألغَمــا) (ب): ســەری خانوو یــان ئەو گڵ و شتیترەی کەبەسەریەوەیە.
(ثناهُ غَمَوان): ســەری دوو خانوو (ج)أغمِيَة

وَأَغماء)

غمي: (أَغمى و غَمَّى - البَيتَ غَمْياً): سەری خانووەکەی بەدار گرت و گڵە بانیکرد.

(غُمِيَ وأُغْمِــيَ - اليَــومُ): هەورەکە ئەمڕۆ ئەرەوییەوە.

(- علــى المَرض): نەخۆشــەکە بوورایەوە و ئاگای لەخۆی نەما / بێهۆشبوو.

(مَغمِــيٌ و مُغمى - عليهِ): بووراوە / بێهۆش بوو.

(اَلغَمى): ئەوشتەی چارەوێی پێدادەپۆشرێت تا ئەرەق بکاتەوە.

(رَجُــلٌ غَمــىً = مُغَمى عليه): بــووراوە / بێهۆشبوو لەسەرخۆچوو (لەکۆکردنەوەیشدا دەوترێت) (رجالٌ غمىً وأغماءَ)

اَلغَمى وَ الغِمَاء (ج) أَغْماء وَ أَغْمِيَة: ســەری خانو.

غن:١- (غَــنَّ - آلنَخْلُ. غَنَّــاً): دارخورماکە هاتەبەرو پێگەیشت.

(- الوادِي): دۆڵەکە درەختی زۆر بوو.

(غَنَّــنَ - الرَوضَ): باخەکەی پــڕ گیاو دارو درەختکرد.

(أَغَــنَّ - الشَــجَرُ): درەختەکە پێگەیشــت و هاتەبەر.

(- الوادی): دۆڵەکە درەختی زۆری تێدا ڕووا.

(- الرَوْضَ): باخچەکەی ســەوزو پڕگوڵکردو شکۆفەی پێدا و جوانیکرد.

(اَلوادی آلأَغَن (م) غَنَّاء): دۆڵی پڕ درەخت و مێرگ و گوڵ/ لالەزار.

(اَلقَريَــةُ الغَنَّاء): دێی ئاواو پڕخەڵك و خانە و سەوزیی.

٢- (غَــنَّ. غَنَّــاً وغَنَّةً): (لــە لووتیەوە/ بە لووت) قسەیکرد/ منگنانە قسەیکرد.

(أَغَنَّ - الذُّباب): مێشەکە ویزە ویزیکرد.

(- آلرَجُــلُ): پیاوەکــە نــەرم و هێــواش قسەیکرد.

(اَلغُنان): ویزەویزی مێش.

(اَلغُنَّة): منگە / منگە منگ.

(اَلأَغَن (م) غَنَّاء): منگن.

(رَجُلٌ أَغَنّ و آمَرأَةٌ غَنَّاء وظبيٌ أَغَن): پیاوێکی منگن و ژنێکی منگن و ئاسکێکی دەنگ منگە.

(حَرفٌ أَغَن): وشەیەك منگەی لەگەڵدا بێت

غنث: (غَنِــثَ - الرَجُلُ - غَنَثــاً): پیاوەکە ئاوەکەی خواردەوەو هەناسەیدا.

(- تِ نَفسُــهُ): هەناسەی توند و شپرزە بوو خەریکبوو بڕشێتەوە.

(تَغَنَّــثَ - هُ الشــيءُ): ١-شــتەکەی لەســەر ولاقورسبوو ٢-شتەکەی (پێوەلکا/ پێوەنووسا)

غنج: (غَنِجَ وَ تَغَنَّجَ غَنْجاً): نازیکرد/ خۆی بەناز فرۆشت.

(غَنِج وَ مِغناج (م) غَنِجَةٌ وَ مِغناج: (وبعض المُحَدِّثين يَقولون غَنُوج): بە گریشمەو ناز/ نازکەر/ بەنازو نووز.

(اَلغُنْــج واَلغُنُج وَ الغُناج): گریشــمەو ناز/ نازکردن.

(اَلغِنــاج)؛ دووکەڵی بەز کە خاڵکوت لەســەر شــوێنی نەرم بۆ خاڵکوتان دایدەنێت تا جوان دەرچێت.

(الأُغنوجَــة (ج) أَغانِيج): ئەوەی کەژن نازو نووزی پێدەکات وەك قسەو لەنجەولار و چاو بزواندنو خۆدەرخستنو گەلێك هۆ یتر.

غند: (تَغَنْدَرَ - تِ المَرأَةُ): ژنەکە بەلەنجەولارو عیشوەو ناز رۆیشت.

(غَندورَة) (عامیــة): ژنی / ئافرەتی بەلارو لەنجەو عیشوەو ناز.

(الغُــلامُ غَندور) (عامیــة): کورەکە بەلارو لەنجەیە.

(اَلغُنْــدَر و الغُنْــدُر - مِنَ الغِلمــان): مێرد منداڵی قەڵەو و ئەستوورو خرپن.

(اَلغَنْدَرَة (عامية): رۆیشتنی بەلارو لەنجەو ناز.

غنــص: غَنِــصَ. غَنَصــاً: دڵــی تەنگبــوو/ پەستبوو.

الملحق

غنص: (اَلغُنُوصِيَّة/ أَو الأَدْرِيَّة) زیرەوێکی فەلســەفانەی ئاینییــە شــوێنکەوتووەکانی دەیانــوت سروشــتی خــوداو ناوەکانــی بە تەواویو پیرۆزمییەوە دەزانینو دەناســینو بە گەورەی دەگرین.

غنظ: (غَنَظَ. غَنظاً): لە حاڵی گیانکەنشتدا بوو لەسەرەمەرگدابوو/ خەریکی مردن بوو.

(- الأَمــرُ فُلانا): کارەکەی ڵێچووە بەســتو ماندو وشەکەتیکرد.

(غَنَظَ و أَغْنَــظَ - هُ): تەواو دەمارگیریکرد/ توورەیکرد.

(غانَــظَ - هُ): لەگەڵیــدا بەربەرەکانیکــردو بەرپەچیدایەوەو ناحەزییان لەگەڵ یەکدا کرد.

(اَلغَنْظ وَ الغَنَظ وَ الغَنَاظ وَ اَلغِنَاظ): داخو پەژارەیەكو مەراقێك کە لە دڵ دەرنەچێت.

(المَغْنُوظ) (مفع): خەفەتبــار/ مەراقاویی/ مەراقداگرتوو/ پەژارەداگرتوو.

غنف: اَلغَنافَلْیــون (ن): رووەکێکە گوڵی زەرد یان ســپی دەگرێت گوڵبەنــد/ تاجە گوڵینەی لێدروستدەکرێت دەبرێتەسەرگۆڕ.

غنم: ١- (غَنِمَ - الشــيءَ. غُنْماً): شــتەکەی بەبەلاش/ مفت دەستکەوت/ دەستگیربوو.

(غَنِــمَ. غُنْمــاً وَغَنْمــاً وَغَنَمــاً وَغَنيمَةً وَ غُنُماناً): ماڵو شتی مفتی دەستکەوت، تالانیی دەستکەوت.

(غَنَّــمَ - هُ کــذا): ســەربارەی بەشــەکەی ئەوەیشی دایە.

(أَغْنَــمَ - هُ الشــيءَ): شــتەکەی بۆکــرد بەدەستکەوتێك و سەربارە.

(تَغَنَّــمَ وَ اَغْتَنَــمَ وَ اَسْــتَغْنَمَ - الشــيءَ): ١-شتەکەی بەمفتو تالان زانی بەدەستکەوتی

دانا ٢-هەڵی لەدەستنەدا شتەکەی برد.
(ألغُنْــم (ج) غُنُــوم وَ الغَنِيــم و الغَنيمَــة (ج) غَنائِم): ١-تالآنی / دەســتکەوتی جەنگ کەبەزۆر دەسێنرێت ٢-دەستکەوتو ماڵی مفت بە گشتی/ تالآنیی.
(غَنيمَةٌ بارِدَة): دەستکەوتێکی مفتو ئاسان و چاك و بێ ماندوێتی.
(اَلغُنْم بِالغُرْم): تالآنیی بەرامبەر سزایە.
(ألغَنَّام): کەســێکە تالآنو دەستکەوتی مفتی زۆر دەستکەوێت.
(ألمَغْنَم (ج) مَغانِم): تالآنی و دەستکەوت.
(مَغْنَمٌ بــارِد): دەســتکەوتێکی چاکی مفتی بێئەرك.
(غُناماكَ أن تَفعَلَ كذا): ئەو پەری کۆشــش بکە بۆ کردنی ئەوە.
(تَغَنَّــمَ - فُلانٌ): مەری پەیــدا کرد/ بووبە مەردار.
(اَلغَنَم (ج) أغْنام و غُنوم وَ أغانِم = الشــاء (ح): مەڕ/ پەز (تاکی لەو وشەیە واتاشاء بە دەربڕین نییە). بەمەڕێك دەوترێت(شاة) .
(غَنَــمٌ. مُغَنَّمَةٌ وَ مُغْنَمَــةٌ): مەری زۆر رانە مەڕ.
(اَلغَنَّام): ١-خاوەن مەڕێکی زۆر ٢-شوانە مەڕ.
غَنو: (اَلغُنْوَة = اَلغِنى): دارایی/ دەوڵەمەندیی.
غني:١- (غَنِيَ. غِنىً وَغَنــاءً وَغُنياناً): دارا بوو/ دەوڵەمەند بوو/ بووبەخاوەن سامان.
(- بِالشَّــيءِ مِن غَيرِهِ): بە شتەکەدا کەوتو بەسیبوو.
(غَنَّــى - هُ اللّٰهُ تَغْنِيَــةً): خــودا دارایکــرد/ دەوڵەمەندیکرد.
(أغْنى - الرَجُلَ. إغناءً): پیاوەکەی دەوڵەمەند کرد/ دارایکرد.
(- عَنهُ): بەوە داکەوت و بەسیبوو هیچیتری نەویست.
(أغْنى عَنــهُ غِنَاءَ فُــلانٍ وَمَغْنــاهُ وَمُغْناهُ وَمُغْناتَهُ): لەجێی ئەو کاریکرد/ لەجێی ئەو بوو/ لەبری ئەو بوو.
(مايُغنى عَنك هذا): ئەوە بەکەڵکت نایەت/ سوودی لێنابینیت.
(ما أغْنى شيئاً): کەڵکی نەبینی.
(تَغَنَّى. تَغَنّياً): دارابوو.
تَغانى: دارابوو/ دەوڵەمەند بوو.
(تَغَنَّى - آلقومُ): خوێشــگەل نیازیان بەیەك نەما / پیویستیان بەیەك نەما.
(إغتَنى): دەوڵەمەند بوو/ دارابوو.
(استغنى = إغتنى): دەوڵەمەند بوو.
(إسْــتَغْنى - اللّهُ): لە خودای خواســت دارای بکات.
(- عَنهُ بِهِ): بەهۆی شــتێکەوە شــتێکیتری نەویست/ وازی لێهێنا.
(ألغِنى)(مــص): دەوڵەمەندیی، دەوڵەمەند بــوون، دارایــی بــوون بەشــت داکەوتــن و

بێنیازبوونی شتێ.
(مالَــهُ عَنهُ غِنــىً): ناچاری ئەو شــتەیەو بەبــێ ئەو کاری ئاســان نابێــت/ بەبێ ئەوە هەڵناکات.
(لاغِنــى عَنْــهُ): بەبــی ئــەو (کرینایەت/ هەڵناکات) دەبێت ئــەوە هەر هەبێت/ چاری ناچارە.
(ألغَنَاء): بوونو بەسبوون وپێداکەوتن.
(ألغِنيَةُ والغُنيَةُ وَ الغُنْيان):بوونو بەسبوون/ بەوەدا کەوتن.
(مالَــهُ عَنــهُ غَنْيَــةٌ وغُنْيــان): ناچــاری ئەوەیــەو بێئــەوە هەڵناکات و/ دەســتی پێ لێهەڵناگیرێت.
(لاغُنيَــةَ وغُنيانَ عَنــهُ): بەبێ ئەو نابێت/ چــاری ناچــارەو دەبێــت هەر ئــەوە ببێت/ پێویستە.
(ألغنيُّ (ج) أغْنِياء): ١-دەوڵەمەند/ دارا/ بووە ساماندار ٢-بووەی بەسبوو/ چاوتێری بێنیاز.
(هُوَ غَنِيٌّ عَنهُ): ئەو لەوە زۆرتری ناوێت یان پێویستی بەوە نییە.
(ألغانى) (فا): دەوڵەمەند/ دارا.
(رَجُلٌ غانٍ عَن كذا): پیاوێکە لەوە زۆر تری ناوێت یان ئەوەی ناوێت.
(ألغانِيَةُ (ج) غانيات وَغَوانٍ): ١-مێی وشــەی (الغانی) ٢-ئافرەتێکە جوانو شــۆخ پێویستی بە ئارایشت نییە.

(مالَــهُ عَنهُ مَغنى): بەبێ ئــەو هەڵناکات و چاری نییە/ چاری ناچارە.
٢-(غَنِــيَ - الرَجُــلُ غِنــىً): پیاوەکە ژنی هێنا.
(- تِ المَرأةُ):ژنەکە بوو بەهاوسەری پیاوێكو شوویکرد.
(تَغَنَّى - تِ المَراَةُ. تَغَنِّياً):ژنەکە شوویکرد.
(الغانِيَــةُ)(ج) غانِيــات وغَــوانٍ): ئافرەتی شووکردوو.
٣- (غَنِــيَ - بِألَــكانِ. غَنــيً وَمَغْنــىً): لەشوێنەکەدا نیشتەجێبوو.
(غان): نیشتەجێبوو/ نیشتەجێ.
(غَنُــوا بِدِيارِهم ثُمَّ فَنُــوا): لەولاتەکەیاندا ژیانو پاشان هەموو فەوتانو قریانهات.
(غَنِيَ - فُلانٌ): فیسار ژیا.
(ألمَغْنى (ج) مَغانٍ): هەوارگە/ ماڵ.
٤-(غَنَّى. تَغَنِيَةً): گورانی (چری/ وت).
(- الشِعرَوبالشِعر): هەڵبەستەکەی بەگۆرانییەوە وت.
(- بالمَرْأةِ): گۆرانیی (حەز/ دڵداریی) بەسەر ژنەکەدا هەڵدا.
(- الشــاعر لِفــلان): هوزانڤانەکە شــیعری هەڵنان یان داشتنی بەسەر فیساردا هەڵدا.
(تَغَنَّى - بالمرأةِ وبالشِــعْرِ وبِفُلان): گۆرانی بەســەر ئافرەتەکەدا هەڵدا یان هەڵبەســتی/ شــیعری بەگۆرانییەوە وت یان فیساری هەڵنا یان دایشت/ بەسەرو پۆتەلاکیدا هات.

(أَلغناءمِنَ الصوتِ): گۆرانیی بەدەنگەوە.
(اَلأُغنِيَّـــة والأَغنِيَة والإِغنيـــة (ج) أَغانيّ وأَغانٍ): گۆرانی.
(اَلُمغنيّ): گۆرانیبێژ.
(اَلُمَغَنَّاة = الأُوبِّرا): شـانۆگەریەکە شـیعرەو بەگۆرانی دەوترێت و دەکرێت.
٥-(أَغْنى - عَنهُ. كذا. إغناءً): ئەوەی لێلاداو لێدوورخستەوە.
الملحق:
غنـــي: (اَلِغنائِيَّة): (اَلُمغْنـــاة): ١-بەگۆرانییەوە بوترێت ٢-رێرەوێکی وێژەیی هونەرییە لەسەر دەربڕینی رەوشی دەروونو ویژدان دەوەستێت.
(غِنائِيَّة الشِـــعر العربـــي): هۆزانی عەرەبی وایە سۆزو گینگڵدان دەردەبرێت.
غهب:١- (غَهِـــبَ وَأَغْهَبَ عَنـــهُ. غَهَباً): لێی بێئاگابوو و فرامۆشیکرد/ بیری چوو.
(اَلغَهَب) (مص): بێئاگایەکی بێهۆشی.
(أَصـــابَ الصَيْـــدَ غَهَبـــاً): لەنێچیرەکەیـــداو بێئاگابوو کەلێیداوەو لەوەبێنیازبوو.
(فَعَلَـــهُ غَهَبـــاً): نەیدەویســـت ئـــەوە بکاتو کردیشی/ بێئاگایانە کردی.
(اَلغَيهَب(ج) غَياهِب): پیاوی بێهۆشـــی گێلی بوودەڵەو بێئاگا.
٢-(إِغْتَهَبَ): بەتاریکی رۆیشت.
(اَلغَيْهَـــب(ج) غَياهِب): ١-تاریکی ٢-ئەسـپی زۆر رەشو شەوی زۆر تاریك/ شەوە زەنگ.

(أَغْهَبَة) مێی وشەی (الغَيهَبَةُ).
(اَلغَيهَبان): تاریکی/ نووتەکیی.
٣-(اَلغَّيهَبان) : ١-سك.
(اَلغَيهَبَة): هاتوهاوارو فەرتەنەو گرمە گرمی كۆری جەنگ.
غَوث: (غاثَ وَ أَغاثَ - هُ. غَوثاً وَإِغاثَةً وَمَغُوثَةً): كۆمەکیکـــرد/ پشـــتگیریکردو سەریخســـت/ فریایکەوت.
(أَغاثَنـــا اللهُّ بالَمَطَـــر): خـــودا فریامانکەوت/ بارانی بۆ باراندین و لەتەنگانە رزگاریکردین.
(غَـــوَّثَ - الرَجُلُ): وتـــی بەهانامەوە وەرن/ فریامکەون.
(إِستَغاثَ - الرَجُلُ وَ بِهِ): هاواری بۆ برد/ هانای بۆبرد وداوای کۆمەکیلێکرد/ پەنای بۆبرد.
(اَلغَـــوْث): بەفریـــاوە چـــوون و یارمەتیدان، کۆمـــەك، پشـــتگیریی ٢-ئـــەو خـــواردنو بەفریاچوونـــەی هاوارکەریـــكو ناچارێك و هانابەرێك بۆیدەبرێت و بەهانایەوە دەچن.
(أَلغُـــواث والغَـــواث): باربـــوو/ کۆمـــەك/ یارمەتی.
(اَلغِياث والغَويث): ئەو خواردنو یارمەتیانەی کە فریای هانابەرەکە دەکەوێت و پێیدەدرێت.
(اَلَمغاوث): ئاو (دەڵێن ئەمە تاکی نییە).
الملحق:
غَوث: (اَلإِسْتِغاثَة): هانا بۆ بردن/ داوایفریاکەوتن ویارمەتی و پشتگیرکردنو سەرخستن.

(إشارَةُ إستِغاثَة): ئامــاژەی (هانابردن/ داوای فریاکەوتن).
اَلإستِغاثَة - فِي النَّحو اَلمُستَغاث): لە ڕێزماندا ئەو کەســەیە هــاوار دەکات فریای کەســێك شتێك بکەون کە داوای فریاکەوتنی دەکات.
(اَلمُستَغاث لە): ئەو کەسەیە کە هاوار کەرەکە هاواری بۆ دەکات کە فریایبکەون.
(یالَزَیدٍ لِلمَظلــوم): ئای زەید هاواری فریای ئەو داماوو زۆرلێکراوە دەکات.
غوج: (غــاجَ - الغُصْــنُ غَوْجــاً): چڵەکە/ لقەکە/ پەلەکە نوشتایەوەو خواربووەوە.
(تَغَــوَّجَ - الغُصْــنُ): پیاوەکە نوشــتایەوە/ چەمایەوە و خواربووەوە.
(ـ الرَجُــلُ فِي مَشــیَتِهِ): لەڕۆیشــتندا خۆی لارکردەوە و بەلەنجە ڕۆیشت.
غور:١- (غارَ. غَوراً): چووە نشێوییەکەوە.
(- المــاءُ): ئاوەکــە بەقووڵدا چــوو/ نوقومی ناوزەویەکە بوو.
(غائِر): نوقمبوو/ بەقووڵداچوو/ ڕۆچوو.
(- تِ عَینُهُ. غَوراً وَ غُؤوراً): چاوی بەقووڵدا چوو.
(- فِي اَلأمرِ. غَــوْراً وَغُؤوراً و غِیاراً): چووە قووڵایی کارەکەوە و ورد سەرنجیدایە.
(- فِي الشيءِ): چووە شتەکەوە.
(- تِ الشَمسُ. غَیاراًوَغُؤوراً): خۆرەکە ئاوا بوو.

(غَوَّرَ): چووە نشێوییەکەوە.
(- المــاءُ): ئاوەکــە چــووە نــاو زەویەکەوەو نوقومبوو/ بەقووتداچوو.
(- تِ الشَــمسُ أَو النُجــومُ): خــۆر یــان ئەستێرەکان ئاوابوون.
(غَــوَّرَ - آلنَّهارُ): ڕۆژەکە بەســەرچوو، خۆر نەما.
(أَغارَ. إغارَةً): ١-هاتە نشــێوییەکەوە ٢-چووە زەویەکەوە بەقوڵدا چوو.
(تَغَوَّرَ): هاتە نشێوییەکەوە.
(- ظاهِرُ العَینِ): چاوەکە بەقوڵدا چوو.
(إسْــتَغارَ - الرَجُلُ): ویســتی بچێتە زەوییە چاڵەکەوە/ نشێوییەکەوە.
(أَرض غَور): زەویی نشێو/ چاڵ/ نزم.
(اَلغار(ج) أَغوار وغیران): ئەشکەوت.
(أَلغاران)(٤): ١-هەردوو چاڵی چاو ٢-هەردوو کاکیلە.
(اَلغائِرَةُ) مێی وشەی (اَلغائِر)
(اَلغَــوْر): ١-زەویی نزمو چاڵ/ نشــێو ٢-ئاوی بەقوڵــدا چــوو ٣ ئەشــکەوت ٤-تەختی بنی هەموو شتێك.
(فُلا بَعیدُ الغَورِ): فیسار قووڵ دەروانێتەشت/ دەچێتە بنجو بناوانی شتەوە.
(عَرفْــتُ غَــورَ المَســأَلَة): راســتیی پرســە بابەتەکەمزانی.
(ماءُ غَــورٌ): ئاوی بەقووڵایــی زەویدا چوو/

ئاوی رۆچوو.

(غائِر): رۆچوو.

(ألغَوْرَى): بنی/ بێخی هەموو شتێك.

(ألمَغَـار وألمُغَار وَ ألمَغـارَة وَالمُغارَة (ج) مَغاوِر وَمَغَارات): ئەشکەوت.

٢- (غارَ- الشَـيءَ. أو القَومَ. غَوراً): بەدوای شتەکەدا یان خۆێشگەڵدا رۆیشتو ویستنی.

(غُرتَ في غَيرِ مَغارٍ): شـتيكت داوا کردبوو/ دەتويست لەشوێنی خۆیدا نەبوو.

(غَوَّرَ - القَومَ): بەزاندنی/ بە سـەریاندا زاڵ بوو.

(غاوَرَ - العَدُوَّ.مُغاوَرَةً): دایبەسەر دوژمندا.

(- القَومُ): خوێشگەڵ دایان بەسەر یەکتریدا.

(أغارَ. إغارَةً): لەرۆیشتندا خێرایکرد.

(- الفَرَسُ.إغارَةً و غارَةً وَمَغاراً): چارەوێکە غاریکرد/ دایە تاو.

(- عَلَيهم): دایبەسـەریانداو هێرشی بردنە سەرو لێیکوشتن.

(- بِهِم وَ إليهم): هانایبۆبردن تا پشـتگیریی بکەن‌و سەریبخەن.

(تَغاوَرَ - القَومُ): خوێشگەڵ دایان بەسەریەکداو پەلاماری یەکیاندا.

(إستَغارَ - عَلَيهِم): دایبەسەریاندا.

(ألغـار): ١-گەرد/ تۆز ٢-سـوپایەکی مەزن و بێشومار.

(ألغـارَةُ) (مـص) (ج): غـارات: ١-تالآنی، تالآنکـردن ٢-بەسـەردادان و پەلامـاردان، هێرشبردنەسـەر ٣-ئەسـپی تاوگرتـوو کـە هەڵبکوتێتە سەر دوژمن.

(شَـنَّ الغـارَةَ عَلَيهِـم): ئەسـپ سـوارەی بەهەرچوارلایاندا بڵاوکـردەوەو هەڵیکوتایە سەریان/ پەلاماریدان.

(ألغارَة الجَوِيَّة) (ا ع): بەفرۆکە هێرشـبردنە سەرو بۆردومانکردن/ هێرشی ئاسمانی.

(المَغـار وألمَغـارة (ج) مَغـارَات و مَغاوِر): هەڵکوتانە سەرو پەلاماردان.

(ألمَغار): پەلامارگە/ هێرشگە.

(ألمُغـار و المُغـارَة (ج) مَغـاوِر وَمَغَـارات): بەسەرداداان/ هەڵکوتانە سەر/ پەلاماردان.

(ألمِغـوار وَ المُغاوِر - مِنَ الرجال): کەسـێکە زۆر بەسـەر دوژمندا بدات و هێرشـبەریتە سەری/ پیاوی (بەجەرگ/ چاونەترس بوێر) بەرامبەر بە دوژمن.

(فَرَسٌ مِغْوار): ئەسـپێکی خێراو بەهەڵپە/ تیژ.

٣- (غـارَ - الرَجُلُ غَوراً): پیاوەکە لە نیوەی رۆژدا/ لەنیوەرۆدا نوست.

(- آلنَّهارُ): گەرمای رۆژ تاویسەند.

(غَوَّرَ - الرَجُلُ): رۆیشت‌و لایدا یان لەقرچەی نیوەرۆدا نوست.

(ألغَوْرَة): ١-نیوەرۆ خەو ٢ خۆر.

٤- (غـارَ - لَهُمُ اللهُ وَغارَهُـم. غِيَاراً): خودا

دەرووی ڕۆژیی و فەڕی لێکردنەوە.
(إغْتَارَ. إغْتِيَاراً): ١-سوودیکرد/ دەستگیربوو/ کەڵکی بینی ٢-خواردن و ئازووخەی بۆخۆی و خێزانەکەی کۆکردەوە.
(إسْـتَغْوَرَ - هُ إسْـتِغوارا): داوای خـواردن و ئازووخەی لێکرد.
(الغِوَر): خوێنبایی.
٥- (أغارَ - الحَبلَ. إغارَةً): توند (گوریسەکەی، پەتەکەی) بادا.
(إسْـتَغارَ - الرَجُـلُ): پیاوەکـە زۆر قەڵەوو تێکسمراو بوو.
(- الجرحُ): برینەکە هەڵاوسا.
(ألغارَة) ئەسپی جومگە قایم وتۆکمە.
(حَبلٌ شَديدُ آلغارَة) گوریسێکی توند بادراوو ڕێسراو.
٦- (ألغـار): ١-گەلامێو ٢-چاڵـی ئاودەم نێوان هـەردوو لای کاکیلـەی خـوارەوە ٣-قـاچ: درەختێکـی کێویلـەی بۆنخۆش و هەمیشـە سەوزە دارەکەی سەختە لەناوچە فێنکەکاندا دەروێـت بەرەکەی لەزەیتون دەچێت ڕۆنێکی لێ دەردەهێنرێـت بـۆ ئازار باشـە. جاران بۆ سـەرکەتووان گوڵبەندەکەیـان لەگەڵای ئەم درەختە دروستدەکرد.
ملحق:
غور: (المَغاویـر): جەنگاوەرانێکن مەشـقی جەنگی لەناکاویان پێکراوە و فێری ئەوە کراون دزە بکەنە پشـت دوژمن و کاری پڕمەترسیی بکەن پێیاندەڵێن (کۆماندۆ).

غـوز: (غـازَ - هُ. غَوزاً): نیـازی ئەویکرد/ ڕووی کردە ئەو.
(الغـاز (ج) غـازات) (ك): گـاز یەکێکـە لەدۆخەکانـی مـادە دەتوانرێـت بەهـۆی پەسـتانەوە شـل بکرێت ئەم وشـەیە زانای بەلجیکی (فۆن هیلموت) دایناوە.
غوص:١- (غاصَ - فِي المـاءِ. غَوْصاً وَغِياصاً وغِياصَـةً وَمَغاصاً): چووە ئاوەکەوە و خۆی نوقومی ئاوەکە کرد/ چووە ژێر ئاوەکەوە.
(غائِـص (ج) غُوَّاص وَ غاصَـة): مەلەوان/ ئاوباز / ژێر ئاو چوو.
(- عَلـى المَعانـي): چـووە قووڵایـی واتـای وشەکانەوە.
(غَـوَّصَ - هُ فِي الماءِ): نوقمـی ئاوەکەیکرد/ کردی بە ژێر ئاوەکەوە.
(ألغَـوَّاص): مەلەوان / ئاوباز / ژێر دەریاوان ٢-کەسـێکە پیشـەی دەرهێنانـی مـرواری و ئیسفەنج و شتیتر ە لە بندەریادا دەردەهێنێت ٣-باڵندەیەکی ئاوییە دەچێتە ئاوەوە و ماسی و خواردنیتر دردەهێنێت
(ألغَوَّاصَة): ١-مێی وشـەی (الغواص) ٢-ژێر دەریـا / پاپۆڕێکـی جەنگیی بچوکـە لەژێر دەریاوە تۆپ دەگرێتە پاپۆڕی دوژمن.
(ألغِياصَـة): پیشـەی ژێـر دەریـاوان کـە

مرواری‌و ئیســـفەنـج و شــتیتر لەبنی دەریادا دەردەهێنێت.
(اَلمَغاص): شـوێنی خۆ هاویشتنە بنی دەریاو ئاوەوە بۆ مرواریی‌و شتیتر.
٢- (غــاصَ - على الشـيءِ يَغُـوصُ. غَوْصاً وغِياصــاً وغِياصَــةً وَمَغَاصــاً): پەلامــاری شتەکەیدا / هێرشی بردە سەر.
٣- (اَلمَغاص (ج) مَغاوص): بەشی سەرەوەی لاق.
غوط:١- (غاطَ - الحفُرَةَ: غَوْطاً): چاڵەکەی هەڵکەند.
(- فيهِ): چووە ناوی/خۆی بەناویدا کرد.
(هذا رَملٌ تَغوط فيــهِ الاَقدام): ئەمە لمێکە قاچی تێدا (نوقومدەبێت/ دەچەقێت).
(- في الماءِ): خۆی نوقومی ئاوەکە کرد.
(غَوَّطَ- البِئرَ): چاڵاوەکەی هەڵکەندو قوڵتری کرد.
(تَغَوَّطَ): چووە سەرپێشاو/ ریا.
(تَغَوَّط وبالَ): گوومیزیکرد.
(تَغاوطا- في الماءِ): خۆیان بەناوەکەدا کرد.
(اَلغــاط (ج) غُــوْط و اَغْــواط وَ غِيــاط وَ غِيطان): زەویی چاڵ‌و نشێو.
(اَلغائِــط) (فــا): ١-زەوی چــاڵ‌و نشـێو ٢-ئاودەست/ ئابخانە شـوێنێکی چاڵ بۆ تێدا ریان کە خەڵك نەیبینێت ٣-پیسایی/ گوو.
(اَلغَــوْط وَ الغَوْطَة (ج) غُــوْط وَ اَغْواط وَ غِياط وَغِيطان): زەوی (نزمان/ نشێو).

(اَلغُوْطَة): جەنگەڵ/ چغورد.
(بِئرٌ غَوِيطَة): چاڵاوێکی قووڵ.
٢-(غَــوَّطَ - الطَّعامَ): خواردنەکەی بەپاروو کرد و پارووەکەیشی گەورەکرد.
٣-(اِنْغاطَ — العــودُ): (چیلکەکە/ چێوەکە) نوشتایەوە/ چەمایەوە.
٤- (اَلغاط) کومەلە خەڵك.
غــوغ: (الغـــاغ) (ن) = اَلحَبَــق: ١-پونگــە ٢-(الغاغــة) (ج): کومەڵــە خەڵکێکی زۆری هەمە چیزەی تێکەڵ.
(الغاغة): چلە پونگەیەك.
(اَلغَوغاء): ١-کوللەیەکی بێشومار کە خەریکی فرینبێــت یــان پاش ئــەوەی کە بــاڵ پەیدا دەکات ٢-خەڵکێکی زۆری تێکەڵی بەیەکدا چوو ٣-سەرســەری و بەرەڵاو خوێریی کە هەمیشە ئامادەی خراپەو شەڕبن.
اَلغَوغاء (عامية): هات‌وهاوارو دەنگە دەنگ/ قیژە قیژو ژاوە ژاو/ غەڵبەغەڵب.
الملحق:
غــوغ: (اَلغَوغائِيَّــة): جەمــاوەری ورووژاو. ورووژاندن و بزواندنی جەماوەرەو بۆ ئەوەی کەڵك لە سۆزو خۆشەویستیان بۆ ئامانجێکی رامیاری وەربگیرێت.
(اَلمُرشَّــحون لِلإنتِخابات يَلجَــأون غالِباً الى الغَوغائِية): ئەوانــەی خۆیان بۆ هەڵبژاردن دەپاڵێون زۆر جار پەنادەبەنە بەر جەماوەری

ورووژاویان.

(اَلغَوغَائِیَّـة): رەوشـێکی رامیاریيـە کـە دەسەڵات دەکەوێتە دەست جەماوەر. وروژانی جەمـاوەرو ئاژاوەنانــەوە خراپترین دوژمنی دیموکراتیە.

غــوف: (اَلغَوَافَــه) (ن): گواڤــا: درەختێکی ناوچــە گەرمەکانــە لــە کۆمەڵــەی مــۆردە لەئەمریــکای کەمەرمیــی گــۆی زەوییـــەوە هاتــووە لە وڵاتەگەرمەکاندا گرنگیی هەیە ٢- بەری گواڤا بەرمەکەی شـیرێکی خۆشی تێدایە بەرمەکەی لــە هەرمی یان لەسـێو دەچێت و دەیشکرێت بەمرەبا.

غــول: (غــالَ - هُ. غَولاً): نــاکاو گیریکردو فەوتاندی.

(- تْــهُ الخَمــرُ): مەیەکــە ســەرخۆش و بێهۆشـیکردو (ئەقڵی/ ئاوەزی) لەدەستدا یان تەننادروستیکرد.

(تَغَوَّلَ - تِ الأَرضُ بِفُلان): زەویەکە ونیکردو فەوتاندی.

(- تِ الغِیــلانُ القَــومَ): جەنگەڵەکە رێی لە خوێشگەل هەڵەکرد.

(إغْتــالَ - هُ. إغتِیــالاً): ١-نــاکاو گیریکــرد/ ناکاوکوژیکــردو فەوتانــدی ٢-لەنــاکاودا یان بەدزیـــەوە بــێ ئــەوەی ئاگــای لەخۆبێــت کوشتی.

(اَلغائِلَــة (ج) غَوائِل): ١-مێی وشــەی (الغائل) ١-وەی/ چورتوم/ کارەسات/ ئاپۆرە ٢-هەڵەمووت/ فەوتگە ٣-خراپــە/ بەدیی ٤-گەنیی/ گەنبوون/ گەندەڵیی.

(اَلغَفوْل) (مص): ١-سەرێەشە ٢-سەرخۆشی/ مەســتی ٣-دوورودرێژیــی بیابــان (چونکــە خەڵك دەفەوتێنێت/ لەناو دەبات) ٣-سەغڵەتی ونارەحەتیی/ ئەرکی گران.

(اَلغُــول (ج) أَغْوَال و غِیــلان): ١-چورتوم/ ئاپۆرە/ وەی ٢-لە ناو چوون/ فەوتان ٣-دێو

(- ج أَغوال): ١-هەرچی هۆش لە مرۆڤ ببرێت ٣-مەرگ/ مردن.

(اَلغَضَــب غُولُ الحُکم): دەمارگیریی و تووڕە بوون ئاپۆرەی دەسەڵاتە. ٣-(ح) مار.

(اَلْغِیلة): ناکاو کوشتن.

(اَلمِغْوَل): ١-ئەوەی شــتی پــێ دەفەوتێنرێت/ شــتفەوتێن ٢-نووکی درێژی تیر ٣-قامچییەك لەناوەکەیدا شمشـێرێکی باریکــی تێدا بێت (بۆیــە واناونــراوە چونکــە خاوەنەکــەی دوژمنەکــەی خــۆی پێدەکوژێــت بێئەوەی دوژمنەکە بەخۆی بزانێت).

(اَلمَغالَة): فەوتگە.

٢- (غاوَلَ. مُغاوَلَة): لەرۆیشتندا پەلەیکرد.

(تَغاوَلا): پێشبرکێی خێرا رۆیشتنیانکرد.

٣- (تَغَوَّلَ - تِ المَــرأَةُ): ژنەکە حولحولیبوو، هەردەمەی لەسەر بارێکبوو.

(- الأَمرُ): کارەکە نادیارو ئاڵۆزبوو.

(اَلغُوْل(ج) أَغْوال): دێو، خێو، جنۆکە.
٤- (اَلغــال(ج) غــالات) (فارســية): کۆڵوم/ قفل/ کێلوون.
(اَلغَوْل): ١-گلی زۆر ٢-زەویی نشێو / نزمان.
(اَلأَغْــول - مِنَ آلعيش): ژیانی خۆش‌و تێرو تەسەلیی‌و نەرم.
غــوي: ١-(غَوى وَغَوِيَ غَيَّــاً يَغوى غَوايَة): ١-گومرابوو ٢-نائومێد بوو یان سەرنەکەوت.
(- الرَجُلَ): پیاوەکەی گومڕا کرد ٢-نائومێدی کرد.
(غَوَّى وأَغْوى - الرَجُــلَ): پیاوەکەی گومڕا کرد/ لەخشتەیبرد.
(تَغاوى): خۆی بەگومراو بێئاگا (پیشــاندا/ نواند).
(إنْغوى - الرَجُلُ): بەلادا هات‌و کەوت.
(إسْــتَغوى - الرَجُلَ): ١-پیاوەکەی گومڕاکرد ٢-ویستی گومڕایبکات.
(إسْــتَغواهُ بِالأَمانی الكاذِبــة): بەناواتی درۆ فریویدا/ لاسیدا/ گومڕایکرد.
(اَلغاوى (ج) غاوون وَغُواة) (فا): فریودەر/ گومڕاکار/ هەڵخەڵەتێن دەسبڕ/ لەخشتەبەر.
(الغاوى) (عند العامة): کەسێکە حەزلە خۆ ڕازا ندنەوە بکات.
(اَلغاوي وَ الغَوِي وآلغَيّان): گومڕابووی شوێن هەواو هەوەسکەوتوو.
(الغاوِيَة): مێی وشــەی (الغــاوي): ئافرەتی گومڕاو شوێن هەواو هەوەسکەوتوو
(بِتُّ غَــوًى وَمَغْوِياً وَمُغَوَّياً وَمَغوِيّاً): شــەو بەتەنیامامەوە.
(اَلغَوِيّ): گومڕاو شوێن هەواو هەوەسکەوتوو
(بِتُّ غَوِياً): بەتەنیا مامەوە.
(اَلغَيَّة و الغِيَّة): گومڕایی/ سەرلێشێوان/ شوێن هەواو هەوەسکەوتن/ لەڕێی ڕاست لادان.
(إنَّهُ وَلَدُ غَيَّةٍ): کوڕێکی زۆڵە.
(اَلمَغْــواة (ج) مَغاوِ وآلمُغَــوَّاة (ج) مُغَوَّيات): چاڵی تێکەوتن. شوێنی گومڕابوون‌و گومبوون، تووش‌و گرفتاریی.
(حَفَرَ لأَخيــهِ مَغواةً): چاڵێکــی بۆ براکەی هەڵکەند تووشی گرفتارییە کیکرد.
٢- (غَوى. غَيَّاً): فەوتا/ مرد.
(- آلفَصيلُ غَوًى): بەچکە ئاژەڵەکە ناوسکی تێکچوو بــەزۆر مژینی شــیری دایکی‌و لەڕو لاوازبوو خەریکبوو مردار بێتەوە.
(غَــوٍ): بەچکــەی ئاژەڵی ناوســك تێکچووی لاوازبووی پەککەوتوو.
(غَوِيَ. يَغْوى. غَوايَةً): فەوتا/مرد.
(غَــوِيَ - الفَصيلُ غَــوى): بەچکە ئاژەڵەکە ناوســکی تێکچــوو بە خواردنی زۆری شــیری دایکی لەڕو پەککەوتەبوو. پەککەوتەی شیری دایکی و لەڕولاواز بوو.
(تَغاوى - القَومُ عليه): خوێنگەڵ گەلەکۆمەکیی کوشتنی نەویانکرد.

(اَلأَغْوِيَّــه (ج) أَغــاوِيّ): ١-چورتـــوم/ وەی/ كارەسات ٢-فەوتگە هەڵەمووت.

(وَقَــع الناسُ فِي أُ غْوِيَة): خەڵكەكە تووشـــی فەوتانو كارەســـاتبوون/ كەوتنە چورتومەوە ٢-چاڵی راوكردنی درندە.

٣- (رأْسٌ غاوٍ): سەرێكی بچووك يان سەرێكی كـــە زۆر ئەمـــلاولا بـــكات و ئـــاور بداتەوە/ بسوورێتەوە.

(اَلغاوِيَةُ): كوندەی ئاو تێدا بوو.

غيب: (غـــابَ - عَنهُ. غَيْبـــاً وَغَيبَةً وَغِيَاباً وَغُيُوبـــاً وَ مَغيباً): لێـــی دووركەوتەوە، ليی جيابووەوە و ناتەبايبوو.

(- غِياباً وَ غَيبوبَةً): نەهات/ ئامادە نەبوو.

(- تِ الشَّـــمسُ): خۆرەكە ونبـــوو لەبەرچاو نەما/ شاردرايەوە.

(- الشـــيءُ عَـــن فُلان): شـــتەكە (لەفيســـار شاردرايەوە/ لەبەرچاوی نەما) ونبوو.

(- عَـــن بِلادِهِ): بۆ گوزار چوو و لەوڵاتەكەی دووركەوتەوە.

(- الشـــيءُ فِي الشـــيءِ غِياباً وَ غَيَاباً وَغَيبَةً وَغِيابَةً وَغُيُوبَةً): شتەكە چووە شتەكەيترەوەو تيايدا شاردرايەوە.

(غابَ وَآغتابَ - هُ غَيْبَةً وآغتياباً): لە پاشملە بەخراپە لێيدوا/ غەيبەتيكرد.

(غَيَّبَ - هُ): دووريخستەوە/ ونيكرد/ لەبەرچاو لايبرد.

(غُيِّبَةُ غِيابَهُ): لەگورەكەيدا نێژرا.

(غايَبَ - هُ. مُغايَبَةً): ياديكرد/ بيريكرد.

(أَنـــا مَعَكُـــم لأُغايِبكم): مـــن لەگەڵتانداەو دەتاندوێنم.

(أَغـــابَ - القَومُ): خوێشـــگەل كەوتنە ديوی نەديوييەوە.

(-تِ المَرأَةُ): ژنەكە مێردەكەی لاينەبوو.

(مُغيب و مُغيبَة ومُغِيب): ژنی شوولەلانەبوو/ مێرد لەبەرچاوی نەبوو.

(تَغَيَّبَ - عَنهُ): لێـــی دووركەوتەوە و لەلای نەبوو/ لەبەرچاوی نەبوو.

(تَغايَبَ - القَومُ): خوێشگەل لەبەرچاو ونبوون.

(اَلغائِـــب (ج) غَيـــبَ وَغُيَّـــب وغُيَّـــاب وغائِبوون)(فا): ديارنەبوو/ لەبەرچاو نەبوو ونبوو، نەهاتوو/ ون، ناديار، پەنهان.

(غائِبُكَ): ئەوەی (لێت ونە لەبەرچاوتنييە).

(اَلغابَـــة (ج) غابـــات و غـــابٌ): ١-دارســـتان ٢-بێشـــەڵان زەبەنـــگ و قاميشـــەلان/چڕە/ جەنگـــەڵ. (چونكـــە ئـــەوەی تێيدەچێـــت وندەبێت) ٢-نێزەی درێژ يان لەبەربادا لەریو شپرزە ٢-چڕە خەڵكێك.

(غابَةُ البَحرِ): كۆمەڵە وردە جانەوەرێكی بە بەردبووی ناودەريا.

(اَلغَياب) (مص): گۆڕ/ گڵكۆ.

(غَيابُ الشَّجَرِ): رەگو ريشەی درەخت.

(اَلغيابَـــة): ١-گۆڕ/گڵكـــۆ ٢-زەويـــی نەويو/

نشێو.
(- مِن كُلِّ شــيءٍ): هەموو شـتێك كەلەبەر چاوت نەبێت و تۆی لێبشارڕێتەوە.
(- مِــنَ آلــوادي أَو الجُــبّ): بنــی/ تەختی دۆڵەکەکە یان چاڵاوەکە/ بیرەکە.
(اَلغَيــب (مــص) (ج) غِيــاب و غُيُــوب): ١-گومان ٢-هەموو شتێك كەلێتەوە نادیاربێت/ ونبێت/ لەبەرچاوت نەبێت ٣-نهێنی ٤-زەویی نزمو چاڵ.
(سَمِعْتُ صَوتاً مِنْ وَراءِ الغَيبِ): دەنگێك هاتە بەرگوێم لەشوێنێکی نادیارەوە کەلەبەرچاوم نەبوو.
(اَلغَيبَــةُ): ١-گۆڕ/گلکۆ ٢-زەویــی نەوێو، نزم نشێو.
(اَلغِيبَــةُ= اَلأغتيــاب): لە پاشــملە بەخراپە لێدوان / غەیبەت.
(اَلغَيَّاب): زۆر دەمێك بێت ونبوو بێت.
(غَيَّابُ الشَّجَرِ): رەگو ریشەی درەخت.
(اَلغَيوب): کەســێکە زۆر خۆی ونبکات ودیار نەبێت/ زۆر ون.
(اَلغَيبوبَة): خۆر ئاوا بوون.
(لَقِيتُهُ عِنْد غَيْبوبة آلشمس): (کاتی/ دەمی) خۆر ئاوا بوون پێیگەیشتم و دیم.
(اَلغَيبوبَة): لەهۆشخۆچوون/ بوورانەوە.
الملحق
غيب: (اَلغَيب): نادیار/ ون.
(عالَــمُ الغَيــب): جیهانــی نادیــار بەپێی واتــای لێکــدەرەوەکان ئەوەیــە کــە مرۆڤ نایزانێت و تەنها بەهــۆی پێغەمبەرەکانەوە نەبێت. بەهەســت دەرکــی پێناکرێتو ئاوەز راستەوراست پێینازانێت. پێچەوانەی جیهانی نادیارو غەیب جیهانی پێزانراو ولەبەرچاوە.

غيث:١- (غــاثَ - اللهُ البِــلادَ. غَيثاً): خودا بارانی زۆری بۆ وڵاتەکە باراندو نارد.
(- الغَيثُ الأَرضَ): زەویەکە بارانی (لێباری/ بارییە سەر).
(أَرضٌ مَغيثَــةٌ وَمَغْيُوثَــةٌ): زەوییەکی باران لێباریو.
(تَغَيَّثَ - آلبَعيرُ): حوشترەکە قەڵەو بوو.
(اَلغَيْث(ج) غُيُــوث وَأَغْياث): ١-باران. رەنگە بەهەوریش بڵێن (الغَيث): ٢-گیا. کەبەباراناو سەوز دەبێت.
(رَعَينــا آلغَيــثَ): گیامــان بەئاژەڵکانــدا/ لەوەڕاندمانن.
(غَيثٌ مَغيثٌ): بارانێك گشتلاگیربێت.
(سَحابٌ غَيِّثٌ): هەورێکی (باراناوی/ پرباران).
(بِئْرٌ ذاتِ غَيّثٍ): چاڵاوێکی بەئاوو زۆرئاو.
٢- (غــاثَ - النــورُ. غَيْثــاً): رووناکییەکە رۆشنایی پەخشکرد/ بڵاوکردەوە.
غيد:١- (غَيِدَ - الغُلامُ. غَيَداً):١-گەردنی منداڵەکە خواربووە ٢-ئەندامی شلو نەرم و نۆڵبوو.
(هُــوَ أَغْيَد وَهــيَ غَيــداء (ج) غِيْد): لەش

نەرموشل.

(تَغايَدَ - في مَشيَتِهِ): بەلەنجەولار رۆیشت.

(اَلغيَدَ) (مص): نەرم ونۆڵیی.

(اَلأغْيَد): گیاو رووەکی نەرمو شـلوتەڕوبڕو خوارەوەبوو.

(مَكانٌ أغْيدَ): شوێنێکی پڕگژوگیا/ سەوزایی.

(اَلغــادَة (ج) غادات): ١-ئافرەتی نەرمو نۆڵو لەشــجوان ٢-گیــای نەرمو ناســك، تــەڕو بڕ ٣-درەختی تەڕو شکۆفەدارو ناسك.

(غَيْدان الشَّباب): هەرەتی جوانیی و ناسکیی گەنج/ هەرزەکاریی.

٢- غِيــدِ غِيدِ: گورج گورج/ خێرا خێرا نازا نازا/ توند توند بــە (فرمانی داخوازییە واتا پەلەبکە).

٣- (غَيْــدَقَ - المَطَرُ): بــاران زۆر بوو/ زۆر باری.

(اَلغَيْــداق): ١-بەبەرهەم و فــەڕ/ پڕپیتو بەرەکەت ٢-جوامێری بەخشندەو میهرەبان.

(اَلغداق وألغَيْدَق وَ الغَيْدقان): نەرموشــل و ناسك.

غير: (غارَ - الرَجُلُ علــى إمرأتِهِ مِن فُلانٍ وهي عليه مِن فلانة غَيْرةً وَغيْراً و غاراً): بۆ ژنەکەی دڵی لەفیســار پیسکردو ژنەکەش بۆ پیاوەکەی دڵی لە فیسار ژن پیسکرد.

(غَيْران وَغَيُور وَمِغْيار): پیاوی دڵپیســکەرو رق لێوەبوو.

(هی غَيُــور وَغَيْرى (ج) غَيَــارى وَغُيَارى وَغُيُرو مَغايير): ژنی دڵپیسکەرو رقلێوەبوو.

(اَلغيرَة): دڵپیسکردنو رق لێبوونەوە.

(أغارَ - هُ إغارَةً): ١-وایلیکرد رقیبێتەوەو دڵی لێ پیسبکات ٢-پیاوەتیی بزواند/ جووڵاند.

(- الرَجُــلُ امرأتَهُ): پیاوەکــە رقی ژنەکەی جۆشاند بەوەی ژنی بەسەر هێنا.

(تَغَيَّرَ علــى آمرَأتِهِ): لەســەر ژنەکەی رقی لەخەڵك بووەوە و دڵی پیسکرد.

(تَغايَــرَ - الزوجــان): ژنو مێردەکە دڵیان لەیەکتر پیسکرد ورقیان لەخەڵك بووەوە.

(اَلغيرَة (ج) غِيَر): ١-دڵپیسکردنو رقبوونەوە لەخەڵــك. لەوانــەی چاو دەبڕنــە ژنەکەیان پیاوەکە ٢-بزواندنی پیاوەتی.

٢- (غارَ - هُ. غياراً): سوودی پێگەیاند.

(غــارَهُ بِخَــيرٍ): خێــرو بێــری (پێگەیاند/ دایە).

(غارَهُمُ اللهُ بِمَطَرٍ): خودا بارانی بۆ باراندنو فەری پێگەویاندن/ تێرئاویکرد.

(- غارَ وَ غَيَّرَ - هُ. غَيراً): خوێنباییەکەی دایە.

(إغْتارَ - الرَجُلُ إغْتِياراً): پیاوەکە خواردنو پێبژی بۆ خۆیو خێزانەکەی پەیدا کرد.

(ألغيرَة (ج) غِيَر): ١-خوێنبایی ٢-بژێویی.

(أَلمَغِير وَ المَغْيُور): زەویی ئاوەنیا.

(مكانٌ مَغيــور ومَغير): شــوێنێکی ئاوەنیا/ ئاودراو.

(ارضٌ مَغــيَرَة وَمَغيُــورَة): زەويــی ئاوەنیا/ ئاودراو.
٢-(غَيَّر - الشيءَ): ١-شتەكەی بە شتێكی تر گۆری ٢-كردی بە شتێكیتر.
(غايَــرَ - هُ. غِيــاراً وَ مُغايَرَةً): ١-شــتەكەی گۆڕییــەوە بەشــتێكیتر ٢-جیاوازییكــرد ٣-لەفرۆشتندا (بەرهەڵستیكرد/ ڕێكنەكەوت) ٤-یەكێكیتر بوو لەو نەچوو.
(تَغَيَّر): گۆڕاو بووبەشتێكیتر.
(تَغايَــرَ - ت الأشــياءُ): شــتەكان جیاوازییــان تێكەوت.
(ألغَير(ج) أغيار): گۆڕین و لەیەكنەچوون.
(مَن يَكْفُر باللهِ يَلْقى الغَيرَ): هەركەس لەخودا یاخیبێت خودا باری بۆ خراپیی دەگۆڕێت.
(بَناتُ غَير): درۆو قسەی‌نارەوا، ناراستیی.
(غَيْر = سوى (ج) أغبار): هیتر/ دی.
غَيْر: بێجگە لە/ جگە لە.
(جاء القَومُ غَيرَ فُلانٍ): خوێشگەل هاتن جگە لە فیسار/ فیسار نەبێت.
(غَيْر): نەبێت.
(فَمَن إضطَرَّ غَيرَ باغٍ ولا عادٍ): كەسـێك كە ناچار بێت و دەستدرێژیكەر نەبێت.
(غَيْرَ): زۆرترنا، تەنها هێندە.
(قَبَضتُ عَشَــرةً لیسَ غَيرُها ولَيسَ غيرَها): دەمومرگرت زۆرترناو هەر ئەوەندە/ هیترنا.
(قَبَضتُ عَشْرَةَ لیسَ غَيرٌ ولیسَ غَيرُ و لیسَ غَيراً ولَيــسَ غَيرَ): دەمومرگــرت. هەرتەنها هێندە زۆر ترنا/ هیترنا.
(فَعَلَــهُ غَــيرَ مَــرَّةٍ): لەجارێــك زۆرزۆرتر ئەومیكرد.
(غِيَــرُ الدَّهــرِ): چەرخــی ڕۆژگارو گۆڕان‌و قەوماوی.
(ألغَيرِيَّــة): ١-لەیەكنەچوونــی پێچەوانــەی لەیەكچوونە دووشــتو هەریەكەیان شتێكیتر بێــت جیــا لەویــتر ٢-لەپێشــگرتنی خزم وبەتەنگــەوە هاتنــی ئــەوە پێچەوانــەی خۆپەرستییە (ألترویسم).
٤-(ألغَيَّــرْ دِيــا) (ن): گلاردیــا. ڕووەكێكــە گوڵەكــەی پانــە لاسكەكەی پرتەقاڵــی‌و ســووره كاتێك دەردێــت. بەزۆریی‌و زۆر جار لەباخچەكاندا دەروێنرێت.

الملحق

غير: (ألغِيَار): گۆڕینی شــتێك بە شــتێكیتر كەوەك ئەو بێت
(ألغيــار): ئــەوەی كە دانــراوەو ئامادەكراوە لەبری شتێكیتر دابنرێت.
(قِطَــعُ الغيار لِــلآلات = قِطَــعُ التَبديل): پارچەی ئامێر كە بری پارچە ســواوەكە یان خراپەكــە دادەنرێــت و هەروەكو نەویشــە/ پارچەی بریتی یان پارچەی گۆڕین.

(غيض: غاضَ يَغيضُ - ألماءُ غَيْضاً وَمَغَاضاً): ئاوەكە كەمیكرد یان ڕۆچوو یان تەواو بوو.

(الثَمَنُ): نرخەكە (كەميكرد/ داشكا).
(- المـاءَ أو الثَمَـنَ): ئاوەكـەى كەمكرد يان نرخەكەى داشكاند كەميكرد.
(- دَمْعَهُ): فرميْسـكەكەى (راگرت/ وەستان/ برى).
(غَيَّـضَ وَأَغاضَ - المـاءَ أو الثَمَنَ): ئاوەكەى كەمكرد يان نرخەكەى داشكاند.
(- دَمْعَهُ): فرميْسكەكەى راگرت.
(تَغَيَّضَ وآنغاضَ الماءَ): ئاوەكە كەميكرد يان رۆچوو يان براو نەما.
(- الثَمَنُ): نرخەكە داشكا/ كەميكرد.
(الغَيض)(مص):١-كۆرپەلەيەك كە هيْشتا تەواو نەبوو بيْت و لەباربچيْت ٢-كەم/ كەمەك.
(هذا غَيضٌ من فَيض): ئەمە كەمەكيْكە لەزۆر.
(الغَيضَـةُ (ج) غِياض وَ أَغاض وَ غَيضات): ١-جاريْـك كەمكـردن، رۆچـوون، نەمـان ٢- بيْشەلان و جەنگەڵ ٣-زەبەنگ.
(المَغيـض (ج) مَغايض): ئـاوى ژيْر زەمين و شويْنى ليْدەرپەرينى/كانى/ سەرچاوەى ئاو.
(ماءٌ مَغيض):ئاوى كانياو كەلەژيْر زەمينەوە دەردەپەريْت.
غيـط: (غاطَ - فيهِ غَيطاً): تيْچوو/ چووە ناوى.
(الغَيط): بيْستان.
(المُغايَطة): ناحەزى/ دوژمنايەتى.
(بَيْنَهُم مُغايَطَةٌ):ناحەزييان لەنيْواندا هەيە و قسەو قسەلۆكيش.
غيظ: (غاظَ وَغَيَّـظَ وَغايَظَ وَأَغاظَ - هُ): تووڕەيكرد/ رقيهەستاند.
(غايَظَ صاحِبَهُ في العَمَل):لەكارەكەدا لەگەل هاوريْكەيـدا كەوتە رقەبەرى و پيْشـبركىْ و بەزاندى.
(تَغَيَّظَ): دەمارگيربوو/ تووڕەبوو.
(- آلحَرُّ): گەرماكە تاويسەند.
(إغْتاظَ): زۆر رقيهەستاو تووڕەبوو.
(الغَيْظ) (مص): زۆر رقهەسـتان/ دەمارگير بوون/ زۆر تووڕەبوون دەلّيْن :گەرماوگەرميىو سەرەتاى (تووڕەبونە/ رقهەستانە).
(الغِياظ): پەڕارەو كولۆلّيى و گرفتاريى.
(المَغيظ): تووڕەكراو/ رقهەستيْنراو.
غيـف:١- (غـافَ - تِ الشَـجَرَةُ غَيَفانـاً): درەختەكـە پـەلى بەمـلاو لادا هاويشـت و بلاوكردەوەو خواركردەوە.
(شَجَرَةٌ غَيْفاء):درەختيْك كەپەلى بە هەموو لايەكدا هاويشتبيْت و بلاو كردبيْتەوەو لاركردەوە.
(أَغـافَ - الغُصـنَ): (پەلەكـەى/ لقەكەى) لاركردەوە.
(أَغْيَـفَ وتَغَيَّـفَ - تِ الشَـجَرَةُ): پەلەكانى بەراست و چەپدا لاركردەوە و هاويشت.
(الأَغْيَف (م) غَيفاء): مللارو نەرم و شل.
(عَيشٌ أَغْيَف):ژيانيْكى خۆشى بيْگيرو گرفت و پر ئاسوودە.

(شَـجَرَةٌ غَيْفـاء): درەختـك پـەل وپـۆی بەملاولادا خوار کردبێتەوەو هاویشتبێت
(اَلغَيْفان وآلغَيُّفان): کەیفخۆشی لەرۆیشتندا و هەڵبەزینو دابەزین.
٢-(غَيَّفَ): زۆر ترساو هەڵات.
(غَيَّفَ وَتَغَيَّفَ - عَنِ الأَمرِ): خۆی لەکارەکە لادا/ خۆی لێدزییەوەو لێی ترسا.
(اَلغاف.الواحــدة غافَــة) (ن): درەختێکــە بەرەکەی زۆر شیرینە.
(اَلغَيْف): پۆلە باڵندە.
(اَلغَيَّاف): ریشنێکی زۆر ریش درێژ.
غيق: (غَيَّــقَ - المالَ): داراکــەی / ماڵەکەی لەکەڵکخست / تێکیدا.
(- في رأيِهِ): راکەی تێکەڵو پێکەڵبوو و لەسەر رایەك نەبوو.
(- الطائِرُ): باڵندەکە فڕەفڕێکی بەباڵیکردو هەڵنەفڕی.
(- بَصَــرَهُ): چاوی شــێڵەو بێڵەکرد/ بەهەر چوار لادا روانیو گێرای.
(تَغَيَّقَ - تِ العَينُ): چاوەکە تاریکبو.
(غاقِ): غاقە غاقی قەلەرەشکە.
غاق: غاقێکی قەلەرەشکەیەك.
(اَلغاق):(ح): قەلەرەشکە.
(القــاق = (عاميــه)= الغــاق (الغاقَة (ح)=
الغَوّاص = غُرابُ الماء: ماسیگرە/ کەرەسەرە.
غيل: (غالَ وَ أَغالَ - تِ آلمَرْأَةُ وَلَدَها. غَيلاً و إغالَةً): ژنە سکپڕەکە شیری بەمنداڵەکەیدا.
(غائِلَة و مُغِيل): ژنێك بەســکی پڕەوە شــیر بەمنداڵەکەی بدات.
(أَغْيَــلَ - تِ المَــرأةُ ولَدَهــا. إغيــالاً): ژنە سکپڕەکە شیری بە منداڵەکەیدا.
(- تِ الغَنَمُ): مەڕەکە لەساڵێکدا دوو جار زا.
(اَلغَيل (مص)(م) غَيْلَة (ج) أَغْيَال): شیرێك کەبەسکی پڕەوە ژن بیدات بە منداڵەکەی.
(اَلغِيلَة): شیردان بەسکی پڕەوە.
٢- (غالَ - هُ. غِيَالاً وَغِيالَةً وَغُؤُولاً): دزی.
(اَلغائِلَة (ج) غَوائِل): ١-خراپە ٢-قینی دڵ.
(اَلغَوائِــل): چورتــومو گرفتارییــەکان/ لێقەومانەکان.
(اَلغِيلَة): فێڵو فریودانو ناکاو کوشتن.
(قَتَلَــهُ غِيلَــةً): بەفێڵو لەناکاودا کوشــتی (فریویداو بەفێل بردیە شوێنێك و کوشتی)/ نامەردانە کوشتی.
(اَلغَيَّال): پیاو کوژی فریودەر و فێڵاوی.
(اَلمَغالَة): خراپە/ خراپەکاریی/ بەدکاریی.
٣- (أَغْيَلَ - تِ آلشَجَرَةُ): درەختەکە گەورەبوو بە گشت لایەکدا پەلیهاویشتو چڕبوو.
(تَغَيَّلَ - القَومُ): خوێشگەل دەولەمەند بوون و سامانیان سەریەکنا.
(تَغَيَّلَ وآسْــتَغْيَلَ - تِ الشَجَرَةُ): درەختەکە چڕ بوو پەلی ئاڵا بەیەکدا.
(شجرةُ مِغيال): درەختێکی چڕی پەلهاویشتوو.

(إغْتـــالَ - الغُلامُ إغتِيالاً): مێـــرد منداڵەكە قەڵەوو خرت بوو/ ئەستووربوو.
(ألغَيْل(م) غَيْلَـــة (ج) أغْيال): مێرد منداڵی قەڵەوی زلە.
(ألغِيل(ج) أغْيال وَغُيول): ١-بێشەڵان و چرە ٢-جەنگـــەڵ/ درەختـــی زۆری بەیەكـــدا چوو ٣-لانەی شێر.
(ألغَيَّال): شێر (چونكە لەبێشەڵاندا دەژی).
(ألأَغْيَل): لەشێروگەورە / تۆكمە.
(ألمِغْيـــال): درەختـــی گـــەورەی پەلوپۆزوری سێبەردار.
٤- (ألغائِلَةُ (ج) غَوائِل): درزی گۆل/ حەوز.
(ألغَيْـــل (ج) أغْيَال: ١-ئاوێك بەســـەر زەویدا بكشـــێت/ بـــڕوات ٢-هەمـــوو دەرەو دۆڵێـــك كە كانیـــاو ی تێدا بێت و ئـــاوی لەبەر بڕوات ٣-ئەوەی بەلاتەوە نزیكبێت كەچی خۆی دوور بێت.
(ألغِيْـــل (ج) أغْيَال وَ غُيول) هەموو دۆڵێك كە ئاودار بێت.
غيم: (غامَ وَ غَيَّمَ وَأغـــامَ وَ أغْيَمَ وَتَغَيَّمَ - تِ السَـــماءُ/ غَيْماً وَإغامَةً وَ إغْياماً) ئاسمان هەوریكرد / هەوراویبوو.
(الغَيْم (مص) غُيوم): هەور.
(غَيمَة): پەڵە هەورێك.
(يَومٌ غَيُوم): ڕۆژێكی هەوراوی.
٢-(غـــامَ - البَعيرُ. غَيماً): حوشـــترەكە زۆری تینوبوو وهەنـــاوی (ئاگـــری تێبەربوو/ زۆر گەرمبوو).
(غَيمان (م) غَيمى): حوشـــتری زۆر تینووی هەناو گەرمبوو.
(غَيْمَ- البَعيرُ): حوشترەكە تینوو بوو ئاگرلە هەناوی بەربوو.
(مَغْيُـــومٌ): حوشـــتری زۆر تینـــووو هەنـــاو گەرمبوو.
(أغْيَمَ - البَعيرُ إغْياماً): حوشترەكە تینوبوو.
(- القَومُ): خوێشكەل تووشی تینویتی بوون.
(أغْيموا في المكانِ): لەشـــوێنەكەدا هەڵیاندا/ نیشتەبوون.
(ألغَيم):١-تینوێتیی ٢-دەردێكە لە تینوێتییەوە دەداتە حوشتر.
غين:١- (غانَ. غَيْناً): تینویبوو.
٢- (غـــانَ - تْ نَفْسُـــهُ غَينـــاً): دڵی تێكچوو خەریكبو بڕشێتەوە.
(- تِ السماءُ): هەوربەری ئاسمانیگرت.
(غَيَنَ - تِ السماءُ): هەور (بەری ئاسمانیگرد/ رووی ئاسمانی داپۆشی).
(- على قَلْبِهِ): حەزی سێكس تێیناڵاو ودایگرت.
(أغانَ - السَّحابُ السماءَ): هەور بەری ئاسمانی گرت.
(أُغْيِـــنَ - على قَلبِهِ): حەزی ســـێكس تێیی ئاڵاو دایگرت.
(ألغَيْن): هەور.

(اَلغِينَةُ): درەختی بەیەکدا چووی بێئاو.

(اَلغِينَةُ): بێشەلان/ جەنگەڵ.

(اَلأَغْيَن)(م) غَيناء (ج) غيْن - مِن الشَـجَرِ وَ النَّبات): گیاو درەختی سـەوزی بالاکردوو درێژو پەلهاوێژ.

٣-(غَيَّنَ. غَيْناً): پیتی غەینی نووسی.

(اَلغَيْن): پیتی غەین.

٤- (اَلغَيْنَـةُ): خوێناوو زرچکاو کەلەلاشـەی کەلاکی بۆگەنەوە دەردەچێت ٢-کێم و زووخ.

غيه: (اَلغَيْهَم): تاریکی

غيی: ١-(غَيًّا وَأَغْيا الغايَة أَی الرايه. تَغيِيَةً وَإغياءً): ئالاکەی چەقاند.

(- لِلقَوم): بۆ خوێشگەل ئالایەکی چەقاند.

(اَلغايَة (ج) غايَات وَ غايٌ): ئالایی.

(غائِيٌ): ئالا.

٢- (غَيَّـا - الطَـيرُ علـى الشَـيءِ تَغيِيَةً): مەلەکـە/ باڵندەکـە بەسەرشـتەکەدا فـرە فریکرد/ فرەفریبوو.

(غايا - آلقَومُ فَوقَ رَأسِـهِ بِالسُّيوفِ مُغاياءً): خوێشـگەل شمشـێرەکانیان بەسەر سەریەوە ڕاگرت وەکو سێبەری بۆ بکەن.

(أَغْيا - آلطَّيرُ. إغياءً): پەلەوەرەکە/ باڵندەکە: کەوتە فرەفر.

(- السَـحابُ): هەورەکـە لەنگەریگـرت/ مایەوە.

(تغايا - تِ الطَيرُ على الشيءِ): باڵندەکە بەسەر شتەکەوە چەرخەیدا/ پێچە بەدەورەیبو.

(تَغايَـوا عَلَيـهِ حتـى قَتَلـوهُ): خولیانداو کۆمەکیانکرد تا کوشتیان.

(اَلغايَة): باڵندەی چەرخەکردو.

(اَلغَيايَة (ج) غَيايات): سـێبەر کەر بەسـەر مرۆڤەوە وەکو هەورو تۆزی زۆر.

٣-(أَغيا - الرَجُلُ. إغياءً): پیاوەکە گەیشـتە ئەو پەڕی شکۆیی و پایەی کار.

(- الفَرَسُ فِي سِباقِهِ): ئەسپەکە لەپێشبڕکێکەدا گەیشتە ئەو سەری ئامانج و شوێنی پێشبڕکێکە.

(الغايـه (ج) غايـات وغايٌ): ١-ئـەو پەڕی کۆتایی، ئەوسەری دوایی ٢-ئامانج/ مەبەست/ ئەو سودەی مەبەستە.

غائِي: مەبەستەیی ٢-ئەوسەری کۆتایی.

(غايتك أَن تَفعَلَ كذا): ئەو پەڕی ئامانجت ئەوەیە کە ئەوە ئەنجامبدەیت/ ئەوپەڕی توانات ئەوەیە.

(أَنتَ بَعيدُ الغايَة): تۆ نیازەکەت باش پێکاوەو ئامانجەکەت دوور دەڕوانێت و ڕاستە.

(اَلغَيايَة (ج) غيايات): بنی چاڵاو/ بیر.

(اَلمُغَيًّـا) ئەو شـوێنەی کەئالای پێشـبڕکیی غارغارێنی ئەسپی پێدیاریی دەکرێت

(الغاية لا تَدخُل فِي المُغَيًّا): ئامانج ناگاتە سنووری خۆی (ئیدیومە): ئاوات گرانە دەستگیربێت.

٤- (اَلغايَة): قامیشێکە کە چۆلەکەی پێدەگیرێت.

(اَلغَيايه(ج) غيايات): ڕووناکی تیشکی خۆر.

(اَلغَيَّة = اَلغِيَّة): گومڕایی، سەرلێشێوان.

ف: (الفــاء): فْ: پیتی بیســتەمین ئەلفوبێی عەرەبییــە لە پیتــە لێوییەکانەو لە ژمێرەی کــۆی پیتەکاندا (٨٠) هەشــتایە فْ بە گەلێك واتا دێت:

١-ئامــرازی پەیوەندییــە بە واتــای لە پاش/ ئەوســا/ پاشــان/ لەوەدوا/ دوایی دێت «قامَ زَیدٌ فعَمرو»: زەید هەســتا لە پاشان عەمرۆ. دوایی/ پاشــان/ ئەوســا/ لە پاش ئەو عەمرو هەستا.

(«حَبَسَهُ فَقَتَلَهُ»): بەندیکرد پاشان کوشتی

٢-بە واتای هــۆ («ضَرَبَهُ فماتَ»): لێیداو بە هۆیەوە مرد/ لێیداو پاشان مرد ٣-لە مەرجدا بە واتای (دە) یان دەکەواتە/ کەواتە.

(«إن كُنتُم تُحبُونَني فاحْفظوا وصاياي»): ئەگــەر منتــان خۆشــدەوێت دە، کەواتــە ئامۆژگارییەکانــم هەڵبگرن/ وەربگرن ٤-هۆو مەرج: با/ تا، وەك.

زُرْني فأكرِمَكَ: سەردانم بکە تا رێزت لێبگرم ســەردانم بکە با رێزت لێبگــرم ٥-بۆ کردنی کارێکیتر.

(«كُنْ فيكونُ»): ببە دەبێت. کە فەرمووی ببە ئەوسا دەبێت (هۆی بوونەکە فەرمانە)کەیە. کارەکەیتر لە دواوەیە ٦-(فْ)ە زیاد دەبێت (لە کوردیدا بە وتای (ئیتر/ ش) دێت.

(«زیدٌ فلا تضربْهُ»): زەیدەو ئیتر لێیمەدە.

(«خرَجْتُ فاذا الأسَدُ في الدار»): دەرچووم و شێرەکەش لە خانووەکەدا بوو.

(«ولمّا قُمتَ فقُمنا»): وەك تۆ کە هەستایت ئێمەیش هەستاین.

فأتَ: (افْتأتَ برأيه): بەراکەی خۆیەوە نووساو هیچیتری وەرنەگرت/ ڤیرسیچمەییکرد.

(-عليّ الباطل): شــتی نــاڕەوای دایە پاڵم/ درۆی بۆ هەڵبەستم.

(أفتُتِتَ): لە پڕ مرد.

(فأد: ١-(فَأَدَ-هُ. فَأْداً): دلّی پێکا/ بەردڵیخست/ لەدڵیدا.
(-الخَوف فُلاناً): ترس زیرەی پێکرد/ زراوی برد.
(فُئِـدَ وفَئِدَ. فَـأْداً وفَـأَداً): هـاواری ژانی دڵیکرد.
(اَلفُـؤاد (ج) أَفْئِـدَة): دڵ (لەوانەیـە بـە ئاوەزیش بڵێن).
(اَلفَئِید): زیرەکردوو کە ورەی نییە.
(اَلمَفْؤُود): ١-کەسـێکە هاواری ژانی دڵی بکات ٢-کەسێکە بێورەو هێزی دڵە/ دڵی قایم نییە ٣-زۆر ترسنۆك/ زیرەکردوو.
٢-(فَـأَدَ- الخُبـزَ. فَـأْداً): نانەکەی خسـتە ژیلەمۆکەوە/ یان خۆڵەمێشە گەرمەکەوە.
(-اللَّحْـمَ فِي النـارِ): گۆشـتەکەی بـە ئاگر برژاند.
(تَفَأَّدَ-تِ النارُ): ئاگرەکە گڕیگرت/ خۆشبوو.
(اِفْتَأَدَ- الرَجُلُ): ئاگری بۆ برژاندن کردەوە.
(-اللَّحْـمَ فِي النـارِ): گۆشـتەکەی بـە ئاگر برژاند.
(اَلفَئِید): ١-ئاگر ٢ برژاو.
(اَلأَفْؤُود (ج) أَفائِید): ١-نانی بە ژیلەمۆ برژاو ٢-شوێنی برژاندنی نان لە ژیلەمۆدا.
(اَلمِفْأَد والمِفْآد والمِفأَدَة (ج) مَفائِد ومَفائِید): ١ مەقاش یان کۆڵەوژ یان هەر دارو ئاسنێك کە ئاگری پێ تێکهەڵدرێت ٢-شیشی کەباب.
(اَلمُفْتَأَد): ئاگردان، مەقەڵیی، کوورەی ئاگر.
(اَلمَفْؤُود): ١-نانی بە ژیلەمۆ برژاو ٢-برژاو.
فأر: (فَأَرَ- التُرابَ فَأْراً): گڵەکەی هەڵکەند.
(-الشَيءَ): شتەکەی نایە چاڵو شاردیەوە.
(فَئِرَ المكانُ فَأَراً): شـوێنەکە مشکی تێدا بوو یان مشکی زۆر بوو.
(الفَأْر (مـص) (ج) فِئْران وفِئَرَة) (بۆ نێرو مێ) (ح) مشك/ گیانەوەرێکە لە ماڵدا دەبێت. پشیلە راویدەکاتو لە فرتێنەرەکانە.
(مَكانٌ فَئِر وأَرضٌ فَئِرَةٌ ومَفْأَرَةٌ): شـوێنێکە یان زەوییەکە مشکی زۆرە.
(اَلفَأْرَة): ١-(ح) مشکێك ٢-قاپی (مسك/ بۆنی خۆش).
فأس: (فَأَس- الخَشَـبَةَ. فَأْسـاً): بە تەشوێ دارەکەی قڵیشاند.
(-الرَجُـلَ): ١-تەشـوێی (بە پیاوەکـەدا دا/ پێداکێشا) ٢-کێشای بە ئێسکی پشتی سەریدا.
(اَلفَأْس (مص) (ح) أَفْؤُس وفُؤُوس): تەشوێ (دەشـێت) هەمزەکـەی لاببرێـتو دەوترێت (فاس) وشەکە مێیە.
(فَأْسُ الرَأْس): لێواری ئێسکی پشتی سەر کە لە ئاستی ملدایە.
(فَأْسُ الفَـم): ئەو لایەی دەم کـە دانەکانی تێدایە.
(فَأْسُ اللِّجام): ئاسنی لغاو کە لە دەمی وڵاخدا دەنرێتو دەبێت.

(فــأف: (فَأْفَأَ- الرَجُلُ فَأْفَــأَةً): پیاوەکە هەر (ف ف)ی بوو.

فَأْفــاءٌ وفَأْفَــأ: کەســێکە کە دەنگــی (ف) لە ناخاوتنەکەیدا زۆر دەردێنێتو دەڵێت.

فاق: (فَأَقَ. فُؤَواقاً): قرقێنەیدایەوە.

(اَلفُؤَاق والفُــواق): ١-قرقێنــە ٢-پژمینێکی توندو بەرز/ هەناسەهەڵکێشانێکە کە دەنگی لەگەڵدا بێت.

فأل: (فَأَلَ-هُ بالشــيءِ تَفْئیلاً): بە شــتەکە گەشــبینیی پەیداکــرد/ نوقلانەی باشــی لە شتەکە بۆدا.

(تَفَأَّلَ وتفاءَلَ وافتَأَلَ-بِهِ): بەوە گەشبینبوو.

(اَلفَــأْل (ج) فُؤُول وأَفْــؤُل): نوقلانەی باش. پێچەوانەی وومی بەد/ خراپ. (وەکو ئەوەی بە نەخۆشێك بڵێیت: چاکیت. ئەویش وای بۆ بچێت کە بەرەو باشی دەڕوات.

(«لافَأْلَ علیك»): باش نابیت.

(اَلفِئــال): یاریــی کلاوکلاوێــن کــە منداڵ دەیــکات، یان لە کۆمەڵــە خۆڵێکدا کە چەند کۆمەڵێك دەبن شتێك بشارێتەوەو یەکێك لە یاریکەرەکان هەڵیهێنێت لە کام کۆمەڵەدایە.

(اَلمُفائِل): یاریکەری کلاوکلاوێن.

فــأم: ١-(فَأَمَ- مِنَ الماءِ. فَأمــاً): تێرئاو بوو/ تینوێتیی شکا.

(-البَعیرُ): حوشترەکە دەمی لە گیاو لە پووش پڕکرد.

(فَئِمَ وتَفَأَّمَ- البَعیرُ. فَأماً): حوشترەکە دەمی لە پووش پڕکرد.

(أَفْأَمَ- الدَلْوَ): دۆلکەکەی پڕکرد.

٢-(فَأَّمَ وأَفْأَمَ- القَتَبَ): کورتانەکەی فراوانو گەورە کرد.

٣-(الفِئام (ج) فُؤُم): کۆمەڵ/ کۆمەڵە خەڵك (ئەم وشەیە تاکی نییە).

(«قَطَّعُوهُ فُؤَمّاً»): پارچەپارچەیانکرد.

فأو: ١-(فَأَى- رأسَ فُلانٍ فَأْواً وفَأْیاً): بەشمشێر سەری فیساری (قڵەشت/ دوولەتکرد).

(أَفْأَى): کەوتە درزی شاخێکەوە.

(تَفَأَّى- القَدَحُ): جامەکە/ پەرداخەکە (درزی تێبوو/ قڵیشا).

(إنْفَأَى): کرایەوە.

(-الشــيءُ): ١-شــتەکە درزیــبردو قڵیشــا ٢-دەرکەوت/ کەوتەڕوو.

(-بَیْنَ الشَــیْئَین): قڵیش کەوتــە نێوان دوو شتەکەوە.

(اَلفَأْو): ١-قڵیشــی نێوان دوو کێو/ لێکترازانی دوو کێو/ شــاخ ٢-دەربەنــدی دۆڵ کە ڕووەو پانتایی بێت ٣-لی گردەوەبوو ٤-دەشــتێك لە نێوان شــاخدا بێت هەوای خۆشبێت بە هۆی شاخەوە ٥-شەو.

(اَلفِئَة (ج) فِئات وفِئُون): دەســتە/ کۆمەڵ/ گورۆ (لە جیابوونەوەوە هاتووە).

٢-(اَلفَأو): ١-شوێنی خزو لووس ٢-خۆرئاوا.

فتّ: ١-(فَتَّ وفَتَّتَ- الشيءَ. فَتّاً): شتەکەی ورد کرد/ بە پەنجە وردکرد.

(«فَتَّ الخُبْزَ في المَرَقِ ونَحْوَهُ»): نانەکەی وردکردە شلەکەوە/ نانەکەی (ولیە/ گوشییە) شۆرباکەوە.

(«فَتَّ في ساعِدِهِ»): هێزی لە بازوویڕی یان بێهێزیکرد.

(«فَتَّ في عَضدِهِ»): توانای بازووی نەهێشتو پشتگیرەکانی لێ دوورخستەوە/ لێکرد.

(تَفَتَّتَ وانْفَتَّ- الشيءُ): شتەکە شکاو وردو خاشبوو/ هەپرون بە هەپروونبوو.

(اَلفَتُّ) (مص): تلیشی تاوێر.

(«هُم أهلُ بَيتِ فَتٍّ وفِتٍّ وفُتٍّ»): خانەوادەیەکی پەرتو بلاون.

(اَلفَتَّةُ والفُتَّةُ): پشقلێکی وشکەوەبوو ورد دەکرێتو دەخرێتە بەر ئەستێو ئاگری پێدەکرێتەوە.

(«هذا لايساوي فَتَّةَ»): ئەمە پشقلێك ناهێنێت.

(اَلفَتَّةُ): تۆپەڵە خورمایەك.

(اَلفُتات): وردەی هەموو شتێك/ وردە ئاسن/ وردە بەرد کە ئەو شتە دەشکێتو لێی بەردەبێتەوە.

(اَلفَتُوت والفَتيت = المَفْتُوت): وردەی شتێك کە ورد بکرێت/ وردوخاشی شت.

(الفَتيتَة (ج) فَتائِت): پارچەیەکی وردەی شتێك کە وردکرابێت.

٢-(فَتْفَتَ- إليهِ. فَتْفَتَةً): (چرپەچرپی لەگەڵدا کرد/ سرپەسرپیکرد) و نهێنی خۆی پێوت.

(«ماهذه الفَتْفَتَةَ والدَنْدَنَةَ»): ئەم سرپەسرپو چرپە چپە چییە؟!

(اَلفَتافِت): قسەی چرپە/ سرپەو نهێنی.

فتأ: (فَتَأَ- النارَ. فَتْأً): ئاگرەکەی کوژاندەوە.

(-ە عَنِ الأمرِ): وازی لە کارەکەدا پێهێناو وەستاندی.

(فَتِيءَ- عَنهُ فَتْأً): ١-وازی لێهێنا/ دەستی لێکێشایەوە ٢-لەبیریچووەوە/ فەرامۆشیکرد.

(مافَتَأَ ومافَتِيءَ يَفعَلُ ذلكَ): هێشتا هەر خەریکی ئەو کارەیە.

مافَتَأَ ومافَتِيءَ: هێشتا هەر.

الملحق:

فاش: (الفاشِيَّةَ أو الفاشِسْتِيَّة): بزووتنەوەیەکە دەیەوێت رژێمی پارتیی ستەمیی بە رژێمێکی دیموکراتی بگۆڕێت. ئەم ناوە لەو رژێمە وەرگیراوە کە مۆسۆلۆنی لە ئیتالیادا ساڵی ١٩٢٢-١٩٤٥ دایمەزاند. لەسەر بنچینەی تاکە پارتیی تاکە دەسەڵاتو ڕێخراوی نەقابیو وروژاندنی هەستی نەتەوایەتیی تیژڕەویی/ دەمارگیریی دایمەزراند.

فتح: ١-(فَتَحَ-البابَ فَتْحاً): دەرگاکەی (کردەوە/ والاکرد/ خستیە سەر گازیپشت).

(-القَناةَ): جۆگەی لێداو ئاوی تێبەردا.

(-اللهُ عَلَيـهِ): خودا زانستیکرد/ فێریکردو ڕێی ڕاستی پیشاندا.

(-سِـرَّهُ على فـلان): ڕازو نهێنیی خۆی لای فیسار درکاند.

(فَتَّحَ): بۆ زیادڕەویی وشەی (فَتَحَ)یە.

(فاتَحَ- البَيعَ): فرۆشتنەکەی ئاسانکرد.

(تَفَتَّحَ): کرایەوە.

(-تِ الأَكَمَـةُ عَنِ النُّـورِ): بەرگی خونچەکە کرایەوەو گوڵەکە دەمیکردەوەو ڕووناکی بەرکەوت.

(إنْفَتَحَ): کرایەوە.

(-عَنِ الشَّـيءِ): لە شتەکە هاتە دەرێ/ لە شتەکە بووەوەو دەرکەوت.

(إفْتَتَحَ واسْتَفْتَحَ الأَبوابَ): دەرگاکانی کردەوە.

(ألفَتْح): ١-کردنەوە/ خستنەسەر پشت ٢-سەر (بزوێن).

(ألفَتْح (ج) فُتُوح): ١-ڕۆژێی کە خودا دەیدات ٢-ئاوی ڕووبارەکان کە دەکشێن.

(ألفَتحَـةُ): ١-کردنەوەیەکی دەرگا/ جارێك کردنەوەی ٢-نیشانەی سەر (کە بزوێنە).

(ألفُتُـح): ١ دەرگای فراوانی کراوە/ واڵ ٢- سوراحیی گەورەی دەمکراوە.

(ألفَتّاح): ١-بەدەسەڵات لە کردنەوەدا ٢ ناوێکی پیرۆزی خودایە چونکە دەرگای ڕۆژیی و بەزەیی لە بەندەکانی خۆی دەکاتەوە.

(ألمِفْتَـح (ج) مَفاتيح): ١-کلیل ٢-جۆگەی ئاو ٣-عەمار ٤-گەنجینە ٥-گەنج.

(ألمِفْتاح (ج) مَفاتيح): کلیل.

٢-(فَتَحَ- الحاكِمُ بَينَ الناسِ فَتْحاً): دادوەرەکە دادی خەڵکەکەی پرسیو دادوەرییکرد.

(فاتَحَ-ه): هێنایە ژێر لێپرسینەوەو بڕیاری یاسایی و دادوەریی خۆیدا.

(يَومُ الفَتْحِ): ڕۆژی (قیامەت/ لێپرسینەوە/ حەشر/ زیندووبوونەوە).

(الفُتاح والفِتاح والفُتُوحَة): میریی.

(ألفِتاحَـة والفُتاحَـة): بڕیاری یاسایی لە نێوان دوو ناحەزەکەدا.

(«بَينَهُمـا فُتاحـاتٌ»): گەلێك ناحەزیی و ناکۆکیی لە نێوانیاندا هەیە.

(ألفَتّاح): دادوەر/ یان قازی یان دەسەڵاتدار/ فەرمانڕەوا.

٣-(فَتَـحَ- البِلادَ فَتْحـاً): وڵاتەکەی بە زۆر داگیر کردو بەسەریدا زاڵبوو/ دەستی بەسەردا گرت.

(-اللهُ علـى فُـلانٍ فَتْحـاً وفَتاحَـةً): خودا فیساری سەرخست.

(إفْتَتَـحَ- البِـلادَ): وڵاتەکەی داگیرکردو بەسەریدا زاڵبوو/ دەستی بەسەردا گرت.

(إسْـتَفْتَحَ- الرَجُـلُ): داوای کۆمەك و یاریدەیکردو داوایکرد سەربخرێت.

(اَلفاتِح (ج) فَتَحَة وفاتِحون) (فا): داگیرکەر.
(اَلفَتْح (مص) (ج) فُتُوح): داگیرکردن، سەرکەوتن.
(اَلفُتُوحات): وڵاتانێك بەشەر داگیرکرابێت.
(اَلفَتاحَةُ) (مص): پشتگیریکردنو سەرخستن.
٤-(فاتَحَ-هُ بِالأَمرِ): باسی کارەکەی لاکردەوەو لێیدوا.
(-فُلاناً): لە سەوداکەدا چەلەحانێی لەگەڵدا کردو هیچی نەدایە.
(إِفْتَتَحَ واسْتَفْتَحَ- الأَمرَ بِكَذا): کارەکەی بەوە (کردەوەو/ دەستپێکرد).
(اَلفاتِحَة مِنَ الشيءِ (ج) فَواتِح): (سەرەتای/ پێشەکیی) شتەکە.
(«فاتِحَةُ الكتاب»): (سەرەتای/ پێشەکیی) پەرتووکەکە/ کتێبەکە.
(اَلفَتْح (ج) فُتُوح والفَتُوح (ج) فُتُح): بارانی پەلە/ یەکەمین بارانی کەش.
(اَلإِستِفتاح) (مص): کردنەوە/ دەستپێکردن.
(حرفُ الإِستِفتاح عند النحاة): پیتی کردنەوە لای ڕێزماناسەکانی عەرەب (أَلا): یە چونکە ئاخاوتنی پێدەستپێدەکرێت وەکو: («أَلا كُلُّ شيءٍ ماخَلا اللهُ باطِلٌ»): هەموو شتێك پووچە تەنها خودا نەبێت.
(اَلإِفتِتاحِيَّة): سەروتاری ڕۆژنامە.

٥-(تَفَتَّحَ- في الكَلامِ وبِالمالِ على فُلان»): بە قسە یان بە دەربڕینی ماڵو سامانی خۆیو ئاشکراکردنی، خۆی هەڵکێشاو بەسەر فیساردا (شانازیکرد/ خۆی بادا).
(تَفاتَحَ- القَومُ كَلاماً بَينَهُم): خوێشگەل بە دزییەوەو بە چرپە لە نێوان خۆیاندا لەسەر شتێك دوانو کەس نەیبیست.
(اَلفُتحَةُ (ج) فُتَح): ئەوەی مرۆڤ خۆی (پێوە بابداتو خۆی پێوە هەڵبکێشێت وك داراو سامانو وێژەو شتیترو شانازیی پێوە بکات.
الملحق:
فتح: (اَلفَتّاحَة): ئامێری پێکردنەوەی قوتوو تەنەکە.
فتخ: ١-(فَتَخَ وفَتَّخَ- أَصابِعَهُ. فَتْخاً): پەنجەکانی نوشتانەوەو نەرمیکردن.
(فَتِخَ- فَتَخاً): جومگەکانی سستو خاوبوونەوەو نەرمو بێهێز بوون.
(أَفْتَخُ): جومگە سستو نەرمو بێهێز.
(أَفْتَخَ- الرَجُلُ): شەکەتو لەش سستو خاو بوو لە ماندوێتیدا هەناسەی سواربوو.
(تَفَتَّخَ): ئەڵقەی کردە پەنجەیەوە.
(اَلفَتَخ): خاوبوونەوەو سستبوونو نەرمبوونی جومگە.
(اَلفَتْخَةُ والفَتَخَةُ (ج) فَتَخ وفَتَخات وفُتُوخ وفِتاخ): ئەڵقەی پەنجە کە نقێمی تێدا

نەبێــت ئەگەر نقێمی تێدابوو ئەوە (خاتەم)ە ئەموستیلەیە.

(اَلأَفْتَخ (م) فَتْخاء (ج) فُتْخ): کەسـێکە کە جومگە نەرمو شلو بێهێز بێت.

(رَجُلٌ أَفْتَخُ الطرْفِ): پیاوی چاونەرم.

(اَلفَتْخَاء): شاهەلۆی باڵ نەرمو سست.

٢-(اَلفَتَخ والفَتَخَةُ): دیوی ناوەوەی ئانیشك.

(فُتوخُ الأَسَدِ): چنگەکانی شێر.

(فَتْخُ الأَسَد): چنگێکی شێر.

(أَسَــدٌ أَفْتَخُ (م) فَتْخاء (ج) فُتْخ): شـێرێکی چەپۆڵە پان.

فــتر: ١-(فَتَــرَ. فُتُــوراً وفُتــاراً): پــاش توورەبوونی یان پاش توندوتیژیی خاوبووەوو هێمنبووەوە.

(-الماءُ): ئاوەکە شیلەتێنبوو.

(-الحَــرُّ. فَتْــرَةً وفُتــوراً): گەرماکە شــکاو هێواشبووەوە.

(فَتَّــرَ): خاوبــووەوە پــاش توورەیــی یــان توندوتیژی.

(-السَّحابُ): هەورەکە لەنگەریگرتو ئامادەی بارانبارینبوو.

(-الماءَ): ئاوەکەی شیلەتێنکرد.

(تَفَتَّرَ): پــاش توورەبوونــیو توندوتیژیی هێمنو خاوبووەوە.

(-الماءُ): ئاوەکە شیلەتێنبوو.

(اَلفَتْــرَةُ (ج) فَتَــرات): ١-دەســتهەڵگرتن/ وازهێنان/ راوەســـتان) بــۆ ماوەیەك/ وچان/ پشوو ٢-ماوەی پشوو نێوان دوو جار تا گرتن.

ماءٌ فاتورٌ فاتِر: ئاوی شیلەتێن.

٢-(فَتَــرَ- عَــنِ العَمَــلِ. فُتُــوراً وفُتــاراً): خاوەخــاوی لە کارەکەدا کــرد/ کەموکووڕیی تێداکرد.

(-جِسْــمُهُ. فَتْــراً وفُتوراً): لەشــی سســت بوو جومگەکانی سستو خاوبوونەوەو بێتوانا بوون.

(فَتَّرَ-هُ): ١-خاوو ســســتیکرد/ وایلێکرد خاوو سستبێت/ ساردیکردەوە.

(أَفْتَــرَ): پێلوەکانی شــلبوونو نیتشنەســەر یەكو چاوی نیشت.

(-هُ الــدَّاءُ أَو الســكْرُ): نەخۆشــییەکەیان سەرخۆشییەکە بێهێزو سستیکرد.

(-الشَــرابُ): خواردنەوەکــە مەیخۆرەکــەی بێهێزو سستکرد.

(تَفَتَّــرَ- عَــنِ العَمَــلِ): لــە کارەکــەدا کەمتەرخەمیکرد/ کەمووکووڕیکرد.

(إِسْــتَفتَرَ- الفَرَسُ): ئەســپەکە حەوایەوە. پشوویانداو سواری نەبوون/ ماندوێتییەکەی لاچوو.

(اَلفُتــر): ١-بێهێزیــیو ســـتیی ٢-خاوییو ساردبوونەوە.

(اَلفَتْــرَةُ (ج) فَتَرات): ١: تێشــکانو بێهێزیی ٢-حەوانــەوە/ پشــوو/ وچان ٣-مــاوە، قۆناغ ٤-خول.

(اَلفَتْـرَة والفِتَّر) (ح) = الرَّعَّادَة: ماسـيـيه بروسـكه. ئەگـەر دەسـتت بەریبکەوێـت بروسکەت پێدا دێت وەك كارەبا بتگرێت.
(اَلفُتار) (مص): سـەرەتای چێژی خۆشیی‌و مەستیی.
٣-(فَتَرَ- هُ. فَتْراً): بە قولانج پێوای.
(الفِتر): قولانج/ ماوەی سەری پەنجەگەورەو سەری پەنجەی شەهادەت/ پەنجەی دۆشاومژه گەر تەواو بكرێنەوە.
٤-(اَلفُتْر): سـفرەیەكە لە گـەڵای دارخورما دروستدەكرێت‌و ئاردی لەسەر دەبێژنەوە.
(اَلفاتورَة (ج) فَواتیر (ت): لیستەیەكە لەگەڵ كاڵاو كەلووپەلـی فرۆشـراودا دەنێردرێـت. جۆری كەلوپەل‌و كاڵاكـەو ناویان‌و نرخیان‌و كرێی هێنان‌و بردنیانی تێدا دەنوسرێت.
٥-(فَتْرَصَ- هُ. فَتْرَصَةً): بری.
فتـش: ١-(فَتَشَ وفَتَّشَ- الشـيءَ. فَتْشـاً): شـتەكەی پشـكنی/ ئەمدیـوو ئەودیویكرد/ تێروانیی.
(-عَنـهُ): بۆیگـەڕا، سـۆراغیكردو بەدوایدا چوو، لێیكۆڵییەوە.
(اَلفَتّاش): فرە پشكن‌و سۆراغكەری چاك.
(اَلمُفَتِّـش (ج) مُفَتِّشـون): پشـكنێر/ سەرپەرشـتیار كەسـێكە كە سەرپەرشتیی‌و تێروانینی‌و چاودێریی كاری میریی‌و كۆمپانیاو شتی لەو بابەتانەی پێدەسپێردرێت.

٢-(اَلفَتُّـوش) (ط): خواردنێكە لە وردەنان‌و پیـازو مەعدەنـووس‌و خەیـارو شـتیتر دروسـتدەكرێت‌و بـە ترشـی سـماق ترش دەكرێت/ مەزەی دەدرێتێ.
٣-(اَلفِتَّیش) (عند العامَّة): فیشەكە شێتە.
فتغ: (فَتَغَ-الشيءَ. فَتغاً): پێی بە شتەكەدا نا تا شەقبەرێت/ بتەقێت.
(تَفَتَّغ): شەقیبرد/ تەقی/ یەكالابووەوە.
فتق: ١-(فَتَقَ وفَتَّقَ- الشيءَ. فَتْقاً): شتەكەی (هەڵدری/ هەڵهێنایەوە).
(-الثَـوبَ): بەرگەكـەی تەواو هەڵوەشـاندو درومانەكەی هەڵتەقاندو پارچەپارچە بوو.
(-بَـینَ القَـومِ): ناكۆكیـی خسـتەوە نێـوان خوێشـگەلەوەو شـەڕ لـە نێوانیاندا هەڵگیرسایەوە.
(فَتِـقَ- المَـكانُ. فَتَقاً): شـوێنەكە بە پیت‌و بەرهەمبوو بوو.
(أَفْتَقَ- القَومُ): هەور لە سـەریان ڕوییەوەو سایەقەیكرد.
(-قَرنُ الشَـمْسِ): خۆرەكە لەناو هەورەكەوە سەریدەرهێنا.
(-السَحابُ): هەورەكە ڕوییەوە/ دریدا.
(تَفَتَّقَ): ١-شـەقیبرد/ قڵیشی تێكەوت/ تەقی ٢-هەڵوەشا/ هەڵدرا.
(اِنْفَتَقَ): قڵیشا/ شەقیبرد/ شەقاربوو.
(-تِ الماشِیَةُ): ئاژەڵەكە قەڵەو بوو.

(ألفَتق) (مص): بە پیتی، چونکە گژوگیا لە زەویەکەوە چاك دێتە دەرێ.

(-)(طــب): گەدەوڵی/ فۆڕیی: دەردێکە ژێر پێستی دەرەوە دەدرێتو ئەوەی لەژێریەوەیە دەردەپەڕێتــە دەرەوە لەناوکداو لە پێســتی گوندا کۆدەبێتەوە (ڕەشە خەڵکەکە پێیدەڵێن (الفِتاق)·

فتــق: (ألفتْــق (ج) فُتُــوق): ١-بەیــان/ ڕۆژبوونەوە ٢-شوێنی بەرفراوان.

(«خــرَج فُــلانٌ إلى فَتْــقٍ»): فیســار بــۆ دەشتاییەکی بەرفراوان ڕۆیشت.

(ألفَتَق): سپێدەی بەیان/ ڕۆژبوونەوە.

(ألفِتاق): ١-گزنگی خۆر ٢-تۆپی خۆر.

(ألفَتیق): شــتێك لە ئەســتووریو قەڵەویدا بترەکێت/ بدرێت/ شەقبەرێت.

(ألصُبح ألفَتیق): ڕۆژی ڕووناك.

(ألفَیْتَــق): ١-دەرگاوان/ قاپیــەوان ٢-دارتاش ٣-ئاسنگەر.

(مَفْتَق القَمیص): قڵیشی یەخەی کراس.

(ألمَفْتُوق) (مفع): فۆڕ/ گەدەوڵ.

٢-(فَتَق وفَتَّقَ- الکَلامَ. فَتْقاً): ئاخاوتنەکەی ڕێککرد/ چاککردو پوختکردو کردی.

(تَفَتَّقَ- فُلانٌ بالکَلام): بە ئاسانییو ڕەوانیی دوا/ قسەیکرد.

إمْــرَأةٌ فُتُــقٌ ومُتَفَتِّقَةٌ): ژنێکــی (بەزمان/ قســەزانی گوســتاخ/ زوو وەڵام دەداتــەوە/ خۆشدەم).

(رَجُــلٌ فَتِقُ اللســانِ): پیاوێکــی تیژزمانو بەزمان/ زمانڕەوانو خۆشدەم.

٣-(فَتَــقَ- العَجــینَ. فَتْقــاً): هەویر ترشو دەرمانی نانی کردە هەویرەکەوە.

(فَتَقَ وفَتَّقَ- المِسْكَ): بۆنی مسکەکەی بەرداو پەخشانکرد.

(ألفِتــاق): ١-دەرمانــی تێکەڵــی ناونــان ٢-هەویرترش کە هەویرەکە زوو هەڵدەهێنێت.

٤-(أفْتَــقَ- الرَجُلَ): دووچــاری نەبوونییو برسێتییو هەموو جۆرە داماوییەکبوو.

(ألفَتق): ١-کەموکووڕیی بژێوییو تێکچوونی ژیان/ داماویــی ژیان ٢-وشــکییو بێبارانیو بێبەرهەمیی.

(ألفَتْــق (ج) فُتُــوق): شــوێنێك بارانــی لێنەباریبێتو ئەملاولای بارانی لێباریبێت.

(«عام ذو فُتُوق»):ساڵێکی کەمباران.

(ألفُتُوق): نەهامەتی وەك دەردو نەخۆشییو برسێتییو هەژارییو قەرزاریی.

٥-(ألفِتاق): بێخی/ بنی دارخورماکە سپییە.

ألفَیْتَق: شا.

فتــك: ١-(فَتَكَ- الرَجُلُ فَتْــكاً وفِتْكاً وفُتْكاً وفُتُوكاً): زەهەندەییکرد/ بوێرێکی دلێر بوو جەربەزانە کام کار سەختو گرانبوو بێباکانە خۆی تێهاویشت.

(-بِفُــلان): لەناکاودا هێرشــی بردە ســەرو

شریكرد یان ناكاو كوژیكرد.

(فاتَــكَ-هُ. مُفاتَكَــةً): بێســڵو به ئاشــكرا لەگەڵیدا جەنگی.

(-الشــيءَ والأمْرَ): سەرسەختانە/ توندوتیژ دەستی دایە كارەكە یان شتەكە/ بۆ ئەنجامدانی كارەكە یان شتەكە خۆی ڕەتاند.

(أَفْتَكَ- الرَجُلُ): كابرا جەربەزانە/ بێباكانە كەوتــە پەلامــاردانو كوشــتنو بڕیــنو كار ئەنجامدان.

(تَفَتَّــكَ بِأمــرِهِ): ســەرچلانە/ پەلامــاری كارەكەیــدا بێگوێدانــە كــەسو ڕاوێــژ بەكەسكردن.

(ألفاتِــك (فــا) (ج) فُتّــاك): ناكاوكــوژ/ جەربەزەو بوێر/ زەهەندە.

(«هو فاتِكُ القَلْبِ»): ئەو دڵقایمی نەبەردە.

٢-(فَتَكَ- فِي الأمرِ فَتْكاً وفِتْكاً وفُتْكاً وفُتُوكاً): لە كارەكەدا سوورو هەتەر بوو بۆ ئەنجامدانی خەریكبوو.

(-فِي الخُبــثِ. فُتُــوكاً): لە (پیســی/ بەدی/ ناپاكی)دا ئەوپەڕیگرت.

(«مــا أفتَكَــهُ»): ئــای كــە (ناپــاك/ بەد/ موخەنەت)ە.

٣-(فَتَكَ- فِي صَناعَتِهِ): لە پیشەو كارەكەیدا زۆر كارامەو لێزانبوو.

(فاتَكَ-هُ. مُفاتَكَةً): لە (كارامەیی/ وەستاییدا) بەزاندی.

٤-(فَتَّكَ- القُطنَ): لۆكەكەی شیكردەوە.

٥-(فاتَــكَ-هُ. مُفاتَكَةً): ئــەو نرخەیدایە كە (دەیویست/ داوای دەكرد).

فتــل: ١-(فَتَلَ- الحَبلَ فَتْلاً): (گۆشــەكەی/ پەتەكەی) باداو لوولدا.

(«فَتَلَ وَجْهَهُ عَنهُم»): ڕووی لێومرگێڕان.

(«فَتَلَ ذُؤابَةَ فلان»): ڕای بە فیسار گۆڕی.

(فَتِلَ. فَتَلاً): چوارشــانە بوو/ چوارشــانەی لێدەرچوو.

(أفْتَل (م) فَتلاء): مرۆڤی چوارشانە.

(فَتَّلَ- الحَبلَ): پەتەكەی لوولدا.

(تَفَتَّلَ وانْفَتَلَ): بایخوارد/ لولیخوارد.

(ألفَتْلَةُ (ج) فَتْل):١-جارێك لوولدان/ پێچدان ٢-توندیی دەماری بازوو.

(ألفَتال): كەســێكە كە كاری بادانی گوریسو تەنــافو ئــەو بابەتانــە بێــتو گوریــس دروستبكات.

(ألفَتيل (م) فَتِيْلَــة): ١-لوولدراو/ پێچدراو/ بــادراو/ لوولخــواردوو ٢-پیســیو چڵكێــك كــە بەلەشــەوە دەبێتو بە پەنجەو دەســت لوولیدەدەیت.

(«مــا أُغْنِيَ عَنكَ فَتيــلاً»): هێندەی چڵكی پەنجە كەڵكت لێنابینرێت.

(ألفَتيلَه (ج) فَتائِل وفَتيلات): پلیتەی چرا/ پلیتە.

(ألمِفْتَل): خەرەك/ ئامێری ڕســتنی خوریو

لۆكەو بادانو بادانەوەو لەو بابەتانە.
(مَفْتول (مفع) الخَلْق): لەش باش داڕێژراو/ تۆكمە.
(مَفتــول العَضَلات): ماســولكە توندو تۆڵ/ قايم. وەكو بادرابێتەوە.
٢-(فَتَلَ- البُلْبُلُ فَتْلاً): بلبلەكە خوێندی.
(أَلفَتّال) (ح): بلبل.
٣-(أَلفتلَــةُ (ج) فَتْل): جــۆرە بەرێكی وردە وەك هی دارشيلانو دارزەمقی عەرەبی.
(«ماأَغنــی عَنــكَ فَتْلَةً»): هيــچ بەكەڵكت نايەت.
(أَلفَتَلَــة (ج) فَتَل): ناوكــی گوێژ كە بەری داری گوێژە.
(«ماأغنــی عنــكَ فَتَلَةً»): هيچــت بەكەڵك نايەت.
أَلفَتيــل: ئــەوەی لــە درزی (تۆو/ نــاوك)دا دەبێت.
فتــن: ١-(فَتَــنَ- ـُ فَتْناً): ١-حەپەســاندیو بەلايەوە سەير بوو ٢-دڵی ڕاكێشا ٣ شەيدايبوو/ گرفتاريبوو.
(فَتَــنَ وفُتِنَ- إِلی النســاءِ فُتُونــاً): حەزی داوێنپيسی لەگەڵ ژناندا هەبوو.
(فَتَّنَ وأَفْتَنَ-ـَه): ١-سەرساميكرد ٢-دڵی ڕاكێشا/ دڵبيرد ٣-شەيدايكرد/ گرفتاريكرد.
(أَلفِتْنَةُ (ج) فِتَن): ١-داراو زارۆڵە.
٢-(فِتْنَةُ النَّهار) (ن): گوڵە دولبەر، ڕوومكێكە لە كۆمەڵەی گوڵە زەمبەقە گوڵەكەی جوانە بە ڕۆژ دەمدەكاتەوەو بەشەو خۆی دەپێچێتەیوە بۆ جوانیو ڕازاندنەوە دەروێنرێت.
(أَلفَتّــان (م) الفَتانَــة): ١-دڵبــەر/ دڵفرێــن ٢-ئاشوبگێر/ فريودەر/ لەخشتەبەر.
٢-(فَتَــنَ- فُلاناً. فَتنَةً ومَفْتُوناً): فيســاری گومرا كرد/ لە ڕێی ڕاست لايدا.
(-ـُه عَــن رَأْيِهِ فَتْناً): لــە ڕاكەی خۆی لايداو نەيهێشت لە سەری بڕوات.
(فُتِــنَ- في دينِــهِ): لــە دينی خــۆی لايدا/ وەرگەڕا.
(أَلفِتنَــةُ (ج) فِتَــن): ١-گومڕايــیو كفــر ٢-ئابڕووچوون/ نەنگيی.
(أَلفاتِنُ الفَتّان) (فــا): ١-گومڕاكاری خەڵك/ لەهــەقو ڕاســتيی لادەر ٢-شــەيتان چونكە خەڵك لە ڕێی ڕاســتو ئايــن لادەدات يان بە فێڵو فريودان تووشی گوناحو خراپەيدەكاتو بۆی دەرازێنێتەوە ٣-دز.
٣-(فَتَنَ-ـُه. فَتْناً وفُتوناً): تووشــی ئاشووبو ئاژەوەيكرد.
(-الرَّجُــلُ): پياوەكە كەوتە ئاشــووبەكەوە/ گرفتاری ئاشوبو ئاژاوەكەوە بوو.
(فاتِن (ج) فَتّــان): ئاشــوبگێر/ ئاژاوەچی/ ئاژاوەگێر.
(فَتَّن-ـَه وأَفْتَنَ- ـَه): ١-تووشــی ئاشووبيكرد/ ئاشــووبی بۆ نايــەوە ٢-سەرســاميكرد ٣-دڵی

بۆ خۆی ڕاکێشا/ شـەیدایکردو دڵی لێسەند ٤ـگومڕایکرد.

(تَفَتَّـنَ-هُ): بـە گران تووشـی ئاشـوب یان گرفتارییکرد.

(إفْتَتَنَ): ١ـتووشی ئاشووببوو ٢ـدڵی لێسەنراو گرفتاری دڵبوو.

(-هُ): ١ـتووشی ئاشوبیکرد ٢ـدڵی لێزەوتکرد.

(ألفِتنَةُ (ج) فِتَن): ناتەبایی‌و جیایی لە ڕاداو بەیەکدادان‌و شەڕ لە نێوانیاندا/ ئاشووب.

٤-(فَتَنَ- فلانـاً. فِتْنَةً ومَفْتُوناً): فیسـاری تاقیکردەوە.

(-الشيءَ فَتْناً): شتەکەی سووتاند.

(-الصائِغ الذَهَـبَ): زەڕەنگەرەکە زێڕەکەی لـە (بۆتەکـەدا/ مەنوونەکـەدا) تواندەوە تا سـاغی‌و ناسـاغی بۆ دەرکەوێـت/ زێڕەکەی تاقیکردەوە.

(فُتِنَ): تووشی ئاشـووببوو، سامان‌و دارا یان ئاوەزو هۆشی لەدەستچوو.

(إفْتَتَن): گرفتاری ئاشووببوو/ تووشبوو.

(ألفَتْـن) (مـص): ١ـبـار/ ڕەوش‌و جـۆر ٢ـهونەرو ڕەنگ.

(«العُمـرُ فَتنان»): تەمەن‌و ژیان دوو جۆرن شیرین‌و تاڵ.

(ألفِتْنَـةُ (مـص) (ج) فِتَـن): ١ـئەزموون‌و تووشـبوون ٢ـپەنـدو شـت لێـوە فێربوون ٣ـگرفتاریی/ دەردیسەریی ٤ـئەشکەنجە/ سوێ/ ئازار/ ئێش/ ژان ٦ـشێتیی/ دێوانەبوون.

(ألفَتَّان): زەڕەنگەر.

(ألفَتَّانان): زێڕو زیو.

(ألفَتَّانَةُ): سەنگی مەحەك كە زێڕو زیوی پێ تاقیدەكەنەوە.

(ألفَتـين (ج) فُتُـن): (ط ١): زەویی بەرەڵا دەشت كە بەردەكانی ڕەشبن. وەك بەردەكانی سووتابن.

(ذَهَبٌ فَتينٌ): زێڕێكی بەر ئاگردراو.

(ألفَيْتَن): دارتاش.

(ألمَفْتُون) (مفع): شەیدا/ دێوانە/ شێت.

الملحق:

فتن: (الفُتْنَةُ): جۆرێكە لە درەختی ئەكاكی گوڵەكەی زەردەو بۆنخۆشە.

(ألمَفاتـن): دڵڕاكێش/ دڵبەر/ سەرسـوڕمێن یـان ئـەوەی سـۆزی دەروون بجووڵێنێـت‌و دڵكێشبێت.

(مَفاتِنُ المرأةِ): شوێنە جوانەكانی ئافرەت كە سەرنج‌و دڵ ڕابكێشێت‌و پیاو گرفتار بكات.

فتو: ١-(فَتـا- الرَجُلَ فَتْواً): لە جوامێریی‌و دڵفراوانیی‌و بەخشندەییدا لەپیاوەكە لەپێشتر بوو/ بۆری ئەویدا.

(فَاتی- الرَجُلَ): لـە پیاوەتی‌و جوامێریی‌و بەخشندەییدا لە پیاوەكە لەپێشتر بوو/ بۆری ئەویدا.

(تَفَتَّى- الرَجُلُ تَفَتّياً): بەخشندەو جوامێر

بوو/ خاوەن دڵێكی فراوانبوو.
(تَفاتی):١-بەخشندەو دڵفراوانو جوامێر بوو ٢ خۆی وانواند كە بەخشندەو جوامێرە.
(اَلفُتُــوَّة): ١-دڵفراوانــیو بەخشــندەیی/ جوامێریی ٢-پیاوەتییو مەردایەتیی.
(اَلفَتی): بەخشندە/ دڵفراوان/ نانبدە.
(فَتوان وفَتَیان): دوو بەخشندە.
(ج) (فِتیان وفِتْیَة وفِتْوَة وفُتُوّ و فُتِيّ وفِتِيّ): جوامێرەكان/ بەخشندەكان/ دڵفراوانەكان.
٢-(فَتِيَ. فَتىً): هەرزەكار بوو.
(فُتِّــيَ-تِ البِنــتُ): كیژەكە پێگەیشــتو لە كــوڕان دوورخرایــەوەو ئیتر یاریــی لەگەڵ كوڕاندا نەكرد.
(تَفَتّــى. تَفَتِّیــاً): بوو بــە (لاو/ هەرزەكار/ گەنج).
(-تِ البِنــتُ): كچەكە گەورە بــوو لە كوڕان دوورخرایــەوە لەگــەڵ كوڕانــدا ئیــتر یاری نەكرد.
(-الرَجُلُ): پیاوەكــە وەك لاوێك ڕەفتاریكرد خۆی بە گەنجكرد/ خۆی بچووككردەوە.
(«أبْــرَدُ مِــن شــیْخ یَتَفَتّی»): لــە پیرێك بێهێزترەو خۆی گەنجدەكاتەوە.
(اَلفَتاء والفُتُوّة): گەنجان/ لاوان/ هەرزەكاران.
(اَلفَتى):گەنج/ لاو/ هەرزەكار/ تازەپێگەیشتوو دوانــی: (فَتَــوان وفَتَیان (ج) فِتیــان وفِتْیَة وفِتْــوَة فُتُــوّ وفِتِــيّ وفُتِــيّ):١-گەنج/ لاو/ هەرزەكار ٢-كۆیلە.
(اَلفَتَیان): شەوو ڕۆژ.
(«لا أفْعَلُهُ ماإخْتَلَفَ الفَتَیان»): تاشەوو ڕۆژدا بە دوای یەكتریدا بێن ئەو كارە ناكەم.
(اَلفَتــاة (ج) فَتَیات وفَتَــوات):١-كچ/ كیژ/ دۆت ٢-كارەكەری كۆیلە.
(اَلفِتِــيّ (ج) فِتــاء وأفْتــاء (م) فَتِیَّــة): هــەرزەكار/ لاو یان هەر شــتێك تەمەنی زۆر نەبێت/ كەمتەمەنبێت.
(اَلفَتِیَّــةُ) (ن): گوڵــەلاو، گوڵێكی ســالانەی جوانــە ڕەنگی ســپییە یان وەنەوشــەییە بە زۆری لە باخچەكاندا دەروێنرێت.
٣-(فاتَى الرَجُلَ): لە پیاوەكەی پرســییەوە/ خستیە ژێر پرسیارەوە.
(أفتــى- فُلاناً في المسـألَةِ): ڕووی یاســاییو شەرعیی لە پرسە بابەتەكەدا بۆ ڕوونكردەوە.
(تَفاتــى- القَــومُ إلى العالِم): خوێشــگەل بۆ دەربڕینو بڕیاردانی یاســایی یان شەرعی لە زاناكەیان پرسی.
(إسْــتَفتى- العالِــمَ في المَسْــألَةِ): ڕاو بڕیاری یاســایی یان شەرعیان لە پرسە بابەتەكەدا لە زاناكە خواست.
(اَلفُتَــوى والفَتــوى والفُتیــاء (ج) اَلفَتاوى والفَتاوِي):ئەو بڕیارە یاساییە یان شەرعییەی كە زانایەك دەربارەی پرسەبابەتێك دەیدات.
(اَلمُفْتــي): (فا): موفتی، ئــەو زانا ئاینییەیە

که له سەر پرسە بابەتێکی شەرعیی (بڕیار/ فەتــوا) دەردەکاتو ڕادەردەبڕێتو ڕاکەی بە هەند وەردەگیرێت.

الملحق:

فتو: (الإســتِفْتاء): ١-(خواســتی/ ڕاپرســی) بڕیاردانی یاســایی یان شــەرعی ٢-وەرگرتنی ڕای گشتیو نەتەوە/ ڕاپرسی دەربارەی دانانی یاســا یــان کارێکیتر بە وەرگرتنی یەکســەرو ڕاستەوخۆی دەنگی نەتەوە. ئەوە ڕاپرسێکو دەنگوەرگرتنێکی دەستوورییە.

(ألإستِفْتاء): ڕاپرســی/ ڕاوەرگرتنی کۆمەڵە خەڵکێك لــە دەرەوەی (ڕێی میری) دەربارەی هەرکارێك بێت.

(«إسْــتِفتاء قُرّاء صحیفــة»): ڕاوەرگرتنی ڕاپرســی خوێنەرانی ڕۆژنامەیەك دەربارەی هەر شــتێك کــە ڕۆژنامەکە بیەوێــت ڕایان وەرگرێت.

فث: (فَثَّ- القُفَّةَ فَثّــاً): ئەوەی بڵاوکردەوە کە لە سەبەتە قیرینەکەدا بوو.

(-الحارَّ بِالبارِدِ): گەرمییەکەی بە شتی سارد دامرکاندو ساردیکردەوە.

(إنْفَثَ- العُودُ): چێوەکە شکا.

(-الرَجُلُ): پیاوەکە بە پەژارەیەكو مەراقێك دڵشکست بوو.

(تَمْرٌ فَثٌ): خورمای پەرشو بڵاو.

(ألمَفَثَّةُ): زۆریی شت.

فثأ: (فَثَأَ- القِدرَ. فَثْأً وفُثُوءً): مەنجەڵەکەی لە (جۆش/ کوڵ) خست.

(-الغَضَبَ): تووڕەییەکەی دامرکاندەوە.

(-الشــيءَ عَنــهُ): ڕێــی شــتەکەی لێگرتو لێکرد.

(أفْثَأَ): شەکەتو خاوبووەوە.

(-الحَرُّ): گەرماکە نیشتەوە/ کەوت.

(-بالمَكان): لە شوێنەکەدا نیشتەجێبوو.

(إنْفَثَأَ- الحَرُّ): گەرماکە کەوت/ نیشتەوە.

فثــج: (فَثَــجَ- الشــيءَ فَثْجــاً): شــتەکەی کەمکرد.

(-الماءَ الحــارَّ بالبارِدِ): ئــاوە گەرمەکەی بە ئاوی سارد ساردکردەوە.

(فَثِجَ وفَثَّجَ وأُفْثِجَ): قورسکرا.

(«فُــلان بَحرٌ لا يُفثَجُ»): فیســار دەریایەکە کەمناکات.

(ألفاثِــج (فــا) (ج) فَواثــج): مێحوشــتری ئاوس.

فثــر: (ألفاثُــور): ١-ســفرەیەکی لەمەڕمەڕ کراو ٢-گۆی خۆر ٣-فەرش ٤-لەگەنێکی گەورە ٥-کاسەی مەی ٦-سیخوڕ.

فثغ: (فَثَغَ- رَأْسَهُ فَثْغاً): سەری شکاند/ قرجاند.

فجّ: ١-(فَــجَّ- مابَــینَ رِجْلَیهِ. فَجّــاً): پێی بڵاوکردەوە/ لنگی بڵاوکردەوە.

(-تِ النّاقَةُ للحلب): مێحوشترەکە لە دۆشیندا لنگی بڵاوکردەوە.

(-القَوسَ): ئەمسەرو ئەوسەری کەوانەکەی لەیەك دوورخستەوە.
(فَـجَّ- فَجَجاً): لـه رۆیشـتندا هەنگاوەکانی گەورە کردو پێی لە یەك دووربووەوە.
(أفَجّ (م) فَجّاء (ج) فُجّ): لە رۆیشتندا پێ لە یەك بلاو/ لنگبلاو.
(أفَجَّ- ما بینَ رِجْلَیهِ): پێی بلاوکردەوەو لە یەکی دوورخستنەوە.
(مُفِج): پێبلاو/ لنگبلاو.
(أفَجَّ في المَشي): ١-پێی هەڵگرت/ خێرا رۆیشت ٢-بە رێگە پانو دیارەکەی کێوەکەدا رۆیشت.
(-الأرضَ بالمحراث): زەویەکەی کێلا/ جووتیکرد.
(تَفاجَّ): لە رۆیشتندا هەنگاوی گەورەگەورەو بلاوبلاوینا.
(إنْفَجَّ-تِ القَوسُ): هەردوو سەری کەوانەکە لە یەك دوورکەوتنەوە.
(إفْتَجَّ- الرَجُلُ): رێی دیارو پانی ناوشاخەکانی گرت.
(ألفُجاج): رێی پانو دیاری نێوان دوو شاخ.
(ألفَـجّ (ج) فِجاج): رێی پـانو دیاری نێوان دوو شاخ.
(ألفُجَّةُ): دەربەند.
(الإفجیج): ١-(دۆڵ/ دەرە)ی فراوان ٢-دۆڵێکی تەسكو قووڵ.
(«فُلان یَمشی مُفاجّاً»): فیسار بە هەنگاوی بلاودەروات.

٢-(ألفِجّ والفَجاجَـة- مِنَ الفَواكِه وغَیرِها): میوەو بەریتری (نەگەیو/ کاڵو کرچ).
(الفُجُـج): مرۆڤـی رەزا تـاڵ/ مرۆڤێك كە نەچێتە دڵەوە/ چارە گران/ ئێسكقورس.
فجأ: (فَجَـأ وفَجِيءَ و فاجَأ وافْتَجَأَ- الرَجُلَ. فَجْأً وفَجْـأةً وفَجاءَةً ومُباجَـأةً): (لەپڕ/ لە ناکاودا/ کوتوپـڕ) پەلاماری پیاوەکەی دا یان گەیشتە سەری/ چووە لای بێئەوەی (بە خۆی بزانێـت/ ئاگای لەخۆیبێـت) ٢-زووتریکرد/ زووتر دەستی وەشاند.
(ألفُجـاءَة) (مص): کوتوپڕ لەنـاکاو ئەوەی لەپڕدا بەرەنگارت دەبێت یان بۆتدەبێت.
(حَرفُ المُفاجَأة هـوَ (إذا): پیتی لە ناکاودا/ لە پڕێـکا (إذا)یە: کاتێکیزانی/: کاتێکمزانی/ هەر ئەوەندەیزانی.
(«خَرجتُ فإذا الأسَـدُ بالباب»): دەرچووم هــەر ئەوەندەمزانـی شـێرەکە لەبەردەرگـا بوو، پێشـی ئەوترێـت «إذا»ی کوتوپڕی (إذا الفُجائیة): لەناکاویدا/ لە پڕێکا بوو.
فجـر: ١-(فَجَـرَ المـاءَ. فَجْـراً): ئاوەکـەی دەرپەڕاندە دەرەوەو ئاوەکە کشا/ کونێك یان دەروویەکـی بۆ ئاوە گیراوەکە کـردو ئاوەکە هاتە دەرێو کشا.
(-القَناةَ): جۆگەی راکێشا.
(-اللهُ الفَجرَ): خودا رۆژیکردەوە/ سـپێدەی بەیانی دەرخست.

(فَجَّرَ- الماءَ): ئاوەكەی دەرپەڕاندو تەقاند.
(أَفْجَرَ): كەوتە سپێدەی بەیانەوە.
(-اليُنبوعَ): كانیەكەی تەقاندو ئاوەكەی دەرپەڕاند.
(تَفَجَّرَ- الماءُ): ئاوەكە تەقیو دەرپەڕی.
(-الصُبحُ): ڕۆژبووەوە بەیانیدا/ سپێدەیدا.
(إنْفَجَرَ- الماءُ): ئاوەكە تەقیو دەرپەڕی.
(-الصُبحُ): بەیانیدا/ ڕۆژبووەوە/ سپێدەیدا.
(-عَنهُ اللَّيلُ): ڕۆژی لێبووەوە/ شەوی لەسەر لاچوو.
(-عَلَيهِمُ العَدُوَّ): دوژمن لە هەموو لایەكەوە بە لێشاو هەڵیانكوتایە سەریان.
(اَلفَجْر) (مص): سپێدەی بەیان/ بەرەبەیان تاریك و ڕوونی بەیان (ڕووناكی لە تاریكی جیادەبێتەوە).
(«طَريقٌ فَجْرٌ»): ڕێگەیەكی دیار.
(اَلفُجْرَةُ (ج) فُجَر): تەقینگەی ئاو/ كانی/ سەرچاوەی ئاو.
(-مِنَ الوادي): پانتایی دۆڵ كە ئاو ڕووی تێدەكات.
(اَلفِجار): ڕێگەی فراوانی نێوان دوو (شاخ/ كێو).
(اَلمَفْجَرَةُ والمُنْفَجَرَةُ): تەقینگەی ئاو/ كانی.
(مُنْفَجَرُ الرَملِ): ڕێگەیەكی ناو لم.
٢-(فَجَرَ- عَنِ الحَقِّ. فُجوراً): لە ڕاستیی و هەق لایدا.
(-عَن سَرجِهِ): لەسەر زینەكەی خواربووەوە.
(-فَجْراً وفُجُوراً): ١-درۆیكرد. لە ڕاستیی لایدا ٢-زینایكرد/ داوێنپیسییكرد/ شەروالپیسیكرد ٣ ڕوویكردە خراپەو لە خودا یاخیبوون.
(-أَمرُهُم): كاریان گەنبوو.
(-فُلاناً. فَجْراً): ١-لێی یاخیبوو لەگەڵیدا ناكۆك و جیابوو ٢-بە درۆی خستەوە.
(فَجَّرَ- الرَجلَ): پیاوەكەی بە درۆزن و خراپدانا/ بەگوناهباریدانا.
(فاجَرَ المَرأَةَ. فجاراً ومُفاجَرَةً): خراپەی لەگەڵ ژنەكەدا كرد/ داوێنپیسی لەگەڵدا كرد.
(أَفْجَرَ): ١-لە ڕاستیو هەق لایدا ٢-درۆیكرد ٣-زینایكرد ٤ كفریكرد.
(- فُلاناً): بەداوێنپیس و درۆزن و لە ئاین لادەری زانی.
(تَفاجَرَ- القَومُ): خۆیشگەل ڕوویانكردە لە خودا یاخیبوون و گوناهكاریی و لە ڕاستیلادان.
(إفْتَجَرَ- في الكلام): ئاخاوتنی هەڵبەست و كرد بێئەوەی لە كەسی وەرگرتبێت.
(اَلفَجْرَةُ): جارێك قسەهەڵبەستن و درۆكردن.
(«رَكِبَ فَجرَةً»): جارێك درۆیكرد/ فشەیكرد/ قسەی هەڵبەست.
فَجّار: ١-ساختەباز ٢-داوێنپیس.
يُقال لِلمَرأَةِ: فَجَارِ: بانگی ژنەكە دەكرێت

دەوتریّت: هەی قەحبە/ سۆزانی تەنها بۆ بانگردن دەوتریّت (فِجارِ).
(اَلفاجِر (فا) (ج) فاجِرون وفَجَرَة وفُجّار): ١-شەروالّپیس: داویّنپیس/ زیناکار ٢-بیّناموس ٣-لەخودا یاخی ٤ جادووگەر/ سیحرباز.
(اَلفاجِرَةُ): قەحبە/ سۆزانی/ قەپاتمە.
(یَمینٌ فاجِرَةٌ): سونیّدیّکی درۆ.
(اَلفاجُور): ١-داویّنپیس/ زیناکار ٢-لەگوناهدا خنکاو.
(اَلفَجُور (ج) فُجر): ١-قەحبە/ سۆزانی/ ئافرەتی (خراپە/ پاشلّپیس ٢-پیاوی داویّنپیس ٣-لە گوناهدا/ خراپەدا/ بیّناموسیدا) خنکاو.
٣-(فَجَرَ. فَجْراً وفُجُوراً): چاوی کز بوو/ چاوی هانای کەمبوو.
٤-(فَجَرَ- مِن مَرَضِهِ فَجْراً وفُجُوراً): لە نەخۆشییەکەی چاکبووەوە.
٥-(فَجِرَ. فَجَراً): بەخشی/ جوامیّرییکرد.
(أَفْجَرَ): سامانو داراییەکی زۆری هاورد.
(تَفَجَّرَ وانْفَجَرَ- بَالعَطاءِ): بەخششیّکی زۆری بەخشیەوە.
(الفَجَر): ١-دلّفراوانی/ سەخاوەت ٢-بەخشین ٣ چاکەو پیاوەتیی ٤-داراو فرەیی/ زۆربوونی سامان.
الملحق:
فجر: (اَلمُتَفَجِّرات): تەقەمەنی: ئامیّرگەلیّکە یان تەنگەلیّکە بە هۆی گەرماییەوە یان بەرکەوتنەوە دەتەقنەوە.
فجس: (فَجَسَ. فَجْساً): ١-لووتبەرزییکرد/ فیزینواند ٢-خراپەو بەدیی بەرپاکردو داهیّنا.
(-فُلاناً): فیساری بەزاندو بەسەریدا زالّبوو.
(أَفْجَسَ): لە هیچە شانازیی بە خۆیەوە کرد/ خۆی بادا.
(تَفَجَّسَ- عَلَیه): خۆی بەسەردا باداو خۆی بە زلزانی/ گەورەیی بەسەردا کرد.
فجع: ١-(فَجَعَ-ەُ وفَجَّعَ-ەُ. فَجعاً): کۆستی خست/ جگەری بە داخەوە ناو ژانی بردە دلّییەوەی کە خۆشیدەویست، کەس یان سامانی، دارایی فەوتاند.
(«فُجِعَ فِي مالِهِ وبِمالِهِ»): بە فەوتانی داراکەی کۆستیکەوتو داخ چووە دلّیەوە.
(أَفْجَعَ-تْهُ المُصیبَةُ): ومیە گرانەکە ژانی بردە دلّیەوە بەوەی کە ئەو خۆشیدەویست لە دەستی چواند.
(تَفَجَّعَ): تووشی (ژان/ ئازار) بوو بە هۆی کۆست یان لەدەستدانی سامانیەوە.
(اَلفاجِع) (فا): ١-کۆستکەوتن/ بەدبەختیی/ ئەوەی کە داخو ناسۆریّکی زۆر تووشی مرۆڤەکات ٢-شینو شەپۆری کۆستکەوتن.
(«اِمْـرَأَةٌ فاجِع»): ئافرەتیّکی لیّقەوماوی کۆستکەوتوو.
(«رَجُلٌ فاجِع»): پیاویّکی کۆستکەوتووی

داخلەدڵی ژانکردووی شپرزە.

(مَــوتٌ فاجِع): مردنێك كە كۆسـتی خەڵك بخاتو خەڵكەكە سەراسیمەو شپرزە بكات.

(اَلفاجِعَة (ج) فَواجِع): لێقەومانی سەخت/ چورتومی گران.

(الفاجِعَةِ): شـانۆگەرییەك پێكەنینو داخو گریان تێكەڵبێت/ درامای تراجیدیا.

(مَــوتٌ فَجــوعٌ): مردنێكـی بە كارەسـاتو لیقەومانو كۆستكەوتنو ژانەدڵ/ بە سوێ.

(الفَجیعَة (ج) فَجائِع): وەیی گرانو سەخت/ سەرگەردانیی كۆستكەوتن/ جەرگسووتان.

(رَجُــلٌ مُتَفَجِّعٌ): پیاوێكی ســوێو ژانلەدڵو پەرێشان.

٢-(اِنْفَجَعَ): شپرزەی خواردنبوو.

(مَفْجُوع. وَفَجعان): چڵێس/ نەوسن.

(اَلفَجْعَةُ) (عامیة): چڵێسیی/ نەوسنیی.

فجل: (فَجَلَ وفَجِلَ- الشــيءُ. فَجْلاً وفَجَلاً): شتەكە خاوبووەوە/ نەستوور بوو.

(فَجَّلَ- الشيءَ): شتەكەی پانكرد.

(اِفْتَجَلَ- الأَمرَ): كارەكەی داهێناو سازكرد.

(اَلفاجِل) (فا): داهێنەر.

(اَلأَفْجَل): گەڵبلاو.

(اَلفُجْل والفُجُل (ن) الواحِدَة فُجْلَة): توور. فُجلَة: توورێك.

اَلفَجّال: توور فرۆش.

فجم: (فَجِمَ. فَجَماً): لالغاوەی ئەستوور بوو.

(اَفْجَم): لالغاوە ئەستوور.

(فَجَمَ-هُ فَجْماً): تۆزێكی لێوارەكەی شكاند كە خۆی ئەستوور بوو (عامیە).

(مَفجوم): لێوار ئەستوور.

(تَفَجَّــم وانفَجَـمَ- الــوادي): دۆڵەكــە بەرفراوانبوو.

(فَجْمَــةُ الــوادي وفُجْمَتُــهُ): بەرفراوانیــی دۆڵەكە. بەردەمی كراوەی دۆڵەكە.

فجن: (اَفْجَن) (ن): سەرومرپێچینی خوارد.

الفَیجَن: پێچین: ڕووەكێكە گەڵاكەی وەك هی هەزبییە كێویلە وایە (یۆنانیە).

فجــو: (فَجــا- البــابَ. فَجْــواً): دەرگاكەی كردەوە.

(-القَوسَ): ئەمســەرو ئەوسەری كەوانەكەی بلاوكردەوە.

(فَجِيَ. فَجاً): قاچی یان لنگی بلاوكردەوە.

(هُــوَ أفجى وهِيَ فَجواء): ئــەو لنگبلاوە یان قاچبلاوە.

(فَجــيَ-تِ القَــوسُ): ژێكەی لە ناوەڕاســتی كەوانەكە دوركەوتەوە.

(-تِ الناقَةُ): مێحوشــترەكە ورگــی (لێهات/ گەورە بوو).

(تَفاجى): بۆشایی تێكەوت.

(اِنْفَجى- البابُ): دەرگاكە كرایەوە.

(-القَومُ عَن فُلان): خوێشــگەل لە فیسارەوە دەركەوتنو ئاشكرا بوون.

(-تِ القَوسُ): ژێكه له كهوانهكه دووركهوتهوه.

(أَلفَجْوَة (ج) فَجَوات وفِجاء): ١-كهلهبهر/ بۆشایی نێوان دوو شت ٢-حهوشهی خانوو ٣-دهشتێكی بهرفراوان.

(أَلفَجْواء): ١-مێی وشهی (أَلأَفجی): ٢-زهوییهكی پانی بهربلاو.

فجي: (فَجِيَ. فَجيَّ الواوِيُ): چهقهڵهكه دهركهوت.

(فَجَّی- الشيءَ تَفجِيَةً): شتهكهی دۆزییهوهو دهرخست/ ئاشكرایكرد.

(- الشَيءَ عَنهُ): شتهكهی لهو لاداو/ لێدوورخستهوه/ كهلایكرد.

(أَفْجی- الرَجُلُ إِفْجاءً): پیاوهكه بژێویی بۆ خێزانهكهی زۆركرد.

فَحَ: ١-(فَحَّ- النائِمُ. فَحًّا وفَحيحاً وتَفحاحاً): نووستووهكه پرخهپرخیكرد/ پرخاندی.

(-تِ الأَفعی): مارهكه فیشكاندنی.

(«فَحَّتِ الرائِحَةُ») (عامية): بۆنهكه بلاوبووهوه.

(أَلفُحُح): ماری وروژاو.

(فُحَّةُ الفُلفُلِ): (توونیی/ تیژیی) دهلوبیبهر.

(أَلفَحیح) (مص): ١-پرخهكردنی نووستوو ٢-فیشكهفیشكی مار.

٢-(فَحْفَحَ): ١-به دهم خهوهوه پرخهیهات/ پرخهپرخیكرد ٢-دهنگی گربوو.

(أَلفَحْفاح (م) فَحْفاحَة): ١-دهنگر ٢-زۆربلێ/ چهنهباز.

فحج: (فَحَجَ. فَحْجاً): فیزینواند/ لووتبهرزییكرد.

٢-(فَحِجَ- في مَشيَتِهِ. فَحَجاً وفَحْجَةً): له رۆیشتندا لووتی پێی نزیك یهككردهوهو پاژنهكانی دوورخستهوه.

(أَفْحَج): پێگێر.

(فَحَّجَ- في مَشيَتِهِ): پاژنهكانی پێی له یهك دوورخستهوهو نووكی پێی لهیهك نزیككردهوهو رۆیشت واتا گێر رۆیشت.

(-رِجلَيهِ): پێی بلاوكردهوه.

(أَفحَجَ- عَنِ الأَمرِ): خۆی له كارهكهد دوورخستهوهو بهلایدا نهچوو.

(تَفَحَّجَ- الرَجُلُ): قاچهكانی بلاودانا.

(إِنْفَجَحَ-ت ساقاهُ): لنگهكانی بلاوبوون/ لێكدووركهوتنهوه.

فحس: (فَحَسَ- الشيءَ مِن الماءِ وغَيرِهِ. فَحْساً): شتهكهی به زمان له ئاوهكه دهرهێنا نهك به دهستی.

فحش: ١-(فَحُشَ- الأَمْرُ فُحْشاً وفَحاشَةً): كارهكه له خراپیدا (له راده/ له ئهندازه) دهرچوو/ بێئهندازه بوو.

(-تِ المَرأَةُ): ژنهكه پیرو ناشیرینو بهد بوو.

(فَحَّشَ- بِهِ): شتی ناشیرینی دهرباره كرد: تیروتوانجی لێداو تهشهری لێدا.

(أَفْحَشَ): ١-قسهیناشیرینیكرد ٢-كردهوهی ناشیرینو بهدرهوشتییكرد/ بێناموسییكرد.

(تَفَحَّــشَ عَلَيهِم بِلِســانِهِ): قســەی پیسو بێناموسانەی پێوتن.

(تَفاحَــشَ): ١-قســەی (ناشــیرینو پیــس/ بێناموســانەیکرد) ٢-داوێنپیســیو کاری بەدرەفتاریکرد.

(-الأمــرُ): کارەکــە لــە ئەنــدازە بــەدەر بێناموسانەو ناشیرینبوو.

(اَلفُحْش) (مص): کردەوەو قسەی ناشیرینو بێناموسانە.

(اَلفاحِش (م) فاحِشَة): ١-ناشیرینو لە ئەندازە بــەدەر ٢-پیــاوی داوێنپیــس/ بێنامــووس/ بەدرەوشت. ژنی ســۆزانی/ قەحبە/ قەپاتمە ٣-هەموو شتێکی لە ئەندازە بەدەر.

(«غُــبْنٌ فاحِــشٌ»): هەڵخەڵەتاندنێکــی لە ئەندازە بەدر.

(«رجــلٌ فاحــش»): پیاوێکــی زمانپیســی نەزاندوو/ وەڵام دوژمنکارانە.

(اَلفاحِشة (ج) فَواحِش والفَحشاء): ١-زینا/ داوێنپیســیی ٢-ئەو کردەوانەی کە ئەوپەڕی گوناهبێت.

(اَلفَحَّاش (م) فَحَّاشَة): زۆر بێناموس/ زۆر بەدرەوشــتو زمانپیــسو لــە ئەندازەبەدەر خراپ.

٢-(أفْحَشَ-الرَجُلُ): رِوژدییکرد/ چرووکییکرد.

(اَلفاحِــش (م) فاحِشَــة): زۆر چــرووك لە ئەندازەبەدەر رژد.

فحص: (فَحَــصَ- عَنهُ. فَحْصــاً): بۆیگەڕا/ سۆراغیکرد/ لێیکۆڵییەوە.

(فاحَص- هُ. فِحاصاً ومُفاحَصَةً): هەریەکەیان بــۆ خــەوش/ کەموکووڕیی‌و نهێنــی ئەویتر گەڕا.

(تَفَحَّصَ وافتَحَصَ-عَنهُ): بۆیگەڕاو کۆڵییەوە لێیپشکنی.

(اَلفَحْص (مص) (ج) فُحوص): تاقیکردنەوە.

(اَلفَحْصَــةُ): ١-جارێك تاقیکردنەوە ٢-جارێك بۆ شت گەڕان ٣-جارێك لێکۆڵینەوە.

(اَلفَحَّــاص): زۆر پشــکنو بۆگــەڕاو زۆر تاقیکەرەوە.

(اَلفَحيــص= المُفاحِــص): کەســێکە کە هەر خەریکی دۆزینەوەی خەوشو کەموکووڕیی‌و نهێنیی هاوڕێکەی بێت.

٢-(فَحَصَ- المَطَرُ التُــرابَ فَحْصاً): بارانەکە خاکەکەی ژێرەو ژوور کردو دەریخست.

(-التُرابَ): گڵەکەی هەڵکەند.

(-بِرِجْلِهِ): بە پێ بۆشت گەڕا.

(-لِلْخُبْــزَةِ): لــە ئاگرەکــەدا جێگەیەکی بۆ نانەکە کردەوە.

(فَحَّصَ وأفْحَصَ-هُ عَنهُ): لێیدوورخستەوە.

(اَلفَحْص (ج) فُحُوص): هەموو شــوێنێك کە تیایدا نیشتەجێبن/ تیایدا ستارە بگرن.

(اَلمَفْحَــص (ج) مَفاحِــص والأُفْحُــوص (ج) أفاحِيــص): ئەو شــوێنەی کورکــوڕ/ قەتێ

چاڵیدەکات و هێلکەی تێدا دادەنێت.

(«لَيْسَ لَهُ مَفْحَصُ قِطاةٍ»): شوێنێکی نییە ستارەی تێدا بگرێت/ بستێك زەوی نییە/ هێلانەی کورکورێکی نییە.

٣-(فَحَصَ- الظَبيُ. فَحصاً): ئاسکەکە تا تینی تێدا بوو غاریدا/ تێیتەقاند.

٤-(الفَحْصَةُ): چاڵی چەناگە.

فحل: (فَحَلَ وافْتَحَلَ إبلَهُ فَحْلاً كَرِيماً. فَحْلاً): کەڵەحوشترێکی ڕەسەنی بۆ مێحوشترەکەی پەیداکردو هەڵبژارد/ مێحوشترەکەی لەکەڵە حوشترێکی ڕەسەن چاککرد.

(تَفَحَّلَ): خۆی بەکەڵ دانا/ خۆ وەك کەڵ (پیشاندا/ نواند).

(ألفَحْل (ج) فُحُول وأَفْحُل وفِحال وفِحالَة وفُحُولَة) (ح): نێرەو کەڵی هەموو زیندەومرێك.

(فُحُولُ الشُعَراء): ١-کەڵە شاعیرەکان ٢-هەموو ئەو شاعیرانەی کە لە داشۆریندا دەستی باڵایان هەبێت بە تایبەتی بەرامبەر ئەوانەی دایاندەشۆرن.

(ألفَحْلَةُ- مِن النِّساءِ): ١-ئافرەتی نێرە پیاوکێ. کچی نێرە کورکێ/ ئافرەتێك کە ڕەوشتێکی هەبێت هی ئافرەت نەبێت ٢-ئافرەتی زماندرێژی زمانپیس.

(ألفِحْلَةُ والفُحُولَةُ والفِحالَةُ): نێریی/ نێربوون/ کەڵەیی.

(ألفَحِيل= الفَحْل): ١-کەڵ/ نێر ٢-کەڵێکی بەهێزو بەتوانا.

(فَحْلٌ فَحِيل): نێرێکی/ کەڵێکی ڕەسەنی بەتۆو.

٢-(تَفَحَّلَ- الشَجَرُ): درەختەکە بێبەر بوو/ زر بوو.

(إسْتَفْحَلَ-تِ النَخْلَةُ): دارخورماکە بوو بە نێرە.

(ألفُحّْل والفُحّال): نێرەی دارخورما.

(إسْتَفْحَلَ- الأمرُ): کارەکە خراپ ئاڵۆزکا/ سەخت و گرانبوو.

فحم: ١-(فَحَمَ. فَحْماً): وەڵامی پێنەدرایەوە. فَحَمَ وفَحِمَ- الصبيُ. فَحْماً وفُحاماً وفُحُوماً): منداڵەکە/ کورپەکە هێندە گریا تا دەنگی نووساو دەرنەهات/ دەنگی بڕا/ نوزەیبڕا.

(أَفْحَمَ-هُ): بە بەڵگە لە شەڕی نەیاریدا دەمکوتیکرد/ قسەی بڕی.

(هاجاهُ فَأَفْحَمَهُ): داشۆریکردو بەسەریدا زاڵبوو دەمکوتییکرد.

(-أَلهَمَ الشاعِرَ): مەراق (هۆزانڤانەکەی/ شاعیرەکەی) داگرت و لە هۆنینەوەی هۆزانیکرد/ شیعریکرد.

(أُفْحِمَ- الصَّبيُ): منداڵەکە هێندە گریا تا دەنگی نووساو دەرنەهات/ دەنگی بڕا.

(ألفَحُوم): کەسێکە کە زمانی بەستراب ێت و وەڵامی پێنەدرێتەوە.

(أَلمُفْحِم) (ف): دەمبەست/ دەمکوتکەر.
(جَوابٌ مُفْحِم): وەلامێکی دەمکوتکەر.
(أَلمُفْحَــم) (مفــع): ١-کەســێکە زمانــی بەسترابێت/ قسەی بۆ نەکرێت یان نەتوانێت ئەوەی دەیەوێت دەربیبڕێت ٢-کەسێکە شیعری بۆ نەیەت.
(«وَجَدَهُ مُفْحَماً»): دی شیعری بۆ نەدەهات.
٢-(فَحَمَ-تِ البِئْــرُ. فُحُوماً): ئاوی چاڵاوەکە وەستا.
(أَلفاحِم) (فا): وەستاو.
(مــاءٌ فاحِــم): ئاوێکی وەســتاو/ لــە بەری ناروات و لێیناروات.
٣-(فَحُمَ. فُحُوماً وفُحومَةً): ڕەشبوو.
(فَحَّمَ-الشيءَ): شتەکەی ڕەشکرد.
(أَفْحَــمَ- الرَجُلُ): پیاوەکــە کەوتە تاریکیی ئێوارێوە.
(أَلفاحِم): ڕەش.
(أَلفَحْم والفَحَم): خەڵووز/ ڕەژوو.
(أَلفَحْمَــةُ (ج) فِحــام وفُحُــوم): کوڵــۆ خەڵووزێك.
(فَحْمَــةُ اللَّيل): نووتەکیی/ شــەو تاریکترین کاتی شەو/ شەوەزەنگ.
(أَلفَحّام) (ج) فَحّامَة): خەڵووزفرۆش.
(أَلفَحّامَة): دەســتەیەکی ئیتالیایین سەر بە کۆمەڵێکــی نهێنــی ڕامیاریــن (کاربوناری). لــەوەوە وەرگــیراوە دەڵێــن (رَجُــلٌ فَحّام): پیاوێکــە کە بــڕوای بە بوونی خــودا نییەو بێدینە.
(أَلفُحومَة): ڕەشی.
(أَلفَحيم): ١-خەڵووز ٢-زۆر ڕەش ٣(ك) کاربۆن تەنێکی سادەیەو توخمێکی سەرەکیی خەڵووزە بە هەموو جۆرەکانیەوە کاربۆن لە دروستبوونی لەشــی هەمــوو زیندەوەرێکدایــە ئەلماســیش کاربۆنێکی پوختی بلوورینە.
(أَلمِفْحَم): ســووتێنگە/ شــوێنی تێکەڵبوونی ســووتەمەنیی و هــەوا لــە کارپێکــەرە تەقیوییەکاندا وەك کارپێکەری ئوتومبیل.
(أَلمَفْحَمَة): ١-خەڵووزدان ٢-کوورەی خەڵووز.
(مَشْــحَرَة) (عاميــة ســريانية): کــوورەی خەڵوو.
فحــو: (فَحا وفَحَّى بِكَلامِــهِ الى كذا. فَحْواً): مەبەســتی لە قســەکە ئــەوە بوو/ قســەکە ئەوەیگەیاند.
(أَلفَحــا والفِحا (ج) أَفحاء): تــۆو یان ناوکی میوەی وشکبوو.
(أَلفَحْــوى والفَحْواء والفُحْــواء- مِنَ الكَلام (ج) فَحــاوٍ): واتــاو کورۆکــی ئاخاوتن/ ئەو ناوەرۆکەی کە قسەکە دەیگەیەنێت.
فــخ: ١-(فَــخَّ- النائِــمُ فَخّــاً وفَخيخــاً): نووستووەکە پرخاندی/ پرخەپرخیکرد.
(-تِ الأَفعى): مارەکە فیشکاندی.
(إِفْتَخَّ- النائِم): نووستووەکە پرخەپرخی کرد.

(أَلفَخَّةُ): نوستنی كەسێك كە پرخەیبێت.

٢-(فَـخَّ-تِ الرائِحَةُ فَخّـاً وفَخيخاً): بۆنەكە بڵاوبووەوە/ تەشەنەیكرد.

٣-(فَـخَّ-ت رِجْلاهُ فَخّـاً وفَخيخاً): هەردوو قاچی خاوبووەوەو شلبوو.

(أَفَخّ (م) فَخّاء (ج) فُخّ): قاچ خاوو شلبوو.

٤-(أَلفَخ (ج) فِخاخ وفُخُوخ): تەڵەی ڕاو.

(«وَثَبَ فُلان مِن فَخّ الشَّـيطان»): لە داوی شەیتان ڕزگاریبوو/ تۆبەیكرد.

(أَلفَخَّةُ): ئافرەتی پیس/ پۆخڵ.

٥-(فَخْفَخَ- الرَجُلُ فَخْفَخَةً): لە هیچە كەوتە فشەكردنو شانازیكردن.

(أَلفَخْفَخَـةُ) (مـص): ١-ورشـەو خشـەی كاغەزو بەرگی تازە ٢-لە هیچە شانازیكردنو خۆفشـكردنەوە/ خۆهەڵكێشـان خۆنواندن/ فیزو دەعیە لێدان.

فخت: ١-(فَخَتَ- السَقْفَ فَخْتاً): بنمیچەكەی كونكرد.

(-رأسَهُ بالسَّیفِ): شمشێری بەسەریدا كێشا.

(-الشيءَ): شتەكەی بڕی.

(-الإناءَ): سەری قاپەكەی لاداو دەریخست.

(إنْفَخَتَ- السَّقفُ): بنمیچەكە كونبوو,

(أَلفَخْت): كونی خڕی بنمیچ: كلاوڕۆژنە.

٢-(فَخَتَ- الرَجُلُ): درۆیكرد.

٣-(فَـخَّـتَ-تِ الـفـاخِـتَـةُ): كوكوختیەكە خوێندی.

(تَفَخَّـتَ): ١-وەك كوكوختـی بـەلارو لەنجە ڕۆیشت ٢-سەری سوڕما.

(أَلفَخْـت): (ڕووناكـی/ ڕۆشـنایی) مانـگ/ تریفەی مانگەشەو یان سێبەرەكەی.

(الفاخِتَـةُ (ج) فَواخِـت) (ح): كوكوختـی (بۆیە وا ناونـراوە چونكە ڕەنگی لە تریفەی مانگە شەو دەچێت).

٤-(أَلفَخْت): تەڵە/ داو.

فَخج: (فَخَجَ- الرَجُـلُ. فَخْجاً): فیزینواند/ لووتبەرزییكرد.

(فَخَـجَ. فَخَجـاً): ڕانێكی لـە ڕانەكەی تری جیابووەوە، واتە باریكتربوو یان خوار بوو یان كورتتر بوو.

فخـذ: ١-(فَخَذَ- هُ فَخْذاً): كێشـای بە ڕانیدا یان ڕانی شكاند.

(فُخِذ): ڕانی شكا.

تَفَخَّذَ-هُ): ڕانی خستە سەر ڕانی.

(أَلفَخْذ والفِخْـذ والفَخِذ (ج) أَفْخاذ) (ع ا): نێوان ئەژنۆو كولۆت/ ڕان (وشەكە مێیە).

٢-(فَخَّـذَ- قَومَهُ): خوێشـگەلی كرد بە تیرە تیرەو بە تیرە تیرە ناوی هێنان.

(-بَينَهُم): جیایكردنەوە.

(-القَـومَ عَـن فُلانٍ): پشـتی پێبـەردانو نەیهێشت كۆمەكی فیسار بكەن.

(-فُلاناً): لـە گەرمەكەی یـان ئاواییەكەی دەركردو تەرمیكردو دوورویخستەوە.

(إِسْتَفْخَذَ): سەری شۆڕکردو خۆی بە دەستەوەدا/ کەساسسی نواندن‌و پارایەوە.
(اَلفَخْذ (ج) أَفْخاذ): گەرەکی یان ئاوایی پیاوەکە (وشەکە نێرە).
٣-(تَفَخَّذَ): لە کارەکە دواکەوت.
فخر: ١-(فَخَرَ. فَخْراً وفَخَراً وفَخاراً وفَخارَةً وفِخِّيرى وفِخِّيراء): شانازی بە خۆی‌و باووباپیرو کەسوکاریەوە کرد. بە خەسڵەت‌و پیاوەتی‌و ناوبانگ‌و ڕەسەنایەتییەوە کردو هەڵینان‌و هەڵیکێشان.
(فَخَرَ-هُ): لە شانازیکردندا بەسەریدا زاڵ بوو.
(-هُ علی فُلان): لە شانازیکردندا فیسار کەسی بە لەپێشتر دانا.
(فَخِرَ وتَفَخَّرَ- مِنهُ فَخَراً): شانازی بەسەر ئەودا کرد/ خۆی لەو بە گەورەتر داناو فیزی بەسەردا کرد.
(فَخَّرَ وأَفْخَرَ-هُ علی فُلان) لە مەزنیی‌و باشیدا ئەوی لە فیسار پێشترو شایستەترگرت.
(فاخَرَ-هُ. فِخاراً ومُفاخَرَةً): لە گەورەیی‌و شانازیدا بۆری ئەویدایەوە.
(تَفاخَرَ- القَومُ): ١-خوێشگەل هەریەکە شانازی بەسەر ئەویتردا کرد/ خۆی بەسەر ئەویتردا بادا ٢-هەر یەکەیان مایەی گەورەیی‌و شانازیی خۆی دەرخست‌و خۆی پێوە نواند.
(إِفْتَخَرَ): شانازییکردو خۆی بەزلزانی.

(اَلفَخْر و الفَخَر) (مص):١-شانازیکردن‌و خۆهەڵکێشان ٢-گەورەیی مەزنیی ٣-چاکەو پیاوەتی.
(اَلفُخْرَةُ= اَلفَخْر)١-شانازیی ٢-چاکەو پیاوەتی گەورەیی/ مەزنیی.
(اَلفَخُور): زۆر شانازیکەرو خۆهەڵنان بە خانەدانیی‌و ڕەسەنی‌وسەربەرزیی‌و پیاوچاکیی‌و ناونیشانی باشی خۆی‌و باووباپیری.
(اَلفَخِير= الفَخُور): ١-زۆر خۆهەڵنەرو شانازیکەر ٢-شانازیی بەسەرداکراو.
(اَلفِخِّير والفِخِّيرة): زۆر خۆهەڵکێش‌و شانازیکەر/ لاف‌و گەزافلێدەر.
(اَلمَفْخَرَة والمَفْخُرَة): هۆو مایەی سەربڵندیی‌و شانازیکردن ٢-کاری گرنگ‌و کاری چاکە کە جێی شانازیبێت.
٢-(إِسْتَفْخَرَ- الشَيءَ):١-بە شتێکی ناوێزەو نایابی دانا ٢-شتەکەی بە نایاب زانی ٣-شتێکی نایابی بەدەست هێناو دەستکەوت.
(اَلفاخِر): هەموو شتێکی ناوێزەو نایاب/ گرانبەها.
٣-(اَلفاخور (ج) فَیاخِیر): جۆرە ڕێحانەیەکە.
(اَلفاخُورَة) (عامية): شوێنی دروستکردنی فەخفوری‌و گلێنەو گۆزەو هەرچی لە قوڕ دروستدەکرێت‌و سووردەکرێتەوە.
(اَلفَخَّار الواحِدَةُ فَخَّارَة): فەخفوری‌و گۆزەو گلێنە.

(ألفَخّارَة (ج) فَخّار): گۆزە.

(ألفَخّاري): ١ گۆزەو فەخفوریو گڵێنە فرۆش ٢-گۆزەو گڵێنەکەرو گڵێنرەوە.

فاخوري (عامية): گۆزەو گڵێنەکەر.

فخــز: (فَخَزَ وفَخِزَ وتَفَخَّــزَ. فَخْزاً وفَخَزاً): فیزی نواندو خۆی بە گەورە (پیشاندا/ گرت) لووتبەرزییکرد

(ألــفَــخْــز) (مــص): ١-چـاکـەو پـیـاوەتـی ٢-خۆبەگەورە گرتنو فیزنواندن

فخل: (تَفَخَّلَ): ١-سەرمەندییو خۆسەنگینی نواند ٢-باشترین بەرگی خۆی پۆشی.

فخــم: (فَخُــمَ. فَخامَةً): ١-مەزنبــوو ٢-پایە بڵندو بەرێز بوو.

(فَخَّمَ-هُ): مەزنیکردو بە گەورەیگرت.

(-الحروفَ): وشەکانی قەبە دەربڕی.

(ألفَخْم): پایەبڵند/ شکۆدار.

(-مِنَ المَنْطِق): گفتەی کورتو پڕواتاو چڕ.

(ألــفُــخْــمِــيَّــة): خــۆ بــە گــەورەگــرتــن/ خۆفشکردنەوەو فیز بەسەر ئەمو ئەودا کردن.

(ألأَفْخَــم): ١-مەزنترین/ بالاترین گەورەترین ٢-شکۆدارترین.

الملحق:

فخم: (ألفَخامَة): شــکۆمەندیی/ خاوەنشکۆ/ نیشــانەیەکە: ســیفەتێکە گەورەییو بالا بە نرخی تێدا کۆدەبێتەوە.(«ألأُبَّهه والعَظَمَة»): مەزنیی/ گەورەیی/ پایەداریی/ شکۆیی.

(«فَخامَــة الأَبنيَــةَ الرُومانِيَّــة»): مەزنیی خانەکانی/ بیناکانی ڕۆمانییەکان.

(«فَخامَة القَصْر»): مەزنیی کۆشکەکە.

(ألفَخامَة): خاوەنشکۆ. نازناوی سەرکۆمارە.

فدّ: (فَــدَّ- الطائِرُ فَديــداً): باڵندەکە خێرا خێرا باڵەکانی بەیەکدا دەدا/ باڵەفرەیبوو.

٢-(فَدَّ-تِ الإبِلُ. فَديداً): حوشــترەکە لەبەر قورسییەکەی زەویەکەی بەپێ چاڵکرد.

(-الرَجُلُ): ڕایکرد/ قووچاندی.

(فَدَّدَ): بە فیزو دەعیە ڕۆیشت.

(ألفَــدّاد (ج) فَــدّادون): ١-لووتبــەرزەکان/ فیــزدارەکان/ بەدەعیــەکان٢-زۆر بــە زەبرو گران ٣-خاوەن دوو سەد تا هەزار حوشتر.

٣-(فَدَّ- الرَجُلُ. فَديداً): دەنگی هەڵبڕی.

(فَــدَّدَ): لــە کڕیــنو فرۆشــتندا دەنگــی (بەرزکردەوە/ لێهەڵبڕی).

(ألفَــدّاد (ج) فَــدّادون): دەنــگ گــەورە/ دەنگبەرز.

(ألفَــدّادون): شــوانو حوشــترەوانو گاوانو جوتیــارانو هیوایــتر کــە لــە لەوەڕانــدنو جوتکردنیاندا دەنگ بەرزدەکەنەوەو لە کاتی کاردا هاواردەکەن.

(ألفَــدّادة): ١-مێی وشــەی (ألفَــدّاد): ٢-(ح) بۆق.

٤-الفَدّادَة: زۆر ترسنۆك/ زیرەکردوو.

(الفُنْفُد والفُنَفِد): ١-قسەترن‌و نەزاندو/ وشك لە قسەكردندا ٢-دەنگبەرز.
٦-(فَنْفَدَةً): رایكردو هەلات.
(أَلفُنْفُدْ والفُنَفِد): پیاوێك كە قورسبێت‌و شوێنپێی لە رۆیشتندا دیاربێت.
٧-(أَلفَدْفَدْ): ١-شوێنی رەقەن ٢-شوێنی بەرز ٣-بیابانی فراوانی وشك‌و برنگ.
فدح: (فَدَحَ-هُ الأَمرُ أو الحِمْلُ أو الدَّينُ): گرانیی كارەكە یا كۆڵەكە یان وامەكە/ قەرزەكە: شانی داخست‌و ماندوویكرد.
(أَفْدَحَ واسْتَفْدَحَ- الأَمرَ): كارەكەی لاگرانبوو.
أَلفادِح: قورس/ گران/ سەخت/ بەئەرك/ زەحمەت.
(نَزل بِهِ أَمرٌ فادِح وركِبَهُ دَيْنٌ فادِخ»): تووشی وەی‌و لیقەومانێكی سەخت یان كارێكی گران‌و وامێكی قورسبوو.
(أَلفادِحَة) (ج): قەوماوێكی سەخت/ چورتومێكی گران.
(فَوادِحُ الدَّهرِ): گرفتاریی‌و لێقەومانی رۆژگار.
فدخ: (فَدَخَ- الشيءَ. فَدْخاً): شتەكەی شكاند.
(-العودَ): چیلكە تەرەكەی هەڵقلیشاند.
فدر: ١-(فَدَرَ- اللَّحْمُ المَطْبُوخُ. فَدْراً وفُدُوراً): گۆشتە كولاوەكە ساردبووەوە.
(أَلفِدْرَةُ (ج) فِدَر): (پلێك/ كوتێك) گۆشتی كولاوی ساردەوەبوو.
(أَلفادِر (ج) فُدْر وفَوادِر وفُدُور): گۆشتی كولاوی (ساردەوەبوو/ سارد).
٢-(فَدَّرَ الحجارَةَ): گەورەو بچووك بەردەكەی شكاند.
(تَفَدَّرَ- الحَجَرُ): بەردەكە شكا.
(أَلفَدِر): چیلكەی زوو شكست/ ناسك.
أَلفِدْرَةُ (ج) فِدَر: لایەكی/ پارچەیەكی شاخ یان بەشێكی شەو.
٣-(أَلفَدَر (ج) فُدُور والفَدُور (ج) فُدُر (ح): كەڵەكێویی.
(أَلفَدِر): گەوج.
(أَلفُدْرَةُ): پیاوێك لە خوێشگەل تەریكبێتەوەو بە تەنیا بروات.
(أَلفُدُرّ): ١-زیو ٢-مێردمندالی قەلەو.
(أَلفادِر (ج) فُدْر وفَوادِر وفُدُور) (ح): ١-بزنەكێویی/ كەڵەكێوی/ كەڵەمامز ٢-مێحوشترێك تەریكبێتەوە.
(أَلفادِرَةُ): ١-بزنە كێویی ٢-تاوێرێكی مەزنی سەرشاخ بە كەڵەكێویی چوێنراوە.
(أَلمَفْدَرَةُ): شوێنێك كەڵەكێویی زۆر بێت.
فدس: (أَفْدَسَ- الرَجُلُ): ماڵەكەی یان سەر دەرگای خانووەكەی جاڵجاڵۆكەیەكی زۆری تێدابوو.
(أَلفُدْس (ج) فِدَسَة) (ح): جاڵجاڵۆكە.
(أَلفَيْدَس): كووپە/ گۆزەی گەورە.

فــدش: (فَــدَش- رَأسَــهُ فَــدْشــاً): ســەری (فرنجاند/ شکاند).

(-ە): پاڵپێوەنا.

(دَفَشَهُ) (عامية): پاڵیپێوەنا.

(اَلفَــدْش) (ح): ١-مێــی جاڵجاڵۆکە ٢-گەوج/ نەزانکرد.

فــدع: (فَدَعَ-ە فَدْعــاً): قرجاندی/ درزێکی بچووکی تێکرد.

(فَدِعَ فَدَعاً): مەچەکی یان قولەپێی خواریی تێدابوو.

(اَفْــدَع (م) فَدْعــاء (ج) فُدْع): مەچەك یان قولەپێخوار.

(فَــدَّعَ-ە): مەچەکی یــان قولەپێی (خوار/ گێر) کرد.

(اَلفَــدَع): ١-خواریــی لــە مەچەکــدا یان لە قولەپێــدا ٢-جومگــە خواربــوون وەکــو لە شوێنەکەی خۆی ترازبێت.

(اَلفَدَعَــةُ): شــوێنی خواربوونــی مەچــەك قولەپێ یان ترازانی جومگە.

فــدغ: (فَــدَغَ-ە فَدْغاً): قرنجانــدی/ درزی تێکرد.

(اِنْفَدَغَ): قرنجا/ درزی تێبوو.

(-الشيءُ اليابِسُ): شتە وشکەکە نەرمبوو.

(اَلمِفْــدَغ (ج) مَفــادِغ): ئــەو ئامێــرەی کــە پێیدەقرنجێنرێت قلیشی پێ لە شت دەکرێت.

فدك: (فَدَّكَ- القُطْنَ): لۆکەکەی شیکردەوە.

(-ە القُطنَ): لۆکەکەی پێ شیکردەوە.

فدم: ١-(فَدَمَ- الإبْريقَ وعلى الإبريقِ فَدماً): ئاو پاڵێوی بە لوولەی مەسینەکەوە کرد.

(فَدَّمَ وأفْــدَمَ. فَمَ الآنِيَةِ): پاڵێوێکی بە لێوی قاپەکەوە کرد.

الفِــدام (ج) فُــدُم): پاڵێوێکــی بچووکە یان پەڕۆیەکــە دەکرێتە لوولەی مەســینەوە بۆ پاڵاوتنی ئەوەی تێدایە.

(اَلفِــدام والفِدامَة): دەمبەســت کــە بە دەمی حوشترەوە دەکرێت تا نەخوات یان گاز نەگرێت.

(اَلفَدَام (ج) فُدُم والفَدَّام والفَدَّامَة والفَدُّوم): پاڵێــو یــان ئــەو پەڕۆیــەی کە بــە لوولەی مەسینەوە دەکرێت بۆ پاڵاوتن.

(اَلمُفَدَّمــات): ١-مەســینەکان/ لوولێنــەکان ٢-کووپەکان کە بۆ مەی یان ترشیاتە.

٢-(فَــدُمَ فُدُومَــةً وفَدامَــةً): لەبــەر زۆر گەوجیی/ زمانبەستەبوو/ قسەی بۆ نەکرا.

اَلفَــدْم (م) فَدْمَــة (ج) فِــدام: ١-لەبەر زۆر گەوجییو تێنەگەیشــتنی زمانبەســتە بوو/ قسەنەزانبوو ٢ گەوج ٣-رەزا تاڵ/ چارەگران.

٣-اَلفَدْم (م) فَدْمَة (ج) فِدَم: ســوورێکی زۆر (تۆخ/ تیر).

فدن: ١-(فَدَّنَ- الإبِلَ): حوشترەکەی قەڵەوکرد.

٢-(فَــدَّنَ- البِنــاء): خانەکــەی/ بیناکــەی درێژکرد.

(اَلفــادِن (ج) فَوادِن (ب): (تەناف/ شــاوڵی)

خانەسازیی/ ئامێرێکە بۆ زانینی ڕاستیو ڕێکی خانوو و تەلار.
(أَلفَدَن (ج) أَفدان: خانەی (سازدراو/ دروستکراو/ تەواوکراو).
٣-(فَدَّنَ- الثَوبَ): جلەکەی بە ڕەنگی سوور ڕەنگکرد.
(أَلفَدَن (ج) أَفدان): ڕەنگی سورو.
٤-(أَلفَدَانُ (ج) فُدُن وأَفْدِنَة وفَدادِين): دوو گای جووتکردن/ کێڵان، پێکەوە دەبەسترێن بۆ جووت.
(أَلفَدَّان (ج) فُدُن وأَفْدِنَة وفَدادِين): ١-جووتێك گای زەویکێڵان ٢-کێڵگە.
(أَلفَدان- في المساحَة): ڕووبەرێك نزیکەی چوار هەزارو دوو سەد قامیش چوارگۆشە بێت (سریانیە).
(فَدان الأَرضِ عِندَ الفَلاحين): لای جوتیارەکان ڕۆژە جووتێکە کە جووتیارێك بە دووگا بیکێڵێت.
فدو: (الفَدَوْكَس): ١-(ح)شێر ٢-پیاوی توندوتیژ/ بەزەبرو زەنگ.
فدي: ١-(فَدَى- الرَجُلَ مِنَ الأَسرِ فَدىً وفِدىً وفِداءً): پیاوەکەی لە دیلێتی بە پارە یان شتیتر ڕزگارکرد/ ڕزگاریی دیلەکەی بە پارە یان شتیتر قەبلاندو بەرەلایکرد.
(فادٍ): سەربەستکار/ ڕزگارکەری دیل بە پارە یان بە شتیتر.

(مَفدِيّ): سەربەستکراو/ ڕزگارکراو/ سەرفرازکراو/ ئازادکراو بە پارە یان بە شتیتر.
(«فَدَتِ المَرأَةُ نَفسَها مِن زَوجِها»): ژنەکە پارەو ماڵی بە مێردەکەیدا بۆ ئەوەی دەستبەرداریبێت/ تەڵاقی بدات/ سەرفرازبێت.
(فَدى وفَدَّى- فُلاناً بِنَفسِهِ. تَفدِيَةً): خۆی بە قوربانی فیسار کرد/ پێیوت بە قوربانتبم.
(فادى- الرَجُلَ. فِداءً ومُفاداءً): پیاوەکەی بەرەڵا کردو پارەی بەرەڵاکردنەکەی لێسەندو وەرگرت ٢-ڕزگاریکرد.
(أَفدى- فُلاناً الأَسيرَ إِفْداءً): ڕزگارانەکەی لە دیلەکەی وەرگرتو بەرەڵایکرد.
(تَفادى- القَومُ. تَفادِياً): ١-خوێشگەل پەنایان بردە لای یەکتر کە یەکتر بپارێزن ٢-هەر یەکە بەویتری وت بە قوربانتبم/ خۆیکرد بە قوربانی ئەویتر.
(تَفادى- الرَجُلُ مِن كَذا): پیاوەکە خۆی (لەوە دوورخستەوە/ پاراست).
(إِفْتَدى-بِهِ): بەهای ئازادییەکەو ڕزگارییەکەیی دا.
(-مِنْهُ بِكَذا): بەوە خۆی لێپاراست.
(إِفْتَدَتِ المَرأَةُ نَفْسَها مِن زَوجِها): ژنەکە پارەو ماڵی بە پیاوەکەیدا تا دەستی لە دەستی بێتەوە/ تەڵاقیبدات.
(إِنْفَدى إِنْفِداءً= أُفْتُدِيَ): سەری قەبڵێنرا/

ڕزگارانەی بۆ درا تا سەرفراز بێت.
(ألفِــداء والفَــدى والفِــدى): ١-قوربانیــی/ نــرخو بەهــای (ســەرفرازبوونو ڕزگاریی/ سەربەســتیو ئازادبــوون) ٢-قوربانیــدان/ ماڵدانی زرگاریبوونو سەرفرازبوون.
(«فِــداكَ أبي وفِــدىً لَكَ أبــي»): باوکم بە قوربانتبێت/ باوکم ئەکــەم بە قوربانت (بۆ خۆشەویستیی نزاو دوعا دەوترێت) لەوانەیە فرمانەکە لابرێتو دەوترێت «بأبي التلميذَ المجتهــد»): باوکم بە قوربانی (خوێندکاری/ قوتابی) زیرەکبێت.
(ألفِدائي): پێشمەرگە/ گیانبەخش کە خۆی لە کاری پڕمەترسیدا بە قوربانیدەکات.
(«عالِمٌ فِدائي»): زانایەکی گیانبەخش.
(جُنديٌ فِدائي): سەربازێکی گیانبەخش.
(ألفِدْيَــة (ج) فِــدىً و فِدَيــات): ڕزگارانە/ ئەو شــتەی لە بری ڕزگارکراوەکە، دەدرێت تا سەرفرازبێتو بەرەڵا بێت.
(ألفادي): نازناوی حەزرەتی عیسایە کە خۆی بە قوربانی مرۆڤایەتیکرد.
(ألمُفاداة): دیلگۆڕینەوە لەگەڵ دوژمندا دیلێك بە دیلێك.
٢-(أفدى- الرَجُــلُ. إفداءً): کابــرا هێندەی هێزرەیك قەڵەو بوو.
(ألفَــداء (ج) أفْدِيَــة): ١-قەبــارەی شــت ٢-هیزرە/ کەندووکە گەنمو جۆو دانەوێڵەیترو خورمای تێدەکەن ٣-عەمار/ ئەو شوێنەی کە بازرگانەکان کەلوپەلی تێــدا هەڵدەچنن یان دانەوێڵەی تێدا هەڵدەدەنەوە.
فذّ: ١-(فَذَّ- ـُ فَذّاً): خراپ دەریکرد/ بەرەڵیی دەریکرد.
٢-(أفَذَّ-تِ الشاةُ): مەڕەکە زاو بەرخێکیبوو.
(شــاةٌ مُفِذٌ ومُفِذَّةٌ): مەڕی زاو کە بەرخێکی بووبێت ئەگەر هەمیشــە هەر بەرخێکی بێت پێی دەڵێن (مِفْذاذ).
(تَفَذَّذَ واسْتَفَذَّ- بالأمرِ): بە تەنها چنگی لە کارەکە داگرتو ڕێی کەســیتری نەدا دەســتی تێبخات.
(ألفَــذّ (مــص) (ح) أفذاذ وفُــذوذ): ١-تاك، پێچەوانەی جووت ٢-یەکەم تیری قومار.
(کَلِمَــةٌ فَــذَّةٌ وفــاذَّةٌ): وشــەیەکی (شــاز/ ناچیزە).
(ألأفَذّ): تیرێکی قومار کە پەری پێوە نەبێت.
(«أکَلْنــا فَذذی وفُذاذی وفُذاذاً وفُذّاذاً»): بە جیاجیاو تاکەتاکە خواردنەکەمانخوارد.
٣-(فَنْفَــذَ. فَنْفَــذَةً): خــۆی نەوانــد/ کورتکردەوەو شاردەوە بۆ ئەوەی لەپڕ پەلامار بدات.
فذل: (فَذْلَكَ- الحسابَ فَذْلَكَةً): لە ژمێرەکە بووەوەو کۆتایی پێهێنا.
(ألفَذْلَکَــة): کورتــەو پوختــەی ژمێرە یان ئەنجامی کۆتایی هەر شــتێکبێت (لە کۆتایی

پێهێنانــی ژمێریارەکەیــەو پوختەکردنــی کارەکەیەتی).

فرّ: ١-(فــرَّ. فرَّاً وفِــراراً ومَفَــرَّاً ومَفِرّاً): هەڵات/ ڕایکردو پێچوپەنایکرد.

(-إلى الشــيءِ): بۆ شــتەکە چــوو/ پەڵەی بۆ کرد.

(«فرَّ الأمرُ جَذَعاً»): کارەکە گەڕایەوەو وەك خۆی لێهاتەوە.

(أفرَّ-هُ): ڕاوینا/ هەڵفــڕی پێکرد/ وایلێکرد هەڵبێت.

(تَفارَّ القَومُ): لەگەڵ یەك پێکەوە هەڵاتن.

(الفَــرّ) (مص): هەڵاتوو (بــۆ نێرو مێو بۆ تاك و کۆ)یە کۆی وشەی (فارّ)ە وەکو (رَکْب) کۆی (راکب)ە.

(الفُرَرَةُ والفُــرورَةُ): (خێــرا/ گورج/ زوو) هەڵاتوو/ ڕاکردوو.

الفَرَّار: ١-خێرا (هەڵاتــوو/ ڕاکردوو) ٢-جیوە (چونکە گورجە لە کشاندا).

(اَلفَرُور): گورج هەڵاتوو.

(الفَرور والَفَرير والفُرار): کارو بەرخ.

(کتیبَةٌ فُرَّى): دەستە سەربازێکی هەڵاتوو.

(اَلمَفَرّ): هەڵاتگە.

(اَلمِفَــرّ- مِنَ الخَيل): ١-ئەســپی زۆر تیژڕەو. ئەسپێك کە بۆ پێهەڵاتن چاکبێت.

٢-(فَرَّ- الدابَّــةَ. فَرّاً وفَراراً وفِراراً وفُراراً): دەمی چوارپێکەی کردەوە تا بزانیت شــیلەی پێماوە یان نا، تەمەنی چەندە.

(-عَــنِ الأمــرِ): بــە دوای کارەکــەدا گەڕا/ عەودالیبوو.

(فارَرْتُــهُ): من بۆ بارو گوزەرانی ئەو گەڕامو ئەویش بۆ هی من گەڕا.

(أفَــرَّ-تِ الخَيلُ أوِ الإبِلُ. إفْراراً): ئەســپەکە یان حوشــترەکە دانی شیرییەکەی کەوت و هی تری بۆ دەرهات.

٣-(أفَرَّ- رَأسَــهُ بِالسَّــيفِ إفراراً): سەری بە شمشێر لەتکرد.

٤-(تَفَرَّرَ- بالشيءِ): بە شتەکە پێکەنی.

(إفْتَــرَّ- البَــرقُ): هــەورە برووســکەکە شەوقیدایەوە.

(-الرَجُلُ): پیاوەکە خۆش پێکەنی.

(«هو فُرُّ قَومِــهِ وفُرَّتُهم»): ئــەو لە پیاوە چاکە هەڵبژاردەکانی نەتەوەکەیەتی.

(اَلفِرَّة): زەردەخەنە.

(الأفَرّ): خاوەن دەمو پێکەنینێکی جوان.

(اَلفَرِير): دەم.

٥-(إفْتَرَّ-الشيءَ): شتەکەی هەڵمژیو بۆنکرد.

٦-(اَلفُــرَّة الأفُــرَّة والأفُــرَّة): ١-تێکەڵبــوون ٢-توندیو سەختی/ تەنگانە.

(-مِــنَ الحَــرِّ ونَحــوِهُ): ســەرمتاو گەرمەو سەختیی گەرماو شتیتر.

٧-(فَرْفَرَ. فَرْفَرَةً): هەنگاوی وردو خێراینا/ پەلەیکرد.

(-البَعيرُ): حوشترەکە (ڕاچڵەکی، ڕاچەنی).
(-الشيءَ): شتەکەی ڕاوەشاندو جووڵاندی.
(«فَرْفَــرَ الطائِــرُ): باڵندەکــە فڕەفڕیکردو کەوتــە باڵەفــڕە وەك لــە کاتی ســەربڕیندا دەیکات (عامية).
(-الفَــرَسُ اللِّجــامَ): چارەوێکــە ســەری بۆ داماڵینی لغاوەکە ڕاوەشاند.
(الفُرافِر):١-چارەوێیەك کە سەر ڕابوەشێنێت بــۆ داماڵینــی لغاوەکــەی ٢-(ح)بەرخۆڵــەو کارۆژلەو گوێرەکەی مانگاکێوی ٣-مێردمنداڵی هەرزە.
(ألفِرْفِــرْ والفُرْفُــر): فیرنەگولە/ چۆلەکەی بچووك.
الفِرفِر والفُرْفُر والفُرفُور:(ح) ١-بەرخ و کارو گوێلکی مانگاکێوی ٢-مێردمنداڵی هەرزەکار.
(«الفُرفُور ذنْبُــهُ مَغفــور»): مێردمنداڵی هەرزە لێیناگیرێت (عاميه).
أَلفَرفُور (ح): پەپوولە (عاميه).
٨-(فَرْفَرَ- الرَجُل في كَلامِهِ. فَرْفَرَةً): قسەی شــڕم بڕمیکــردو زۆری وت و هیچی بەســەر هیچەوە نەبوو.
(-الشيءَ): شتەکەی شکاند.
(الفَرْفَار): جرپن و هەڵەشەو شتشکێن.
(أَلفُرافِــر): ١-پیــاوی گەوجــی بێمێشــك ٢-هەڵومر/ چەنەباز/ زۆربڵێ/ قەرەچەن.
٩-(فَرْفَرَ- الذِئْبُ الشــاةَ فَرْفَرَةً): گورگەکە مەڕەکەی لەتوکوتکرد.
(-الرَجُلَ): لە پاشــملە بــە خراپە ناویبردو نامووس و ئابڕوییبردو شکاند.
(أَلفَرْفار والفِرْفار والفِرْفِر والفُرْفِر والفَرافِر والفُرْفُور): شــێرێك کە شێرێکی وەك خۆی لەتوکوت دەکات/ ونجرونجریدەکات.
١٠-(فَرْفَــرَ- فُلانــاً فَرْفَرَةً): هاواری لە فیســار کرد.
١١-(أَلفَرْفَــار) (ن): درەختێکــە ئاگر درەنگ کاری تێدەکات وەك داری عەبەنووس ڕەشــەو زۆر سەختە لەگەنی خواردنی لێدروستدەکەن و دارێکی بۆنخۆشە.
فرأ: ١-(الفَرَأ والفَراء (ج) أَفْراء وفِراء) (ح): کەرەکێوی.
(«كُلُّ الصَيــدِ في جَوف الفرا»): پەندێکە بۆ یەکێك دەوترێت کە پێداویســتیی زۆربێت و ئەوانــەی کــە گرنگبێت بــۆ جێبەجێ ببێت ئەوە بڵێت: بە تەنگ ئەومیترەوە نایەت.
(أَمرٌ فَريءٍ):١-کارێکی ســاختەو دروستکراو ٢-مەزن.
فــرب: (أَلفَرْبيُون) (ن): خوژیلــك: گەلێك جــۆری هەیــەو زۆر بڵاوە لاســك و گەڵاکەی شیلەیەکی شــیریی تێدایە ژەهرێکی ترسناکە بە تایبەتی بەرچاوبکەوێت.
فــرت: ١-(فَرَتَ. فَرتــاً): داوێنپیســییکرد/ بەدڕەوشتبوو.

٢-(فَـرُتَ- المـاءُ. فُروتَةً): ئاوەكە شـيرين‌و خۆشبوو/ سازگار بوو.
(ألفُـرات): ئاوی زۆر خۆش‌و شـيرين/ ئاوی سازگار.
(«مـاءٌ فَراتٌ ومياهُ فُـرات»): ئاوی خۆش‌و شيرين‌و سازگار.
(الفـرات): ١-ڕوبـاری فـورات کـه دەڕژێته کەنداوی عەرەبەوە ٢-دەريا.
(ألفُراتان): ڕوباری ديجلەو فورات.
٣-(فَـرِتَ. فَرَتـاً): کەمئاوەز بوو/ مێشـکی کزبوو.
٤-(فَرْتَكَ. فَرتَكَةً): بە هەنگاوی کورت کورت ڕۆيشت.
(-الشيءَ): شتەکەی (ئەنجن ئەنجنکرد/ زۆر ورد کرد).
(-العمَلَ): کارەکەی تێکدا/ گەنکرد.
(الفِرتيكه (ايطالية) = الشَّوكة): چنگاڵ.
٥-(فَرْتَن. فَرتَنَةً): هەنگاوی کورتينا.
فَرْتَنى: ١-ئافرەتی کۆيلە.
(ألفُرْتُونَـة- في كَلامِ المَلاَّحين): هەسـتانی دەريا بە هۆی زريانەوە/ فەرتەنەی دەريا.
فرث: ١-(فَرَثَتِ الحَبلى): ژنە سـکپڕەکە دڵی تێکەڵهات‌و خەريکبوو بڕشێتەوە، بێزوويکرد.
(-كَبِـدَهُ. فَرْثـاً): بە زيندوويی کێشـای بە جگەريدا.
(فَرِثَ- القَومُ. فَرَثاً): خوێشگەل بڵاوبوونەوە پەرت پەرتبوون.
(فَرَّثَ وأفْرَثَ- الكَرْشَ): ورگەکەی هەڵدڕی‌و ڕيخەکەی ناوی ڕۆکرد.
(-الحُـبُّ كَبِـدَهُ): خۆشەويسـتيی جگـەری لەتلەتکرد.
(تَفَرَّثَ- القَومُ) : بڵاوبوونەوە.
(-تِ الحُبلـى): سـکپڕەکە هێڵنجيهـات‌و خەريکبوو بڕشێتەوە.
(إنْفَرَث-ت الحبلى): سکپڕەکە دڵی تێکەڵهات.
(ألفَرْث (ج) فُرُوث): ڕيخ‌و پيساييەك کە لە ورگدا بێت.
(إمْرَأَةٌ فُرُثٌ): ژنێکی ئاوسـی بێزوکەر کە لە سەرەتای ئاوسبوونيدايە.
(ألفُراثَةُ): ڕيخ‌و پيسايی کە لە ورگدابێت.
٢-(فَرِثَ. فَرْثاً): تێر بوو.
٣-(مَكانٌ فَرِثٌ): شـوێنێك نە شـاخبێت نە دەشتبێت.
فـرج: ١-(فَـرَجَ وفَـرَّجَ- الشـيءَ. فَرْجاً): ١-شتەکەيکردەوە ٢-فراوانيکرد.
(إنْفَرَجَ): کرايەوە/ يەکاڵابووەوە.
(-مابَـينَ الشَّـيئَن): نێـوان دوو شـتەکە فراوانبوو يان واڵا بوو.
(ألفَرْج (مص) (ج) فُرُوج): ١-دەلاقەی نێوان دوو شت يان تێکچوونی نێوان دوو شت ٢-کون، کەلەبەر/ کەلێن.
(-مِنَ الثَوب): درز يان قلێشی بەرگ.

(-مِنَ الإنسان): (شەرمی/ درزی) پێش‌و پاشی مرۆڤ.

(فَرجُ الوادي):ناوسکی دۆڵ.

(-الطَريق):ناوەراستی ڕێگا.

(أَلفَرْج والفُروج):کەوانێك لە ژێکەیەوە دووربێت.

(الفُرجَة (ج) فُرَج): دەروو/ دەلاقە/ کەلەبەر/ کەلێن/ هەموو بۆشاییەکی نێوان دوو شت.

(أَلفَرّوج (ج) فراريج):١-کراسی منداڵی بچووك ٢-دەوارێك/ خێوەتێك قلیشێکی لە پشتەوە بۆ کرابێت.

(أَلفَريج):دەرکەوتووی دیار.

(قَوسٌ فَريج):کەوانێك ژێکەی دووربێت.

(أَلتِفْرِجَة (ج) تَفارِج):بۆشایی نێوان دوو پەنجە یان دوو ستوون.

(تِفراج (ج) تَفاريج): ١-بۆشایی ناو موحاجەرە یان نێوان پلەی پەیژە ٢ بۆشایی نێوان پەنجەکانی یان قلیشی نێوان پارچەکانی (پۆشاك/ کراس).

(أَلمُفَرَّج):١-شانە ٢-کەسێك کە ئانیشکی زۆر لە بنباخەڵیەوە دووربێت.

٢-(فَرَجَ-اللهُ الغَمَّ عَنهُ فَرْجاً):خودا پەژارەی (لە دڵ دەرکرد/ لە کۆڵکردەوە/ ڕەواندیەوە).

(فَرَجَ- اللهُ الغَمَّ عَنهُ): خودا (جەخاری/ خەفەتی) لە دڵ دەرکردو لەسەر لابردو ڕەواندیەوە.

(-هُ على شيءٍ غريبٍ لَمْ يَرَهُ مِن قَبل): شتێکی سەیری پیشاندا کە لەوەپێش نەیدیبوو (مولّدة سريانية الاصل).

(أَفْرَجَ الغُبارُ):تۆزەکە/ گەردەکە ڕەوییەوەو لاچوو.

(القَومُ عَنِ المَكانِ):خوێشکەل لێیلاچوون بە جێیانهێشت.

(تَفَرَّجَ- الغَمُّ):خەمەکە/ خەفەتەکە/ داخەکە لە دڵ ڕەوییەوە.

(-القَومُ عَنِ القَتيلِ):وازیان لە کوژراوەکە هێناو لێیدوورکەوتنەوە.

(تَفَرَّجَ- الغَمُّ):داخەکە لە دڵ دەرچوو.

(إنْفَرَجَ الغَمُّ): (داخەکە/ پەژارەکە) ڕەوییەوە.

(-الرَجُلُ مِن ضَيْقِهِ):پیاوەکە لە تەنگانەکەی ڕزگاریبوو.

(أَلفَرْج والفُرُج والفِرج والفُرَجَةُ من الرجال):پیاوانێك کە نهێنیی نەپارێزن‌و لایان نەمێنێتەوە.

(أَلفَرَج= الإنْفِراج):دەروو/ لە تەنگانە ڕزگاربوون.

(أَلفُرجَةُ):لە تەنگانەو پەژارەو ناهەمواریی ڕزگاربوون/ دەروولێبوونەوە.

(-عِندَ المُوَلّدين): لای تازەگەرییەکان پیشانگایە کە شتی تازەو سەیری تێدا

پیشـاندەدەن (ئـەو تەماشـاکردنە دەبێتـە خەمرەوێنو مەراق لە دڵ دەرکردن).
(اَلفَرجَـة والفِرجَـة): لە پـەژارەو مەراق رزگاربـوون/ دڵکرانـەوە/ لەتەنگانـە رزگاربوون.
(اَلتِفرجَـة والتِفْراجَـة (ج) تَفاريـج): بوودەڵەی زۆر ترسنۆك.
(المُفْـرَج): ١-کوژراوێکی نـاو بیابان کە کەس نەزانێت کێ کوشـتوویەتی ٢-کەسێکە نەداراو بێکەسو خزمو خێڵو بێوەچەو زارۆڵە.
٣-(أفْـرَجَ- تِ الدجاجَـةُ): مریشـکەکە جووچکدار بوو.
(مُفْرج): مریشکی جووچکدار/ جووچکەلەبەر.
(اَلفَـرُّوج والفُـرُّوج (ج) فَراريـج) (ح): جووچکی مریشك.
(فَرُّوجَـة): جووچکێـك بـە تایبەتـی هـی مریشك.
٤-(اَلفِرْجار): پەرگاڵ.
(خَـطٌّ فِرجـارِيّ) (فارسـية): هێڵێکی یان نووسینێکی خڕ.
٥-(جَـنَّ- الدابَّـةَ. فَرجَـنَ): وڵاخەکـەی رنەککردو تۆزو خۆڵی لێکردەوە.
(اَلفِرجَـون= المَحَسَّـة): رِنـەك (معرب عن برجين الفارسية).
الملحق:
فـرج: اَلمنفَرِجَـة: اَلزَّاوِيَـة المُنْفَرِجَة (هـ): گۆشـەی کـراوە کـە لـە گۆشـەی وەسـتاو گەورەترە.
فـرح: ١-(فَرِحَ- بِالشـيءِ فَرَحـاً): دڵی بە شتەکە کرایەوە/ بە شـتەکە دڵی (خۆشبوو/ کەیفخۆشبوو).
(فارِح وفَرِح): کەیفخۆشبوو، هەوس پێهەستاو/ کەیفخۆش.
(فَرَّحَ-هُ): دڵخۆشیکرد/ شادیکرد/ دڵیکردەوە.
(أفْرَحَ-هُ): دڵخۆشیکرد.
(اَلفَرَح): خۆشـیی/ دڵخۆشـیی/ شادمانیی/ پێخۆشحاڵیی.
(الفُرحَة والفَرحَة): ١-دڵخۆشکەر/ شادیبەخش ٢-مژدانـەی خۆشـیی. (اَلحُـوان والبُشـارَه) (عاميه): مژدانە.
(اَلفَرْحَـان (م) فَرحـى وفَرحانَـة) (ج) فَرحـى وفَراحـى والفَـرُوح (ج) فُـرُح): دڵخۆش کەیفخۆش/ بەکەیف/ پێخۆشـحاڵ/ کەیفخۆش/ دڵشاد/ گوشاد.
(اَلمِفراح): زۆر (دڵخۆش/ دڵکراوەو شـاد) (بۆ نێرو مێ).
(اَلمَفْـروح): دڵخۆشـبوو/ پێگوشـاد بـوو/ دڵپێکراوە ٢-کەیفخۆش/ دڵخۆش/ شاد.
٢-(أفْـرَحَ-هُ الدَيـنُ): (وام/ قـەرز)ی بەسەرەوە بوو باری گرانکرد ٢-خەفەتیدایە/ دڵیتەنگکرد.
(«أفْرَحَتنـي الدنيـا ثُـمَّ أفْرَحَتنـي»):

جیهان خۆشـیدامیو دڵی گوشاد کردم پاشان داخیدامێ.
(المُفْرَح) (مفع): هەژاری نەبوو/ نەدارا.
٣-(المُفــرَح): کەسـێکە نەزانرێت ڕەسـەنی کێیە.
فــرخ: ١-(فَــرخَ- إلى الأرض فَرَخـاً): بەزەویەکەوە نووسا.
(-الرَجُلُ): تۆقینەکەی لەسەر چوو.
(فَــرَّخَ-تِ البَیضَــةُ): هێلکەکـە ترەکـیو جووچکەکەی دەرهات.
(-تِ الطائِــرَةُ): باڵندەکــە جووچکەکانـی هەڵهێناو بوو بە خاوەن جووچك.
(مُفَرِّخ): هەڵهێنی هێلکەکانی/ جوجکدار.
(فَرَّخَ- القَومُ): خوێشــگەل بێتواناو زەبوون بوونو تۆقین وەك جووجەڵە.
(-الشَجَرُ): درەختەکە بێچوولەی دەرکرد.
(فَرَّخَ- الرَّوعُ): ترسو تۆقینەکە ڕەوییەوە.
(أفرَخَ- تِ البَیضَة والطائِرَةُ): هێلکە ترووکاو باڵندەکە جووچکەکەی هەڵهێنا.
(أفرِخ- رَوعَكَ): ترسەکەت لە مێشك دەرکە/ مەترسە.
(-الأَمــرُ): کارەکە ڕوونبووەوە کە لەوە پێش ئاڵۆز بوو گومان لە ئەنجامەکەیدەکرا.
(«أَفْرَخَ القَومُ بَیْضَتَهُم»): خوێشگەل ڕوویان ڕوونبــووەوە پــاش ئەوەی هەواڵی خۆشــیان بیست.

(إسْــتَفْرَخَ- الحَمامَ): کۆتری بۆ بێچووکردن ڕاگرت.
(-الحَمــامُ): کۆترەکــە بەچکــەی هەڵهێناو بەچکەی پەیداکرد.
(أَلفَــرْخ (ج) فِراخ وأَفْراخ وأَفْــرُخ وأَفْرِخَة وفِرْخان وفُــرُوخ) (ح): ١-بێچووی باڵندە ٢-بێچوولــەی ڕووەكو زیندەوەر/ تەرزی تازەی درەخت.
(-مِــنَ الشَــجَرِ): بێچوولــەی درەخت کە لە بنیەوە دەردەچێت.
(-الرجــلُ): پیــاوی سەرشــۆڕی زەبوونــی دەرکراوی داماو.
(فَرْخُ الرَأْسِ): مێشك.
(أَلفَرخَةُ (ج) فِراخ (ح): مێی وشەی (أَلفَرْخ): جووجەڵە مێچکە.
(أَلمَفْرَخ (ج) مَفارِخ): هەڵهێنگە.
٢-(أَلفَرخَةُ): سەرە نێزەی پان.
فرد: ١-(فَرَدَ. فَرُوداً): تاکێکبوو/ یەکێکبوو.
(-عَــنِ الشَــيءِ): لە شــتەکە جیابــووەوەو تەریکبوو/ تاکبووەوە.
(فَرِدَ وفَرُدَ. فُرُوداً): تاکبوو/ یەکێکبوو.
(-بالأَمــرِ): کارەکــەی بە تەنیــا گرتو هەر خۆی ئەنجامیدا.
(فَــرَّدَ): ١-فێری شــەرعبوو و کاری پێکرد ٢-گۆشــەگیر بوو/ لــە خەڵــك دوورکەوتەوە/ کەنارگیر بوو.

(-برَأيِهِ): ڕا هەر ڕای خۆی بوو/ هی کەسی وەرنەگرتو بە هی کەس کارینەکرد.

(أفْرَدَ- الشيءَ): شتەکەی لاخست/ جیایکردەوە/ تاکیکردەوە.

(-تِ الأُنثى): مێکە زاو یەکێکیبوو.

(مَفرد): تاکزا.

(-بالإمرِ): کارەکەی بە تەنیا گرتە دەستو ئەنجامدا.

(-إلَيهِ رَسولاً): فرستادەیەکی بۆ تەرخانکردو بە پێویستیەوە بۆی نارد.

(تَفـرَّدَ- بالأمـرِ): ١-کارەکـەی بـە تەنیـا گرتەدەستو خۆی کردی ٢-لە کارەکەدا تەنها کەس بوو کە کەس نەیدەگەیشتێ.

(إنْفَرَدَ): تاکبووەوە.

(-بالأمرِ): ١-لە کارەکەدا بە تەنها بوو و هەر خۆی ئەنجامیدا ٢-لە کارەکەدا تاکە کەسبوو کە کەس نەیگاتێو بێوێنە بێت.

(إسْتَفْرَدَ-هُ): ١ بە تەنیا دی/ بە تەنیا لەگەڵیدا بـوو ٢-لەنـاو هاوڕێکانیـدا جیایکـردەوەو هەڵیبـژارد ٣-بـە تەنیـاو لـەلاوە لەگەڵیدا یەکیگرت/ ویسـتی هەر بە تەنیـا ببیینێت ٤-تاکیکردەوەو کەسـیتری نەگرتو کەسی لە وێنەی ئەوی نەویست.

(-بالأمرِ): کارەکەی بە تەنیا گرتو ئەنجامدا.

(ألفـارِد) (فـا): ١ تاکەوەبـوو ٢-هەڵبژاردە/ ناوێزە.

(ألفارِدَة (ج) فَوارِد): ١-مێی وشـەی (الفارِد) ٢-ئـەو مـەڕەی جیاکراوەتـەوەو لـە ماڵەوە هێڵراوەتەوە.

(ناقَـةُ فـارِدَة): مێحوشـترێك بـە تەنیـا بلەوەڕێنرێتو بە تەنها لە لەوەڕگاکەدا بێت/ تاکەوەبوو.

(ألفَـرْد (ج) فِراد): ١-تاك/ یەك/ کەسـێك/ تەنها/ تەنیا ٢-نیوەی جووت = تاك.

٣-(ج) (أفـراد وفُـرادى): تەنهـاو تـاك/ بێوێنە.

(ألفَـرد (ج) فُـرودَة وفُـرُود) (عامیـة): دەمانچە.

(ألفَرد (ج) أفراد): لایەکی ڕیش.

(ألفَرْد): تاکە پێڵاوێك کە پارچەی لێنەدرابێت.

(«هذا شـيءُ فَـردٌ»): ئەمە شـتێکە تاکە/ بێوێنەیە/ ناوێزەیە.

(أفرادُ الناس): گەورەپیاوانی خەڵك.

(أفْـرادُ النُجُوم وفُرُودُها): ئەسـتێرەی تاکە تاکەو لەملاولای ئاسـمان کە دوورەپەرێزنو لاکەوتەن.

(ألفَرَد والفَرد): تاك/ یەك/ بێوێنە.

(«هذا سَيفٌ فَرَدٌ وفَرِدٌ»): ئەمە شمشێرێکە تاکەو بێوێنەیە.

(«شـيءٌ فَردٌ وفَرِدٌ وفَرُدٌ وفُرُدٌ»): شـتێکی (تاكو بێوێنە/ تاقانە).

(ألفَرْدَةُ (ج) فَرْدات وأفراد وفَرَد): مێی وشەی

(الفَرد) و (عند المَكاري: نصف الحملِ): لای کاروانچیەکان تای بارێکە/ نیوەی بارێکە.
(- مِنَ البِضاعَة) (ت): فەردە شـتێکی کاڵای بازرگانەکان.
(اَلفُرْدَة): کەسێکە بە تاكو تەنیا بڕوات.
(اَلفَردانُ (م) فَرْدی): تاك/ یەکێك.
(«شيءٌ فَرْدان»): شتێکی تاکەوەبوو/ تاك.
(«لَقَيتُــهُ فَرْدَين»): بە تەنیا پێکەوە بووین هــەر هەردووکمانبوویــن کەســمان لەگەڵدا نەبوو.
(«جــاؤُوا فُــرادَ وفُــرَاداً وفَــرْدی وفِــراداً وفُرادَی»): تاکە تاکە/ یەك یەك هاتن.
(فَــرَدَ وفَرِدَ وفَرِيد وفَــرْدان): تاك/ تەنها/ یەك.
(اَلفَرَّاد): فرۆشیاری شتی گرانبەها/ دەگمەن.
(اَلفَردِيّ): تاکەیی/ تاکرەو.
اَلفَردِيَّة: ڕێڕەوی ئەوانەیە کە دەڵێن تاك لە کۆمەڵ تاکبێتەوەو گۆشەگیر بێت/ تاکڕەویی. (اَندیفیدیوبالیسم).
اَلفَــرود- مِــنَ الأَشــیاء: شــتی تــاك تاکە/ جیاجیا.
ناقَةٌ فَرُودٌ: مێحوشــترێك کە لە لەوەڕگاکەدا بە تەنیا بلەوەڕێتو تاکبووبێتەوە.
(اَلفَريــد (ج) فرائِــد): ١-تــاك ٢-تەنیــا ٢-تاکێك/ تەنهایەك کە لە وێنەی نەبێت ٣-مووروو لــە ملوانکەدا کــە دەنکی مــرواریو زێڕ لە یەك جیادەکاتەوەو دەکەوێتە نێوانیانەوە ٤-دوڕ ئەگەر بهۆنرێتەوەو شتێك بخرێتە نێوان دەنکەکانیەوە ٥-گەوهەری گرانبەها.
(«أَتی بالفَرائِد»): شتێکی وتووە گرانبەهایە وشــەی دانســقەو جــوان لــە ڕووی ڕەوانیی زمانەکەیــەوەو بــە نرخیــی گفتەکەیەوەو زمانپاراویی‌و پوختیی عەرەبییەکەیەوە.
(اَلمُفْــرَد): تاك (مفع) یــەك بەرامبەرەکەی (اَلجَمْع): کۆ.
(اَلارقام المُفْــرَدَة) (ع ح): ژمارە تاکەکان کە جووتنین وەك: یەك. سێ. پێنج.. هتد.
(اَلمُفَــرَّد- مِنَ الذَّهَب): دەنکی هۆنراوەی زێڕ کە لە یەك جیاکرابێتەوە.
(اَلفَريدَة (ج) فَرائِد): ١-تاکی وشەی (اَلفَريد) ٢-گرێــی پێــش دواگرێــی بڕبــڕەی پشــت ٣-گەوهەری گرانبەها.
(اَلمُفَرِّد) (فا): تاکەوەبوو/ تاك.
(«راكِبٌ مُفَرِّد»): تاکە سوارە کە بە تەنهایەو خۆیو حوشترەکەی یان ئەسپەکەیەتی.
٢-(اَلفارِد والفَرَد) (ح): گا.
(اَلمَفْرَد (ح): گاکێویی.
٣-(فَــرْدَسَ- هُ فَردَسَــةً): کوتای بە زەویداو پشتی لە زەویدا.
٤-(اَلفَرْدَسَــةُ): ١-فراوانیی ٢-دەوڵەمەندیی‌و دەستڕۆیویی.
اَلفِــرْدَوس (ج) فراديس: ١-باخو بێســتانو

بەهەشــت ٢-لالەزار یان باخچە ٣-ســەوزایی (دەکرێتە مێو نێر).

(فِردَوس النَّعیم): ئەو بەهەشتەی کە خودا ئادەمو حەوای تێدا دانا تا گوناهەکەیانکرد.

(ألمُفَرْدِس): سنگفراوان.

(صَدرٌ مُفَرْدَس): سنگێکی فراوان.

(کَــرْمٌ مُفَــرْدَس): مێوێکی پەلهاویشــتووی کەپرکردوو.

فــرز: ١-(فَرَزَ- الشــيءَ مِن غَــيرِهِ. فَرْزاً): شــتەکەی لە هیتر جیاکردەوە/ خستیە لاوە/ نێوانی خستنو لایدا.

(فَــرَّزَ- عَلَــيَّ بِرَأیِهِ تَفْــرَزَةً): ڕاکەی خۆی بەسەرمدا سەپاند.

(فارَزَ- شَریکَهُ): لە هاوبەشەکەی جیابووەوەو لێپچڕا.

(أفْرَزَ-الشــيءَ عَن غَیرِهِ): شتەکەی لەوانیتر جیاکردەوەو لایدا.

(أفْــرَزَ- فُلاناً بِشَــيءٍ): شــتێکی تایبەت بە فیسار کردو بە تەنها بۆ ئەوی تەرخانکرد.

(تَفــارَزَ- الشَــریکان الشَــرِکَةَ): کۆمپانیــا هاوبەشیەکەیان هەڵوەشاند.

(إفتَــرَزَ- الأمرَ): کارەکــەی بڕییەوەو خۆی بڕیاریدا.

(«إفتَــرَزَ أمــرَهُ دُونَ أهــلَ بَیتِــهِ»): خۆی بــە تەنها بڕیــاری کارەکەیدا بێئــەوەی ڕای خێزانەکەی وەرگرێت.

(ألفَــرْز) (مــص): ١-جیاکردنــەوەو لە یەك هەڵوەشاندن ٢-دەرە/ دەرووی نێوان دوو شاخ ٣-نشێویی نێوان دوو بەرزایی/ دووگرد.

(ألفِرْز (ج) أفْراز وفُرُوز): ١-ڕێگای نێوان گرد ٢-بەشی جیاکراوە بۆ خاوەنەکەی.

(ألفَرزَة): قڵیشێك لە زەوییەکی ڕەقەندا.

(ألفِرْزَة): پارچەیەکی جیاکراوە.

(ألفُرزَة): ١-ســەرمیەك و هەڵێك ٢-ڕێگەی ناو گردان/ چەند گردێك.

(ألفارِز) (فا): جیاکەرەوە.

(«کَلامٌ فــارِز»): ئاخاوتنێکــی ڕوونو دیارو ئاشکرا.

(لِســانٌ فارِزٌ): زمانێکی بڕیــاردەرو کۆتایی پێهێن.

(الفارِزة): ١-وێرگول/ چوکڵە ٢-مێی وشــەی (الفارز) ٣-ڕێگەی ناو لم.

(الإفْریز- مِنَ الحائط (ج) أفاریز= (طَنْفَة) (فارســیة): ســەردیوار/ کۆرنیشــی دیوار/ دیوارپارێز.

٢-(أفْــرَزَ- الصَیــدُ الصائِــدَ): نێچیرەکە لە قەمچــدا بوو/ پارێــزی بــە ڕاوکەرەکەدا لە نزیکەوە بیپێکێت.

٣-(ألفَــرْزَدق): کۆڵــوی نــان کــە بکەوێتە تەنوورەوە.

(فَرْزَدَقَــة): پارچــە کۆڵوویەکــی نانێك کە بکەوێتە تەنوورەوە.

(فَرَزْدَق): ناوی شاعیرێکی عەرەبە.
فُرَیْدِق وفُرَیْزد (ج) فَــرازِق: کۆلووکەیەك (پێومرەکەی) (فَــرازد)ە ٢-قەراغو لەتەنان/ کۆلووی نان ٣-نان ٤-پارچە هەویر.
٤-(تَفَرْزَعَ- الکَلأُ): گیاکە پەلەپەلە بوو.
(ألفُرْزُع): پەموانە/ تۆوی لۆکە.
(ألفُرْزُعَةُ (ج) فَرازِع): پەلەگیا/ پارچە گیا.
(ألفُــرزُع): ١-پەلەیەکی گیــا/ لەومر ٢-دەنکە پەموانەیەك.
٥-(فَرْزَلَ-هُ فَرْزَلَةً): بەستیەوە/ کۆتیکرد.
(ألفِــرزل): ١ قەید: گاز/ کەتکەری ئاســن کە ئاسنگەر ئاسنەکەی پێ کەرتدەکات/ دەبرێت.
(الفُرْزُل): پیاوی کەتە/ زەبەلاح/ چەتەوڵ.
٦-(تَفَرْزَنَ- البَیدَقُ): سەربازی/ شەترەنجەکە بوو بە شا.
(ألفِــرزان (ج) فَرازیــن): شــا، لــە یاریــی شەترەنجدا.
الملحق:
فــرز: (ألمَفْرَزَة (ج) مَفــارز) (ا ع): کۆمەڵە کەســێکن کە کارێکی تایبەتییان پێدەسپێرن جێبەجێیبکەن.
(«مَفرَزَة تنظیم المُرور»): کۆمەڵە پۆلیسێکی هاتوچــۆن کاری رێکخســتنی هاتوچۆیــان پێدەسپێرن.
(ألمَفرَزَ الصِحیَّة»): کۆمەڵە تەندروستکارێکن کە کارێکی تەندروستییان پێدەسپێرن.

فرس: ١-(فَرَسَ- الأَسَــدُ فَریْسَــتَهُ فَرْساً): ١-شــێرەکە نێچیرەکەیگــرت ٢-ملــی قرتاندو شکاند.
(-الذبیحَة): ئاژەڵەکەی سەربڕیو مۆخەکەی بڕی یان سەری لە لەشی جیاکردەوە.
(فَرَّس-هُ الشيءَ): شتەکەی خستە بەرچاوی بۆ ئەوەی بیگرێتو بیخوات.
(أفْــرَسَ- الرَاعــي): شــوانەکە بێئاگابــوو گورگەکە مەڕێکی لێفراند.
(-فُلانٌ الأَسَدَ حِمارَهُ»): فیسار کەرەکەی بە شێرخواردوو داو خۆی رزگارکرد.
(إفْتَرَسَ- الأَســدُ فَریسَــتَهُ): ١-شێرەکە ملی نێچیرەکەی شکاند ٢-راوی نێچیرەکەیکرد.
(ألفَرْسَةُ): جارێك ڕاوکردنی نێچیرو گرتنی/ ملشکاندنی نێچیر.
(ألفَرسَةُ والفِرسَــةُ) (طب): برینێك کە لە ملدا دەردێتو دەیخواتەوەو باریکیدەکات.
(أَبــو فِــراس والفَــرَّاس) (ح) ألأَسَــد. (أبو فارس) (عامیة): شێر.
(ألـفِـرنـاس (ج) فَــرانِـسَــة): ١-(ح)شــێــر ٢-ملئەستوور.
ألفِرْناس (ج) فَرانِسَــة= ١-شــێر ٢-زۆر ئازاو توندوتیژ.
(ألفَریس (ج) فَرْسى): کوژراو.
(«ثَــورٌ فَریسٌ وبَقَــرٌ فَریــسٌ»): گایەکی کوژراو/ مانگایەکی کوژراو.

(أَلفَريسَةُ): ١-مێی وشەی (أَلفَريس) ٢-نێچیر کە شێرو درندەیتر راویدەکات‌و دەیخوات.
(أَلُفروس): تووشبووی برینی مل.
٢-(فَرَسَ- بِالعَينِ فِراسَةً): چاوی تێبری‌و بە دڵ‌و بــە دیمەنیا زانی چی (لە مێشــکیدایە/ چی لە دڵدایە).
(تَفرَّسَ-فیــه): تێــر ســەرنجیدایەو چــاوی تێبری.
(-فیــه الخَـیرَ): خێــر/ بێــر/ چاکــەی لەناوچەوانیدا خوێندەوەو لێی چاوەرێکرد.
(أَلفارس) (فا): زاناو پێزان.
(«هــو فــارسٌ بِالأَمــرِ»): ئەو بــە کارەکە دەزانێت‌و هەستی پێدەکات.
(الأَفْرَس): کەســێکە راســت‌و تەواو بە چاوو دڵ، مێشــك دەخوێنێتەوە/ بە ســەرنج چاك دەرك بە شت دەکات.
(الفَرَّاس): زۆر زیرەك‌و بلیمەت کە بە چاوو دڵ، مێشك دەخوێنێتەوە.
٣-(فَــرَسَ- الشــيءَ. فَرْســاً): شــتەکەی جیاکردەوەو بڵاوکردەوە.
(فَرَّسَ- السَّــطْحَ): سەربانەکەی گڵە سپیکرد بۆ ئەوەی دڵۆپە نەکات (عامیە سریانیە).
(أَفْــرَسَ- عَــن بَقِيَّةِ مــالٍ): ماڵەکەی بردو شتێکی لێ بەجێهێشت.
(الفَــرْس): گڵــە ســپی کــە بەســەربانەوە دەگرێــت‌و دەگێررێت بۆ ئەوەی ســەربانەکە دڵۆپە نەکات (عامیە).
٤-(فَرُسَ. فَراسَــةً وفُروسَــةً وفُرُوسِــيَّةً): وڵاخدارییکــرد/ لــە بەخێوکردن‌و ســواریی چارەوێدا شارەزا بوو و سوارچاکبوو.
(تَفَــرَّسَ- الرَجُــلُ): خۆی بە ســوارچاك‌و شارەزای بەخێوکردنی چارەوێ پیشاندا.
(«فُلانٌ ليس بفارِس ولكنَّهُ يَتَفَرَّسُ»): فیسار سوارچاکنییە، بەڵام خۆی وا دەنوێنێت.
(أَلفــارس) (فــا): ١-ســوار (ج) فُرســان وفَوارِس): ١-چارەوێسوار ٢-خاوەن (چارەوێ/ ئەسپ/ ماین).
(أَلفَرَس) (ح): ئەســپ‌و مایــن/ چارەوێ. بە ماینیش دەڵێن (حِجر) و لەوانەیشە پێیبڵێن (فَرَسَــة) (ج) (فَرَس) (ثَلاثَة أَفراس): سێ ئەســپ (ثَلاثَةُ أَفراس): ســێ ماین (حج)»: فُرُوس).
(«هُمــا كَفَرَســي رهــان»): ئــەو دوانە بۆ ئامانجێــك تێدەکۆشــن وەك یــەك هەڵپــە دەکــەن‌و وەك یەك چاکن. وەك دوو ئەســپی پێشبرکێ کە لە دانگێکدابن.
(فَرَسُ البَحرِ): ئەســپی دەریا/ زیندەوەرێکی دەریایــی لەشــگەورەی ســەرزلی کلککورت‌و پەلکورتــە پێیشــی دەوترێت (فَــرَسُ النَّهر وجاموس البَحر): واتا ئەسپی رووبارو گامێشی دەریا.
(الفُرَيس): چارەوێی بچووك.

٥-(الفِــرس) (ن)= البَــروَق): ڕووەکێکە لە کۆمەڵەی (زەمەق) گوڵەکەی ســپی یان زەرد یان مێخەکییە.

(الفُرْس): فارسەکان.

١-(فارس): ١-فارسەکان ٢-وڵاتی فارس.

(ألفارسيّ): خەڵکی فارس: فارسییەك.

(ألفارسيَّة): زمانی فارسی.

(ألفِرْناس (ج) فَرانِسَة): سەرۆکی بازرگانەکان.

(ألفَريــس): ئەڵقەیەکــە دەخرێتە ســەری پەتێکو پێوەی دەبەسترێت.

(ألفَرِّيسِــيّ (ج) ألفَرِّيســيين): کۆمەڵــە جوولەکەیەکــن کە زۆر بە ئاینی جوولەکەوە بەندنو توندڕەون بە ڕێڕەوو دیوی دەرەوەی ئاینەکــەوەن لەوانــەن کە ســزای حەزرەتی عیسایانداوە.

٦-(فَــرسَــخَ الـشــيءُ فَــرسَـخَــةً): شتەکە فراوانبوو.

(ألفَرسَخ (ج) فَراسِخ): ١-کاتێکی دوورو درێژ ٢-دەروو.

(فَرسَــخُ الطَريــق) (فارســية): قۆناغێك/ فرسەقێك ڕێگا کە نزیکەی سێ میلی هاشمییە دەوترێت (١٢) دوازدە هەزار گەزەکە نزیکەی هەشت کیلۆمەترمیە.

(سَــراويلُ مُفَرْسَــخَة): شــەرواڵی پانوپۆڕ/ فشوفۆڵ/ دەڵب.

٧-(فَرسَــخَ- البَــرْدُ أَو المَرَضُ. فَرسَــخَةً): ســەرماکە تەشــقی شــکا. یان نەخۆشییەکە سووکیکرد/ سووکبوو.

(تَفَرْسَــخَ وافْرَنْسَــخَ- البَــرِدُ أَو المَــرَضُ): ســەرماکە تەشقیشــکا یــان نەخۆشــییەکە سووکبوو بەرەو کزبوون چوو.

(-الهَــمُّ عَنهُ): مەراقەکــە (بەریداو لە دڵیدا ڕەوییەوە).

(ألفَرسَــخ (ج) فَراسِــخ): ١-حەوانــەوە/ حەسانەوە ٢-کشو بێدەنگیی ٣-شتێکی زۆری هەمیشەیی و نەبڕاوە.

٨-(ألفِرسِن (ج) فَراسِــن) (مؤنثة): نووکی سمی حوشتر.

(رَجُلٌ مُفَرْسَــن الوَجه): پیاوێکی دەموچاو گۆشتن.

الملحق:

فرس: (ألفِراســة): زانینی ڕەوشتو نیشانو سیفەتی کەسەکە بە، ڕوو و سەرو شێوەیدا.

(ألفُرُوسِيَّة): سوارچاکیی («کانت الفُروسِيَّة احــدى هواياتِه»): ســواریو ســوارچاکیی یەکێکبوو لە مەراقەکانو هەوەسبازییەکەی.

(«فَن رکوب الخَيل»): هونەری ئەسپسواریی/ سوارچاکیی.

(«تَعَلُّم الفروسِــيَّة»): فێربوونی ســواریو سوارچاکیی.

(صِفَةُ الفارس ورتبتُهُ): نیشــانەو سیفەتی سوارەکەو پلەکەی.

(«كانت الفُروسِيَّة تُمْنَحُ في حَفلَةٍ خاصَة»): نیشانەی سوارچاکیی لە ئاهەنگێکی تایبەتیدا دەبەخشرا بەوانەی کە سوارچاکبوون. نیشانەی سوارچاکیی ئازایەتیو مەردایەتیو خانەدانییو ڕەسەنیی بوو.

(«هذا عَمَلٌ مِن أعمال الفروسِيَّة»): ئەمە کردەوەیە لە کردەوەکانی سوارچاکیی.

(ألفُروسِيَّة): سوارچاکی: دامەزراوێکی سەربازیی شێوە ئاینییبوو لە سەدەکانی ناوەراستدا پەیدابوو و دامەزرا بە تایبەتی لە فەرەنساو ئیسپانیاداو تایبەتبوو بە چینی خانەدانەوە. ئەندامەکانیش لە ئاهەنگێکی سەربازییو ئاییندا وەردەگیران.

(ألفَرِّيسِيُّون مفردها فَرِّيسِيّ): دەستە جوولەکەیەکبوون لە سەردەمی مەککابیەکان پێکهێران ئەویش بۆ بەرگریی لە شەریعەتی جوولەکەو پاکراگرتنی بەلام بە تێپەڕینی کاتو سەردەم بە توێکڵی دینەکەوە نەوەك کورۆکیەوە خۆیان بەستەوە. لەبەر ئەوە حەزرەتی مەسیح زۆر سەرزەنشتیکردن سەرزەنشتی لووتبەرزیو رووپامایییان لەبەرئەوە لە پێشەوەی ئەوانەدا بوون کە بەربەرەکانێی حەزرەتی عیسایان دەکردو بەرەنگاری دەبوون.

فرش: ١-(فَرَشَ- الشيءَ. فَرْشاً وفِراشاً): شتەکەی ڕاخست.

(-فُلاناً. أمراً): بۆ فیسار شتەکەی خستە (ڕوو/ بەرچاو) و دەریخست.

(وَمِن أمثال المُوَلَّدين. فَرَشْتُهُ دُخلَةَ أمْري أو فرَشْتُ لَهُ دُخلَةَ أمري»): لە پەندەکانی تازەگەرەکان: دڵی خۆم بۆ یەکالا کردەوەو ڕاستیی کارەکەو ناوەرۆکیم بۆ دەرخست.

(فَرَشَ- الأمرَ): کارەکەی بلاوکردەوو جاردا.

(-النَباتُ فَرْشاً): ڕووەکەکە خۆی بە زەویەکەدا بلاوکردەوەو ڕاکێشا.

(فَرَّشَ- الطائِرُ): باڵندەکە بەسەر شتەکەوە کەوتە باڵەفرەو نەکەوتە سەری.

(-فُلاناً بِساطاً): بۆ فیسار فەرشێکی داخست.

(-الدارَ): خانووەکەی بەردڕێژ کرد، کاشیرێژکردو تەنەکەو خشتی ڕاخست.

(-الزَرعُ): کشتەکە خۆی بلاوکردەوەو پەلو گەلای خۆی کێشا.

(أفْرَشَ-هُ بساطاً): فەرشێکی بۆ ڕاخست.

(-الشاةَ للذَبحِ): مەڕەکەی بە زەویدا دا سەریبرێت.

(-الشَجَرُ): درەختەکە لقەکانی درێژبوو/ پەلی بە هەموو لایەکدا هاویشت.

(أفْرَشَ- الرُجلُ): بوو بە خاوەن فەرش.

(-المَكانُ): شوێنەکە قومی وشکەوەبووی زۆر تێدابوو.

(تَفَرَّشَ- الطائِرُ): باڵندەکە بەسەر شتەکەوە

کەوتە باڵەفرەو نەنیشتەسەری.

(إفْتَرَشَ- الشيءُ): شتەکە (کرایەوە/ بڵاوبووەوە).

(-ذراعَيهِ): هەردوو باڵی بەسەر زەویەکەدا بڵاوکردەوە.

(-الرَجُلَ): پیاوەکەی دا بە زەویداو پانیکردەوە.

(-الشيءَ): شتەکەی ژێر پێنا/ ڕاخست.

(-الطَريقَ): بە ڕێگەکەدا ڕۆیشت.

(-إثرَ فُلانٍ): شوێنپێی فیساری هەڵگرت/ دوایکەوت.

(-عِرضَهُ): نامووسی پایەماڵکردو دەستی بۆ نامووسی درێژکرد.

(-المالَ): دەستی بەسەردا گرتو زەوتیکرد/ بردی/ تاڵانیکرد.

(اَلفَرْش) (مص) ١-ڕاخستن ٢-ڕایەخی ناوماڵو فەرش ٣-شوێنێك ڕووەكو گیا دایپۆشیبێت ٤-دەشتو دەرێکی بەرفراوان ٥-کشتوکاڵێك کە سێپەلە بووبێت ٦-درەختو دارو حوشتری بچووك (ئەم وشەیە تاکی نییە) ٧-مانگاو مەڕ کە تەنها بە کەڵکی سەربڕینبێت.

(اَلفَرْشَةُ): ١-جارێك ڕاخستن ٢-ئەوەی کە ڕادەخرێت بۆ ئەوەی لە سەری بنوون (عامیە)/ نوێنی نووستن (عامية).

(اَلفِرْشَةُ): چۆنیەتی ڕاخستن.

(«هوَ حَسَنُ الفِرشَة»): ئەو شێوەی جوانە.

(اَلفِراش (ج) أفْرِشَة وفُرُوش): ١-نوێنی نوستن ٢-هێلانەی باڵندە.

(اَلفَراش): لیتەی وشکەوەبوو بەسەر زەویدا/ قومی وشکەوەبوو.

(-مِنَ الرجال): هەڵەشە/ جرپنو سووکەڵە.

(اَلفَراشَة (ج) فَراش) (ح): پەپوولە. جاری وا هەیە باڵەکانی ڕەنگیندەبێتو وەك هەموو مۆریچەیەکیتر باریدەی تۆو گرتنی گوڵەکان دەدات.

(الفَراشَة): پیاوی مێشکپووتو سووك.

(ماهو إلاَّ فراشَةٌ): پیاوێکە بوودەڵەو بێدەسەڵات وەك پەپوولەیە، بۆ سووکی وای پێدەڵێن.

(اَلفَرَّاش): زۆر ڕایەخ داخەر.

(اَلفَريش- مِن النبات) (ج) فَرائِش: ڕووەکێك کە بە زەویدا خۆی ڕابکێشێت/ ڕووەکی خشۆك کە ڕاست هەڵنەسێت.

(اَلمَفرَش): نوێنی ڕاخراوو هی نوستن.

(اَلمِفْرَشَةُ (ج) مَفارِش): سەرزین/ سەرکورتان.

(اَلمُفَرَّش) (مفع): تەختی لەسەر دانیشتن/ شوێنی ڕاخراو.

(«جَمَلٌ مُفَرَّش»): حوشترێکی پشت تەخت/ بێکۆپارە.

٢-(فَرَشَ- الرَجُلُ. فَرْشاً وفِراشاً): درۆیکرد.

(أفْرَشَ- الرَجُلَ): لە پاشملە بە خراپە

باسيكردو قسەی ناشيرينی پێوت.

(أَلفَرْش):درۆ.

٣-(فَرَشَ- عَنهُ. فَرْشاً وفِراشاً)خوازياريبووو خۆی بۆ ئامادەكرد.

٤-(أَفْرَشَ- عَنهُ):وازی لیهێناو لێیدووركەوتەوە.

(-عَنـــهُ المَـوتُ):مـــەرگ بەريداو لەســـەری لاچوو.

٥-(أَفْرَشَ- السَّيفَ):شمشێرەكەی تەنككرد.

(إفْتَرَشَ-تِ الشَــجَّةُ الدماغ):پێداكێشانەكە ئێسكی سەری قرنجاند بێئەوەی وردی بكات.

(الفَرَاش):دوو پارچە ئاســـنەكە بە قايشو ئاسنی لغاوەكەوە بەندن.

(أَلفَرَاشـَـةُ):١-هەمــوو ئێســـقانێكی تەنكو ئاسنێكی تەنك ٢-ئێسكی دەفەی شان.

٣-(فَراش الدِماغ):هەشــت ئێسقانی تەنكی كاسەیسەر كە مێشكی تێدايە.

فَراشة:دانەيەك لە ئێسكی سەر.

٤-(- مِنَ القفل):ئەومیە دەچێتە قفلەكەوە (لەبەر تەنكيی وايپێوتراوە).

٦-(الفَراش):دوو دەماری سەوزی ژێرزمانە.

(-مِـــنَ النَبيـــذ)بلقی ســـەر رووی مەی كە دەمێنێتەوە بەسەريەوە.

(فَـــراشُ الطَّاحُـــون عُنْـــدَ الطَحَّانَة)تۆپی پەرەكـــەی ئاشـــی ئـــاو كە ئـــاو لێيـــدەداتو بەرداشەكە دەگێرێت.

(فَراشُ السَفينَة)پەروانەی پاپۆر. ئامێرێكە پاڵ بە پاپۆرەكەوە دەنێتو بۆ پێشەوەيدەباتو پێشی دەڵێن («دَفّاش»).

(أَلفِراش (ج) أَفْرِشــه وفُرُش):بنی زمان لە دەمدا.

(أَلفَراشَة):ناوی كەم/ چۆرەناو.

(أَلفُرْشَــةُ والفِرشـــايَة (ج) فَـــراش)فڵچە. فڵچـــەی جل يان دانو شـــتيتر (لە برُوسِ) فەرەنسييەوە كراوە بە عەرەبیو وەرگيراوە.

(أَلفَريش (ج) فَرائِش):ماينی تازەزاو.

٧-(فَرْشَـــحَ وفَرْشَـــحی فَرشَـــحَةً):١-قاچی بڵاوكـــردەوە ٢-خاو بەچۆكـــدا هاتو ئەژنۆی خستە سەرزەوی ٣-بازدی كورت كورتيدا.

(أَلفِرشـــاح):١-ســـمی پان/ كراوە ٢-ئافرەتی ناشيرينی رەزا قورسی زلە ٣-هەوری بێباران.

٨-(فَرْشَـــخَ- الرَجُـــلُ. فَرْشَـــخَةً): قاچـــی بڵاوكردەوە.

أَلفَرشَخَة:فراوانی/ بڵاويی.

الملحق:

فرش: (أَلفِراشَة)پيشەی ئەوانەيە كە لە ماڵو ميوانخانەكانـــدا نوێندادەخەنو هەڵيدەگرنو خەريكی ئەو جۆرە كارانە دەبن.

فرص: ١-(فَرَصَ- الشـــيءَ. فَرْصاً)شتەكەی (لەتكرد/ بری).

(-الجلدَ)پێستەكەی هەڵهێنايەوە/ هەڵدری.

(فَرَّصَ- أَسْفَلَ النَعلِ)خوارەوەی پێڵاوەكەی بە ئاسنەكە نەخشاند.

(اَلفُرْصَةُ والفَرْصَــةُ والفِرصَةُ):پارچەیەك لۆكە یان خوری.

(اَلمَفْــرَص (ج) مَفــارِص والمِفْــراص (ج) مَفاريص):ئامێری لەتكردنی ئاسن یان زیو.

٢-(فَــرَصَ- الفُرْصَــةَ فَرصــاً): هەلــی (بەدەستهێنا/ دەستگیر بوو).

(فارَصَ- هُ فِي الشـــيءِ):لە شـــتەكەدا سەرەی لەگەڵدا كرد.

(أفْرَصَ- الفُرصَةُ):هەلی بەدەستهێنا.

(-تْهُ الفُرصَةَ)هەلەكە(تواناو دەسكەوتیدایە/ كەڵكی پێگەیاند).

(تَفَــرَصَ- الفُرصَةَ):هەلەكەی قۆســتەوەو كەڵكی لێبینی.

(تَفارَصَ- القَومُ البِئرَ):خوێشــگەل بۆ ئاوی بیرەكە سەرەیانگرت.

(إفْتَــرَصَ- الفُرصَــةَ):كەڵكی لــە هەلەكە وەرگرت.

(الفُرصَةُ (ج) فُرَص)١-هەل/ دەرفەت/ كاتی هاتووی گونجاوو لەدەست نەدراو/ سەرە.

(إنْتَهَزَ- الفُرصَةَ»):هەلەكەی لەدەست نەدا/ كەڵكی لە هەلەكە بینی ٢-سەرە، نۆبە.

(«جــاءَت فرصَتُكَ مِنَ السَــقيِ»)سَــەرەی ئاوبردنت هاتووە.

(الفُرصَةُ-فِي المَدارِس)پشوو لەقوتابخانەكاندا یان پشووی هاوینی قوتابخانە.

(اَلفَريص)سەرەگر/ نۆبەكەر.

(«هــو فَريصــي»):ئــەو ســەرەم لەگەڵدا دەگرێت.

(الفَريصَــةُ (ج) فَريص وفَرائِص):ســەرە، نۆبە.

٣-(فَرَصَ- الرَجُلَ فَرْصاً):كێشــای بە ســەر سنگ یان ناوشانی پیاوەكەدا.

(فُــرِصَ فَرَصاً وفَرْصاً):هاواری ماســولكەی ناوشانو سنگیكرد.

(اَلفَريص الواحِــدَةُ فَريصَة):دەماری لامل كە لە تووڕەبووندا هەڵدەستێت.

(اَلفَرِيْصَة (ج) فَريص وفَرائِص):ماسولكەو گۆشتی شــانو تەنشــتو یان نێوان مەمكو شان. كاتی ترسو تۆقین دەكەوێتە لەرزین.

(«اِرْتَعَــدَتَ فَريصَتُــهُ»):كەوتــە لەرزینو ترسێكی زۆر دایگرت/ تۆقی.

(«هــو ضَخِمُ الفَريصَــةِ»)ئەو بە جەرگەو ئازایە.

٤-(اَلفِرْصــاد):١-بۆیــەی ســوور ٢-(ن) توو ٣-بەری درەختی توو.

(اَلفِرْصــاد والفَرْصِــد والفِرْصيد):(تۆوی/ ناوكی) ترێ.

فرض: ١-(فَرَضَ – الخَشَــبَةَ وفيها فَرْضاً): دارەكەی قڵیشاند درزی تێكرد.

(فَرَّضَ- الخَشَبَةَ):قڵیشاندی/ درزی تێكرد.

(إفْتَــرَضَ- القَــومُ): قڕیانهــات/ هەمــوو فەوتان.

(ألفَرْض) (مص): ١-قلّيشان.

٢-(الفَرض- مِنَ القَوسِ (ج) فِراض): شويّنى ژێى كەوان.

(أَلفُرْض): قلّيش/ درز يان برە.

(أَلفُرضَةُ (ج) فُـرَض وفِراض): گريّژنەى دەرگا. كە لەسەرى دەسووريّتەوە.

(-مِنَ النَّهرِ): ئاوەريّژەى رووبار/ دەمى روبار كە ليّـوەى ئاودەبەنو ليّـوەى پاپۆر دەچيّتە رووبارەكەوە.

(-مِنَ البَحرِ): لەنگەرگاى پاپۆرو ئەسكەلەى سەردەريا.

(-مِـنَ القَـوس): كونــى دابراوى ئەمســەرو ئەوسەرى كەمان كە ژێكەى پيّوە قايمدەكريّت.

(-مِـنَ الـدَّواة): مەرەكەبـدان/ شـويّنى مەرەكەبەكە.

(فُرْضَةُ الجَبَلَ): ليّژگەى ناوەراستو تەنشتى شاخ.

(ألفِراض): دەمى روبار.

(أَلمِفراض والمِفْرَض): ئاسـنيّكە قلّيشـى پىّ لەشتدەكريّت يان برەى پيّدەكريّت.

(أَلمَفروض): برراوە/ سنوور بۆ دانراو.

٢-(فَرَضَ- الأمرَ. فَرْضاً): كارەكەى دياريكردو سەپاندى/ كردى بە ئەرك/ بە پيّويست.

(-لَهُ): كاتى بۆ دياريكرد.

(-لِفُلانٍ كذا): ئەوەى كرد بە ئەركو پيّويست بەسەرشانى فيسارەوە.

(-لَـهُ كذا في الديــوان): ناوى لـــە دەفتەرى ديواندا نووسىو رۆژيى بۆ دياريكرد.

(-اللهُ الأحكامَ على عِبادِهِ): خوداوەند ئەركو پيّويستى سەرشانى بەندەكانى دياريكرد.

(-تِ البَقَرَةُ. فُرُوضاً فَراضَةً): مانگاكە كەوتە سالّەوە/ پيربوو.

(فارِض): مانگاى پير.

(البقــرة الفارِض لاتُؤْخَذ مِــن صاحِبِها في الــزكاةِ): لە زەكاتــدا نابيّت مانگــاى پير بە زەكات بدريّت.

(فَرُضَ فَراضَةً): بوو بە زاناى دەستوورەكانى ئاينو ئەوەى كە خودا كردوويەتى بە ئەركى سەرشانى كۆيلەكانى خۆى.

(-تِ البَقَــرَةُ. فُروضاً فَراضَةً): مانگا كە پير بوو نابيّت بدريّت بە زەكات.

(فَــرَّضَ- الأمْرَ): كارەكەى كــرد بە ئەركو پيّويست.

(أَفْرَضَ- لِفلانٍ كذا): ئەوەى بۆ فيســار كرد بە پيّويستو ئەرك.

(-تِ الماشـيَةُ): ئاژەلّەكــە هيّندە زۆر بوو كە دەبيّت زەكاتى ليّبدريّت.

(-فُلاناً شَيئاً): شتيّكى بە فيساردا.

(إفْتَــرَضَ- اللهُ الأحكامَ علــى عِبادِه): خودا ياســاو ئەركــى لەســەر بەندەكانــى داناوەو پيّويستە پەيرەوى بكريّت.

(-الجُندُ): ســەربازەكان ئەوەيان وەرگرت كە

دەیاندرێتێ.

(اَلفَرْض (ج) فُرُوض وفِراض): ١-دەستووری ئیسلامەتی ٢-فەرمانێك كە خودا بۆ بەندەكانی دانابێتو پێویستی پەیڕەوكردنی كردبێت ٣-ئەو موچەیەی كە دیاریكرابێت ٤-ئەوەی بە سەربازەكان دەدرێت ٥-ئەو سەربازانەی موچە وەردەگرن ٦-ئەوەی كە كردبێتت بە ئەرك بەسەر شانتەوە ٧-ئەو ئەركانەی كە بە قوتابیان دەدرێت جێبەجێی بكەن وەك مەشقی بیریكاریو دارشتنو شتی لەو بابەتانە.

(كِتابُ الفَرض – عند النَصاری): كتێبێكی دیانەكانە كە نوێژو دۆعای تێدایە كە دەبێت لە كاتی دیاریكراوی خۆیدا جێبەجێی بكەن.

(اَلفارِض (ج) فُرَّض (م) فارِضَة (ج) فارِضات وفَوارِض): كۆن.

(اَلفارِض والفَریض والفَرضِيّ والفَرَّاض): زاناو شارەزای یاساو ئەركە ئاینیەكان.

(الفَریضَة (ج) فَرائِض): ١-فەرزەكان/ ئەركە پێویستەكان ٢-زەكاتو خێرێك كە پێویستكرابێت بدرێت ٣-بەشی دیاریكراوی زەكات كە دەبێت بدرێت.

(عِلمُ الفَرائِض): زانستیی دابەشكردنی میرات بەسەر ئەوانەدا كە بەریاندەكەوێت.

(اَصحابُ الفَرائِض): ئەو میراتگرانەی كە بەشێكی دیاریكراویان دەكەوێتە میراتەكەوە.

(«فُلان اَفْرَضُ الناس»): فیسار شارەزاترینی هەموو كەسێكە لە دابەشكردنی میراتداو بە پێی دەستووری خوداو زانستیی (فەرائض)دا.

(اَلمَفْرُوض): ١-ئەو فەرمانو ئەركانەی خودا خستویەتیە سەر گەردنی بەندەكانی ٢-دیاریكراو/ سنووردار.

٣-(فَرَضَ- الأمرَ فَرْضاً): كارەكەی بەرسەرنجداو بە چاو، بە بۆچوونو لێكدانەوەی خۆی خەملاندی/ قەبلاندی/ وایدانا.

(اَلفَرْض) (ع ح): گریمان/ لە كارێكی بیركاریدا بۆ ئەنجامدانێك بەكاردەهێنرێت.

(اَلفَرْضِیَّة والمَفرُوض) (ع ح): گریمان/ وایدادەنێین/ لە پرسیارێكی بیركاریدا دیاریكراو دەخوازرێ كە ئەنجامێك بە بەڵگە دەربهێنرێت ئەوە خواستو ئەنجام دەبێت.

(الإفتِراض- عند المنطقین): ڕێگەیەكە لای گفتەخوازەكان بۆ پێچەوانەی ئەو كێشانەی كە هەیەو بە بەڵگە بیسەلمێنێت كە ئەوە ڕاستە وایە یان وا نییە.

٤-(اَلفِراض): پۆشاك/ بەرگ.

(اَلفارِض (ج) فُرَّض (م) فارِضَة (ج) فارِضات وفَوارِض): كەتە/ قەبە/ زۆر زل.

فرط: ١-(فَرَطَ. فُرُوطاً): پێشكەوتو كەوتە بەرەوە.

(-ەُ فَرْطاً): بەزاندی/ بەسەریدا (زاڵبوو/

سەرکەوت).

(-علی فلانٍ): ١-ستەمی لە فیسار کرد ٢-پەلەی کردو دەستدرێژیی لێکرد.

(-وَلَداً): منداڵێکی بە بچووکیی مرد.

(-مِنهُ قَــولٌ): بێئاگایانەو بــێ بیرکردنەوە قسەیەکی لە دەم دەرپەڕی.

(-إلَیهِ رَسولاً): بە پەلە ڕاسپاردەیەکی ناردە لای/ فرستادەیەکی خێرای ناردە لای.

(-القومَ. فَرْطــاً وفَراطَةً): بۆ ئاو یان لەوەڕ پێش خوێشگەلکەوت.

(فارِط (ج) فارِطون و فُرَّاط): پێشکەوتووی هەموان بۆ سەر ئاوو بۆ لەوەڕ.

(فَرَّطَ-هُ): ئەوی بەجێهێشتو پێشیکەوت.

(-إلَیهِ رسولاً): فرستادەیەکی بۆ نارد.

(فــارَطَ-هُ. فِراطــاً ومُفارَطَةً): پێشــبڕکێی لەگەڵدا کردو پێشیکەوت.

(أفْرَطَ): پەلەی لە کارەکەدا کرد.

(-رَسولاً): فرستادەیەکی بۆ نارد.

(-فُلانٌ وَلَداً): منداڵێکی بە بچووکیی مرد.

(-بیَــدِهِ إلی الـسَّــیفِ لیسـتَلَّهُ): پەلامــاری شمشێرەکەیدا هەڵیبکێشێت.

(تَفَرَّطَ- الفَــرَسُ الخَیلَ): ماینەکە لە غاردا پێش ئەسپەکان کەوت.

(تَفارَطَ): پێشکەوتو پەلەیکرد.

(-القَومُ): خوێشگەل پێشبڕکێیانکرد.

(-تــهُ الهُمومُ): پــەژارەو مەراق بەســەریدا داباری.

(اِفْتَــرَطَ- إلَیــهِ فِي الأَمــرِ): لــە کارەکــەدا پێشیکەوتو بەری لێگرت.

(-وَلَداً): زارۆڵەیەکی بە منداڵیی مرد.

(الفُــرْط (ج) أفــراط الصَّباح): ســپێدەی بەیان.

(الفَرَط): پێشــکەوتەی هەموان بۆ ســەر ئاو (تاكو کۆی وەك یەکە).

(«رَجُلٌ فَرَطٌ»): پیاوێکی پێشکەوتە.

(«قومٌ فَرَطٌ»): خوێشگەلێکی پێشکەوتە.

(«أنا فَرطُكُم الی الحَوض»): من پێشکەوتەتانم بۆ سەر گۆلەکە/ حەوزەکە.

(الفَــرَط): ١-پەلە/ گورجکــردن/ چابوکیی ٢-ئەو پاداشتەی کە لە پێشەوە بۆتدانراوە.

(«اللهُــمَّ اجْعَلْهُ لَنا فَرَطــاً»): خودا بیکە بە پاداشتی پێشــەکیی بۆمان بەشکو وەریبگرین (ئەمــە نزایەکە بــۆ منداڵێك کــە بمرێت و پێنەگەیشتبێت).

(سَــبَقَهُ فَــرَطٌ کَثــیرٌ): زارۆڵەیەکــی زۆری لــە پێــش ئــەودا بــە بچووکی مــردووە کە پێنەگەیشتبوون.

(الفُــرُط): ماینێکی گورج کــە پێش هەموو ئەسپەکان بکەوێت.

(الفَرطَةُ والفُرطَةُ): دەرچوون/ دەرپەڕینو پێشکەوتن.

(هــو ذو فُرطَةٍ فِي البِلادِ): ئــەو گوزاری لە

ولاتدا زۆره/ خاونگوزاری زۆره.
(اَلفُراطَةُ والمـاءُ الفِراطُ): ئاوی هاوبەش کە هیـچ چەند ئاوایی یـان گەرەکێکە کێ پێش هەموان چووە سەری سەرەی ئەو دەبێت.
(«بِئـرٌ فراطَة»): چالاوێکی هاوبەش کە کێ ئازابێت و زوو بچێتە سەر ئەو سەرەیدەبێت.
٢-(فَـرَطَ- في الأمـرِ. فَرْطاً): لـە کارەکەدا کەمتەرخەمییکـرد/ کەموکوورییکـرد تا لە دەستیداو فەوتا/ نەما.
(-مِنهُ شيءٌ): شتێکی لەدەستچوو/ نەماو لێی ونبوو.
(فَرَّط- في الشـيءِ): لە شـتەکەدا کەموکووری کردو بێدەسەلاتیی نواند.
(-الشَّيءَ وفي الشـيءِ): ١-شتەکەی لەدەستداو لێـی ونبـوو ٢-پـەرش و بلاویکـردەوەو لەناویبرد.
(«فَـرْطُ الأشـجار» (عامية- سـريانية): درەختـی بلاوبـلاو وەك زەیتـوون و گوێزو بادام و لەو جۆرانە.
(-عَنهُ): لێیگەڕا/ وازی لێهێنا.
(-اللهُ عَنـهُ مايَكْـرَهُ): خـودا ئـەوەی کـە پێیناخۆش بوو لێیلاداو لەکۆڵیکردەوە.
(أفْرَطَ-الأمرَ): کارەکەی فەرامۆشکردو وازی لێهێنا.
(-الشيءَ): ١-شتەکەی بیرچـوووەوە ٢-لێیگەڕا/ وازی لێهێنا.

(«ماأفْـرَط مِنهُـم أحَـداً»): کەسـیانی بەجێنەهێشت و لەبیر نەچوو.
(تَفَرَّطَ-الشـيءُ): شـتەکە باوی نەما/ کاتی تێپەری.
(تَفارَطَ- الشيءُ): شتەکە کاتی دواکەوت.
(«تفارَطـتِ الصـلاةُ عَـن وَقْتِهـا»): کاتی نوێژەکە دواکەوت و بەسەرچوو.
إفْتَرَطَ: دەمەکەی تێپەری و بەسەرچوو.
(«فُلان لا يُفْتَـرَطُ إحسانُهُ»): فیسار چاکەی بەسەرناچێت و کۆتایی نایەت.
(إنْفَرَطَ): هەڵوەشایەوە، لێکترازاو لێکبووەوە.
(ألفَرْط): دەم/ حەل/ کات.
(«أتَيْتُهُ فَرْطاً»): پاش دەمێك/ چەند ڕۆژێك هاتمـەلای (لە پازدە ڕۆژ زۆرتر و لە سـێ ڕۆژ کەمتر نابێت.
(«لا ألقاهُ إلاّ في الفَرطِ»): نایبینم/ پێیناگەم تەنها لەناو چەند ڕۆژێکدا جارێك نەبێت.
(ألفُراطَة- عند العامَّة): پارەی وردە/ دراوی وردە/ بچـووك (هەموو وشـەکە لـە بلاویی درەختەوە هاتووە).
(ألفَرَط): کارێك کە خاوەنەکەی لە دەسـتی بدات و بە تەنگیەوە نەیەت.
(ألفُرُط): کاری (وازلێهێنـراو/ بەجێهێڵراو) بەرەلاکراو.
٢-(فَرَطَ- عَلَيه في القَولِ فَرْطاً): قسەی زۆر پێوت.

(-علـى فُلانٍ): سـزاو ئـازاری فیسـاری دا/ دەستدرێژیکردە سەر.
(فَـرَّطَ-هُ): لـە ئەندازەبـەدەر هەڵینـا یان داشۆریکرد، زەمیکرد.
(أفْـرَطَ): لـە ڕووی تەواویـی‌و زۆرییـەوە زیادڕەوییکرد.
(-الإناءَ): قاپەکەی پڕکردو سەرڕێژکرد.
(-على الرَجُلِ): هێندەی بە کۆڵی پیاوەکەدا دا کە نەیتوانێت.
(ألفَـرْط (مـص) (ج) أفْـرُط وأفـراط): زیادڕەویی/ لە ئەندازەبەدەر ڕۆیشتن.
(ألفُـرُط): ١ دەسـت (بەفڕیـی/ بلاویـی) ٢-زۆرداریی‌و دەستدرێژیی.
(ألأمرُ الفُرُط): کاری لە ئەندازەبەدەر.
٤-(فارَطَ-هُ. فِراطاً ومُفارَطَةً): ڕێکەوتیکرد.
٥-(ألفَرْط (ج) أفْرُط وأفْراط): ١-سەری گرد یان لووتکەی شـاخێکی بچووک ٢-بەیداخێك کە چەقێنرابێت بۆ ڕێدەرکردنی خەڵك.
(ألفُرْط): قەدپاڵی شاخ.
(مَفارِط البِلادِ): کەناری وڵات.
٦-(فَرْطَحَ-الشـيءَ. فَرطَحَـةً): شـتەکەی پانکرد.
(رَأْسُ فِرطاح ومُفَرْطَح): سەرێکی پان.
٧-(فَرطَـسَ- الخِنْزِيـرُ): بەرازەکـە لۆزی درێژکرد.
(ألفِرطاس): پان.

(فُرطُوسَـةُ الخنزير (ج) فَراطيس): لۆزی بەراز.
(ألفِرطِيسَةُ): پەرەکەی لووت.
(فِرطيسَةُ الخِنْزِيرِ (ج) فَراطيس): (لووت/ لۆز)ی بەراز.
فرع: ١-(فَـرَعَ- الجَبَـلَ. فَرْعـاً وفُروعاً): سـەرکەوتە سـەر کێوەکـە/ بـە کێوەکـەدا هەڵزنا.
(-القَومَ): بە هۆی خانەدانییەوە یان جوانییەوە لە خوێشگەل بەرزترو لەپێشتر بوو.
(-رَأسَهُ بالعَصا): داری لێراستکردەوەو کێشای بەسەریدا.
(فَرَّعَ- فِي الجَبَلِ): سەرکەوتە سەر شاخەکە.
(أفْـرَعَ- الشـيءُ): شـتەکە درێژ بـووەوەو بەرزبووەوە/ سەرکەوت.
(تَفَرَّعَ-الشيءَ): سەر شتەکە کەوت.
(-القَومَ): ١-بـالای خوێشـگەلبوو بەزاندنی ٢-پـڕ جنێـوی ناشـیرینی کـردن/ بەجنێو سواری سەریانبوو.
(ألفَـرْع (مص) مِن كُلِّ شـيءٍ (ج) فُرُوع): پۆپەو سـەرەوەی هەموو شتێك ٢-لق‌و پۆپی ئەو شتە وەك لق‌و پۆپی درەخت.
(فَرْعُ- القَوم): خانەدان‌و پیاوماقوڵی نەتەوەو خوێش.
(فَرعُ الأُذنِ): بەشی سەرەوەی گوێ.
(ألفَرعَةُ (ج) فِراع): ١-بەشـی سـەرووی ڕێ

٢-(پۆپەی/ سەری) شاخ.
(ألفارِع) (فا):١-بڵندو بەرزتر ٢-چاك، جوان.
(«جبَلٌ فارِع»): کێوێکی درێژترو بڵندتر لە دەوروپشتی.
(ألفارِعَةُ (ج) فَوارِع): مێی وشەی (الفارِع).
(فارِعَةُ الجَبَلِ): سەرەوەی شاخەکە.
(فارِعَةُ الطريقِ وفرعاؤُهُ): بەشی سەرەوەی رێگەکەو چوار رێیانەکەی.
(ألمُفرِع): هەموو شتێکی درێژ.
(«فلان مُفرِعُ الكَتفِ»): فیسار ناوشان، پانە یان بەرزە.
٢-(فَرَعَ- الــوادِيَ. فَرْعاً وفُروعاً): داپەڕییە دۆڵەکە.
(فَرَّعَ- مِنَ الجَبَلِ): لە کەژەکەوە/ شاخەکەوە داپەڕییە خوارێ/ هاتە خوارێ.
(أفرَعَ. مِنَ الجبل): لــە کەژەکەوە داپەڕییە خوارێ.
(-بِالقَومِ): لایدایە لای خوێشگەل.
الفارِع: داپەڕیو/ دابەزیو/ خوارەوە/ هاتوو/ لادەر.
٣-(فَرَعَ- الفَرَسَ باللجــامِ. فَرعاً وفُروعاً): چارەوێکەی لغاوکێشکردو رایگرت.
(«هذا أوَّلُ صَيدٍ فَرَعَــهُ»): ئەمە یەکەمین نێچیرە کە بیکوژێتو خوێنی برێژێت.
(أفْــرَعَ-تِ الإبِــلُ): حوشــترەکە زاو یەکەم بەچکەیبوو/ نۆبەرەیبوو.

(-الفَرَعَــةُ): نۆبــەرەی حوشــترەکە یان هی مەرەکەی سەربڕی.
(اللجامُ الفَــرَسَ): لغاوەکە دەمی چارەوێکەی هێنایە خوێن.
(-تِ الضَبعُ الغَنَمَ أو في الغَنَم): کەمتیارەکە رانە مەرەکەی تێکداو کوشتنی.
(أُفْرِعَ- بِفُلانٍ): فیسار دەستگیرکراو کوژرا.
(إفْتَرَعَ- البِكْــرَ): کچێنیەکەی (دڕی/ برد)/ بێبنیکرد.
(إسْتَفْرَعَ- الرَجُلُ): پیاوەکە بەچکە حوشترە نۆبەرەکە یان نۆبەرەی مەرەکەی سەربڕی.
(ألفَرَع الواحِدَةُ فَرَعَة): نۆبەرەی حوشتر یان مەر.
٤-(فَــرَعَ- الأرضَ فَرْعــاً وفُروعــاً): بــە (خاکەکەدا/ زەویەکەدا) گەڕا.
(فَرَّعَ- في الأرضِ): بە زەمینەکەدا گەڕانیکرد.
(أفْــرَعَ- حاجَتَــهُ أو سَــفَرَهُ): دەســتی بە نیازەکەی یان گوزارەکەیکرد.
(-الأمرَ): دەستی بە کارەکە کرد.
(-الأرضَ): بە زەویەکەدا گەڕانیکرد/ سووڕایەوە.
(-القَــومُ مِــن سَــفَرِهِم): خوێشــگەل لــە گوزارەکەیانــدا پێــش دەمــی هاتنــەوە یان گەڕانەوە.
(إسْتَفْرَعَ- الشيءَ): دەستی بە شتەکە کرد.
٥-(فَرَعَ- بَينَ القَومِ. فَرْعاً وفُروعاً): تەبایی و ئاشتیی خستە نێوانیانەوە.

(أَلمِفْرَع (ج) مَفارِع): تەباكارو ئاشتیكەرەوەی خەڵك: چاكەكارانی ناو خەڵك.

٦-(فَرِعَ- فَرَعاً): قژی زۆر بوو.

أَفْــرَع (م) فَرْعاء (ج) فُرُع: قژن. كەسێكە قژی زۆر بێت.

(فَــرَّعَ- بَينَهُم): لێكیكــردن/ ناتەبایكردن/ لەیەكی پچڕاندن.

(-المَسائِلَ مِن هذا الأَصلِ): پرسە بابەتەكانی كــرد بــە لكــی ئــەم ســەرچاوەیەو لەمــی دەرهێنان.

(تَفَرَّعَ-تِ الأَغْصانُ): لقی زۆر لە درەختەكە بووەوە.

(-تِ المَسائِلُ): پرســەبابەتەكانی زۆر بوون‌و لە سەرچاوەكەوە پەیدابوون‌و دەرهاتن.

(-الشيءُ مِنَ الشيءِ): لە شتەكە لكی شتیتری لێبــووەوە/ یان ئەو شــتە بوو بــە بنچینەی ئەویتر.

(أَلفَرْع (ج) فِراع): جۆگەلەی ئاو كە لە ئاوە سەرەكییەكەوە هەڵدەگیرێت.

(- (ج) فُروع): سامان‌و دارایەكی بێشومار.

(-فِي المَســائِل العِلمِيَّة): لە زانســتیدا ئەوەی كــە لەســەر زانســتیتر، كــە بنچینەیەتــی هەڵسێنرابێت‌و ئەوە بوو بێت بە پێوەری لكە زانسیەكان.

(فَرعُ المَرأَة): قژی ژن.

(«ضَرَبَهُ علــى فرعَى أَلیَتِهِ»): كێشــای بە هــەردوو بەری ســمتیدا كــە لە دانیشــتندا بەرزەوی دەكەوێت.

٧-(فــارَعَ-هُ): دڵنیایكــردو لــە بــری ئــەو بەرگریكردو ئەركەكەی گرتە ئەستۆی خۆی.

(أَفْرَعَ- أَهْلَهُ): دەستەبەری ژیانی خێزانەكەی بوو/ خێزانەكەی بەخێوكرد.

٨-(أَلفَرْع) (ح): ئەسپێ.

(فَرْعَة) (م): ئەسپێیەك.

(أَلفَرَع. الواحِدَةُ . فَرَعَة): ١-(ح) ئەسپێیەك ٢-بەش.

(«تَراضَوا بِالفَرَع»): بە بەش قایلبوون.

(أَلفَرَّاعَة) (عامية): تەور.

٩-(فَرعَنَ- الرَجُلُ. فَرعَنَةً): ١-فیزی نواند/ ترزلییكــرد ٢-(فێڵبــاز/ زۆرزان/ تەڵەكەباز) بوو لە (فیرعەون) وەرگیراوە.

(تَفَرْعَــنَ): كــرداری فیرعەونانــەی نواندو رەوشتی ئەوی پەیرەو كرد.

(-النَّباتُ): رووەكەكە بالآیكردو بەهێز بوو.

(-فُــلانٌ عَلَینــا): بــوو بــە فیرعــەون بەسەرمانەوەو كەوتە زۆرو ستەم لێمان.

(أَلفَرعَنَــة): زۆرزانیــی/ تەڵەكەبازیــی‌و بەدرەفتاریی.

(أَلفَرعَنَة -عند العَامة): هەوەسهەستان‌و با تێچوون.

(«فُلان مُفَرْعِن»): كەوتۆتە هەلەكەســەماو بای تێچووە.

(فِرعَـون وفُرْعُـون وفُرْعَـون): هەمـوو زۆردارێکی یاخی.
(-ج) فَراعِنَة): نازناوی هەموو شایەکی کۆنی میسر بوو.
فرغ: ١-(فَـرَغَ- وفَرِغَ- مِنَ العَمَـلِ. فَراغاً وفُرُوغاً): لـە کارەکە بووەوە یـان کارەکەی تەواوکرد.
(-لَهُ وإلَيهِ): نیازی لای ئەویکرد/ رووی کردە لای ئەو.
(-الرَّجُلُ فُرُوغاً): مرد (چونکە لەشی گیانی تێدا نەما).
(-الظَّـرفُ): دەفرەکـە چۆڵبوو/ بۆشـبوو/ بەتاڵبوو.
(-فُلانٌ مِنَ الشيءِ): فیسار لە شتەکە بووەوەو تەواویکرد.
(فَرَّغَ وأفـرَغَ- الإناءَ): قاپەکەی بۆشـکرد/ بەتاڵکرد.
(تَفَرَّغَ): دەسـتی لە ئیش هەڵگرت/ دەسـت بەتاڵبوو.
(-لِلأَمْـرِ): خۆی بـۆ کارەکـە تەرخانکردو کۆششی تەواوی تێداکرد.
(ألفَرْغ (ج) فُرُوغ): زەویی وشكو بێرووەكو بێپیت.
(ألفِرْغ: الفَراغ): بۆشایی.
الفَرِغ: بۆش/ چۆڵ/ بەتاڵ.
(ألفِراغ (ج) أفْرِغَة): لەنگە/ تای بار/ لایەکی باری چوارپێ.
(ألأَفْرَغ (م) فَرغاء): چۆڵ/ بۆش/ بەتاڵ.
(إنْفِـراغ جِسْـمٌ مُكَهْـرَبٍ أو مركم) (ف): خاڵیبوونـەوەی تەنێکـی بارگـاوی یـان پاترییـەك (ف) بریتییـە لـە نەمانی بارگە کارەباییەکەیان (ف) (مرور تيار كهربائي في غاز مخفف): رۆیشـتنی تەوژمێکی کارەبا بە گازێکی سووکدا.
(حَلَقَةٌ مُفْرَغَة): سوورێکی داخراوی ناوبۆش/ بازنەی بەتاڵ.
٢-(فَرَغَ- دَمُهُ. فُروغاً): خوێنەکەی بە فیڕۆ رۆیشتو کەس تۆڵەی نەسەندەوە.
(-عَلَيهِ الماءَ. فَرْغاً): ئاوی بەسەردا کرد.
(فَـرُغَ-تِ الطَعْنَةُ فَراغَةً): شـوێن تیغەکە (فراوانبوو/ دەمیکردەوە).
(فَريغَة): برینی گەورەو دەمکراوە.
(-فَرَغَ- عليهِ الماءَ): ئاوی بەسەردا کرد.
(-الماءُ فَراغاً): ئاوەکە رژا/ رۆبوو.
(فَرَّغَ- الماءَ): ئاوەکەی رۆکرد.
(-الدِماءَ): خوێنێکی زۆری رشت.
(«فَـرَّغَ اللهُ عليـه الصَبرَ»): (خـودا ئارامی خستە دڵیەوە/ ستارەی دڵیدا).
(أفْرَغَ- الماءَ): ئاوەکەی رۆکرد.
(-الدِماءَ): خوێنێکی رشت.
(-الذَهَبَ ونَحْوَهُ): زێڕەکەو شتی لەو بابەتەی دارشتە قاڵبەوە.

(اَلفَرْغ (ج) فُرُوغ): لێواری قاپ كه ئاوی لێوه رۆدەكرێت.
(«هذه طَعْنَةُ ذات فَـرْغٍ»): ئەمە برینێكە/ جێی تیغێكە فراوانە، خوێنی لێدەرژێت.
(«ذَهَبَ دَمُهُ فَرْغـاً أو فِرغاً»): خوێنەكەی بە فیرۆ رۆیشـتو تۆڵەی نەسـەندراو داوای خوێنەكەی نەكرا.
(اَلفِراغ (ج) أفْرِغَة): ١-لێوی دۆلكەكە كە ئاوی لێوە رۆدەكرێت ٢-قاپ/ دەفر ٣-پیاڵەی/ جامی زل ٤-تیری پان ٥-چوارپێی هەنگاو بلاو.
(«رَجُلٌ فِراغٌ»): پیاوێكی خێراو بەهەنگاو/ هەنگاو گەورە.
(اَلفَریـغ (ج) فِراغ): ١-پـان ٢-زەویی تەخت وەك رێگە بێت ٣-وڵاخی هەنگاو گەورە.
(رَجُلٌ فریغٌ): زمانتیژ.
(طَریقٌ فَریغ): رێیەكی پان.
(اَلفَریغَةُ): ١-مێی وشە (الفَریغ)٢-جەوەندەیەك كە ئاو زۆر بگرێت.
(ضَربةٌ فَریغٌ وفَریغَةٌ): لێدانێك كە ببێتە هۆی برینێكی كراوەی فراوان كە خوێنی لێچۆڕێت.
(طَعْنَةٌ فَرغاء): تیغ پێداكردنێكی فراوانبرین/ برینفراوان.
(اَلفَرْغان): (دەفری/ قاپی) فراوان.
(درهَمٌ مُفْرَغٌ ومُفَرَّغٌ): دراوێك دارێژرابێت لـە قاڵبێـكا كـە هی خـۆی نەبێـتو باش دەرنەچێت/ ساختە بێت.

(فَرَسٌ. مُسْتَفْرِغٌ): چارەوێیەكی زۆر تیژڕەو.
٣-(فَرُغَ- فَراغَةً): دڵخوربوو و تۆقی.
(الملحق:
فــرغ: ١-(الفَراغ): ١-بۆشـایی/ بۆشـبوون/ چۆڵی/ بەتاڵیی.
(«فَراغُ إناءٍ»): بۆشیی قاپێك.
٢-(فُسْـحَةٌ لاشـيءَ فيها): پانتاییەك هیچی تێدا نەبێت.
(سَدَّ فَراغاً): بۆشاییەكی پڕكردەوە.
(«سـاعاتُ الفَــراغ): كاتژمێرێكـی زۆری دەستبەتاڵیی/ بێكاریی ٣-(مُتَّسَعٌ مِنَ الوَقت لا إنشِغال فيه): ماوەیەكی باش كە دەست بە هیچەوە گیرنەبێـت ٤-(«اَلنَّقصُ في حالَةِ وَضعٍ»): كەمو كورتیی بارێكو رەوشێك.
(«كانــوا يَحتاجــون الى عَرَبــاتٍ وأَسْـلِحَةٍ فَمَلِـيءَ هــذا الفَــراغ»): پێویسـتیان بـە ئۆتومبیلو چـەك هەبوو ئەو كەموكورییانە پڕكرانــەوە/ نەهێڵران ٥-(اَلشُـعُور بالغِياب والنَّقص أو الحِرمان): هەسـت بە ونبوونو لەبەرچاونەبـوونو كەمیـی یان بێكەسـیو داماویی.
(«تَـرَكَ مَوتُـه فَراغـاً كَبـيراً): مردنـی ئـەو بۆشـاییەكی گـەورەی دروسـتكردو بەجێیهێشت.
(الفراغ) (ف) (المكان الخالي مِن الأَجسـام): شوێنێكی بۆش كە هیچ تەنێكی تێدانەبێت.

فرف: (أَلفَرْفَح): زەویی (خز/ لووس).
أَلفَرفَحَةُ) (عند العامّة): بووژانەوە.
(«فَرفَــحَ فُــلانٌ فَهــوَ مُفَرفِــح»): فیســار بووژایەوە ئەو بووژاوەو بەخوداهاتووە.
(أَلفَرْفحين) (ن) (آرامية): پەڵپینە.
٢-(فَرْفَــطَ- الشــيء) (عنــد العامــة): پەرتپەرتیکرد/ لەتوکوتیکرد.
(فَرفَطَة) (ســريانية): پارچــەی بچووك/ لەتێکی بچووك.
فرق: ١-(ف) فَــرقَ- بَينَهُما فَرقاً وفُرْقاناً): لە یەکی جیاکردنەوە/ لە یەکی دابرین.
(-البَحرَ): دەریاکەی شەقکرد/ لەتکرد.
(-الشَعرَ): قژەکەی داهێناو بەریدایەوە.
(-لَــهُ الطّريــقَ. فُروقــاً): ڕێگەکــەی بــۆ دەرکەوت.
(-الأمــرُ لِفــلان): کارەکــە بــۆ فیســار ڕوونبووەوە.
(-لَهُ عَنِ الشــيءِ): شتەکەی بۆ ڕوونکردەوەو دیارکرد/ دەرخست.
(-تِ الناقَــةُ): مێحوشــترەکە ژانــی لێهاتو خەریکبوو دەزا.
(فَرَّقَ- الشيءَ. تَفْريقاً وتَفْرِقَةً): ١-شتەکەی پەرش‌و بڵاوکردەوە ٢-شــتەکەی دابەشکردو بڵاوکردەوە.
(-شَــعْرَهُ بِالمشطِ): قژەکەی (بە شانە داهێنا شانەکرد).

(فــارَقَ-هُ فِراقاً ومُفارَقَــةً): لێجودابووەوەو لێبوو، لێدوورکەوتەوە.
(أَفْرَقَ- غَنَمَــهُ): مەڕەکانی ســەرمڕۆ کردو ونکرد.
(-المَريــضُ مِــن مَرَضِــهِ): نەخۆشــەکە خۆشبووەوەو ڕزگاریبوو.
(تَفَرَّقَ وتَفارَقَ وافْتَــرَقَ. تَفَرُقاً وتِفِرّاقاً): بڵاوبوونــەوەو لێکجیابوونــەوەو لەیــەك پچران.
(«تَفَرَّقَــت بِهِمُ الطُــرُقُ»): هەریەکەیان بە ڕێگەیەکدا چوون‌و لەیەك ترازان.
إنْفَرَقَ- عَنهُم: لێیان جیابووەوە.
(-لَهُ الطَريقُ): ڕێگەکەی بۆ دەرکەوت.
(أَلفــارِق) (فــا) (ج) فُــرّاق (م) فارِقَة (ج) فَــوارِق وفارِقات): ١-هەرچــی ڕەواو ناڕەوا/ ڕاســتی‌و ناراســتیی/ هەق‌و ناهــەق لەیەك جیاکاتەوە ٢-پەڵە هەورێکی جیا/ تەنیا.
(أَلفارِق (ج) فَوارِق وفُــرَّق وفُرُق وفُرّاق): مێحوشترێك کە ژانی بۆ هاتبێت‌و خەریکبێت بزێ‌و تەریکبووبێتەوە/جیابووبێتەوە.
(أَلفــارُوق): ١-(جیاکــەرەوەی/ هەڵاوێردی کاروبار ٢-نازنــاوی حەزرەتی عومەری کوڕی خەتابە.
(أَلفُرْق): ١-تەورات ٢-قورئان.
(أَلفَرْق) (مص): هێڵی قژی سەر.
(أَلفِــرْق): ١-بەشــی جیــای هەموو شــتێك

٢-كووزی هەموو شتێك كە كووزكووز كرابێت ٣-دەستە منداڵ ٤-ڕانە مەڕێکی یان گاگەلێکی یان ڕەوە ئاسکێکی گەورەو زۆر.

(فِـرقُ النَّحـلِ) (ح): کـوورەی هەنـگ کە کرێکارو نێـرەکان لە شـاکەیان کۆدەبنەوەو کوورەکەیان لەبـەر زۆرییـانو پەیدابوونی شـایتر جیادەبنـەوەو لـە شـوێنێك کووره دەبەستن/ کوورەیەکیتر پێکەوە دەنێن.

(ألفَرَق): بۆشایی نێوان دوو دانی پێشەوە.

(- (ج) أفْراق وأفْرُق): ١-جیایی/ جیاوازیی/ دابڕان ٢-ڕۆژبوونەوە/ بەیاندان.

(-في الخَیل): گێڕیی ئەسـپ/ لایەکی کولۆتی نیشتبێتە سەر لاکەیتری کە ئەوە بۆی شتێکی دزێوە.

(نَبتٌ فَـرِقٌ): ڕووەکی: گیـای بڵاو بڵاو کە زەوییەکەی دانەپۆشیبێت یان وردبێت.

(ألفِرقَـة (ج) فِرَق): (دەسـتەیەك/ تیپێك) خەڵك/ کۆمەڵە خەڵکێك.

(ألفُرقـان) (مص): ١ هـۆی (جیاکردنەوەی ڕەواو نـاڕەوا/ هـەقو ناهـەق/ ڕاسـتیو ناڕاستیی) ٢-سەلماندن ٣-سەرکەوتن/ زاڵبوون ٤-ڕۆژ یان بەیان/ سپێدەی بەیان ٥ تەورات ٦-قورئان.

(ألفَریق (ج) أفرِقاء وأفرِقَة وفُرُوق): ١-کەلە خەڵکێك یان کۆمەڵە خەڵکێك کە لە دەسـتە زۆرتر بن ٢-ڕانە ئاژەڵ.

(فَریقُ الخَیل): ئەسـپێك کە پێشـبڕکێکەی بردبێتەوە یان بیباتەوە.

(نِیَّةٌ فَریقٌ): نیازو خواسـتی شلو ناتەواوو کە کار بە ئەنجام نەگەیەنێت.

(ألفَریقَةُ): کۆمەڵە مەڕێك بە شەو لە ڕانەکە جیابێتەوەو بڕبدات.

(ألأفْرَق (م) فَرقاء (ج) فُرْق): کەسـێکە کە ڕیشی پەرشو بڵاوبێت یان قژی پێشی سەری بڵاوبێت یان دانەکانی شاشبن.

(ذو الفَرَق): ترسو تۆقیو لەگەڵدا بوو.

(دیـكٌ أفْـرَق): کەڵەشـێرێك پۆپنەکـەی بڕگەبڕگەو توێ توێ بێت.

(تَیـسٌ أفْـرَق): سـابڕێنێکی شـاخبڵاو/ قۆچبڵاو.

(«ضَمَّ تَفاریقَ مَتاعِهِ»): کەلوپەلە بڵاوەکەی کۆکردەوەو لەیەکدا.

(أخَـذَ حَقَّـهُ تَفاریـقَ): مافەکـەی پارچە پارچەو بە چەند جارێك وەرگرتەوە نەك بە جارێك.

(ألمَفرِق والمَفْرَق- مِنَ الطَّریق (ج) مَفارِق): دووڕێیان.

(-مِنَ الشَّعَر): شـوێنی کەلاو جیابوونەوەی قژ/ بەملاولادا کەوتنی قژ.

(وَقَفَهُ علی مَفارِقِ الحَدیثِ): لەو شـوێنەدا قسـەکەی پێبڕی کە ئاخاوتنەکـە دەرکەوت چیدەگەیەنێت.

٢-(فَـرَقَ- الطائِـرُ. فَرقـاً): پەلەوەرەکـە ریقنەیکرد.

(أفْرَقَ- الطائِرُ): پەلەوەرەکە ریقنەیکرد.

(-الطائِرَ): ریقنەی بە باڵندەکە کرد.

٣-(فَرِقَ- مِنهُ فَرَقاً): لێیتۆقی.

(فَرَّقَ- الرَجُلَ تَفريقاً وتَفرِقَةً): پیاوەکەی ترساند/ تۆقاند.

(اَلفَرَق (مص) (ج) أفْراق وأفْرُق): تۆقین.

(اَلفَرُق والفَرِق والفارُوق والفَرُوق والفَرُّوق (م) فَرِقَة وفَرُقَة): زارەترەکبوو/ زراوچوو/ زیرەکردوو.

(اَلفَروقَةُ والفَرُّوقَـة والفارُوقَة): (بۆ نێرو مێ): زارەترەکبوو/ زیرەکردوو.

٤-(فَـرِقَ- الرَجُـلُ. فَرَقـاً): کەوتـە نـاو شەپۆلەوە.

(اَلفِرْق): شەپۆل.

٥-(اَلفُرْق): دەفرێکە پێی (دەپێورێت/ پێوانە دەکرێت).

(اَلفَرْق) (ن): کەتان.

(اَلفِرْق): بان.

(فَـروق): نازنـاوی قوسـتەنتەنییەیە/ ئەستەموڵە.

(اَلفَريقَةُ) (ط): پەلوولە خواردنێکە بۆ ژنی زەیستان دەکرێت.

٦-(اَلفَرْقَـد) (فك): ئەسـتێرەیەکە نزیکی جەمسـەری باکـوورەو رێـی پێدەردەکـەن لـە پاڵیدا یەکێکیـتر هەیە لەو شـارراوەترە پێیاندەڵێن.

(فَرْقَدان): ئەستێرەی دوو براله/ جووتکەی هەنجیران. دوو ئەستێرەی گەشن لەسەر رووی ورچی بچکۆلەوەن.

(اَلفَرقَـد- مِـنَ الأرض): زەویـی تەختـی رەقەن.

(- (ج) فَراقِد) (ح): (بەچکەی/ گوێرەکەی) مانگا کێوی.

٧-(فَرقَعَ. فَرقَعَةً وفِرقاعـاً): ١-تیژ غاریدا ٢-تری.

(فِرقاع): ترپو/ ترکەن یـان تیژ غارکردو/ راکردوو.

(فَرقَعَ- الأَصابِعَ): پەنجەکانی تەقاند.

(-فُلاناً): ملی فیساری بادا.

(فَـرْقَـعَ الـفِـرقـيعَـةَ) (عـنـد الـعـامـة): دەمەرقاچانەکەی تەقاند.

(تَفَرْقَعَ): تەقییەوە.

(إفْرَنْقَعَ): تەقییەوە.

(اَلفِرقَيْعَـة (ج) فِرقَيْعـات): ١-دەمەرقاچان ٢-فیشەکە شێتە (عامیە).

٨-(إفْرَنْقَعَ- عَنـهُ): لێیدوورکەوتەوەو وازی لێهێنا.

الملحق:

فرق: (اَلتَفريق): جیاکردنەوەی/ لەیەککردن/ لەیەکپچراندن.

(«أَلتَفريـــق بَــينَ الزَوجَــين»): لەیــەك جیاكردنەوەی ژن‌و مێرد.

(«أَلتَفريق بَــينَ العَناصِر»): جیاكردنەوەی توخمەكان لە یەكتری.

(أَلتَفريق= التَّميز): جیایی. جیاكردنەوە.

(«دونَ تَفْريــقٍ بَينَ الطوائِف والأَجناس»): بێجیاوازیی لە نێوان بەرەكان‌و رەگەزەكاندا.

(أَلتَفريق): دابەشكردن‌و جیاكردنەوە بە پێی جۆرە رێكخستنێك.

(«تَفريق حُروف الطَبْــع»): جیاكردنەوەو دابەشكردنی پیتەكانی چاپ.

(أَلتَفريق): پەرەوازەكردن‌و بڵاوەپێكردن.

(«تَفريــق المُتَظاهِريــن»): بڵاوەپێكردن‌و راوەدوونانی خۆپیشاندەرەكان.

(أَلمُفتَرَق): جیارێیان/ چواررێیان.

(«عِندَ مُفتَرَقِ الطُرُقِ»): لەچواررێیانەكەدا.

الملحق:

(فرقع): (أَلمُفَرقَعات): مادە تەقەمەنییەكان.

فــرك: ١-(فَرَكَ الثَــوبَ. فَــرْكاً): جلەكەی هەڵگلۆفت یان پرواند.

(-الشَــيءَ عَــنِ الثَــوب): شــتەكەی كــە بە جلەكەوە بوو پرواندی تا لێبووەوە.

(-الجَوزَ ونَحوَهُ): گوێزەكەو شتی لەو بابەتەی كران تا توێكڵەكەی لێببێتەوەو پاكبكرێت.

(فَرَّكَ- هُ): زۆر پرواندنی یان كراندی.

(أَفْرَكَ السُــنبُلُ): گوڵە گەنمەكە وایلێهات كە بپروێت‌و بخورێت.

(تَفَرَّكَ و انْفَرَكَ): هەڵپروا/ پاككرا/ كرێنرا/ هەڵگلۆفرا.

(إسْــتَفْرَكَ- الحَبُّ في السُنْبُلَةِ): دەنكی گوڵە گەنمەكە قەڵەوو پتەو بوو.

(أَلفَرك): پاككراو/ توێكڵلێكراوە.

لَــوزٌ فَــرِكٌ: بادامێك كە ئاســان توێكڵەكەی لێبكرێتەوە.

(أَلفَريك): ١-گەنمی هەڵپروێنراو ٢-خواردنێك بە گەنمی هەڵپرواوو رۆن دروستكرابێت.

(أَلفَريكيَّــة) (ط): خواردنێكــە لــە گەنمی هەڵپرواو دروستدەكرێت.

(أَلمُفَرَّكَــة) (ط): خواردنیــی جۆراوجۆرە لە شــتی پاككــراوە وەك هی هێلكــەی پاككراوو وردكراو.

(أَلمَفروك- مِنَ الثياب): بەرگێك تەواو رەنگی كرابێت.

(أَلمَفْرُوكة) (ط): حەڵوایەكە لە ئاردی سپی‌و رۆن‌و شەكر دوستدەكرێت سەرەكەی فستق‌و گوێزو بادامی سوورەوەكراوەی پێدادەكرێت.

(«أَلقَمْلَــة المفروكــه»): نەســپێی فلیقــاو، نموونەیە بۆ كەسێكی بۆدەڵەی ملشۆڕ كە زوو خۆی بەدەستەوە بدات (عامیە).

٢-(فَرِكَ-هُ. فَــرْكاً وفِركاً وفُرُكاً ورفِركاناً): رقی لێبوو/ حــەزی لە چارەی نەكرد (دەڵێن ئەوە تایبەتییە بە ژن‌و مێرد).

(فارَكَ-هُ مُفارَكَةً): لێیتۆرا.

(ألفِرْك): ١-رقلێبوونەوە بە جۆرێکی گشتی. حەز لە چارەنەکردن ٢-حەز لە چارەنەکردنی یەکتری ژنو مێرو ناکۆکبوونیان.

(إمْـرَأةٌ فارِكٌ) (فـا) (ج) فَـوارِك): ژنێکە کـە رقی لە مێردەکەیبێـت/ حەز لە چارەی نەکات.

(ألمُفَـرَّك): ١-بێزراو/ حەز لـە چارەنەکراو/ ڕەزاتاڵ ٢-لێتۆراو بەجێهێڵراو/ بێزراو.

٣-(فَـرِكَ-تِ الأُذُنُ فَـرَكاً): بێخـی گوێکـە شلبوو.

(فَرِكَة وفَرِكاء): گوێی بێخ شل.

(تَفَـرَّكَ): شـلو شـێواو ڕۆیشـتو لـە قسەکردنیشدا خاوخلیچك دواو بوو.

(إنْفَـرَكَ مِنكَـبُ فُلان»): جومگەی شـانی ترازا/ شانی لە قۆڵی جیابووەوە.

(ألمَفْرُوك (مفع)- مِنَ الإبِل): حوشـترێك کە سەری شانی دەرچووبێتو درزی تێبووبێت.

فرم: ١-(فَرَمَ- التَبغَ واللّحم فَرَماً): توتنەکە یان گۆشـتەکەی وردورد جنی/ گۆشـتەکەی قیمەکرد.

(فَرَّمَ- الوَلَـدُ) (عامية): منداڵەکە دانەکانی گۆڕران.

(أفْرَمَ- الإناءَ): قاپەکەی پڕکرد.

(ألفَرْمَـةُ (ج) فَرامـات) (عاميـة): کوتی بچووکی گۆشـت یان پارچـەی وردی توونتنو شتیر.

(ألأفْرَم): دان وردو خاشبوو.

٢-(ألفَرامِـل): وشـەیەکی ئینگلیزییـە. پێشیدەڵێن: (فَرَان (ج) فَرَانات) کە ئەمەیش فەرەنسییە ئامێرێکە کە بە هۆیەوە دەتوانرێت ئوتومبیلو شـتی لەو بابەتە هێواشبکرێتەوە یان بوەستێنرێت/ ئیستۆپ.

٣-(ألفَرَمـان (ج) فَرامـين (فارسـية): فەرمانو بڕیاری سـوڵتانە کـە بۆ والییەکان دەردەکرێت.

فـرن: ١-(ألفُرن (ج) أفران) (لاتينية): فڕن کە بۆ نانکردنو شتیر دروستکراوە/ کوورە/ نانەواخانە/ سەموونخانە.

(ألفَرَّان): ١-خاوەنفڕن ٢-نانکەر/ نانەوا.

(ألفارِنَة): نانەوای ژن/ ژنە نانکەر.

(ألفُرْنِيّ الواحِدَةُ فُرنِيَّة): ١-کولێرە/ لەواشە/ خەپلە ٢-پیاوی قەبەو ئەستوور.

٢-(ألفِرنْـد (ج) فَرانِـد): ١-دەمنکـە هەنـار ٢-شمشێر ٣-بریقو باقی دەمی شمشێر.

(سَيفٌ فِرند): شمشـێرێکی ناوێزە/ بێوێنە ٤-جۆرە بەرگێکە (لە بڕندی فارسییەوە کراوە بە عەرەبی).

(ألإفرِند) (ج) إفْرِندات): بریقو باقی دەمی شمشێرو نیگاری.

٣-(تَفَرْنَسَ- الرَجُلُ): بوو بە فەرەنسی یان وەك فەرەنسی ڕەفتاریکردو خووی ئەوانیگرت.

(مُتَفَرْنِس (ج) مُتَفَرْنِسون): به فەرەنسیبوو یان رەفتار فەرەنسی.

٤-(ألفَرَنْك (ج) فَرَنْكات): دراوی فەرەنك كە هی چەند ولاتێكە.

فره: ١-(فَرِهَ. فَرهاً): كەیفخۆش‌و جابووكبوو كەوتە هەلەكەسەما.

(فَـرِه): كەیفخـۆش‌و سـەركێش‌و جـرت‌و فرتكەر.

(فَرُهَ فَراهَةً وفُروهَةً وفَراهِيَةً): ١-شـارەزاو كارامـەو چابوكبوو ٢-گورجوگـۆڵ‌و چالاك‌و سووكەڵە بوو.

(فـارِه): چابـوك‌و شـارەزاو كارامـە/ كار راپەڕێن.

(أفْـرَهَ- الرَجُـلُ): شـاگردێكی مێرمنداڵی چابوكی سووكەڵەی وریای ڕاگرت.

(إسْـتَنفَرَه الدوابَ): بە تەنـگ چوارپێكەوە هات‌و خزمەتیكرد.

(ألفـارِهُ): ١-كارزان‌و كارامـە ٢-چابوك‌و كار راپەڕێن ٣-جوان‌و شێوە شیرین.

(ألفارِهَـةُ (ج) فَوارِهُ وفُرُهُ): ١-مێی وشـەی (ألفاره) ٢-كەنیزەكی جوانی ناسك‌و گەنج.

(ألفَراهَـةُ والفَراهِيَّة والفُروهَـة): لێزان‌و كارامە لە شـتدا ٢-ناسـكیی‌و جوانیی‌و شێوە شیرینی.

(ألأفْرَه): ١-زۆر شارەزاو كارامە دیار ٢-ناسك‌و گەنج‌و شێوە شیرین دیار.

٢-(ألفاره): زۆرخۆر.

(رَجُلٌ فارِهٌ وجارِيَةُ فـارِهٌ (ج) فُرَّهٌ وفُرَّهَةٌ وفَرَهَـةٌ وفُرْهَةٌ وفُـرُوهٌ): پیاوێكی زۆرخۆر كەنیزەكێكی زۆرخۆر.

٣-(فَرْهَدَ): هەڵاوسا.

(-ت نَفسُهُ): دەروونی تەنگبوو.

(تَفَرْهَـدَ- الغُـلامُ): مێردمنداڵەكـە قەڵەو بوو.

(الفُرهُـدْ والفَرهَـد): مێردمنداڵی قەڵەوو لەشجوان.

(الفُرهُود= الفُرهُـد): مێردمنداڵی قەڵەوی لەشجوان.

(- (ج) فَراهيـد) (ح): ١-بەرخ ٢-كاری بزنە كێویی.

فـرو: ١-(فَـرَى- الجُبَّةَ. تَفرِيَـةً): فەرووی بەجبەكەوە نا.

(إفْتَـرى- الفَـروَة): فـەرووی (لەبەركرد/ پۆشی).

(ألفَرْو (ج) فِراء): بەرگێكە وەك جبە ناوەكەی پێستی هەندێك زیندەوەری تێدەگیرێت وەك هی كەروێشك‌و سمۆرەو هیتر.

(ألفَروَة): ١-پێستی سەر بە قژەوە.

(«ضَرَبَهُ على أُمِّ فَروَتِهِ»): كێشای بە تەوقی سەریدا ٢-پەچەی نافرەت ٣-تاج ٤-فەرەنجی/ كەپەنگ كە لە تووكی حوشتر دروستدەكرێت ٥-دارایی‌و سامان/ دەوڵەمەندیی ٦-كیسەیەكە

دەرۆزەکــەر خێرەکــەی کــە وەریدەگرێــت تێیدەکات.
(اَلفَروَةُ (ج) فِراء): فەروو.
(اَلفَرَّاء): فەروو دروستکەر.
٢-(فَروَز. فَروَزَةً): مرد.
فري: ١-(فَرى- الأَرضَ فَرياً): بە زەویەکەدا ڕۆیشتو بڕی.
(-البَــرقُ): هەورە برســوکەکە لە ئاســماندا شەوقیدایەوە.
(فَــرَى وفَــرَّى- الشَــيءَ): شــتەکەی بڕیو هەڵیهێنایەوە/ هەڵیدڕی/ یەکالایکردەوە.
(أَفرَى- الشَــيءَ): ١-شتەکەی بڕیو هەڵیدڕی ٢-شتەکەی چاککردەوە.
(تَفَــرَّى وانفَــرى. تَفَرِّياً وانفِراءً): شــەقو پەقبوو/ شەقارشەقار بوو یان هەڵدرا.
(«تَفَــرَّتِ الأَرضُ بِالعُيــونِ»): زەویەکــە قڵیشــایەوەو کانییەکــی زۆری لێهەڵقوڵــی/ لێدەرپەڕی.
(اَلفَــرِيّ (م) فَرِيَّة): قڵیشــاو/ شــەقبردوو/ هەڵهاتوو.
(اَلفَــرِيّ والفَرِيَّــةُ): دۆلکەی گــەورە (وەك شەقیبردبێتو کانیاوی لێدەرپەڕیبێت.
(«اَلفَرِيَّــةَ الفَرِيَّــةُ»): خێرا خێــرا/ گورج گورج.
٢-(فَرى- عَلَيهِ الكَــذِبَ فَرْياً): بوختانی بۆ کرد/ درۆی بۆ هەڵبەست.

(-المَزادَةَ): کوندەی دروستکرد.
(إِفتَرى- عَلَيــهِ الكَذِبَ إِفتِراءً): بوختانی بۆ کرد/ درۆی بۆ هەڵبەست.
(اَلفِرْيَــةُ): جاریــك بوختان (بــۆ کردن/ بۆ هەڵبەستن)/ درۆ بۆهەڵبەستن.
(اَلفِريَةُ (ج) فِرىً): بوختان/ درۆی هەڵبەستراو.
(اَلفَرِيُّ): کاری ساختەو درۆی هەڵبەستراو.
(«هــذا أَفرى الفِــرى»): ئەمــە گەورەترین (درۆیەو درۆی هەڵبەستراوە/ بوختانە).
٣-(فَرِيَ. فَرىً): حەپەساو سەرسامبوو.
(اَلفَرا): سەیرو سەمەرە/ سەیرلێهاتن.
(اَلفَرِي): شتی: سەیرو سەرسوڕمێن.
(«فُــلان يَفــرِي الفَــرِيَّ»): فیســار لــە کارەکەیدا شتی سەرسوڕمێن دێنێتە کایەوەو پیشاندەدات.
(«لَقَــد جُئتَ شَــيئاً فَرِيّــاً»): بە ڕاســتی شــتێکی وات هێناوەتە کایەوە کە ســەر لێی سووردەمێنێتو بڕوای پێناکرێت.
٤-(أَفرى- فُلاناً): سەرزەنشتیکرد.
٥-(اَلفَرا): زێرەکردوو/ زۆر ترسنۆك.
(اَلفِرْيَةُ): دەنگە دەنگو ژاوەژاو/ هاتوهاوار.
اَلفِريَةُ (ج) فِرى): جێنێودانو قسەپێوتن.
فزّ: ١-(فَزَّ- الظَبيُ فَزّاً): ئاسکەکە ڕاچڵەکیو تۆقی.
(-هُ): ڕۆحیبردو دڵــی ڕاچڵەکاند/ تۆقاندی، شڵەژاندی/ وەرسیکرد.

(-هُ عَن مَكانِهِ): تۆقاندیو شـپرزەیكردو له شوێنەكەی دەریپەڕاند.

(-فُلانٌ) (عند العامة): ڕاچڵەكی/ هەڵسڵەمییەوە.

(فَـزَّ. فَـزازَةً وفُـزُوزَةً): شـپرزە بـووو ئاگریگرت.

(أفَزَّ-هُ): ١-تۆقاندی ٢-شپرزەیكردو نارەحەتیكرد.

(إسْـتَفَزَّ-هُ): ١-وروژانـدیو ڕاپەڕانـد/ نائارامیكرد ٢-شپرزەیكرد ٣-له (خانووەكەی/ شوێنەكەی) دەریپەڕاندو نائارامیكرد.

(-هُ الخَوفُ): ترس ڕاپەڕاندو ئامادەیكرد.

(-هُ مِـنَ الشـيءِ): لـه شـتەكەی دەركردە دەرەوە.

(ألفَزّ (مص) (ج) أفْزاز): ١-پیاوی سووكەڵەو گورج ٢-(ح) گوێرەكەی مانگا كێوی.

(ألفَزَّة): ڕاچڵەكـینو ڕاپەڕین/ وروژاندنو هەراسان.

(«قَعَدَ مُسْتَفِزّاً»): بە سڵو وریاییەوە نائارام دانیشت.

٢-(فَـزَّ-هُ فَـزّاً): لە خشـتەیبرد/ فریویداو بەسەریدا زاڵبوو. .

(إفْتَزَّ- علیه): بەسەریدا (سەركەوت/ زاڵبوو).

(تَفـازَّ- الرجلانِ): شـەڕە شمشـێریانكردو بەیەكیاندادا/ شـەڕیان لەگەڵ یەكتری كرد/ بەیەكدا هەڵیژان/ یەخەی یەكتریان گرت.

(إسْتَفَزَّ-هُ): كوشتي.

٣-(فَزَّ. فَزّاً): تاكبووەوە.

(- عَنهُ): لێیكەنارگیر بوو/ خۆی لێكێشایەوە.

٤-(فَزَّ- الجرحُ. فزیزاً): برینەكە چی تێدابوو لە بەری ڕۆیشت.

(فزر: ١-(فَزَرَ-هُ فَزْراً): ١-قڵیشاندی/ قاشیكرد ٢-لە یەكی هەڵوشاندو شكاندی.

(-هُ بالعَصـا): بـه داردەسـت كێشـای بـه پشتیدا.

(-الشَـيءَ مِنَ الشيءِ): شتەكەی لە شتەكەیتر جیاكردەوە.

(-فُزُوراً): شتەكە قڵیشیبرد/ شەقیبرد.

(فَزَّرَ وأفْزَرَ الشيءَ): شتەكەی وردوخاشكرد.

(تَفَـزَّزَ وانْفَـزَزَ): شـەقیبردو پارچەپارچە بوو.

(-الثَوبُ): بەرگەكە/ جلەكە درا.

(ألفِـزْر): ١-ڕەوە مەڕ دەڵێـن: لە نێوان دە تا چل سـەر بێت ٢-لوویەكی چەوریيە لەسەرو نەڕنۆوە دەردەچێت.

ألفَزَر: درزو قڵیش (وەكو كۆی وشـەیفیزرَة بێت).

(ألفُزُور): درزو قڵیش.

(ألفَزرَة (ج) فُزَر): شەقامو ڕێی فراوان.

(ألفازر) (فا): ڕێی فراوانو درێژ.

(ألفازِرَة): ١-مێی وشەی(الفازر) ٢-ڕێگەیەك بەناو لمدا بڕوات وەكو قڵیشی زەویبێت وایە.

٢-(فَزِرَ. فَزَراً): لە پشتدا یان سنگیدا گرێیەك دەركەوتو دەرهات.

(أَفْزَر): سنگ یان پشت گرێداوی.

(ألفَزراء (ج) فُزر): مێی وشەی (الأفْزَر).

(ألمَفْزور) (مفع): ١ـکەسێکە گرێ لە پشتی یان سنگی دەرهاتبێت ٢ـقەموور.

٣-(ألفِزر) (ح): ١ـکار/ کارژۆلە ٢ـبەچکە بەور ٣ـنەژاد/ ڕەسەن/ ڕیشە.

(ألفازر) (ح): مێروولەیەکی ڕەشەو سووریشیی تێدایە.

(ألفَزارَة) (ح): مێپڵنگ.

(ألفَزراء (ج) فُزْر): ١ـلەشتۆکمەو قەڵەو ٢ـمێیەك کە خەریکی پێگەیشتنبێت.

فزع: (فَزَعَ- مِنهُ فَزعاً وفِزعاً): لێتۆقی/ ترسا.

(فَزِعَ. فَزَعاً): تۆقیو ترسا.

(أفْزَعَ-هُ) (ضد): ١ـتۆقاندیو ترساندی ٢ـتۆقینەکەی ڕەواندەوەو ترسەکەی لەسەر لابرد.

(أفْزَعَ- عَنهُ): لێتۆقینەکەی لە دڵ دەرکرد.

(ألفزع) (ص): تۆقین.

(ألفَزعَةُ): ئەو کەسەی کە خەڵك لێیبتۆقێت.

(ألفُزْعَةُ): کەسێکە کە لە خەڵك زۆر بتۆقێتو بترسێت.

(ألفازِع (ج) فَزَعَة والفَزع والمُفازِع): تۆقیو/ ترساو.

(ألفَزَّاعَة): ١ـزۆر بتۆقێتو بترسێت ٢ـئەوەی کە خەڵك زۆر بتۆقێنێت ٣ـداهۆڵ کە لە کێڵگەدا دەچەقێنرێت بۆ ترساندنی باڵندەو درندە.

(فِزِّیعَة) (عامیة): داهۆڵ.

(ألمُفَزَّع) (ضد): ١ـزیرەکردو/ زۆر ترسنۆك ٢ـدلێر/ ئازا/ نەترس.

٢-(فَزِعَ- إلَیهِ. فَزَعاً): ١ـهانای بۆ برد ٢ـپەنای بۆ برد.

(-الرَجُلَ): بە هانای پیاوەکەوە چوو و سەریخستو پشتیگرت.

(أفْزَعَ- القَومَ): بە هاواری خوێشگەلەوە چوو.

(ألفَزَع): هاوار بۆ بردن/ هەنا بۆ بردن.

(ألفازع (ج) فَزَعَة والفَزع والمُفازِع): هانابەر/ پەنابەر/ دادو فریادکەر.

(ألمَفْزَع والمَفْزَعَة): پەنا/ فریادڕەس/ داڵدە/ بەهاناوە چوو.

(«فُلانٌ مَفْزَعٌ أو مَفْزَعَةٌ للناس»): فیسار (فریادڕەسی/ بەفریاکەوتەی) خەڵکە/ داڵدەو پەنای خەڵکە (هەردوو وشەکە بۆ تاكو کۆ نێرو مێیە).

٣-فَزِعَ- مِن نَومِهِ فَزَعاً): لە خەو ڕاپەڕی.

(-لِمَجیءِ فُلان. فَزْعاً): ڕاپەڕیو ئامادەی هاتنی فیسار بوو.

(أفْزَعَ- هُ مِنَ النَّوم): لە خەو ڕایپەڕاند.

فسّ: (ألفَسْفَس والفَسْفَاس (ج) فَسافِس

وفَسافيس): ١-گەوج ٢ (ن) گیابۆگەنە.

(ألفَسافِس) (ح): قالۆنچە.

(ألفِسْفِسَـــة) (ن) = الفِصْفِصَــة): وێنجـە/ رووەکێکە چوارپێ دەیخوات‌و حەزی لێدەکات.

الفَسْفُوسَـــة (عنـد العامــة): زیپکەیەکـی بچووکە لە پێست دێت.

(ألفُسَيفِسـاء): پارچەی بچووکـی ڕەنگینی مەرمـەڕو هیـتر‌ەو دەدرێنـە دەم یـەك‌و شـێوەی هەمەجـۆرو وێنـەی جۆراوجۆری لێدەردەهێنرێـت لەوانەیـە ناوەکـەی لـە (فِسفِسە) موە هاتبێت کە وێنجەیەکە شێوەی زۆری دەچێتــەوە ســەر ئــەو لــە بچووکی‌و شێوەیدا (یان ئەمە کراوە بە عەرەبی).

فسأ: ١-(فَسَأَ-ەُ): بەداردەست لێیدا.

(فَسَـــأَ وفَسَّـــأَ- الثَوبَ. تَفسـیئاً وتَفسِئَةً): جلەکەی (دراند/ هەڵدڕی).

(تَفَسَّأَ-ەُ): بەدار لێیدا.

(-الثَوبُ): جلەکە شـەق‌و پەقبوو/ درا/ شڕو وڕ بوو.

٢-(فَسَـأَ-ەُ عَن كَذا): ڕێی ئــەوەی لێگرت‌و نەیهێشت.

٣-٠فَسِيءَ. فَسَأً): سنگی دەرپـەڕی‌و پشتی بە ناودا چوو ٢-بەرموسڵدانی بەرز بوومەوە.

(أفْسَـأ (م) فَسْآء): ســنگ دەرپەڕیــوی پشت بەناوداچووی بەرموسڵدان هەستاو.

(تَفاسَأَ- الرَجُلُ. تَفاسُؤاً): پشت‌و سێبەندەی دەرپەڕاند.

٤-(تَفَسَّـــأَ- المــرضُ فیهم): نەخۆشـــیيەکە تێیاندا بڵاوبووەوە.

فســت: ١-(ألفُستُق والفُسْـــتَق (ن) (مُعَرَّبَة عَن بِسْـتَة الفارسـية): بسـتە. درەختێکی بەرداره پەلوپۆهاوێژە لە کۆمەڵەی قەزوانەو لەوە دەچێت لە تورکستانەوە هاتبێت. لەبەر خۆشـــیی بەرەکــەی دەروێنرێــت لــە وڵاتە عەرەبییەکانــدا لــە مێژە بۆنــی دەکرێت‌و هەیە.

(فُسْتُقُ العَبِيد) (ن): بستەی زەوی (لە زەویدا دەچێنرێت بۆیە وا ناونراوە لە شـــارەزووری ئێمەدا هەیە). لە بەرازیلەوە هاتووە لە وڵاتە جەمســەرییەکاندا بە تایبەتی لە ئەفەریقادا زۆر دەچێنرێــت. بــەری زۆر دەگرێت‌و زۆر خۆشدەخورێت‌و شلەڕۆنی لێدەردەهێنرێت.

ألفُسْـتُقي: ئــەوەی ڕەنگــی فســتقییە کــە سەوزێکی زۆر کاڵە.

٢-(ألفُسْـــتان (ج) فَســاتين والفُسْطان (ج) فَساطين) (فارسية): عەزیزیی ژنانە کە وەك دیزداشەی پیاوانەیە.

فسج: (فَسَّـــجَ): گەڵی بڵاوکردەوە بۆ ئەوەی میزبکات.

(أفْسَجَ- عَنهُ): وازی لێهێنا.

فسح: ١-(فَسَحَ- فَسْحاً): هەنگاوی گەورەمینا.

(-لَـــهُ في المَجلِــسِ. فَســحاً وفُسُــوحاً): لــە

ئەنجومەنەکەدا (جێگەی بۆ کردەوە/ ڕێیدا).
(فَسُحَ- المَكانُ. فَساحَةً): شوێنەکە فراوانتر بوو.
(فَسيح وفُسَاح وفُسُح وفُسْحُم): (میمەکە بۆ زیادرەوی خراوەتە سەری) فراوان/ بەربەرەڵا/ کراوە/ وراق.
(فَسَّحَ- المَكانَ): شوێنەکەی فراوانتر کرد/ والاتر کرد.
(-لَه فِي المَجلِس): لە ئەنجومەنەکەدا (جێیکردەوە/ ڕێگەیدا).
(أَفْسَحَ- المَكانُ): شوێنەکە فراوانبوو بەربەرەڵا.
(تَفَسَّحَ): فراوانبوو.
(-لَهُ): جێگەکەی بۆ والا کردو جێیکردەوە.
(-القَومُ فِي المَجلِسِ وتَفاسَحوا): خوێشگەل لە ئەنجومەنەکەدا بلاو دانیشتن‌و جێیان کردەوە.
(إِنْفَسَحَ- صَدْرُهُ): دڵی کرایەوە.
(-المَكانُ): شوێنەکە فراوانبوو/ بەربلاو بوو.
(-طَرْفُهُ): بەری دیدەی بەرەڵا بوو/ هیچ شتێك بەری چاوی نەگرت.
(الفُسْحَةُ (ج) فُسَح): ١-فراوانیی ٢-بۆشایی/ پانتایی نێوان خانووەکان ٣-فراوانیی‌و بەربەرەڵایی.
(الفَيْسَحى): هەنگاوی بلاویی.
(«هو يَمشي الفَيسَحى»): ئەو بە هەنگاوی بلاو دەڕوات.

٢-(فَسَخَ- لَهُ فِي السَفَرِ فَسْحاً): بۆی نووسی کە ڕێی پێدەدات گوزار بکات.
(أَلفَسْح) (مص): ١-نیمچە ڕێپێدانی گوزار کردن/ سەفەرکردن ٢-پەساپۆرت/ گوزارنامە.
فسخ: ١-(فَسَخَ. فَسْخاً): تێنەگەیشتوو بوو/ نەزان‌و کەودەنبوو.
(-رَأيَ فُلان): ڕای فیساری (بە خراپ دانا/ نابووتکرد).
(-الرأيُ): ڕاکە/ خراپبوو.
-الأَمرَ أَوِ العَقدَ: کارەکەیان (ڕێکەوتنەکەی/ گرێبەستەکەی) هەڵوەشاندەوە.
(فَسَخَ- الرَأيُ. فَسَخاً): ڕاکە خراپ‌و ناتەواو بوو.
(فاسَخَ- هُ العَقدَ أَوِ البَيعَ وتَفاسَخا العَقدَ أَوِ البَيعَ): لەسەر هەڵوەشاندنەوەی (گرێبەستەکە/ ڕێکەوتنەکە/ سەواکە/ کڕین‌و فرۆشتنەکە) ڕێککەوتن.
(«تَفاسَخَتِ الأَقاويل»): وتەوواتەکان هەریەکە بە شێوەیەکبوون‌و دژ بە یەك بوون.
(إِنْفَسَخَ العَزمُ أَوِ العَقدُ): سوورخواستییەکە یان ڕێکەوتنەکە نەماو پووچەڵبووەوە.
(أَلفَسْخ والفَسيخ): ١-کەمئاوەز یان لەشپووچەڵ‌و لاواز ٢-کەسێك کە بێکارەو نەتوانێت ئەوەی پێویستیەتی پەیدایبکات یان کارەکەی بۆ چارەسەر نەکرێت ٣-کەسێکی بێبڕشت‌و بێوەرە کە لە تەنگانەدا

زوو برووخێت.
(اَلفَسْخَة): جارێك كەوتننە بێورمیی‌و بێبرشتیەوە ٢-جارێك هەڵومشانەوەی رێكەوتن‌و كار ٣-جارێك پووچەڵبوونەوەی را.
(رَجُلٌ فَسْخَةٌ): پیاوی كەمئاومزو كەودەن یان لاوازو بێتوانا.
٢-(فَسَخَ- العُودَ أو المَفْصَلَ. فَسْخاً): چێومكەی لە جێی خۆی ترازاند یان جومگەكەی لە جێبرد.
(- الثَوبَ عَنهُ): جلەكەی لەبەر داكەندو فرێدا.
(-الشَيءَ): شتەكەی (لێهەڵومشاند/ جیاكردەوە).
(فَسَّخَ- هُ): تەواو (هەڵیومشاند/ جیایكردەوە).
(تَفَسَّخَ): ١-پارچەپارچە بوو ٢ رزی/ پۆرتكا.
(-الشَعَرُ عَنِ الجلدِ): تووكەكە لە پێستەكە هەڵومری (ئەمە تایەبتە بە مردوو).
(اَلفَسْخ عِندَ غُلاة أصحاب التَناسُخ): لێبوونەوە، لەلای ئەوانەی كە زیادرمون لە بڕوای تەنگوێزانەوەی گیاندا ئەومیە كە گیانی مرۆڤی مردوو دەچێتە مۆریچەیشەوە تا دەڵێن دەشچێتە شتی بێگیانیشەوە وەك بەردو كانزاو راخەریشەوە.
(اَلفَسْخَة): پارچەیەكی ومریوو/ لێومبووی شتێك).
(اَلفسیخ) (ط): ماسیی (خوێكراو/: سوێركراو).
٣-(أفْسَخَ- الكِتابَ): نامەكەی (بیرچوو/ فەرامۆشكرد).
فسد: (فَسَدَ وفَسُدَ فَساداً وفُسُوداً): گەنبوو/ خراپبوو/ بۆگەنبوو/ بەدبوو/ گەنی.
(فَسد (ج) فَسدى وفاسِد): گەن/ بۆگەن/ خراپ/ بەد/ تێكچوو.
(فَسَّدَ- هُ وأفْسَدَ-هُ): تێكیدا/ گەنیكرد/ خراپیكرد/ بەدیكرد.
(فاسَدَ- القَومَ): بەدیی لەگەڵ خوێشگەلدا كرد ئەوانیش خراپەیان دەرباره كرد.
(اَلفَساد) (مص): ١-بەرەڵایی‌و رابواردن/ بەدرەوشتیی ٢-بە زۆر ماڵی خەڵك خواردن‌و بردن ٣-بۆگەنبوون/ گەنبوون/ دارزان.
(اَلمَفْسَدَة (ج) مَفاسِد): هۆی خراپبوون/ مایەی گەندەڵیی‌و تێكچوون/ هۆكاری رزین‌و بۆگەنبوون.
فسر: (فَسَرَ- الأمْرَ. فَسْراً): كارەكەی لێكدایەومو روونیكردەوە.
(-المُغَطّى): (شاردراوەكەی/ داپۆشراوەكەی) ئاشكراكرد/ پەردەی لەسەر شاردراوەكە لابرد.
(-الطَبيبُ. فَسْراً وتَفسِرَةً): پزیشكەكە تەماشای میزی نەخۆشەكەیكرد تا بە هۆیەوە بزانێت دەردەكەی چییە.
(فَسَّرَهُ): روونیكردەومو دەریخست/ دیاریكرد.
(تَفَسَّرَ واسْتَفْسَرَ- فُلاناً عَنِ الأمرِ واسْتَفْسَرَهُ الأمرَ): لە فیساری خواست/ داوایكرد كە

کارەکەی بۆ ڕوونبکاتەوەو تێیبگەیەنێت.
(ألتَفْسِـرَةُ) (مص):١-هەر شـتێك كە بێتە هۆی ڕوونكردنەوەو دەرخسـتنی شـتێكیتر، میـزی نەخۆش كە بە هۆیەوە نەخۆشـیەكە دەدۆزرێتـەوە ٢-ئـەو قاپـەی كـە میـزی نەخۆشـەكەی تێدایـەو پیشـانی پزیشـك دەدرێت، پێیشی دەڵێن (دَلیل)، بەڵگە.
(تَفسـیرَةُ الشـيء): هـەر شـتێك كـە هۆی ڕوونكردنەوەو بە ئەنجامگەیاندنی شتێكبێت.
(ألتَفسیر (مص) (ج) تَفاسیر)١-ڕوونكردنەوەو لێكدانەوەی شتێك ٢-دەرخستن‌و ئاشكراكردن ٣-تێگەیاندن ٤-ڕاڤەكردن/ لێكدانەوەی باس‌و واتا/ بۆچوون.
(حَرفا التَفسـیر): دوو پیتـی لێكدانەوە كە دوانن:
١-أي: (واتا). كە شتی نادیاری پێ لێكدەدرێتەوە وەك «هذا عَسْجَد»: واتا ئەمە زێڕە.
٢-وأن: (كە). بۆ لێكدانەوەی واتای قسەكەیە وەك: («نادَیتُكَ أن تَفْعَلْ كذا»): بانگمكردیت كە ئەو كارە بە ئەنجام بگەیەنیت.
فسط: ١-(ألفُسَّاط والفِسْطاط (ج) فَساطیط): چادر/ ڕەشماڵ/ دەوار/ خێوەت.
(ألفُسْطاط (ج) فَسـاطیط): ١-دەوار ٢-ناوی كۆنی میسرە.
(ألفَسیط): پارچەی نینۆك.
(فَسیطَة): پارچەیەكی نینۆك.

٢-(ألفُسْطان)/ عەزیزیی ژنانە.
فسـق: ١-(فَسَقَ وفَسُقَ. فِسْـقاً و فُسُوقاً):١-گومڕابـوو/ یاخیبـوو/ لە ڕێی ڕاسـت‌و ڕەوا لایدا ٢-داوێنپیسیی‌و بێناموسییكرد.
(فاسِق (ج) فَسَـقَة وفُسَّـاق وفاسِقُون (م) فاسِـقَةُ (ج) فاسِـقات وفَواسِـق):١-گومڕا/ یاخی لە ڕێی ڕاسـت‌و هـەق لادەر/ بێبڕوا ٢-پیاوی داوێنپیس/ پاشڵپیس/ خراپەكار/ ژنی سۆزانی/ زیناكار.
(فَسَـقَ وفَسُقَ وانفَسَقَ- الرَطبُ عَن قَشرِهِ): فەریكە خورماكە لە توێكڵەكەی بووەوە.
(فَسَّـقَ-هُ): ١-بەگومـڕاو چەوتـی دانا ٢-بە داوێنپیس‌و خراپەكاری دانا.
(-القاضيُ الشـاهِدَ): دادوەر شایەتەكەی بە درۆزن‌و ناڕاست دانا.
(ألفَسَق والفَسَّاق والفِسِّیق): هەمیشە گومڕا/ خراپەكار/ شەڕواڵپیس یان بە زۆریی وابێت.
(«یافَسَـق»): هەی گومڕا. هەی شەڕواڵپیس. هەی خوارو خێچ.
(فَسَّـاق): بـۆ بانگكردنـی ژنـی سـۆزانی بەكاردێت‌و دەوترێت: یا فَساقِ أي یا فاسِقَة: هەی (سۆزانی/ قەحبە/ خراپە).
(ألفُوَیْسِـقَة): بـۆ ١-بچووككردنەوەی وشـەی (فاسِـقَة)یە. قەحبۆكـە ٢-مشـك (گوایا لە كونەكـەی هاتووتـە دەرەوەو بـەرەو ڕووی خەڵكی ڕۆیشتووە.

٢-(اَلفِسْـقِيَّة (ج) فَسـاقِيّ): ١-گۆل/ حەوز ٢-شوێنی دەستوێژشتن (لاتینیه).

اَلفاسِقِيَّة: جۆره/ سەروبەستێکه.

(تَعَمَّـمَ فُـلانُ الفاسِـقيَّة): بـەو شـێوەیه سەروبەستی بەست/ ئەو جۆره مێزەرییبەست.

فسل: (فَسَلَ- الصَبِيَّ. فَسْلاً): منداڵەکەی له شیر بڕییەوه.

(أَفْسَـلَ وافتَسَـلَ- الفَسِـيلَةَ): (برالەکەی/ خەڵفەکەی) لـه دارەکه کـردەوەو دەرهێناو رواندنی.

(اَلفَسْـل (مص) (ج) أَفْسُـل وفُسُول وفِسال وفُسْل وفُسُولَة وفُسَـلاء وأفسال): براله یان چڵێك یـان پارچـەی چڵێك لـه درەختەکه بکرێتەوەو بروێنرێت/ قەڵەم بکرێت.

اَلفَسـالة- مِـنَ الحَديـد ونَحـوَهُ: برشـتی ئاسن‌و شـتی وەها که دەکوترێت له ئاسنەکه دەبێتەوه.

(اَلفَسـيلَة (ج) فَسـيل وفَسـائِل و (جـج) فُسـلان): ١ (برالـه/ خەڵفـی) دارخورمـاو درەختیتر که له بنی درەختەکه دەکرێتەوەو دەروێنرێـت ٢-هەمـوو چڵێـك قەڵەمێك له درەختەکه بکرێتەو بروێنرێت/ بچەقێنرێت تا ببێته دارێکیتر.

٢-(فَسِـلَ وفَسُلَ وفُسِـلَ فَسـالَةً وفُسُولَةً): (بێکاره/ هیچ لەباردانەبوو) و بێورەو ڕسـوا بوو.

(اَلفَسْـل (ج) أَفْسُل وفُسُـول وفِسال وفُسْل وفُسُـولَة وفُسَلاء وأَفسال): مرۆڤی بوودەڵه/ بێبرشتی نامەردو بێوره.

(اَلفِسْل): گەوج.

(اَلفُسُـولَة) (فـص): لـه کاردا (سسـتی/ خاووخلیچکی).

(اَلمَفسُـول): بوودەڵـەی بێتوانـا/ بێـورەو بێپیاوەتیی.

٣-(فَسَّـلَ وأَفْسَـلَ- دراهِمَـهُ ومَتاعَـهُ): دراوەکەی/ پارەکەی ساختەکردو بێبەهایکردو دەغەڵیی له کەلوپەلەکەدا کردو شکاندی.

(اَلفَسْـل (ج) أَفْسُل وفُسُـول و فِسال وفَسْل وفُسُولة وفُسَـلاء وأَفْسـال): هەموو شتێکی خەوشدارو بێکەڵك/ بێبایەخ/ ساختەتیاکراو.

(دَرهَمُ فَسْلٌ ودَراهِمَ وفُسُول): پارەی قەڵب/ بێنـرخ/ ساختە.

(اَلمَفْسُـول): ١-قەڵبکراو ٢-ڕسواو سووککراو/ ساختەتیاکراو.

فسو: (فَسا. فَسْواً وفُساءً): تسی/ تسیکەند.

(تَفاسى): خەریکی تسینبوو.

(اَلفُساء) (مص): تس.

(اَلفَسْوَة (ج) فَسَوات): تسێك/ تسینێك.

(فَسَواتُ الضَباع) (ن): جۆره دومەڵانێکه.

(الفاسِيَةُ والفاسِياء (ج) فَواس) (ح): قالۆنچه (لەبەر بۆگەنەکەی وایپێدەڵێن).

(اَلفَسُوّ والفَسّاء): تسکەن.

(أَلمَفْسَى): شوێنی تس/ کۆم/ قنگ.

فســی: (أَلفیســیولوجیا أو الفیزیولوجیا): زانستی کاری ئەندامەکانی لەش.

فــشَ: (فَــشَّ. فَشّــاً): ١-قرقێنەیدایــەوە ٢-فوویەکی سووکیکرد.

(-الوَطْبَ): مەشــکەکە ١-هەرچــی (بایەکی/ فوویەکــی) تێدابــوو کــە خــۆی تێیکردبوو دەریکرد بەوەی دەمەبەســتراوەکەی کردەوە ٢-هەرچــی کەرەیەکــی تێدابــوو دەریکــردە دەرەوە.

(-الناقَةَ): مێحوشترەکەی خێرا دۆشی.

(-بَین القَوم): دووزمانیی لە نێوانیاندا کرد.

(-خُلقَهُ في فلان) (عامیة): داخی دڵی خۆی بەو ڕشت کە داخی خەڵکیتر بوو.

(-قَلْبَــهُ) (عامیة): ڕقو سەرزەنشــتی دڵی بەرامبەر دەربڕی.

(فُشَّ- السَــقاءُ): دەمی جەوەندەکە کرایەوە فشبووەوە/ باکەی لێدەرچوو.

(إِنْفَشَّ- اللَّبَنُ): شیرەکە ڕژا.

(-تِ الریحُ): کە دەســت لە مووشەدەمەکەو شتی وا درا باکەی لێدەرچوو.

(أَلفَشُوش): ئەو مەشکەیەی کە دەیدەڵێنێت.

(فشــیش الأفعــی): خشــەی مــار (دەنگــی پێستەکەی کە بەسەر وشکانیدا بڕوات).

٢-(فَشَ- البابَ): دەرگاکەی بە فیڵو بێکلیل کردەوە.

٣-(فَشَّ- الوَرَمُ. فَشّاً) (عامیة): ئاوساوییەکە (نیشتەوە/ فشبووەوە).

(إِنْفَــشَ- الجــرحُ): ئاوســاویی برینەکــە ڕەوییەوەو نیشتەوە.

(-الرَجُــلُ عَــنِ الأَمرِ): پیاوەکــە لە کارەکە ساردبووەوەو تابوشتی نەما.

(-ت عِلَّةُ فلان): گرفتەکەی چارەســەر بوو/ دەردەکەی لەسەر لاچوو.

(أَلفَشّ (مص) والفَشُوش): گەوجی ڕاپووچ/ ڕا لاواز.

(أَلفاشُوش): ڕاپووچو هیچ لەباردا نەبوو.

٤-(أَلفَش والفَشُوش):١-فشەکەرو خۆهەڵکێش ٢-(بەرگی/ پۆشاکی) ئەستوور.

٣-(ن) (الخَــرُوب): ســەرپنج/ حەچەچمە. درختێکــی هەمیشــە ســەوزە نزیکــەی ١٧ مەتر بەرز دەبێتەوە بەرەکەی لە فاســۆلیای ســەوز دەچێــت درێــژو شــیرینە دۆشــاوی لێدروســتدەکرێتو بەرەکــەی بــۆ ئالیــك بەکاردێت ٤-زەلکاو.

(أَلفَشّاش): زۆر فشەکەر.

(رَجُلٌ مُنْفَشُ المِنْخَرَین): پیاوێکە کوڵەکەی لووتی کورتەو کونەلووتەکانی فشن.

٥-(فَشْــفَش):١-ڕا پووچەڵە بوو ٢-فشەکەرەو شتی خەڵکی دەکات بە هی خۆی.

(فَشفاش): فشەکەر/ خۆهەڵترێن/ ڕاپووچەڵ.

(فَشْفَش ببَولِهِ): میزەکەی هەڵدا.

(ألفَشْــفاش- مِنَ النوق): مێحوشــترێك كه شیرەكەی له دۆشیندا خوشەبیێت.

(ألفَشفاشة): نەرمەلیقه.

(تخرَّج الزُبْدَةُ فَشفاشَة): كەرەكە بە نەرمەو شلی هاتەدەرێ.

فشج: (فَشَجَ وفَشَّجَ وتَفَشَّجَ وانْفَشَجَ- الرجُلُ أو البَعــيرُ): پیاوەكــە یان حوشــترەكە گەڵی بلاوكردەوە میزبكات.

فشــخ: (فَشَــخَ-هُ. فَشْخاً): ١-ســتەمی لێكرد ٢-بەڕوومەتیدا كێشا/ زللەیەكی لێدا.

(-فِي اللّعِب): گزیكــردو درۆی لە یارییەكەدا كرد.

(«فَشَــخَ علیه») (عامیــة): نایەڕێر خۆیو زۆرداریی بەرامبەر كرد.

(فَشَخ) (سریانیة): هەنگاوێكی گەورەینا.

(فَشَّــخَ- الرَجُــلُ): پیاوەكــە جومگەكانــی خاوبوونەوە.

فشــط: (إنْفَشَطَ- العُودُ): چیلكەكە بە تەڕی شكا.

(ألتَفشــیط) (عنــد العامــة): لــە هیچــە شانازیكردنو خۆهەڵكێشان/ خۆفشكردنەوە.

(«فَشَّــطَ فلانٌ») (ســریانیة): شــانازی بە شتێكەوە كرد كە نەیبوو.

فشع: (فَشَــعَ-تِ الذُرَّة. فَشْــعاً): ئەملاولای گەنمەشامییەكە وشكبوو.

(الفُشــاع والفَشّــاع (ن): جۆرە ڕووەكێكە لە كۆمەڵەی زەمەق بە شێوەی دەومنە هەندێك جۆری لە ولاتانی لێواری دەریای ناوەڕاســتدا هەیەو هەندێكیشــی لە ئەمەریكادا هەیە لە ڕەگەكەی هەندێك دەرمان دەگیرێت.

فشــغ: ١-(فَشَــغَ-هُ. فَشْــغاً): ســەریكەوتو دایپۆشی.

(-الشيءُ): شتەكە فراوانو بلاوبووەوە.

(-هُ بالسَّــوط): قامچــی لــێ بەرزكــردەوەو پیایداكێشا.

(فاشِغ (م) فاشِغَة): قامچیوەشێن.

(فَشَّغَ= فَشَغ): سەریكەوتو دایپۆشی.

(-هُ النَومُ): خەو (بردیەوە/ دایبەزەویدا).

(أفشَغَ-هُ بالسَوطِ): دایە بەر قامچی.

(تَفَشَّغَ-هُ): بەسەریدا زاڵبوو و سواریبوو.

(-البُیوتَ): خۆی بە نــاو خانووەكاندا كردو خۆی ونكرد.

(-الرَجُلُ): ١-تەمەڵییكرد ٢-زبرترین بەرگی خۆی لەبەركرد.

(-تِ الغُرَّةُ): پەڵە سپیەكەی سەروچاویگرتو بلاوبووەو تا چاویشی گرتەوە.

(-الشَیبُ فیه وتَفَشَّغَهُ): سپێتی قژیو پیریی دەركەوتو بلاوبووەوەو زۆر بوو.

(إنْفَشَغَ): زۆر بوو و دەركەوت.

(-الشيءُ): فراوانبوو.

(ألفَشغَةُ): ١-جارێك بلاوبوونەوەو دەركەوتن ٢-كورۆكــی قامیش كــە وەكو لۆكــە وایە ٣-

پوختەو کورۆکی هەموو شتێك.
(ناصِيَةٌ فاشِـغَة وفَشْـغاء): پەڵەی سـپی کە بــە کەللەدا بڵاوبێتەوەو تــا لای چاویش بگرێتەوە.
(اَلأَفْشَــغ (م) فَشْغاء (ج) فُشْغ): بەرانێك کە (شاخەکانی/ قۆچەکانی) هەرمیکە بەلایەکدا رۆشتبێت.
(رجلٌ أَفْشَــغُ الأَسنان): پیاوێکی (دان خوارو خێچ/ دان بڵاو/ دان شاش).
(اَلفشاغ): تەمەڵیی/ تەوەزەلیی.
(اَلفُشــاغ والفُشَّاغ) (ن): رووەکێکی بێگەلایە لە درەختەوە دەئاڵێــتو پیایدا هەڵدەزنێتو درەختەکە دەخنکێنێتو تێکیدەدات.
٢-(اَلمِفْشَــغ): کەسـێکە کە خراپە دەربارەی دۆستەکەی بکات.
(اَلمِفشغ): منەتکارێکی کەمفەڕ/ کەمخێر.
فشــق: (فَشَــقَ- الشــيءَ. فَشْــقاً): شتەکەی شکاند.
(فَشِقَ. فَشَقاً): زۆر بەرچاوتەنگ/ چاوبرسی بوو ئەمەی هەڵدەگرتو ئــەوەی دادەنایەوە. رارابوو لەوانە بوو کە هیچی بۆ نەبێت.
(-الظَبيُ): ئاسکەکە دوو شاخەکەی بڵاوبوو.
(أَفْشَق (م) فَشقاء): ئاسکی شاخ بڵاو.
(فَشَقَ وفاشَقَ-هُ): ناکاوگیریکرد.
(تَفَشَّــقَ- بِثَــوبٍ): بەرگەکــەی خســتە بنباڵێکیەوەو لاکەیتری بە شانەکەیتریدادا.

(اَلفَشَــق) (مــص): ١-راکــردنو هەڵاتــن ٢-چالاکیی.
فشــك: (اَلفِشــك الواحِدَةُ فِشــكَة): تەرسی ولاخ/ ئەسپ.
فِشکە: تەرسێك (عامیە).
(اَلفَشَك): فیشەك.
(اَلفَشكَة): فیشەکێك (ترکیە).
فشل: ١-(فَشَلَ- لِحْيَتَهُ فَشْلاً): بەدەست ریشی خۆی شانە کردو بڵاوکردەوە/ بژکردەوە.
٢-(فَشِــلَ. فَشَــلاً): لە جەنگدا یــان لە کاتی تەنگانــەدا زیرەکیردو ســستبوو بێتواناییو بێورەیی نواند.
(فَشْــلٌ وفَشِل وفَشيلٌ (ج) فُشْــل وأَفْشال): زیرەکــردوو بێــورەو بێتوانــاو پەککەوتــە تازەگەرییــەکان دەڵێــن: (فَشِــلَ في عَمَلِهِ): ســەرنەکەوت/ شکســتیهێنا/ تێشــکا/ لــە کارەکەیدا/ تێینەهێنا.
(اِنْفَشَلَ): لە شتێکی ناکاو تۆقی.
(-عَلَيهِ): زۆر لێیترساو لێی تۆقی.
(اَلفَشْلَة): لێترسانو لێتۆقین (عامیە).
٣-(فَشَّلَ وتَفَشَّــلَ وافْتَشَلَ-تِ المَرأَةُ): ژنەکە راخەرێکــی وەك فــەرش لەژێــر خۆیداو لە کەژاوەکەدا راخست.
(اَلفِشل (ج) فُشــول والمِفْشَل (ج) مَفاشِل): پــەردەی کەژاوە یان رایەخێــك کە ژن لەژێر خۆیداو لە کەژاوەدا رایدەخات.

٤-(تَفَشَّلَ- الرَجُلُ مِنهُم إمْرَأةً): پیاوەکە ژنێکی لێمارەکردن و لێهێنان.
(ألمِفْشَل): کەسێکە ژنێك بهێنێت کە بێگانە بێت و خزم نەبێت.
٥-(تَفَشَّلَ- الماءُ): ئاوەکە لەبەری ڕۆیشت/ کشا.
(ألتَّفشیل (ج) تَفاشیل): ئەو شیرەی لە گواندا دەمێنێتەوە.
ألمُلْحَق):
(فشل: ألفَشَل) ئائومێدبوون و (سەرنەکەوتن/ تێشکان/ شکستهێنان).
(«فَشَلُ مُحاولَة»): لە کۆششێکدا شکستهێنان/ تێشکان/ سەرنەکەوتن.
(«مُنيَ بالفَشَل»): سەرنەکەوت/ تووشی تێکشانبوو/ نائومێد بوو.
فشن: (ألأفشين (ج) أفاشين) يونانية): لای ڕۆمەکان بەشێکی تایبەتیی نوێژە.
فشو: ١-(فَشا- خَبرُهُ أو فَضلُهُ أو سِرُّهُ. فَشواً وفُشُوّاً وفُشِيّاً): هەواڵی یان چاکەو پیاوەتیی یان نهێنییەکەی بڵاوبووەوە/ جاردرا.
(-تِ الماشيَةُ): ئاژەڵەکە بەرەڵای لەوەڕ بوو.
(-ت أمُورُهم): کاروباریان لە یەك جیابووەوە.
(«فَشَت عليه ضِيْعَتَهُ»): ڕەتی بڵاوبوو/ کاری زۆر بوو نەیدەزانی بە کامیان دەستپێبکات.
(أفْشى- الشيءَ إفْشاءً): شتەکەی جارداو بڵاوکردەوە.
(-سِرَّهُ لِفُلان): نهێنییەکەی خۆی لای فیسار درکاند.
(-الرَجُلُ): ئاژەڵی ناو لەوەڕگای زۆر بوو.
(تَفَشّى- المَرَضُ القَومَ وبِهِم. تَفَشّياً): نەخۆشیی لەناو خوێشگەلدا بڵاوبووەوە.
(-تِ القُرحَةُ): برینەکە تەشەنەیکرد.
(ألفاشي (م) فاشِيَة (ج) فَواشٍ) (فا): ١-بڵاوبوو/ تەشەنەکردو ٢- (الفَواشي) ئاژەڵی بڵاوبوووی ناو لەوەڕگا.
(ألفَشاء): زاوزێکردنی ئاژەڵ و زۆربوونیان.
(ألفَشْيان): بوورانەوە.
٢-(ألفَشوَة) سەبەتولکەیەکە بۆنەکانی ژنی تێدایە.
(ألتَفَشّي عِنْدَ أهلِ العَرَبيَة): قەڵەوکردنی دەنگی پیت لەلای عەرەب لە کاتی دەربریندا.
فصّ: (فَصَّ وافْتَصَّ- كذا مِن كذا. فَصّاً): ئەوەی لەویتر پچڕی و لێیجیاکردەوە.
(أفَصَّ- إليهِ شَيْئاً مِن حَقِّهِ): شتێکی لە (هەقەکەی مافەکەی) خۆی دایەوەو بۆ گێڕایەوە.
(إنْفَصَّ- مِنهُ): لێیجیابووەوە.
(إسْتَفَصَّ- مِنهُ شَيئاً): شتێکی لێ دەرهێنا.
(ألفَصُّ والفِصُّ والفُصُّ (ج) فُصُوص وفِصاص و أفُصّ): ١-کووزەسێرێك ٢-بنچینەی کارو ڕاستیەکەی ٣-جەمسەری بەیەکگەیشتنی هەموو دوو ئێسقانێك ٤ -(عند العامة) جرت.

٢-(فَـصَّ- الجرحُ. فَصيصـاً): ئەو زرچكاوو كێـمو زووخەی لە برینەكـەدا بوو لە بەری ڕۆیشت.

(-العَرَقُ): (ئەرەقەكە/ خوەكە) دەرچوو.

(-فَـصُّ وفِـصُّ وفُـصُّ المـاءِ (ج) فُصُوص وفِصاص وأَفُصّ): بلْقی سەر ئاو.

٣-(فَصَّ الجُندُبُ فَصيصاً): كولله بچووكەكە سركاندی.

(-الوَلَدُ): منداڵەكە نوزاندی/ سووك گریا.

٤-(فَصَّـصَ- الخاتِمَ): بەردێكـی گرانبەهای كرد بە ئەموستیلەكەوە.

(-بعَينِهِ): چاوی بڕییە شتو سەرنجیدا.

(أَلفَـصّ والفِـصّ والفُـصّ (ج) فُصُـوص وفِصاص وأَفُصّ): ئەو بەردە گرانبەهایەی كە دەخرێتە سەر ئەموستیله (ئەمڕۆ پێیدەڵێن)

(قَلْبُ الخاتِم): دڵی ئەموسیتلە.

(أَلفَصّ): ڕەشێنەی چاو یان شینێنەی چاو.

(أَلفَصـاص): ئـەوەی بـەردە گرانبەهـاكان دەخاتە ئەموستیلەوە.

(أَلفَصيص): ناوكە خورمای پاكو لووس وەك چەوركرابێت.

٥-(فَصْفَـصَ- الكَلامَ فَصْفَصَـةً): پەلەی لە قسەكردنەكەدا كردو بەیەكیدا دا.

(-الدابَّةَ): سێپەرەی بە ولاخەكەدا.

(تَفصْفَصَ – القَومُ عَن فُلان): خوێشگەل لە فیسار دووركەوتنەوەو جیابوونەوە/ بڵاوەیان لێكرد.

(أَلفِصفِصَـةُ (ج) فَصافِص) (ن): سـێپەرە گیایەكـە كـە نـاژەڵو وڵاخ باشـیدەخوات، بـە تەڕیـی وایپێدەڵێن خەڵكە ڕەشـۆكەكە پێیدەڵێن(فِصَّة).

(أَلفُصافِص): پیاوی جەربەزەو سوورخواست.

فصـــح: ١-(فَصَـــحَ الصُبـــحُ فُلانـــاً فَصْحاً): بەیانیی لێهەڵاتو ڕووناكییەكەی دایگرت.

(فَصُحَ. فَصاحَةً): زمانپاراوو ڕەوانگۆ بوو.

(فَصيح): زمانڕەوانو زمانزان/ زمانپاراو.

(-الأَعْجَميُ): ناعەرەبێك عەرەبییەكەی ڕەوانو لەدوانەكەیشی/ قسەكەیشی دەگەیشتن.

(أَفْصَـــحَ): ١-بەزمانێكـی ڕەوانو بێگرێ دوا ٢-ڕەوانگۆ بوو ٣-نیازەكەی بە ڕوونیی دەربڕی.

(-الصُبحُ): گزنگیدا.

(-الأَمرُ): كارەكە ڕوونو ئاشكرابوو.

(-عَن كَذا): كورتەو كوڕۆكی ئەوەی دەرخست.

(-عَنِ الشـيءِ): شــتەكەی (ڕوونكــردەوە/ دەرخست).

(-الفرسُ): چارەوێكە جوانو ساف حیلاندی.

(-البَولُ): میزەكە ڕەنگی سافو ڕوونبوو.

(تَفَصَّحَ): زۆر زمانڕەوانو ڕوونبێژ بوو.

(تَفَصَّـحَ وتَفاصَحَ): خۆی بــە زمانڕەوانو زامانپاراو نیشاندا.

(يَومٌ فِصْحٌ): ڕۆژێكی (سایەقە/ ساماڵ).

(أَلفَصاحَة) (مص): زمانپاراویی/ ڕوونبێژیی/ زمانڕەوانییو بێگرێگۆیی.

(«رَجُـلٌ فَصيـــح» (وكِلمَـــةٌ فَصيحَة وكَلامٌ فَصيح»): پیاوێکی زمانرەوانو زمانپاراو.
(كلمةٌ فَصيحَة): وشەیەکی ڕەوانی دیار.
(كلامٌ فَصيح): ئاخاوتنێکی ڕەوانی بێگرێی.
(ألفَصيح (ج) فُصُــح وفُصَحاء وفِصاح (م) فَصيحَة (ج) فِصــاح وفَصائِح وفَصيحات): زمانپاراوو ڕەوانبێژ.
(أَلْمُفصِح): ئاشکراو دیار/ ڕوون.
(يَــومٌ مُفصِح): ڕۆژێکی ڕوونـــاكو بێهەور/ سایەقە/ سامال.
٢-(فَصُحَ- اللبَنُ. فَصاحَةً): شیرەکە سافبوو/ کەفەکەی گیرا.
(لَبَنٌ فَصْحٌ وفَصيحٌ): شیرێکی ساف.
(فَصَّحَ- اللبَنُ): شـــیرەکە ســـافبوو کەفەکەی لەسەر نەما.
(-افْصَـــحَ- اللَبَـــنُ): شـــیرەکە ســـافبوو/ بێکەفبوو.
(-مِن كذا): لەوە ڕزگاربوو لێدەرچوو.
(-النَصـــارى أو اليَهـــودُ): دیانـــەکان یـــان جوولەکـــەکان کەوتنە جەژنی گـــەورەوە یان جەژنی گەورەیانکرد.
(ألفِصْح): لای دیانەکان جەژنی هەستانەوەی حەزرەتی عیسایەو ئەمە جەژنی گەورەیانە.
(فِصـــحُ اليَهودُ): جەژنی یـــادی دەرچوونیان لە میســـر. وشەکە لە (فِســـح)ی عیبرانییەوە وەرگیراوە واتـــا پەڕینـــەوەو دەربازبوون یان ڕزگاربوون.
فصخ: (فَصَخَ- عَنِ الأمرِ. فَصْخاً): خۆی لێ بێئاگاکردو دەیشیزانی.
(-العُـــودَ أو المِفْصَلَ): چلەکـــەی ترازاند یان جومگەکەی لە جێبرد.
(-فُصِـــخَ- فُلانٌ): لە کڕینو فرۆشـــتنەکەدا گزییان لێکردو فێڵیان لێکرد.
(الفَصيخ والفَصيخَةُ والفاصِخَةُ): ڕانادروست/ ڕاچەوتو چەوێڵ ((ة) کە بۆ زیادەڕەوییە).
فصـــد: ١-(فَصَدَ- المَريضَ فَصْـــداً وفِصاداً): دەماری نەخۆشەکەی هەڵدڕی.
(-لَهُ عَطاءً): بەخششێکی بۆ بڕییەوە.
(فَصَدَ وافْتَصَدَ- العِرقَ): دەمارەکەی هەڵدڕی.
(أفْصَـــدَ-تِ الشَـــجَرَة): گـــەڵای درەختەکـــە تەڕەکیو کرایەوەو پەلەکانی قنج بوونەوە.
(تَفَصَّـــدَ- الدَّمُ): خوێنەکـــە بەربوو لەبەری ڕۆیشت.
(«جـــاءَ يَتَفَصَّـــدُ عَرَقـــاً»): هـــات عەرەقی (لێدەچۆڕایەوە/ دەرشت).
(إنْفَصَـــدَ-تِ الشَـــجَرَةُ): گـــەڵای درەختەکە کرایەوە.
(-الدمُ): خوێنەکە لەبەری ڕۆیشت.
(الفَصيـــد= المَفصُـــود): (ڕەگـــی/ دەمـــاری) هەڵدراو.
(أَلْمَفْصَد): نەشتەری دەمارهەڵدڕین.
(ألرِّيشَة) (عامية): نەشتەی دەمارهەڵدڕین.

٢-(فَصَّدَ-الشــيءَ): به ئاوێكی كەم شتەكەی تەركرد.

(الفُصْدَة والفَصيدَة): خورمایەكە بشێلرێتو به خوێن تێكەڵ بكرێت.

(الفصيد) (ط): خوێــن بكرێتە ڕیخۆڵەوەو ببرژێنرێت.

فصــع: ١-(فَصَــعَ- الثَّمْرَةَ. فَصْعــاً): دەنكە خورماكەی بە پەنجە گوشــی تــا توێكڵەكەی لێبێتەوە.

(-الشيءَ): شــتەكەی بە پەنجە هەڵگڵۆفت تا نەرمبێتو دەمبكاتــەوەو ئەوەی كە تیایدایە دەرپەڕێتە دەرەوە.

(-عَمامَتَهُ عَن رأسِــهِ): مێزەرەكەی لەســەر داكەندو سەری ڕووتكرد.

(فَصَّــعَ- الرُطبَةَ): فەریكــە خورماكەی بە پەنجە گوشی تا توێكڵەكەی لێبێتەوە.

(-الشَيءَ مِن كذا): شتەكەی لەوە دەرهێنا.

(إنْفَصَعَ- الشيءُ عَن كذا): شتەكە لەوە هاتە دەرێ.

(إفْتَصَعَ- حَقَّهُ مِنهُ): بەزۆر مافەكەی خۆی (لێسەندەوە/ لەژێر چنگ دەرهێنا).

(الَفصْعان): هەمیشە سەر ڕووت.

(فَصَعَ وفَصَّــعَ- لَهُ بِكَذا فَصْعــاً): بەوەندە دایە.

٢-)(الفَصْعاء) (ح): مشك.

فصــف: (الفُصْفور) (ك): تەنێكی ســادەیە، هەیەتــی ســپییە كــە زۆر ژەهــردارەو زوو گردەگرێتو دەســووتێت هەیشــیەتی سوورە كــە بە پێچەوانــەی ئەویترەومیە. فۆســفۆر بۆ ژیان زۆر پێویســتە دەچێتە دروستبوونی ئێســقانەوەو بە شــێوەی ئاوێتەیە هەندێكی وەك پەین بەكاردەهێنرێت.

فصل: ١-(فَصَلَ- الشــيءَ فَصْلاً): ١-شتەكەی لەتكردو جیایكردەوە ٢-پارچەپارچەیكردو لە یەكی جیاكردنەوە.

(«فَصل الخُصومات»): (ناكۆكیی/ ناحەزیو دوژمنایەتــی) نەهێڵان/ بڕیــاری كۆتایی بە ناكۆكیو دوژمنایەتیهێنان.

(فَصَلَ- بَينَهُما): لە یەكی جیاكردنەوە.

(-الوَلَــدَ عِــنَ الرضاع): منداڵەكەی لەشــیر بڕییەوە.

(-الرَجُلُ عَــن البَلَدِ. فُصُــولاً): پیاوەكە لە شارەكە، لە وڵاتەكە دەرچوو.

(-الكَرْمُ): مێوەكە دەنكە دەنكە بەرسـیلەی وردیگرت.

(فَصَّلَ- الكَلامَ): ئاخاوتنەكەی (دەرخســت/ ڕوونكردەوە) ئاخاوتنەكەی یەكالاكردەوە.

(-الشــيءَ): شــتەكەی بەشبەشــكرد یــان پارچەپارچە كردو جیایكردنەوە.

(-الثَــوبَ): جلەكەی بــە بەژنی خاوەنەكەی بڕیو بۆ دروون بڕیو پارچە پارچەیكرد.

(-القَصّــابُ الشــاةَ): قەســابەكە مــەڕە

سەربڕاوەکەی کوتەکوتە کرد.
(-العِقـدَ): ملوانکەکـەی هۆنییـەوەو نێوان دوو مـووروو مووروویەکی لـە ڕەنگێکی تری خستە نێوانیانەوە یان بەردێکی/ گەوهەرێکی بەنرخی خستە نێوانەوە.
(فاصَلَ- شَـريكَهُ): خۆی لە هاوبەشـەکەی جیاکردەوە.
(«فاصَلَـهُ في السـعر») (عاميـة): لەسـەر نرخەکە سەودایکرد.
(المُفاصَلَة): سەوداکردنی شت.
(أَفْصَلَ- المولـودُ): کاتی لە شـیر بڕینەوەی هات.
(-المَريضُ) (عامية): نەخۆشەکە مرد.
(تَفَصَّـلَ): بەندبەنـد بوو/ بەشبەشـبوو/ پارچەپارچە بوو.
(تَفاصَل-تِ الأَشياءُ): شتەکان لە یەك ترازان و جیابوونەوە.
(اِنْفَصَـلَ-تِ النَخْلَـةُ عَـن مَوضِعِهـا): دارخورماکەی لە شوێنەکەی خۆی گوێزایەوە.
(-الوَلَـدُ عَنِ الرضـاعِ): منداڵەکە لە شـیر بڕرایەوە.
(اِنْفَصَل): جیابووەوە/ ترازا/ دابڕا.
(-عَنهُ): لێیجیابووەوە/ لێیدابڕا.
(اِسْتَفصَلَ): داوایکرد بە درێژیی باسبکرێت/ دەربخرێت.
(الفَصْل) (مـص): ١-دادوەرییکردن لە نێوان ڕاستیو ناڕاسـتی/ هەقو ناهەقدا کە لەیەك جیابکرێنەوە.
(اَلفَصْـل (ج) فُصُول): جیاکـەرەوەی نێوان دوو شـت/ تیغە/ تەیمان ٣-بەستی نێوان دوو زەویی/ سـنووری نێوانیان ٤-(بـەرە/ لك)ی ڕەچەڵـەك ٥-پێچەوانـەی ڕەچەڵـەك/ بێخ.
(«للنسـب أُصُولٌ وفروع»): بـۆ ڕەچەڵەك دەڵێـن لەو بەرەیەیـە. ڕەچەڵەك بەرەو لکی هەیە ٥-کەشـی سـاڵ کە چوار کەشە بەهارو هاوینو پایزو زستان.
(مِنَ الجَسَد): جومگەی لەش، شوێنی جومگە.
(-مِنَ الكتـاب): بەشـێکی/ کەرتێکی جیای کتێبەکە.
(قَولٌ فَصلٌ): ڕاستییە/ هەقە نەك ناڕاستی.
(يَومُ الفَصل. يَومُ الدين): ڕۆژی لێپرسینەوە/ ڕۆژی حەشر.
(فَصلُ الخِطاب): کۆتایی قسەو بڕیاری دوایی نێوان ڕاستیو ناڕاستی.
٢-(قولُ الخَطيب) (أَما بَعدُ): وتەی وتاربێژ کە دەڵێت: (أما بعد) دوای ئەوە.
(أَلفَصْلَـةُ): جارێك جیاکردنـەوە/ دابڕان ٢- دارخورمای گوێزراوە.
(الفَصْلَة أَو الكأس) (ز): کاسـەگەڵا بەشێکی گوڵە جاری وا هەیە جیایەو دەرکەوتووە وەك هی گوڵەباخ جاری وایش هەیە پێوەنووسـاوە وەك هی مێخەك.

(ألفِصال): له شیر برینەوەی منداڵ.

(ألفَصَّال): کەسێکە کە بۆ پارەو پاداشت بەخەڵکدا هەڵدەدات.

(سَیفٌ فَصَّال): شمشێری برەر/ تیژ.

(ألفاصِل) (فا): بڕیاری کۆتایی پێهێن.

ألفاصِلَة: ١-مێی وشەی (الفاصِل) ٢-جیاکەرەوە/ مووروویەك لە ملوانکەدا کە بکەوێتە نێوان دوو موورووی‌تەرەوە ٣-وێرگول، فاریزە.

(الفاصِلَة الصُغرى في علم العَروض): جیاکەرەوە لە زانستیی کێشی شیعردا، سێ پیتی بزوێندارەو زەنەدارێك بەدوادا دێت وەکو: (ضَرَبَتْ).

(الفاصِلة الكُبرى): جیاکەرەوەی گەورە/ چوار پیتی بزوێنداره زەنەدارێك بە دوایاندا دێت وەك: (ضَرَبَكُم).

(من السجع): لە پەخشاندا لە جێی سەروای شیعرە.

(الفَصیل (ج) فِصال وفُصْلان وفِصْلان): ١-دیوارێکی نزمی بەردەمی شووورای شار ٢-بەچکە حوشتر یان گوێرەکە کە لە شیر برابنەوەو لەدایکیان جیاکرابنەوە.

(الفَصیلَة (ج) فَصائِل): ١-مێی وشەی (الفَصیل) ٢-گوڵمەگۆشتێکی ران یا هی ئەندامی لەش ٣-خێڵ‌و فامیلیای نزیکی پیاوەکە/ کەسی نزیکی.

(«جاؤوا بفَصیلَتِهم»): خێڵکەیان بە گەورەو بچووکیانەوە هاتن.

(الفَصیل (ج) فیاصِل): ١-دادوەر/ قازی ٢-دادوەریی نێوان هەق‌و ناهەق/ ماف‌و ناماف/ ڕاستی‌و ناڕاستیی ٣-ئەوەی شتەکان‌و کارەکان لە یەك جیادەکاتەوە ٤-شمشێری تیژی برەر.

(حُکمٌ فَیصَلٌ): بڕیارێکی کۆتاو پیادەکراو.

(حکومة فیصل): بڕیارێکی کوتاو پیادەکراو.

ضَربَةٌ فَیصَل: لێدانێکە کە دوو هاوتاکە لەیەك بکاتەوە.

(الفَیصَلي): دەمراست/ دادوەر/ قازی.

(المَفْصِل (ج) مَفاصِل): ١-جومگە/ شوێن بەیەکگەیشتنی دوو ئێسقان.

(ألمَفاصِل): ١-بەردی ڕێزکراو/ بەردڕێژکراو ٢-لەو بەردی چین بە چینی نێوان دوو (کێو/ شاخ) کە کانیاوی لێدەردەچێت ئاوەکەی ڕوون‌و ساف دەبێت.

(داءُ المَفاصِل) (طب): دەردە جومگە/ ئازاری جومگە.

(ألمِفْصَل): زمان.

(ألمِفصال): کەسێکە کە نەریتی جیاکردنەوە بێت.

(ألمُفَصَّلَة في اصطلاح النجارین): ئینجامە.

(ألإنفِصالِيّ): ١-کەسێکە کە جیاوازیی لە ئاین یان دەوڵەتەکەی خۆی بوێت‌و

جیابێتەوە/ سەربەخۆیی خواز/ جیاییخواز ٢-کەسێکە کە جیاخوازی تاقمەکەی بێت و بیەوێت وازیان لێبهێنێت. (سیباراتیست)

(الإنفصالیَّة): ڕەوشی جیاخوازیی ٢-حەز لە جیابوونەوەکردن. (سێباراتیسم): داوای سەربەخۆییکردن.

٢-(الفاصولیَة والفَصُولیا أَو اللوبیا) (ن): فاسۆلیا لەئەمەریکاوە لە سەدەی شازدەهەمدا هێنراوەتە جیهانی کۆنەوە.

الملحق:

فصل: (ألَمفصَلیّات): لقێکە لە زیندەوەرە بێبڕبڕاگەکان کە قاچیان جومگەدارە، وەك تویکلّدارەکان و جاڵجاڵۆکەکان.

فصم: ١-(فَصَمَ. الدمْلَج ونَحْوَهُ. فَصْماً): بازنەکەی شکاند بێئەوەی پارچەپارچە بێت و لێکبترازێت.

(تَفَصَّمَ وانْفَصَمَ): ١-شکا بێئەوەی لە یەك بترازێت ٢-درزیدا.

(ألفَصیم والأَفْصَم): لێکترازاو/ پچڕاو.

٢-(فَصَمَ- الشيءَ فَصْماً): شتەکەی (بڕی/ پچڕاند).

(فَصِمَ- البَیتُ): خانووەکە ڕووخا/ تەپی/ ڕما.

(أَفْصَمَ- عَنهُ المَطَرُ أَو الحُمَی): بارانەکەی لێبڕا یان تاکەی وەستاو نەما.

(تَفَصَّمَ وانْفَصَمَ): بڕا/ نەما.

(الفَصیم والأَفْصَم): لێبڕاو/ وەستاو/ پچڕاو.

فصی: ١-(فَصی- الشيءَ مِنَ الشيءِ وعَنهُ): شتەکەی لە شتەکەیتر کردەوەو لێیجیاکردەوە.

(فَصَّی- اللَّحْمَ مِن أَوعَن العَظم تَفصیةً): گۆشتەکەی لە ئێسقانەکە کردەوەو دایماڵی.

(فاصی-هُ مُفاصاةً): بەجێیهێشت/ جیابووەوە/ لێجیابووەوە.

(أَفْصی. إِفصاءً): لە چاکەو بێر یان لە خراپە ڕزگاریبوو.

(-عَنَّا المَطَرُ): بارانمان لێبڕا.

(-الصائِدُ): تۆڕی ڕاوچییەکە هیچی (نەگرت/ پێوە نەبوو).

(تَفَصَّی وانفَصَی- الرجُلُ مِنَ الرَجُلِ وعَنهُ. إنْفِصاءً): پیاوەکە لەویتر دوورکەوتەوە/ لەویتر جیابووەوە.

(-مِن أَوعَن الشِدَّة أَو غیرها): لە تەنگانەو تووشییو شتیتر ڕزگاریبوو.

(«تَفَصَّی مِن الدیون»): لە (وام دارِیی/ قەرزدارِیی) ڕزگاریبوو/ وامی لەکۆڵکەوت.

(أَلفَصِیَّة): لە چاکە یان لە خراپە ڕزگاربوون/ فوتاربوون.

(-مابینَ الحَرِّ والبَرد): فێنکی/ نە ساردو نە گەرم.

(«یَومٌ فَصِیَّة»): ڕۆژێکی خۆشی فێنك.

(فُصِیَّة): فێنك.

ويَـوم مُفص وليلَــةٍ فَصيَّة وفُصيَّــة وليلَةُ فُصْيَة): شــەوێکی فێنكو خۆش. نە سارد نە گەرم.

(الفَصِيَّة (ج) فَصايا): لە چاكە يان لە خراپە رزگاربوون.

٢-(تَفَصَّى- الشــيءَ. تَفَصِّيــاً): زۆر بە دوای شتەکەدا گەڕا.

٣-(الفَصى الواحِدَةُ فَصاة): دەنكى مێوژ.

فَصاة: دەنكە مێوژێك.

فضّ: (فَضَّ- الشيءَ. فَضّاً): شتەکەی شکاندو پارچەکانی پەرشو بلاوبوونەوە.

(-القَومَ): خوێشگەلی پەرشوبلاو کردەوە.

(«فَضــىَّ اللهُ جَمْعَهُــم وفَضْفَضَــتُ حَلَقَــةَ القَــوم»): خــودا کۆمەڵەکەیانــی پــەرشو بلاوکــردەوە منیش زنجــیرەی یەکگرتنیانم پچڕی.

(-خَتْــمَ البابِ والخَتْمَ عَــنِ الكتابِ): مۆری دەرگاکەی شکاندو مۆری نوسراوەکەی شکاندو لێکردەوەو کردیەوەو هەڵیپچڕی.

(-الشيءَ على القَوم): شتەکەی جیاکردەوەو بەسەر خوێشگەلدا دابەشیکرد.

(-مابَينَهُما): لە یەکی پچڕاندنو جیایکردنەوە.

(-اللُؤلُؤَ): مرواریەکەی کونکرد.

(-الدموعَ): فرمێسکیرشت.

(-اللهُ فاهُ): خودا دەمــی جۆڵکردو دانەکانی هەڵوەراند/ خست.

(«لافُضَ فوك»): نزایە بۆ یەکێکە کە قسەی باش بکات: دەمت خۆشبێت/ دەمخۆش.

(فَضَّضَ-الشــيءَ): زیوی گرتە شتەکە. زیوی تێهەڵسوو.

(أَفَضَّ- العَطاءَ): بەخششێکی زۆری بەخشی.

(تَفَضَّضَ): بلاوبووەوە.

(إفْتَضَ- الماءَ): ئاوەکەی چۆڕچۆڕو وردەوردە ڕۆکرد.

(إنفَضَّ): ١-شکا ٢-بلاوبووەوە.

(-تِ الدموعُ): ئەســرین/ فرمێسك داباری/ هاتەخوارێ.

(ألفَضّ) (مص): تاكە تاكە خەڵكی بلاوبلاو.

(«في المدينَــةِ فَــضٌ»): لە شــارەکەدا چەند کەسێکی بلاوی بلاوی تێدابوو.

(تَمْرُ فَضٌ): خورمای دانەدانەی لە یەك جیا.

(الفاضَّةُ (ج) فَواضّ): ١-مێی وشەی (الفاضّ) ٢-چورتوم/ وەی.

الفَضَض: ١-ئاوی پرژاو کە خۆی پێبشــۆرێت ٢-هەموو شتێك کە پەرشو بلاوبێت.

(«خَــرَجَ فَضَــضٌ مِنَ النــاس»): خەڵکێکی زۆری پەرشو بلاو هاتنەدەرێ.

(ألفِضَّــة) (ك): زیو کــە توخمێکی بەنرخە ســکەی پــێ لێدەدرێــتو خشــڵو قاپــی پێدروستدەکرێت.

(الفِضَّةُ والفَضَّةُ): زەوییەك تاوێرێکی زۆری بەسەردا بلاوبووبێتەوەو نیشتبنە سەریەك.

(«طاروا فُضاضاً): هەریەکە بەلایەکدا فڕین یان پەڕین.

(ألفَضيض الفُضاض والفِضاض والفُضاضَة): ئەو لە تانەی لە شـتە شکاوەکە بڵاودەبنەوەو دەپەڕێن.

(الفَضيض= الفَضض): ١-ئاوی ڕژاوی شتن ٢-هەموو شـتێك کە بڵاوبێتەوە ٣-شکاو ٤-ئاوی شیرین یان ڕۆیشتوو.

(ألمِفْضاض والمِفَضّ والمِفَضة): خاکەناز ئەوەی قـوڕی زەویـی پێدەشـکێنرێتو ڕادەدرێتو بڵاودەکرێتەوە.

٢-(فَضفَضَ- الثَـوبُ أو العَيشُ. فَضفَضَةً): بەرگەکە پانوپۆربوو/ فەرەح/ فشو فۆڵبوو/ دەڵبـبـوو یان گوزەرانو ژیانەکە خۆشو تێرو تەسەلبوو/ بەرفراوانبوو.

(-ە): فراوانیکرد.

(الفَضْفــاض): ١-بەرگـی پانوپــۆر/ دەڵب/ فشـوفۆڵ یان ژیانی تێروتەسـەلو خۆش ٢-پیاوی زۆر بەخشندەو دڵفراوان.

(أرضٌ فَضفــاض): زەوییەك ئـاوی باراناوی لەسەر کۆبووبێتەوەو دایپۆشیبێت.

(جاريَةٌ فَضفاضَة): کەنیزەکێکی گوشـتن/ قەڵەوی باڵابەرز.

(دِرعٌ فَضْفاضَة وفَضافِضَة): زرێیەکی پانو پۆر.

(سَـحابَةٌ فَضْفاضَــة وفَضافِضَة): هەورێکی پڕئاوو باران/ باراناوی.

الملحق:

فــض: (الفِضِيَّة): ١-قــاپو قاچاخی زیوینی ماڵ/ ئامێری دەفری لە زیو دروســتکراو یان زیو تێگیراو/ تێهەڵسووراو.

فَضــحَ: ١-(تَفَضَّحَ وانْفَضَــحَ- الرَجُلُ عَرَقاً وبالعَرَق): بنی قژی ئاوی دەرداو تەڕ نەبوو.

(ألفَضيح): ئەرەق/ خوەی/ خوویە.

٢-(تَفَضَّحَ-الشيءُ): فراوانبوو.

(-جَسَدُهُ بالشَّــحْم): گۆشتی لەشی چەوریی زۆر بوو و قڵیشا.

(إنْفَضَحَ-تِ القُرحَةُ): برینەکە/ دووملەکە دەمیکردەوە.

(-الأُفُقُ): ئاسۆکە دەرکەوت.

(-البَدَنُ): لەشەکە زۆر قەڵەو بوو.

(-البَطــنُ): ئەو لایەنانەی ســك کە تەنکەو نەرمە شلبوو.

(-الأمرَ): کارەکە بەربڵاوو فراوانو کز بوو.

فضح: ١-(فَضَحَ-ە): (خراپی/ کەموکووڕی/ خەوش)ی دەرخست.

(-المُعَمّــى): ئــەوە کــە نەزانــراو نێهیبــوو خستیەڕوو/ دەریخست.

(-القَمَرُ النُجومَ): شەوقی مانگ ئەستێرەکانی شاردەوە.

(-الصُبحُ): سپێدەیدا/ ڕۆژبووەوە.

(-الصُبحُ فُلاناً): ڕووناکیی ســپێدە فیساری دەرخست.

(فَضَّـحَ وأَفْضَـحَ- الصُبـحُ):رۆژ بووەوە/ سپێدەیدا.

(فاضَحَ-هُ وتَفاضَحا)هەردووکیان کەموکووڕیی/ خراپە/ خەوشی یەکتریان ئاشکرا کرد.

(إفْتَضَـحَ- الأَمـرُ)کارەکـە رووپامالْبـوو/ دەرکـەوت/ هەمووﻻیـەك پێیزانـیو بەگشتلایەکدا جاڕدرا/ زڕا/ جاڕ درا.

(-الرَجُلُ)کابرا ڕسوابوو هەموو خراپەیەکی ئاشکرا بوو.

(الفاضِح) (فـا):رۆژبوونەوە چونکە هەموو شتێك دەردەخات/ ئاشکرایدەکات.

(أَلفَضاحَة والفُضُوح والفُضُوحَة والفِضاح): (ڕسوایی/ خەوشـیو نەنگیی) خستنە ڕوو/ پاشهەڵماڵین.

(الفَضَّاح):ڕسواکەرێکی تەواو.

(الفَضُوح):١-ڕسواکەر ٢-ڕسواکراو/ ڕسوابوو.

(المَفْضُوح):خەوشـدەرکەوتوو/ ئابڕووچوو/ ناوزڕاو.

(الفَضيح):کەسێکە خراپ ئاژەڵ یان سامانو ماڵ سەرپەرشتیبکاتو هەڵیسووڕێنێت.

(الفَضيحَـة):١-ئافرەتێـك کـە بـە تەنـگ هەڵسـووڕاندنی ئاژەڵەوە یان سامانو ماڵەوە نەیـەت ٢-نەنگیی/ ڕسـوایی/ ئابڕووچوون/ خەوشو لەکـە ٣-دەرکەوتنو ئاشـکرابوونی خراپەو خراپەکاریی یان کەموکووڕیی.

(أَلمَفْضَحَة (ج) مَفاضِـح):مایەی (نەنگیی/ ڕسواییو ئابڕووچوون/ لەکەداریی).

٢-(فَضِحَ. فَضَحاً)شـتەکە ڕەنگی سپاتبوو/ زۆر سپی نەبوو.

٣-(أَفْضَحَ- النَخلُ)بەری دارخورماکە سوور یان زەرد بوو.

الملحق:

فضـح: (إنْفَضَحَ- الرَجُلُ أَو الأَمرُ)ڕەفتاری خراپـی/ کەموکووڕیـی کابرا (ئاشـکرابوو/ پێیزانـرا، نـاوی زڕا/ جاڕدرا/ یـان کارەکە دەرکەوتو پێیزانراو هەواڵیان بڵاوبووەوە.

فضخ: (فَضَخَ- الشـيءَ. فَضْخاً):شـتەکەی شـکاند ئەم شـکاندنەش تەنها بۆ شتێکە کە بۆشبێت وەك کاڵەك کە بۆشە.

(-الرأسَ):سەرەکەی شکاند/ قرنجاند.

(-العَينَ):چاوەکەی هەڵکۆڵی.

(أَفْضَـخَ- العُنقودُ):ترێکە دەمی گوشـینی هات.

(-البُسرَ):فەریکە خورماکەی کرد بە مەی.

(إنْفَضَخَ):١-شکا ٢-فراوانبوو.

(-تِ القُرحَةُ):دوومەڵەکە کرایەوەو گوشرا.

(-تِ الدَلْوُ)ئاوی ناو دۆلکەکە ڕژا سەرەوخوار کرایەوە.

(-زيدُ):زۆر/ توند گریا.

(فَضْخُ- الماءِ):دەرپەڕینی ئاو.

(أَلفَضوخ):شەرابێك بخۆرەکەی مەست کات.

(الفَضيخ):١-ئاوی ترێی گوشـراو ٢-شەرابێك

له خورما دروســتبكريّت ٣-شيريّك ئاوى زوّر تيّبكريّت و زوّر روونبيّت.

(المِفضَخَة (ج) مَفاضِخ): ١-بەرديّكە فەريكە خورماى پيّدەشكيّنن ٢-دۆلكەى فراوان.

فضل: ١-(فَضَلَ وفَضِلَ. فَضْلاً): مايەوە.

(أَفْضَــلَ- مِنَ الشــيءِ): شــتيّكى كەميّكى لە شتەكە هيّشتەوە.

(تَفَضَّــلَ- الرَجُلُ): پياوەكــە بەرگى كار يان بەرگى حەوانەوەى لەبەركرد.

(إسْــتَفضَلَ- مِــنَ الشــيءِ): ١-كەمەكيّكى لە شــتەكە هيّشتەوەو لادا ٢-شــتيّكى زيادەيەكى ليّبەجيّهيّشت و هيّشتەوە.

(ألفَضل (ج) فُضُول): ئــەوەى كە ماوتەوە/ پاشماوە.

(«فِي يَدِهِ فَضْلُ الزمام»): ســەرى جلەوەكەى بەدەستەوەيە.

(ألفَضْــل) (ع ح): پاشــماوەى ئەنجامــى ليّدەركردنى ژمارەيەك لە ژمارەيەكيتر.

(ألفَضْلَــةُ (ج) فَضَلات وفِضــال): جاريّك ١-ليّدەركردن/ جاريّك هيّشــتنەوەى كەمەكيّك لە شــتيّك و ليّلادانى ٢-زيادە يان پاشــماوەى شتيّك ٣-مەى.

(الفُضُل والفِضال): بەرگيّك كە بۆ كار يان بۆ حەسانەوە/ حەوانەوە لەبەر دەكريّت (چونكە لەبەرگيتر كە هى دەرەوەيە جيايە).

(«رَجُلٌ فُضُــلٌ»): پياويّكە بە بەرگى كارەوە يان بە بەرگى حەسانەوەوەيە.

(«إمْرَأةٌ فُضُلٌ»): ژنيّكە بە بەرگى كارەوە يان بەرگى حەوانەوەوەيە.

(ألفُضالَة (ج) فُضَالات): پاشماوە.

(ألفاضِل) (عند العامة): پاشــماوەى شــتيّك پاش ئــەوەى كــە ليّبرۆيشــتووە يــان زۆرى ليّرۆيشتووە.

(الفُضُول): ئەوەى لــە تالانييەكە ماوەتەوەو بەشنەكراوە.

(ألمِفْضَل والمِفْضَلَة (ج) مَفاضِل): بەرگى كار يان حەسانەوەى ناومالّ يان هى نوستن.

٢-(فَضَــلَ وفَضِــل- فَضْــلاً): زۆر بــوو/ زيادبوو.

(أفْضَلَ- عَلَيهِ): ليّيپتر بوو.

(«رأيتُ صَفَّهُــم قد أفْضَلَ علــى صَفِّنا»): ريزەكــەى ئەوانم لە هى خۆمــان (پتر هاتە بەرچاو/ زۆرتر بوو).

(ألفَضل (ج) فُضُول): ١-پتر/ زۆرتر ٢-زۆر.

(«فلان لايَمْلِــكُ دِرهَماً فَضلاً عَن دينارٍ»): فيسار نە درهەميّك و نە ديناريّكى نييە وەك بلّيّين ئەو درهەميّكى نييە چ جاى ديناريّك.

(ألفُضــول): پارەيــەك كە لە پيّويســت پتر بيّت.

(فُضُول البَدَن): ئەوەى كە لە لەش بە شيّوەى سرووشــتى دەردەچيّت و زيــادە دەبيّت وەك ئەرەق و پيســايى و ميزو لە شويّنى تايبەتيى

خۆیەوە دەردەچێت.
(أَلفُضُولِي): کەسێکە خۆی لە کاری ئەم‌و ئەوەوە هەڵقورتێنێت/ خۆتێهەڵقورتێن.
(ألحِشرِيّ (عامية)= الفُضولِي).
(فَواضِلُ المال): دەرامەت‌و قازانجی/ سوودی دارایی‌و سامان.
٣-(فَضَلَ- ـُ فَضْلاً): لەو چاکە خوازتر بوو/ لەو باشتر بوو.
(«فَضَلَ فُلانٍ على غَيرِهِ»): چاکەی فیسار بەسەر خەڵکەوە زۆر بوو/ زۆرتر بوو.
(فَضِلَ وفَضُلَ. فَضلاً): ١-خاوەنچاکە بوو/ چاکەکار بوو ٢-رەوشتبەرز بوو.
(فَضَّلَ-ـُ على غَيرِه) ٤-ئەوی بەسەر خەڵکدادا/ لەخەڵکیتری لە پێشترو باشتر گرت ٢-وایلێکرد لە خەڵکی تر لەپێشترو باشتر بێت.
(فاضَلَ-ـُ. فِضالاً و مُفاضَلَةً): خۆی لەو بە چاکترو لەپێشتر داناو شانازییکرد.
(-بَينَ الشَيئَين): یەکێکیانی لەو دوو شتە لەویتر بە باشتر داناو زانی.
(أَفْضَلَ- عَليهِ): ١-چاکەو پیاوەتیی لەگەڵدا کرد.
(أَفْضَلَ- عليه في الحسب): لەو وەجاخزادەتر بوو/ رەسەنتر بوو.
(تَفَضَّلَ-عليه): ١-چاکەو پیاوەتیی بەرامبەر کرد/ دەستی کۆمەکی بۆ درێژکرد ٢-خۆی لەو باشترو لەپێشتر زانی.

(تَفَضَّلْ): بفەرموو (تازەگەرییەکان بۆ ناسکیی‌و بەشێوی فرمانی داخوازیی بە گوێگرو بەرامبەرەکەیان بۆ بانگکردن‌و دانیشتنیان لەلایان بەکاریدەهێنن یان بۆ بانگکردنی نانخواردن وەك بڵێن: گەورەمان بکەو بفەرمووە لامان).
(تَفاضَلَ- الرَجُلانِ): ئەو دوو پیاوە هەریەکەیان خۆی لەویتر لەپێشترو چاکتر زانی.
(أَلفَضْل (ج) فُضول): چاکە/ فەر/ پیاوەتیی کە لە خۆوەو بێهۆ بکرێت.
(أَلفاضِلُ (فا) (ج) فاضِلُون وفُضَلاء (م) فاضِلَة (ج) فاضِلات وفَواضِل)٢-خاوەنچاکە/ چاکەکار/ خاوەنفەر/ خاوەنپیاوەتی ٢-رەوشتبەرز.
(الفاضِلَة): پایەبەرزیی لە چاکەکاریی‌و پیاوەتییدا لە زانست‌و وێژەو رەفتاردا ٣-بەخشین‌و ناز و بوون.
(أَلفَضَّال): جوامێر/ زۆر بەخشندەو دڵفراوان/ زۆر خاوەن چاکەو پیاوەتیی.
(أَلفَضُول): زۆر بەخشندەو چاکەو پیاوەتیخواز.
(الفَضيل (ج) فُضَلاء): ١-خاوەنچاکە/ جوامێر ٢-خاوەنرەوشتی بەرزو جوان.
(أَلفَضيلَة (ج) فَضائِل): پلەی بەرزی لە چاکیدا.
(«فضيلة الصدق»): نیشانەی/ سیفەتی

راستگۆیی/ شکۆی راستگۆیی.

الفضیلة: پلەی بالآی رەوشتبەرزییو (پیاوەتیی/ جوامێریی) و دوور لە بەدرەوشتییو رەفتار نزمیی. وەك: خۆشەویستییو پاكییو لەخۆبوردنو دڵسۆزی گەلێك نیشانەی چاكیتر.

(اَلأَفْضَل (ج) أَفْضَلُون وأَفاضِل (م) فُضْلى (ج) فُضْلَيات وفُضَل): ١-چاكتر/ باشتر/ جوامێرتر/ بەخشندەتر ٢-بەرەوشتر/ کەسێکە کە زۆرتر نیشانەی چاکەی تێدابێت.

(اَلمِفْضَل): چاکەخواز/ زۆر (رەوشتدار/ بەرەوشت).

(اَلمِفْضال (م) مِفْضالَة): زۆر چاکەخواز/ بەخشندە/ فەرخواز.

(هو مِفْضالٌ على قَومِهِ»): ئەو چاکەو پیاوەتیی زۆری بەسەر خوێشگەلو نەتەوەکەیەوە هەیە.

(اَلمُفَضَّل): خاوەنچاکە/ پیاوەتییزۆر ٢-پەسندتر/ چاکتر یان مرۆڤی لەپێشترو بەرێزتر.

فضو: ١-(فَضا- المَكانُ. فَضاءً وفُضُوًّا): شوێنەکە ١-بەرفراوانبوو/ کراوە بوو ٢-چۆڵەوانییبوو.

فاض: ١-بەرفراوان ٢-چۆڵەوانی.

(فَضا- الشَّجَرُ بالمكانِ فَضواً): درەخت لە شوێنەکەدا زۆر بوو.

(أَفْضى- المَكانُ إِفْضاءً): شوێنەکە (بەرفاروانبوو/ کراوە بوو).

(-الرَّجُلُ): نەدارا بوو/ نەبوو بوو/ هەژارکەوت.

(-المَكانَ): شوێنەکەی کراوەو فراوانکرد.

(-إِلَيهِ): گەیشتێ.

(-إِلَيهِ بِسِرِّهِ): نهێنی خۆی لا درکاندو پێیوت.

(-بِفُلان): فیساری بردە دەشتودەرو هەوای بەرەڵا.

(-بِهِ إِلى كذا): بردیە لای ئەوە/ گەیاندیە ئەوە.

(تَفَضى- لِلأَمرِ): خۆی بۆ کارەکە تەرخانکرد.

(اَلفاضي) (فا): ١-فراوان/ بەربڵاو/ کراوە.

(«مَقامٌ فاضٍ»): شوێنێکی فراوان ٢-چۆڵ ٣-دەرکەوتوو/ دیار/ بەربڵاو.

(الفاضي) (عند العامة): لە کاربووەوە/ لەکار دەستهەڵگرتبوو/ دەستبەتاڵ.

(اَلفَضاوة): دەستبەتاڵی.

(«فَضاوَةُ البال») (عامية): بێخەمو خەیاڵ/ مێشکساف.

(اَلإِناءُ الفاضي) (عامية): دەفری بۆش.

(اَلفَضاء (ج) الأَفضِيَة): ١ زەویی بەرفراوان ٢-مەیدان/ گۆرەپان.

(مَكانٌ فَضاء): شوێنێکی (بەرفراوان/ پانوپۆر).

(اَلفَضاء): ناو کە بەسەر زەویدا بڕواتو بکشێت.

(«إِنَّ أَمْرُهم فَضا بَينَهُم») (عامية):

کارەکەیان بەرەڵایەو بێگەورەن.
٢-(الفَضا): دەنکی مێوژ.
(سَهْمٌ فَضا): تیرێکی تاك و تەنها.
(طَعامٌ فضا): خواردنی تێکەڵ/ ئاوێتە.
فطأ: ١-(فَطَأَ-هُ. فَطْأً): قرنجاندی.
(-بِهِ الأَرضَ): دایبەزەویدا.
(-بِـهِ عَن رأيِـهِ): لـە ڕاکەی لایـداو وازی پێلێهێنا.
(فاطَـأَ- بِـهِ الأَرضَ مُفاطَـأَةً): کێشـای بە زەویدا.
٢-(فَطَأَ- القَومَ. فَطْأً): شـتێکی بەسەریاندا دا کـە پێیان ناخۆشـبوو/ بۆهێنان کە پێیان ناخۆش بوو.
٣-(فَطِيءَ فَطَأً): پشتی بەناودا چوو و سنگی دەرپەڕی.
(أَفْطَـأُ (م) فَطْآء (ج) فُطْء): پشـت بەناودا چووی سنگدەرپەڕیو.
(أَلفُطْأَة): پشت بەناوداچوون و سنگدەرپەڕین.
٤-(أَفْطَـأَ. إِفطـاءً): ١-گوزەرانـی خـۆش و فراوانبوو.
(- فُلاناً): خواردنی دەرخواردا.
٥-(أَفْطَأَ. إِفطاءً): بەدڕەوشـتبوو/ ڕەوشـتی تێکچوو خراپبوو.
٦-(تَفاطَأَ): تەمەڵیکرد.
(-عَنهُ): لێیدواکەوت.
(-عَنِ القَومِ): تێشکاو کشایەوەو وازی لێهێنان کە لەوەپێش هێرشی کردبوونە سەر.
فطـح: ١-(فَطَـحَ وفَطَّح- الشـيءَ. فَطْحاً): شتەکەی پانکرد.
(-العُودَ): چیلکەکەی داداو پانیکرد.
(-هُ بالعَصا): بەداردەستەکەی لێیدا.
(فَطِحَ- رأسُـهُ أَو أَنفُهُ. فَطَحاً): سـەری یان لووتی پانبوو.
(أَفْطَح): سەرپان یان لووتپان.
(رأسٌ مُفَطَّح): سەرێکی پان.
٢-(أَلفِطَحْل (ج) فَطاحِل): لافاوێکی گەورە.
(جَمَلٌ فِطَحْلٌ): حوشترێکی قەبە/ زەبەلاح.
(زَمَـنُ الفِطَحْـلِ): چاخێکـی زۆر کـۆن. دەڵێـن: ڕۆژگارێکە کە مرۆڤ هێشـتا تیایدا دروستنەبووە.
(فَطاحِلُ العُلَماء): زانا هەرە مەزنەکان.
فطر: ١-(فَطَرَ- الشـيءَ. فَطْراً): شـتەکەی قڵیشاند/ ترەکاند.
(-نابُ البَعيرِ): دانی حوشترەکە دەرهات.
(-أُصْبُعَ فُلانٍ): کێشای بە پەنجەیداو خوێنی لێدەرپەڕی.
(-الرجُلُ الشاةَ): پیاوەکە بە سەری پەنجەی مەرەکەی دۆشی.
(فَطُرَ-الشـيءَ): شتەکە قڵەشـت/ قڵیشاند/ لەتکرد.
(تَفَطَّرَ وانفَطَرَ): ترەکیی/ قڵیشا/ شەقیبرد.
(-تِ الأَرض بالنَّباتِ): زەویەکە قڵیشـایەوە

گیای لێهاتە دەرێ.
(-الفَضیبُ): چڵەکە چرۆی تازەی دەرکرد.
(ألفاطِر): ئەوەی دانی دەرکردبێت.
(ألفَطْر): دۆشینی مەڕ یان حوشتر بە سەری پەنجـە (دەرچوونـی شـیرەکە لـە گوانەکە بەدەرچوونی دان چوێنراوە).
(الفَطْر (ج) فُطور): قلیش/ شەقار/ درز.
(الفِطْر): بەرسیلە کە تازە نووکی پەیداکردبێت.
(الفُطْر= (ن) الفِطر فُطرَة): گیایەك کە تازە سەری دەرهێنابێت (ن): قارچك/ کارگ.
الفُطر الزراعي (ن): ڕووەکێکە لە کۆمەڵەی (غاریقونبتات) ڕەنگی سپییەو مەیلەو بۆرە. بۆنی خۆشە لە شوێنی تایبەتیدا دەچێنرێت و دەخورێت/ کارگی بەرهەمهێنراو.
(سَیفٌ فُطار): شمشێرێك کە دەمەکەی قلیش قلیشبووبێت و نەبڕێت/ کول بێت.
(الفُطـارِيُّ): پیاوێکی بێکەڵك لە شمشـێری نەبڕەوە هاتووە.
(الأُفْطُـور (ج) أفاطیر): قلیش لە دەموچاوو لووتدا.
(الفَطیر): شیری تازە دۆشراو.
أَلمَفْطَرَة (ج) مَفاطِر (ز): کێڵگەی قارچك کە تیایدا دەیچێنن.
٢-(فَطَـرَ- الأَمرَ. فَطْـراً): کارەکەی داهێنا/ یەکەمجار دەستپێیکردو دایمەزراند.
(إفْتَطَر- الأَمرَ): دروستیکرد/ دایهێنا.

(ألفِطْـرَة) (ج) فِطَـر): ١-داهێنـان و یەکەم دامەزراندن و دروستکردن ٢-نیشانەو سیفەتی زکماکیی و خوڕسـکی/ سروشتکرد)ی هەموو شـتێك ٣-نیشانە/ سـیفەتی سروشتی مرۆڤ ٤-ئاین ٥-ڕێڕەوو دەستوری ئاین/ سونەت.
٣-(فَطَـرَ- العَجـینَ. فَطْـراً): هەویرەکەی پێشهەڵاتن کرد بە نان.
(الفَطـیر): ١-هەویـری هەڵنەهاتـوو ٢-کاڵ و کرچ/ نەگەیو/ نەبەکام/ پێنەگەیو.
(«هـذا رأيٌ فَطیر»): ڕایەکـی کاڵ و کرچە/ بێلێکدانەوەو بیرکردنەوەیە.
(عیدُ الفَطیر): جەژنێکی جوولەکەیە.
(عَجینٌ فَطیر): هەویرێکی هەڵنەهاتوو.
(خُبزٌ فَطیر): نانێکی کاڵ.
(ألفَطـیرَة (ج) فَطائِر) (ط): ئیشـی هەویر کە بە هەویری ڕۆن یان شـلەڕۆن و شـتیتری پێهەڵشێلراو دەکرێت وەك کولیچەو گاڵگاڵی و بۆرەك و شتیتر.
٤-(فَطَرَ- الصائِمُ. فَطْـراً وفِطْراً وفُطُوراً): ڕۆژووانەکـە ڕۆژووەکەی شـکاند/ بەربانگی کردەوە.
(فَطَّرَ- الصائِمَ): ١-بەربانگی بەڕۆژووەوانەکە کردەوە ٢-خواردنی بەربانگی دایە.
(أَفْطَر- الصائِمُ): ١-ڕۆژوەوانەکە ڕۆژووەکەی شکاند ٢-دەمی ڕۆژوو شکاندنی هات.
(مُفطِـر (ج) مَفاطِـیر): بەربانگکـەرەوە/

ڕۆژووشكێن.

(«قَومٌ مَفاطير»): خوێشگەلێك كە ڕۆژوویان شـــكاندبێت یـــان دەمـــی بەربانگكردنەوەیان هاتبێت.

(أَفْطَرَ- الصائِـــمُ): ١-ڕۆژووەكەی پێشـــكاند ٢-خواردنی بەربانگیدایە.

(ألفاطِر) (عامیة): بێڕۆژوو.

(الفِطر) (مص) عید الفِطر): جەژنی ڕەمەزان.

(أَلفَطور والفَطُوريّ): خواردنو خواردنەوەی بەربانگ.

أَلفُطور (عامیة): نانی ناشتا نانی بەیانی یان نانی نیوەڕۆژە.

الملحق:

فطر: (الفِطرِیَّـــة): ڕێڕەوێكی فەلســـەفییە لەســـەر ئەو بڕوایە دامـــەزراوە كە هزر خۆی خۆڕسكییەو لەگەڵ ئاوەزی مرۆڤدا هاتووە هی ئەزموونو تاقیكردنەوە نییەو پێشنەوەیە.

فطس: ١-(فَطَسَ. فُطُوســـاً): مرداربووەوە/ تۆپی/ مرد.

(فاطِس): مردارەوەبوو/ تۆپیو.

(-فَطســـاً): (عامیە): هەناســـەی بۆ نەدرا بە هۆیەكەوە كە ڕێگەی هەناسەدانی لێگرتبوو.

(فَطَّسَ-ہُ): مراندی/ تۆپاندی/ مرداریكردەوە.

٢-(فَطَسَ- ہُ بِالكَلِمَةِ فَطســـاً): بە قســـەكە جەرگیبڕی/ كوشتی/ هەناسەی لەبەربڕی.

٣-(فَطَـــسَ- الحَدیدَ. فَطْســـاً): ئاســـنەكەی پانكردەوە.

(فَطِسَ. فَطساً): ئێسقانی لووتی پانبووەوە.

(أَفطَس): لووتپانو لووتتەپیو/ كەنۆش.

(أَنفُ أَفْطَس) لووتێك ئێسقانەكەی تەپیوبێت و لووتی پانبووبێتەوە/ كەنۆشبووبێت.

(أَفْطَس (م) فَطْســـاء (ج) فُطس): كەسێكی لووتتەپیو/ كەنۆش.

أَلفَطْسَة: ئێسكی لووت كە بتەپێت.

(أَلفِطّیس (ج) فَطاطیس): پیك/ چەكوشی گەورە.

أَلفَطیسَـــة: ١-بووزی بەراز ٢-لووتو قەپۆزی درنـــدە ٣-لچو لێـــوی مرۆڤ ٤-لـــۆزی ولاخی سمدار.

٤-(أَلفَطْس): بەری مۆرد.

(فَطْسَة): دەنكێك بەری مۆرد.

(أَلفَطْسَة): مووڕووی تەلیسم/ جادوو.

فطم: (فَطَـــمَ- الوَلَدَ. فَطْماً): منداڵەكەی لە شیر بڕییەوە.

(-الحَبْلَ): پەتەكەی پچڕی/ بڕی/ پساند.

(-ہُ عَـــنِ العـــادَةِ): نەریـــتو خووەكەی پێ وازلێهێنا.

(«لأَفْطَمَنَّـــكَ عَمـــا أَنـــتَ عَلَیـــهِ»): دەبێت واتلێبكەم كە واز لەوە بێنیت كە لە سەریت.

(فَطَّمَ الشَّـــجَرُ): درەختەكە (میوەی/ بەری) پێوە نەما.

(-المَوسِمُ) (عامیة): وەرزەكە كۆتاییهات.

(أَفْطَمَ- الرَّضیعُ): ١-كاتی لە شـــیربڕینەوەی

منداڵەکـە هـات ٢-منداڵەکە گەیشـتە کاتی لەشیربڕینەوەی.

(تَفاطَمَ- القَومُ): بەچکەی ئاژەڵەکانیان پاش لە شیر بڕینەوەیان گرانەوە بەر دایکیان.

(إنفَطَمَ): لەشیربڕرایەوە.

(-عَنهُ): وازی لێهێنا.

(ناقة فاطِمٌ وفاطِمَة): مێحوشترێك کە بەچکەکەی لەشیر بڕرابێتەوەو لە دایکی دوورخرابێتەوە.

(ألفِطـام): ١-لەشـیربڕینەوەی منـداڵ یـان بەچکە ٢-کاتی لەشیربڕینەوە.

(فِطـامُ القَـز) (عنـد مُرَبـيَ دودة القَز): خـواردن لـە کرمی ئاوریشـم دەبڕنـەوە تا قۆزاخەکە بە سووری خۆیدا دروستبکات.

(ألفَطيم (ج) فُطُم= المَفطوم): لەشیربڕاوە.

(ألفَطيمـة): مەڕێك کە بەرخەکەی لەشـیر بڕرابێتەوە.

فطن: (فَطَـنَ وفَطُنَ و فَطِـنَ- لِلأَمر وبِهِ وإلَيـهِ. فَطْناً وفِطْناً وفُطْنـاً وفَطَناً وفُطُناً وفِطانَـةً وفُطُونَـةً وفَطانِيَـةً وفِطانِيَةً): ١-تێگەیشـت ٢-پێزانـی/ هەسـتی پێکـرد ٣-تیایدا کارامەو لێزانبوو.

(فَطَّـنَ-هُ بالأَمـرِ ولَـهُ وإلَيـهِ): کارەکەی تێگەیاندو لێئاگادار کرد/ وایلێکرد کە بیری بۆی بچێت.

(-التلميذ): خوێندکارەکەی والێکرد تێبیگاتو وریایکرد.

(فاطَـنَ-هُ بالكلام. مُفاطَنَة): قسـەکەی بۆ وتەوە تا وریاببێت تێبیگات.

(وتَفَطَّـنَ- لِكَلامِـهِ): لـە ئاخاوتنەکـەی گەیشتو بۆیچوو.

(«تَفَطَّنْ لِما أَقولُ لَكَ»): باش لە ئاخاوتنەکەم وریابەو بگە.

(ألفاطِـن والفَطِـن والفَطـين والفَطـون والفَطُن والفَطْن (ج) فُطْنٌ وفُطُن): زرنگ/ هۆشمەند/ وریا/ تێگەیشتوو.

(الفِطنَة (ج) فِطَن): هۆشمەندیی/ وریایی و تێگەیشتن.

(الفُطُونَـة= الفَطِـن): وریاو تێگەیشـتوو/ هۆشمەند.

فطو: (فَطا- الدابَّة. فَطْواً): وڵاخەکەی توند لێخوڕی.

فظ: ١-(فَـظَّ. فَظاظَةً وفِظاظـاً وفَظَظاً): قسـەڕەقبوو/ نەزانـدووبـوو/ دڵڕەقبـوو/ بەدڕەوشتبوو/ درسروشتبوو.

(فَـظَّ وإفتَظَّ. فَظّـاً): ورگی حوشـترەکەی هەڵـدڕیو گوشـیو ئاوەکەی خـواردەوە (لە بیاباندا کە ئاو نییە دەمی حوشـتر دەبەستن بۆ ئـەوەی کاوێژ نەکات تا لـەو تینوێتیەدا، حوشترەکە سـەردەبڕنو ورگەکەی دەگوشنو ئاوەکەی دەخۆنەوە).

(ألفَظ (مص) (ج) أفظاظ): دڕیوشکی نەزاندووە/ بەدخوو/ ڕەوشتو قسەتڕن/ قسەڕەق.

(ألفَظّ (ج) فِظاظ وفُظُوظ): ئاوی ورگی حوشتر که له تینواندا دەیخۆنەوە حوشترەکە سەردەبڕن و ورگەکەی بۆ ئاوەکەی دەگوشن ئەویش لە بیابانەکاندا مرۆڤی درو بەدرەوشت و نەزاندوویان بەو ئاوە چواندووە.

(الفَظّ) (ح): بەرازی ئاوی. جۆرە درندەیەکی ناشیرینە نێرەکانی دوو شەفرەی درێژیان هەیە کە بە کاکیلەی سەرەومیەتی.

فظع: ١-(فَظِعَ- فُلانٌ بالأَمرِ ومِنَ الأَمر. فَظَعاً): فیسار کارەکەی لا زۆر ناشیرین بوو لێیسڵەمییەوە دڵی هەڵینەگرت.

(فَظُعَ- الأَمرُ. فَظاعَةً): دزێویی و سەختی کارەکە لە ئەندازەبەدەر بوو.

(فَظِعٌ وفَظیعٌ): لە ئەندازە بەدەر پیس و ترسناك و تۆقێن.

(فَظَّعَ- الأَمرَ): کارەکەی لە ئەندازە بەدەر ناشیرین و سەخت و پڕمەترسییکرد.

(أَفْظَعَ- الأَمرُ): کارەکە زۆر پیس و پڕ مەترسیبوو.

(-هُ): تووشی گرفتارییەکی سەخت و پیس لە ئەندازە بەدەریکرد.

(-الأَمرَ): کارەکەی بە (خراپ/ پیس و پڕ مەترسی) داناو زانی.

(أُفْظِعَ): کارێکی سەخت و پیس و تۆقێنەری تووشببوو.

(تَفَظَّعَ واستَفظَعَ الأمرَ): کارەکەی زۆر بە سەخت و پڕ مەترسی هاتە بەرچاو.

٢-(فَظِعَ- الإناءُ. فَظَعاً): قاپەکە تەواو پڕبوو.

(ألفظیع): ئاوی شیرین یان خۆش و سازگار.

فظي: (أَفظَى- الرَجُلُ. إفْظاءً): بەدخوو و بەدرەوشتبوو.

فع: (فَعفَعَ- بِالغَنَم فَعْفَعَةً): یخەی لە مەڕەکانکرد.

(فَعْ فَعْ): یخ یخ.

(فَعْفاع وفَعْفَعٌ): یخەکەر.

(تَفَعْفَعَ- الرَجُلُ في أَمرِهِ): پەلەی لە کارەکەیدا کرد.

فعل: ١-(فَعَلَ. فَعْلاً): کردی/ ئیشیکرد/: ئەنجامیدا.

(ألفِعل): کار/ فرمان/ ئیش.

(فَعَّلَ- البَیتَ الشَعرِيَّ): دێڕە هەڵبەستەکەی پارچەپارچە کردو لەگەڵ کێشی گشتیدا لواند.

(إنْفَعَلَ): کرا/ ئەنجامدرا.

إفْتَعَلَ- الشيءَ): شتەکەی داهێنا.

(-الخَطَّ): ساختەی لە نووسینەکەدا کردو لاساییکردەوە.

(«إفْتَعَلَ علیه زَوْراً وكَذِباً»): بە درۆو ساختە کردارێکی دایە پاڵ ئەو.

(ألفِعل (ج) فِعال وأَفْعال و (جج) أَفاعیل): کار/ فرمان/ ئیش.

(أَلفَعْلَة): جارێك كردنی كارێك/ كردارێك.
(«كانَــت مِنــهُ فَعْلَةٌ حَسَــنَة أَو سَــيئَة»): كردارێكی چاكی یان خراپی هەبوو.
(أَلفِعلَةُ): نەریت/ خوو.
(فَعالِ): فرمانــی داخوازییە واتا: بیكە/ ئەو كارە/ فرمانە (بەجێبهێنە/ ئەنجامبدە).
(أَلفَعــال): ١-كاری چــاك ٢-بەخشــندەیی/ جوامێریی ٣-بۆ كاری خراپیش بەكاردێت.
(أَلفِعال): كۆی وشــەی (الفِعــل)ە كارێكە كە دوو یان چەند كەسێك بیكات.
(أَلفاعِــل (ج) فاعِلــون وفَعَلَــة (م) فاعِلَة (ج) فاعِــلات وفَواعِــل) (فــا): كاركــەر/ كارئەنجامدەر/ فرمانكەر.
(أَلفاعِل (ج) فَعَلَة): كرێــكار/ بەكرێگیراوی رۆژانــە كــە بــۆ كشــتوكاڵ یــان كاریــتر بەكرێگیرابێت.
(أَلتَفاعُــل الكیمیــاوي): كارلێكــی كیمیاوی (ك): كار لە یەككردنــی دوو مادە یان زۆرتر كــە دەبێتە هۆی گۆڕینی سروشــتی كیمیاوی مادەكان وەك ئۆكســجین‌و هایدرۆجین كە كار لە یەك دەكەن‌و دەبنە پەیدابوونی ئاو.
(أَلأَفاعیــل والتَفاعیل عنــد العَرُوضیین): نموونەی ئەو بەشــانەن كە شــیعری لێپەیدا دەبێت كە چوارن: فعولن مفاعیلن مُفاعَلَتن وفاعلاتن) ئەمانە سەرەكین‌و پارچەكانیتریان لێوە وەرگیراوە.

(أَلمُفْتَعَل): هەڵبەستراو/ دروستكراو.
(شــعرُ مُفتَعَــلٌ): هەڵبەســتێكەكە هۆنەر/ شاعیر شتی وای تێدا داهێنابێت كە تازەبێت‌و لە هی كەس نەچێت.
(«جاءَ فُلانٌ بِالمُفْتَعَل»): فیسار شتێكی مەزنی ئەنجامداوە/ كارێكی گەورەی كردووە.
٢-(فعالُ الفَأسِ): دەسكی تەشوێ یان تەور.
الملحق:
فعل: (أَلفاعِلِیَّــة): كارگەرێتی/ كاركردەیی/ كارتێكردن/ شتەكە ئەنجامدەربێت‌و كارتێكەر بێت.
(«فاعِلِیَّة وَســیلة»): بەكاریــی/ كاركردەیی هۆكارێــك‌و هۆیــەك. ئــەو نیشــانەیەیە/ ســیفەتەیە كە لــە ئەنجامــی كارتێكردنەكە پەیدا دەبێت.
(أَلنَفــع): ســوود/ كەڵــك. (أَلنَجــوع): كەڵكلێوەرگرتن‌و پێكەوتن.
(«فاعِلِیَّة دَواء»): بە كەڵكبوونی دەرمانێك‌و كاری باش تێكردن/ كاریگەری دەرمانێك.
(الفاعِلِیَّة- في النَّحو): ناوەكە (بكەر بێت).
(«اســم مرفوع علــى الفاعِلِیــة») ناوێكە بكەرەو بۆرداره.
(أَلفَعَّال): زۆر بــەكار/ كاركردە ئەنجامدەری چاك.
(«سُــلْطَةُ فعالَــة»): دەســەڵاتێكی بــەكار/ چابووك‌و كاركردە.

(«إِسْهامٌ فَعّال»): بەشدارییەکی چالاکانەو بە ئەنجامو بەسوود کە کاری چاوەڕێکراوی خۆی ئەنجامبدات.

(«دَواءٌ فعال»): دەرمانێکی بەسوودو کارکردەو بە ئەنجام.

(ألأُفْعولَة (ج) أفاعيل وأُفْعُولات): کارو کردەوەی سەیرو دزێوو نەشیاو بێزراو.

(«فَعَلَ الافاعيل»): ١-کارێکی زۆری دزێوو سەیرو بێزاروە.

(الإنْفِعال): هەژان/ دەروونهەڵچوون/ شپرزەبوون/ گینگڵدان.

(«رَجُلٌ سَريع الإنفعال»): پیاوێکە دەروونی زوو هەڵدەچێتو کاری تێدەکرێت.

(ألإنفعاليَّة): زوو دەروونهەڵچوونو کارتێکردنو هەست ناسکی/ گینگڵدان.

(«هذا دليل على إنفعاليته») ئەمە بەڵگەی ئەوەیە کە زوو کاری تێدەکرێتو دەروونی زوو هەڵدەچێتو شپرزە دەبێت.

(«إنْفِعالية الأَنسجة الحَيَّة»): زوو کارتێکردنی شانە زیندووەکان.

(ألإنفعالي): دەروونناسكو دەروونهەڵچوو و زوو شپرزە بوو.

(حركة إنفِعالِية): بزووتنەوەیەکی دەروونهەژانی/ دەروونهەڵچوونی.

(ألإنفِعالي): ١-کەسێکە زوو تووڕە بێت/ قوشقی/ زوو هەڵچوو ٢-کەسێکە زوو بزوێنرێتو کاری تێبکرێت/ هەست ناسك.

(«رَجُلٌ إنفعالِي»): پیاوێکی هەمیشە دەروونهەڵچووە/ قوشقییە.

(«مِزاج إنفِعالي»): سروشتێکی ناسکی زوو هەژێو زوو هەڵچوو.

(ألمُفاعِلُ الذَرِّي أو النَوَوي): تەنوری ناوکیی/ کارپێکەری ناوکیی دەزگایەکە تیایدا وزەی ناوکیی کە یورانیۆمی تێدابێت دەگۆڕدرێت بە وزەیەك سوودی هەبێت ئەویش بە کەرتبوونی بەردەوامی ناوکی لەکارلێکێکی بەردەوام یان زنجیرەییدا هۆی وەستانو دەستبەسەرداگرتنی بەکاردێنن.

فعم: (فَعَمَ- الإناءَ فَعْماً): قاپەکەی پڕکرد.

(فَعَمَ وفَعِمَ- الرجُلُ): پیاوەکەی پڕکرد/ تووڕە کرد.

(فَعُمَ- الإناءُ أو الساعِد وفَعامَةً وفُعُومَةً): قاپەکە پڕبوو/ بازووەکە ئەستوورو پڕ ماسولکە بوو.

(فَعْمٌ وفَعْمَلٌ): بزيادة اللازم): قاپی پڕ/ بازووی پڕ.

(«هوَ فَعْمُ الأَوصال»): چوارپەل قەوییە.

(فَعَّمَ- الإناءَ): قاپەکەی پڕکرد.

(أَفْعَمَ- الإناءَ): قاپەکەی پڕکرد.

(-المِسْكُ البيتَ): بۆنە خۆشەکەی مسك ماڵەکەی پڕکرد.

(-الرَجُلَ): دڵی پیاوەکەی پڕ لە خۆشیکرد

٢-پیاوەکەی توورە کرد.
(إفْعَوْعَمَ): پڕو سەرڕێژ بوو.
(سَیلٌ مُفعَمٌ): لافاوێکی سەرڕێژو هەستاو.
فعي: ١-(فَعَّی- الجَمَلَ. تَفعِیَةً): حوشترەکەی بە نیشانەی شێوەی مار نیشانەیکرد.
(تَفَعَّی): وەك مار بەوەزمند بوو.
(ألفَاعي): توورەیەك کە دەمی کەفبچێنێت.
(ألفاعیة): ١-مێی وشەی (الفاعي) ٢-ئافرەتی بەدزمانو دووزمان.
(ألأفعـی (ج) أفاعٍ (ح): مـاری پیس/ ماری ژەهـردار زۆر جـۆری هەیـەو هەمـووی ژەهردارن.
(ألأفاعـی) (ع ا): دەمارێکـی زۆرن لـە دوو شادەماری سووری ناوکەوە دەردەچن.
(ألأُفْعُوان) (ح): نێرە مار.
(أرضٌ مَفْعاةٌ): خاکێکە ماری زۆر بێت.
(ألمُفَعَّـاة): نیشـانەیەك کە لە شـێوەی ماردا بێت.
٢-(ألفاعِیَة): گوڵی خەنە.
(ألأفْعاء): بۆنو بەرامەی خۆش.
فـغ: (فَـغَّ- الطیـبُ فَغَّـةً): بۆنـی خۆش پەخشبوو.
(«فَغَّتْنـي الرائِحَـةُ فَغّـاً»): بۆنـی خۆش دایگرت/ بەسەرمدا هات.
فغر: ١-(فَغَر- فاهُ. فَغْراً): دەمیکردەوە.
(-فُوهُ): دەمیکرایەوە.
(إنْفَغَرَ فوهُ): دەمیکرایەوە.
(-النَوْرُ): گوڵەکە دەمیکردەوە.
(ألفَغْر) (مص): گوڵی دەمکراوە.
(«رجلٌ واسِعُ فَغرِ الفَم»): پیاوێکی دەمپەل، دەمکراوە.
(ألفَغْرَة): جارێك کردنە.
(«وُلِدَ بالفَغْرَةِ»): لە سـەرەتای دەرکەوتنو هەڵاتنی ئەسـتێرەی کـۆ کە لە زسـتاندایە لەدایك بوو.
(ألفُغْرَةُ (ج) فُغَر): دەمی دۆڵەکە.
(ألفاغِرَةُ) (ح): باڵندەیەکە.
(ألمَفغَرَة): ١-دەشـتێکی پانو بەرین ٢-کەورگ لە شاخدا.
٢-(الفاغِرَة): جۆرە بۆنێکی خۆشە.
فغم: (فَغَم- الطیبُ فُلانـاً. فَغْماً وفُغُوماً): بۆنی خۆش کونەلووتی فیساری پڕکرد.
(أفْغَـمَ- المَکانَ): شـوێنەکەی بە بۆنی خۆی پڕکرد.
(_الإناءَ): قاپەکەی پڕکرد.
(-الرَجُلَ): دڵی پیاوەکەی پڕ لە خۆشیکرد.
(إنْفَغَمَ- المَکانُ): شوێنەکە لە بۆن پڕبوو.
(ألفَغَـم) (مـص): ئەو خواردنـەی دەچێتە نێوان دانەکانەوە.
(فَغْمَةُ الطیب): بۆنی عەتر یان شتێك بۆنی عەتری لێبێت.
(ألمَفْغُوم) (مفع): هەڵامەتگرتوو.

(-شـيءٌ مَفْغُـوم): شـتێك بـه بەهـارات بۆندرابێت.
٢-(فَغَـمَ وتَفَغَّمَ- الـوَردُ فُغُومـاً): گوڵەكە گەشایەوە.
(إنْفَغَـمَ وافْتَغَـمَ- الـزكامُ): هەلامەتەكـە بلاوبووەوە.
٣-(فَغَـمَ- وفاغَـمَ- فُلاناً. فَغْمـاً وفُغُوماً): فیساری ماچكرد.
(تَفاغَيا): یەكتریان ماچكرد.
(الفُغْـم والفُغُـم): هەمـوودەم وتراویشـه: چەناگە بە ریشەوە.
٤-(فَغِمَ- بالشـيءِ. فَغَماً): دڵی بە شتەكەوە بەند بوو زۆر پێوە لكاو بە تەنگیەوە هات.
(-بالمَكانِ): لە شوێنەكەدا نیشتەنیبوو تیایدا مایەوە.
(ألفَغِم): سۆزدارو بەتەنگەوەهاتووی شتێك.
(«كَلْبٌ فَغِمٌ على الصَّيدِ»): سەگێكە هەتەرەو سوورە لەسەر گرتنی نێچیرو راو.
(أَلمُفْغَم) (مفع): دڵلێسەنراو/ هۆشلێسەنراوو لێبراو.
(«هو مُفغَمٌ بهِ»): ئەو پێوەی گرفتارەو دڵی لێسەنراوە.
فغو: ١-(فَغا- الأمرُ. فَغواً): كارەكە ئاشكرابوو/ جار بوو.
(أَفْغـى الريحانُ): رێحانەكـە خونچەیكردو هاتە گوڵ.
(-الشـجرُ): پێـش بەرگرتـن گوڵەكـەی گەشایەوە.
(ألفَغو) (مص): بۆنی خۆش.
(فَغوَةُ الطيب): بۆنو بەرامەی عەتر.
(ألفاغِيـة): ١-گوڵی خەنە ٢-چڵی داری خەنە كە سـەرەوخوار دەچەقێنرێـت گوڵدەگرێت بۆنـی لە خەنەكە خۆشـترە ٣-گـوڵ، هەموو ئەوەی بۆنی خۆش دەدات.
٢-(فَغا-الزَرعُ. فَغْواً): كشتەكە وشكیكرد.
(أَفغـى فُـلان): ١-فیسـار هەژار كـەوت كە لەوەپێش دارا بوو ٢-ناشیرینبوو كە لەوەپێش جوانبوو ٣-سـەرپێچیكرد/ نافرمانییكرد كە لەوەپێش فرمانیدەكردو ملیدەدا.
(-هُ): تووڕەیكرد.
فق: ١-(فَقْفَـقَ. فَقْفَقَةً): زۆر هەژار كەوتو رەجاڵبوو.
٢-(فَقفَـقَ- الكَلـبُ. فَقْفَقَةً): سـەگەكە لە ترساندا كەوتە وەڕین.
(-تِ القِدرُ): (عامية سريانية): مەنجەڵەكە كوڵاو بڵقەبڵقیكرد.
(تَفَقْفَـقَ- الرَجُـلُ في كَلامِـهِ): بـە قورگ قسەیكرد.
(فَقْفَقَةُ الماءِ): خورەی رۆكردنی ئاو.
(ألفَقفاقَـة والفَقْفـاق): گەوجـی بە گرمە گرمو شیرەشیركەر.
فقـأ: (فَقَـأَ وفَقّـأَ الدُمَّـلَ فَقْـأً وتَفْقِئَةً):

دومەڵەکەی هەڵدڕیو دەرکرد.

(-العَينَ): ١-چـاوی هەڵکۆڵی/ چاوی دەرهێنا ٢-چاوی کوێرکرد.

(-فُـلانٌ ناظِرَيـهِ): توورەییەکـەی دامرکاندەوە.

(تَفَقَّأ): ١-هەڵکۆڵرا ٢-قڵیشقڵیشبوو/ شەقارشەقار بوو.

(-فُلانٌ شَحْماً): بەزی هێندە گرت پێستەکەی قڵیشا.

(إنْفَقَـأ): ١-هەڵدرا ٢-کوێر بوو ٣-شـەقیبرد/ قڵیشا.

(ألفَقْء (ج) فُقُوء): پێسـتێکی تەنکە لە کاتی بوونی سـاوادا لە عاستی سـەری یان لووتیدا شەقدەبات.

(ألفَقـيء (ج) فُقآن): چاڵە لەبەرد دا یان لە زەویی ڕەقەندا ئاوی تێدا کۆدەبێتەوە.

(ألفُقْأة والفاقِئاء): پێسـتێکی تەنکە لە کاتی بوونی سـاوادا لە حاستی سـەری یان لووتی کۆرپەکەدا شەقدەبات.

فقح: - فَقَحَ وفَقَّحَ- الجَرو فَقْحاً): تووتەڵە سەگەکە چاوی (تروکا/ کردەوە).

(-النَباتُ): ڕووەکەکە شکۆفەیکردو گوڵیگرت.

(تَفقَّـحَ- في الـكَلام أو تَفقَّـحَ عُمومـاً): دەمیکردەوە بدوێ یان هەر دەکیکردەوە.

(ألفَقحَـةُ (ج) فِقاح): نەڵقەی پاشـین کە لە کاتی پێویستدا دەکرێتەوە.

(-مِنَ النَبتِ): گوڵی ڕووەك.

الفَقْحَةُ والفُقاحَة: بەریدەست/ لەپیدەست.

(ألفُقّـاحُ- مِـن كُلِّ نَبـتٍ): گوڵـی هەموو ڕووەکێك.

٢-(تَفَقَّحَ): خۆی بـۆ بەدیی‌و خراپە ئامادە کرد.

(«فُـلان مُتَفَقِّح لِلشَّـرِّ»): فیسـار ئامادەی بەدی‌و خراپەیە.

٣--تَفاقَـحَ- القَـومُ): خوێشـگەل پشـتیان بـە پشـتی یەکـەوە نـا (وەك چـۆن دەڵێن (تَقابَلـوا) یەکتریانـدی و(تَظاهَـروا) خۆ پیاشندانیانکرد.

فقـد: (فَقَـدَ- هُ. فَقْـداً وفِقْدانـاً وفُقْداناً وفُقُـوداً): ونیکـرد/ لەبەرچـاوی نەمـا/ لەدەستیچوو.

(أفْقَـدَ-هُ الشـيءَ): شـتەکەی (لەدەسـتدا/ لێونکرد).

(تَفَقَّدَ-هُ): بۆیگەڕا/ سۆراخیکرد.

(تَفاقَدَ- القَومُ): خوێشگەل لەیەك ونبوون/ یەکتریان ونکرد/ لەیەکتر بزربوون.

(إفْتَقَدَ-ه): ١-ونیکـرد ٢-بۆیگەڕا/ داوایکرد/ سۆاغیکرد/ بەدوایدا وێڵبوو.

(«مـا افتَقَدْتُـهُ مُنـذُ افْتَقَدتُـهُ»): لـەو ڕۆژەوە ونمکـردووە بـۆی نەگـەڕاوم‌و بیرم لێنەکردۆتەوە.

(إسْـتَفقَدَ- المَريـضَ) (عامية): سـەری لە

نەخۆشەکەداو هەواڵی پرسی/ دیداریکرد.
(ألفاقِد): ١-ونکردوو/ لەدەستچوو/ لەدەستداو ٢-ژنی کۆستکەوتوو/ مێرد مردوو یان زارۆڵە مردوو.
الفَقید= المَفقود: مردوو/ ونبوو/ لەدەستچوو.
(«ماتَ غَـیرَ فَقید أو غیر مَفْقُـودٍ»): مرد بینەوەی بەدەربەسـیەوە بێن/ بە تەنگیەوە بێن/ بیریبکەن.
فقر: ١-(فَقَرَ. فَقْراً): هەڵیکەند.
(-الشيءَ): شتەکەی ڕوشاندو کاری تێکرد.
(-عَینَـهُ) (عامیـة): چـاوی (هەڵکۆڵـی/ دەرهێنا).
(فَقَّرَ): هەڵیکەند/ هەڵیکۆڵی.
(-ألفَسیلَةَ): بۆ بێچوولەکە چاڵی هەڵکەند تا تیایدا بینێژێت/ بیروێنێت.
(-الشيءَ): شتەکەی قڵیشاندو کاری تێکرد.
(ألفَقَر (ج) أفْقُر): درزو کونو قڵیش.
ألفُقُـر: ڕیـزە بـیر کە لـە ژێـرەوە بەیەك دەگەیەنرێنو دەبێتە کارێز.
(ألفُقْرَ (ج) الفُقَرْ وفُقُرات): چاڵ.
(ألفِقْرَةُ (ج) فِقَرْ): جۆرە هەڵکەندنێکە.
ذو الفَقـار: نازنـاوی شمشـێرەکەی ئیمامی عەلیە.
(ألفَقـیر (ج) فُقَـر): ١-چاڵێکـە بێچوولەی دارخورمای تێدا دەنێژرێت.
(ألبیش) (عامیة)= الفَقیر: چاڵی بێچوولەی دارخورما ٢-دەمی کارێز/ دەمی جۆگە.
(رَکِیَّـةٌ فقـیرَة): چاڵاوێکـی/ بیرێکـی هەڵکەنراو.
(ألمُفَقَّر- مِنَ السیُوف): شمشێرێك دەمەکەی درزی تێدابێتو بربر بووبێت.
٢-(فَقَرَ- تْـهُ الداهِیَةُ. فَقْـراً): وەیی گران گرفتاریکرد وا وەك بربرەی پشتی بشکێنێت.
(-الخرزَ): مووروومەکەی بۆ هۆنینەوە کونکرد (لە بربرەوە وەرگیراوە).
(فَقِرَ. فَقَراً): هاواری بربرەی پشتیکرد سا یا بە هۆی شکاندنیەوە یان نەخۆشییەوە.
(فَقیر وفَقِر ومَفْقُورٌ): پشتیەشـاو/ کەسێکە ئازاری بربرەی پشتی هەبێت.
(فَقَّرَ-تْـه الداهِیَـةُ): چورتومـی سـەخت بەسەریدا داباری وەکو پشتی بشکێنێت وابوو.
(-الخَرَزَ): مووروومەکەی کونکرد.
(أفْقَـرَ- ظَهـرُ- المُهْـرِ): جوانووەکـە دەمی سواربوونی هات.
(-هُ الصَیـدُ): نێچیرەکە لە تەنشـتەوە خۆی خستە قەمچی ڕاوکەرەکەوە.
(-هُ ظَهرَ مُهْرِه): جوانووەکەی بە خواستن دایە.
(-هُ الأرضَ): زەویەکـەی بەخواسـتن دایـە کشتوکاڵی تێدا بکات.
(الفاقِرَةُ (ج) فَواقِر): چورتوومی سـەختو وەیی گرانی پشتشکێن.
(ألفَقْر (ج) فُقَر): تەنشت/ لا.

(أَلفُقْــرَةُ (ج) فُقَر وفُقُــرات): ١ لێقەومانی گەورە/ بەسەرهاتی سەخت ٢-نزیکیی.

(«هو مِنكَ فُقْرَةٌ»): ئەو لێتەوە نزیکە.

(أَلفَقْــرَةُ (ج) فِقَــر): گرێیەك لــە گرێکانی بڕبڕەی موورەغەی پشت.

(أَلفِقْرَةُ (ج) فِقَر وفِقْرات وفِقَرات): گرێیەك لە گرێکانی بڕبڕەی پشت.

(أَلفِقْــرَةُ (ج) فِقَــر): ١-جوانترێــن دێــڕی هەڵبەســتێك بــە گرێیەکــی بڕبڕەی پشــت چوێنراوە ٢-قســەیەکی خۆش یان جوانترین ڕستەی ئاخاوتنێك کە هەڵبژێررابێت.

(أَلفَقــارَةُ (ج) فَقــار): گرێیەکــی بڕبــڕەی پشت.

(فَقارُ الجَوزاءِ): هەسارەکانی برجی ترازوو.

(أَلفَقاريُّ): بڕبڕەیی.

(أَلفَيْقَر): وەی/ چورتوم/ بەلاّ.

(أَلمُفقِــر): ١-پیــاوی بەهێــزو پشــتقایم ٢-جوانوویەك کاتی سواربوونی هاتبێت.

(أَلمُفَقَّر): بەهێزی پشتقایم.

(رجُلٌ مُفَقَّــرٌ): پیاوی بەتواناو دەســەلاّتی هەموو کارێك کە پێی بسپێردرێت.

٢-(فَقُرَ. فَقارَةً): هــەژارو نەدار بوو/ نەبوو بوو.

(أَفْقَرَ-هُ): هەژاریکرد/ نەدارایکرد.

(تَفاقَــرَ): خۆی نــەدارو هەژار پیشــاندا بە دەمیش وایوت.

(إِفْتَقَــرَ): نــەدار بــوو/ نەبوو بــوو/ هەژار کەوت.

(-إِلَيهِ): پێویســتی بەوە بوو/ نەبووی ئەوە بوو.

(فَقــير (ج) فُقَراء (م) فَقــيرَة (ج) فَقيرات وفَقائِــر وفُقَــراء): هەژار/ نــەدار/ نەبوو/ نەدار/ دەستکورت.

(أَلفَقْــر (ج) فُقُــور ومَفاقِــر): ١-هەژاریی/ نەداریی/ دەستکورتیی/ نەبوونیی ٢-مەراق.

(أَلفُقْــر (ج) فُقَــر): هەژاریــی/ نەدارایی/ نەبوونی.

(أَلفَقير (ج) فُقَراء (م) فَقيرَة (ج) فَقيرات و فَقائِر وفُقَراء): نەبوو/ هەژار/ دەستکورت.

(أَلمُفاقِر): شێوەو جۆری هەژاریی/ جۆرەکانی نەبوونییو نەداریی (ئەم وشــەیە تاکی نییە دەڵێن ئەمە کۆی وشــەی(فَقْر)ە. دەیشــڵێن ئەمە کۆی وشەی(مَفْقَرَة) یە.

٤-(أَلفُقْرَة (ج) فُقَر وفُقُرات): سەری کراس/ ملیوانی کراس.

(أَلفِقْرَةُ (ج) فِقَر): نیشانەیەك کێو بێت یان شتێکیتر بێت.

فقس: ١-(فَقَسَ- البَيضَةَ فَقْساً): ١-هێلکەکەی بەدەست شکاند ٢-لەتیکرد.

(-الطائِــرُ بَيضَتَــهُ): باڵندەکــە هێلکەکەی ترەکاندو بەچکەکەی لێدەرهێنا.

(-البارودَةَ) (عامية): بارووتەکەی تەقاند.

(فَقَّسَ- السـمْنَ فَتَفَقَّسَ): رۆنەکەی خستە سەر ئاگرو قاڵیکردو کەفو پیسیەکەی لێگرت (عامیە).

(تَفَقَّـسَ- وانفَقَـسَ- الشـيءُ): شـتەکە هەڵگەڕایەوە/ ژێرەوژوور بوو.

(تَفاقَسَ الوَلَدانِ): دوو کوڕەکە یاریی هێلکە شـکاندنیانکرد. هەریەکـە هێلکەکـەی بـە هی ئەویتردا کێشـا کـێ هێلکەکەی ئەویتری شـکاندو هینەکەی خۆی نەشکا ئەوە براوەیە هێلکەکەی ئەویتر بۆ خۆی وەردەگرێت.

(اَلْمُفاقَسَة): یاریی شەڕە هێلکە (عامیە).

اَلْمَفْقاس: داری تەڵەکـە بەر باڵندەکە کەوت. کاتێـك داوەکە هەڵدەگەڕێتـەوە باڵندەکە بە تەڵەکەوە دەبێتو دەگیرێت.

٢-(فَقَسَ- الرَجُلَ. فَقْسـاً): پیاوەکەی بە قژ بەکێشکردە خوارێ.

(-الشيءَ): شتەکەی دەرکێشاو برد.

(-هُ عَـنِ الأَمـرِ): بە زۆر لـە کارەکەی لاداو دووریخستەوە.

(-فُقُوساً): راپەڕی.

(تَفاقَـسَ= الرجـلان): دوو پیاوەکە بە قژ یەکتریـان (بۆ زەوی بەکێشـکرد/ ڕاکێشـایە خوارەوە).

(فَقَسَ- الحيـوانَ. فَقْسـاً): زیندەوەرەکەی کوشت.

(-فُقُوساً): لە پڕ مرد.

٤-(فَقَسَ-هُ. فَقْسـاً) (عامية): وایلێکرد کرژ بێت کە لە پێشدا خاوو بوو.

(الفُقاس) (طب): دەمردە جومگە.

٥-(الفَقُّـوس الواحِدَةُ فَقُّوسـةٌ) (ن): جۆرە کاڵەکێکە.

فقش: (فَقَشَ- البَيضَةَ. فَقْشـاً): بەدەسـت هێلکەکەی شکاند.

(شَـجَرُ فاقِش) (عاميـة): درەختێك بەری پێوە نەبێت.

(فَقْشَـةُ الثَوب) (عامية): تلێشـی کراس لە دامێنیداو بستێك بێت بۆ ئاسانکردنی هەنگاو دەکرێت.

فقص: (فَقَصَ وفَقَّصَ البَيضَةَ ونَحوَها فَقْصاً): ١-هێلکەی بەدەست شکاند ٢-دوولەتیکرد.

(فَقيصَة ومَفقوصَة): هێلکەی بەدەست شکاو یان دوولەتکراو.

(تَفَقَّصَ وانْفَقَـصَ-تِ البَيْضَةُ عَنِ الفَرخِ): هێلکەکە تررووکاو جووجکەکەی لێدەرهات.

فقط: (فَقَّطَ- الحسـابَ) (ت): وشەی تەنها یـان هەر ئـەوە یان ئەوەندەو بەسـی لە پاڵ ژمێرەکـەدا نووسـی پـاش دیاریکردنی بڕی پارەکـە لە ترسـی گۆڕیـنو یاریکـردن بە ژمێرەکە.

(فقط): وشەیەکی لێکدراوە لە (ف) و (قط) واتاکەیشی: هەر ئەوەیەو هیچیتر نییە.

(«رَأَيتُهُ مَـرَّةً فقط»): هـەر تەنها جارێك

ديم.

فقع: (فَقَعَ- لَوْنُهُ فَقْعاً وفُقُوعاً): ڕەنگەکەی ســافو ڕوونو پاك یان زەردێكــی زۆر زەرد بوو.

(فَقِعَ فَقَعــاً): زۆر زەرد هەڵگەڕا/ ڕەنگەکەی زۆر تێر بوو ٢-سوور بوو/ سوور هەڵگەڕا.

(فَقَّــعَ- الأَديــمَ): ڕەنگــی چەرمەکــەی سوروکرد.

(تَفاقَعَت-عَينــاهُ): هــەردوو چــاوی ســپی هەڵگەڕا.

(أَلفاقِع) (فا): پاكو ساق هەموو ڕەنگێك بە تایبەتی ڕەنگی زەرد.

(أَلفاقِعَةُ (ج) فَواقِع): مێی وشەی (الفاقِع).

(أَلفَقْــع والفِقْع (ج) أَفْقُــع وفُقُوع وفِقْعَة): دوومەڵانی نەرمی سپی.

(أَلفَقَع): زۆر سپی.

(لَونٌ فُقاعِي): ڕەنگێكی زۆر تێر.

(أَبْيَضُ فُقاعِي): سپییەكی زۆر سپی.

(الأَفْقَع (م) فَقْعاء (ج) فُقْع): زۆر سپی.

(أَلفَقيــع الواحِــدَةُ فَقيعــة (ح): ڕەگــەزە كۆترێكە زۆر سپییە.

(أَلفَقيع): پیاوی سورو.

٢-فَقَعَ- الرَجُلُ. فَقْعاً وفُقُوعاً): لە گەرماندا مرد.

(فَقَعَ- فُــلانٌ) (عامية): لــە داخدا مرد بە ڕاستی بێت یان بە خوازە.

(فَقَعَتْــهُ الفَواقِــعُ فَقعــاً): وەی/ چورتوم/ لەناویبرد/ فەوتاندی.

(فَقَّعَ-هُ فَماتَ فَقعاً- في اصطلاح العامة): بە وتەی ڕەشە خەڵكەكە داخو ناسۆر (فەوتاندی/ كوشــتی/ لەناویبرد) (بە ڕاست یان بە خوازە فەوتاندی).

(أَلفاقِعَةُ (ج) فَواقِع): چورتووم/ وەی/ بەڵا/ ئاپۆرە.

٣-(فَقَــعَ- الغُــلامُ. فَقْعــاً وفُقوعــاً): مێردمنداڵەكە پێگیەشتو بوو بە هەرزەكار.

٤-(فَقَعَ- الشيءَ. فَقْعاً): شتەكەی دزی.

٥-(فَقَعَ- الشــيءُ فَقْعاً) (عامية سريانية): شتەكە شەقیبردو شەقەی لێوەهات.

(فَقَّعَ): پڵتەپڵتێكیكرد/ دەنگێكی لێوەهات كە واتای نەبوو كەسو تێینەگەیشت.

(-أَصابِعَهُ): پەنجەكانی تەقاند.

(-الوَرْدَةَ): گەڵای گوڵەكەی تەقاند. خســتیە سەر دەستێكیو بە بەری دەستەكەیتری پیایدا كێشاو تەقەی لێوەهات.

(إنْفَقَعَ): شەقیبرد/ تەقی.

(فَقْعَ- الذِئبَ) (ن): قارچكە گورگانە: جۆرە قارچكێكــی گەورەی شــێوە خڕەو ســپییەو باریــك زۆر جــۆری هەیە بۆیــە وا ناونراوە چونكە هەر لەگەڵ دەســتتدایە شــەق دەباو تۆزی لێدەبێتەوە.

(أَلفُقّاع): جۆرە خواردنەوەیەكە شــەرابێكە

لـه جـۆ يـان لـه بـەرى درەخـت/ ميوە، دروستدەكريّت (بۆيە وا ناونراوە چونكە كەف بەسەرەوە دەبيّت).
(أَلفُقَّاعِيّ): فرۆشـيارى ئاوى جۆ يان شەرابى جۆو ميوە.
(أَلفَقاقيع): بڵقەكانى سەر ئاو.
(فُقَاعَة): بڵقيّكى سەر ئاو.
٦-(أَفْقَـعَ): ١-هەژاركەوت/ نەبوو بوو/ نەدارا بوو ٢-بارى گوزەران و بژيّويى خراپبوو.
(أَلفَقع): هەژاريى.
٧-(أَلفَقَّاع): زۆربەد/ ناپاك و پيس/ بەدخواز.
(أَلفِقِّيع الواحِدَةُ فِقيعَة) (عامية): هەنجيرى نەگەييو/ كاڵ.
فقـل: (فَقَلَ- البَيدَرَ فَقْـلاً): خەرمانەكەى شەنكرد.
(أَفْقَلَ- المَكانُ): شويّنەكە دەرامەتيدا.
(الفَقل) (مص): دەرامەت/ قازانج/ سوود.
أَلمِفْقَلَة (ج) مَفاقِل: شەن.
فقـم: ١-(فَقَمَ وتَفَقَّـمَ- الرجـلَ أَو الكَلبَ فَقْماً): ريشى كابرا يان لۆزى سەگەكەيگرت.
(فَقِـمَ- الرَجُـلُ. فَقَمـاً وفَقْمـاً): كاكيلەى سـەرەوەى دەرپەڕيبـوو نەدەنيشـتە سـەر كاكيلەى خوارەوە.
(أَفْقَـم (م) فَقْمـاء (ج) فُقْـم): كەسـيّكە كاكيلەكانـى لە ريّكى يەك نەبن و نەنيشـنە سەريەك.
(أَلفَقْـم والفُقْـم): ١-لايەكـى لۆزى سـەگ ٢-كاكيلـە/ چەنە يان كاكيلەيـەك. يان ريش يان لايەكى ريش.
(أَلفُقُم): دەم.
(أَلفُقْمَةُ (ج) فُقْمات وفُقَم) (ح): گويّرەكەى ئاويى لە زيندەوەرە شـيردارەكانە خاوەن دوو سـييە لە دەريا باكوورييەكانـدا دەژى لۆزى لوولەييـە كەڵبەى نييە سـوود لە پيّسـت و رۆنەكەى وەردەگيريّت.
٢-(فَقِمَ- الأَمرُ فَقَماً فَقْماً وفُقُوماً): كارەكە زۆر گرنـگ و ئاڵـۆز بـوو/ خواروخيّچبوو/ لەدەست دەرچوو.
(أَفْقَـم): كارى گرنـگ و ئاڵـۆزو ناراسـت/ لەدەستدەرچوو.
(أَفْقَمَ- الرَجُلُ. فَقَماً وفَقْماً) كابرا چەتوون و شەرەنگيّز بوو لە خۆى بايبوو.
(فَقُـمَ- الأَمرُ فَقامَـةً): كارەكە زۆر خراپ و ئاڵۆزو ناراستبوو/ خوار رۆيشت.
(أَمرٌ أَفْقَم): كارى تيّكچوو ئاڵۆزو ناراست.
(أَفْقَـمَ- الشـيءُ): شـتەكە فراوانبـوو. فراوانبوو.
(تَفاقَـمَ- الأَمرُ): كارەكە ئاڵۆز بوو/ شـيّواو ناراستبوو/ لەدەست دەرچوو/ كار لەكارترازا.
٣-(فَقِمَ- الإناءُ فَقْماً): قاپەكە پڕ بوو.
(«أَكَلَ الرَجُلُ حَتى فَقِمَ»): هەر خواردى تا ئينتەلايكرد/ تلخەيكرد.

(اَلفَقِم): پیاوی تێگەیشــتوو وریا كە بەسەر ناحەزەكانیدا زاڵدەبێت.

فقه: (فَقَهَ- الرَجُلَ فَقْهاً): لە زانستدا بەسەر پیاوەكەدا زاڵبوو/ لەو زاناتر بوو.

(فَقِــهَ. فَقَهــاً): فێربــوو/ بــوو بــە زانــاو تێگەیشت.

(فَقِــهَ- الشــيءَ أَو الكلامَ): لە شــتەكە یان ئاخاوتنەكە گەیشت/ لێیبەئاگا بوو.

(فَقُهَ. فَقاهَةً): زانا بوو و تێگەیشت.

(فَقیه): زانا/ تێگەیشتوو بە ئاگابوو.

(فَقَّــهَ وأَفْقَــهَ- فُلانــاً): فیســاری فێركردو تێگەیاندو كردی بە زانا.

(فاقَهَ- فُلانــاً): لەو زاناترو تێگەیشــتووتر بوو/ لەو زۆرتر شارەزا بوو.

(تَفَقَّــهَ- الرَجُــلُ): لــە زانســتی ئایینــیو ڕێوشــوێنیدا خۆی شــارەزاو زانا كردو كاری پێكرد.

(-الشيءَ): لە شتەكە گەیشت.

(اَلفِقه): ١-لە شت گەیشتنو زانین پەیداكردنی ٢-زانابوون لە كاروبارو شــوێنی شــەریعەتو بەڵگــەو دەوســتووری تــەواوی ٣-كارامەییو هوشیارییو زرنگیی.

(اَلفَقِهُ والفَقُهُ والفَقیــهُ (م) فَقِهَةٌ وفَقیهَةٌ (ج) فُقَهــاء فَقائِــه): ١-كەســێك كــە زۆر تێگەیشــتوو بێت زانایەكی زیرەكو زرنگبێت ٢-زاناو شارەزای شــەرعو دەستووری ئایینیو ڕێو شوێنی.

(اَلْمُسْــتَفقِهَةُ): ئافرەتێــك كــە بــە ســۆز بلاوێنێتەوەو كاریكاتە سەر دڵی خەڵك.

فقو. (فَقَا- أَثَرَهُ. فَقْواً): شوێنپێی هەڵگرت/ دوای ئەو كەوت.

فكّ: (فَكَّ- الشَــيءَ فَكّاً): شــتەكەی لە یەك هەڵوەشاند/ پارچەكانی لە یەك جیاكردەوە.

(-العُقْدَةَ): گرێكەی كردەوە.

(-العَظمَ): ئێسكەكەی (لەجێبرد/ لەخرتكەبرد).

(-الخَتْمَ): مۆرەكەی لێكردەوەو شكاند.

(-اللُغْزَ) (عامیــة): مەتەڵەكــەی هەڵهێنا/ دۆزییەوە.

(-عَدداً أَو عِبــارَةً جَبرِیَّة) (ع ح): ژمارەكە یان دەربڕە جەبرەكەی شیتەڵكرد وەك ٣٠ بۆ ٢×٣×٥ هاوكێشەكەی (ع ح) شیكردەوە.

(فَكَّ- الأَسَــیر. فَكّاً وفِكاكاً وفَكاكاً): دیلەكەی (ئازاد كردو ڕزگاركرد/ بەرەڵا كرد).

(-یَدَهُ): دەستی كردەوەو بەردا.

(-إدغــامَ الحَــرفِ): تێهەڵكێشــی وشــەكەی هەڵوەشاندەوە وەك: (لاتَمْدُدْ) كە (لاتَمُدَّ)یە.

(-الرَهنَ- فَــكّاً وفُكوكاً): شــتە بارمتەكەی دەرهێناو پارەی بارمتەكردنەكەیدایەوە.

(-الرَجُلُ): پیاوەكە تەواو ئیختیارو پەككەوتە بوو.

(-العَظــمُ. فَــكّاً وفَــكَكاً): ئێســقانەكە (لە جێچوو/ لە خرتكە چوو).

(-فَكاً وفَكَّةً): گەوجبوو/ سستو بێهەستبوو.
(فَكَّ-هُ):١-جیایکردەوە/ رزگاریکرد ٢-شیتەڵیکرد.
(-حَلَّلَ عَـدداً أو عِبارةً جَبرِيَة): ژمارەیەکی یان دەربڕە جەبرییەکی شـیتەڵکرد وەك (ع ح) وەك گۆڕینی ژمارە (٣٠) بۆ = ٢×٢×٥.
(فَكَّ- المعادَلَة): هاوکێشەکەی شیتەڵکرد.
(أفَكَّ- الظَبيُ مِن حِبالِهِ): ئاسکەکە خۆی لە داوی ڕاوەکە کردەوە/ بەرداو دەرباز بوو.
(تَفَكَّكَ):١-بەرەڵا بوو ٢-لێکهەڵوەشا.
(-المُخَنَّثُ):١-نێـرە مووکەکە لـە گەوجیی خۆیـدا شـلو شـێواو خۆنەگرتـوو بـوو ٢-ڕۆیشـتنێکی بێشـەرمو شـکۆو بێنابڕوانە ڕۆیشت بەرەڵایانە ڕۆیشت.
(إفْتَـكَّ- الرَّهْـنَ): بارمتەکـەی (دەرهێنا/ کردەوە).
(إنْفَـكَّ):١-بەربـوو/ بـەرەڵا بـوو ٢-ترازا/ هەڵوەشا/ لێکجیابووەوە.
(-العَظْمُ):ئێسقانەکە (لە شوێنی خۆی ترازا/ لەجێچوو/ لە خرتکە چوو).
(-العَبدُ): کۆیلەکە ئازاد بوو/ بەردرا.
(ماإنْفَكَّ يَفعَلُ كذا»): هێشـتا هەر خەریکی ئەوەیەو ئەوە دەکات.
(إسْـتَفَكَّ):١-داوای (بـەردان/ بەرەڵاکردن/ ئازادکردن)ی کرد ٢-داوای هەڵوەشانەوەیکرد.
(ألفـاك (فـا) (ج) فِكَكـة وفِـكاك):١-زۆر ئیختیارو پەککەوتە ٢-زۆر گەوج.

(ألفَكّ (مص) (ج) فُكُوك): کاکیلە/ شەویلکە/ کە دوانن کاکیلەی سەرەوەو خوارەوە.
(ألفَكَّةُ): تێکچوون/ کار شلبوون/ سستبوون.
(«في فلان فَكَّةٌ»): فیسـار خاوە/ سسـتە لە ڕادەربڕیندا.
(الفِـكاك والفَـكاك): ئـەوەی بارمتەکـەی پێدەردەهێنرێـت یـان دیلەکەی پـێ بەرەڵا دەکرێتو هی لەو بابەتانە.
(الفَكّاك): ئازادکار/ بەرەڵاکارێکی بەدەسـت، هەڵوەشێنێکی بەتوانا.
(ألأفَكّ (م) فَكّاء (ج) فُكّ): کەسێکە جومگەی شـوێنێکی لـە خرتکە چووبێـت/ جومگەی لەجێچووبێت.
الملحق:
فـك: (المِفَـك): جەربـادەر کـە بورغـووی پێدەکرێتەوە یان قایمدەکرێت.

فكت: (فِكتوريا، فَلَكِيَّة) (ن): گەنمەشـامیی ئاویـی/ شـالیلۆپەر. ڕووەکێکـی ئاوییـە لە ئەمەریـکای کەمەریدا زۆرە لـە زەلکاوەکاندا دەڕوێت گەڵاکەی زۆر گەورەیە تیرەی گەڵایەکی سەر ئاوی دوو مەترە دەبێت لەوانەیە منداڵێك بتوانێت لەسەری بووەستێنێت بەرگەی ئەوە بگرێت.
فكر: ١-(فَكَرَ وفَكَّرَ وأفْكَرَ وتَفَكَّرَ- في الأمرِ): بیری لە کارەکە کردەوە لێوردبووەوەو ڕاما/ لێکۆڵییەوە.

(إِفْتَكَرَ- فِي الأَمرِ) (عامية): بیری لە کارەکە کردەوەو لێیراما.

(أَلفِكــر (ج) أَفْكار): ١-هــزر/ بیروبۆچوون/ کردەی مێشــك بــۆ کارێك کــە تێبیگات یان چارەسەریبکات ٢-ئەوەی بەدڵدادێت.

(«لي في الأَمرِ فِكرٌ»): من بیروبۆچوونێکم لە کارەکەدا هەیە.

(«مالي في الأَمرِ فَكْرٌ أَو فِكْرٌ»): بیرم لەو کارە نەکردۆتەوەو پێویستیشم پێی نییە.

(أَلفِكْرَةُ والفِكْرى (ج) فِكَر): هزر/ بۆچوون/ بیر ئەوەی بەدڵدا دێت.

(أَلفِكِّير والفَيكَر): بەبیرو هزر/ کەسێکە زۆر بیربکاتەوەو لە شت رابمێنێت.

٢-(أَلفاكورَة (ج) فَواكير) (سريانية): دەرگاگیر دارێکــە دەدرێتە بەر دەرگا یــان پەنجەرە کە نایەڵێت لەخۆیەوە بکرێتەوە.

الملحق:

فكــر: (التَفكــير): بیرکردنــەوەو تێرامــان کاری مێشــکە کە ئــەوەی پێــدا تێدەپەرێت بیربێت ئەندێشــە بێت وێنە بێــت هەڵگێرو داگێریدەکات/ وێقلەمەیدەکات/ ورد سەرنجی لێدەدات و لێی رادەمێنێت و بەراوردی دەکات.

(ألإِستِغراق في التفكير): قووڵ بیرکردنەوەو بە شــتەوە خەریکبــوون. (تکویــن الرَّأي): راپێکەوەنان.

(«تَفكــير صحيح»): بیرکردنەوەی راســت و دروســت و بەجێ کە کاری مێشکە لە کارێکدا بۆ چارەسەرکردنی.

(«أَلتَفكير في الخُرُوج مِن مَأْزَق»): بیرکردنەوە بۆ ئەوەی لە کێشــەیەك لــە تەنگانەیەك لە هەڵوێستێکی خراپ دەربچێت.

(أَلمُفَكِّــرَة): دەفتــەری یاداشــت/ بیرنامــە دەفتەرێکی بچووکە ئەوەی تێدا دەنوسیت کە بتەوێت بیرتبکەوێتەوە.

فكع: (فَكَعَ. فَكْعاً وفُكُوعاً): دوای رۆژبوونەوە رۆیشــت/ زوو رۆیشــت/ زوویکــرد. («ذَهَبَ فَمايُــدري أَينَ غَــدا): رۆیشــت و نازانرێت روویکردە کوێ و لە کوێیە.

(فَكِعَ- الرَجُــلُ. فَكْعاً وفُكُوعاً): دۆشــداماو ســەری نەویکرد لــە داخ و خەفەتــدا یان لە رقاندا.

(أَلفَكْع): کوکە/ کۆکین.

فكل: (إِفْتَكَلَ- فِي فِعْلِهِ): بەتەنگ کارەکەیەوە هات و بە خۆشییەوە کردی.

(أَلأُفكَل): ١-کۆمەڵێك خەڵك.

(«جــاءَ القَــومُ بِأَفْكَلِهِــم وبأَفاكيلِهِــم»): خوێشــگەل بە کۆمەڵ هاتن یــان هەموویان هاتن ٢-لەرزین.

(«أَخَذَهُ أَفْكَلٌ»): لەرز گرتی/ لەرزی لێهات لە لەتاو سەرما یان لە ترساندا.

(أَلمَفكُول): لەرز گرتوو/ لەرز لێهاتوو.

فكــن: (فَكَنَ- فِي الكَذِبِ فَكْناً): لە درۆکردندا

زیادڕەویکــردو لەســەری ڕۆیشــت/ درۆی شاخداریکرد.

(تَفَکَّنَ):١-سەرسامبوو/ حەپەسا ٢-بیریکردەوە/ ڕاما ٣-بـۆی شـپرزەو بـە داخـەوە بـوو ٤-پەشیمانبووەوە.

فکه: ١-(فَکِهَ. فَکَهاً و فَکاهَةً): ڕووخۆشـبوو خۆشمەشـرەف بـوو/ دەمبەپێکەنـین‌و سوعبەتچی بوو/ گەمەکار بوو/ قۆشمە بوو.

(فاکِـهٌ وفَکِـهٌ وفَیْکَهان): خۆشمەشـرەف/ ڕووخـۆش/ سـوعبەتچی‌و دەمبەپێکەنین/ گەمەباز.

(فَکِهَ- مِنهُ): بەلایەوە سـەیر بوو/ سـەیری لێهات/ سەری لێسوڕما.

(-للشيءِ): سەری لە شتەکە سوڕماو بەلایەوە سەیر بوو.

(«لو سَـمِعْتَ حَدیثَ فُلان لَما فَکِهْتَ لَهُ»): ئەگەر گوێت لە قسەی فیسار ببوایە بەلاتەوە سەیر نەدەبوو.

(فَکَّـهَ- الرَجُلَ):١-بە قسـەی خۆش‌و گەمە کابرای هێنایە پێکەنین‌و شـادیکرد ٢-میوەی درەخوارددا.

(فاکَهَ- الرَجُلَ مُفاکَهَةً):(گەمەی/ سوعبەتی) لەگەڵدا کرد.

(تَفَکَّهَ): میوەیخوارد.

(-بالشَّيءِ): خۆشی‌و چێژی لە شتەکە (بینی/ وەرگرت).

(-بِهِ): پێی ڕابواردو کاتی پێبردە سەر.

(-مِنهُ): بەلایەوە سەیر بوو/ سەیری لێهات.

(-بِفُلان): لە پاشـملە بە خراپە باسـیکردو بەدگۆیی دەربارە کرد.

(«تَرَکْـتُ القَومَ یَتَفَکَّهُـون بِعَرضِ فُلان»): خوێنـگەلم بەجێهێشـت کە بە خراپە باسی ناموسـی فیسـاریان دەکردو پێان ڕادەبواردو بەدگۆییان بەرامبەر دەکرد.

(تَفاکَـهَ- القَـومُ): گەمەیان لەگـەڵ یەکدا دەکردو قسەی خۆشیاندەکرد.

(ألفاکِه):١-قسەخۆش/ ڕووخۆش/ سوعبەتچی/ خۆشمەشرەف ٢ میوەدار/ خاوەن میوە.

(الفاکِهَةُ (ج) فَواکِه): ١-مێی وشەی (الفاکِه) ٢ میوە/ هەموو میوەجات ٣-هەموو شـتێکی بەچێژ.

(فاکِهَةُ الشِّتاءِ): ئاگر.

(ألفَکِـه (م) فَکِـهَ (ج) فَکِهـات): ١-دڵسـاف ڕووخـۆش‌و دەمبەپێکەنـین/ قۆشـمە/ گاڵتەچی/ گەمەکارو قسـەخۆش ٢-سەرسـام ٣ چەتوون‌و سەرکێش/ بزێو ٤-میوەخۆر.

(الفاکِهانِيّ): میوەفرۆش.

(ألفُکاهَة والفَکیهَة): گاڵتەوگەپ/ سوعبەت‌و قسەی خۆش.

(ألأفْکَه): زۆر گاڵتەبازو قۆشمە/ زۆر سوعبەتچی.

(«فُـلان مِـن أفْکَـهِ النـاس»): فیسـار قۆشمەترین‌و سوعبەتچیترین خەڵکە.

(الأُفكوهَــة (ج) أفاكيــه): قســەی ســەیرو سەمەرەو خۆشو بەچێژ.

٢-(تَفَكَّهَ): پەشیمانبووەوە.

فل: ١-(فَلَّ وفَلَلَ- السَّيفَ. فَلاًّ): شمشێرەکەی کولکرد.

(-القَــومَ): خوێشــگەلی شــکاندو ڕاوینــان/ بەزاندنی.

(تَفَلَّلَ وانْفَلَّ- السَيفُ): شمشێرەکە کولبوو.

(-القَومُ): شکانو هەڵاتن.

(إفْتَلَّ- السَّيفُ): شمشێرەکە کولبوو.

(إسْتَفَلَّ- السَيفَ): برشتی شمشێرەکەی بڕی/ کولیکرد.

(-الشــيءَ): بچووکترین پارچەی لە شــتەکە کردەوەو وەرگرت.

(ألفَلّ (مص) (ج) فُلُول): کوڵیی یان لێقرتانو لێپەرینی دەمی شمشێر.

(ألفَــل (ج) فُلُــول وفِلال): ١-ئــەوەی کە لە شــتێك ببێتەوەو بپەرێت وەك برشتی ئاسن یان پریشکی ئاگر ٢-کۆمەڵ/ گروپ.

(رَجُــلٌ فَلٌّ وقَومٌ فَــلٌّ): پیاوێکــی هەڵاتوو خویشــگەلێکی هەڵاتوو (تاكو کۆ لێرەدا وەك یەکە). یان بە (أفْلال وفُلُول)کۆدەکرێتەوە.

(ألفَلَــل): کولبوونــی/ دەمخورانــی/ دەمــی شمشێر.

(ألفَلَّة): کولیی/ خوراویی/ دەمی شمشێر.

(كتيبَةٌ فُلَّى): دەستە سەربازێکی هەڵاتوو.

(ألفَليل): کۆمەڵ.

(سَيفٌ فَليل وأفَلُّ ومَفْلُول ومُنْفَلّ): شمشێرێکی دەمکول/ دەمخوراو/ کۆڵ. (مُنثَلِم): کۆڵ.

٢-(فَلَّ عَن فُلانٍ عَقْلُه فَلاًّ): فیســار ئاوەزی تێکچوو پاشان چاکبووەوە.

(-الرَّجُلُ) (عامية): چوو/ ڕۆیشت.

(فَلَّــلَ-هُ) (عاميــة): پاڵی پێوەنــا بڕوات/ ڕەواندی.

(ألفَلَّة): ڕۆیشتن/ لاچوون.

٣-أفَلَّ- القَومُ: لە زەوییەکی وشکدا/ زەوییەکی بێگیاو ڕووەکدا خستیان/ دابەزین.

(-الرَّجُلُ): ســامانو داراکەی لەدەستچوو/ لە زەوی وشکەوە وەرگیراوە.

(ألفَلّ (ج) فَلّ والفِــل والفِليَّة (ج) فَلالِيّ): زەوییەکــی بێپیــت کــە هیچی تێدا ســەوز نەبێت.

(«هو فَلٌّ مِنَ الخَيرِ»): ئەو بێفەڕو بێچاکەیە/ بێخێرە.

٤-(الفُلّ. الواحِدَةَ فُلَّة): ڕاســقی، ڕووەکێکە لــە کۆمەڵــەی زەیتونەکانــەو لــە بەشــی یاســەمینە گوڵێکی هەیە وەك هی یاســەمین زۆر بۆنخۆشەو سپییەکی ڕووتە پێشیدەڵێن: (الياسمين الزَنْبَقي).

(الفَليل والفَليلَة): قژی بەیەکداچوو/ کۆ.

٥-(فَلْفَلَ- الطَّعــامَ): خواردنەکەی بێبەراوی کرد.

(تَفَلْفَــلَ-ت حُلَمــاتُ الضَــرْعِ): (ســەری گوانەکان/ گوێی گوانەکان) ڕەشهەڵگەڕان.

(-شَعْرُ الأسْــوَدِ): قژە ڕەشەکە (تەواو چنگی دایە یەك/ بەیەکداچوو) تەواو لوولبوو.

(ألفِلْفِــل والفُلفُــل) (ن): درەختــی ئاڵەت. درەختێکە لە هندستانەوە هاتووە بە تایبەتی لە خوارووی ئاســیاو مالیزیــادا دەروێنرێت. بەرەکــەی زۆر توونــە. دەهاڕێــت و بــۆ خۆشکردن دەکرێتە خواردنەوە.

(فِلْفِلة): درەختێکی ئاڵەت.

(ألفِلْفِل الکاذب) (ن): گەندە بیبەر درەختێکی جوانە گەڵاکەی هەمیشــە ســەوزەو ئاوێتەیە بەرەکــەی ترێ شــێوەیە ســوورەو لە پیرۆوە هاتووە بۆ جوانی لــە ناوچە گەرمەکانداو لە وڵاتی دەریای ناوەڕاستدا دەروێنرێت.

(ألفُلَیفِلَــة): دەلوبیبــەر ڕووەکێکــی گیایی یەکســاڵەیە لــە کۆمەڵــەی باینجانــە لــە ئەمەریــکای خــوارووەوە هاتــووە بەرەکەی کاتی پێگەیشــتنی سوورهەڵدەگەڕێت بە پێی جۆری بە ســەوزیی دەخورێــت یان ناوەکەی پڕدەکەن و لێدەنرێــت و دەخورێت هەندێکی توونەو هەیشە توون نییە.

(المُفَلْفَل): تیژ/ توون.

(شَــرابٌ مُفَلْفَــل): خواردنەوەیەکی (توون/ تیژ).

(شَعَرٌ مُفَلْفَل): قژێکی زۆر لوول و بەیەکداچوو.

(ألرزّ المُفَلْفَل) (ط): برنجێکی لێنراو کە دانە دانە وەســتابێت و بەهاراتــی تێکرابێت وەك ئاڵەت و بیبەرو بەهاراتیتر.

٦-(فَلْفَلَ): بە هەنگاوی کورت و بەخۆبادان و گەنجەفەوە ڕۆیشت.

(-القَــومُ) (عامیــة): یــەك لــە دوای یەك دەرچوون و ڕۆیشتن.

(تَفَلْفَلَ): (بە هەنگاوی وردو خۆبادانەوە/ بە فیزەوە) ڕۆیشت.

فلت: ١-(فَلَــتَ. فَلْتاً): دەربازبوو/ ڕزگاربوو/ فرتەیکرد/ دەرپەڕی.

(-ەُ): ١-دەربازیکــرد/ ڕزگاریکــرد ٢-بەریدا/ بەرەڵایکرد.

(أفْلَــتَ): دەرباز بــوو،/ دەرپەڕییە دەرەوە/ ڕزگاریبوو.

(-ەُ): دەریپەڕاند/ ڕزگاریکرد.

(-إلی الشــيءِ): هەڵپــەی بــۆ شــتەکە کردو ئارەزوومەندیبوو.

(تَفَلَّتَ): ڕزگاریبوو.

(-الی الشــيءِ): هەڵپــەی بــۆ شــتەکە کردو ئارەزوومەندیبوو.

(إنْفَلَتَ): دەرپەڕی/ ڕزگاریبوو.

(تَبغٌ فَلْــتٌ): توتنی نەپێچــراوە، نەکراو بە جگەرە.

(ألفَلَت): ڕزگاربوون/ دەرپەڕین.

(«مالَكَ مِنهُ فَلَتٌ»): لێی ڕزگار نابیت.

(اَلفَلْتَــةُ (ج) فَلَتات): ١-جارێك ٠رزگاربوون/ دەرپەڕین) ٢-دوا شــەوی مانگە یان دوارۆژی مانگی پێش موحەرەم، چونكە وەكو شتێك لە كۆت رزگاربووبێت وایە، بۆیە وا ناونراوە.

(«هو في بُردَةٍ لَهُ فَلْتَةٍ»): ئەو لە تەنگانەیەكی سووكەدایەو رزگاربوونی دەبێت.

(اَلفَلتِيُّ) (عامية): كەسـێكە خۆی لە گوناه ناپارێزێت/ كەسێكی بەرەڵایە.

(كَســاءٌ فَلــوتٌ): بەرگێكە تەســكە نایەتەوە یەك.

(اَلفالِــت) (فــا) (عاميــة): ١-ئاژەڵــی بەرەڵا ٢-گەنجی بەرەڵای دوای ئارەزوو. هەوەسكەوتوو.

(اَلفالِتَةُ): ١-مێی وشــەی (اَلفالِت) ٢-ئافرەتی بەرەڵای بێخاوەنو نەپارێزراو.

(النَّغمَــة الفالِتَة) (مو): ئاوازێكی مۆسـیقای هەرەمەكــی كە لەســەر دەســتوورو ئاوازێكی رێكوپێك نەڕوات (عامیە)/ ئاوازی گەرەلاوژێ.

(اَلإنْفِلات= الإِنْبِســاط) (ف): ئەزمبوونەوەی پەســتانی گاز لە ماوەیەكــی زۆر كەمدا وەك هی ئامێری هەڵمیو لوولەكی ئوتومبیل.

٢-(فالَتَ - هُ. فَلاتاً مُفالَتَةً): ١-لە ناكاودا/ لە پرێكدا لە بەردەمیدابوو ٢-رێكەوتیكرد.

(تَفَلَّتَ- عليه): ئامبازیبوو/ لێراپەڕی.

(إفْتَلَــتَ- الــكَلامَ): هەروەها قســەكەیكردو دەرپەڕاند/ بێخــۆ ئامادەكردنو بیركردنەوە كردی.

(-الشيءَ): شتەكەی گورج برد.

(-الأَمرَ): كارەكەی بێوەستانو بەپەلە كرد.

(- عَلَيهِ):كارەكەی بێئەو ئەنجامدا.

(أُفْتُلِتَ): لە پڕ مرد.

(-بِأَمــرِ كذا): بەرلــەوەی خۆی بــۆ ئامادە بــكات/ ئامادە بێت كارەكەی بــۆ هاتەپێشو بەسەریدا كەوت.

(-الشيءَ): لە ناكاودا شتەكەی لێبرا.

إِسْتَفْلَتَ- الشــيءَ مِن يَدِهِ: شتەكەی بە زۆر لەدەست هەڵیچڕاندو لێیداگیركرد.

(أَلفَلْتَــةُ (ج) فَلَتَــات): كارێكە لــە خۆیەوە رووبدات بێئامادەبوونو پێشەكی.

(«خَرَجَ الرَّجُلُ فَلْتَةً»): لەپڕ كابرا دەرچوو.

(«حَدَثَ الأَمــرُ فَلْتَةً»): كارەكــە لە پڕێكا/ لەناكاودا بەبێ بۆ ئامادەبوونی روویدا.

(فَلَتاتُ الكَلامِ): هەڵەو زەلەی زمان كە لە پڕ لە دەم دەردەچێت/ تەتەڵەكردنی زمان.

(فَــرَسٌ فَلَتــات (ج) فِلْتــان): چارەوێییەكی چابوك/ خێرا/ گورج.

(رَجُلٌ فَلَتــان): پیاوێكی بێباكــی بێپەروا/ چابــوكو شــەڕانیی/ شــەڕەنگێزو ئامادەی خراپە.

(فَــرَسٌ فُلَتٌ وفُلَّتٌ): چارەوێكیەكی چابوكو خێرا.

فلج: ١-(فَلَجَ الشيءَ فَلْجاً وفُلُوجاً): شتەكەی هەڵقڵیشاندو كوتكوتیكردو بەشیكرد.

(-الحَـرّاثُ الأَرضَ): كێڵەرەكـە زەویەكـەی كێڵاو ئامادەی كشتیكرد.

(-الوالـي الجزيَـةَ بَـينَ القَـومِ وعَلَيهم): (فەرمانڕەواكـە) والییەكە، سـەرانەكەی یان باجی زەویانەكەی بۆ خوێشـگەل دیاریكردن كە هەر كەسە بەشی خۆی بدات.

(فَلِـجَ فَلْجـاً وفَلْجَةً): ١-تووشـی (شـەپلە/ گێریی/ ئیفلیجی) بـوو ٢-میانەی نێوان پێی یان دەسـتی یان دانی زۆرتـر بوو/ لەیەكتری دووركەوتنەوە.

(أَفْلَـج (ج) فَلْجـاء (ج) فُلج): گـۆجو گێر/ ئیفلیج/ گۆتبوو.

(فُلِجَ): تووشی گۆجیبوو/ گێربوو.

(فَلَّجَ- الشيءَ): شتەكەی بەشكرد.

(-الأمْرَ): لە كارەكەی ڕوانییو چارەسەریكرد.

(تَفَلَّجَ): قلیش قلیشبوو.

(إنْفَلَجَ- الصُبحُ): ڕۆژ بووەوە/ بەیانیدا.

(ألفَلْج (ج) (مص) فُلُوج): نیو/ نیوە.

(ألفِلْج): نیوە.

(ألفِلْج والفالِج والفالَج (ج) فَوالِج): پێوەر/ شتپێو.

(ألفَلَجْ) (مص): ١-بەیان/سپێدە ٢-خواربوونەوەی پێ بەلای ڕاستداو ترازانی پاژنە.

(ألفالِج) (طب): ئیفلیجبوونی لایەكی لەشو پەككەوتنی جووڵەو هەستی.

(ألفالِج) (ح): حوشـتری دوو كۆپارە (بۆیە وا ناونراوە چونكە كۆپارەكەی دوو پارچەیە).

(ألفَلّوجة (ج) فَلالیج): زەویی خۆشـكراوی كشتوكاڵ.

(ألفَليجَـة): بەشـێك لە بەشـەكانی دەوار/ خێوەت.

(ألمُفَلَّجَة- من الأَسنان): دانی شاش.

(ألمَفلـوج (ج) مَفالیج): تووشـبووی دەردی گۆتیی/ ئیفلیجیی.

٢-(فَلَـجَ- القَومَ وعلى القَـومِ فَلْجاً وفُلْجاً): بەسەریاندا (زاڵبوو/ سەركەوت).

(-سَـهْمُهُ): تیرەكەی (بردەوە/ سـەركەوت) نیشانەكەی پێكا.

(-الرَجُلُ): ئەوەی ویستی بۆیبوو/ دەستگیریبوو.

(-علـى خَصْمِـهِ): بەسـەر (دوژمنەكەیدا/ ناحەزەكەیدا) زاڵبوو.

(-لَهُ): بڕیاری بەسەر ناحەزەكەیدا بۆدا.

(-بحاجَتِهِ): پێویسـتیەكەی دەستگیر بوو و سەپاند.

(فالَجَ-هُ فَفَلَجَهُ): پێشبڕكێی لە باشەدا لەگەڵدا كردو لێیبردەوە بەسەریدا زاڵبوو.

(أفْلَجَ): بە خواسـتی خۆی گەیشـت/ ئەوەی ویستی دەستگیریبوو.

(-على خَصْمِهِ): بەسەر ناحەزەكەیدا زاڵبوو/ بەزاندی.

(-اللهُ فُلاناً على فُلانٍ): خودا فیساری بەسەر فیساردا زاڵكردو سەرخست.

(-بُرهانَــهُ): بەڵگەکەی پیشـانداو خسـتیە بەرچاو/ پێشکەشیکرد.
(-لي): بڕیاری بەسەر ناحەزەکەمدا بۆدام.
(ألفَلْج) (مص): دەستگیربوونو سەرکەوتن/ زاڵبوون.
(الفَلْج (ج) فُلُوج): مانگ.
(ألفُلْج والفُلْجَة): دەستگیربوونو سەرکەتن/ زاڵوبون/ بردنەوە.
(ألفالِج- مِنَ السهام): تیری براوە.
الملحق:
فلج: (فَلِجَ): تووشــی ئیفلیجیبوو/ تووشــی گۆتیبوو/ تووشی شەپڵە بوو.

فلــح: ١-(فَلَــحَ- الأرضَ. فَلْحــاً): زەویەکەی کێڵا.
(فَلِحَ. فَلَحاً): لچی قڵیشا.
(أفْلَحَ): لچ قڵیشاو.
(ألشَــفَةُ الفَلحــاء): لچی قڵیشــاو. (ج) (فُلْح ألفَلح (ج) فُلُوح): قڵیش.
(الفَلح والفَلَحَةُ): قڵیشێك لە لچدا.
(الفِلاحَــةُ والفَلاحَةُ): کێــلان/ وەرزێری/ جوتیاری.
(الفَــلاّح (ج) فَلاّحَــة وفَلاّحــون): کێڵەر/ جوتیــار/ کشــتیار / وەرزێــر ٢-وڵاخــدار ٣-دەریاوان/ پاپۆڕەوان.
(مُتَفَلِّحُ- الشَــفَةِ أو اليَدَيــن أو القَدَمَين): لچ قڵیشاو یان هەردوو دەستو هەردوو قاچ (قڵیشاو/ ترەکیو) بە هۆی سەرماوەو سارديیەوە.
٢-(فَلَحَ- فُلاناً فَلْحاً): فریویدا/ لەخشتەیبرد.
(-لِلقَــوم وبالقَــوم): لە کڕینو فرۆشــتندا شتەکانی لا شــیرینکردنو جوانکرد تا بیکڕن هانیدانو لاسیدان.
(فَلَّحَ- بِهِ): ١-گاڵتەپێکرد ٢-لە خشــتەیبردو هەڵیخەڵەتاند.
٣-(أفْلَحَ- الرَجُلُ): ١-بە مەرام گەیشت/ ئەوەی دەیویســت دەســتگیربوو ٢-لە کۆششەکەیدا سەرکەوتو کارەکەی سەریگرت.
(-بالشَيءِ): بە شتەکە ژیا.
(إسْــتَفْلَحَ- بِهِ): سەرکەوتو ئەوەی دەستگیر بوو کە دەیویســت (ئەمە لە پێش ئیسـلامدا بــۆ دەســتبەرداربوونی ژنبــوو. پیاوەکــە دەیــوت: (إسْــتَفْلِحي بَأمــرِكِ): خۆت کاری خۆت بەڕێوەبەرە کــە ئەمە ئیدیۆمە/ وتەی جێگیرەو بۆ تەڵاقدانی ئافەرتەکە بووە.
(الفَلَــح والفَلاح): ســەرکەوتن/ دەرچوون/ دەســتگیربوون ٢-باروگــوزەران چاکبــوون ٣-مانەوەو ژیان ٤ ڕزگاریی/ ڕزگاربوون.
(«حَــيَّ على الفَلاح»): پەلە بکەنو وەرن بۆ نوێژکردن.
(ألمَفْلَحَة): مایەی سەرکەوتنو ڕزگاریی.
فلخ: (فَلَخَ- الشيءَ. فَلْخاً): شتەیکەی شەقار کرد/ قڵەشت/ هەڵقڵیشاند.
(-الأمرَ): کارەکەی (ڕوونکردەوەو دەرخست)

یەکالآیکردەوە.

(فَلَّخَ-هُ): لێیدا.

(ألفَيلَخ (ج) فَيالِخ): دەستار.

فلذ: (فَلَذَ- لَهُ مِنَ المالِ شَيْئاً): شتێك پارەی بۆ بڕییەوە.

(فَلَّذَ- الشيءَ): شتەکەی لەتکرد.

(إفْتَلَذَ-هُ المالَ): پارچەیەکی/ بەشێکی ماڵەکەی ئەوی وەرگرت/ برد.

(-مِن فُلان حَقَّهُ): مافەکەی خۆی لە فیسار وەرگرتەوەو لە ژێر چنگی دەرهێنا.

(ألفِلْذ أفلاذ): جگەری حوشتر.

(ألفِلْذَة (ج) فِلَذ وفِلْذ وأفْلاذ): پارچەیەکی جگەر یان پارچە گۆشتێكو پارچە زێڕێكو پارچەی شتێتر.

(أفلاذُ الأرض): گەنجی ناوزەوی.

٢-(ألفالُوذ والفالُوذَج والفالُوذَق (ج) فَواليذ) (ط) (فارسية): پەڵووڵە. لە ئاردو ڕۆنو هەنگوین دەکرێت.

(ألفُولاذ (ج) فَواليذ) (ك) (فارسية): پۆڵا/ ڕەقترین ئاسنە.

(ألمُفَلْوَذ- مِنَ السُّيوف): شمشێری پۆڵاییکراو.

الملحق:

فلذ: (فَوْلَذَ- الحَديدَ): ئاسنەکەی گۆڕی کردی بە پۆڵا.

(-الألَمِنيوم): بەرگی پۆڵای گرتە قاقۆنەکەو یان سەختییو قایمیی پۆڵایدایە.

فلز: (ألفِلِز والفِلِزّ والفِلُزّ): ١-جۆرە مسێکی سپییە ٢-خڵتەی ئاسن ٣-بە هەموو کانزای زەوی دەوترێت ٤-پیاوی توندوتیژی سەرسەخت ٥-چرووك/ ڕژد ٦-ئەو شتەی دەمی شمشێری پێتاقیدەکرێتەوە.

فلس: (فَلَّسَ- القاضِي فُلاناً): دادوەر بڕیاری لەسەر نابووتبوونی فیسارداو جاریدا.

(أفْلَسَ): نابووتبوو/ هیچی نەما. ئەمە وا دەڵێت کە تاکە فلسێکیشی پێنییەو نییە.

(مُفلِس): نابووت. (ج) مُفلِسون ومَفالِيس

ألفَلْس (ج) أفْلُس وفُلُوس: فلس/ پوولەسوورە/ پارچە پارەیەکی مسە.

(«فلان فَلْسٌ مِن كُلِّ خَيرٍ»): فیسار تەواو بێبەرەو هیچ بەرێکی لێناوەشێتەوە.

(فُلوسُ السَمَك): پوولەکەی پێستی ماسی.

(ألفَلاَّس): پووڵگۆڕەرەوە/ پووڵفرۆش.

(ألمُفَلَّس) (مفع): کەسێکە یان شتێکە کە پێستەکەی پەڵەی وەك پوولەکەی ماسیی پێوەیە.

٢-(تَفَلْسَفَ): ١-داناییو فەلسەفەکارییکردو لەسەری ڕۆیشت ٢-لە کارە زانستیەکاندا فەیلەسووفانەو دانایانە لێکیدایەوەو تەماشایکرد ٣-خۆی بە فەیلەسووف شارەزاو دانا نواند.

(ألفَلْسَفَة): ١-دانایی ٢-قووڵو لێزانانەو هونەرمەندانەو زانایانە لە کارە زانستیەکان

بكۆڵرێتەوە ٣ زانستیی شت سەرەتاییانو هۆکاری بوونو پەیدابوونیان ٤-زانیاریی کاری خوداییو مرۆڤایەتیو خۆناسینی مرۆڤ. وشەکە وشەیەکی لێکدراوی یۆنانییە لە وشەی (فیلیا) واتا خۆشەویستیو وشەی(صوفیا) واتا دانایی دەبنە: خۆشەویستیو دانایی.

(الفَیلَسوف (ج) فَلاسِفَة): ١-زانای فەلسەفە/ فەیلەسوف ٢-ئەرستۆ تالیس کە زانایەکی یونانییە لەم بوارەدا.

الملحق:

فلس: (الإفلاس): نابوتبوون/ لە بوونەوە بۆ نەبوونیی لە دەسرۆییەوە بۆ دەستکورتی.

(الإفلاس في القانون): نابووتبوون بە پێی یاسا ئەوەیە بازرگانەکە نەیبێت ئەو، وامانەی لەسەریەتی بیداتەوەو ئەو بەڵێنانەی داویەتی بیبابەتە سەر.

(«إشهار الإفلاس»): جاڕدانی مایەپووچیو نابووتیی کەسێك/ لایەك.

(الإفلاس مَجازاً): بەخوازمیش سەرنەکەوتنێکی پەرێشانەو بێدەسەڵاتیی.

(إفلاس السیاسة الاقتصادیة): تێشکانو مایەپووچیی رامیاریی ئابووری.

(ألتَفلیسَة): ١-نابوتیی/ مایەپووچییو تێشکان ٢-پەیرەوییە یاساییەکانە بەرامبەر نابووتبوویەك دەربارەی ئەو قەرزانەی لەسەریەتیو ئەو داراو ماڵەی کە هەیەتی.

(فَلْسَفَ- الشيءَ): شتەکەی بە فەلسەفە لێکدایەوەو فەلسەفانە تێیروانی.

فلش: (فَلَشَ- الأَمْتِعَةَ وفَلْفَشَها) (عامية سريانية): شتەکەی پەرشو بڵاوکردەوە.

(ألمَفلُوش) (عامية): مرۆڤی پنتی کە نازانێت کاروباری خۆی رێکبخات.

فلص: (فَلَّصَ- الرَّجُلَ): پیاوەکەی قوتارکرد/ رزگارکرد.

(أفْلَصَ وتَفَلَّصَ وانفَلَصَ): رزگاربوو/ قوتار بوو.

فلط: ١-(فَلَطَ- عَنِ الشيءِ. فَلْطاً): لە شتەکە سەرسامبوو/ واقی لێ ورما.

(فالَطَ-هُ): ١-لە ناکاودا لەبەردەمیدا پەیدابوو ٢-رێکەوتیکرد.

(أفْلَطَ-هُ الأَمرُ): لە ناکاودا کارەکە بەرەو رویبووەوە.

(أُفْتُلِطَ- بالأَمرِ): لە پڕ کارەکەی لێپەیدابوو.

(ألفَلَط): لەپڕ/ لەناکاو.

٢-(فَلْطَحَ- القُرصَ. فَلْطَحَةً): خەپلەکەی راخستو پانکردەوە.

(ألفِلطاح= المُفَلْطَح): هێلکەیی لە پانو درێژیدا.

(تَفَلْطُح أو تَبْطيطُ الأَرض): زەوی هێلکە شێوەیی جیاوازیی نێوان هەردوو تیرەی کەمەرەو جەمسەری گۆی زەوی دابەشی تیرەی کەمەرەکەی دەکرێت کە دەکاتە ٢٩٧/١

و هێلکە شێوەیی (بەرجیس/ مشتەری) دەکاتە ١/١٥یە.

فلع: (فَلَعَ وفَلَّعَ- الشيءَ فَلْعاً): شتەکەی قڵەشت/ هەڵقڵیشاند.

(تَفَلَّعَ): قڵیش قڵیشبوو/ شەقیبرد.

(إنْفَلَعَ): قڵیشاو لێکبووەوە.

(اَلفَلْع والفِلْع (ج) فُلُوع): قڵیشی قاچو شوێنو شتیتر.

(اَلفِلْعَةُ (ج) فِلَع): پارچەیەکی/ لایەکی (کۆپارەی حوشتر).

(الفالِعَةُ (ج) فَوالِع): چورتوم/ وەی/ بەڵا.

(سَيفٌ فَلُوعٌ (ج) فُلُع ومَفْلَعٌ): شمشێری تیژی برەر.

(مَزادَةٌ مُفَلَّعَةٌ): جەوەندەیەك کە لە پارچە پارچەی پێست دروستکرابێتو درابێتە دەمیەك.

فلغ: (فَلَغَ- رأسَهُ. فَلْغاً): سەری قرنجاند/ شکاند.

(تَفَلَّغَ- الشيءُ): شتەکە وردوخاشبوو.

فلق: (فَلَقَ وفَلَّقَ- الشيءَ فَلْقاً): قڵیشاندی/ شەقیکرد.

(-اللهُ الصُبْحَ): خودا ڕۆژیکردەوەو تاریکیی لابرد.

(تَفَلَّقَ): شەقارشەقار بوو.

(-الصُبحُ): سپێدەیدا/ ڕۆژبووەوە/ بەیانیدا.

(إنْفَلَقَ): شەقیبرد.

(اَلفالِق) (فا): قڵیشی کێو/ شەقبردوو.

(اَلفالِقَةُ): ١-مێی وشەی (الفالِق) ٢-تەختاییو نزمیی نێوان دوو بەرزی/ دوو گرد.

(اَلفَلْق) (ج) (مص) فُلُوق): قڵیش.

(«في رجلِهِ فُلُوقٌ»): پێی قڵیش قڵیشە/ قڵیشی زۆر تێدایە.

(كَلَّمَني مِن فَلْقِ فيهِ): لە درزی/ لە قڵیشی (دەمیەوە) قسەی لەگەڵدا کردم.

(فَلْقُ الرأس): ناوەراستو نیوەی سەر.

(مثَلَّثاتُ الفُلُوق) (ح): دەستە زیندەوەرە توێکڵدارە هەرە کۆنە بە بەردبووەکانە کە لەشیان سێ بەشی لاکێشەیی بووە لە زەویە کۆنە دروستبووەکاندایەو بە کۆنترین زیندەوەرێك دەزانرێن کە ناسراوبن.

(اَلفِلْق): نیوە کەرتی شتێکی شەقبوو/ کەرتبوو.

(اَلفَلَق (ج) فُلْقان): ١-بەیان/ ڕۆژ ٢-هەموو بوونەوەر ٣-دەرکەوتنو ڕوونبوونەوەی هەق/ ڕاستی کە لەوەپێش ئاڵۆزکابوو/ چەواشە بوو ٤-نزمیی نێوان دوو گرد یان دوو بەرزی ٥-دۆزەخ/ جەهەنەم ٦-قڵیشی شاخ.

(اَلفَلَق (ج) أفْلاق): فەلاقە دارێکە هەردوو سەرەکەی بە پەتێك بەیەکەوە دەبەسترێت. قاچی تاوانبارەکە دەخرێتە ناو پەتەکەوەو پێی توند دەکرێتو بە قاچیدا دەکێشرێت/ لێیدەدەن بەوە فەلاقەیدەکەن.

(اَلفَلَق- مِنَ اللَّبَن): ماستی شەقارشەقار

بووی ترشــبوونی یان شــیری ترشــاوی گورۆ گورۆ بوو.

(أَلفِلْقَة (ج) فِلَق): ١-نیوەی شــتی شــەقبوو/ کەرتبــوو ٢-پارچەیــەك ٣-(ز)گەلاّیەکــی بەرخۆلەیــی رووەکــە کــە لە تــۆوی رووەکە گوڵدارەکاندا دەبێت کاتێك تۆوەکە دەروێت ئەو گەلاّیە وەك گەلاّیەکی ئاسایی گەورە دەبێت.

(أَلفَلْقَة): نیوەی شتی کەرتبوو/ نیوەکەرت.

أَلفَلوق: دووکەرتبوو/ دووقلیشبوو.

(لبنٌ فُلاقٌ وفَلوق): شــیرێك بزرکابێت وەك پەنیری لێهاتبێت.

(«صارَ اللَّبنُ فُلاقاً وفِلاقاً وأَفْلاقاً»): شیرەکە برزکاوەو پارچەپارچە بووەو ترشاوە.

(أَلفَلاقَةُ (ج) فُلاق): کەرت/ پارچە.

(أَلثَّمَــرُ الفُلَيِّــق والمُفَلَّــق): میوەیــەك کــە وشــکبکرێتەوەو دەمبکاتــەوەو تۆوەکــەی دەربێتو لێبجیابێتەوە.

٢-(أَفْلَقَ- الشاعِرُ): هۆزانڤانەکە شتی سەیرو تازەی داهێناو هۆنییەوە.

(شاعِرٌ مُفلِق): هۆزانڤانێکی داهێنەرو دانەری شیعری بالاّو تازەو سەیر.

(أَفْلَــقَ- بالأَمــر): لــە کارەکــەدا کارامانەو لێزانانە بوو.

(تَفَلَّــقَ): لــە راکردنەکــەد وا خۆی گوشــی کۆششیکرد سەری سورماند.

(إِفْتَلَقَ): ١-شــتی سەیرو ســەمەرەی داهێناو کرد ٢-لە راکردنەکەدا کۆششی زۆریکرد.

(«مَــرَّ يَفتَلِــقُ في عَدوِهِ»): رابــورد وا تیژو خێرا رایدەکرد سەری سوردەهێنا.

(أَلفِلْق): ١-شــتی ســەیر/ کاری سەرسورمێن ٢-چورتوم/ وەی/ ئاپۆرە.

(أَلفِلْقَة (ج) فِلَق): چورتوم.

(أَلفَلْيــق والفَليقَــة والمُفْلَقَــة والفَلْقــى): ١-چورتوم/ وەی.

(«يا للفليقَة»): بۆ سەرسورمان لە قەوماوێکی سەخت یان کارێکی نەشیاو دەوترێت) ٢-کاری سەیرو سەمەرە.

(أَلفَيلَــق (ج) فَيالِــق): ١-ســوپایەکی مەزن ٢-پیاوی مەزن/ گەورە پیاو.

(إِمْرَأَةٌ فَيلَــقٌ): ئافرەتێکی زۆرزانی بەهاتو هاوار.

(شاعِرٌ مُفْلِقٌ): هۆزانڤانێکی داهێنەر.

(أَلمِفْلاق (ج) مَفاليق): سەرسەریو بەدرەوشت/ نامەرد.

(أَلفَلَق (ج) أَفْلاق): جۆرە شــیرێك کە لە بنی جامەکەدا دەمێنێتەوە.

(«يــا ابــن شــارِب الفَلَــق»): هــەی کوری پاشــماوەخۆر (بــۆ ســووکیی بــە یەکێك وا دەڵێن).

(أَلفُلقان): درۆی بێشەرمو شکۆو دیار.

(أَلفَليق): دەمارێکە لە ملدا دەردەکەوێت.

(رَجُلٌ فَيلَق): پیاوێکی کوێر.

(اَلِمفْــلاق): پيــاوى رەجــاڵو هيــچ نەبوو/ نەدارا.

(رَجُــلٌ مِفْــلاق): پياوێكى بــەدى خوێرى پووشتى رسواى بەدرەفتار.

٤-(فَلْقَحَ- مافي الإناءِ): هەرچى لە (دەفرەكە/ قاپەكە)دا بوو خواردیەوە.

(تَفَلْقَحَ- إلى القَومِ): مژدەى بە خوێشكەلدا.

(-الوَلَــدُ) (عاميــة): كورەكــە دەرچــوو/ سەركەوت كە لە پێشدا نازيرەكبوو.

(اَلفَلْقَحي): رووخۆش.

فلك: (فَلَكَ- ثَديُ الجارِيَةِ فَلْكاً) كەنيزەكەكە مەمكى خربوو.

(-تِ الجارِيَةُ): مەمكى خركرد.

(فالِك (ج) فَوالِك): مەمكخركردوو.

(فَلَّكَ-تِ الجارِيَةُ): كيژەكە مەمكى خركرد.

(-الثَديُ): مەمكەكە خر بوو.

(أَفْلَكَ- الثَديُ): مەمكەكە خربوو.

(تَفَلَّكَ- ثَدي الجارِيَةِ): مەمكى كەنيزەكەكە خربوو.

(-فُلانٌ) (عامية): بوو بە ئەســتێرەگەر لە نەبەدييە قسەى دەكردو وەكو لە گەردوونەكان بدوێت.

(إِسْــتَفلَكَ ثَديُ الجارِيَــةِ): مەمكى كيژەكە خربوو.

(الفُلْك): پاپۆر (بە مێو نێر دەكرێت).

(اَلفَلَــك (ج) فُلْك وفُلُك وأَفْلاك): خولگەى/ سورگەى ئەستێرەكان.

(الفَلَكُ الواحِدَةُ فَلَكَه (ج) فِلاك): ١-پارچەيەك زەويــى گــردەو بەرزتــرە لەمــلاولاى/ لــە دەوروپشتى ٢-گردە لمێك كە هيچى لەملاولاوە نەبێت.

(-مِــنَ البَحر): شــەپۆلى هەســتاوى خرى دەريا.

(-مِن كُلِّ شــيءٍ): بەشى هەرە زۆرى شت كە خر بێت.

(فَلَكُ البُــروج) (فــك): بازنەيەكە خۆر لە سوورانەوەيدا دەيكێشێتو بە ساڵێكە بازنەكە دەكرێت بــە دوازدە بورجەوەو هەر بورجەى (٣٠) پلەكە. هاوسەدەكان بێئەوەى پێويستبێت ناويانناوە بازنەى خۆرگيران.

(فَلَــك التَدوير عنــد الأَقدَمين): گەردوونە خرەكــە لــەلاى كۆنەكان (فــك) بازنەيەكە هەســارەى گەرۆك پيايــدا دەرۆن لەو كاتەدا چەقى گەردوون دەچێتــە بازنەيەكى ترەوە كە سوورى زەوى دەداتو پێيدەڵێن گەردوونى لوتكە.

(عِلــمُ الفَلَــك) (فك): زانســتى گــەردوون: زانستێكە كە لە بارەى ئەستێرە بەرزەكانەوە دەدوێتو دەكۆڵێتەوە.

(اَلفَلِك): ١-ئێسقان دەرپەڕيو ٢-جومگە قەبە ٣-كەســێكە كــە ئــازار لــە كلاوەى ئەژنۆيدا هەبێت.

(رَجُلٌ فَلِك): پیاوی سمتپان‌و گه‌وره.
(ألفَلْكَةُ (ج) فَلْك وفَلَك): هه‌رچی به‌رزبێته‌وه‌و ده‌رپه‌ڕیبێت‌و سووڕیدابێت/ خڕبێت وه‌ك كلاوه‌ی ئه‌ژنۆو شتی له‌و بابه‌ته.
(ألفَلْكَة): تاوێرێكی خڕی تاك.
(فَلْكَةُ المِغْزَل (ج) فِلَك): سه‌ری ته‌شی كه خڕه.
(ثَقَّالَة المِغْزَل) (عامية): سه‌ری ته‌شی.
(ألفَلَكِي): ١-گه‌ردوونیی ٢-زانای گه‌ردوونی/ گه‌ردووناس/ ئه‌ستێرەناس.
(الأفَلَك): ئه‌وه‌ی به سووڕی گردی لەدا ده‌سوڕێته‌وه كه هیچی به‌ده‌وردا نییه.
(ألإفلِيكان) (ع ا): ئالووكانی قورگ كه له‌مبه‌رو له‌وبه‌ری زمانه بچكۆله‌ن.
(ألمُفلِك والمُفَلَّك مِن النساء): ژنانی مه‌مكخڕ.
٢-(فَلَّكَ وأفْلَكَ الرَجُلُ في الأمر): له‌سه‌ر كاره‌كه ویره‌ویری زۆر كردو زۆری له‌سه‌ر ڕۆیشت.
٣-(ألفِلَكْسِرَةُ) (ح): ترتول: مێرووی مێو مێروویه‌كی بچووكه هه‌ندێكی میكرۆسكۆبییه (له كۆمه‌ڵه‌ی نیوباڵه) زیانی ته‌واو به ڕه‌گی مێو ده‌گه‌یه‌نێت.
فلم: (إفْتَلَمَ أنْفَهُ): لووتی بڕی.
(ألفِلْم (ج) أفلام) (انكليزية): شریتێكی سلیلۆزه كه توێژاڵێكی جه‌لاتین‌و برۆمۆری به‌سه‌ره‌وه‌یه ئه‌مه بۆ گرتنی وێنه‌ی فۆتۆگرافی‌و سینه‌مایی به‌كاردێت.
(الفِلم): فلیم كه چیرۆكێكی سینه‌مایی‌یه.
(«فِلْمٌ جَمِيلٌ»): چیرۆكێكی سینه‌مایی جوانه.
فلن: (فُلانٌ وفُلانَة): بۆ ناونه‌هێنانی كه‌سێك به‌كاردێت ده‌ڵێن: فِلان: فیسار.
(جاءَ فُلانٌ ولكن جاءَت فِلانَة): فیسار هات فیسار ژنیش هات به‌ڵام ئه‌گه‌ر بۆ شتێك به‌كاربێت بێئاوه‌ز بێت ده‌بێت (أل)ی بخرێته سه‌ر ده‌ڵێن: («رَكِبتُ الفِلان وحلَبتُ الفلانَة»): سواری فیسار شتبوم‌و فیسارم دۆشی.
فلو: ١-(فَلا. فَلْواً وفَلاءً): گوزاریكرد/ بۆ گوزار چوو.
(أفلَى- الرَجُلُ): ڕووه‌و بیابان ڕۆیشت یان چووه ناو بیابانه‌وه.
(ألفَلاة (ج) فَلَوات وفَلاً وفُلِيّ وفَلِيّ وجمع فَلاً أفْلاءً): بیابانی فراوان.
(ألفلا) (عند العامة): (لای ڕه‌شه خه‌ڵكه‌كه) ده‌شت/ زه‌وییه‌ك كه خانه‌ی تێدا نه‌كرابێت.
(«نامَ في الفَلا»): له‌ده‌شت نوست له شوێنێكدا كه سه‌ری نه‌گیرابێت.
٢-(فَلا- الصَبيَّ أو المَهرَ فَلْواً وفَلاءً): كوڕپه‌كه یان جوانوه‌كه‌ی له شیر بڕییه‌وه‌و له دایكی دوورخسته‌وه.
(-الغُلامَ): مێردمنداڵه‌كه‌ی به‌خێوكردو

پەرومردە کرد.

(أَفْلَــى- الصَبِيَّ أَو المَهــرَ):١-منداڵەکەی یان جوانووەکــەی لەشــیر برییــەوەو لــە دایکی جیاکردەوە.

(-الغُــلامَ): مێردمنداڵەکــەی بەخێوکــردو پەرومردە کرد.

(-تِ الفَــرَسُ): ماینەکــە جوانوویەکــی یەکســاڵەی هەبــوو کە لــە شــیر برابووەوە ٢-منداڵەکەی گەیشــتە تەمەنی ئەوەی کە لە شیر ببڕێتەوە.

(مُفلٍ ومُفلِيَةٍ):دایکێکە کە منداڵەکەی دەمی لە شیر بڕینەوەی هاتبێت.

(إِفْتَلَــى- الصَبِــيَّ أَو المهــرَ): منداڵەکە یان جوانووەکــەی لە شــیر بڕییەوەو لــە دایکی جیاکردەوە.

(-الغُــلامَ): مێردمنداڵەکــەی بەخێوکــردو پەرومردە کرد.

(-هُ لِنَفسِهِ):بردی‌و کردی بە هی خۆی.

(اَلفِلْــو (ج) أَفْلاء وفِلاء والفَلْــوّ والفُلُوّ (ج) أَفْلاء وفَلاوى (م) فِلْوَة وفَلُوَّة):جاشــولکە یان جوانوو کە لە شیر برابێتەوە یان یەکساڵە بێت.

٣-(فَلا-هُ بِالسَّــيفِ فَلْواً وفَلاءً):بە شمشــێر لێیدا.

(-القَومَ): خۆی کرد بە ناویاندا.

فلي: ١-(فَلَــى الأَمْرَ فَلْياً):کارەکەی هەڵگێڕو داگێڕ کردو سەرنجی لێگرت بیری لێکردەوە.

(-الشِــعْرَ):هەڵبەســتەکەی هەڵگێڕو داگێڕ کــردو واتاکــەی دەرهێنــاو شــتە ســەیرە ناوێزەکانی پیشاندا.

(-زَيــداً عَــن عَقلِــهِ):لــە ئــاوەزی زەیــد وردبووەوەو هەڵیسەنگاند.

(إِفتَلَــى- القَومَ بِعَينِهِ):بــە چاو وێقڵەمەی خۆێشگەلیکردو سەرنجی لێدان.

٢-(فَلَى وفَلَّى رَأسَــهُ أَو ثَوبَهُ. فَلْياً وتَفلِيَةً): ســەری یان کراســەکەی دۆزی‌و لە ئەســپێ پاکیکردەوە.

(تَفَلَّــى):ســەری یــان جلەکەی لە ئەســپێ پاککردەوە.

(-الطائِرُ):باڵندەکە بە دەنووك خۆی دۆزی یان خوراند یان خۆی پاککردەوە.

(تَفالى):حەزی لە دۆزینی خۆیکردو داوایکرد کە بیدۆزن.

(تِ النِساءُ):ژنان یەکتریاندۆزی.

(-تِ الحُمُــرُ):کــەرەکان خۆیــان لە یەکتری هەڵســوو وەکــو خۆیان بــدۆزن/ تا ناڵۆشــی لەشیان بشکێت.

(إِسْتَفلى):حەزیکردو داوایکرد کە بیدۆزن.

(الفِلايَة= التَفلِيَة):خۆدۆزین‌و ناڵۆششکاندن‌و خۆ لە ئەسپێ رزگارکردن‌و پاککردنەوە.

٣-(فَلى-هُ بِالسَّيفِ. فَلْياً)شمشێری پێداکێشا/ بە شمشێر لێیدا.

(-القَومَ): خۆیکرد بە ناویاندا.

(فَلِيَ- الشيءُ يَفلى فلىً): شتەکە/ برا/ پچڕا.
(أَفلى وافتلى- القَومَ): خۆیکرد بە ناویاندا.
(إِسْـتَفلى-هُ): لێوەی تووشـی ئـەوە بوو بە شمشێر بەسەریدا بکێشن/ لەسەری بدەن.
(اَلفالِيَةُ): چەقۆ.
٤-(اَلفالِيَـةُ) (ح): قالۆنچەیەکی خاڵخاڵاوییە بە کونی مار ڕاهاتـووە لەبەرئەوە پێیدەڵێن:
(فالِيَةُ الأَفاعي): قالۆنچە مارانە.
(فالِيَـةُ الأَفاعـي): سـەرمتای خراپـەو بەدکاریی.
(اَلفَلَيون (م) فَلْيونَة- عند النصارى): لەلای عیسـاییەکان بەو کورە دەڵێن کە پیاوەکە لە ناوی پیرۆزکردنی هەڵدەکێشـێت بە کورەکە دەڵێن فەلیون ئەو دەبێتە پیرۆزکەری. کچوکە (فلیونتـە) دەبێت ئەو ژنەی لەگەڵیدا دەبێت ئەویش دەبێتە پیرۆزکەری (ایطالیة).
(اَلفِلِّـين الواحدة فلِّيِنَـة) (یونانیة): فلین. مادەیەکـی نەرمـی لاسـتیکییە دەکرێت بە دەمەلبێن‌و سەرقاپی گەلێك قاپ‌و قاپی شووشە لە توێکڵی بەرووی فلین دروستدەکرێت.
فم: (أَلفَمُ والفُمُ والفِمُ مِنَ الإِنسان) (ع ا): زار دەم شوێنی قسـەکردن‌و خواردن لە (فوه)ەوە هاتووە.
(فَمـان وفَمَوان وفَمَيـان): دوو (زار/ دەم).
(ج) أَفْواه و أَفْمام.
(فَمِيّ وفَمَوِيّ): دەمیی/ زاریی.

فـنّ: ١-(فَـنَّ- الشـيءَ فَنّـاً): ڕازاندیەوەو جوانیکرد.
(-الإِبِلَ): حوشترەکەی دەرکرد.
(فَنَّـنَ- النـاسَ): خەڵکەکـەی ڕازانـدەوە دەستەدەستەیکردن.
(-رأَيَـهُ): هەردەمـە ڕایەکی هەبوو لەسـەر ڕایەك نەوەستایەوە.
(-الشيءَ بِالشَّيءِ): شتەکەی تێکەڵی شتەکەیتر کرد.
(تَفَنَّنَ- الشـيءُ): شـتەکە باروجۆرو ڕەنگی زۆر بوو.
(-في الحَديثَ أَو العَمَلِ): لە گوفتار یان کاردا جۆرەهـا ڕێگەو شـێوازی جـوان‌و هونەریی بەکارهێنا.
(إِفْتَنَّ وتَفَنَّنَ- في الخصومَة): لە ناکۆکییەکەیدا جۆرەها ڕێگەی گرت‌و لـە دوژمنایەتییەکەی فراوانتر کرد.
(-الحمارُ بِأُتُنِـهِ): نێرە کەرەکە ماکەرەکانی بە ڕاست‌و چەپ‌و ئەملاولادا ڕافراند.
(إِسْتَفَنَّ- فَرَسَهُ): چارەوێکەی ناچار کرد بە جۆرەها جۆر بڕوات.
(اَلفَـنّ (مص) (ج) أَفْنـان وفُنُون و (جج) أَفانـين): ١-جۆری شـتێك‌و ڕەنگ‌و شـێوەی ٢-بار/ دۆخ/ ڕەوش ٣-ئەوەیە کە هونەرمەندەکە چی زانیاریی هەیە بیخاتـە کارەوەو بەکاری بهێنێت بۆ کێشـانی وێنەیەکی سروشـتیی‌و

بیگەیەنێتــە ئەوپەڕی ئامانجــی هزرێك یان سۆزێك كە دەربڕینی جوانیی باڵا بێتو چێژ بە دڵو مێشك بدات.

(فُنون الشِــعْر): جۆری هۆزان/ هەڵبەســت/ شیعر.

(الفُنون الجَميلَة): هونەرە جوانەكان ئەومیە كە وێنەی جوانیی بنوێنێت وەك مۆســیقەو وێنەكێشــانو هۆزان/ شــیعرو ڕەوانبێژییو پەیكەرتاشینو هونەری خانەسازییو سەما.

(الفُنــون اللذیــذة): هونەرە خۆشــەكان كە چێژو خۆشی بە بكەرەكەی دەگەیێنێت كاتێك پەیــڕەوی دەكات وەك ســەماو هەڵپەركــێو مۆسیقاو گۆرانیو سواریو ڕمبازێن.

(ألفُنُون الحُــرَّة): هونەرە سەربەســتەكان/ ئازادەكان، ئەو هونەرمیە كە زۆرتر كاری بیرو مێشــك بێت لــەوە كە كاری دەســتبێت وەك هۆزان/ شیعر.

(الفُنون اليَدَويَّة أو الحِيلِيَّة):هونەری دەستیی ئەومیە كە زۆرتر كاری دەستبێت لەوەی كاری مێشــكو بیر بێت وەك پەیكەرتاشین/ ئیشی دەست.

(أفانين الكَلام): هونەری ئاخاوتن/ شــێوازو ڕێگەو چۆنیەتی دەربڕین.

(«هو فِنُّ عِلــم»): ئەو چاكــی لێدەزانێتو جوانو چاك پێیهەڵدەستێت.

(ألفَنَّةُ): جارێك بەكارهێنانی هونەر.

(ألفَنَّــان): ١-هونەرمەنــد ٢-داهێنــەر لــە هونەرەكەیدا كە شــتی سەیرو ناوێزەو جوان پیشــانبدات ٢-كەرە كێویی لە غاركردنیدا بە گەلێك جۆرو ڕێگەو شێوە غاردەكات.

(الأُفْنُون (ج) أفانين): جۆر یان ڕەنگی شتێك یان نموونەی.

(ألمِفَن (م) مَفَنَّة): ئەو كەســەی شتی سەیرو سەمەرەو كاری ناوێزە دادەهێنێو دەنوێنێت.

(ألتَّفنين- في الثَّوب): هونەر كاریی لە بەرگدا كە لە وێنەی نەكرابێت.

(«ثَوبٌ ذوو تَفنين»): بەرگێكە هونەری تێدا كراوە كە لە وێنەی نییە.

(ألمُتَفَنِّن) (فا): كەسێكە كە لە پیشەكەیدا یان لە ڕەوشی خۆیدا هونەروەر بێت.

٢-(فَنَّ- الرَجُلَ. فَنّاً): تووشــی ماندوێتییو كولەمەرگییكرد.

(ألفَنّ): ماندوێتییەكی زۆر.

(«لَقيتُ مِنهُ فَنّاً»): بە دەســتییەوە تووشی ماندوێتییەكی زۆر بووم.

٣-(فَــنَّ-هُ في البَيع فَنّاً): لە فرۆشــتنەكەدا دەغەڵیی لەگەڵدا كرد/ گزیی لێكرد.

(-الدَيــنَ): بــۆ دانەوەی قەرزەكــە/ وامەكە دەستیدەستیی پێكردو خایاندی.

٤-(تَفَنَّــنَ): وەك (لقێكــی/ چلێكی) ڕاســتە شیرزە بوو.

(ألفَنَن (ج) أفْنــان و (حج) أفانين): (لقی/

چلی) راستی درەخت.
(ألفُنَّةُ): گیایەکی زۆر.
(شَــجَرَةٌ فَنَّاء وفَنْواء): درەختێکە لقی ڕەپو راستی زۆرە.
(ألأُفْنُــون (ج) أفانــين): ١-پەلــی تێکئالاوی درەخــت ٢-هەرەتــی (هەرزەکاریــی/ لاویی/ گەنجێتی) یان ســەرەتای هــەور ٣-ئاخاوتنی شپرزەیی.
(ألفَنيــان): قــژی درێــژ (لە پەلــی درێژی درەختەوە وەرگیراوە).
(شَــعَرٌ فَيْنــان): قــژی درێــژی جــوانو ڕێکوپێك.
٥-(ألفَنَّة): دەمێکی ڕۆژگار.
(ألأُفْنُون (ج) أفانين) (ح): مار.
(ألمُفَنَّنَة): پیری بەدرەفتار.
فنأ: (ألفَنء): گروپ/ کۆمەڵ.
(ألفَنأ): زۆریی.
فنــج: ١-(فَنْجَرَ- عَيْنَيْــه) (عامية): چاوی ئەبڵەقیکرد/ دەرپەڕاند.
(ألفَناجِرَة): سوارچاکەکان.
٢-(ألفِنْجــان (ج) فَناجــين) (فارســية) لە (فنکان)ەوە وەرگیراوە ١-فنجان ٢-کلاوزەڕ یان کلاومس کە ژنانی شاریی لەسەرسەریاندەناو پێچیان بەسەرەوە دەبەست.
(ألفِنْجانَة): فنجانولکە/ فنجانی بچووك.
فنخ: ١-(فَنَخَ- هُ. فَنْخاً): بەســەریدا زاڵبوو سەری پێ شۆرکرد.
(-عَظْمَهُ): ئێسقانەکەیی بێقڵیشاندنو خوێن لێهێنان وردکرد.
(-هُ فَنْخاً وفُنُوخاً): بێهێزو شپرزەیکرد.
(فَنَّخَ-هُ): زاڵیبوو سەرشۆڕیکرد.
(-عَظْمَهُ): ئێســقانەکەی وردکــرد بێئەوەی بیقڵیشێنێتو خوێنی لێبهێنێت.
(أفْنَخَ رَأسَــهُ): سەری شکاندو شەرشۆڕیکرد/ داماویکرد.
(تَفَنَّخَ-هُ): بەســـەریدا زاڵبوو تەواو زەبوونو سەرشۆڕیکرد.
(ألفَنيخ): ١-شــلو شــێواوی بێتوانــا/ بێهێز ٢-پیر.
(ألمِفْنَخ): زەبربەدەستێکی وا کە دوژمنەکانی خۆی زۆر زەبوون بکاتو سەریان بشکێنێت.
٢-(فَنْخَرَ. فَنْخَــرَةً): فوویکردە کونە لووتی خۆی/ لووتی فشکرد.
(ألفُناخِر (م) فُناخِرَة): ١-لوتکەورە/ لووتزل ٢-کەتە/ چەتەوڵ زەبەلاح.
(ألفُنْخُــر (م) فُنْخُــرَة): چەتــەوڵ/ کەتە/ زەبەلاح.
(ألفِنخيرَة): خۆهەڵکێش/ زۆربەخۆدا نازیو.
فنــد: ١-(فَنِــدَ. فَنَــداً): خەڵەفــاوو ئاوەز سووکبوو.
(-في الرَّأيِ أوِ القَولِ): لە ڕاو قسەدا هەڵەیکرد.
(فَنَّدَ-هُ): ١-بەدرۆیخســتەوە ٢-ڕاکەی بە هیچ

نەزانیو پووچەڵیکردەوە ٣-سەرزەنشتیکرد.
(-الحسـابَ) (عامية): ژمێرەکەی تۆزە تۆزە جیاکردەوە.
(أَفْنَـدَ): خەڵەفـاو کەمئـاوەز بـوو/ ئەقڵی سووکبوو.
(-في الـرَأي أو القَولِ): لە ڕاو قسـەکەیدا بە هەڵەدا چوو.
(-هُ): ڕاکەی بە هەڵە دانا.
(-هُ الكِبَرُ): گەورەیی تەمەن/ پیریی تووشـی خەڵەفانیکردو ئاوەزی کزکرد.
(ألفَنَـد (مـص) (ج) أفنـاد): ١-پەککەوتن ٢-کفرانەی نازو خۆشـیی کە خودا داوێتی بە یەکێك.
٢-(فَنِدَ وأَفْنَدَ. فَنَداً): درۆیکرد.
(فَنَّدَ-هُ): بەدرۆیخستەوە.
٣-(فَنَّدَ- في الشَّـراب): سـەری کردە سـەر خواردنەوەو لەسەری بەردەوام بوو.
٤-(فَنَّدَ- الفَرَسَ): چارەوێکەی چرووسـاند/ لەرکرد.
(-الكَـرْمَ) (عامية): مێوەکـەی قونار کرد/ هەڵپاچی/ لـقو پۆپە وشـكو بێکەڵکەکانی بری.
(ألفِنْـد (ج) فُنُود أَفناد): (لق/ چڵ/ پەل)ی درەخت.
٥-(فَنَّدَ وفانَـدَ وتَفَنَّدَ فُلانـاً على الأَمرِ): کارەکەی لە فیسار داواکردو لێیویست.
٦-(تَفَنَّدَ- مِن كذا): لەوە پەشیمانبووەوە.
٧-(ألفَنْد): چیای مەزن.
(ألفِنْـد (ج) فُنُود وأَفْنـاد): ١-کێوی گەورە ٢-جۆر ٣-خوێشگەلی کۆمەڵبوو.
(«أَتَـو أَفْنـاداً»): کۆمـەڵ کۆمـەڵ هاتـن ٤-زەوییەك بارانی لێنەباریبێت.
(أَفْنادُ اللَّيل): شەوگەڕەکان.
٨-)(الفُندُق (ج) فَنادق): ١-خان/ کاروانسەرا ٢-ئوتێل/ میوانخانە کە بۆ ڕێبوارو گوزارکارو گەشـتیار دامـەزراوە تـا تیایـدا دابـەزنو بحەوێنەوە.
(ألفُنْداق (ج) فَناديق): دەفتەری ژمێرە.
فنـر: (ألفَنـار (ج) فَنَارات): ١-مەشـخەڵ/ چراوك ٢-منارە ٣-فەنەر (فارسـيە) لە کاغەز یـان چنراوێـك وەك لوولەك دروسـتدەکەن بنێکی بـۆ دەکەن مۆمێك لەسـەر بنکەکەی دادەنێـنو دایدەگیرسـێننو بەدەسـت لـە شـوێنێکەوە بـۆ شـوێنێکیتر دەیگوێزنەوەو ڕووناکیی دەدات بێنەوەی بە با بکوژێتەوە.
فنس: (الفانـوس (ج) فَوانيـس= النَمَّام): ١-دووزمـان/ زمانبەد/ ئاشـووبگێر ٢-چرای دەستی، دەشێت ئەو وشەیە عەرەبی نەبێت).
فنـش: (فَنَّـشَ- في الأَمـرِ): لـە کارەکەدا خاوبووەوەو سستیکرد.
فنـط: (ألفَنطـاس (ج) فَناطيـس): ١-گۆلی نـاو پاپۆڕ کـە ئاوی شـیرینی تێدا بۆ

خواردنـــەوە هەڵدەگیرێـــتو دادەنرێـــت ٢- جامێکە لە پاپۆڕەکەدا ئاوی خواردنەوەی پێ دابەشدەکرێت.

(أَنْفُ فِنطاس): لووتێکی پان.

(ألفِنطیس (ج) فَناطیس): ١-مرۆڤی ناپاك: بەدزمـــان ٢-لووتێـــك کـــە کونەکانـــی فش‌و پەرەکەکانی پانبووبێتەوە ٣- لووتپان.

(ألفِنْطِیسة): لۆزی بەراز.

فنـــع: (فَنِـــعَ. فَنَعاً): دارابوو ســـامانی زۆری پێکەوەنا.

(فَنْـــعٌ وفَنیعٌ): ســـامانداریکی قـــورس/ زۆر دەوڵەمەند.

(ألفَنـــع) (مـــص): ١-جوامێرییەکـــی تەاوو/ بەخشـــندەییەکی زۆر ٢-چاکەو پیاوەتییەکی لە ئەندازە بەدەر ٣-هەموو شتێکی زۆر ٤ بۆنی مسك/ بۆنی خۆش.

(«مِسْـــكٌ ذو فَنَـــع»): مســـکێکی بۆنخـــۆش بۆنبلاو.

(ألفَنَع): ناوبانگباش.

فنق: ١-(فَنَقَ وفانَقَ الغُـــلامَ): مێردمنداڵەکەی خستە گوزەرانێکی خۆشەوەو ناسك بەخێویکرد.

(أَفْنَـــقَ): خۆشـــگوزەرانبوو کـــە لەوەپێـــش نەبووبوو.

(تَفَنَّقَ- الغُلامُ): مێردمنداڵەکە خۆشگوزەران‌و ژیان ناسکبوو.

(جاریَـــةٌ فُنُـــق ومِفنـــاقٌ): کەنیزەکێکـــی خۆشگوزەران‌و ناسکژیاو.

(ألفَنیـــق (ج) فُنُق وأَفناق): کەڵە ئەســـپێك یان نێرە حوشـــترێکی دابەستەو خۆشەویست نەســـواریدەبن‌و نـــە بـــاری پێدەبـــەن لەبەر رەسەنیی.

(ألفَنیقَـــة (ج) فَنائِـــق): ژنـــی نـــازدارو خۆشگوزەران.

(عَیشٌ مُفانِق): ژیانێکی نەرمی خۆشگوزەرانیی.

(تَفَنَّقَ- في الأمرِ): لە کارەکەدا دەستڕەنگینیی نواندو کارامە کارەکەیکرد.

٣-(ألفَنیقَةُ (ج) فَنائِق): دەفرێکە لە خەرار بچووکتر.

فنك: ١-(فَنَكَ- بِالمَكانِ فُنوكاً): لە شوێنەکەدا نیشتەنیبوو.

(فَنَـــكَ وأَفْنَكَ- علی الأمرِ): لەســـەر کارەکە سەرومر بوو/ بەردەوام بوو.

(-في الأمرِ): لەســـەر کارەکـــە ویرەویری زۆر کردو جەختی لەسەر کرد/ پێیداگرت.

(فَنَّـــكَ- في الشَـــرِّ أَو الكَـــذِبِ تَفنیـــكاً): لە خراپەکاریی یان درۆکردندا سەرسەختییکردو پێیداگرت.

(فانَـــكَ. مُفانَكَـــةً- في الأَمـــرِ): چـــووە ناو کارەکەوە.

(-في الشَرِّ أَوِ الكَذِب): لە بەدیی‌و خراپەکاریی یان درۆکردندا سەرســـەختییکردو لەســـەری سوور بوو.

(ألفِنك): دەرگا/ دەروازە.
٢-(فَنَكَ وأَفْنَكَ فُنُوكاً): درۆیکرد.
٣-(الفَنْك): سەیروسەمەرە.
(ألفِنْك والفُنْك): بەشێکی شەو.
(ألفَنَك): ١-سەیروسەمەرە ٢-بەشێکی شەو ٣-(ح) دەڵەك. زیندەوەرێکی بچووکە لە کۆمەڵەی سەگە لە ڕێوی دەچێت بەڵام گوێی گەورەیە درێژی لە چل سانتیمەتر زۆرتر نابێت ئەویش بە کلکەکەیەوە پێستەکەی زۆر بەنرخەو باشترین فەرووە. لە میسردا ناسراوە.
(ألفَنيك): ١-شوێنی بەیەکگەیشتنی ڕیش کە لە ناوەڕاستی چەناگەدایە ٢-بنی کلکی باڵندە.
(حامِض الفينيك) (ك): ترشی فینیك. ترشێکی پاکژکەرەوەیە لەو شلەرۆنە دەردێت کە لە پاڵاوتنی قەترانی خەڵووزی بەرد دەردێت(فرنسیة).
(الإفنيك): بنی کلکی باڵندە.
(ألمُتَفَنِّكة): ئافرەتی گەوج.
فنو: (ألفَناة (ج) فنَوات): پشقل.
(ألفَناة (ج) فَناً (ن)): ڕەزڵە.
(شَجَرَةٌ فَنواء): درەختێکی پەلوپۆ زۆرو بە سێبەر/ سێبەر فراوان.
فني: ١-(فَنِيَ وفَنَى. يَفْنى فَناءً): لەناوچوو/ فەوتا/ نەما.
(-الرَّجُلُ): تەواو ئیختیار بوو پەکیکەوت/ ئیفتادە بوو.
(أفنى- الشيءَ. إفناءً): ١-شتەکەی فەوتاندو نەهێشت ٢-لەناویبرد.
(تَفانى- القَومُ): خوێشگەل یەکتریان بڕییەوە/ فەوتاند.
(ألفاني) (فا): ئیختیاری پەککەوتە کە نزیکی مردن بووبێتەوە/ ئیفتادە.
(«صارَ شَيْخاً فانياً»): بوو بە پیرێکی پەککەوتە/ تەواو ئیختیار بوو/ ئیفتادە بوو.
(ألفَناء) (مص): ١-فەوتان/ دوابڕان/ لەناوچوون/ نەمان/ قڕتێکەوتن ٢-مردن.
٢-(فانى- الرَجُلَ. مُفاناةً): ١-دڵی ڕاگرت ٢-دایمرکاند.
(«كَما يُفاني الشُمُوسَ قائِدُها»): وەك چۆن سوارەکە ئەسپە سەرکێشەکەی ڕادەگرێت و دایدەمرکێنێت.
(فانى- المالَ): سامانەکەی باش هەڵسووڕاند.
(«كانَ يُفاني الأَيامَ لاهياً»): بە ڕابواردن ڕۆژانی بەسەر دەبرد.
٣-(ألفِناء (ج) أفْنِيَة وفُنِيّ): حەوشەو دەشتی بەردەمی خانوو.
(فَناءُ الطيور): کولانەی مریشك و باڵندەو کونی کەروێشك و لەو بابەتە.
(«هوَ مِن أفناء الناس» والواحِد فِنْوٌ): کەس نازانێت کێیە/ لە چ تیرەیەکە.

فه‌: (فَهِهَ. فَهاهَةً): شه‌كه‌ت‌و بێهێز بوو.
(فَهٌ وفَهِيهٌ): شه‌كه‌ت‌و په‌ككه‌وته‌و بێهێز.
(فَهَّ فَهاهَةً): شه‌كه‌ت‌و بێتوانا بوو.
(-الشيءَ وعَنِ الشيءِ. فَهّاً): شته‌كه‌ی (له‌بیرچووه‌وه‌/ له‌یادكرد).
(فَهَّهَ- اللهُ الرَجُلَ): خودا په‌كی پیاوه‌كه‌ی خست‌و هۆشی له‌به‌ر بری.
(أفَهَّ-اللهُ الرَجُلَ): خودا هۆشی له‌به‌ر پیاوه‌كه بری.
(-هُ الشيءَ): شته‌كه‌ی له‌بیربردهوه‌.
(ألفَهَّةُ): ١-مێی وشه‌ی (ألفَهّ) ٢-شه‌كه‌ت ٣-بێهۆشیی‌و بێیاگایی. زمانته‌ته‌ڵه‌كردن‌و هه‌ڵه‌گۆییكردن.
(مارأيتُ مِنهُ فَهَّةً): زمانته‌ته‌ڵه‌یی‌و هه‌ڵه‌م لێنه‌دیوه‌.
فهد: ١-(فَهَدَ- لِفُلانٍ. فَهْداً): له‌ پاشمله‌/ كه‌ له‌وێ نه‌بوو پیاوه‌تی‌و چاكه‌ی به‌رامبه‌ر كرد.
٢-(فَهِدَ. فَهَداً): ١-له‌نوستن‌و خۆكێشانه‌وه‌و توروه‌بووندا له‌ یۆزچوو ٢-نوست‌و له‌ كاری سه‌رشانی، خۆی بێئاگا كرد.
(فَهِدٌ وفَهِدٌ): یۆزڕه‌فتار بوو له‌ نوستن‌و خۆ كێشانه‌وه‌و توورِه‌بووندا یان له‌ كاروباردا گوێنه‌ده‌رو خۆبێئاگاكه‌ر بوو.
(فَهِدَ- عَنهُ): لێی بێئاگا بوو.
(ألفَهْدُ (ج) فُهود وأَفْهُد) (ح): یۆز/ جۆره‌ درنده‌یه‌كه‌ له‌شی له‌ نێوان سه‌گ‌و پڵنگدایه‌.
په‌لی له‌ په‌لی پڵنگ درێژتره‌ خاڵخاڵاویی ره‌شه‌و وه‌ك پڵنگ بازنه‌یی نییه‌ به‌ خه‌وخۆشیی به‌ناوبانگه‌.
(ألفَهْدَةُ (ج) فَهَدات) (ح): مایۆز.
(ألفَهّاد): ١-كه‌سێكه‌ كه‌ یۆز بۆ راو په‌روه‌رده‌و فێربكات ٢-خاوه‌ن یۆز/ یۆزه‌وان.
٣-(ألفَهْدَةُ): بن/ بێخ.
(ألفَوْهَدُ (م) فَوهَدَة والأُفْهُود (ج) أفاهيد): مێردمنداڵی قه‌ڵه‌وی له‌شجوان.
فهر: ١-(فَهَّرَ- الفَرَسُ): چاره‌وێكه‌ له‌ غاردا ماندوو بوو دایه‌ دواوه‌.
(-الرَجُلُ): شه‌كه‌تبوو.
٢-(فَهَّرَ- زَيدٌ): گۆشته‌كه‌ی نیشته‌ سه‌ریه‌ك‌و یه‌كپارچه‌ بوو له‌شی ناشیرینبوو.
(ألمفاهِر): گۆشتی سه‌رسه‌نگ.
(أفْهَرَ): جه‌ژنی فوهری كرد.
(ألفُهْر): جه‌ژنێكی جووله‌كه‌یه‌ یان خانه‌یه‌كه‌ بۆ خوێندنی ته‌ورات له‌ جه‌ژندا تیایدا كۆده‌بنه‌وه‌ (عبرانیه‌).
٤-(تَفَهَّرَ- في المالِ والكَلامِ): دارایییه‌كه‌ی په‌لیهاویشت ده‌وڵه‌مه‌ند بوو یان له‌ قسه‌دا درێژه‌یدایه‌و له‌سه‌ری رۆیشت‌و به‌توانا بوو.
٥-(ألفِهْر (ج) أفهار وفُهُور والفِهْرَةُ) (طب): به‌ردێكی ته‌نكه‌ ده‌رمانی پێده‌هارن.
٦-(فَهْرَسَ- الكِتابَ فَهْرَسَةً): پێرستی بۆ كتێبه‌كه‌ كرد.

(ألفِهرِس والفِهرِست (ج) فَهارِس) (فارسية): ١-پێرستی ناوی هەموو کتێبەکانە لە کتێبێکدا ٢-پێرستی کتێبە لە سەرەتای یان دواوەی کتێبەکەدایە بۆ بەشەکانو لقەکانی ئەو کتێبە (فارسیە).

فهض: (فَهَضَ-هُ. فَهْضاً): شکاندیو قرنجاندی.

فهق: ١-(فَهَقَ- الرَجُلَ فَهْقاً): کێشای بە یەکەم گرێی ملیدا.

(ألفَهْقَةُ (ج) فِهاق) (ع ا): یەکەمین گرێی مل.

٢-(فَهِقَ- الإناءُ. فَهْقاً وفَهَقاً): قاپەکە پڕو سەرڕێژ بوو.

(أفْهَقَ- الإناءَ): قاپەکەی پڕکرد.

(تَفَهَّقَ وانْفَهَقَ- الحَوضَ بالماءِ): گۆلەکەی پڕو سەرڕێژکرد.

(ألفاهِقَةُ): تیغپێداکردنێک کە خوێنی لێبچۆڕێتەوە.

(بِئْرٌ فِهاق): چاڵاوێك کە ناوی زۆر بێت.

٣-(أفْهَقَ- البَرقُ وغَيْرُهُ): هەورەبرووسکەکەیان لەو بابەتە (بەربلاو بوو/ فراوانبوو).

(ألْمُنْفَهِق): فراوان/ بەربلاو.

فهم: (فَهِمَ- الأَمْرَ أَو المَعْنى. فَهْماً وفَهَماً وفَهامَةً وفِهامَةً): کارەکەی یان واتاکەی زانیو تێیگەیشتو بۆیچوو.

(فَهَّمَ وأَفْهَمَ- هُ الأَمْرُ): تێیگەیاندو فێریکرد.

(تَفَهَّمَ- الكلامَ): وردە وردەو بە شێنەیی لە قسەکە گەیشتو بۆی ڕوونبووەوە.

(تَفاهَمَ- القَومُ): لەیەکتری گەیشتن.

(إسْتَفهَمَ- هُ الأمرَ): داوایلێکرد کارەکەی تێبگەیەنێت یان هەوڵی کارەکەی پێرابگەیەنێت.

(ألفَهْم) (مص): لە شت گەیشتنو زانینیو هاتنە بەرچاوو مێشك، پەی پێبردن.

(ألفَهِم): وشیار/ زوو لە شت گەیشتوو/ زرنگ/ هۆشیار.

(ألفَهّامَة): زۆرو زوو لە شتگەیشتوو/ زرنگ/ هۆشیار/ هەستپێکەر (ئەو (ت)یە بۆ زیادرەوییە).

(ألفَهيم (ج) فُهَماء): خاوەن تێگەیشتن/ خاوەنهەست/ تێگەیشتوو/ هوشیار/ پەیپێبەر.

الملحق:

فهم: (الإستِفهام): پرسیار/ پرسکردن دەربارەی شتێك بۆ وەرگرتنی زانیاری دەربارەی ئەو شتە/ بۆ هەواڵزانین/ بۆ وەرگرتنی زانیاری.

(ألإستِفهام عَن سبب الغِياب): پرسیار دەربارەی دیارنەبوونو ونبوون/ نەهاتن.

(ألإستفهام- في القواعِد): جۆرە داخوازییەکی دارشتنە وەکو: (ماذا تَفعَل): چی دەکەیت؟

(ألإستفهام في البَديع): پرسیار لە جوانکاریدا. پرسیارەکە بۆ زانینی کارێك نییە بەڵکو

بۆ ئەوەیــە کە گوێگــر پێبزانێت کە چۆنەو پێیبناســێت وەك: («أين الآباد والأجداد»): کوان باوكو باپیران واتا هەموو ڕۆیشــتوون/ مردوون.

فهــو: (فَها- عَــنِ الأمرِ. فَهواً): لــە کارکەدا بەهەڵەدا چوو لە بیریچوو.

(الأفْهاء): گێلیی.

(فو) : دەم.

١-(فوت): (فاتَ- الأمرُ فَوْتاً وفَواتاً): کارەکە ١-تێپەڕی/ ڕابورد/ بەسەرچوو/ دەمی کردنی ڕۆیشت.

(-هُ الأمــرُ): کارەکــەی دەویســتو هەلــی ئەنجامدانی لەدەستچوو.

(هُ فُلانٌ في كذا): لەوەدا فیســار پێشیکەوت/ دەستپێشخەریکرد.

(-الشــيءَ): لــە شــتەکە تێپــەڕی خســتیە پشتیەوە.

(-في الشيءِ) (عامية): چووە ناو شتەکەوە.

(فَوَّتَ-هُ): خستیە ناویەوە. پێیدا تێیپەڕاند.

(-الوَردُ ونَحْــوَهُ) (عامية): دەمی (چنینی/ ڕنینــی/ لێکردنــەوەی) گوڵەکــە تێپــەڕی/ گوڵەکە گەڵاکانی هەڵوەریو بۆنی بڕا.

(أفــاتَ-هُ الأمرَ): کارەکەی لەدەســت ئەو داو لێیدوورخستەوە.

(تَفَــوَّتَ- عليه مِن مالِهِ): بە زۆر ســامانو ماڵەکــەی ئــەوی هەڵســوڕاندو دەســتی پێوەگرت.

(إفْتاتَ-هُ الأمرُ): کارەکەی لەدەستچوو.

(-الــكَلامَ): ئاخاوتنەکەی داهێنــاو پێکهێنا/ داهێنانی تێدا کرد.

(ألفَوات) (مص): لەدەســتدان/ لەدەستچوون ٢-بەسەرچوون.

(مَوتُ الفَوات): مردنی لەناکاو.

٢-(تَفــاوَتَ- الشَــيئان. تَفاوُتــاً وتَفاوِتــاً وتَفاوَتاً): دوو شــتەکە جیاواز بوون/ لەیەك نەچوون/ نێوانیان دوور بوو.

(تَفاوَتا- في الفَضِــلِ»): لە چاکەو پیاوەتیدا جیاوازییان هەیەو لەیەك ناچن.

(ألفَــوْت (ج) أفْوات): ١-بۆشــایی نێوان دوو پەنجە ٢-تێپەڕین.

(«جَعَــلَ اللهُ رِزقَــهُ فَــوتَ فَمِــهِ»): خــودا وایلێکــردووە دەمــی ناگاتــە ڕۆژییەکــەی هەرچەندە لەبەردەمیدایە.

٣-(إفْتاتَ- على فُلان في الأمرِ): لە کارەکەدا (دژی ئەو ڕایدەربڕی/ دژی ئەو وەستایەوە).

٤-(إفتاتَ برَأيِهِ): لەســەر ڕایخۆی سووربوو/ پەسەند دیدەی ڕای خۆیبوو.

(-بأمرِهِ): بەبێ ڕاوێژی کەس لەسەر کارەکەی ڕۆیشت/ گوێی بە کەس نەدا.

(«فُلان يَفتاتُ عَلَيهِ»): فیسار بە بێ ڕای ئەو هیچ ناکات.

(ألفُوَيــت): (بــۆ مــێو نێــر): کەســێکە

سەرســەختانە كاربكاتو ڕا بە قســەی كەس نەكات/ قسە هەر قسەی خۆیبێت.

فوج: ١-(فاجَ- المِسْكُ. فَوْجاً): بۆنی مسكەكە بڵاوبووەوە.

(أفاجَ- الرَجُلُ): پیاوەكە پەلەیكرد.

(-الفَرَسُ): چارەویێكە غاریكرد.

٢-(فاجَ- النَّهارُ. فَوجاً): ڕۆژەكە ســاردبوو/ ساردیكرد.

(فَوَّجَ- عَن نَفسِهِ): خۆی فێنككردەوە.

(«لســتُ بِرائِحٍ حتى أُفَوِّجَ عَن نَفســي»): ناڕۆم تا خۆم فێنك نەكەمەوە.

٣-(أُستُفيجَ): گاڵتەی پێكرا.

٤-(ألفَــوج (ج) أفْواج وفُؤوج و (جج) أفاوِج وأفاجيج وأفاويج): ١-كۆمەڵ/ دەستە/ تاقمو پارچەیەكو بەشێكی سوپا.

(الفائِجة): ١-كۆمەڵ/ گــروپ. میانەی نێوان دوو گردە لم یان دوو بەرزایی.

فــوح: (فــاحَ-تِ القِــدرُ. فَوحــاً وفُؤُوحــاً وفَوَحاناً): مەنجەڵەكە هاتەكوڵ.

(-تِ الشَجَّةُ): برینەكە خوێنی لێهات.

(-الزَهرُ): گوڵەكە بۆنی خۆشی دایەوە.

(-المِسْــكُ أَو الطيــبُ): بۆنی مســكەكە یان عەترەكە بڵاوبووەوە.

(أفاحَ- الدَمَ): خوێنی ڕشت.

(-القِــدرَ): مەنجەڵەكــەی (هێنایــە كــوڵ/ جۆش).

(تَفاوَحَ- الزَهرُ): گوڵەكە بۆنی بڵاوكردەوە.

(فَــوحُ الحَرِّ): جۆشــی گەرما/ تاوســەندنی گەرما.

فوخ: (فاخَ-تِ الرِّيــحُ فَوَحاناً): باهەڵیكردو لوورمیهات.

(-الرَجُلُ): كابرا بای لێبەربووەوە/ تڕی یان تسی.

(أَفاخ الرَجُلُ) كابرا بای لێبەربووەوە.

(-الزِقُّ): مەشكەكە یان كوندەكە دەمیكرایەوە تا بۆنەكەی بڕوات.

فود: ١-(فادَ. فَوْداً): مرد.

(أَفادَ- الرَجُــلَ. إفــادَةً): ١-پیاوەكەی مراند ٢-لەناوبرد.

(المِفْواد): لەناوبەر/ فەوتێن.

(فــادَ- المالُ لِفُلان. فَوْداً): داراكە بۆ فیســار ساغبووەوە.

(أَفائِدَة): سوود.

(-أَفادَ- فُلانٌ المالَ. إفادَةً): (ماڵی/ دارای) بۆ خۆی (پەیداكرد/ دەستخست).

(-فُلاناً مالاً أَو علماً): داراو ماڵی یان زانستیی دایە فیسارو دەستگیریكرد/ كەڵكی پێگەیاند.

(-إســتَفادَةً-هُ): كەڵكی لێبینیو دەســتگیری خۆیكرد/ پەیدایكرد.

٣-(فادَ- الشــيءَ بِالشَّــيءِ. فَوْداً): شــتەكەی تێكەڵی شتەكەیتر كرد.

٤-(تَفَــوَّدَ- الوَعِــلُ فَــوقَ الجَبَــلِ): بزنــە

کێوییەکەی لەسەر شاخەکەوە ڕوانیە خوارەوە.

٥-(ألفَوْد (ج) أفواد) (ع ا): ١ لاجانگی سەر ٢-مووی لاجانگی سەر.

(«بَدَأَ الشَیبُ بِفَوْدَیهِ»): سپێتیی قژی لە هەردوو لاجانگییەوە دەستی پێکردو سەریدەرکرد ٣-جەوالو خەرار ٤-کۆمەڵەو دەستەی سوپا ٥-کەنار/ لا.

(فَوْدُ الخِباءِ أو الوادي): تەنشتو لای چادرەکە یان کەناری دۆڵەکە.

٦-(الفَودَج (ج) = الهَودَج): کەژاوەو باروبنەی بووك.

الملحق:

فود: (الفُودكا): خواردنەوەیەکی ڕووسییە کە لە گەنمەشامی یان گەنم دەردەهێنرێتو دروستدەکرێت.

فور: ١-(فارَ-تِ القِدرُ فَوْراً وفَوَراناً وفُؤوراً): مەنجەڵەکە هاتە کوڵو هەڵچوو.

(-الماءُ): ئاوەکە هەڵقوڵاو لەبەری ڕۆیشت.

(-العِرْقُ): دەمارەکە هەستاو توند لێیدا.

(-المِسكُ فَوراً وفَوَراناً): بۆنی مسك بڵاوبووەوە/ پەخشبوو.

(فارَ وأفارَ- القِدرَ. فَوراً): مەنجەڵەکەی هێنایە کوڵو هەڵچوون/ هەڵیچواند.

(ألفائر): هەڵچوو/ ڕقهەستاو/ توورە بوو.

(«فارَ فائِرُهُ»): دەمارگیر بوو/ ڕقی هەستاو گەرمبوو.

(«فارَةُ الإبِلِ»): بۆنی پێستی حوشتر کە تەردەبێت لە کاتی ئاودانیدا.

(الفَور) (مص): دەستبەجێ/ هەرزوو/ گورج/ یەکسەر/ دەمودەست/ دەستبەدەست.

(«رَجَعَ مِن فَورِه»): (هەر زوو/ دەستبەجێ) گەڕایەوە.

(فَوْرُ کُلِّ شَيءٍ): سەرەتای هەموو شتێك.

(الفَورَةُ مِنَ الحَرِّ أو الغَضَبِ): جۆشی گەرما یان ئەوپەڕی توورەبوون.

(«اَخَذتُ الشَيءَ بِفَوْرَتِهِ»): شتەکەم بە تازەیی برد.

(فَورَةُ النَّهارِ): سەرەتای ڕۆژ/ سەرلەبەیانی.

(- العَشاءِ): کە تاریکداهات.

(-الناسِ): کۆمەڵبوونی خەڵك/ کۆبوونەوەی خەڵك.

(فَورَةُ- الکَبَدِ (طب): هەوکردنیی جگەر کە زۆر جار دەبێتە هۆی خوێنپژانی لووت/ خوێنی لووتبەربوون.

(الفُوارة): ئەوەی لە مەنجەڵەکە هەڵدەچێتو دەڕژێت.

(ألفَوّار): ئازا هەڵچوو.

(الفَوّارة): مێی وشەی (ألفَوّار): سەرچاوەی هەڵقوڵین/ کانییو سەرچاوەی کانیی.

(ألفَوّار) (عند العامة): فوارە/ ئاوپەڕ کە ئاو بۆ سەرەوە هەڵدەدات.

(ألفَيُور): قوشقی/ مرۆڤی زوو هەڵچوو/ توندڕەوشت/ زوو تووڕەبوو.

٢-(فارَ وأفارَ- الميزانَ فَوْراً): دوو ڕاگری بۆ زمانەی ترازووەکە کرد.

(ألفَياران): دوو ئاسنن ڕاگری زمانەی ترازوون.

٣-(ألفار. الواحِدَةُ فارَة (ح) = فَأر): مشك. مشك.

(«حَبِلَ الجَبَلُ فَوَلَدَ فارَة»): شاخێکی زلە ئاوسبوو کە بووی مشکێکی بوو. بۆ کاری زۆر گرنگو گەورە کە ئەنجامێکی بێبایەخو هیچی ببێت.

(ألفُوْرُ) (ح): ئاسك.

(فائِر): ئاسکێك.

فوز: ١-(فازَ- بِالأَمرِ فَوزاً): لە کارەکەدا سەرکەوتو بە ئامانج گەیشت/ بردیەوە.

(-مِنَ المَكْروهِ): لە ناخۆشییەکە ڕزگاریبوو.

(فَوَّزَ- الطَريقُ تَفويزاً): ڕێگەکە دەرکەوتو کەوتەڕوو.

(أفازَ- فُلاناً بِكَذا): ئەوەی دەستگیری فیسار کرد.

(ألمَفازَة (ج) مَفازات ومَفاوز): دەروو/ بوار/ شوێنی ڕزگاربوون مایەی ڕزگاریی یان مایەی سەرکەوتن.

٢-(فازَ- الرَجُلُ. فَوْزاً): فەوتا/ مرد.

(فَوَّزَ. تَفويزاً): ١-لە خاکێکە دەرچووە خاکێکیتر.

(-الرجُلُ): ١-ڕابورد/ تێپەڕی ٢-مرد.

(-الراعي بِإبِلِهِ): شوانەکە حوشترەکانی بردە بیابانەکەوە.

(تَفَوَّزَ): لە زەمینێکەوە چووە زەمینێکیتر.

(ألفازَةُ): چەترێکی دوو ستوون یان دەوارێکی دوو ستوونی.

(«ضَرَبَ الفازَة في المَفازَةِ»): دەوارەکەی لە بیابانێکی وشکدا هەڵدا.

(المَفازَة (ج) مَفازات ومَفاوِز): ١-فەوتگە/ شوێنی فەلاکەتو مردن.

٢-(الفَلاة لاماءَ فيها): بیابانێکی وشكو بێئاو لە وشەی (فَوْزَ)ەوە هاتووە واتا مرد چونکە ئەو بیابانە جێی مردنە لەبەر بێئاوی دەیشڵێن بۆیە ناونراوە (مَفازَة) چونکە هەر کەسێك لێیدەرچێت سەرکەوتووەو ڕزگاریبووە).

فوش: (الفُوشيا) (ن): دەوەنێکە لە مەکسیكو زیلەندەی تازەوە هاتووەو بڵاوبۆتەوە گوڵەکانی جوانن ڕەنگرەنگن، ڕەنگیان زۆرە لە باخچەکاندا یان خانە دەستکردە تایبەتیەکاندا لە هەر شوێنێکدا بشێت دەروێنرێت.

فوض: ١-(فَوَّضَ- إلَيهِ الأَمرَ تَفويضاً): کردی بە بریکاری خۆی کارەکەی بەو سپاردو دەستەڵاتی خۆی دایە.

(ألمُفَوَّض): کەسێکە کە دەسەڵاتی بەڕێوەبردنی وڵاتێکی لە لایەن دەوڵەتێکەوە

پێدرابێــت کــە ئــەو دەوڵەتە سەرپەرشــتی ئــەو وڵاتــە دەکات وەك(المفوض الســامي) دەســەڵات پێدراوی باڵا. یان کەســێکە کاری فەرمانگەیەکی پێبسپێرێت کە هی میرییەك بێت وەك ئەفسەرێکی پۆلیس/ قۆمیسەر یان کەســێکە کە دەوڵەتەکەی یــان کۆمەڵەکەی دەیکاتە نوێنەری خــۆی لە کۆنگرەیەکدا یان لە شــوێنێکی وەهادا تا راماریی‌و چونیەتی بۆچوونی خۆیان بگەیەنێت بۆیان پشتگیریی خۆی پیشانبدات‌و جەخت لەسەر ئەوە بکات.

(اَلْمُفَوَّضِيَّة): پێسپێردراوێتی.

(مَنصَب المُفَوَّض): پلەوپایەی ئەفســەرێکی پۆلیس/ قۆمیسەر.

٢-(فَوَّضَ- المَرأَةَ:تَفْويضاً): ژنەکەی بیمارەیی مارەکردو هێنای.

٣-(فــاوَضَ-هُ في الأَمــرِ مُفاوَضَــةً): ١-لــە کارەکەدا پێی یەکسانبوو ٢-بەشداریی لەگەڵدا کرد/ بــوو بــە هاوبەشــی ٢-پێبەپێــی ئەو رۆیشــت‌و دانوســانی لەگەڵدا کرد تا بکەونە رێکەوتنێك.

(تَفاوَضَ- القَومُ في كذا): خوێشگەل بۆ ئەوە دانووســانیانکرد/ گفتوگۆیــان لەســەر ئەوە کرد.

(-الشَــريكانَ في المالِ): دوو هاوبەشــەکە ١-لە داراکــەدا هاوبەشــییانکردن وەك یەکبوون‌و یەکسانبوون ٢-دانوسانیانکرد/ گفتوگۆیانکرد.

(«قَومٌ فَوَضى»): خوێشــگەلێکی یەکســان‌و وەك یەکن‌و سەرگەورەیان نییە.

(«أَمْرُهُــم فَوضــى بَينَهُــم وفَوْضُوضــى وفَوضُوضــاء»): خەڵکێکی تێکــەڵ بەیەك‌و وەك یــەك بێجیــاوازی کەڵك لە شــتی یەك دەبینن‌و وەردەگرن.

(«أَموالُهــم فَوضــى بَينَهُــم وفَوضُوضــى وفَوضُوضَــاء»): هەرچیــان هەیــە تیایــدا هاوبەشن‌و یەکســانن هیچ جیاوازییەکیان لە نێواندا نییەو کەسیان شــتی تایبەتیی خۆی نییە.

(اَلفَوضَــوي): کەســێکە کە ســەر بە بەرەی بەرەڵایی بێت‌و لە ژێر هیچ یاساو رێسایەکدا نەبێت.

(اَلفَوضَويَّــة): ١-شــیرازەیەکی رامیــاری‌و کۆمەڵایەتییــە کە تاکەکــەس تیایدا بەرەڵاو ئازادەو سەربەســتە لە هەموو دەســەڵاتێکی میریــی ٢-بارێکــی میللەتــە کە گــەل تیایدا بێســەرۆکە هەمــوو دەســەڵاتێکی میریــی وەستێنراوەو بەربەســتکراوە یان دواخراوە. ئەمــە رێرەوێکیشــە داوای ئــەوە دەکات کە میریی نەمێنێت‌و دەسەڵاتی میریی نەبێت.

(المُفاوَضَة) (مص): ١-دانوسان.

(شَــركَةَ مُفاوَضَــةُ وشِــركَةُ مفاوَضَــةٍ): هاوبەشــییەکە/ کۆمپانیایەکــە کــە تیایــدا هاوبەشــەکان لە داراو گێرانــی کۆمپانیاکەو

وامــدا یەکســاندەبن ئەمــە پێچەوانــەی کۆمپانیــای (العنان) کە ئەوەیــە دوو کەس لــە کۆمپانیایەکدان هەر یەکە بە بەشــێکی ســامانەکەی بەشــداربێتو ئەویــتری واتــا ســامانەکەیتری خــۆی هەڵیســووڕێنێتو لە کۆمپاناکەدا نەبێت.

(مفاوَضَــة العُلَمــاء): گفتوگــۆو دانوســانو پێداچوونەوەیزاناکانلەزانستوبەیادهێنانەوەی هەریەکــە ئــەوەی دەیزانێت بیــدات بەوانیترو ئەوانیتر چی دەزانن لێیان وەرگرێت.

(اَلمُفاوَضات): دانوســان/ گفتوگــۆو وتوێژی نێــوان دوو کــەس یان زۆرتر یــان دوو تیپ. دوولا.

(مفاوضات تجارية او سياســية):دانوسانی بازرگانی یان رامیاری.

فوط: (فَوَّط-هُ):کراسە کورتەکەی لەبەرکرد یان بەرکۆشەکەی پێبەست.

(اَلفُوطَــة (ج) فُــوَط):کراســێکی کورتــە یان بەرکۆشــێکە کــە خزمەتــکارو کارەکەر دەیپۆشنو دەیبەستن (دەڵێن وشەکە سندییە یان تورکییە لەلای خەڵکە رەشۆکەکە ئەوەیە کە دەستی پێ وشــکدەکەنەوەو خاولییە یان دەستەسرە.

فوظ: (فاظَ. فَوْظاً وفَواظاً):مرد.

(«حان فَوظُهُ»):کاتی مردنی هاتووە.

فوع: (فــاعَ-تِ الحَشَــراتُ فَوعــاً) (عامية): مێرووچەکان ووروژانو بە کۆمەڵ هاتنەدەرێ.

(تَفَــوَّعَ- المَريــضُ) (عامية):نەخۆشــەکە رشایەوە.

(اَلفَوعَــة- مِــنَ الطيــب):پەخشــی بۆنی خۆش.

(-مِــنَ السَــمٌ):کارو تیژیــی بــۆنو توانای بۆنکردن.

(-مِنَ الشَّباب):سەرەتاو هەرەتی هەرزەکاریی.

فوغ: ١-(فاغَ- الطيبُ. فَوَغاً):بۆ نەخۆشەکە بەسەرداهاتو بلاوبووەوە.

اَلفَوغَــة- مِــنَ الطيب:پەخشــبوونی بۆنی خۆش.

(اَلفائِغَة):بۆنێکی تیژ کە لووت بچووزێنێتەوە.

(اَلفَوَغ):دەمزلیی.

(الأَفْوَغ):دەمقەبەو زل.

(«فَمٌ أَفْوَغ»):دەمێکی قەبەو زل.

(رَجُلٌ أَفْوَغ):پیاوێ:ی دەمقەبەو زل.

فوف: ١-(فاف. فَوْفاً):ئاماژەیە بۆ یەکێك کە شتێك بخوازێت بە لێدانی نینۆکی گەورەی لە نینۆکی پەنجەی شــایەتمانیو تێبیگەیەنێت کە هیچی ناداتێ تا هێندەی نینۆکێکیش.

(اَلفُــوف الواحِدَةُ فَوفَة (ج) اَفْواف):توێکڵی دانەوێڵە.

(اَلفُوف والفَوْف الواحِدَةُ فَوفَة (ج) أفواف): پەڵەی ســپی کە لە نینۆکــی منداڵاندا هەیە

٢-پارچە لۆکە.

(«ماذاقَ خُوفــاً وما أَغنى فُوفــاً»): هیچی نەچێشتو هیچی دەستنەکەوت.

٢-(ثَوبُ أَفْوافٍ وثَوبٌ مُفَوَّفٌ): ١-(بەرگێکی/ کراسـێکی) تەنك ٢-بەرگێك کە میلی سـپی ناودامانی تێدابێت.

٢-(ألفُــوف والفَوْف. الواحِــدَةُ فُوْفَة وفَوْفَة (ج) أَفْــواف): ١-میزڵدانــی مانگاو گا ٢-جۆرە بەرگێکی یەمەنییە.

٣-(ألفَوْفَل والفُوفَــل): دارخورمای ئەریکا/ گوێزی بێتیل، (ن) بەری درەختێکی هندستانە لە بەری درەختی (واڵــەك/ گوێزی بۆنخۆش دەچێت لە هندســتان دەروێت. بۆنخۆشــە بۆ پزیشــکیش بەکاردێتو رەقیەکەی لە هێزی سەندەلەوە نزیکە.

فوق: ١-(فاقَ- الشيءَ فَوقاً وفَواقاً): لە شتەکە زۆرتر بوو/ باڵاتر بوو/ سەری شتەکە کەوت.

(-أَصحابَــهُ بِالفَضــلِ أَو العِلْــم): لە چاکەو پیاوەتیو زانســتیدا لە هاوەڵەکانی لەپێشترو باڵاتر بوو.

(فَوَّقَ-هُ علــى قَومِهِ): لە خوێشــگەلەکەیی لەپێشترو بەرزتر گرت.

(تَفَوَّقَ- علىقَومِهِ):سەرداریخوێشگەلەکەیبوو/ لەوان بەرزتر بوو.

(ألفائِــق (فا) (ج) فائِقون وفَوَقَة): ١-نایابو چاكو ناوێزەی جۆری خۆی ٢-سەرکەوتووتر/ دەرچووتر.

(فَوقَ): (بۆ شــوێن) لەسەر/ لە سەرو/ سەر/ ژوور/ لە ژوورو ٢-پتر. زۆرتر (بۆکات).

(أَقَمْتُ فَوقَ شَهرٍ): لە مانگێك پتر (مامەوە/ نیشتەنیبووم).

(ألعَشرةُ فَوقَ التِسعَة): دە لە نۆ زۆرترە/ دە لە سەروو نۆوەیە ٣-باشتر/ لەپێشتر.

(«هذا فَــوقَ ذاكَ»): ئەمە لەو باشــترە/ لە پێشــترە ٤-لە جێی ناودێت وەك («إذا ذُكرتَ فَكُلُّ فَوْقٍ دونُ): کاتێك ناوی تۆ دێت هەموو/ هەرچــی لەســەروو تۆوەیە دێتە خــوارەوە نزمدەبێتەوە.

(ألفَوقاني): باڵایی/ سەروەیی.

(فيقَــةُ الضُحــى (ج) فِيَق وفيَــق وفيقات وأَفواق وأَفاويق): سەرەتای چێشتەنگاو دەمی بەرزبوونەوەی خۆر.

(«أَرضَعَني أَفاويق بِرِّه»): بە باشترین چاکەی خۆی پەروەردەیکردم.

(شــاعِرٌ مفيق- مُفْلِق): هۆزانڤانێکی مەزنی داهێنەر.

٢-(فاقَ- فُواقاً): هەناسەی هەڵکێشا.

(-الرَجُــلُ. فُواقاً وفُؤُوقاً): خەریکبوو گیانی دەدا/ لەسەرەمەرگدا بوو یان مرد.

(إنْفــاقَ- الجَمَلُ إنْفياقاً): حوشــترەکە تەواو لەر بوو مرداربووەوە.

(ألفُوَاق (ج) أَفْوِقَة وآفِقَة و (حج) أَفْوِقات): ١-هەنســکی ســەرەمەرگو مــردن ٢-(طب):

هەنسـك/ نزگـەرە. (الحازوقـة) (عامية): نزگەرە.
٣-(فاقَ- السَّهمَ فَوقاً): سەری تیرەکەی شکاند.
(-الشيءَ): شتەکەی شکاند.
(فاقَ. يَفاقُ وفَوِقَ. يَفْوَقُ- السَّهمُ. فاقاً وفَوْقاً وفَوَقاً): سـەری تیرەکە خواریی تێدابوو یان شکاویی تێدابوو.
(فَـوَّقَ- السَّـهمَ): سـەری تـیرە خوارەکەی لێکردەوەو بۆی دروستکردەوە.
(أفاقَ وأَفْـوَقَ وأوفَقَ- السَـهْمَ. إفاقَةً إفْواقاً وإيفاقاً): نووکی تیرەکەی خستە کەوانەکەوە تا بیهاوێت.
(إنْفـاقَ- السَّـهمُ. إنْفياقـاً): نووکی تیرەکە شکا.
(اَلفُوْق (ج) فُوَق وأفْواق): نووکی سەری تیرە کە دەخرێتە سەر ژێکە.
(«لَـهُ مِن كـذا سَـهْمٌ ذو فُـوق»): لەوەدا شانسێکی زۆری هەیە.
(هـو أعلاهُم فوقـاً»): لە هەمـوان بەختی باشترو بەشی زۆرترە.
(اَلفَوَق): خواریی‌و شکاویی نووکی تیر.
اَلفَواق (مص) («له مِن كذا سَهمُ ذو فَواق»): لەوەدا شانسێکی/ بەختێکی تەواوی هەیە.
(اَلفُوقَة (ج) فُوَق وفُقاً): ئەو جێی ژێیەی کە سەری تیرەکەی دەخرێتە سەر.
(اَلفائِـق) (ع ا): بێخـی مل کە بە سـەرەوە دەنوسێت.
(اَلسَّـهمُ الأَفْـوَق): ئـەو تـیرەی کە سـەری نوکەکەی شکاوە شکستی هەیە.
٤-(فَـوَّقَ- الفَصيلَ): ناوەناوە شـیرەکەی بە بەچکەکە دا.
(أفاقَ الحالِبُ. إفاقَةً): شیردۆشـەکە لە نێوان دوو جار دۆشیندا پشوویدا.
(-تِ النّاقَةُ): مێحوشترەکە پاش دۆشینی، شیر کەوتەوە گوانی.
(مُفيـق ومُفيقَـة (ج) مَفاويـق وفُيُـق): حوشتری شیر تێهاتوو.
(تَفَوَّقَ- الشَرابَ): شەربەتەکەی چۆرە چۆرە خواردەوە.
(-النّاقَةَ): حوشترەکەی بە پشوو دۆشی.
(حلـب الفَـواق): دۆشـینی پشـوو، ئەوەیە بیدۆشـێت پاش ئەوە بەچکەکەی ماوەیەکی کەم تێبەردات‌و دایکی بمژێت بۆ ئەوەی شیر دابداتەوەو بدۆشرێتەوە.
(تَفَـوَّقَ- الفَصيـلُ): بەچکەکە بە پشـوو و ناوبەناو لەگەڵ دۆشینی دایکیدا دایکی مژی.
(-مالَهُ): داراکەی بە شێنەیی خەرجکرد.
(إسْتَفاقَ- النّاقَةَ): حوشترەکەی بە شێنەیی‌و بە پشوو ناوبەناو دۆشی.
(اَلفيقَـة (ج) فيق وفيَق وفيقـات وأفْواق وأفاويق): شیرێك کە لە گوانی مێحوشترەکەدا لە نێوان دوو دۆشیندا کۆدەبێتەوە.

(ألأفاويق): ئەو ئاوەی هەور دەیگرێتە خۆیو تاوتاو دەیبارێنێت.

(ألفَــواق والفُواق) (دوو چاوگن): كاتی نێوان كردنەوەی دەســتی شیردۆشــەكەو گوشــینی گوانەكە.

(«أمْهِلنــي قَدَرَ فُــوَاقِ حالِــب»): هێندەی دەســتكردنەوەو گوشــینێكی گوانی حوشترم ماوە بدە. واتا ماوەیەكی زۆر كەم ماوەمبدە.

(طَعــامٌ مُفَــوَّقٌ): خواردنێــك چكــە چكە بخورێت.

٥-(أفــاقَ- مِــن مَرَضِــهِ إفاقَةً): نەخۆشــەكە (خۆشوبوەوە/ تەندروستبووەوە)/ چاكبووەوە).

(-السَــكْرانُ مِــن ســكرِهِ): سەرخۆشــەكە سەرخۆشی بەریدا/ هۆشیاربووەوە.

(-مِنَ النَوم): لە خەو راپەڕی/ خەوبەریدا.

(-المَجنــونُ مِن جُنونِهِ): شــێتەكە هۆشــی هاتەوە بەرخۆیو چاكبووەوە.

(-الزمــانُ): رۆژگــار پــاش تەنگانــە فەرو خۆشگوزەرانیی هاورد.

(-عَنهُ النُعاسُ): وەنەوزو خەو بەریدا.

(-مِن غَفْلَتِهِ): لە بێئاگاییەكەی رزگاریبوو و خۆشی هاتەوە بەر خۆی.

(إسْــتَفاقَ- الرُجُلُ مِن نَومِــهِ أو مَرَضِهِ أو غَفْلَتِــهِ- أفاقَ): پیاوەكە لە خەو راپەڕی یان لە نەخۆشــییەكەی چاكبووەوە یان بێئاگایی بەریداو هۆشی بە خۆیدا هاتەوە.

(ألفُــواق): لــە نەخۆشــی خۆشــبوونەوەو راستبوونەوە/ هەستناوە.

٦-(إفْتــاقَ- الرَجُلُ): هەژار كــەوت/ نەبوو بوو.

(ألفاق): بیابان.

(ألفاقَةُ): دەستكورتیی/ هەژاریی/ نەبوونیی/ نەدارایی.

٧-(ألفاق): ١-لەگەنی پڕ لە خواردن ٢-شانە.

(ألفُوْق): ١-سەری زمان ٢-یەكەم رێگا.

(«مارْتَــدَّ علــی فُوقِــهِ»): ئــەو رێگەیەی پیادارۆیشت لێینەگەرایەوە/ نەهاتە دواوە.

(ألفیقَةُ (ج) فیق وفیَــق وفیقات وأفْواق و أفاویق- مِنَ اللَیل): بەشی زۆری شەو.

فــول: (ألفُــول) (فارســیة) (ن): پاقلــە: رووەكێكــی گیاییــە لــە زۆر دەمێكــەوە دەچێنرێت گوڵی ســپی دەگرێــت كە پەڵەی رەشــی پێوەیە كەلوویەكی زۆرو چڕ دەگرێت كە ناوكی تێدایەو بۆ خواردن باشە بە كاڵیو بە كوڵاویی دەخورێتو جۆری زۆرە.

(ألفَــوَّال): ١-پاقلەفــرۆش ٢-پاقلــە (كوڵێن/ لێنەر).

فوم: ١-(فَوَّمَ): نانیكردەوە.

(ألفُــوْم (ج) فُوْمــان) (ز):١-گەنــم ٢-نــان ٣-هەمــوو ئــەو دانەوێڵانــەی كــە بــە نان دەكرێن.

(ألفُوْمَة (ج) فُوَم واحدة الفُوم): گوڵە گەنم

یان گوڵە جۆ.

٢-(أَلفُــوْم (ج) فُوْمــان) (ن): ١-ســیر ٢-(ن) نۆك.

(أَلفُومَــة (ج) فُوْم): ئەوەی بــە دوو پەنجە هەڵیدەگریت.

(أَلفُومــي الأَسْــوَد) (ن): هەڵەکۆکــی ڕەش. گوڵەکــەی زەردە بۆ ڕەگەکەی دەروێنرێت کە خواردەمەنییەکی باش‌و بەکەڵکە.

(أَلفامِيّ): بەقاڵ.

(فــون): (أَلفَاوانیا أَو عــودُ الصَليب) (ن): دارچــاخ: ڕووەکێکــە گوڵگەورە ســوورە یان ئەرخەوانــی بــە زۆری لــە باخچەکانــدا دەروێنرێت.

فوه: ١-(فــاهَ- بِکَذا. فَوهاً): ئــەوەی لە دەم هاتە دەرێ/ ئەوەیوت.

(فَوِهَ. فَوَهاً): داندرێژو دانریچ/ داندەرپەڕیوو دانشاش.

(فَوَّهَ-هُ): دانریچ‌و شاشبێت‌و دەرکەوێت.

(فاوَهَ وفاهــی- فُلاناً. مُفاوَهَــةً ومُفاهاةً): ١-دوانــدی/ قســەی لەگەڵدا کرد ٢-شــانازیی بەسەردا کرد.

(تَفَوَّهَ بِکَذا): ئەوەی وت/ ئەوەی لە دەمهاتە دەرەوە.

(-المکانَ): چووە دەمی شوێنەکەوە.

(تَفاوَهَ- القَومُ بِکَذا): خوێشگەل لەوە دوان/ دەربارەی ئەوە قسەیانکرد.

(إِسْتَفاهَ. إِسْتِفاهاً وإِسْتِفاهَةً): زۆری خواردو خواردەوە/ شپرزەی خواردن‌و خواردنەوە بوو چونکە لەوەپێش نەبــوو بیخوات/ ژەمبوردە بوو.

(أَلفُوهُ والفاهُ و الفیْهُ (ج) أَفواه): دەم/ دەو/ زار.

(فو): یەکێکە لــە پێنج ناوەکە لە عەرەبیدا. دەوترێــت (فوهُ وفاهُ وفیــهِ): دەمی/ دەوی/ زاری.

(سَــقَطَ- لِفیهِ): بەدەمدا کەوت/ لەپەوروو کەوت بەسەردەمدا کەوت.

(کَلَّمتُهُ فاهُ إِلی فِيَّ): ڕووبەڕوو قسەم لەگەڵدا کرد دەم بە دەم دواندم.

(أَلفَــوَه): دەمپانــی دان ڕیچــی دەرپەڕیوی داندرێژو شاش.

(أَلفُویه): دەمولکە/ دەمی بچووك.

(أَلفُوهَــة (ج) فُوْهات- مِنَ الوادي والطریق وجَبَــل النارِ): دەمی دۆڵ یان دەمی ڕێگا یان دەمی گڕکان.

(أَلفَوهَة): ١-جارێك دەمکردنەوە ٢ دەم.

(أَلفُوَّهَــة): واتــە واتە/ وتە تەی پاشــملەی خەڵك.

(«فُلان یَخافُ فُوَّهَةَ الناس»): فیسار لەواتە واتەو قسەی پاشــملەی خەڵك دەترسێت/ لە دەمی خەڵك دەترسێت.

(«إِنَّهُ لَــذُو فُوَّهَةٍ»): زۆربلــی‌و زماندرێژە/

زۆر بە دەمو زمانە.
(إنَّ رَدَّ الفُوَّهَةِ لَشَــديد): گێڕانەوەی قسە کە لە دەم دەرچوو گرانە.
(اَلفُوَّهَــة (ج) فَوَّهــات وأفــواه وفَوائِــه): سەرەتای/ دەمی شت.
(-مِــن الطريق والوادي وجبل النار): دەمی ڕێگەو دۆڵو کێوی ئاگرین/ گڕکان.
(اَلفُوَّهَــةُ التَنَفُّسِــيَّة): دەمــی کۆئەندامــی هەناسەدانی مۆریچە (مێروو).
(اَلفَيِّــه (م) فَيهَة): ١-دەمپــاراو/ ڕەوانبێژ/ بــەدەمو زمان/ قســەزان ٢-مــرۆڤو هیتری زۆرخۆر/ چڵێس.
(اَلأَفْــوَه (م) فَوْهــاء (ج) فُــوْه): دەمپــەل/ دەمگەورە.
(طَعْنَــةٌ فَوْهــاء): تیغبرینێکــی دەمگەورە/ دەمکراوەو فراوان.
(اَلمُفَوَّه): ١-بە گفتەو زمــان ٢-بە دەموزمان/ قسەزان ٢-ڕەوانبێژ.
(«خَطيبٌ مُفَوَّه»): وتاربێژێکی ڕەوانبێژەو بە گفتەوزمان.
٢-(اَلفُوَّهُ والفُوَّةُ) (يونانية): یاس/ ڕووەکێکە قەدەکــەی لکی زۆر لێدەبێتەوەو ئەســتوورە ڕەگــی وردی درێــژی ســووری هەیــە کە بۆ ڕەنگو دەرمــان بەکاردێــت پێیدەڵێن ڕەگی بۆیاخچییــەکان لە خۆرهەڵاتداو لە دەشــت دەڕوێت کە بنەڕەتو سەرچاوەیەتی.

(اَلأَفْواه (ج) أَفاويه والواحِدُ فُوه): ١ بەهارات ٢ تیژیی‌و کەســکونیی بۆنــی خۆش ٣-جۆرو چەشن‌و ڕەنگی شت.
(اَلمُفَوَّه): ١-بەرۆنیاس بۆیەکراو.
(شَرابٌ مُفَوَّه): ئاوی میوەیەك کە بە دەرمانی بۆنخۆش خۆشکرابێت/ بۆندرابێت.
(اَلمُفَوَّى): بەرۆنیاس ڕەنگکراوە.
فوا: (اَلفُــو) (ن): ڕووەکێکە ئازاری کەلەکەو مووڕزەی پێ چارەسەردەکرێت.
(اَلفُوَّة): ڕۆنیاس.
(أَرضٌ مُفَوّاة): زەوییەکی ڕووەکی یاســی زۆر بێت.
(في): پیتــی ژێرخەری وشــەیە لە عەرەبیدا. بــۆ ئاوەڵفرمان بەکلردێت بــی واتای ١-لەناو وەکو: («اَلخَمــرُ في الــزِق»): مەیەکە لەناو کووپەکەدایە ٢-لەگــەڵ وەکو: (جاءَ في القَوم وقُمتُ في شروقِ الشَمسْ): لەگەڵ خۆیشگەلدا هات‌و لەگەڵ خۆرهەڵاتدا هەستام ٣-بە هۆی/ لەبــەر وەك: («قُتِــلَ في ذنبِــهِ»): بە هۆی تاوانەکەیەوە کوژرا ٤ بــەراوردو پێوان وەك: (ماعِلمــي في بَحرِهِ إلاّ قَطرَةً): زانســتیم لە چاو هی ئەودا کــە دەریایە کە دڵۆپەیەکە ٥ بەرزکردنــەوە وەك: («لأَصْلِبَنَّكُم في جذوعِ النَّخــلِ»): بە لقــی دارخورماکــەدا هەڵتان دەواسم.
٦-(مــرادف لِـ(باء): هاو واتــای (ب)یە/ە بە،

وەك: («أَنتَ بَصيرٌ بِعَمَلِك»): تۆ بە كارەكەت شارەزايت.

٧-(مرادفة لـ (إلى): بۆ.

(«رَدَّ يَـدَهُ إلى جَيبِهِ»): دەسـتى بۆ گيرفانى بردەوە.

(مرادفة (مِن): بە، وەك: (مَضَت عَلَيَّ ثَلاثَةُ أشهر في ثلاث سنين): سێ مانگم بە سێ ساڵ لێرۆيشت.

(فيأ): ١-فاءَ. يَفيءُ فَيْأً): گەڕايەوە.

(«حتـى تفيءَ إلى أمرِ اللهِ»): تا بۆ فەرمانى خودا دەگەڕێتەوە.

(-الظِلُّ): سێبەرەكە گەڕايەوە.

(-الأمرَ. فَيئاً وفُيُوءً): گەڕايەوە سـەر/ لاى كارەكە.

(فَيَّأَ- الشَجرُ تَفيئةً): درەختەكە سێبەريكرد.

(-تِ الريـاحُ الغُصُـونَ): بـاكان چڵەكانـى هێناوبرد/ شەكانديانەوە.

(أفاءَ- الظِلُّ. إفاءَةً): سێبەرەكە گەڕايەوە.

(-هُ إلى كذا): بۆ ئەوەى گێڕايەوە.

(تَفَيَّأَ- الظِلُّ. تَفَيُّؤاً): سێبەرەكە گەڕايەوە.

(-الشَـجَرَةَ وفي الشَـجَرَةِ): لەژێـر سـايەى درەختەكـەدا (دانيشـت/ بوو)، چـووە ژێر (سايە/ سێبەرى) درەختەكەوە.

(-فُلانٌ): فيسـار شوێن سـێبەرەكە كەوتو لەگەڵيدا رۆيشت.

(«تَفَيَّأَ بِفيئِهِ»): خۆى خسـتە بەر سايەى/ خۆى دايە پەناو پاڵى/ پەناى بۆ برد.

(إسْتَفاءَ. إستِفاءَةً): گەڕايەوە.

(ألفَيء (مص) (ج) أفْياء وفُيُوء):١-سـێبەر/ سـايە كە هى شـتى بەرخۆرە (بۆيـە وتراوە (فَـيء) چونكـە سـێبەرەكە لـە لايەكـەوە دەگەڕێتەوە بۆ لايەكيتر) ٢-پۆلە مەل.

(ألفَيئَة): ١-سـێبەركردنێك ٢-گەڕانەوەيەكى سێبەر.

(ألفَيْئَة): جۆرى گەڕانەوە.

(«إنَّهُ حَسَنُ الفَيئَة»): ئەو چاك دەگەڕێتەوە.

(ألتَفيئَة) (مص): كاتو دەم.

(«دخل على تفيئَــة فُلان»): (بە دواى/ بە شوێن) ئەودا هاتە ژوورەوە.

(ألمُفاء): دەستبەسەرداگيراو.

(ألمَفْيَأة والمُفيُؤَة): ١-شـوێنى نسرم كە هەتاو لێينادات ٢-سێبەر.

٢-(فـاء- الغَنيمَـةَ فَيْئـاً): تالانييەكەيبرد/ تالانييكرد.

(أفـاءَ- علـى القَوم فَيئـاً. إفـاءَةً): تالانيى لايەكيترى بۆ ئەوان برد.

(أفـاءَ- اللهُ عَلَيهِ مالَ القَوم): خودا ماڵى ئەو خوێشكەلەى بەودا.

(تَفَيَّأَ- الأخبـارَ تَفَيُّؤاً): گوێى بۆ هەواڵەكان هەڵخست بە دوايدا گەڕاو ويستى بيزانێت.

(إسْـتَفاءَ- المـالَ إسْـتِفاءَةً): ماڵەكـەى بەتالانبرد.

(-ألأخبـارَ): بـۆ هـەواڵ گـەڕاو گوێـی بۆ هەڵخست.

(ألفَـيء (ج) أفْيـاء وفُيُـوء): ١-تاڵانیـی/ دەستکەوتی مفت ٢-باجو سـەرانە ٣-سێبەر/ سایە.

٣-(ألفَیئَةُ): دەم/ کات/ حەل.

الملحق:

فیـت: (ألفیتامـین): ڤیتامـین مادەیەکـی ئەندامییـە ڕووەك پەیدایـدەکات نـەك زینـدەوەر. بۆ لـەش زۆر پێویسـتە دەبێتە مایـەی کەڵکوەرگرتن لە خواردنو چالاکییو گورجوگۆڵی لەش.

(ألفیتو أو حَق النَقض): مافی هەڵوەشاندنەوەو پێقایلنەبـوون مافێکـە هی پێنـج دەوڵەتە گەورەکەیـە کـە ئەندامـی هەمیشـەیی ئەنجومەنی ئاسایشی دەوڵەتانن کە ئەمانەن: (چین. ڕوسیا/ یەکێتی سۆڤێتی جاران ولایەتە یەکگرتووەکانـی ئەمەریـکاو ئینگلتـەرەو فەرەنسـان) هەریەکە لەم پێنجـە دەتوانێت ئەو بڕیـارە ڕابگرێت هەڵیبوەشـێنێتەوە کە ئەنجومەنی ئاسـایش بیەوێت ئەنجامی بدات ئەگەر ئـەو مافی «ڤیتۆ» واتـا ڕەتکردنەوەی بڕیارەکەی بەکارهێنا.

فیـج: ١-(أفـاجَ- في عَـدوِهِ): غارەکەی یان ڕاکردنەکەی هێواشکردەوە.

(-القَومُ في الأرضِ): ڕۆیشـتنو بەسەرزەویدا بڵاوبوونەوە.

(ألفَیْـج (ج) فُیُوج): ١-پەیامبـەری پیادەی سـوڵتان ٢-نۆکـەر (وشـەکە لـە (پەیـك)ی فارسـیەوە وەرگـیراوەو کـراوە بـە عەرەبی ٢-کۆمەڵە خەڵکێك.

٢-(ألفَیـج (ج) فُیوج): زەویـی نزمو چاڵ/ نشێو.

(ألفائِجَة (ج) فَوائِج): دۆڵی نێوان دوو شاخ.

٣-(الفیجیتالـین) (لاتینیة): شـلە ڕۆنێکی ڕووەکـە کـە وەك ڕۆنیـتر بـۆ چێشـتو سوورکردنەوە بەکاردێت.

فیـح: ١-(فـاحَ- الحَـرُّ. فَیْحـاً وفَیَحاناً): گەرماتاویسەند/ جۆشیسەند.

(-تِ القِـدرُ): مەنجەڵەکـە هاتـە (جۆش/ کوڵ).

(أفاحَ- القِدرَ): مەنجەڵەکـەی هێنایە کوڵ/ جۆش.

٢-(فاحَ. فَیحاً): فراوانبوو/ کرایەوە.

(-الغارَةُ): هێرشەکە بەربڵاو بوو و تەنییەوە.

(-الدَمُ. فَیْحاً وفُیُوحـاً): خوێنەکە لەبەری ڕۆیشت.

(- تِ الشَـجَّةُ): برینەکـە خوێنێکـی زۆری لەبەر ڕۆیشت.

(-الشيءَ) (عامیة): شتەکەی دەرخست.

(-الربیـعُ): بەهـار سەرتاسـەری گرتەوەو هەموو لایەك سەوز بوو.

(فاحَ. يَفاحُ. فَيْحاً): فراوانبوو.

(فاح-تِ الغارَةُ): پەلامارەکە بەربلاو بوو.

(فَيَّــح- الشــيءَ): شــتەکەی پــەرش‌و بلاوکردەوە.

(«لو مَلَكْتَ الدنيا لَفَيَّحْتَها في يَوم واحِدٍ»): ئەگــەر هەمو دنیا هــی تۆ بێت بــە رۆژێك پەرش‌و بلاوی دەکەیتەوە.

(أَفاحَ- الدِّماءَ): خوێنێکی زۆری ڕشت.

(ألفَيْــح والفَيَــح): فراوانیــی/ بەربلاویی/ بلاویی.

(فَياح): شالاو/ هێرش/ پەلامار.

(«فَيْحــی فَيــاحِ»): ســوارانی هێرشــبەر بلاوببنەوەو بەری فراوان بگرن.

(ألغارَة): سوارانی هێرشبەر.

(ألفَيَّاح (م) فَيَّاحَة): ١-هێرشــی زۆر بەربلاو ٢-پری لێوانرێژ ٣-زۆر فراوان.

(«بَحــرٌ فَيَّاح»): دەریایەکــی (پان‌و بەرین/ بێپایان.

(رَجُــلٌ فَيــاحٌ): پیاوێکــی جوامێــرو لــە بەخشندەندا زۆر دەستبلاو.

(ألأَفْيَح (م) فَيْحاء (ج) فَيْح): ١-خاوەندارایەکی قورس‌و بەتوانا ٢-فراوان/ بێپایان.

(ألفَيحاء): ١-خانەی فــراوان ٢-ئاوەدانییەکی گەورە ٣-نازناوی شــاری بەســرەو دیمەشق‌و تەرابلوسە.

فيخ: (فاخَ. فَيْخاً وفيخاناً): لووراندی.

(فاخَ يَفوخُ- الواوي): چەقەڵەکە لووراندی.

فيد: ١-(فادَ. فَيْداً): مرد.

(-المالُ لَــهُ): داراکە بۆ ئەو چوو/ بوو بە هی ئەو.

(أَفادَ- الرَجُلَ إفادَةً): پیاوەکەی مراند.

(-الجَزورَ): ناژەڵەکەی سەربری.

٢-(-فَيْداً): بوو بە هی ئەو.

(-ت لَــهُ فائِــدَةٌ): ســوودی (لێوەرگرت/ بۆ بوو).

(-الرَجُلَ عِلْماً أو مالاً. إفادَةً): سوودی زانستی یان (ماڵی/ دارایی) پێگەیاند.

(-مِنــهُ علمــاً أو مالاً): زانســت یــان دارای لێوەرگرت‌و دەستگیریبوو.

(تَفايَدَ- القَومُ بالمالِ): خوێشــگەل ســوودی داراو سامانیان بەیەك گەیاند.

(إسْــتَفادَ- مِنهُ عِلماً أَو مالاً): کەڵکی زانست یان دارای لێوەرگرت/ بینی.

(ألفائِدَة (ج) فَوائد): ئەو زیادەیەی کە مرۆڤ لە شتێکدا دەســتیدەکەوێت ٢-ماڵ‌و دارایەك یان زانستێك کە دەســتگیری دەبێت/ کەڵك/ قازانج/ سوود.

(ت): ســوود کە خاوەنقەرزەکــە وەردەگرێت بــە هــۆی لــە لامانــەوەی قەرزەکــەوە لای قەرزدارەکــەوەو لــە ســەدا بــە ڕێژەیەکی دیاریکراوە.

(الفائِدة البســيطة) (ع ح): ســووکە سوود،

لەوە پەیدادەبێت کە سـوودەکە بخرێتە سەر پارە سەرمایە کارخراوەکە/ ئاوێتەی سەرمایە ئەبێت.

(اَلفائدة المُرَكَّبَة) (ع ح): ئاوێتە سـەرمایە: سوودەکە دەخرێتە سەر سەرمایەکەو لە کۆتایی هەموو ماوەیەکی دیاریکراودا کە سـاڵێك یان شـەش مانگ یان هەر ماوەیەکیتربێت لەگەڵ سـەرمایە دانراوەکەدا دەبێتە سەرمایە پاش چەند ماوەیەك: س (سـەرمایە کارخراوەکە + سـوودەکە × ماوەکان = دەبێتە سەرمایەی کۆتایی‌و ئاوێتە سەرمایە.

٣-(فـادَ وفَیَّـدَ وتَفَیَّـدَ= الرَجُـلُ. فَیْداً): خۆیباداو گەنجەفەیکرد/ فیزینواند.

(اَلفَیَّاد والفَیَّـادَة): خۆبادەر/ گەنجەفەکەر/ بەفیزو دەعیە.

(«هوَ یَمشـي علی الأرضِ فَیَّـاداً مَیَّاداً): بە فیـزو دەعیـەو خۆبادانەوە بەسـەر زەویدا دەروات/ بە کەش‌و فشەوە دەڕوات.

٤-(فَیَّدَ): سڵی لە دەنگی نێرە کوندە بەبووەکە کردەوە.

(اَلفَیَّاد) (ح): نێرە کوندە بەبوو.

٥-(اَلفَیْد): گەڵای زەعفەران.

فـیر: (اَلفِـیرُوز والفَیْـروزَج والفـیروزَج (فارسیة): بەردی پیرۆزە بەردێکی بەنرخە.

الملحق:

فیر: (اَلفَیْـرُوس): میکرۆبێکی زۆر وردە کە بە زەرەبینی ئاسـایی نابینرێت. دەبێتە هۆی هەندێك نەخۆشی وەك ئاوڵەو هاریی.

فیـش: ١-(فـاشَ. فَیشـاً): فشەفشـیکردو خـۆی بـادا/ فیزینوانـد/ شـتی وای وت کە لێیناوەشێتەوە.

(فائِش): فشەکەرو لووتبەرزی بەخۆناز.

(فایَشَ-هُ. فیاشـاً و مُفایَشَـةً): شانازیی بە سەردا کردو خۆی بەسەردا بادا.

(-الرَجُـلُ): فشەفشـی لـە جەنگـدا کردو هەڕەشەیکردو هیچیشی نەکرد.

(تَفَیَّشَ- الأمرَ): بە فیشاڵ کارەکەی دایە پاڵ خۆی.

(تَفایَشَ- القَومُ): خۆیشگەل شانازییانکرد.

(اَلفَیَّـاش): ١-گـەورەی لەپێش گـیراو ٢-زۆر فشـەکەرو بەخۆناز فیشـاڵی وایکردو شـتی وایوت کە لێی ناوەشێتەوە.

(اَلفَیوش): فیشاڵکەری بەخۆنازیو.

٢-(فَیَّشَ عَنِ الأمرِ): زۆر ترساو پاشەکشەیکرد خۆی لە کارەکە دزییەوە.

(تَفَیَّشَ- عَنهُ): لە بێدەسەڵاتی‌و بێتواناییدا هەڵگەڕایەوەو پاشگەز بووەوە.

(اَلفَیـوش): زیرەکـردووی بێدەسـەڵات/ بوودەڵە.

٣-(الفائِـش (عنـد العامَّـة): سـەرناوو شلەکەوتوو پێچەوانەی بنکەوتوو.

٤-(الفاشسـتي): کەسـێکە سـەر بە ڕژێمی

فاشستیەگان بێت.
(اَلفاشســتیة): ڕژێمێك بوو لــە ئیتالیادا لە ١٩٢٢-١٩٤٥ ســستەمی تاکە پارتیبوو. هەستی تیژڕەویی دەمارگیریی نەتەوەیی ڕێرەویبوو.
فیــض: (فــاضَ- في الأَرضِ فَيصاً): بەســەر زەویدا ڕۆیشت.
(-ەُ): لە دەستی دەرپەڕی.
(-مِنهُ): خۆی لێلادا.
(«مافِضــتُ أفْعَل»): هێشــتا هــەر خەریکم کاردەکەم.
(أَفاضَ- الكَلامَ): ئاخاوتنەکەی دەرخستو بە ڕوونی وتی.
(-ت يَــدُهُ): دەســتو پەنجــەی لە شــتەکە گیرنەبوو.
(«مالَــكَ عَنــهُ مَفيــضٌ): هیــچ چــارەو دەرفەتێکت نییە.
فیــض: ١-(فاضَ- السَــيلُ فَيْضــاً وفَيَضاناً وفُيُوضاً فُيُوضَــةً وفَيَضوضَةً): لێشــاوەکە بووبە لافاوو لە دۆڵەکەوە سەریکرد.
(-كُلُّ ســائِلٍ): هەمــوو شــلەیەك لــە بەری ڕۆیشت.
(«فاضَت عَينُهُ»): چاوی فرمێسکی بە خوڕی ڕژاند.
(-الشيءُ): شتەکە لێشاو بوو.
(-الخَبَرُ): هەواڵەکە بڵاوبووەوە.
(-الإِناءُ): قاپەکە پڕبوو/ لێی ڕژا.

(-صَــدْرُهُ بالسِــرِّ): نهێنییەکــەی لــە دڵدا پێرانەگیراو دەریبڕی.
(أَفاضَ- الدَمعَ. إِفاضَةً): فرمێسکەکەی ڕژاند.
(-الإِنــاءَ): (دەفرەکــەی/ قاپەکــەی) پــڕ، لێوانڕێژ کرد.
(-القَومُ مِنَ المَكانِ): خوێشــگەل لە شوێنەکە دەرپەڕینو بڵاوەیان لێکرد.
(- القَــومُ في الحديثِ): خوێشــگەل کەوتنە قسەو درێژەو پەلەیان لێکرد.
(-القَومُ على الرَجُلِ): بۆ پیاوەکە دەرپەڕینو بەزاندیان.
(-بالشيءِ): پاڵی بە شتەکەوە ناو فڕێیدا.
(«ماأَفــاضَ بِكَلِمَــةٍ»): وشــەیەکی لــە دەم نەهێنایە دەرێ.
(تَفَيَّــضَ- الجِفــنُ): پێڵوەکان فرمێســکیان ڕشت.
(إِسْــتَفاضَ- الخَبَرُ. إِســتِفاضَةً): هەواڵەکە هەموو لایەکی گرتەوە/ بڵاوبووەوە/ جاردرا.
(-الرَجُــلَ): داوای لە پیاوەکە کرد کە ئاوەکە بە لێشاو بڕوات/ بەربداتەوە.
(-المَكانُ): شوێنەکە فراوانبوو.
(القَــداحَ بَالقَــداحِ): پەرداخەکــەی بــە پەرداخەکەدا دا.
(-القَومُ في الحَديثِ): کەوتنە قســە هێنانو بردنو درێژەپێدانی.
(-الــوادي شَــجَراً): دۆڵەکــە فــراوانو پــڕ

درەختبوو.

(دِرعٌ فاضَةٌ): قەڵغانێکی پان.

(اَلفَيْــض (ج) فُيُوض وأَفْيــاض): زۆر زۆر/ لێشاو/ فرە/ بێشومار.

(ماءُ فَيضٌ): ئاوێکی (لێشاو/ زۆر).

(«أَعْطــاهُ غَيضاً مِن فَيض»): کەمەکێکی لە لێشاوێك دايە.

(رَجُــلٌ فَيــضٌ): پياوێکی زۆر بەخشــندەو جوامێرو چاکەکار.

(-مِــنَ الخَيلِ): ئەســپێکی بــە توانا کە زۆر بڕوات/ غاربکات.

(أَرضٌ ذاتِ فُيُــوض): زەوييەکــی بەئــاو/ زۆنگ.

(اَلفَيَّاض): پڕئاو/ بە ئاوی زۆر.

(نَهرٌ فَيَّاض): ڕووبارێکی ئاو زۆر.

(رَجُــلٌ فَيَّــاض): پياوێکی زۆر بەخشــندەو سەخی/ دڵفراوانو دەستکراوە.

(حديــثٌ مُفاض ومُسْــتَفيض ومُســتَفاض فيه): ئاخاوتنێکی بڵاوو بيستراو.

(دِرعٌ مُفاضَة): قەڵغانێکی دەڵبو پان.

٢-(فــاضَ. فَيْضــاً وفُيُوضاً): مــرد/ گيانی دەرچوو.

(-ت نَفسُهُ): گيانی دەرچوو.

(اَلفَيض) (مص): مردن.

(ذَهبنــا فِي فَيــضِ فُــلان): لەگــەڵ تەرمی فيساردا ڕۆيشتين.

الملحق:

فيــض: (اَلفائِض): زۆرو زەبەندە/ ئەوەی لە شتێك زياد دەبێت.

(«خَيْرٌ فائِض»): فەڕو خێرێکی بەلێشــاو/ زۆرو زەبەندە.

(مَحصولٌ فائِض»): بەرهەمێکی ئێجگار زۆر کە لەوە زۆرتر بێت کــە دياريکرابێت يان لە ژمارەکە زۆرتر بێت.

(اَلفائِض مِن مَبلَغ): لە پارەيەکی ديار زۆرتر/ زيادەی پارەيەکی دياريکراو.

(«فائِض الميزانِيَّة»): زيادەی بودجە.

(«بــاعَ الفائِــضَ مِــنَ الإنتــاج): بەرهەمە زيادەکەی فرۆشــت/ زيــادەی بەرهەمەکەی فرۆشت.

(اَلفائِض (ج) فَوائِض): سوود کە سوودخۆرێك لەو پارەيەی داوێتی بە سوود وەريدەگرێت.

(اَلفَيَضان): لافاو.

(فَيضانُ النيل): لافاوی ڕوباری نيل. لافاو: بە هۆی بارانی زۆرو لێشاوی هاتووەوە ئاوچەيەك دادەپۆشێت.

(«اَلأَضــرار التي تُسَــبِّبُها الفَيَضانــات»): ئەو زيانانــەی کە لافــاوەکان دەيگەيەنــن بە وڵاتو خەڵك.

(اَلفيضان مَجازاً): لێشــاو بە خوازە: لێشاوی کاڵاو بەرهەمــی زۆر کــە بــازار دابگرێــتو ڕيبکات.

(«فَيَضانُ السِلَعَ الأَجنبيَّةِ في الأَسواق الوطنية»): لێشاوی کاڵاو شتومەکی بێگانە کە بازارە نیشتمانییەکان دادەگرێت‌و پڕدەکات.

فیظ: (فاظَ. فَيظاً وفَيَظاناً وفُيوظاً وفَلَيظُوظَةً): مرد.

(أَفاظَ- ه اللهُ): خودا مراندی/ گیانی دەرکرد/ کوشتی.

(«ضَرَبْتُه حتى أَفَظْتُ نَفْسَهُ»): هێندەم لێدا تا گیانم دەرکرد/ کوشتم.

(أَلفَيْظ) (مص): مردن.

(«حان فَيظُهُ»): کاتی مردنی هات.

فيف: (أَلفَيْف (ج) أَفْياف وفُيُوف): ١-بیابانێکی وشکی بێئاو ٢-شوێنێکی تەختانی.

(-مِنَ الأَرضِ): زەویەیەک کە لە هەموو لایەکەوە بای لێهەڵبکات.

(أَلفَيْفاء (ج) فَيافٍ): تاوێری لووس.

(أَلفَيفاء والفَيْفاة والفَيْفى (ج) فَيافٍ): ١-بیابانێکی وشکی بێئاو ٢-شوێنێکی تەختانی.

فيق: (فاقَ. فَيْقاً): گیانی بە دەستەوە داو مرد.

(أَفْيَقَ- الشاعِرُ إِفْياقاً): هۆزانڤانەکە/ شاعیرەکە لە هەڵبەستەکەیدا شتی وا جوان‌و باڵای دانا کە سەرسوڕبمێنێ.

(أَلفَيْق) (مص): کارمگاری مریشک.

فيل: ١-(فالَ- رَأْيُهُ فَيْلَةً وفُيُولَةً وفَيْلُولَةً): راکەی هەڵەو پووچبوو.

(فائِلُ الرَأْيِ وفالُهُ وفيلُهُ وفِيِّلُهُ): کەسێکە را هەڵەو لاواز/ را پووچ.

(فَيَّلَ رأيَهُ): راکەی بە هەڵەو ناشیرین دانا بە نادروستی دایە قەڵەم.

(فَيَّلَ- الرُجُلُ في رأيِهِ): راکەی نەپێکاو نادروستبوو.

(تَفَيَّلَ رأيُهُ): راکەی ناتەواو بوو.

(فالُ الرَأْيِ وفائِلُهُ وفيلُهُ): رای ناتەواو/ لاواز/ نادروست.

(أَلفَيْلَةُ) (مص): هەل.

(«أَتَتني فَيلَةٌ على فُلان») (عامية): هەلێکم بۆ هەڵکەوت کە چیم بوێت لە فیساری دەربهێنم.

(فَيِّلُ الرَأْيِ (ج) أَفيال): رای کز/ ناتەواو/ پووچەڵ.

(أَلفَيالَة): (لاوازیی/ ناتەواویی) را.

٢-(فالَ- الرَجُلُ. فَيْلَةً وفُيُولَةً وفَيْلُولَةً): کەتەو قەبە بوو وەك فیلی لێهات.

(تَفَيَّلَ- الرَجُلُ): زۆر قەڵەو بوو.

(الفيل (ح) (ج) أَفيال وفيَلَة وفُيُول (م) فيْلَة): فیل: زیندەوەرێکە لە هەموو زیندەوەرێك گەورەترە لووتێکی درێژی هەیە ئاڵف‌و ئاوی پێ دەبات بۆ دەم‌و دەیشیوەشێنێت.

(الفيل): قەبەی رسوا.

(داءُ الفيل) (طب): پاگرە/ لاق ئەستوور بوون. نەخۆشییەکە لاق‌و پێی زۆر ئەستوور

دەبێت و لووی چەوریی تێدا پەیدادەبێت.
(ألفيّال (ج) فَيَّالَة): فیلەوان یان خاوەنفیل.
(فَيِّلُ اللَّحْم (ج) أفيال): گۆشتی زۆر.
(ألمَفيولاء) (ح): بەچکە فیل.
٣-(تَفَيَّـلَ- النَبـاتُ): ڕووەکەکـە پـیر بوو پەکیکەوت.
(-الشَبابُ): گەنجێتیی و جوانی، تەواو گەیشت/ پیری تێدا دەرکەوت.
٤-(ألفـال): سـوککردنی وشـەی(ألفـأل): نوقلآنەلێدان.
٥-(ألفيلَجَـة (ج) فَيالِـج ويُقالُ لَهـا أيضاً الصُلَّجَة) (ایطالیـة): پەردەیەکی خۆپارێزە لە ئاوریشمە کرمی ئاوریشم بەدەوری خۆیدا دروسـتیدەکات تیایدا دەنوێت ئەوە پەردەی کرمی ئاوریشـمەکە ئاوریشـمەکەیەو ڕەشە خەڵکەکە پێیدەڵێن:(شَـرنَقَة) قۆزاخەی کرمی ئاوریشم.
٦-(الفَيْلَـق (ج) فَيالِـق): ١-سـوپای مـەزن ٢-پیاوی مەزن.
٧-(ألفَيْلَـم (ج) فَيالِـم): ١-زۆر ترسـنۆك: زیرەکـردوو ٢-چـاڵاوی دەمپان و پەل ٣-شـانە ٤-پارچە چەرمێکە دەخرێتە ژێر کەسێك کە ملی دەقرتێنرێت یان سزا دەدرێت ٥-خڵتەی زۆر.
(ألفيلَم والفَيْلَماني): پیـاوی مەزنی کەتە/ چەتەوڵ.
٨-(ألفِيليرِيًـة) (ن): فیلیریـا: دەومنێکـە لە زەیتونە کێویلە دەچێت، گەڵاکەی هێلکەییەو کەمەکێك درکاوییە. بەرەکەی وەك تریبەکی وردە. بۆ جوانیی و ڕزاندنەوە دەروێنرێت.
فين: (فانَ. فَيْناً): هات.
(ألفَيْنَـة): ناوە نـاوە/ ناوبەنـاو/ تاوەتاوە/ تاوتاو.
(ألقاهُ ألفَيْنَةَ بَعدَ الفَيْنَةِ أو فَيْنَةً بَعدَ فَيْنَةِ): (ناوبەناو یان تاو تاو یان ناوەناوە) دەیبینم.
(ألفَيْنَة) (عامية): زیرەکردن/ زۆرترسان.
(«فـانَ فَهوَ فائِن») (عامية): زیرەکرد ئەو زیرەکردووە/ زۆرترسنۆکە.
(«فَيَّنَهُم فُلانٌ»): فیسار ئابرووی زیرەکردنی بردن و دەریخست.
(ألفَينان (م) فَينانَة): قژجوانی قژ درێژ.
فيه: (تَفَيْهَق- في الكَلام): درێژەی بە قسەدا/ لەسەر قسەکە ڕۆیشت.
(-في مَشـيَتِهِ): (بـەلارو لەنجـە/ بـە فیزو خۆبادان) ڕۆیشت.
(-عَلَيهِ بِكَذا): بەوە نازی بەسەردا کرد/ خۆی بەسەردا بادا/ خۆی بەسەردا فشکردەوە.
(ألفَيهَق (ج) فَياهِق): هەموو شتێکی فراوان/ پان و پۆڕ.